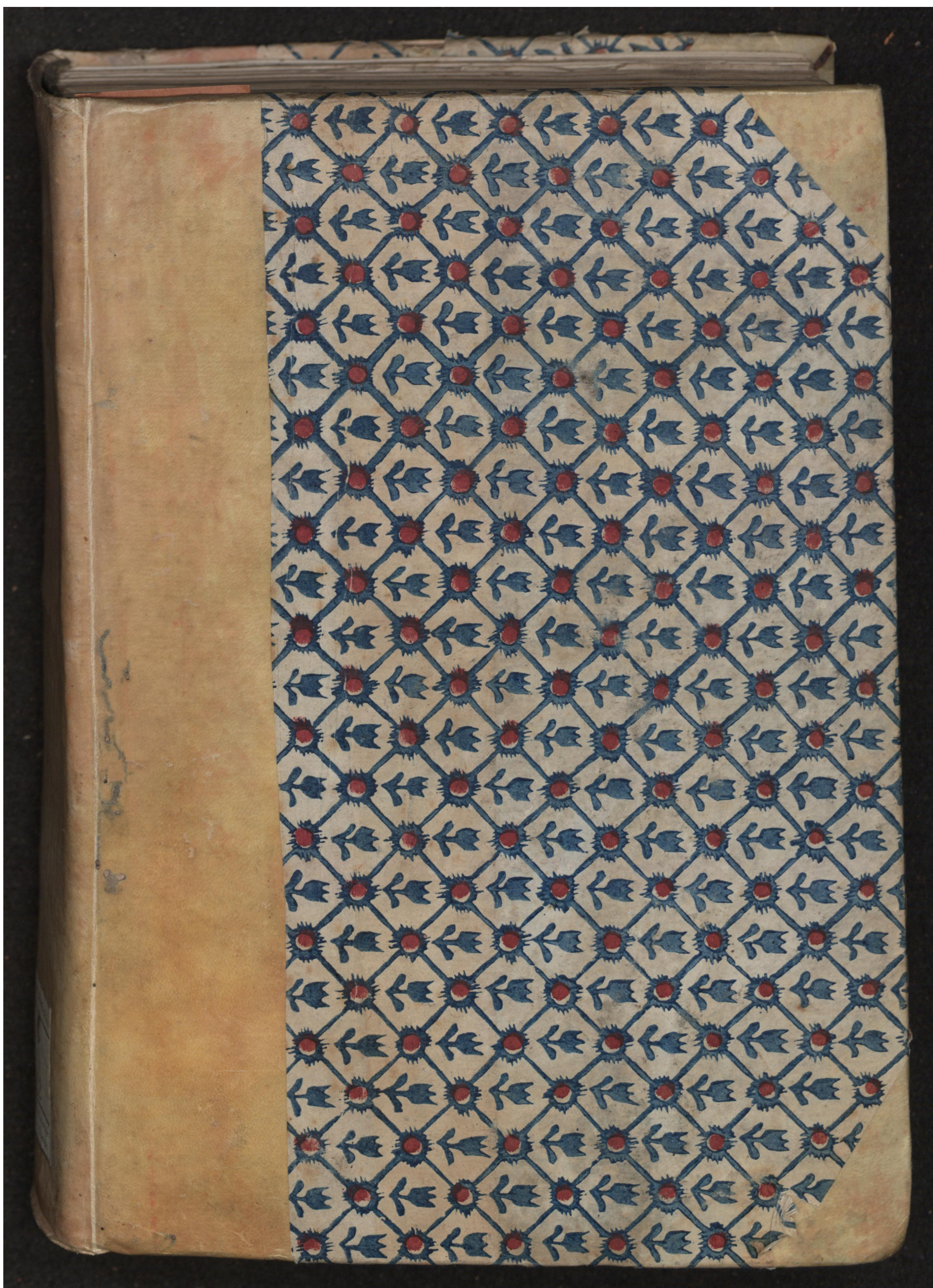
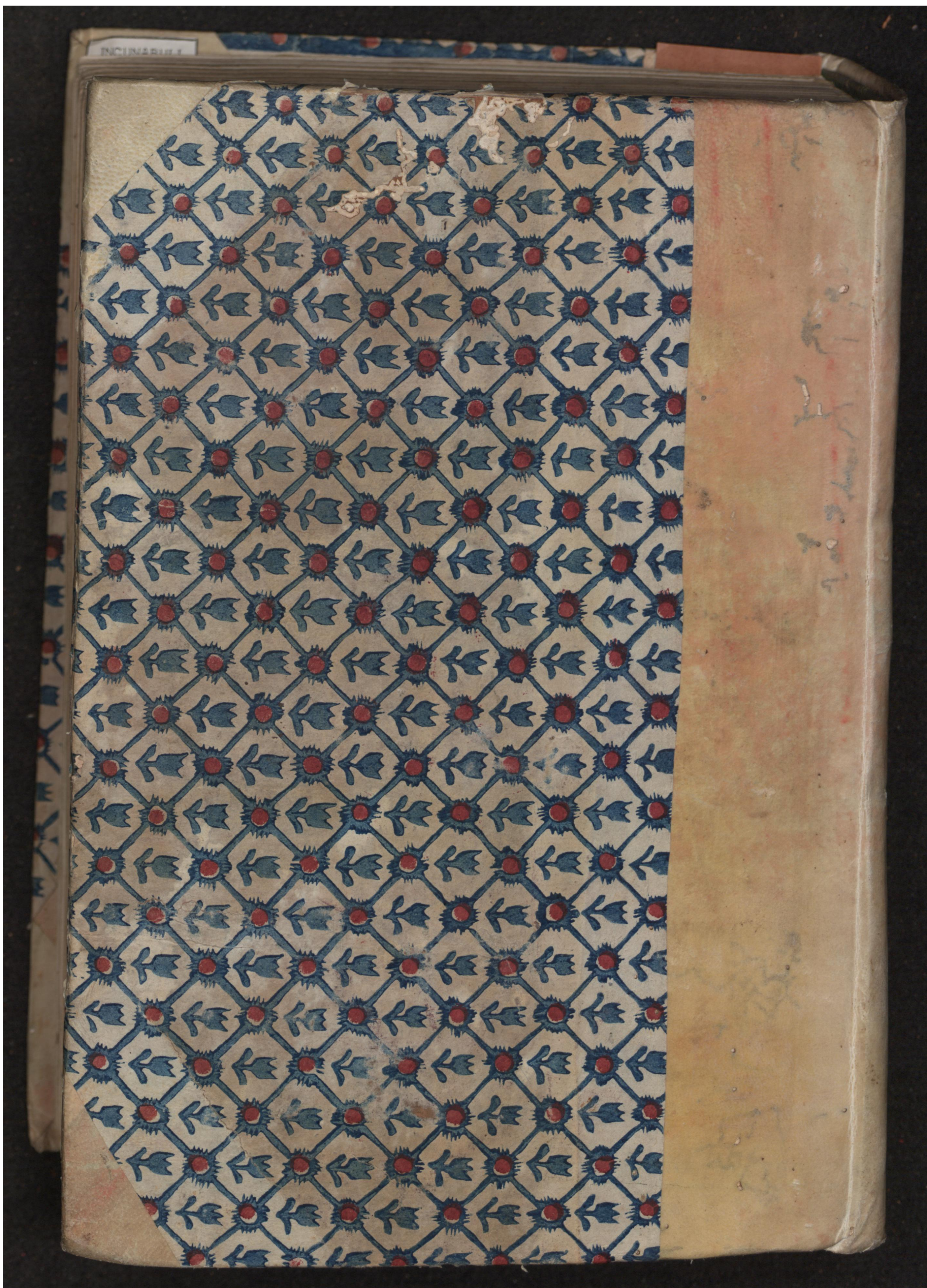
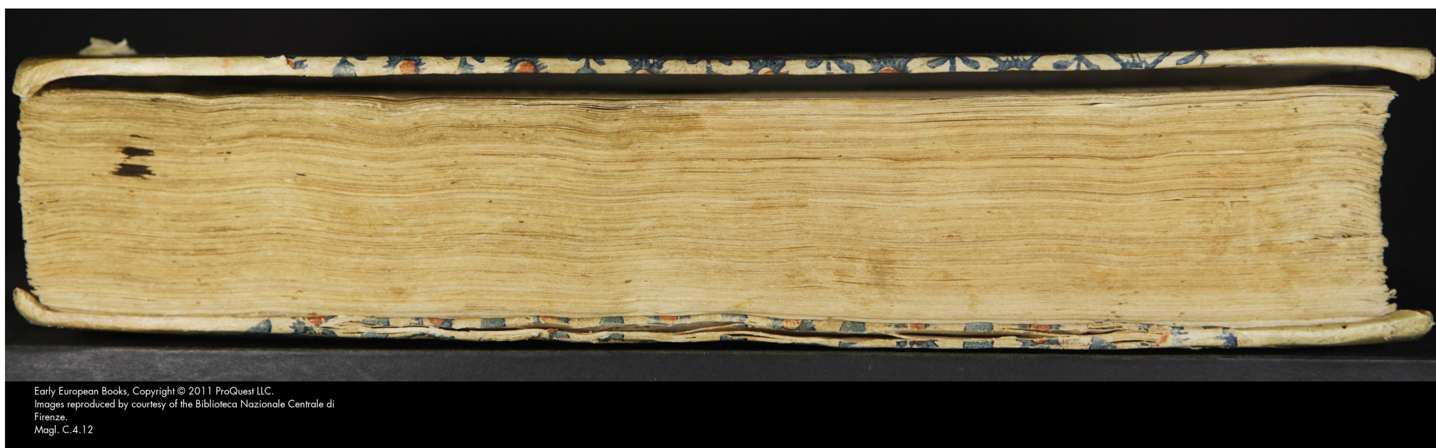

PLINII
HIST. NAT.
1491
INCUNABULI
C
4
12
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

Catalogo inscriptus.

G. I.
N.° 5.

Anza 10298:

178
17

CAIVS PLINIVS MARCO SVO SALVTEM.

P Ergratũ ẽ mihi ꝙ tã diligẽter libros auunculi mei lectitas: ut habere oẽs uelis: quærasq; qui sint oẽs. Fungar indiciis partib⁹ atq; ẽt quo sint ordine scripti: notũ tibi faciam. Est.n. hæc quoq; studiosis nõ iucunda cognitio: De Iaculatiõe equestri unus Hũc cũ pfectus alæ militaret: pari ĩgenio curaq; cõposuit. De uita Pompeii Secũdi duo: a quo singulariter amat⁹ hoc memoriæ amici quasi debitũ mun⁹ exoluit. Bellorũ Germaniæ xx. qbus oia quæ cũ Germanis gessimus bella collegit. Incoauit cũ ĩ Gemãia militaret: somnio monitus. Astitit.n. ei qescenti Drusi Neronis effigies: q Germaniæ latissime uictor ibi piit. Cõmendabat memoriã suã: orabatq; ut se ab iniuria obliuiõis assereret. Studiosi tres quos ĩ sex uolumĩa pp ãplitudinẽ diuisit qbus oratorẽ ab ĩcunabilis instituit: pfecit. Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis ãnis cũ oẽ gen⁹ studiorũ paulo liberi⁹ & erecti⁹ piculosũ seruit⁹ fecissit. A fine. Aufidi Bassi. xxxi. Naturæ historiarũ. xxxvii. opus diffusũ eruditũ: nec mĩus uariũ q̃ ipsa natura. Miraris ꝙ tot uolũina multaq; ĩ his tã scrupulosa hõ occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illũ aliq̃diu causas actitasse. Decesisse ãno. vi. & qnquagesimo. Mediũ tẽpus distentũ: ĩpeditũq; q̃ officiis maximis: q̃ amicitia prĩcipũ egisse. Sed erat acre ingeniũ: ĩcredibile studiũ: sũma uigilãtia. Lucubrare a uulcanalibus ĩcipiebat: nõ auspicãdi cã: sed studẽdi stati a nocte multa Hyeme uero ab hora septĩa uel cũ tradissime octaua: sæpe sexta. Erat sane sõni parcissimi Nõnunq̃ ẽt ĩter ipsa studia instãtis & differẽtis. Añ lucẽ ibat ad Vespasianũ ĩperatorẽ Nã ille quoq; noctibus utebat᷑. Inde ad delegatũ sibi officiũ. Reuersus domũ qđ reliquũ tẽporis studiis reddebat. Post cibũ sæpe quẽ iterdiu leuẽ & facilẽ ueterũ more sumebat æstate si qd ocii iacebat ĩ sole. Liber legebat᷑ ãnotabat. Excerpebatq;. Nihil.n. unq̃ legit: qđ nõ excerperet. Dicere ẽt solebat nullum eẽ librũ tam malũ: ut nõ aliqua parte pdesset. Post solẽ plerunq; frigida aqua lauabatur. Deinde gustabat: dormiebatq; minimũ. Mox quasi alio die studebat ĩ coenae tẽpus. Super hãc liber legebat᷑ ãnotabat᷑ & qdem cursim. Memini quendã ex amicis cũ lector quædã pnunciasset perperã reuocasse: & repeti coegisse. Huic auũculũ meũ dixisse ĩtellexaras? Nẽpe cũ ille ãnuisset. Cur ergo reuocabas? Decem ãplius uersus hac tua ĩterpellatõe pdidim⁹ Tanta erat parsimonia tẽporis. Surgebat æstate a luce. Cœna hyeme ĩtra primã noctis: & tãquã aliqua lege coegẽte. Hæc ĩter medios labores urbisq; fremitũ. In secessu solum balinei tẽpus studiis exiebatur Cũ dico balinei de interioribus loquor. Nã dũ distrĩgit᷑ tergit᷑ quae audiebat aliqd: autem dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis huic uni uacabat. Ad latus notarius cũ libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebat᷑: ut ne cæli q dem a peritas ullũ studiis tẽpus eriperet. Qua ẽ cã Romæ quoq; sella uehebat᷑. Repeto me correptñ ab eo cũ ambularẽ. Poteras ĩquit has horas nõ pdere. Nam perire oẽ tẽpus arbitrabatur quod studiis nõ imptiretur. Hac ĩtentione tot ista uolumina peregit electorumq; cõmentarios. clx. mihi reliquit. Opistographos qdem minutissimis scriptos. Qua ratiõe multiplicat᷑ hic numerus. Referebat ipse potuisse se cũ procuraret uendere in Hispania hos commẽtarios Lartio Licinio. cccc. milibus nũmum aliquãto pauciores erãt. Nõne uidet᷑ tibi recordãti quãtum legerit. q̃tum scripserit: nec ĩ officiis ullis nec in amicitia principium fuisse? Rurses cũ audis qđ officiorũ studiis laboris ĩpenderit nec scripsisse satis: nec legisse: qd est .n. qđ nõ ille aut occupatiões ĩpedire: aut hæc ĩstantia nõ possit efficere? Itaq; soleo ridere cũ me qdã studiosũ uocãt: q si cõpater illi: sim desidiosissimus Ego aũt tm̃ quẽ partĩ publica: partĩ officia amicorũ distringũt: qs ex istis q tota uita litteris assidẽt collatus illi nõ q̃si sõnio & ĩertie deditus erubescat. Extẽdi epistolã cũ hoc solũ qđ reqrebas scribere destinassẽ quos s. libros reliqsset. Cõfido hæc tñ quoq; tibi nõ mĩus gratia q̃ ipos libros futura qte nõ tñ ad legẽdos eos: uerũ ẽt ad simile aliqd elaborãdũ possũt æmulatiõis stiulis excitare. Vale

SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

Lynius Secũdus Nouocomẽsis eqstrib⁹ militiis ĩdustriæ fũctus pcuratiões quoq; splẽdissimas atq; cõtinuas sũma ĩtegritate admistrauit Et tñ liberalibus studiis tm̃ operã dedit: ut nõ temere qs plura ĩ ocio scripserit. Itaq; oĩa q̃ unq̃ cũ germãis gesta sũt. xx. uolumibus ꝯphẽdit. Itẽ nãlis hystoriæ: xxxvii. libros absoluit. Periit gades cãpaniæ. Nã cũ missenẽsi clasi pesset. & flagrãte uesuuio ad explorãda pprius causas liburnitias ptẽdisset: neq; aduersãtibus uentis remeare posset: ui pulueris ac fauille oppressus est. Vel ut quidã existimant a seruo suo occisus: quem deficiens æstu ut necẽ sibi maturaret orauerat. Hic ĩ his liris. xx. milia rerũ dignarũ ex lectiõe uoluminũ circiter duũ miliũ cõplex⁹ ẽ. Prim⁹

Catal. inoc.
II
G. I.
N°. 5.

ãt liber quasi ĩdex.xxxvi.librorũ sequentiũ cõsumationẽ toti⁹ opis:& spẽs cõtinet titulo℞.

CAIVS PLINIVS TACITO SVO SALVTEM.

Etis ut tibi auunculi mei exit⁹ scribã:quo ueri⁹ tradere posteris possis.Gratias ago.
p Nã uideo mori eius si celebret̃ a te ĩmoralẽ gloriã eẽ ꝓpositã.Quáuis.n.pulcherri/
amrũ clade terra℞ ut populi ut urbes memorabili casu quasi semp uicturus occide
rit . q̃uis ipse pluria scripserit:plura tñ ꝑpetuitati ei⁹ scriptorũ tuo℞ æternitas adde . Eqdẽ
beatos puto qbus deorũ munere datũ ẽ aut facere scribẽda:ut scribere legẽda.Beatissimos
uero qbus utrũq;.Horũ ĩ numero auunculus me⁹ & suis libris & tuis erit.Quo libẽtius su
scipio deposco ẽt qd iniũgis.Erat misseni:classẽq; ĩperio p̃sens regebat . Viiii.kal.hora fere
septĩa mater mea ĩdicat ei apparere nubẽ ĩusitata & magnitudĩe & spẽ.Vsus ille sole:mox
frigidia:gustauerat iacẽs:studebatq; Poposcit soleas . Ascẽditq; locũ:ex quo maxĩe mira=
culũ illud;cõspici poterat.Nubes & ĩcertũ ꝓcul & ĩtuentib⁹ ex quo mõte : uesuuiũ postea
fuisse cognitũ ẽ oriebat̃.Cuius similitudinẽ & formã nõ alia res magis quã pinus exp̃sserit.
Nã lõgissimo uelut trũco flatu ĩ altũ qbusdã:ramis diffũdebat̃.Credo & recẽti spiritu eue=
cta:dein euescẽte eo destituta:ut ẽt põdere suo uicta ĩ altitudinẽ uanescebat:cãdida inter
dũ sordida & maculosa:ꝓut terra℞ cinerẽ ue sustulerat Magnũ & ꝓpiusq; noscẽdũ ut eru
ditissimo uiro uisũ.Iubet liburniciã aptari.Mihi si uenire una uellẽ facit copiã.Respõdi stu
dere me mallã:& forte ipse qd scriberẽ dederat.Egrediebat̃ domo:accepit codicillos.Reti/
nere clasiarii ĩminẽte ꝑiculo exterriti:nauicula eius sub iacebat:nec ulla nisi nauibus fuga:
ut se tãto discrimini eriperẽt orabat.Vertit ille ꝯsilliũ:& qd studio animo ĩchoauerat:obit
maxĩo.Deducit quadriremes:ascẽdit ipse:nõ retĩet modũ.Sed multi erat.n. frequẽs amoe
nitas:orta.Laturus auxiliũ ꝓperat . Alii territi fugiũt.Rectũ ipse cursũ:rectaq; gube nacu
la ĩ ꝑiculũ tenet.Adeo solitus metu:ut omẽs illius malis motus oĩs figura ut dep̃hẽderat
oculis dictarer:enotaretq;.Iã nauib⁹ cinis ĩciderat:quo ꝓpius accedere calidior & dẽsior.Iã
pumices ẽt nigri ãbustiq; & fracti lapides.Iã uadũ subitũ ruinaq; mõtis.littora obstãtia.Cõ
ctati paulũ an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monẽti.Fortes iqt fortuna iu
uat.Põponianũ pete:stabit:erat:dirimit sine medio.Nã cẽsim circũactis turbatisq; litorib⁹
maxĩa re ĩfũdit̃.Ibi q̃q̃ nõdũ ꝑiculo appĩq̃te cõspicuo tñ:& cũ cresceret ꝓxĩo sarcinas cõtu
lerat ĩ nauis ĩ art⁹ fugæ:si cõtrari⁹ uẽtus resedisset.Quo tũc auũculus me⁹ secũdissĩo ĩue/
ctus cõplectit̃ trepidãtẽ cõ cõsolat̃:hortat̃:utq; timorẽ ei⁹ sua securitate lenit̃. deferri ĩ bal/
neũ iubet:lotus accubat:cœnat atq; hylaris:aut qd ẽ æq; magnũ similis hylari.Interĩ e uesu
uio mõte pluribꝫ locis latissĩæ flãmæ.ĩcẽdia relucebãt:quo℞ fulgur:& tenebras noctis exci
piebat.Ille agrestiũ trepidatõe ignis relictos desertasq; uillas ꝑ solitudinẽ ardere ĩ remediũ
formidĩs dictabat. Tũc se qeti dedit:& qeuit uerissĩo qdẽ sõno.Nã meat⁹ aĩæ q illi ꝓ ãplitu
dinẽ corꝑis grauior & sonãtior erat ab iis q limĩ obseruabãt:audiebat̃.Sed era ex q̃ ꝫeta adi
bat̃:ita iã cĩere mixtisq; pũicib⁹ oppleta surrexerat ut si lõgio ĩ cubiculo mora eẽt:exit⁹ ne
garet̃.Excitat⁹ ꝓcedit:seq; Põponião cæterisq; q ꝑuigilat ãt redidit:ĩ cõe cõsultãt ĩtra tecta
subsistãt:an ĩ apto uaget̃.Nã crebris uastisq; tremoribus tecta mutabãt:& q̃si emota sedibꝫ
suis nũc huc nũc illuc abire:aut referri uidebãt̃. Sub dio rursus q̃q̃ leuiũ exesorũq; punicũ
casus metuebat̃ ꝗ tñ malo℞ collatio elegit:& apud illũ qdẽ rõ rõnẽ apud alios tĩorẽ timor
uicit.Ceruicalia capitibꝫ ĩposita lĩteis cõstrĩgũt̃.Id mũimẽtũ aduersus ĩcidẽtia fuit. Iã dies
alibi illic nox oĩbꝫ noctibus nigrio:dẽsioeq; quã tñ faces multæ uariaq; lumina soluebãt .
Placuit egredi ĩ littus & ex ꝓxĩo aspicere & qd iã mare admitteret qd adhũc uastũ & aduer
sũ ꝑmãebat.Ibi sup abiectũ lĩteũ recubãs semel atq; ite℞ frigidã aq̃ poposcit ausitq;.Deĩde
flãmæ flãma℞q; p̃nuuitiꝫ odor sulphuris alios ĩ fugã uertũt excitãt illũ.Innixus seruis duo
bus assurrexit:& statĩ cõcedit . Vt ego cõiector crassiore caligĩe spiritu obstructo:clausoq;
stõaco q illi nã ĩualidus & ãgustꝫ & frequẽt̃ ĩutera estuãs erat Vbi dies redditꝫ is ab eo quẽ
nouissĩe uiderat tertiꝫ corp⁹ ĩuẽtũ ĩtegrũ illesũ:optũq; ut fuerat ĩdut⁹.Habit⁹ copis qescẽ
ti similior q̃ defũcto ĩterĩ missiẽi ogo & mater.Sed nihil ad hystoriã.Nec tu aliud q̃ de exi
tu Finẽ ergo faciã: Vnũ adiiciã.oĩa ea qb⁹ ĩterfuerat:qq; statĩ cũ maxĩe uerã memorãt̃:audi
erat ꝑsecutũ.Tu potissimũ excerpes.Aliđ ẽ.n.epistolã:aliđ historiã:aliđ amico aliud oĩbus
scribere.Vale

ITEM TERTVLLIANI IN APOLOGETICO.

Lynius secundus cũ quãdam ꝓuinciã gereret:& In magistratu plurimos xp̃iano℞
p interficeret:multitudine eorum perteritus quæsiuit de Traiano quid facto opus
esset nuntians p̃ter obstinatione sacrificandi & ante lucanos coetus ad canendum

cuidam christo ut deo: nihil apud eos reperiri. Praeterea ad confoederandam disciplinam uetari ab his homicidia: furta: adulterari: latrocinia: & his similia. Ad quae commotus Traianus rescribit: hos quidem inquaerendos non esse oblatos uero puniri oportere.

ITEM EX LIBRIS DE TEMPORIBUS EUSEBII CEASARIENSIS.

p Lynius secundus Nouocamensis Orator & hystoricus insignis habetur. Cuius plurima ingenii opera extant. Periit dum inuisit uesuuium.

CAII PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER PRIMUS.

CAIUS PLINIUS SECUNDUS NOUOCOMENSIS. T. UESPASIANO SUO SALUTEM.

PRAEFATIO.

l IBROS naturalis historiae nouitiũ camoenis qritũ tuorũ opus matũ apud me pxia foetura licẽtiores epistola narraret cõstitui tibi iucũdissime ĩpator. Sit.n. haec tui p̃fatio uerissima dũ maxĩo cõsenscit in patre. Nãq tu solebas meas eẽ aliqd putare nugas: Ut obiicere moliar Catullũ ꝯteraneũ meũ. Agnoscis & hoc castrẽse uerbũ: Ille.n. (ut scis) pmutatis p̃oribus syllabis duriusculũ se fecit: quã uolebat existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulãtia fiat: qd pxime nõ fieri questus es ĩ alia pcaci epistola nostra ut in quaedã acta exeã. Sciãtq oẽs quã ex aequo tecũ uiuat ĩpium Triũphale & cẽsorium ius exeasq cõsul ac tribunitiae potestatis particeps. Et qd his nobilius fecisti: dũ illud patri pariter & eqstri ordini p̃stas p̃fectus p̃torii eius oĩaq haec reipu. Et nobis qdẽ qualis ĩ castrẽsi ꝯtubernio? Nec qcq̃ mutauit in te fortunae ãplitudo in iis nisi ut pdesse tñdẽ posse: ut uelles. Itaq cũ caeteris ĩ uenaratiõe tui pateãt oĩa illa nobis ad colẽdũ te familiarius audatia sola supẽ. Hãc igit̃ tibi ĩputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciẽ: nec tñ pfeci. Q ñ alia uia occurris ĩgens. Et lõgius ẽt submoues ĩgenii fasibus. Fulgurat ĩ nullo unq̃ uerius dicta uis eloquẽtiae tribunitiae potestatis facũdia. Q ñ tu ore patris laudas tonas? Quãto fratris amas? Quãt⁹ ĩ poetica es O magna foecũditas animi. Queadmodũ quoq fratrem imitareris excogitasti. Sed haec qs posset ĩtrepidus aestiare? subiturus ĩgenii tui iudiciũ p̃serti lacessitũ? Neq.n. similis ẽ cõditio publicãtiũ & noĩati tibi dicãtiũ. Tũ possẽ dicere: qd ista legis ĩpator? Humili uulgo scripta sũt: agricolarũ opificũ turbae: deniq studiorũ ociosis. Quid te iudicẽ facis. Cũ hãc operã cõdicerẽ nõ eras ĩ hoc albo. Maiorẽ te sciebã quã ut descẽsurũ huc putarẽ. Praeterea est qdã publica ẽt eruditorũ reiecto. Utit̃ illa &. M. Tullius extra oẽm ĩgenii aleã positus. Et qd miremur p aduocatũ defẽdit? Haec doctissimũ oĩum Persiũ legere nolo. Leliũ Decimũ uolo. Quod si hoc Lucillius q pm⁹ ꝯdidit stili nasũ dicẽdũ sibi putauit. Si Cicero mutuãdũ p̃serti cũ de repu. scriberet: qto nos causati⁹ ab aliquo iudice defẽdimur? Sed haec ego mihi nũc patrocinia ademi nũcupatiõe. Quãplurimũ refert sortiat̃ aliqs iudicẽ an eligat. Multũq apparatus ĩterest apd ĩuitatũ hospitẽ & oblatũ Cũ apud Catonẽ illũ ãbitus hostẽ: & repulsis tãq honoribus ĩeptis gaudẽtẽ: flagrãtibus comitiis pecunias deponerẽt cãdidati: hoc se facere p ĩnocẽtia: qd ĩ rebus humãis sũmũ esset pfitabãt. Inde illa nobilis. M. Cicerõis suspiratio. O te foelicẽ. M. Portii a quo rẽ ĩprobã petere nemo audet. Cũ tribunos appellaret. L. Sipio Asiatic⁹ ĩter quos erat Gracch⁹ hoc attestabat̃: uel inimico iudice se pbari posse. Adeo sũmũ qsq cãae suae iudicẽ facit quẽcũq elegit. Unde puocatio appellat̃. Te qdẽ ĩ excelsissimo hũani generis fastigio positũ sũma eloquẽtia sũma eruditiõe p̃ditũ religiose adiri ẽt a salutãtibus scio. Et ideo ĩmẽsa p̃ter caeteras subit cura: ut q̃ tibi dicant̃ cõdigna sint. Verũ & diis lacte rustici multeq gẽtes supplicãt: & molla tñ salsa litãt: q nõ hñt thura. Nec ulli fuit uitio deos colore quoquomõ posset. Meae qdẽ temeritati acessit hoc quoq: q leuioris operae hos tibi dedicaui libellos. Nã nec ĩgenii sũt capaces qd alioqn nobis perq̃ mediocre erat. Nec admittũt excessus aut oratiõẽs sermones ue aut casus mirabiles: uel euẽtus uarios nõ alia iucũda dictu ac legẽtibus blãda. Sterili materia rerũ nã: hoc ẽ uita narrat̃. Et haec sordidissima sui pte ut plurimarũ rerũ: aut rusticis uocabulis aut externis. ĩmo barbaris cũ honoris p̃fatiõe ponẽdis. Praeterea ĩterest nõ trita auctorib⁹ uia: nec q̃ pegrinari animis expectat Nemo apud nos qdẽ q attẽtauerit. Nemo apd graecos q unus oĩa ea tractauerit: ĩuenit̃. Magna ps studiorũ amoenitates q̃rimus. Quae uero tractata ab aliis dicunt̃ ĩmẽse subtilitatis obscuris rerũ tenebris p̃mũtur. Iã oĩa attingẽda q̃ graeci ciecyclopedias uocãt: & tñ ignota aut ĩcerta ĩgeniis facta. Alia uero ita multis pdita ut ĩ fastidiũ sint aducta. Res ardua uetu

ſtis nouitatē dare:nouis auctoritatē:obſoletis nitorē obſcuris lucē:faſtiditis grātiā: dubiis
fidē:oībus uero naturam:& naturæ ſuæ oīa.Itaq₃ ēt nō aſſecutis uoluiſſe:abūde pulchrū at
que magnificū ē.Quidē ita ſētio peculiarē i ſtudiis cām eorū ēē:q difficultatibus uicti uti-
litatē iuuādi ptulerūt gratiæ placēdi.Idq₃ & in aliis opibus ipſe feci:& pfiteor me mirari Li
uiū auctorē celeberrimū i hyſtoriarū ſuarū quas repetit ab origīe urbis quodā uolumīe ſic
ortū.Iā ſibi ſatis gloriæ qſitū & potuiſſe ſe deſinere:ni atimus reges paſceret ope.Profecto
enī populi gētiū uictoris & Romani nomis gloriæ nō ſibi cōpoſuiſſe illa docuit.Maius me
ritū eēt opis amore nō animi cā pſeueraſſe & hoc populo Romano pſtitiſſe nō ſibi. Viginti
milia regū dignarū cura.Quoniā ut ait Domitius Piſo. Theſauros oportet eē nō libros le
ctiōe uoluminū circiter duū miliū:quorū pauca admodū ſtudioſi attigunt pp ſecretū ma
teriæ ex exqſitis auctorib⁹ cētū iclusim⁹ trigīta ſex uolumīb⁹ adiectis reb⁹ plurimis q̄s aut
ignorauerat pores aut poſtea iuenerat uita.Nec dubitam⁹ multa eē q̄ & nos pterīt.Hoīes
.n.ſum⁹ & occupati officiis ſubciſius tēporib⁹ iſta curam⁹.i.nocturnis.Ne qd noſtris putes
ceſſatū horis.Dies uobis īpēdim⁹.Cū ſōno ualitudinē ɔputam⁹.uel hoc ſolo pmio ɔtēti q̄
dū iſta(ut ait.M.Varro)muſſitam⁹ plurib⁹ horis uiuīus.Profecto.n.uita uigilia ē.Quib⁹ de
cauſis atq₃ difficultatibus nihil auſo pmittere.Hoc ipſū tu pſtas qd ad te ſcribimus.Nec fi
dutia opis hac ē:ſed dicatura.Multa ualde pcioſa ideo uidet̄ qa ſūt tēplis dicata. Nos qdē
oēs patrē te:fratrēq₃ dixīus ope iuſto tēporū noſtrū hyſtoriā orſi a fine Affidi Baſſi.Vbi ſit
q̄ queres iāpridē p acta ſaciyt.Et alioqn ſtatutū erit ſtaeredi mādare:ne qd ābitiōi dediſſe ui
ta iudicaret.Perīde uero occupātibus locū faueo ego & poſteris quos ſcio nobiſcū decer-
taturos ſicut ipſi fecim⁹ cū ṗorib⁹.Argumētū hui⁹ ſtōachi mei habebis:q̄ i his uolumībus
auctoꝝ noīa ptexui.Eſt.n.benignū(ut arbitror)& plenū īgenii pudoris fateri p quos pfece
ris:nō ut pleriq₃ ex his quos attigi fecerūt.Scio.n.cōferentē me auctores depræhēdiſſe ad-
iuratiſſimis & pximis ueteres trāſcriptos ad uerbū:neq₃ nominatos. Nō illa uirgiliana uir
tute ut certarent.Nō Ciceroniana ſimplicitate q in libris de repu.Platonis ſe Comitē pfi-
tetur.In cōſolatiōe filiæ Crantorē īquit ſequor.Itē Panecium de officiis. Quæ uolumina:
eius ediſcēda nō mō in manibus habēda quottidie noſti.Obnoxii pfecto animi & ī fœlicis
īgenii ē deprehēdendi in furto male q̄ mutui reddere.Cū præſertī ſors fiat ex uſura.Inſcri
ptionis apud græcos mira fœlicitas.Cerion īſcripſere qd uolebāt intelligi fauū. Alii cæras
amalcheas:qd copiæ cornu:uelut lactis gallinacei ſperare poſſis in uolumine hauſtū . Iamiā
mos pandectæ Enchiridion Pinachidon īſcriptiōes pp quas uadimniū deferri poſſit.At cū
ītra:ueris dii deaeq₃ q̄ nihil in medio īuenies.Noſti craſſiores.ātiquatū exēplorū artiūq₃:q̄
facetiſſime lucubrationē dicunt.Vt qui ait Bibaculus eram & uocabat Patomimus aſſerit.
Varro in ſatyris ſuis ſuſtulit & flexibilia. Apud græcos deſit nugari Diodorus: & biblio-
thecis hyſtoriam ſuam īſcripſit.Appion quidam grāmaticus hic quē Tyberius Cæſar cym
balum mundi uocabat:quoniam publicæ famæ tympanum porius uideri poſſet:īmortalita
te donari a ſe ſcripſit:ad quos aliqua componebat. Me uero nō pœnitet nullum feſtiuio-
rem excogitaſſe titulum.Et ne in totum uidear græcos inſectari:ex illos nos uelim ītelligi
pingiq₃ conditoribus:quos in libellis his inuenies abſoluta opera:& illa quoq₃ quæ miran-
dro nō ſatiamur:pendenti titulo inſcripſiſſe.Vt appelles faciebat:aut Policletus tanquā in
choata ſemper arte & imperfecta ut cōtra iudicioꝝ uarietates ſupereſſet artificis regreſſus
adueniam uelut emendaturo quicquid deſideraretur ſi nō eſſet īterceptus. Quare plenū
uerecūdiæ illud ē:quod oīa opera tanquā nouiſſima inſcripſere:& tanquā aliquid ſingulis
fato ſit ademptū.Tria nō amplius(ut opinor) abſolute quæ traduntur inſcripta ille fecit q̄
ſuis locis reddam:quo aparuit ſūmam artis ſecuritatem auctori placuiſſe.Et ob id magna
inuidia fuere omnia ea.Ergo plane meis adiici poſſe multa cōfiteor.Nec his ſolis:ſed & oī-
bus quæ edidi.Vt obiter caueam iſtos homeromaſticas.Ita.n.uerius dixerim quā ut audio
ſtoicos & dialeticos & epicureos quoq₃.Nam de grāmaticis ſemper expectaui parturiri ad-
uerſus libellos:quos de grāmatica edidi.Et ſubinde abortus fecere iā decē ānis:cū celerius
ēt elephāti pariāt.Cernimus ēt aduerſus Theophraſtū hoīem in eloquentia tm̄:ut nomē di-
uinum inde inuenerit ſcripſiſſe ēt fœminam:& prouerbiū inde natum : ſuſpendio arborem
elegendā.Non queo mihi tēperare quo minus ad hoc pertinacea ipſa cenſorii.Catonis uer
ba ponam.Vt inde appareat:etiam Catoni de militari diſciplina cōmentati:qui ſuis Africa
no īmo uero ſub Hānibale didiciſſet militare.Et ne africanum quidem ferre potuiſſet: qui

ĩperator triumphũ reportasset: paratos fuisse istos q obtrectatiõe alienæ scientiæ famã sibi aucupant. Quid. n. ad te ĩ meo uolumĩe? Scio ego q̄ scripta sũt. Hæc si palã ꝓferrant: multos fore q ĩuri legẽt. Sed ii potissimũ queræ laudis exptes sũt. Eorũ ego oreones sine ꝑterfluere. Nec Plancus illepide q cũ diceret Asinius Pollio oreones in eũ parare: q̄ ab ipso aut liberis post mortẽ Planci ederẽt ne respõdere posset. Cũ mortuis ñ nisi laruas luctari. Quo dicto sic repcussit illas: ut apud eruditos nihil ĩpudẽtius iudicet. Ergo securi ẽt cõtra uitilitigatores quos. Cato elegãter & uitiis & ligatorib⁹ cõposuit. Quid. n. illi aliud quã ligant: aut litẽ quærũt? Exequemus reliqua ꝓpositi Quia uero occupatiõibus tuis publico bono parcendũ erat: qd singulis cõtineat libris: huic epistolæ subiunxi. Sũmaq; cura ne plegẽdos eos haberes opã dedi. Tu per hoc & aliis ꝑstabilis ne plegant. Sed ut quisq; desiderauerit aliquid in tantum quærat: & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus in libris quos epopteidon scripsit. Vale.

SVMATIM HAEC INSINT LIBRIS SINGVLIS.

EX AVCTORIBVS.

M.Varone Sulpitio Gallo Tiberio Cæsare impatore.Qu.Tuberone.Tu.Cicerone L.Pisone.T.Liuio.Cor.Nepote Statio seboso Celio antipatro.Fabião Antiate Mutiano Cecia q de hetrusca disciplia scripsit Targtio .L.Iulio:Aqlacp.Item Sergio.

EXTERNIS.

Platõe:Hipparcho Timarcho Petosiri.Neoceplo Pythagoricis.Posidonio. Casimandro Epigene Gnomonico Euclide Cerano phon Eudoso Democrito Critodemo Trasillo Serapione Dicearcho archimede Onesicrito Eratosthene Pythea Herodoto Aristotele Ctesia Arthemidoro Ephesio Isidoro.Caraceno Theopompo.

LIBRO tertio cõtinentur situs gẽtes maria oppida portus mõtes flumia mensuræ populi q sunt aut fuerűt.

EX AVCTORIBVS.

Turraneo Graculo Cor.Ne.T.Li.Catone Cẽsorio.M Agrippa.M.Varrone Diuo Augusto:Varone:Atracinio:Antiare:Rginio:L.Vetere:Pomponio Mela:Curione patre:Celio Aruntio Seboso Licio:Mutiano Fabricio Tusco.L. Ateio Capitone Verrio:Flacco.L.Pisone.Ca.Eliano:Valeriano.

EXTERNIS.

Artemidoro Alexandro Polyhistore Tucidide Theophrasto Isidoro Theopõpo Metrodoro Neptio Calicrate Xenophonte Lãpasceno Diodoro Siracusano Nimphodoro Caliphane Tigmagene.

LIBRO Quarto continentur situs gẽtes maria oppida portus montes fluia mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Catone Cẽsorio. M. Agrippa Diuo augusto: Varone: Atracino: Cor. Nepote: Hignio. L. Vetere: Põponio: Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio: Tusco: Ateio: Capitone: Atheophilologo.

EXTERNIS.

Polibio: Hecateo: Hellanico: Damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Timosthene: Ephoro: Cratere grãmatico: Serapione: Anciochẽse Callimacho: siculo musico: Alexandro: Polyhistore: Tucydide: Dosiacle: Anaximandro: Philistide: Malore: Dionysio: Aristide Callidemo: Menechino: Eratosthene: Anticlide: Heraclide: Philonene: Aienepõte: Pythea: Isidoro: Phileuide: Xenagora: Astymonio: Staphylo: Agorastocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

LIBRO Quĩto cõtinent: situs gentes: maria: oppida: portus: mõtes: fluĩa: mẽsuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varrõe: Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere. Mela: Domitio Corbulone: Licinio: Muriano: Claudio Cæsare: Arũtio: Liuio filio: Sebosoi i actis triũphorũ.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damasceno: Dicearcho: Bione: Timosthene: Philenide: Xenagora: Astymõio: Staphilo: Dionysio: Aristotele: Aristocrito: Ephoro: Erastothene: Hipparcho: Panetio. Serapione: Antiocheuo: Callimacho: Agarocle: Polybio: Timeo: Machania: Herodoto: Myrsilo: Alexãdro Polyhistore: Metrodoro: Posidonio: q periplucon: idẽ est de diuitiis: periegesios: id est de terræ ambitu: Sotade: Periandro: Arctare Sycionio: Eudoxo Antigene: Callicrate: Xenophonte Lãpsaceno: Diodoro: Siracusano: Hannone: Hamilame: Nyamphodoro: Calliphone: Arpemidoro: Megastene: Isidoro: Eubolo: Aristocreonte.

LIBRO sexto continentur: gentes: maria: oppida: portus flumina: mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

Sūma oppida.c.lxxxxv. Sūma gētes.d.lxvi. sūma fluuiū clara.c.lxxxx. sūma mōtes clari xxxviii. sūma īsule.c.viii. sūma que ītercidere oppida aut gētes.lxxxxv. Sūma res & hystoriæ & obseruationes duo milia.cc.xiiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Agrippa: Varrone: Atracino: Cor. Nepute Higino. L. Vetere: Mela: Pomponio: Domitio: Crobulone: Licinio: Mutiano: Claudio: Cæsare: Aruntio seboso: Fabritio Tusco. T. Liuio: Seneca: Hidigio.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Bctōio: Timostene: Parocle: Demodemāte: Clitarcho: Eratosthene: Alexandro magno: Ephodoro: Hipparcho: Panetio: Cailiacho: Artemidoro: Apollodoro: Agatœle: Polybio: Vinaco: Siculo: Alexandro: Polyhistore: Isidoro: Hāmometo: Metrodoro: Posidonio: Onesicrito: Nearcho: Megasthene: Diogenete: Aristrocreonte: Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile Xenophonte: Lampsaceno.

LIBRO septimo continentur gētium mirabiles figuræ.

EX AVCTORIBVS.

Verrior Flacco: Cn. Gelio: Licinio: Mutiano: Mutio: Masurio: Agrippino: Claudio Cæsare. M. Cicerone: Asinio Pollione: Messala: Ruffo: Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordo: Melisso: Seboso: Cor. Celso: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Põponio attico: Pediano asconio: Sabino: Catone Censorio: Fabio uestale.

EXTERNIS.

Herodoto: Aristea: Betone: Sigono: Cratere: Agatharcide: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollodoro: Philarcho: Damone: Megasthene: Cresia: Taurone: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate: Medico: Asclepiade medico: Hesiodo: Anacreonte: Theopompo: Hellanico: damasceno: Ephodaro: Epigene Beroso: Perosiri: Neocepso: Alexandro polyhistore: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistore hystorico: Stratone: q cõtra Ephori theoremata scripsit: Heraclide põtico: Asclepiade: qui tragodumena phõ: Stephano: Egesia: Archimacho: Tucydide: Mnestygitione: Xenagora: Metrodoro: Sceptio: Anticlide: Critodemo:

LIBRO Octauo continentur animalium terrestrium naturæ peditantum.

EX AVCTORIBVS.

Mutiano:Icilio:Verrio: Flacco :L. Pisone: Cor.Valeriano:Catone: censorio: Fenestel la:Trogo:Actio:Columella:Virgilio: Var rone:L.Metello:Scipiõe:Cor.Celso: Nigi dio:Trebio nigro:Põponio:Mel. Manilio Sura.

EXTERNIS.

Iuba rege:Polybio:Onesicrito: Isidoro:An tipatro:Aristotelle:Demetrio physico:De mocrito:Theophrasto:Euãte:Apocha qui olympionica:Hierõe rege:Attalo rege:Phi lometere rege:Ctesia:Duride:Philisto: Ar chita:Philarcho Amphilocho:Ateneo Ana xipoli. Thasio Apollodoro lenio Aristopha ne milesio:Antigono cineo:Agathole chio Apollinio pergameno: Aristrãdro ateneo: Bacaio milesio:Bione solense: Cherea ate neo:Diodoro prienneo:Dione colophanio Epigene:Rhodio Euagone: Tasio: Euphro nio:Ateneo:Hegesia:Maroneo: Meuãdro Pariẽnio:Heracleote Menecrate poeta:An drotione qd de agricultura scripsit:Escriõe qui item Dionysio qui magonem transtu lit:Diophane qui ex Dionysio epitoma fe cit. Archelao rege:Nicandro.

LIBRO nono cõtinentur animalium aquaticorum hystoriæ & naturæ.

Sũma res & hystoriæ & obseruationes.dc.l.

EX AVCTORIBVS.

Turranio: Gracculo: Trogo: Moecenate: Albo flauo: Corn: Nepote. Valerio minographo: Fabiano: Fenestella: Mutiano: Helio Scilone: Statio seboso: Melisso: Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Messala: Coruino: Trebonio Nigro: Nigido.

EXTERNIS.

Aristolete: Archilao rege: Callimacho: Democrico: Teophrasto: Trasillo: Hegesideno: Cudnio: Alexandro polyhistore.

LIBRO Decimo continent naturæ & hystoriæ animalium uolatilium.

EX AVCTORIBVS

Manlio:Cornelio: Valeriano: Actio: Vinbritio meliore. Massurio:Sabino:Antistio: Labeone:Trogo:Cremutio:M. Varrone: Marco:Aemilio:Dmissio:Mutiano:Nepote Fabiano pictore.T.Lucretio.Cor. Celso Oratio Delusōe:Higinio:Sarsenis:Higidio Manlio Sura.

EXTERNIS

Homero:Phoemonoe:Philemone: Boeto: qui onytigonia illa quae de auguriis: Aristotele: Theoprasto: Callimacho: Eschilo: Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphiocho atheniense: Anaxipoli thasio: Appollodoro lennio: Aristophane millesio Antigono cymeo:Agatocle chio:apollonio pergameno: Aristandro atheneo: Bachio millesio:Bone Solense: Cherea atheniense: Diodoro priennie:Diono colophonio. Democrito:Diophane nicense:Epigene rhodio Euagora thasio:Euphronio atheneo: Iuba: Androcione qui de agricultura: Ascrione qui item: Dionysio qui magonem transtulit:Diophane qui ex Dionisio epitoma fecit Nicandro:Onesicrito:Philarcho: Hesiodo

LIBRO Vndecimo continētur hystoriæ & naturæ paruorū aīaliū & repetilium

EX AVCTORIBVS.

M.Varrone:Higino:Scropha:Sarsena:Celso.Cor. Aemilio: Marco:Virgilio: Columella:Iulio:Aquilio qui de hetrusca disciplina scripsit:Tarquinio qui item:Vmbritio qui item Catone: Censorio: Domitio caluino:Trogo melisso:Fabiano:Mutiano Nigidio:Manilio:Opio.

EXTERNIS

Aristotele:Democrito:Neoptolemo:q mella scripsit. Aristomacho qui item : Phylisto qui item:Nicandro:Menecrate:Dionysio q magonem transtulit:Empedocle: Callimacho:Attalo rege.Apollodoro qui de bestiis uenenatis:Hippocrate:Eriphilo:Erasistrato Asclepio:Themisone:Possidõio stoico:Menandro prienense:Heraclies.Euphrõio ateneo:Theophrasto:Hesiodo: Philometerre Rege.

[L]ibro duodecimo continenrur de arboribus. De arborum honore & quando Platanus primum in italia: & de natura earum. Ca.i.

EX ACORIBVS.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo: Higino: Claudio Caesare: Cor: Nepote: Sex: Nigro qui græce de medicina scripsit. Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

EXTERNIS

Theophrasto: Herodoto. Callistene: Isigo/no: Clitarcho: Anaximene: Duride: Near/cho: Onesicrito: Polycrito: Olympiadoro Diogeneto: Nigibulo: Anticlide: Carete Cidonio: Menechino: Doroteo: Xeniade colico: Anteo Epipodo Cherea Democle Ptolemaeo Lago Masia Macedone. Zoilo. Item Democrito Amphilocho Aristomacho Alexandro polyhistore Iuba Appollodoro qui de odoribus scripsit. Heraclide medico Archidemo. Item Dionysio. Item Democle. Item Euphrõe. Item Opsenide. Itẽ Diagera Item Iolla Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

LIBRO Tertiodecimo continentur de ungentis & arboribus: maritimis.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Mutiano. Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio: Mela: Fabio: Higino: Trogo: Proculo: Claudio: Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina scripserit: Cassio hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

EXTERNIS.

Theophrasto: Herodoto: Calisthene: Isidoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Near/cho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogene/ro: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileneo. Menetimodoro Thebano: Doroteo Atheniense: Lyco: Anteo: Epippo: Dione: Adimantho: Ptolemæo: Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Alexãdro Polystore: Aristomacho: Iuba rege: Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Boene medico: Archidemo: Item Dionysio: Item Democlide: Item Euphrone: item Mneside: Item Giagara: Itẽ Iolla: Item Heraclide Tarentino. Xenocrate ephesio.

LIBRO Quartodecimo continetur de uitibus & uineis

Xenophonte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lennio: Aristophane Milesio: Antigone Cymeo: Agatocle: Chio: Apollodoro pergameno: Aristandro Ateneo: Bacchio milesio: Bione solense Cherea ateneo: Cheristo: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora Thasio: Euphrõio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane q ex Dionysio epitoma fecit: Asclepiade medico: Erasistrato item. Comiade qui de conditura uini: Aristomacho qui item: Hycesio qui item: Themisone medico: Onesicrito. Iuba rege.

LIBRO Sextodecimo continentur siluestrium arborũ naturæ

EX AVCTORIBVS.

N: Varrone. Feciale Nigidio. Cor. Nepote Higinio. Massurio. Catone mutiano. L. Pisone Trogo Calfurnio basso Cremutio.

EXTERNIS.

LIBRO ſeptimodecimo continenť ſa-
tiuarum ac cultarū arborum naturæ.

EX AVCTORIBVS.

EXTERNIS.

IBRO octauodecimo continetur de
agricultura

EX AVCTORIBVS.

Massurio:Sabino: Cassio Hemina: Varrio Flacco.L.Pisone: Corn. Celso: Thuriano: Graculo.D.Syllano.M. Varrone. Catone Censorio: Scropha: Sarsenis patre et filio: Domitio Caluino:Higino:Virgilio: Tro/go:Ouidio:Grecino:Columella: Tuberõe: L.Aruntio qui græce de astris scripsit: Cæ/sare dictatore qui item:Sergio:Paulo: Sabino:Fabiano.M.Cicerone: Calfurnio Basso: Atteio Capitone.

EXTERNIS.

Hesiodo Theophrasto: Aristotele: Demo/crito:Hierone rege:Philometere rege: At/talo rege:Archelao rege:Archita:Xenophõte:Amphilacho Ateneo: Anaxipoli thasio: Aristophane milesio: Apollodoro Lennio: Antigene Miceneo:Agatocle chio: Apol/lonio pergameno:Aristandro ateneo: Bac/chio millesio: bione solense: Cherea athe/niense: Cheresto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio:Epigene rhodio:Euagora thasio: Euphronio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschryone q itẽ Lysimacho qui item: Dionysio q magonem transtulit:Diophane qui ex dionysio epito/ma fecit:Palete:Eudoxo: Philippo: Calip/po:Dositheo:Parmenisco:Melitone:Crito/ne: Oenopide Zenone:Eutemone: Harpa/lo:Hecateo:Anaximandro:Sosigene:Hip/parcho:Arato:Zoroastre Archibio.

LIBRO Nonodecimo continentur lini natura:& mirabilia.

EX AVCTORIBVS.

M.Actio:Planco.M. Varrone.D. Syllano: Catone Censorio:Higino:Virgilio:Mutia/no:Celso:Columella Calfurnio Basso:Ma/nilio:Sura:Sabino:Tyrone Licinio:Macro/

et leucantemo Ca.x.
De amaraco uel sansugo et nyctegreto et meliloto et uiola alba et codiamino et de siluestribus bulbis et helichyrso et lychnis et de hærbis citra mare Ca.xi.
De cura apum et pabulo et morbis earum et remediis Ca.xii.
De uenenato melle et de remediis mellis uenenati et mellis insani Ca.xiii.
De melle quod muscæ non attingunt et alueariis et cura eorum si famen sentiũt apes et quomodo caera fiat Ca.xiiii.
De hærbis sponte nascentibus et aculeatis Ca.xv.
De carduo et helxine et tribulo et anchusa Ca.xvi.
De differentia hærbarum per folia et quae hærbæ toto anno floreant et hastula regia et pistana et de gladiola Ca.xvii.
De iunco genera sex et de cypero et de medicamentis earum et de cyprio et odorato iunco Ca.xviii.
Ex rosa medicinæ et de lilio et de narciso et ex uiola et de bacchara et combreto et asaro Ca.xix.
De nardo gallico: et de croco medicinæ: et croco mago: et ex siri et saliunca et holochryso et chrysocome et meliloto Ca.xx.
De trifolio et thymo et homerocalle: et de helinio et ambrotono Ca.xxi.
Ex leucanthemo et sansugo medicinæ Ca.xxii.
Ex anemona medicinæ Ca.xxiii.
Ex oenanthe medicinæ Ca.xxiiii.
Ex heleocryso medicinæ Ca.xxv.
Ex hiacyntho medicinæ Ca.xxvi.
Ex uincaperuinca medicinæ Ca.xxvii.
Ex colocasia medicinæ Ca.xxviii.
Ex anthalio medicinæ Ca.xxix
De parthenio medicinæ Ca.xxx.
De strychne medicinæ xxxi.
De corcoro Ca.xxxii.
De persoluta Ca.xxxiii.
De mensuris et ponderibus Ca.xxxiiii.
Summa medicinæ hystoriæ et obseruatiões dcc.xxx.

EX AVCTORIBVS.

Catone Cẽsorio M. Varrone Massurio: Antiate. C. Helio Vestino: Vlpio Ruffino: Higino:: Pompõio mela: Põpeio lenate: Corn. Celso Calfurnio Basso. P. Langio: Licinio macro: Sestio q̄ graece scripsit: Iulio basso: qui item: Antonio Castore.

EXTERNIS.

Theophrasto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biocrea scripsit: Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Socophle: Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo q̄ de coronis: Callimacho qui itẽ Phania physico: Simo Timatho: Hippocrate: Cgrisippo: Diocle: Opione: Heraclide: Necesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino: Protagora: Phistonio medo: Euche. Chleophanto: Phylistine: Asclepiade: Cartecia: Petronio: Diodoro. Iolla: Erasistrato: Diagore: Andrea: Mnesicle: Epicharmo: Damione: Daliona: Sosimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone: Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petreio: Myctione: Claudia: Xenocrate.

LIBRO uigesimosecundo cõtinentur de auctoritate herbarum.

De gentibus herbis formæ gratia utentibus Ca.i.
Quod herbis uestes inficiant Ca.ii.
De corona graminea Ca.iii.
De uarietate eius Ca.iiii.
Qui soli corona ea donati Ca.v.
Quis solus cẽturio coronatus Ca.vi.
Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge Ca.vii.
De herba q̄ centũ capita uocãt Ca.viii.
De achano & glycyrrhyza & stomathice Ca.ix.
De tribulo & generibus eius & medicinis Ca.x.
De stoebe & medicinis eius Ca.xi.
De hyppophye & medicinis ei⁹ Ca.xii.
De urtica & medicinis eius Ca.xiii.
De lamio & medicinis eius Ca.xiiii.
De scorpione: generibusque ac medicinis eius Ca.xv.
De leucachanta siue phinio siue iscada & medicinis eius Ca.xvi.
De helxine perditio parthenio syderite & medicinis eius Ca.xvii.
De cameleonte generibusque & medicinis eius xviii.
De coronopo & medicinis eius Ca.xix.
De anchusa & pseudancusa & medicinis earum Ca.xx.
De onychilo: aihei: loto: & lotometra heliotropio: tricocco & callitricho Ca.xxi.
De picride & thesio & aspodelo balimo & achãto & bupresti elaphobosco sadice: & lasina & de caucalide. sio: syllibo: scolymo siue

dotunio et mirrhi et onebryche
medicinæ Ca.xv.

De coriacesia et callicia et menaicle:et aliis
xxiii.et mediciuis earũ quas quidé magicas
eé dicunt:et de cosidia et de aproxi et reci
diuis morborũ Ca.xvi.

De eriphia et lamaria et stratioti
medicinæ Ca.xvii.

De hærba quæ nascitur in capite statuæ:et
de hærba de fluminibus et hærba lĩgua et
cribro et fimetis et rhodo et impia et uene
ris pictine et nodia et philauthropo et cana
ria lappa ettordyle:et de gramine et dacty
lo: et foenogræco medicinæ. Ca xviii.

Summa medicinæ et hystoriæ et obseruati-
ones.M.cccc.xix.

EX AVCTORIBVS.

C.Valgio: Pompeio: Leneo:Sex. Nigro:q̃
græce scripsit:Iulio basso qui ité: Antonio
Castore.M.Varrõe :Corn.Cello: Fabiano.

EXTERNIS.

Thephrasto: Apollodoro:Democrito: Or
pheo:Pythagora:Magone:Menandro qui
biocrea scripsit.Nicandro:Homero: Hesio
do:Museo:Sophocle:Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo: Callimacho : Phania physco:Si-
mo:Timaristo:Hippocrate :Crisippo: Dio
cle:Opione:Heraclide:Nicesio: Dionysio:
Apollodoro Citiense:Apollodoro Taren
tino:Praxagora:Phistonico medo: Cleopa
tra Philistione:Asclepiade:Crateua:Petro
nio:Diodoro : Iolla: Erasistrato : Diagora
Andrea:Enorta: Marconeside: Epicarmo:
Demione:Sosimene:Thopolemo: Solone
Lycio:Metrodoro: Olympiade: Thebana
Phillino:Petreio.Mictõe. Glaucia . Xeno-
crate.Diocle.

IBRO Vigesimoquinto continentur
naturæ hærbarum spõte nascentium
auctoritas hærbarum et de origine usu ea-
rum. Ca.i.

Qui latine usus hærbarum scripserint. et
quando ad Romanos noticia earum perue
nerit:et qui primi græcorum de his compo
suerint:& de hærbarum:inuentione:& anti
qua medicina:& quare minus exerceantur
earum remedia:& de cynhorodo:& de dra
cunculo medicinæ Ca.ii.

De quodam pestifero fonre germaniæ:&
de britannica:& maximis morborum do
loribus Ca.iii.

De moly & dodochateo:& paeonia nel pen
torobo:uel glycisĩde & panace uel ascepio
& heracleo panace chironio & panace cẽtau
reo uel phanceo & heracleo syderio & hyo-
sciamo uel apollinari siue elter
cangeno Ca.iiii.

De linozoste:parthenio hermipora siue po
tius mercuriali & achillea & panace heraclea
sideriti milefolio:& de scopa regia: & her-
mineo teucrio splenio & de melãpodio si-
ue helleboro[quot]ue eorum genera & de
nigro helleboro & albo medicinæ:& quãdo
detur:& quomodo summendum:& quibus
non dandum:& ꝙ mures necat Ca.v.

De mithridatia & scordoti siue scordio:&
polomonia uel phileteria uel chiliodynama
& eupatoria & centaurea siue chyrõia & de
lecto centaureo libadio felle terre & trior-
che medicinæ Ca.vi.

De climeno & gẽtiana & lysimachia:& par
thenidé & arthemisia & ambrosia et nym-
phea et heracleo siue rhopalo et euphor-
bia medicinæ Ca.vii.

De plantagine et buglosso et cynoglosso
et buphatalmo et scitica et đ spartãia et hip
pice et heschemone:et de betonica et cãta
brica et consiligine et hiberida et chelido-
nia et canaria et elephobosco et dictãno et
aristolochia: et ꝙ eius delectatione inuol-
uant pisces et statim capiantur:et medicina
contra serpentium ictus ex hærbis quas su
perius nominauit Ca.viii.

De agremonia et agarico et chio et hyoscia
mo et iereboãte et blattaria et lemõia et q̃n
quefolio et dauco psolata et arctio et cycla
mino et peucedano Ca.ix.

De rhysellio et cẽtaurea et chelidonia et pa
nace et hyoscião et euphorbio Ca.x.

De anagalide siue acoro et mãdracora siue
circelo et cicuta et creno agrio et molibda
na et iride et capno et alice et achoro cor-
ledo aizoo et andrachne et erigero et de
ophéoro:et de labro ueneris et de ramũcu-
lo medicĩæ et de oris uitiis Ca.xi.

Summa medicine et hystoriæ et obseruati-
ones.M.cc.lxxxxii.

EX AVTORIBVS.

Sex.Gallico:Põpeio, Leneo :Sestio Nigro
qui græce scripsit:Iulio Basso qui item:An
tonio Castore:Cor.Celso.

EXTERNIS.

Theophrasto:Apollodoro Democrito Iu-
ba Orpheo:Pythagora:Magone:Menãdro
q̃ biocrea scripsit:Nicãdro:Homero: Neso
do:Museo:Sophocle:Xantho:Anaxilao.

MEDICIS.

Mneſteo:Callimaco:Phăia phyſico:Timariſto:Simo:Hippocrate:Cryſippo: Dioclei Opiōe:Heraclide:Hiceſio:Dioniſio. Apollodoro:Citienſe: Apollodoro: Tarentino Praxagora.Phiſtōico medo:Dieuche:Theophāto:Phyliſtione.Aſclepiade : Crateua: Iolla:Eraſiſtrato.Diagora.Andrea:Mneſicle:Epicharmo:Demione: Soſimene:Thopolemo:Metrodoro:Solone.Lycio.Olympiade thebana Phillino.Petreio.Mictione Glaucia.Xenocrate.

IBRO uigeſimoſexto continentur reliqꝫ per morborum genera medicine & de nouis morbis:& de lichne quid ſit:& quando primū in italia coeperint & de carbunculo elephantiaſi & colo Ca.i.

EX AVCTORIBVS

M.Varrone.C.Valgio:Pompeio Ieneo:Seſtio Nigro qui græce ſcripſit.Iulio baſſo q item Antonio Caſtorore.Cor.Celſo.

EXTERNIS.

Theophraſto:Apollodoro: Democrito :Iuba:Orpheo:Pythagora:Magone:Menādro q biochrea ſcripſit:Nicandro:Homero:Heſiodo:Muſeo:Sophocle:Xanto:Anaxilao.

MEDICIS.

Mneſteo: Calimacho : Phania phiſico:Cimarcho:Simo: Hippocrate: Criſippo: Diocle:Opione:Heraclide: Hiceſio: Dionyſio Apollodoro:Citienſe:Apollodoro: Tarentino:Praxagora:Phiſtonico medo:Dieuche Chlephanto:Philiſtione:Aſclepiade:Crateua:Iolla:Eraſiſtrato:Diagora Andrea Mneſicle:Epicharmo: Demione: Theopolemo: Metrodoro:Solōe:Lycio:Thebana: Olympiade:Plynino:Petreio:Mictione: Glaucia Xenocrate.

IBRO Vigeſimoſeptimo continētur reliqua hærbarum genera.

camezelo & galedrago & hoſco & hyoſiri & holoſteo & hyppopeſto Ca·ix.

De hypogloſſa & tremulis hydropicis contra imagnes ortopnoeas paraliſis incipientes Ca.x.

De medio & myoſota & myagro & natrice & othone & onoſma & onopõdo et oſiri et oxye et batrachio et polygono et leucátẽo et plythena et phyllo et phelãdrio et phaleri et polyrrhizo et ꝓſerpinaca et de rhecoma de reſeda et ſtoechade Ca.xi.

De ſolano et ſmyrnio et thelephio et tricho nane et thalietro et thlaſpe et thragonia et tragoni et trago et tragologo et ſpõdile: et quod quidã morbi in quibuſdã non ſunt gentibus Ca.xii.

Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruationes.dc.ii.

EX AVCTORIBVS.

Pompeio Lennio: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio baſſo qui item: Antonio Caſtore: Cor. Celſo.

EXTFRNIS.

Teophraſto: Apollodoro q̃ ité: Democrito Ariſtogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro q̃ biocreo ſcripſit: Nicãdro.

MEDICIS.

Mneſteo : Callimacho : Timariſto: Simo: Hippocrate: Cryſippo· Diocre: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dioniſio Apollodoro citiẽſe Apollodoro tarentino: Praxagora. Pliſtonide medo Diuche Cleophanto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateua: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: Demione: Soſimene: Theopoleno: Metrodoro: Solõe: Lycio: Olympiade: Thebana. Phylino: Petreio: Myctiõe: Glaucia: Xenocrate

IBRO uigeſimooctauo continentur medine ex animalibus

Ar ſi medendo aliqua uis uerborum: et ſanari et depelli Ca.i.

Remedia ex hoíe ꝯtra magos Ca.ii.

De quibuſdam ſortilegiis et ſaliua hominis ieiuni Ca.iii.

Ad lippitudines oculorum Ca.iiii.

De ſternutamento et uenere: et cæteris remediis Ca.v.

De remediis mulieribus Ca.vi.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto et leone de camelo et hyena et crocodilo et chameleante et ſtinco & hippopotamo et lyncibus Ca.vii.

Medicine cões ex feris aíalibus aut eiuſdẽ generis placidis: lactis: uſus: et obſeruatões et caſeis butyro et adipe Ca.yiii.

Medicine de apro et capris et equis feris et remedia de beſtiis contra omnes morbos Ca.xi.

Mira de animalibus Ca.x.

Summa medicinæ et hyſtoriæ et obſeruationes.d.c.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrõe. L. Piſone: Fabião: Verre: Mutiate: VerrioFlacco: Catone: Céſorino: Sergio Sulpitio: Lucinio: Marco: Celſo: Maſſurio: Seſtio: Nigro q̃ græce ſcripſit: Bytho: Dinrhceno: Ophilio medico: Granio medicis.

EXTERNIS.

Democrito: Apollonio qui & minſin: Mileto Artemõe: Sextilio: Homero: Theophraſto: Lyſimacho: Atalo Xenocrate. Orpheo qui diophios. Archelao qui item Demetrio Sotyra: Laide Elephantide Salpe. Olympiade thebana. Diotio Iolla Mictione Smirneo. Eſine medico. Hippocrate: Ariſtotele Metrodoro: Iccacida medico. Heſiodo. Dialcoñe Cecilio Bione q̃ peridinameon. Anxilao: Iuba rege.

IBRO uigeſimonono cõtinẽtur medicinæ ex animalibus.

De origine medicinæ & q̃n primũ clinice & q̃n primũ iatraliptice & de Cryſippo & Eraſiſtrato & Empirice & Erophilo & reliquis illuſtribus medicis & quotiẽs ratio medicinæ mutata ſit & qui primus romæ medicus & q̃m & quid de medicis antiq̃ romani iudícauerint & uitía medicinæ Ca.i.

De medicinis lanarũ. Ca.il.

De ouorum natura Ca.iii.

Remedia de cane & ex aíalibus quæ placida nõ ſunt. ſed fera: & ex uolucribus & contra morſus phalangiorum Ca.iiii.

De ſeuo camellino & cane rabido & lacerta et anſeribus et columbis et muſtellis remedia Ca.v.

Ad alopecias tollẽdas & ad palpebras & ad glaucomata & ad oculos & ad parotidas remedia. Ca.vi.

Sũma medicinæ & obſeruationes.d.xxi.

EX AVTORIBVS.

M. Varrone. L. Piſone. Verrio Flacco: Antiate: Nigidio: Caſſio: Hemina: Cicerõe Plauto: Celſo: Seſtio Nigro qui græce ſcripſit. Cecilio medico: Metello Scipione: Ouidio poeta. Licinio Macro.

EXTERNIS.

Philopatore: Homero Ariſtotelo: Orpheo

Democrito: Anaxilao
MEDICIS.
Botriense: Apollodoro: Orchidemo: Anaxilao: Aristone: Xenocrate: Democrate: Diodoro: Crysippo philosopho. Ori. Nicandro Apollonio: Tyaneo.

LIBRO trigesimo continentur medicinæ ex a i alibus reliquæ prioris libri.

EX AVCTORIBVS.
M. Varone: Nigido .M. Cicerone. Sestio Nigro qui græce scripsit. Licio macro.
EXTERNIS.
Herodoto: Aristotele: Hermippo: Homero: Appione: Orpheo: Democrito: Anaxilao
MEDICIS.
Botrio: Appollodoro: Menādro: Archimede: Aristone: Xenocrate: Diodoro: Chrysippo: Ori: Nicandro: Apollonio: Tyaneo.

LIBRO Trigesimoprimo continentur medicinæ ex aqtilib᷒ & q̄rū mirabilia

EX AVCTORIBVS.
M. Varrone: Cassio parmense. Cicerone: Mutio: Corn. Celso: Trogo ouidio: Polybio: Sorono.
EXTERNIS.
Callimacho: Cæcilio: Ctesia: Lyndo: Theophrasto: Eudoxo: Teopompo: Polyclito: Iuba: Pyco: Appione: Epigene: Pelope: Apelle: Democrito: Trasillo: Nicandro: Menādro comoedo: Attalo: Salustio: Dionysio: Andrea: Nicerato: Hippocrate: Anaxilo.

LIBRO Trigesimosecundo continentur reliquæ medicinæ ex aquatilibus.

EX AVCTORIBVS.
Licino macro: Trebonio Nigro. Sestio Nigro qui græce scripsit. Ouidio poeta: Cassio: Hemina: Mecenate. L. Ateio.
EXTERNIS.
Iuba: Andrea: Salpe: Appione Pelope: Apelle Thasio: Strasillo Nicandro.

LIBRO trigesimotertio continētur naturæ metallorum.

EX AVCTORIBVS.

L.Pisone: Antiate Verrio.M.Varrõe Cor. Nepote: Messala ruffo: Marso poeta Butho Iulio basso q de medicinis græce scripsit: Sestio nigro qui item: Fabio Vestale.

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechino qui de toreutice scripsit: Xenocrate qui item Antigono qui item: Heliodoro q de atheniensiũ anathematis: Praxitele q admirabilia opera scripsit: Nymphodoro: Iolla: Apollodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botriense: Archimede: Dionysio: Aristogene Democrito: Mnesicle: Attalo medico: Xenocrate: Zenone: Tennesto.

EX AVCTORIBVS.

L.Pisone: Antiate: Varrio: M.Varrõe. Messala: Ruffo: Marso poeta: Betho: Iulio: basso qui de medicina græce scripsit: Sex.Nigro Item Furio Vestale.

EXTERNIS.

Democrito.Metrodoro: Sceptio: Menechino qui de torentice scripsit: Xenocrate qui item Antigono qui item Duride qui item Heliodoro qui de atheniensium anathemate scripsit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Butriense Iolla: Apollodoro Archimede: Dionysio: Aristogene: Diome

EX AVCTORIBVS.

M. Varrõe: Celio: Galba: C. Ictio: Mutiano Nepote: Cor. L. Pisone: Tuberone: Seneca Eabio: Vestale: Ammo Foeciale: Fabiano: Catone Censorio: Vitruuio

EXTERNIS.

Thephrasto: Praxitele: Iuba rege: Nicandro: Sotaco: Sudine: Alexandro: Polyhistore: Apione: Philistonico: Duride: Herodoto: Eumero: Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucorida: Antistene: Democrito: Demotele: Licea.

IBRO uigesimoseptimo continentur origo gemmarum.

EX AVCTORIBVS.

M. Varõe: Actis triumphi: Moecenate: Iaccho: Cor. Boccho.

EXTERNIS.

Iuba rege: Xenocrate: Zenonis. Sudine Eschylo: Philoxene: Erupide: Nicandro Satyro: Theophrasto: Carete: Philomene: Democrate: Xenotino: Netrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo: Siculo: Nicea: Theocresto. Asaruba: Mnasia: Theomene: Ctesia: Mitridate: Sophode: Archelao rege: Callistato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro: Polyhistore: Appione: Ori: Zoroastre: Zactalia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS INCI.

AN FINITVS SIT MVNDVS Ca. I.

m Vndum & hoc quod nomine alio Cælum appellari libuit: cuius circunflexu teguntur cuncta: numen esse credi par est: æternum: immensum neque genitum: neque interiturum unquam Huius extera indagare: nec interest hominum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer est: æternus: immensus: totus in toto: immo uero ipse totum infinitus: ac finito similis. Omnium rerum certus & similis incerto. Extra intra cuncta complexus in se idemq; rerum naturæ opus & rerum ipsa natura: furor est mensuram eius animo quosdam agitase atq; prodere ausos. Alios rursus occasione hinc sumpta: aut his data innumerabiles tradidisse mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret. Aut si una omnes incubarent: totidem tamen soles: totidemq; lunas: & cætera etiam in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi non eadem quæstione semper intermino cogitationis occursura desiderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ, omninum artifici possit assignari. Non illud idem in uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere: furor est: profecto furor egredi ex eo. Et tanquam interna eius cũcta plane iam sunt nota ita scrutari extera quasi uero mensuram illius rei possit agere: qui sui nesciat: aut homines possint uidere quæ mundus ipse non capiat.

DE FORMA EIVS. Ca. II.

f Ormam eius in speciem orbis absoluti globatam esse nomen imprimis & consensus in eo mortalium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent non solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in se se: ac sibi ipsa tolleranda est seque includit & continet nullarum egens compagum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: nec quia ad motum quo subinde uerti mox apparebit: talis aptissima est. Sed oculorum quoq; probatione quod conuexus mediusque quacunq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

DE MOTV EIVS. Ca. III.

h Anc ergo formam eius æterno & irrequieto ambitu inenarabili celleritate .xxiiii. horarum spatio circũagi solis exortus & occasus haud dubium reliquere an sit immensus: & ideo sensum aurium facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus non equidem facile dixerim: non hercle magis quam circunactorum simul tinnitus syderum suosque uoluentium orbes. An dulcis quidam & incredibili suauitate concentus nobis qui intus agimur iuxa diebus noctibusque tacitus labitur mundus; esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas. Nec ut in uolucrum notamus ouis leuitatem continuam lubricum corpus: quod clarissimi quidem auctores dixere: uerum argumentis indicatur quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus in numeræ in mari præcipue: ac plerunque confusis monstrificæ digenerantur effigies. Præterea uisus probatione: alibi plaustra: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ: figura & candidiore medio super uerticem circulo.

CVR MVNDVS DICATVR. Ca. IIII.

e Quidem & consensu gentium moueor. Nanq; . Cosmos græci nomine ornaméti appellauerunt eum & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut íterpræatur. M. Varro Adiuuat rerum ordo descripto circulo qui signifer uocatur in .xii. animalium effigies: & per illas solis cursus congruens tot sæculis ratio.

DE QVATTVOR ELEMENTIS. Ca. V.

n Ec de elementis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignitum summo: inde tot stellarum collucentium illos oculos. Proximum spiritus. quem græci nostriq; codé uocabulo aera appellant. Vitalem hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; consertum. Cuius ui suspensam cum quarto aquarum elemento librari medio spatii tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum: & leuia ponderibus íhiberi quo minus euolent. Contraq; grauia ne ruant suspendi leuibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuer

sa nisu ui sua quæq; consistere irrequieto mundi ipsius constricta circuitu: quo semper in se currente imã atq; mediam in toto terram eademq; uniuerso cardine stare pendentem librantem per quæ pendeat. ita solam im̃obilem circa eam uolubili uniuersitate eademq; ex omnibus necti: eidemq; omnia inniti.

De septem Planetis. Ca. VI.

Nter hanc cælumq; eodem spiritu pendent certis discreta spatiis. vii. sydera: quæ ab incessu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modo terrarumq;: sed syderũ etiam ipsorum cælique rector. Hunc mundi esse totius animum: ac planius mentem. Hũc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius existimantes. Hic lucem rebus ministrat. aufertq; tenebras: Hic reliqua sydera occultat. hic uices tẽporum annumq; semper renascentem ex usu naturæ temperat. hic cæli tristitiam discutit. atq; etiam nubila humani animi serenat. hic suũ lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat. præclarus: eximius omnia intuens oĩa etiã exaudiens ut principi litterarum Homero placuisse in uno eo uideo.

De deo. Ca. VII.

q

Va propter effigiem dei formamq; querere inbecillitatis humanæ reor: quisquis est deus (si modo est alius) & quacunq; in parte totus est sensus: totus est uisus totus auditus: totus animæ: totus animi: totus sui. Innumeros quidem credere atq; etiã ex uirtutibus uitiisque hominum ut pudicitiam: concordiam: mẽtem: spem: honorem: clæmentiam: fidem: aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnam & beneficium maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit infirmitatis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia aliis gentibus: & numina in iisdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera descriptis morbisq; & multis etiam pestibus dum esse placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiã publice febri fanum in palatio dicatum est. Orbonæ ad ædem larium ara. Et malæ fortunæ esquiliis. Quãobrem maior cælitum populus etiam quam hominum intelligi potest: cum singuli quoq; ex semetipsis totidem deos faciãt Iunones geniosq; adaptando sibi. Gentes uero quædam animalia etiam aliqua & obscena pro diis habent: ac multa dictu magis pudenda per fetidos cibos & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi: tãtoq; æuo ex his numinẽ nasci: & alios esse grandæuos: semperq; canos: alios iuuenes: atq; pueros atricoloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus uiuentes morientesq; puerilium prope deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiam furtorum esse & scelerum numina. Decus est mortali iuuare mortalem: & hæc ad æternam gloriam uia: hac proceres iere romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerẽtibus gratiam mos: ut tales numinibus ascribant. Quippe & omnium aliorum nomina deorum & quæ supra syderum retuli, ex hominum nata sunt meritis. Iouem quidem aut mercurium aliterue alios inter se uocari: & esse cælestis nomẽclaturæ quis non interpratione nature fateatur? Irridẽdũ uero agere curam rerum humanarum illud quicquid est summum. an ne tã tristi atq; multiplici ministerio non pollui credamus dubitemus ue? Vix prope est iudicare utrum magis conducat generi humano quando aliis nullus est deorum respectus: aliis pudendis externis famulantur sacris: ac digytis deos gestant: & monstra quoque quæ colũt dannant: & excogitant cibos imperia dira in ipsos ne somno quidem quieto irrogant. Non matrimonia non liberos non denique quicquam aliud nisi iubentibus sacris diligunt. Alii ĩ ipso capitolio fallunt. ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant scelera: illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utrasque sẽtentias mediũ sibi ipsa mortalitas numẽ: quo minus etiam plana de deo coniectatio esset. Toto quippe mundo & locis oĩbus omnibusq; horis omnium uocibus fortũa sola inuocatur: & una nominatur: una accusatur: una agit: ea una cogitatur: sola laudatur: sola arguitur: & cũ conuitiis colitur: uolubilisq; a plerisq; uero & ceca etiam existimata: uaga: inconstans: incerta: uaria: indignorũq; fautrix huic omnia expensa huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium sola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ sumus sortis: ut sors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit: astroq; suo euentus assignat: & nascendi legibus semelq; in omnes

futuros unquã deo decretũ. In reliquũ uero ocium datur. Sedere cepit sententia hæc: pariterq; & eruditũ uulgus & rude in eã cursu uadit. Ecce fulgurum monitus: oraculorũ prescita: aruspicũ ꝑdicta atq; etiã parua dictu in auguriis sternutamenta & offensiones pedũ: Diuus Augustus læuũ ꝑdidit sibi calceũ ꝑpostere indutũ quo die seditione militari ꝑpe afflictus est. Quæ singula id ꝑuidam mortalitatẽ inuoluũt: solũ ut inter ista uel certũ sit nihil esse certi: nec miserius quicq̃ homine aut superbius: Cæteris quippe animantium sola uictus cura est. In quo sponte naturæ benignitas sufficit: uno quidẽ uel perferenda cũctis bõnis q̃ de gloria: de pecunia: ambitione: superq; de morte nõ cogitant. Verũ ĩ his deos agere curã rerũ humanarũ credi ex usu uitæ ẽ pœnasq; maleficiis aliquãdo seras occupato deo in tanta mole: nunq̃ autẽ irritas esse. Nec ideo proximũ illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas esset. Imperfecte uero in hominẽ nature precipua solatia ne deum quidẽ posse omnia. Nãq; nec sibi potest mortẽ cõsciscere: si uelit: quod homini dedit: optimũ in tãtis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos nec facere ut qui uixit non uixerit: qui honores gessit: nõ gesserit. Nullumq; habere ĩ præterita ius preterq̃ obliuionis. Atq; ut facetis quoq; argumẽtis societas hæc cum deo copuletur ut bis dena uiginti non sint: ac multa similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubie naturæ potentia id quoq;: esse quod deum uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienũ propter uulgatam assidue questionem de deo.

De natura syderum errantium. Ca. VIII.

h Inc redeamus ad reliq̃ naturæ sydera quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: obscura defectis: & pro sorte cuiusq; lucẽtia ad munera mortalibus Quia nec cũ suo quęq; homine orta moriuntur: nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cœlo societas nobiscũ est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim habundantia reddunt: cũ decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accẽsis liquore olei notamus accidere. Ceterum æterna est cælestibus natura intexentibus mundum intextuq; concretis. Potentia autem ad terrã magnopere eorũ pertinens: quæ propter effectus claritatẽq; & magnitudinẽ in tanta subtilitate nosci potuerunt: sicut suo demostrabimus loco. Circulorũ quoq; cæli ratio in terræ mẽtione aptius dicet̃: quando ad eã pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis Obliquitatem eius intellexisse: hoc est rerũ fores appuisse Anaximãder Milesius traditur primus olimpiade. lviii. Signa deinde in eo cleostratus: & primũ arietis ac sagitari Sphaerã ipsam ante multo atlas. Nũc relicto ipsius mundi corpore reliqua inter cælũ terrasq; tractẽtur. Sũmum esse qđ uocant saturni sidus: ideoq; minimũ uideri: & maximo ambire circulo. ac. xxx. anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certũ est. Omniũ autẽ errantinm syderum meatus interq; ea solis & lunæ cõtrariũ mundo agere cursũ. id est leuũ: semp illo in dexteram ꝑcipiti & q̃uis assidua conuersione inmẽse celeritatis attolãtur ab eo: rapianturq; in occasũ: aduerso tamẽ ire motu: per suos quæq; passus ita ferri: ne cõuolutus aer eãdẽ in ꝑtem æterna mũdi uertigine ignauo globo torpeat: sed fũdatur aduerso syderũ uerbere discretus & digestus. Saturni aũt sydus gelidæ ac rigentis esse naturæ: multoq; ex eo ĩnferiorem iouis circulum: & ideo motu celeriore duodenis circũagi annis. Tertiũ Martis quod quidã. Herculis uocant: ignea ardẽtis solis uicinitate binis fere ãnis cõuenti. Ideoq; ardore nimio & rigore Saturni interiectũ ambobus ex utroq; temperari. Iouẽ. salutaremq; fieri. deũ. Inde solis meatũ esse ꝑtiũ q̃dẽ trecentarũ. lx. Sed ut obseruatio umbrarũ eius redeas ad notas qui nos annis dies adiici. supq; quartã partẽ diei. Quam ob cãm quinto anno unus intercalaris dies adit̃: ut tẽporũ rõ facilius solis itineri cõgruat. Infra solẽ ambit ĩgẽs sydus appellatũ. Veneris: alterno meatu uagũ: ipsisq; cognominibus æmulũ solis & lunæ preueniens q̃ppe & ante matutinũ exoriens luciferi nomẽ accepit: ut sol alter: diemq; maturans. Contra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper ut ꝓrogãs lucẽ: uicẽq; lunæ reddes. Quam naturam eius pithagoras Samius primus deprehendit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidem tantæ ut unius huius stellæ radiis umbre reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu ẽ. Alii enĩ Iunonis: alii Isidis. alii martis deũ appellauere. Huius natura cuncta generant̃ in terris. Nãq;. in alterutro exortu genitali rore conspergẽs nõ terræ mõ cõceptus

implet: uerũ animãtiũ quoq; omniũ stimulat. Signiferi autẽ ambitũ peragit tricẽis & duo dequĩquagẽis diebus: ab sole nũquã absistens ꝑtibus sex atq; quadraginta lõgius (ut. Timeo placet) Simili rõe sed nequaquã magnitudine scilicet aut ui ꝓximum illi Mercurii sydus a quibusdam appellatũ Appollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus ociore ãbitu mõ ante solis exortũ: modo post occasũ splendens: nũquã ab eo. xxii. partibus remotior: ut Cresias & Sosigenes docent. Ideo: & pecularis horũ syderũ statio ẽ: neq; cõmunis cũ supradictis. Nãq; ea & q̃rta pte cæli a sole abesse & tertia? & aduersa soli sæpe cernuntur maioresq; alius habent cuncta plæne conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ Natura. Ca. VIIII.

f Ed oĩum admirationẽ uincit nouissimũ sydus terrisq; familiarissimũ: & ĩ tenebrarum remediũ ab natura repertũ lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia cõtemplantiũ: & ꝓximũ ignari sydus maxĩe indignantiũ. crescens semp aut senescẽs Et modo curuata in cornua: modo æqua ꝓportiõe diuisa modo sinuata in orbem maculosa. eodemq; subito ꝑnitens. imensa orbe pleno. ac repente nulla. alias ꝑnox. alias sera & parte diei solis lucẽ adiuuans: deficiens: & in defectu tamẽ cõspicua. Quæ mẽsis exitu latet cũ laborare nõ credit. Iã uero hũilis & excelsa: & ne id quidẽ uno mõ: sed alias admota cælo: alias contigua mõtibus: nũc in aquilonẽ elata. nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam deprehẽdit hominũ primus Endimion. & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus ꝑfecto ingrati erga eos qui labore curaq; lucẽ nobis aperuere. In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem & cædes condere ãnalibus iuuat: ut scelera hominũ noscãtur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uigenis diebus septenisq; & tertia diei pte peragit spatia eademq; saturni sydus altissimum. xxx: ut dictum est annis. de inremorata in coitu solis biduo cum tardissime a trigesima luce rursus ad easdem uices exit. Haud scio an omnium quæ in cælo prenosci potuerunt magistra in. xii. spatia mensium oportere diuidi annũ: quãdo ipsum tociens solẽ redeundo ad principia cõsequitur. Solis fulgore cẽu ut reliqna sydera regi: siquidẽ in totũ mutuata ab eo luce fulgere qualẽ in re ꝑcursu aquæ uolitare cõspicimus. Ideo molliore & ĩperfecta ui soluere tantum humorẽ atq; etiã augere. quẽ solis radii absumant. Ideo & inequali lumĩe taspici. quia ex aduerso demũ plena reliquis diebus tantũ ex se terris ostendat: quãtum ex sole ipsa cõcipiat In coitu q̃dẽ nõ cerni: quoniã haustum oẽm lucis aduersa illo regerat. Vnde accepit. Sydera uero haud dubie hũorẽ terreno pasci quia orbe dimidio nõnunq̃ maculosa cernantur scilicet nondũ suppetente ad hauriendũ ultra iusta ui. Maculas eni nõ aliud esse q̃ terre raptas cũ hũore sordes.

De defectu Solis & Lunæ Et de nocte. Ca. X.

d Efectus autẽ suos & solis rẽ in tota cõtẽplatiõe naturæ maxĩe mirã & ostẽto similẽ eorum magnitudinũ umbræq; indices existere. Quippe mãifestũ e solem inter uẽtu lunæ occultari: lunãq; terræ obiectu: ac uices reddi: eosdẽ solis radios luã ĩterpositu suo auferẽte terræ: terrãq; lunæ. Hac uero subeũte repẽtinas obduci tenebras rursusq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctẽ quã terræ umbrã. Figurã aũt umbræ similẽ metæ ac turbini inuerso: quãdo mucrõe tãtũ ingruat: neq; lunæ excedat latitudinem, quoniã nullũ aliud sydus eodẽ mõ obseruetur: & talis figura semp ĩ mucronẽ deficiat. Spatio q̃dẽ cõsumi umbras indicio sunt uolucrũ ꝑlati uolatus. Ergo cõfiniũ illis est aeris terminus initiũq; ætheris. Supra lunã pura omĩa ac diuturnæ lucis plena. A nobis autẽ ꝑnoctem cernuntur sydera ut reliqua lumina e tenebris. & ꝓpter has cãs nocturno tẽpore deficit luna. Stati autẽ atq; mẽstrui nõ sunt utriq; defectus ꝑp obliquitatẽ signiferi: lunæq; multiuagos (ut dictũ est) flexus nõ sẽper in scrupulis partium cõgruẽte syderum motu.

De syderum magnitudine. Ca. XI.

h Aec rõ mortales aĩos subducit ĩ cælũ ac uelut ĩde cõtẽplãtibus triũ maximarũ rerũ naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Nõ posset q̃ppe totus sol admiteris ĩterceden te luna. si terra maior eẽt quã luna. Tertio ex utraq; uastitas solis apitur ut non sit necesse ãplitudinẽ eius oculoꝝ argumẽtis atq; cõiectura animi scrutari. Inmẽsũ eẽ cõstat: q̃a arborũ ĩ limitibus porrectarũ ĩ quolibet passuũ milia umbras paribus iaciat interuallis: tãquã toto spatio medius. Et quia ꝑ æquinoctiũ oĩbus ĩ meridiana plaga habitãtibus simul fiat a uertice. Itẽ quia circa solstitialẽ circulũ habitãtiũ meridie ad septẽtrionẽ umbræ cadãt ortu uero ad occasũ: q̃ fieri nullo mõ posset: nisi multo eẽt maior quã terra: & q; mõtẽ idã

exoriẽs latitudinẽ exupat dextra leuaq̃ large ãplectẽs pſertĩ diſcretus tãto ĩteruallo. Defe
ctus lũnæ magnitudinẽ eius haud dubia rõe declarat ſicut terræ puitatẽ ipſa deficiens. Nã
q̃ cũ ſint tres umbrarũ figuræ: cõſtetq̃: ſi par lumini ſit materia: q̃ iactat umbrã: colũnæ ef-
figie iaci: nec habere finẽ. Si uero maior materia quã lumẽ: turbinis recti: ut ſit imũ eius an-
guſtiſſimũ: & ſimili mõ infinita lõgitudo. Si mĩor materia quã lux: metæ exiſtere effigiem
ĩ cacuminis fine deſinẽtẽ: taleq̃ cerni umbrã deficiẽte luna palã fit: ut nulla ãplius reliqua
tur dubitatio ſupari magnitudine terrã. Id quidẽ & tacitis ipſius naturæ ĩdiciis. Cur. n. pti
tis uicibus ãni brumalis abſcẽdit? ut noctiũ opacitate terras reficiat: exuſturus haud dubie
& ſic quoq̃ exurens quadam in pte tãta magnitudo eius ẽ.

Quæ quis ĩuenerit in obſeruatione cæleſti. Ca. XII.

T rõem q̃dẽ defectus utriuſq̃ primus romani generis ĩ uulgus extulit Sulpitius
e Gallus q̃ cõſ. cũ. M. Marcello fuit. ſed tũ Tribunus militũ ſollicitudine exercitu li
berato: pridie quã Perſes rex ſupatus a paulo ẽ: ĩ cõcionẽ ab ĩpatore pductus a pri
cinẽdã eclipſim: mox & cõpoſito uolumĩe. Apud græcos aũt ĩueſtigauit primus oĩum Ta
les Mileſius olympiadis. xlviii. ãno q̃rto p̃dicto ſolis defectu q̃ ſub. Haliat te rege factus ẽ
urbis cõditæ ãno. clxx. Poſt eos utriuſq̃ ſyderis curſũ in ſexcẽtos ãnos pcinuit Hipparcus
mẽſes gẽtiũ dieſq̃ & oras ac ſitus locorũ: & uicos populorũ cõplexus æuo teſte haud alio
mõ quã cõſiliorũ naturæ pticeps. Viri ĩgẽtes ſupraq̃ mortaliũ naturã tãtorũ numinũ lege
deprehẽſa: & miſera hoĩm mẽte abſoluta ĩ defectibus ſtellaꝝ ſcelera: aut mortẽ aliquã ſyde
rũ pauẽtes. Quo ĩ metu fuiſſe Sterſicori & Pindari uatũ ſublimia ora palã ẽ deliq̃o ſolis: & ĩ
luna ueneficia arguẽte mortalitatẽ: & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore igna-
rus cauſæ Nicicas atheniẽſiũ impator ueritus claſſe portu educere: opes eorũ afflixit. Ma-
cti ĩgenio & cæli ĩterpræte rerũq̃ naturæ capaces argumẽti ĩpatores quo deos hoĩeſq̃ ui
ciſtis. Quis. n. hæc cærnẽs & ſtatos ſyderũ (quoniã ita placuit appellare) labores nõ ſuæ ne-
ceſſitati mortalis gemitus ignoſcat. Nũc cõfeſſa de iiſdẽ breuiter atq̃ capitulatĩ attigã: ra
tione admodũ neceſſariis locis ſtrictiq̃ reddita. Nã neq̃ ĩſtituti opis talĩſ argumẽtatio ẽ: ne
q̃ oĩum rerũ afferri poſſe cauſas minus mirum eſt: quã conſtare in a liquibus.

De defectibus. Ca. XIII.

Efectus. cc. xxiii. mẽſibus redire ĩ ſuos orbes certũ ẽ. Soliſq̃ defectũ nõ niſi nouiſſi
d ma prima ue fieri luna: quod uocãt coitũ. Lunæ aũt nõ niſi plena: ſẽperq̃ citra quã
pxime fuerit. Oĩbus aũt annis fieri utriuſq̃ ſyderis defectus ſtatis diebus horiſq̃
ſub terra. Nec tamẽ cũ fiãt ſupne ubiq̃ cerni: aliquãdo ppter nubila: ſepius globo terræ ob
ſtante cõuexitatibus mũdi. Intra ducentos ãnos Hipparchi ſagacitate cõpatũ ẽ & lunæ de-
fectũ aliquãdo q̃nto mẽſe a priore fieri: ſolis uero ſeptĩo. Eãdẽ bis in trigĩta diebus ſupra
terrãs occultari: ſed ab aliis atq̃ aliis hoc cerni: quæq̃ ſũt ĩ hoc miraculo maxĩe mira: cũ cõ
uẽiat umbra terræ lunã hebetari: nũc ab occaſus pte hoc ei accidere nũc ab exortus. Et qua
nã rõne cũ ſolis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iã acciderit: ut ĩ
occaſu luna deficeret utroq̃ ſup terrã cõſpicuo ſydere. Nã ut ĩ duodecĩ diebus utrũq̃ ſy-
dus quæreretur: & noſtro æuo accidit ĩperatoribus Veſpaſianis patre. iii. filio iterum conſ.

De lunæ Motu. Ca. XIIII.

Vnã ſẽp auerſis a ſole cornibus ſi creſcat ortus ſpectare: ſi minuat occaſus haud du
l biũ ẽ. Lucere dodrãtis ſemũtias horarũ ab ſecũda adiiciẽtẽ uſq̃ ad plenũ orbẽ de-
traẽtẽq̃ ĩ diminutionẽ. Intra. xiiii. aũt ptes ſolis ſemp occultã eſſe. Quo argumẽto
ãplior errãtiũ ſtellarũ quã lunæ magnitudo colligit: quãdo illæ & a ſeptenis ĩterdũ ptibus
emergãt. Sed altitudo cogit minores uideri ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu nõ cer
ni: cũ æque die ac noctu luceant idq̃ manifeſtũ fiat defectus ſolis: & prælatis puteis.

Errantium Motus Et Luminum Canonica. Ca. XV.

Rrãtiũ aũt tres q̃s ſupra ſolẽ dicimus ſitas occultãtur meantes cũ eo. Exoriũtur ue
e ro matutino diſcedẽtes ptibus nunquã ãplius undenis. Poſtea radiorũ eius cõtra
ctu teguntᷣ: & ĩ triquetro a ptibus. c. xx. ſtationes matutinas faciũt: quæ & primæ
uocãtur. mox ĩ aduerſo a ptibus. c. lxxx. exortus ueſptinos. Iterũ ĩ. c. xx. ab alio latere appro
piq̃ãte ſtationes ueſptinas: quas & ſecũdas uocãt: donec aſſecutus ĩ ptibus duodenis oc-
cultet illas: q̃ ueſptini occaſus appellantᷣ. Martis ſtella ut proprior etiã exq̃uadrato ſẽtit ra
dios ab. lxxxx. partibus: unde & nomẽ accepit. Is motus primus & ſecũdus nõagenariis di-

ctus ab utroq̧ exortu. Eadē stationalis senis mēsibus cōmorat̃ in signis alioquin bimestris
cū cæteræ utraq̧ statiōe quaternos mēses nō ipleant. Inferiores aūt duæ occultant̃ in coi
tu uesptino simili mō: relictoq̧ sole totidē in ptibus faciunt exortus matutinos: atq̧ a lon
gissimis distātiæ suæ mentis solē isc quūtur: adeptæq̧ occasū matutino condūtur ac præte
reūt. mox eodē iteruallo uesperi exoriūtur usq̧ ad quos diximus terminos Ab his retro
gradiunt ad solē: & occasu uespertio delitescūt. Veneris stella & stationes duas matutinā
uespertināq̧ ab utroq̧ exortu facit a longissimis distātiæ suæ finibus. Mercurii stationes
breuiore momēto q̃ ut deprehēdi possit. Hæc ē luminū occultationūq̧ rō pplexiore motu
multisq̧ iuoluta miraculis. Si quidē magnitudines suas & colores mutāt: & eædē ad septē
trionē accedūt: abeūtq̧ ad austrū: terrisq̧ ppriores aut cælo repēte cernunt̃. In qbus aliter
multa quā priores traditur i fatemur: ea quoq̧ illorū esse muneris. q primi quærēdi uias de
mostrauerūt. Mō ne quis desperet secula pfiscere sēper pluribus de cāis hæc oīa accidunt
Pria circulorū ē: quos græci absidas i stellis uocant eteni græcis utēdū erit uocabulis. Sūt
aūt hi sui cuiq̧ earū: alliq̧ q̃ mūdo. quoniā terra a uerticibus duobus quos appellauerūt po
los cētrū cæli ē nō signiferi obliq̧ iter eos siti. Oīa aūt hæc cōstat rōe circini sēper idubita
ta. Ergo ab alio cuiq̧ cētro absides suæ exurgūt. Ideoq̧ diuersos habēt orbes motusq̧ dis
smiles qm̄ iteriores absidas necesse ē breuiores eē.

Quare eadē alias altiora: alias inferiora uideantur. Ca. XVI.

Git̃ a terræ cētro absides altissime sūt. Saturno i scorpiōe: Ioui i uirgine: Marti in
i leone: Soli i geminis. Veneris i sagitario: Mercurio i capricorno: mediis oīum pti
bꝰ Et ecōtrario ad terræ cētrū humilliæ atq̧ pxie. Sic fit ut tradius moueri uideāt:
cū altissimo ābitu ferūt̃. Nō qa accelerēt tardēt ue naturales motꝰ qui certi ac singuli sūt il
lis: sed qa deductas ab sūma abside lineas coartari ad cētrū necesse ē sicut i rotis radios, Itē
q̧ motus alias minor cētri ppiquitate sētitur. Altera sublimitatū cā. qm̄ a suo centro absi
dias altissimas habēt i aliis signis. Saturnus i libræ pte uicesima. Iupiter cācri. xv. Mars ca
pricorni. xxviii. Sol arietis. xxix. Venus pisciū. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii.
Tertia altitudinē rō coeli mēsura nō circuli itelligit̃ subire eas aut descēdere p pfūdū aeris
oculis existimātibꝰ. Huic cōnexa latitudinū signiferis obliquitatibusq̧ cā ē. Per hūc stellæ
q̃s dixius errātes ferūt̃. Nec aliud habitat̃ i terris q̃ qd illi subiacet. Reliqua a polis squalēt.
Veneris tātū stella excedit eū binis ptibꝰ. Quæ cā itelligit̃ efficere ut qdā aīalia & idesertis
mūdi nascāt̃. Luna quoq̧ p totā latitudinē eius uagat̃: sed oīo nō excedens eū ab iis. Mer
curii stella laxissime: ut tñ e duodenis ptibꝰ (tot. n. sūt latitudīes) nō āplius octonas peret nē
q̧ has eqliter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. ifra duas. Sol deīde medio fert̃ iter duas p
tes flexuoso draconū meatu i æqualis. Martis stella. iiii. medias. Iouis mediā & sup eā duas.
Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinū rō ad austrū descēdētiū aut aqlonē subeūtio. Hac
ꝯstare & tertiā illā a terra subeūtiū i cælū. Et pariter scādi eā quoq̧ existimauere pleriq̧ fal
so. Qui ut coarguāt̃ apiēda ē subtilitas imēsa. & oīs eas cōplexa cās. Cōuenit stellas i occa
su uesptino pxias eē terræ & latitudīe & altitudīe: exortusq̧ matutīos i initio cuiusq̧ fie
ri. Statiōes i mediis latitudinū articulis: quæ uocāt ecleptica: pinde cōfessū ē motū augeri
q̃diu i uicino sint terræ cū abscēdāt i altitudinē: minui. Quæ rō lūæ sublimitatibꝰ maxime
approbatur. Aeq̧ non est dubium in exortibus matutinis etiam numerum augeri: atq̧ a sta
tionibus primis tres superiores diminui usq̧ ad statiōes secundas. Quæ cum ita sint: mani
festum erit ab exortu matutino latitudines scandi: quoniam in eo primum habitu inci
piāt ptius adiici motus. In statiōibus uero pmis ac altitudīe subire. qm̄ tū pmū icipiāt detra
hi nūeri: stellæq̧ retroire. Cuiꝰ rei rō pruatī redēda ē pcussæ i qua dixius pte & triāgulo so
lis radio ihibētur rectū agere cursū: & ignea ui leuāt̃ i sublīe. Hoc nō ptinus itelligi pōt
uisu nostro. ideoq̧ existimātur stare: unde & nomē accepit statio. Progredit̃ deīde eiusdē
radii uiolētia: & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis i uesptīo eaꝝ exortu to
to sole aduerso: cū i sūmas absidas expellūt̃: minīeq̧ cernūt̃: qm̄ altissime absūt: & minimo
ferūtur motu: tāto minores cū hoc i altissimis absidū euenit signis. Ab exortu uespertīo
latitudo descētitur partius iā se minuēte motu nō tñ an̄ statiōes secūdas augēte cū & alti
tudo descēdit̃ superueniēte ab alio latere radio: eodēq̧ ui rursus ad terras deprimēte: que
substulerit i cœlū ex priore triquetro. Tātū iterest subeāt ne radii an superuēiāt. Multoq̧
adem magis inuespertino occasu accidūt. Hæc ē superiorū stellaꝝ rō. Difficilior reliquaꝝ

& a nullo ante nos reddita. Catholica ſyderũ erratium. Ca. XVII.

p Rimũ igitur dicatur cũ ſint diuerſæ ſtella: cur Veneris ſtella nũq̃ lõgius.xlvi.parti
bus.Mercuri⁹.xx.a ſole abſcedát.Sæpe citra eas ad ſolé reciprocét.Cõuerſas habét
utræq; abſidas: ut ífra ſolé ſitæ: tãtũq; circulis earũ ſub terra é: q̃tũ ſuperne pdicta
rũ: & iõ nõ poſſunt abeſſe amplius: quoniã curuatura abſidũ ibi non habet longitudinem
maioré.Ergo utræq; ſimili ratione admodũ ſtatuũt abſidũ ſuarũ margĩnes: ac ſpatia longi
tudinis latitudinũ euagatione pẽſant.At enĩ cur nõ ſemper ad xlvi.& ad partes.xx.perueĩ
unt?ãmo uero.Sed ratio canonica fallit.Nãq; apparet abſidas quoq; earũ moueri: q nunq̃
tranſeãt ſolé.Itaq; cũ in partẽ ipſã eius ícidere margíe alterutro latere: tũ & ſtellæ ad lon-
giſſima ſua íterualla peruenire ítelligitur: cũ citra fuere magines totidé partibus: & ipſe
ocius redire credũtur: cũ illa ſéper utriq; extremitas ſũmas.Hinc & ratio motuũ cõuerſa í
telligitur.Superiores.n.celerime ferũtur í occaſu ueſpertino: hæ tardiſſimæ.Illæ a terra al
tiſſime abſunt: cũ tardiſſime mouẽtur: hæ cũ ociſſime. Quia ſicut in illis ppinquitas. cẽtri
accelerat: ita í iis extremitas circuli.Ille ab exortu matutino minuere celeritatẽ ícipiũt: hæ
uero augere.Illæ retro curſũ agunt a ſtatione matutina uſq; ad ueſpertinã. Veneris a ue-
ſpertina uſq; ab matutinã.ícipit aut ab exortu matutino latitudiné ſcandere.Altitudinem
uero ac ſolem íſequi a ſtatione matutina ociſſima í occaſu matutino & altiſſima. Digredi
autẽ latitudine: motũq; minuere ab exortu matutino retro quidem ire: ſimulq; altitudine
digredi a ſtatiõe ueſpertina.Mercurii rurſus ſtella utroq; mõ ſcandere ab exortu matutío
digredi uero latitudíe.a ueſpertío: ꝯſecutoq; ſole ad.xv.partiũ íterualum cõſiſtit: quadri
duo ppe ímobilis. Mox ab altitudine deſcẽdit: retroq; graditur ab occaſu ueſpertio uſq;
ad exortũ matutinũ. Tantũq; hæc & luna totidé diebus quod ſubire deſcendunt. Veneris
q̃ndecies & plurib⁹ ſubit: rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediunt.Martis etiam qua
druplicato. Tanta é naturæ uarietas.Sed ratio euidẽs.Nam quæ í uaporé ſolis nituntur ẽt
deſcẽdunt egere.Multa pmi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ legeſq;: q̃bus ipſa
ſeruiat: exẽpli gratia.In martis ſydere cuius eſt maxie inobſeruabilis curſus nunquã id ſta
tioné facere.Iouis ſydere triquetro raro ad modũ.lx.partibus diſcreto.Qui numerus ſexã
gualas mũdi efficit formas.Nec exortus niſi í duobus ſignis tantũ cãcri & leõis ſimul ede
re.Mercurii uero ſydus ípiſcibus exortus ueſpertíos raros facere: creberíe í uirgine. In li
bra matutinos.Ité matutinos í aquario: rariſſimos í leone.Retrogradum í tauro & ingemi
nis nõ fieri.In cancro uero nõ citra.xxv.parté Luna bis coitum cũ ſole í nullo alio ſigno fa
cere q̃ geminis.Nõ coire aliq̃n in ſagittario tantũ nouiſſimam uero pmamq; eadẽ die uel
nocte nullo alio in ſigno quam ariete conſpici.Id quoq; paucis mortaliũ contingit.Et ide
fabula cernendi lynceo: nõ comparere in coelo.Saturni ſydus & martis cum plurimũ die-
bus.clxx.Iouis.xxxvi.auté cum minimũ denis pertractis diebus. Veneris.lxxix.aũt cum mi
nimum.lii.mercurii.xiii.auté cum plurimum.xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. Ca. XVIII.

c Olores ratio altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt: í qua
rum aera uenere ſubeundo: tingitq; appropinquantes utralibet alieni meatus cir-
culus Frigidior in palloré. Ardentior in ruborem. Ventoſus in honoré.Sol atq; cõ-
miſſuræ abſidum extremæ quæ orbitæ a terra in obſcuritaté.Suus quidem cuiq; color eſt
Saturno candidus.Ioui clarius.Marti igneus.Lucifero candẽs.Veſperi refulgens. Mercu
rio radians.Lunæ blandus.Soli cũ uritur ardens poſtea radians. His cauſis connexo uiſu
& earum quæ cœlo continentur.Nãq; modo multitudo conferra í é circa dimidios orbes
lunæ placida nocte leniter illuſtrante eas.Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio ab
ſcondente: aut cum ſolis ſupra ue dictarum radii uiſus perſtringente noſtros.Et ipſa auté
luna ingruentium ſolis radiorum haud dubie differentias ſentit hebetante cætera íflexos
mundi conuexitate eos: preterquã ubi recti angulorũ cõpetunt ictus.Itaq; in quadrato ſo
lis diuidua eſt: í triquetro ſemi ambitur orbe: impletur aũt in aduerſo: rurſuſq; minués eaſ
dem effigies pibus edit interuallis ſimili ratione qua ſupra ſolé tria ſydera.

Solis motus & dierum in æqualitatis ratio. Ca. XVIIII.

ſ Ol aũt ipſe quattuor differẽtias habet bis æquata noctæ dici uerno & autũno: ícẽ
trũ incidens terræ octauis in ptibus arietis ac libræ.bis permutatis ſpatiis in auctũ
dici bruma octaua í pte capricorni.Noctis uero ſolſtitio totidé í ptibus cancri in

æqualitatis causa obliquitas est signiferi: cũ pars æqua mundi super subterq; terras oĩbus fiat mométis. Sed quæ recta in exortu suo cẽsurgũt signa longiore tractu tenẽt lucẽ: quæ uero obliqua eciore transeũt spatio. Quare Ioui fulmĩa assignent. Ca. XX.

p Atet plerosq; magna cœli affectione cõpertũ a prĩcipibus doctrine uiris supernoꝝ triũ syderũ ignes esse: qui decidui ad terras fulminũ nomẽ habeãt. Sed maxime ex iis medio loco siti: fortassis quoniã ꝯtagiũ nimii humoris ex superiore circulo: atq; ardoris ex subiecto p hunc modũ egerat. Ideoq; dictum Iouẽ fulmĩa iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cũ crepitu: sic a sydere cæelestis ignis expuitur præcita secũ afferens: ne abdicata quidẽ sui parte indiuinis cessante operibus. Idq; maxĩe turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam stimulat: aut quia turbaẽ quodã ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum. Ca. XXI.

i Nterualla quoq; syderũ a terra multi ĩdagare tentauerũt. Et solem abesse a luna unde uiginti ptes: quãtũ lunã ipam a terra ꝑdiderũt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunã .cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usq; ab solẽ duplũ Inde ad duodecĩ signa triplicatũ. ĩ qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De siderum musica. Ca. XXII.

Ed Pytagoras interbum ex musica ratione appellat totum quãtum absit a terra luna. Ab eã ad Mercurium spatii eius dimidium & ab eo ad Venerem. A. qua ad solem sescuplum. A sole ad martẽ tonũ. i. quantum ad lunam a terra. Ab eo ad Iouẽ dimidium: & ab eo ad Saturnũ dimidium & inde sescuplum ad signiferum. Ita septem tonos effici: quam diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem concentus: In ea Saturnum Dorio moueri. Mercurium phtongo. Iouem Phrygio. & in reliquis similia iucunda magis quam necessaria subtilitate.

De mundi geometria. Ca. XXIII.

Tadiũ .cxxv. nostros efficit passus hoc ẽ pedes sexcentos .xxv. Possidonius non minus .xl. stadiorũ a terra altitudinẽ esse in qua nubila ac uenti nubesq; pueniant. In de purũ liquidũq; & ĩ pturbatæ lucis aerẽ. Sed a turbido ad lunã uicies cẽtũ stadiorum. Inde ad solẽ qnquies milies. Eo spatio fieri ut tã ĩmẽsa eius magnitudo nõ exurat terras. Plures aũt nõ ingentis stadiis in altitudinẽ subire prodiderunt. Incõperata hæc & inextricabilia: sed tã ꝑdẽda quã sũt prodita. In qs tamẽ una ratio geometricæ collectiõis nũquã fallacis possit nõ repudiari: si cui libeat altius ista ꝑsequi. Nec ut mensura (id. n. uelle pene dementis otii ẽ) sed ut tantũ cõiectãti aĩo cõstet existimatio. Nam cũ trecẽtis .lx. & fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulũ per quem meat semperq; dimetiens tertiã partẽ ambitus: & tertiæ paulominus septimã colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniã terra centralis interueniat. Sextã uero partẽ huius ĩmensi spatii quod circa terrã circuli solaris animo cõprehenditur ĩ esse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimã: quoniã tanto breuiore quã sol ambitu currit. Ita ferri eã in medio solis ac terræ Mirũ quo procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasionẽ impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare solis ad terram patia. Eadem ad cælũ agunt: quoniã sit medius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueniat ad digytos. Quantas enim dimentientes habeat septimas: tãtas habere circulũ duo & uigessimas: tanq; plane a perpendiculo mensura cæli constet. Aegyptia ratio quã Petosiris & Necepsos ostẽdere. singulas partes in lunari circulo (ut dictum est) minimo .xxxiii. stadiis paulo amplius patere colligit. In Saturni amplissimo duplum. In solis quem mediũ esse diximus utriusq; mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris quoniam ad Saturni circulum addito signiferi ipsius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Ca. XXIIII.

Estãt pauca de mũdo. Nãq; & ĩ ipso cælo stellæ repente nascuntur plura eaꝝ genera.

De cõetis & cælestibus ꝑdigiis: natura & situ & generibus eoꝝ. Ca. XXV.

Ometas græci uocant: nostri crinitas horrentes crimine sanguineo: & comarũ mõ ĩ uertice hispidas. Iidẽ pogonias quibus ĩferiore ex parte ĩ speciẽ barbæ longæ promittiẽ iuba. Acõtiæ iaculi mõ uibraẽ ocissimo significatu. Hæc fuit de q̃ quĩto ꝯsulatu suo Tyberius ĩpatori Cæsar ꝑclaro carmĩe ꝑscripsit ad hũc diẽ nouissime uisam. Easdẽ breuiores & in mucronem fastigiatas xiphias uocauere: quæ sunt oĩum palidissimæ: &

quodã gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos chriseus auro noĩe similis: colore autẽ electo
raros e margine emittit. Pithetes doliorũ cernit̃ figura ĩ cõcauo fumide lucis. Cerathias cor
nus speciẽ habet qualis fuit cũ græcia apud salamina depugnauit. Lãpades ardẽtes imitan
tur faces. Hippeus eqnas iubas celerrimi motus: atq; in orbẽ circa se euntis. Fit & candidus
cometes argenteo crine ita refulgẽs ut uix cõtueri liceat: speciæq; humana dei effigiẽ in se
ostẽdens. Fiũt & hirti uillorũ speciæ & iuba aliqua circũdati. Semel adhuc iubæ effigies mu
tata in hasta est olympiade cẽtesimaoctaua: urbis anno. cccIxxxxviii. Breuissimũ quo cerne
rentur spatiũ septẽ dierũ annotatũ est: longissimũ octoginta. Mouent̃ autẽ alii errantium
modo: alii ĩmobiles hærẽt. Oẽs ferme sub ipso septẽtrione aliqua eius parte non certa: sed
maxime in cãdidã: quæ lactei circuli nomẽ accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni
nemini cõpartũ alteri quod equidẽ sciã. Vẽtos aũt ab iis graues æstusq; significari. Fiunt
& hybernis mẽsibus & in austrino polo: sed ibi citra ullũ iubar. Diraq; cõperta æthiopũ &
ægypti populis: cui nomẽ æui eius rex dedit Typõ: ignea speciæ: ac spire mõ in torta: uisu
quo ꝓ toruo: nec stella uerius q̃ quidã igneus nodus. Spargũtur aliqñ & errãtib⁹ stellis cæ
terisq; crines. Sed cometes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificum magna ex parte sy-
dus ac nõ leuiter piatũ ut ciuili motu Octauio cõsuse. Iterũq; Põpei & cæsaris bello. In no
stro uero æuo circa ueneficiũ quo claudis Cæsar imperiũ reliqt Domitio Neroni: ac dein-
de pncipatu eius assiduũ ꝓpe ac sæuũ. Referre arbitrãtur in quas pates se se iaculet̃ aut̃ cu
ius stelle uires accipiat: qualisq; similitudines reddat: & qbus in locis emicet. Tibiarũ specie
artis musicæ portẽdere. Abscenis aũt moribus in uerẽdis partibus. Signorũ ingenii & eru-
ditionis triquetrã figurã quadratãue parib⁹ angulis ad aliquos perẽniũ stellarũ situs edũt
Venena fundere in capite septẽtrionalis: austrinæ ue serpẽtis. Cometes in uno toti⁹ orbis
loco colitur in tẽplo romæ ad modũ faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiẽ
te eo apparuit ludis: quos faciebat ueneris genitricis nõ multo post obitũ patris. Cæsaris ĩ
collegio ab eo instituto. nãq; his uerbis id gaudiũ prodidit. Iis ipsis ludorũ meorũ diebus
sydus crinitũ per septẽ dies in regione cæli sub septẽtrionibus est cõspectũ. Id oriebat̃ cir-
ca undecimã horã diei: clarũq; & oĩb⁹ terris cõspicuũ fuit. Eo signo significari uulgus cre
didit Cæsaris aĩam ĩter deorũ ĩmortaliũ numina receptã: quo noĩe id insignæ simulacro
capitis eius quod mox in foro cõsecrauimus adiestũ est. Hæc ille in publicũ. Interiore gau-
dio sibi illũ natũ se seq; in eo nasci ĩterprætatus est & ut uerũ fateamur: salutare id terris
fuit. Sũt qui & hæc sydera ꝑpetua esse credãt: suoq; ambitu ire: sed nõ nisi relicta a sole cer
ni. Alii uero qui nasci humore fortuito & ignea ui: ideoq; solui. Hipparchus de syde-
ribus per exẽpla hystorica: faces: lampades: trabes: bolides: & casma cæli. Ca. XXVI.

i Dem Hipparchus nunq̃ satis laudatus: ut quo nemo magis approbauerit cognatio
nem cũ hoĩe syderũ: aĩasq; nostras partẽ esse cæli nouã stellã & aliã in æuo suo geni
ta depræhẽdit: eiusq; motu qua die fulsit ad dubitationẽ est adductus: an ne hoc se
plus fieret: mouerẽturq; & eæ quas putam⁹ affixas. Idẽq; ausus rẽ etiã deo ĩprobã annume
rare posteas stellas: ac sydera ad normã expãgere organis excogitatis: per quæ singulorũ
loca atq; magnitudines signaret: ut facile discerni posset ex eo: nõ mõ an obirẽt: nasceren-
turq;: sed oĩno aliqua trãsirent mouerẽturue. Itẽ an crescerẽt minuerẽturq; cælo in hæredi
tate cũctis relicto: si quisq̃ qui rõnẽ eã caperet ĩuẽtus esset. Emicãt & faces nõ nisi causam
decidũt uisæ. Qualis Germanico cæsare gladiatoꝝ spectaculũ edente ꝑter ora populi meri
diano transcurrit. Duo genera earũ. Lãpades uocãt plane faces alterũ bolidas: quale muti-
nensibus malis iussum est. Distaut quod faces uestigia longa faciunt priore ardente parte.
Bolis uero perpetua ardẽs lõgiorẽ trahit limitẽ. Emicãt & trabes simili modo quas docos
uocãt quales cũ lacedemonii classe uicti imperium græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus
quẽ uocãt chasma. De cæli coloribus. Ca. XXVII.

f It & sanguinea spẽ: quo nihil terribilius mortaliũ timori est. Incẽdium ad terras ca
dens ĩde sicut olympiadis cẽtesimæ septimæ anno tertio cũ rex Philippus græciam
quateret. Atqui hæc ego ratis tpibus naturæ ut cætera arbitror existere: nõ ut ple-
riq; uariis de causis quas ingeniorũ acumẽ excogitat. Quippe ingentiũ malorũ fuere præ
nuncia. Sed ea accidisse nõ qa hæc facta sunt arbitror: uerum hæc ideo facta quia incusura
erant illa raritate timorẽ. Occultã autẽ eorum esse rationẽ: ideoq; nõ sicut exortus supra-
dictos defectusq; & multa alia nosci. De flamina cæli. Ca. XXX.

Ernunt & stelle cũ sole totis dieb' : plerúq; & circa solis orbẽ ceu spẽ coronæ & uer
c si coloris circuli. Qualiter augusto Cæsare in prima iuuẽta urbẽ intrãte post obitũ
patris ad nomẽ ingens capessendum. De coronis celestibus. Ca. XXIX.
Xistũt eædẽ corone circa lunã & circa nobilia astra cælo quoq; inhærẽtia. Circa so/
e lem arcus apparuit. L. Opimio. iii. Qu. fabio. ii. conſ. orbis. L. Portio. M. Ac.ilio.
De circulis repentinis. Ca. XXX.
Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. rutilo conſ. fiunt prodigiosi & longiores solis de/
fectus qualis ociso dictatore. Cæsare & antoniano bello totius pene anni pallore
continuo. Plures soles. Ca. XXXI.
e T rursus plures soles cernuntur: nec supra ipsum nec infra se : sed ex oblico nunq̃
iuxta nec cõtra terrã: nec noctu sed aut oriente aut occidente. Semel in meridie cõ/
specti in bosphoro ꝓdũtur: qa matitutino tpe durauerũt in occasum. Trinos soles antiqui
sæpius uidere. Sicut Sp. Postumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Do
lobella & M. Lepido. L. Planco cõs. & nostra ætas uidit Diuo Claudio principe consulatu
eius. Cornelio Orfito collega. Plures simul quã tres uisi ad hoc æui nunq̃ produutur.
Plures lunæ. Ca. XXXII.
Vnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio conſ. apparuere: quos pleriq; ap/
l pellauerunt soles nocturnos. Dierũ lux nocte. Ca. XXXIII.
Vmen de cælo noctu uisum est. C. Cecilio. Cn. Papyrio cõs. & sæpe alias ut diei spe
cies noctu luceret. Clypei ardentes. Ca. XXXIIII.
Lyppeus ardens ab occasu ad ortum sintillãs transcurrit solis;occasum. L. Valerio.
c; Cn. Mario con. Ostentum cæli. Ca. XXXV.
Intillã e stella cadere: & augeri terræ appropinquantẽ: ac postq̃ in lune magnitudi/
f nem facta sit illuxisse ceu nubilo diæ. Dein cũ in cælũ se reciperet: lampadem factã
semel unq̃ proditur. Cn. Octauio. C. Scribonio conſ. Vidit hoc licinius Scillanus ꝓ
consul cũ comitatu suo. De discursu stellarum. Ca. XXXVI.
Ieri uidẽtur & discursus stellarũ nunq̃ temere ut nõ ex ea parte truces uenti coriã/
tur: & ex iis tũc ꝑcellæ in mari terrisq;. De stellis castoribus. Ca. XXXVII.
Idi in nocturnis militũ uigiliis ĩhærere pilis pro uallo fulgurũ effigies: eæ & ãtẽnis
nauigãtiũ aliisq; nauiũ partib' ceu uoca in quodã sono insistũt ut uolucres sedem
ex sede mutãtes. Graues cũ solitariæ uenerẽ: mergẽtesq; nauigia: & si in carinæ ima decide
rint exurẽtes. Geminæ aũt salutares & ꝓsperi cursus ꝓnunciæ quarũ aduẽtu fugati dirã il/
lam ac minacẽ appellatãq; Helenã ferũt. Et ob id Polluci & castori id nomẽ assignãt: eosq;
in mari deos inuocant. Hoĩm quoq; capita uespertinis horis magno præsagio circũfulgẽt.
Oĩa incerta rõne & in naturæ maiestate abdita. De aere. Ca. XXXVIII.
Actenus de mũdo ipso syderibusq;. Nũc reliqua cæli memorabilia. Nãq; & hoc ce/
h lum appellauere maiores: quod alio noĩe aera: oẽ quod inani simile uitalẽ hũc spiri
tũ fundi. Infra lunã hæc sedes: multoq; inferior. Vt aĩaduerto ꝓpemodũ cõstare in/
finitũ ex superiore natura aeris & terreni halitus miscẽs utraq; sorte confundit. Hic nubi/
la tonitrua & alia fulmina. Hinc grãdines: & pruinæ: imbres: procellæ: turbines. Hinc pluri
ma mortaliũ mala: & rerũ naturæ pugna secũ. Terrena in cælũ tẽdentia deprimit syderum
uis. Eadẽq; quæ spõte nõ subeãt ad se trahũt. Decidũt ĩbres. Nebulæ subeũt. Siccantur am
nes. Ruũt grãdines. Torrẽt radii: & terrã in mediũ undiq; ĩpellũt. Iidẽ in fracti resiliunt: &
quæ potuere auferũt secũ. Vapor ex alto cadit: rursumq; in altũ redit. uenti ingruũt ĩanes
iidẽq; cũ rapina remeãt. Tot aĩaliũ haustus spiritũ trahit. At ille cõtra nitit. Tellusq; ut ĩ/
ani cælo spiritũ infundit. Sic ultro citro cõmeante natura ut tormẽto aliquo mũdi celerita
te discordia accendat: nec stare dugnæ licet: sed assidue rapta cũ uoluitur. Et circa terrã im
menso rerũ causas globo tendit: subinde per nubes cælũ aliud obtexent. uẽtorum hoc re/
gnũ. Itaq; præcipua eoꝝ natura ibi: & ferme reliquas cõplexa causas: quoniã & touitruum
& fulminũ iactus horũ uiolentiæ pleriq; assignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim
quod uento sint rapti & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.
De æstatis tempestatibus. Ca. XXXIX.
t Empestatũ rerũq; quasdã statas esse causas: quasdã uero fortuitas : aut adhuc rõnis
in cõparte manifestũ est. Quis eni æstates & hyemes quæq; in tẽporib' annua uice

intelligunt ſyderũ motu fieri dubitet? Ergo ut ſolis natura tẽperãdo intelligitur anno. ſic reliquorũ quoq; ſyderũ propria eſt quibuſq; uis & ad ſuã cuiq; naturã fertilis alia ſunt in liquorẽ ſoluti humoris fœcunda alia concreti in pruĩas: aut coacti in niues: aut glaciati in grandines. Alia flatus tp̃is: alia uaporis: Alia roris: alia rigoris. Nec uero hac tãta debẽt exiſtimari quãta cernũtur: cũ eſſe eorum nullũ minus luna tam ĩmẽſæ altitudinis rõ declaret Igitur in ſuo quæq; motu naturã ſuã exercẽt quod manifeſtũ Saturni maxime tranſitus hymbribus faciũt. Nec meãtiũ mõ ſyderũ hæc uis eſt: ſed multorũ etiã adherẽtiũ cælo quotiens errãtiũ acceſſu ĩpulſa aut cõiectu radiorum extimulata ſunt qualiter in ſuculis ſentimus accidere: quas græci ob id pluuio noĩe hyadas appellãt. Quin & ſua ſponte quædã ſtatiſq; tẽporibus ut hædorum exortus arcturi uero ſydus non ferme ſine ꝓcelloſa grandine emergit.

De caniculæ exortu. Ca. XL.

Am caniculæ exortu accendi ſolis uapores q̃s ignorat? Cuius ſyderis effectus amplissimi in terra ſentiũtur. Feruẽt maria ex oriẽte eo Fluctuãt in cælis uina. Mouẽtur ſtagna. Origẽ appellat ægyptus ferã: quã in exortu eius cõtraſtare & contueri tradit: ac uelut adorare cũ ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi non eſt dubium.

Vis temporum anni ſtatuta. Ca. XLI.

Vin in partibus quoq; ſignorũ quorũdã ſuo uis ineſt ut autũnali æqnoctio bruma q; cũ tẽpeſtatib⁹ cõfici ſydus ĩtelligimus.

De ĩcertis tẽpeſtatib⁹. Ca. XLII.

Ec hymbribus tñ tẽpeſtatib⁹: ſed multis & corpoꝝ & ruris expimẽtis. Afflant alii ſydere. Alii cõmouẽtur ſtatis tẽporibus: aluo: neruis: capite: mẽte. Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circũagunt. Floret ipſo brumali die ſuſpẽſa in tectis arẽtis herba pulegii. Rũpũtur intentæ ſpiritu mẽbranæ. Miret̃ hoc qui nõ obſeruet quotidiano experimẽto herbã unã: quæ uocat̃ heliotropiũ abeuntẽ ſolẽ intueri ſemp oĩbuſq; ꝓhoris cũ eo uerti: uel nubilo obũbrãte. Iã quidẽ lunari poteſtate oſtrearũ cõchiliorũq; & cõcharum oĩum corpora augeri & rurſus minui. Quin & ſoricũ fibras reſpondere num ro lunæ exquiſiuere diligentiores. Minimũq; aĩal formicã ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt fatẽti ꝓcipuæ iumẽtorũ quorũdã in oculis morbos cũ luna increſcere ac minui. Patrocinat̃ uaſtitas cæli ĩmenſa diſcreta altitudine in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hæ ſunt rerũ aut animãtiũ effigies in quas digeſſere cælũ periti. In his quidam mille ſexcentas annotauere ſtellas inſignes uidelicet effectu uiſuue. Exempli gratia in cauda tauri ſeptẽ quas appellauere Vergilias. In fronte ſuculas Boetem quæ ſequitur ſeptẽtriones.

De hymbribus. Ca. XLIII.

e Xtra has cãs nõ negauerim exiſtere hymbres uẽtoſq;: qm̃ humidã a terra alias uero ꝓpter uapores fumidã exalare caliginẽ certũ eſt: nubeſq; liquor egreſſo in ſublime aut ex aere coacto in liquorẽ egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in licorẽ gigni Dẽſitas earũ corpuſq; haud dubiæ cõiectatur argumẽtorum ſolem obumbret. Perſpicuũ alias etiam urinantibus in qualibet profnndam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. Ca. XLIIII.

i Gitur non eã inficias: poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere: quales ſereno ſæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerũ eſt quãdo & tella uibrata ſtridũt Cum uero in nubem peruenerint: uaporem diſſonum gigni ut candente ferro in aquam demerſo: & fumidum uorticem uolui. Hinc naſci procellas.

De tonitruis & fulguribus. Ca. XLV.

T ſi nube luctetur flatus autẽ uapor tonitrua edi: ſi erumpat ardens: flumina. Si lõgius re tractu nitatur ulgetra. His findi nubẽ: illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum igniũ plagas: ideoq; protinus corruſcare igneas nubiũ rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum quia terra meauerit ſpiritũ nube cohibitũ tonare natura ſtrangulante ſonitũ dũ rixet̃ edito fragore cũ erũpat: ut in mẽbrana ſpiritu intẽta poſſe & attritũ dũ in præceps feratur illũ quiſq; eſt ſpiritũ accendi. Poſſe & afflictu nubiũ edidi: ut duorũ lapidũ ſintilantib⁹ flugetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmĩa & uana ut q̃ nulla ueniãt rõne naturæ. Iis ꝑcuti mõtes: iis maria: oẽſq; alios irritos iact⁹. Illa uero fatidica ex alto ſtatiſq; de caĩs & ex ſuis uẽire ſyderib⁹ ſimili mõ uẽtos uel poti⁹ flat⁹ poſſo & harĩdo ſiccoq; ãhelitu terræ gigni ñ negauerĩ poſſe & aq̃s aera expirãtib⁹ q̃ neq; ĩ nebulã dẽſet nec craſſeſcat in nubes. Poſſe & ſolis ĩpulſu agi: qm̃ uẽtus non aliud intelligatur q̃ fluctus

aeris: pluribusqꝫ etiã modis. Nãqꝫ & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiã tranqui-
lo: & alios quos uocãt altanos e terra cõsurgere. Qui quidẽ cũ e mari redeunt tropei uocã
tur si pergunt apogei.

Qua ratione echo reddatur. Ca. XLVI.

Ontium uero flexus crebriqꝫ uertices & cõflexa subito aut confracta in humeros
m iuga cũcaui uallũ sinus scindunt inequaliter: inde resultantẽ aera quæ causa etiam
uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis. Ca. XLVII.

Ine fine uẽtos generãt iã quidã etiã specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in præceps
s hiatu in quẽ deiecto leui põdere ꝗuis tranquillo die turbini similis emicat procella
nomen loco est sentaquin. Et in cyrenaica ꝓuintia rupes quædã austro tradit̃ sacra
quã profanũ sit attrectari hoĩs manu: cõfestim austro inuoluẽte harenas. In domibꝰ etiam
multis manufacta iuclusa opacitate cõceptacula auras suas habet. adeo causa nõ deest. sed
plurimũ ĩterest flatus sit an uẽtus: illos statos atqꝫ ꝑspirãtes: quos non tractus aliquis uerũ
terræ sentiũt q̃ nõ aura nõ ꝓcella maris: sed appellatione quoqꝫ ipsa uenti sunt. Qui siue as
siduo mũdi incitu & cõtrario syderũ occursu nascũtur siue hic est ille generabilis rerũ na
turæ spiritus huc illucqꝫ tanq̃ in utero aliquo uagus: siue disparili errãtiũ syderũ ictu: ra-
diorũ ꝑ multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibꝰ exeũt his ꝓpioribus: siue ab il-
lis cælo affixis cadũt: palã est illos quoqꝫ legẽ hẽre naturæ nõ ignotã etiã si nõdũ ꝑcognitã.

Naturæ & obseruationes uentorum. Ca. XLVIII.

Iginti & amplius auctores græci ueteres ꝓdidere de hiis obseruationes: quo magis
u minor orbe tã discordi & in regna hoc est in mẽbra diuiso tot uiris curæ fuisse tam
ardua uẽtu ꝑquirere inter bella ꝑsertim & in fida hospitia. Piratis etiã oĩum morta
liũ hostibus trãsitus fame tenẽtibus: ut hodie quædã in suo q̃sqꝫ tractu ex eorũ cõmẽtariis
qui nunq̃ eo accessere uerius noscãt q̃ indigenarũ sciẽtia. Nũc uero pace tã festa: tã gaudẽ
te pro uẽtu rerũ artiũqꝫ principe oĩno nihil adisci noua inquisitione: imo ne ueterũ quidẽ
inuẽta perdisci. Nõ erãt maiora ꝑmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plu-
res sine præmio alio qui posteros iuuãdi eruerũt. Nãqꝫ mores hominũ senuere nõ fructus
Et imẽsa multitudo aptũ quocũqꝫ est mare hospitaliqꝫ littorũ oĩum a pulsu nauigat: sed lu
cri nõ sciẽtiæ grã. Nec reputat cæca mẽs etiã tantũ auaritiæ intẽta id ipsum sciẽtia posse tu
tis fieri. Quapropter scrupulosius q̃ instituto fortassis cõueniat operi tractabo uentos tot
milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. Ca. XLIX.

Eteres quottuor oĩno seruare per totidẽ mũdi partes. Iõ nec Homerꝰ plures noĩat
u Hiberi mox iudicatu secuta ætas octo addidit rõne nimis subtili & cõscissa: Proxi-
mis ĩter utraqꝫ media placuit ad breue numerũ additis .iiii. sũt ergo bini in .iiii. cæ-
li partibꝰ. Ab oriẽte æqnoctiali subsolanus. Ab oriẽte brumali ulturnus. Illũ apeliotẽ. hunc
græci eurũ appellãt. A meridie auster. Et ab occasu brumali africus noton & liba nominãt.
Ab occasu æquinoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali corus: zephiron & argesten uocant.
A septẽtrionibus septemtrio. Interqꝫ eũ & exortũ solstitialẽ aquilo. A parctias dicti & bore
as. Numerosior ratio .iiii. iis interiecerat transceã media regione inter septẽtrionem & oc-
casu solstitialẽ. Itẽqꝫ cætiã media inter aquilonẽ & exortũ æquinoctialem. Ab ortu solstitia
li phœnica media regione inter ortũ brumalẽ & meridiẽ. Itẽ inter liba & noton cõpositũ ex
utroqꝫ mediũ. Inrer meridiẽ & hybernũ occidentẽ libauotõ. Nec finis. Alii quippe mesen
nomine etiãnũ addidere inter boreã & cætiã. Et inter eurũ & noton euronoton. Sunt etiã
quidã peculiares quibusqꝫ gentibus uẽti nõ ultra certũ procedẽtes tractũ: ut Atheniensibꝰ
syron: paulo ab argeste deflexus relique græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympius uo
catur: Cõsuetudo his oĩbus nõibus argestẽ intelligit & cætiã. Aliqui uocãt hellespontion.
Et eosdẽ alibi aliter. Itẽ in narbonẽsi prouintia clarissimus uẽtorũ est circius. nec ulli uiolẽ
tia inferior. Osti plerũqꝫ recto ligustico mari ꝑferẽs. Idẽ nõ mõ in reliquis partibꝰ cæli igno
tus est. sed ne uiẽnã quidẽ eiusdẽ ꝓuintiæ urbẽ attingẽs: paucis ante limitibus iugi modici
occursu tantus ille uentorũ est coertius. Et austros in ægyptũ penetrare negat Fabianus.
Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiã & tẽpore & fine dicto. Ver ergo aperit nauiganti
bus maria. Cuius in principio fauonii hybernũ molliũt cælum sole aquarii .xxv. optinente
partẽ. Is dies sextus est ante februarias idus. Cõpetit ferme & hoc oĩbus quo: deinde ponã
per singulas intercalationes: uno die anticipãtibus rursumqꝫ lustra sequẽti ordine seruãti-
bus Fauoniũ quidã ad .viii. cha. martii chelidoniã uocant ab hirũdinis uisu. Nonnulli uero

orithiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumã ab aduẽtu auiũ flãtẽ per dies nouẽ. Fauonio
cõtrarius eſt quẽ ſubſolanũ appellauimus. Datus eſt aũt huic exortus uergiliarũ in totidẽ
partibus tauri ſex diebus ante maias idus. quod tẽpus auſtrinũ eſt huic uero ſeptẽtriõe cõ-
trario. Ardẽtiſſimo autẽ æſtatis tẽpore exorit̃ caniculæ ſydus ſol e primã partẽ leonis ingre
diẽte. Qui dies. xv. ante auguſtichal eſt. Huius exortũ diebus octo fermæ aquilones ante-
cedũt: quos ꝓdromos appellãt. Poſt diduũ aũt exortus iidẽ aqlones cõſtãtius ꝑflat diebus
xl. quos etheſias uocãt. Mollire eos credit̃ ſolis uapor geminatus ardore ſyderis. Nec uen
torũ ulli magis ſtati ſunt. Poſt hos rurſus auſtri frequẽtes uſqꝫ ad ſydus arcturi: ꝙ exorit̃.
xi. dieb9 ante æqnoctiũ autũni. Cũ hoc corus incipit: corus autũnat. Huic eſt cõtrarius uul
turnus. poſt id æqnoctiũ diebus fere. iiii. &. xl. uergiliarũ occaſus hymẽ incohat. Quod tp̃s
in tertio idus nouẽbris incidere cõſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni: multũqꝫ æſtiuo illi diſ
ſimilis. cuius ex aduerſo eſt africus. Ante brumã autẽ ſeptẽ diebus totidẽqꝫ poſtea ſternit̃ ma
re halcyonũ fœturæ: & inde nomẽ ii dies traxere. Reliquũ tẽpus hyemat. Nec tamẽ ſæuitia
tẽpeſtatũ cõcludit mare. Piratæ primũ coegere mortis ꝑiculo in mortem ruere: & hyberna
experiri maria. Nũc idẽ auaritia cogit. Ventorũ etiã frigidiſſimi ſunt quos a ſeptẽtrione di
ximus ſpirare. Vicinus his chorus. li. & reliquos cõpeſcũt: & nubes abigunt. Humidi auſter
africus: & ꝑcipue auſter italiæ narrãt & in põto cæciã in ſe trahere nubes. Siaci corus & uul
turnus ꝑterꝗ deſinẽtes. Niuales aqlo & ſeptẽtrio: grãdines ſeptẽtrio ĩportat & corus æſtuo
ſus auſter: tepidi uulturnus & fauonius. Idẽ ſubſolano ſicciores: & in totũ oẽs a ſeptẽtrio-
ne & occidẽte ſicciores: quã meridie & oriẽte. Saluberrimus aũt oĩum aqlo. Noxius auſter
& magis ſiccus fortaſſis: quia humidus frigidior eſt: minus exuriæ eo ſpirãte credũtur ani
mãtes. Etheſiæ noctu deſinũt flare: & a tertia diei hora oriũtur. in hiſpania & aſiã ab oriẽte
flatus eſt eorũ. in põto ab aquilone: reliqs in partibus a meridie. Spirãt autẽ & a bruma qui
uocãtur ornithiæ: ſed leniores & paucis diebus. ꝑmutant & duo naturã cũ ſitu Auſter afri
cæ ſerenus. Aqlo nubilus. Oẽs uẽti uicib9 ſuis ſpirãt maiore ex parte. aut ut cõtrarius deſi-
nenti ĩcipiat cũ ꝓxime cadẽtibus. Surgũt a leuo latere in dextrũ ut ſol ambiũt. De rõne eo
rũ mẽſtrua quarta maxime luna decernit. Iiſdẽ aũt uẽtis in cõtrariũ nauigat̃ ꝓlatis pedib9
ut noctu plerũqꝫ aduerſa uela cõcurrãt. Auſtro maiores fluctus edũtur ꝗ aqlone: qm illæ ĩ
fernus ex imo maris ſpirat hic ſũmo. Iõqꝫ poſt auſtros noxi ꝑcipue terremotus. Noctu au-
ſter interdiu aqlo uehemẽtior. Et ab ortu flãtes diuturniores ſunt ab occaſu flãtibus ſeptẽ
triones ĩpari fere deſinũt numero. Quæ obſaruatio etiã in aliis multis rerũ naturæ partib9
ualet: Mares itaqꝫ exiſtimãtur ĩpares numeri. Sol & auget & cõprimit flatu. Auget exoriẽs
occidẽſqꝫ. Cõprimit meridianus æſtiuis tp̃ibus. Itaqꝫ medio diei aut noctis plerũqꝫ ſopinn-
tur: qa aut nimio frigore aut æſtu ſoluunt̃. Et hymbribus uẽti ſopiũtur. Expetãtur autem
maxime unde nubes diſcuſæ adaperauere cælũ. Oĩum quidẽ ſi libeat obſeruare minimos
ambitus redire eaſdẽ uices quadriẽnio exacto. Eudoxus putat nõ uẽtorũ modo uerũ & re
liquarũ tẽpeſtatũ magna ex parte. Et eſt principiũ luſtri eius ſemꝑ ĩtercalari anno canicu-
læ ortu. De generibus uẽtis hæc.

De repentinis flatibus. Ca. L.

n Vnc de repẽtinis flatib9 qui exhalãt e terra ut dictũ eſt coorti rurſuſqꝫ deiecti interĩ
obducta nubiũ cute multiformes exiſtũt: uagi qppe & ruẽtes torrẽtiũ mõ ut aliq-
bus placere oſtẽdimus tonitrua & fulgura edũt. maiore uero illati põdere ĩcurſu-
qꝫ ſi lateſicca ruperint nubẽ: ꝓcellã gignũt quæ uocat̃ a græcis ecnephias: ſi uero depreſſo
ſinu arctia rotati effregerit ſine igne hoc eſt ſine fulmine uorticẽ faciũt: qui thiphon uo-
catur. i. uibratus Ecnephias difert. Hic ſecũ aliquid abrectũ e nube gelida cõuoluẽs uerſãſ
qꝫ & ruinã ſuã illo põdere aggrauãs: & locũ ex loco mutãs rapida uertigine: ꝑcipua nauigã
tiũ peſtis: nõ antẽnas mõ: uerũ ipſa nauigia cõtorta frangẽs: tenui remedio aceti in adueni
entẽ effuſi: cui frigidiſſima eſt natura. Idẽ illiſu ipſo repercuſſus correpta ſecũ in cælum re
fert ſorbetqꝫ in excelſum. Quod ſi maiore depreſſe nubis eruperit ſpecu: ſed minus alto ꝗ
ꝓcella: nec ſine fragore turbinẽ uocãt. ꝓxima quæqꝫ ꝓſternentẽ. Idẽ ardẽtior accẽſuſqꝫ dũ
fuerit præſter uocatur amburens contacta pariter & proterens.

Alia prodigioſa genera tempeſtatum. Ca. LI.

n On fit autẽ aqlonibus typhon nec niualis: aut niue iacente ecnephias. Quod ſimul
rupit nubẽ: exarſitqꝫ: & ignẽ habuit: aut poſtea cõcepit fulmẽ eſt. Diſtat a præſtete
quo flamam ab igne. Hic late funditur flatu: illud conglobatur impetu. Vortex

autem hic meãdo distat a turbine quo strictior a fragore Procella latitudine ab utroq; disie
cta nube uerius quã rupta. Fit & caligo belue similis nube dira nauigãtibus. Vocatur & co
lũna cũ spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodẽ genere & in longã ueluti fistulã
nubes aquã trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Ca. LII.

h Yeme & æstate rara fulmina cõtrariis de causis: quoniã hyeme densatus aer nubium
crassiore corio spissatur: oisq; terrarũ exalatio rigẽs hac gelida quicqd accipit ignei
uaporis extinguit. Quare ratio imunẽ scyticam & circa rigentia a fulminũ casu pr
stat: & e diuerso nimius ardor ægyptũ. Siquidẽ calidi sicciq; halitus terre raras ad modum
tenuesq; & infirmas densantur in nubes. Vere autẽ & autũno crebriora fulmina corruptis i
utroq; tẽpore æstatis hyemisq; causis. Qua rõne crebra in italia fulmina quia mobilior aer
mitiore hyeme & æstate nymbosa: semper quodãmodo uernat uel autũnat. Italiæ quoq; p
tibus iis quæ a septẽtrione descendunt ad teporem: qualis est urbis campaniæ tractus iux
ta hyeme & æstati fulgurat: quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. Ca LIII.

f Vlminũ ipsorũ plura genera tradũtur. Quæ sicca ueniunt nõ adurũt: sed dissipant
Quæ humida nõ urũt: sed infuscãt. Tertiũ est quod clarũ uocent murificæ maxie
nature: quo dolia exauriũtur intactis operimẽtis: nulloq; alio uestigio relicto. Au
rum & æs & argentũ liquatur intus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne cõfuso quidẽ
signo ceræ. Martia princeps romanorũ icta grauida partu exaiato ipsa citra ullum aliud i
cõmodum uixit. In catilinianis prodigiis põpeiano ex municipio. M. Herẽnius decurio se
reno die fulmine ictus est.

De obseruationibus. Ca. LIIII.

t Huscorũ litteræ nouẽ deos emittere fulmina existimãt: eaq; esse. xi. generũ. Iouem
enim trina iaculari. Romani duo tm̃ ex iis seruauere: diurna attribuentes ioui: no
cturna Sũmano. Rariora sane eadẽ de causa frigidioris cæli hetruria rũpere a terra quoq;
arbitratur: quæ infera appellat brumali tpe facta sæua maxime & execrabilia: cum sint oia
quæ terrena existimãt nõ illa generalia: nec a syderibus ueniẽtia: sed ex proxima atq; turbi
diore natura. Argumẽtũ euidens est q᷑ oia a superiore cælo decidentia obliquos habeant
ictus: hæc autem quæ uocatur terrena rectos. Sed quia ex propriore materia cadũt iõ cre
duntur e terra ea exire: quoniã ex repulsu nulla uestia edãt: cũ sit illa ratio nõ inferni ictus
sed aduersi. Saturni ea a sydere psicisci subtiliter ista cõsectati putãt: sicut cermãtia a Mar
tis. Qualiter cũ uulsinii oppidũ thuscorũ opulentissimũ totũ concrematum est fulmine.
Vocãt & familiaria in totã uitã fatidica: quæ prima fiunt familiã suã cuiq; indepto. Cæterũ
existimant nõ ultra decẽ annos portẽdere priuata: præterq̃ hæc quæ matrimonio primo fa
cta aut natali die. Publica nõ ultra. xxx. annũ: præterq̃ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Ca. LV.

e Xtat annaliũ memoria sacris quibusdã & pcationibus uel cogi fulmina uel impe
trari. Vetus fama est hetruriæ impetratũ uulsinis & urbe & agris depopulatis: sube
unte mõstro quod uocauere Oltã: euocatũ & Porsena suo rege & ante eum a Nu
ma sæpius hoc factitatũ in primo annaliũ suorũ tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imita
tũ parũ rite. Tullũ Hostiliũ ictũ fulmine. Lucosq; & aras & sacra habemus: iteq; statores &
tonãtes & feretrios eliciũ quoq; accepimus iouẽ. Varia in hoc uitæ sententia & pro cuiusli
bet aio. Imperari naturæ audacis est credere: nec minus hebetis beneficiis abrogare uires:
quãdo in fulgurũ quoq; interpraetatione eo profecit scientia: ut uentura alio finito die pr
cinat: & an perẽptura sint fatũ: aut apertura potius alia facta quæ lateant: in numeralibus
in utroq; publicis priuatisq; experimẽtis. Quaobrẽ sint ista (ut rerũ naturæ libuit) aliis cera
aliis dubia aliis probata: aliis dãnanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia nõ omitte
mus.

Catholica fulgurum. Ca. LVI.

f Vlgetrũ prius cerni q̃ tonitrũ audiri cũ simul fiant certũ est. Nec mirũ quoniã lux
sonitu uelocior. Ictum autẽ & sonitũ cõgruere ita modulante natura. Sed sonitum
profecti esse fulminis: nõ illati: etiamnum spiritũ ociorem fulmine. Ideo quaprius
omne & afflari q̃ percuti: nec quenq̃ tangi qui prior uiderit flumẽ: aut tonitrua audierit. Le
ua pspera existimãtur. quoniã leua parte mũdi ortus est. Nec tã aduẽtus spectatur q̃ redit9:
siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In. xvi.
partes cælum in eo respectu diuisere tusci. Prima est a septemtrionibus ad æquinoctialem

exortũ. Secũda ad meridiẽ. Tertia ad æquinoctialẽ occasum. Quarta optinet quod reliquũ est ab occasu ad septemtriones. Has in quaternas iterũ diuisere partes: ex q̃bus octo ab exortu sinistras: totidẽ e cõtrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira quæ per septẽtriões occasum attingũt. Itaq; per plurimũ refert unde uenerint fulmina & quo cõcesserit. Optimũ est in exortiuas redire partes. Ideo cũ a prima cæli parte ueuerint & in eandẽ cõcesserit sũma fœlicitas portẽdit. Quale sylle dictatori ostentũ datũ accipim⁹. Cætera ipsius mundi portiõe minus ꝓspa aut dira. Quædã fulgura enũciare nõ putãt fas: nec audire: ꝑterq̃ si hospiti indicent aut parẽti. Magna obseruatiõis hui⁹ uanitas tacta iunonis æde romæ dephẽsa est Scauro cõsule qui mox prĩceps fuit. Noctu magis q̃ inter diu sine tonitribus fulgurat. Vnũ aĩal hoĩem nõ semp extinguit: cætera illico: hũc uidelicet natura tribuẽte honorẽ: cũ tot beluæ uiribus præstẽt. Oĩa cõtrarias incubãt partes. Homo nisi cõuertat ui percussus nõ expirat. Supne icti cõcipiũt. Vigilãs ictus cõniuẽtibus oculis dormiẽs patẽtibus reperit. Hominẽ ita examinatũ cremari fas nõ est: cõdi terra religio tradidit. Nullũ animal nisi exanimatũ fulmine accenditur. Vulnera fulminatorũ frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. Ca. LVII.

e X his quæ terra gignuntur lauri feuticẽ nõ icit. Nec unq̃ altius quinq; pedibus descendit in terrã. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluarum quas uitulos marinos appellant: quoniã hoc solum animal ex marinis non percutiat: sicut nec euolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius cæli fingit in italia inter terracinam & ædem fœtoĩæ turres bellicis temporibus desiere fieri: quia nõ nullæ earum sunt fulmine dirutæ.

De ꝓdigiosis pluuiis lacte & sanguĩe carne ferro lana laterib⁹ coctis. Ca. LVIII.

pRæter hæc iferiore cælo relatũ in monumẽta est lactæ & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio cõs. Et sæpe alias carne. sicut. L. Volũnio Seruio Sulpicio cons. Exq; ea nõ ꝑputruisse ꝙ nõ diripuissent aues. Itẽ fero in lucanis anno ante q̃. M. Cra. a parthis intereptus est: oẽsq; cũ eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Eficies quæ pluerat spõgiarũ fere similis fuit. Auruspices cauẽda præmunuerũt supna uulnera. L. autẽ Paulo C. Mar. cons. lana pluuit circa castellũ carislanũ: iuxta ꝙ post annũ. T. Annius Milo occisus est. Eodẽ causam dicente lateribus coctis pluuisse in eins anni acta relatũ est.

De crepitu armorũ & tubarũ de cælo audito. Ca. LIX.

a Rmorũ crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis. accepimus. crebroq; & prius & postea. Tertio uero cõsulatu Martii a Mamertinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq; inter se concurrẽtia pulsisq; ab occasu erant. Ipsum ardere cælum minime mirũ est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correctis.

De lapidibus e cælo cadentibus. Ca. LX.

c Elebrãt græci Anazagorã clazomeniũ olĩpiadis septuagesime octaue secũdo anno prædixisse cælestiũ litterarũ sciẽtia q̃bus diebus: saxũ casurũ esset e sole. idq; factũ interdiu in thraciæ parte ad ægos flumẽ: qui esset nũc lapis ostẽditur magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrãte. Quod si qs ꝑdictũ credat: simul fateat necesse est maioris miraculi diuinitatẽ fuisse Anazagore. soluiq; rerũ naturæ ĩtellectũ: & cõfundi oĩa si aut ipse sol lapis esse: aut unq̃ lapidẽ in eo fuisse credatur Decidere tamẽ crebro non erit dubium. In abidi gymmasio ex ea causa colitur hodieq; modicus quidam: sed quẽ in medio terrarũ casurũ. i. Anazagoras: ꝑdixisse narrat. Colit & Cassandriæ: q̃ potidea uocitata est ob id deducta. Ego ipse uidi in uocõtiorũ agro pauloante delatum.

De arcu cælesti. Ca. LXI.

a Rcus uocamus extra miraculũ frequẽtes: & extra ostẽtũ. Nã nec pluuios quod aut serenos dies cũ fide portẽdũt. Magnifestũ est radiũ solis ĩmissum cauæ nubi repulsa acie in solẽ refringi: colorũq; uarietatẽ mixtura nubiũ aeris igniũq; fieri. Certe nisi sole aduerso nõ fiũt: nec unq̃ nisi dimidia circuli forma nec noctu. Quãuis aristoteles probat aliquãdo uisum: quod tamẽ fatet idẽ nõ nisi trigesima luna posse. Fiũt aũt hyeme maxime ab æquinoctio autũnali die decrescente. Quo rursus crescẽte ab æquinoctio uerno nõ existũt: nec circa solstitiũ lõgissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus: frequẽter. Idẽ sublimes humili sole: humilesq; sublimi. & minores occidente uel oriente: sed in latitudinẽ diffusi: meridiæ exiles: uerũ ambitus maioris. Aestate uero p meridiẽ nõ cernunt.

Poſt autumni æquinoctium quacunqꝫ hora. Nec unq̄ plures ſimul q̄ duo. Cætera eiuſdem
naturæ non multis dubia eſſe uideo.

De grandine: niue pruina: nebula rore. Ca. LXII.

g

Randinē cōglaciato hymbræ gigni: & niuem eodem humore mollius coacto prui/
nem autem ex rore gelido. Per hyemē niues cadere non grandines ipſaſqꝫ grandi/
nes inter diu ſæpius q̄ noctu: & multo celerius reſolui q̄ niues. Nebulā nec æſtate
nec maximo frigore exiſtere. Rores neqꝫ gelu: neqꝫ ardoribus: neqꝫ uentis: nec niſi ſerena
nocte. Gelando liquorem minui ſolutaqꝫ glacie non eundem inueniri modum.

De nubium ymaginibus. Ca. LXIII.

u

Arietates colorū figurarumqꝫ in nubibus cerni prout admixtus ignis ſuperet aut
uincatur.

De proprietatibus cæli in locis. Ca. LXIIII.

p

Reterea quaſdā ꝓprietates cæli quibuſdam locis eſſe. Roſcitas æſtate africæ noctes
in italia locris & lacu uelino nullo nō die apparere arquus. Rhodi & ſyracuſis nun
q̄ tanta nubila obduci. ut non aliqua hora ſol cernatur. qualia aptius ſuis referente in locis.
Hæc ſint dicta de aere.

De natura terræ. Ca. LXV.

ſ

Equitur terra cui uni rerū naturæ partiū eximia propter merita cognomen indidi/
mus materne uenerationis. Sic hominum illa ut cælū dei: q̄ nos naſcentes excipit:
natos alit ſemelqꝫ editos ſuſtinet ſemper: nouiſſime cōplexe gremio iā a reliqua na
tura abdicatos: tu maxime ut mater operiēs: nullo magis ſacramento q̄ quo nos quoqꝫ ſa/
cros facit: etiā monumēta ac titulos gerēs: nomēqꝫ ꝓrogās noſtrū: & memoriā extēdēs con
tra breuitatē æui. Cuius numē ultimū iā nōnullis īprecamur iraſci graue: tanq̄ neſciamus
hāc eſſe ſolā: quæ nunq̄ iraſcat̄ hōi. Aque ſubeūt in ībres: rigeſcūt in grādines: tumeſcūt ī
fluctus ꝑcipitātur in torrētes. Aer dēſat̄ nubibus: furit ꝓcellis. At hæc benigna mitis. indul
gens uſuſqꝫ mortaliū ſemꝑ ancilla: quæ coacta generet. que ſpōte fundit: quos odores ſa/
poreſqꝫ? quos ſuccos? quos actus? quos colores? q̄ bona fide creditū reddit fœnus: q̄ noſtri
cauſa alit. Peſtifera eni animātia uitali ſpiritu habēte culpā neceſſe eſt illi ſeminata excipe/
re & genita ſuſtinere. Sed in malis generātiū noxa eſt. Illa ſerpētē homīe ꝑcuſſo nō recipit
amplius. penaſqꝫ etiē inertiū noīe exigit. Illa medicas fundit hærbas: & ſemꝑ hōi parturit.
Qui & uenena noſtri miſeria inſtituiſſe credi poteſt: ne in tedio uitæ diræ famis mors ter/
ræ meritis alieniſſima lenta nos cōſumeret tabe. ne lacerū corpus abrupta diſpergerent ne
laquei torqueret pœna ꝑpoſtera: incluſo ſpiritu cui quereret̄ exitus: ne in profundo queſi
ta morte ſepultura fabulo fieret. ne ferri cruciatus ſcinderet̄ corpus. Ita eſt miſerta genu/
it id. cuius facillimo hauſtu illibato corpore & cū toto ſanguine extingueremur nullo la/
bore ſitiētibus ſimiles. Quo aliter defunctos nō uolucres nō feræ attingeret terreqꝫ ſerua
retur qui ſibi ipſe periſſet. Et ut uerū fateamur terra nobis malorū remediū genuit: nos il/
lud uite fecimus uenenum. Nos enī & ferro quo carere nō poſſumus ſimili modo utimur
Nec tamen quereremur merito. etiā ſi maleficii cauſa attuliſſet. Aduerſus unā quippe na/
turæ partē ingrati ſumus: quaſi quæ nō ad delicias quaſqꝫ nō ad contumelias ſeruiat homi/
ni in maria iacitur ut freta amittamus: eruditer aq̄s ferro: ligno: igne: lapide fruge: oībus
cruciat̄ horis: multoqꝫ plus ut deliciis q̄ ut alimētis noſtris famuletur illa tamen quæ ſūma
patiat̄: atqꝫ extrema cute tollerabilia uideātur. Penetramus in uiſcera auri argentiqꝫ uēas
& aeris ac plūbi metalla fodiētes. Gēmas etiā & quoſdā paruulos quærimus lapides ſcropi/
bus in ꝓfundū actis. Viſcera eius extrahimus: ut digito geſtet̄ gēma q̄ petimus. Quot ma/
nus atterūtur ut unus niteat̄ articulus. Si ulli eſſent inferi iā ꝓfecto illos auaritiæ atqꝫ lu/
xuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadē ad noxa genuit aliq̄. Feræ enī credo cuſtodi
unt illā: arcentqꝫ ſacrilegas manus. Nōne inter ſerpētes fodimus. Et uenas auri tractamus
cū ueneni radicibus. Placatiore tamē dea utimur ob hoc: ꝙ oēs hi opulentie exitus ad ſcele
ra cedeſqꝫ & bella tendunt quæqꝫ ſanguine noſtro irrigamus in ſepultis oſſibus tegimus.
Quibus tamē uelut exprobato furore tandē ipſa ſe obducit. & ſcelera quoqꝫ mortaliū oc/
cultat inter crimina ingrati animi & hoc dixerim ꝙ naturam eius ignoramus.

De forma terræ. Ca. LXVI.

e

St aūt figura ꝑma de qua cōſenſus iudicat. Obrēcerte dicimus terræ globū: quem
uerticibus includi fatemur. Neqꝫ enī abſoluti orbis eſt forma in tanta montium ex
celſitate tanta camporū planitie: ſed cuius amplexus ſi cuncta linearū cōprehendātur am/

bitu.figura absoluti orbis efficiat id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio:nõ eisdem causis
quas attulimus in celo.Nãqꝫ in illo caua in se cõuexitas uergit:& cardini suo hoc est terre
undiqꝫ incũbit.Hec ut solida atqꝫ conferta assurgit intumescenti similis.extraqꝫ protendi
tur.Mundus in centrum uergit At terra exit a centro.inmensum eius globum in formã
orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus an sint. Ca. LXVII.

i Ngens hic pugna litterarũ:cõtraqꝫ uulgi opinionem circunfundi terræ homines
undiqꝫ cõuersisqꝫ inter se pedibus stare:& cunctis similem esse cæli ierticẽ:ac simi-
li modo ex q̃cũqꝫ parte mediã calcari.illo querẽte cur nõ decidãt cõtra siti:tanq̃ nõ
& ratio praestro sit ut nos nõ decidere miremur illi.Interuenit sententia q̃uis ĩdocili ꝓba-
bilis turbæ inequali globo:& si sit figura pinæ nucis nihilominus terram undiqꝫ ĩcoli.Sed
quid hoc refert alio miraculo ex oriente.Pendere ipsos ac nõ cadere nobiscum ceu spiritꝰ
uis mundo praesertim inclusi dubium sit:an possit cadere natura repugnante & quo cadat
negante.Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus.aquarum nisi in aquis.spiritus ni
si in spiritu:ita terræ arcentibus cunctis nisi in se locus non est Globum tamẽ effici mirum
est in tanta planitio maris camporum.Cui sententie adest Dicacarchus uir in primis erudi
tus.regum cura permensus montes.ex quibus altissimum prodidit Pelion.M.cc.l.passuũ
ratione ꝑpendiculi nultam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis colligẽs Mihi ĩcer-
ta hæc cõiectatio uidetur.Haud ignoro quosdam alpiũ uertices lõgo tractu nec breuiore
quinquaginta milibus passuũ assurgere.Sed multo maxime hæc pugna est:si coacta in uer
ticem aquarũ quoqꝫ figurã credere cogatur.Atqꝫ nõ aliud in rerum natura aspectu mãife
stius.Nãqꝫ dependentes ubiqꝫ guttæ paruis globantur orbibus. Et pulueri illatæ frondiũ
qꝫ lanugini ĩposite absoluta rotunditate cernuntur.Et in poculis repletis media maxĩe tu
mẽs.Qua ꝑꝑ subtilitate humoris mollitiaqꝫ in se residente rõe facilius q̃ uisu deprchẽdun
tur.Idqꝫ ẽt magis mirũ ĩ poculis repletis addito hũore minio circũfluere qd̃ supsit.Contra
euenire põderibus additis ad uicenos sæpe denarios.s.qa ĩtus recepta liquorẽ ĩ uerticẽ at
tolãt.ut cumulo eminẽte ĩfusa dilabãtur.Eadẽ est cã ꝓpter quã e nauibus terra nõ cernatur
e nauium malis conspicua.At procul recedente nauigio si quid quod fulgeat religetur in
mali cacumine:paulatĩ descẽdere uideat:& postremo occultetur.Deniqꝫ occeanus quẽ fa-
temur ultimũ qua nõ alia figura cohæreret:atqꝫ non decideret:nullo ultra margine inclu-
dente:ipsum id ad miraculum redit:quo nã modo etiã si globetur extremũ nõ decidat ma-
re.Contra ꝙ ut sint plana maria:& qua uidetur figura nõ:posse id accidere magno sui gau
dio magnaqꝫ gloria inuentores græci docent subtilita tegeometrica.Namqꝫ cum e subli-
mi in inferiora aquæ ferantur:& si hæc natura earũ confessa:nec q̃squã dubitet ĩ littore ul
lo accessisse eas.quã longissime deuexitas passa sit:proculdubio apparere quo quid humi-
lius fit proprius a centro esse terræ oẽsqꝫ lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aq̃s bre
uiores fieri quã quæ ad extremũ mare a primis aq̃s.Ergo totas omniqꝫ ex parte aquas uer-
gere in centrũ:ideoqꝫ non decidere:quoniam ĩ interiora nitantur.Quod q̃dẽ & ita formas
se artifex natura credi debet:ut cũ terra arida & sicca constare per se:ac sine hũore non pos
set:nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo ãplexu iungerentur:hac sinus pãden
te illa uero ꝑmeante totã intra extra supra:uenis ut uinculis discurrentibus:atqꝫ etiã ĩ sum
mis iugis erumpente.quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat:
tãtumqꝫ a periculo decidendi abest:ut in summa quæqꝫ & altissima exiliat.Qua ratiõe ma
nifestum est quare tot fluminum quottidiano accessu maria nõ crescant.

Quomodo aqua sit terræ innexa. Ca. LXVIII.

e St igitur intoto suo globo tellis medio ambitu præcĩcta circũfluo mari:nec argu-
mentis hoc inuestigandum:sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum. Ca. LXVIIII.

a Gadibus colũnisqꝫ Herculis Hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie nauigat
occidens.Septentrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus ẽ auspiciis.Di-
ui Augu.germaniã classe circunuecta ad cibrorum promõtoriũ:& inde immenso mari pro
specto aut fama cognito ad sythicã plagam & hũore nimio rigentia.Propter ꝙ minime ue-
risimile est illic maria deficere:ubi uis humoris supet.Iuxta uero ab ortu ex ĩdico mari sub
eodem sydere pars tota uergens ĩ caspium mare pernauigata ẽ macedonũ armis Seleucho

atq; Antiocho regnantibus. quæ seleuchida atq; antiochida ab ipsis appellari uoluere. Cir
ca caspium quoq; multa oceani litora explorata: paruoq; breuius quã totus hinc aut illinc
septemtrio eremigatus. Vt tamẽ coniecturæ locum sit quoq; nõ relinquã ingens argumen
tũ paludis mæoticæ: siue ea illius oceãi sinus ẽ: ut multos aduerto credidisse: siue augusto
sinu discreti resignatio. Alio latere Gadium ab eodẽ occidẽte magna pars meridiani sinus
ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorẽ quidem eius partẽ & oriẽtis uictoriæ. Magni
Alexandri lustrauere usq; in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsare Augu. filio si
gna nauium ex Hispaniẽsibus naufragiis ferunt agnita. Et Hãno Carthaginis potentia flo
rente circunuectis a gadidus ad finem arabiæ nauigationẽ eam prodidit scripto. Sicut ad
extera europæ noscenda missus eodẽ tẽpore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor
ẽ. Eudoxũ quẽdam sua ætate cũ Latherũ regem fugeret arabico sinu egressũ gades usq; p
uectũ. Multoq; ante eũ Cœlius Antipater uidisse se qui nauigasset ex Hispãia ĩ Aetiopiã
cõmertii gratia. Idem Nepos de septemtriõali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afri
cani in consulatu collegæ sed tum galliæ procõsuli indos a rege sueuorum dono datos q
ex India cõmertii causa nauigantes tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria
circunfusa undiq; diuiduo globo partẽ orbisauferũt nobis: nec ĩde huc nec hĩc illo puio-
tractu. Quæ cõtẽplatio apta detegendæ mortaliũ uanitati poscere uidetur: ut totũ hoc qc
quid est in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quãtum sit ostendam.

Quæ portio terræ habitetur. Ca. LXX.

Aã primũ in dimidio cõputari mihi uidetur tãquã nulla portio ipsi decedat oceano
qui toto circundatus medio & oẽs cæteras fundens recipiensq; aquas: & quicquid
exit in nubes aut sydera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens: quo tandem am-
plitudinis spatio terra creditur habitari ĩproba & infinita debet esse tam uastæ mollis pos
sessio. Adde quod ex relicto spatio plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinq; par-
tes quas uocant Zonas infesto rigore & æterno præmitur gelu omne quicquid est su
biectum duabus extremis utrinq; circa uertices hunc: qui trionum septem uocatur: eũq;
qui aduersus illi austrinus appellatur: perpetua caligo utrobiq; & alieno molliorum syde-
rum aspectu maligno ac pruina tantum albicans: lux uero media terrarumque solis or
bita est exusta flamis: & cremata comminus uapore torretur. Circa quam quæ tantum in
ter exustam & rigentes temperantur. hæcq; ipsæ inter se non per uiæ propter incendium sy
derum: ita tres terræ partes abstulit cælum: oceani rapĩa incerto ẽ. Sed & relicta nobis una
portio: haud scio. an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem oceanus infusus: in multos
ut dicemus sinus: adeo uicino accessu interna maria allatrat ut centum quindecĩ millibus
passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari. Caspius uero. ccclxxv. millibus a ponti-
co. Idem interfusus intrat per tot maria: quibus Affricam Europam Asiam dispartit quan
tum terrarum occupet. Computetur etiam nunc mensura tot fluminum & tantarum palu
dum. Addantur & lacus stagna iam elata in cælum & ardua aspectu quoq; iuga iam siluæ
uallesq; præruptæ & solitudines: ac mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones ter
ræ: immo uero ut plures tradidere mundi pontus: neq;. n. est aliud terra in uniuerso: hæc ẽ
materia gloriæ nostræ hæc sedes: hic honores gerimus: hic exercemus imperia: hic opes cu
pimus: hic tumultuatur humanum genus: hic instauramus bella etiam ciuilia: mutiusq; cæ
dibus laxiorem faccimus terram: & ut publicos furores gentium transeam: hæc in qua con
minos pellimus: furtoq; uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latissime rura mer-
catus fuerit: ultraq; famam exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat: uel cũ ad mẽ-
surã auaritiæ suæ propagauerit: quã tandem portionem eius defunctus obtineat.

Mediam esse mundi terram. Ca. LXXI.

Ediam esse mundi totius haud dubiis constat terram argumentis: sed clarissime
m æquinoctii paribus horis. Nam nisi in medio esse: æquales dies noctesq; habere nõ
posse depræhenderetur: & dioptræ: quæ uel maxime ut confirmant eum æquino-
ctiali tempore ex eadem linea ortus: occasusq; cernatur & solstitialis exortus per suã lineã
brumalis occasusq;: quæ accidere nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

De syderum inæqualitate & de Eclipsi. Ca. LXXII.

Res autem circuli supradictis Zonis implexi inæqualitates temporum distingũt
t Solstitialis a parte signiferi excelsissima nobis ad septemtrionalem plagam uersus

contra ad alium polum brumalis.Item medio ambitu Signifer orbis incedens æquinoctia-
lis.Relinquorum quæ miramur causa in ipsius terræ figura est:quam globo similem & cũ
ea aquam iisdem itelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie:ut nobis septemtriõalis
plagæ sydera nunquam occidant:contra meridianæ nunquã oriantur.Rursusq́ hæc ab il
lis non cernãtur attollente se contra medios uisus terrarum globo septemtriões nõ cernũt
trogoditæ & confinis Aegyptus:nec canopum italia.& quam uocant beronices crimẽ. Itẽ
quæ sub Diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon:insignis ibi stella adeoq́ mani-
festo assurgens fastidio incuruatur:ut canopus quartam fere partem signi unius supra ter
ram eminere.Alexandriæ intuentibus uideatur eadem a Rhodo terram quodãmodo ipsã
stringere in ponto omnio non cernatur ubi maxime sublimis septentrio. Idem a Rhodo
absconditur magisq́ Alexandriæ in Arabia Nouembri mense prima uigilia occultus.Se-
cunda se ostendit in merore solstitio uesperi paulisper apparet:paucisq́ ante exortum ar-
cturi diebus pariter cum diecernitur.Nauigantium hæcmaxime cursus depræhendunt ĩ
alia aduerso:ĩ alia paruo mari subitoq́ conspicuis atq́ ut e freto emergentibus quæ ĩ anfra
ctu pilæ latuere syderibus.Neq́ enim(ut dixere aliqui)mundus hic polo excelsiore se atto
lit:ut undiq́ nõ cernantur hæc sydera.Verum hæc eadẽ quibusq́ proximis sublimiora cre
duntur:eadẽq́ demersa longinquis.Vtq́ nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uer
tex:sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attoliunt residentibus quæ hic excel
sa fuerant.quod nisi infigura pilæ accidere non posset.Ideoq́ defectus solis ac lunæ uesp-
tinos orientis incolæ nõ sentiunt.nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos uero
sæpius.Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda ho-
ra prodita est.Eadẽq́ in sicilia exoriens.Solis defectum Vipsano & Fonteio cons.qui fuere
ante paucos annos factum pridie cha.maias campania hora diei inter septimam & octauam
sentit.Corbulo dux in in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisũ
circuitu globi alia aliis detegente & occultante.Quod si plana esset terra simul omnia ap-
perent cunctis:noctesq́ nõ fierent inæquales neq́ aliis quã in medio sitis paria duodeci ho
rarum interualla cernerentur:quæ nũc nõ in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Ca. LXXIII.

Deo nec nox diesq́ q̃uis eadem toto orbi simul est opposítu globi noctem aut am
i bitu diẽ afferente.Multis hoc cognitum experimentis.In africa hispaniaq́ turium
Hãnibalis.In asia uero propter piraticos terrores simili specularum præsidio excita
to:in quis prænunciatos ignes sexta hora diei accensos sæpe cõpertũ est:tertia noctis a ter
go ultimis uisos.Eiusdem Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille & ducen-
ta stadia nouem diei cõfecit horis Indeq́ quãuis decliui itinere tertia noctis hora remẽsus
est sæpius.Causa q̃ eũti cum sole iter erat:eundẽq́ remeans obuium contrario præuerte-
bat occursu.Qua de causa ad occasum nauigantes quãuis breuissimo die uincũt spatia no
cturnæ nauigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. Ca. LXXIIII.

Asecq́ horoscopa nõ ubiq́ eidem sunt usui trecentis stadiis aut longissime etiã qn-
u gentis mutantibus semet umbris.Solis itaq́ umbilici quem gnomonem appellant
umbra in ægypto meridiano tempore æquinoctii die paulo plus quã dimidiã gno-
monis mensuram efficit.In urbe roma nona pars gnomonis deest umbræ.In oppido anco-
na superest quinta.xxx.In parte italiæ quæ uenetia appellatur eisdem horis umbra gnomo
ni par sit. Vbi & quando nullæ umbræ. Ca. LXXV.

Imili modo tradunt in syene oppido quod est supra alexandriam quinq́ milibus
ſ stadiorum solstitii die medio nullam umbram iaci.Puteũq́ eius experimenti gra-
tia factum totum illuminari.Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse:
quod etiam in india supra flumẽ hyspasin fieri tempore eodem.Onesicritus scripsit.Cõstat
q́ in berenice urbe troglodytarũ & inde stadiis.iiii.milibus octingentis.xx.eadem gente ĩ
ptolemadie oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus cõditũ
est.Hoc idem ante solstitium quadrigenis quinis diebus totidẽq́ postea fieri: & post eos
nonaginta dies in meridiem umbras iaci Rursus in meroe insula quæ est caput gẽtis æthi-
opum quinq́ milibus stadiorum a syene in amne nilo habitatur bis anno absumi umbras
sole duodeuigesimam tauri partem & qnartãdecimã leonis obtinente.In india gente oreũ

mons est maleus noīe :iuxta quem umbræ æstate in austrum hyeme ad septētrionem iaciū
tur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet septētrio. In eadem india patalis celeberrimo
portu sol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexandro moran-
te annotatum prima tantū noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit. Quibus in lo-
cis indiæ umbræ nō sint septētrionem nō cōspici: & ea loca appellari ascia: nec horas dinu-
merari ibi.

Vbi bis anno umbræ· & ubi in cōtrarium. Ca. LXXVI.

T in tota troglodytice umbras bis. xlii. diebus in anno Eratosthenes in cōtrarium
cadere prodidit.

Vbi lōgissimus dies: & ubi breuissimus. Ca. LXXVII

f Ic fit ut uario lucis incremento in meroe longissimus dies. xii. horas æquinoctiales
& octo partes unius horæ colligat. Alexandriæ uero. xiiii. horas. In italia xv. In bri
tania. xv. ubi æstate lucidæ noctes aut dubie repromittunt id: quod cogit ratio credit. Sol-
stitialibus diebus accedente sole propius uerticem mundi angusto lucis ambitu subiecto
terræ cōtinuos dies haberi senis mensibus: noctesq́ e diuerso ad brumam remoto. Quod
fieri in insula tyle Pythias massiliensis scripsit: sex dierum nauigatione in septemtrionem
a britania distante. Quidam uero innoma quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circi-
ter ducentis milibus affirmant.

Item de horologio. Ca. LXXVIII.

Mbrarum hanc rationem & quam uocant gnomonicem inuenit Anaximenes mile
u sius Anaximandri de quo diximus & Taletis discipulus: primusq́ horologiū qd'
appellant sciotericon lacedemone ostendit.

Quomodo dies obseruentur. Ca. LXXIX.

Psum diem alii aliter obseruauere. Babyllonii inter duos olis exortus. Atheniēses
i inter duos occasus. Vmbri a meridie in meridiē. Vulgus omne a luce ad tenebras
Sacerdotes romani & qui diē diffiniere ciuilē: item ægyptii & hipparchus a media
nocte in mediā. Minora autē interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia quā æqui-
noctia apparet. quia positio signiferi circa media sui obliquior est: iuxta solstitium uero re-
ctior.

Differentiæ gentium & ratio. Ca. LXXX.

Ontexēda sūt his cælestibus nexa causis. Nāq́ æthiopas uicini syderis. uapore tor-
c reri: adustisq́ similes gigni: barba & capillo uibrato nō est dubium. Et aduersa pla
ga mundi atq́ glatiali candida cute esse gentes flauis ꝓmissas crinibus. Truces ue-
ro ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipsorūq́ crinium argumento illis in su-
pera succū reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic gra
ues feras: illic uarias effigies animalium ꝓuenire & maxime alitum & in multas figuras gi
gni uolucres. Corporum autem ꝓceritatem utrobiq́: illic ignium nisu: hic humoris alimē
to. Medio uero terræ salubris utrinq́ mixtura: fertilis ad omnes tractus: modicus corporū
habitus. magna & in colore temperies: Ritus molles: sensus liquidos: ingenia fœcunda to-
tiusq́ naturæ capacia. Iisdem imperia quæ nūquā extimescētibus fuerint: sicut ne ille qui-
dem his paruerint auulsæ ac pro unitate naturæ urgentis illas sollitarie.

De motu terræ. Ca. LXXXI.

Abiloniorum placita motus terræ hiatusq́ & cætera oīa ui syderum existimant fie
b ri Sed illorum triū quibus fulmina assignant. Fieri aūt hæc meantiū cū sole aut cō-
gruētiū: & maxīe circa q̄drata mūdi. Præclara quædā essē & ī mortalis ī eo (si credi
mus) diuinitas ꝓhibetur Anaximādro milesio physico: quē ferūt lacedemoniis prædixisse:
ut urbem ac tecta custodirent. Instare. n. motum terræ. Et cum urbs tota eorum corruit. Et
taygeti montis magna ꝑs ad formam puppis eminēs abrupta cladem insuꝑ eam ruina pres
sit. Perhibetur & pherecydis pythagoræ doctoris alia cōiectatio: sed & illa diuina. Haustu
aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt quātū a deo tā-
dem uideri possunt tales distare dū iuuant? Et hæc quidē arbitrio cuiusq́ existimanda re-
linquantur. Ventos in causa esse nō dubium reor. Neq́ enī unquā intremiscūt terræ nisi so
pito mari: cæloq́ adeo tranquillo ut uolatus auiū nō pendeant subtracto omī spiritu q̄ ue-
hit: nec unq̄ nisi post uentos cōditos. s. ī uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq́ aliud
est in terra tremor q̄ in nube tonitruū. Nec hiatus aliud: quā cū fulmē erūpit incluso spiri
tu luctante: & ad libertatem exire nitēte.

De terræ hiatibus. Ca. LXXXII.

Arie itaq̃ quatitur:& mira eduntur opera:alibi ꝓstratis mœnibus:alibi hiatu pro-
fundo haustis:alibi egestis molibus:alibi emissis ãnibus:nõnunquã etiam ignibus
calidis ue fõtibus:alibi aduerso fluminũ cursu.præcedit uero comitaturq̃ terribilis
sonus:alias murmur similius mugitibus aut clamori humano armorum ue pulsãtium fra
gori:ꝓ qualitate materiæ excipientis formaq̃ uel cauernarum uel cuniculi :per quẽ meat
exilius grassãte in angusto eodẽ rauco:in recuruis resultante:in duris feruente:ĩ humidis
fluctuante & stagnantibus.Itẽ feruente contra solida.Itaq̃ & sine motu sæpe editur sonus
nec simplici modo quatitur unq̃:sed tremit uibratq̃.Hiatus uero alias remanet ostendens
quæ sorbuit:alias occultat ore cõpresso.Rursuq̃ ita inducto solo ut nulla uestigia extent
urbibus plerũq̃ deuoratis agrorũq̃ tractu hausto.Maritima autem maxime quatiuntur.
nec montosa tali modo carent.Exploratum est mihi alpes apenninas sæpius tremuisse. Et
autũno ac uere terræ crebrius mouentur:sicnt fiunt fulmina.Ideo galliæ & ægyptus mini
me quatiuntur:quoniam hic æstatis causa obstat:illic hyemis.Item noctu sæpius quã inter
diu.Maximi autẽ futuri signa motus existunt hi matutini uespertiniq̃:sed propinqua lu
ce crebri.Interdiu autem circa meridiẽ fiunt:& solis lunæq̃ defectu : quoniam tẽpestates
tunc sopiuntur.Præcipue uero cum sequitur hymbrem æstus hymbres ue æstum.

Signa motus futuri. Ca. LXXXIII.

Auigantes uero sentiunt nõ dubia coniectura:siue flatu intumescente fluctu subi
to:aut quatiente icti.Intremunt uero & in nauibus posita æque quã ĩ ædificiis:cre
pituq̃ prænunciant.Quin & uolucres non impauidæ sedent.Est & in cælo signum
præceditq̃ motu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nu-
bis in longum porrectæ spatiũ.Est & in puteis turbidior aqua:nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. Ca. LXXXIIII.

Icut & iisdẽ est remedium:quale cloacæ & crebri specus ꝑbent. Præcõceptum enĩ
spiritum exhalant.quod ĩ certis notatur oppidis:quæ minus quatiũtur crebris ad
purgãdã eluniẽ cuniculis cauata.Multoq̃ sũt tutiora ĩ iisdẽ illis q̃ pẽdẽt:sicut nea
poli ĩ italia ĩtelligitur parte eius quæ solida ẽ ad tales casus obnoxia. Tutissimi sũt ædifi-
ciorũ fornices:anguli quoq̃ parietũ:põtesq̃ alterno pulsu renitente. Et latere terréo facti
parietes minore noxa quatiuntur.Magna differentia est & ĩ ipso genere motus.Pluruib⁹
siquidẽ modis queritur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu:& cũ ĩ
tumescit assurgens:alternoq̃ motu residet ĩnoxium:& cum cõcurrẽtia tecta cõtrario ictu
arietant:quoniam alter motus alteri renititur.Vndantis inclinato & fluctus more quædã
uolutatio infesta est:aut cum in unam partem totus se motus impellit.Desinunt autẽ tre
mores cum uentus emersit.Sin uero durauere:nõ ante quadraginta dies sistũtur.Plerũq̃
& tardius:utpote cum quidam annuo & biẽnii spatio durauerunt.

Portenta terrarum semel uisa. Ca. LXXXV.

Actum est & hoc semel:quod equidem ĩ hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni
Ingens terrarũ portentũ.L.Martio.Sex.Iulio cons.in agro mutinensi.Nãq̃ mon-
tes duo inter se concurrerunt crepitu maximo assultãtes recedentesq̃:ĩter eos flã-
ma fumoq̃ in cælum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum romanorũ
familiarũq̃ & uiatorum multitudine.Eo cõcursu uillæ oẽs elisæ.Animalia ꝑmulta q̃ intra
fuerant examinata sũt ãno ante sociale bellũ:quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ
fuerit quã ciuile.Nõ minus mirũ ostentũ & nostra cognouit ætas anno Neronis principis
supremo sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq̃ intercedẽte uia publica in cõtrarias
sedes trangressis in agro marucio prædiis Vectii Marcelli equitis ro.res Neronis ꝓcurãtis.

Miracula terræmotus. Ca. LXXXVI.

Iunt simul cum terræmotu & ĩundationes maris eodẽ uidelicet spiritu infusi: aut
residentis sinu recepti.Maximus terræ memoria mortalium extit motus Tyberii
Cæsaris prĩcipatu. xii.urbibus asiæ una nocte prostratis.Creberrimus punico bel
lo intra eundẽ ãnũ septies atq̃ q̃nquagies nũtiatus romã.Quo quidẽ anno ad thrasimenũ
lacũ dimicantes maximũ motum neq̃ pœni sensere nec romani.Nec uero simplex malum
aut in ipso tantũ motu ꝑiculũ est.Sed par aut maius ostentũ nunq̃ urbes roma tremuit ut
non futuri euentus alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. Ca. LXXXVII.

Adé nafcentiũ caufa terrarum ẽ cũ idẽ ille fpiritus attollendo potens folo nõ ualet
e erumpe. Nafcũtur enĩ: nec fluminũ tantũ ĩ uectu ficut echinades ĩfulæ ab achelco
amne ꝯuectæ: miroq́ꝫ pars ægypti a nilo. In quã a pharo ĩfula noctis & diei curfũ fu
ĩffe Homero credimus. Nec receffu maris ficut idẽ circeus. Quod accidiffe & in ambraciæ
portu decẽ milium paf. interuallo & athenienfiũ quinq́ꝫ miliũ ad pyræeum memoratur. Et
ephefi ubi quõdã ædẽ Dianæ alluebat. Herodoto quidẽ fi credimus mare fuit fupra men-
phi ufq́ꝫ ad æthiopũ mõtes. Itẽq́ꝫ a planis arabiæ mare circa ilium & tota theuthranie: q̈q́ꝫ
campos intulerit meander.

Ratio infularum enafcentium. Ca. LXXXVIII.

n Afcuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria fe
cum faciente natura: quæq́ꝫ haulerit hiatus alia loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ funt. Ca. LXXXIX.

Laræ iampridem ĩfulæ delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Poftea mino-
c res ultra melo: anaphe. inter lennum & hellefpontum nea: inter lebedum & theon
alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therafia. inter eafdem
poft annos. cxxx. hiera eademq́ꝫ au tomate. Et ab ea duobus ftadiis poft annos. cx. in noftro
æuo. M. Iunio Syllano &. L. Balbo. conf. ad. viii. iudus iulii thia.

Quas terras interrumperint maria. Ca. LXXXX.

Nte nos & iuxta italiam ĩter æolias ĩfulas: itẽ iuxta cretam emerfit e mari mille q̃n
a gẽtum paffuũ una. Cũ calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio ĩ thuf
co finu flagrans hæc uiolẽto cũ flatu. Proditur quoq́ꝫ memoriæ magnã circa illam
multitudinẽ pifcium fluitantẽ cõfeftim expiraffe quibus ex iis cibus fuiffet. Sic & pythecu
fas ĩ cãpano finu ferunt ortas. Mox in iis montẽ epopon cũ repente flãma ex eo emicuiffet
campeftri æquatum planite. in eadem & oppidũ hauftũ ꝓfundo: alioq́ꝫ motu terræ ftagnũ
emerfiffe. Et alio ꝓuolutis montibus infulam extitiffe prochitam. Nãq́ꝫ & hoc modo infu-
las rerum natura fecit. Auellit siciliam italiæ: cyprum fyriæ: euboeam boetiæ: euboeæ atlan
tem & macriam: belbicum bithyniæ: leucofiam fyrenum promontorio.

Quæ infulæ continenti adiunctæ. Ca. XCI.

Vrfus abftulit infulas mari iunxitq́ꝫ terris. Antiffam lefbo: zephirium halicarnafo:
r ethufã mindo: domifton & pernem mileto: arthemifã partenio ꝓmontorio hyban
da quondam infula ioniæ. cc. nunc a mari abeft ftadiis. Syritẽ ephefus ĩ meteranea
habet. Derafidas & fophoniã uicinã ei magnefia. Epidaurus & oricõ infulæ effe defierunt.

Quæ terremotu mari permutatæ. Ca. XCII.

N totum abftulit terras primum oĩm ubi atlanticum mare ẽ (fi Platoni credimus)
i inmedio fpatio. Mox interno: quæ uidemus hodie merfam acarnaniam ambracio
finu achaiam corinthio: europam afiãq́ꝫ propontide & ponto. Ad hoc ꝓrupit ma-
re leucada antirum: hefpontum: bofphoros duos.

Quæ terræ ipfæ fe forbueruut. Ca. XCIII.

Tq́ꝫ ut finus & ftagna prætereã: ipfa fe condens terra deuorauit. Cybotũ altiffimũ
a montẽ cũ oppido curite: fyphilũ in magnefia. Et prius in eodem loco clariffimam
urbẽ quæ tãtalis uocabatur. Galanis & calanies urbiũ in phœnice agros & cum ip-
fis phegium ætiopiæ iugum excelfiffimum: tãquã non infida graffarentur & littora.

Quæ urbes haufte fint a mari. Ca. XCIIII.

Yrrhã & antiftã circa meotin põtus abftulit. Elicen & burã finus corinthius: quarũ
p in alto ueftigia appent. Ex infula ææa ãplius. xxx. milia paffuum abrupta fubito cũ
plurimis mortalium rapuit. Et in ficilia dimidiam tyndarida urbem ac quicquid ab
italia deeft. Similiter in boetia & eleufina.

De Piaculis. Ca. XCV.

Otus enĩuero terræ fileantur & q̃cquid ẽ: ubi faltẽ bufta urbiũ extãt. Simul ut ter
m ræ miracula potius dicamus quã fcelera naturæ. Et hercule nõ cæleftia enarratu dif-
ficiliora fuerint. Metallorum opulẽtia tam uaria: tã diues: tã fœcunda: tot fæculis
fuboriens: cũ tantũ quotidie orbe toto populentur ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes:
tantũ uero luxuria & tot mortales cõterant. gẽmarum pictura tam multiplex. Lapidũ tam
difcolores maculæ. Interq́ꝫ eos candor alicuius præter lucem omnia excludens. Medicato
rum fontium uis. Igniũ tot locis emicantiũ ꝑpetua tot feculis ĩcẽdia. Spiritus letales alibi
aut fcrobibus emiffi: aut ipfo loci fitu mortiferi. Alibi uolucribus tantum. ut foracte uici-

no urbi tractu. Alibi præter cæteris animantibus: nõnunq̃ & homini: ut in sinuessano agro & puteolano sunt: quæ spiracula alii uocant. alii charoneas scobres mortiferum spiritũ exhalantes. Item in hirpinis ãsancti ac methiis eundem locum quem qui intrauere moriũtur Simili modo hirapoli in asia matris magne tantum sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus quorum exhalatione temulenti futura precinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam quã diffusæ per omnẽ naturæ subinde aliter: atq; aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus. Ca. XCVI.

q Vædam uero terræ ad ingressus tremunt sicut in Gabinensi agro non procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

Te insulis semper fluctuantibus. Ca. XCVII.

s Imiliter in reatino quædã insulæ semper fluctuant: sicut in agro cecubo. & eodem reatino mutinensi stationensi: in uadimonis lacu: & ad cutilias aquas opaca silua q̃nunq̃ die ac noctu eodem loco uisitur. In lydia aquæ uocantur calamie nõ uẽtis solum: sed etiam cõtis uel quolibet ĩpulsu multorum ciuium mithridatico bello salus. Sũt & in nympheo paruæ saltares dictæ. quoniã in symphoniæ cantu adictus modulantium pedũ mouentur. In tarquinensi lacu magno italiæ duo nemora circunferuntur nunc triquetrã figuram edentes: nũc rotundam complexu uentis impellentibus. quadratam nunquã.

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula & cæterorum elementorum. Ca. XCVIII.

c Elebre fanum habet Veneri paphos: in cuius quandam aream non impluit. Itẽ in ea oppido troadis circa simulachrũ Mineruæ. In eodem relicta sacrificia nõ putrescunt. Iuxta marpasa oppidum Asiæ cautes stat horrenda: uno digyto mobilis. Eadem si toto corpore ĩpellatur resistes. In taurorun peninsula ĩ ciuitate parasino terra ẽ qua sanãtur omnia uulnera. Ac circa ason troadis lapis nascitur: quo consumũtur omnia corpora: sarcophagus uocatur. Duo sunt montes iuxta flumẽ Indũ: alteri natura ẽ ut ferrũ omne teneat: alteri ut respuat. Itaq; si sint claui ĩ calciamẽto uestigia auelli in altero nõ posse ĩ altero sisti. Locris & crotone pestilentiã nunquam fuisse nec ullo terremotu laboratum annotatum est. In lycia uero semper a terremotu. xl. dies serenos esse. In agro harpauo frumẽtum satu nõ nascitur. Ad aras mutias inueniente & apud tusculanum: & in silua ciminia loca sunt in quibus in terram depacta nõ extrahuntur. In crustumino natũ fœnũ ibi noxium extra salubre est. Et de aquarum natura complura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Ca. XCIX.

s Ed æstus maris accedere & reciprocrare maxime mirum est. Pluribus quidem modis accidit. Verum causa in sole: lunaque. Bis inter duos exortus lunæ affluunt bisque remeant uicenis quaternisque semper horis. Et primum attollentes se cũ ea & mundo intumescentes. mox a meridiano cæli a fastigio uergente in occasum residentes. Rursusque ab occasu subter a cæli ima & meridiano contraria accedente inũdãtes. Hic donec iterum exoriantur se sorbentes. Nec unquam eodem tempore quo pridie refluit: ut ancilante sydere trahenteque secum auido haustu maria & assiduo aliũde quam pridie ex oriente paribus tamẽ interuallis reciprocis: senisq; semper horis non cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed ab æquinoctialibus: ideoque inæquales uulgarium horarum spatio utcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum: mersuræ cadunt. & equinoctio tantum pares ubiq; Ingens argumentum plerumque lucis ac uiciis etiam diurnæ hebetes esse qui negent subtermeare sydera: ac rursus eadem resurgere: similemque tetris immo uero uniuersæ naturæ & inde faciem in iisdem ortus occasusq; operibus non aliter sub terra manifesto syderis cursu alio ueefectu quã cum preter oculos nostros feratur. Multiplex etiãnum lunaris differentia: primumq; septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æstus Pleniores ab ea exundant: plenaq; maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumq; alio latere diuidua augentur. In coitu solis pares. Plane eadem aquilõia & a terris longius recedente mitiores quã cum in austros digressa propiore uisu uim suã exercet. p octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta solis annuis casuis duobus æquĩoctiis maxime timentes & autũnali amplius quam uerno. Inanes uero bruma & magis solstitio. Nec tamẽ in ipsis quod dixi tem-

porum articulis sed paucis post diebus:sicuti neqꝫ in pléa aut nouissima sed postea:nec sta-
tim ut lunam mundus ostendat:occultet ue:aut media plaga declinet:uerum ferre dua-
bus horis æquinoctialibus serius:tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cæ-
lo effectu cadente quâ uisu:sicuti fulguris & tonitrui & fulminum.Omnes.n.æstus ĩ oc-
ceano maiora integunt spatia inundâtqꝫ quâ in reliquo mari siue quia totum in uniuersita
te animosius est quâ ĩ parte:siue quia magnitudo aperta syderis uim laxe crassantis effica-
tius sentit eadem angustiis arcentibus.Qua de causa nec lacus nec amnes similiter mouen
tur.Octogenis cubitis supra britaniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est
Interiora autem maria clauduntur ut portu.Quibusdam tamen in locis spaciosior laxitas
dicioni patet.utpote cum plura exempla sunt in tranquillo mari:nulloqꝫ uelorum impul-
su tertio die ex italia peruectorum uticam æstu feruente.Circa littora auté mais quâ in al
to depræhenduntur himotus:quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum.i.spiritus
magis sentiunt. Vbi æstus extra rationem. Ca. C.

N plerisqꝫ tamé æstuariis propter dispares syderũ in quoqꝫ tractu exortus diuersi
existunt æstus tempore nõ ratione discordes:sicut in syrtibus.Et quorũdam tamẽ
priuata natura est:uelut taurominitani erupi.Sæpius & in eubœa septies die ac no
cte reciprocantes:Aestus idem triduo in mense consistit septima:octaua:nonaqꝫ luna.Ga-
dibus qui est delubro Herculis proximus fons inclusus ad puteimodum alias simul cum
oceano augetur:minuiturqꝫ alias uero utrunqꝫ contrariis temporibus.Eodem ĩ loco alter
oceani montidus consentit.In ripa bethys oppidum est cuius putei crescente æstu minun
tur:augescunt decedente mediis temporum immobiles.Eadẽ natura in hispali oppido uni
puteo:cætaris uulgaris.Et pontus semper extra meat in propontidem in trorsus in pontũ
nunquam refluo mari. Miracula maris. Ca. CI.

Mnia plenilunio maria ourgantur:quædam & stato tẽpore.Circa messanâ & mas
o fimo similia expuuntui in litus purgamenta:unde fabula solis boues ibi stabulari.
His dede ut nihil quod equidem nouerim prætercam.Aristoteles nullum animal
nisi æstu recente expirare affirmat. Obseruatum id multum in gallico oceano & dunta-
xat in homine compertum.

Quæ potestas lunæ & terrena & maria. Ca. C.II.

Vo uera cõiectatio existit haud frustra spiritum sydus lunæ existimari.Et hoc esse
d quod terras saturet:accedensqꝫ corpora implent:abscendensqꝫ inaniat.Ideo cũ ĩcre
mento eius augeri cõchylia:& maxime spiritum sentire quibus sanguis nõ sit.Sed
& sanguinem hominum.esset cum lumine eius augeri ac minui.Frondes quoqꝫ ac pabula(
ut suo loco dicetur)sentire in omnia eandem penetrante ui.

Quæ solis & quæ salsum mare. Ca. C.III.

Taqꝫ solis ardore siccatur liquor:& hoc esse masculum sydus accepimus torrés cũ
i cta sorbensqꝫ.Sic mari lacte aptenti saporem incoqui salis aut quia exhausto inde
dulci tenuiqꝫ ꝙ facillime trahat uis ignea:omne asperius crassiusqꝫ linquatur.Ideo
sumâ equorum aquam dulciorem profunda.Hanc esse ueriorem causâ asperi saporis: quâ
quod mare terre sudor sit æternus:aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore: at
quia terre natura medicatas aquas inficiat.Est in exemplis Dionysio siciliæ tyranno cũpul
sus est ea potentia accidisse e prodigium:ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. Ca. C.IIII.

c Ontrario ferunt lunæ fœmineum ac mole sydus atqꝫ nocturnum soluere humorẽ
& trahere nõ aufere.Id mãifestũ est qđ ferarũ occisa corpora ĩ tabẽ nisu suo resol-
uat:sõnoqꝫ sopitis torporẽ ꝯtractũ ĩ caput reuocet.Glaciẽ resũdat: cũctaqꝫ hũifico spiritu
laxet.Ita pẽsari naturæ uices:sempqꝫ sufficere aliis sydeꝝ eleméta cogẽtibꝰ:aliis uero fũdẽ
tibꝰ.Sed ĩ dulcibꝰ aqs lunæ alimẽtũ eẽ sicut ĩ marinis solis. Vbi altissimũ mare. Ca. CV

a Ltissimũ mare.xv.stadiorũ Fabianus tradit.Alii in ponto ex aduerso coraxorũ gẽ
tis uocât bathea põti:tricẽtis fere a cõtinenti stadiis ĩ mensâ altitudĩe maris tradũt
uadis nũq̃ reptis. Miracula aquarum fontium & fluminũ. Ca. CVI.

Irabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicantes.Nam nec aquarũ
m natura a miraculis cessat.Dulces mari inuehũtur leuiores haud dubie.Ideo & ma-
rinæ quarũ natura grauior magis ĩuecta sustinẽt. Quædam uero & dulces inter se

ſupermeant alias. Vt in fucino lactu inuectus amnis: in latio addua in uerbano ticinus: in
benaco mintius: in ſeuino ollius: in lemāno rhogamus. Hi tranſalpes ſuperiores in italiam
multorum miliū tranſitu hoſpitales ſuas tantū nec largiores q̃ intulere aquas euehentes.
Proditū hoc & in oronte amne ſyriæ multiſq; aliis. Quidam uero odio maris ipſa ſubeunt
uada: ſicut Aretuſa fons ſyracuſanus in quo reddūtur iacta in alpheū: qui per olympiā flu
ens pelopōneſiaco lictori infunditur. Subeūt terras rurſuſq; reddūtur. Lycus in aſia: Eraſi
nus in argolica. Tigris in meſopotamia. Et quæ in Aeſculapii fonte athenis īmerſa ſūt in
phalerico reddūtur. Et in atinate cāpo fluuius merſus poſt. xx. milia paſſuū erit. Et in aqui-
leienſi timanus. Nihil in aſphaltite iudeæ lacu qui bitumē gignit mergi pōt. Nec in arme-
niæ maioris arithiſſo. is quidē introrſus piſces alit. In ſalentino iuxta oppidū mādu riam la
cus ad margines plenus: neq; exhauſtis aquis minuitur: neq; infuſis augetur. In ciconum
flumine & in piceno: lacu uelino lignum deiectū lapideo cortice obducitur. Et in ſurio col
chidis flumine adeo ut lapidē plerūq; durās adhuc integat cortex. Similiter in flumine ſile
ro ultra ſurrentū nō uirgulta modo īmerſa: uerū & folia lapideſcūt. alias ſalubris potus ei9
aquæ. In exitu paludis reatine ſaxū creſcit. & in rubro mari oleq; uirenteſq; frutices ena-
ſcuntur. Sed & fontiū plurimorū natura mira eſt feruore. Idq; etiā in iugis alpiū ipſoq; in
mari: & īter italiā & enariā & ut in baiano ſinu & in liri fluuio multiſq; aliis. Nā dulcis hau
ſtus in mari plurimis locis ut ad chelidonias inſulas & arabū: & in gaditano oceano. Patau
norū aquis calidis herbæ uirētes innaſcūtur: piſanorū ranæ. Ad uetulonios in hetruria nō
procul a mari piſces. In caſinate fluuius appellat̃ ſcatebra frigidus abūdantior æſtate. in eo
ut in archadiæ ſtymphali enaſcūtur aquatiles muſculi. In dodone Iouis fons cū ſit gelidus
& īmerſas faces extingat ſi extincte admoueātur accēdit. Idē meridie ſemper deficit: q̃ de
cauſa anapauomenon uocāt. Mox increſcens ad mediū noctis exuberat. Ab eo rurſus ſen
ſim deficit. In illyriis ſupra fontē frigidū expāſæ ueſtes accendūtur. Iouis ammonis fons ī
terdum frigidus noctibus feruet. In troglodytis fons ſolis appellatur dulcis: & circa meri-
diem maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens ad noctis media feruore & amaritudine ī
feſtatur. Padi fons mediis diebus æſtiuis uelut interquieſcens ſemper aret. In tenedo inſu
la fons ſemper a tertia noctis hora in ſextā ab æſtiuo ſolſtitio exūdat. Et in delo inſula ino
pus fons eodē quo nilus modo: ac pariter cū eo decreſcit augeturq;. Contra timauū amnē
inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis: qui pariter cum æſtu maris creſcuut minuū
turq;. In agro pitinate tranſapēninū fluuius nouanus oībus ſolſtitiis torrēs bruma ſiccatur
In faliſco clitūni amnis aqua potata candidos boues facit. In boetia amnis melas oues ni-
gras. Cephiſus ex eodem lacu profluens albas rurſus nigras penitus. Ruffaſq; iuxta ilium
xantus: unde & nomen amni. In ponto fluuius aſtaces irrigat campos in quibus paſtæ oues
nigro lacte æque gentes alunt. in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exori
tur annone mutationem ſignificans. Brūduſii in portu fons incorruptas præſtat aquas na
uigantibus. Lynceſtis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulētos facit. ita in paphla-
gonia & in agro caleno. in andro inſula templo Liberi patris. fontem nonis ianuariis ſem-
per uini ſapore fluere Mutianus ter conſ. credit dioſtedoſa uocatur. iuxta nonacrinam ar
chadiæ ſtix nec odore differens nec colore epota illico necat. item in beroſo taurorū colle
tres fontes ſine remedio ſine dolore mortiferi. in carrinenſi hiſpaniæ agro duo fontes iux
ta fluūt: alter oīa reſpuēs: alter abſorbēs. in eadē gēte alius aurei coloris oēs oſtēdit piſces
nihil extra illā aquā cæteris differētes. in cōmēſi iuxta lariū lacū fons largus: horis ſingulis
ſemp intumeſcit ac reſidet. in cynonia inſula ante leſbum fons calidus latū fluit. Lacus ſan
naus in aſia circūnaſcente abſynthio inficit̃. Colophone in Apolinis clarii ſpecu lacuna eſt
cuius potu mira reddunt̃ oracula bibētiū breuiore uita. Amnes retrofluere & noſtra uidit
ætas. Neronis principis annis ſupremis ſicut in rebus eius retulimus. Iam oēs fontes æſta-
te q̃ hyeme gelidiores eſſe quē fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbū in maſ
ſa mergi: dilatata fluitare. Eiuſdēq; ponderis alia ſedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius
moueri. Thyre lapidem q̃uis grandem innatare: eundēq; cōminutum mergi. Recentia ca-
dauera ad uadum labi: intumeſcentia attolli. Inania uaſa haud facilius q̃ plena extrahi. Plu
uia ſalinas aquas dulciores eſſe quam reliquas. Nec fieri ſalem niſi admiſtis dulcibus. Ma
rinas tardius gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius eſſe: autumno ſaltius: Om-
ne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore ſpargere: quoniam mitiget naturam aſperam:

lucemq́ deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur exili re fontes: atq́ etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantũ ut quinquagena & centena milia passuum harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Ca. CVII.

i Anq́ & ignium iq́ est naturæ quartum elementum reddamus aliqua miracula. sed primum ex aquis. In comagene urbe samosata stagnum est emittens limum malthã uocant flagrantem. cum quid attingit solidi adhæret. Præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq́ miles armis suis. Aquis et accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. Ca. CVIII.

s Imilis est naturæ naptha: ita appellatur circa babyloniam: & in austagenis parthiæ profluens bytuminis liquidi modo: Huic magna cognatio ignium: transiliuntq́ ꝓtinus in eam undecunq́ uisam. Ita ferunt a Media pelicem crematam postq̃ sacrificatur ad aras accesserat corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. Ca. CIX.

u Erum in montiũ miraculis ardet ætna noctibus: semper tantoq́ æuo igniũ materia sufficit. Niualis hybernis tẽporibus: egestũq́ cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantũ natura sæuit exustionem terris denũcians. Flagrat in gage lyciæ mons chimera & quidem ĩmortalis diebus ac noctibus flãma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno. Gnidius Ctesias tradit. Eadem in lycia ephesti montes tæda flamante tacti flagrant adeo: ut lapides quoq́ riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeãt: aliturq́ ignis ille pluuiis: Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos riuos ignium sequi narrant. Flagrat in bactris cophanti noctibus uertex. flagrat in medis & celstia gente cõfinio persidis. Susis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eorum. Et interdiu campus babyloniæ flagrat quædã ueluti piscina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta hesperiũ montem stellarũ modo campi nocte nitent. Similiter in megalipolitanorum agro tametsi internus sit ille iucundus: frondẽq́ densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritq́ bitumẽ temperandũ fonte illo ingustabili: alias omni bytumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta italiã cũ ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piauit. Maximo tamẽ ardet in cendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrentesq́ solis ardoribus flãmas egerit. Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. Ca. CX.

p Ræterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda: seq́ ipsa pariat: & minus crescat sintilis: quid fore putandũ est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatẽ auidissimã in toto mũdo sine dãno sui pascit? Addãtur iis sydera ĩmunera ingensq́ sol. Addãtur humani ignes: & lapidũ quoq́ insiti naturæ: attrita inter se ligna: iã nubium & origines fulminum. Excedit profecto oĩa miracula ullum diẽ fuisse: quo nõ cuncta flagrarent: cum specula quoq́ cõcaua aduersa solis radiis facilius etiam accendantur: quã ullus alius ignis. Quid q́ ĩnumerabiles partu: sed naturales scatẽt? In nympheo exit e petra flãma: quæ aqua accenditur. Exit & ad aquas scãtias. Hæc quidẽ inualida cũ trãsit nec lõge in alia durans materia. Viret & eterno hunc fontẽ igneũ contexens fraxinus. Exit in mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud auctores subiectis ariciæ aruis si carbõ deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctũ flagrare lapidem. In selentino oppido natiã ĩposito ligno in saxum quoddã ibi sacrum protinus flãmã existere. In laciniæ Iunonis ara sub diuo sita cinerem ĩmobilẽ esse perflãtibus undiq́ procellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiã humanis emicuisse. Trasimenum lacũ arsisse totũ. Seruio tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantẽ & milites ad ultionem exhortantem arsisse. simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadã mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terre uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Ca. CXI.

p

Ars nostra terrarum de qua memoro ambiéte ut dictum est)oceano uelut innatás longissime ab ortu & ab occasu patet:hoc est ab india ad herculis colũnas gadibus sacratas octoginta quinqꝫ milia sexaginta octo milia passuũ ut Artemidoro placet auctori. Vt uero isodora nonaginta octo milia decem & octo. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium artabrũ:quo longissime fons pcurrit hispaniæ octingenta milia nonagintaunum:id mensuræ duplici currit uia. A gange anne hostioqꝫ eius quo se in eoum oceanũ effundit per indiam parthienéqꝫ ad myriandrũ urbem syriæ in issico sinu positam quinquagintaquinqꝫ milia passuum decé & noué. Inde proxima nauigatione cyprũ insulâ patarâ lyciæ rhodũ astypaleam in carpacio mari in insulas laconicæ tænarũ. Lylibeũ siciliæ. Caraliũ sardiniæ triginta quattuor. Deinde gades duodecimmilia. l. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit. lxxxxviii. milia passuum. lxix. Alia uia quæ certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amné. l. M. passuum. xxi. Inde cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliiii. Inde per phrygiâ:cariâ:ephesum: quadringẽta milia passuum. xciii. Ab epheso per ægeũ pelagus delũ ducenta milia. Isthmum ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrans peloponemsi ducenta duo milia quingenti:Leucadé octuaginta sex milia quingenti. Corcyram totidem. Acroceraunia centũ trigintaduo milia quingẽti. Brundusium octogintasex milia qngenti. Romam. ccc. milia sexaginta. Ad alpes usqꝫ calcincomacum uicũ quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illibriũ quingenta quinquaginta sex milia Ad oceanũ & hispaniæ horam trecenta trigintaduo milia. Traiectu gadis septem milia qngenti. Quæ mensura Artemidori ratione nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem terræ a meridiano situ ad septẽtrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium sexaginta duo. Quo palam fit quâtum & hinc uapor abstulerit : & illinc rigor. Neqꝫ enim deesse arbitror terris:aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrinqꝫ incõperta esse. Hæc mẽsura currit a lictore ætiopici. oceani:qua modo habitatur ad meroen quingenta quinquaginta milia. Inde alexandriâ duodecim milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintaria. Gnidum octoginta quattuor milia quingenti cum. xxv. M. Samum. c. milia. Chium octoginta quattuor milia. Mitilenen. lxv. milia. Tenedon. xxix. milia. Sigæum promontorium. xii. milia quingenti. Os ponti. cccxii. M. d. Carâbin promotorium. cccl. Os meotidis. cccxii. d. M. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus compendiis maris breuior fieri potest. lxxxix. M. Ab hostio tanais nihil modicum diligentissimi auctores fecere. Artemidorus u teriora in compertam existimauit:cum circa tanain sarmatarum gẽtes. degere fateretur ad septemtriones uersas. Isidorus adiecit. xii. M. l. usqꝫ ad tilen : quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore ꝗ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quâtum esse debet quod inumerabiles gẽtes subinde sedem mutantes capiatur. Vnde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam & a germania imensas insulas non pridem cõpertas cognitum habeo. De longitudine & latitudine hæc sunt quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate:& in hoc utiqꝫ præter cæteros solers:quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum miliũ stadium prodidit. Quæ mensura romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia passuum. Improbum ausum:uerum ita subtili argumentatione comprehésum ut pudeat nõ credere. Hipparcus & in coarguendo eo & in reliqua omni diligẽtia mirus adiicit stadiorum paulominus. xxv. milia.

Harmonica mundi ratio. Ca. CXII.

a

Lia Dionysiodoro fides:neqꝫ enim subtraham exemplum uanitatis græce maximum. Melius hic fuit geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ:ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent:inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infimam terram:esseqꝫ eo stadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ qui iterprætarẽtur significare epistolâ a medio terrarũ orbe missam quo deorsũ ab sũmo lõgissimum esse spatiũ : & id é pilæ mediũ. Ex quo cõsecuta cõputatio est:ut circuitu esse. cc. quinquagintaquinqꝫ milia stadia pronũciarent. Harmonica ratio quæ cogit rerũ naturam sibi ipsam cõgruere:addit huic mensuræ stadia

septem milia: terramq; nonagesimam sextam millesimam totius muudi partem facit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

PROEMIVM.

ACTENVS de situ & miraculis terræ aquarũq;: ac syderum & ratione
uniuersitatis atq; mensura. Nunc de partibus quanq̃ infinitum id quo-
q; existimatur nec temere sine aliqua reprensione tractatum. Haud ullo
h in genere uenia iustior est: si modo minime mirum est hominem genitũ
nõ omnia humana nouisse. Quapropter auctorem neminem unũ sequar.
Sed ut quéq; uerissimum in quaq; parte arbitrabor. Quoniam cõmune
ferme omnibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs disceret: in qui-
bus ipse prodebat. Ideo nec culpabo aut coarguam quemq; locorum nuda nomina & quã
ta dabitur breuitat- ponentur claritate causisq; dilatis in suas partes. Nunc enim sermo
de toto est. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua nomina qualia fuere primor-
dio ante ullas res gestas nuncupentur: & sic quædam in iis nomen datura quidem: sed mũ
di rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europã: asiam afri-
cam. Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrumpens oceanus atlanticus in maria ĩ-
teriora diffunditur. Hinc intranti dextra africa est: leua europa: inter has asia est. Termini
amnes tanais & nilus. xii. milia passuum in longirudinem quas diximus fauces oceani pa-
tent: quinq; milium in latitudine a uico mellaria hispaniæ ad promontorium africæ album
auctore. Turamnio gracula iuxta genito. T. Liuius ac nepos Cornelius latitudinis tradi-
derunt ubi minus. vii. M. passuum. Vbi uero plurimum. x. M. Tam modico ore tam immẽ-
sa equorum uastitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes q̃p
pe teniæ candicantis uadi carinas territant. Qua de causa limen interni maris multi eũ lo-
cum appellauere. Proxima autẽ faucibus utrinq; impositi montes cohercẽt claustra: abila
africæ: europeæ calpe laborũ Herculis metæ. Quã ob causam idigene colũnas eius dei uo
cant: credũtq; persossas exclusa antea admisisse maria: & rerũ naturæ mutasse faciem.

De europa. Ca. I.

Rimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi: longeq; terrarũ
p pulcherrima: quã pleriq; merito non tertiam portionem fecere: uerum æquam in
duas partes ab amne tanai ad gaditanũ fretũ uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc
quod dictum est spatio atlanticum mare infundens: & auido meatu terras quæcunq; ueni
entem expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso lictorum anfractu lambit europã:
uel maxime recessibus crebris excauans: sed in quattuor præcipue sinus. Quorum primus
a calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) monte locobrutinum usq; promontorium ĩmenso
ambitu flectitur. In eo prima hispania terrarum est ulterior appellata. Eadem bethyca. mox
a fine tirgitano citerior: eademq; terraconensis ad pyrenea iuga: Vlterior in duas per lon-
gitudinem prouintias diuiditur. Siquidem bethycæ latere septemtrionali protenditur lu
sitania amne ana discreta. Ortus hic in aminitano agro citerioris hispaniæ: & modo se in sta
gna fundens: modo in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens: & sepius nasci
gaudens in atlanticum oceanum effunditur. Tarraconensis autem hinc affixa pyreneo:
totoque eius a latere decurrens & simul ad gallicum oceanum hibero mari transuersa se
pandens solorio monte: & oretanis iugis carpentanisq; & asturum a bethyca atque lu-
sitania distinguitur. Bethyca a flumine eam mediam secante cognominata cunctas pro-
uintiarum diuiti cultu: & quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuen-
tus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis: Astisitanus: Hispalensis. Oppida omnia nume-
ro. clxxii. In iis coloniæ septem. Municipia. xviii. latio antiquitus donata. xxix. Libertate. vi.
Fœdere. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latino sermone dictu facilia.
A flumine ana littora oceani Oppidum ossoba asturiæ cognominatum. Interfluentes
luxia & uirium harenæ montes bethis fluuius. Litus cursense inflexo sinu. Cuius ex ad-
uerso gadis inter insulas dicendæ. Promontorium iunonis. Portus uesippo. Oppida be-
lon mellaria. Fretum ex atlantico mari. Cartheia carthesos a græcis dicta. Mons calpe. De-

inde littore interno oppidum berbesula cũ fluuio.Item salduba oppidũ uel malacha cum
fluuio fœderatorũ.Dein menoba cũ fluuio.Sexifirmũ cognomine iuliũ.Sexabdera Mur/
gis.Bethycæ finis.Orã eã uniuersam originis pœnorũ existimauit.M.Agrippa.Ab ana au
tem atlãtico oceano obuersa bastulorũ turdulorũq; est.In uniuersam hispaniam.M. Var
ro peruenisse hiberas & persas & pœnicas celtasq; & pœnos tradit.Lusum enim. Liberi pa/
tris ac lysam cũ eo baccantẽ nomen dedisse lusitaniæ & pana præfectũ eius. Vniuersa autẽ
quæ de herculæ ac pyrenæ uel Saturno tradũtur:fabulosa in primis ut arbitror. Bethys in
tharraconensi prouincia nõ ut aliqui dixere mẽtesa oppido sed tygensi exoriẽs saltu:iuxta
quẽ trader fluuius qui carthaginẽsem agrũ rigat ille ocior refugit Scipionis rogũ uersus/
q; in occasum occeanũ atlanticũ prouinciã adoptans petit modicus primo:sed multorũ flu
minum capax:quibus ipse famã aquasq; aufert.Bethycæ primũ ab ossigetania infusus ame
no blandus alueo:crebris dextra leuaq; accollitur oppidis.Celeberrima ĩnter hũc & oceani
orã in mediterraneo segeda:quæ augurina cognominat.Iulia quæ fidentia. Vrgao quæ al
ba.Ebura quæ cerialis.Siliberi quod liberini.Libida quæ clau sa.Stici quod iulienses.Vesci
quod fauẽtia:singilia:hegua:auia:hebdanũ:agla minor:hebura:castrauaria:episibriũ:ipho
noua:illirico:osca:escua:succabon:uditanũ:tauatice uetus:obuia bastetaniæ uergentis ad
mare.Conuẽtus uero cordubẽsis circa flumẽ ipsum ossigi quod cognominatur laconium
Iliturgi quod forum iuliũ.Ipasturgi quod triũphale.Sitia &.xiiii.mili.pass.remotũ in me/
ditarraneo Obulco quod bontificense appellatur.Mox ripepora fœderatorum. Sacimari
talium onuba.Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum nauigabili
bethyæ.Oppida carbulo decumo.fluuius singulis eodẽ bethys latere incedens.Oppida hi
spalensis conuentus:celtiaca:uacamana:acria:ilipa cognomine illa italica. Et a leua hispali
colonia cognomine romuliẽsis.Ex aduerso oppidũ osset:quod cognominatur iulia constã
tia.Virgentiũ quod Iulii genitor.Hippo caurasiarũ fluuius menoba & ipse a dextro late/
re infusus. Ac inter æstuaria bethis oppidũ nebrissa cognomine ueneria & colobona. Co/
lonia asta quæ regia dicitur.Et in mediterraneo asida:quæ cæsariana.Singulis sigilis fluui
us in bethyn quo dictum est ordine irrũpens astygitanam coloniam alluit cognomine aũ
gustam firmam.ab ea nauigabilis. Huius cõuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci
quæ cognominãtur augusta gemella.Ituci quæ uirtus iulia.Atubi quæ claritas iulia. Vr/
so quæ genua urbanorũ.Inter quæ fuit nunda cũ Pompeii filio capta.Oppida libera asty/
gie uetus ostippo.Stipendiaria:callet:calucula:castragemina:ilipula minor:merucra: sucra
na:obucula:oningis.Abora prope monobã amnẽ & ipsum nauigabilem haud procul acco
lont alontigiceli:alostigi.Quæ autem regio a bethye ad fluuium anantendit:extra predi/
cta beturia appellatur in duas diuisa partes totidẽq; gentes. Celticos qui lusiraniã attin/
gunt.& hispalensis conuentus.Turdulos qui lusiteniam & terraconensem accolunt: iura
cordubam petunt.Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestũ est sacris lingua
oppidorum uocabulis sacrisq; cognominibus in bethyca distinguntur.Serica quæ dicitur
fama iulia.Vertobrige concordia iulia.Segede restituta iulia.contribute iulia. Vcultunia
cum:quæ & turiga nunc est.Lacimurge constantia iulia.Teresibus fortunales:& callensi
bus emanici.Præter hæc in celtica acimbro:arunda:arunci:turobrica:lastigi:alpesa:sepone
serippo.Altera beturia quam diximus turdulorum & conuentus cordubensis habent op
pida non ignobilia. Arsam:mellariam:mirobicam regiones osinthiadis Isepone. Gaditani
conuentus ciuium romanorum.Regina latinorum regia.Carisa cognomine aurelia. Vri/
gia cognominata castrũ iuliũ.Itẽ Cæsaris salutariensis.Stipẽdiaria basaro:bellipo : barbes/
ulula:ciprobassis:progallet:cappagũ:oleatro:icocio brana:lisculasa:gũtiasa:andorise. por/
ro lõgitudinẽ uniuersa eius prodidit.M. Agrippa.cccclxv.M.p.latitudinem.cclvii.M.sed
cum termini carthaginem usq; procederent:quæ causa magnos errores cõputatione men
suræ sæpius parit.Et dum alibi mutato prouintiarum modo alibi itinerum auctis aut di/
minutis passibus incubuere maria tã longo æuo alibi processere littora.Torsere se & flumi
num aut correxere flexus.Præterea aliunde aliis exordium mensure est:& alia meatus.Ita
fit ut nulli duo concinant.

Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. II.

Ethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi fine gadis.ccl.M. & a murgi mariti/
ma ora.xxii.M.p.amplior.Latitudo a carteiana ora.ccxxxvi.M.p.Agrippã quidem

in tanta uiri diligentia præterq; in hoc opere.cura cum orbem terrarum urbi spectandum
proponeret cæce errasse quis credatur. Et cum eo Diuũ Augustũ. Is namq; complexã ea
porticum ex destinatione & cõmentariis.M. Agrippæ a sorore eius inchoatã peregit.

Hispania citerior. Ca. III.

Iterioris hispaniæ sicut cumplurium prouintiarum aliquantum uetus forma mu-
c tata est : utpote cum Pompeius magnus trophæis suis quæ statuebat in pyreneo.
d.cccxlvi.oppida ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris in ditionem a se redacta te
status sit.Nunc uniuersa prouintia diuiditur in cõuentus septem Carthaginensem: Tarra
conensem.Cæsaragustanũ.Cluniẽsem. Astrurũ.Lucrẽsem.Bracatũ.Accedũt insule quarũ
mensione sepositæ ciuitates:prouintia ipsa præter contriduta aliis.ccxciii.continet oppi-
da.In iis Colonias.xii.Oppida ciuium romanorum.xiii.Latinorũ ueterum.xviii.Fœderato
rum unum.Stipendiaria.cxxxii.Primi in ora bastuli post eos quo dicitur ordine intus re-
cedente mentesani:oretani:& ad tagum carpentani:iuxta eos uaccei:uectones:& celtiberi
atrebaci.Oppida ore proxima urci.Ascriptũq; bethycæ barea regio mauritanea: mox dei-
tania.Dein contestania.Carthago noua.Colonia cuius a promontario quod Saturni uoca
tur Cæsariam mauritaniæ urbem.clxxxvii.M.pass. traiectus.Reliqua in ora flumen tad r
colonia ĩmuni.Illici unde illicitanus sinus in eam contribuuntur icositania:Mox latinorũ
lucentium:dianium stipendiarium:sucro fluuius:& quondam oppidum. Cõtestantæ finis
regio idetania amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens.Valentia colonia.iii.
M.pass.a mari remota.Flumen turrium:tantũdem a mari saguntũ ciuium romanorũ op-
pidum.Vridi nobile flumen idubeda regio ilergoanum ibacus annis nauigabili cõmercio
diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica.ccccl.Mil.pass.fluens:nauium per
cclx.M.a uaria oppido capax quem propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberi
am.Regio cessetania flumẽ subi:colonia: Tarraco Scipionum opus sicut carthago pænorũ
Regio ilergetum:oppidum subur:flumen rubricatum:a quo laletani & ĩdigetes.Post eos
quo dicetur ordine intus recedentes radice pyrenei:ausetani:itani:lacetani.Perq; pyreneũ
ceretani.dein uascones.In ora autem colonia barcine cognomine fauentia.Oppida ciuiũ
remanorum beturo illuro.Flumen larnum blande fluens alba.Emporia geminum hoc ue-
terum incolarum & græcorum qui phocentium fuere soboles.Flumen ticher.Ab eo pyre
nea Venus in latere promontorii altero.xl.M. Nunc per singulos cõuentus reddẽtur insi
gnia præter supradicta terracone disceptãt:populi.xliiii. quorũ celeberrimi ciuiũ romano-
rum dertusani:hisgargitani.Latinorum ausetani:ceretani:qui iuliani cognominantur : &
qui augustini:sedetani:gerundẽses:gessorienses:teari.qui iulienses.Stipendiariorum aq-
caldenses:onenses:betulonenses:Cæsaragustana colonia ĩmunis amne ibero affusa:ubi op
pidum antea uocabatur saldyba.regionis reditaniæ recipit populos.lii.Ex iis ciuium roma
norum bellitanos:celsense.Fx colonia calaturiganos:qui nascici cognominantur.Ilerden-
ses sudaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius : oscenses regionis uessetaniæ : turiasso
nenses:Latinorum ueterum cascantenenses:ergauicenses:gracchuritanos:leonicenses:os-
sigerdenses.Fœderatos tarragenses.Stipendiarios arcobrienses:andologenses: arocelita-
nos:bursaonenses:calaguritanos:qui fabularenses cognominantur.Complutenses: caren
ses:cincienses:cortoẽses : daminitanos:larnenses:lusenses:spalenses:ilumberitanos : laceta
nos:iubienses.pompolonenses : segisenses. Carthaginen conueniunt populi.lxii.exceptis
insularum incolis. Ex colonia ac citania gemellesenses & libisosona cognomine feroau-
gustana : quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia saraniense oppidani latii ueteris
castulonenses : qui cæsariuenales appellantur. Setabitani qui augustani ualerienses. Sti
pendiariorũ autẽ hi celeberrimi:albanẽses:bastiani:cõsaburenses:dianẽses:egelestani: lorci
tani:laminitani:mẽsani:qui & oritani:mentefani qui & bastuli : oretani qui & germani co-
gnominãtur:caputq; celtiberiæ segobrigẽses:carpẽtani:& toletani tago flumini impositi.
Dein uicienses:uirgiliẽses.In cõuentũ cluniẽsem uarduli ducũt populos.xiiii. ex qbus la-
banenses tantũ noiare libeat. Turmodigi quattuor:in qbus segisamonẽses:segisamaiuliẽ-
ses.In eundem conuentum carietes:& uennenses quinq; ciuitatibus uadunt:quarum sunt
uelienses:eodẽ pelleodeones celtiberorũ quartuor populis:quorum numãtini fuere clari
sicut in uacceorũ.xviii.ciuitatibus inter catiniẽses palatini:locobrigenses:caucenses. Nam
in cantabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur.In autrigonum decem ciuitati-

bus tritiũ & uiroue ſca: Areuacis nomen dedit fluuius areua. Horum ſex oppida raguntia
& ibi xama: quæ nomina crebro aliis in locis uſurpãtur. Præterea ſegouia & noua auguſta
termes: ipſaq; duuia celtiberiæ finis. Ad oceanũ reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis &
cantabri. Iungũtur iis aſturum. xii. populi diuiſi in auſtanos aſturica urbe magnifica. In his
ſunt giri: peſici: atiẽſes zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad. cclx. M. liberorũ capitum
Lucenſis cõuentus populorum eſt. xvi. præter celticos & leuanios ignominioſæ ac barba-
ræ appellationis. Sed liberorũ capitũ ferme. clxvi. Simili modo bracarũ. xxiiii. ciuitates. cc
lxxv. capitum: ex quibus præter ipſos bracaros iuballi: celerni: galleci: equeſitici: querquer
ni citra faſtidiũ nominentur. Longitudo citerioris hiſpaniæ eſt ad finem caſtulonis apyre
neo. d. cvii. M. paſ. & ora paulo amplius. Latitudo a terracone ad littus olarſonis. cccvii. Et
radicibus pyranei ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria paulatim deinde ſe pandẽs: qua
contingit ulteriorem hiſpaniam tantũdem & amplius latitudinem adiicit. Metallis plum
bi: ferris: æris: argenti: auri: tota ferme hiſpania ſcatet. Citerior & ſpecularibus lapidibus
Betyca & minio. Sunt & marmorũ lapidicinæ uniuerſæ hiſpaniæ. Veſpaſianus impator Au
guſtus iactatus procellis reipu. latii ius tribuit. Pyrenei montes hiſpanias galliaſq; diſter-
minant promontoriis in duo diuerſa maria proiectis.

Narbonenſis prouincia. Ca. IIII.

n Arbonẽſis prouincia appellat' pars galliarũ: quæ interno mari alluit': brachata ante
dicta amne uaro ab italia diſcreta alpiũq; ſaluberrimis romano Imperio iugis A re
liqua uero gallia latere ſeptẽtrionali montibus gebẽna & urbibus agrorũ cultu ui
rorũ morũq; dignatione amplitudine opũ nulli prouintiarũ poſtferenda breuiterq; italia
uerius q̃ prouintia. In ora regio ſardonũ intuſq; conſuranorũ. Flumina techun uernodu-
brũ. Oppida illeſeberæ magnæ quondã urbis tenue ueſtigiũ. Ruſcino latinorũ: flumen a-
taxe pyreneo rubrẽſem permeãs lacũ. Narbo Martius decumanorũ colonia. xii. M. paſſuũ
a mari diſtãs. Flumina araris liria. Oppida de cetero rara præiacẽtib9 ſtagnis agatha quõdã
maſſilientiũ & regio uolcarũ tectoſagũ. atq; ubi rhoda rhodiotũ fuit. Vnde dictus multo
galliarũ fertiliſſimus rhodanus fluuius ex alpibus ſe rapiens per lemãnũ lacũ: ſegnẽq; deſe
rens ararim: nec minus ſeipſo torrentẽ iſaram & truentiã. Lybica appellantur duo eius ora
modica. Ex his alterũ hiſpanienſe: alterũ metapinũ: tertiũ idẽq; ampliſſimũ maſſalioticum.
Sunt auctores & heracleã oppidũ in hoſtio rhodani fuiſſe ultra foſſam ex rhodano. c. paſſi
bus. Marii opere & nomine inſigne ſtagnum. Aſtromela oppidum maritima auaricorum:
ſuperq; campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anataliorum & intus deſuuia-
tium cauarũq;. Rurſus a mari tricoriũ & intus tricolorum. Vocõtiorum & ſegouellauno-
rum mox allogobrum ac in ora maſſilia græcorum phocentiũ fœderata promõtoriũ zoa-
chitariſta portuſregio clamatulicorũ. Dein ſuelteri ſupraq; uerucini. In ora autẽ hæc athe
nõpolis maſſiliẽſiũ forũ. Iulii octauianorũ colonia: quæ picẽſis appellat': & claſſica amnis ſi-
ue argete9. Regio oxibiorũ: ligaunorũ ſup quos ſuebri quariates adunicãtes. At in ora opi
dum latinũ antipolis Regio deciatium. Amnis uarus ex alpiũ monte cemeno profuſus. In
mediterraneo colonia arelate ſex tanorũ: beteræ ſeptumanorum: arauſio ſecũdanorum. In
agro cauarum ualentia: uienna allobrogũ. Oppida latina aquæſextiæ ſalubiorũ: auenio ca-
uarũ: aptaiulia uulgentiũ alebeceriorũ appolinarium: alba heluorum: auguſta tricaſtinorũ:
abatilia areabormannico macina bellio carcaſum uulgarum tectoſagum ceſſero carbontho
rathe: meminorũ: cenicenſes: cãbolectri: qui athlantici cognominantur. Forũ Voconi. gla-
rum Liuii Leuteuani: qui & foroneronienſes Nemauſum aremicorum. Piſcenæ ruteni ſa-
nagenſes tholoſani tectoſagii aquitaniæ cõtermini ataſcodinitarii cononiẽſes umbranici.
Vocõtiorum ciuitati fœderatæ duo capita uaſgo & lucus Auguſti. Oppida uero ignobi-
lia. xix. ſicut. xxiiii. nemauſenſibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpi-
nis aganticos atq; bodionticos: quorũ oppidũ dina. Longitudinem prouintiæ narbonen-
ſis. ccccclxx: M. paſſus. Agrippa tradit latitudinem. cclxviii.

Italia tyberis roma campania. Ca. V.

i Talia dehinc primiq; eius ligures mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina oſtia
& roma terrarũ caput. xvi. mille paſſ. interuallo a mari. Volſcorũ poſtea littus: & cã-
paniæ picentiũ inde ac lucanum brutiumq;: quo lõgiſſime iu meridiem ab alpium
pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox ſalentini: peduculi:

apuli: peligini: ferentani: marrucini: uestiui: sabini: picentes: galli: umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni:. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito: si breuit r atq in transcursu in húc modú dicat terra omniú terrarú alúna eadé & parés numi ne. deú electa quæ cælum ipsum clarius faceret: sparsa cógregaret imperia: ritusq molliret & tot populorum discordes ferasq linguas sermonis cómertio cótraheret ad colloquia & humanitaté homini daret: breuiterq una cunctarú gentiú in toto orbe patria fieret. Et qd agam tanta nobilitas oíum locorum quos quis attigerit? tanta rerum singularú: populorú q claritas tenet. Vrbs Romana uel sola in ea & digna etiá festa ceruice facies quo tandem narrari debet opere? Et qualiter cápaniæ ora per se fœlixq illa ac beata amœnitas ut palam sit uno in loco gaudentis opus esse naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perénis salubritatis cæli téperies estitá fertiles campi & tá aprici colles:: tam innosii saltus: tam opaca nemora. tam munifica siluarú genera: tot mótiú aflatus: tanta frugú & uitiú olearúq fertilitas: tá nobilia pecori uellara: tot opima tauris colla: tot lacus: tot animú fontiúq ubertas totá eá perfundés: tot maria portus: gremiúq terrarú cómertio patés undiq: & taný adiuuandos mortales ipsa auida in mare pcurrés. Neq ingenia ritusq ac uiros & lingua manuq superatas cómemoro gétes: Ipsi de ea iudicauere græci genus in gloriá suam effusissimú quotá parté ex ea appellãdo græciá magná. Nimirú id quod in mensione cæli fecimus hac quoq in parte faciédú est: ut quasdá notas ac pauca sydera attingamus. Legentes tñi quæso meminerint ad singula toto orbe ediserenda festinari. Est ergo folio maxime querno assimilata: multo proceritate amplior q̃ latitudine in leuo se flectés cacumine: & amazonicæ figura desinés parmæ: ubi a medio excursu cynthios uocatur persinus lunatos duo cornua emittens leucopetram dextra: laciniú sinistra. Patet longitudine alpino fine prætoriæ augustæ p urbem capuá eq cursu meáte rhegiú oppidum in humero eius situm: a quo ueluti ceruicis incipis flexus: decies cétena & uiginti milia passuú multoq amplior mensura fieret lacinium usq nitalis obliquitas in latus digredi uideret. Latitudo eius uaria est. cccccx. miliú inter duo maria inferú & superú: amnesq uarú atq arsiam: media ac ferme circa urbem romam ab hostio æterni annis in adriaticú mare influétis ad tyberina hostia. cxxxvi. & paulo minus a castronouo adriatici maris alpiú ad tuscú æquor. Haud ullo in loco. cc. in latitudinem excedés. Vniuersæ auté ambitus a uaro ad arsiá. xxx. milia pass. lviii. efficit. Abest a circundatis terris histria ac liburnia quibusdá locis. c. M. passuú. Ab epiro & illirico. l. Ab Africa minus. cc. ut auctor affirmat uarro. ab Sardinia. ccxx. milia. a Sicilia. M. d. a corsica. min⁹ lxx. ab issa. l. Incedit per maria cæli regione ad meridié quidé. Sed si quis diligiti subtilitate id exigat: inter sextá horam primáq brumalé. Nunc ambitú eius urbesq enumerabimus. Qua in re præfari necessariú est auctoré nos Diuú Augustú secuturos: descriptionéq ab eo factá italiæ totius in regiones. xi. Sed ordine eo qui in littorú tractu fiet urbiú quidem uicinitates oratione utiq præpropera seruari non poqe. Itaq interiori in parte digestionem in litteras eiusdem nos secuturos coloniarum mensione signata: quas ille in eo pdidit numero. Nec situs origenesq persequi facile est. In gaunis liguribus ut cæteri omittátur agro tricies dato. Igitur ab anne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditú. Fluuius pado. Alpes populiq in alpinis multis noíbus: sed maxime capillati oppido ucdiantiorg ciuitatis gemellio: Portus Herculi monoechi. Ligustica ora. Ligurú celeberrimi ultra alpes saluideceates: moxubii: citra uenæ mestruri: sotibagieni: stati: elibi: uelli: aielli: euburiates: casmonates: ueliates: & quorú oppida in ora pxia dicem⁹. Flumé rutuba: oppidú albiú: intemeliú: flumen merula: oppidú albinga unú portus uadú sabatiú: flumé porcifera: oppidum genua: fluminis feritor: portus delphini. Tigulia intus & segesta tiguliorú. flumé macra liguriæ finis. A tergo auté supradictorú omniú apenninus mons italiæ amplissimus p petuis iugis ab alpibus tendens ad siculú fretum. Ab altero eius latere ad padú amné italiæ ditissimú omnia nobilibus oppidis nitet. Libarna dartona colonia: trira: barderat. Induffria: polentia: carrea: quod potentia cognominatur. Forofului quod ualétinum. Augusta uacieennorum. Alba ponpeia: asta aquæ scatiellorum. Hæc regio ex discriptione Augusti nona est. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & magrá. ccxi. M. pas. adnectitur septimæ in qua hetruria est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiqui us pelasgi. Hos lydi: a quorum rege tyrrheni: mox a sacrificio ritu lingua græcorum tusci sunt cognominati. Primú hetruriæ oppidú luna portu nobile. Colonia luca a mari recedés

propriorq; ipſa inter amnes auſerem & arnum orta a Pelope piſiſq; ſiue a tenucanis greca
gente. Vada uolateranea: fluuius cecina populorum hetruſcorum quondam hoc tantum
litore. Hinc amnes prille: mox umbro nauigiorum capax & ab eo tractus umbriæ portuſq;
telamon: coſa uolgentium a populo Ro. deducta grauiſce caſtrum nouum: pyrgi: cæreta-
nus amnis & ipſum cære. Intus mil. paſſ. quattuor agilla a pelaſgi conditoribus dictum al-
ſium phregnæ. Tyberis amnis a macra. cclxxviiii. M. paſſ. Intus coloniæ faliſca argis orta (ut
auctor eſt Cato) quæ cognominatur hetruſcorum lucus Coloniæ ruſellana ſenenſis: crito
na: decetero aretini ueteres aretini fidentiores: aretini iulienſes: amitinenſes: aquaſenſes co
cognomine taurini: blerani certonienſes capinates cluſini noui cluſini ueteres: fluẽtini pre
fluenti arno appoſiti: feſulæ: ferentinum: ſeſcenia hortanum: herbanum nepe. Nouem pa
gi præfecturiæ claudæ Foro Clodix piſtorium: peruſia: ſuanẽſes ſaturnini qui ãte aurinini
uocabantur: ſubertani: ſcatones: tarquinienſes: thuſcanienſes: uertulonienſes: uerentãi eſc-
tini uoleterrani cognomine hetruſci: uolſcinienſes in eadem parte. Oppidorum ueterum
nomina retinent agri cruſtinus caletranus. Tyberis antera tybris appellatus: & prius albu-
la emedia fere longitudine appenini finibus aretinorum profluit tenuis primio nec niſi piſ
cinis corriuatus: emiſſuſq; nauigabilis: ſicuti tinna & glanis influentes in eum nouenorum
ita conceptu dierum ſi nõ adiuuent hymbres: ſed tyberis propter aſpera & confragoſa. Ne
ſic quidem præterquã trabibus uerius quã ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. nõ pro
cul tiferno peruſia & orticulo: hetruriam ab umbris ac ſabinis. mox citra. xiii. M. p. urbẽ ue
nientem agrum a cruſtumino: deinfidenate: latinumq; a uaticano dirimens. Sed intra tin-
nam & glanim duobus &. xl. fluuis auctus præcipuis autem nare & aniene: qui & ipſe naui
gabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamẽ aquis ac tot fontibus ĩ urbem perductis.
Et ideo quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax rerum in toto orbe naſcentium
mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus qua cæteri in omnibus terris amnes accolli
tur aſpiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinq; lateribus: nec tamen
ipſæ pugnat quamquã creber ac ſubitis incrementis: & nuſquã magis quã in ipſa urbe ſta-
gnantibus. Quinimo uates intelligitur potius ac monitor actu ſemper religioſus uerius q̃
ſæuus. Latium antiquum a tyberi circeios ſernatum eſt. M. paſſunm. l. longitudĩe. Tam te
nues primordio imperii fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis temporibus.
Aborigines: pelaſgi: archabes ſiculi: arunci: rutyli. Et ultra circeios uolſci: oſci auſones un-
de nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem. In principio eſt oſtia colonia a romão rege
deducta. Oppidum laurentum locus ſolis indigetis. Amnis numicus. Ardea a Danæ per-
ſei matre condita. Dein quondam aphrodiſium antium colonia. Aſtura flumen & ĩſula. Flu
uius nympheus: cloſtra Romana Circeii quondam inſula immenſo quidem mari circũda
ta (ſi creditur Homero) & nunc plane. Mirum eſt quod hac de re tradere hominum noti-
tiæ poſſumus. Theophraſtus qui primo externorum aliqua de Romanis diligentius ſcrip-
ſit. Nam Tehopompus ante quẽ nemo mentionem habuit urbem duntaxat a Gallis captã
dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum miſſam. Hic iã plus
quã & fama circeiorum inſulæ: & menſuram poſuit ſtadia. lxxx. in eo uolumine quod ſcrip
ſit Nicodoro athenienſium magiſtratui qui fuit urbis noſtræ. cccclx. anno. Quicquid ẽ er-
go terrarum preter. x. M. p. prope ambitus adnexum inſulæ. poſt eum annum acceſſit ita-
liæ aliud miraculum. A circeis palus pontina eſt quem locum. xxiiii. urbium fuiſſe Mutia-
nus ter conſul prodidit. Dein flumen ufens ſupra quod tarracina opidum lingua uolſco-
rum anxur dictum. Ibi fuere amycle a ſerpentibus deletæ. Deĩ lacus fadanus: caieta portus
Oppidum formæ antiqua læſtrigonum ſedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia minturne
lyri amne diuiſa glanico appellato. Sinueſſa extremum in adiecto lacio: quam quidem di-
xere ſinopem uocitatam. Hinc fœlix illa campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt uitiferi coles:
& tumulentia nobilis ſucco per omnis terras inclyto: atq; (ut ueteres dixere) ſũmum Liberi
patris cum cerere certamen. Hinc ſetini & cecubi obtenduntur agris. Iis iunguntur faler-
ni: caleni. Dein conſurgunt maſſici: gaurani: ſurentiniq; montes. Ibi laborini campi ſternun-
tur: & in delitias alicæ epulantur menſis. Hæc littora fontibus calidis rigãtur præterq; cæ
tera in toto mari conchylio piſce nobili annotantur. Nuſquã generoſior oleæ liquor. Et
hoc quoq; certamen humanæ uoluptatis tenuere oſci: græci: umbri: tuſci: campani In ora
ſauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. liternum: cumæ calcidẽſium: miſenum: por

tus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus.Iuxta quem cimerium oppidum quondã:deĩ
puteoli colonia dicæarchia dicti postq; phlegræi campi.Acherusia palus cumis uicina.Lit-
tore autem hoc neapolis chalcidensiũ:& ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata.Her-
culanium Pompei haud procul expectante monte uesuuio.Alluẽte uero sarno amne ager
nucerinus est:&.viiii.M.passibus a mari ipsa nuceria.Surrẽtum cum promontorio Miner
uæ sirenum quondam sede nauigatione a circeis duo de.lxxx.M.p.patet.Regio ea a tybe
ri prima italiæ seruatur ex descriptione Augusti.Intus coloniæ capua a campo dicta a qui-
num:suessa:uenafrum:sora:theanum:sidicinum cognomine nola.Oppida abellinum:aritia
alba longa:acerani:allifani:atinates:alterinates:anagnini:atellani:uerulani:arpinates:auxi-
niates:auxellani:alfaterni.Et qui ex agro latino.Item hernico.Item labicano cognominati
Bouille:calatiæ:casinum:calenum:capitulum:hernetum:cernetani qui mariani cognomi-
nantur.Corani a Dardano troiano orti.Cubulterini:castrimonienses:cingulani:gabienses
In monte albano foro populienses.Ex falerno frusinates:ferentinates:freginates: frabater
ni ueteres frabaterni noui:ficolenses:fregellani:foroappii forentani:gabini:iterãnates:suc
casani q & liriates uocãtur.Ilionẽses:lauini:norbani:nomentani pnestini urbe quõdã stepha
ne dicta.Priuernates:setini:signini.suesulani:telini:trebulani cognomine balimenses.Tre
bani:thusculani:uerulani:ueliterni.ulubrenses:uluarnates.superq; roma ipsa: cuius nomẽ
alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur:optimaq; & salutari fide abolitum an
nuntiauit Valerius solanus:luitq; mox pœnas.Nõ alienum uidetur inserere hoc loco exẽ-
plum religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ.Namq; Diua Angerona cui
sacrificatur ad diem.xii.chalẽdas ianuarii ore obligato obsignatoq; simulacrum habet. Vr
bẽ tris portas habentem Romulus reliquit:aut plurimis tradentibus credamus quattuor.
Mœnia eius collegere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasianis anno conditæ.d.
cccxxviii.M.cc.xiii.M.Cõplexa montes.vii.Ipsa diuiditur in regiones.xiiii. Compita sin
gularũ .cclxv.p.eiusdem spatii mensura currente a miliario in capite romãi fori statuto ad
singulas portas:quæ sunt hodie numero.xxx.ita ut.xii.portæ semel numerentur:præterã-
turq; ex ueteribus.vii.quæ esse desierũt.Efficit passuum per directum.xxx.m.d.lxii.Ad ex
trema uero tectorum cum castris prætoriis ab eodem miliario per uicos omnium uiarũ mẽ
sura colligit paulo amplius.lxx.m.passuum.Quod si quis altitudinem tectorum addat:di-
gnam pfecto æstimationem concipiat fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto or-
be potuisse ei cõparari.Clauditur ab oriente aggere tarquini Superbi iter prima opere mi
rabili.Nãq; eum muris æquauit:qua maxĩe patebat additu plano.Cætero munita erat præ
celsis muris:aut abruptis montibus:nisi q; expatientia tecta multas addidere urbes in pria
regione.Præterea fuere in latio clara oppida:satricum:pometia:scaptia:pitulum:politoriũ
tellene:tifata:cecin:afican:acrustumiam:meridia:medullum corniculum:saturnia ubi nũc
Roma est.Antipolis quod nunc ianiculum ĩ parte romæ:antẽna:camerium:collatia amiter
num:norbe:fulmo:& cum his carnem in monte albano soliti accipere populi albenses.Al-
bani:esolani:accienses:abolani:nubetani:bolanitii:suetani:coriolani:fidenates:coretii: hor
tenses:latinienses:longani:manates:macrales:munienses:olliculani:octulani:pedani: polle
taurini:querquetulãi:sicãi:sisolẽses:toleriẽses:tutiense suimiteraliueliẽses:uenetulãi:uicel
lenses.Ita ex antiquo latio.liii.populi interiere sine uestigiis In campano autẽ agro stabie
oppidum fuit usq; ad.Cn.Pompeium &.L.Catonem cons.ad pridie chalend.maii.quo die
Sylla legatus bello sociali id deleuit:quod nunc in uillas abiit.Intercidit ibi & tauräia.Sũt
& morientis scalini reliquiæ.Præterea auctor est Antias oppidum latinorum opiolas cap-
tum a.L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium is in fine incohauerit.A surretino ad
silarum amnem .xxx . M. passus ager picentinus fuit :thuscorum templo iunonis argiuæ
ab iasone condito insignis:Intus oppidum salerni:picentia.A silaro regio tertia & ager lu
canus brutiusq; incipit.nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerunt eum pelasgi: œnotrii:
itali:morgetes:siculi græciæ maxime populi:nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio
Opida pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestatus:oppidum elea:quæ nũc uelia.
Promontorium palinurum a quo sinu recedente traiectus ad coloniam regiam. c .M .pas-
sus proximum autẽ huic flumen melphes.Oppidum buxentum græciæ prius magnæ: nũc
lucaniæ.Saus annis fuit & oppidum eodem nomine.Ab eo brutium littus:oppidum blan
da:flumen baletum:portus parthenius:& phœcentium sinus uibonensis locus clampetiæ.

Oppidum tempſa:a græcis temeſe dictum.& crotonienſium terina:ſinuſq; ingens terinus
Oppidum conſentia.Intus in peniſula fluuius acheron:a quo oppidani acherotini Hippo
quod nunc uibonem ualentiam appellamus.Portus Herculis:Metaurus amnis : Tarentũ
oppidum :portus Horeſtis & meddua.Oppidum ſcyleum.Cratis fluuius pater(ut dixere)
ſcyllæ.Dein colonia regia.Siculum fretum:ac duo aduerſa promontoria ex italia cenis.Ex
ſicilia pelorum xii.ſtadiorum interuallo.Vndę rhegium.xliii.paſſuum.Inde apẽnini ſilua
promontorium leucopetra.xii.M.paſſibus.Ab ea locri cognominati.li.apromontorio ze-
phyro abſunt a ſilaro.ccc.iii.M.Et includitur europæ ſinus primus in eo quem maria nun
cupant.Vnde irrumpit atlanticum ab aliis magnum:qua intrat porthmos a græcis a nobis
gaditanum fritum cum intrauit.Hiſpanum quatenus hiſpanias abluit.Ab aliis ibericum
aut balearicum:Mox gallicum:ante narbonenſem prouintiam:hinc liguſticum.Ab eo ad
ſiciliam inſulam thuſcum quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenum:e noſtris plurimi in-
ferum uocant.ultra ſiciliam quod eſt ad ſalentinos auſonium polybius appellat.Eratoſthe
nes autem inter hoſtium oceani & ſardiniam quicquid ẽ ſardoum.Inde ad ſiciliam tyrrhe
num.Ab hac cretam uſq; ſiculum.Ab ea creticum.Inſulæ per hæc maria primæ omniũ pi-
tyuſæ a græcis dictæ a frutice pieno:nunc ebuſus uocatur:utraq; ciuitate fœderata angu
ſto freto interfluente.patent.xlii.M.paſſibus abſunt a diano.lxx.ſtad.totidem dianiũ per
continentem a carthagine noua.Tantumdem a pityuſis in altum baleares duæ:& ſucronẽ
uerſus colubraria.Baleares funda bellicoſas græci gymeneſias dixere.Maior.c.m.p.eſt lon
gitudine:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum palinam & polen-
tiam latinorum ciuium:& tucini quod fœderatum bochorũ fuit:ab ea.xxx.m.p.diſtat mi-
nor:longitudine.lx.m.circuitu.cl.m.paſſuum.Ciuitates habet labonẽ ſaniſeram:magnonẽ
a maiore.xii.paſſuum in altum abeſt capraria:inſidioſa naufragiis:& e regione palinæ ur-
bis meraria ac tiquadra patria Hannibalis.Ebuſi terra ſerpentes fugat:colubrariæ parit.
Ideo infeſta omnibus niſi ebuſitanam terram inſerentibus:græci ophiuſam dixere.Cuni-
culos ebuſus gignit populantes balearium meſſes.Sunt aliæ.xx.fermæ paruæ mari uado-
ſo.Galliæ autem hinc ora in rhodoani hoſtio metina:mox quæ blaſcõus uocatur:& ſtecha
des auicinis maſſilienſibus dictæ propter ordinem quo ſitæ ſunt:erunt nomĩa ſingulis pro
te : meſe:quæ & põponiana uocatur:tertia hype.Ab iis ſturium:phœnice:philarero:& leria
aduerſum antipolim:in quã uergoani oppidi memoria.

De corſica. Ca. VI.

N liguſtico mari eſt corſica:quam græci cyrnon appellauere:ſed thuſco propior
i a ſeptemtrione in meridiem proiecta:longa paſſuum.cl.M.lata maiore ex parte.l.
Circuitu.cccxxii.m.Abeſt a uadis uolaterranis.lxii.m.p.Ciuitates habet.xxxiii.&
colonias:marinam a Mario deductam:aleriam a dictatore Sylla.Citra eſt oglaſa.Vltra ue-
ro.lx.m.paſſibus a corſica planaria ſpecie dicta æqualis freto:ideoq; nauigiis fallax : ãplior
gorgona & capraria:quam græci ægilon dixere.Item igilium & dianium quam artemiſiã
ambe contra coſanum littus & contra littus uaponæ:meneria:colubraria:uenaria ilua : cũ
ferri metallis circuitu.c.m.p.a populõia.x.M.a græcis ætalia dicta ab ea planaſia.xxxix.m.
Ab iis ultra tyberina hoſtia in antiauo ſtura:mox palmaria ſinonia:aduerſum formias pon
tiæ.In puteolano autem ſinu pandataria:prochita nõ ab æneæ nutrice:ſed quia profuſa ab
ænaria erat.Aenaria ipſã a ſtatione nauium Aeneæ ab Homero inarimæ dicta a græcis py-
thecuſa:non a ſymiarum multitudine(ut aliqui exiſtimauere)ſed a figulinis doliariorum.
Inter pauſilpium & neapolim meagris:mox a ſurrento.viii.m.paſſibus diſtãtes Tyberii prí
cipis arce nobiles capreæ circuitu.xl.m.p.ex in leucothea.Extra quem conſpectum pelaguſ
africam attingens.Sardinia minus.ix.m.paſſibus a corſicæ extremis etiãnum anguſtias eas
arcentibus inſulis paruis:quæ cunicularíæ appellantur.Itemq; pintonæ foſſæ a quibus fre
tum ipſum taphros nominatur.

De Sardinia. Ca. VII.

Ardinia ab oriente patens.clxxviii.m.paſſuum ab occidente.clxx.milia a meridie
ſ lxxiiii.milia a ſeptẽtrione.cxxii.Circuitu.d.lxii.milia.abeſt aẽ africa calaritano pro
montorio ducenta milia.a gadibus.lxiii.habet & a gorditano promontorio duas
inſulas quæ uocantur Herculis a ſulcherſi enoſin:a calaritano ficariam : Quidam haud p
cul ab ea etiam beleridas ponunt:& collodem:& quam uocant hieracam.Celeberrimi ĩ ea

populorum ilienses:salari:corsi.Oppidorum.xiiii.sulchitani:ualentini:neapolitani:bocen-
ses:calaritani ciuium romanorum.& norenses.Colonia autẽ una:quæ uocatur ad turrim
libysonis.Sardiniam ipsam Timeus sandalioti appellauit ab effigie soleæ.Myrsilius ichnu
sam a similitudine uestigii.Contra pestanum sinum leu casia est a syrene ibi sepulta appella
ta.Contra ueliam pontia & isacia:utræq; uno nomine œnotrides:argumẽtum possessæ ab
œnotriis italiæ:& contra uibonem paruæ quæ uocantur ithacesiæ ulixis specula.

De Sicilia. Ca. VIII.

Erum ante omnes claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta:Trinacria a pluribus
u aut triquetra a triangula specie.Circuitu patens ut auctor est Agrippa.d.cxviii.m.
passibus:quondam brutio agro cohærens.mox interfuso mari auulsa.xii.m.in lon
gitudinem freto.In latitudinem autem.cx.d.Iuxta coloniam regia ab hoc dehiscẽdi argu-
mento rhegium græci nomẽ dedere oppido in margine italiæ sito.In eo freto est scopulus
scylla.Item carybidis.Mare uorticosum.Ambo clara sæuitia.Ipsius triquetræ ut diximus
promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiam.Pachynum in græ-
ciam.cxliiii:m.ab eo distante peloponneso.Lilybeũ in africam.clxxx.m.interuallo a mercu
rii promontorio:& a calaritano sardiniæ centum uiginti.m.Inter se autem hæc promon-
toria; late distant; his spatiis. Terreno itinere; a peloro pachynum.clxvi.m.passuum.In-
de lilybeum.cc.m.Inde pelorum.clxx.m.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro ma-
re ionium ora spectante oppidum messana ciuium romanorum:qui mamertini uocantur.
Promontorium drepanum:colonia taurominium.quæ antea naxos.Flumen asines.mons
ætna nocturnis mirus incẽdiis.Crater eius patet ambitu stadia.xx.Fauilla taurominium ca
tanam usque peruenit feruens.Fragos uero ad maronem & gemellos colles.Scopuli tres
cypoclum.Portus ulixis.Bolonia catina flumina symethus terias.Intus lestrigoni campi.
Oppida leontini:megaris:amnis panthagies.Colonia syracusæ cum fonte arethusa.Quam
quã & temenitis:& acchidemisa:& megea:& cyane militiæ fontes in syracusano potantur.
agro portus naustachmus:flumem florus promontorium pachynum:a qua fronte siciliæ
flumen hirminium.oppidum camarina:fluuius gelas:oppidum agregas:quod agrigentũ
nostri dixere.Thermæ colonia:amnes agathema therypsa celinus.Oppidum lilybeum ab
eo promontorium drepana:mox crix.Oppida pannormus:solinium:hymera cum fluuio
cephaledi:seleuntinum:agathyrnum:tyndaris colonia:oppidum myle.Et unde cœpimus
pelorus.Intus latinæ conditionis centuripini:nepini:segestani.Stipendiarii assorina ætẽses
agerini:acestei:acrenses:bidini:citatiarini:drepanitani:argestini:acestienses:ericini:entelle
tini:netini:edini:eguini:gelani:galateni:halesini:enneses:hybleẽses:hebritenses:herbẽses:
heubulenses:halicenses:hadranitani:macarenses:hypanenses:ietenses:mutrustani:magel-
lini:murgentini:muticenses:menanini:naxinonii:petini:paropini:teraphitienses:semellita
ni:sescherini:selinunti:simeti:hilarenses:tissinenses:triocalini:triracienses:zanclei messeni
orum.Horum in siculo freto sunt insule in africam uersæ gauros melita a cãerina.lxxxiiii.
m.passibus a.Lilybeo.cxiii.consirua erõnesos:cerenie:galatha:lepadusa:æthusa quam alii
ægusam scripserunt.Bucion ætnæ:& aseleunte.lxxv.m.offeades:contraq; paropinos user
ca.Citra uero siciliam ex aduerso metauri amnis.xxii.ferme passuum ab italia.vii.æoliæ ap-
pellatæ.Eædem lipareorum & ephestiades a græcis:a nostris uulcani.Aeoliæ q; Aeolus ilia
cis temporibus ibi regnabat.

De lipara. Ca. VIII.

Ipara cum ciuium romãorum oppido dicta a Liparo rege:qui successit Aeolo an
I tea longina uel meligonis uocitata abest.xii.m.p.ab italia ipsa circuitu paulo mi-
nori.Inter hanc & siciliam altera antea;therasia appellata nunc hiera:quia sacra uul
cano est.Colle in ea nocturnas euomere flãmas.Tertia strongyle a lipara mille passus ad ex
ortum solis uergens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flãma tãtum differt.
Cuius fumo quinam flaturi sint uentri trido prædiscere incolæ traduntur.Vnde Aeolo
uento paruisse existimatum.Quarta didyme minor quam lipara. Quinta eriphusa:Sexta
phœnicusa pabulo proximarum relicta.Nouissima eadẽq; minima euonymus.Hactenus
de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. Ca. IX.

a Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata in tres sinus incendens ausonii

maris quoniam ausones tenuere primi.patet.lxxxii.M.passuum ut auctor est.Varro.Pleri
que.lxxii.M.fecere.In ea ora flumina innumera:sed memoratu digna loconus:sagra.& ue
stigia oppidi caulonis:mystia consilinum castrum:carcinum:quod esse longissimum ital iæ
promontorium aliqui existimant.Dein scyllaceus:& scolagium scyllaceum:& scyletũ athe
niensibus cum conderent dictum:quem locum occurrens thermeus sinus peninsulam ef-
ficit:& ĩ ea portus qui uocatur castra Hãnibalis:nusquam angustiore italia.xl.M.passuum
latitudo est.Itaque Dionxsior maior intercisam eo loco adiicere siciliæ uoluit.Amnes ibi
nauigabiles carcinas:rotalus:semirus:arocha:targines.Oppidum incus petilia:mons cliba
nus:promontorium lacinium cuius ante oram insula.x.m.p.a terra dioscoron.altera caly-
psus quam ogygiam appellasse Homerus existimatur.Præterea tiriseranus amœlessa.Ipsũ
a caulone abesse.lxx.m.passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. Ca. X.

Lacinio promontorio secundus europæ sinus incipit:magno abitu flexus:& acro
a ceraunio epyri finitur promõtorio:a quo abest.lxxv.m.passibus.Oppidum cortro
amnis neethus:oppidum thurium interduos annes cratin & sybarim:ubi fuit urbs
eodem nomine.Similiter est inter sirion & acrin heraclea aliquando syris uocitata.Flumia
thalandrum:casuentum,oppidum metapontum:quo tertia italiæ regio finitur:Mediter-
ranei brutiorum aprustani tantum.Lucanor um autem hinc atinates:buxẽtini:eburini:gru
mentini:potentini:sontini:syrini:tergilani: ursentini:uolsentani:quibus numestrani iũgũ
tur.Præterea interisse thebas:lucanas Cato auctor est.Et mardoniam lucãorum urbẽ fuis-
se Theoponpus in qua Alexander epirotes occubuit.Connectitur secunda regio ample-
xa hirpinos:calabriam:apuliam:salentinos.ccl.M.sinu qui tarentinus appellatur ab oppido
laconum in recessu hoc intimo sito contributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat.Abest.
cxxxvi.m.p.a licinio promontorio aduersam ei calabriam.l.peninsulã emittens.Græci mes
sapiam a duce appellauere.Et ante peucetiam a Peucetio Oenotri fratre.In salentino agro
inter promontoria.c.M.passuum intersunt. Latitudo peninsule a tarento brundusium
terreno itinere.xxxii.M. passibus patet : multoque breuius a portu sasina . Oppida per
continentem a tarento uaria.cui cognomen apule :messapia :aletium . In orauero seno
num gallipolis: quæ nunc est anxa.lxii.M.passibus a Tarrento. Inde.xxxiii.M. promõ-
torium quod acran iapygiam uocant:quo longissime in maria excurrit italia .Ab eo hasta
oppidu n & hydruntium.x.M.ac.ix:M.passuum:ad discrimen ionii & adriatici maris :quã
in græciam breuissimus transitus.Ex aduerso apollonia oppido latitudĩe ĩtercurrentis fre
ti.l.non amplius passuum.Hoc interuallum pedestri continuare transitu pontibus iactis,
primum Pyrrus epiri rex cogitauit.Post eum. M.Varro cum classibus Pompeii pyratico
bello præsset.Vtrunq; aliæ impediere curæ.Ab hydrunte soletum desertum.Dein fratu-
ertium:portus tarrentinus:statio militum lispia:balesium.celium.Brundusium.l.M.pas-
suum.Ab hydrunte:in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore transitu:sicuti longio
re excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectu brundusio conterminus pediculorũ
ager nouem adolescentes totidẽq; uirgines ab illyriis xiii.populos genuere.Pediculorum
oppida rhudia:stegnatia:barion ante iapyx a Dedali filio a quo & iapygia : amita pactius :
aufidus ex hirpinis montibus canusium præfluens.Hinc apulia dauniorum cognomine a
duce.Diomedis socero.In qua oppidum salapia Hãnibalis meretricio amore inclytum.Si-
pontum uria:amnis cerbalus Dauniorum finis.Portus agasus.Promontorium montis gar
gani:a salentino siue iapygio.cxxxiiii.Milibus passibus ambitur gargani porus garnæ:la-
cus pantanus:flumen portuosum frento teanum apulorum.Itemq; larinũ:diternia:tiréus.
ãnis . Inde regio frentana.Ita apulorũ genera tria.Teãi a duce Gares.Lucãi q subacti a chal
cante tenuere lóca:quæ nunc tenent etinates.Dauniorum præter supradicta colõiæ luce-
ria:uenusia.Oppida canusium:harpi aliquando hargos hippium Diomede condente.mox
hargirippa dictum.Diomedes ibi deleuit gentes monadorum dardorumq; & urbes duas :
quæ ĩn prouerbii ludricum uertere apinam metaicram.Cætera intus.In secunda regione
hirpinorum colonia una beneuentum auspicatius mutato nomine:quæ quondam appella
ta maleuentum ausculani:aquiloni:abellinates cognomine protropi:compsani:caudini:li
gures:qui cognominantur cornelani:& qui bebiani:ucscellani:de culani:aletrini:abellina-
tes:cognominati marsi:atrani:ecani:alfellani:artinates:arpani:uorcani:collatini:corienses:

clade romana canenses: dirini: forentani: genusini: herdorienses: irini: larinaces cognomine frentani: etinates: ex gargano matcolāi: nerecini: matini: tubustini: siluini: strapelini: turmātini: uibinates: uenusini: ulurtini. Calabrorum meditarranei egetini: butūtinenses: deciani: brūbestini: narbonenses: stulnini: tutini. Salentinorum aletini: basterbini: neretini: uelentini: uereni.

Regio italiæ quarta. Ca. XI.

s Equitur regio quarta gentium uel fortissimarum italiæ in ora frētanorum a tiferno flumē trinium portuosum. Oppida bistonium: buca: ortona: aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani: carentini: supernates: & infernates: lanuēses. Muricinorum teatini: Pelignorum corfinienses: superequani sulmonenses. Marsorum anaxātini: atinates: sucentes lucentes: marrui. Albensium alba ad fucinum lacum. Aequiculanorum cliternini: carseolani. Vestinorum angulani: pénienses: peltuinates: quibus iunguntur aufinates: cismontani. Sânitium quos sabellos & græci saunitas dixere. Colonia bouianū uetus: & alterum cognomine undecumanorum: aufidenates: esernini: fagi: fugali: ficolenses: sepinates: treuentiates. Sabinorum amiternini: curenses: forum Decii: forum nouū: fidenates interamnates: nursini: nomentani. reatini: trebulani qui cognominantur mutuesti: & qui suffenates: tyburtes: parinates. In hoc situ ex aquiculis interiere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor est lacu sucino haustum marsorum oppidum alchippe conditum a Marsya duce lydorum. Item urticinorum in piceno deletum a Romanis Valerianus Sabini (ut quidam existimauere) a religione & decorum cultu seuini appellati uelinos accolūt lacus roscidis collibus. Nar amnis exaurit illos sulphureis aquis. Thyberim ex his petens replet e monte fiscello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eosdem conditus. At ex alia parte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomē dedere sub laqueo defert in Tyberī. In agro reatino cutyliæ lacum in quo fluctuet insula italiæ umbilicum esse. M. Varro tradit. Intra sabinos latium est: a latere picenum: a tergo umbria apenninis iugis sabinos utrinq; uallantibus.

Quinta regio. Ca. XII.

q Vinta regio piceni est quondam uberrimæ multitudinis. ccclx. M. picentium in fidem Ro. populi uenere. Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne ubi nunc ager hadrianus: & adria colonia a mari. vii. M. passuum flumen uomanum: ager prætutianus palmensisq;. Item castrumnouum: flumen batinum: turentum cum amne: quod solum liburnorum in italia reliduum est. Flumina albulates: suinum: heluinum quo finitur prætuciana regio: & picentium incipit. Cupra oppidum: castellum firmanorum: & super id colonia asculum piceni nobilissima. Intus nobana. In ora cluana: potentia: numana a siculis condita. Ab iisdem colonia ancon apposita promontorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano. clxxxiii. m. passibus. Intus ausinates: ueregrani: cīgulāi: cuprēses cognomine mōti: falariēses: pausulāi: pylienses: ricinenses: septempedani tollentinates triacenses cum urbe saluia: polentini.

Sexta regio. Ca. XIII.

i Vngitur hic sexta regio umbriam complexa: agrumq; gallicum circa Arimanum Anconæ gallica ora incipit togata gallia cognomīe siculi & liburni plurimi eius tractum tenuere in primis palmensem: prætutianum adrianumq; agrum. Vmbri eos expluere: hos hetruria: hanc galli. Vmbrorum gens antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græcis putent dictos: quod inundatione terrarum hymbribus superfuissent. Trecenta eorum oppida tusci debelasse reperiuntur. Nunc in ora flumen esis: senegalia: metaurus fluuius: colonia fanū fortūæ: pisaurum cum amne. Et intus hispellum tuder Decetero amerini: attidiates: asirinates: arnates. esinates: camertes: casuentini: carsulani: doiates cognomine salentini: fulginates: foroflaminenses. foroiulienses cognomine concubiēses: firobremitiani: forosempronienses: inginini: interânates cognomine nartes: meuanates muanionenses: mattilicates: narnienses: quod oppidum nequinum antea uocitatum ex nucerini: cognomine fauonienses: & camellani: otriculani: ortani: pitulani cognomine pisuertes: ætali. mergentini: pestini: setinates: farscinates: spolentini: suareani: sestinates: suillates: adinates: trebiates: tuscicani: tibernates: cognomīe tyburini: & alimentaurenses: uesionicates: urbinates cognomine metaurenses & alihortenses: metionenses: uindinates: uiuentani

In hoc situ interiere feliginates:& qui clusiolum tenuere.supra interrãnani & saranates cũ
oppidis acerris quæ uafriæ cognominabãtur. Turocelo quod uetiolum.Item solinnates:
suriates:fallienates.Apiennates interiere & arienates cum crinouolo:& uscidicani: & plan
genses:pisiates:cælastini.Ameriam suprascriptam Cato ante Persei bellum conditam an
nis.d.ccccLxiiii.prodidit.

Octaua regio. Ca. XIIII.

Ctaua regio determinantur Arimino:pado:apennino.In ora fluuius crustumium
o Ariminum Colonia cum amnibus Arimino & aprusa.Fluuius hinc rubico quondã
finis italiæ.Ab eo sapis:& uitis:& ãemo.Rauenna sabinorum oppidum cum amne
besede ab Ancone.cii.M.p.nec procul a mari umbrorum brutrium.Intus coloniam Bono
nia felsina uocitata cum princeps hetturiæ esset.Brixillum:Mutina:Parma.Placentia. Op
pida Cesena:Claterna:foroclodii:liuii:Poduli treuentinorum:Corneli:licini. Fauentini:
fidentini:otensini:padimates:regienses a Lepide:solonates:saltes qui galliani cognominã
tur:aquinates:tãnitani:ueliates cognomine ueteri:regiates:urbinates:In hoc tractu ĩterie
runt boii :quorum tribus.cxii.fuisse auctor ẽ Cato.Item senones qui cœperant Romam.

De pado flumine. Ca. XV.

Adus gremio uesuli montis celsissimum in cacumẽ elati finibus ligurum gabien
p norum uisendo fõte profluens condẽsq; sese cuniculo:& in forouibiensiũ agro ite
rũ exoriens:nulli amniũ claritate inferior:a græcis dictus eridanus:ac pœna Phæ
tontis illustratus.Augetur ad canis ortus liquatis niuibus:agris quã nauigiis torrẽtior:nil
tamẽ ex rapto sibi uendicans.Atq; ubi liquit agros.ubertate largior.ccc.passibus a fõte ad
dens meatu duodenonagita.Nec amnes tantum apẽninos alpinosq; nauigabiles capiens:
sed lacus quoq; ĩmensos in eum sese exonerantes omni numero.xxx.flumina ĩ mare adria
ticum defert.Celeberrima ex iis apẽnini latere iactum:tanarum:trebiam placentinum:ta
niciam gabillũ:sculternam:rhenum.Alpium uero sturam:morgum:durias duas: sessiten:
ticinum:lambrũ abduã:ollium:mintium.Nec alius amniũ tam breui spatio maioris incre
menti est.Vrgetur quippe aquarum mole:& in ꝓfundum agitur.Grauis terræ quãq; dedu
ctus in flumina:& fossas inter rauennam altinũq; passuũ.cxx.M.tamẽ quia largius uomit
septem maria dictus facere.Augusta fossa rauennã trahitur:ubi padusa uocatur: quondã
messãnicius appellatus.Proximũ inde hostium magnitudinẽ portus habet:qui uatreni di
citur.Quo Claudius Cæsar e britãnia triũphans ꝑgradi illa domo uerius quã naue ĩtrauit
hadriã.Hoc ante eridanũ hostium dictũ est:ab aliis spireticũ ab urbe spira:quæ fuit iuxta:
ꝑualens & delphicis creditum ẽ thesauris cõdita a Diomede.Auget ibi padũ uatrenus am
nis ex forocorneliẽsi agro.Proximũ ĩde hostiũ caprasiæ:deĩ sagis deĩ uolane:qđ ante alane
uocabatur.Omnia ea fossas fluminaq; primi asagi fecere tusci egesto amnis ĩpetu per trãs
uersum in hadrianorum paludes.quæ septem maria appellantur:nobili portu oppidi tusco
rum hadriæ:a quo hadriacũ mare ante appellatum.quod nunc hadriaticũ.Inde hostia a ple
na carbonaria ac fossiones philistinæ:quod alii tartarũ uocant.Omnia ex philistinæ fosse
abundatione nascentia accedentibus atesi ex tridẽtinis alpibus & togisono ex patauinorũ
agris .Pars eorum & proximũ portũ facit brundulum sicut edronẽ mediacidua ac fossa
clodia.His se padus miscet:ac per hæc efunditur plerũq;: ut in ægypto nilus quod uocãt
delta:triquetrãq; figuram in alpes atq; oram maris facere proditur stad.ii.M.circuitu .Pu
det a græcis italiæ rarionẽ mutari.Metrodorus tamẽ Sceptius dicit.Quoniam circa font ẽ
arbor multa sit piceaq; pedes gallice uocetur padum hoc nomẽ accepisse .Ligurum quidẽ
ligua amnẽ ipsum bodincũ uocari:quod significet fundo carẽtẽ.Cui argumẽto adest oppi
dum iuxta industria uetusto nomine bondicomagũ:ubi precipua altitudo incipit.

De italia transpadana regio.ix. Ca. XVI.

Ranspadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo:cui maria cũcta flu
r tuoso alueo importãt.Oppida uibi forum:segusio:Coloniæ ab alpium radicibus
augusta taurinorũ antiqua ligurũ stirpe:inde nauigabili pado.Dein salsorũ augu
sta ꝑtoria iuxta geminas alpium fauces graias atq; pœnias.His pœnos:graiis Herculẽ trã
sisse memorant .Oppidum eporedia sybillims libris a po.ro.condi iussum.Epore dicas enĩ
galli bonos equorũ domitores uocant.Vercellæ libitiorum ex salis ortæ:nouaria ex uerta
macoris uocõtiorũ: hodieq; pagus.Nõ (ut Cato existimat) ligurum ex quibus leui & mari

ci condidere ticinum nõ procul a pado. Sicut boii transalpes profecti laudẽ ponpeiã. Insul bres mediolanum. Orobiorum stirpis esse comũ atq; bergomũ & liciniforũ: & aliquos circa populos auctor est Cato: sed originẽ gentis ignorare se fatetur: quam docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiã nominis uitã in mõtibus. In hoc situ iteriit oppidum orobiorũ barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiãnum prodente se altius q̃ fortunatius situ. Interiere & eaturi gens insubrum exules: & spira supradicta. Item melpũ opulentia præcipuum: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletum est eo die quo camillus ueios cœpit: ut nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. Ca XVII.

ſ Equitur decima regio italiæ hadriatico mari aposita: cuius uenetia. Fluuius Silis ex montibus taurisanis. Oppidum altinum: flumẽ liquentia ex montibus opiterginis & portus eodem nomine: colonia: cõcordia: flumẽ & portus romatinum tilianentũ maius minusq;: anasũ quo uaramus defluit: alsa: natiso cũ turro ꝓfluẽte aquileã. xii. M. pas. a mari sita. Carnorũ hæc regio iũctaq; regioni lapidũ: amnis timau⁹ castellũ nobile uno pucinũ. Tergestinus sinus: colonia tergeste. xxx. M. iii. M. ab aquilea: ultra quã sex milia pas suũ formio amnis Ab Rauẽna. clxxxix. pas. antiquus auctæ italiæ terminus. Nũc uero istriæ q̃ cognominatã tradũ a flumĩe istro ĩ hadriã ad effluẽte e danubio amne eodẽq; istro ex aduerso padi fauces cõtrario eorũ percussu mari interiecto dulcescẽte pleriq; dixere falso & Nepos Cornelius ẽt padi accola. Nullus. n. ex danubio amni ĩ mare adriaticũ efũditur. Deceptos credo quoniã argo nauis flumine in mare hadriaticũ descẽdit: nec ꝓcul tergeste. nec iam cõstat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligẽtiores tradunt. Subiisse autẽ istro deinseo: dein nauaporto: cui nomen ex ea causa ẽ inter hemoniam alpesq; exorienti.

De istria. Ca. XVIII.

i Stria ut peninsula excurrit. Latitudinẽ eius. xl. M. pas. circuitum uero. cxxii. M. ꝓdidere quidam. Item adherentis liburniæ & fanatici sinus. Alii liburniæ. clxxx. M. Nõnulli in fanaticũ sinũ iapidiam ꝓmouere a tergo istriæ. cxxx. M. pas. Deĩ liburniam. cl. M. fecere. Tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquilea ad titium flumen stad. cc. M. Oppida istriæ ciuium Romanorum agida parentium. Colonia pola: quæ nunc iuliapietas quondam a colchis condita. Abest a tergeste. c. M. n. p. mox opidũ nexantium: & nunc finis italiæ fluuius arsia. Polam ab ancona traiectus. ccxx. M. pas. est. In mediterraneo regionis decimæ. colonia cremona: brixia cenomãnorum agro. Venetorum autem mari a cestæ & oppida a cælum patauium: opitergium: beluium: Vicẽtia: Mãtua tuscorum trans padum sola reliqua. Venetos Troiana stirpe ortos auctor ẽ Cato. Cẽomanos iuxta mastiliam habitasse. In uolscis fertini: & tridentini: & beruenses. rhetica oppida rhetorum: & euganeorum Veronam iulienses carnorum. Dein quos scrupulose dicere non attineat: alutraẽses: asseriates: stamonienses: uanienses: tuli cognomine culici foroiulienses cognomine transpadani: floretani: nedinates: quarqueni: taruisani: cogienses: uaruãi. In hoc situ interiere per oram iraminæ: pellaon: passitium: ex uenetis atina & cælina carnos: segeste: & ocra. Tauriscis noreia. Et ab aquilea ad duodecimum lapidem deletum oppidum etiã inuito senatu. a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piso auctor est. In hac regione &. xi. lacus inclyti sunt: amnesq; eorum partus aut alumni si modo acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinum uerbanus: mitium benacus: ollium sebinus: lambrum: eupilis: omnes in colas padi. Alpes in longitudinem. x. M. pas. patere ã supero mari ad inferum. Cælius tradit. Timagenes xxii. M. pas. deductis in latitudinem. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. stadiorum uterq; diuersis in locis: Nam centum milia excedunt aliquando ibi germaniã ab italia submouent. nec. lxx. m. explent: reliqua sui parte glacilis ueluti naturæ prouidentiam. Latitudo italiæ subter radices earum a Varro per uada sabatia taurinos: comum: Brixam Veronã Vicentiam: opitergium: aquileiam: tergeste: polã: arsiã. d. ccxlii. m. p. colligit.

De alpibus & gentibus alpinis. Ca. XIX.

i Ncolæ alpium multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionem secusses: subocrini: atali menocaleni: iuxtaque carnos quondam taurisci appellati: nunc norici. His contermini rheti & uindelici omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscorum prolem arbitrantur a gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde italiam pectore alpium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida. xxxiiii. enumerat Cato. Ex iis triũpilini

uenalis cum agris suis populis.Dein canuni:compluresq; similes finitimis attributi muni
cipiis.Leponticos:& salasos tauriscæ gentis idem cato arbitratur. Cæteri fere leponticos
relictos ex comitatu Herculis interpraetatione græci nominis credunt:præustis intra sin⁹
alpium niue membris:eiusdem & graios fuisse positos in transitu.Graiarum alpium inco-
las præstantesq; genere euganeos inde tracto nomine.Caput eorum stheonos : rhetorum
uénonenses:saruenetesq; ortus rheni amnis accolunt.Lepontiorum qui uiberi uocãtur fõ
tem rhodani eodem alpium tractu.Sunt præterea latio donati incolæ:ut octodurenses: &
finitimi centrones:cottianæ ciuitates:eturi e liguribus orti:uagiéni:ligures:& qui monta
ni uocantur.Capillatorumq; plura genera ad confinium ligustici maris.Non alienum ui-
detur hoc loco subiicere inscriptioné e tropheo alpiũ quæ ta is est.Imperatori Gæsari Di-
ui filio Augu.pontifici maximo imper.xiiii.tribunitiæ potestatis Senatus populusq; ro. q;
eius ductu auspiciisq; gentes alpinæ omnes quæ a mari supero ad inferum pertinebant
sub imperiũ po.ro.sunt redactæ.Gentes alpinæ deuictæ:triũpilini canuni uénotes:uenoné
tes:hi sarci:breuni:naunes:focunates:uindelicorum gentes:quattuor consuanetes:uiru-
cinates:licates:cattenates:abisuntes:rugusci:suanetes:collucones:brixentes:lepontii:iube
ri:nautuates:seduni:uaragri:salassi:acitauones:medulli:ucenni:caturiges:brigiani:sontiõ
tii:brodiõtii:nemaloni:edénates:esubiani:ueamini:gallicæ:triulatti:ectini:uergũni: egui/
turi:nemeturi:oratelli:uerusi:uelauni:suetri.Non sunt adiectæ cottinæ ciuitates.xii. quæ
non fuerant hostiles:sed item attributæ municipiis lege pompeia.Hæc est italia diis sacra
he gentes eius:hæc oppida populorum.Super hæc italia quæ.L.Aemilio Paulo.C. Stati/
lio Regulo cons.nunciato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis:atq; etiam tunc
sine transpadanis equitum.lxxx.mil.peditum.d.cc.mil.armauit.Metallorum omniũ ferti-
litate nullis cedit terris.Sed interdictum id uetere consultu patrum italiæ parci iubentiũ.

Illyricum. Ca. XX.

Rsia gens liburnorum iungitur usq; ad flumen titium.Pars eius fuere mentores:
a hymani:encheleæ:dudini:& quos Callimachus peucetias appellat : nunc totũ uno
nole illyricum uocatur generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia no-
mina.Conuentum scardonitanum petũt iapides:& liburnorum ciuitates.xiiii. e quibus la
cinienses:scultinos:brunistas:orbonenses nominare non pigeat.Ius italicum habent eo cõ
uentu alutæ:fanates a quibus sinus nominat.Lopsi:uarubarini:ĩmunesq; asseriates : & ex
insulis ĩfertinates curittæ. Cæterum per orã oppida anesactio:aluona:flamona:tarsatica:se
ma:lospica : ortoplyma regiũ:argirũtum:coriniũ:enona ciuitas:pausinus:flumé telaulun :
quo finitur iapidia.Insulæ eius sinus cum oppidis præter supra signifitata:absyrtiũ: arba:
tragurium:issa:portunata:paros ante:rursus in continente colonia iadera:quæ apola.clx.
mil.pas.adest inde.xxx.Mecolentum insula.xviii.hostium titii fluminis.

Liburnia. Ca. XXI.

Iburnia finis & initiũ dalmatiæ scardona in amne ea.lxii.mil.p. a mari. Dein tariota
l rum antiqua regio:& castellum tariona.Promontorium Diomedis:uel ut alii pení
sula Hilis circuitu.c.mil.pass.traguriũ ciuium romanorũ marmore notũ siculi. In
quem locum Diuus claudius ueteranos misit.Salona colonia ab iadera.cc.xxii.mil.passuũ.
Petunt in ea iura iuribus descriptis indecurias.ccc.lxii.dalmatæ. uigintiduo. decuni.ccx-
xxix.ditiones.sexagintanoué. mazei:quinquagitaduo.sardiates.In hoc tractu sunt burnũ
mandetrium:tribulium.Nobilitata prœliis castella petunt ex insulis stati:colentini:separi:
epetini.Ab his castella piguntiæ:rataneum:narona colonia.Terii conuentus a salona.lxx-
ii.mil.pass.apposita cognominis sui fluuio a mari.xx.mil.passuũ.M.Varro.lxxxix ciuitates
eo ueneditasse auctor est.Nunc prope soli noscuntur cerauri decuriis.xxiiii.diuersi.xvii.de
sitiates ciii.docleates.xxxiii.deretini.xiiii.de remistæ.xxx. dídari.xxxiii. gliditiones.xliiii.
melcomani.xxiiii.nares.cii.scirtari.lxxii.siculotæ.xxiiii.Populatoresq; quõdã italæ uardei
nõ amplius q̃.xx.decuriis.Præter hos tenuere tractum eum œuei.partheni:hamasi: marst/
hitæ:armisthæ A narone anne.c.mil.pass.abest epidaurũ colonia.Oppida ciuiũ ro.rhiziniũ:
asciuiũ:butuauiũ:olchiniũ:quod antea colchinũ dictũ est a colchis cõditũ : annis dirimo
superq; eum oppidũ ciuiũ romanorũ scodra a mari.xix.mil.pas.Præterea multorũ græciæ
oppidorum deficiens memoria:necnon & ciuitatum palidarum.Eo namq; tractu fuere la/
beates:enederudini:fassei : grabei:ppriecq; dicti illyrii:& taulanti:& pyrei.Retinet nomen

in ora nympheum promontorium.Lyſſum oppidum ciuium ro.ab epidauro.c.M.paſſ.

Macedonia. Ca. XXII.

Lyſo macedonia prouintia:gentes parthini:& a tergo eorum diſſaretæ. Mõtes cā-
a dauiæ adyrrachio.lxxix.mil.paſſuum.in ora uero ciuium ro. Epidamniũ Colonia
propter in auſpicatum nomen a romanis dyrrachiũ appellata. Flumen aous a qui-
buſdam eas nominatum. Apollonia quondam corinthiorum Colonia.iiii.M.paſſ.a mari
recedens.Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amantes & belliones. At in
ora oppidũ oricum a colchis conditum.inde initium epiri.Montes acroceraunni:quibꝰ hũc
europæ determinauimus ſinum.Oricum a ſalentino italiæ promontorio diſtat.lxxxv.M.
paſ.a tergo carnorum & iapidum qua ſe offert magnus iſter.

Norici. Ca. XXIII.

Hetis iunguntur norici:Oppida eoꝝ uirunũ:cela:taurnia:aguntũ:uiuana:monia:
claudia:fluuium ſoluenſe.Moricis iunguntur lacus peiſo:deſerta boiorum.iam ta
men Colonia Diui Claudii ſabaria:& oppida carambaria iulia.

Pannonia. Ca. XXIIII.

Abitantur inde glandifera pãnoniæ qua miteſcentia alpium iuga per medium illy
h ricum a ſeptemtrione ad meridiem uerſa molli in dextra ac leua deuoxitate con-
ſidunt.

Dalmatia. Ca. XXV.

Væ pars ad mare hadriaticum ſpectat appellatur Dalmatia & illyricum ſupradictũ
q Ad ſeptemtriones pannonia uergit:finitur inde danubio.In ea coloniæ uiona ſci-
ſcia.Amnes clari & nauigabiles in dãnubium fluunt dranus & noricis uiolentior.
Sauus ex alpibus carnicis placidior.cxv.mil.paſſuum interuallo.Drauus per ſerretes: ſera
pillos:iaſos:ſandrizetes.Sauus per colapia nos breucoſq̨.Popularum hæc capitar.Præterea
ariuates:aſali:ãmantes:belgites:carthari:cornacates:erauiſci:hercuniates:latouici: oſeria-
tes:uarciani:monſclaudius.cuius in fronte ſcordiſci.intergo tauriſci. inſula in ſauo metu
barris amnicarum maxima.Præterea amnes memorandi colapis in ſauum influuens iuxta
ſiſciam gemino alueo inſulam ibi efficiens quæ ſegeſtica appellatur.Alter amnis bacunti-
us in ſauũ ſirmio oppido influit:ubi ciuitas ſirmienſium & amantinorum. inde quadra-
gintaquinq̨ milia paſſuum taurunum ubi danubio miſcetur ſaus. Supra influunt ualda-
nus urpanus.& ipſi non ignobiles.

Meſia. Ca. XXVI.

Annonia iungitur prouintia quæ meſia appellatur ad pontum uſq̨ cum danubio
p decurrens.Incipit a confluente ſupradicto.in ea dardani:celegeri:tribali: trimachi:
mæſi:thraces:pontoq̨ conterminin ſcythæ.Flumina clara dardanus margis pingi-
us:timachus ex rodope:oeſcus ex hemo:utus eſcamus:ieterus:Illyrici latitudo qua maxi
ma eſt.cccxxv.mil.paſſuum colligit.Longitudo a flumine arſia ad flumen prinium.d.ccc.
mil.a drinio ad promontorium acroceraniũ.clxxii.mil. Agrippa prodidit uniuerſum hũc
ſinum italiæ illyrici ambitus.xiiii.mil.In eo duo maria quo diſtinximus ſiue inferum ſiue
ionium in prima parte.Interius hadriaticum:quod ſuperum uocant.Inſulæ in auſonio ma
ri præter iam dictas memoratu dignæ nullæ.in ionio paucæ calabro littore ante brunduſi
um:quarum obiectu portus efficitur.Contra apulum littus diomedea conſpicua monumẽ
to.Diomedis.Et altera eodem nomine a quibuſdam theuthria appellata. Illyrici ora mille
amplius inſulis frequentatur natura uadoſi maris æſtuariiſq̨ tenui alueo intercuſantibus.
Clare antea hoſtia timaui calidorũ fontiũ cum æſtu maris creſcentiũ iuxta iſtrorũ agrũ.
Ciſſa pullariæ & abſcytides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto: nunc abſcyrtiũ iux-
ta eas electridas uocauere:in quibus proueniret ſucinum:q illi electrum appellant uanita-
tis græcæ certiſſimum documentum.Adeo ut Liſſa quas earum deſignent:haud unq̃ con
ſtiterit.Contra iader eſt iſſa quæq̨ appellatæ cõtra liburnos cretæ aliquot. Nec pauciores
trucones liburnicæ.Celaduſſæ intraſurium bubus & capris laudata batriaſa ciuium roma-
norum reliqua:& cum oppido pharia.Ab his corcyra melana cognominata cum gnidorũ
oppido diſtat.xxii.mil.paſ.Inter quam & illyricum melta.Vnde catulos meliteos appellari
Calimachus auctor eſt.xxii.mil.paſſ.Ab ea.iii.mil.elaphites.In ionio autem mari ab arico.
mile mil.paſſ.Saſonis piratica ſtatione nota.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus claritatis litterarum & omnis fabulositatis.

ERTIVS europæ sinus acrocerauniis incipit montibus: finitur helle
sponto: amplectitur præter minores sinus.xix.xxii.M. passuum. In eo
epirus a carnania: ætholia: phocis: locris: achaia: messenia: laconia: argo
t lis: megaris: attica: boetia. Iterū q ab alia mari eadem phocis & locris:
doris: pthtiotis: thessalia: magnesia: macedonia: thracia. Omnis græcie
fabulositas: sicut & litterarum claritas ex hoc primum sinu effulsit.
Quapropter in eo paululum cōmorabimus. Epiros in uniuersum ap-
pellata acrocerauniis ĩcipit montibus. In ea primi chaones a quibus chaonia. Dein thespro
ti: antigonenses: locus aornos: & pestifera auibus exalatio. Cestrini: perhebi: quotum mōs
pindus: cassopei: driopes: sellæ: pelopes: molossi: apud quos dodonei Iouis templū oracu-
lo illustre. Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Epirus. Ca. I.

Pirus ipsa ad magnesiam macedoniam q tendens a tergo suo dessarethas supradi
e ctos liberam gentem mox feram dardanos habet. Dardanis leuo tribali prætendū
tur latere. Et mœsicæ gentes a fronte iunguntur: medi: ac benseletæ: quibus thra-
ces ad pontū usq pertinentes. Ita succinta rhodopes: mox & hemi uallat excelsitas. in epi-
ri ora castellum in acrocerauniis chimera: sub eo aquæ regiæ fons. Oppida meandria. Ce-
striæ flumen thesprotia: uethimius colonia butrotū: maxime q nobilitatus ambricius sin?
faucibus spaciosum æquor accipiens. Longitudinis.xxxix.M.pass. Latitudinis.xv.milia. In
eum defertur amnis acheron e acu thesprotiæ: acherusia profluens.xxxvi.mil.pas. inde &
mille pedum ponte mirabilis omnia sua mirantibus. in sinu oppidum ambratia. Molosso-
tum flumina alphas: arathus. Ciuitas anactoria. Lacus pandosia. Acarnania quæ antea cu-
retis uocabatur. Oppida heraclea: chius. Et in ore ipso colonia Augusti actium cum tem-
plo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana. Egressos sinu ambracio in ionium ex-
cipit leucadium littus. promontorium leucates dein sinus: ac leucadia ipsa peninsula quō
dam neritis appellata opere acolarum abscisa a continenti ac reddita uentorum flatu con
geriem harenæ accumulantium: qui locus uocatur diorectus stadiorum longitudine triū
Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Deinde acarnanum urbes halyzia: asta-
cus: argos: amphilochicum cognominatum. Amnis achelous e pindo fluens atq acarnaniā
ab ætolia dirimens: & artemicam insulam assiduo terre inuectu continenti annectens.

Aetolia. Ca. II.

Etolorum populi athamanes. tymphei: epirimenses: prhebi: dolopes: marages: atre-
a ces: a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon est se-
ptem milium quingentorum passuum a mari iuxta euenum amnem. Dein matina
molycrea: cuius a tergo chalcis & mons est prasus. At in ora promōtorium antiriū: ubi ho
stium corinthiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis: ætolos q dirimentis a
peloponneso. Promōtorium quod contra procedit appellatur rhion: sed in corinthiaco si
nu. Oppida ætoliæ naupactum: eupalimna & in mediterranea pleuron: halisorna. Montes
clari in dodone tomarus: in ambracia acranos. in acarnania aracynthus: in ætolia achaton:
panetolium: madimium.

Locri. Ca. III.

Roximi ætolis locri qui cognominantur ozolæ ĩmunes. Oppidū canthem. Portus
p apollinis psestis. Sinus chriseus. Intus oppida argon: eupolea: pestum: calamisus. Vl-
tra cirrhei phocidis campi: oppidum cirrha: portus caleon: a quo septem milia pas.
introrsus liberum oppidum delphi sub monte pernaso clarissimi in terris oraculi Appoli-
nis. Fons castalius. Amnis cephisus profluens delphos: ortus in lilea quondam urbe. Præte
rea oppidum chrysa & cum ulensibus antycira: naulocum: pyrtha: amphisa ĩmunis: tricōe:
trycornibus: myrena q regio tanlis appellata. Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluitur
cum oppidis gymnis: thebie quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconē. Tertium ab
hoc mari boetiæ oppidum page: unde pelopōnesi prosilit ceruix.

Pelopōnesus. Ca. IIII.

Elopõnesus apie ante appellata pelasgia & penisula haud ulli terræ nobilitate post
p ferenda inter duo maria ægeũ & ioniũ platani filio similis ꝓpter angulosos inces-
sus circuitu quingẽrorũ sexagintatriũ mili.pas. colligit auctore isidoro. Eadẽ per
sinus pene tantũdem adiicit. Angustiæ unde ꝓcedit isthmos appellatur. In eo loco irrumpẽ
tia e diuerso quæ dicta sunt maria a septẽtrione exortu eius omnẽ ibi latitudinẽ uorando:
donec cõtrario in cursu æquorũ tantorũ in.v.mil.pass.interuallo excesis utrinqꝫ lateribꝰ an
gusta ceruice pelopõnesum cõtineat hellas. Corinthiacus hinc: illinc saronicus appellatus
sinꝰ. Lecheæ hic cẽchre: illic angustiarũ termini lõgo & ancipiti nauiũ ambitu: quas magni
tudo plaustris trãsuehi ꝓhibet. Quã ob causam ꝑfouere nauigabili alueo angustias tenta
uere Demetrius rex dictator Cæsor. C. princeps. Domitius Nero infausto ut omniũ patu
it exitu incepto. Medio hoc interuallo qꝺ isthmi appellauimus applicata colli dubitat Co
lonia corrĩthus: aña epyrrha dicta sexagenis ab utroqꝫ littore stadiis e sũma sua arce quæ
uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuersa duo maria prospectans.lxxxvii.mil.pa.
ad corinthiacũ sinũ traiectus est patras a leucade. Patras colonia in longssimo promonto-
rio pelopõnesi condita ex diuerso ætoliæ & fluminis eueni minus mille passuum ut dictũ
est interuallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum.lxxxv.mil.pas.in lõgitudinem usqꝫ ad
isthmont tramittunt.

Achaia. Ca. V.

Chaiæ nomen prouincie ab isthmo incipit: antea egialos uocabat propter urbes
a in littore per ordinem dispositas. Prime ibi quas diximus lecheæ corinthiorũ por-
tus. Mox olirus pellaneorũ castellũ. Oppida helice: bura: in quæ refugere haustis
rioribus sytion: egira: egion: erineos: Intus cleone: hisie: palinhormus portus. Demõstra-
tunqꝫ iam rhiũ: a quo promõtoriũ quinqꝫ miliũ passuũ absunt patre: quas supra memora-
uimus. Locus fere in achaiã nouẽ montiũ scio esset. Notissimus fons cymothoe. Vltra pa-
tras oppidũ olenũ. Colonia dyme: loca buprassum hormine: promontorium auraxus: cyl-
læ sinus: promõtoriũ chelonates. inde cyllenem duorũ miliũ passuũ castellum phliũ. Quæ
regio ab Homero arethuse dicta postea a sophis: inde eliorum ages: qui aña epie uocabat.
Ipsa elis in mediterraneo & apilo.xii.mil. passibus. Intus delubrũ olympii Iouis ludorum
claritate fastus græciæ cõplexum. Pisa eorum quõdã oppidũ ꝓfluente alpheo amne. At
in ora promontoriũ ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope sex oppida. Aulon brepion:
promontorium platanodes. Omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiẽ autẽ cyparissius si-
nus cum urbe cyparissa.lxxii.mil.pass.circitu. Oppida pilos: metone: lucus: elis: ꝓmontoriũ
acritas: sinus asineus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiuntur tenero promontorio.
Ibi regio messenia duodeuiginti montium amnis pamisus. Intus autem ipsa messene: itho
me: œchalia: arenæ: ptœleon: thrion: dorion: zancleuariis temporibus clara. Huius sinus cir
cuitus.lxxx.mil.pass. Traiectus uero.xxx.milia. Dehinc a tenaro ager laconicus liberæ gẽ
tis. Et sinus circuitu ducentasex milia: traiectu.xxxix.mil. Oppida tenarũ: amiclæ: pheræ:
leutra: & intus sparta: teherãne. Atqꝫ ubi fuere cardami: lepitame: antiane: locustireæ: ege-
rania. Mõs taygetus: amnis eurotas: sinus ægilodes. Oppidũ psammathus. Sinus cytheates
ab oppido. Ex quo ad cretã insulam certissimus cursus. Omnia autem maleo promõtorio
includuntur. Qui sequitur sinus ad scylleũ argolicus appellatur traiectu quinquaginta
milia pass. Idem ambitu centũ septuagintaduo milia. Oppida boea epidautus liera cogno-
mine. Sarax: ciphanis portus: annes inachus: erasinus: inter quos argos hippiũ cognomina
tum. Supra lacũ lernẽ a mari quadringẽtis milibus nouẽqꝫ additis milibus micenæ: & ubi
fuisse tyrintha tradunt: & locus mãtinea: montes artemius: apesanthus: asterion: parparus:
aliiqꝫ undeciqꝫ numero. Fontes niobe: amymõe: psammate. A scylleo ad isthmũ.clxxvii.M.
passibus oppida harmione: troezene coriphasium appellatũ: quæ alias inachiũ alias dipsiũ
argos. Portus chenitas: sinus saronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei nomẽ ita
græcia antiqua appellãte quercũ. In eo epidaurũ oppidũ Aesculapii delubro celebre. Pire-
um ꝓmotoriũ: portus antedus: & buxephalio: & quas supra dixeramus cencreæ. Isthmi ps
altera cum delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis. Tot sinus pelopõnensem orã
lancinant: tot maria allatrant. Siquidem a septẽtrione ionium irrumpit: ab occidente sicu-
lo pulsatur. a meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægeo: ab oriente solstitiali myr
too quod a megarico incipiens sinu totam atticam alluit.

De Archadia. Ca. VI.

Editerranea eius archadia maxime tenet undiqꝫ a mari remota: initio drymodis:
m mox pelaſgis appellata: Oppida eius: prophis: mantinea. ſtymphalũ: tegea: antigo-
nea: orchomenũ: phineũ: pallantiũ. unde palatiũ romæ. Megalepolis: catina: bocali-
um: crãnõ: parrhaſiæ: thelphuſa: menala: here: phile: pallene: pincina: tehelegre: arcalie: par-
theniũ: elee: methy driũ: eniſphe: maciſtũ: lampadia: clitoriũ: cleõe. Inter quæ duo oppida re
gio ne mea; eſt thembinamia uocitata. Montes in archadia pholoe cum oppido. Item cylle
ne: lyceus. In quo lycei Iouis delubrũ. menalus: arthemiſius: perthenius: lãpheus nonacris.
Præterqꝫ ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus: phineus & erimanthus e monte eiuſ-
dem nominis in alphe um defluens. Reliquæ ciuitates in achaia dicendæ: alithrei: ab ea te-
purgenſes: pereate: paregenite: tortuni: tiphanai: triuſi: trirenſes. Vniuerſæ achaiæ liberta-
tem. Domitius Nero dedit. Pelopõneſus in latitudine a promontorio maleæ ad oppidum
rhegeum corinthiaci ſinus. clx. milibus paſſibus patet. At ad in tranſuerſum ab elide epi-
daurũ. cxxv. milibus. Ab olympia argos per archadiá. lxviii. milibus. Ab eodẽ loco ad phli-
unta dicta menſura eſt. cl. miliũ paſſuũ. Vniuerſa autẽ uelut pẽſante equorũ incurſus natu
ra in mõtes ſex atqꝫ ſeptuaginta attollitur.

Græcia & Attica. Ca. VII.

Biſthmi anguſtiis hellas incipit: a noſtris græcia appellata. In ea prima attica antiq-
a tus atte uocata. Attingit iſthmũ parte ſui quæ appelatur megaris a colonia megara
e regione pagarũ. Duo hæc oppida excurrẽte pelopõneſo ſita ſunt utraqꝫ ex parte
uelut in numeris helladis pagei. clii. mil. paſſibus & amplius egoſthenenſes cõtributi mega
renſibus. In ora autẽ hac portus ſchenos. Oppida duo cremion ſyronia ſaxa ſeptẽ milia lon
gitudine: geranea: megara: eleuſin. Fuere & enoa & probalinthos: quæ nunc non ſunt. Ab
iſthmo quinquagintaduorũ miliũ paſſuũ pyre us & pha era portus duorũ miliũ paſſuum
muro recedẽtibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indaga ullius præconii ampliꝰ tan
ta claritas ſupefluit. In attica fontes cephiſia: larine: calliroe: nemee: crunos. Montes brileſ
ſus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus ſelinos. A pireo quadragitaduobus milibꝰ
paſſibus funiũ doriſcũ promõtorium. Polypoſtere: braurõ: ion quõdã oppida. Rhãnos pa-
gus. Marathon campus. Triaſſus oppidũ: miletũ & oropus in confinio boetiæ. Cuius an-
thedon oncheſtos: theſpie liberũ oppidũ: lebedea. Nec cedentes athenis claritate: quæ co-
gnominatur boetiæ thebæ duorũ numinũ. Liberi atqꝫ herculis ut uolunt) patria: & muſis
natale in nemore heliocone aſſignant. Datur & his thebis ſaltus citheron amnis iſinenius.
Præterea fontes in boetia œdipodia: pſammate: dirce: epigranea: aretuſa: hippocrene: ag-
ganippe: gargaphie. Mõtes extra prædictos micaleſus: adiliſius: acontius: Reliqua oppida
inter megará & thebas leuthra: haliartus: plateæ: pheræ: aſpledon: hile: tiſbe: erithre: gliſſa:
cophe. Iuxta cephiſum amnẽ lamie & anichie: medion: phligone: grephis. corone: acharo:
In ora autẽ intra thebas ocale: etheon: iolcos: ſchenos: peteon: hyrie: mycaleſſus: hyreſeon:
pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et in ipſis faucibus euripi quẽ facit obiectu inſule
euboeæ aulis capaci nobilis portu: boetos hyantas antiquitus dixere: locri deinde pygme-
nidi cognominãtur olim leges appellati: per quos amnis cephiſus defertur in mare. Oppi-
da opuns: unde opontinus ſinus: ginuſæ phocidis. In littore unũ daphnus. Introrſus autẽ
lariſſe: clatea: & in ripe cephiſi (ut diximus (lilea delphoſqꝫ: uerſenemis & hyampolis. Rur-
ſus in locrorũ ora: in qua larymna: troniũ iuxta quod boagrius amnis defertur in mare. op
pida naricum: alope: ſcarpia. Poſtea maliacus ſinus ab incolis dictus in quo oppida halcyõe
econia: phalerna. Doris deinde in qua ſparcos: erimeũ: bolõ: pindus: cythinũ. Doridis a ter
go mons eſt oetha. Sequitur mutatis ſæpe noibus hemonia. Eadẽ pelaſgicũ argos. Hellas
eadem theſſalia: & dropis ſemper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomĩe græcus a
quo græcia. Ibi Hellenes a quo hellenis. hos eoſdẽ Homerus tribus nominibus appellauit
myrmidonas & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominantur dorica accolentes. Eorum
oppida echinus in faucibus ſperchii fluminis. Termopylaru manguſtiæ. Quo argumento
iiii. mili. paſſuum in heraclea trechin dicta eſt. mons ibi calidromus. Oppida celebria hellas.
halos: lamia phthia: arne.

Teſſalia. Ca. VIII.

N theſſala autem amnis orcomenus minilus antea dictus. Et oppidum alimon ab
i aliis elmon: atrax palamna fons hiperia. Oppida theræ aquarum a tergo pierus
ad macedoniam protenditur: lariſſa: gomphi: thebæ: teſſaliæ: nemus pteleon: ſi-

nus pagaſicus.Oppidũ pagaſa:idem poſtea demetrias dictum:tricea.Pharſalici campi cum ciuitate libera crãnon iletia.Montes phthiotidis nympheus quõdã topiario naturæ opere ſpectabilis.Buzigeus:donaceſa:bromius dalphus : achimaron: athamas:ſtephãe.In teſſalia ſunt quattuor atq̃ triginta montes quorum nobiliſſimi cerceti:olimphus:pierus oſſa: cu-ius ex aduerſo pindus & othris laphytarum ſedes ad occaſum uergentes.Ad ortus pelios omnes theatrali modo inflexi caucatis ante eos ſeptuaginta quinq̃ urbibus.Flumina theſ-ſaliæ apidanus:phœnix:enipheus:onochonus:laminiſſus.Fons uexeis.Lacus bebeis: & an-te cunctos claritate peneus ortus iuxta gomphos:interq̃ oſſam & olymphũ nemoroſa cõ ualle defluens quingentis ſtadiis dimidio eius ſpatio nauigabilis:in eo curſu tempe uocã tur quinq̃ miliũ pauſſuum longitudine:& ferme ſex latitudine ultra uiſum hominis at-tollentibus ſe dextera leuaq̃ leniter couexis iugis.Intus ſua luce uiridante allabitur pe-neus uiridis calculo amœnus circa ripas gramine:caronus auiũ concẽtu.Accipit amné or-con:nec recipit:ſed olei modo ſupernatantẽ(ut dictũ eſt ab Homero)breui ſpatio portatũ abdicat.Pœnales aquas diriſq̃ genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.

Mageſia. Ca. IX.

Heſſaliæ annexa magneſia eſt:cuius fons libetra.Oppida ormenium.pyrrhametõ:
t olizon:promontorium ſepias.Oppida caſiana:ſpalatra.promontorium eantiũ.Op
pida meliboea:rhibus:erimne hoſtium penei.oppidum omoliũ:orthei:rheſie:pelin-nathocum:achre:cricon:crãnon:acarne:dorion:melite:phila:ceponio:Epiri:achaiæ:Atticæ theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octaginta miliũ paſſuũ traditur.La-titudine.cclxxxvii.milium.

Macedonia. Ca. X.

Acedonia poſtea.cl.populorũ duobus inclyta regibus quõdãq̃ terrarum imperio:
m emathia antea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in ſolis occaſum recedés poſt terga
magneſiæ atq̃ theſſalia infeſtatur a dardanis.Partem eius ſeptẽtrionalem pœnia ac pelagonia protegunt a tribalis.Oppida egle:in quo mos ſepelire reges.Beroa & in regio-ne quæ pieria appellatur a nemore egidiũ.In ora heraclea.flumen apilas:oppida phina:olo ros.Annis haliat modo.Intus haloritæ:allei:philacei:cyrrheſtæ:thyriſei.Pella colonia.Op-pidum ſtobici ciuium ro.Mox antigone europus ad axium amnem eodẽq̃ nomine amnis per quod rhedias fluit:ſcydra:phordea:emiona:gorgidone.Mox in ora ichne fluuius axi-us.Ad hunc finem dardani:treres pieres:madonia accolunt.Ab hoc amne peonie gentes: parocei:heordenſes:halmiopi:pelagones:mygdones.Montes rhodope:ſcopius:orobellus Dein præiacente gremo terrarũ arecuſi:antiochenſes:idomenenſes:doberienſes: trienſes: allatenſes:accariſtenſes:morili:garreti:lynceſtæ:enoriœni:& mantini liberi:atq̃ oreſtæ co-nia:bullidenſes:edienſes:xylopolitæ:cotiſei:liberi:heraclea:ſcyntiga:tymphei:coronei. In ora ſinus macedoni Oppidum calaſtia:& intus phileros:lethe.Medioq̃ flexu littoris theſ-ſalonicæ liberæ conditionis.Ad hanc dirrachio:cxiiii.miliũ paſſuũ therme. In thermico ſi-nu oppida dicea:padina:dera:ſcione:promontorium chanaſtreũ. Oppida palene phlegra. Qua in regione montes hypſizorus:epitus:althione:leuomne.Oppida niſos:phryx:eleon: meande:& hippaleſis:hiſthmo quõdam potidea:nunc caſſandria colonia: athemus : olypi-xus ſinus metiberna.Oppida iſcella:ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretumq̃.Mons athon quem Xerſes rex perſarum continenti abſidit in longitudine paſſuũ mille quingentorũ. Mons ipſe a planiciæ excurrit in mare.lxxv.milia.paſſuum.Ambitus radicis.cl. mili.colli-git.Oppidum in cacumine fuit acrocom.Nunc ſunt urnapolis:paleotrũ tyrſus:oleon.apo lonia:cuius incole macrobii cognominãtur.Oppidũ caſſera:fauceſq̃ a latera iſthmi. Acan tus:iſtria:gyraſſitonia:heraclea.Regio mygdoniæ ſubiacens.In qua recedẽtes a.mari apol lonia:arethuſa.In ora rurſus poſidiũ:& ſinus cũ oppido cermoro amphipolis. Libera gens byſalthe.Dein macedoniæ terminus.Amnis ſtrimõ ortus in emo. Memorandũ in ſeptem lacus eum fundi priuſq̃ dirigat curſum.Hæc eſt macedonia terrarũ imperio potita quon dam.Hæc aſiã:armeniã:iberiã:albaniã cappadociã:ſyriã:ægyptũ taurũ: caucaſiũ trangreſſa hæc in bactris:medis:perſis dominata toto oriente poſſeſſo.hæc etiã indiæ uictrix per ue-ſtigia.Liberi patris atq̃ herculis uagata.hæc eadem eſt macedonia : cuius uno die Paulus Aemilius imperator noſter.lxxii.urbes directas uendidit tantam differentiam ſortis præ-ſtiſtere duo homines.

Thracia. Ca. XI.

Hracia ſequitur inter ualidiſſimas europæ gentes in ſtrathageas quinquaginta di
uiſa. Populorum eius quos nominare non pigeat. Amnē ſtrimonē accolūt dextero
latere denſelethæ & medi byſalthas uſq; ſupradictos. Leuo digeri. Beſſorūq; mul-
ta nomina ad neſtrū amnem pangei montis ima ambientem: inter heletos: diobeſos: carbi-
leſos: inde briſas: ſapheos: Adomātes odryſarum gens infundit ebrū accolentibus: carbile
tis: pyrogeris: drugetis: ceniſtis: biſalthis: benis: corpillis: botieis: edonis: Eodem ſunt in tra
ctu ſyaletæ: priāte: dobangæ. thynicæ: laletæ maiores emo: minores rhodope ſubditi. Inter
quos hebrus amnis: Oppidū ſub rhodope peocropolis antea: mox a conditore philippopo-
lis: nunc a ſitu tremontiū dicta. Emi excelſitas ſex. M. paſ. ſubitur. Auerſa eius & in iſtrum
deuexa meſi: getæ: auti: gaugdæ: clariæq;. Sub iis carrei ſarmatæ: quos areates uocant. Scy-
tæq; & circa ponti littora moriſenæ: ſcitoniæ: quæ Orphei uatis genitores optinent. Ita fi-
nit iſter a ſeptētrione. Ab ortu pontus ac promōtis. A meridie ægeum mare: cuius in ora
aſtrumone: apollonia: ceſimna: neapolis: batos. Intus philippi colonia. Abſunt a dyrrachio.
cccxxv. ſcotuſa: dypiros ciuitas. Neſti amnis hoſtiū. Mons pāgeus: heraclea: olyntos. Abde
ra libera ciuitas. Stagnum biſtonum & gens. Oppidū fuit tyrida Diomedis equorū ſtabu-
lis dirum. Nunc ſunt diceæ: iſmaron: locus parthenion: phaleſina: maronea prius ortagu-
rea dicta. Mons ſerium & zonetum. locus doſicus centum uiginti milia hominū capax. ita
Xerſes ibi dinumerauit exercitum. Os hebri. Portus tentoris. Oppidum enos liberum cū
Polydori tumulo. Ciconum quondam regio. A dorſico incuruatur ora ad macrūticos cen
tum uigintiduorū milia paſſuū. Circa quem locum fluuius melas: aquo ſinus appellatur.
Oppida cipſelabis ante macrōticos dictū qui a propōtide ad meleā ſinum inter duo maria
porrectis muris procurrentem excludit cherōneſum. Nāq; thraciæ altero latere a pontico
littore incipiens ubi iſter amnis īmergitur: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet iſtro-
polin: mileſiorum tomos. Scalatinq; quæ ante eas aceruetis uocabatur. heracleā habuit &
bizonem terræ hiatu raptam: Nūc habet dionyſiopolin crunon antea dictam. Alluit ziras
annis. Totum eum tractū ſcyte aroteres dicti tenuere. Eorū oppida aphrodiſias: libiſtos: zi
gere: brocobe: eumeneda: parhenopolis: gerania. Vbi pygmeorū gens fuiſſe prodit. quos
gatizos barbari uocant: creduntq; a gruibus fugatos: In ora a dionyſiopoli eſt odeſſus mi
leſiorum. flumen pamiſus. Oppidum tretanarū locus. Mons emus uaſto iugo procūbens
in pontū. Oppidū habuit in uertice ariſteū. Nunc in ora mēſemdriam: anchialam ubi men-
ſebria fuerat. Aſticæ regio habuit oppidum anthium nunc eſt apollonia. Flumina paniſſa:
rira: ſtearus: oroſines: Oppida tinnias: halmideſſos: deuelcon cum ſtagno quod nunc delu
tum uocant. Vlteranorum phynopolis iuxta q̄ boſforus. Ab iſtri oſtio ad os ponti paſſuum
quingentorum quinquagintaquinq;. milia. alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde
ad murū ſupradictum centū quinquaginta: ab eo ceron eſt. cxxvi. mili. Sed a boſſoro ſinus
caſthenes. Portus ſenum: & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium thryſoce
ras in quo oppidum bizantium libere condictionis: antea lygos dictum. Abeſt a dyrrachio
d. ccxi. milia paſſuū. Tantū patet longitudo terrarū inter hadriaticum mare & propontidē
Amnes bythinias: pidara ſiue tidas. Oppida ſelimbria perinthus latitudine ducentorū pe-
dum continenti anexa. intus bizia arx regum traciæ a Terei nefaſto crimine inuiſa hirun
dinibus regio: celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidum uocabatur. Et binzie qn-
quaginta milia paſſuum. apros: colonia: quæ a phi ippis abeſt. centū octuagintaocto milia
paſſ. ad in ora amnis eginus Oppidum ganos fuiſſe fertur & lyſmachia. Iam in cheronne-
ſo. Alius namq; ibi iſthmos anguſtias ſimiles eodem nomine & pari latitudine illuſtrant:
duæ urbes utrinq; littora haud diſſimili modo tenuere. Pictiæ a propontide: cardia a mela
ne ſinu. Hæc ex facie loci nomine accepto utreq; comprehenſæ. Poſt hæc elyſmachia quin
q; mili. paſ. a longis muris. Cheronneſos a propontide habuit tyriſtaſin critonem. Sciſſam
flumini ego appoſitam. Nunc habet a colonia a propontide. uigintiduo mili. ſeſton: & ex
aduerſo coloinæ pharianæ. Et eleſpontus ſemtem ut diximus ſtadiis Europam ab Aſia di
uidens illic inter ſe contrarias urbes habet in Europa callipolin & ſeſton: In aſia lampa-
ſcum & abydon. Dein promontorium cheronneſi maſtuſia aduerſum ſigeaco: cuius
in fronte obliqua cynoſema: ita appellatur Hecubæ tumulus: ſtatio acheroū. Turris de
lubrum Proteſilai. Et in extrema cherōneſi frōte quæ uocatur elū oppidū eleus. Dein pe-
tenti melanem ſinum, portus cœlos: & panhormus & ſupradicta cardia. Tertius europæ ſi

nus ad hunc modũ clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edonus:gygemoros meri-
tus:melãpillus. Flumina in hebrũ cadentia bargus:ſuemus. Macedonie thraciæ helleſpõti
longitudo ſupradicta. Quidam.d.ccxx.milia. faciunt. latitudo.ccclxxxiiii.M.eſt. Aegeo
mari nomẽ dedit ſcopulus inter tenũ & chiũ uerius q̃ inſula ex eo nomine a ſpecie capræ:
quæ ita a græcis appellatur repente in medio mari exiliens. Cernũt eum a dextra parte an
drum nauigantes ab achaia dirũ ac peſtiferũ. Aegei pars myroodatus appellatur ab inſula
parua quæ cernitur Macedoniã a gereſto petentibus haud procul euboeæ cariſto romani
omnia hæc maria duobus nominibus appellant. Macedonicum quodcuuꝗ macedoniam
aut thraciam attingit. Græcienſe qua græciam alluit. Nam græci & ionium diuidunt in ſi-
culum ac creticum ab inſulis. Item icariũ quod eſt ĩter ſamnũ & myconem. Cætera nomi-
na ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem gẽteſꝗ in tertio europe ſinu ad hũc mo-
dum ſe habent. Inſulæ inter eas terras quas creta:euboia:cyclades:ſporades mæotis:
helleſpontus:ponti:mæotidis:daciæ:Salmatiæ:Scythiæ. Ca. XII.

Nſulæ autem ex aduerſo theſprotiæ a butroro.xii.M.paſſibus. Eadẽ ab acrocerau
i niis quinquaginta.M.cum urbe eiuſdẽ uominis corcyra liberæ ciuitatis & oppido
caſſiope temploꝗ caſſii Iouis.paſ.lxxxxvii.M.in longitudine patens. Homero di-
cta ſchera & pheacia. Callimacho etiam drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergẽs
thoronos:ad leucadiã paxoe duæ quinꝗ.M.diſcrete a corcyra:nec procul ab iis ante cor-
cyram ericuſa marathe:elaphuſa:malthace:trachie:pytiona:pthichia:taracie. Et a phalacrio
corcyre promõtorio ſcopulus in quẽ mutatã Vlixis nauẽ a ſimili ſpem fabula eſt. ante leu
cadiam ſibo. inter leucadiam autẽ & achaiã permultæ:aquarũ teleboides eædẽꝗ thaphiæ ĩ
colis ante leucadiã appellãtur. Saphioſis:arnoxia:primeſſa. Et ante ætoliã ſibora. ab inechi-
nades:ægialia:cotonis:thiatyra:geoaris. Dionyſia:cirnus:calcis:pinara:miſtus. Ante eas in
alto cephalenia:zacintus utreꝗ libere. Ithaca:dulichium:ſamos:crocilea: paxos. Cephale-
nia quondã melena dicta undecim mille paſſuũ abeſt:circuitu patet.xliiii.mil. Sane diruta
a romanis adhuc tamẽ opppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica &
fertilitate præcipua zacinthis aliquãdo appellata hyrie:cephalaniæ a meridiana parte.xxii.
M.abeſt:mons elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit.xxxvi.mil. Ab ea ithaca.xii. mil. di-
ſtat. in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet.xxv.mil.paſſuũ. Ab eo araxũ pelopõne
ſi promontriũ.xii.mil. paſſ. Ante hanc in alto aſteris. Prothe ante zacinthũ.xxxv.mil.poſſ.
In eurũ uentũ ſtrophades duæ; ab aliis plotæ dictæ. Ante cephaleniã letoia. Ante pilũ.iii.
ſpageta:& totidẽ ante meſſeuen œnuſta. In ſinu aſineo threſtirides. In laconico teganiſa:
cothon. Cythera cũ oppido antea prophyris appellata. Hæc ſita eſt a maleæ promontorio
v.mil.paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi nauiũ ambitu. In argolica pythiuſa:irinæ:efi-
re contra hermoniũ agrum tiparenus epiropia colonis:ariſtera contra troezenũ caulauria
quinquaginta mil.paſſ.diſtans a plateis:bellina:laſia:baucidias:Contra epidaurum cetipha
los:ſytioneſos.vi.mil. paſ.abeſt a continente. Ab hac egina liberæ cõditionis.xvii.mil. paſ.
cuius.xx.mil.paſſuũ nauigatio eſt. Eadẽ autem a pyreno athenienſium portu.xii.mil. paſſ.
abeſt ante enone uocitata. Spireo promõtorio obiacent eleuſa:dẽdros:graugiæ duæ:cetiæ
duæ:ſelacoſa:dacenchris:ſaſpis ſeptẽ:& in megario ſinu ethrurides.iiii. Egila autẽ.xv.paſſ.
a cythera. Eadẽꝗ a crete phalaſarna oppido.xxv.mil.paſſuũ. Ipſa creta altero latere ad ſep-
tẽtrionem inter ortum & occaſum quæ porrigitur centũ urbium clara fama. Doſiades eã
a creta nimpha heſperidis filia. Anaximander a rege curetũ. Philiſtides: Malotes: Crates
primũ aeriã dictam:deinde poſteri curetin appellauere. Et macaron nõnulli a temperie cæ-
li appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſq̃ quinquaginta mil:paſſuum excedens:& circa
mediã ſui partem maxime patens. Longitudine implet.cclxx.mil.paſſuũ. Circuitu.d.lxxx-
ix. flectenſꝗ ſe in creticũ pelagus ab ea dictum:qua longiſſima eſt ad orientem ſãmonium
promontoriũ aduerſum rhodo. Ad occidentẽ criu metopon cyrenas uerſus expellit. Op-
pida eius inſignia palaſerne:clea:cyſamon:pergamon cidon:minoon:apteron: pantomatri
um:amphim ala:rhitimna:parnomiũ:cyteũ:appolonia:mathium:heraclia:miletos: ampela:
hierapicna:lebana:hierapolis. Et in mediterraneo cortina:epheſtum:gnoſum:polirenũ:my
rina:lycaſtus:rhamdus:lictus:dium:aſium:phileras:rhition:clatos: ſphere:olypiſos:laſpha:
eleuterne:therapne:manathuſa:githiſos:& aliorum circiter.lx.oppidorũ memoria extat.
Montes cadiſcus:idæus:dictinæus:crocus. Ipſa abeſt a promontorio ſuo quod uocat criu

m etopon:ut prodit Agrippa a cyrenarum promontorio phicunte.cxxv .m.p.Item cadiſto
a meleo pelopõneſi.lxxx.A carpato inſula promontorio ſamonia.lx.m.in fauonium uentũ
Hæc inter eam & rhodum interiacet.Reliqua circa eã ante pelopõneſum duæ coſicæ: toti
dem milæ & alatere ſeptẽtrionali dextera cretam habent.Contra cydoniã leuce: & duæ bu
dræ .Contra matium dria.Contra itanum promontorium oniſa leuce.Contra hierapycnã
cryſa gaudos.Eodem tractu ophius ſabuto:aranus circũuectiſq; criu metopon:tres acauſa
gores appellatæ . Hæ ante ſãmonium promontorium phocæ:plachiæ:ſirindes : naulocos:
armedon:zephire.Ac in hellade etiãnum in ægeo lycades ſcarphia coreſa:phocaſia:cõplu-
reſq; aliæ ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles.Sed cõtra eleuſina clara ſalamis
ante eam pſytalia.A ſunio uero helene.v.mil.paſ.diſtans.Dein coos ab ea totidem:quã no
ſtri quidem dixere ceam.Græci & dybruſam auulſam euboeæ:quingentis lõga ſtadiis fuit
quondam:mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant eodem mari deuoratis.
Oppida habet reliqua iulida:cartheia.Intercidere cereſſa . phœceſſa.Ex hac profectam dele
ctationi fœminis ueſtem auctor eſt Varro.Euboea & ipſa auulſa boetiæ & a modico inter-
fluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem promontoriis duobus geraſto ad atticam
uergente & ad helleſpontum caphareo inſignis:a ſeptẽtrione ceneo nuſquã altitudine ul
tra.xl.M.paſſuum extendit nuſquã infra.xx.mil.contrahit.Sed in longitudinem uniuerſæ
boetiæ ab attica theſſaliam uſq; prætentam in.cl.mil.paſſuum.Circuitu uero.ccclxv . abeſt
ab heleſponto partecapharei.ccxxv.urbibus clara quondam pyrrha:portamo:neſſo :cerin-
tho:oreo:dio:edepſo:achalia:nunc calcide.Cuius ex aduerſo in continenti aulis eſt gera-
ſto:cretria:cariſtos:oroſtane:oritano:artemiſia cum fonte arethuſa flumine lelanto aq;
calidis quæ elopiæ uocãtur.Caryſtus nobilis notiorq; tamẽ marmore caryſtio ante uocita
ta ẽ chalcodotis :aut macris ut Dionyſius & Ephorus tradunt.Vt ariſtides macra.Vt Calli
dẽus chalcis:ære ibi primũ repto.Vt menechinus ãbatias.Vt poetæ uulgo aſopis. Extra eã
ĩ mirthoo multæ:ſed maxĩe illuſtres glaucõeſos:& begilia & a ꝓmõtorio gereſto circa de
lũ ĩ orbẽ ſitæ.Vnde & nomen traxere cyclades.Prima earũ andrus cum oppido abem a ge
reſto.x.mil.paſ.a ceo.xxxix.mil.Ipſam Myrſilus cauron deinde antandron cognominatam
tradit.Callimacus laſſiam.Alii nonagriam:hydruſam epagrim.Patet circuitu.xciii.mil . p.
recta .Quã propter aquarum abundãtiam Ariſtoteles hydruſam appellatã ait.aliqui ophiu
ſam.Cæteræ myconẽ cum monte dimaſto a delo.xvii.mil.paſ.Scyros ſiphnus ante eropia
D acis appellata circuitu.xxviii.mil.paſ.ſeriphus.xii.præpeſinthus citanos.Ipſaq; longe cla
riſſima cycladum media a templo Apollinis & mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata(
ut proditur)ſola motum terræ nõ ſenſit.ad.m.Varonis ætatem.Mutianus prodidit bis cõ
cuſſam.Hanc Ariſtotiles ita appellatam prodidit:quoniam repẽte apparuerit enata.Egloſt
henes cynthiam:alii ortygiam:aſteriam:lagiã:cerhã:midiam.cynethum : pyrpilem igne ibi
primũ repto.Cingitur quinq; mil.paſſuum.aſſurgit cintho mõte.Proxima ei rherene: quã
Anticlides celaduſam uocat.Item arthemitem helladius.Scyros qnam circuitu patere. xx.
m.paſſuum prodidere ueteres.Mutianus.clx.Olearus:paros cum oppido ab delo.xxxviii.
mil.marmore nobilis quam primo plateam poſtea minoida uocarunt.Ab ea ſepties qngẽta
naxus a delo.xviii.mil.cum oppido quãſtrogylẽ:deĩ dian mox dionyſiada a uinearum fer
tilitate:alii Sicilia minorem aut callipolin appellarunt.Patet circuitu.lxxv.m.paſ. dimidio
q; maior eſt quã paros.Et actenus quidem cycladas ſeruant .Cæteras quæ ſequuntur ſpo-
rades.Sunt autẽ hellena:phoſcuſa : hecaria:ſcinuſa:polegrados:& a naxodecem & ſeptem
m.paſ.icaros:quæ nomẽ mari dedit:tantũdem ipſa in longitudĩem patens cũ oppidis duo
bus tertio amiſſo ante uocata doliche:& maris:& icthiſuſa.Sita eſt ab exortu ſolſtitiali de-
lo quinquaginta.mil.paſ.Eadem a ſamo.xxxv.mil Inter euboeam & andrum.x.mil.paſ. fre
to.Ab ea greſtum.xii.mil.quinquaginta paſſuum.Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Acer-
uatĩ ergo ponentur reliquæ.Scyros a naxo.xiiii.m.paſ.Homeri ſepulchro ueneranda.Lon
gitudinis.xxv.mil.antea phœnice appellata.Odua latandro gyaros cum oppido circuitu .
xii.mil.p.prope.Abeſt ab andro ſexaginta duorum.m.p.Ab ea ſyrnos.lxxx.mil.paſ. Cync-
thus atelos unguẽto nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Dionyſa:pathmos circuitu.
xxx.m.paſſuũ.Caruſa lebinthus:gyrus:cynara:ſycinus q̃ ãtea œnos cheratia q̃ onus caſos
quæ aſtragale:cimolus quæ echinuſa.Melos cũ oppido q̃ Ariſtides miblida appellat.Ari-

stotiles zephiriam. Callimachus mimallida. Heraclides siphnum & acitlam. Hæc isuiatũ rotudissima est. Post machia: hipere quondam patage: & ut alii platage nunc amorgos polyegas. Philetera cum primum mersit caliste dicta. Ex ea auulsa postea therasia atq; iter duas enata. Mox autonate. Eadem hiera enata. Distat ios a thera. xxv. M. p. Sequuntur lea: ascania: canaphe hippurus: hipurtusa: astipalea liberæ ciuitati circuitu. lxxxviii. M. p. Abest a cadisto crete. cxxv. M. Ab ea platea. lx. M. Vnde caninia. xxxviii. M. azibinta: lamise: atragia: parmacusa: techedia: chalcia: calimna. In qua oppidum co. Coresia olomnos. A qua carpatũ quæ nomen carpatio mari dedit. xxv. mil. passuum. Inde rhodum africo uento. l. mil. passuũ A carpatio ad cason. vii. mil. A casso samonium cretæ promõtorium. xxx. mil. In euripo aũt euboico primo fere introitu petaliæ. iiii. insulæ & in exitu athlante cyciades: & sporades. ab oriente littoribus icariis asiæ. Ab occidente myrtos atticæ. A septemtrione ægeo mari. A meridie cretico & carpatio inclusæ. cc. mil. pass. in longitudinem: & per. cc. mil. in latitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet eutyciam: syrum supradictam. Sed cycladum & sporadum extima gerontiam: schadiram: thermeusim: irhesiam: sylymniam: eudemiam: neã: quæ. Mineruæ sacra est: Athos ante se quattuor parethum cum oppido. quondam euonũ dictam nouem mil. pass. sciathum. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxviii. mil. p. Eadem abest a mastusia cheronnesi. lxxv. mil. passuum: ipsa circuitu. lxxii. mil. p. Perfunditur amne illiso. Ab ea lemos. xxii. m. quæ ab atho. lxxxvii. m. Circuitu batet. xxii. m. d. pas. Oppida habet ephestiam & myrinam: in cuius forum solstitio athos eiaculatur umbram. Ab ea thasos libera. vi. mil. passuum: olim eria uel etria dicta. Inde abdera a continẽti. xxii. mil passuum ad orthos. lxii. mil. tantundem ad insulam samothracem: quæ libera ante hebrum ab imbro. xxxii. mil. a lemno. xxii. mil. d. attolitur monte saoce. x. mil. pas. portuosissima omniũ Callimachus eam antiquo nomine dardaniam nominat: inter cheronesum & samothracen utrinq; fere quindecim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpeconnesus haud procul a cælo. Ceronnesi portu & quædã ignobiles: desertis quoq; redduntur in hoc sinu quarum uix inueniri potuerunt nomina. Desticos iarnos: cyssiros carbrusa: calathusa: scylla: dialeon dicta melantia: dracnon: arronesus: diethusa: scapos: capheris: mesatea: eantirõ: phaterũ neos: pateria: calete: neriphus: polendos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellesponto ĩcipiens mæotis hostio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscantur. Vastum mare præcacens asiæ ab europa porrecto cherounesi: littore expulso augusto meatu irrumpit in terras septem stad(ut dictum est)interuallo europã auferens asiæ. primas angustias hellespontum uocant. Hac Xerses persarum rex constrato in nauibus conte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. pass. spatio ad urbem priapum asiæ: qua magnus Alexander trãscendit. Inde expatiatur æquor rursusq; ĩ arctum coit laxitas Propontis appellatur. Angustiæ thracius bosphorus latitudine. d. passuum qua Darius pater Xersis copias ponte transuexit. Tota ab hellesponto lõgitudo. cc. mil. xxxix. mil. passuum. Dein uastum mare. pontus axeous qui quondam annesus longe refugientes occupat terras: magnoq; littorum flexu retrocuruatus in cornua ab iis utrinq; porrigitur ut sit plane arcus scythici forma: Medio flexu iungitur hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: idos uocat. ii. mil. d. passuum latitudine. At ĩter duos bosphoros thraciũ & cimerium directo cursu ut auctor est: Polibius. d. passus intersunt. Circuitu uero totius ponti uicies semel milia ut auctor est. Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. m. l. adiicit. Artemidorus uicies nouies decem nouem milia facit. Agrippa. xxiii. lx. mil. Mutiãus. xxviii. lxv. mil. Simili modo europæ latere mensuram alii quattuordecies. lxxviii. mi. pass. determinauere. Alii undecies. lxx. mil. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab ostio ponti appolloniam. clxxxiii. mil. d. Calatin tantundem. Ad ostium istri. cxxv. ad borystene. ccl. mil. Cheronnesum heraclidarum oppidum. ccclxxv. mil. pass. Ad pãticapeum quod aliqui bosphorum uocant: extremum in europæ. ora. cc. mil. xxii. d. quæ summa efficit. xiii. mil. xxxvi. mil. d. Agrippa a bizantio ad flumẽ istrum. d. lx. Inde panticapeum. d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnẽ ex ripheis montibus defluente accipiens nouissimum inter europam asiamque finen. xiiii. mil. v. mil. circuitu patere traditur. Ab aliis undecim. mil. xxv. Ab hostio eius tanais ortum directo cursu. ccc. lxxv. mil. passus esse constat. Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniæ iugis montis arnobæ: ex aduerso thaurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innu-

meras lapſus gentes danubii nomine immenſo aquarum auctu & unde primum illyricum
alluit iſter appellatur: ſexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabi-
li in pontum uaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtium peuces: mox ipſa peuce inſu
la: in qua proximus alueus appellatus. xix. mil. paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodẽ alueo
& ſuper iſtropolin lacus gignitur. lxiii. mil. paſſ. ambitu: halmirim uocant. Secundum oſti-
um narcuſtoma appellatur. Tertium caloſtoma iuxta iſulam ſarmaticam. Quartum pſeu
doſtoma & inſula conopondiabaſis: poſtea borioſtoma & ſpireſtoma. Singula autẽ ora tãta
ſunt ut prodatur in. xl. mil. paſſ. longitudinis uinci mare: dulcemqꝫ intelligi auſtũ. Ab eo
in plenum quidem omnes ſcytarum ſunt gentes· uariæ tamẽ littori appoſſitæ tenuere alias
gethæ daci a Romanis dicti: alias ſarmatæ a græcis ſauromatæ: eorũqꝫ hamoxobii aut corſi:
alias ſcythæ degeneres & a ſeruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxolani. Supiora aũt
inter danubium & hycinum ſaltum uſqꝫ ad pannonica hyberna carunti germanorumqꝫ ibi
confinium. Campos & plana iagyges: ſarmatæ uero mõtes & ſaltus. Pulſi ab his daci ad pa
thiſſum amnen amoros ſiue duria eſt a ſueuis: regnoqꝫ uaniano dirimens eos. Ex aduer-
ſo baſternæ tenen: aliqꝫ inde germani. Agrippa totum eum tractum ab iſtro ad oceanũ bis
ad decies centum milia paſſus: in longitudine quattor milibus quadringentis. In latitudi-
ne ad flumẽ uiſchiam a deſertis ſarmatiæ prodidit. Scytarum nomen uſqꝫ quaqꝫ tranſit in
ſarmatas atqꝫ germanos. Nec aliis priſca illa durauit appellatio: quã qui extremi gentium
harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verum ab iſtro oppida crẽne ſcepolium.
Montes macrorennius clarus Amnis tyrappido nomẽ imponens: ubi antea ophyuſa dice-
batur. In eodem inſulandem ſpatioſam incolunt tyragetæ. Abeſt a ſpeudoſtomo iſtri oſtio
cxxx. mil. Mox aſtacæ cognomines flumini. ultra quos erobizi: flumem rhode ſynus ſagga
ricus: portus ordeſus. Eta tyra cxx. mil. paſſuum flumẽ boriſtenes: lacuſqꝫ & gens eodẽ no
mine: & oppidum a mari recedens. xv. mil. paſſuum. Olbiopolis & miletopolis antiquis no-
minibus. Rurſus in littore portus achæorum. Inſula achillis tumullo eius uiri clara. Et ab
ea. cxxv. Mil. paſ. peninſula ad formam gladii in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſ-
dem cognominata dromos achileos. Cuius longitudinem. lxxx. mil. paſ. tradidit Agryppa
Totũ enĩ tractũ ſardi: ſcite: & ſcyraci tenẽt. Inde ſilueſtris regio: hyleum mare quo alluitur
cognominant. Enæ cãdloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes annis qui nomadas & geor-
gos diſterminant. mox aceſinus. Quidam panticapem confluere intra olbiam cum boryſte
ne tradunt. Diligentiores hypani tanto errore eorum qui illum ĩ aſiæ parte prodidere. Ma
re ſubit uaſto receſſu donec quinqꝫ. mil. paſ. interuallo abſit a mæotide uaſta ambiens ſpa-
tia multaſqꝫ gentes. Sinus garcinites appellatur: flumen placyris. Oppida nauarum gorci-
ne. A tergo lacus buges ſoſſa miſſus in mare. Ipſe buges a coreto mæotis lacu ſinu petro
ſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerſo uenientes tra-
ctu. Nam gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat. Hypanis per nomadas & hylcos fluit manu
facto alueo in bugem: naturali in coretum. Regio ſcythiæ ſendica nominatur. Sed a carci-
nite taurica incipit: quondam mari circũfuſa & ipſa: quaqꝫ nunc iacent camei. Deinde ua-
ſtis attollitur iugis. Triginta ſunt eorum populi. Ex iis mediteraneis. xxvii. Sex oppida or-
gocyni: caraſeni: aſtyrani: tractari: arciſſali: tecali: caliordi. Iugum ipſum ſcythorauti tenent.
Clauduntur ab occidente cheronneſo: ab ortu ſcytiſſa taucis. In ora a carcinite oppida ta-
græ in ipſis anguſtiis peninſulæ. Mox heraclea cheronnenſus libertate a romanis donatũ.
Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis græciæ moribus:
quinqꝫ mil. paſ. ambiente muro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas placia.
Symbolum portus. Promontorium criu metopon aduerſum carambico aſiæ promontorio
per medium euxinum percurreus. clxx. mil. paſſuum interuallo. quæ maxime ratio ſchytici
arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. oppidum theodoſia a criu
metopo. cxxii. mil. paſ. A cherõneſo. cxlv. mil. Vltra fuere oppida cyte: zephirium: acre: nym
pheum: dia. Reſtat longe ualidiſſimum in ipſo boſphori introitu panticapeum mileſiorum
a theodoſia mille. xxxv. paſ. a cimero uero oppido trans fretum ſcito mil. d. ut diximus ſpa
tium. Hæc ibi latitudo aſiam: ab europa ſeparat: eaqꝫ ipſa pedibus pleruncqꝫ peruia glatiato
freto boſphori cimerii. Latitudo. xii. d. paſſuum. Oppida habet hermiſium: mirmetium: &
intus inſulam alopecem. Per mæotin autem ab extremo iſthmo: qui locus taphræ uocatur
ab ore boſphori ducenta ſexaginta mil. paſ. longitudo colligitur. A taphris per continentẽ

introrsus tenent auchetæ.apud quos hypanis oritur.Neuri:apud quos borysthenes: gelo-
ni:tugasete:budini:basilidæ:& ceruleo capillo agathyrsi.Super eos nomades .Deinde an-
tropophagi.A bute super meotin sauromatæ & hessedones.At per oram ad tanaim usqꝫ
mæote a quibus lacus nomē accepit . Vltimiqꝫ a tergo eorum arismapi.Mox riphei mon-
tes & assiduo niuis casu pinnarum similitudine pterophoros appellata regio:pars mūdi dā-
nata a natura rerum :& densa mersa caligine:neqꝫ in alio quā rigoris opere gelidisqꝫ aqui-
lonis conceptaculis.Pone eos montes ultraqꝫ aquilonem gens fœlix(si credimus)quos hy
perboreos appellauere annoso degit æuo:fabulosis celebrata miraculis.Ibi creduntur es-
se cardines mundi:extremiqꝫ syderum ambitus.semestri luce & una die solis auersi:non ut
imperiti dixere ab æquinoctio uerno in autūnum.Semel in anno soltitio oriuntur iis so-
les:brumaqꝫ semel occidunt.Regio aprica:fœlici temperie:omni aflatu noxio carens. Do-
mus iis nemora luciqꝫ & deorum cultus.Viritim gregatiqꝫ discordia ignota: & ægritudo
omnis.Mors non nisi facietate uitæ epulatis:delibutisqꝫ senibus luxu ex quadam rupe in
mare salientium.Hoc genus sepulturæ beatissimum.Quidam eos in prima parte asiæ lit-
torum posuere non in europa qui sunt ibi similitudine & situ attacori nomie.Alii medios
fecere eos inter utrunqꝫ solem antipodum occasum exorientēqꝫ nostrum:quod fieri nul-
lo modo potest constare tam uasto mari interueniente. Qui alibi quam in semestri lu
ce constituere eos serere matutinis : meridie metere :occidente sole fœtus arborum de
cerpere:noctibus in specus condi tradiderunt.Nec libet dubitari de gente ea cum tot au
ctores prodant:frugum primitias solitos delon mittere.Apollini :quem præcipue colunt.
Virgines ferebant eas hospitiis gentium per annos aliquot uenerabiles:donec uiolata fide
in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituere.Hiqꝫ ad conterminos deferre
atqꝫ ita delum usqꝫ.Nox & hoc ipsum exoleuit.Sarmatiæ:scytiæ:tauricæ.omnisqꝫ ab ori-
stene:amne:tractus longitudo.d.cccclxxx.mil.Latitudo.d.ccxvii.M.Agrippa tradita est .
Ego icertam in hac terrarum parte mensuram arbitror.Verum instituto ordine reliqua hu
ius sinus dicantur:& maria quidem eius nuncuqabimus .

Insulæ ponti. Ca. XIII.

Ellespontus insulas non habet in europa dicendas.In ponto duæ.M . d.passibus ab
h europa.xiiii.mil.ab ostio cyaneæ:ab aliis symplegades appellatæ:tradiæ fabulis in-
ter se concurrisse:quoniam paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus gemi
næ cernebantur : paulūqꝫ deflexa acie coeuntium speciem præbebant.Circa istrum apolo-
niatarum una.lxxx.mil.a bosphoro thracio.Ex qua.m. Lucullus capitolinum Apollinem
aduexit.Inter ostia istriquæ essent diximus.Ante borysthenem achillea est supradicta: ea-
dem leuce & macaron appellata.Hanc temporum horum demonstratio a borysthene. cxl .
mil.ponit a tyra.cxx.mil.a peuce insula.l.mil.Cingitur circiter.x.mil.passus.Reliquæ ī car
cinitis sinu cephallones:rhosphodus:amacra.Non est omittenda multorum opinio prius-
quā digre diamur a ponto:qui maria omnia interiora illo capite nasi non gaditano freto
existimauere:haud improbabili argumento:quoniam æstus semper e ponto profluens nū
quam reciprocetur ad eundem.Deinde est ut extera europæ dicantur:transgressisqꝫ in ri-
pheos montes littus oceani septentrionalis in leua donec perueniatur gades legendum.In
sulæ complures sine nominibus eo situ tradūtur.ex quibus ante scythiam quæ appellatur
bānonia:unam abesse a scythia diei cursu:in quam ueris temperie fluctibus electrum eiicia
tur Timæus prodidit.Reliqua littora incerta signata fama.Septentrionalis oceanus :amal
chium eum Vecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit.quod nomen eius
gentis lingua significat congelatum.Philemon morimarusam a cimbris uocari hoc ē mor
tuum mare.Inde usque ad promontorium urbeas.Vltra deinde crenium.Xenophon lam
psacenus a littore scytarum tridui nauigatione insulam esse immensæ magnitudinis bal-
tiam tradit.Eandem pythias basiliana nominat.Feruntur oonæ : in quibus ouis auium &
auenis incolæ uiuant.Alie in quibus equinis pedibus homines nascantur. hippopodes ap
pellati.Fanefiorum aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota
integant.Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum:quæ est prima.Inde ger-
maniæ seuo mons ibi īmensus:nec ripheis iugis minor īmanē ad cimbrorum usqꝫ promon
torium efficit sinum:qui codanus uocatur refertus insulis : quarum clarissima scandiauia
est incomperte magnitudinis .Portiona tantum eius quod sit notum:hilleuionum gente

quingentis incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec ē miror opi-
nione eningia. Quidam hæc habitari ad insulam usq; fluuium: a sarmatis benedis: scyris
hyrris tradunt. Sinum clylipenum uocari: & in ostio eius insulam latrin. Mox alterum sinū
lagnum conterminum cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longepe-
ninsulam efficit: quæ austisus appellatur. xxiii. mil. passuum. Inde insulæ Romanis armis co
gnitæ. Earum nobilissime burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte pro
uenientis. Item glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerania: præterq; actania.
Toto autem hoc mari ad scaldin usq; fluuium germaniæ accolunt gentes haud explicabili
mensura: tam imodica prudentium discordia est. Græci & quidam nostri. xxv. mil. pas. oram
germanie tradiderūt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinem. d. c. mil. lxxxvi. mil. pas.
Latitudinem ducenta. xlviii. milia.

Germaniæ. Ca. XIIII.

Hetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactis. Nam ger-
r mania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud
multum ora deerit grecorum opinioī: & longitudini ab Agrippa traditæ: Genera
germanorum quinq;. Vindelici: quorum pars burgundiones: uarrinæ: charini: guttones.
Alterum genus ingeuones: quorum pars cimbri: teutoni a chaucorum gente. Proximi au
tem rheno isteuones: quorum pars cimbri mediterranei: hermiones quorum sueui hermū
duri: chatti: cherusci. Quita pars peucini: basternæ supradictis contermini dacis. Amnes cla
ri in oceanū defluūt: guttalus iustillus siue iustilia aluus uisurgis āmnisuis: rhenus: mosa.
Introrsus uero nulla inferius nobilitate hercyniū iugum prætenditur.

Insule in gallico oceano. Ca. XV.

N rheno autem ipso prope. c. mil. pas. in longitudinem nobilissima batauorum in
i sula & cānenefatum: & aliæ frisiorum: caucorum: frisiabonum: sturiorum: morsa-
tiorum: quæ sternuntur inter helinum ac fleuum. Ita appellantur hostia in quæ ef
fusus rhenus ab septentrione in lacus ad occidente in amnē mosam se spargit. medio inter
hæc chore modicum nomini suo custodiens alueum.

Britania hiberna. Ca. XVI.

X aduerso huius situs britannia insula clara græcis nostrisq; monumentis inter se
e ptentrionem & occidentem iacet: germaniæ: galliæ: hispaniæ: multo maximis euro
pæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomē fuit cum britaniæ uoca-
rentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest a gesoriaco morinorum gētis lit-
tore proxime traiecto quinquaginta milia milium. Circuitu uero patere trigintaocto mil.
passus. lxxv. mil. Pytias & Isidorus tradunt. Triginta prope iam annis notitiam eius Roma
nis armis non ultra uicinitatem siluæ calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudiné octi
gentorum milium passuum credit esse. Latitudinem trecentorum milium credit. Et eandē
hiberniæ latitudinem. Sed longitudinem ducentorum mil. pas. minorem. Super eam hæc
sita abest breuissimo transitu a silurum gente. xx. mil. pas. Reliquarum mella. cxxv. mil. cir-
cuitu amplior proditur. Sunt auté hinc. xl. mil. pas. orcades modicis inter se discretæ spatiis
Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniam & britanniam mona: menapia: ric-
nea uectis silinus andros. Infra uero siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicum ma-
re sparsæ glesariæ quas electridas græci recentiores appellauere: q; ibi electrum nasceretur
Vltima omnium quæ memorantur tylæ. In qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cā
cri signum sole transeunte nullosq; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mensibus
cōtinuis fieri arbitrantur. Tineus hystoricus a britannia introrsus sex dierum nauigatiōe
abesse dicit insulam mitterin. in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam britanos uti-
libus nauigiis corio circunsutis nauigare. Sunt & qui alias prodant scadiam: dumnâ: ber-
gos: maximamq; amnium nerigon ex qua ī tylem nauigetur. A tyle unius diei nauigatio
ne mare concretum a nonnulis cronium appellatur.

Gallia. Ca. XVII.

Allia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur am
nibus maxime distincta. A scalde ad sequanam belgica. Ab eo ad garunam celtica.
Eademq; ludugnēsis. Inde ad pyrenie montis excursum aquitania aremorica ante
dicta. Agrippa uniuersarum galliarum inter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac mon-

tes gebennam & iuram quibus narbonensem galliam excludit:longitudinem.ccccxx.mil.
pas.Latitudiné.cccxiii.côputauit.Ascaldi îcolunt:exerni:texandri pluribus noîbus.Dein=
de menapii:morini:oromâsaci iuncti pago q cersiacus uocatur.Britâni:ambiani:bellouaci:
bassi.Introrsus catoslogi:atrebates:ueruii:liberi uero mâdui:sueucôi: suessiones : ueruni :
liberi:ulmanetes liberi:tungri:rinuci:frisi:auones:betasi:leuci:liberi:treueri liberi antea:
& lingones fœderati:remi fœderati:medio matrici:sequani:rauraci:heluetii.Colôia equæ:
stris & rauriaca.Rhenű aűt ac colentes germaniæ gentiű î eadé prouintia menetes :triboci
uâgiones:cubi colonia aggrippinésis guberni:butani:& quos î insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia. Ca. XVIII.

Vgdunensis gallia habet lexouios:uelocasses:galletos:ueneros:abrîcatuos: ossisi
l nos:flumé clarű ligerî.Sed penisulâ spectatiorem excurrété in oceanű a fine osis=
sorű circutu.d.c.xxv.mil.pas.lôgitudine.In latitudine.cxxv.mil.Vltra eâ uânetes.
Intus aűt hedui fœderati:cauratani:fœderati:boii:senones:Aulerci q cognominantur ebu
rones:& q cenomani:meldi liberi.parisii:trecasses:andegaui:inducasses:bodicasses:uenelli:
cariosuelites:diablidi:rhedones:turones:itesui:secussii:albii liberi:î quorum agro colonia
lugdunum.

Aquitania. Ca XIX.

Quitanicæ sunt ambulatri:anagnutes:pictones:santones liberi:bituriges liberi: se
a signani:cognomine ubisci:aqtani unde nomé puintiæ:sediboniates.Mox in oppi=
dű côtributi côuenæ:bergebi:tarbeli quattuor:signani:cocosates:sexagnani : uena
mi:enobrisates:belendi:saltus:pyreneus.Infraqꝫ nemeosi:osqdates montani:sybillates:câ=
poni:bercorcates:pipedimui:sassumini: uellates tornates:consorâni:ausci:elusates: sottia=
tes:ossidates:câpestres:succasses:latusates:basabocates: uassei:sénates.câbolestri:agesinates
pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi qui cubi appellantur.Dein lemouices: aruerni li=
beri:gabales.Rursus narbonensis prouîtiæ côtermini rutéi:cadurci:antobroges. Tarnæqꝫ
amne discreti a tolosanis petrogori.Maria circa oram ac rhenum septentrionalis oceanus:
inter rhenum & sequanam britanicus:inter rhenum & pyreneum gallicus.Insule complu=
res uentorum.& quæ ueneticæ appellantur:& inter aquitanicum sinum.

Cireriora hispania. Ca. XX.

Pyrenei promôtorio hispania incipit angustior nô gallia modo:uerum etiâ semeti
a psa(ut diximus)îmensum quantum hinc oceano:illic hiberico mari comprimenti
bus.Ipsa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occasum brumalé breuiores latere
septentrionali q̄ meridiano hispanias faciunt.Proxima ora citoris est eiusdem tarraconésis
situs a pyreneo p oceanű bastonű saltus .Aolarso uasdulorum oppida morosgi :menosta:
uesperies:amanum portus:ubi nunc obrica flaui colonia ciuitatű nouem.Regio cantabro
rum.flumen sangna:portus uictoriæ iuliobricésium.Ab eo loco fontes hiberi quadragin=
ta mil.pass.Portus biendium:origéi mixtis cantabris Portus eorum uesi:ueca. Regio astu
rum:neoga oppidum in peninsula pisici.Et deinde conuentus lucensis a flumine nauia.Al
biones:cibarci:egouarri cognomine namarini:iadoni:arrotebæ:promontorium celticum
Amnes florius.nelo:celtici cognomine neriæ:superqꝫ tamarci:quorum in peninsula tresa
ræ:sestianæ Augusto dicatæ & Toporio oppidum nolea.Celtici cognomine præstamartii:
cileni.Ex insulis nominandæ corticata:& aunios:acilensis:conuentus bracarum:heleni:gro
ni:castellum tide:græcorum sobolis omnia.Insulæ cicæ.Insigne oppidű abobrica.Minius
amnis quattuor mil.pas.ore spatiosus:leuni:seurbi:bracarum oppidum augusta:quos su=
per galecia.Flumé limia.Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelondonibus:& iuxta
numantiam.Lapsus dein per areuacos uaceosqꝫ disterminatis ab asturia uectonibus:a lusi
tania gallecis.Ibi quoqꝫ turdulos.a bracharis arcens:omisqꝫ dicta regio a pyreneo metallis
referta auri argenti:ferri plombi nigri albiqꝫ.

Lusitania. Ca. XXI.

Durio lusitania incipit. Turduli:ueteres:pesuri.Flumé uagia.Oppidum talabrica.
Oppidum & flumé eumenium.Oppida conimbrica:colippo:euburo:britium. Ex=
currit deinde in aliud uasto cornu promontorium:quod alii artabrű appellauere:
aiii magnum:multi ulysipponense ab oppido :terras maria cælum disterminâs. Illo finitur
alspaniæ latus .Et a circuitu eius incipit frons septentrionis.

Insulæ in oceano. Ca. XXII.

Inc occeanus qui & gallicus occaſus: illinc ocneaus atlanticus promontorii excur
h ſum.xl.mil.prodidere. Alii.xc.mil.paſſ.ad pyreneum. Inde non pauci duodequin-
quaginta milia. & ibi gentem artabrum quæ nunquā fuit manifeſto errore: Arote-
bras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco poſuere litteris permu
tatis. Erratum & in amnibus inclytis ab minio quem ſupra diximus.cc.mil.paſſ.ut auctor ē
Varro abeſt eminius: quem alibi quidam intelligunt. & limeam uocant: obliuiōis antiquis
dictus: multumq; fabuloſus. Ab durio tagus.cc.miliū.paſſuum interueniente munda. Ta-
gus auriferis harenis celebratur. Ab eo.clx.mil.paſſuum promontorium ſacrum e media
prope hiſpaniæ fronte proſilit.xiiii.mil.paſſuum. Inde & pyreneum medium colligitur.
Varro tradit. Ab ana uero quo luſitaniam a betica diſcreuimus.cxxvi.mil.paſſuum. Aga-
dibus.cii.mil.paſſ.additis gentes celticæ turduli: & circa tagum uetões. Ab ana ad ſacrum
luſitani oppida memorabilia a tago in ora: olyſippo equarum e fauonio uento conceptu
nobile ſalatia cognominata. Vrbs imperatoria merobrica: promontorium ſacrum: & alterū
ceneus. Oppida oſſonobia baſſa myrtili. Vniuerſa prouintia diuiditur in conuentus tres:
emericenſem: pacenſem: ſcolabitanum. Tota populorum.xlvi.in quibus coloniæ ſunt qui
q; municipium ciuium Romanorum latii antiqui quattuor. Stipendiaria.xxxvi. Colōia au
guſta emerita anæ fluuio appoſita: mertalinenſis: pacenſis: norbenſis cæſariana cognomīe.
Contributa ſunt in eam caſtra iulia: caſtra cecilia. Quinta eſt ſcalabis: quæ præſidium iuliū
uocatur. Municipium ciuium romanorum olyſippo fœlicitas iulia cognominatum. Oppi
da ueteris latii ebora: quod idem liberalitas iulia & myrtilis & ſalatia quæ diximus ſtipen-
diariorum: quos nomirare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: auguſto
brigenſes: eminenſes: aranditani: taxabritenſes: blaxenſes: cæſarobricenſes: caperenſes: cau-
renſes: colarnici: bilitani: concordienſes: & bocori: interauſenſes: latienſes: mirobrigenſes:
qui celtici cognominantur: medubrigenſes qui plumbarii: cocelenſes: lancienſes: turduli
qui barduli: & tapori. Luſitaniam cum aſturia & galecia patere longitudine.xl.mil.paſ. La
titudine.d.xxxvi.mil. Agrippa prodidit omnes autem hiſpaniæ a duobus pyrenei promon
toriis per maria totius oræ circuitu.xxxix.mil.xii.colligere exiſtimantur ab aliis.xxvi.mil.
Ex aduerſo celtiberiæ complures ſunt inſulæ caſſiterides dictæ a græcis a fertilitate plum
bi. & e regione arrotrebarum promontorio deorum ſex: quas aliqui fortunatas appellaue-
re. In ipſo uero capite mox beticæ ab oſtio freti paſſus.lxxv.mil.gadis longa & (ut poliby-
us ſcripſit) xii.mil.lata.iii.mil.paſ.abeſt a continente. Proxima parte minus pedes.d.cc. Reli
qua plus.vii.mil.ipſius ſpatium.xv.mil.paſ.eſt. Habet oppidum ciuium romanorum ꝙ ap-
pellatur auguſtana urbs iulia: Gaditani ab eo latere quo hiſpaniam ſpectat paſſibus fere.
c. Altera inſula eſt in longum.cc.mil.paſ.xl.mil.lata. In qua prius oppidum gadium fuit.
Vocatur ab Ephoro & Phyllide erythrea a Timæo & Syleo ophrodiſias: ab idigenis Iuno-
nis. Maiorem Timæus potinuſam a puteis uocitatam ait. Noſtri tarteron appellat: quā pœ
ni appellarunt gadiritam. Pæonica diruta punica lingua ſeptem ſignificante. Erythrea di-
cta eſt quoniam tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac Geriones
habitaſſe a quibuſdam exiſtimantur: quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliā
eſſe eam: & contra luſitaniam arbitrarentur: eodēq; nomine quondam ibi appellant.

Vniuerſæ europæ menſura. Ca. XXIII.

Eracto ambitu europæ reddenda conſumatio eſt: ne quid in expedito non ſit no-
ſcere uolentibus. Longitudinem eius Artemidorus atque Iſidorus a tanai uſq;
gades. lxxxiiii. mil. xiiii paſſuum prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab
italia ad oceanum ſcribit xi. Mil. l. eſſe etiam tum incomperta magnitudine huius. Eſt
autem ipſius italiæ (ut diximus). xii. mil. xx. ad alpes. Vnde lugdunum ad portum mo
rinorum britannicum: qua uidetur menſuram agere Polybius. xiii. mil. xviii. Sed cer-
tior menſura ac longior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumque rheni per caſtra legionū
germaniæ ab iiſdem dirigitur alpibus. xii. mil. xliii. paſſ. Hinc deinde africa atque aſia
dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. V.

Africæ Deſcriptio.

Frciã græci libyam appellauere qua mare ante eam libycũ ĩcipiẽs ægipto
a finitur. Nec alia pars terrarũ pauciores recipit sinus longe ab occidente
littorũ obliquo spatio. Populorum eius oppidorũq; nomina uel maxime
sunt ineffabilia: prærerq̃ ipsorũ linguis & alias castella ferme ĩhabitant.

Mauritania. Ca. I.

Rincipio terrarũ mauritaniæ appellãtur usq; ad. C. Cæsarẽ Germanici fi-
liũ regna. Seuitia eius in duas diuisa est ꝓuintias. Promontoriũ oceãi ex
stimũ ampelusia noĩatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra colũnas
Herculis nũc ẽ tingi quondã ab Anteo conditũ: postea a Claudio Cæsare cũ coloniã fa-
ceret appellatũ traducta iulia. Abest a belone oppido beticæ ꝓxio traiectu. xxx. m. p. Ab eo
xxv. m. ĩ ora oceani colonia Augusti iulia cõstãtia: zubil regũ ditiõi exẽpta: & iura ĩ beticã
petere iussa: & ab eo. xxxii. m. p. colõia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab an
tiqs narrata. Ibi regia Antei: certamẽq; cũ Hercule: & espidũ horti. Affũdit̃ aũt huic æstua
riũ e mari flexuoso meatu: ĩ quo dracõis custodiæ ĩstar fuisse nũc ĩterpretant̃. Amplectit̃ ĩ
tra se ĩsulã: quã solã e uicio tractu aliq̃to excelsiores nõ tamẽ æstus maris ĩundãt. Extat in
ea & ara Herculis: nec p̃ter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus ꝑfecto
mirẽtur protẽtosa græciæ mẽdacia de iis ade amne lixo ꝓdita: q̃ cogitẽt nostros nup paulo
minus mõstrifica q̃dã de iisdẽ tradidisse. Præualidã hãc urbẽ maiorẽq; carthagine magna.
Præterea ex aduerso eius sitã & ꝓpe ĩmẽso tractu. Abtigi quoq; aliã Cornelius Nepos au
dacissime credit ab lixo. xl. m. p. In mediteraneo altera Augusti colonia ẽ babba: iulia cãpe-
stris appellata. Et tertia panasa. lxxv. m. ualẽtia cognoĩata Ab ea. xxxv. m. p. uolubile oppi-
dũ tãtũdẽ a mari utroq; distãs: & ĩ ora a lixo. l. m. amnis subub⁹ p̃ter banasã coloniã defluẽs
& magnificus & nauigabilis. Ab ea totidẽ milibus passuũ oppidũ sala eiusdẽ nominis flu-
uio ĩpositũ: iã solitudinibus uicinũ: elephãtorũq; gregibus ĩfestũ. Multo tamẽ magis au-
tololũ gẽte p q̃ iter ẽ ad mõtẽ africæ uel fabulosissimũ atlãtẽ. E mediis hũc harenis ĩ cælũ at
toli ꝓdiderũt: asperũ: squalẽtẽ qua uergat ad littora oceani: cui cognomẽ ĩposuit. Eundẽ
opacũ nemorosũq; & scatrebris fõtiũ riguũ q̃ spectat africã fructib⁹ oĩum generũ spõte ita
subnascẽtibus ut nunq̃ satietas uoluptatibus desit. Incolaꝶ nemĩnẽ ĩterdiu cerni: silere oĩa
haud alio q̃ solitudinũ horrore: subire tacitã religionẽ animos ꝓpius accedẽtiũ: p̃terq; hor
rorẽ elati sup nudila atq; ĩ uicinia lunaris circuli. Eũdẽq; noctib⁹ micare crebris ignib⁹ ægy
panũ satyrorũq; lasciuia. Impleri tibiarũ ac fistulæ cãtu tympanorũq; & cymbalorũ sonitu
strepere. Hæc celebrati auctores ꝓdidere p̃ter Herculi & ꝑseo laborata ibi: spatiũ ad eũ in
mensum incertũq;. Fuere & Hannonis carthaginensium ducis cõmẽtarii punicis rebus flo
rentissimis explorare ambitum africæ iussi: quẽ secuti pleriq; e græcis nostrisq;. Et alia que
dam fabulosa: & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ulla nec
uestigium extat. Scipione Aemiliano res in africa gerente Polybius annalium conditor ab
eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circunuectus prodidit a monte eo ad occasũ
uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumem anatin. cccclxxxv. mil. pass. ab eo
lixum. ccv. mil. pass. Agripa lixum a gaditano freto. cxii. mil. pass. abesse. Inde sinum qui uo
cetur saguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina sububam & salat. Portum ru-
bis a lixo. cccxiii. mil. pass. Inde promõtorium solis: portum risardir. Getulos: autoteles: flu
mẽ cosenum: gentem selatitos & masatos: flumẽ masatat: flumẽ darat: ĩ quo cocrodilos gi
gni Deinde sinũ. d. cxvi. mil. p. Includi montes barce promontorio excurrẽte in occcasum
quod appellatur surrentiũ. Postea flumẽ palsum. ultra quod ætiopas peroros: quorũ a ter-
go porusios. Iis iungi mediteranecs hetilos daras: at in ora æthiopas daratitas. flumẽ bam-
botũ cocrodilis & hippopotamis refertũ. Abeo montes ꝑpetuos usq; ad eum quẽ eonoche
ma dicemus. Inde ad promõtoriũ hesperũ nauigatiõe dierũ ac noctium. x. In medio eo spa
tio atlantem locauit: a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum. Romana arma
primum Claudio principe in mauritania bellauere Ptolæmeũ rege a C. Cæsare interem-
ptum ulciscente liberto Aedone: refugientibusq; barbaris uentũ constat ad montẽ atlan-
tã. Nec solũ cõsulatu ꝑfunctis atq; e senatu ducibus q̃ tum res gessere: sed equitibus quoq;
romanis qui ex eo præfuere: ibi atlãtem penetrasse gloria fuit. Quinq; sũt (ut diximus) ro
manæ coloniæ in ea prouintia: ꝑuiũq; famæ uideri potest. Sed id plerumq; fallacissimo ex
perimento deprehenditur: quia dignitate in dagare uera pigeat: ignorantiæ pudore menti

ri nõ piget. haud alio fidei proniore lapsu: ꝗ ubi falsæ rei grauis auctor existit. Et equidem
minus miror incõperta quædã esse equestris ordinis uiris. Iã uero & e senatu nõ aliũde in-
trantibus ꝗ causa luxumæ: cuius efficacissima ius sentit̃ atq; maxima cũ ebori citroq; sil-
ue exquirãtur: oẽs scopuli getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tñ tradũt in ora absala
cl. mil. passuũ flumẽ asanã marino haustu: sed portu spectabile. mox amnẽ quẽ uocãt fuut.
Ab eo ad dirin (hoc enĩ atlãti nomẽ esse eorũ lingua cõuenit) cc. mil. pas. interueniẽte flumi
ne cui nomẽ est uior. Ibi fama existere circa uestigia habitati quõdã soli uinearũ palmẽto
rũq; reliquias. Suetonius Paulinus quẽ cõsulẽ uidimus primus romanorũ ducũ trasgres-
sus quoq; atlãtã aliquot miliũ spatio ꝑdidit de excelsitate qdẽ eius quæ cæteri. Imas radi-
ces dẽsis altisq; repletas siluis incognito genere arborũ: ꝑceritatẽ enodi nitore: frõdes cu-
pressis similes præter grauitatẽ odoris tenui eas obduci lanugine: qbus addita arte posse
quales bõbicæ uestes cõfici. Verticẽ altis etiã æstate opiri niuibus. Decumis se eo ꝑuenisse
castris: & ultra ad fluuiũ ꝗ niger uocat̃ per solitudines nigri pulueris eminẽtibꝰ interdũ ue
luc exustis cautibꝰ loca inhabitabilia feruore quanꝗ hyberno tpe expertus. Qui ꝓximos ĩ
habitẽt ei saltus refertos elefãtorũ ferarũq; & serpẽtiũ oĩ genere canarios appellari. Quip
pe uictũ eius aĩalis ꝓmiscuũ iis esse: & diuidua ferarũ uiscera. Iũctã æthiopũ gentem quos
perorros uocãt satis cõstat. Iuba ptolemei pater ꝗ ꝑmus utriq; maritaniæ ĩperauit studioꝝ
claritate memorabilior etiã ꝗ regno suo: similia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi her
bã euphorbiã noĩe ab inuẽtore medico appellatã. Cuius lacteũ succũ miris laudibus cele-
brat in claritate uisus. contra serpentes & uenera oĩa priuatim dictato uolumine. Et satis
superq; de atlante.

Tingitania prouincia. Ca. II.

Tigitaniæ prouintiæ lõgitudo. clxx. mil. pas. est & gẽs in ea quõdã ꝑcipua mauro-
rum: unde nomẽ ꝓuintiæ: quos pleriq; maurusios dixerũt. Attenuata bellis ad pau
cas redit familias. Proxima illi massesylorũ fuerat: sed similimodo extincta est. Ge-
tulæ nũc tenẽt gẽtes: bamuræ: multoq; ualidissimi autololes. Et horũ pars quõdã nesimi ꝗ
auulsi iis ꝓpriã fecere gentẽ uersi ad æthiopas. Ipsa prouincia ab oriẽte mõtosa fert elephã
tos. In abila quoq; mõte & quos septẽ fratres a simili altitudine appellant freto ĩminenti
iũctis abile. ab iis ora ĩterni mari:. Flumẽ tamũda nauigabile quõdã & oppidũ. Flumẽ laud
& ipsũ nauigiorũ capax. Rusardir oppidũ & portus maluana flumiꝰ nauigabilis siga. oppi
dũ ex ãduerso maluanæ in hispania sitũ Syphacis regia alterius iã mauritaniæ. Nãq; diu re
gũ noĩa optinuere: ut bogudiana appellaret̃ extima. Itẽq; Bochi quæ nũc cæsariẽsis. Ab ea
portus magnus harpatio appellatꝰ ciuiũ ro. oppidũ. Amnis mulucha Bothi massesylorũq;
finis. Quizacenitana ꝑegrinorũ oppidũ. Arsennaria latinorũ tria mil. passuum a mari. Car-
cẽna colonia Augusti: legio secunda. Itẽ colonia eiusdẽ deducta chorte ꝑtoria gunugii. ꝓ
montoriũ Apollinis. Oppidũq; ei celeberrimũ cæsarea antea uocitatũ iol iube regia a Di
uo Claudio coloniæ iure donata eiusdẽ iussu deductis ueteranis. Oppidũ nouum & latio
datũ tipasa. Itẽq; a Vespasiano imꝑatore eodem munere donatũ icosio. Colonia Augusti
rusguniæ Rusguriũ ciuitate honoratũ a Claudio Ruzasus colonia Augusti. Salde colo-
nia eiusdem: gigili oppidũ. Tuca ĩpositũ mari & flumini ampsagg. Intus colonia augusta
quæ itẽ succa: baritẽ: tubi: subtu. Ciuitates tirinici: tigauæ. Flumina isarges: gensnabades:
sardana: lauerna: bargensina: turebi: flumẽ usariẽs nauigabile. flumẽ ampsaga abest a cæsa-
rea. ccxxxiii. mil. pas. utriusq; mauritaniæ longitudo. d. ccc. mil. pas, xxxix. mil, Latitudo, cc-
cc. lxvii. mil. passuum.

Numidia. Ca. III.

B ampsaga numida est Masinissæ clara noĩe metagonitis terra a græcis appellata.
a Nimide uero nomades a permutãdis papilionibus mapalia sua hoc est domus palu
stris cicũferẽtes. Oppida cullurus: ichadæ: ab ea ad. xlviii. mil. pas. in mediterraneo
colonia cirtha sitianorũ cognomine & alia intus sicca: liberũq; oppidũ bullaregia. Et ĩ ora
tacatua hippo regius flumẽ armua. Oppidũ trabacha ciuiũ ro. Tusca fluuius numidiæ fi-
nis. nec præter marmoris numidici ferarũq; prouentum aliud insignæ.

Africa. Ca. IIII.

Tusca zeugitana regio & quæ ꝓpriæ uocet̃ africa est. Tria promõtoria: candidum
a mox Apollonis aduersum sardiniæ: Mercurii aduersum siciliæ in altũ procurrẽtia
duos efficiũt sinus hipponẽsem ꝓximũ ab oppido: quod hipponem dirutũ uocant

diarrhidũ a græcis dictũ ꝑpter aquarũ irrigua. Cui finitimũ theudalis immune oppidum
longius a littore. Dein promontoriũ Apollinis & in altero sinu utica ciuiũ romanorũ Ca
thonis morte nobilis: flumem bagrada. Locus castra cornelia. colonia carthago: magnæ in
uestigiis carchaginis colonia maxulla: Oppida carpi: misua. Et liberũ clupea in promonto
rio Mercurii. Item libera curcubisne. Mox africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uo-
cantur qui bizantiũ incolunt. Ita appellatur regio. ccl. mil. pas. per circuitum fertilitatis exi
miæ cum centesima fruge agricolis fœnus reddēte terra. Hic oppida libere leptis adrumē
tum: ruspina: tapsus. Inde thena: sabrata contingens syrtin minorē. ad quā numidie & afri
cæ ab ampsaga lōgitudo. d. lxxx. mil. pas. Latitudo qua cognitũ est. cc. mil. Ea pars quā afri-
cam appellauimus diuiditur in duas prouintias: ueterem & nouā discretas fossa. Inrer afri
canum sequentem & reges thenas usq; producta. quod oppidũ a carthagine abest. ccxvii.
mil. pas. Tertius sinus diuiditur in geminos duarũ syrtiũ uadoso ac reciproco mari. Disr-
rhoos ad ꝑximā quæ minor est a carthagine. ccc. mil. pas. ut polybius tradit. Ipsam cētũ mil.
pas. additu. ccc. mil. ambitu. Et terra hæc autē syderũ obseruatione nobilis. Ad eam per de-
serta harenis perq; serpētes iter est. Excipiũt saltus repleti ferarũ multitudine: & introrsus
elephātorũ solitudines: mox deserta uasta. Vtrinq; garamātes ab augylis dierũ. xii. itinere
distantes. Super illos fuere gens psyli: super quos lacus lycomedis desertis circũdatus. au
gylæ ipsi medio fere spatio locantur ab ætphiopia quæ ad occidētē uergit & a regiōe quæ
duas syrtes interiacet pari utrinq; interuallo. sed littore inter duas syrtes ducētorũ q̄nqua
ginta mil. pas. Ibi ciuitas oensis. Cyniphis fluuius ac regio. Oppida neapolis taphra: abro-
thonũ: leptis altera quæ cognominatur uagna. Syrtis maior circuitu. cxxv. mil. passuũ. adi
tu autem. cccxiii. mil. Inde accolit gens cisipadũ. In intimo sinu fuit oralothophagon: quos
quidam alachroas dixere ad philenorũ aras: ex harena sunt eæ. Ab iis non procul a conti-
nente palus uasta ad annem tritonem. nomēq; ab eo accepit: palanrias appellata a Callima
cho: & citra minorē syrtim ꝯsse dicta: a multis uero inter duas syrtes. Promōtorium quod
maiorē includit buriũ appellatur: ultra cyrenaica prouincia. Ad hunc finē africa a fluuio
ampsaga populos. xxvi. habet qui romano parent imperio. In iis colonias sex præter iam su
pradictas pthinam tuburbin. Oppida ciuiũ romanorũ. xv. ex quibus in mediterraneo dicē
da absuritanũ: abutusensæ: ab oriente canophicũ: chimanense: rhimituēse: tumisdiēse. tur
bubiense: tybiburmense: tibigense. Vcitana duo maius & minus. uagense: oppidũ latinum
unum uzzalitanũ. Oppidũ stipendiariũ unũ. Castris corneliis oppida libera triginta: ex q-
bus dicenda intus acolitanum: acharitanum: auinense: abziritanũ: canopitanum: melizita-
num mararense: salaphiranum: tusdritanum: diricense: tiphicēse: tunisense: scoedense: ta-
gasense: sigense ulusuburitanum: uagiense: aliud sigenge: zianiense. Ex reliquo numero
non ciuitates tm̄: sed pleræq; etiam nationes iure dici possunt: ut nattabudes: caspitani: in
sulani: sabarbares: massilini: ciues uamacures: ethini: mussimi: marchubi: & tota getulia ad
flumen nigrin: qui africam ab æthiopia dirimit. Cyrene. Ca. V.

Yrenaica eadē pentapolitana regio illustratur Nammonis oraculo: quod a cyrenis
c abest. cccc. mil. pas. fonte solis: pentapolis urbibus maxime quinq; berenic: arsinoe:
ptolemaide apollonia: ipsaq; cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondam
uocata hesperidum supradictarum uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum
fluuius lethon: lucus sacer: ubi hesperidum horti memorantur. Abest a lepti. ccclxxxv. mil.
pass. Ab ea arsinoe theutyra uocitata. xliii. mil. pass. Et deinde ptolemais antiquo nomine
barce. xxii. mil. pas. Mox. ccl. mil. promontorium phicus per creticum mare excurrit distēs
cccl. mil. pass. a tænaro laconicæ promontorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene
a mari. xi. mil. pas. A phicunte apolloniā. xxiiii. m. pass. ad cherōnesum. lxxxviii. mil. pas. Vn-
de cathabatinũ. ccxvi. mil. passuũ accolũt marmaridæ a pharedoni ferme regiōe ad syrtim
usq; maiorem porrecti. Post eos a craucæ lesatiani. In ora syrtis nasammones quos mesam-
mones greci appellauere ab argumento loci medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager
xv. mil. passuum latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugi-
bus tantum mox uiginti mil. passuum latitudine: &. ccl. mil. pass. longitudine laseri modo
post nasammonas hasbitæ & macæ uiuunt. Vltra eos hamonienses. xi. dierum itinere a syr-
tibus maioribus ad occidentē & ipsi quaquæ uersus harenis circundati: puteos tamē haud
difficiles binum fere cubitorũ inueniunt altitudine ibi restagnantibus mauritaniæ: aquis

Domos ſale e montibus ſuis exciſo ceu lapide cõſtruũt. Ab iis ad troglodytas hyberni occaſus plaga dierũ quattuor iter: cũ quibus cõmertiũ gẽme tantũ quá carbunculum uocamus ex æthiopia uectæ. Interuenit ad ſolitudines africæ ſup minoré ſyrtim dictas uerphazania: ubi genté phazaniorũ urbeſq; alelen & cillabãſubegimus. Item cidamũ e regione ſabrate. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit: ater a noſtris dictus a natura aduſto ſimilis: aut ſolis repercuſu accenſo. Vltra eũ deſerta. Matelgæ oppidũ garamantũ. Itemq; detris affuſo fonte a medio die ad mediá noctem aquis feruentibus. totidem horis ad mediũ diem rigentibus. Clariſſimũq; oppidum garadamũ caput garadamantũ: omnia ermis romanis ſuperata: & a Cornelio Balbo triũphata: unius omniũ curru externo & quiritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cũ Balbo maiore patruo data eſt Et hoc mirũ ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros prodidiſſe. Ipſum in triũpho præter cydamũ & garadamũ oĩum aliarũ gentiũ urbiũq; numina ac ſimulacra duxiſſe que fuere hoc ordine. Tabidiũ oppidũ: niteris nationis gligemela oppidum. Bubeiũ natio uel oppidum. Enipi natio. Thuben oppidũ. Mons nomine niger: nitibrũ rapſa oppida: diſcera natio. detri oppidũ: flumẽ nathabur: tapſagũ oppidũ uãuagi natio: boin oppidũ: pege oppidũ: flumẽ daſibari. Mox oppida cõtinua baracũ: buluba: alaſi: balſa: galla: maxalla: zizama. Mons gyri: in quo gẽmas naſci titulus prodidit. Ad gramâtas iter in explicabile adhuc fuit latronibus gẽtis eius. Puteos qui ſunt nõ alte fodiẽdi ſi locoꝝ noticia adſit harenis operientibus. Proximo bello quod cum œſibus romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris cõpendiũ uiæ quatriduo dephẽſum eſt. Hoc iter uocatur ꝑter caput ſaxi. finis cyrenaicus cathabathmos appellatur oppidũ & uallis repẽte cõuexa. Ad eum terminũ cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexaginta mil. paſ. in lõgitudinẽ patet. In latitudine qua cognitum eſt. d. ccc paſſuum.

Lybia mareotis. Ca. VI.

[L]A quæ ſequitur regio mareotis libya appellat̃: ægypto cõtermina. Tenẽt marmarides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Menſura a catabathmõ ad paretonium. lxxxvi. mil. paſ. In eo tractu intus apis intereſt nobilis religione ægypti locus. ab eo paretoniũ. lxii. mil. paſſuum. Inde alexandriã. c. mil. paſſuũ. Latitudo. clxix. eſt. Eratoſthenes a cyrenis alexandriã terrectri itinere. d. xxv. mil. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlantico cum inferiore ægypto. lxxxv. mil. paſſuũ. longitudinẽ poſuit. Polybius & Eratoſthenes diligentiſſime exiſtimati ab oceano ad carthaginé magnã. lxvi. mil. paſſ. Ab ea canopum nili proximum oſtiũ. xvi. mil. paſſuũ. xxix. fecerunt. Iſidorus a tingi canopum. xxxv. xcix. mil. p. Artemidorus quadraginta minus q̃ Iſidorus. Ca. VI.

Inſulæ circa Africam & aduerſarum africæ.

[I]Nſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt menix lõgitudine xxxv. mil. paſſ. latitudine. xxv. ab Eratoſthene lotophagites appellata. Oppida habet duo menigen ab africæ latere: & altero toiar. Ipſa a dextro ſyrtis minoris promontorio paſſibus. cc. ſita ab ea. c. paſſ. contra leum cercina cum urbe eiuſdẽ nominis libera longa. xxv. mil. paſ. Lata dimidium eius ubi plurimum. ac in extremo non plus. v. mil. paſſus. Hinc per parua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis. l. mil. fere paſſ. lipadufa longa. vi. mil. paſ. Mox gauleegalata: cuius terra ſcorpionem dirum animal africæ necat. Dicuntur & in clupea emori: cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. At contra carthaginis ſinum duæ e gremio areæ aræ. Re uera autem ſcopuli uerius q̃ inſulæ: inter ſiciliam maxime & ſardiniam Auctores ſunt & has quõdam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem ambitu africæ ad meridiem uerſus: ſuperq; getulos interuenientibus deſertis primũ omnium libyi: ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitant.

Aethiopes. Ca. VIII.

[S]Vper eos æthiopũ gentes nigritæ a quo dictum eſt flumine. Gymnetes pharuſi etiam oceanum attingentes: quos in mauritaniæ fine diximus perorri. Ab iis omnibus uaſte ſolitudines orientem uerſus: uſq; garamâtes: augy laſq; & trogloditas: ueriſſima opinione eorũ qui deſertis africæ duas æthiopias ſuperponunt: & ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad oriẽté occaſũq; uerſos. Nigri fluuio eadẽ natura q̃ nilo: calamũ & papirũ & eaſdẽ gignit animãtes iiſdẽq; tẽporibus augeſcit. Oritur inter tareleos æthiopas: œcalicas. Horũ oppidũ mauin quidã ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlãtas iuxta eos: ægipanas ſemiferos: & blemmias: & gãphaſantas: & ſatyros: & himantopodas

Atlantes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nã neq̃ nominũ ullorũ inter eos ap/
pellatio est: & solẽ orientẽ occidentẽq̃ dira imprecatione cõtuẽtur: ut exitialẽ ipsis agris/
q̃. Neq̃ in sõnia uisunt qualia reliqui mortales. Troglodità specus excauant. hæ illis do
mus uictus serpẽtiũ carnes: stridorq̃ nõ uox. adeo sermonis cõmercio carent. Garamantes
matrimoniorũ exortes passim cũ fœminis degunt. Augylæ tantũ inferos colunt. Gãpha-
santes nudi: præliorũq̃ expertes externo cõgregãtur. Blẽmiis tradũtur capata abesse: ore
& oculis pectore affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uul
go pingitur forma. Himatopodes loripedes quidam: quibus serpendo ingredi natura est.
Pharusi quondam persæ comites fuisse dicuntur Herculis ad hesperidas tendentis. Nec
de africa pluraq̃ memorentur occurrunt.

De Asia. Ca. IX.

Dhæret asia quã petere a canopico ostio ad põti ostiũ Timosthenes. xxvi. xxxviii.
a mil. pas. tradidit. Ab ore autẽ ponti ad os mæotis Eratosthenes. xv. xlv. mil. pas. Vni
uersam uero cũ ægypto ad tanain. Artemidorus & Isidorus. lxxxviii. d. cc. l. mil. p.
Maria eius cõplura ab accolis traxere noĩa quare simus indicabuntur. Proxima africæ ĩco
lit ægyptus introrsus ad meridiẽ recedẽs donec a tergo prætẽdãtur æthiopes. Inferiorem
eius partẽ nilus dextra leuaq̃ diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa:
ab asia pelusiaco. clxx. mil. pass. interuallo. Quã ob causam inter insulas quidã ægyptum re
tulere: ita se findente nilo ut triquetrã terre figurã efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uoca
bulo deltã appellauere ægyptũ. Mensura ab unitate aluei unde se primum findit in latera
ad canopicũ ostiũ. cxlvi. mil. ad pelusiacũ. cclvi. mil. est. Sũma pars cõtermina æthiopiæ the/
bais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas nomos uocãt: ombiten: phãturi/
ten: apollopoliten: hermotiten: tiniten. phanturiten: coptiten: tentiriten: diopoliten: antipo
liten: aphrodipoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusiũ est regio nomos habet barbeticẽ: bu
batitẽ: thyetroiten: tanitẽ. Reliqua autẽ arabicũ hãmoniacũ tendẽtem ad Hãmonis iouis
oraculũ osiritintẽ: leontopolitẽ: atribitẽ: synopolitẽ: hermopolitẽ: xoitẽ: mendesiũ: sebenni
ten. sabastiten: setapolitẽ: heliopolitẽ: psopiten: cynopolitẽ: thermopolitẽ: brusophiten: om
phiten: seiten: ptenethũ: temphũ: naucratitẽ: ueratitẽ: meletitẽ: gynopolitẽ: menelaitẽ. Ale/
xandriæ regione. Itẽ lybiæ marcotis: heracleopolites est in insulala nili longa passus. l. mil.
in qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arsinoitæ duo sunt: hi & mẽphites usq̃ ad summũ
delta perueniũt. Cui sunt cõtermini ex africa duo œasitæ. Quidam ex iis aliqua nomina p
mutãt & substituũt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopolitẽ. Inter arsinoitẽ: autem
ac mẽphitẽ lacus fuit circuitu. ccl. mil. pas. aut ut Mutianus tradit. cccel. mil. & altitudinis
l. pas. manufactu a rege qui fecerat mœridis appellatus. Inde. lxxii. mil. pas. prope abest mẽ
phis quõdam arx ægypti regũ. Inde ad Hãmonis oraculum. xii. dierum interest. Ad scissu
ram autẽ nili quod appellauimus delta. xv. mil. pass. Nilus incertis ortus fontibus: ut p de-
serta & ordentia & imenso longitudinis spatio ambulans famaq̃ tantũ inermi quæsitu co
gnitus sine bellis: quæ ceteras oẽs terras inuenere originẽ (ut Iuba rex potuir exquirere) in
monte inferioris mauritaniæ nõ procul oceano habet: lacu protinus stagnẽte: quẽ uocant
nilidem. Ibi pisces reperiuntur alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq̃. Inde ob argumen
tum hoc cæsareæ ortus creditur: in iis quæ nili alueo spectantur: hocq̃ lacu educantur: in
heseo dicatus ab eo spectãt: hodie Præterea obseruatũ est prout in mauritania niues hym
bresue satiauerint: ita nilum increscere ex hoc lacu. Rursus indignatur fluere per arenosa
& squalentia. Conditq̃ se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in cæsariẽsis mau
ritaniæ gente masesylũ erumpit: & hominum cætus ueluti circũspicit iisdem animaliũ ar/
gumentis. Iterũ harenis receptus cõditur rursus. xx. dierũ diserti s ad proximos æthiopas
atq̃ ubi iterũ senserit hominẽ prosilit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocauere.
Inde africa ab æthiopa dispescens etiã si nõ protinus populis: feris tamen & beluis frequẽs:
siluarũq̃ opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus: quod illarum gentium lin-
gua significat aquã e tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargit quasdamq̃ tam
uaste magnitudinis quanq̃ rapida celeritate ut tamen dierum quinq̃ cursu non breuiore
transuolet. circa clarissimam earum meroen astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus
aquæ uenientis e tenebris. Dextera uero astusapes: quod latentis significationem adiicit.
Nec ante nilus q̃ se totum aquis concordibus rursus iunxit. Sic quoq̃ etiamnum gyrisan-
tes nomiatus per aliquot milia & in totũ Homero ægyptus: aliis q̃ triton. Subinde insulis

impactus totidem incitatus irritamentis.Postremo inclusus mõtibus nec alibi torrentior
uectus aquis ꝑperãtibus ad locũ æthiopũ:qui catadupi uocãtur:nouissimo catarace iter
occursantes scophlos nõ fluere ímenso fragore creditur:sed ruere.Postea lenis & confra
ctis aquis domitaq̃ uiolentia:alioquin & spatio fessus multis q̃uis faucibus in ægyptũ ma
re se euomit.Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatus ægyptum fœcundus
innatat terræ.Causas huius incrementi uarias prodidere:sed maxime probabiles etesiarũ
eo tempore ex aduerso flantium repercussu ultro in ora acto mari.aut ĩbres æthiopiæ æsti
uos iisdem etesiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timeus mathematicus occultam
protulit rationẽ.Phialiam appellari fontem eius mergiq̃ in cuniculos ipsum amnẽ uapore
anhelantem fumibus cautibus ubi conditur.Verũ sole per eos dies cõminus facto extrahi
ardoris ui:& suspensum abundare:ac ne deuoretur abscondi:idq̃ euenire a canis ortu per
introitum solis in leone contra perpẽdiculum funtis sydere stante:cum & in eo tractu ab-
sumantur umbræ.Plerisq̃ ediuerso opinatis largiorem fluere ad septemtrionẽ sole disce-
dente:quod in cancro & leone euenit.Ideoq̃ tunc minus siccari.Rursus in capricornũ &
austrinum polũ uerso sorberi:& ob id partius fluere.Sed Timæo siquis extrahi posse cre-
dat umbrarum defectus iis diebus & locis sine fine abest.Incipit crescere luna noua quæ-
cunq̃ post solstitium est sensim modiceq̃ cancrũ sole transeunte:abundantissime autẽ le
onem.Et residet iu uirgine iisdem quibus accreuit modis in totum autẽ reuocatur intra
ripas in libra:ut tradit Herodotus centesimo die.Cũ crescit reges aut præfectos nauigare
eo nefas iudicatum est.Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehendũtur.iustũ ĩcre-
mentum est cubitorũ.xvi.Minores aquæ nõ oĩa rigant.Apliores detinent tardius recedẽ-
do.Hæ serendi tempora absumunt solo mandante.Ille non dant sitiente. Vtrũq̃ reputat
prouintia in.xii.cubitis famẽ sentit.In.xiii.etiãnum exurit.Xiiii.cubita hilaritatem afferũt
xv.securitatem.xvi.delitias.Maximũ incremẽtũ ad hoc æui fuit cubitorum.xviii.Claudio.
principe.Minimũq̃ pharsa ico bello:ueluti necem Magni prodi gio quodã flumine auer-
sante.Cũ stetere aquæ opertis molibus admittũtur.Vt quæq̃ liberata est terra:seritur. Idẽ
amnis unus omniũ nullas expirat auras.Ditionis ægypti esse incipit a fine æthiopiæ sycne
ita uocatĩ ĩsula.c.mil.pas.ambitu.in qua cerastiæ sũt latere arabiæ & ex aduerso ĩsule.iiii.pi-
le.d.c.mil.pas.& a nili fixura.unde appellari diximꝰ deltã.Hoc spatiũ edidit Artemidorus:
& in eo.ccl.oppida fuisse.Iuba.cccc.mil.pas.Aristocreon ab elephantide ad mare.ccl. milia
pas.Elephantis insula infra nouissinum cataractem.cccc.mil.pas.& supra syenem.xvi. milia
habitatur.Nauigationis ægyptiæ finis ab alexandria.d.lxxxy.mil.pass.in tantũ errauere su
prascripti.Ibi æthiopicæ cõueniunt naues.Namq̃ eas plicatiles humeris transferunt quoti
ens ad cataractas uentum est.Aegyptus super cæterã antiquitatis gloriam.xx.mil.urbium
ibi Amase regnante habitata præfert.Nunc quoq̃ multis etiam ignobilibus frequẽs cele
bratur tamen Apollinis:mox leucothe:& dispolis magna.Eadem thebe:portarum.c.nobi
lis:fama copiosa indicarum arabicarũq̃ mercium nilo proximum emporium. Mox uene-
ris oppidum:& iterum iouis ac tentyris:infra quod abydus Mẽnonis regia:& Osiris tem-
plo inclytum.vii.dierum itinere in lybiam remotum a flumine Deinde ptolemais & pano
polis ac Vereris iterum.Et in lybico lycon ubi montes finiunt thebaidẽ.Ab iis oppida mer
curii:alabastrũ canũ:& supradictũ Herculis Deinde arsinoes & iam dicta memphis : inter
quã & arsinoitem nemeon.In lybico turres quæ piramides uocantur.labyrinthus in miri-
dis lacu nullo addito ligno ex ædificatus:& oppidũ erialon.Vnũ præterea intus & arabiæ
conterminum claritatis magnæ solis oppidum.

Alexandria. Ca. X.

[S]Ed iure laudetur in littore ægyptii maris alexandria a magno Alexandro condita
in africæ parte ab ostio canopico.xii.mil.pas.iuxta mareotim lacũ : qui lacus antea
arapotes noĩabatĩ.Metatus est eã Dinocrates architectus pluribus modis memora
bili ingenio.xv.mil.pas.laxitate inserta ad effigiẽ macedonicæ chlamydis orbe gyrato laci
niosam dextra leuaq̃ anguloso ꝑcursu:iã tũ tamen quinta situs parte regi dicata.Mareo-
tis lacus ad meridianã urbis partẽ euripo & canopico ostio mittitur.ex mediterraneo com
mercio.Insulas quoq̃ plures amplexus.xxx.mil.pass.traiectu.dc.ambitu ut tradit.Claudi-
us Cæsar.Alii schœnos in latitudinem patere.xl.faciunt schœnunq̃ stadia.xxx.Ita fieri lõ
gitudinis.cl.mil.passuum:tantundem & latitudinis.Sunt in honore & intra decursus nili

multa oppida præcipue quæ nomina dedere ostiis non omnibus.xi.enim reperiuntur: su/
perq; quattuor quæ ipsi falsa ora appellant.Sed celeberrimis septé:proximo alexandriæ ca
nopico:deinde bolbitino:sebenitico:phânitico mendésico:tanico:ultimoq; pelusiaco. præ
terea buthos:pharbetos: leõtopolis:atribis:isidis oppidũ:busiris cynopolis:aphroditos:sais
naucratis:unde ostium quidam naucraticum nominant:quod alii heracleoticum: canopi/
co cui.vi.mil.pas.proximum est præferentes:

Arabia. Ca. XI.

Ltra pelusiacũ arabia est ad rubrum mare pertingés & odoriferam illam ac diuitem
u & beatæ cognomine inclitã.Hecabanũ & elbonitarum & scenitarũ arabũ uocatur
sterilis præterq̃ ubi scyrie confinia attingit.nec nisi cassio mõte nobilis. His arabes
iunguntur:ab oriente cácleis:a meridie cedreis quidam:dein ambo nabatheis.Herœpoli/
ticus uocat́ alterq; lelanitic⁹ sinus rubri maris in ægyptũ uergentis.cl.mil.pass.interuallo.
Interduo oppida læana & in nostro mari gaza.Agrippa a pelusio arsinoẽ rubri maris oppi
dum per deserta.cxxv.mil.pas.tradit tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis. Ca XII.

Vxta syria litus occupat quõdam terrarum maxima & pluribus distincta noíbus.
i Namq; palestina uocabetur qua contingit arabas & iudea:& cœle : dein phœnice:
& qua recedit intus damascena:ac magis etiam nũ meridiana babylonia. Et eadẽ
mesopotamia inter euphraten & tigrin:quaq; transit taurum:rophœne. Citra uero etiam
comagene.Et ultra armeniam adiabene:assyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antio/
chia.Longitudo eius inter ciliciam & arabiam.cccclxx.mil.pas.est.Latitudo a seleutia pie/
ria ante oppidum in euphrate zeumam.d.uigintiquinq; mil.pass. Qui subtilius diuidunt
circum euphraten syriam phœnicem uolunt : & esse oram maritimam syriæ:cuius pars sit
idumea & iudea:deinde phœnicem deinde syriam.Id quod præiacet mare totum phœni/
cum appellatur.Ipsa gés phœnicum in gloria magna litterarũ inuétionis:& syderũ: naualí
umq;:ac bellicarũ artiũ.A pelusio capriæ castra:cassius mons:delubrũ Iouis Cassii tumu/
lus magni Pompeii tracine.Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

Idumca syria:palestina:samaria:ascalum:azotus:cæsaræa. Ca. XIII.

Ox idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus:quẽ quidã.cl.mil. pas. cir/
m cuitu tradidere.Herodotus cassio mõti applicuit.Nunc est palus modica.Oppida
rhino:colura:& intus raphace:gaza:& intus athedõ:mons angaris. Regio per orã
samaria oppidum ascalo liberum:azotus:samnes duæ.Altera intus ioppe phœnicum anti
quior terrarum inundatione ut ferunt(insidet colli præiacente saxo : in quo uinculorum
Andromadæ uestigia ostendunt.Colitur illic fabulosa ceto.inde apollonia stratonis tur/
ris:eademcæsarea ab Herode rege condita.Nunc colonia prima flauia a Vespasiano impe
ratore:deducta.Finis palestines.clxxxix.mil.pass.a cõfinio arabiæ.Deinde phœnices.Intus
autem samaria.Oppida neapolis quod antea marmortha dicebatur. Sebaste in monte altio
re gamala.Supra idumeam & samariam.

Iudæa:galilæa:hierico:henmaus:lydda:ioppe. Ca. XIIII.

Vdea longe lateq; funditur.Pars enim syriæ iunctã galilæa uocatur. Arabiæ uero
i & ægypto proxima parea asperis dilpsa montibus:& a cæteris iudeis iordane am/
ne discreta.Reliqua iudea diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordíe.Hie
ricontẽ palmetis consitã:fontibus irriguã:emmaũ:lyddã.ioppicã:acrabathenã:& zophani/
ticã : thamiticam:bethole:& thephene:norine in qua fuere hierosolyma lõge clarissima ur
bium orients:nomen iudeæ:modo herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Ca. XV.

Ordanis annis oritur e fonte peneade:qui cognomen dedit cæsareæ de qua dice/
i mus:amnis amœnus:& quatinus locorum situs patitur ambitiosus:accolisq; se præ
bens uelut inuitus:asphaltité lacum dirum natura petit:a quo postremo ebibitur
aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas.Ergo ubi prima cõuallium fuit occasio:in la/
cum se fundit:quem plures genesaram uocant.xvi.mil.pass.longitudinis.vi.mil. latitudi/
nis:amœnis circũseptus oppidis.ab oriente iuliadæ & hippo:a meridie:tharitie:quo & no/
mine aliqui etiam lacum appellant.ab occidente tiberiade aquis calidis salubri.

Asphaltites. Ca. XVI.

Sphaltites nihil præter bitumẽ gignit: unde & nomẽ. Nullũ corpus animaliũ reci-
a pit. tauri cameliq; fluitãt. Inde fama nihil in eo emergi. Longitudine excedit. c. mil.
pass. Latitudine maxima. xxv. implet. Minima sex. Prospicit eũ ab oriẽte arabia no-
madum a meridie acharon: secunda quondã arx iudeæ ab ierosolymis. Eodem latere est ca
lidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquarũ gloriam ipso nomine præferens.

Gens hessenorum. Ca. XVII.

B occidẽtali littore hesseni: quos fugitãt usq; quaq; nocentes. Gens sole & in toto
a orbe præter cæteras mira: sine ulla femina: omni uenere abdicata: sine pecunia so-
cia palmarũ. In diem ex æquo cõuenarũ turba renascitur: lõge frequẽtatibus quos
uita fessos ad mores eorũ fortunæ fluctibus agitat. Ita per seculorũ milia (icredibile dictu)
gens æterna est: in qua nemo nascitur. Tã fœcũda illis aliorũ uitæ penitẽtia est. Infra hos
egadda oppidũ fuit secundũ ab hierosolymis fertilitate palmetorũq; nemoribus. Nunc al
terũ bustũ. Inde masada castellum in rupe & ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus
iudea est.

De capolis. Ca. XVIII.

Vngitur e latere syrie decapolitana regio numero oppidorũ in qua nõ omnes eadẽ
i obseruant. Plurimi tamẽ damascũ & opotũ riguas amne chrysoroa: fertilẽ philadel
phiã raphanã: oĩa in arabiã recedẽtia. Scytopolin antea nisa a Libero patre sepulta
nutrice ibi scytis deductis. Gaddara hieramiace præfluente & iã dictũ hippodiũ. Pellã aq̃s
diuitem. galasam eanatã. Intercurrunt cinguntq; has urbes tetrarchiæ: regnorũ instar sin-
gulæ: & in regna contribuuntur: tracoitis paneas. In qua cæsarea cum supradicto fonte a-
bila: arca: ampelœssa: gabæ.

Tyrus & sydon. Ca. XIX.

Inc redeũdũ est ad orã atq; phœnicẽ. Fuit oppidũ crocodilo. Est flumẽ nẽptoria ur
h bi nudosum. Sigaminũ promõtoriũ: carmelũq;. Et in monte oppidũ eodẽ nomine
quõdam egbatana dictũ. Iuxta getta gebba. Riuus pagida siue belus: uitri fertiles
harenas paruo littori miscens. Ipse & palude cendeuia a radicibus carmeli profluit. Iuxta
colonia Glaudii Cæsaris ptolemais quæ quõdam ace. Oppidũ ecdippa. Promontoriũ albũ
Tyrus quõdam insula præalto mari septingẽtis passibus diuisa. Nũc uero Alexandri op-
pugnãtis operibus cõtinens. Olim partu clara urbibus genitis: lepti: utica: & il a romani ĩ-
perii emula terrarũ orbis auida carthagine: etiã gadibus extra orbẽ conditis. Nũc oĩs eius
nobilitas cõclylio atq; purpura cõstat. Circuitus. xix. mil. pass. est. Intra paletyro inclusa. op
pidum ipsum. xxii. stadia optinet. Inde ide ac sarepta & ornithon oppida. Et sidon artifex
uitri. thebarũq; boetiarũ parens.

Mons libanus. Ca. XX.

Tergo eius mons libanus orsus centũ quinquaginta stadiis zymirã usq; porrigit
a quæ cœlesyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduersus anteliba
nus obtenditur quõdam muro cõiunctus. Post eũ introrsus decapolitana regio ẽ:
prædictæq; cũ ea tetrarchiæ & palestines tota laxitas. At in ora nũc subiecta libano fluuius
nagoras beritus colonia quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidũ: flumẽ lycos: palæbi-
blos: flumen adonis. Oppida biblos: botris: sycada: trieris: calamos: tripolis quõdam. Tyri &
sidonii & araradii optinẽt orthoeleuteros flumẽ. Oppida zymira: marathos: cõtraq; arara
dos septem stadiorũ oppidũ: & insula ducẽtis passibus ea continente distans. Regio ĩ qua
supradicti desinunt mõtes. Et interiacentibus cãpis bargilus mons incipit. Hic rursus sy-
ria desinente phœnice. Oppida carnebala: neapaltos: Gabala prom ontorium in quo laodi
cea libera: diopolis: heraclea: caradrus: posidium.

Siria Anthiochia. Ca. XXI.

Einde promontorium syrie antiochenæ. Intus ipsa anthiochia libera: epidaphneis
cognominata oronte amne diuiditur. In promontorio autem seleucia libera pieria
appellata.

Cassius mons. Ca. XXII.

Vper eam mons eodẽ quo alius nomine cassius. Cuius excelsa altitudo quarta ui-
f gilia orientẽ per tenebras solẽ aspicit breui circunactu corporis diẽ noctẽq; pariter
ostẽdens. Ambitus ad cacumine. xix. mil. pas. est altitudo per directũ. iiii. At in ora
amnis orontes natus inter libanũ & antelibanũ iuxta heliopolim. Oppidũ rhoses. & a ter-
go portæ quæ syriæ appellantur interuallo rhosiorum montium & tauri. In ora oppidum
myriandros. Mons amanus. In quo oppidum bomite. ipse ab syris ciliciam separat.

Cœle syria. Ca. XXIII.

Vnc interiora dicantur. Cœle habet apameam marſia amne diuiſam. Anazerinorũ
tetrachia bãbicem: quæ alio nomine hierapolis uocatur. Syris uero magogibi pro-
digioſe. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata a dira
bellũ: unde regio chalcidene fertiliſſima ſyriæ. Et inde cyrreſtica: irneazates: gindare nos
gabenos tetrachias duas quæ granii comatitæ uocantur. Hermiſenos: hylatas: itureorũ gẽ
tem: & qui ex iis betemi uocãtur. Mariaminitanos. Tetrarchiã quæ mãmiſea appellaṫ. Para
diſum: pegnas: penelenitas: ſeleuciã: præter iam dictas duas: quæ ad euphraten: & quæ ad
amellũ uocantur. Tradicenſes. Reliqua autẽ ſyria habet exceptis quæ cũ euphrate dicenṫ
arbethuſios: berœneſos: epiphanenſes: ad orientẽ laodicenos: qui ad libanũ cognominan-
tur: leucadios lariſſeos: præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominib⁹ decem &
ſep tem.

Euphrates. Ca. XXIIII.

T de euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimũ fuerit. Oritur in præfactura armeniæ
maioris caranitide. Vt prodidere ex iis qui proxime uiderunt Domitius Corbulo
in monte aga. Licinius Mutianus ſub radicibus montis quẽ capotẽ appellant: ſu-
pra cymirã. xii. mil. paſ. initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primũ: mox anexiã arme
niæ regiones a cappadocia excludẽs. Daſcuſa abeſt a zimara. lxxxv. mil. paſſ. inde nauigaṫ
paſtonã quinquaginta mil. paſ. Melitenen cappadociæ. xxvii. mil. paſſ. Elegeam armenie. x.
mil. paſſ. acceptis fluminibus lyco: arſania: arſano: Apud eligeam occurrir ei taurus mons.
Nec reſiſtit q̄q. xii. mil. paſſ. latitudine perforata præualens omnia uocant irrumpentem.
Mox ubi cornu perfregit euphraten. Vltra quoq; ſaxoſum ac uiolentum arabiam. Inde le
ua merorum dictam regionem tricena menſura dextraq; comagenem diſterminat. Pontis
tamen etiam ubi taurũ expugnat patiens. Apud claudiopolim cappadociæ curſum ad oc-
caſum ſolis agit. Primo hunc illi impugnatus curſum taurus aufert: uictuſq; & abſciſſus
ſibimet alio modo uincit: ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquaṫ
hoc eunte quo uult: illo prohibẽte ire qua uelit. A cataractis iterũ nauigatur quadragiuta
mil. paſ. inde comagenes apud ſamoſata. Arabia præter ſupradicta habet oppida edeſam:
quæ quõdam antiochia dicebatur: callirhoen a fonte nominatã: caras clade Craſſi nobiles
Iungitur præfectura meſopotamiæ originem a ſyris tradẽs in qua ante muſia & incepho
rium oppida. Mox arabes qui rhetaui uocantur. Horum caput ſyngara. A ſamoſatis autẽ
latere ſyriæ martias amnis influit. Gingla comagenem finit. Merorum ciuitas incipit. Op-
pida alluuntur epiphania & antiochia: quæ ad euphraten uocantur. Item zeugma. lxxii. m.
paſſuum a ſamoſatis tranſitu euphrati: nobilis. Ex aduerſo apameã Seleucus. Idem utriuſ
q; condito ponte iunxerat. Qui cohærent meſopotamiæ rhoali uocautur. At in ſyria oppi
da europum tapſacum quõdam nunc aphipolis. Arabes ſhœnitæ. ita feruntur uſq; urã lo-
cum: in quo conuerſus ad orientem relinquit ſirie palmirenas ſolitudines quæ uſq; ad pe-
tram urbem & regionem arabiæ fœlicis appellate pertinent.

Palmiras. Ca. XXV.

Almira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli & aquis amœnis: uaſto undiq; ambitu harenis
includit agros: ac uelut terris exempta a rerũ natura priuata ſorte inter duo impe
ria ſumma romanorũ parthorũq;. Et prima in diſcordia cuius ſemper utrinq; cura
Abeſt a celeutia parthorũq; uocatur ad trigin quingentis trigintaſeptẽ mil. paſ. A proxi-
mo uero ſyriæ littore ducentis quiquagintaduobus mil. Et a damaſco uigintiſeptẽ mil. p.

Hierapolis. Ca. XXVI.

Ropius infra palmiræ ſolitudines ſtellendena regio eſt. dictaq; iam hierapolis ac
berœa & chalcis. Vltra palmirã quoq; ex ſolitudinibus iis aliquit optinet emeſa 're
melanũ dimidio propior petræ q̄ damaſcus. Arura huic proxima eſt: Philiſcum op-
pidum parthorum ad euphratẽ: ab eo ſcleuciã dierum decẽ nauigatio: totidẽq; fere baby
lonẽ. Scindiṫ euphrates a zeumate. lxxxiiii. mil. paſ. circa uicũ maſſicen. Et parte leua iu me
ſopotamiam uadit per ipſam ſeleuciam: circaq; eam præfluenti infuſus tigri. Dexteriore
autem alueo babylonẽ quõdam caldeæ caput petit: mediãq; permeans. Item qua otrin uo
cant: diſtrahitur in paludes. Increſcit autẽ & ipſe nili modo ſtatis diebus paulum differens
ac meſopotamiam inundat ſole obtinente uiceſimam partẽ cancri. Minui incipit in uirgi-
ne & leone tranſgreſſo. In totum uero remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiuncte gentes. pamphilia: iſauria: homanadum: piſidia: lycao

nia taurus mons. lycia. Ca. XXVII.

s
Ed redeamus ad oram ſyriæ cui proxima eſt cilicia. Flumen diaphanes: mons cro
codilus parte amani montis. Flumina andracus: pynarus: lycus: ſinus iſſicus. Op-
pidum iſſos: idem alexandria. Flumen chlorus: oppidum aege liberum. amnis pyra-
mus: portæ ciliciæ: oppida mallos: magirſos: & intus tharſos. Campi alei: oppida caſſiponis:
mopſos liberum pyramo impoſitum: thynos: zephyrium: ſácile. Amnes ſaros: cygnus: thar
ſum liberam urbem procul a mari ſecans. Religio celendiritis cum oppido. Locus nymphe
um: ſoloe ciliciæ: nunc pompeiopolis. Adara cybira: pynare: pedalie: hales: arſinoe: tabe: do-
rion. Iuxtaq́ mare coricos: eodem nomine oppidum & portus & ſpecus. Mox flumen cali
cadnus. Promontorium ſarpedon: horrida horme. Mili promontorium & oppidum Vene
ris a quo proxime cyprus inſula. Sed & in continente oppida myanda: anemurium: corace-
ſium: finiſq́ antiquus ciliciæ: melas amnis. Intus autem dicendi anazerbini: qui nunc cæſa
raguſtani: caſtabala: epiphania quæ antea eniandos: eleuſa: iconium. Seleucia ſupra amnen
calicadnum tracheotis cognomine a mari relata: ubi uocabatur hormia. Præterea intus flu
mina liparis: bombos: paradiſius. Mons imbarus. Ciliciæ pamphiliam omnes iunxere ne-
glecta gente iſauriuca. Oppida eius intus iſaurca: clybanus: lalaſis fluuius decurrit. Hic
autem ad mare a nemuriæ regione ſupradicta. Simili modo omnibus qui eadem compo
ſuere ignorata eſt contermina illi gens homanadum: quorum intus oppidum homana.
Cætera caſtella. xliiii. inter aſperas conualles latent. Inſident uerticem piſidiæ quondam
ſolymi appellati: quorum colonia cæſarea: eadem antiochia. Oppida orōda: a galeſos. Hos
ĩcludit lycaonia in aſiaticam iuriſdictionem uerſa: cum qua conueniunt philomeliſenſes:
tymbriani: leucolithi: pelteni: tyrienſes. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte gala-
tiæ contermina eſt ciuitatum. xiiii. urbe celeberrima iconio. Ipſius lycaoniæ celebrãtur the
baſa in tauro: idæa in confinio galaciæ atq́ cappadociæ. A latere autem eius ſuper pamphi
liam ueniunt thracum ſoboles nyliæ. Quorum aricanda oppidum: pamphilia ãte moſopia
appellata. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius ſydæ: & in monte aſpendum:
plantaniſtum perga. Promontorium leucolla. Mons ſatdemiſus: amnis eurimedon iuxta
aſqendum fluens caractes: iuxta quem lyrneſus & olbia. Vltimaq́ eius oræ phaſelis: iunctũ
ei mare lyciũ ẽ genſq́ lycia: unde uaſtus ſimos. Taurus mõs ab eois ueniens littoribus che
lidonio promontorio diſterminatur. Immenſus ipſe: & innumerarum gentium arbiter: de-
xtro latere ſeptentrionalis: ubi primum ab indico mari exurgit: leuo meridianus: & occa-
ſum tendens: mediamq́ diſtrahens aſiam niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit
ergo ad ſeptemtriones: flexuſq́ immenſum iter quærit: uelut de induſtria rerum natura
ſubide æquora opponente: hinc phœnicum: hinc ponticum: illinc caſpium & hyrcanum: cõ
traq́ mœotium lacum torquetur. Itaq́ colliſus inter hæc clauſtra: & tamen uictor flexuo-
ſus euadit uſque ad cognita ripheorum montium iuga numeroſis nominibus: & nouis
quocunq́ incedit in ſignis. Imaus prima parte dictus: mox edigis: paropaniſus: circius: cam
bades: pharphariades choatras: oreges: oroandes. nyphates: taurus. Atq́ ubi ſe quoq́ exu-
perat caucaſus: ubi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis ſarpedon: coraceſius: gar
gus: iterumq́ taurus etiam ubi dehiſcit: ſeq́ populis apperit: portarum tamen nomine uni-
taté ſibi uendicans: quæ alibi armenicæ: alibi caſpiæ: alibi ciliciæ uocantur. Quinetiá confra
ctus effugiens quoq́ maria plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet: & a dex-
tra hyrcanus caſpius: a leua pariedrus moſchius: amazonicus: coraxicus. ſcythicus appella-
tus. In uniuerſum uero græce ceraunius. In libya igitur a promontorio eius oppidum ſe-
mena: mons chimera noctibus flagrans: epheſtium ciuitas: & ipſa ſæpe flagrantibus iugis.
Oppidum olympus ibi fuit: nunc ſunt montana gage corydalla rhodiopolis: Iuxta mare li
mira cum amne: in quem aricandus influit: & mons maſicitus: andria ciuitas mira: oppida
aperie & antipellos: quæ quondam habeſſus atq́ in receſſu pellus. Deinde phyrra. Itemq́
xantus a mari. xv. mil. paſ. flumen eodem nomine. Deinde patara: quæ prius pataros: & in
monte ſydinia. Promontorium gragus. Vltra par ſinus prioribus. Ibi pyrama: & in quæ ly-
ciam finit termeſus. Lycia quondam ſeptuaginta oppida habuit: nunc trigintaſex. Ex his
celeberrima præter ſupradicta canas: candima: ubi laudatur oenium nemus. Pedalia coma
præfluente. Edeſa cyane: aſcandíalis: amelas: noſcopium: troa: telendus. Comprehendit & ĩ

mediterraneis cabaliam:cuius tres urbes:oemanda:balbura.bubona Telmeſo. Aſiaticum
mare ſiue carpatium:& quæ proprie uocatur aſia in duas eam partes Agrippa diuiſit. Vnã
incluſit ab oriente phrygia & lycaonia:ab occidente ægæo mari:a meridie ægiptio:a ſeptẽ
trione paphlagonia. Huius longitudinem.ccccIxx.mil.paſſ.Latitudinem.ccc.mil.fecit. Al
teram determinauit ab oriente armenia minore. Ab occidente phrygia lycaonia pamphy⸗
lia. A ſeptemtrione prouintia pontica. A meridie mari pamphylio. Longa.d.lxxv.mil.paſſ.
Lata.cccxxv.mi. In proxima ora caria eſt: mox ionia. Vltra eam æolis: media doride.
Circunfunditur mari utroqꝫ latere ambiente. In ea promontorium pedalium. Amnis glau
cus deferens temedum. Oppidum dedala cyria fugitiuorum. Flumen axon:oppidũ calida.

Indus fluuius. Ca. XXVIII.

Mnis nidus cybiratarum iugis ortus recipit.lx.perennes fluuios torrẽtes uero ¡am
a plius centum. Oppidum caunos liberum:dein pyrnos. Portus creſſa a quo rhodus
inſula paſ.xx.mil. Lacus lorima. Oppida thyſanuſa:paridion:larimna. Sinus tym⸗
nias. Promõtorium aphrodiſias. Oppidum lydas. Sinus ſchœnus. Regio bubaſus. Oppidũ
fuit acanatus:alio nomine dulopolis. Eſt in promontorio gnidos libera: triopia. Deinde
peguſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris incipit:ſed prius teſga. Et mediterrâeas iuriſdictio
nes indicaſſe conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipſum oppidũ phrigiæ eſt Conueniũt
eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. Ca. XXIX.

Eleberrima urbs laodicea impoſita eſt lyco flumini latera alluentibus aſopo & ca⸗
c pro:appellata primo dioſpolis:dein rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nomina⸗
re non pigeat. hydrelitæ:timiſiones:hieropolitæ. Alter conuentus a ſinnade acci⸗
pit nomẽ. Conueniunt lycaones:appiani:corpeni:dorilei:mudei:iulienſes:& reliqui igno⸗
biles populi.xv. Tertius apameam uadit ante appellatam celenas.dein ciboton. Sita eſt in
radice montis ſigniæ circunfuſa:marſia obrima obra fluminibus in mæandrum cadentibus
Marſyas ibi creditur ortus:ac paulo mox conditus:ubi certauit tibiarum cantũ cum Apol
line: Aulocrenes ita uocatur conuallis.x mil.paſſ.phrygiam ab a pamea petentibus. Ex hoc
cõuentu deceat nominare metropolitas:dionyſiopolitas:euphorbenos:ac moneſos:pelte
nos:ſiluiâos. Reliqui ignobiles.ix. Doridis ſinu leucopolis:amaxitos:eleuſis:& eutene. De
inde cariæ oppida piacium:eutane:halycarnaſus. Sex oppida contributa ei ſunt a magno
Alexandro thagele:aſideni:ednaſſa:euranium:pedaſum:telmeſſum. Habitatur ĩter quos
ſinus ceraunicum & iaſium Inde mindos:& ubi fuit palemĩdus:nariandus:neapolis:aran⸗
da termera libera:bargila & a quo ſinus iaſius oppidum iaſus. Caria ĩnteriorum nominum
fama prænitet. Quippe ubi ſũt oppida milaſa libera:ãtiochia:ubi fuere ſeminethos & chra
naos oppida:nunc eam circunfluunt meander & moſſinus. Fuit in eo tractu & mæandro⸗
polis. Eſt eumenia cludro flumini appoſita. Glaucus amnis. lyſias oppidum:& othruſa:be⸗
recintæius tractus:niſa:trallis:eadem euantia & ſeleucia & antiochia dicta. Alluitur eudo
ne amne. perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſũt thy
donos pyrrha:eurome:heraclea:myſon:alabanda libera:quæ conuentum eum cognomina
uit. Stratonice:alibra libera.hynidos.ceramus:throcene:phorontis. Longinquiores eodem
diſceptant foro orthronienſes:halydienſes:ſeu hippini:xiſtrani:hydienſes:appillõiatæ:tra
pezopolitæ:aphrodienſes liberi. Præter hæc coſinus:harpaſa appoſita fluuio harpaſo: quo
& trallicõ cum fuit alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſu
per inoiam procedit:phrygiæ ab exortu ſolis uicinia:ad ſeptemtrionem myſiæ: merioiana
parte cariam amplectens:meonia ante appellata. Celebratur maxime ſardibus ĩ latere timo
li montis:qui ante temolus appellabatur uitibus conſitus:ex quo profluente pactoln eo⸗
demqꝫ chryſorhoa ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipſa lyde mide uocitata ẽ: clara ſtagno
gygeo. Sardiana appellatur nũc ea iuriſdictio. Conueniuntqꝫ in eam extra prædictos ma
cedones:cadueni:loreni.philadelpheni:& ipſi ĩ radice tĩoli cogamo flumini appoſiti. Meo
nii:tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæandro alluuntur. Apolloniheritæ.myſotmolitæ
& alii ignobiles. Ionia ab iaſio ſinu incipiens numeroſo ambitu littorum flectitur. In eã pri
mus ſinus baſilicus. Roſſideum promontorium & oppidum: oraculnm brãcidarum appel⸗
latum. Nunc didymei Apolinis a littore ſtadiis.xx.mil. Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ ca

put.Lelegeis antea & phitiusa:& anactoria nolata:super.lxxx.urbium per cuncta maria ge
nitrix:nec fraudanda ciue Cadmo qui primus prosaicam orationē condere īstituit.Amnis
meander ortus est lacu in mōte aulocrene plurimisqꝫ affusus oppidis: & repletus flumini
bus:crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur reuerti.Apamenam primum peruaga
tur regionem:mox eumeneticam:ac dein hircaleticos campos postremo cariam placidus:
omnesqꝫ eos agros fertilissimo rigans limo.Ad decimū a mileto stadium lenis illabitur ma
ri.Inde mons latinus.Oppida heraclea.Montis eius cognominis cariæ minus:quod primo
condidisse iones narrantur:athenis profecti naulocum prienne.In ora quæ trogela appel
latur gessus amnis.Regio omnibus ionibus sacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fugiti
uis conditum(uti nomen inditio est)phygela fuit & marathesium oppidum.Supra hæc ma
gnesia meandri cognomine insignis a thessalica magnesia orta.Abest ab epheso.xv.m.p.
Trallibus eo amplius.ccc.mil.antea thessaloce & adrolitia nominata & littori apposita.De
rasidas insulas secum abstulit mare.Intus & tyana alluitur:& lyco pelopea:aliquādo & eu
hippia cognominata.In ora autem mathium:ephesus amazonum opus multis ante expeti
ta nominibus.Alopes cū pugnatū apud troiā ē:mox ortygia & morges uocata est & smyr
na cognomine thracia & hemonion & ptele.Attollitur monte pione.Aluitur castro in cyl
bianis iugis orto:multosqꝫ amnes deferente & stagnum pegaseum: quod phyrites amnis
expellit.Ab iis multitudo limi est:qua terras propagat.mediisqꝫ iam campis syrien insulas
adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa.E diuersis regionibus duo seli
nuntes.Ab epheso mathium aliud colophoniorum.& intus ipsa colophon:haleso affluēte
Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit.& notium oppidum.Promōtorium cyreneum:
mons minas.ccl.mil.pas.excurrens:atqꝫ in continentibus campis residens.Quo in loco ma
gnus Alexander intercidi planiciem eam iusserat.vii.mil.d.pas.longitudīe:ut duos sinus
iungeret:erythrasqꝫ cum minante circunfunderet.Iuxta eos fuerunt oppidap telecn:he
los:doryon:nunc est aleō.Fluuius corineon.Minātis promontorium: clazomenæ:perthe
niæ:& epiothophoria appellatæ cum insulæ essent.Alexander idem per duo stadia conti
nenti adnexuit.Interiere intus daphnus & hermesia:& syphilum quod ante tenealis uoca
batur caput mæoniæ:ubi nunc est stagnum salocobite & tharceopolis substituta syphilo:
& inde.iliicolpe & hinc libade regredientibus.Inde abest.xii.mil.ab amozone condita:re
stituta ab Alexandro.Inora smyrna amne melete gaudens non procul orto.Montes asiæ
nobilissimi in hoc tractu fere explicant se:mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi ra
dicibus iunctus.Is in dracone desinit: draco in timolo:timolus in cadmo:ille in tauro. A
smyrna hermus amnis campos facit:& noī suo adoptat.Oritur iuxta adorilaum phrygiæ
ciuitatem:multosqꝫ colligit fluuios:inter quos phrigem:qui nomine genti dato a caria eā
disterminat:hyllum & cryō & ipsos phrygiæ:mesiæ:lydiæ āmibus repletos.Fuit in ora eius
oppidum temnos:nunc in extremo sinu smyrne cesseopoli promontorium.Leuce dein op
pidum quod insula fuit:finisqꝫ ioniæ.Smyrneum conuētum magna pars æoliæ quæ mox
dicetur frequentat:præterqꝫ macedones hyrcani cognominati & magnetes.A syphilo ue
ro ephesum alterum lumē asiæ remotiores conueniunt cæsarienses:metropolitæ: cilbiani:
īferiores & superiores mysii:macedones:metaurēses:bruilitæ:hibepeni:diosieritæ.

Ephesus:æolis:troas:pergamus. Ca. XXX.

Eolis proxima est quondam misia appellata:& quæ hellesponto adiacet troas. Ab
a ea phocea:ascanius portus:dein fuerat larissa & cume mirina: quæ sabastopolī se
uocat.& intus ægea italiæ possidea:nenaticos temnos.In ora autem titanus amnis
& ciuitas ab eo cognominata.Fuit & grinia:nunc tantum portus solis insula apprehensa.
Oppidum elea:& ex mysia ueniens caicus amnis.Oppida pithane canaiusam.Intercidere cā
clysi:macea:atarnea:carene:cistene:cylla:cocylle:thebe:astyre:chrisa:palapscepsis:gergetha
noendros:nunc est perperēne ciuitas Heracleotes tractus.Coriphas oppidum.Amnis gry
liosolius.Regio aphrodisias:quæ ante politiceorgas.Regio scepsis.flumen euenum:cuius
in ripis intercidere lyrnesos & miletos.In hoc tractu ida mons.Et in ora quæ sinum cogno
minauit & conuentum adramiteos olim pedasus dicta.Flumina astron:cormalos:cryanos:
alabastros ex ida.Intus mons gargara eodemqꝫ nomine oppidum.Rursus in littore antan
dros edonis prius uocatum:deinde cymerissos:eadem apollonia.Fuit & oppidum.Promō

torium letum disterminans æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas & chrissa: & larissa alia: smintium templum durat: Intus colonia interdicit deportans adramiteũ negocia apolloniatæ arhidaco amne eresi milepolite pemanetii: macedones aschylacæ polycnei: pionitæ: cilices: mandagandeni: misani: abreteni: & hellespontii appellati. & alii ignobiles. Troadis primus locus amaxicus: dein crebenia. Ipsaq̃ troas antigonia dicta nunc alexandria colonia romana. Oppidum nee. Scamander amnis nauigabilis: & in promontorio quondam sigæum oppidum. Dein portus acheorum: in quem influit xantus simeonti iunctus stagnumq̃ prius faciens. Palæscamãder. Cæteri Homero celebrati rhesus: heptaphorus: acresus rhodius uestigia non habent. Granicus diuerso tractu in propontida fluit. Est tamen & nunc scamandria ciuitas parua. Ac mille quingentis passibus remotum a portu ilium ĩmune: unde ominis rerum claritas. Extra sinum sunt rhetea littora rheteo & dardanio & arisbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis conditum a mytilenæis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. In sigæo fuit & æantion rhodiis conditum: in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx. stadiorum interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ. Supra æolida & partem troadis in mediterraneo est quæ uocatur teutrania: quam mysii antiquitus tenuere. Ibi caicus annis iam dictus oritur. Gens ampla per se etiam: cũ totum mysia appellaretur. In ea epionie: andera: dale: stabulum: conisium: tegium balcetiare: teutranie: sarnaca: halyserne: lycide: parthenium: cambre: oxyopum: lygdanum: appollonia: longeq̃ clarissimum asiæ pergamum: quod intermeat sileus: præfluit titius profusus pindaso monte. Abest haud procul elea quam in littore diximus. Pergamea uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eam conueniunt thiatireni: migdones: mossini: bregmenteni: hierecõitæ: ppereni: tyarẽi: hiropolíẽses: hermacopolitæ: attalẽses: pa aées: sapollodonĩeses: aliæq̃ in honore ciuitates. A rheteo dardanium oppidum paruum abest stadia. lxx. mil. inde. xviii. promontorium trapeze. Vnde primum concitat se helespontus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solimorum: lelegum: bebricum: colycantiorum. trepsedorũ. Isidorus arienos: & capræstas: ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter cilitiam cappadociã cataoniã armeniã. Et quoniã ferocissimas gẽtes domuisset initio damea uocatam.

Insulæ ante asiam: pamphilium mare rhodus samus chius. Ca. XXXI.

Nsularum ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelaii gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta põte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus quondam diei nauigatione distans ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauiũ regens. Namq̃ fallacibus uadis alexandria tribus omnino aditur alueis maris: tegamo: possidonio: tauro. In phœniceo deinde mari est ante ioppe paria. Tota oppidum in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt: & iam dicta arados. Inter quam & cõtinentem. l. cubita alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua tuba coriis facta usq̃ ad uadum trahitur. Pamphylium mare ignobiles insulas habet. Cilicium ex quicq̃ maximis cyprum ad ortum occasuq̃ ciliciæ ac syriæ obiectam: quondam nouẽ regnorum sedẽ Huius circuitum Timosthenes. cccccxxix. mil. d. prodidit Isidorus. ccclxxv. mil. Longitudinem inter duo promontoria dinareta & acamãta quod est ad occasum. Artemidorus. clxii. d. Timosthenes. cc. uocatam antea acamantida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã & amathusã & macarã Astymõus criptõ & coliniã. Oppida i ea. xv. paphos: palepaphos: curias cithium: corinæum: salamina: amatus: lamphetos: saloe: amasos: epidarum: cytri arsinoe: carphasium: colee. Fuere & ibi cynidia: maleum: idaliũ. Abest ab emurio ciliciæ. l. p. Mare qd prætenditur uocant aulona cilicium. In eodem situ eleusa insula est & quattuor ante promontoria. Ex aduerso syriæ clydes rursusq̃ ab altero capite stiria. Cõtra meãphaum hieriæ & cephia. Contrã salaminam salaminæ. In sigeo autẽ mari illyris: telendos: attæ: lebosa. Cypriæ tres steriles: & dionisia prius caretha dicta. Deinde contra tauri promontorium pestiferæ nauigantibus chelidoniæ totidem. Ab iis cum oppido leucolla: pactia: elisia: nymphalis: meris: megista cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chimeram dolichistæ: chirogylium: crambis: arogæ: enagora. viii. mil. pass. dædaleon duæ cypriæ tres strogylæ: & contra sidima antiochia claucũq̃ uersus amnẽ lacusa macris didyme: hellos: cope: aspis: & in qua oppidum interiit telandria: proximaq̃ caunardosa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. pass. Aut si potius Isidoro credimus. ciii. habitata urbibus lyn

do:canyro:ialyso:nūc rhodo. Distat ab alexādria ægypti.d.lxxviii mil.ut Isidorus tradit. Vt Eratostenes.cccclxix.mil.ut mutiaus.d.a cypro.clxvi. Vocitata ē ātea ophiusa:asteria:edria trinacria: combira:petoessa:artabiria ab rege. Deinde macria & olœsa. Rhodiorum insulæ carpatus quæ mari nomē dedit. Caros ac neelinia scyros distans ab gnido.xii.mil.d.porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodum gnidūq; sime. Cingitur.xxxvii.mil.d. Portus begninem præter octo. Præter has citra rhodum cyclops tergamō:cordylus: adiabetæ.iiii. Hymeos calche cum oppido seutlusa:dymastos:progne:& a gnido ciserusa: theriō:arhia:galigne:cū trib' oppidis nououistiro:medetero & marcōneso. Oppidū ceranyus. In cariæ ora quæ uocantur argiæ numero.xx.ethecusa:lepsia:hireos. Nobilissima uero in eo sinu eo ab halycarnaso.xv.pass.distans circuitu.c.mil.ut plures existimant merope uocata. Chea ut Staphylus:meropis ut Dionysius:dein nymphea. Mons ibi prion & nysirion Abruptam illi puttant quæ porphyri santea dicta est. Hinc cariādra cum oppido. Nec procul ab halicarnaso pidosus: In ceramico autem sinu priaponnesos:hipponnesos.pſere: myalampsa:emindus:passala:crusa:pyrrhe:sephiusa:melanum:paulūq; a continente distās:quæ uocata est cynedopolis probrosis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora egeas & corseas habet & icaron:de qua dictum est. Ladē quæ prius late uocabatur:atq; inter ignobiles aliquot. Discumelitas mileros:lucinas:mycalem:trogylias:trespylion:argénō:scandalion:samō liberam circuitu.lxxxvii.mil.d. Aut ut Isidorus.c.partheniam primum appellatam. Vt Aristotiles tradit:postea adriisam:dein antemusam. Aristocritus adiicit melanphilum: deī cyparissiam. Ab parthenio arusam:stephanem. Amnes in ea imbrasus:chesius:ibetthes. Fōtes eucarto:leucothea. Mons gergecius. Adiacent insulæ rhipara:nyphea. Achillea par claritate ab ea distat.xciii.milia passuum cum oppido. Chios libera quam etaliā Ephorus prisco nomine appellat. Metrodorus & Cleobolus chiam a Chiōe nympha:aliqui a niue.& macrin & pytiusam. Montem habet pillineum. Marmorchium circuitu.cxxv.mil.pass.colligit ut ueteres tradidere. Isidorus.ix.mil.adiicit. Posita est inter samum & lesbum. Ex aduerso maxime erythrarum. Finitimæ sunt thellusa.quam alii dapnusam scribunt. Oenus.elaphites:eurianassa:arginusa cum oppido. Iam hæ circa ephesum:& quæ Pisistrati uocant atinæ: myonnesos:clareusa. In utraq; oppida intercidere. Poroselene cum oppido.cercie:balene: cōmōe:illetia:lepria:& rhesperia:procuse:bolbule:pheate:priapos:syce:melane:enaresidus: apele:dremusa:ambydros:stopelos:sicusa:marathusa:phyle:perhireausa:multæq; ignobiles. Clara uero in alto theos cum oppido a chio.lxxi.mil.d. Tantundem ab erythris. Iuxta smyrneam sunt peristerides. Cateria alopece.eleusa:bachina:pystira:comionnesos:megale. Ante troada ascaniæ:plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ:platæ:scopelos:getone:arteidōcelæ:lagusæ:didyme. Clarissima autem lesbos a chio.lxv.mil.pass. Hermete:& lasia: pelasgia egira:æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrrha hausta est mari. Arisbe terrarum motu subersa. Antissam methymna traxit in se ipsam octo urbibus asiæ.xxxvii.mil.pass.uicina. Et agamede obiit & hiera. Restant ereson:pyrrha:& libera mytilenæ annibus.l.potens. Tota insula circuitur (ut isidorus) clxvii.mil.pass. Vt ueteres.cxcv.mil. Montes habet lepethymnum:ordimum:macystum:creonem:olypum. A proxima continente abest.vii.mil.d.pass. Insulæ appositæ scandalion:leucæ.v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argēmise.iiii.pass.d.dein phelusa pedna. Extra hellespontum aduersa sigeo littori adiacet tenendus:leucophris dicta:& phœnice & lyrnesos. Abest a lesbo.lvi.mil.pass. A sigeo.xii.mil.d.

Helespontus:mysia:phrygia:galatia:nicea:bythinia:bosphorus. Ca. XXXII.

i Mpetum deinde sumit hellespontus:& mare incumbit uorticibus limitē fodiens donec asiam abrumpat europæ. Promontorium id quod appellauimus trapezā ab eo.x.mil.pass.ad abydum oppidum:ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde percote oppidum:lampsacum antea pyttiussa dictum. Parium colonia euam Homerus adrastiam appellauit. Oppidum priapos: Amnis absepus:zelia propontis:ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumē granicum:artage portus:ubi oppidum fuit ultra insulam quam continenti iūxit Alexander. In qua oppidum milesiorum cizicum antea uocitatum archōnesus & dolionis & didymis:cuius a uertice mons didymus. Mox oppida placia.artacos: cylace: quorum a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisius:& rhyn

dacus:ante lycus uocatus.Oritur in stagno artinia iuxta miletopolim. Recipit magěston
& plerosq; alios. Asiam bithyniamq; disterminans.Ea appellata est cronia:dein thessalis:dein
de malianda: & strymonis.Hos Homerus halizonas dixit:quando præcingitur gens mari
Vrbs fuit imensa attusa nomine:nunc sunt.xv.ciuitates inter quas gordiocõe:quæ iulio-
polis uocatur.& in ora dastylos.Deinde flumẽ gebes:& intus elgas:oppidum quæ germa-
nicopolis:alio nomine booscœte.sicut apamea quæ nunc myrina .Colophoniorum flumẽ
ethecanticus troadis finis.& mysiæ initium.Postea finis in quo flumẽ ascanium:oppidum
brialion:ãnes gylas:& chios cũ oppido eiusdẽ nominis:quot fuit ẽporiũ nõ ꝓcul accolẽtis
phrygiæ a milesiis qdẽ ꝯditũ.In loco tñ q̃ ascãiæ phrygiæ uocabat᷑.Quapp̃t nõ alibi apti⁹ de
ea dicit᷑. Phrygia troadi supiecta populisq; a ꝓmõtorio lecto ad flumẽ celeũ prædictis septẽ
trionali sui pte galatiæ cõternina.meridiana lycaõiæ:pysidæ:mygdõiæ:ab oriente cappado
tiam attingit.Oppida ibi celeberrima præter iam dicta mangyra:andria:celene:colosse:ca-
rina:cotton.cerane.iconium:mydium.Sunt auctores trãsisse ex europa Mysas & Phrygos
& Thinos a quibus appellantur mysi phryges bityni:Dicendum simul uidetur & de gala
tia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet:Caputq; quõdã eius gordiũ.Qui
partem eam insedere gallorum tolostobagi & uoturi & ambiani uocantur:qui meoniæ &
paphlagoniæ regionem Troginæ.prætenditur cappadocia a septentrione & solis ortu: cu
ius uberrimam partem occupauere tectosages & teutobodiaci.Et gentes quidem hæ. Po
puli uero ac tetrarchiæ omnes numero.cxcv.oppida tectosagum anquira:troginorum ta-
uinum:telostobagorum pisinius.Præter hos celebres attalenses:alasenses:comenses:didyẽ
ses:hieronenses:lystrenæ:neapolitani.œandenses:seleucenses:sebasteni:timoniacenses:the
biseni.Attingit galatiam & pamphiliam gabaliam & milyas:qui circa barin sunt:& cyllanti
cum & oronticum pysidiæ tractum.Item lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea
præter iam dicta sangarium:& gallus:a quo nomen traxere matris deum sacerdotes . Nũc
reliqua in ora ario intus & bithynia brusia ab Hannibale sub olympo condita.Inde nicea .
xxv.mil.pas.interueniente ascanio lacu.Deinde nicea in ultimo ascanio sinu:qua prius ol-
uia & prusias.Item altera sub hippio monte.Fuere pythopolis:parthenopolis:gariphanta:
Sunt in ora amnes eluis:bryazon:plateneus:areus:isiros:gendos:qui & chrysorboas .Pro-
montorium in quo megarice oppidum fuit.Inde cruspedites sinus uocabatur : quoniam
id oppidum uelut in lacinia erat.Fuit & astacum:unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit
& libysia oppidum:ubi nunc Hannibalis tantum tumulus.& in itimo sinu nicomedia bi-
thyniæ præclara.Leucadas promontorium quo includitur astacenus sinus a nicomedia .
xlii.mil.quingentis passibus.Rursus coeuntibus terris angustiæ pertinentes usq; ad bos-
phorum thracium.In iis galeadon libera a nicomedia.lxxii.quingentorum procerastis an-
te dicta.dein compusa.Postea cecorum oppidum quod locum eligere nescissent : septem
stadiis distans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis sede.Decætero intus in bithynia
colonia apamena:agrippenses:iuliopolitæ:bithyniotæ.Flumina syrium:lapsias:pharmicas:
alces:crynis:lyleus:scopius:hieras qui bithyniam & galatiam disterminat.Vltra calchedo-
na:deinde chrylopolis fuit.Deinde nicopolis:a qua nomẽ etiãnum sinus retinet. In quo
portus amyci.Deinde naulocium:promontorium estiæ templum Neptuni.Bosphorus qn
gentorum passuum interuallo asiam europæ iterum auferens abest a calchedone.xii. mil.
d.pass.Inde fauces primæ.viii.mil.ccl.pas.ubi spiropholis oppidum fuit.Tenent oram om
nem thyni:interiora bithyni.Finis asiæ est populorumq;.cclxxxii.qui ad eum locum a fi-
ne lyciæ numerantur.Spatium hellesponti & propõditis ad bosphorũ thracium.clxxxviii.
mil.pass.diximus. A calchedone sigæum Isidorus.ccc.xii.mil.d.pass.Insulæ in propontide
ante cizicum elaphonesus:unde cizicenum marmor.Eadem neuris & proconnesus dicta.
Sequuntur ophiusa.cania:plebe:zeopelos:porphyrione:ha Ione cum oppido dephace :po
lydora: utarceon :cum oppido . Est & contra nicomediam demonnesos. Item ultra hera-
cleam aduersa bithyniæ ethynias :quam barbari bithyniam uocent . Est & antiochiæ &
contra fauces rhyndaci besbicos.xviii.mil.pass.circuitu.Est & elea:& duæ rhodiæ:assoe:cre
binthos:magale:chalcitis:pythiodes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VI.

PRAEFATIO.

P ONTVS Euxinus antea ab inhospitali feritate axenos appella-
tus est peculiari iuidia naturæ sine ullo fine indulgẽtis auiditati
maris. Et ipse in europã asiáquæ funditur. Non fuerat satis occa
no ambisseterras: & pté eaꝝ aucta ĩanitate abstulisse. Nõ irrupisse
fractis mõtibus: calpeque africæ auulsa multo maiora absorbuis
se quam reliquerit spatia. Non per hellespontum propontida in
fudisse iterũ terris deuoratis. A bosphoro quoqꝫ in aliam uastita
té pãditur nulla satietate: donec expatianti lacus a mæoti rapinã
sibi iũgat. Inuitis hoc accidisse terris ĩditio tot sũt angustiæ atqꝫ
tam parua naturæ repugnantis interualla: ad hellespontum octingentorum uiginti pas-
suum. ad bosphoros duos. uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus: & tanquam
in dissotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus canũqꝫ latratus ĩuicem audiũ
tur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes manente colloquio nisi cum id ip-
sum auferunt uenti. Mensuram ponti a bosphoro ad mæotium lacum quidã fecere .xiiii.
xxxviii. mil. d. pass. Eratosthenes. c. minorem. Agrippa a calchedone ad phasin. x. mil. Inde
bosphorum cimerium. ccclx. mil. Nos interualla generatim ponimus comperta in nostro
æuo: quando etiam in ipso ore cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus bosphori est am-
nis rhebas. quem aliqui rhesum dixerunt. Deinde syris. portus calpas. Sangaris fluuius ex ĩ
clitis. Oritur in phrygia: accipit uastos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem
sangarius a plerisqꝫ dictus coralius: a quo incipiunt mariandini sinus: oppidumqꝫ heraclea
lyco flumini appositum. Abest a pontiore miliariis ducentis portus acone ueneno aconito
dirus. Specus acherusia. Flumina pedopiles: callichorum sonantes. Oppidum titiũ ab he-
raclea. xxxviii. mil. pas. Fluuius billis.

Gens paphlagonum & cappadocum. Ca. II.

u Ltra quem gens est paphlagonia: quam philemeniam aliqui dixerunt: inclusam a
tergo galatia. Oppidum mastya milesiorum. deinde cromna. Quo loco henetos
adiicit. Nepos Cornelius a quibus in italia ortos cognomines eorum uenetos cre-
di postulat. Sesamũ oppidũ qđ nunc amastris. Mons cytorus a cio. lxiii. mil. pass. Oppida
chimolis stebane. Amnis perthenius. Promontorium carambis uasto excursu abest a ponti
hostio. cccxv. mil. pass. uel ut aliis placuit. cccl. mil. Tantundem a cimerio: aut ut aliqui ma-
luere. cccxii. mil. d. Fuit & oppidum eodem nomine: & aliud inde armine: nunc est colonia
sinope cytoros a cytoro. clxiiii. flumẽ uaretum. Gens cappadocum. Oppidum caturia iace-
lum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniam cappadotiamqꝫ decurrens. Oppida gan
ge carusade. Amysium liberum a sinope. cxxx. mil. pas. Eiusdéqꝫ nominis sinus tanti reces-
sus ut asiam pene insulam faciant ducentis milibus. pas. ut amplius per continentem ad is-
sicum ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur tres tantum gẽtes græcas iure dici do
ricam: ionicam: æolicam: cæteras barbarorum esse. Amyso iunctum fuit oppidum eupato-
ria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrũqꝫ appellatum est.

Cappadocia. Ca. III.

c Appadocia intus habet coloniam Claudi Cæsaris archelaidem: quam præfluit hy
las. Oppida camana: quod salius. neocesarem quod lycus: amasiam quod iris. In re
gione hac cazacena in colopena uero sabastiam & sabastopolin. Hæc parua. sed
paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul
euphrate. Diocæsariam: tiaram: castaliam: magnopolin: zelam. Et sub monte atarga onyza-
cam: quætemiscyra nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta armeniæ maiori
melitene uocatur: comagenæ cataõia phrygiæ ganphauritis: sargaurasãne cãmanene: gala
tiæ morimeni ubi disterminat eos cappadox annis: a quo nomẽ traxere: antea leucosiri di-
cti. A neocæsarea supradicta minorem armeniam lycus annis disterminat. Est & ceratinus
intus clarus. In ora autem ab amyso oppidum & flumẽ scadisia lycastum a quo themiscy-
rena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas iela intus nobilis clade Triarii & uictoria
C. Cæsaris. In ora annis thermodoon ortus ad castellum: quod uocant phanoriam: prætero

que radices amazoni montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine:& alia quinque amazo
nicus:themiscyra:sortira:amasia:comara.

Themistidæ regionis gentes. Ca. IIII.

Vnc matium:gentes cenarum chalibum.Oppidum cotylorum. Gentes tybareni:
n masini notis signantes corpora.Gens macrocephali:oppidum cæsarus:portus cor-
dulæ.Gentes bechyres buxeri.flumen melas.Gens macrones sydoni:flumenq́ sy-
denum quo alluitur oppidum balemonium ab amyso.cxx.mil.pas.Inde flumina lasonium:
melanthium & ab amyso.lxxx.mil.pas.Pharnace oppidum:tripolis castellum & fluuius.Itẽ
philocalia:& sine fluuio liuiopolis & a pharnace.c.mil.pass.Trapezus liberum uasto monte
clausum.Vltra quod gens armenocalybes:& maior armenia.xxx.mil.pass.distãs.In ora au-
tem trapezunta flumen est pysites.Vltra uero gens annorumenicorum. Flumen absarum
cum castello cognomine in faucibus.a trapezunte.cxl.mil.pas.eius loci atergomontion-
tium hiberia est.In ora uero eniochi:ampræutelazi.Flumina a campseonysis:nogrus bathis
Gentes colchorum.Oppidum matium Flumen heracleum & promontorium eodem nomi
ne.Clarissimusq́ porti phasis oritur ĩ moschis.Nauigať quãlibet magnis nauigiis.xxxviii.
M.d.p.inde minoribus longospatio pontibus.cxx.paruius.Oppida in ripis habuit cõplu-
ra.Celeberima tyrida:aceum:cygnum:& in faucibus phasin.Maxime autem inclaruit ea.
xv.mil.pas.amari:ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt. Nunc hẽt
syrium tantum:& ipsum ab amne influente ibi cognominatum:usq́ quo magnarum na-
uium capacem esse diximus.& alios accipit fluuios magnitudine numeroq́ mirabiles.Inter
quos glaucum.In ora eius insulæ sine nomine.Abest a sarro.lxxv.mil. Inde aliud flumen
gariens.Gens saltiæ in antiquis phthirophagi dicti & alasani.Flumen cobum e caucaso per
suanos fluens.Dein rhoan.Regio agritite:amnes sigania:tersos:atelpos:chrysorboas:gẽs
absyle:castellum sebastopolis.A phaside.c.mil.pas.gens sanigarum:oppidũ cygnus:Flu-
mẽ oppidum penius.Deinde multis noĩbus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi & cæteri eodem tractu. Ca. V.

Vbiicitur ponti regio colchica:in qua iugacaucasi ad rhipheos montes torquen-
f tur:ut dictum est:altero latere in euxinum & mæotin deuexa:altero in caspium
& hircanium mare.Reliqua littora fere nationes tenẽt melacleni coraxi urbe col-
chorum dioscoriade iuxta fluuium antemunta.Nunc deserta:quõdam a deo clara ut Ti-
mosthenes in eam.ccc.nationes quæ dissimilibus linguis uterentur descendere prodiderit
Et postea a nostris.cxxx.interprætibus negocia ibi gesta.Sunt qui conditam eam ab Am-
phito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant:a quibus ortam eniochsorum getem
feram constat.A dioscoriade oppidum herachleũ distat a sebastopoli.lxxx.mil.pas.anchæ-
ni mardi cercetæ:post eos serri cæphalõtomi.In intimo eo tractu phytis oppidum opulen-
tissimum abeniochis direptum est.A tergo eius epageritæ sarmatarum populus in caucasi
iugis.Post quem sauromatæ.Ad hos confugerat Mythrydates Claudio prĩcipe:narrauit-
que thalos iis esse confines qui ab oriente caspii maris fauces attingerent siccari eas æstu
recedente.In ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero:& flumine ab he
rachleo.cxxxvi.mil.inde promontorium cronea quo supercilium arduum tentorete.Ciui-
tas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimmericus:mæotis. Ca. VI.

Ndc ad bosphori cimmerii introitum.lxxxviii.mil.d.pas.Sed ipsius peninsulæ in-
i ter pontum & moetium lacum excurentis non amplior.lxxxvii.mil.d.pas.longitu
do est.Latitudo nusquã intra duo iugera eonem uocant.Ora ipsa bosphori utriq́
ex asia atq́ europa curuatur in moetin.Oppida in aditu bosphori primo hermonasa. Dein
cepe milesiorum:Mox stratoclia:& phanagoria:& pene desertum apatur os:ultimoq́ inho
stio cimmerium:quod antea cerberion uocabatur.

Gentes circa mæotim. Ca. VII.

Nde mæotis lacus in europa dictus.A cimero accolunt mæotici:hali:serni:serei-
i scizi:gypsi.Dein tanain amnem gemino ore influentem.incolunt sarmatæ medo-
rũ(ut ferũt)soboles.Et ipsi ĩ multa genera diuisi.Prĩo sauromatæ:gynei:gratume-
næ unde amazonũ cõubia.Deĩ euazæ:cottæ:cizimẽi:messeniãi:chorobocci:choatæ:cyzæ

tindarit:uſſagetæ:turacæ:uſq̃ ad ſolitudines ſaxoſis:conualibus aſperas:ultra quas arym-phei qui ad harriſſeos pertinent montes. Tanaim ipſum ſcythæ ſilim uocāt:meotim temerinda:quod ſignificant matrem maris. Oppidum in tanais quoq̃ oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde claſomeni:& macones. Poſtea pantica penſes. Sunt qui circa mæotim ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes:a littore napras:ſupraq̃ eſſe donas colchis iunctos:ac montium cacuminibus. Dein carmacas oranos. nautagas:mazacas:aſcātios. acapeatas: agagâmatas:phycers:rhimoſolos:aſconmarcos. Et ad iuga caucaſi: icatalas imaduchos :rano: :anclacas : tydios caraſtaſcos:aſutiandas. Lagoum amnem ex montibus catheas: in qnem defluit opharus:ubi gentes caucadas : opharitas. Amnem menotharum imituenis ex montibus ſciſſum. Inter agdeos:carnapas:gardeos. acciſos:gabros:gregaros: Circaq̃ fontem imitiſſimi imituos:& a parthenos. Alii influxiſſe eos cuitas:anheetas:ſatarneos:aſampatas:Ab his tanaitas:& nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi per cantecos & ſapcos tradunt. Tanain uero tranſiſſe fatareos:herticeos: ſpondolicos ſynietas:amaſſos:iſſos:catacetos:tagoros:catonos:netipos:agandeos: mādareos:ſaturcheos:ſpaleos.

Armeniæ duæ. Ca. VIII.

p Eracta eſt interior ora:omneſq̃ accolæ. Nunc reddantur gentes in mediterraneo ſinu. In quo multo aliter ac ueteres proditurum me non eo inficias anxia perquiſita cura rebus nuper in eo ſitu geſtis a Domitio corbulone : regibuſq̃ inde miſſis ſupplicibus:aut regum liberis obſidibus. Ordiemur autem a cappadocū gente. Longiſſime hæc ponticarum oīum introrſus recedens minorem armeniā maioremq̃ & comagenē leuo ſuo latere tranſit. Dextra uero omnes in aſia dictas gentes plurimis ſuperfuſa populis:magnoq̃ impetu ſcandens ad ortum ſolis & tauri iuga tranſit lycaoniam:pyſidiam: ciliciam. Vadit ſuper anthiochiæ tractum & uſq̃ ad cyreſtricam eius regionē : parte ſua quæ uocatur cotonia. contendit itaq̃ ibi longitudo aſiæ. xii. quinquaginta mil. paſ. efficit. latitudo. d. c. M. xl. mil.

Armenia maior. Ca. IX.

a Rmenia autem maior incipit a pariedris montibus:euphrate amne ut dictum eſt: aufertur capadocæ:& qui diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq̃ fundit ipſa:& initium meſopotamiæ facit inter duos amnes iture. Quod intereſt ibi terent arabes orei:ſic finem uſq̃ in adiabenē præfert. Ab ea tranſuerſi iugis incluſa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem tranſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſq̃ armeniam abſaro amne in pontum defluēte & pariedris mōtibus qui fundunt abſarum diſcreta eb illacoriis. Oritur in eniochiis montibus : quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodē monte quo euphrates. vi. mil. paſſ. interuallo actuſq̃ amne muſi & ipſæ(ut plures exiſtimauere)a cyro defertur in caſpium mare. Oppida celebrantur in minore cæſarea:zanicopolis. In maiore arſammote euphrati proximum. Tigri argathiocerta. In excelſis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinē Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinem a dacuſa ad confinium caſpii maris. xiii. mil. paſ. Latitudinem dimidium eius. A tigra nocerta adhiberiam diuiditur(quod certū eſt)in præfecturas:quas ii ſtrategias uocant. Quaſdam ex iis uel ſingula regna quondâ barbaris nominibus. cxx: Claudunt eā ab oriente mōtes:ſed non ſtatim ceraunii:nec a diabene regione. Quod interſt ſpatii cōpreheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenēt. Per conualles autē proximi armeniæ ſunt menobardi:& moſcheni. Adiabenē tigris & montiū ſinus munii cingunt. Ab leua eius regio medorum eſt: & proſpectus caſpii maris. ex oceano hoc ut ſuo loco dicemus funditur: totūq̃ caucaſis montibus cingitur. Horum incolæ per confinium armeniæ nnnc dicentur.

Albania hiberia. Ca. X.

p Laniciem omnem a cyro uſq̃ albanorum gens tenet. Mox hiberum diſcreta ab iis amne oeazane in cyro e caucaſis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ pharmaſus iuxta flumen neoris. Regio thaſiæ : & triare uſq̃ ad partedoros montes. Vltra ſunt colchicæ ſolutudines:quarum a latere ad ceraunios uerſo armenochalibes habitāt. Et moſchorū tractus ad hiberū amnē in cyrū defluentem : & infra eos fucaſani:& deinde macherones ad flumen abſarum. Sic plana ad deuexa optinentur.

Rursus ab albaniæ confinio tota montiũ fronte gentes siluorum fere & infra lupeniorum
mox diduri & sodii.

Portæ caucasiæ. Ca. XI.

B his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: ingẽs naturæ opus
a & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias
amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe castello quod uocatur cumania cõmuni-
to ad arcendas trãsitu gẽtes inumeras: ubi loci terrarũ orbe portis disclusso: ex aduerso ma
xime armastis oppidi hiberum a portis caucasiis per montes gurduuos ualli. Suani indomi
tæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum usq; eniochorum plurima gene
ra: mox acheorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliqui inter pontũ & caspium
mare. ccclxxv. mil. pass. non amplius interesse tradiderunt. Cornelius Nepos. cl. mil. tantis
interim angustiis infestatur asia. Claudius Cæsar a cĩmerio bosphoro ad caspiũ mare. cl.
M. prodidit eaq; perfodere excogitasse Nicanorem Seleucum quo tempore ab Ptolomeo
Ceraunio sit interfectus. A portis caucasiis ad pontum. cc. mil. pass. esse constat fere.

Insulæ in ponto. Ca. XII.

Nsulæ in ponto planiteæ siue cyaneæ. siue symplegades. Deinde apollonia tynni-
i mas dicta: ut distingueretur ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus
mille. Cingitur. iii. mil. & contra pharnaceam calcheritis: quam græci ariem dixerũt
sacramq; Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarum ictu.

Gentes in scythico oceano. Ca. XIII.

Vnc omnibus quæ sunt interiora asiæ dictis rhipheos montes transcendat animus
n dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli al uens asiam scyticus a
septemtrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. uarieq; per sinus & inco
las in cõplura nomina diuiditur. Verum asiæ hæc quoq; magna portio apposita septẽtrio
ni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiũ oriẽtis
æstiui scytæ extra eos. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere: pluribus in euro
pa dictos. Primũ inde noscitur promõtorium celtice lytarmis. Fluuius carãbucis: ubi lassa
ta cum syderum ui rhipheorum montiũ deficiunt iuga. Ibiq; arimpheos quosdam accepi-
mus haud dissimilem hyperboreis gentem. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iu
xta fœminis uirisq; in probro existimatur. Ritus clementis: itaq; sacros haberi narrant in-
uiolatosq; esse etiam feris acolarum populis. Nec ipsos modo: sed illos etiam qui ad eos p
fugerint. Vltra eos plane iam scythæ cĩmerii: cisianthi: georgi: & amazonũ gens. Hæc usq;
ad caspiũ & hircanium mare. Namq; id erumpit scytico oceano in aduersa asiæ plurib⁹ no
minibus accolarũ appellatũ celeberrimis duobus caspio & hircano. Non minus hoc esse q̃
pontum euxinum Clytharcus putat. Eratosthenes ponit & mensurã ab exortu ad meridi-
em per cadusiæ & albaniæ oram quinquies quadringenta stadia. Inde per aratiaticos: amar
bos hyrcanos: ad ostium zoni fluminis quater octingenta stadia. Ab eo & ostiũ laxatisum
mille quadraginta. Quæ sũmi efficit quindecies. lxxv. mil. pass. Artemidorus hinc detrahit
xxv. mil. passuum. Agrippa caspium mare gentesq; quæ circa sunt & cum iis armeniam di
sterminans ab oriente oceano serico: & ab occidente caucasi iugis a meridiæ tauri a septẽ-
trione oceano scythico patere qua cognitum est. ccccxc. mil. passuũ. in lõgitudinem. ccxc.
mil. in latitudinem prodidit. Nou desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a fre
to uigintiquinq; mil. passuum tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinẽ spa
tiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium
lacum ab ore discedẽs sythici arcus ut auctor est. M. Varro similitudine. Primus sinus ap
pellatur scythicus: utrunq; enim accolunt scythæ: & per angustias inter se cõmeant. Hinc
nomades & sauromathæ multis nominibus: illinc abzoæ nõ paucioribus. Ab introitu dex
tra mucronem ipsum faucium tenent udini: scytarum populus. Deinde per oram albanic
ut ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est albanum nominatur. Hæc gens su-
perfusa montibus caucasis ad cyrum amnem armeniæ confinium atq; hyberiæ descen
dit ut dictum est. Super maritima eius udinorumq; gente sarmatæ: utidorsi: aroteres
prætenduntur. Quorum a tergo indicatæ iam amazones: & sauromatides. Flumina
per albaniam decurrunt in mare casos & albaneos. Deinde cambyses in caucasiis ortus

montibus:mox cyrus in coraxitis ut diximus·Oram omnem a caucaso præaltis rupibus in
accesso patere.cccc.xxv.passuum auctor est Agrippa.a ciro caspium mare uocari incipit:ac
colũt caspii. Corrigẽdus est error in hoc loco multorum:& eorum etiã qui in armenia res
proxime cum corbulone gessere.Nãq ii caspias appellauere portas hiberie:quas caucasias
diximus uocari.Situsq depicti & inde missi hoc nomẽ inscriptum habent.Et Neronis pn-
cipis cõminatio ad ĉpias portas tendere dicebatur cum peteret illas:quæ per hiberiã in sar
matas tendunt uix ullo propter appositos mõtes aditu.Ad caspium mare sunt alie caspiis
gentibus iunctæ:quod dignosci non potest nisi in comitatu rerum Alexandri magni. Nã
q persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicum & hyrca-
num caucasiis iugis attolluntur utrinq per deuexa laterum.Armeniæ maiori a frõtis par
te quæ uergit in cõmagenem cephea ut diximus copulatur:eiq ad diabene assiriorũ initi
um.Cuius pars est arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit proxima syriæ. Totam eã
macedones mygdoniam cognominauerunt a similitudine.Oppida alexandria:item antio
chia:q̃ nysibim uocant. Abest ab artaxatis.d.ccl.mil.pas.Fuit & ninus imposita tigri ad so-
lis occasum spectans quondam clarissima.Reliqua uero fronte qua tendit ad caspiũ mare
a trapatene:ab armenia etene regione discreta araxæ.Oppidũ eius gaze ab artaxatis qua-
dringenta quinquaginta.mil.pas.Totidem ab ecbathanis medorũ quorum pars sunt atra
pateni.

Media caspiæ portæ caucasiæ. Ca. XIIII.

Chatana caput mediæ est.Seleucus rex condidit.A seleutia magna.d.ccl.mil.pass.
a a portis uero caspiis.xx.mil.Reliqua mediorum oppida phisaganzaga.apamea:ra-
phane cognominata.Causa portarum nominis eadem quæ supra : interruptis an-
gusto transitu iugis ita ut uix singula meent plaustra:longitudine.viii.mil.pas.toto opere
manu facto.Dextra leuaq ambustis similes ĩpendẽt scopuli sitiente tractu per.xxxviii.M.
pas.angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor atq eadem emissus.Præterea ser-
pentium multitudo nisi hyeme transitum non sinit.

Gentes circa hyrcanum mare. Ca. XV.

Diabenis connectuntur carduci quondam dicti:nunc cordueni præfluente tigri.is
a pratitæ paredoni appellati qui tenent caspias portas.In is a latere occurrunt alte-
ro deserta parthiæ & cythenis iuga.Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui
uocatur choara.Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis cauliope:& alia ĩ ru
pe issatis quondam.Ipsius uero parthiæ caput hecathõphylos abẽ a portis.cxxxiii.M. pas-
suum.Ita parthorum quoq regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus
gens caspica ad lictora usq quæ nomen portis & mari dedit.Leua mõtosa. Ab ea gente re
trorsus ad cyrum amnẽ produntur.ccxx.mil.pas.Ab eodem emne si subeatu r ad portas
cc.mil.pas.Hunc enim deinde cardinem Alexandri magni itinera facere. Ab iis portis ad.
indiæ principium stadia.xv.d.clxxxx.mil.procedendo ad bactra oppidum:q appellant za-
riasta miles tria milia.d.cc.mil.Inde ad artaxatem amnem.v.mil.

Item gentes. Ca. XVI.

Caspiis ad orientẽ uersus regio est a pauortene dicta & in ea fertilitatis inclitæ lo
a cus clareiũ mons:gẽtes papyri:nariaci:stauri: hyrcani : a quorũ littoribus idẽ mare
hyrcaniũ uocari incipit a flumine syderi.Citra id amnes maziris:straor:oĩa ex cau-
caso.Sequitur regio margiane apricitatis inclyte:sola in eo tractu uitifera. Vndiq inclusa
mõtibus amœnis:ambitu stadiorum quingentorũ:difficilis aditu propter harenosas solitu
dines per.cxx.mil.pas.Et ipsa cõtra parthiũ tractum sita.In qua alexander alexandriam cõ-
diderat:qua diruta a barbaris Anthiocus Seleuci filius eodẽ loco restituit seléciam. Nam
interfluente:a nargo qui corriuatur in zotaleis maluerat illam Antiochiam appellare. Vr-
bis amplitudo circuitum.lxx.stadiis.In hanc Orodes Romanos crassana clade captos dedu
xit.Ab huius excelsi per iuga cauquasi protenditur ad bactros usq gens mardorum fe-
ra sui iuris.Ab eo tractu gẽtes oceani cõmori:berdrigei:harmartopi:cemari:cõmani : mir-
rhasi:aremandri:ianæi. Flumina mãdrũ:cridinũ. Vtraq corasini:gaudari:arasini : parcani:
arange:parrasini:maratiani:nasotiani:arsilegi:quos græci cadusios appellauere: maticoni.
Oppidum heraclea ab Alexandro conditum:quod deinde subuersum ac restitutum An-
tiochus achaide appellauit.Dribrices:quorum medicos fines secat oaxus amnis ortus in la

cu oaxo.Syrmatæ:oxi tagenioci:bateni:ſaraparæ:bactri : quorum oppidum zariabaſtes q
poſtea bactrũ a flumine appellatum eſt.Gens hæc optinet aduerſa mõtia paropanyſi & ad
uerſus fontes indi.Includuntur flumine ocho.Vltra ſogdiani oppidum panda & in ulti/
mis eorum finibus alexandria ab Alexandro magno cõditum oppidum. Aræ ibi ſunt ab
Hercule & ibero patre conſtitutæ.Item Cyro & Semitamide atq; Alexandro.Finis omni
um eorum dictus ab illa parte terrarum includente flumine laxere:quod ſcythe ſylin uo/
cant.Alexãder militeſq; eius tanain putauere eſſe.Tranſcendit eum amnẽ Demõas Seleu
ci & Antiochi regũ dux:quẽ maxime ſeqmur in is.araſq; Apollini dydineo ſtatuit.

Scytarum gentes. Ca. XVII.

Ltra ſunt ſcytarum populi.Per ſe illos ſacas uniuerſos appellauere a proxima gẽ
u te.Antiqui arameos.Scythe ipſi perſas chorſaros:& caucaſum montẽ graucaſum
hoc eſt niue candidũ.Multitudo populorum inumera & quæ cum partis ex æquo
degat.Celeberrimi eorum ſacæ:maſſagetæ:dagæ:eſſedones:aſtacæ:rhumnici:perſtithomo
toti:hiſti:hedones:camæ:camacæ:euchatæ:cotieri:antarianirpiacæ:arimaſpi:antea cacidiri:
aſſai: oetei: ibi napei interiſſe dicunt & appellæi. Nobilia apud eos flumina mdãragreũ &
caſpaſum.Nec in alia parte maiorem auctorum inconſtantiam crado propter innumeras
uagaſq; gentes.Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & alexander magnus prodidit: & M.
Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud
dubie influentium amnium uicto ſale. Adiicit idem pompeii ductu exploratũ in bactros.
vii.diebus ex india perueniri ad icarum flumen:quod in oxum influat. Et ex eo per caſpi-
um in cyrum ſubuectos.Et quinq; non amplius diebus terreno itinere ad phaſin in pon/
tum indicas poſſe deuehi merces.Inſulæ toto eo mari multæ.Vulgata una maxime tuza/
ga.A caſpio mari ſcythicoq; oceano in eam curſus inflectitur ad orientẽ cõuerſa littorum
fronte.Inhabilis eius prima pars a ſcythico promõtorio ob uires. Proxima inculta ſæuitia
gentiũ antropophagi ſcythæ inſident humanis corporibus ueſcentes. Ideoq; iuxta uaſte
ſolitudines ferarunq; mutitudo haud diſſimilem hominum imanitatem obſidens.Iterum
deinde ſcythæ:iterũq; deſerta cum beluis uſq; ad iugum incumbens mari quod uocant ta
bin.Nec ante dimidiam ferme longitudinem eius ore quæ ſpectat æſtiuum orientem in/
habitatur ulla regio.Primi ſuut hominum qui noſcantur:ſeres lanitio ſiluarum nobiles:
perfuſam aqua depectens frõdium caniciem. Vnde geminus fœminis noſtris labor redor
diendi fila:rurſũq; oſtendi tam multiplici opere:tam longinco orbe penitus ut in publico
matrona tranſluceat.Seres mites quidem ſed & ipſis feris perſimiles.Cœtum reliquorum
mortalium fugiunt:cum cõmertia expectant.Primum eorum noſcitur flumen pſitaras p-
ximum carabi:tertium lanos:aquo promontorium:chryſe ſinus:cyrnaba flumen:attanos ſi
nus.Et gens hominum attacorum apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus : eadem
qua hyperborei degunt temperie De iis priuatim condidit uolumẽ Amometus: ſicut Eca
teus de hyperboreis.Ab attacoris gentes thynni & phocari & iam indorũ caſiri introrſus
ad ſcythas uerſi humanis corporibus ueſcũtur.Nomades quoq; indiæ uagantur.Sunt qui
ab aquilone contingit ab ipſis & cyconas dixere:& briſanos Sed inde(ut plene conſentiũt
omnes)emodi montes aſſurgunt.Indorũq; gens incipit non eo tantum mari adiacens:ue-
rum & a meridiano quod indicum appallauimus queq; pars orienti aduerſa recto preten-
ditur ſpatio ad flexum & initium incidi maris.xviii.lxxv.mil.paſ.colligit. Deinde qua fle-
ctitur in meridiem.xxiiii.lxxv.mil.paſ.ut Eratoſthenes tradit uſq; ad indum qui eſt ab occi
dente finis indiæ.Cõplures autem totam ipſius longitudinem.xl.dierum noctiumq; ueli
fico nauium curſu determinauere.Et a ſeptẽtrione ad meridiem.xxviii.l.mil. paſ. Agrip-
pa longitudinis xxxiii.mil.latitudinis.xxiii.mil.prodidit.Poſſidonius ab æſtiuo ſolis ortu
ad hibernum exortum metatus eſt.Eam aduerſam galliæ ſtatuens:quam ab occidẽte æſti-
uo ad occidentem hibernũ metabatur totam a fauonio.Itaq; obuerſam eius uenti afflatu
iuuari indiã:ſalubrẽq; fieri haud dubia rõne docuit.Alia illius cæli facies. Alii ſyderũ or-
tus.Binæ meſſes in anno.Binæ æſtates media inter illas hyeme eteſiarũ flatu.Noſtra uero
brumali.Lenes ibi auræ.mare nauigabile.Gentes & urbes innumerabiles:ſi quis omnes p-
ſequi uelit.Et enim patefacta eſt nõ modo Alexandri magni armis regunq; qui ei ſucceſ-
ſere:circunuectis etiam in hyrcanum mare & caſpiũ Seleuco & antiocho:præfectoq; claſſis

eorum Patrochle: Verum & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati sunt
sicut Megasthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa uires quoq; gentiū ꝑdi
dere. Non tamen deest diligentiæ locus: adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri
magni comites in eo tractu indiæ quem subegerant scripserunt .xv. mil. oppidorum fuisse
nullum cōminus gentiū nouem. Indiáq; tertiā partem esse terrarū omnium. Multitudinē
gentium inumerā probabili sane ratione. Indi enim prope gentiū soli nunq̄ emigrauere fi-
nibus suis. Colliguntur a libero patre ad alixādrum magnum reges eorum .cliii. annis. vi.
mil. ccccii. adiiciunt & menses tres. Amniū mira uastitas. Proditur alexandrū magnū nul-
lo die minus stadia sexcenta nauigasse in indo: nec potuisse ante menses quinq; enauigare
adiectis paucis diebus: & tamen minore gange esse constat. Seneca etiam apud nos Mega
sthenes tentata in die cōmentatione .lx. amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centū-
q;. Par labor sit montes enumerare. Iungūtur inter se hymaus: hemodus: paropanisus: cau
casus. p. a. R. a. quibus tota decurrit. in planitiem imensam & ægypto similem. Verū ut ter
rena demonstratio intelligatur. Alexandri magni uestigiis insistamus. Diognetus & Betō
itinerum eius mensores scripsere a portis caspiis hecatōphylō partorum quot diximus mi-
lia esse. Inde Alexandriam arion quā urbē is rex condidit .d. lxxv. mil. Inde ad prophitasiā
drangarum .cxcix. mil. ad cricasiorū oppidum .d. lxv. Inde orthospanū .clxxv. mil. Inde Ale-
xandri oppidum .l. mil. in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hanc ur-
bem sub ipso caucaso esse positam. Ab ea ad flumen chepta & oppidum indorum peuco-
datim .ccxxvii. mil. Inde ad flumen indum & oppidum taxilla .lx. mil. ad hydaspen. fluuium
clarum .cxx. mil. ad hyspasin non ignobiliorē .lxix. cccxc. mil. qui fuit Alexandri itinerū ter
minus exuperato tamen amne arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistole quoq; regis ipsius cō
sentiunt iis. Reliqua inde Seleuco Nicnoari peragrata sunt: ad hesidrum .clxix. mil. Iomanē
amnem tantūdem. Exemplaria aliqua adiiciunt .v. mil. pass. Inde ad gangem .cxii. mil. ad ro
daphā .clxix. mil. Alii .cccxxv. mil. In hoc spatio prodūt ad calinipaxa oppidum .clxvii. d. alii
cclxv. mil. Inde ad cōfluētem iomanis amnis & gangis .d. cxxv. M. Pleriq; adiiciūt .xiii. mil.
ad oppidūq; polypodra .ccccxxv. Ad ostium gangis .d. cxxxviii. mil. d. gentes quas memo-
rare non pigeat a montibus hemodis: quorum promontorium hymaus uocatur: incolarū
lingua niuosum significante: isari: cosyri: izgi: & per iuga chisotosagi: multarumq; gentiū
cognomen bracmanæ: quorū macco calingæ flumina pumas & cānas: quod in cangæ influ
it ambo nauigabilia. Gentes calingæ proxime mari: & supra mandei: malli: quorum mons
mallus: tractusq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. Ca. XVIII.

h Vnc alii incertis fontibus ut nilū: rigantemq; uicina eodem modo: alii in scythicis
montibus nasci dixerunt. Influere in eum .xix. amnes. Ex iis nauigabiles præter iam
dictos crenacam: uamam: rhumuobā: casphagū: sonū: Alii cum magno fragore ipsi-
us statim fontis erumpere deiectūq; per scopulosa & abrupta ubi primū molles planities
contingat in quodam lacu hospitari. Inde lenem fluere: ubi minimū .viii. mil. passuum lati-
tudine. Vbi modicum stadiorum .c. Altitudine nusq̄ minore pas. xx. mil.

Gentes indiæ. Ca. XIX.

n Ouissime gentes gandaridum: calignarū. Regio pertalis uocatur. Regi .lxx. milia
peditum: equites mille: elephanti .d. cc. in procintu bellorū excubāt. Nāq; uita mi-
tioribus populis indorū multipertita degitur. Alii tellurē exercent. militiā alii ca-
pessunt. merces alii suas euehunt. Res externas inuehūt respublicas optimi ditissimiq; tēpe
rant. Iudicia reddūt. Regibus assidēt. Quintū genus celebratæ illic & prope in religionem
uersæ sapientiæ deditū: uoluntaria semper morte uita accenso prius rogo finit. Vnū super
hoc est semiferū ac plenū laboris imensi: a quo supradicta cōtinētur uenādi elephātes do-
mandiq;. Is arant. Is inueunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicant: militātq; pro fi-
nibꝰ. Delectum in belua uires & ætas atq; magnitudo faciūt. Insula in gāge est magnæ am
plitudinis gētē cōtinēs unā modo galicā noīe. Vltra siti sunt modubæ molindæ. Vbere cū
oppido eiusdē noīs magnifico modrocsi: præti: calissæ: saluri : sassulæ: colubæ. orcusæ: aba-
li: taluctæ: Rex horum peditum .l. mil. equitum iiii. mil. elephantorū .cccc. in armis habet.
Validior deinde gens andare plurimis uiciis .xxx. oppidis: quæ muris turribusq; muniun-

tur.Regi præbet peditum centum milia equitum duo milia:elephantos mille.Fertilissimi
snnt auri dardæ:setæ uero argenti.Sed omnium in india prope nō modo in hoc tractu po
tentiam claritaremq; antecedunt prasi amplissima urbe ditissimaq; palibotra. Vnde quidā
ipsamgentem palypotros uocant īmo non tractum uniuersum a gange. Regi eorum pedi
tum sexcenta milia equitum.xxx.milia elephantorum.ix.milia per omnes dies stipendian
tur.Vnde coniectatio ingens opum est.Ab iis in interiore situ monædes & suari: quorum
mons malleus:in quo umbræ ad septētrionem cadunt hyeme:æstate in austrum per senos
mēses:septētriones ī eo tractu semel in anno apparere:nec nisi.xv.diebus Beton auctor est
Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megasthenes.Austrinum polum indi dramasa uocāt
Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyrisobor-
ca.A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti: nondum
tamen ethiopum modo exusti:q̄tum ad indum accedunt:tantum colore præferunt sydus
Indus statim a prasiorum gente quorum in montanis pygmi traduntur.Artemidorus in-
ter duos amnes.xxi.passuum interesse tradit.

Indus fluuius. Ca. XX.

Ndus sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi montis quod uocatur paropa/
i nysus aduersus solis ortum effusus:& ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissi-
mos hydaspen quattuor alios afferēntē: cantabrā tres.Per se uero nauigabiles ace
sinum & hypasin quadam tamen aquarum modestia nusq̄ latior quinquaginta stadiis: aut
altior.xv.pas.amplissimā insulam efficiens:quæ prasiane nominatur: & aliam minorē quæ
pacale.Ipse per.xii.xl.pass.paucissimis auctoribus nauigatus: & quodam solis comitatu in
occasum uersus oceano infunditur.Mensurā in ora ad eum ponam ut inuenio generatim
quanq̄ inter se nullæ congruant.Ab ostio gangis ad promōtorium galigon & oppidū dā-
dagula.d.cc.xxv.mil.pas.Ad tropina.xii.mil.xxv.Ad perimulæ promontorium:ubi est ce
berrimum indiæ emporium.d.cccl.ad oppidum in insula quā diximus patalam.d.cxx.mil.
passuū. Gentes montanæ inter eum & iomanem cesi:cetriboni siluestres:Deinde megallæ
euorum regi quingenti elephanti.peditum & equitum numerus incertus.Chrysei: para/
sange:asangi:tigri:fera scatentes.Armant peditum.xxx.mil.elephātos.ccc. equites.d.ccc.
Hos includit indus montiū corona circundatos & solitudinibus.d.cxxv.mil.infra solitu/
dines dari suræ.iterūq; solitudines per.clxxxvii.mil.pas.plerūq; harenis ambientibus haud
alio modo quā insulas mari.Infra deserta hæc maltecoræ:singæ:marohæ:rarungæ:morun-
tes:& masuæ:pangungæ:ialii.Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent:inco
læ liberi & regum expertes multis urbibus montanos optinēt colles.Nareæ deinde quos
claudit mons altissimus indicorum capitalia.Huius incolæ alio latere late auri & argenti
metalla fodiunt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephanti quidem.x.milia. Sed amplæ ui/
res peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;.
Odomboeræ salabastræ orate urbe pulchra fossis palustribus munita:per quas crocodilli
humani corporis auidissimi aditum nisi ponte non dant.Et aliud apud illos laudatur oppi
dum automela impositum littori quinq; amnium in unum confluente concursu emporio
nobili regi eorum elephantos mille.dc.peditum.cl.equitum.v. Pauperior charmarum rex
elephantos.lx.paruasq; reliquas uires.Ab iis gens pande sola indorum regnata fœminis.
Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt:ob idq; grationem regno donatam præcipuo.
Ab ea deducentis originem imperitant.ccc.oppidis peditum.cl.mil.elephantis quingen-
tis.Post hanc trecentarū urbium syrieni:deranzæ:posingæ:buze:gogiarei:umbræ: nereæ:
brancosi:nobundæ:cocondæ:nesei:pedatritæ:salobrisæ olostræ: patalā·insulā attingentes
a cuius extremo littore ac caspias portas.xviii.xxv.mil.produntur.Hic deinde accolunt i-
dum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ:boligæ:gallitalutæ:diuri:megari: or/
dabæ:mesæ:abhisuri:syleni.Mox deserta in.ccl.M.passuum. Quibus exuperatis organa-
gæ:abaortæ:sibaræ:suertæ:& ab iis solitudines prioribus pares. Dein sarophages : sorgæ:
baragomatæ:umbriteq;:quorum duodecim nationes singulisq; binæ urbes.Aseni triū ur-
bium incolæ.Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomē ibi se/
puto conditum.Mutaui super hos caucaso subiecti.Soleadæ sundre trangressisq; indum
& cum eo decurrentibus samarabriæ:sambraceni:brisabritæ:orsiandi:senitaxilæ cum urbe

celebri. Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ. Populi quattuor peu/ colitæ: arsagalitæ.: geretæ asoi. Et enim pleriq; ab occidente non indo amne determinant: sed adiiciűt quattuor satrapias: gedrosos archaotas. arios paroppaysidas: iasdas:

Arii. & iunctæ gentes. Ca. XXI.

Ltimo fine cophetæ fluuio: quæ omnia ariorum esse aliis placet. Necnon & nysam u urbem pleriq; indiæ ascribunt: montenq; merum Libero patri sacrum. Vnde ori/ go fabulæ Iouis fœmine editum. Item alpagonas gentem uitis & lauri & buxi po morumq; omnium in grætia nascentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborumq; aut ferarum aut uolucrum & aliorum ani/ malium traduntur: suis quæq; locis in reliqua parte operis cõmemorabuntur. Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ pe talæ quá significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura. ccxx. mil. passuum latitudi ne. Extra ostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradi/ dere aureum argẽteűq; iis solum esse haud facile crediderim. Ab iis. xx. mil. pas. crocale. ab ea. xii. mil. pas. bibaga ostreis & cõchyliis referta. Deinde toralliba. ix. mil. passuum a supra/ dicta multeque ignobiles.

Taprobane insula. Ca. XXII.

Aprobanẽ alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonum appel latione. Vt liqueret insulam esse Alexandri magni ætas resq; præstitere. Onesicri/ tus classis eius præfectus. elephãtos ibi maiores bellicosioresq; quá in india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi incolasq; paleogones appellari: auri margaritarumq; grandium fertiliores q̃ indos. Eratosthenes & mensuram prodidit longitudinis. vii. mil. sta diorum. latitudinis qninq; mil. nec urbes esse: sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari. inter ortum occasumq; solis indiæ prætenta: & quondam credita. uiginti dierum nauiga/ tione a prasiana gente distare: mox quia papiraceis nauibus armamẽtisq; nili peteretur ad nostrarum nauium cursus. vii. dierum interuallo taxato. Mare interest uadosum: senis nõ amplius altitudinis passibus: sed certis canalibus adeo profundum ut uallæ anchoræ sidãt Ob id nauibus utrinq; proræ: ne per angustias aluei circũagi sit necesse. Syderum in naui gando nulla obseruatio. Septẽtrio non cernitur. Sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius meatumq; earum terras petentium comitantur. Nec plusq̃ ternis mensibus in an/ no nauigant. Cauent a solstitio maxime centum dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis memorata. Nobis diligentior noticia Cladii principatu contingit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annii: Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco rede merat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodeci mo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis clementia sex mensium tempore i/ butus alloquio percontanti postea enarrauit Romanoa & Cæsarem mirum in modum in/ auditos iusticia: ille suspexit quod pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum di uersæ imagines indicarẽt a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam lega/ tos quattuor misit principe eorum Rhachia. Ex iis cognitum. d. essẽ oppida portum cõtra meridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo ac regia ducentum pas. Lebis stagnum intus megilba tricentum septuagintaquinq; milia passuum ambitu: insulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesimum dum iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis quinq; stadiorum arctissi mo quindecim amplissimo. Alterum ad septẽtrionem indiamq; uersus cydara nomine. Pro ximum esse indiæ promontorium quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio in cursu solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: præterea fruticosum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus. Septemtriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrum cælum cadere non in suum: solẽq; a leua oriri & in dextra oc cidere potiusq̃ e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod prætenderetur indiæ decẽ mi lia stadiorum esse ab oriente hyberno ultra montes emodos. Særas quoq; ab ipsis aspici: notos etiam cõmertio patriæ mabaciæ commeasse eo aduenis ibi feras occursare. Ipsos ue/

ro excedere hominum magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli commertio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat permutatio non aliter odio tristiore luxuriæ ꝙ si perducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petatur & quare. Sed ne taprobane quidem quãuis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: aurum argentumq; & ibi in præcio. Marmor testudinis simile. Gemmæ margaritæq; in honore multo præstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Seruum nemini. Ne in diem aut interdiu somnum. Aedificia modice ab humo extentia. Annonam nunꝙ augeri. Non fora lites ue esse. Coli Herculem. Eligi regem a populo senecta clementiaq; liberos non habentem: & si postea gignat abdicari: ne fiat hereditarium regnum. Rectores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sententia quemꝙ capite dãnari: sic quoq; appellationem esse ad populum. lxx. iudices dari: si liberẽt ii reum amplius. xxx. iis nullam esse dignationem grauissimo probro. Regi cultum Liberi patris: cæteris arabum: Regem si quid delinquat morte mulctari nullo interimente: sed uersantibus cunctis & commertia etiam sermonis negantibus. Festa uenatioue absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisq; constare. Agros diligenter colli. Pomis abundare. Esse in piscatu uolutatem testudinum maxime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominũ centũ annis modicam. Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti. carmania. Ca. XXIII.

Proximis indo gentibus montana capissenæ habent capissam urbem: quam diruit Cyrus: Aracosia cum oppido & flumine eiusdem nomine: quod quidam cutim dixere a semiramidæ conditum. Amnis hermandus præfluens per abestem rhacosiorum proximos iis meridie ad partem arochatarum faciunt dexendrusos: a septemtrione paropanysidas. Cartana oppidum sub caucaso: quod postea cecogronis dictum. Hæc regio est ex aduerso bactrianorum. Deinde eius oppidum alexandria a conditore dictum. Sindraci: daugalæ: parapianæ: cantaces: magi. Ad caucasum cadrusi oppidum ab Alexandro conditum. Infra hæc omnia ora arabindo. Ariana regio abusta feruoribus: desertisq; circũdata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tonderon & arosapen. Oppidum artaco: anarius amnis: qui præfluit alexandriam ab Alexãdro conditam. Patet oppidum stadia triginta. multoq; pulchrius (sicut Acticinus tradit.) artacabane. Item ab Antiocho munitum stadia quinquaginta. Deinde dorisci gẽs: Amnes pharnacotis: oppradus: prothasia. Oppidum zaraspparum drangæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida peucolis: lymphorta: methoricum: deserta: Amnis manam. Augutiri gens. Flumem boru. Gensurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus. Item cairus suarorum ostio portuosus. Oppidum condrigrãma. Flumen cophes. Influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus: Arianæ partem esse dararim aliqui uolunt: mensuramq; produnt utriusq; longitudine. xix quinquaginta milium passuum: latitudine dimidio minorem quã indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per centũ trigintaquattuor mil. passuum mox ichthiophagos. Oritas propria non indorum lingua loquentes per. cc. mil. passu. Inde posuere arborum gentem per. cc. mil. passuum. Ichthiophagos omnes Alexãder uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta deinde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusꝙ hæc generatim persequamur: indicare cõuenit quæ prodit Onesicritus classe Alexandri circũuectus in mediterranea persidis & indiæ narrata proxime a iuba: Deinde eam nauigationem quæ his annis comperta seruatur hodie. Onesiciriti & Narchi nauigatio nec nomina habet mãsionum nec spatia. Primũq; xylenopolis ab Alexandro condita unde cœperunt exordium Iuxta quod flumen aut ubi fuerit non satis explanatur: hæc tamen digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen nabrum nauium capax contra insulam distans. lxx. stadiis. Alexandria condita a Leonato iussu Alexandri in finibus gentis. Argenuus portu salubris. Flumen tuberum nauigabile: circa quod paritæ Deinde ichthiophagi tam longo tractu ut. xx. dierum spatio præmuigauerint insulã: quæ solis appellatur: & eadem cubile nympharum rubens in qua nullum non animal absumit incertis causis. Ori gens. Flumen carmaniæ hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo pri-

Rex gradis:

mum ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec to
tis unquam. Achemenide uſque illo tenuiſſe. Aeris & feri metalla & erſinici & mini exer-
cere. Inde promontorium carmaniæ eſt. Ex quo in aduerſo ora ad gẽtem arabiæ macas tra
iectus diſtat. l. mil. paſ. Inſulæ tres quarũ orada tantũ habitatur aqnæ a cõtinenti. xxv. mil. p.
Inſulæ quattuor intimo in ſinu ante perida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum ad
natantes tenuere claſſem. Inſula acrotadus. Item gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen
hyperis in medio ſinu perſico onerariarum nauium capax. Flumen ſitiogagus: quo ſpaſar-
garas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirſtimus. Inſula ſine nomine. Flumen
granius modicarum nauium capax per ſuſiauem fluit. Dextera eius accolunt deſimonta-
ni: qui bitumẽ perficiunt. Flumen zarotis oſtio difficili niſi peritis. Inſulæ duæ paruæ. Inde
uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis. Per euripos tamen quoſdam peragitur. Oſtium euphra
tis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacem. Inde tigiſuſa. Feſtos dies ibi agen-
tem Alexandrum inuenerunt ſeptimo menſe poſtquam digreſſus ab iis fuerat patalis ter-
tio nauigationis die. Sic. Alexandri claſſis nauigauit. Poſtea a ſagyro arabiæ promonto
rio patalen fauonio quem hypalum ibi uocant peti certiſſimum uidebatur. xiii. mil xxxii
paſ. æſtimatione. Secuta uero ætas propiorem curſum tutioreꝗ indicauit ſi ab eodem pro
montorio zizerum amnẽ portum indiæ peteret. Diuque ita nauigatum eſt donec cõ
pendia inuenit mercator: lucroque india admota eſt Quippe omnibus annis nauigatur
ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim pyratæ maxime infeſtabant. Nec pigebit
totum curſum ab ægypto exponere tunc primum certa notitia pateſcente. Digna res.
Nullo anno minus hic quingentiſimis imperii noſtra exhauriente india & merces remit-
tente: quæ apud nos centuplicato ueniant. Mille milibus paſſ. ab alexandria abeſt oppidũ
iuliopolis. Inde nauigant nilo coptum. ccciii. mil. paſ. qui curſus eteſiis flantibus peragitur
xv. diebus. A copto camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appel
latur hydreum. xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydremate a copto.
xcv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Apollonis a copto. clxxxiiii. mil. paſ. Rurſus ĩ mõ
te. Mox ad nouum hydereum copto a. ccxxxiii. paſ. Eſt & aliud hydreum uetus. Troglo-
dyticum nomĩatur: ubi præſidium excubat diuerticulo duum milium. Diſtat nouo hydre
mate quattuor mil. paſ. Inde brenice oppidum ubi portus rubri maris a copto. cclviii. paſſ.
ſed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus: & ſtatim die abſumuntur to
tum a copto berenicem inter. xii. conficitur die. Nauigare incipiunt æſtate media ante ca-
nis ortum: aut ab exortu protinus. Veniuntꝗ circiter. xxx. die ocelin arabiæ: aut canẽ thu
riferæ regionis. Eſt & tertius portus qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit
nec niſi thuris odorumꝗ arabicorũꝗ mercatores. Intus oppida regia eius: unum appella-
tur ſaphar: aliudꝗ ſabe. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab oceli egredi. Inde uen
to hipalo nauigant diebus. xl. ad primum emporium indiæ. Muzirum non expetendum
propter uicinos pyratas qui optinent locum nomine hydras: neꝗ eſt abundans mercibus.
Præterea longe a terra abeſt nauium ſtatio: lintribuſꝗ efferuntur onera quæ geruntur.
Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necaidon: qui
uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo diſtãte oppido quod
uocatur moduſa. Regio autem ex qua piper monoxilis lintribus becaren conuehunt uoca
tur contionara: quæ omnia gentium portuum ue aut oppidorum nomina apud neminem
priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex india renauigãt menſe ægy
ptio tybi incipiente noſtro decembri: aut utiꝗ mechiris ægypti intra diem ſextum quod
fit intra idus Iañ. noſtras. Ita eucnit ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex india uẽ
to uulturno & cum intrauere rubrum mare africo uel auſtro. Nunc reuertemur ad propo
ſitum. Carmaniæ oram patere duodecies. l. mil. paſſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eis ad flu-
men ſabin. c. mil. paſſ. Inde uineas coli & arua. Flumen iananin. xxv. mil. ſpatio. Regio uoca-
tur armixia. Oppida carmaniæ zetis. Alexandria. Irrũpit deinde & hac parte geminum ma-
re in terras quod rubrum dixere noſtri græcia erythreum a rege erythra. Aut ut alii ſolis
repercuſſu talẽ reddi colorẽ exiſtimãtes. Alii ab harẽa terraꝗ. Alii tali aquæ ipſius natura.

Sinus perſicus & arabicus. Ca. XXIIII.

Ed duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriente eſt perſicus appellatur. xxv. mil. paſſ. cir

cuitu: ut Eratosthenes tradit ex aduerso est arabia.cuius.xii.mil.pass.est longitudo. Rur
sus altero ambitur sinu arabico nominato: oceanum qui influit azanium appellant. Persi
cum introitum.v.mil.pass.latitudinis.alii quattuor fecerunt. Ab eo ad intimum sinum re
cto cursu.xi.mil.xxv.propemodum constat esse & situm eius humani capitis effigie. One
sicritus & Nearchus ab indo amne in sinum persicum: atq; illic babylonem ab euphratis pa
ludibus scripserunt.xxv.mil.pass.esse. In carmaniæ angulo sunt chelonophagi testutinũ
superficie casas tegentes. Carne uescentes. A flumine arabi promontorium ipsum inhabi
tant: præter capita toto corpore hirti coriisq; piscium uestiti.

Cascan drus insula parthorum regna. Ca. XXV.

B horum tractu indiam uersus cascandrus deserta insula in oceano.mil.pass. tradi
a tur. Iuxta eam freto influente stoidis quæstuosa margaritis a promontorio. Carma
nis iuguntur armozei. Quidam interponunt arbios.ccccxii.mil.pass.toto littore.
Ibi portus macedonum: & aræ Alexandri. In promontorio amnes siccamas: dein dratinus
& salsus. Ab eo promontorium themisteas. Insula aphrodisias habitatur. Inde persidis ini
tium ad flumen oratim: quo diuiditur ab elimaide. Contra persidem insulæ philos Casan
dra aracha cum monte præalto Neptuno sacra. Ipsa persis aduersus occasum sita optinet
littora.d.l.mil.pass.etiã in luxum diues in parthorum iampridem translata nomẽ. Horum
de imperio nunc paucis. Regna parthorum duodeuiginti sunt omnia. Ita enim diuidunt
prouintias circa duo ut diximus maria: rubrum a meridie: hyrcanum a septentriõe. Ex iis.
xii.quæ superiora dicuntur incipiunt a confinio armeniæ caspiisq; littoribus pertinent ad
scythas: cum quibus ex æquo degunt. Reliqua.vii.regna inferiora appellantur. Quod ad
parthos attinet: sẽper fuit parthia ĩ radicibus mõtium sæpius dictorum: qui omnes eas gẽ
tes prætexunt. Habent ab ortu arios a meridie carmaniam & arianos. Ab occasu medos a
septentrione hyrcanos. Vndiq; desertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellantur. Ci
tra deserta. Ab occasu urbes eorum quas diximus issatis & calliope. Ab oriente æstiuo py
ropum: ab hyberno mãia. In medio hecatõpylos. Arsace regio nisea parthienæ nobiles: ubi
alexandropolys a conditore.

Media: mesopotamia: babylon: seleutia. Ca. XXVI.

Ecessarium est in hoc loco signare & medorum situm: terrarũq; faciem circunage
n re ad persicum mare: quo facilius deinde reliqua noscantur media ab occasu trãs
uersa obliqua a parthiæ occurens utraq; regna includit. habet ipsa ab ortu caspios
& parthos: a meridie sithacenem & susianem & persida: ab occasu adiabenen: a septentriõe
armeniam: persæ rubrum mare semper accoluere: propter quod is sinus persicus uocatur.
Regio ibi maritima cyribolus. Quia uero ipsa subit ad medos megalla appellatur locus
arduo montis ascensu per gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab
Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceam ab Antiocho cõditam. Inde ad
orientem magni optinent frasargida castellum: in quo Cyri sepulchrum est. Et horum eg
bathana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arianos excurrũt
parathaceni. His gentibus & euphrate inferiora regna includũtur. Reliqua dicemus a me
sopotamia excepto mucrone eius arabumq; populis in priore dictis uolumine. Mesopota
mia tota assyriorũ fuit uicanti dispersa: præter babylona & ninum. Macedones eam in ur
bes congregauere propter ubertatem soli. Oppida præter iam dicta habet seleutiam: leo
diceam: arthemitam. Item in arabum gente qui arroei uocãtur & mardani: antiochia: quæ
a perfecto mesopotamiæ. Nicanore condita nicanoria uel arabes uocatur. Iunguntur iis
arabes. Introrsus eldamarii. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum: salmani
& masei arabes. Gordiacis uero iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones:
silices: montani: & orontes. Quorum ad occidentem oppidum gauecamela. Item sue in ru
pibus. Supra siciclassi.iii.mil.pass.per quos lycus ex armenia fertur. Absitris ad hybernũ ex
ortum Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida diospage: polyteba: stratonigea:
anthemus. In uicinia euphratis incephorium: quod ut diximus Alexander iussit cõdit pro
pter loci oportunitatem. Dicta est in zeumate apamia: ex qua oriẽtem potentes excipit op
pidum apprime munitum quondam stadiorum.lxx.amplitudine: & satraparum regia ap
pellatum: quo tributa conferebantur: nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant heba

ta:& dictu Pompei magni terminus Romani imperii oruros. A zeuamate ccl.mil.paſ. Sűt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eum diximus fidi: ne præcipiti curſu Babylonia infeſtaret. Ab aſſyriis uero uniuerſis appellatum armalchar: quod ſignificat regium flumen. Qua deriuatur oppidum fuit agrani e maximis: quod diruere perſe. Babylō chaldiacarum gentium caput diu ſummam claritatem optinuit in toto orbe propter quam reliqua pars meſopotamiæ aſſyriæqꝫ babylonia appellata eſt. lx.mil.paſſ. amplexa: muris ducenos pedes altis quinquagenos latis. In ſingulos pedes ternis digytis menſura ampliore quam noſtra: interfluo euphrate mirabili opere utroqꝫ. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit ſyderalis ſcientia. Cætero a circuitu ſolitudinem reddit exhauſta uicinitate ſeleuciæ ob id conditæ a Nicanore tra nonageſimum lapidem incōfluentem euphratis foſſa perducti atqꝫ tigris: quæ tamen babylonia cognominatur. Libera hodie: ac ſui iuris macedonumqꝫ moris. Feruntur ei plebes urbanæ ſexcétæ eſſe. Situm uero mœnium aquilæ pandentis alas. Agrum totius orientis fertiliſſimum. Inuicem ad hanc exhauriendam & theſiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in callonitide condidere parthi: quod eſt nunc caput regni. Et poſtquā nihil proficiebatur nuper Vologeſus rex aliud oppidum uelogeſocertam in uicino condidit. Sunt etiam in meſopotamia oppida hipparemum chaldeorum doctrina clarum. Et hoc ſicut babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomé. Moros hipparenorum perſe diruere. Orcāi quoqꝫ tertia chaldeorū doctrina in eodem ſitu locantur ad meridiem uerſi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciochantæ. Euphrate nauigari babylonem & perſico mari. ccccxxii.mil.paſſ. tradunt Nearchus & Oneſicritus. Qui uero poſtea ſcripſere a ſeleucis. ccccxc.mil. Iuba a babylōc caracé. clxcv mil.d. Fueri aliqui ultra babylonem continuo alueo priuſquā diſtrahitur ī irrigua. lxxxvii mil. Vniuerſo autem curſu. xi.mil.paſ. Inconſtantiam mēſuræ diuerſitas auctorum facit: cū perſe quoqꝫ ſchœnos & paraſangas alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu ſtatim infeſtant attali latrones: arabum gens. Vltra quos ſcientie. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ uſqꝫ ad deſerta ſyriæ: unde in meridiem flecti eum diximus ſolitudines palmirenas relinquentem. Seleucia abeſt a capite meſopotamiæ euphraten nauigantibus undecies. xxv.mil.paſ. A mari rubro ſi tigri nauigetur. cccxx.mil. A zeumate. d.xxvii. Zeuma a ſeleucia ſyriæ ad noſtrū littus. cxxxii.mil. paſ. Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d.ccccxliiii.mil.paſ. Eſt etiamnum oppidum meſopotaminæ in ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani.

Flumen tigris. Ca. XXVII.

ſEd & de tigri ipſo dixiſſe conueniat: oritur in regione armeniæ maioris fonte conſpicuo in planicie. Loco nomé elogoſine eſt. Ipſius qua tardior fluit. Vnde concitatur: a celeritate trigris incipit uocari. Ita appellant medii ſagittam. Influit in lacum arethiſſam omnia illata pondera ſuſtinentem: & nitrum nebulis exhalātem. Vnum genus ei piſcium eſt: & hic aquæ tranſcurrentis nono miſcetur alueo: ſicut nec e tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis. Tranſuectuſqꝫ occurréte tauro mōte in ſpecu mergitur. Supterqꝫ lapſus a latere altero eius erumpit locus uocatur zoroanda. Eundem eſſe manifeſtum eſt quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacū: qui teſoidis appellatur: rurſuſqꝫ ī cuniculos mergitur. & poſt. xxv.mil.paſſ. circa nympheū redditur tam uicinum arſaniæ. Fluere eum in regionem arheni Claudius Cæſar auctor eſt ut & cum intumuere confluant: nec tamen miſceantur. Leuineior arſanias innata. iiii. mil. ferme ſpatio. Mox diuiſus in euphratrem mergitur. Tigris autem ex armenia acceptis fluminibus claris pertheni agnice pharione arabas oreos adiabenoſqꝫ diſterminans: & quam diximus meſapotamiam faciens luſtratis montibus choridiorum circa apameam meſenes oppidum: citra ſeleuciam babyloniam. cxxv.mil.paſſ. diuiſus in alueos duos. Altero meridiem ac ſeleuciam petit meſenen perfundens. Altero ad ſeptentrionem flexus eiuſdem gētis tergocampos caucas ſecat. Vbi remiauere aquæ paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex media hidaſpen: atqꝫ ut diximus inter ſeleuciam & theſiſphontem uectus in lacus chaldaicos ſe fundit: eoſqꝫ. lxx.mil.paſ. amplitudine implet. Mox uaſto alueo profuſus dextra caracis oppidi infertur mari perſico decimo ore. Inter duorum omnium hoſtia. xxvi.mil.paſ. fecere. Aut ut alii tradunt. vii.mil. utroqꝫ nauigabili. Sed longo tempore euphratem præ-

clusere orcheni & accolæ agros rigantes:nec nisi post tigrin defertur in mare.Proxima ti-
gri regio paropotamia appellatur.In ea dictum est demesene.Oppidum eius dibitach.Iun
gitur callonitis cum tesiphonte:non palmetis modo:uerũ & olea pomisq; aliisq; arbustis
nobilis.Ad eam peruenit iagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra
echatenen & persidem.Callonitis abest a perside.cccclxxx.mil.pass.Tantum a caspio mari
assyria abesse compendio itinerum aliqui tradunt.Inter has gentes atq; mesenen sytacene
est:eadem arbelitis & palestinæ dicta.Oppidum eius sytace græcorum ab ortu est & sabda
ta.Ab occasu autem anticchia inter duo flumina tigrin & tornadotum.Item apameæ cui
nomẽ Antiochus matris suæ imposuit.tigri.circunfunditur.Hæc diuiditur archoo. Infra
est susiane:in qua uetus regia persarum susa a Dario Histapis filio condita.Abest a seleu-
cia babylonia.ccccl.mil.pass.Tantũdem ab egbatinis medorum per montem charbantum
in septentrionali.Tigris alueo oppidũ est barbethace.Abest a susis.cxxxv.mil.pass.Ibi mor
talium soli aurum in odio contrahunt.Id defodiunt ne quo cui sit in usu.Susianis ad oriẽ-
tem uersus iunguntur oxii latrones & mizeorum.xl.populi liberæ feritatis.Supra eos pa
rent parthusi mardi & saitæhyi qui prætenduntur supra helimaida:quam persidi in ora iũ
ximus.Susa a persico mari absunt.ccl.mil.pass qua subiit ad eam classis Alexãdri pasitigri
intus ad lacum chaldaicum uocatur aphle.unde susa nauigatione.lxv.mil.d.pass.absunt.
Susianis ab oriente sunt chosei.Supra chosieos ad septentrionem mesabenæ sub monte cã
balido:qui est caucasi ramus.Inde mollissimo transitu in bactros.Susianen ab helemaide
disterminat amnis euleus ortus in medis:medioq; spatio cuniculo conditus:ac rursus ex-
ortus per mesobatenem lapsus circuit arcem susarum ac Dianæ templum augustissimum
cum illis gentibus & ipse in magna cerimonia sit.Siquidem reges non ex alio bibũt:& ob
id in longinqua portant.Recipit amnes edippum præter asylum a montibus persarum ue
niẽtem ad unum ex susianis oppidum.Iuxta eum magoga a carace.xv.pas.Quidam hoc ĩ
extrema susiane ponunt solitudinibus proximum.Infra euleum elymas est. in ora iuncta
persidi:a flumino orati ad caracẽ.ccxl.mil.pas.Oppida eius seleucia & sosirate apposita mõ
ti casyro Oram quæ præiacet minorum syrtium uice diximus inacessam cœno plurimum
limi deferentibus brixia & ortacea amnibus madente:& ipsa elymaide in tantum ut nullus
sit nisi circuitu eius a perside aditus.Infestatur a serpentibus quos flumina deportant:pars
eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regnade quo dicemus
exposita prius.M.Agrippæ sententia.Namq; is mediam & parthiam & persidem ab orien
te indo:ab occidente tigri:a septentrione tauro caucaso:a meridie rubro mari terminatas
patere in longitudinẽ terdecies.cxx.mil.pass.In latitudine.d.cccxl.prodidit.Præterea me-
sopotamiam ab oriente tigri:ab occasu euphrate:a septentrione tauro:a meridie mari per
sico inclusam longitudine octingentorum.mil.pas.latitudĩe.ccclx.Charax oppidum per
sici sinus intimum a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitatur incole manufa
cto inter confluentes dextra tigrin:leua euleum.iii.mil.pas.laxitate conditum est. Primũ
ab Alexandro magno colonis ex urbe regia durine:quæ tum interiit deductis: militũq; ĩ
utilibus ibi rectis Alexandriam appellari iusserat:pagumq; pelleum a patria sua quem pro-
prie macedonum fecerat.Flumina id oppidum expugnauere.Postea Antiochus restituit
quintus regum & suo nomine appellauit.Iterumq; infestatum Passiones Sogdonaci filius
rex finitimorum arabum quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit oppositis moli
bus restituit:nomẽ suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem.vi.mil.pass. Latitudi
ne paulo minus.Primo fuit a littore stadiis.x.& maritimum etiam ipsanda porticus habet
Iuba uero prodente.l.mil.pass.Nunc abesse a littore.cxx.mil.Legati arabum nostriq; nego
tiatores qui inde uenere affirmant.Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ flu
minibus inuectæ.Magis id mirum est æstu longe ultra id accedente non repercussa.Hoc
in loco genitum esse Dionysius terrarum orbis situs recentissimum auctorem cõstat: quẽ
ad cõmentanda omnia in orientem præmissit Diuus Augustus ituro in armeniam ad per-
thicas arabicasq; res maiore filio.Non me præterit:nec sum oblitus sui queq; situs diligẽ-
tissimũ auctorem uisum nobis in introitu huius operis.In hac tamen parte arma Romana
sequi placet nobis:Iubãq; regem ad eundem Claudium Cæsarem scriptis uoluminibus de
eadem arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris insulæ. Ca. XXVIII.

Rabia gentium nullis postferenda amplitudine longissima a monte amano a regio
a ne ciliciæ comaginisq; descendit ut diximus multis gentibus eorum deductis illo
a Tigrane magno sponte uero ad mare nostrum littusq; ægyptiaticum ut docui-
mus. Necnon & in media sytiæ ad libanum montem penetrantibus nubeis. quibus iungũ-
tur ramisi Deinde teranei:deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra dua maria rubg-
persicumq; percurrens quodam naturæ artificio ad similitudinem atq; magnitudinem ta-
li maris etiam circunfusa. In eadem etiam cæli partem nulla differentia spectat. Hæc quoq;
in illo situ. Fœlix eius populus . A nostro mari usq; ad palmitenæ solitudines diximus. Re
liqua nunc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldeorum scenite ut diximus clau
dunt:& ipsi uagi:sed tabernaculis cognominati:quæ ciliciis metantur ubi libuit . Deinde
nabathei oppidum incolunt petram nomine in cõualle paulo minus.ii.mil.pass.amplitudi-
nis circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris no-
stri.d.c.mil.a sinu persico. Huc conuenit utrumq; biuium eorum :qui siriæ palmiram pe-
tiere:& eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quõ
dam claris & Semiramide condi is abesamide & soroactia. Nunc sunt solitudines. Deinde
est oppidum quod characenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine. In quo a pe-
tra conueniunt characeni. Inde.xii.mil.pass.secundo æstu nauigant. E parthico enim regno
nauigantibus uicus theredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei
optinent dextra nomades scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis tigris per
nauigari tradunt barbathiam:mox thumatham:quod abest a petra decem dierum nauiga
tione. Nostri negociatores dicunt characenorum regi parere:& a pameam sitam ubi resta
gnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incursionem parthos operibus abie-
ctis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primum exquisitam:lo-
cus ubi euphratis hostium fuit flumen salsum promontorium chaldone uoragini similius
quam mari per.l.pass.ore flumen achana:deserta.c.mil.pas.usq; ad insulam barum . Sinus
capeus quem accolunt gaulopes & chatei. Sinus gerraicus. Oppidum gerra.v.mil.pass.am
plitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore.l.mil.pass.regio attenæ. Ex ad
uerso tilos insula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppi-
do eiusdem nominis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius.xxii.d.pass. Vltra magnas as-
pici insulas tradunt ad quas non sit peruentum. Fluminis ambitu.cxii.mil.d.pass.a persi-
de lõgius abesse : adiri uno alueo angusto. In insula asgilia gentes nocheti:zurachi:borgo
di:catharrei:nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem in compertam ab eo latere pro-
pter scopulos tradit iuba. Prætermissa mentione oppidi omanorum batrasa aues & toma-
nẽ quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane:quæ nunc op-
pida maxime celebrari a persico mari nostri negotiatores dicunt a flumine canis:ut iuba
tradit mons adusto similis. Gentes epimaranitæ.mox ichthiophagi. Insula deserta. Gentes
bathymi. Eblitei montes. Insula omœmus. Portus machorbe. Insulæ etaxalos. Onchobrice
gens cadei. Insulæ sine nominibus multæ. Celebres uero isura rhinnea & proxima in qua
sciptæ sunt stellæ lapideæ litteris incognitis. Goboea portus:bragæ insulæ desertæ. Gens
caludei:dabanegoris regio. Mons orsa cum portu. Sinus duatus. Insulæ multæ. Mons tri-
coriphos . Regio cardalena. Insulæ solanidæ:capina. Item ichthiophagorum. Deinde glari .
Littus hãmæum:ubi auri metalla . Regio canauna. Gentes apitami:gasani: Insula deuuade
Fons goralus garpheti. Insulæ alaea & amnamethus . Gens clare. Insulæ chelonitis.ichthio-
phagon:multhe. Eodanda deserta basag. Multæ sabeorum: Flumina tharnar:amnum. Insu
læ dolicæ. Fontes daulotes dota. Insula epteros:labâis:coboris:sambracate:& oppidum eo
dem nomine incontinenti. A meridie insulæ multæ:maxima camari:flumen mysecros:por
tus leupas. Scenitæ sabæi. Insulæ multæ. Emporium eorum acila:ex quo in indiam nauiga
tur. Regio amithoscuta:damnia. Mizi maiores & minores:drimati:naumachæ. Horũ pro-
montorium contra carmaniã est. distat.l.mil.pas. Mira res ibi traditur. Numẽiũ ab anticho
rege misenæ præpositum ibi uicisse. Eodem die classe æstuq; reuerso. iterũ equitatu contra
psas dimicantem & gemina trophea eodem in loco ioui ac Neptuno statuisse. Insula in al
to ob id iacet ogyris clara Rutha rege ibi sepulto. Distat a continẽte.cxxv.mil.pas. Cicuitu
cxii.mil.d. Nec minus altera clara in azanio mari dioscyrida distãs a siagro extimo prom õ-

torio.cclxxx.mil.pas.Reliqui in continente a noto etiãnum autaride in montes octo dierũ
transitus.Gentes larẽdani gataphani:cebranitæ pluribus oppidis:sed maximis nagia & thõ
na templorum.lxv.Hæc est amplitudinis significatio hoc promontorium:a quo ad continẽ
tem troglodytarum.l.mil.pas.thoani:acthei:catamoctitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:
cerbani.sabæi arabum propter thura clarissimi ad utraq maria porrectis gentibus.Oppida
eorum in rubro littore mærine:marma:corolia:sabatra.Intus oppida nascus. cardaua : car-
nus:& quo merces odorum deferunt tomala.Pars eorum atranitæ quorum caput sobota
le.lx.templa muris includens.Regia tamẽ est omnium mare libata.Sinũ optinet.xciiii. mil.
pas.refertum insulis odoriferis.Atramitis in mediteraneo iunguntur.Miei mare accolũt:
& elamitæ.Oppidum eiusdem nominis.Iis iunguntur cogulatæ.Oppidum sibi:quod græ
ci apoten uocant arsicodani.Vadei oppido magno:barasei:lechieni:sygaros insula:quã ca-
nes non intrant expositiq circa littora errando moriuntur.Sinus intimus in quo leanite
qui nomen ei dedere.Regia eorum agra:& in sinu leanar:uel ut alii elana. Nam & ipsum
sinum nostri elaniticum scripsere:alii alaniticum.Artemidorus alaniticum.Iuba leniticum
circuitus arabiæ a caraceleana colligere proditur quadragies octies.lxv.pass.Iuba paulo mi
nus.xl.mil. putat.Latissima est a septentrione inter oppida horoeum & caracen. Nunc &
reliqua mediterranea eius dicantur.Nabatheis thimaneos iunxerunt ueteres:nunc sunt ta
ueni:suelleni:arraceni:arreni.Oppidum in quo omnis negotiatio conuenit:hemuatæ:ana
litæ.Oppida domada:egrata:mudei.Oppidum badanatha:charei.Oppidum charitati acho
ali.Oppidum phoda:ac minei a rege cretæ Minoe(ut existimant)originem trahentes: quo
rum charmei oppidum.xiiii.mil pass.marriba baramalcum:& ipsum non spernendum. Itẽ
carnon rhãmei:& horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois.Hemerite massala
Oppida hamirei:sannei:chantace:bactias:harma.Oppidum gedranite:ampre:ilisanite: ba-
chilite:sammei:amathei.cum oppidis nessa & cennesseri:Zamareni cun oppidis saiace scan
cate:bacascami.Riphearma oppidum quo uocabulo appellant ordeum.Aurei & rhaui gy
rei & mahtæi.Helmodenes:cum oppido ebode.Agaturi in montibus oppido.xxv.mil.pas.
in quo fons emiscabales:quo significat camelorum oppidum.Amyelomei colonia milesio
rum.Actrida oppidum calingii:quorum mariba oppidum significat dominos omnium.
Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emergere putant. Gentes
agrei hãmonii Oppidum athenæ:caurarani:quod significat ditissimos armento. Corani-
tæ:cesani choani.Fuerunt & græca oppida:arethusa larissa:chalcis deleta uariis bellis. Ro-
mana arma solus in eam terram adhuc intulit.Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Ca
ius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabiam.Gallus oppida diruit non nominata
ab auctoribus qui ante scripserunt:negram:annestum:nescam.magusum:tammacum:labc
ciam:& supradictam maribam:circuitu.vi.mil. pass.Item caripeta:quo longissime proces
sit.Cætera explorata rettulit.Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum ut in
dos palmis exprimere.Oleũ sesamæ.Nũerosissimas esse homeritas minoas fertiles agros
palmetis arbustis. In pecore diuites cembanos & areos: armis præstare maxime cha-
tamonitas.Carreis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos siluarum fertili-
tate odorifera:auri metallis agrorum riguis mellis ceræq prouentu.Deinde de odoribus
suo dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt:aut in tonso crine:barba abraditur:præ
terq̃ in superiore labro.Aliis & hæc intonsa:mirũq dictu ex in numeris populis pars coæ
qua in commertiis aut latrociniis degit In uniuersum gentes ditissimæ ut apud quas ma-
xime opes romanorum parthorumq subsistant:uendentibus quæ e mari aut siluis capi-
ant.Nihil inuicem redimentibus.Nunc reliquam oram arabiæ contrariam persequemur.
Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in longitudinem traxauit:bidui lati-
tudinem Angustias.iiii.mil.d.pas.Eratosthenes ab ostio.xiii.mil.in quamq partem.Arte-
midorus arabiæ latere.xiiii.l.mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Ca. XXIX.

Roglodytico uero undecies.lxxxiii.mil.d.p.ptolemaida usq.Agrippa.xiiii.xxxii.
sine differentia laterum.Pleriq latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ hy
berno orienti obuersa.Alii.iiii.M.alii.vii.mil.alii.xii.m.p.petere.Situs autẽ ita se
habet A sinu leanitico alter sinus quẽ arabes æant uocant.in quo oroon oppidum ẽ. Fuit
& cambiso inter nelos & marchadas deductis eo ægris exercitus.Gens tyra. Dancon

portus. Ex quo nauigabilē alueū perducere in nilū qua parte ad delta dictū decurrit. lxii.
d.pas.interuallo.Quod inter flumen & rubrum mare iter est primus omniū Sesostris ægy
pti rex cogitauit.Mox darius persarum.Deinde Ptolemæus sequens qui eduxit fossam la
titudine pedum centum altitudine triginta in longitudine trigintaseptem.d.pass.usq; ad
fontes amaros.Vltra deterruit inundationis mœtus excelsiore tribus cubitis rubro mari
comperto qua terra ægypti.Aliqui eam non auferunt causam sed ne immisso mari corrū
peretur aqua nili:quæ sola potus præbet.Nihilominus iter totum terendo freqnentatur a
mari ægyptio:quod est triplex. Vnum a pelusio per harenas in quo nisi calami defixi re/
gant uia non reperitur.Subinde aura uestigia operiente. Alterum uero duobus mil. pass.
ultra caspium montem quod a sexaginta mil.pass.redit in pelusiacam uiam. Accolunt ara
bes autei.Tertium a gerro quod ad ipsum uocant.Per eosdem arabes sexaginta pass. pro
pius asperum montibus & inops aquarum.Ee uiæ omnes arsinoen ducunt conditam soro
ris nomine in sinu charandra a Ptolemeo Philadelpho:qui primus troglodyticen excussit
amnē qui arsinoen præfluit:ac Ptolemeon appellauit.Mox oppidum paruum est ænnum
pro quo alii philiterias scribunt.Deinde sunt azarei:ex trogloditarum cōnubiis arabes fe
ri insulæ sapirene:scitala:mox deserta admyos herino:ubi fons tadnos:mons eos:insula lā=
be.Portus multi.Berenicæ opgidum maris Philadelphi nomine ad q̄ iter a copto diximus.
Arabes autei & gnebedei troglodytice:quam prisci michoen:alii midoen dixere.Mōs pē=
tedactylos insulæ ste netyre aliquot alōneses non pauciores:cardamin. Topazos quæ gem
mæ nomen dedit.Sinus insulis refertus ex iis:quæ maren uocatur : aquosa quæ eratanos:
sinentes.Regum ii præfecti fuere.Introrsus candei:quos opiophagos uocant:serpentibus
uesci assueti.Neq; alia regio fertilior earum.Iuba qui uidetur diligentissime prosecutus
hæc omisit in hoc tractu(nisi exemplarium uitium est)berenicen alteram: quæ panchrysos
cognominata est.Tertiam quæ epidires insignem loco.Est enim sita in ceruice longe pro=
currente ubi fauces rubri maris quattuor mil.d.pass.ab arabia distant.Insulæ ibi cytis to/
pazium ferens & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a Philabelpho condita ad uenatus elephā
torum:ob id epiterias cognominata iuxta lacum monoleum:Hæc est regio secundo uo/
lumine a nobis significata.In qua quadraginta diebus ante solstitium totidēq; postea ho/
ra sexta consumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt.Cæteris diebus in se=
ptemtrionem:cum in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii sexta hora um/
bræ in totum assumantur:nihilq; adnotatur aliud noui.d.centumduo mil passuum. in/
teruallo a ptolemaide res ingentis exempli.locusq; subtilitatis immensæ mundo ibi depre
henso cum indubitata ratione umbrarum.Eratosthenesq; mensuram terræ prodere inde
cœperit.Hinc asanium mare promontorium quod aliqui hispalum scripsere. Lacus manda
lum.Insula casitis:& in alto multæ:in quibus testudo plurima. Oppidum sace. Insula de=
phindis.Oppidum aduliton.Aegyptiorum hoc serui a dominis profugi condidere. Maxi
mum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum.Abest a ptolemaide quinq; dierum
nauigatione.Deferunt plurimum ebur.Rhinocerotum cornua. Hippopotamorum coria
celtium:testudinum spingia:mancipia. Supra æthiopes arrotheras insulæ quæ alien uocā=
tur.Item bacchias:& antibachias.& stratioten.Hic in ora æthiopiæ sinus incognitus:quod
admiremur cum ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium in quo est fons cutius
expetitus nauigantibus.Vltra Isidis portus decem dierum remigio ab oppido adulitarum
distans . In eum a troglodytis myrra confertur . Insulæ ante portum duæ pseudopy=
læ uocantur :interiores totidem pylæ .In altera stellæ lapideæ littris incognitis . Vltra
sinus abalitus . Insula diodori :& aliæ desertæ . Oppidum gaza :promontorium & por=
tus mossilicus : quo cynnamomum deuehitur. Hucusq; Sesostris exercitum duxit. Ali
qui unum æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza .A moselite promonto
rio atlanticum mare incipere uult iuba :præter mauritanias suas:gadis usq; nauigandum
choro.Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda nō est.A promontorio indorū quod
uocatur leptecara ab aliis drepanum propōit recto cursu p̄ter exusta & malacho insulam.
xv.mil.pass.esse.Inde ad locum quē uocant sceneos.ccxxv.mil.Inde ad insulā sadanum. cl.
mil.pass.Sic fieri ad apertum mare.xviii.lxxxv.mil.Reliq omnes propter solis ardorē naui
gare posse non putauerunt.Quin & cōmertia ipsa infestant ex insulis arabes astytæ appel=
lati quorum bubulos utres binos sternentes ponte pyraticam exercent sagittis uenenatis.

Gentes troglodytarum iuba tradit herotoas a uenatu dictas miræ uelocitatis ſicut ichthi-
ophagos natantes ceu maris animalia. Bargenos:zageras:chalybas:ſaxinas : ſyrecas : däre-
mas:domazenes. Quin & accolas nili a ſyene nõ æthiopum populos : ſed arabum eſſe dicit
uſqꝫ meroen. Solis quoqꝫ oppidum quod non procul mẽphi in ægypti ſitu diximus arabas
conditores habere. Sunt & qui ulteriorẽ ripã æthiopiæ auferant adnectantqꝫ africæ. Ripas
autem incolere propter aquam. Nos relicto cuiqꝫ arbitrio intelligendi oppida quo tradũ-
tur ordine utrinqꝫ ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens catadupi. Deinde ſyeni
te oppida tacompſon : quam quidam appellarunt thathicen : araman : ſeſamon : ſandura:
naſandum anaundoma:cumara:beta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:mecchindita:noa
gophoa:gyſtate:megeda:lea:rhẽnia:nupſia:direa:pataga:bagada:dumana:rhadata:in quo
felix aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo proximum meroe: ſic prodi-
dit Bion. Iuba aliter. Oppidũ limum in mõte megaticos inter ægyptum & æthiopiã : quod
arabes myrſon uocauere. Deinde tacompſum:aranium:ſeſanium:pidne:mamuda: coram-
bin. Iuxta eam bituminis fontẽ:hãmodata:proſda:parenta:mama:teſſata:gallas:zoton:gau
comene:meumpidi:botas:endõda:cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cyſtæ. pem
mani:gadagaleni:paloi:primi::nuptii:deſeleni : patini:grãbreues:magaſne:ſegaſmala:cran
da:dẽna:cadeumna:thena:batha:alana:macua:ſcãmos:goram. In inſula ab iis ab Alexãdro
calim:ſeren:mallos:agocen: Ex africæ latere tradita ſunt eodem nomine tacõpſos altera ſi-
ue pars prioris mogora:ſea:edoſa:pelenaria:epyndis:maguſa:bauma:linitima : ſpyntuma:
ſydopta:gẽſoa:pindicitora:cugoa:orſima:ſuaſa:mauma:rhuma:urbuma:mulona quod op
pidum græci hypatitõ uocarunt. Pagoargas:zamnes : unde elephanti incipiant. Mamblia:
berreſa:cetuma. Fuit quondam & epis oppidũ cõtra meroẽ anteq̄ Bion ſcriberet deletum.
Hæc ſunt prodita uſqꝫ meroen ex quibus hoc tẽpore nullũ prope utroqꝫ latere extat. Cæ-
teræ ſolitudines. Nuper renunciauere principi. Neroni miſſi ab eo milites prætoriani cum
tribuno ad explorandũ inter reliqua bella æthiopicum cogitanti. Intrauere autem & eo ar
ma Romana Diui Auguſti temporibus duce. P. Petronio & ipſo equeſtris ordinis præfe-
cto. Aegyptus oppida eorum expugnauit quæ ſola inuenerat quo dicemus ordine. Sple-
gin:primin:boccin:furũmin:cãbuſin:attenan:ſtadiſin: ubi nilus præcipitans ſe fragore audi
tum accolis aufert. Diripit & nepata. Longiſſimi autẽ a ſyene progreſſus. d. ccclxx. mil. paſſ.
Nec tamen arma romana ſolitudinẽ ibi fecerũt. Aegyptiorũ bellis attrita eſt æthiopia ui-
ciſſim imperitando ſeruiendoqꝫ clara & potens etiã uſqꝫ ad Troiana bella Mẽnone regnã-
te. Et ſyriæ imperitaſſe eam noſtroqꝫ littore ætate regis cephei patet Andromadæ fabulis.
Simili modo & de menſura eius uaria prodidere. Primus Daliõ ultra meroẽ longe ſubue-
ctus. Mox Ariſtocreon:& bion:& baſilis:Simonides minor etiam quinquẽnio in meroe mo
ratus cum de æthiopia ſcriberet. Nam & Thimoſthenes claſſium Philadelphi præfectus
ſine menſura dierum. lx. a ſyene meroen iter prodidit. Eratoſthenes. d. c. mil. xxv. Artemi-
dorus. d. c. mil. Seboſus ab ægypti extremis ſexdecies. lxxv. mii. paſ. proxime dicti. lxv. Verũ
omnis hæc finita nuper diſputatio eſt: quoniam a ſyene. d. cccclxii. mil. Neronis explorato
res renunciauere his modis. A ſyene hieraniſicamenon. liiii. mil. paſ. Inde tania. lxxv. mil. paſ
ſuum regione enominitõ. Aethiopum primi centum uiginti mil. Pitaram uigintiquinqꝫ.
Tergedum. cvi. mil. Inſulam gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primũ uiſas aues pſi-
tacos:& alteram quæ uocatur artigula:animal ſpingion:a tergedocynocephalos. Inde na-
batha. lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam meroen. ccc.
lx. mil. Herbas circa meroen demũ uirdiores ſiluarumqꝫ aliquid apparuiſſe rhynocerotum
elephantorumqꝫ ueſtigia. Ipſum oppidum meroen ab introitu inſulæ adeſſe. lxx. mil. paſ. Iu
xtaqꝫ aliam inſulam tractu dextro ſubeũtibus alueo quæ portum faceret. Aedificia oppidi
pauca. Regnare fœminam Candacem:ꝙ multis iam annis nomen ad reginas tranſit. Delu
brum Hãmonis eſt ibi religioſum:& toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum
æthiopes:inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum. ccl. mil. dare ſolitam:artifi-
cum. iiii. mil. alere. Reges æthiopum. xlv. Et hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum efficies. Ca. XXX.

Niuerſa uero gens etheria appellata eſt: deinde atlãtia: Mox a Vulcan. filio Aethi
u opæ Aethiopia. Animaliũ hominũqꝫ effigies mõſtriferas circa extrem tates eius gi
gni minime mirũ artifici ad formanda corpora effigieſqꝫ celẽdas mobilitate ignea.

Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus:æquali totius corporis pla-
nitie. Alias ſuperiore labro orbas:alias ſine linguis. Pars etiam ore concreto:& naribus ca-
rens uno tantum foramine ſpirat:potumqꝫ calamis auene trahit & grana eiuſdem auenæ
ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motuſqꝫ membrorũ
eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæum laturum regem ægypti ignotus fuit uſus igniũ. Qui-
dam & pygmeorum gentem prodiderunt ante paludes ex quibus nilus oriretur. In ora
enim ubi deſimus continui. montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro ma-
ri a meroe tractus omnis qui ſupponitur a napta tridui itinere ad rubrum littus aqua plu
uia ad uſum compluribus locis ſeruatur fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora a
tabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroẽ megabarri:quos aliqui adiabaras nomi
nauere appidum habent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis ueſcitur. Et ex
aduerſo in africæ parte macrobii. Rurſus a megabariis mẽnones:& danelli: dierumqꝫ.xx. ĩ
teruallo criten ſi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſemper nudi. Mox anderæ: mathitoe.
meſagebes:hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ parte medimni.
Deinde nomades cynocephalorũ lacte uiuãtes:olabi:ſarbotæ:q̄ octonũ cubitorũ eſſe dicũ-
tur. Ariſtocreon lybie latere a meroe oppidum tolen dierum quinqꝫ itinere tradit. Inde di
erum.xii.eſar ægyptiorum oppidum:quo pſammeti cum fugeret in eo produntur annis
trecentum habitaſſe. Contra in arabico latere diaron oppidum eſſe eorum. Bion autem ſa
pen uocat quod ille eſar:& ipſo nomine aduenas ait ſigificari. Caput eorum in inſula ſem
bobitin: & tertium in arabia ſai. Inter montes autem & nilũ ſymbari ſunt phaliges. In ipſis
uero montibus aſchæ multis nationibus. Abeſſe a mari dicuntur dierũ quinqꝫ itinere. Vi-
uunt elephantorum uenatu. Inſula in illo ſambritarum regioni paret. Ab ea nubei æthio-
pes dierum octo itinere. Oppidum eorũ nilo impoſitum tenupſi ſambri : apud quos qua-
drupedes omnes ſine auribus etiã elephanti. At ex africæ parte ptoembari tonẽphoæ : qui
canem pro rege habent motu eius imperia augurantes. Arulbi oppido lõge a nilo ſito. Po
ſteo achiſarim:phariges marigerri caſamarri Bion & alia oppida in inſulis tradit. A ſembo
biti meroen uerſus dierum toto itinere.xx. Proximæ inſulæ oppidum ſebarritarum ſub re
gina. Et aliud a ſara. Alterius oppidum dandẽ. Tertiam medoen uocant in qua oppidum
aſel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden. Inde paropas oppidum. Nauos mo
dũdæ:mãdatini:ſecãduni:colligati:ſecandæ:nauectabæ:cumi:agroſpi:ægyptani: cãdroga-
ri arabũ ſummorũ. Regio ſupra ſirbitũ ubi deſinunt montes traditur a quibuſdam habere
maritimos æthiopas niſicaſtes:niſitas:quod ſignificat ternũ & quaternum oculorum ui-
ros:non quia ſic ſit:ſed quia ſagittis præcipua contẽplatione utũtur. Ab ea uero parte nili
quæ ſupra ſyrtes maiores oceanũqꝫ meridianum protenditur dalion uocatos eſſe dicit plu
uia tantum aqua utentes ciſoros:longoporos. Ab eo calicibus dierũ quinqꝫ itinere uſibal-
cos:iſuelos:peruſios:ualios:ciſpios:Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa ad occidẽtem uer-
ſus nigroæ:quorũ rex unũ oculũ habeat in frõte. Agriophagi pãtherarũ & leonũ carnibus
maxime uiuẽtes. Pãphagi oĩa mãdentes. Antropophagi humana carne ueſcẽtes. Cynamol
gi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedũ ferarũ modo uagi. Deinde heſperiæ ſpe-
torgi quos in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopũ locuſtis tantum uiuit
fumo & ſale duratis in annua alimenta quadrageſimũ uite annum nõ excedunt. Aethiopũ
terrã uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & uities.lxx.mil.paſ.in la-
titudinem cum ſuperiore ægypto duodecies.xcvii. M Agrippa exiſtimauit. Quidam lõgi
tudinem ita diuiſeruut. A meroe ſirbitum.xv.dierum nauigatione. Abea.xii. ad dabellos.
Ab iis ad oceanũ æthiopicũ.vi.dierũ iter. In totũ enim ab oceano ad meroen.d.cc.mil.xxv.
mil.paſ.eſſe inter auctores fere cõueuit. Inde ſyenẽ q̄tum diximus. Sita eſt æthiopia ab ori-
ente hyberno ad occidentẽ hybernũ. Meridiano cardine ſilue hebeno maxime uirent. meri
diana eius parte imminens mari mons excelſus æternis ardet iguibus æonocauma dictus a
quo nauigatio quatridui ad promontoriũ quod heſperionceras uocatur confine africæ iu
xta æthiopias & heſperios. Quidã & in eo tractu modicos colles amæna opacitate ueſtitos
ægypanum ſatyrorumqꝫ produnt.

Inſulæ æthiopici maris. Ca. XXXI.

i NSulas toto eo mari & Euphorus cõplures eſſe tradit & Eudoxus & Thimoſtenes-

Clitarchus uero Alexandro regi renunciatam ad eo diuitem: ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum persicum cernem nominatur insula aduersæ æthiopiæ: cuius neq magnitudo neq interuallum a continente constat. Aethiopias tãtum populos habere traditur. Euphorus auctos est a rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdam colũnas (ita appellantur paruæ insulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montem atlantam a terra stadia. viii. adesse prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerso maxime carthaginis a continente pass. mil. non ampliorem circuitum ii. mil. Traditur & alia insula contra montem atlantem: & ipsa atlantis appellata Ab ea quinq dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & promontorium quod uocamus hesperionceras. Inde primum circunagente se terrarum fonte in occasum ac mare atlanticum. Contra hoc quoq promontorium gorgones insulæ narrantur. Gorgonum quõdam domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetrauit in eas Hãno pœnorum imperator. Prodiditq hirta fœminarum corpora uiros pernicitate euasisse. Duarumq gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo posuit spectatas usq ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ hesperides insulæ narrantur. Adeoq omnia circa hæc incerta sunt: ut statius sebosus a gorgonũ insulis prænauigatione atlantis dierum quadraginta ad hesperidum insulas cursum prodiderit: ab iis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniæ insularum cercior fama est. Paucas modo constat esse ex aduerso autologum a Iuba repertas in quibus getulicam purpuram tinguere instituerat.

De fortunatis insulis. Ca. XXXII.

s Vnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdam & alias: quarum numero idem sebosus etiam spatia complexus iunoniam abesse a gadibus. d. ccl. mil. passuum tradit Ab ea tantundem ad occasum uersus pluuialiam caprariamq. In pluuialia nõ esse aqua nisi ex imbribus. Ab iis. ccl. mil. passuum. Fortunatas cõtra leuam mauritaniæ. octocẽtum mil. passuum. Oram solis uocari in conualle a conuexitate & planariam a specie conuallis circuitu trecentum mil. passuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quattuor pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: ut sub meridiem positas esse prope occasum a purpurariis. d. ccxxv. mil. passuum. sic ut. ccl. supra occasum nauiget. Deinde per trecentum septuagintaquinq mil. passuum ortus petatur. Primã uocari umbrion nullis ædificiorum uestigiis: habere in montibus stagnum: arbores similes ferulæ: ex quibus aqua exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alteram insulam iunoniam appellari: In ea ædiculam esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam lacertis grandibus refertam. In conspectu earum esse niguariã quæ hoc nomẽ accepit a perpetua niue nebulosam. Proximam ei canariã uocari a multitudine canũ ingẽtis magnitudinis. Ex quibus perducti sunt a Iuba duo qui apparent ibi uestigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auium omnis generis adunent hanc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pinea abundare. Esse copiã quoq mellis papirum quoq & siluros in amnibus gigni. Infestari eas belluis quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terratum in traextra indicato collecta in arctum mẽsura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio. Ca. XXXIII.

p Olxbius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis. xxxiiii. xxxvii. mil. d. pass. prodidit. Ab eodem initio ad orientem cursu recto. Siciliam. xii. es. lx. mil. pass. Cretam trecentum septuagintaquinq pas. Rhodum. clxxxvii. d. pas. Chelidonias tantũdem. Cyprum trecentum uigintiquinq pas. Inde Syriæ Seleuciam pieriam. cxv. pas. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. mil. passus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad sinum persicum per longitudinem directam. xxxiiii. xl. c. mil. pas. taxat. In quo haud scio an sit error numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus. xii. cl. mil. pas. tradidit. Vniuersus autẽ circuitus per sinus dictos ab eodẽ exordio colligit intra mæotim lacũ. clvi. mille pas. Artemidorus adiicit. d. cclvi. mil. pass. Idẽ cũ mæotide. clxxiiii. xc. pas. esse tradit. Hæc est mensura inermium & pacata audacia fortunam prouocantium

hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur utcunque difficultatem af
fert auctorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudiné latitudine addita.
Est ergo ad hoc præscriptũ europæ magnitudo.lxxxi.cxlviii.mil.pass. Africæ ut media ex
omni uarietate prodentium sũmatur computatio. Efficit longitudo.xxxvii.xlviii.mil. Lati
tudo qua colitur nusq̃.ccl.mil.passu.excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte.d.ccccx.
mil.passuum eam fecit Agrippa. Deserta eius ad garamantas usq; qua noscebantur com/
plectens uniuersam mensuram quæ uenit in computationé.xlvi.cviii.mil.pas. efficit. Asiæ
longitudo in cofesso est.lxiii.mil.d.cccl.pas.latitudo sane computetur ad æthiopico mari
alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenen mensura curat.xviii.lxxv.mil.pas.
Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse quam asiam. Eandé
altero tanto & sexta parte africæ ampliorem q̃ africam. Quod si misceantur omnes sũme
liquido patebit europam totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. As
am uero quartam & quartádecimam. Africam autem quintam & insuper sexagesimam.
His addemus etiãnum unam græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilita
tis ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionibus noscatur: & quæ cuiq;
earum societas sit siue cognatio dierum ac noctiũ. quibusq; inter se pares umbræ & æqua
mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuersa in membra cæli digeretur.
Plura sunt auté hæc segmenta mũdi: quæ nostri circulos appellauere: græci pararellos.

Digestio terrarum in pararellos & umbras pares. Ca. XXXIIII.

p Rincipium habet indiæ pars uersa ad austrũ. Patet usq; arabiam & rubri maris ac/
colas. Continentur gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: susianæ: mesopo
tamia selucia cognominata. Babylonia: arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium
ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida oram.
Tapsus: hadrumentum: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia mauritania utraq;
atlanticum mare: colũnæ Herculis. In hoc cæli circũplexu æquinoctii diæ media umbilicus
quem gnomonem uocant: septem pedes longus: umbram non amplius quattuor pedes lõ
gam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas.xiiii.æquinoctiales habét breuissi/
ma e contrario decem. Sequens rirculus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per
medios parthos persepolin: citima: persidis: arabiam: citeriorem iudæam: libani montis ac/
colas. Amplectitur babylonem: ydumæam: samariam: hierosolimam. ascalonem: ioppam: cæ
saream: phœnicem: ptolemaidé: sidoné: tyrum: beritũ: botrin: tripolin: byblũ: antiochiá: lao/
diceá: seleuciá: ciliciæ. maritima: cyprum: austrinam: cretam: lylibeum in sicilia. septemtrio/
nalia africæ & numidiæ. Vmbilicus æquinoctio.xxxv. pedum umbram.xxiiii. pedes longã
facit. Dies autem noxq; maxima quattuordecim horarum æquinoctialiũ est accedente iis
quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis timauo proximis oritur. Tendit per ca
spias portas mediæ proximas cataoniá: cappadociam: taurum: amanum: issum: cilicias portas
solos: tharsum: cyprũ: pisidiá: pamphiliam: syden: lycaoniá: lyciam: patharã: xanthũ: caunum.
rhodum. coum: halycarnasum: gnidũ: doriadum: delũ. cycladas medias: cithiũ: maleá: argos:
laconiá: elin: olympiá: messeliam: pelopõnesum: syracusas: catinã: siciliam mediam: sardiniæ
austrina: carteiam: gades. Gnomonis cunctæ umbrarum.lxxvii.unciarum faciunt. Longissi
mus dies est æquinoctialium horarũ.xiiii.atq; dimidiæ cum.xxx.parte unius horæ: Quar/
to subiacent circulo quæ sunt ab altero latere timaui. Cappadociæ austrina galatia: mysia:
gardus smyrna: sypilus: tmolus mons: lydia: caria: ionia: tralis: colophon: ephesus: miletos:
samos: chios: icariũ mare: cyclades septẽtrionales: athenæ megara: corinthus: sicyon: achaia:
patare: isthmus: epirus. septemtrionalia: siciliæ: narbonésis galliæ exortiua: hispaniæ mariti/
ma a carthaginæ noua & inde ad occasum. Gnomoni uigintiunũ pedum respondent um/
bræ uiginti septem pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim
& duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu caspii maris bactria:
hyberia: armenia: mysia: phrygia: bellespontus: troas: tenedus: abidos: scepsis: ilium: ida mõs
cizicum: lapsacum: sinopæ. amisum: heraclea: in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thas/
sus: casandria: thessalia: macedonia: larisa: amphipolis: thessalonicæ: pella: edesus: beroea:
pharsalia: caristum: euboea: boeotum: chalcis delphi: acarnania: æthólia: appolonia
brundusium: tarentum: turii: locri: regium: lucani neapolis: puteoli: thuscum: mare

corsica:baleares:hispania media·Gnomoni septem pedes umbris sex. Magnitudo diei sũma horarum æquinoctialium quindecim. Sexta compræhensio qua continetur urbs roma amplectitur caspias gentes caucasum:septemtrionalia armeniæ : appolloniam supra rhyndacum:nicomediam:niceam:chalcedonem:bizantium:lysimachiam: cherõnesum : melanẽ sinum:abderam:samothraciam:maroneam:oenum:bessicam:thraciam:medicam:peoniam: illyrios:dyrrachium:canusium. Apuliæ extima. Campaniam:& ethruriam:pisas:lunam:lucam:Genuam:liguriam:antipolim : massiliam:narbonem:tarraconem:hispaniam:tarroconensem:mediam:& inde per lusitaniam. Gnomoni pædes nouem umbræ octo. Longissima diei spatia horarũ æquinoctialium.xv.addita nona parte unius horæ:aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera caspii maris hora incipit. Caditq; supra callatim:bosphorum:boristenem.stomos:thraciæ auersa:triballos illyrici reliqua:adriaticum mare: aqleam:altinum:Venetiam:Vincentiam:Patauium:Veronam:Cremonam:Rauénam:Anconam. Picenum:marois:pelignos:sabinos:umbriam:Ariminum:Bononiam. Placentiã: Mediolanum:omniaq; ab apennino. Transq; alpes galliam:aquitaniam:uiẽnam:pireneum: celtiberiam. Vmbilico.xxxv.pedum umbræ.xxxvi. Vt tamen in parté uenetiæ exequetur umbra gnomoni. Amplissima dies oratum æquinoctialium.xv.& quintarum partium horarũ trium. Hactenus antiquorum ex acta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A tanai per mæotim lacum & sarmatas usq; boristenem:atq; ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora amplexi: quod eẽt horarum.xvi. Alterum per hyperboreos & britaniam horarum.xvii. Postremo scyticũ a rhipheis iugis in thilem:in quo dies continuarentur(ut diximus)noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primum per insulam meroem & ptolemaidem in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam ubi longissimus dies.xii.horarum esset dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægypti euntem : qui esset horarũ xiii. Idemq; singulis dimidia horarum spatia usq; ad ultimũ adiacere circulis & hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII.

PROEMIVM.

De animalibus.

m

VNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MARIA: insulæ:insignes urbes adhunc modum se habent. Animantium in eodem natura nullius prope partis cõtemplatione minor est. Si quidem cũ oia exequi humanus nequeat aius. Principiũ iure tribuet homini:cuius causa uidet cuncta alia genuisse natura magna & sæua mercede cõtra tanta sua munera:ut nõ sit satis æstimare parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante oia unũ animãtiũ cũctorum aliena alienis uelat opibus:cæteris uariæ tegumenta tribuit:testas cortices:coria:spinas:uillos:setas:pilos:plumã:pénas : squamas:uellera. Trũcos etiam arboresq; cortice interdum gemino a frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratum·nullũq; tot animalium aliud ad lachrimas:& has protinus uite principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento quod ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiunt : & omnium membrorum nexus:atq; infœliciter natum iaiet manibus pedibusq; deuinctis flens. Animal cæteris imperaturum:& a suppliciis uitam auspicatur:unam tanrũ ob culpam quia natũ est. Heu clemantia ab iis initiis existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes ꝑ mũq; temporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus? quãdo uox? quando firmum cibis os?quandiu palpitans uertex. Summe inter cuncta animalia imbecillitatis indicium. Iam morbi tot atq; medicinæ tot contra mala excogitatæ : & hæ quoq;

ſubinde nouitatibus uictæ: cætera ſentire naturã ſuã. Alia ꝑnicitatẽ uſurpare: alia prepetes uolatus: alia uires: alia nare. Hominẽ ſcire nihil ſine doctrina: nõ ſari nõ ingredi: nõ ueſci: breuiterq; nõ aliud naturæ ſpõte q̃ flere. Itaq; multi extitere q nõ naſci optimũ cẽſerẽt: aut q̃ ociſſime aboleri. Vni animantiũ luctus ẽ datus. Vni luxuria: & ꝗdẽ ĩnumerabilib⁹ modis ac ꝑ ſingula mẽbra uni ambitio. Vni auaritia. Vni ĩmẽſa uiuẽdi cupido. Vni ſuꝑſtitio. Vni ſepulturæ cura: atq; etiã poſt ſe defutura. Nulli uita fragilior. Nnlli rerũ oĩum libido maior. Nulli pauor cõfuſior. Nulli rabies acrior. Deniq; cætera animãtia ĩ ſuo genere ꝓbe degũt. Cõgregari uidemus & ſtare cõtra diſſimilia. Leonũ feritas ĩter ſe nõ dimicat. Serpentũ morſus nõ petit ſerpẽtes. ne maris ꝗdẽ beluæ ac piſces niſi indiuerſa genera ſeuiũt. At hercule non homni plurima ex homine ſunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Ca. I.

e T de uniuerſitate ꝗdẽ generis humani magna ex parte in relatione gẽtiũ diximus Neq; enĩ ritus moreſq; nũc tractamus. Innumeri ſũt totidẽ pene quot ſũt hominũ cœtus: Quædã tamẽ nõ omittẽda duco: maximeq; lõgius a mari degentiũ. In ꝗbus ꝓdigioſa aliqua & ĩcredibilia multis uiſũ iri haud dubito. Quis enĩ æthiopas ante q̃ cerneret credidit: aut cui nõ miraculo ẽ cũ primũ ĩ notitiã uenit. Quãmulta fieri nõ poſſe priuſq̃ ſint facta iudicãtur. Naturæ uero rerũ uis atq; maieſtas ĩ oĩbus momẽtis fide caret: ſiquis modo ꝑtes eius ac nõ totã cõplectatur animo. Ne pauones aut tigriũ pãtherarũq; maculas & tot aĩaliũ picturas cõmemorẽ: paruũ dictu: ſed ĩmẽſum æſtimatione: tot gẽtiũ ſermões: tot linguæ: tãta loquẽdi uarietas: ut externus alieno pene nõ ſit hominis uice. Iã ĩ facie uultuq; noſtro cũ ſint. x. aut paulo plura mẽbra nullas duas ĩ tot milibus hoĩnũ ĩdiſcretas effigies exiſteret. Quod ars nulla in paucis numero ꝓ̃ſtet affectãdo. Nec tamẽ ego ĩ pleriſq; eorũ obſtringã fidẽ meã: potiuſq; ad auctores relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Mõne ſit faſtidio græcos ſequi tanto maiore eorũ diligẽtia uel cura uetuſtiore.

De Scythis & aliarũ diuerſitatem gentium. Ca. II.

e Sſe ſcytharũ genera & quidẽ plura: quæ corporibus humanis ueſcerẽtur ĩdicauimus. Id ipſũ ĩcredibile fortaſſe ni cogitemus ĩ medio orbe terrarũ ac ſicilia & italia fuiſſe gẽtes huius mõſtri cyclopas & leſtrigonas: & nuꝑrime trãſalpes hominẽ ĩmolari gẽtiũ earũ more ſolitũ: quod paulo a mãdẽdo abeſt. Sed & iuxta eos qui ſũt ad ſeptentrionẽ uerſi haud ꝓcul ab ipſo aquilonis exortu ſpecuq; eius dicto: quẽ locũ geſglitron appellãt ꝓduntur arimaſpi: quos diximus uno oculo ĩ frõte media ĩſignes: quibus aſſidue bellũ eſſe circa metalla cũ gryphis ferarũ uolucri genere quale uulgo traditur: cruẽte ex cuniculis aurũ mira cupiditate & feris cuſtodiẽtibus & arimaſpis rapiẽtibus: multi ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Procõneſius ſcribũt: ſuꝑ illos aũt antropophagos ſcythas ĩ quadã cõualle magna imaui mõtis regio eſt: quæ uocatur abarimõ: in q̃ ſilueſtres uiuũt hoĩes auerſis poſt cruta plãtis eximiæ uelocitatis: paſſim cũ feris uagãtes. Hos in alio nõ ſpirare cælo: ideoq; ad finitimos reges nõ pertrahi. Neq; ad Alexãdrũ magnũ ꝑtractos Beton itinerũ eius mẽſos ꝓdidit. Priores antropophagos quos ad ſeptẽtrionẽ eſſe diximus x. dierũ itinere ſupra boryſthenẽ amnẽ oſſibus humanorũ capitũ bibere. Cutibuſq; cũ capillo ꝓ baltelibus ante pectora uti Iſigonus Nicẽſis. Idẽ ĩ albania gigni quoſdã glauca oculorũ acie: pueritia ſtatĩ canos: qui noctu pluſq̃ ĩterdiu cernãt. Idẽ itĩere dierũ. x. ſupra boryſthenẽ ſauromatas tertio die cibũ caꝑe ſemꝑ. Crates Pergamenus ĩ helleſpontũ circa pariũ gen⁹ hominũ fuiſſe tradit: quos ophiogenes uocat: ſerpẽtũ ictus cõtractu leuare ſolitos: & manu ĩpoſita uenena extrahere corpori. Varro etiã nũc eſſe paucos: ibi quorũ ſaliuæ cõtra ĩct⁹ ſerpẽtiũ medeãtur. Similis & ĩ africa gens pſyllorũ fuit ut Agatharchides ſcribit a pſyllo rege dicta cuius ſepulcrũ ĩ parte ſyrtiũ maiorũ ẽ. Horũ corpori ĩgẽtiũ fuit uirus exitiale ſerpẽtibus: ex cuius odore ſopirẽt eas. Nos uero liberos genitos ꝓtinus obiiciẽdi ſæuiſſimis earũ. Eoq; genere pudicitiã cõiugũ experiẽdi nõ ꝓfugiẽtibus adulterino ſãguĩe natos ſerpẽtibus. Hæc gens ipſa quidẽ ꝓpe ĩterẽptione ſublata ẽ a naſamõibus: qui nũc tenẽt has ſedes. Genus tamẽ hoĩum ex iis qui ꝓfugerãt: aut cũ pugnatũ eſt abfuerãt: hodieq; remãet ĩ paucis. Simile & ĩ italia marſorũ gẽte durat: quos a Cyrces filio ortos ferũt: & ideo ineſſe iis uim naturalẽ eã. Et tamẽ omĩbus hoĩbus cõtra ſerpentes ĩeſt uenenũ. Ferũq; ictas ſaliua ut feruentis aquæ cõtactu fugere. Quod ſi ĩ fauces penetrauerit: etiã mori: Idq; maxĩe humani ieiunii oris. Supra naſamonas cõfineſq; illis maclias androgynas eſſe utriuſq; naturæ H.

ĩter se uicibus cœuntes Calliphães tradit. Aristotiles adiicit dextrã mãmã iis uirilẽ: leuã mu
liebrẽ esse. In eadẽ africa familias quasdã effasciãtiũ Isigonus & Mẽphodorus tradũt. Quaꝝ
laudatione ĩtereãt probata: arescãt arbores: emoriãtur ĩfãtes. Esse eiusdẽ generis ĩ triballis
& illyris adiicit Isigonus: quisuisũ quoqꝫ effascinẽt ĩterimãtque quos diutius ĩtueãtur: ira
tis præcipue oculis: quod eorũ malũ facilius sẽtire puberes. Notabilibus esse: ꝙ pupillas bi
nas ĩ oculis singulis habeãt. Huius generis fœminas ĩ scythia quæ uocantur uitiæ prodit
Apollonides. Philarcus & in põto tibiorũ genus: multosque alios eiusdẽ naturæ. quoꝝ nõ
tas tradit ĩ oculo altero gemina pupillã: ĩ altero eq̃ effigiẽ. Eosdẽ præterea nõ posse mergi:
nec ueste quidẽ degrauatos. Haud dissimile iis genus pharmacũ ĩ æthiopia ꝑdidit Damon
Quorũ sudor tabẽ cõtactis corporibus afferat. Fœminas quid oẽs ubiqꝫ uisu nocere: quæ
duplices pupillas habeant Cicero quoqꝫ apud nos auctor est. Adeo naturæ cũ ferarũ more
uescẽdi humanis corporibus ĩ hoiem rabiẽ genuisset: gignere ĩ toto corpore & quorũdam
oculis quoque uenena placuit: ne q̃d usquã mali esset quod ĩ hoie nõ esset. Haud ꝑcul ur
be roma ĩ faliscorũ agro familiæ sũt paucæ quæ uocãtur hirpiæ: quæ sacrificio ãnuo quod
fit ad montẽ soractẽ Apollini super ambustã ligni struẽ ãbulãtes nõ adurũtur. Et ob id ꝑpe
tuo senatuscõsulto militiæ oiumque aliorũ muneꝝ uacationẽ habẽt. Quorũdã corpori par
tes nascũtur ab aliq̃ mirabiles: Sicut pyrrho regi pollex ĩdextro pede cuius tactu lyenosis
medebatur. Hũc cremari cũ reliquo corpore nõ potuisse tradũt. Cõditũqꝫ loculo in tẽplo.
Præcipue ĩdia æthiopũque tractꝰ miraculis scatẽt. Maxima ĩ ĩdia gignũtur aĩalia. Inditio
sunt canes grãdiores cæteris. Arbores quidẽ tãte proceritatis tradũtur: ut sagittis supera
ri nequeãt. Hec facit ubertas soli tẽperies cæli: aquarũ abundantia (si libeat credere) ut sub
una ficu turmæ cõdãtur equitũ. Arũdines uero tãtæ proceritatis: ut singula internodia al
ueo nauigabili ternos interdũ hoies ferãt. Multos ibi quina cubita cõstat lõgitudĩe exce
dere. Nõ expuere. Nõ capitis: nõ dentiũ aut oculorũ ullo dolore affici. Raro aliarũ corpo
ris partiũ. tã moderato solis uapore durari. Philosophos eoꝝ quos gygnosophistas uocant
ab exortu ad occasũ perstare cõtuẽtes solẽ ĩmobilius oculis. Feruẽtibus harenis toto die al
ternis pedibus ĩsistere. In mõte cui nomẽ est milio hoĩes esse auersis plãtis octonos dygitos
ĩ singulis pedibus habẽtes auctor est Megasthenes. In multis aũt mõtibus genus hominũ
capitibus caninis ferarũ pellibus uelari pro uoce latratũ edere: unguibus armatum uenatu
& aucupio uesci. Horũ supra. cxx. mil. fuisse produntur. Ctesias scribit ĩ quadã gente ĩdiæ
fœminas semel ĩ uita parere: genitosqꝫ cõfestim canescere. Itẽ hominũ genus q̃ monosceli
uocarẽtur singulis cruribus miræ ꝑnicitatis ad saltũ. Eosdẽqꝫ sciopodas uocari qui In ma
iore æstu humi iacẽtes resupini umbra se pedũ protegãt Nõ lõge eos a troglodytis abesse.
Rursusqꝫ ab iis occidẽtẽ rucsus quosdã sine ceruice: oculos ĩ humeris habẽtes. Sũt & saty
ri subsolanis indorũ mõtibus: cartadulorũ dicitur regio: ꝑnicissimũ aĩal tãquã quadrupe
des tã recte currẽtes: humana effigie ut propter uelocitatẽ nisi senes aut ægri nõ capiãtur.
Choromãdarũ gẽtẽ uocat Tauron siluestrẽ sine uoce: stridoris horẽdi: hirtis corporibus:
oculis: glaucis: dentibus caninis. Eudoxus ĩ meridianis indiæ uiris plãtas esse cupitales. Fœ
minis adeo paruas ut strutopodes appellẽtur. Megasthenes gẽtẽ ĩter nomadas indos nariũ
loco foramina tãtum habẽtem: anguium modo loripedẽ: uocari scyrtias. Ad extremos fines
ĩdiæ ab oriente circa fontẽ gangis astomorũ gentẽ sine ore: corpore toto hirtã uestiri frõ
diũ lanugine: halitu tantũ uiuẽtẽ & odore quẽ naribus trahãt. Nullo illis cibũ nullũqꝫ po
tũ. Tãtũ radicũ florũqꝫ uarios odores siluestriũ malorũ: quæ secũ portãt lõgiore itinere: ne
desit olfatus. Grauiore paulo hodore haud difficulter examinari. Super hos extrema ĩ ꝑte
mõtiũ spithamæi pygmæi narrãtur: ternas spithamas lõgitudine hoc ẽ ternos dodrãtes nõ
excedẽtes. Salubri cælo sẽperqꝫ uernãte: mõtibus ab aq̃lone oppositis: quos a gruibus ĩfe
stari Homerus quoqꝫ prodidit. Fama ẽ ĩsidẽtes arietũ caprarũqꝫ dorsis armatos sagittis ue
ris tẽpore uniuerso agmine ad mare descẽdere: & oua pullosqꝫ earũ halitũ consumere: ter
nis eã expeditionẽ mẽsibus cõfici: aliter futuris gregibus nõ resisti. Casas eorũ luto pẽnisqꝫ
& ouorũ putaminibꝰ cõstrui. Aristoteles ĩ cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his
ut reliq̃. Cirnos ĩdorũ genus Isigonus tradit ãnis cẽtenis q̃dragenis uiuere. Item æthiopas
macrobios & seras existimãt: & q̃ athon mõtẽ ĩcolãt. Hos quidẽ q̃a uiperinis carnibus alan
tur: itaque nec capiti nec uestibus eoꝝ noxia corpori ĩesse aĩalia. Onesicritus q̃bus ĩ locis
ĩdiæ umbræ nõ sint. Corpora hominũ cubitoꝝ quinũ & binorũ palmorũ existere: & uiuere

quosdã odoratu solo viuere

annos.cxxx.nec ſeneſcere:ſed ut medio æuo mori.Crates Pergamenus ĩdos q̃ cẽtẽos ãnos
excedãt gymneſtas appellat nõ pauci macrobios.Cteſias gẽtee ex iis q̃ appellatur pãdoræ ĩ
cõuallibus ſitã ãnos ducẽtos uiuere:in iuuẽta cãdido capillo qui ĩ ſenectute nigreſcat.Cõ
tra alios q̃dragenos nõ excedere ãnos iunctos macrobiis quorũ fœminæ ſemel pariat.Idq́ꝫ
& Agatharchides tradit.Præterea locuſtis eos ali:& eẽ pnices.mãdorũ nomẽ iis dedit Cly
tarchus & Megaſthenes:tricẽtoſq́ꝫ eorũ uicos ãnumerãt.Fœminas ſeptimo ætatis ãno pa-
rere:ſenectã quadrageſimo ãno accidere.Artemidorus ĩ taprobanã ĩſulã lõgiſſimã uitã ſi-
ne ullo corporis lãgore traduci.Viros indorũ quoſdã cũ feris coire:mixtoſq́ꝫ & ſemiferos
eſſe partus.In colinguis eiuſdẽ ĩdiæ gẽte quĩquẽnes cõcipere fœminas:octauũ uitæ annũ
nõ excedere.Et alibi cauda uilloſa hoĩes naſci pnicitatis eximiæ.Alios auribus totos cõte-
git.Soritas ab ĩdis arabis fluuius diſterminat.Ii nullũ aliũ cibũ nouere q̃ piſciũ:quos ungui
bus diſſectos ſole torreãt:atq́ꝫ ita panẽ ex iis faciũt:ut refert Clitarchus.Troglodytas ſup
æthiopiã uelociores eſſe equis Pergamenus Crates.Itẽ æthiopas octona cubita lõgitudĩe
excedere:ſirbotas uocari gentẽ eã nomadũ æthiopũ ſecũdũ flumẽ aſtragũ ad ſeptentrionẽ
uergẽtẽ.Gẽs meniſminorũ appellata abeſt ab oceano dierũ itinere.xx.Animaliũ quæ cyno
cephalos uocamus lacte uiuũt.quorũ armẽta paſcit maribus interẽptis p̃terq̃ ſobolis cã.In
africæ ſolitudinibus hominũ ſpecies obuiæ ſubĩde fiũt:momẽtoq́ꝫ euaneſcũt.Hæc atq́ꝫ ta
lia ex hominiũ genere ludibria ſibi:nobis miracula ĩgenioſa fecit natura.Et ſingula q̃dẽ q̃
facit ĩdies aut ꝓpe horas q̃s enumerare ualeat.Ad detegẽdã eius potẽtiã ſatis ſit iter ꝓdi-
gia poſuiſſe gẽtes.Hic ad cõfeſſa ĩ homine pauca.

De ꝓdigioſis ꝑtibus. Ca. IIII.

Ergeminos naſci certũ ẽ Oratiorũ Curatiorũq́ꝫ exẽplo.ſupra ĩter oſtẽta ad ducit:
p̃terq̃ in ægypto:ubi fœtifer potu nilus.Proxĩe ſupremis Diui Auguſti ãnis Fau
ſta quædã e plebẽ oſtiæ duos mares:totidẽ fœmĩas enixa famẽ quæ ſecuta ẽ portẽ
dit haud dubie.Reperitur & ĩ pelopõneſo quinos q̃ter enixa:maiorẽq́ꝫ partẽ ex omni eius
uixiſſe ptu.Et ĩ ægypto ſeptẽnos utero ſimul gigni auctor ẽ Trogus.Gignunť & utriuſq́ꝫ
ſexus:quos hermophroditas uocamus:olim androgynos uocatos:& ĩ ꝓdigiis habitos:nũc
uero in delitiis.Põpeius magnus ĩ ornamẽtis theatri mirabiles fama poſuit effigies:ob id
diligẽtius magnorũ artificiũ ingeniis elaboratas.Inter quas legitur Eutice a.xx.liberis ro
go illata tralis enixa triginta partus.Alcippe elephãtũ q̃q̃ id ĩter oſtẽta ẽ.Nãq́ꝫ & ſerpẽtẽ pe
perit ĩter initia marſici belli ancilla.Multiformes pluribus modis ĩter mõſtrũ partus edun
tur Claudius Cæſar ſcribit hippocẽtaurũ ĩ theſalia natũ eodẽ die ĩteriiſſe.Et nos prĩcipatu
eius allatũ illi ex ægypto ĩ melle uidimus.Eſt inter exẽpla in uterũ protinus reuerſus ĩfans
ſagunti quo anno ab Hannibale deleta eſt.

De mutatione ſexus & geminis partubus. Ca. IIII.

X fœminis mutari ĩ mares nõ ẽ fabuloſũ.Inuenim⁹ ĩ amalibus Licinio Craſſo.C.
Caſſio lõgino conſ.Caſini puerũ factũ ex uirgĩe ſub parẽtib⁹:iuſſuque aruſpicũ
deportatũ ĩ inſulã deſertã.Licinius Mutianus ꝓdidit uiſũ a ſe argis Ariſtõtẽ cui
nomẽ Areſtuſæ fuiſſet nupſiſſe ẽt.Mox barbã & uirilitatẽ ꝓueniſſe:uxorẽq́ꝫ duxiſſe.Eiuſ
dẽ ſortiſ & ſmyrnæ puerũ a ſe uiſũ.Ipſe ĩ affrica uidi mutatũ ĩ marẽ nuptiarũ die.L.Coſſiciũ
ciuẽ tiſdritanũ.Editis geminis rarũ eſſe aut puerperæ aut puerperio præterq̃ alteri uitã.Si
uero utriuſq́ꝫ ſexus editi ſint gemini rariorẽ utriq́ꝫ ſalutẽ.Fœminas gigni celeri⁹ mares q̃
ſicuti celeri⁹ ſeneſcere.Sæpi⁹ uero:moueri mares ĩ utero:& ĩ dextra fere ꝑte:ĩ læua fœmi
nas cõſtat.

De hoĩe generãdo:& pariẽdi tẽpora ꝑ illuſtria exẽpla a mẽſib⁹.vii.ad.xi.Ca.V

Aeteris aĩmãtib⁹ ſtatũ & pariẽdi & ꝑtus egerẽdi tẽpus ẽ.Homo toto ãno & ĩcerto
gignit ſpatio.Ali⁹ ſeptimo mẽſe:ali⁹ octauo:& uſq́ꝫ ad initia decimi undecimiq́ꝫ.
Ante ſeptimũ menſem haud unq̃ uitalis ẽ.Septimo nõ niſi pridie poſtero ue pleni
lunii die aut ĩterlunio cõcepti naſcunť.Trãſlatitiũ ĩ ægytũ ẽ & octauo gigni.lã q̃dẽ & ĩ ita
lia tales ꝑtus eſſe uitales.Cõtra priſcorũ opiniones uariãt hæc pluribus modis.Veſtilia.C.
Herdicii ac poſtea Põponii atq́ꝫ orfiti clariſſimoꝝ ciuiũ cõiũx ex iis quattuor ꝑtus enixa ſẽ
proniũ ſeptimo mẽſe genuit:Suillũ Ruffũ undecimo:Corbulonẽ ſeptimo utrũq́ꝫ cõſulẽ.
Et poſtea Ceſoniã Caii ꝑncipis cõiugẽ octauo:In quo mẽſiũ numero gẽitis ĩtra quadrageſ
ſimũ diẽ maxĩus labor grauidis.Quarto aũt & octauo mẽſe lœtales ĩ iis abort⁹:Maſurius
auctor ẽ.L.Papiriũ p̃torẽ ſecũdo hærede lege agẽte bonorũ poſſeſſionẽ cõtra eum dediſſe
cũ mater ꝑtũ.xiiii.mẽſibus diceret tuliſſe.q̃m nullũ certũ tẽpuſ pariẽdi ſtatutũ uideretur.

De cõceptibus & signa sexus in grauidis ptinẽtia ante ptũ. Ca. VI.

Cõceptu decimo die dolores capitis: oculorũ uertigines tenebræq;: fastidiũ ĩcibis:
a redũdatio stomachi ĩdices sũt hoĩs ĩcoati. Melior color marẽ ferẽti & facilior ptus
Motus ĩ utero q̃dragessimo die. Cõtraria oĩa ĩ altero sexu. Ingestabile onus. Crurũ
& inguiũ leuis tumor. Primus aũt nonagesimo die motus. Sed plurimũ lãgoris ĩ utroq; se
xu: capillũ geminãte ptu & ĩ plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; ĩfãtes præcipuæ ĩfestat.
Adeoq; ĩcessus atq; omne q̃cq̃d dici põt ĩ grauida refert: ut salsiorib⁹ cibis usæ carentẽ un
guiculis ptũ edãt. Et si re spirauere: difficilius enitãtur. Oscitatio q̃dẽ ĩ enixu lœtalis ẽ: sicut
sternuisse a coitu abortiuũ.

De cõceptu hominũ & generatione. Ca. VII.

Iseret atq; etiã pudet æstimãtẽ q̃ sit friuola aĩaliũ supbissimi origo. Cũ plerũq; abor-
m tus causa fiat odor a lucernarũ extĩctu. His pricipiis nascũtur tyrãni. Carnifex his
aĩus. Tu q̃ corporis uiribus fidis. Tu q̃ fortunæ munera ãplexaris: & te ne alũnum
q̃dẽ eius existimas: sed ptũ. Tu cuius semp ĩ uictoria mẽs Tu q̃ te deũ credis aliquo succes
su tũens. tãti tñ pire potuisti. Atq; etiã hodie minoris potes: quãtulo serpẽtis ictus dẽte. Aut
etiã ut Anacreon pœta acino uuæ passæ. Vt Fabius senator prætor ĩ lactis haustu uno pilo
strãgulat⁹. Is demũ pfecto uitã æq̃ lãcepẽsitabit: q̃ semp fragilitatis humnaæ memor fuerit.

De agrippis. Ca. VIII.

N pedes pcedere nascẽtẽ cõtra naturã ẽ. E quo argumẽto eos appellauere agrippas
i ut ægre ptus. Qualiter. M. Agrippã ferũt genitũ unico ppe fœlicitatis exemplo ĩ
omĩbus ad hũc modũ genitis. Quãq̃ is quoq; aduersa pedũ ualitudine. Misera iu-
uẽta exercito æuo ĩter arma hostesq; & ad mortẽ obnoxio accessu: ĩfœlici terris stirpe om-
ni: sed p utrasq; Agrippinas: maxĩe: quæ Caiũ & Domitiũ Neronẽ principes genuere totidẽ
faces generis humãi. Præterea breuitate æui quinquagesimouno rapt⁹ ãno ĩ tormẽtis adul
teriorũ cõiugis: soceriq; pgraui seruitio luisse pposteri ortus auguriũ existimat̃. Neronem
quoq; pauloante pricipẽ & toto pricipatu suo hostẽ generis humani pedibus genitũ parẽs
eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominẽ gigni mos est: pedibus efferi.

Monstruosi partus excisi utero. Ca. IX.

Vspicatius enecta parẽte gignũtur. Sicut Scipio Africanus por nat⁹. Primusq; Cæ
a sar a cæso matris utero dictus. Qua de cã & cæsones appellati. Simili mõ nat⁹ & Ma
nilius q̃ carthaginẽ cũ exercitu ĩtrauit.

Qui sint uopisci. Ca. X.

u Opiscuũ appellabãt unum e geminis: qui recenti utero nasceretur alio interempto
abortu. Nãq; maxima & si rara circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. Ca. XI:

Ræter mulierẽ pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ q̃dẽ omnino aut alterũ
p supfœtat. Extat ĩ monumẽtis etiã medicorũ: & q̃bus talia consectari curæ fuit: uno
abortu duo puerperia egesta: Sed ubi paululũ tẽporis ĩter duos cõceptus ĩtercessit
uterq; ẽ pfectus ut ĩ Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et ĩ ea quæ gemino ptu alteℛ
marito similẽ: alterũ adultero genuit. Itẽ p cõnesia ancilla quæ eiusdẽ diei coitu alterũ do
mino similẽ alterũ pcuratori eius. Et ĩ alia quæ unũ iusto ptu: quinq; mẽsiũ alterum edidit.
Rursus ĩ alia quæ septẽ mẽsiũ edito puerperio ĩ secutis mẽsibus geminos enixa ẽ. Iã illa uul
gata est uarie. Ex integris trũcos gigni: ex truncis ĩtegros: eadẽq; parte trũcos. Signa quæ
dã neuosque & cicatrices etiã regenerari. Quarto ptu dacoℛ originis nota ĩ brachio reddit̃

Exẽpla similitudinum. Ca. XII.

N lepidorũ gente tres ĩtermisso ordĩe obducto mẽbrana oculo genitos accepimus
i Similes quidẽ alios auo. Et ex geminis quoq; alterũ patri: alteℛ matri. Annoq; post
genitũ maiori similẽ fuisse ut geminũ. Quasdã sibi similes semp parere: quasdã uiro
quasdã nulli. quasdã fœminã patri: marẽ sibi. Indubitatũ exẽplũ ẽ Nicei nobilis pœtæ bizãtii
geniti. q̃ adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differẽte: ipse ĩ auũ degenerauit
æthiopẽ. Similitudinũ q̃dẽ ĩ mẽte reputatio ẽ: & ĩ q̃ credãtur multa fortuita pollere: uisus:
auditus: memoriaq;: haustæ imagines sub ipso cõceptu. Cogitatio ẽt utriuslibet animo su-
bito trãsuolãs effingere similitudinẽ aut miscere existimat̃. Ideoq; plures ĩ hoĩe q̃ ĩ cæteris
oĩbus aĩalibus differẽtiæ q̃m uelocitas cogitationũ animiq; celeritas & ĩgenii uarietas mul
tiformes notas ĩprimit: cũ cæteris animãtib⁹ ĩmobiles sint animi: & similes oĩbus singulisq;
ĩ suo cuiq; genere. Antiocho regi syriæ e plebẽ noĩe Arteon ĩ tãtũ similis fuit: ut Laodice

cõiũx regia necato iã Antiocho munus ꝑ eũ cõmẽdatiõis regniq; successiõis ꝑegerit. Ma-
gno Põpeio Vibius qdã e plebe & publitius ét seruitute liberatus i discreta ꝓpe specie fue
resi miles. illud hos ꝓbũ reddẽtes ipsũq; honorẽ eximie frõtis. Qualis cã patri quoq; eius
Menogenis coci sui cognomẽ iposuit Strabõis a specie oculorũ nomẽ habẽtis uitiũ imita
ta. Et Scipiõi i seruo Serapiõe uictimarii negociatoris uili mãcipio Eiusdẽ familiæ Scipioni
post Cneũ cognomẽ Salũtomim⁹ dedit. Sicut Spiter Secũdaus: Retiariusq; Pãphylius col
legio Lẽtuli & metelli cõsulũ. In quo ꝑq̃ i fortũe fortuitũ hoc quoq; fuit. Duorũ simul cõ
sulũ i scœna imagiẽ scerni. E diuerso. L. Plãcus orator hystoriõi Rubrio cognomẽ iposuit
Rursus curiõi patri Burbuleius. Itẽq; messalæ cẽsorio Menogenes ꝑinde hystriões. Suræ q
dẽ ꝓcõsulis ét rictũ i loquẽdo ꝯtractionẽ liguæ & sermõis tumultũ nõ imaginẽ mõ pisca-
tor qdã i sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armẽtarii Mirmilõis obiecta simili-
tudo ẽ. Troiãnus. M. Antonio iã triũuiro eximios forma pueros alterũ i asia genitũ alterũ
trãsalpes ut geminos uẽdidit: tãta unitas erat. Postq̃ deĩde sermões puerũ detecta fraude a
furẽte icrepitus Antonio ẽ iter alia magnitudinẽ ꝑcii cõquirere (nã ducẽtis erat mercatus
sestertiis) respõdit. uersutus igenii mãzo ob id ipsũ se tãti uẽdidisse: qm̃ nõ esset mira simi-
litudo i ullis eodẽ utero editis. Diuersarũ qdẽ gentiũ natales tã ꝯcordi figura reperiri sup
omnẽ esse taxationẽ: adeoq; tepestiuã admirationẽ itulit: ut ille ꝓscriptor aius mero & cõ
tumelia furẽs nõ aliud i cẽsu magis & i fortũa sua duceret. Quæ sit generãdi rõ. Ca. XIII

St quædã ꝑuatí dissociatio corporũ: & iter se sterilis. At ubi cũ aliis iũxere gignũt.
e Sicut Augustus & liuia. Itẽ alii aliæq; fœminas tãtũ generãt: aut mares. Plerũq; al-
ternãt. Sicut Gracchorũ mater duodecies: & Agrippina. Germãici nouies. Aliis ste
rilis ẽ iuuẽta. Aliis semel i uita datˀ gignere. Quedã nõ ꝑferũt pt⁹. Quales si quãdo medicia
& cura uicere: fœminã fere gignũt. Diuus Augustus i reliq̃ exemplorũ raritate neptis suæ
nepotẽ uidit genitũ quo excessit anno. M. Syllanũ q cũ asiã optíeret post ꝯsulatũ Nerõis
prícipis successiõe uenẽo eius itereptus ẽ. Q. Metellus macedõicus cũ sex liberos relique
ret ũdeci nepotes reliqt. Nurus uero generosq; & oẽs q se patris appellatõe salutarẽt. xxvii
In actis Diui augusti tẽporũ iueitˀ. xii. ꝯsulatu eius quẽ. L. silla collega ad. iii. idus aprilis ges
sit Crispinũ Hylariũ ex igenua plebe fesulana cũ liberis nouẽ i quo numero filiæ duæ fue
runt: nepotibus. xxvii. ꝓnepotibus. xxix. neptibus. ix. ꝑlata pompa cũ omnibus his in capito
lio immolasse. Item de eodem multiplicius. Ca. XIIII.

Vlier post quĩquagessimũ ãnũ nõ gignit: maiorq; ꝑs q̃dragessimo ꝓfluuiũ genita
m le sistit. Nã i uiris masinissã regẽ post octogita sex ãnos generasse filiũ: quẽ Methy
mathnũ appellauerit clarũ ẽ. Catonẽ cẽsoriũ octotogesimo exacto e filia Salõii cliẽ
tis sui. Qua de cã aliorũ eius liberorũ ꝓpago Liciniãi sũt cognomiati: hi Saloniani: ex qbus
Vticẽsis fuit. Nup ẽt. L. Volusio Saturnio i urbis ꝑfectura extictu: notũ ẽ Corneliam e Sci
pionũ gẽte Volusiũ Saturninũ q fuit cõsul post. lxii. ãnũ genuisse. Et usq; ad lxxv. apdˀ igno
biles uulgaris reperitˀ generatio. De mẽstruis mulierũ. Ca. XV.

Olũ aũt aíal mẽstruale mulier ẽ. inde unius utero q̃s appellarũt molas. Ea ẽ caro in-
s formis ianima ferri ictũ & aciẽ respuẽs mouetˀ: sistitq; mẽses & ut ꝑtus: alias lœtalis:
alias una senescẽs: aliquãdo aluo citatiore excidẽs. Simile qddã & uiris i uẽtre gigni
tur qdˀ uocãt scyrõ. Sicut Oppido Capitõi ꝑtorio uiro. Sed nihil facile repitur mulierũ ꝓflu
uio magis mõstrificũ. Acescũt supuẽtu musta. Sterilescũt actæ fruges. Moriũtur isita. Exu
rũtur hortorũ germia. & fructus arborũ qbus isidere decidũt. Speculorum fulgor aspectu
ipso hebetatˀ. Acies ferri ꝑstrigitˀ: eborisq; nitor. Aluei apũ emoriũtur. Aes ẽt ac ferrũ rubi-
go ꝓtinus corrũpit: odorq; dirus æra. Et i rabiẽ agũtur gustato eo canes. atq; insanabili ue
neno morsus ifigitˀ. Qui & bituminũ sequax alioqn & lẽta natura i lacu iudææ q uocatˀ as
phaltites certo tẽpore ãni supnatãs neq; sibi auelli: ad oẽm cõtactũ adherẽs ꝑterq̃ filio qdˀ
talẽ uirtus ifecerit. Etiã formicis aíali minimo iesse sẽsũ eius ferũt: abiiciq; gestatas fruges
nec postea repeti. Et hoc tale tãtũq; oĩbus tricẽis diebus malũ i muliere existit. & trimestri
spatio largius. Quibusdã uero sæpius mẽse: sicut aliqbus unq̃. Sed tales nõ gignũt. Quãdo
hæc ẽ generãdo hoĩ materia germinis e maribus coaguli mõ hoc i sese glomerante. Quod
deĩde tẽpore ipso aíatur: corporaturq;. Ergo cũ grauidis fluxit i ualidi aut nõ uitales ꝑtus
edũtur: aut saniosi ut auctor est Nigidius. Item de ratione partũ. Ca. XVI.

De lac fœminæ nõ corrũpi alẽri partũ: si ex eodẽ uiro rursus cõceperit arbitratur
i Incipiẽte aũt hoc statu aut desinẽte cõceptus facillime tradũtur. Fœcũditatis in fœ

minis ꝓgatiuā accepimus inūctis medicamīe oculis saliuā īfici. Ceterū editis ꝑmores sep
timo mēse gigni dētes priusq̃ ī supera fere pte haud dubiū ē. Septimo eosdē decidere ãno
aliosq̃ suffici. Quosdā & cū dētibus nasci: sicut. M. curiū q ob id dētatus cognomīatus ēst
Et Cn. papyriū Carbonē ꝑclares uiros. In fœminis ea res īauspicati fuit exēpli regū tēpori-
bus: cū ita nata esset Valeria exitio ciuitati ī quā delata esset futurū respōso aruspicū uatici
nāte. Sessapiā ē tilla tēpestate florētissimā deportata ē ueridico exitio cōsecuto. Quasdā cō
rrecto genitali gigni īfausto omīe cornelia Gracchorū mater īditio ē. Aliq̃ uice ꝑdētiū cōti-
tinuo osse gignūt Sicuti Prusiæ regis bithyniorū filius supna pte oris. Dētes aūt tātū inui
ēti sūt ignibus: nec cremāt cū reliquo corpore. Iidē flāmis īdomiti tabe cauāt pituita ue Cā
dorē trahūt quodā medicamīe. Vsu atterūt: multoq̃ pmū ī aliqbus deficiūt. Nec cibo tātū
& alimētis necessarii. Quippe uocis sermōisq̃ regimē primores tenēt ꝯcētu quodā excipien
tes ictū līguæ: serieq̃ structuræ: atq̃ magnitudīe mutilātes moliētes ue aut hebetātes uer-
ba. Et cū defluxere explanationē oēm adimētes Qui & auguriū ī hac eē credit pte. Triceni
bini uiris attribuūt: excepta turdulorū gēte. Quibus plures fuere lōgiora ꝑmitti uitæ pu-
tāt spatia. Fœminis mīor numerus. Quibus ī dextra pte gemini superne a cāibus cognomīa
ti: fortunæ blādimēta pollicēt. Sicut ī Agrippina Domitii Nerōis matre: cōtra ī leua. Ho-
minē priusq̃ genito dēte cremari mos gētiū nō ē. Sed mox plura de hoc cū mēbratī hystoria
decurret. Risisse eodē die quo gēitus eēt unū accepimus hoīem Zoroastrē Eidē creberū ita
palpitasse ut iposita repelleret manū: futuræ ꝑsagio sciētiæ. In trimatu suo cuiq̃ dimidiam
eē mēsurā staturæ certū ē. In plenū aūt cūcto mortaliū generi minorē īdies fieri ꝓpemodū
obseruat. Rarosq̃ ptibus ꝓceriores cōsumēte ubertatē seminū exustiōe: ī cuius uices nunc
uergat æuū. In creta terremotu rupto mōte īuētū ē corpus stās. xlvi. cubitorū: qđ alii Orio
nis: alii Etionis fuisse tradūt. Horestis corpus oraculi iussu refossū septē cubitorū fuisse mo
numētis tradit. Iā uero āte ānos ꝓpe mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora
mortaliū q̃ prisca cōqueri. Neui Polliōis āplitudinē ānales nō tradūt Sed q̃a populi cōcursu
pene ītereptus eēt ꝓdigii uice habitū. Procerissimū hoīem ætas nostra Diuo Claudio prin
cipe Gabbarā nomīe ex arabia aduectū nouē pedū & totidē unciarū uidit. Fuere sub Diuo
Augusto semipede addito. quorū corpora eius miraculi gratia ī cōditorio Salustianorū as-
seruabātur hortorū. Pusiōi & Secūdillæ erāt nomīa. Eodē ꝑside minimus hō duos pedes &
palmū Conopas nomīe ī delitiis Iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Iuliæ
augustæ maniū maximū &. M. Tulliū eqtes romāos binū cubitorū fuisse auctor ē Varro. Et
ipsi uidimus ī loculis asseruatos. Sexq̃pedales gigni quosdā lōgiores ī trimatu īplētes uitæ
cursū haud ignotū ē. Inuenimus ī monumētis salamiæ Eutimēis filiū ī tria cubita triēnio
adoleuisse: īcessu tardū: sēsu hebētē: & iā puberē factū uoce robusta: asūptū cōtractione mē
brorū subita triēnio circūacto. Ipsi nos pridē uidimus eadē ferīe oīa ꝑter pubertatē in filio
Cornelii Taciti eqtis Ro. belgicæ galliæ rōes ꝓcurātis. Ectapelos græci uocāt eos. In latino
non habent nomen.

Insignia corporum. Ca. XVII.

q Vod sit hoīum spatiū a uestigio ad uerticē: id eē ꝑsis māib⁹ īter lōgissimos dygitos
obseruatū ē. sicuti uires qbusdā dextera pte maiores qbusdā æq̃s utraq̃: aliqb⁹ leua
māu ꝑcipuas. Nec id unq̃ ī fœminis. Mares ꝑstare pōdere. Et defūcta iuuētib⁹ corpo
ra oīum aīaliū. Et dormiētia uigilātib⁹. Virorū cadauera supīa fluitare. fœmīarū ꝓna: uelut
pudori defūctarū pcēte natura.

Exēpla uariarū figurarū. Ca. XVIII.

c Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signum eorū esse nec
siti sentire: nec sudorē emittere quāq̃ & uoluntate sciamus siti uictā. Eqtēq̃ Ro. Iu
liū Viatorē euocōtiorū gente fœderara ī pupillaribus ānis aquæ subtercutē fusæ
morbo prohibitū humore a medicis naturā fecisse cōsuetudine: atq̃ senecta caruisse potu
Necnō & alii multa sibi imperauere.

Diuersorū morū exēpla. Ca. XIX.

f Erūt crassū auū Crassi ī pthis īterēpti nūq̃ risisse. Ob id Agelastū uocatū. Sicuti nec
flesse multos. Socratē claꝝ sapiētia eodē semp uisū uultu: nec aut hylari magis aut
turbato. Exit hic animi tenor aliq̃n ī rigorē quēdā toruitateq̃ naturæ durā & īflexi
bilē: affectusq̃ hūanos adimit: q̃les apathes græci uocāt. Multos eius generis expti. quodq̃
mirū sit auctores maxīe sapiētiæ. Diogenē cynicū. Pyrrhonē: Heraclitū: timonē: hūc qdē eēt
ī totius odiū generis huani euectū. Sed hæc parua naturæ īsigna ī multis uaria cognoscūt
Vt ī Antōia drusi nūq̃ expuisse. In Pōponio ꝯsulari poeta nūq̃ ructasse. Quibus natura ꝯcre
ta sūt ossa: q̃ sūt rari admodu: cornei uocātur.

De fortitudīe & uelocitate. Ca. XX.

cōp 46 cubitor.

Idem dicunt de Philippo Iuniori Imperatore

Orpore uesco esse:sed eximiis uiribus Tritanū ī gladiatorio ludo sānitiū armatu-
c ra celebrē:filiūq3 eius militē magni Pōpei:& rectos & trāsuersos cācelati toto cor-
pore habuisse neruos ī brachiis ēt māibusq3 auctor ē Varro ꝓdigiosa uiriū elatiōe.
Atq3 ēt hostē ab eo ex ꝓuocatiōe dimicātē Inermi dextra uno digyto supatū: & postremo
correptū ī castra trāslatū.Alunius Valēs meruit ī p̄torio Diui Augusti cēturio uehicula cū
culeis onusta donec exīanirēt sustīere solitus.Carpēta cōprehēsa una māu retīere obnisus
cōtra nitētibus iumētis.Et alia mirifica facere:quæ īsculpta monumēto eius spectāt. Ideo.
M.Varro Ruticellus iq̄t Hercules appellat⁹:mulū suū tollebat.Fusius Saluius duo cētena
ria pōdera pedib⁹ totidē māib⁹: & ducenaria duob⁹ hūeris cōtra scalas ferebat.Nos quoq3
uidimus Athanatū noīe:ꝓdigiosæ ostētatiōis quīquagēario thorace plūbeo īdutū Cotur
nisq3 quīgētoꝶ pōdo calciatū p̄ scœnā īgredi.C.Milonē athletā cū ꝯstitisset nemo uestigio
educebat.Malū tenēti nemo digytū corrigebat.Cucurrisse mille cētū.lx.stadia:ab athenis
lacedemonē biduo Philippidē magnū erat:donec Canistius cursor lacedemōius & Philoni
des Alexādri magni a sytiōe helyn uno die.mil.cccii.stadia cucurrerūt.Nūc quidē in circo
quosdā.clx.pas.tolerare nō ignoram⁹.Nupque Fōteio & Vipsano cōs.ānos.ix.genitū pue-
rū a meridie ad uesperū.lxxv.M.p.cucurrisse.Cuius rei admiratio ita demū solida ꝑueniet
si q̄s cogitet nocte ac die lōgissimū iter uehiculis tribus Tiberiū Neronē emēsū festinantē
ad Drusū fratrē ægrotātē ī germāia ī ea fuerūt ducēta mil.pas. De uisu. Ca. XXI.

Culoꝶ acies uel maxīe fidē excedētia īuēit exēpla.In nuce īclusam iliada Hoome
o ri carmē ī mēbrana scriptū tradidit Cicero idē fuisse q̄ ꝓuideret.cxxxv.mil.pa.Huic
& nomē.M.Varro redidit Strabonē uocatū Solitū aūt punico bello a lilybeo siciliæ
ꝓmōtorio ex eunte classe cartaginis portu ēt numerū nauiū dicere.Callicrates ex ebore for
micas & alia tā parua fecit aīalia:ut p̄tes earū a cæteris cerni nō possent.Mermecides quidā
in eodē genere īclaruit.a quo quadrigā ex eadē materia q̄ musca integeret alis fabricatā:
& nauem q̄ apicula pennis absconderet. De auditu. Ca. XXXII

Vdit⁹ unū exēplū habet mirabile. Prœliū quo sybaris delecta ē:eo die quo gestum
a erat auditū olympiæ.Nā cybricæ uictoriæ,castoresq3 rōai q̄ ꝑsicā uictoriā ipo die quo
ꝯtigit nūciauere uisus & audit⁹ & nūinū fuere p̄sagia. Exēpla patiētiæ. Ca. XXIII

Atiētia corporis ut ē crebra sors calamitatū īnumera documēta peperit:clarissimū
p ī fœminis leænæ meretricis exēplū quæ torta nō indicauit Harmodiū & Aristogito
nē tyrānicidas.In uiris Anaxarchides q̄ simili de cā cū torqueretur præcisam e dēti-
bus linguā unāq3 spē indicii ī tyrānos expuit. Memoriæ exēpla. Ca. XXIIII.

Emoria necessariū maxīe uitæ bonū cui p̄cipua fuerit haud facile dictu ē:tā multis
m gloriā eius adeptis.Cyrus rex oībus ī exercitu suo militib⁹ noīa reddidit.L.Scipio
populo ro.Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æq̄stri ordini romæ postero die q̄
aduenerat.Mithridates duaꝶ &.xx.gētiū rex totidē linguis iura dixit:ꝓ cōtiōe singulas si
ne īterp̄te affatus.Carmadas q̄dā ī græcia quæ q̄s exegerit uolūina ī bibliothecis legentis
mō rep̄sētauit.Ars postremo eius rei facta & īuēta ē a Simōide medico ꝯsumata a Metro-
doro Sceptio.ut nihil nō iisdē uerbis redderet auditū.Nec aliud ē æquæ fragile ī homine
morborū & casus īiurias atq3 ēt met⁹ sētiēs alias ꝑticulatī:alias uniuersa.Ictus lapide obli-
tus ē litteras tātū.Ex p̄alto tecto lapsū matris & affiniū,ꝓpīquoꝶ cœpit obliuio.Alius ægro
tus seruorū ēt.Sui uero noīs oblitus Messala Coruinus orator.Itaq3 sæpe deficere tentat
& meditat̄ uel q̄eto corpore & ualido.Sōno quoq3 serpēte cōputat ut inanis mens quærat
ubi sit loci. Laus.C.Iulii Cæsaris. Ca. XXV.

Nimi uigore p̄stātissimū arbitror.C.Cæsarē dictatorē.Nec uirtutē cōstātiāq3 nūc cō
a memoro:nec sublimitatē omniū capacē quæ cælo cōtinēt:sed ꝓpriū uigorē celerita
tēq3 quodā igne uolucrē.Scribere & legere simul dictare & audire solitū accepimus
Epistolas uero tātarū rerū q̄ternas pariter librariis dictare:aut si nihil aliud ageret: septēis
Idē signis collatis q̄nquagies dimicauit.Solus.M.Marcellū trāsgressus q̄ unde q̄dragies di
micauerat.Nā p̄ter ciuiles uictorias undecies cētū & nonagītaduo milia hominū occisa p̄li
is ab eo nō q̄dē ī gloria posuerī.Tātā ēt coactā hūani generis īiuria.Quod ita eē cōfessus
ē ipse bellorū ciuiliū stragē nō ꝓdēdo.Vt iustius Pōpeio magno tribuat:octīgētas q̄dragī
ta sex naues piratis ademisse.Cæsari ꝓpriū & peculiare fuit p̄ter iā supradicta clæmētiæ īsi
gne:q̄usq3 ad pœnitētiā oēs supauit.Idē magnanimitatis ꝓhibuit exēplū:cui cōpari nō pos
sit aliud.Spectacula.n.edita effusasq3 opes aut operū magnificētia ī hac p̄te enumerare lu-

xuriæ fauẽtis ẽ.illa fuit uera & ĩcõparabilis ĩ uicti animi ſublimitas.Captis apđ pharſaliam Põpeii magni ſcriniis epiſtolaꝝ:iterũqꝫ apđ tapſũ Scipionis ea optima cõcremaſſe fide:atqꝫ non legiſſe.

Laus Pompeii magni. Ca. XXVI.

Eꝝ ad decus iꝑii Ro.nõ ſolũ ad uiri unius ꝑtĩet uictoriã.Põpeii magni titulos oẽs
u triũphoſqꝫ hoc ĩ loco nũcupare:æq̃to nõ mõ Alexãdri magni reꝝ fulgore:ſed ẽt her culis ꝓpe ac Liberi patris.Igit̃ ſicilia recuꝑata unde ꝑmũ Syllãus ĩ reipublicæ cã exo riẽs auſpicat⁹ ẽ.Africa uero tota ſubacta & ĩdictionẽ redacta.Magniqꝫ noĩe ſpoliũ ĩde cap to eques roman⁹ id qđ ãtea nemo curru triũphali reuect⁹ ẽ:& ſtatĩ ad ſolis occaſũ trãſgreſ ſus excitatis ĩ pyreneo tropheis oppida octĩgẽta.lxxvi.ab alpib⁹ad fines hiſpaniæ ulterioris ĩ ditiõe redacta uictoriæ ſuæ aſcripſit:& maiore aĩo Sertoriũ domuit:belloqꝫ ciuili qđ oĩa cõcutiebat externa extĩcto iteꝝ triũphales currus eques Ro.ĩduxit.Totiẽs iꝑator anteq̃ miles.poſtea ad tota maria & deĩde ſolis ort⁹ miſſus hos rettulit patriæ titulos more ſacris certaminib⁹ uĩcẽtiũ.Neqꝫ.n.ipi coronãt̃:ſed patrias ſuas coronãt.Hos ergo honores urbi tribuit ĩ delubro Mineruæ qđ ex mãubiis dicabat.Cn.Põpei⁹ magn⁹ ĩperator bello.xxx.an norũ ꝯfecto ſuis fugatis occiſis ĩ deditionẽ acceptis hominũ cẽties uities ſemel octuagĩta trib⁹ milib⁹.Depreſſis aut̃ captis nauib⁹.d.cccxlvi.Oppidis caſtellis mille q̃ngẽtis.xxxviii.ĩ fidẽ receptis.Terris a mæotis lacu ad rubrũ mare ſubactis uotũ merito Mineruæ.Hoc eſt breuiariũ eius ab oriẽte.Triũphi uero quẽ duxit ad.iii.Kal.octo.M.meſſala.M.Piſõe cõſ.ꝑ factio hæc fuit.Cũ orã maritimã a ꝑdõib⁹ liberaſſet:& iꝑiũ maris populo Ro.reſtituiſſet ex aſia põto:armẽia:paphlagonia:capadocia:cilicia:ſyria:ſcythis:iudæis:albanis hiberia ĩſu la:creta:baſternis:& ſuꝑ hæc de regib⁹ mithridate atqꝫ Tigrãe Triũphauit.Sũma ſumarũ ĩ illo gloria fuit:ut ipe ĩ ꝯtiõe dixit:cũ de reb⁹ ſuis diſſereret Aſiã ultimã ꝓuĩtiarũ accepiſſe. eadẽqꝫ mediã patriæ reddidiſſe.Siqs e cõtrario ſimili mõ uelit ꝑcẽſere Cæſaris res q̃ maior il lo aparuit:totũ ꝓfecto terrarũ orbẽ enũeret:ꝙ ĩfinitũ eẽ ꝯuẽiet.Laus catõis ꝑmi.C.XXVII

Aeteris uirtutũ generib⁹ uarie & multi fuere ꝑſtãtes.Cato ꝑm⁹ portiæ gẽtis tres ſu
c mas ĩ homĩe res ꝑſtitiſſe exiſtimat⁹ ẽ:optim⁹ orator:potim⁹ iꝑator optim ſenator.
Quæ mihi oĩa ẽt ſi nõ ꝑus attamẽ clari⁹ fuiſſe ĩ Sipiõe Aemilião uidet̃.Dẽpto ꝑterea plurimorũ odio:quo cato laborauit.Itaqꝫ ſit ꝓꝑũ Catõis q̃ter q̃dragies cãm dixiſſe:nec quẽ q̃ ſepius poſtulatũ:& ſemper abſolutũ.

Itẽ de fortitudine. Ca. XXVIII.

Ortitudo ĩ quo maxĩe extiterit ĩ mẽſæ q̃ſtiõis ẽ.Vtiqꝫ ſi recipiat̃ pœtica fabuloſitas.
f Q.Enni⁹ T.Ceciliũ Teucrũ fratrẽqꝫ ei⁹ ꝑcipue mirat⁹ ꝓpter eos ſextũ ãnalẽ adierit
L.Sicinius Dẽtat⁹:q̃ tribun⁹ plebis fuit.Sp.Tarpeio.A thermo cõ.haud multo poſt exacto reges ĩnũeroſiſſima ſuffragia hẽt cẽties uicies prœliat⁹:octies ex ꝓuocatiõe uictor. xlv.cicatricib⁹ aduerſo corpore ĩſignis nulla ĩ tergo.Itẽ ſpolia cœpit.xxxiiii.Donat⁹ haſtis puris duodeuigĩti.Phaleris.xxv.Torq̃b⁹ trib⁹ &.lxxx.Armilis.clx.Coronis.xxxvi.Ciuicis. xiiii.Aureis octo.Muralib⁹ trib⁹.Obſidiõali una.Fiſco æris.x.Captiuis.xx.milibus Iꝑato res nouẽ ipſius maxĩe oꝑa triũphãtes ſecut⁹.Præterea optimũ ĩ opib⁹ eius reor uno ex du cib⁹.T.Romulo ex ꝯſulatu ad populũ cõuicto male acti ĩperii rei militaris.Haud minora forẽt Mãlii Capitolini decora:ni ꝑdidiſſet illa exitu uitæ ãte.xxii.ãnos bĩa cœperat ſpolia. Prim⁹ omniũ eq̃s coronã muralẽ acceꝑat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerſo corpore exceꝑat.P.Seruiliũ magiſtrũ eq̃tũ ſeruauerat:ipe uulnerat⁹ humerũ ac femur.Suꝑ oĩa Capitoliũ ſũmaqꝫ rẽ ĩ eo ſol⁹ a gallis ſeruauerat:ſi nõ regno ſuo ſeruaſſet.Verũ ſũt ĩ hiſ q̃dẽ uirtutis oꝑa magna ſed maiora fortũæ.M.Sergio ut eq̃dẽ arbitror nẽo quẽq̃ hoĩum iu re ꝑtulerit:licet ꝓnepos Catilĩa gratiã nõ derogarit.Secũdo ſtipẽdio dextrã manũ ꝑdidit. Stipẽdiis duob⁹ ter & uicies uulnerat⁹ ẽ:ob id neutra mãu neutro pede ſatis utilis uno tãtũ ſeruo plurimis poſtea ſtipẽdiis debilis miles.Bis ab Hãnibale capt⁹.Neqꝫ.n.cũ quolibet ho ſte res fuit.Bis uĩculorũ eius ꝓfugus.xx.mẽſib⁹ nullo nõ die ĩ cathẽis aut cõpedib⁹ cuſtodi t⁹.Siniſtra mãu ſola q̃ter pugnauit:duob⁹ eq̃s ĩſindẽte eo ſuffoſſis.Dextrã ſibi ꝯfecit ferreã: eaqꝫ religata prœliat⁹.Cremonã obſidiõe exemit placẽtiã tutat⁹ ẽ.Duodẽa caſtra hoſtiũ in gallia cœpit.Quæ oĩa ex oroe ei⁹ apparẽt habita cũ ĩ ꝑtorio ſacris arceret̃ a colegiis ut debi lis.Quos hic coronarũ aceruos cõſtructurus hoſte mutato.Eteni plurimũ refert ĩ quæ cui uſqꝫ uirt⁹ tẽpora ĩciderit.Quas trebia ticĩuſqꝫ aut traſimen⁹ ciuicas corõas dedere.Quæ cã niscorõa merita.unde fugiſſe uirtutis ſũmũ opus fuit.Cæteri ꝓfecto uitores hoĩum fuere Sergius uicit ẽt fortunã.ĩgẽiorũ gloriæq̃s poſſit agere delectũ ꝑ tot diſcipliarũ gn̄ra & tã tã rerũ operũqꝫ uarietatẽ:niſi forte Homero ꝓuate græco nullũ fœliciorẽ extitiſſe cõuenit

ſiue opis fortuna ſiue materia æſtimet. Diuerſe laudes plurimorũ. Ca. XXIX.
Taq; Alexãder magnꝰ (eteni in ſingnibꝰ iudiciis optie citraq; inuidiã tã ſupba cẽſu
i ra pãgit) cũ iter ſpolia Darii pſarũ regis unguẽtorũ ſcrinio capto q erat auro gemiſ
q; ac margaritis pcioſũ uarios eius uſus amicis demõſtrãtibꝰ: qñ tedebat unguenti
bellatorẽ & militia ſordidũ. imo Hercule inq̃t librorũ Homeri cuſtodie det. ut pra cioſiſſi
mũ humani animi opus ꝗ maxime diuiti ope ſeruaret. Idẽ Pindari uatis familiæ penatibuſ
q; iuſſit parci: cũ thebas raperet. Ariſtotelis philoſophi patriã cõdidit: tanteq; rerũ claritati
tã benignũ teſtimoniũ miſcuit. Archilochi poete ĩterfectores Apollo arguit delphis. So
phoclẽ tragici cothurni pricipẽ defunctũ ſepelire Liber pater iuſſit obſidẽtibus mœnia la
cedemoniis: Lyſandro eorũ rege inquiete ſæpius abmonito ut pateret humari delicias ſu
as. Req̃ſiuit rex qui ſupmũ die athenis obiſſet: nec difficulter ex iis quæ deus ſignificaſſet
ĩtellexit: paceq; funeri dedit. De platõe Ennio Virgilio. M. Var. &. M. Cice. Ca. XXX.
Latõi ſapie antiſtiti Dyoniſius tyrãnꝰ alias ſæuitie ſupbiæq; natꝰ uittatã nauẽ miſit
p obuiã. Ipſe q̃drigis albis egrediẽtẽ ĩ lictore excepit. Vigĩti talẽtis unã orõnẽ Iſocra
tes uẽdidit. Aeſchies atheniẽſis ſũmꝰ orator cũ accuſationẽ q̃ fuerat uſus rhodi le
giſſe: legit & defẽſionẽ demoſtẽis: ob q̃ in illud depulſus fuerat exiliũ. Mirãtibuſq; tũ ma
gis fuiſſe miraturos dixit: ſi ipſũ orãtẽ audiuiſſẽt calamitati teſtis igẽs factꝰ ĩi inici. Tucidi
dẽ ĩpatorẽ atheniẽſes ĩ exiliũ exigere: regꝫ ꝯditorẽ reuocauere eloq̃ntiã mirari cuiꝰ uirtutẽ
dãnauerãt. Magnũ & menãdro ĩ comico ſocco teſtioniũ regũ ægypti & macedõiæ cõtigit
claſſe & p legatos petito. Maiꝰ ex ipſo regiæ fortunæ ꝓlata litterarũ cõſcia. Perhibuere &
romãi pceres ẽt exteris teſtionia. Cn. Põpeiꝰ ꝯfecto mithridatico bello ĩtraturꝰ. Poſidonii
ſapiæ pfeſſiõe clare domũ fores pcuti de more a lictore uetuit & falces lictorios ianue ſub
miſit is: cui ſe oriẽs occidẽſq; ſubmiſerat. Cato cẽſoriꝰ ĩ illa nobili triũ ſapiæ pcerũ ab athe
nis legatiõe audito carneade: q̃pmũ legatos eos cẽſuit dimittẽdos: qm̃ illo uiro argumẽtãte
q̃d ueri eẽt aut facile diſcerni poſſet. Quãta moꝝ cõmutatio. Ille ſemp alioq̃n exitiali appel
lãs noĩe uniuerſos ex italia pellẽdos cẽſuit græcos. At pnepos eiꝰ uticẽſis cato unũ ex tri
bunatu militũ philoſophũ: alterũ ex cypa legatiõe deportauit. Eãdẽq; liguã ex duobꝰ catõi
bus ĩ illo abieciſſe: ĩ hoc ĩportaſſe mẽorabile. Sed & nroꝝ gloriã pcẽſeamꝰ. Prior Africanꝰ.
Q. Ennii ſtatuã ſepulchro ſuo ĩponi iuſſit: clarũq; illud nomẽ imo uero ſpoliũ ex tertia or
bis pte raptũ ĩ cinere ſupmo cũ poete titulo legi. Di. Aug. carmĩa Virgilii cremari ꝯtra te
ſtamẽti eiꝰ uerecũdiã uetuit. Maiuſq; ita nati teſtioniũ cõtigit q̃ ſi ipſe ſua carmĩa pbauiſ
ſet. M. Varõis ĩ bibliotheca quæ prima in orbe ab Aſinio Pollione de manubiis publicata
romæ: & unius uiuẽtis poſita imago eſt: haud minore (ut quide reor) gloria principe orato
re & ciue & illa in geniorum quæ tũc fuit multitudine uni hãc coronã dãte: q̃ cũ eidẽ ma
gnus Põpeius pyraticho ex bello naualẽ dedit. Innumerabilia deinde ſunt exẽpla romana:
ſi pſeq̃ libeat. cũ plures una gẽs ĩ quocũq; genere eximios tulerit q̃ cæteræ terræ. Sed quo
& te. M. Tuli piaculo taceã quo ue maxime excellentẽ inſigni ꝓdicẽ quo potius q̃ uniuerſi
populi & illius gẽtis ãpliſſimo teſtionio: & tota uita tua ad cõſulatũ tantũ opibus electus?
Te dicẽte legẽ agrariã hoc eſt alimẽta ſua abdicauerũt tribꝰ. Te ſuadente roſcio theatralis
ſedictionis auctori leges ignorauerũt: notataſq; ſe ſedes ignomiæ diſcrimie æquo aĩo tu
lerũt. Te orãte pſcriptorũ liberos honores petere puduit. Tuũ Catilina fuit ĩgẽiũ. Tu. M
Antoniũ pſcripſiſti. Salue pmus hoim parẽs patriæ appellate. Primus in toga triũphũ lin
guæq; laureã merite: facũdiæ litteraꝝ latinarũ parẽs æque ut dictator Cæſar hoſtis quõdã
tuus de te ſcripſit: oĩum triũphorũ laureã adepte maiorẽ. Quãto plus eſt ĩgenii romani ter
minos in tãtũ pmouiſſe q̃ ĩperii: De morũ maieſtate. Ca. XXXI.
Eliquis animi bonis præſtitere & apud cetero mortales ſapiẽtia: ob id Cati Corculi
r apud romanos: cognominati. Apud græcos Socrates oraculo apolinis Phytii præ
latus cunctis. De auctoritate. Ca. XXXII.
r Vrſus mortales oraculorũ ſocietate dedere Chiloni lacedæmonio tria pcepta eius
delphis cõſecrãdo aureis litteris quæ ſunt hæc. Noſſe ſe queq;: & nihil nimiũ cupe
re Comiteq; æris alieni atq; litis eſſe miſeriã. q̃n & funus eius cũ uictore filio olympie expi
raſſet gaudio tota grætia pſecuta eſt. De diuinitate. Ca. XXXIII.
d Iuinitas & quædã cælitũ ſocietas nobiliſſima ex fœminini in ſybilla fuit. Ex uiris ĩ
Melãpode apud græcos apud romanos in martio. De naſica. Ca. XXXIIII.
u Ir optimus ſemel a cõdito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica a iurato ſenatu. Idẽ into

ga candida bis repulsa notatus a po. sũma ei in prima mori nõ licuit nõ hercle magis q̃ ex/tra uicula illi sapiẽtissimo ab apoline iudicato socrati. De pudicia. Ca. XXXV.

Vdicissima fœmina semel matronarũ snĩa iudicata est Sulpitia paterculi filia: uxor
p Fuluii flaci electa est cẽtũ pcipuis: quæ simulacrũ ex sybillinis libris dedicaret. Ite/rũ religiõis expimẽto Claudia iducta Ro. deorũ matre. De pietate. Ca. XXXVI.
p Ietatis exẽpla infinita qdẽ toto orbe extitere: sed rõæ unũ cui cõpari cũcta nõ possint: Humilis i plebæ & iõ ignobilis puerpa: supplicii cã carcere iclusã matrẽ cũ ipetras/set aditũ a ianitore semp excusa ne qd iferet cibi dephẽsa est uberib⁹ suis alẽs eã. Quo mira/culo matri salus donata filiæ pietate ẽ Ambeq̃ ppetuis alimẽtis. Et loc⁹ ille eidẽ cõsecrat⁹ est deæ. C. Quĩtio. M. Attilio cõs. tẽplo pietatis extructo i illi⁹ carceris sede: ubi nunc Mar/celli theatrũ ẽ. Graccoꝝ paẽ ãguib⁹ apphẽsis i domo cũ rñderet ipsũ uicturũ alteri⁹ sexu i/terẽpto: imo uero inqt meũ necare: Cornelia. n. iũenis ẽ & patere adhuc põt: hoc erat uxori parcere: & reip. ↄsulere: idq̃ mox cõsecutũ est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post re/pudiũ obit. P. Rutili⁹ morbo leui ipedit⁹ nũciata fratris repulsã icõsulat⁹ petitiõe ilico ex/pirauit. P. Catien⁹ Philotim⁹ patronũ adeo dilexit ut heres oĩb⁹ bonis istitut⁹ in rogũ eius se iaceret. De artiũ plurimarũ excellẽtia: astrologia: grãmatica: geometria. Ca. XXXVII.

Ariarũ artiũ scĩa inumerabiles enituere: quos tñ attigi par sit florẽ hoĩm libãtibus
u Astrologia Berosus cui ob diuinas pdictiões atheniẽses publico igymnasio statuã in aurata lingua statuere. Grãmatica Apollodorus: cui ãphyctiões græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollẽs: q ueniẽtẽ ab illyris pestilẽtiã pdixit: & discipplos ad auxiliãdũ circa urbes dimisit. Cui ob meritũ honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandẽ sciẽtiã i Teõbroto Ptolome⁹ rex megalẽsib⁹ sacris donauit cẽtũ talẽtis seruato An/tiocho rege Magna & Critobolo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra de/formitate oris curata orbitate luminis. Sũma aũt Asclepiades prusiẽsis condita noua secta spretis legatis & pollicitatiõib⁹. Mithridatis regis repta rõne qua uinũ ægris medet: relato e funere hoĩe & cõseruato: sed maxime spõsiõe facta cũ fortuna ne medicus crederet: si un/q̃ inualidus ullo mõ fuisset ipse: & uictor supræma i senecta lapsu scalarũ exanimatus ẽ Grã/de & Archimedi geometricæ ac machinalis sciẽtiæ testioniũ. M. Marcelli cõtigit iterdicto cũ syracusæ caperẽtur ne uiolaretur un⁹: nisi fefellisset iperiũ militaris iprudẽtia. Laudat⁹ Ctesiphõ Gnosius æde ephesiæ. Diane admirabiliter fabricata: Philõ athenis armẽtario mil/e nauiũ. Chtesibius pneumatica rõne & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus Alexãdro cõdẽte in ægypto alexãdriã. Idẽ hic iperator edixit ne quis ipsũ alius q̃ Appelles pingeret q̃ Pyrgoteles sculperet: q̃ Lisippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere exemplis. Itẽ mira opera artificis. Ca. XXXVIII.

a Ristidis thebani pictoris unã tabulã cẽtũ talẽtis rex Attalus licitatus est. Octingẽta emit duas Cæsar dictator. Mediã & Aiacẽ Timomachi i tẽplo Veneris genitricis dicaturus. Cãdaules rex Bularchi picturã magnetũ exitii haud mediocris pari repẽdit auro Rhodũ nõ incẽdit rex Demetriu e expugnator cognoĩatus ne tabulã Prothogenis crema/ret a parte ea muri locatã. Praxitelles marmore nobilitat⁹ est gnidiaq̃ Venere pcipue: uesa/no amore cuiusdã iuuenis isigni: & nicomedis æstiatione regis grãdi gnidioꝝ ære alieno p/mutare eã cõati Phidiæ Iupiter olympius quotidie testioniũ phibet. Mentori Capitolinus & Diana ephesia: qbus fuere consecreta artis eius uasa. De seruitiis. Ca. XXXIX.

Reciũ hoĩs i seruitio geniti maximũ ad hac diẽ qb eqdẽ cõperierim fuit grãmaticæ
p artis Daphnidis Cn. Pisaurẽse uẽdẽte: & M. Scauro pricipe ciuitatis tres mil. cc. se/stertiis licẽte. Excessere hoc iu nostro æuo nec modice histriones. sed libertatẽ suam mercati. Quippe cũ iã apud maiores Roscius histrio. iii. m. d. ãniã mercasse pdatur: nisi siqs in hoc loco desiderat armeniaci belli pauloante ppter Tiridatẽ gesti dispẽsatorẽ quẽ Nero iii. cxxx. manumisit. Sed hoc pciũ belli nõ hoĩs fuit. Tã hercule q̃ libidinis nõ formæ Paro/netemi spadonis Scião. iii. m. d. mercãte a sutorio Prisco. Quãqdem iniuriã lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis qm̃ arguere nulli uacabat. De præstãtia gẽtiũ. Ca. XL.

Entium in toto orbe præstantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit.
g Fœlicitas tũ præcipua fuerit homini nõ est humani iudicii. cũ prosperitatem ip/sam alius alio modo & suopte igenio quisq̃ terminet. Si uerũ facere iudiciũ uo/lumus ac repudiata omni fortunæ ambitiõe decernere. mortaliũ nemo est fœlix Abũde igitur atq̃ indulgẽter fortuna decidiẽ cũ eo q̃ iure dici nõ ifœlix põt. Quippe ut alia nõ

ſit certe ne laxeſcat fortuna metus eſt. Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nõ eſt. Quid ꝙ
nemo mortaliũ oĩbus horis ſapit: utinãq; falſum hoc & nõ a uate dictũ q̃plurimi iudicet Va
na mortalitas: & ad circũſcribẽdã ſeipſã ĩgenioſa: cõputat more gratiæ gentis q̃calculos co
lore diſtĩctos ꝑ expimẽto cuiuſq; diei in urnã cõdit: ac ſupmo die ſepatos dinumerat: atq;
ita de uno quoq; ꝓnũciat. Quid ꝙ iſte calculi cãdore illo laudatus dies originẽ mali hũit.
Quãmultos accepta afflixere ĩperia. Quãmultos bona ꝑdidere: & ultimis merſere ſupplci
is. Iſta nimirũ bona: ſi cui inter illa hora ĩ gaudio fuit. Ita eſt ꝑfecto alius de alio iudicat di
es: & tñ ſupm⁹ de oĩb⁹. Iõq; nullis credẽdũ eſt. Quid ꝙ bona malis paria nõ ſũt ẽt pari nume
ro. Næc lætitia ullo minimo merore pẽſanda. Heu uana & ĩprudẽs diligẽtia. Numerus die
rũ cõputat̃ ubi querit̃ põdus. De fœlicitate fœminæ. Ca. XLI.

u Na fœminarũ in oĩ æuo Lãpido lacædemonia refert̃: quæ regis filia: regis uxor: re-
gis mater fuit. Vna Bereuice: quæ filia ſoror mater Olympionicarũ. Vna familia Cu
rionũ: in qua tres cõtinua ſerie oratores extiterũt. Vna fabiorũ: in qua tres continui
principes ſenatus. M. Fabius Ambuſtus: Eabius Rutilianus filius: Q. F. Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Ca. XLII.

c Aetera exẽpla fortunæ uariantis innumera ſunt. Etenim quæ facit magna gaudia
niſi ex malis: aut quæ mala ĩmenſa niſi ex ingẽtibus gaudiis.

De bis proſcriptis. L. Silla. Q. Metello. Ca. XLIII.

Eruauit ꝓſcriptũ a Sylla. M. Fiduſtiũ ſenatorẽ annis. xxxvi. Sed iterũ ꝓſcriptus ſup
f ſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniũ. Cõſtat nulla alia de cã ab eo ꝓſcriptũ q̃ qꝛ ꝓſcript⁹
fuiſſet. Triũphare. P. Vẽtidiũ de ꝑthis uoluit qdẽ ſolũ: ſed eũdẽ in triũpho aſcula-
no. Cn. Põpeii Sſtrabonis duxit puerũ. Quãq̃ Maſſurius auctor eſt bis ĩ triũpho ductũ. Ci
cero mulionẽ caſtrẽſẽ ſuffaraneũ fuiſſe. Plurimi iuuẽtã ĩopẽ in caliga militari tolleraſſe. Fu
it & Balbus Corneli⁹ maior cõſul: ſed accuſatus atq; de iure uirgarũ ĩ eũ iudicẽ ĩ exiliũ miſ
ſus. Prim⁹ eternorũ atq; ẽt ĩ oceano genitorũ uſus illo honore quẽ maiores latio quoq; ne
gauerũt. Eſt &. L. Fuluius ĩter ĩſignia exẽpla tuſculanorũ rebellãtiũ cõſul: eodẽ quoq; ho-
nore cũ trãſiſſet exornatus cõfeſti a populo ro. q ſolus eodẽ ãno quo fuerat hoſtis romæ tri
ũphauit ex iis: quorũ cõſul fuerat. Vnus hoĩm ad hoc æui fœlicis ſibi cognomẽ aſſeruauit.
L. Sylla ciuili nẽpe ſãguinæ patriæ oppugnatiõe adoptatus: & qbuſdã fœlicitatis inductus
argumẽtis ꝙ ꝓſcribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuiſſet. O praua ĩterꝑtatio & futuro
tꝑe ĩfœlix. Nõ melioris ſortis tũc fuere ꝑeũtes: quorũ miſeremur hodie: cũ Syllã nemo nõ
oderit. Age nõ exitus uitæ eius oĩm ꝓſcriptorũ ab illo calamitate crudelior fuit. erodente
ſe ipſo corpore & ſupplicia ſibi gignẽte: qꝺ ut diſſimulauerit & ſupmo ſõno eius cui ĩmor
tuus quodãmõ eſt: credamus ab uno illo ĩuidiã gloria uictã. Hoc tñ nẽpe fœlicitati ſuæ de
fuiſſe cõfeſſus eſt ꝙ capitoliũ nõ dedicauiſſet. Q. Metellus in ea oꝛone quã hũit in ſupre-
mis laudib⁹ patris ſui. L. Metelli pont. bis cõſulis: dictatoris magiſtri eqtũ. Quindecimuiri
agris dãdis q ꝑmus elephãtos ꝑmo punico bello duxit ĩ triũpho ſcriptũ reliqt. Decẽ maxi-
mas res optimaſq; ĩ qbuſq; q̃rẽdis ſapiẽtes ætatẽ exigerẽt: cõſumaſſe eũ. Voluiſſe. n. ꝑmariũ
bellatorẽ eſſe. Optimũ oratorẽ. Fortiſſimũ impatorẽ. Auſpicio ſuo maxĩas res geri. Maxi
mo honore uti: ſũma ſapiã eſſe: ſũmũ ſenatorẽ haberi. Pecuniã magnã bono mõ inuenire.
Multos lyberos reliquere: & clariſſimũ in ciuitate eſſe Hæc cõtigiſſe ei: nec ulli alii poſt ro
mã cõditã. Lõgũ ẽ refellere & ſupuacuũ: abũde uno caſu refutante. Siqdẽ is Metellus orbã
luminibus exegit ſenectã amiſſis incẽdio cũ palladiũ raper ex æde ueſtæ memorabili cã: ſed
euẽtu miſero. Quo fit ut ĩfœlix qdẽ dici nõ debeat fœlix: tñ eẽ nõ poſſit. Tribuit ei po. ro.
qꝺ nunq̃ ulli alii ab cõdito æuo ut quotiẽs in ſenatũ iret: curru ueheretur ad curiã. magnũ
& ſublime ſed pro oculis datum. De altero Metello. Ca. XLIIII.

h Vius quoq;. Q. Metelli q illa de patre dixerat filius ĩter rara fœlicitatis humanæ
exẽpla nũerat̃. Nã ꝑter honores ãpliſſĩos cognomẽq; macedõiæ a q̃ttuor filiis illat⁹
ẽ rogo uno ꝑtore: trib⁹ ꝯſularib⁹: duob⁹ triũphalib⁹ uno cẽſorio. q ſigula quoq; paucis ꝯti
gere. In ipſo tñ flore dignitatis ſuæ a catinio Labeõe cui cognomẽ fuit Maceriõi. tribũo ple
bis: quẽ e ſenatu cẽſor eiecerat reuertẽs e cãpo meridiano tꝑe uacuo foro & capitolio ad tar
peiũ raptus ut præcipitaret̃ cõuolante quidã tã numeroſa illa cohorte quæ patrẽ eũ appella
bat. Sed ut neceſſe erat in ſubito tarde & tanq̃ ĩ exeqas cũ reſiſtẽdi ſacroq; ſãctũ repellendi
ius nõ eſſet: uirtutis ſuæ opa & cẽſura ꝑiturus: agere tribuno q ĩtercederet repto a limine
ipſo mortis reuocatus alieno beneficio poſtea uixit. Bonis ĩde ẽt ꝯſecratis a dãnatu ſuo tãq̃

parũ esset fautiũ certe itortarũ:expressiq; p anres sãguinis pœnã exactã esse.Eqdẽ & Afri
cani Aemiliani inimicũ fuisse iter calamitates duxeri ipso teste Macedonico.Si qdẽ libe-
ris dixit.Ite filii celebrate exeqas nunq̃ ciuis maioris funus uidebitis.Et hoc dicebat iã ba-
learicis & creticis diadematis iã Macedonic⁹ ipse.uerũ ut illa sola iniuria æstimet̃:qs hũc iu
re fœlicẽ dixerit piclitatũ ad libidinẽ inimici:Nec africano saltẽ ꝑire: quos hostes uicisse tã
ti fuit:aut quos nõ honores currusq; illa sua uiolẽtia fortũa retroegit p mediã urbẽ cẽsore
tracto.Eteni sola hæc moriẽdi rõ fuerat tracto in capitoliũ illo i quod triũphãs ipse deorũ
exuuiis ne captiuos qdẽ sic traxerat.Maius hoc scelus fœlicitate cõsecuta factũ est piclita
to macedonico uel funus tãtũ ac tale ꝑdere:i quo a triũphalib⁹ liberis portaret̃ in rogum
uelut exeqis quoq; triũphãs.Nulla ẽ ꝓfecto solida fœlicitas:quã cõtumelia ulla uitæ rũpit
nedũ tãta.Quod supest nescio maior glorie an idignationi dolor accedat:inter tot Metel-
los tã scelerata Catinii audaciã semp fuisse iultã. De Diuo Augusto. Ca. XLV.

N Diuo quoq; Augusto quem uniuersa mortalitas i hac cẽsura nũcupat:si diligẽ-
i ter æstimẽtur cũcta:magna sortis humane reperiẽtur uolumia.Repulsa i magiste-
rio eqtũ apud auũculũ:& cõtra uolũtatẽ eius ꝓlat⁹ Lepidus.Proscriptiõis inuidia
in collegã.Collegiũ i triũuiratu pessimorũ ciuiũ:nec æqua saltẽ portiõe: sed ꝑgraui Anto
nio.Philippẽsi prœlio morbo:fuga & triduo i palude latebræ ægroti.Et ut fatẽtur Agripa
& Mœcenas aq̃ subter cutẽ fusa.Turgida latera.Naufragia sicula:Et alia ibi quoq; i spelũ
ca occultatio.Iã in nauali fuga urgẽte hostiũ manu ꝑces Proculeio mortis admotæ Cura
pusinæ cõtẽtiõis.Solicitudo martis actiaci:pãnoniciq; belli.Ruinæ põtis. Tot seditiões mi
litũ.Tot ancipites morbi corporis.Suspecta Marcelli uota. Pudenda Agrippæ ablegatio.
Totiẽs petita isidiis uita.Incusatæ liberorũ mortes:luctusq; nõ tãtũ orbitate tristes. Adul
teriũ filiæ.Et cõsilia patricidæ palã facta.Cõtumeliosus ꝑuigni Neronis secessus.Aliud ne
ptis adulteriũ.Iũcta deĩde tot mala.Inopia stipẽdii.Rebellio illyrici.Seruitiorũ delectus.Iu
uẽtutis penuria.Pestilẽtia urbis.Fames sitisq; italiæ.Destinatio expirãdi.Et quatridui ine-
dia maior pars mortis i corpus recepta.Iuxta hæc uariana clades: & maiestatis eius fœda su
gillatio.Abdicatio postumi Agrippe post adoptionẽ.Desideriũ post relegationẽ.Inde su-
spicio in Fabiũ:archanorũq; ꝓditionẽ.Hic uxoris & Tyberii cogitationes supma eius cu-
ra.In summa deus ille cælunq; nescio adeptus magis an meritus hærede hostis suæ filio ex
cessit. Quos beatissimos dii iudicauerunt. Ca. XLVI

Vbeũt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigãdã hominũ uanitatem
s a deo emissa.Duo sũt dæc.Phediũ felicissimũ q̃ p patria ꝓximo occubuisset.Iterum
a Gige rege tũc amplissimo terrarũ cõsultũ !Aglaũ Prophodiũ esse fœliciorẽ. Seni
or hic in angustissimo archadiæ paruũ sed annuis uictib⁹ large sufficiẽs prædiũ colebat:nũ
q̃ ex eo egressus.Atq; ut e uitæ genere manifestũ est:minima cupidine minimũ in uita ma
li expertus. Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. Ca. XLVII.

Onsecratus est uiuus sentiẽsq; oraculi eiusdẽ iussu & Iouis deorũ sũmi a stipulatu
c Eutimus poeta semp olympiæ auctor & semel uictus.Patria ei locri in italia.Ibi ima
ginẽ eius esse:& olympie alterã eadẽ die tactã fulmine. Callimachũ !ut nihil aliud
miratũ uideo.ad eũq; iussisse sacrificari:quod & uiuo factitatũ & mortuo:nihilq; adeo mi
rum aliud q̃ hoc placuisse diis. De spatiis uitæ longissimis. Ca. XLVIII.

E spatio atq; lõginqtate uite hoĩm nõ locorũ mõ situs.uerũ exẽpla ac sua cuiq; sors
d nascẽdi icertũ fecere:Hesiodus q̃ ꝑmus de hoc aliq̃ ꝓdidit fabulose(ut reor)multa
de hoĩm æuo referẽs cornici nouẽ nostras attribuit ætates.Quadruplũ eiusceruis.
Id triplicatũ coruis.Et reliq̃ fabulosius i phœnice ac nymphis.Anacreon poeta Argãtonio
tartesiorũ regi.cl.tribuit annos.Cyniræ cypriorũ.x.anuos ãpli⁹ Aegimio ducẽtos. Theopõ
pus Epimenidi Gnosio.clvii.Hellanicus quosdã i ætolia epiorũ gẽtis ducẽtos explere.Cui
astipulat̃ Damiates memorãs Pictoreũ ex iis ꝑcipuũ corpore uiribusq; ẽt trecentis uixisse.
Ephodotus arcadũ reges trecẽtis annis.Alexãder & corneli⁹ Dãdonẽ qdã i illyrico qngẽtis
uixisse.Xenophõ ipetri pulutiniorũ isulæ regẽ D.ccc.atq; ut parce mẽtit⁹ est filiũ eius D.
ccc.Quæ oĩa iscitia tꝑorꝫ acciderũt.Annũ.n.alii æstate unũ determinabãt:& alterũ hyeme
Alii q̃dripartitis tꝑib⁹ sicut arcades.quorũ ãni trimestres fuere. Quidã lunæ senio ut ægy
ptii.Itaq; apud eos aliq̃ & singula milia annorũ uixisse ꝓdunt̃.Sed ut ad ↄfessa trãseamus:
Argãtoniũ gaditanũ octoginta ãnis regnasse ꝓpe certũ est.Putãt q̃dragesimo cœpisse Ma
sinissam.xl.annis regnasse indubitatũ est.Gorgiam siculũ centnmocto uixisse.Q.Fabius

Maximus sexagitatribus ãnis augũr fuit. M. perpẽna & nup. L. Volusius Saturnius omniũ quos ĩ cõsulatu sẽtẽtiã rogauerãt supstites fuere. Perpẽna septẽ reliqt ex iis, quos censor legerat. Vixit ãnos nonagitaocto. Qua ĩ re & illud adnotare succurrit: unũ oĩo qnquenniũ fuisse quo senator nullus moriret. Cũ flacus & Alpinus cẽsores lustrũ cõdidere usq; ad pximos cẽsores ab ãno urbis qngẽtesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus cẽtũ annos ĩpleuit. Cuius ĩter pmũ & sextũ cõsulatũ. xlvi. ãni fuere Idẽ sella curuli semel ac uicies sedit: quotiẽs nemo aliuſ. Aequauit eius uitæ spatiũ Metellus Põtifex. Et ex fœminis Liuia Rutili nonagita septẽ ãnos excessit. Statilia Claudio prĩcipe ex nobili domo nõagitanouẽ. Terẽtia Ciceronis. cvii. Clodia Ofeli. cxv. Hæc qdẽ etiã enixa quĩdecies. Luceia mima cẽtũ ãnis ĩ scena pnũciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta ẽ ĩ scænã Cn. Põpeio. Q. Sulpitio cõ. ludis p salute diui Augusti uotiuis ãnũ cẽtesimũquartũ agẽs. Quæ pducta fuerat tyrocinio a. M. Põpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbõe cõs. añ ãnos nonagita unũ. Et a magno Põpeio magni theatri dedicatiõe anus p miraculo reducta. Sãmullã quoq; centũ decẽ ãnis uixisse auctor ẽ Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionẽ q pmus togatus saltare ĩstituit utrisq; secularibus ludis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cõsulatu suo quarto fecit: quãdo sexagita tres nõ amplius ãni ĩterfuere: qq & postea diu uixerit In moli mõtis tacumie quod uocãt tẽpsin. cl. ãnis uiuere Nutianus auctor ẽ. Totidẽ annos itẽ cẽsũ Claudii Cæsaris cẽsura. T. Fulloniũ bononiẽsem: idq; collatis cẽsibus quos ãte detulerat: uitæq; argumẽtis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi. Ca. XLIX.

p Oscere uidet locus ipse syderalis sciẽtiæ sẽtẽtiã. Epigenes. cxxii. ãnos ĩpleri negauit posse. Berosus excedi cẽtũ septẽdecĩ. Durat & ea rõ quã Petosyris ac Necepsos tradiderũt: & trimorion appellãt atriũ signorũ portiõe: qua posse ĩ italiæ tractu. cxxvi. ãnos uitæ cõtingere apparet. Negauere illi quẽquã nonagita ptiũ exortiuã mẽsurã quod anaphoras uocãt trãsgredi: & has ipsas ĩcidi occursu maleficiorũ syderũ: aut etiã radiis eorũ solisq;. Rursus Aescula pii sẽtẽtiã secuti qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed qtũ primũ tribuat ĩcertũ ẽ. Rara aũt esse dicũt lõgiora tẽpora: quãdoqdẽ momẽtis horarũ ĩsignibus lunæ dierũ ue septẽ atq; xxiiii. quæ nocte ac die obseruãtur ĩgẽs turba nascat: scãsili annorũ lege occidua: quã climactaras appellãt: nõ ferre ita genitis qũquagesimũquartũ ãnũ excedẽtibus. Primũ ergo artis ipsius ĩ cõstãtia declarat q ĩ certa res sit. Accedũt experimẽta & exẽpla recẽtissimi cẽsus quẽ ĩtra quadriẽniũ ĩperatores Cæsares Vespasiãi pater filiusq; cẽsores egerũt. Nec sũt omnia uasaria excutiẽda. Mediæ tãtũ ptis ĩter apẽninũ mõtem padũq; põemus exẽpla. Cẽtũ uigĩti natos ãnos parmæ tres edidere. Brixelli unũ. cxxv. Parmæ duos. cxxx. Placẽtiæ unũ. cxxxi. Fauẽtiæ unã mulierẽ. cxxxii. Bononiæ. L. Terẽtiũ Marci filiũ. Arimani uero. M. Apomũ. C. & L. Tertulã. cxxxvii. Citra placẽtiã ĩ collibus oppidũ est uelleiaciũ: ĩ quo. cx. natos ãnos sex detulere. Quattuor cẽtenos uicenos. Vnũ. cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur ĩ re cõfessa ĩ regiõe italiæ octaua cẽtenũ annorũ cẽsi sũt homĩes. liiii. Cẽtenũ denũ homines. lvii. Cẽtenũ uicenũ quinũ homĩes duo. Cẽtenũ tricenũ homĩes quattuor. Cẽtenũ tricenũ qnũ aut septenũ totidẽ. Centenum quadragenũ hoĩes tres. Alia mortalitatis cõstãtia. Homerus eadẽ nocte natos Hectorẽ & Polydamãta tradit tã diuersæ sortis uiros. C. Mario. C. Carbone. iii. cõs. ad. v. Chalẽ. iunias M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadẽ die. geniti sũt oratores quidẽ ãbo. sed tamẽ dispari euẽtu. Hoc ẽt iisdẽ horis nascẽtibus ĩ toto mũdo quitidie euẽit: paritérq; domini ac serui gignũtur: reges & inops.

In morbis uaria exempla. Ca. L.

p Vblius Cornelius Ruffus qui consul cũ Manio Curio fuit dormiens occulorũ uisũ amisit: cũ id sibi accidere sõniaret. E diuerso phalereus iam tñ deploratus a medicis uomicæ morbo: cũ mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicina ĩuenit ex hoste. Q. Fabius Maxius cons. apud flumem ĩsaram prœlio cõmisso aduersus allobrogũ regem aruernorũq; gẽtes ad. vi. idus augustas. cxxx. pduelliũ cæsis febri quartana liberatus ẽ in acie Incertũ ac fragile nimirũ est hoc munus nature qcqd dat nobis. Malignũ uero & breue in iis etiã qbus largissime cõtingit: uniuersũ utiq; æui tempus intuẽtibus. Quid q æstimatiõe nocturnæ qetis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit. pars æqua morti similis exigit: aut pœnæ nisi cõtingit qes. Nec reputant infantiæ annĩq sensu carẽt: nec senectæ in pœnam uiuacis. Tot piculorũ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiẽs inuocata mor

te ut nullũ frequẽtius sit uotũ. Natura uero nihil hoĩbus breuitate uitæ prestitit melius. Hebescũt sensus. Mẽbra torquent̃. Præmorit̃ uisus auditus: ĩcessus: dẽtes etiã acciborũ instrumẽta &: tamẽ uitæ hoc tẽpus ãnumerat̃. Ergo ꝓ miraculo & id solitariũ reperit̃ exẽplũ. Xenophilũ musicũ cẽtũ & quinq̃ ãnis uixisse sine ullo corporis ĩcõmodo. At hercule reliquis omnibus ꝑ singulas mẽbrobrũ partes qualiter nullis aliis animalibus: certis pestifer calor remeat horis aut rigor: neque horis mõ: sed & diebus noctibusq̃ trinis q̃drinis ue etiã toto ãno: atq̃ etiã morbus ẽ aliq̃s per sapiẽtiã mori. Morbis enĩ quoq̃ quasdã leges natura ĩposuit. Quadrini circuitu febrẽ nunq̃ bruma nunq̃ hybernis mẽsibus ĩcipere. Quosdã post sexagesimũ uitæ spatiũ nõ accedere. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes minime sẽtire pestilẽtiã. Nãq̃ uniuersis gẽtibus ĩgruũt morbi: & generatĩ mõ seruitiis: modo ꝓcerũ ordini aliisq̃ per gradus. Qua ĩ re obseruatũ ĩ meridianis partibus ad occasũ solis pestilẽtiã sẽper ire. Nec unq̃ fere aliter fieri: nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. Ca. LI.

Am signa lœtalia ĩ furoris morbo risũ. Sapiẽtiæ uero ægritudine fimbriarũ curã &
i stragulæ uestis plicaturas. A sõno moriẽtiũ neglectũ ꝑgrãdis humoris e corpore effluui: in oculorũ quidẽ & nariũ aspectu ĩdubitata maxĩe etiã supĩo assiduo cubitu. Venarũ ĩæquali aut formicãte percussu. Et alia quoq̃ Hippocrati prĩcipi medicinæ obseruata sũt. Et cũ ĩnumerabilia sint mortis signa: salutis securitatisq̃ nulla sũt. Quippe cũ cẽsorius Cato ad filiũ de ualitudinis quoq̃ obseruatiõe ut ex oraculo aliquo ꝓdiderit senilẽ iuuẽtã præmaturæ mortis esse signũ. Morborũ uero tã ĩfinita ẽ multitudo ut Pherecides Syrius copia serpẽtiũ ex corpore eius erũpẽte expirauerit. Quibusdã perpetua febris ẽ ut. C. Mœcenati. eidẽ triẽnio supremo nullo horæ momẽto cõtigit somnus. Antipater sydonius poeta oĩbus ãnis uno die natali tãtũ corripiebatur febre. & eo cõsũptus ẽ satis lõga senecta.

De his qui elati reuixerunt. Ca. LII.

Viola cõsularis ĩ rogo reuixit. Et quoniã subueniri nõ potuerat ꝓualẽte flama ui-
a uus crematus ẽ. Similis cã ĩ. L. Lamia prætorio uiro tradit̃. Nã Celiũ Tuberonẽ ꝑtura functũ a rogo relatũ Messala Ruffus & pleriq̃ tradũt. Hæc ẽ cõditio mortaliũ. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de homine ne forte morti quidẽ debeat credi. Reperimus ĩter exẽpla Hermotinii Clazomeni aĩam relicto corpore errare solitã: uagãq̃ e lõginquo multa ãnũtiare: quæ nisi a præsenti nosci nõ possẽt: corpore ĩterĩ semianimi: donec cremato eo inimici qui Cãtaridæ uocabãtur remeanti animæ uelut uaginã ademerint. Aristei etiã uisã euolãtẽ ex ore ĩ procõneso corui effigie. Quæ magna quæritur fabulositate: quã equidẽ & ignosio Epimenide simili modo accipio. Puerũ æstu & itinere fessũ ĩ specu septẽ & quĩquaginta dormisse annis rerũ faciẽ mutationẽq̃ mirantẽ uelut postero experrectũ die. Hinc pari numero dierũ senio ingruẽte: ut tamẽ ĩ septimũ & quĩquagessimũ atq̃ centesimũ uitæ duraret annũ fœminarũ sexus huic malo uidetur maxĩe oportunus cõuersione uuluæ: quæ si corrigatur spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis septẽ diebus fœminæ examinis ad uitã reuocatæ. Varro quoq̃ auctor est uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendã qui efferretur feretro domũ remasse pedibus. Hoc idem aquini accidisse. Romæ quoq̃ Corfidium materteræ suæ maritum funere locato reuixisse: & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse ut uideretur expirasse: apertoq̃ testamento recitasse hæredem minorem fratrem instituisse Interim eum qui uidebatur extinctus plaudendo concinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse. Commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo cõscio: & rogasse ut iis funeribus quæ comperasset efferretur. Hoc eo narrante fratris domestici prope anunciauere examinatum illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est iis uaticiniis: sed non conferenda: cum sæpius falsa sint. Sicut ingenti exemplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde eum aduesperauisset: cum gemitu præcibusq̃ congregata multitudine petit uti Põpeius ad se ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autẽ ab inferis remissũ: habereq̃ quod nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis: quibus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii causas & partes pias. Proinde euentũ futurum quẽ optaret: hoc se nũtiare iussũ. Argu

mentũ foris ueritatis ꝙ peractis mandatis protinus expiraturus esset. Idq̃ ita uenit. Post se
pulturã quoq̃ uisorũ exempla sunt: nisi quod naturæ opera non prodigiosa consectamur.

De mortibus repentinis. Ca. LIII.

N primis aũt uisa miraculo sũt atq̃ frequẽtia mortes repentinæ. Hæc ẽ sũma ui
i tæ fœlicitas: quã esse naturalẽ docebimus. Plurimas prodidit. Verrius. Nos cum
delectu modũ seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonẽ de quo diximus So-
phocles & Dionysius siciliæ tyrãnus uterq̃ accepto tragicæ uictoriæ nũcio. Mater pugna
illa cãnensi filio ĩcolumi uiso cõtra falsũ nũtium Pudore Diodorus sapiẽtiæ dialeticæ pro
fessor lusoria quæstione nõ protinus ad ĩterrogationes Stiplonis dissoluta. Nullis euidẽti
bus causis obiere dũ calciãtur matutino duo Cæsares Prætor & prætura populiro. functus
dictatoris Cæsaris pater. Hic piis exanimatus: ille romæ. Q. Fabius maximus ĩ consulatu
suo pridiæ. Chaleũ. ianua. In cuius locũ. M. Orellius paucissimarũ horarũ cõsulatũ petiit. Itẽ
C. Vlcatius Gurges senator. Omẽs adeo sani atq̃ tẽpestiui ut de progrediẽdo cogitarent.
Qu. Aemilius Lepidus iã egrediẽs ĩcusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cũ egressus
in senatũ iret offenso pede ĩ comitio. Legatus quoq̃ qui rhodiorũ cãm ĩ senatu magna cũ
admiratione orauerat: In limine curiæ protinus expirauit progredi uolẽs. Cn. Bebius Pã-
philus præfectura & ipse fũctus cũ a puero quæsisset horas. A. Põpeius ĩ capitolio cũ deos
salutasset. M. Iuuentius Thalna cons. cũ sacrificaret. C. Seruilius Pãsa cũ staret ĩ foro ad ta
bernas hora diei secũda: ĩ. P. Pãsam fratrem ĩnixus. Bebius Iudex dũ uadimoniũ differri iu
bet. M. Terẽtius Corax dũ tabellas scribit ĩ foro. Necnõ & proximo ãno dũ cõsulari uiro ĩ
aurem dicit eques romanus ante Apollinem eboreũ q̃ est ĩ foro Augusti. Super omnes. C.
Iulius medicus dũ inũgit specillũ per oculũ trahẽs. A. Manlius Torquatus cõsularis cũ in
cœna placẽtã appeteret. L. Dutius medicus Valla dũ mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius
cũ a balneo reuersus mulsũ bibisset: ouumq̃ sorberet. P. Quintius Scapula cũ apud Aqui
liũ Gallũ cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cũ domi suæ prãderet. Cornelius Gallus præ
torius &. Q. Haterius eques ro. ĩ Venere obire. Et quos nostra adnotauit ætas duo æque
stris ordinis ĩ eodẽ Pãtomimo Mythico tũ forma præcellẽte. Operosissima tamẽ securitas
mortis ĩ. M. Ofilio Hylaro ab antiquis traditur comediarũ histrionẽ: cum populo admo
dũ placuisset natali die suo: cõuiuiũq̃ haberet edita cœna calidã potionẽ ĩ pultario popo-
scit: simulq̃ personã eius diei acceptã intuẽs coronã e capite suo ĩ eã transtulit: tali habitu
rigens nullo sentiẽte: donec accubantiũ proximus tepescere potionẽ admoneret. Hæc fœli
cia exẽpla: at cõtra miseriarũ ĩnumera. L. domitius clarissime gẽtis apud masiliã uictus: cor
fini captus ab eodẽ Cæsare ueneno poto propter tediũ uitæ: postq̃ biberat. omĩ opere ut
uiueret anixus ẽ Inuenitur ĩ actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne illata in rogũ eius unũ e
fauentibus iesisse sese. Friuolũ dictu ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia
odorũ corruptũ criminãtibus. Cũ ante nõ multo. M. Lepidus nobilissimæ stirpis quẽ eue
nti anxietate diximus mortuũ flãmæ ui erogo eiectus recõdi propter ardorẽ nõ potuisset:
iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

De sepultura. Ca. LIIII.

Psũ cremare apud romanos nõ fuit ueteris ĩstituti. Terra cõdebantur. At postq̃
i lõginq̃s bellis obrutos erui cognouere: tũc ĩstitutũ. et tũ multifarie priscos serua
uere rit⁹. Sicut ĩ cornelia domo nemo añ syllã dictatorẽ tradit esse cremat⁹. Idq̃
eũ uoluisse ueritũ talionẽ eruto. C. marii cadauere. Sepult⁹ intellgitˀ quoquomõ conditus.
humatus uero humo contectus.

De anĩa uel de manibus uel de resurrectiõe uerba gẽtiliũ mania. Ca. LV.

p Oost sepulturã aliæ atq̃ aliæ maniũ ambages. Omnibus a suprema die eadẽ quæ
ante primũ. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut anĩæ q̃ ante natalem.
Eadẽ. n. uanitas ĩ futurũ etiã se propagat: & ĩ mortis quoq̃ tẽpora ipsa sibi uita mẽ
titur. Alias ĩmortalitatẽ anĩæ: alias trãsfigurationẽ: alias sensum ĩferis dando: & manes colẽ
do: deũq̃ faciẽdo: qui iã etiã homo esse desierit. Ceu ullo mõ spirãdo rõ hõini a cæteris ani
malibus distet. Aut nõ diuturniora ĩ uita multa reperiãtur: q̃bus nemo similẽ diuinat ĩmor
talitatẽ. Quod aũt corpus animæ prosequitur materiã. Vbi cogitatio illi: quomõ uisus: au
ditus: aut q̃ tãgit: q̃ usus eius: aut ꝙ sine his bonũ: Quæ deĩde sedes: quanta ue multitudo
tot sæculis aĩarũ uelut umbrarũ Pueriliũ ista deliramẽtorũ. Auidæq̃ nũquã desinere mor
talitatis commenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendis

promissa Democrito uanitas: qui nõ reuixit ipse. Maliq͡ʒ ispa demētia ē iterari uitā mortēq͡ʒ.
Quæ genitis quies unq̄ si in sublimi sensus animæ manet: inter inferos umbræ. Perdit pro
fecto ista dulcedo credulitasq͡ʒ præcipuū naturæ bonū mortē: ac duplicat obitus: si dolere
etiā post futuri æstimationē euenit. Etenī si dulce uiuere: cui potest esse uixisse: At quāto
facilius certiusq͡ʒ sibi quēq̄ credere: ac specimē securitatis antegēitali sumere experimēto.

Quæ quis inuenerit in uita. Ca. LVI.

C Onsētaneū uidetur priusq̄ digrediamur a natura hominū īdicare quæ cuiusq͡ʒ sciē
tia a quocūq͡ʒ īuenta sūt. Emere ac uēdere īstituit Liber pater. Idē diadema regū īsi
gne & triūphū īuenit. Ceres frumēta cū āntea glāde uescerētur. Eadē molere & cōfi
cere ī attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadē prima leges dedit. ut alii putauere Rha
damāthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut
Gellius. Alii apud syros repertas uolūt. Vtiq͡ʒ ī græciā attulisse e phœnice Cadmū sexdecī
numero. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Palmedē adiecis
se quattuor hac figura Totidē post eū Simonidē medicum.
Quarū omniū uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decē & octo priscas fuisse a.
Et duas ab Epicharmo additas. q̄ a Palamede mauult. Anticli
des in ægypto inuenisse quēdā nomine Menona tradit quindecī annis ante Phoroneū an
tiquissimū græciæ regē. Id monumētis approbare conatur. E diuerso Epigeles apud babylo
nios septingentorū uiginti annorū obseruationes syderū coctilibus laterculis inscriptas do
cet: grauis auctor ī primis. Qui minimū Berosus & Critodemus quadringētorū octoginta
annorū. Ex quo apparet æternus litterarū usus: In latiū eas attulerūt pelasgi. Laterarias do
mos cōstituerūt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis: antea specus erāt pro domib[us]
Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii īuentor placet: exēplo sūpto ab hirūdinū nidis. Op
pidū Cecrops a se appellauit cieropiā: quæ nūc ē ars athenis. Aliqui argos a Phoroneo re
ge ante cōditū uolūt. Quidā & sycionē. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin. Tegu
las īueñit Cinyra Agriopæ filius: & metalla teris: utrū quæ in īsula cypro. Itē forcipē: mar
culū: uectē: incudē. Puteos Danaus ex ægypto aduectus ī græciā quæ uocabatur argidip
sion. Lapidicias Cadin[us] thebis. Archeophrasius ī phœnice. Trason muros. Tures ut Aristo
teles Cycopes. Phœnices ut Theophrast[us]. Aegiptii textilia. Inficere lanas sordib[us] Lydi. Fu
sos ī lanificio Closter fili[us] Arachnæ. Linū & retia arachnæ. Fulloniā artē nitias megarēsis. Su
trinā Bœtius. Medicinā ægyptii apud ipsos uolūt repertā. Alii p Arabū Babylonis & Apol
linis filiū. Hræbariā & medicamētariā a Chirone Saturni & Phylliræ filio. Aes cōflare & tē
perare Aristoteles Lydū scytē mōstrasse. Theophratus Delā Phrygē putat. Aerariā fabricā
alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferū Hesiodus ī cretaes qui uocati sūt Dactyli Idæi. Argētū in
uenit Eristhonius atheniēsis: ut alii Ceacus. Auri metalla & cōflaturā Cadmus phœnix ad
pangeū montē. Vt alii Thoas & Eaclis ī panchaia aut Sol oceani filius: cui Gellius medici
næ quoq͡ʒ īuētionē ex melle assignat. Plūbū ex cassiteride īsula primus apportauit Midacri
tus. Fabricā ferreā īuenere Cyclopes. Figulinas Chorebus atheniēsis. In iis orbē Anacharsis
scythes: ut alii Hypbeos corinthius. Fabricā materiatū. Dedalus: & ī ea serrā: asciā: ppēdicu
lū: terebrā glutinū: ichthyocollā: Normā: fornicē aūt & libellā & tornū & clauē Theodorus
samius. Mēsuras & pōdera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignē e silice
Pyrodes. Cilicis filius. At eundē asseruare ī serula Prometheus. Vehiculū cū quattuor ro
tis Phryges: Mercaturas pœni. Culturas uitiū & arborū Eumolphus atheniēsis. Vniū aqua
misceri Staphilus Sitheni filius. Oleū & trapetas Aristeus atheniēsis. Idē mella. Bouē & ara
trū Briges atheniēsis: ut alii Triptolem[us]. Regiā ciuitatē ægyptii. Popularē attici. Post The
seū tyranū primus fuit Phalaris agrigēti. Seruitiū īuenere lacedæmonii. Iudiciū capitis in
agriopago primū actū ē. Prœliū afri cōtra ægyptios primi fecere fustibus quos uocāt pha
lāgas. Clipeos īuenerūt prœtus & Acritus inter se bellātes: siue Chalchus Athamātis filius
Loricā Mydias messenius. Galeā: gladiū: hastā lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcū
& sagittā Scythen Iouis filiū. Alii sagitas persen persei filiū inuenisse. Lāceas ætos. Iaculum
cū amēto ferūt īuenisse Aetolū Martis filiū. Hastas uelitares Tyrrhenū pilūq͡ʒ. pēthesileā
amazonē securim. piseū uenabula. Et ī tormētis scorpionē Cretas. Catapultā syros. phœni
cas balistā & fundā. Aeneā tubā piseū Tyrrhenū. Testudines Artemonē clazomenū. Equū
qui nūc aries appellatur ī muralibus machinis Apeū ad troiā. Equo uehi Bellorophontem

Frenos & ſtrata equorũ peletroniũ .pugnare ex equo theſſalos:q cẽtauri appellati ſũt:ha-bitãtes ſecũdũ peliũ montẽ.Bigas primũ iũxit phrygũ.natio.Quadrigas Erichtonius.ordinẽ exercitus:ſigni dationẽ:theſſaras:uigilias ĩuenit palamedes troiano bello.Speculare ſi-gnificationẽ eodẽ bello Sinõ.Inducias Lycaõ.Fœdera Theſeus:Auguria ex auibus Caras a quo caria appellata.Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus.Aruſpiciũ Delphus .Igniſpicia Amphiaraus.Auſpicia auiũ Tyreſias thebanus.Interpretationẽ oſtẽtorũ & ſõiorũ Amphyctyõ.Aſtrologiã Atlas Libyæ filius:ut alii ægyptii ut alii aſſyrii.Spherã ĩ eã mileſius Anaximãder.Vẽtorũ rõem Aeolus Hellenis filius.Muſicã Amphion.Fiſtulã pan.Monaulũ Mercurius Obliquã tibiã Mydas ĩ phrygia Geminas tibias Marſias.In eadẽ gẽte lydios modu-los Amphion.Dorios Thamyras thrax.phrygios Marſias phryx.Citharã Amphiõ:ut Alii Orpheus:ut alii Linus:Septẽ cordis additis Terpãder.Octauã Simonides addidit.Nonam Timotheus.Cithara ſine uoce cecinit Thamiras prius.Cũ cãtu Amphiõ:ut alii Linꝰ. cithara edita carmia ꝯpoſuit terpãder.Cũ tibiis canere uoce Troezenꝰ Dardanꝰ ĩſtituit.ſaltationẽ armatã Curetes docuere phyrrhycẽ phyrrhꝰ utrãq; ĩ creta.uei ſũ heroicæ pythio oraculo debemꝰ.De pœmatũ origie magna quæſtio ẽ.Ante troianũ bellũ ꝓbãtur fuiſſe .ꝓſaicã orationẽ cõdere pherecides Syrius ĩſtituit tẽpore Cyri regis.Hiſtoriã Cadmus mileſius .Lu-dos gymnicos ĩ arcadia Lycaõ.Funebres Acaſtus ĩ iolcho.poſt eũ Theſeus ĩ iſthmo. Her-cules olympiæ athleticã.pythus pilẽ luſoriã.Gyges lydius picturã ĩ ægypto.In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut ariſtoteli placet:ut theophraſto polignotas atheniẽſis. Nauẽ primus ĩ græciã ex egyto Danaus aduexit.Ante ratibus nauigabatᷣ ĩuẽtis ĩ mari rubro iter ĩſulas a rege Egrytra.Reperiũtᷣ q myſos & troiãos priores excogitaſſe ĩ helleſpõto putent cũ trãſirẽt aduerſus thracas.Etiã nũc ĩ britãnico oceano uitiles corio circũſutæ fiũt.In nilo ex papyro & ſcirpo & arũdine.Lõga naue Iaſonẽ primũ nauigaſſe philoſtephanus auctor ẽ egeſias parrhalũ.Ctheſias Samyrã.Saphanus Semirami.Archimachus Aegæonẽ.Biremem Damaſthenes erythreos feciſſe.triremẽ Thucydides Amoclen corĩthiũ.Quadriremẽ Ari-ſtoteles carthaginẽſes.Quĩqueremẽ ĩſtituit Neſichthon ſalaminius.Sex ordinũ Xenazo-ras ſyracuſius.Ab ea ad deciremẽ Neſigitõ.Alexãdrũ magnũ ferũt ĩſtituiſſe ad duodecim ordĩes.philoſtephanus ptolemæũ Soterẽ ad qndecĩ.Demetriũ Antigõi ad.xxx .ptolemæũ philadelphũ ad.xl.ad ptolemæũ philopatorẽ q Triphõ cognominatus eſt ad.l. Onerariam Hippꝰ tyriꝰ ĩuenit.Lẽbũ cyrencẽſes.Cymbã phœnices Celocẽ rhodi. Cercirã cyprii. Syderũ obſeruationẽ ĩ nauigãdo phœnices.Remũ copa latitudinẽ eius plata.Vela Icarus.Malũ & antẽnã Dedalus.Hippagum ſalaminii:aut ut pericles atheniẽſes. Tectas lõgas taſii.Antea ex prora tantũ & puppi pugnabatur.Roſtra addidit piſeus Tyrrheni anchorã.Eupalamius eandem bidente.Anacharſis harpagonas.Et manus perides athenienſis: Adminicula gu-bernandi Typhis.Claſſe princeps depugnauit Minos .Animal occidit primus Hiperbius Martis filius.Prometheus bouem .

In quo primꝰ gentũ cõſenſus. Ca. LVII.

g Entium conſenſus tacitus primus oĩum cõſpirauit ut ionũ litteris uterentur.

De litteris antiquis. Ca. LVIII.

Eteres græcas fuiſſe eadem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula anti-

u qui æris:quæ eſt hodie in palatio dono principum Minerue dicata in bibliotheca cũ inſcriptione tali

Quando primum tonſores romæ. Ca. LIX.

Equens genitũ cõſenſus in tonſoribus fuit:ſed romanis tradior. In italiam ex ſici-

f lia uenere poſt romã conditã anno quadrigenteſimo qnquageſimoquarto: adducẽ te.p.Ticinio Mena ut auctorẽ Varro.Ante intonſi fuere primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus ſequens Diuus Auguſtus cultris ſemper uſus .

Quando primum horologia. Ca. LX.

Ertius conſenſus fuit in horarum obſeruatione iam hac rõne accedens. Quando &

t a quo in græcia reperta diximus in ſecundo uolumine .Serius etiã hoc Romæ contigit.Duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominatur.poſt aliquot ãnos adiectus eſt & meridies accenſo conſulum id pronunciante cum Curio inter roſtra & argeorũ theſin proſpexiſſet talem ſolem.A columna ænea ad carcerem inclinato ſydere ſupremam pronunciauit.Sed hoc ſerenis tantũ diebus uſq; ad primũ punicũ bellum princeps romãis ſolarium horologium ſtatuiſſe ante.xii.ãnos quã cũ pyrrho bellatum eſt ad ædem Quirini.

L.Papyrius Cursor cum ædem dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur. Sed necq facti horologii rõnem uel artificis significat: nec unde translatum ẽ: aut apud quẽ scriptũ id inuenerit. M. Varro primum statutũ in publico secundũ rostra in colũna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messala consule catina capta in sicilia. Deportatum ĩde post xxx. annos quã de papyriano horologio traditur anno urbis quadringẽtesimo septuagesimoseptimo. Nec congruebant ad horas eius lineæ. paruerũt tñ ei annis. xi. donec. Q. Martius philippus qui cum. L. Paulo fuit censor diligẽtius ordinatũ iuxta posuit. Idq munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiãnum tamẽ nubilo incerte fuere horæ usq ad ꝓximũ lustrũ. Tunc Scipio Nasica collega Lenati primus aqua diuisit horas æq noctiũ ac dierũ. Idq horologiũ sub tecto dicauit anno urbis. d. lxxxxv. Tã diu po. ro. ĩdiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primũq terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VIII.

De animalibus terrestribus. Elephantorum cõmẽdatio: & de sensu eoꝝ. Ca. I.

D reliqua transeamus animalia & primum terrestria. Maximum ẽ elephas: proximũq humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patri. Et in primis obedientia officiorũq quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: immo uero quæ etiam in homine rara probitas:
a prudentia. æquitas Religio quoq syderum solisq ac lunæ ueneratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quendam amnẽ cui nomen est anulo nitescẽte luna noua greges eorum descendere: ibiq se purificantes solenniter aqua circũ ſpergi: atq ita salutato sydere in siluas reuerti: uitulorũ fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq regiõis ĩtellectu creduntur maria transituri nõ ante naues conscendere: q̃ inuitati rectoris iureiurãdo de reditu. Visiq sunt fessi ægritudine: quãdo & illas moles infestãt morbi: ꝑherbas supini ĩ cælũ iacentes: uelluti tellure precibus alligata. Nam quod ad docilitatẽ attiet. Regem adorant. Genua submittũt. Coronas porrigũt. Indicis arabici minores quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Ca. II.

Omæ iuncti primũ subire currũ Põpei magni africo triũpho. Quod prius ĩdia uicta
s triũphãte libero patre memmorat. Procilius negat potuisse popeii triũpho iunctos egredi porta. Termanici Cæsaris munere gladiatorio quosdã ĩcõditos motꝰ edidere saltãtiũ mõ. Vulgare erat ꝑ auras arma iacere nõ auferẽtibꝰ uentis: atq ĩter se gladiatorios ꝯgressus edere: aut lasciuiẽte ꝑnicitate colludere. Postea & ꝑ funes ĩ cessere. Lecticas ẽt ferẽtes q̃terni singulas: puerperas imitãtes plenisq hominũ tricliniis accubitu: ire ꝑ lectos ita libratis uestigiis: ne q̃s potãtiũ attigeret. De docilitate eoꝝ. Ca. III.

Ertũ ẽ unũ tardioris ingenii ĩ accipiẽdis quæ tradebantur sepius castigatum uerbe
c ribus eadẽ illa medicantẽ noctu repertũ. miꝝ maxie & aduersus quidẽ funibus subire. Sed regredi magis utiq ꝓnis. Mutianus ter ꝯsul auctor ẽ aliquẽ ex iis & litterarũ ductus grecarũ didicisse: solitumq præscribere eius liguæ uerbis. Ipse Egio hæc scripsi: & spolia celtica dicaui. Itẽq se uidente puteolis cũ aduecti de naue egredi cogerẽtur: territos spacio ꝓcul põtis a continẽte porrecti: ut sese lõginquitatis æstimatiõe fallerent: auersos retrosus isse. prædã ipsi in se expectãdã sciunt solã esse ĩ armis suis: quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tãto antiqor & ꝯsueto melius dẽtes. Quã obrẽ deciduos casu aliquo uel senecta defodiũt. Hoc solũ ebur ẽ Cæteꝝ & ĩ iis quoq q̃d corpus ĩtexit uilitas ossea. Quãq̃ nuꝑ ossa ẽt ĩ laminas secari cœpere penuria. Et eñi rara ãplitudo iã dẽtiũ ꝑterq̃ ex ĩdia reperit. Ceteꝝ ĩ nostro orbe scere luxuriæ. Dẽtiũ cãdore ĩtelligit ĩ uẽta. Circa hos belli cura summa. Alteris mucroni ꝑcũt ne sit prœliis hebes: alterius operario usu fodunt radices. Impellũt moles circũuentiq a uenãtibus primos cõstituũt: q̃bus sũt minimi ne tanti prœlium putetur. postea fessi impactos arbori frangunt: prædaq se redimunt.

De clæmẽtia eoꝝ: & q̃ picula sua ĩtelligãt: & de tigridis truculẽtia. Ca. IIII.

Irũ in plerisq animaliũ scire quare petantur. Sed & ꝑ cuncta q̃d caueãt. Elephas ho
m mine obnio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmẽs placidusq etiam demõstrare uiã traditur. Idẽ uestigio hois aĩaduerso priusq̃ hoĩe ĩtremiscere ĩsidiaꝝ

metu. Subſiſtere ab olfactu. Circũſpectare. Iras ꝓflare. Nec calcare: ſed certum ꝓximo tradere. illũ ſeq̄nēti nũtio ſimiliſuſq; ad extremũ. Nunc agmen circũagi: & reuerti aciẽq; dirigi. Adeo oĩum odori durare uirus illud maiore ex parte ne nudorum quidē pedũ. Sic & tigris & feris cæteris truculẽta: atq; ipſa elephanti quoq; ſpernẽs ueſtigia. Hoĩe uiſo trãſferre dicitur ꝓtinus catulos. Quo nã modo agnito? ubi ante cõſecto illo quẽ timet? Eteni tales ſiluas minime frequẽtari certũ ẽ. Sane mirantus ipſã ueſtigii raritatẽ. Sed unde ſciũt timẽdos eſſe? imo uero cur uel ſæpius cõſpectũ paueant: tãto uirib⁹ magnitudĩe uelocitate pſtãtiores. Nimirũ hæc ex natura rer̃ potẽtia ei⁹ ſæuiſſimas ferarũ maxĩaſq; q̄ nũq̄ uidiſſent: q̄d debeãt timere & ſtatĩ ĩtelligere curſit timẽdũ. De ĩtellectu & memoria eorũ. Ca. V.

e Lephanti gregatim ſemp ingrediuntur. Ducit agmẽ maxĩus natu. Cogit ætate ꝓximus Amnẽ trãſituri minimos præmittũt: ne maior̃ ĩgreſſu atterẽte alueum creſcat gurgitis altitudo. Antipater auctor ẽ duos Antiocho regi ĩ bellicis uſibus celebres etiã cognominib⁹ fuiſſe. Etenĩ nouere ea. Certe cato cũ ĩpatorũ noĩa ãnalibus deſcriberet: eũ qui fortiſſime proeliatus eſſet in punica acie Sutrũ tradidit uocatũ: altero dẽte mutilato. Antiocho uadũ fluminis experiẽti renuit Aiax: alioq̄n dux agminis ſẽper. Tum pronuntiatũ eius fore principatũ q̄ tranſiſſet: auſumq; patroclũ. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo oĩ primatu donauit. Ille qui notabat ĩedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus nãq; pudor ẽ. Victuſq; uocẽ fugit uictoris. Terrã ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̄ niſi ĩ abdito coeũt. Mas q̄nquẽnis: fœmina decẽnis. Init aũt biẽnio: q̄nis ut ferũt cuiuſq; anni diebus: nec amplius. Sexto ꝓfundunt amne nõ ãte reduces ad agmẽ. Nec adulteria nouere. Nullaue ꝓp fœminas inter ſe proelia: cæteris animalibus ꝑnicialia. Nec q̄a deſit illis amoris uis. Nãq; tradit unus amaſſe quãdã ĩ ægypto corollas uẽdentẽ. Ac ne q̄s uulgariter electam putet: miretur gratã Ariſtophani celeberrimo in arte grãmatica. Alius menãdrũ ſyracuſanũ ĩcipientis iuuentæ ĩ exercitu Ptolemæi deſideriũ eius quotiens nõ uideret media teſtatus Et unguẽtariã quãdã delectã Iuba tradit. Omniũ amoris fuere argumẽta gaudiũ a ꝯſpectu blãditiæq; in cõditæ: ſtipes q̄s populus dediſſet ſeruatæ & ĩ ſinũ effuſæ Nec mirũ eſſe amorẽ quibus ſit memoria. Idẽ namq; tradit agnitũ ĩ ſenecta multos poſt annos qui rector ĩ iuuẽta fuiſſet. Idẽ diuinationẽ quandã iuſticiæ. Cũ boccus rex. xxx. elephãtos totidem in quos ſæuire inſtituerat ſtiptibus alligatos obieciſſet: procuſantibus inter eos qui laceſſerent. nõ potuiſſe effici ut crudelitatis alienæ miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia. Ca. VI.

e Lephantes italia primũ uidit pyrrhi regis bello. Et boues lucas appellauit in lucanis uiſos ãno urbis quadrigẽteſimo ſeptuageſimoſecũdo. Roma aũt in triũpho ſeptẽ annis ad ſuperiorẽ numerũ additis. Eadẽ plurimos anno q̄ngẽteſimoſecũdo uictoria. L. Metelli põtificis in ſicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere traiecti ratibus: quas doliorũ cõſertis ordinibus ĩpoſuerant. Verrius eos pugnaſſe ĩ cyrco: interfectoſq; iaculis tradit penuria cõſilii. Quoniã neq; ali placuiſſet: neq; donari regibus. L. Piſo ĩductos dũtaxat ĩ cyrcũ: atq; ut ꝯtẽptus eorũ increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus: ꝑ cyrcũ totũ actos. Nec q̄dẽ de iis factũ ſit auctores explicãt: q̄ nõ putãt ĩterfectos.

Pugnæ eorum. Ca. VII.

c Lara eſt unius e Romanis dimicatio aduerſus elephãtum. Cũ Hãnibal captiuos noſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Namq; unũ qui ſuperat obiecit elephanto: & illũ dimitti pactus ſi ĩteremiſſet. Solus ergo ĩ harena cõgreſſus magno pœnorũ dolore confecit. Hãnibal cum famã eius dimicationis cõtemptũ allaturam beluis intelligeret: equites miſit qui abeuntẽ interficerẽ. Promuſcidẽ eorũ facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimẽtis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ omnium in cyrco Claudii Pulchri ædilitate curruli. M. Antonio. A. Poſthumo conſ. anno urbis ſexcenteſimo q̄nquageſimo quinto. Itẽ poſt annos. xx. Luculorũ ædilitate curruli aduerſus tauros. Põpeii quoq; altero conſulatu dedicatione tẽpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidã tradunt. xvii. Getulis ex aduerſo iaculantibus mirabili unius dimicatione: qui pedibus cõfoſſis repſit genibus ĩ cateruas: arepta ſcutã iaciẽs ĩ ſublime: quæ decidentia uolubilitate ſpectantibus uoluptati erant in orbẽq; circũacta: uelut arte nõ furore beluæ iacerentur Magnũ & in altero miraculum fuit uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ in uitalia capitis uenerat. Vniuerſi eruptionẽ tẽtauere nõ ſine uexatione populi circundãtis clauſtris fereis. Qua

de cā Cæsar dictator postea simile spectaculū editurus euripis harenā circūdedit: quos Ne-
ro prīceps sustulit equiti loca addens. Sed Pōpeani amissa fugæ spe misericordiā uulgi ine
narrabili habitu quærātes supplicauere quadā sese lamētatione cōplorantes: tanto populi
dolore. ut oblitus impatoris ac munificētiæ honorisue exquisite flens uniuersus cōsurge-
ret: dirasq; Pōpeio quas ille mox luit pœnas ipræcaret. Pugnauere & Cæsari dictatori ter-
tio cōsulatu eius. xx. contra pedites quingētos. Iterūq; totidē turriti cū sexagenis ppugna
toribus eodē quo priores numero peditū: & pari equitū e diuerso dimicāte. Postea singulis
principibus Claudio & Neroni in cōsumatiōe gladiatorū Ipsius animalis tāta narratur cle
mētia cōtra minus ualidas ut ī grege pecudū cōcurrētia manu dimoueat: ne qd obterat in
prudēs. Nec nisi lacessiti noceant ideoq; gregati sēper ambulent. Minime ex omnibus soli
uagi. Equitatu circūuecti in firmos aut fessos uulneratos ue ī mediū agme recipiūt: ac ue-
lut ipio aut rōe p uices subeūt. Capti celerrime mitificāt ordei suco.

Quomodo capiantur. Ca. VIII.

Apiūt aūt ī india unū ex domitis agēte rectore. q deprehēsū solitariū abactū ue a
c grege uerberat ferro. Quo fatigato trāscendit ī eū: nec secus ac priorē regit Africa
foueis capit: inqs dereāte aliquo ptinus cæteri cogerūt ramos: moles deuoluūt: ag
geres cōstruūt: omiq; ui conāt extrahere. Antea domitādi gratia regis eqtatu cogebāt ī cō
uallē manufactā: & lōgo tractu fallacē. Cuius īclusos ripis fossisq; fame domabāt. Argumē
tū erat ramus hoīe porrigēte clemēter acceptus. Nūc dētiū cā. Pedes eorū iaculātur alioqn
mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu alunt arboris ppīquas
itineri eo⁊ cōscēdūt. Inde totius agminis nouissimū speculati extremas ī clunes desiliunt.
Leua apprehēditur cauda. Pedes stipāt ī sinistro fœmore. Ita pedēs alterū politē dextra cæ-
dit: ac pacuta bipēni hoc crute tardato pfugiēs alterius poplitis neruos ferit: cūcta præcele
ri pnicitate peragēs. Alii tuciore genere: sed magis fallaci intētos īgētes arcus de figūt hu
mi lōgius. Hos pcipui uiribus iuuenes ɔtinēt. Alii cōnixi pari cōatu tēdūt: ac ptereūtib⁹ sa-
gittarū uenabula īfigūt: mox sāguinis uestigiis sequnt. Elephāto⁊ generis fœminæ mul-
to pauidiores.

Quomodo domantur. Ca. IX.

Omātur aūt rabidi fame & uerberibus: elephantis aliis admotis qui tumultuantem
d cathenis coerceat. Alias circa coitus maxime efferātur. Et stabula indorū dentibus
sternunt Qua pp arcēt eos coitu fœminarūq; penuria sepant quæ haut alio modo q
armētorū hēnt. Domiti militāt. Et turres armatorū in hostes ferunt magnaq; ex parte orien
tis bella cōficiūt. Prosternūt acies: pterūt armatos. Idē minimo suis stridore terrēt. uulnera
tiq; & territi retro sēp cedūt. haud mīore ptiū sua⁊ pnicie. Indicū afri pauēt nec cōtueri au
dēt. nā & maior īdicis magnitudo ē.

De ptu eo⁊ & reliqua natura. Ca. X.

Ecem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius quā
d singulos semel gignere: pluresq; uiuere ducentis annis: & quosdā trecentis. Iuuen
ta eorum sesagesimo incipit. Gaudent annibus maxime & circa fluuios uagantur
cum alioquin nare propter magnitudinē corporis non possit. Idem frigoris īpaciētes. Ma
ximū hoc malū: īflationemq; & pfluuium alui: nec alia morborū genera sentiunt. Olei po-
tu tæla quæ corpori eorum inhæserant decidere inuenio. A sudore autē facilius adhærescē
re. Et terram edisse iis tabificum est: nisi sæpius mandant. Deuorant autē & lapides. Trun-
cos quidem gratissimo in cibatu. habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt. Ac ita iacē
tium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant & bibunt: odoranturq; haud improprie ap
pellata manu. Animalium maxime odore murē: & si pabulum in præsepio positum attingi
ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum in potu maximū sentiunt haustā hirundine: quā sāgui-
sugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit: intolerādo af-
ficit dolore. Durissimum dorso tergus Ventres molles. Setarum nullum tegumētum, ne
in cauda quidem præsidium abigendo tedio muscarum Nāq; id & tāta uastitas sentit. Sed
cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examīa
arctais in rugas repente cancellis cōprehensas enecant. Hoc iis pro cauda: pro iuba: pro uil-
lo est. Dentibus ingens præcium. Et deorum simulachris laudatissima ex iis materia. Inue-
nit luxuria cōmendationem: & aliam expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa
credo quā quia ipsum ebur sibi mandere uidetur Magnitudo dentium uidetur quidem in
templis præcipua. Sed tamen in extremis africæ q confinis æthiopiæ est. positū uicē ī domo

ciliis præbere. Sepesq̃ i iis & pecorũ stabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit auctore Gulusa Regulo.

Vbi nascantur: Et de discordia eorum & draconum. Ca. XI.

e Lephantes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferũt æthiopes & troglodytæ ut dictũ est. Sed maximos idia bellantesq̃ cum iis ꝑpetua discordia dracones tantæ magnitudinis ut & ipsos circunflexu facili ambiãt: nexuq̃ nodi pstrĩgant. Cõmoritur a dimicatio uictusq̃ corruẽs complexum elidit pondere.

De solertia animalium. Ca. XII.

m Ira aĩaliũ pro se cuiq̃ ꝓcipua solertia ẽ ut iis una scãdẽdi ĩ tantam altitudinẽ difficultas. Draco itaq̃ iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille ipa rẽ sibi luctatũ cõtra nexus. Itaq̃ arborũ aut rupiũ attritũ q̃rit. Cauent hoc dracões: ob idq̃ gressus primũ alligant cauda. Resoluũt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cõdũt: pariterq̃ spiritũ ꝓcludunt: & mollissimas lancinant partes. Iidem obuii deꝓhensi in aduersos erigunt se: oculosq̃ maxime petunt. Ita fit ut plerũq̃ cæci ac fame & mœroris tabe cõfecti reperiantur. Quã quis aliã tantæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculũ sibi ac paria cõponentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimũ esse sanguinẽ ob id æstu torrente ꝓcipue a draconibus expeti. Quãobrem in amnes mersos insidiari bibẽtibus: artatisq̃ illigata manu in aurẽ morsũ defigere. Quoniã is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos ut totũ. sãguinẽ capiant. Itaq̃ elephantos ab iis ebibi: sic siccatosq̃ cõcidere: & dracones inebriatos opprimi cõmoriq̃. De draconib⁹. Ca. XIII.

g Enerat dracones æthiopia ĩdicis pares uigenũ cubitorũ. Id mõ mirũ unde cristatos Iuba crediderit. Asachei uocãt æthiopes: apud quos maxĩe nascãt. Narrãt ĩ maritimis eorũ q̃ternos q̃nosq̃ ĩter se cratiũ mõ ĩplexos erectis capitib⁹ uelificãtes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus. De serpẽtib⁹ maximis & bois. Ca. XIIII.

m Egasthenes scribit ĩ india serpentes in tantam magnitudinẽ adolescere: ut solidos hauriãt ceruos taurosq̃. Metrodorus circa rhidacũ amnẽ in ponto ut superuolãtes q̃uis alte ꝑniciterq̃ alites haustu raptas absorbeant. Nota est in punicis bellis ad flumẽ bagradã a regulo imꝑatore balistis tormẽtisq̃ ut oppidũ aliquot expugnata serpẽs. cxx pedũ longitudinis. Pellis eius maxillæ usq̃ ad bellũ numantinũ durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ ĩ tantã magnitudinẽ excũtes ut Diuo Claudio prĩcipe occisæ ĩ uaticano solidis in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo. Vnde nomẽ traxere. Cæterorũ animalium quæ modo cõuecta undiq̃ italie ꝯtigere sæpius: formas nihil attinet scrupulose referre.

De scythicis animalibus & sep̃tẽtrionalibus. Ca. XV.

p Aucissima scythia gignit ĩopia fructuũ. Pauca contermĩa illi germania. Insignia tñ bouũ ferarũ genera: iubatos bisontes: excellentiq̃ & ui & uelocitate uiros: quibus ĩperitum uulgus buballorũ nomẽ imponit: cũ id gignat africa uituli potius ceruicæ quadã similitudine. Septentrio fert & equorũ greges ferorũ: sicut asinorũ asia & africa. Præterea alcẽ ni proceritas auriũ & ceruicis distinguat: iumento similẽ. Item natã ĩ scãdinauia insula: nec unq̃ uisam ĩ hoc orbe: multis tamẽ narratã machlin haud dissimilẽ illis & nullo suffraginũ flexu. Ideoq̃ nõ cubãtem & accliuẽ arbori in somno: eaq̃ incisa ad insidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrarũ ei superius ꝑgrandæ: ob id retrograditur in pascẽdo: ne priora tẽdens inuoluatur. Tradunt in mœsia feram quæ bonasus uocetur equia iuba: cætera tauro similẽ: cornib⁹ ita se inflexis ut nõ sint utilia pugnæ. Quapp fuga sibi auxiliari: redentẽ ea fimũ interdum & triũ iugerũ longitudine cuius ꝯtactus sequẽtes ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pantheras leones & similia condito in corporis uaginas unguiũ mucrone ne refringantur hebetenturq̃ ingredi: auersisq̃ faculis currere: nec nisi appetendo prætendere. De leonibus. Ca. XVI.

l Eoni præcipua generositas: tunc cũ colla armosq̃ uestiunt iubæ. Id. n. ætate cõtigit e leone cõceptis. Quos uero pardi generauere semper insigni hoc carẽt. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat inopia aquarũ ad paucos amnes cõgregãtibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: uariæ fœminis cuiusq̃ generis mares aut ui aut uoluntate miscente. Vnde etiã uulgare græciæ dictum semper aliquid noui africam affere. Odore adultera pardi coitum sen

serpẽs cxx pedũ

Affrica q̃re multiformia gignãt

tit i adulteria leo: totaq; ui cõsurgit i pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut lon
gius comitatur. Semel aũt edi partũ lacerato unguiũ acie utero i enixu uulgum credidisse
uideo. Aristoteles diuersa tradit: uir quẽ i iis magna secuturus in parte præfãdũ reor. Ale-
xãdro magno rege iflãmato cupidine animalium naturãs noscẽdi delegataq; cõmẽdatiõe
Aristoteli sũmo i oĩi sciẽtia uiro: aliquot milia hoĩum i totius asiæ græciæq; tractu parere
iusa oĩum quos uenatus aucupia piscatusq; alebãt. Quibusq; uiuaria: armẽta: aluearia: pi-
scinæ: auiaria i cura erãt: ne quid usq̃ gẽtium ignoraretur ab eo quos percõtãdo. L. ferme uo
lumĩa illa præclara de aĩalibus condidit. Quæ a me collecta in arctum cum iis quæ ignora-
uerat: quæso ut legentes boni cõsulant i uniuersis rerum naturæ operibus medioq; claris
simi regũ oĩum desiderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænam primo
fœtu parere q̃nque catulos: ac p annos singulos uno minus: ab uno sterilescere. Informes
minimasq; carnes magnitudine mustellarũ esse initio Semestres uix ingredi posse: nec nisi
bimestres moueri. In europa autẽ inter acheloũ tantum & nesum amnes leones esse: sed lõ-
ge uiribus prestantiores iis quos africa aut syria gignant. Leonum duo genera cõpactile &
breue crispioribus iubis. Hos pauidiores esse quã longo simpliciq; uillo: eos cõtemptores
uulnerum. Vrinam mares. crure sublato reddere ut canes. Grauem odorẽ: nec minus hali-
tum: Raros in potu: Vesci alternis diebus. A saturitate iterim triduo cibis carere. Quæ pos
sint in mandendo solida deuorare: nec capiente aluo coniectis in fauces unguibus extrahe
re: ut si fugiendũ sit nõ in sacietatẽ abeat. Vitam iis longam docet argumento q plerĩq; dẽ
tibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes in senecta hominẽ appeti ab iis refert.
Quoniã ad persequendas feras uires nõ suppetant. Tunc obsidere africæ urbes: eaq; de cã
crucifixos uidisse se cum Scipiõe: quia cæteri metu pœnæ similis absterrerẽtur eadẽ noxa.
Leoni tantũ ex feris clementia i supplices prostratis parcit & ubi sæuit in uiros priusq̃ i fœ
minas fremit: infantes nõ nisi in magna fame. Credit bibya intellectum puenire ad eos pre
cum. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multorũ in siluis impetum a se mitigatũ alloq̃o
ausa se dicere fœminã pfugã infirmam supplicem animalis oĩum generosissimi: cæterisq; i
perantis: indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; uel casu
mulceri alloquiis feras. Quippe iam serpentes extrhai cantu cogiq; in pœnã. Verum falsũ
ue sit uita decreuerit. Leonum animi index cauda: sicut & equorũ aures. Nãq; & has notas
generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clemens blãdientiq; similis: quod
rarũ est. Crebriore enĩ iracundia eius in principio terra uerberatur. Incremento terga. ceu
quodam incitamento flagellantur. Vis sũma in pectore. Ex omni uulnere siue ungue ĩpres
so siue dente ater profluit sanguis. Idem satiati ĩnoxii sunt. Generositas maxime in pericu
lis deprehenditur: nõ in illo tãtũmodo q spernẽs tæla diu se terrore solo tuetur: aut uelut
cogi testatur. Cogiturq; nõ tãq̃ periculo coactus: sed tãq̃ amentia iratus. Illa nobillior ani-
mi significatio quãlibet magna canũ & uenantiũ urgente ui contempti restitãsq; cedit i cã
pis: & ubi uideri potest. Idem ubi uirgultas siluasq; penetrauerit accerimo cursu fertur: ue
lut deputans absconsionẽ turpitudine. Dum sequitur: insilit saltu quo in fuga utitur. Vul
neratus obseruatione mira percussorẽ nouit. Et in quãtalibet multitudine appetit. Eũ ue-
ro qui tæla q̃dem miserit: sed tamẽ nõ uulnerauerit correptum raptatũq; sternit: nec uulne
rat. Cũ procatulis fœta dimicat: oculorũ aciem traditur de figere in terrã: ne uenabula ex-
pauescat. Cæterũ dolis carent & suspitione. Nec limis intuetur oculis: aspiciq; simili modo
nolunt. Creditũ ẽ a moriẽte humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Adq; hoc tale: tãq; sæuũ
aĩal rotarũ orbes circũacti: currusq; inanes: Et gallinaceorũ cristæ catusq; etiã magis ter-
rent: seu maximi ignes. Aegritudinẽ fastidii tantũ sentit: i qua medetur ei cõtumelia: in ra-
biẽ agente annexarũ lasciuia simiarũ. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonũ simul
pugnã pluriũ romæ priceps dedit. Qu. sceuola. P. filius i curruli edilitate. Cẽtũ aũt iubato
rũ prius oĩum. L. sylla. Qui postea dictator fuit i p̃tura. Post eũ Põpei⁹ magnus i cyrco de.
ac i iis iubatorũ. cccxv. Cæsar dictator quadrigẽtos. Capere eos ardui erat quõdã operis: fo
ueisq; maxĩe. Pricipatu claudii casus rõem docuit pudẽdã pene talis feræ noĩe: pastoris ge-
tuli sago cõtra ĩgruẽtis ĩpetũ obiecto. Quod spectaculũ i harenã ptinus trãslatũ ẽ: uix cre-
dibili mõ torpescẽte tãta illa feritate. q̃uis leui iniectu opto capite: ita ut deuiciatr nõ repu-
gnãs. Videlicet oĩs ius cõstat ĩ oculis. Quomĩus mirũ sit a Lysimacho Alexãdri iussu simul
ĩcluso strãgulatũ leonẽ. Iugo subdidit eos. Primusq; romæ ad currũ iunxit. M. Anto. & qui

dē ciuili bello: cū demicatū eēt ī pharsalicis cāpis nō sine ostēto quodā tempore illo genero
sos spiritus iugū subire prodigio significante. Nāq; ita uectus ē cū Mima cytheride supra
mōstra ēt illarū calamitatū fuit. Prius aūt hominū leonē manu tractare ausus: & ostendere
māsuefactū Hāno e clarissimis pœnorū tradit̄. Dānatusq; illo argumēto: qm̄ nihil nō ꝑsuasu
rus uir tā artificis īgenii uidebat̄: & male credi libertas ei: cui ī tātū cessisset ēt feritas. Sunt
uero & fortuita eorū quoq; clemētiæ exēpla. Mentor Syracusanus ī syria leonē obuio sup
pliciter uolutāte attōitus pauore: cū refugiēti undiq; fera oppōeret sese: & uestigia lāberet
adulāti similis aīaduertit ī pede eius tumorē uulnusq;: & extracto surculo liberauit crucia
tu. Pictura casū hūc testat̄ syracusis. Simili mō Helpis samius natione in africam delatus na
ue: iuxta littus cōspecto leone hiatu minaci arborē fuga petit Libero patre inuocato quo-
niā tū ꝑcipuus uotoꝝ locus ē: cū spei nullus ē. Sed neq; profugienti cū potuisset fera īstite
rat: & procūbēs ad arborē hiatu quo terruerat miseratonē quærebat. Os morsu ualidiore
adhæserat dentibus: cruciabatq; īedia. Tū pœna in ipsis eius tælis suspectātē ac uelut mu-
tis ꝑcibus orantēdū fortuitu fidens nō est cōtra. ferā. Multoq; diuti⁹ miraculo q̃ metu ces
satū est. Digressus tandē euellit ꝑbenti: & q̃ maxime opus est accomodanti. Tradūtq; q̃ diu
nauis ea in littore stetit retulisse gratiā uenatus aggerēdo. Qua de causa Libero pati tēplū
ī samo Helpis sacrauit: quod ab eo factū græci. id est salua-
toris templū Dionysii appellauere. Miremur postea uestigia hoīum ītelligi a feris: cū etiā
auxilia ab uno animaliū sperent. Cur enī nō ad alia iere? aut unde medicas manus hominis
sciūt? nisi forte uis malorū etiā feras oīa experiri cogit. De pātheris. Ca. XVII.

Eque memorādū & de panthera tradit Demetrius physicus. Jacentē in media uia ho
a minis desiderio repēte apperuisse patri cuiusdā philinis affectatoris sapientiæ: illum
pauore cœpisse egredi. Ferā uero circūuolutari nō dubie blādiētē sese ꝯflictātē mœ
rore: q ēt ī pāthera intelligi posset. Fœta erat: catulis ꝓcul in foueā delapsis. Primū ergo mi
rationi fuit nō expauescere. Proximū ei curā ītendere: secutusq; qua trahebat uestem un-
guiū leni iniectu: ut cām doloris ītellexit: simulq; salutis suæ mercedē exemit catulos: eaq;
cū iis ꝓsequente usq; extra solitudines deductus læta atq;. gestiēte: ut facile apperet gratiā
referre: & nihil inuicē īputare: quod ēt ī hoīe rarū ē. Hæc fidē ēt Democrito afferūt: q Tho
antē in arcadia seruatū a dracone narrat. Eū nutrierat puer dilectū admodū. pauēsq; serpē-
tis naturā & magnitudinē metuens ī solitudines tulerat In quibus circūuento latronū insi-
diis agnitoq; uoce subuenit. Nā q̄ de infantibus ferarū lacte nutricis cū essent expositi pro
duntur sicut de cōditoribus nostris a lupa: magnitudini fatorū accepta ferri equius q̃ fera-
rū naturæ arbitror. Panthera & tigris macularū uarietate ꝓpe solæ bestiarū spectant̄: Cæte
ris unus ac suus cuiusq; generis color ē. Leonū tantū in syria niger. Pantheris ī cādido bre
ues macularū oculi. Ferūt colore earū mire sollicitari quadrupedes cūctas: sed capitis tor-
uitate terreri. Quāobrē occultato eo reliq̄s dulcedine īuitatas corripiūt: Sunt qui tradunt
in armo iis similē lunæ esse maculā crescētem in orbes: & cauantē pari mō cornua. Nūc ua-
rias & pardos qui mares sunt appellant in eo oī genere creberrimo ī africa syriaq;. Quidam
ab iis pantheras solo cādore discernunt: nec aduc aliā differentiā īueni. Senatuscōsultū fuit
uetus: ne liceret africanas ī italiā aduehere Cōtra hæc tulit ad populū Cn. Aufidius tribu
nus plebis: permisitq; circēsiū gratia īportare. Primus aūt Scaurus ædilitate sua. cl. uniuer
sas misit. Deinde Pompe. magnus quadringētas decē. Diuus Angustus quadrigētas uigin
ti. Idē. Qu. Tuberone Fabio Maximo cōs. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatiōe tigrī
prius oīum romæ ostēdit ī cauea māsuefactā. Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & qūo ꝑmū uisa romæ. Ca. XVIII.

Igrin hyrcani & indi ferūt aīal uelocitatis tremēdæ: & maxīe cognitæ dū capit̄. To
t tus eius fœtus q semp numerosus ē ab insidiāte rapit̄ equo q̃ maxime ꝑnici: atq; ī re
centē subinde transfert̄. At ubi uacuū cubile repperit fœta (maribus enī cura nō ē so
bolis) fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquāte fremitu abiicit unū ex catu
lis. Tollit illa morsu: & pondere ēt ocior acta remeat: iterū cōsequitur & subinde: donec in
nauē regresso irrita feritas sæuit in littore. Camellos īter armēta pascit oriēs: quoꝝ duo ge
nera bactriæ & arabiæ differūt: q illi bina hn̄t tubera ī dorso hi singula: & in pectore alterū
cui icubant. Dentiū superiore ordine ut boues carent in utroq; genere. Oēs autē iumētoꝝ
in iis terris dorso fungunt̄: atq; ēt equitatu in prœliis. Velocitas īter equos. Sed sua cuiq;

mẽſura :ſicuti uires: Nec ultra aſſuetũ ꝓcedit ſpatiũ nec plus inſtituto onere recipit. Odiũ aduerſus equos gerunt naturale. Siti & q̃triduo tolerãt. Implẽtur cũ bibẽdi occaſio eſt & ĩ præteritũ & ĩ futurũ: obturbata cõculcatiõe prius aqua: aliter potu nõ gaudẽ: Viuũt quin quagenis ãnis: quidã & cẽtenis. Vtrũq; rabiẽ & ipſi ſentiũt. Caſtrãdi genus ẽt fœminas quæ bello præparentur inuẽtũ eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. Horũ aliqua ſimilitudo in duo transfertᷓ animalia Nabuna æthiopes uocãt: collo ſimilẽ equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite albis maculis rutilũ colorẽ diſtinguẽtibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæſaris circẽſibus ludis primũ uiſa romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis q̃ feritate cõſpicua. Quare ẽt ouis feræ nomẽ inuenit. De Chao & cepho. Ca. XIX.

p Ompei magni primũ ludi oſtenderunt chaum: quẽ calliraphiũ uocabant: effigie lupi pardorum maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cephos: quarũ pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus. priores manibus fuere ſimiles. hoc animal poſtea roma non uidit. De Rhinocerote. Ca. XX.

i Iſdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis ſæpe uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephãto: cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ. In dimicatõe aluu maxĩe petẽs. quã ſcit eſſe molliorẽ. Lõgitudo ei par. Crura multo breuiora. color buxeus.

De Lyncibus: & ſpingibus: & crocutis: cercopithecis: iudicis bobus leucrocutis eale: tauris æthiopiæ: mãticora: monocerote: catobelpa: baſiliſco. Ca. XXI.

Yncas uulgo frequentes & ſpingas fuſco pilo: mãmis in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia monſtro ſimilia. Penatos equos & cornibus armatos: quos pegaſos uocant: Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos omnia dentibus frangentes: protinuſq; deuorata conficiẽtes uentre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo aſinino: & diſſimiles cæteriſ uoce. Indicos boues unicornes tricorneſq;. Leucrocutã perniciosiſſimam feram aſini fere magnitudine: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis. capite melium: biſulca ungula ore ad nares uſq; reſciſſo: dentium locis oſſe perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradũt imitari. Apud eos & quæ uocatur Elae magnitudine equi fluuialis: cauda elephanti colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habẽs mobilia: quæ alterna in pugna ſiſtit: uariatq; infeſta: aut obliqua: ut cũq; ratio mõſtrauit. Sed attrociſſimos habet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus: uelocitate ante omnes: colore fuluos: oculis ceruleis: pilo in contrarium uerſo rictu ad aures dehiſcente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris ducitia ſilicis: omnẽ reſpuẽs uulnus. Feras oẽs uenãtᷓ. Ipi nõ aliter q̃ foueis capti feritate ſẽper interũt. Apud eoſdẽ naſci Cteſias ſcribit quã mãticorã appellat triplici dẽtiũ ordĩe pectinati coeũti. Facie & auriculis hoĩs: oculis glaucis: colore ſãguĩeo: corpore leõis: cauda ſcorpiõis: mõ ſpicula ĩfigẽtẽ. Vocis ut ſi miſceãtᷓ fiſtulæ & tubæ cõcẽtus. Velocitatis magne: humãi corporis uel ꝑcipue appetẽtẽ. In ĩdia & boues ſolidis ungulis: unicornes: & ferã noĩe Aſin: hinuli pelle: plurib⁊ cãdidoribuſq; maculis ſacroꝝ Liberi patris. Orſei ĩdi ſimias cãdẽtes toto corpore uenãtᷓ. Aſperrimã aũt ferã monocerotẽ: reliquo corpore equo ſimilẽ: capite ceruo: pedibus elephãto. cauda apri: mugitu graui: unocornu nigro media fronte cubitoꝝ duũ eminẽte. Hãc ferã uiuã negãt capi. Apud heſperios æthiopas fõs ẽ nigris ut pleriq; exiſtĩauere nili caput. ut argumẽta q̃ diximus ſuadẽt. Iuxta hũc fera appellatᷓ catoblepas modica alioq̃n cæteriſq; mẽbris ĩers: caput tãtũ ꝑgraue ægre ferẽs: id deiectũ ſẽp ĩ terrã. Alias ĩternecio humani generis oĩbus: q oculos eius uidere: confeſtĩ expirantibus. Eadẽ & baſilici ſerpẽtis ẽ uis. Cyrenaica hũc generat ꝓuincia. xii. nõ amplius aũt digytorũ magnitudine. Candida in capite macula ut quodã diademate inſigni. Sibilo oẽs fugat ſerpẽtes. Nec flexu multiplici: nec ut reliq corpus ĩpellit: ſed celſus & erectus in medio ĩcedẽs. Necat frutices nõ cõtactas mõ: ueꝝ & afflatas exurit herbas: rũpit ſaxa. Talis uis malo ẽ. creditũ quõdã exequo occiſo haſta: & ꝑ eã ſubeũte ui non equitẽ mõ ſed equũ quoq; abſũptũ. Huic tali monſtro (ſæpe. n. enectũ ꝯcupiuere reges uidere) muſtellarũ uirus exitio ẽ: adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Interficiunt eos cauernis facile cognitus ſola tabe. Necãt illi ſimul odore. moriunturq;: & naturæ pugnã conficiunt. De lupis. Ca. XXII.

Ed ĩ italia quoq; ut creditᷓ luporũ uiſus ẽ noxius. Vocẽq; homini quem priores contẽplentur adimere ad ꝑſens. Inertes hos paruoſq; africa & ægyptus gignunt: aſperos truceſq; frigidor plaga: Hoĩes ĩ lupos uerti: rurſũq; reſtitui ſibi falſum eſſe cõfidenter exiſtimare debemus: aut credere oĩa q̃ fabuloſa tot ſeculis cõperimus. Vnde tamẽ

ista uulgo infixa fit fama in tantū ut inmaledictis nersipelles habebāt. indicabitur. Euātes inter auctores græciæ nō spretus tradit arcadas scribere ex gente. Autei cuiusdam forte familia electū ad itagnum quoddā regionis eius duci: uestituq; in quercu suspenso tranare: atq; abire in deserta: transfigurariq; in lupum: & cum cæteris eiusdē generis congregari p annos nouē. Quo in tempore si homine se abstinuerit: reuerti ad idē stagnū: & cū tranauerit effigiē recipere ad pristinū habitū addito nouē annorū senio. Addit quoq; Fabius eandem recipere uestem mirum est q̄ procedat græca credulitas. Nullam tam impudes mendacium est ut teste careat. Itaq; Copas qui olympionica scripsit narrat Dementū Parrhasiū in sacrificio quod archades Ioui lyceo humana etiā cū hostia faciebant: īmolari pueri exta degustasse & i lupū se cōuertisse. Eūdē decio anno restitutū athleticiæ restitisse in pugilatu: uictoreq; ria olympia reuersū. Qui & caudæ hui⁹ aīalis credit uulgo inesse amatoriū uicto uirus exiguo in uillo: eunq; qui capiat abiicere. Nec idē polere: nisi uiuēti directū. Dies q̄bus coeant toto anno nō amplius. xii. Eundē in fame uesci terra: Inter auguria ad dexterā cōmeātium præciso itinere si pleno id ore fecerit: nullū oīum præstantius. Sunt in eo genere qui ceruarii uocantur: qualē e gallia in Pompe. magni harena spectatū diximns. Huic q̄uis in fame mandēti si respexit obliuionē sibi surrepere aiunt: digressumq; quærere aliud

De serpentibus. Ca. XXIII.

q Vod ad serpentes attinet uulgatum est colores earū plerasq; terras habere in quas occultentur. In numera esse genera. Cerastis corpore eminerae cornicula sæpe quadrigemina: quorū motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminū caput amphesibenæ: hoc est & ad caput & ad caudam tanq̄ parū esset uno ore fundi uenenum. Aliis squamā esse: aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari. Nec pedibus pauēdas tātum serpentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidū intumescere nullo ictus remedio, præterq̄ si cōfestim partes cōtactæ amputent. Vnus huic tam pestifero animali sensus uel potius affectus est. Cōiuga ferme uagantur: nec nisi cum compare uita est. Itaq; alterutra interēpta incredibilis alteri ultionis cura persequitur interfectorem: ununq; eum in q̄tolibet populi agmine noticia quanda infestat. Perrumpit oēs difficultates. Permeat spacia: nec nisi annibus arcetur aut præceleri fuga. Non est fateri rerum natura largius mala aut remedia genuerit. Iam primū hebetes oculos huic malo dedit cosq; non in fronte au ex aduerso cernere: sed in temporibus. ita excitatur sed pius auditu q̄ uisu.

De ichneumone. Ca. XXIIII.

b Abet deinde internetinū belum cum ichneumone. Notū est animal. hæc gloria maxime in eadem natum ægypto. Mergit se limo sæpius: siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricauitin dimicationem pargit. In e a caudam attollēs ictus irritos aduersus excipi: donec aliquo capite speculatus iunadat in fauces: nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. Ca. XXV.

c Rocodilū habet nilus quadrupes: malū & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc aīal terestre linguæ usu caret. Vnū superiore mobili maxilia imprimit morsum alias terribile pectinatim stipāte se dētiū serie. Magnitudine excedit plerūq; duo & deuiginti cubita. Parit oua quāta anseres: eaq; extra eū locū trāsferens semper incubat p̄diuinatione quadā ad quē sūmo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorē crescit magnitudinē. Et unguibus hic armatus est cōtra oēs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua tēporis utrūq; ratioue hunc saturū cibo pisciū: & semper esculento ore in littore sōno datum parua auisq; trochilos ibi uocatur reauium in italia: inuitat adhiādū pabuli sui gratia os primū eius ad fultim repugnās: mox dentes & intus fauces: quoq; ad hāc. scabendi dulcedinē q̄ maxime hiātes. in qua uoluptate sōno p̄ssū conspicatus ichneumō per easdem fauces ut tælum aliquod īmissum erodit aluum. Similis crocodilo: sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scicos: contra uenena præcipuū antidotum. Item ad inflamandam uirorum uenerem. Verum in crocodilo maior erat pestisq; ut uno esset eius hoste natura contēta. Itaq; & delphini imeātes nilo quorū dorso tāquam ad hūc usum cultellata inest p̄ena abigētes eos p̄da: ac uelut in suo tanrū amne regnantes alioqn īpares uiribus ipsi astu īterimūt. Callēt enī in hoc cūcta aīalia: sciuntq; nō modo sua cōmoda: uerū & hostiū aduersa. Norūt sua tæla: norūt occasiones: partesq; dissidentium in

bellis. In uentre mollis est: tenuisq cutis crocodilo: ideo se ut territi ímergũt delphini: sub
euntesq aluũ illã secãt spina. Quin & genus hominũ est huic beluæ aduersa in ipso nilo: &
in interriore habitans. Temira ab insula in qua habitat appellata: Mensura eorũ parua: sed
præsentia animi in hoc tãtũ uisu mira. Terribilis hæc cõtra fugaces belua est: fugax cõtra í
sequẽtes. Sed aduersum ire soli hi audẽt. Quin etiã flumini innatãt: dorsoq equitãtiũ mo/
do ípositi hiantibus resupino capite ad morsum addita in os claua dextra ac leua tenẽtes
extrema eius utrinq ut frenis in terrã agũt captiuos: ac uoce etiã sola territos cogũt euo/
mere recẽtia corpora ad sepulturã. Itaq ei uni insulæ crocodili nõ adnatãt. Olfactuq ei9 ge
neris hoím ut psyllorũ serpẽtes fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicit habere í aqua
extra acerrimi uisus. Quattuorq mẽses hyemis inedia semp trãsmittere in specu. Quidã
hoc unũ q̃diu uiuat crescere arbitrant. Viuit autẽ lõgo tpe. Maior altitudine in eodẽ nilo
bẽlua hippopotamus edit. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinitu: rostro
resimo: cauda torta: & dẽtibus apror uma duncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta gale
asq impenatrabilis: præterq̃ si humore madeat. Depascit segetes: destinatione ante ut fe/
runt determinatas in diẽ & ex agro ferẽtibus uestigiis neq reuertẽti insidie comparentur

Qui primus romæ hippopotamum & crocodillos ostẽdit: & medicinæ ab animalibus re
pertæ. Ca. XXVI.

P Rimus eũ & qnq crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus tẽporario eu-
ripo ostẽdit. Hippopotamus in quadã medẽdi parte etiam magister existit: assidua
nãq satietate obesus exit in littus recẽtes arũdinũ cæsuras pspeculatus atq ubi acu
tissimũ uidet stipitẽ íprimẽs corpus quãdã in crure uulnerat: atq ita pfluuio sãguinis mor
bidũ alias corpus exonerat: & plagã limo rursus obducit. Quæ aíalia quas hærbas osten
derũt cerui: lacerti: hirũdines: testudines: mustella: ciconia: aper anguis. draco pãthera: ele/
phas: ursi: cerui palũbes: colũbæ: grues: coruus: Ca. XXVII.

S Imile qddã: & uolucris in eadẽ ægypto mõstrauit: quæ uocat ibis: rostri aduncitate
per eã partẽ se pluẽs qua reddi ciborũ onera maxime salubre est: Nec hæc sola mul-
tis aíalibus reperta sunt usui futura & homini. Dictamũ hærbã extrahendis sagitris
cerui mostrauere pcussi eo tælo pastuq eius hærbe eiecto. Iidẽ pcussi a phalangio quod est
aranei genus: au aliquo simili cãcros edẽdo sibi medent. Est & ad serpẽtiũ ictus præcipua:
qua se lacerti quotiẽs cũ his cõseruere pugnã uulnerati. resoluẽt. Chelidoniã usui saluber
rimã hirũdines mõstrauere uexatis pullorũ oculis illa medẽtes. Testudo cunilæ: quã bubu
lam uocãt pastu uires cõtra serpẽtes refouet. Mustella ruta in muriũ uenatu cũ iis dimica
tione cõserta. Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medent: & cãcros uescẽdo maxie
mari eiectos. Anguis hyberno situ mẽbrana corporis obducta fœniculi succo impedimen-
tum illud exuit nitidusq uernat. Exuit aũt a capite primũ: nec celerius q̃ uno die ac nocte
replicãs: ut extra fiat mẽbranæ q̃ fuerat intus. Idẽ hyberna latebra uisu obscurato marathro
herbæ sese africãs oculos inungit ac refouet: si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se
scabit. draco uernã nauseã siluestris lactucæ succo restringit. Pãtheras per carnes fricatas a
conito uenant iidẽ barbari. Occupat ilico fauces earũ angor: q̃ re perdaliãches id uenenum
appellauere quidã. at fera contra hæc ex cremẽtis hoís sibi medet: & alias tã auida eorũ ut a
pastorib9 ex ídustria in aliquo uase suspẽsa altius q̃ qat saltu: ptigere iaculãdoq petẽdoq
defigi & postremo expirare dicat: alioquin uiuacitatis adeo lẽtæ ut eiectis iterãeis diu pu/
gnet. Elephas cãeleõte cõcolori frõde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cũ
mãdragoræ mala degustauere: formicas lãbũt. Ceruus hærba cynare uenenatis pabulis resi
stit. Palũbes: gracullæ: merulæ: perdices: lauri folio annuũ fastidiũ purgãt. Colũbæ: turtu/
res: & galinacei hærba quæ uocat helxie. Anates: anxeres: cæteræq aquaticæ hærba sideri-
te. Grues & similes iunco palustri. Coruus occiso cameleonte qui et iã uictori nocet lauro
infestum uirus extinguit. Pronostica animaliũ. Ca. XXVIII.

I Ilia pterea utpote q̃ plurimis aíalibus eadẽ natura rerũ cæli quoq obseruatione &
uentorũ & hymbriũ & tẽpestatũ psagia aliis alia dederit: quod psequi imẽsum est:
æque scilicet q̃ reliquã cũ singulis hoím societatẽ. Si quidẽ & pericula præmonent
non fibris modo extisq circa quod magna mortaliũ portio hæret: sed alia quadam signifi-
catione. Ruinis íminentibus musculi præmigrant. Aranei cũ tælis primi cadunt. Augu/
ria quidẽ artẽ periculis facere. apud romanos sacerdotum collegiũ uel maxime solẽne est.

In thracia locis rigētib⁹ & uulpes aīal alioquin ſolerti auditu: amnes gelatos lacuſq; nō niſi ad paſtus ituræ redituræq; trāſeunt. Obſeruatā eā aure ad glaciē appoſita cōietre craſſitudinē gelu.

Ciuitates & gētes a minutis aīalibus deletæ. Ca. XXIX.

Eminus clara exitii documēta ſunt etiā ex cōtēnēdis aīalibus. M. Varro auctor eſt a cuniculis ſoffoſſum in hiſpania oppidū: a talpis in theſſalia: ab ranis ciuitatē in gallia pulſā: ab locuſtis in africa. Ex gyaro cycladū inſula amyclios a muribus fugatos In italia amyclas a ſerpentibus delatas. Citra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt a ſcorpionibus & ſolipygis gente ſublata & a ſcolopēdris abactos otrerietes auſtor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera tranſeamus.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Ca. XXX.

Yenis utrāq; eſſe naturam: & alternis annis eſſe marē; alternis fœ. fieri. Parere ſine mare uulgus credit. Ariſto. negat. Collū & iuba cōtinuate ſpinæ porrigit: flecti q; niſi circūactu totius corporis neq̄t. Multa p̄terea mira tradunt. Sed maxime ſermone humanū inter paſtorū ſtabula aſſimulare: nomēq; alicui⁹ adiſcere: quē euocatū foras laceret. Itē uomitionē hoīs imitari ad ſolicitādos canes: quos īuadat ab uno aīali ſepulchra erui inq̄ſitiōe corporū. Fœmina raro capi. oculis mile eſſe uarietates: oculorūq; mutatiōes. Præterea umbræ eius cōtactu canes obmuteſcere. Et q̄buſdā magicis artib⁹ oē aīal qd̄ ter luſtrauerit in ueſtigio hærere. Hui⁹ generis coitu læne æthiopica parit crocutam: ſimiliter uoces imitātē hoīm pecorūq;. Acies ei p̄petua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dēte cōtinuo: qui ne cōtrario occurſu hebetet: capſarū mō includit. Hoīm ſermones imitari & manticorā in ethiopia auctor eſt iuba. Hyenæ plurimæ gignunt in africa quæ & aſinorū ſilueſtriū multitudinē fundit. Mares in eo genere ſingulis fœminarū gregib⁹ īperitāt. Timent libidinis æmulos: & ideo grauidas cuſtodiūt. Morſuq; natos mares caſtrāt. Cōtra grauide latebras petūt: & parere furto cupiūt: gaudētq; copia libidinis: Eaſdem partes ſibiipſi pōtici amputāt fibri periculo urgēte: ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreū id uocāt medici. alias aīal horrēdi morſus: Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hoīs parte cōprehenſā nō anteq̄ fracta cōcrepuerin oſſa morſu reſoluit. Cauda piſciū iis cætera ſpēs lutræ. Vtrūq; aquatiū apuaticū. Vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & ſtelliōib⁹. Ca. XXXI.

Anæ quoq; rubetæ quarū & interra & in hūore eſt uita: plurimis refertæ medicaminibus
r deponere ea quotidie ac reſumere a paſtu dicunt: uenena tātū ſibi reſeruantes. Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniū euomit fel ſuū ad multa medicamēta utile. Itē coagulū ad comitiales morbos ob ea ſe peti prudēs. Theophraſtus auctor eſt: angues eo mō & ſtelliones ſenectutē exuere: eāq; p̄tinus deuorare: præcipiātes comitiali morbo remedia. Eoſdē peſtiferos ferūt in græcia: innocuos eſſe in ſcilia.

De ceruis. Ca. XXXII.

Eruis quoq; eſt ſua malignitas q̄q̄ placidiſſimo aīaliū: urgēte ui canū ultro ꝯfugiūt
c ad hoīem. Et in pariēdo ſemitas minus cauēt humanis ueſtigiis tritas: q̄ quæ ſecretæ ac feris opportunæ. Cōcept⁹ earū poſt arcturi ſydiis. Octonis mēſibus ferūt partus & interdū geminos. A conceptu ſeparant ſe at mares relicti rabie libidinis ſæuiunt. Fodiūt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt donec aliqui abluant hymbres. Fœminæ autē ante partū purgant hærba quadā quæ ſeſelis dicit: faciliore ita utētes utero: A partu duas habēt hærbas quæ aros & ſeſelis appellant. Paſtæ reddeunt ad fœtū. Illos imbui lactis primo nolunt ſucco qnacunq; de cauſa. Editos partus exercēt curſu: & fugā meditari docēt. Ad prærupta ducūt: ſaltūq; demōſtrāt. Iā mares ſoluti deſiderio libidinis auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſere latebras quærunt: fatētes incommodum pondus: & alias ſemp infuga acquieſcunt: ſtanteſq; reſpiciūt. Cū prope uētum eſt: rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit in teſtini dolore tam infirmi: ut ictu leui rūpatur intus. Fugiūt autē latratu canum audito aura ſemp ſecūda ut ueſtigia cū ipſis abeant. Mulcent fiſtula paſtorali & cantu. Cū erexere aures: acerrimi auditus: cū remiſere: ſurdi. Cæterū aīal ſimplex: & oīum rerū miraculo ſtnpens in tātū: ut equo aut bucula accadēte propius hominē iuxta uenātē nō cernant: aut ſi cernunt: arcū ipſum ſagittaſq; mirent. Maria tranant gregatim nates porrecto ordine: & capita imponētes præcedentiū clunibus: uicibuſq; ad terga redeūtes. Hoc maxime noctat a cilicia cyprū traiiciētibus. Nec uidēt terras ſed in odore earū narāt: Cornua mares habent: ſoliq; animaliū omnibus annis ſtatuto ueris tempore amittunt: Ideo ſub ipſa die q̄

maxime in uia petũt. Latẽt amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidẽtes. Dextrum
cornu negãt iueniri ceu medicamẽto aliquo ꝑditũ. Idq; mirabilius fatẽdũ est: cũ & inuiua-
riis mutẽt oĩbus annis. Defodi ab iis putãt. Accẽsis autẽ utrislibet odore serpẽtes fugant:
& comiciales morbi dephendunt. Indicia quoq; ætatis in illis gerũt singulis annis adiiciẽ-
tibus ramos usq; ad sexẽnes. Ab eo tẽpore similia reuiuiscũt. Nec pôt ætas discerni. Sed dẽ
tibus senecta declaratur aut eni paucos aut nullos habẽt: nec in cornibus imis ramos: alio-
quin añ frõtẽ ꝓmiere solitos iuniorib⁹: nõ decidũt castratis cõnua nec nascunt. Erũpũt aũt
renascẽtibus tuberib⁹ ꝑmo aridæ cutis similia. Eadẽ teneris icrescũt ferulis arũdineas in pã
niculas molli plumata lanugine. Quãdiu carẽt iis noctib⁹ ꝓcedũt ad pabula. Increscẽtia solis
uapore durãt: ad arborẽ subinde expiẽtes. Vbi placuerit robur: in apta ꝓdeũt. Cati iam sunt
edera iu cornib⁹ uiridate ex attritu arborũ: ut in aliquo ligno teneris dũ experiunt innata.
Fiũt aliqñ ex cãdido colore qualẽ fuisse tradit. Q. Sertorii cerua: q̃ esse fatidicã hispaniæ
gẽtib⁹ psuaserat. Et iis ꝑcũ serpẽte pugna. Inuestigãt cauernas nariũ que spiritu extrahunt
renitẽtes. Ideo singulare abigẽdis serpẽtib⁹ odor adusto cornu ceruino. Cõtra morsus ue-
ro ꝑcipuũ remediũ ex coagulo hinuli in utero occisi. Vita ceruis in cõfesso lõga: post centũ
annos aliqbus captis cũ torquibus aureis: quos Alexãder magnus addiderat: adoptis iã cu
te in magna obesitate. Febriũ morbos nõ sentit hoc aĩal. Qui & medet huic timori. Quas-
dã nos ꝑncipes fœminas scimus oĩbus diebus matutinis carneã degustare solitas: & longo
æuo caruisse febribus. Quod ita demũ existimãt ratũ si uulnere uno interierit.

De tragelapho & chamelõte: & reliquis colorẽ mutãtibus. Ca. XXXIII.

Stt eadẽ specie barba tãtũ & armorũ uillo distãs: quẽ tragelaphũ uocãt nõ alibi q̃ iu-
c xta phasin amnẽ nascẽs. Ceruos africa ꝓpemodũ sola nõ gignit. At chameleõtẽ & ip
sa: q̃q̃ frequẽtiorẽ india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta &
excelsior. Latera uertici iũgunt ut piscibus de spinæ simili modo: Eminet rostrũ ut in paruo
sit haud absimile suilo. Cauda ꝑlongã in tenuitatẽ desinẽs: & implicãs se uiperinis orbibus
Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus asperũ ut crocodilo. Oculi in reces-
su cauo: tenui discrimine ꝑgrãdes: & corpori cõcolores. Nunq̃ eos operiri: nec pupillæ mo
tu: sed totius oculi uersatione circũ aspicit. Ipse celsus hiãti semp ore. Solus aĩaliũ nec cibo
nec potu semp alitur: nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et
coloris natura mirabilior. Mutat nãq; eũ subinde & oculis & cauda & toto corpore. Red-
ditq; semp quẽcunq; ꝓxime attingit præter rubrũ candidũq;. Defuncto pallor est. caro in
capite & maxillis & ad cõmissurã caudæ admodũ exigua. Nec alicubi toto corpore. Sãguis
in corde & circa oculos tm̃. Viscera sine splene hibernis mẽsibus. latet ut lacerta.

De tarãdo & lycaone & thoe. Ca. XXXIIII.

Vtat colores scytarũ tarãdus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiunt: nisi in indis lycon:
cui iubata tradit ceruis. Nã thoes luporũ id genus est ꝓcerius longitudine: breuita
te crurũ dissimile: uelox saltu. Venatu uiuẽs. Innocuũ hoi. Habitũ nõ colorẽ mu-
tat. Per hyemes hyrti: æstate undi. Tarãdo magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino
nec absimile: cornua ramosa: ungula bifida: uillus magnitudine ursorũ. Sed cum libuit sui
coloris esse: asino similis est Tergori tãta duritia: ut thoraces ex eo faciãt. Colorem oĩum
arborũ fruticũ florũ locorũq; reddit metuẽs in qbus latet. Ideoq; raro capitur. Mirũ esset
habitũ corpori tã multiplicẽ dari mirabilius & uillo. De hystrice. Ca. XXXV.

Ystrices generat india & africa spina cõtectas: ac erinaceorũ genere: sed hystrici lõ-
h giores aculei: & cũ intendit cutẽ missiles. Ora urgẽtiũ figit cãnũ: & paulo longius
iaculatur. Hybernis autẽ se mensibus cõdit. Quæ natura multis & ante oĩa ursis.

De ursis & fœtibus eorum. Ca. XXXVI.

Orũ coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedũ more: sed ambobus cubantibus
cõplexisq;. Deinde secessus in specus separatim: in qbus pariũt tricesimo die: ac plu
rimũ qnos. Hi sunt cãdida informisq; caro: paulo murib⁹ maior: sine oculis: sine pilo
Vngues tãtũ ꝓminẽt. Hãc lãbẽdo paulati figurãt. Nec qcq̃ rarius hoĩes quã pariẽtẽ uidere
ursam. Ideo mares quadragenis dieb⁹ latẽt. Fœminæ quaternis mensibus. Specus si nõ ha-
buere ramorum fruticumq; congeriẽ ædificant in penetrabiles hymbribus mollicq; frõde cõ
stratos. Primis diebus bisseptenis tã graui sõno premuntur: ut ne uulneribus quidem exci-
tari queãt. Tunc mirũ in modũ ueterno pinguescũt: illi sunt adipes medicaminibus apti.

cōtraq; defluuiū capilli tēaces. Ab iis diebus residūt: ac priorū pedū suctu uiuūt. Fœctus rigentes apprimēdo pectori fouēt nō alio in cubitu q̄ oua uolucres. Mirū dictu credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; ursorū carnes si aseruent increscere. Cibi tunc nulla argumēta: nec nisi humoris minimū in aluo inueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantū guttas: reliquo corpori nihil inesse. Procedūt uere: sed mares præpingues. Cuius rei causa non prompta est. Quippe nec sōno quidē saginatis preter quattuordecim dies ut dixim⁹. Exeuntes hærbā quandā aron noīe laxandis intestinis alioquin concretis deuorant: circaq; sulculos dētiū prædomantes ora. Oculi eorū hebetantur crebro. Qua maxime fauos causa expetunt. ut cū uulneratū ab apibus os leuet sanguine grauedinē illā. Inualidissimū urso caput: q leoni fortissimū. Ideo urgente ui præcipitaturi se ex aliqua rupe manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in harena colaphis inflictis exanimatur. Cerebro ueneficiū esse hispaniæ credūt: occisorū q; in spectaculis capita cremāte testato quoniā potū in ursinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arbore auersi diripiunt. Tauros ex ore cornibusq; eoꝝ pedibus oībus suspensi pondere satigant: Nec alteri aīaliū in maleficia stulticia solertior. Annalibus notatū est. M. Pi. M. Messala cons. ad. xiiii. calen. octob. Domitiū Aenobarbū ædilē curulē uisos numidicos & totidē uenatores æthiopas in cyrco dedisse. Miror adiectū numidicos fuisse cum in africa ursos non gigni constet.

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. Ca. XXXVII

Ondunt hyeme & pōtici mures dūtaxat albi. Quoꝝ palatū in gustu sagacissimū auctores quo nā modo intellexerint miror. Condunt & alpini: quibus magnitudo media est. Sed hipabulo ante in specus cōuecto: cū quidā narrēt alternos marē ac fœminam supra se cōplexo fasce hærbæ supinos. cauda mordicus apprehēsa inuicē detrahere ad specū ideoq; illo tēpore detrito esse dorso: Sunt iis pares & in ægypto: Similiter residēt in clunes: & in binis pedibus gradiunt: prioribusq; ut manibus utunt. Præparāt hyemi & herimecei cibos: ac uolutati supra iacētia poma affixa spinis unū nō amplius tenētes ore portāt in cauas arbores. Idē mutationē aqlonis in austrū cōdētes se incubile præsagiūt. Vbi uero sensere uenātē cōtracto ore pedibusq; ac parte oī inferiore qua rarā & innocuā habēt lanuginē cōuoluunt in formā pylæ: ne quid cōprehēdi possit pter aculeos: In desperatione uero urinā ex se reddūt tabificā tergori suo spinisq; noxiā: ppter hoc se capi gnari. Quā ob rē exinanita prius urina uenari ars est. Et tū pcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putrib⁹ spinis atq; deciduis: etiā si uiuat subtractus fuga. Ob id nō nisi in nouissima spe maleficio illo perfundit. Quippe & ipsi odere insitū ueneficiū ita parcētes sibi: terminunq; supremū operiētes: ut ferme ante captiuitas occupet Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehēsusq; pede altero e posterioribus suspēdio ac fame necat. Aliter nō est occidere & tergori parcere. Ipsum aīal nō uerent pleriq; dicere uitæ hominū supuacuū esse. Si nō sint illi acculei: frustra uellerū molicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliunt uestes. Magnū fraus & ibi lucrū monopoliū inuenit. De nulla re crebrioribus senatuscōsultis nulloq; non principe adito querimoniis prouintialibus. Vrina e duobus aliis animalibus rōne mira est.

De leontophono: lynce: melibus: & sciuris. Ca. XXXVIII.

Eōtophonō accepimus uocari paruū: nec alibi nascens q̄ ubi leo gignit. Quo gustato tanta illa uis est ut cæteris quadrupedū imperitās illico expiret. Ergo corpus ei⁹ adustū aspergūt aliis carnib⁹ polētæ mō insidiantes fere. neccaatq; etiā cinere tam cōtraria est pestis. Haud in merito igit odit leo: uisūq; frāgit: & circa morsum exanimat: Ille cōtra urinā spargit prudens: hanc quoq; leoni exitialē. Lyncū humor ita redditus ubi gignunt glaciat: arescit ue in gēmas carbūculis similes: & igneo colore fulgētes: lyncuriū uocatas: atq; ob id sucino a pleriscq; ita generari prodito. Nouere hoc sciuntq; lynces: & inuidentes urinā terra operiūt: eoq; celerius solidatur. Illa alia solertia in metu melius: suflata cute distentæ ictus hominū & morsus canū arcēt. Præuidēt tēpestatē & scyuri: obturatisq; q̄ spiraturus est uētus cauernis: ex alia parte aperiūt fores decretos. Ipsis uillosior cauda p tegumento est. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum aliis pro cibo somnus.

De uipera cocleis & lacertis. Ca. XXXIX.

Erpētiū uipera sola terra dicitnr cōdi. Cæteræ arborū aut saxorū cauis. Ei alias uel annua fame edurant algore modo dempto. Omnia secessus tempore ueneno orba dormiunt: Simili modo & cocleæ. Ille quidem iterum & æstatibus. adherentes

maxime saxis: ut etiā iniuria resupinatæ auulsæq; nō tñ exeāt. In balearibus uero insulis ca
uaticæ appellatæ nō prepūt e cauis terræ: neq; hærba uiuūt: sed uue mō inter se coherent.
Est & aliud genus minus uulgare. Adherēt opculo eiusdē teste se opientes: obruptæ terra
semp. Hæ & circa maritimas tātū alpes quōda effossæ cæpere iā erni & in ueliterno. Oīum
tñ laudatissime in astypalea insula. Lacertæ inimicissimū genus cocleis. Negātur semestrē
uitā excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in nisa mōte. xxiiii. in longitudine pe
dū: colore fului aut punicei aut cerulei. De canibus. Ca. XL.

X his quoq; aīalibꝰ quæ nobiscū degūt multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante
oīa hoī canes atq; eq. Et pugnasse aduersus latrones canē pro dño accepimꝰ: confe
ctūq; plagis a corpore nō recessisse: uolucres & feras abigētē. Ab alio in epiro agni
tū in cōuētu pcussorē dñi laniatuq; & latratu adēctū: ut cogeret fateri scelus Garamātū re
gē canes ducēti ab exilio reduxere prœliātes cōtra resistētes. Propter bella colophonii itē
q; castaballēses cohortes canū habuere. Eæ pmæ dimicabāt in aciæ nunq̄ detrectātes. Hæc
erāt diffidissima auxilia: nec stipēdiorū indigna. Canes defendere cibros cæsis dñis eorum
plaustris īpositis. Canis Iasone Lycio īterfecto cibū capere noluit inediaq; cōsumptus ē.
Is cui uero nomē hyrcani reddidit Durides accenso regis Lysimachi rogo iniecit se flāmæ.
Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhū Gelonis tyrāni canē Philistus. Memorat &
Nicomedis bithyniæ regis uxore eius. Consyngæ laceratā ꝓpter lasciuiorē cū marito iocū
Apud nos Volcatiū nobilē qui Ceseliū ius ciuile docuit asturcone e suburbano redeuntē
cū aduesperauisset canis a crassatore defendit. Itē Celiū Senatorē ægrū placentiæ ab armatis
opressum: nec prius ille uulneratꝰ est q̄ cause interēpto. Sed sup oīa in nostro æuo actis po
puli ro. testatū Apio Iunio & P. Silio cōs. cū aīaduerteret ex cā Neronis. Grāmatici filii in
T. Sabinū & seruitia eius: unius ex iis canē nec a carcere abigi pigi potuisse: nec a corpore
recesisse: abiecto in gradibꝰ gemoniis mœstos edentē ululatus magna populi ro. corona cir
cunstāte: ex qua cū quidā ei cibū obiecisset: ad os defuncti tulisse. Innatauit idē in tyberim
cadauere abiecto sustētare conatꝰ: effusa multitudīe ad spectādā aīalis fidē. Soli dnm noue
re. Et ignotū quoq; si repēte ueniat intelligūt. Soli noīa sua: soli uocē domesticā agnoscūt.
Itinera q̄uis longa meminere. Nec ulli pter hominē memoria maior: Impetus eorū & sæui
tia mitigat ab hoīe cōsidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu
solertia & sagacitas pcipua est. Scrutat uestigia atq; persequit. Comitātē ad ferā inquisito
rem loro retrahēs: q̄uis aquā trāsiliēs se occultasset: q̄ significās demostratio est cauda pmū
deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos cecosq; ac debiles sinu ferunt uentos & odorē captā
tes: prodētesq; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolūt cōcipi. Et ob id in siluis coitus tem
pore alligāt fœmīas. Primo & secūdo fœtu nimis feroces putāt gigni: tertio demum edu
cant. Hoc quidē e lupis galli quorū greges sum quisq; ducporē a canibus & ducē habēt. Il
lum in uenatu comitātur: illi parēt. Nāq; inter se exercēt etiā magisteria. Certū est iuxta ni
lū amnē currentē lābere: ne crocodilorū auiditati occasionē præbeāt. Indiā petēti Alexan
dro magno rex albaniæ dono dederat in usitatæ magnitudinis unū: cuius specie delectatꝰ
iussit ursos mox apros & deinde damas emicti cōtemptu īmobili iacēte. Eaq; segnitie tanti
corporis offensus īperator generosi spiritus eū interimi iussit. Nūciauit hoc fama regi. Ita
q; alterū mittēs addidit mādata: ne in paruis experiri uellet: sed in leūe elephātoue. Duos
sibi fuisse. Hoc interēpto pterea nullū fore. Nec distulit Alexander: leonēq; fractū ꝓtinus
uidit: postea elephantū iussit induci haud alio magis spectaculo lætatus. Horrētibus qppē
per totū corpus uillis ingenti primū latratu intonuit. Mox in ceruicē assultās cōtraq; belu
am exurgēs hinc & illic artifici dimicatione: qua maxīe opus esset infestās atq; euitās: do
nec assidua rotatū uertigine afflixit: ad casū eius tellure cōcussa. Cānū generibus annui par
tus. Iuxta ad pariēdo annua ætas. Gerūt in utero sexagenis diebus. Gignunt cecos: & quo
lārgiore alunt lacte: eo tardiorē uisum accipiūt. Nō tamē unq̄ ultra uigesimūprimū diem:
nec ante septimū. Quidā tradūt si unus gignat nono die cernere: si gemini decimo. Idemq;
in singulos adiici: totidēq; esse tarditatis ad lucē dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex pmipara
genita citius cerni: Optimus in fœtu q nouissimus cernere incipit: aut quē primum fert in
cubile fœta. Rabies canū syrio ardēte hoī pestifera ut diximus: ita morsis lœtalis aquæ me
tus. Quapropter obuiam itur per. xxx. eos dies galliaceo maxime fimo mixto canum cibis:
aut si preuenerit morbus ueratro. Ad canis rabidi morsum. Ca. XLI.

D morſum uero unicũ remediũ oraculo quodã nup reptũ .Radix ſiluestris roſæ q̃
a cynorhoda appellaĩ:Columella auctor eſt ſi quadrageſimo die q̃ ſit natus caſtretur
morſu cauda:ſũmuſq; eius articulus auferat:ſequẽti neruo exẽpto nec caudã cre-
ſcere:nec canes rabidos fieri:Canẽ locũtum in prodigiis q; equidẽ annotauerim accepim⁹:
Et ſerpentẽ latraſſe cũ pulſus eſt regno Tarquinus. De natura equorũ. Ca. LII.
Idẽ Alexãdro & equi magna raritas cõtigit.Bucephalã eũ uocarũt: ſiue ab aſpectu
e toruo:ſiue ab inſigni taurini capitis armo ĩpreſi.Sexdecim talẽtis ferũt ex Philoni
co pharſali grege emptũ etiã tũ puero capto eius decore.Neminẽ hic aliũ q̃ Alexã-
drũ regio ĩſtratus ornatu recepit in ſedẽ:alios paſſi reiiciẽs:Idẽ in præliis memorataæ cuiuſ
dam pibetur opẽ.Thebarũ oppugnatiõe uulneratus in aliũ trãſire Alexãdrum non paſſus:
Multa ꝑterea eiuſdẽ modi.Propter quæ rex defuncto ei duxit exeqas.Vrbẽ tumulo circũ
dedit noĩe eius.Nec Cæſaris dictatoris queq̃ aliũ recepiſſe dorſo equus tradiĩ.Idẽq; hoĩs ſi
miles pedes priores habuiſſe:Hac effigie locat⁹ ante.Veneris genitricis ædẽ.Fecit & Diu⁹
Auguſtus equo tumulũ.De quo Germanici Cæſaris carmẽ eſt.Agrigẽti cũ pluriũ equoꝝ
tumuli pyramides habẽt.Equũ adamatũ a Semiramide uſq; ad coitũ Iuba auctor ẽ.Scythæ
q̃dẽ equitatus & equoꝝ gloria ſtrepũt.Occiſo deniq; ipſorũ regulo ex prouocatione dimi
cante hoſtẽ cũ uictor ad ſpoliãdũ ueniſſet ab equo eius ictibus morſuſq; cõfectũ. Aliũ de-
tracto oculorũ opimẽto & cognito cũ mr̃e coitu petiſſe ꝑrupta atq; exaĩatũ. Equã eadẽ ex
cã in reatino agro laceratũq; piter aurigã ĩuenimus.Nãq; & cognationũ ĩtellectus in iis eſt
Itaq; in grege prioris anni ſororẽ libẽtius etiã q̃ matre equa cõmitatur.Docilitas tãta eſt ut
uniuerſus ſybaritani exercitus eq̃tatus ad ſymphoniæ cãtũ ſaltariõe quadã moueri ſolitus
inueniaĩ.Idẽ præſagiũt pugnã & amiſſos lugẽt dñ̃os Iachrymaſq; ĩterdũ deſiderio fundũt
interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitã finiuit.Phylarchus refert Cẽtaretrium e
galatis in prœlio occiſo Antiocho potitũ equo eius cõſcendiſſe ouantẽ.At illum indigna-
tione accẽſum domitis frenis, ne regis poſſet ꝑcipitẽ in abrupta iſſe.exanimatũq; una Phili
ſtus a Dionyſio relictum in cœno hærentẽ ut ſeſe euelliſſet:ſecutũ ueſtigia domini exami
ne apũ iubæ inhærente.Eoq; oſtento tyrannidẽ a Dionyſio occupatã.Ingeĩa eorũ in enarra
bilia iaculantes obſequio experiũtur.difficiles conatus corpore ipſo:nixuq; inuitantiũ. Iã
tela humi collecta equiti porrigũt.Nã in cyrco ad currus iuncti nõ dubie intellectũ adhor
tationis & gloriæ fatẽtur.Claudii Cæſaris ſeculariũ ludorũ cyrcenſibus excuſſo in carceri-
bus auriga albati equi palmã occupauere:primatũ optinuere:oppoſita effundãtes oĩa:quæ
cõtra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtẽte facientes.Cũ puderet hominum artes
ab equis uinci peracto legittimo curſu ad metã ſtetere.Maius auguriũ circa priſcos plebe-
iis cyrcẽſibus excuſo auriga ita ut ſi ſtaret in capitoliũ cucurriſſe equos:ſedẽq; ter luſtraſ-
ſe.Maximum uero eodem perueniſſe a uehiis cum palma & corona effuſo. Ratumena qui
ibi uicerat.Vnde poſtea nomẽ portæ eſt.Sarmatæ lõginqua itinera acturi ĩedia ꝓdie ꝑparãt
eos exiguũ tãtũ potũ inpartiẽtes:atq; ita per cẽtena milia & quinquaginta continuo curſu
euntibus inſidẽt.Viuũt annis q̃dẽ quinquagenis.Fœminæ minore ſpatio. Eædẽ quinquen
nio finẽ creſcẽdi capiũt.Mares anno addito.Forma equorũ quales maxime legi oporteat.
Pulcherrime q̃dẽ Virgilio uate abſoluta eſt:Sed & nos diximus in libro de iaculatione eq̃-
ſtri cõdito:& fere inter oẽs cõſtare uideo.Diuerſa aũt cyrco ratio quæritur.Itaq; cum bimi
in alio ſubigantur ĩperio:nõ ante quinquẽnes ibi certamen accipiũt. Partum in eo genere
undenis mẽſibus ferũt:duodecimo gignũt.Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulga
ris.Sed a trimatu firmior partus:Generat mas ad annos trigintatres.Vtpote cũ a cyrco poſt
uigeſimũ annũ mittantur ad ſobolẽ reparãdã.Et ad quadraginta duraſſe tradũt adnitũ mo
do in attollẽda priore parte corporis.Sed ad generãdũ paucis aĩaliũ minor fertilitas. Qua
de cauſa per interualla admiſſuræ dantur:nec tamen quindecim inirus eiuſdem anni ualet
tolerare.Equarum libido extinguitur iuba tonſa.Gignunt annis omnibus ad quadrageſi-
mũ.Vixiſſe equũ ſeptuagintaquinq; annis prodiĩ.In hoc genere grauida ſtãs parit:ꝑterque
cœteras fœtũ diligit.Et ſane equis amoris ĩnaſci ueneficiũ hippomones appellatum in frõ
te:carice magnitudine:colore nigro.Quod ſtatim edito partu deuorat fœta:aut partũ ad
ubera nõ admittit ſi quis præreptũ habeat.Olfactu in rabiẽ id genus agitur. Amiſſa paren-
te in grege armẽti reliquæ fœtæ educant orbum.Terram attingere ore triduo proximo q̃
ſit genitus negat poſſe.Quo quis acrior in bibendo profundius nares mergit.Scythe per

bella fœminis uti malũt: quoniã uriuã cursu nõ ĩpedito reddãt. Cõstat in lusitania circa uli xiponé oppidũ & tagũ amnẽ equas fauonio flãte obuersas animalẽ cõcipere spiritum idq͡ꝫ partũ fieri: & gigni pnicissimũ ita sep triẽniũ uitæ nõ excedere. In eadẽ hispania galleca gena & asturia est eqni generis. Hi sunt quos tibeldones uocamus. Minori forma appellatos asturcones gignũt. Quibus nõ uulgaris in cursu gradus: sed mollis alternocrurũ explicatu glomeratio. Vnde eqs soluti carpere in cursus tradit̃ arte. Equo fere qui homini morbi p̃terq̃ uesicæ cõuersio: sicut oĩbus in genere ueterino.

De asinis. Ca. XLIII.

Sinũ quadringẽtis nũmis emptũ. Q. Asio senatori auctor est. M. Varro: haud scio
a an oĩum p̃cio aĩaliũ uicto opa sine dubio geruli mirifica arãdo quoq͡ꝫ. Sed mularũ maxime pro generatione patria etiã spectat̃ in iis archadibus in achaia. In italia reatinis. Ipsum aĩal frigoris maxime ĩpatiẽs: ideo nõ generat̃ in põto: ne in eqnoctio uerno ut cætera pecua admittit̃: sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Part⁹ a. xxx. mẽse ocissimus: sed a trimatu legitimus. Totidẽ quot equæ & eisdẽ mẽsibus & simili mõ. Sed ĩ cõtinẽs uterus urinã genitalẽ reddit: ni cogat̃ in cursum uerberibus a coitu. Raro gemios parit. Paritura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne cõspiciat̃ ab hoĩe. Gignit tota uita: quæ est ei ad. xxx. annũ. Partus caritas sũma: sed aquarũ tediũ magis. Per ignes ad fœtus tẽdũt. Eæ ĩtẽ si riuus minimus ĩtersit horrẽt ita ut pedes oĩno caueãt tingere: Nec nisi assuetos potant fontes: qui sunt in pecuariis. Atq͡ꝫ ita ut sicco tramite ad potũ eãt. Nec põtes trãseant per raritatẽ plãcarũ trãslucẽtibus fluminis. Mirũq͡ꝫ dictu sitiũt: & si ĩmutẽtur aquæ ut bibãt cogẽdæ exonerãdæue sunt. Nec nisi spatiose incubãt alias atterunt̃. Varia nãq͡ꝫ sõnio uisa cõcipiũt ictu pedũ crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsu durioris materiæ claudita tem ilico affert. Quæstus ex iis opima p̃dia exupat. Notũ est in celtiberia singulas duadragenis milibus nũmorũ emi. Ad mularũ maxime partus auriũ referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quãuis enĩ uni color toto reliquo corpore: totidem tñ colores quot ibi fuere reddit. Pullos earũ epulari Mœcenas instituit: multũ eo tẽpore p̃latos onagris. Post eũ interiit auctoritas: saporis. Sed asino moriẽte uiso celerrime id genus deficit.

De mulis. Ca. XLIIII.

X asino & equa mulus gignitur mẽse. xiii. Animal uiribus in labore eximiũ. Ad tales partus equas: neq͡ꝫ quadrimis minores neq͡ꝫ deceĩb⁹ maiores legũt: arceriq͡ꝫ utrũq͡ꝫ genus ab altero narrãt nisi infantia eius generis ꝙ incãt lacte hausto. Qua propt̃ subreptis statim pullis in tenebris equarũ uberi asinarũ ue equleos admouẽt. Gignit̃ autẽ mula ex equo & asina: sed effrenis & tarditatis indomitæ. Letã oĩa esse. uetulis. Cõceptũ ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Non item ex asino equi. Fœminas partu optime vii. die impleri obseruatũ est: mares fatigatos melius ĩplere. Quæ non prius q̃ dentes: quos pullionis appellant iaciat conceperit. sterilis intelligitur. Et equæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant cõtraq͡ꝫ mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatum e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentum esse similia. Eaq͡ꝫ ipsa quæ ita nata sunt non giguere in omni aĩaliũ genere: idcirco mulas non parere. Est in animalibus nostris peperisse sæpe uerũ ꝓdigii loco habitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit: Sed esse id auimal ibi sui generis mulæ calcitratus inhibet̃ uini crebriore potu In pluriũ græcorũ ẽ monumẽtis eũ equa muli coitu natum quem uocauerũt hinũ id est paruũ mulũ. Generatur ex eq̃ & onagris mãsuefactis mulæ ueloces in cursu: duricia eximia pedũ: uerũ rugoso corpore: indomito animo sed generoso onagro. Et asina genitus oẽs antecellit. Onagri in phrygia & lycania præcipui. Pullis eorũ ceu p̃stantibus sapore africa gloriatur: quos lalisiones appellant. Multum lxxx. ãnis uixisse atheniẽsium monumentis apparet. Eo gauisi cũ tẽplũ in arce facerẽt: ꝙ derelictus senecta cadẽtia iumẽta comitatu nixuq͡ꝫ exhortaretur decretũ fecere: quo cauerent ne frumẽtarii negociatores ab incerniculis cũ arcerent.

De bubus. Ca. XLV.

Vbu indicis camelorum altitudo traditur: cornua in latitudinem quattuor pedũ in
b nostro orbe epiroticis laus magna a Pyrhi (ut ferunt) iã inde regis cura. Id consecutus est nõ ãte q̃drinatũ ad ptus uocãdos. p̃grandes itaq͡ꝫ fuere: hodieq͡ꝫ reliquiæ stirpiũ durãt. At nũc aniculæ ad fœcũditatẽ poscũtur. Tolerãti⁹ tamẽ bimæ. Tauri generationẽ quadrimi ĩplent: & singulis denæ eodẽ ãno tradũt̃. Si aũt post coitũ ĩ dextera ptẽ habeãt tauri: generatos mares esse. si in leuã fœminas. Cõceptio uno initu peragit̃ ꝙ si forte perra

uit.xx.post die marẽ fœmina repetit.Pariũt mẽse.x.quicqd ante genitũ ĩutile est.Sunt au
ctore ipsa cõplẽte.x.mẽse duos prere nũc raro geminos.Coitus a delphini exortu ad pridie
nonas ianuarii diebus.xxx.aliquibus & autũno:gẽtibus quidẽ quæ lacte uiuunt ita fœtus
dispensantibus:ut omni tẽpore anni supsit id alimẽtum.Tauri nõ sæpius q̃ bis die ineunt.
Boues aĩaliũ soli & retro ambulantes pascunť.Apud garamantas quidẽ haud aliter.Vita
fœminis.xv.ãnis lõgissima:Maribus.xx.Robur ĩ quimatu.Lauatiõe calidæ aquæ tradũtur
pinguescere:& si qs incisa cute spiritũ ĩ uiscera harũdine adigat.Nõ degeneres existimari
etiã minus laudato aspectu:plurimũ lactis alpinis:qbus minimũ corporis plurimũ laboris
capite nõ ceruice iũctis.Syriacis nõ sũt palearia:sed gibber ĩ dorso.Carici quoq͂ ĩ pte.Asiæ
fœdi uisu tubere sup armos a ceruicibus eminente:laxatis cornibus excellente ĩ opere nar
rãtur.Cæteri nigri coloris candidi ue ad laborẽ dãnãtur.Tauris mĩora quã bubus cornua
tenuioraq͂.Domitura bouũ ĩ trimatu:postea sera:ante præmatura.Optime cũ domito iu-
uencus ĩbuitur.Sotiũ enĩ laboris agriq͂ culturæ habemus.Hoc aĩal tãtæ apud priores cu
ræ ut sit ĩter exẽpla dãnatus a populo ro.die dicta:q cõcubino procaci rure omasũ edisse se
negãti occiderit bouẽ:actusq͂ in exiliũ tãquã colono suo interẽpto.Tauris ĩ aspectu gene
rositas torua frõte:auribus setosis cornibus ĩ pcĩctu dimicationẽ poscẽtibus.Sed tota cõ-
minatio prioribus ĩpedibus stat:ira gliscẽte alteros replicãs:spgensq͂ ĩ altũ harenam:& so
lus aĩaliũ eo stimulo ardescẽs.Vidimus ex ĩperio dimicãtes:& ideo se demõstratos rotari
cornibus cadẽtes excipi:iterũq͂ resurgere:modo iacentes ex humo tollit:bigarũq͂ ẽt cur-
rucitato uelut aurigas insistere.Thessalorũ gentis ĩuentũ ẽ equo iusta quadrupedãte cor
nu intorta ceruice tauros necare.Primus id spectaculũ dedit romæ Cæsar dictator.Hinc
uictimæ optimæ & lautissima deorũ placatio.Huic tãtũ animali oĩum quibus pcerior cau
da nõ stati nato cõsumatæ ut cæteris mẽsuræ crescit uni dõec ad uestigia ima pueĩat.Quã
obrẽ uictĩarũ pbatio ĩ uictulo ut articulũ sufraginis cõtĩgat:breuiore nõ lıtãt.Hoc.quoq͂
notatũ uitulos ad aras humeris hoĩs allatos nõ fere litare:sicut nec claudicãtẽ:nec aliena
hostia deos placari:nec trahẽte se ab aris.Est frequẽs ĩ pdigiis priscorũ bouẽ locutũ.Quo
nũtiato senatũ sub diuo haberi solitũ. De api boue. Ca. XLVI.

Os ĩ ægypto etiã numinis uice coliť.Apim uocãt.Insigne ei ĩ dextro latere cãdicãs
b macula cornibus lunæ crescere ĩcipiẽtis.Nodus sub lingua:quẽ cantarũ appellant.
Nõ ẽ fas eũ certos uitæ excedere annos:mersũq͂ in sacerdotũ fonte enecãt q̃situri
luctu aliũ:quẽ substituãt:donec inueniãt mœrẽt.Derasis etiã capitibus:nec tamẽ usq͂ diu
q̃riť.Inuẽtus deduciť a sacerdotibus mẽphim.Sunt delubra ei gemia:q uocãt thalamos au
guria populorũ.Alterũ ĩtrasse lætũ ẽ:ĩ altero dira portẽdit.Respõsa priuatis dat:e manu
cõsulẽtiũ cibũ capiẽdo.Germanici Cæsaris manũ auersat⁹ẽ haud multo post extincti.Cæte
ro secretius cũ se prupit ĩ cœtus ĩcedit:sũmoto strepitu lictorũ:grexq͂ puerorũ comitatur
carmẽ honori ei⁹ canẽtiũ.Intelligere uideť:& adorari uelle.Hi greges repẽte lymphati fu
tura pcinũt.Fœmina bos semel ei ãno ostẽdiť suis & ipsa ĩsignibus q̃q̃ aliis:sẽpq͂ eodẽ die
& ĩueniri eã extinguiq͂ tradũt.Mẽphi est locus ĩ nilo:quẽ a figura uocant phialã.Oĩbus
ãnis ibi aureã paterã argẽteãq͂ mergẽtes diebus quos habẽt natales apis.Septẽ hi sũt.Mi-
rũq͂ neminẽ per eos a crocodilis attingi.Octauo post orã diei.vi.redire beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. Ca. XLVII.

Agna & pecori gratia uel ĩ placamẽtis deorũ:uel ĩ usu uellerũ.Vt boues sũptũ hoĩ
m nẽ excolũt:ita corporũ tutela pecori debeť.Generatio bimis utriq͂ ad nouenos ãnos
qbusdã & ad.x.primipares mĩores fœtus.Coitus oĩbus ad arcturi occasũ id ẽ a ter
tio idus maias ad aqlæ occasũ id ẽ.xiii.Chal.augusti.Gerũt ptũ diebus.cl.postea cõcepti in
ualidi Cordos uocabãt ãtiq post id tẽpus natos.Multi hybernos agnos pferunt uernis:qm̃
magis ĩtersit añ solstitiũ q̃ añ brumã firmos eẽ:solũq͂ hoc aĩal utiliter bruma nasci.Arieti
naturale agnas fastidire:senectã ouiũ cõsectari:& ipse senecta melior:illis quoq͂ utilior.Fe
rocia eius cohibeť ornu iuxta aurẽ terebrato.Dextero teste pligato fœninas generat:leuo
mares.Toniturus solitariis ouibus ab ortus ĩferũt.Remediũ ẽ cõgregare eas ut cœtu iu-
uẽť.Aqlonis flactu mares cõcipi dicũt:austri fœmĩas.Atq͂ ĩ eo genere arietũ maxĩe spectã
tur ora.Quia cuius coloris sub lĩgua habuere uenas:eius & lanitiũ ẽ ĩ fœtu:uariũq͂ si plu-
res fuere:& mutatio aquarũ potusq͂ uariat.Ouiũ sũma gña duo tectũ & colõicũ.illud mol
lius:hoc ĩ pascuo elegãti⁹.Quippe cũ tectũ rubis uescat.Operimẽta eis ex arabicis pcipua

Lana aũt laudatiſſima apula: & quæ ĩ italia græci pecoris appellat̃: alibi italica. Tertiũ locũ mileſiæ oues obtinẽ. Apulæ breues uillo: nec niſi penuliſ celebres. Circa tarentũ canuſiũq̃ ſũmã nobilitatẽ habẽt. In aſia uero eodẽ genere laodicæ. Alba circũpadanis nulla ꝑfert: nec libera cẽteos numos ad hoc æui exceſſit ulla. Oues nõ ubiq̃ tõdẽt. Durat q̃buſdam ĩ locis mos uellẽdi. Colloꝝ plura genera. Quippe cũ deſint ẽt nomĩa eis: quas natiuas appellãt ali quot modis.

De generibus lanarum & ueſtiũ. Ca. XLVIII.

h Iſpania nigri uelleris ꝓcipuas habẽt: pollentia iuxta alpes canuſia rutili: q̃s erythras uocãt. Itẽ betica ut canuſiũ. Fuluas tarẽtũ ac pulliginis ſuæ: & ſuccidis oĩbus uſus medicat᷑. Hyſtriæ liburniæq̃ pilo ꝓprior q̃ lanæ pexis aliena ueſtib⁹ & q̃ſolã ars ſcu tulato textu ɔmẽdat. In luſitania ſimilis circa piſcias ꝓuĩtiæ narbonẽſiſ. Similis & ĩ ægypto ex q̃ ueſtis detrita uſu tĩgit̃: rurſuſq̃ æuo durat. Eſt & hirtæ filo craſſo ĩ tapetis ãtiq̃ſſima gratia. Iã certe priſcos iis uſos Homerus auctor ẽ. Aliter hæc galli tĩgũt: aliter parthoꝝ gẽ tes. Lanæ & ꝑ ſe coactæ ueſtẽ faciũt. & ſi addat̃ acetũ ẽt ferro reſiſtũt: ĩmo uero ẽt ignibus. Nouiſſimo ſuĩ purgamẽto q̃ppe abenis coq̃ẽtiũ extracte idumẽtis uſu ueniũt galliarum(ut arbitror) ĩuẽtũ certe gallicis hodie noĩbus diſcernũt̃: nec facile dixeri q̃ id ætate cœpit. Antiq̃s. n. torus e ſtramẽto erat: q̃liter nũc ẽt ĩ caſtris gauſape: Patris mei memoria cœpere amphimala noſtra: ſicut uilloſa & ẽt uẽtralia. Nã tunica lati claui ĩ modũ gauſape texi nũc primũ ĩcœpit. Lanarũ nigræ nullũ colorẽ bibũt. De reliq̃rũ ĩfectu ſuis locis dicem⁹. In cõ chyliis marinis aut herbarũ natura: lanã colo & fuſo Tanaq̃lis quæ eadẽ Caia Cecilia uoca ta ẽ: ĩ tẽplo. M. Anci duraſſe ꝑdẽte ſe auctor ẽ. M. Varro: factãq̃ ab ea togã regiã ungulatã ĩ æde fortunæ: q̃ Seruius. Tullius fuerat uſus. Inde factũ ut nubẽtes uirgines cõitaret̃ co lus cõpta & fuſus cũ ſtamĩe. Ea prĩa texuit rectã tunicã: qua ſimul cũ toga pura tyrones in duũtur nouæq̃ nuptæ. Vngulata ueſtis prĩo lautiſſimis fuit: inde ſuriculata defluxit. To gas raſas phryginaſq̃ Diui Auguſti nouiſſimis tẽporib⁹ cœpiſſe ſcribit Feneſtella. Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habẽt originẽ. Iã ſub Lucilio poeta in torquato notatæ. Prætextæ hapud hetruſcos originẽ ĩuenere. Trabeis uſos accipio reges. Pictas ueſtes iã hapud Ho merũ fuiſſe: unde triũphales natæ. Acu facere idæi friges ĩuenerũt: ideoq̃ phrygiões appel lati ſũt. Auꝝ ĩtexere ĩ eadẽ aſia ĩuenit Attalus rex. unde nomẽ attalicis. Colores diuerſos picture ĩtexere Babylon maxĩe celebrauit: & nomẽ ĩpoſuit. Plurimis uero liciis texere q̃ po lymita appellãt: alexãdria ĩſtituit. Scutulis diuidere gallia Metellus Scipiõi triclinaria ba bylonica ſeſtertiũ octĩgẽtis milib⁹ ueniſſe iã tũc poſuit ĩ capitalibus criminib⁹: quæ neroni prĩcipi quadrĩgẽtis milib⁹ ſeſtertiũ nuꝑ ſtetere. Serui Tulli ꝑtexte q̃bus ſignũ fortũæ ab eo dicatæ cooptũ erat durauere ad Seiani exitũ. Mirũq̃ fuit nec fluxiſſe eas: nec teredonũ ĩiurias ſeſiſſe ãnis. d. lx. Vidimus iã & bidẽtiũ uellera purpura: cocco cochylio ſexq̃pedalib⁹ libris ĩfecta: uelut illa ſic naſci cõgẽte luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtẽdit̃ breui tate cruꝝ uẽtris ueſtitus: q̃bus nudus eẽt apicas uocabãt dãnabãtq̃. Syriæ cubitales ouium caudæ plurimũ ĩ ea ꝑte lanicii. Caſtrari agnos niſi q̃ĩquemeſtres prӕmaturũ exiſtimant.

De muſimonio. Ca. XLIX.

e St & ĩ hiſpania & maxĩe corſica nõ maxĩe abſimile pecori genus muſimoniũ capri no uillo q̃ pecoris uelleri ꝓpius. Quoꝝ e genere & ouibus natos priſci ũbros uoca uerũt. Infirmiſſimũ pecori caput. Quã ob rẽ auerſũ a ſole paſci cogẽdũ. Quã ſtultiſ ſima aĩaliũ lanata. Qua timuere ĩgredi unũ cornu rapto ſequũtur. Vita lõgiſſima ãnis. x. in æthiopia. xiii. Capris eodẽ loco. xi. In reliquo orbe plurimũ octo. Vtrũq̃ genus ĩtra quartũ coitũ ĩpletur.

De capris & generatione earũ. Ca. L.

c Apræ pariũt & quaternos: ſed raro admodũ. Ferũt q̃nq̃ mẽſib⁹ ut oues. Capræ pin guedĩe ſterileſcũt. Trĩæ minus utiliter generãt & ĩ ſenecta: nec ultra quadriẽniũ. Incipiũt. vii. mẽſe & adhuc lactãtes. Multũ ĩ utroq̃ ſexu utilius. Primus ĩ die coit⁹ nõ ĩplet: ſeq̃ẽs efficatior: ac deĩde cõcipiũt nouẽbri mẽſe: ut martio pariãt turgeſcẽtib⁹ uir gultis. Aliquãdo aniculæ: ſẽper bimæ: ĩ trimatu ĩutiles pariũt octonis ãnis. Abort⁹ frigori obnoxius. Oculos capra ſuffuſos iunci pũcto ſanguie exonerat. Caper rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uiſã ſibi ꝓdidit ĩ põte ꝑtenui duabus obuiis e diuerſo cũ circũactũ angu ſtiæ nõ caperẽt: nec reciprocationẽ lõgitudo ĩ exilitate. ca ca torrẽte rapido mĩaciter ſubter fluẽte alterã decubuiſſe: atq̃ ita alterã ꝓculcate ſuppreſſã. Mares q̃maxĩe ſimos lõgis auri culis ĩfractiſq̃ armis q̃ uiliſſimos ꝓbãt. Fœminarũ generoſitas ĩſigne laciniæ corporibus &

ceruice binæ depẽdẽtes.Nõ oĩbus cornua:ſed q̃bus ſũt ĩ his & ĩdicia ãnorũ p icrẽmẽta no-
dorũ.Mutilis lactis maior ubertas.Auribus eas ſpirare nõ narib⁹:nec unq̃ febri carere Ar-
chelaus auctor ẽ.Ideoq̃ fortaſſis ꝙ aĩa his q̃ ouibus ardẽtior:calidioreſq̃ concubitus.Tra
dũt & noctu nõ minus cernere quã ĩterdiu.Et ideo caprinũ iecur ſi ueſcat̃:reſtituit ueſpti
nã aciẽ his:quos myctilopas uocãt.In cilicia circaq̃ ſyrias uillo tõſili ueſtiũt̃.Capras ĩ occa
ſũ decliui ſole ĩ paſcuis negãt cõ tueri ĩter ſeſe:ſed aureas iacere.Relq̃s aũt horis ĩter ſe ad
uerſas & cognitores.Depẽdet oĩum mẽto uillus:quẽ arũcũ uocãt.Hoc ſi q̃s apprehẽſã ex
grege unã trahat:cæteræ ſtupẽtes ſpectãt.Id ẽt euenire cũ quãdã hærbã aliq̃ ex eis momor
derit.Morſus earũ arbori exitialis.Oliuã lãbẽdo quoq̃ ſterilẽ faciũt.Eaq̃.ex cã Mineruæ
immolat̃.

De ſuibus & natura earũ. Ca. LI.

Villi pecoris adimiſſura a fauonio ad æquinoctiũ uernũ ætatis.viii.mẽſe.Quibuſ-
dã ĩ locis ẽt a.iiii.uſq̃ ad.viii.ãnũ.Partus bis ĩ ãno.Tẽpus utero.iiii.menſiũ.Nume
rus fœcũditatis ad uicenos.Sed educare tã multos nequeũt.Dieb⁹.x.circa brumã
ſtatĩ dẽtes naſci Nigidius tradit.Implẽt̃ uno coitu:q̃ & gẽinatus ꝑpter facilitatẽ abortiẽdi
remediũ ne pría ſubactiõe neq̃ ante flacidas aures coitus fiat.Mares nõ ultra trimatũ ge-
nerãt.Fœminæ ſenectute feſſæ cubãtes coeũt.Comeſſe fœtus his nõ ẽ ꝑdigiũ.Suis fœtus
ſacrificio die.v.purus ẽ.Pecoris die.vii.Bubus.xxx.Corũcamus rumĩalis hoſtias donec bi
dẽtes fierẽt puras negauit.Suẽ oculo amiſſo putãt cito extĩgui:alioq̃n uita ad.xv.ãnos q̃-
buſdã uicẽos.Verũ efferãtur:& alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxĩe & ſtrũæ. Index
ſuis ĩualidæ cruor ĩ radice ſetæ dorſa euulſæ:caput obliquũ ĩ ĩceſſu.Pẽuriã lactis ꝑpigueſ-
ſẽtiũt:& prĩo fœtu minus ſũt numeroſæ.In luto uolutatio generi grata.In torta cauda.Id
ẽt notatũ facilius facere ĩ dexterũ q̃ leuũ detortã.Pĩgueſcũt.lx.dieb⁹:ſed magis tridui ine
dia ante ſignatiõem orſa.Animaliũ hoc maxĩe brutũ:animaq̃ ei ꝓ ſale datã nõ illepide exi-
ſtimabat̃.Cõpertũ agnita uoce ſuarii furto abactos merſo nauigio ĩclinatiõe lateris unius
remeaſſe.Qui & duces ĩ urbe forũ nũdiarũ domoſq̃ petere diſcũt:& fieri ſapiũt ueſtigia
palude cõfũdere;urina fugã leuare.Caſtrant̃ fœmĩæ ſic quoq̃ uti cameli poſt bidui inediã
ſuſpẽſæ pnis ꝑoribus uulua reciſa celerius.Ita pĩgueſcũt.Et adhibet̃ ars iecori fœminarũ
ſicut anſerũ.Inuẽtũ.M.Apicii fico carica ſaginatis a ſacietate necatis repẽte mulſi potu da
to.Neq̃ alio ex aĩali numeroſior materia ganeæ:q̃nquagĩta ꝓpe ſapores cũ cæteris ſingu-
li.Hinc cẽſoriarũ legũ paginæ.interdictaq̃ cœnis abdomina:glãdia:teſticuli:uuluæ ſinci-
pita uerrina:ut iã Publii minorũ poetæ cœna poſtq̃ ſeruitutẽ exuerat:nulla memoret̃ ſine
abdomine:etiã uocabulo ſuminis ab eo impoſito.Placuere aũt & fieri ueſcicæ.Catonis cẽ-
ſoris orationis aprinũ exprobrãt callũ.In tres tamẽ partes diuiſio apro media ponebãt lom
bos aprunos appellata.Solidũ aprũ romanorũ ꝑmus ĩ epulis appoſuit.P.Seruilius Rullus
pater eius Rulli:q̃ Ciceronis ĩ conſulatu legẽ agrariã ꝓmulgauit.Tã ꝓpinqua origo nunc
quottidianæ rei ẽ.Et hoc annales notarũt horũ.ſ.ad emẽdationẽ moꝝ:q̃bus notata q̃dẽ eẽt
cœna:ſed ĩ ꝑncipio bini terniq̃ pariter mandebantur apri.

De uiuariis beſtiarum. Ca. LII.

Iuaria eorũ cæterorũq̃ ſilueſtriũ ꝑmus togati generis ĩuenit Fuluius hirpinus q̃ ĩ
tarq̃nẽſi feras paſcere ĩſtituit.Nec diu imitatores defuere.L.Lucullus &. Q. Hor
tẽſius.Sues feræ ſemel ãno gignũt.Maribus ĩ coitu pluria aſꝑitas.Tũc ĩter ſe dimi
cãt ĩdurantes attritu arborũ coſtas:lutoq̃ ſe tergorãtes.Fœmĩæ ĩ partu aſꝑiores:& fere ſi
militer ĩ omni genere beſtiarũ.Apris maribus nõ niſi ãniculis generatio.In ĩdia cubitales
dẽtiũ flexus gemini ex roſtro.Totidẽ a frõte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo ſimilis
agreſtibus.cæteris niger.At ĩ arabia ſuillum genus non uiuit ullo genere.

De ſemiferis animalibus. Ca. LIII.

Eq̃ facilis mixtura cũ fero:qualiter natos antiq̃ hibridas ſues uocabant ſemiferos:
n ad hoĩes quoq̃ ut ĩ Caiũ Antoniũ Ciceronis ĩ cõſulatu collegã appellatione trãſ
lata nõ in ſuibus tãtũ:ſed ĩ oĩbus quoq̃ aĩaliũ cuiuſcũq̃ generis ullũ eſt placidum.
Eiuſdẽ ĩuenitur & ferrũ:utpote cũ hominẽ etiã ſilueſtriũ tot genera prædicta ſint.Capræ
tamẽ in plurimas ſimilitudines trãſfigurãtur.Sũt capræ:ſũt rupicapariæ:ſũt ibices ꝑnicita-
tis mirãdæ:quãq̃ honerato capite uaſtis cornibus gladiorũ uaginis:hæc ſe liberãt ut tormẽ
to aliquo rotati ĩ petris potiſſimũ e mõte aliquo ĩ aliũ trãſilire cupiẽtes.atq̃ recurſu ꝑnici
quo libuerit exultãt.Sũt & origes ſoli a q̃buſdã dicti cõtrario pilo ueſtiti:& ad caput uer-

ſo.Sũt & damæ:& pigardi:& ſterpſicerotes multaq̨ alia haud diſſimilia.Sed illa alpes hæc
tranſmarini ſitus mittunt. De ſimiis. Ca. LIIII.
Imiarꝫ quoq̨ genera hõinis figuræ ꝓxia caudis ĩter ſe diſtigũt.Mira ſolertia uiſco
ſ inũgũt laqueos:calceariq̨ imitatiõe uenãtiũ tradũtur.Mutiãus & latrũculis luſiſ-
ſe fictis cære:nuces uiſu diſtĩguere.Cornelius luna caua triſtes eẽ q̃bus ĩ eo gene
re cauda ſit.Noua exultationẽ adoriri.Nãq̨ defectũ ſyderũ & cæteræ pauent q̃drupedes.
Simiarꝫ generi p̄cipua erga fœtũ affectio.Geſtãt catulos quos mãſuefactæ ĩtra domos pe-
perere:oĩbus demoſtrãt:tractariq̨ gaudẽt:tractatu gratulationẽ ĩtelligẽtes.Itaq̨ magna
ex p̄te cõplectẽdo necant.Efferatior cynocephalis natura:ſicut mitiſſima ſatyris.Calitrices
toto pene aſpectu differũt.Barba ẽ ĩ facie:cauda late diffuſa p̄ori p̄te.Hoc aĩal negatuiue
re ĩ alio niſi ĩ æthiopiæ quo gignit̃ cælo. De leporibus. Ca. LV.
Eporũ plura ſũt genera:ĩ alpibꝰ cãdidi:q̃bus hybernis mẽſibus ꝓ cibatu niuẽ cre-
l dũ eẽ.Certe liqueſcẽte ea rutileſcũt ãnis oĩbus.Et ẽ aliquod aĩal ĩt olerãdi rigoris
a umnũ leporũ generis.Sũt & quos Hiſpanias cuniculos appellat fœcũditatis ĩnu
mere:famẽq̨ balearibꝰ ĩſulis populatis meſſibꝰ afferẽs.Fœtus uẽtre exectos uel uberibꝰ ab
latos nõ repugnatis ĩterrãeis gratiſſimo ĩ cibatu habẽt:laurices uocãt.Certũ eſt balearicos
aduerſus ꝓuẽtũ eorꝫ auxiliũ militare a Diuo Auguſto petiſſe.Magna ꝓpter uenatũ eorũ
uiuariis gratia ẽ.Iniiciũt eas ĩ ſpecus:q ſũt multifores ĩterris:unde & nomẽ aĩali:atq̨ ita eie
ctos ſup̄ne capiũt.Archelaus auctor ẽ quot ſint corporis cauernæ ad excremẽta lepori toti
dẽ ãnos eẽ ætatis.Varius certe numerꝰ rep̄it̃.Idẽ utrãq̨ uĩ ſingulis ĩeſſe.ac ſine mare æque
gigner.Benigna circa hoc natura ĩ nocua & eſculẽta aĩalia fœcũda generauit.Lepus oĩum
prædæ naſcẽs ſolus p̄ter daſipodẽ ſupfœtat.Aliud educãs:aliud ĩ utero pilis ueſtitũ:aliud
ĩplume:aliud ĩcohatã gerẽs p̄tẽ.Necnõ & ueſtes leporio pilo facere tẽtatũ ẽ tactu non pin
de molli ut ĩ cute:ꝓpter breuitatẽ pili labili. De damis. Ca. LVI.
Amæ manſueſcunt raro cũ feræ iure dici nõ poſſint.Cõplura nãq̨ ſũt nec placida:
d nec fera:ſed mediæ inter utrũq̨ naturæ:ut in uolucribus hirũdines:apes ĩ cãpo:in
mari delphini.Quo ĩ genere multi & hos ĩcolas domus impoſuere.
De muribus & gliribus. Ca. LVII.
Vres haud ſpernẽdũ ĩ oſtẽtis ẽt publicis aĩal.Arroſis lauini clypeis argẽteis marſicũ
m portẽdere bellũ.Carboni ĩperatori apud Cluſiũ faſciis q̃bus ĩ calciatu utebat̃ exitũ
plura eorꝫ genera ĩ Cyrenaica regiõe alii lata frõte:alii acuta:alii herinaceorꝫ gene
re pũgẽtibus pilis.Theopraſtus auctor ẽ ĩ gyaro ĩſula cũ ĩcolas fugaſſẽt:ferũ quoq̨ roſiſ-
ſe.Cõſtat id quod iacturã q̃dã & ad chalybas fecere ĩ ferrariis officinis.Aurariis q̃dẽ in me
tallis ob hoc aluos eorꝫ excidi:ſempq̨ id furtũ deprəhẽdi tãtã eẽ dulcedinẽ furãdi.Veniſſe
murẽ.cc.nũmis caſſilinũ obſidẽte Hãnibale.eũq̨ q uendiderat fame ĩteriſſe:emptorẽ uixiſ-
ſe annales tradũt.Cũ cãdidi ꝓuenere:lætũ faciũt oſtẽtũ.Nã ſoricũ occẽtu dirimi auſpicia
annales refertos habemus.Sorices & ipſos hyeme condi auctor eſt Nigidius ſicut glires:
quos cenſoriæ legis principes.Q.Scaurus.&.M.in conſulatu non alio modo coenis ade-
mere quã conchylia:aut ex alio orbe conuectas oues.Semiferum & ipſum animal:cui uiua
ria in doliis idem qui apris inſtituit.Qua in re notatum nõ congregari niſi populares eiuſ-
dem ſiluæ:& ſi miſceantur alienigenæ:niſi amne uel monte diſcreti interire dimicãdo.Ge-
nitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate ſenium finitur hyberna quiete.Cõditi ẽnĩ
& hi cubant:rurſus æſtate iuueneſcunt:ſimili & muſtellis quiete.
Quæ animalia quibus locis non ſint. Ca. LVIII.
Ic mirum rerum naturam non ſolum alias aliis dediſſe terris animalia:ſed in eodẽ
ſ quoq̨ ſitu quædam aliquibus locis negaſſe.In mẽſia ſilua Italiæ non niſi in parte
reperiuntur hi glires.In lycia dorcades non tranſeũt montes ſyris uicinos.Onagri
montem qui capadociam a lycia diuidit.In helleſponto in alienos fines non cõmeant cerui
& circa argumuſam elaphum montem non excedunt auribus etiam in monte fiſſis.In por-
doſolene inſula uiciniã muſtellæ non tranſeunt.In bœtia leucadia illatæ ſolum ipſum fu
giunt quæ iuxta in orchomeno tota ſubruunt arua talpæ:quarum e pellibus cubicularia
uidimus ſtragula.Adeo ne regilio quidem a portentis ſũmouet delicias.In ithaca lepores
illati moriuntur extremis quidem in littoribus.In ebuſo in littoribus cuniculi ſcatent iu-
xta hiſpaniam baleareſq̨.Cyrenis mutæ fuere ranæ:illatis e continente uocabulis durat ge

nus eaꝝ. Mutæ sũt ẽt nũc cicadæ ĩ seripho ĩsula. Eædẽ alio trãslate canũt. Quod accidere & ĩ lacu thessaliæ sicendo tradũt. In italia murib⁹ araneis uenenatus ẽ morsus. Eosdem ulterior apẽnia regio nõ hẽt. Iidẽ ubicũq̧ sint orbitã si transire moriũtur. In olympo macedõiæ mõte nõ sũt lupi. Nec in creta ĩsula. Ibi q̃dem nõ uulpes ursiue aut oĩo ullũ maleficũ aĩal p̃ter phalangiũ. Aranei id genus de quo dicem⁹ suo loco. Mirabilius ĩ eadẽ ĩsula ceruos p̃terq̃ ĩ cidone atarũ regiõe nõ esse. Itẽ apros & attagenas: herinaceos. In africa aũt nec apros nec ceruos nec caperas nec ursos.

Quæ aduenis noceãt. Ca. LIX.

i Am quædam aĩalia ĩnoxia ĩdigenis aduenas interimũt sicut serpẽtes. Parcũt ĩ myrinthe quos terra nasci ꝓditur. Itẽ in syria angues circa euphrates maxĩe ripas dormiẽtes syros nõ attigunt. Aut etiã si calcati momordere nõ sẽtiũt maleficia: alius cuiusq̧ gentis ĩfesti auide & cũ cruciatu examinãtes. Quã ob rẽ & syri nõ necant eos. Cõtra in aletenio cariæ modo te. Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi ĩdigenas interimi. Sed reliquorũ quoq̧ aĩalium: & p̃terea terestriũ dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. IX.

De aquatilum natura. Ca. I.

a NIMALIVM Quæ terrestria appellauimus hominũ q̃dam cõsortione degẽtia indicata natura ẽ. Ex reliquis minimas cẽ uolucres cõuenit Quam ob rẽ prius æquorũ amniũ stagnorũq̧ dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. Ca. II.

s Vnt aũt cõpluria in his maiora ẽt terrestibus. Cã euidẽs humoris luxuria: alia sors alitũ. Quibus uita pẽdẽtes. ĩ mari aũt tã late supino molliq̧ ac fertili accremẽto accipiẽtes cãs genitales sublimi sempq̧ pariẽte natura pleraq̧ ẽt mõstrifica repiunť ꝑplexis & in semet aliter atq̧ aliter nũc flatu: nũc flutu conuolutis seminib⁹ atq̧ principiis. Vt uera fiat uulgi opinio q̇cq̇d nascať ĩ parte naturæ ulla & in mari esse: p̃terq̧ multa quæ nusq̃ alibi rerũ quidẽ nõ solũ aĩaliũ simulachra inesse licet ĩtelligere intuẽtib⁹ uuã: glagiũ serras. Cucumi uero & in colore & in odore similẽ. Quo min⁹ miremur æquorũ capita in tã paruis eminẽte cocleis.

De indici maris beluis. Ca. IIII.

p Lurima aũt & maxĩa ĩ indico mari animalia e quibus balenæ quaternũ iugerũ pristes ducenũ cubitorũ. Quippe ubi locustæ quaterna cubita ĩpleãt. Anguillæ quoq̧ in gãge amne tricenos pedes. Sed ĩ mari beluæ circa solstitia maxĩe uisunť. Tũc illic ruunt turbines: tunc ymbres: tũc deiectæ mõtiũ iugis ꝓcellæ ab imo uertũt maria: pulsatasq̧ ex ꝓfundo beluas cũ fluctib⁹ uoluũt: & alias tãta tynnorũ multitudĩe: ut magni alexandri clessis haud alio modo quã o stiũ acie obuia cõtrariũ agmẽ aduersa fronte direxerit. Aliter spersis nõ erat euadere qui nõ uoce: nõ sonitu: nõ ictu: sed fragore terrenť: nec nisi ruinã turbãtur. Cadara appellať rubri maris penisula. Huius obiectu uastus efficiť sinus. xii. dierũ & noctiũ remigio enauigatus Ptolomæo regi: quãdo nullius auræ recipit afflatũ. Huius loci quietæ p̃cipua ad ĩmobilẽ magnitudinẽ beluæ adolescũt. Cedrosi q̃ arabi amnẽ accolunt. Alexãdri magni clossiũ p̃fecto ꝓdidere in domibus fores maxillis beluarũ facere ossibus tecta cõtignare. Ex q̃bus multa quadrageniũ cubitorũ lõgitudinis repta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi ĩ terrã: pascæq̧ radices fruticũ remeãt: & quædã equorũ asinorũ: taurorũ capitibus: quæ depascũtur sata. Maximũ animal ĩ indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq̧ oceano maxima. Ca. IIII.

i N gallico oceano physeter ingentis colũnæ mõ se attollẽs: altiorq̧ nauiũ uelis diluuiẽ quadã eructans. In gaditano oceano arbor in tantũ uastis dispansa ramis: ut ex ea cã fretũ nunq̃ intrasse credatur. Apparẽt & rotæ appellatæ a similitudĩe quaternis distinctæ radiis mediolos earum oculis duobus utrinq̧ claudentibus.

De tritonũ & nereidũ & elephantorũ maritimorũ figuris. Ca. V.

t Iberio prĩcipi nũciauit oliponẽsiũ legatio ob id missa uisũ auditũq̧ ĩ quondã specu cõcha canẽtẽ. Tritonẽ: qua nosciť forma. Et nereidũ falsa opinio nõ ẽ squamis mõ hispido corpe etiã in quo hũanã effigiẽ habẽt. Nãq̧ hæc ĩ eodẽ spectata littore ẽ. Cu

ius morientis ēt gānitū tristē accolæ audiuere lōge. Et Diuo Augusto legatus galliæ com
plures ī littore appere exanimes. Nereidas scripsit Auctores habeo ī equestri ordine splē
dētes uisū ab his in gaditano oceano marinū hoīem toto corpore absoluta similitudīe as
cēdere nauigia nocturnis tpibus statiꝗ degrauari quas īsederit ptes: & si diutius pmācat
etiā mergi. Tiberio prīcipe cōtra ludunēsis ꝓuintiæ litus īsularū trecētas amplius beluas
reciprocans destituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores ī santonū lit
tore. interꝗ reliquos elephātes & arietes cādore tm̄ cornibꝰ assimilatis. Nereidas uero mul
tas. Turanius uero ꝓdidit expulsā beluā ī gaditana littora: cuius inter pinnas duas ultīæ
caudæ cubita. xvi. fuissent dētes eiusdē. cxx. Maximi dordātiū mēsura: minimi semipedū.
Belua cui dicebatᷓ exposita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex opido iudeæ inope
ostēdit īter reliqua miracula ædilitate sua. M. Scaurus lōgitudīe pedū. xl. altitudīe costaꝝ
īdicos elephātos excedēte. Spinæ crassitudīe sesqpedali.

De balenis & orcis. Ca. VI.

Alenæ in nostra maria penetrāt. in gaditāo oceano nō āte brumā cōspici eas tradūt.
b Cōdi aūt æstatis tpibus ī quodā sinu placido & capaci mire gaudētes ibi parere hoc
scire orcas īfestā his beluā. Et cuius imago nulla repsentatiōe exprimi possit alia ꝙ
carnis īmēsæ dētibus truculētæ: irrūpūt ergo in secreta ac uitulos earū & fœtas uel etiā in
annū grauidas lacerāt morsu: īcursuꝗ ceu liburnicarū rostris fodiūt: illæ ad flexū īmobi
les: ad repugnādū inertes & pondere suo oneratæ. Tūc quidē & utero graues: periendi ue
pœnis īualidæ solū auxiliū nouere ī altū ꝓfugere: & se tot defendere oceano. Cōtra orcae
occurrere laborāt: seseꝗ opponere: cautiū angustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere
Spectātur ea ꝑlia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus
ictusꝗ quātos nulli turbines uolāt. Orca & ī portu Hostiēsi uisa ē opugnata a Claudio p̄n
cipe. Venerat tūc ex ædificāte eo portū īuitata naufragiis tergorū euectoꝝ e gallia saciāsꝗ
se p cōplures dies alueū in uado sulcauerat accumulata fluctibus in tin ut circūagi nullo
modo posset. Et dū saginā ꝑsequitᷓ in litus fluctibus propulsa eminente doso multū super
aꝗs carinæ uice īuerse. Protēdi iussit Cæsar pelagas multiplices īter ora portus: ꝓfectusꝗ
ipse cū p̄torianis cohortibus populo ro. spectaculū p̄buit: lāceas cogerēte milite e nauigiis
assultantibus: quorū unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletū unda. Ora balenæ habēt
in frontibus. ideoꝗ sūma aqua anatantes in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces an dormiant. Ca. VII.

Pirant autē cōfessione omniū & paucissima alia ī mari. quæ īternorū uiscerum pul
ſ monē habēt. Quoniā sine eo nullum aīal putatᷓ spirare: nec piscium brachias habē
tes anhelitū reddere: ac p uices recipe extimāt: quorū hæc opinio ē. Nec multa alia
genera etiā brāchiis carētia. in qua sententia fuisse Aristotelē uideo: & multis psuasisse do
ctrinā īdaginibus. Nec me ꝓtinus huic opinioni eorū accedere haud dissimulo: quoniā &
pulmonū uice aliis pn̄t alia spirabilia inesse uiscera: ita uolēte natura: sicut & ꝓ sāguīe mul
tus alius humor. In aquas quidē penetrare hūc uitalē halitū quis miretᷓ: qui ēt reddi ab his
cū cernat: & ī terras tāto quoꝗ spissiorē naturæ partē penetrare argumento animaliū: quæ
semp defossa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud me certe efficaciæ ut credā omnia ī aquis spi
rare naturæ suæ sorte: primū sæpe anotata pisciū æstiuo colore quædā anhelatio: & alia trā
qllo uelut oscitatio. Ipsorū quoꝗ ꝙ sūt ī aduersa opiniōe de somno pisciū cōfessio. Quis
n. sine respiratōe sōno locus. Præterea bullātiū aqrū sufflatio lūeꝗ effectu conchaꝝ quoꝗ
corpa augescētia: sup oīa est ꝓ esse auditū & odoratū piscibꝰ nō erit dubiū ex aeris utrūꝗ
materia. Odorē quidē non aliud ꝙ interfectū aera ītelligi posse. Quā ob rē de his opinetur
ut cuiꝗ libitū erit. Branchiæ nō sūt balneis nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant
quæ ad pulmonē pertinent. Balenis a fronte: delphinis a dorso: & uituli marini quos uocāt
phocas spirant & dormiūt in terra. Item testudines de quibus mox plura.

De Delphinis. Ca. VIII.

Elocissimū omniū animaliū nō solū marinorum delphius: sed ocior uolucre acrior
u tælo. ac nisi multū īfra rostrū os illi foret medio pene in uentre: nullus piscium ce
leritatē eius euaderet. Sed affert morā ꝓuidentia naturæ: quia nisi resupini atꝗ cō
uersi non corripiunt quæ cā precipue uelocitatē eorum ostēdit. Nam cū fame concitati fu
giētē in uada ima persecuti piscē diutius spiritū cōtinuere: ut arcu emissi ad respirādū emi
cāt. Tanta ui exiliunt: ut plerūꝗ uela nauiū transuolēt uento. Agunt uere cōiugia: pariūt

catulos.x.mēſe æſtiuo tēpore: Interdū & binos & nutriūt uberibus ſicut balena. Atq̄ ēt ge
ſtāt fœtus ī īfātia īfirmos. Quinetiā adultos diu comitant̄ magna arga ptū caritate. Adoleſ-
cūt celeriter.x.ānis putāt ad ſūmā magnitudinē puenire. Viuūt ēt tricenis. Quod cognitū
præſciſſa cauda ī expimētū Abdūt̄ ēt tricenis diebus circa canis ortū: occultaturq̄ īcogni-
to mō. Quod eo magis mirū ē: ſi ſpirare ī aqua nequeūt. Solēt ī terrā erūpere īcerta de cā.
Nec ſtatī tellure tacta moriūt̄: multoq̄ ocius fiſtula obturata. Ligua ē his cōtra naturā aq-
tiliū mobilis: breuis: atq̄ lata: haud differēs ſuillæ. Pro uoce gemitus hūano ſimilis dorſū
repādū: roſtrū ſimū. Qua de cā nomē Simonis omnes miro mō agnoſcūt: malūtq̄ ita appel
lari. Delphinus nō tātū hominis amicū animal: uerū & muſica arte mulcet̄ ſymphoniæ cātu
& p̄cipue hydrauli ſono. Hominē nō paueſcit ut alienū. Obuiā nauigiis uenit. Alludit ex-
ultās: certat ēt: & q̄uis plæna præterit uela. Diuo aūt Auguſto p̄ncipe lucrinū lacū inuectus
pauperis cuiuſdā puerū ex baiano puteolos ī ludū litterarū itātē: cū meridiano īmorās ap-
pellatū eū Simonis nomīe ſæpius fragmētis panis quē: ob id ferebat. allexiſſet: miro amo-
re dilexit. Pigeret referre: ni res Mœcēatis & Flauiāi flaui Alfii multorūq̄ eēt litteris māda
ta. Quacūq̄ diei tēpore iclamatus puero q̄uis occultus atq̄ abditus ex īmo aduolabat: pa-
ſtuſq̄ e māu p̄bebat aſcēſuro dorſū pinnæ aculeos uel uagina cūdēs: receptūq̄ pureolos p
magnū æquor ī ludū ferebat. Simili mō reuehēs pluribus ānis donec morbo extincto pue
ro ſub īde ad cōſuetū locū uentitās triſtis & merēti ſimilis ipſe quoq̄ quod nemo dubita-
rūt. dexiderio expirauit. Alius īter hos ānos ī affrico littore hiponis diariti ſimili mō ex ho
minū māibus ueſcēs. ferēſq̄ ſe tractādū: & a ludēs natātibus: īpoſitoſq̄ portās unguēto p-
unctus a Flauiano pcōſulæ africæ: & ſopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatuſq̄ ſimi
lis exanimi caruit hominū cōuerſatiōe: ut iniura fugatus p aliquot mēſes: mox reuerſus ī
eodē miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatū īhoſpitales ad uiſēdū ueniētiū hipponēſes ī necē ei⁹
cōpulerūt. Ante hæc ſimilia de puero ī ialiſo urbe memorant̄. Cuius amore ſpectatus lon
go tēpore dū abeūtē ī littus auide ſequit̄: ī harenā īuectus expirauit. Puerū Alexāder ma-
gnus babylone Neptuni ſacerdotio præfecit: amorē illū numinis ppitii fuiſſe īterpretatus.
In eadē urbe ialiſo Egeſidemus ſcribit & aliū puerū Hermiā nomīe ſimiliter maria perequi
tantē cū repētinæ pcellæ fluctibus examinatus eſſet relatū: delphinūq̄ cām læti fatētē non
reuerſū ī maria atq̄ ī ſico expiraſſe. Hoc idē & naupacte accidiſſe. Theophraſt⁹ tradit. Nec
modus exēplorū Eadē amphilochii & tarētini de pueris delphiniſq̄ narrāt. Quæ faciūt ut
credat̄. Arionē quoq̄ citharedice artis interficere nautis ī marī parātibus ad intercipiēdos
eius quæſtus eblanditū: ut prius caneret cithara: cōgregatis cātu delphinis cū ſe ieciſſet in
mare: exēptū ab uno tenarū in littus puectū. Eſt puintiæ narbonēſis & in nemauſenſi agro
ſtagnū laterna appellatū. ubi cū hoīes delphini ſocietate piſcant̄: inumera uis mugilū ſtatu
to tēpore anguſtis faucibus ſtagni ī mare erūpit obſeruata æſtus reciprocatiōe. Qua de cā
p̄trendi nō queunt retia que molē ponderis nullo mō tolerēt: etiā ſi nō ſolertia īſidiet̄ tēpo
ri Simili rōe in altū ptinus tēdūt: quod uicino gurgite efficere: locūq̄ ſolū pādendis retib⁹
habilē effugere feſtināt. Quod ubi animaduertere piſcātes: cōcurrit aūt multitudo tēporiſ
gnara: & magis etiā uoluptatis huius auida: totuſq̄ populus. e littore quāto poteſt clamo
re cōciet Simonē ad ſpectaculi euētum. Celeriter delphini exaudiūt deſideria aquilonū fla
tu uocē pſequēte: auſtro uero tardius ex aduerſo referēte. Sed tūc quoq̄ īprouiſo ī auxi-
liū aduolant. Propere apparet acies: quæ ptinus diſponit̄ ī loco: ubi cōiecta ē pugna. Oppo
nunt ſeſe ab alto: trepidoſq̄ ī uada urgēt. Tunc piſcatores circūdant retia: furciſq̄ ſuble-
uant. At mugilū nihilominus uelocitas tranſilit. At illo excipiūt delphini: & occidiſſe ad
præſēs cōtenti. cibos in uictoriam differunt. Operæ præliū ſeruet: īcludiq̄ retibus ſe for-
tiſſime urgētes gaudēt. Ac ne id ipſū fugam hoſtiū ſtimulet īter nauigia & retia natanteſ
ue homines ita ſenſim elabunt̄: ut exitus nō appareat. Saltu quod ē alias blādiſſimū his nul
lus conatur euadere. ni ſumitant̄ ſibi retia. Egreſſi protinus ante uallum prælianit̄. Ita pacta
captura quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ q̄ in unius die p̄miū ut cōſcii ſibi
operiuntur ī poſterū: nec piſcibus tantū: ſed interiectum panis ac uno ſatiant̄. Quæ de eo-
dem genere piſcandi in latio ſinu conſul Mutianus tradit: hoc differūt: quod ultro neq̄ in
clamati præſto ſint: partes quæ e manibus accipiant. & ſuū quēq̄ cubātes cum delphinis ſo
cium habeant quāuis noctu & ad fates. Ipſis quoq̄ inter ſe ē publica ſocietas. Capto a rege
cariæ alligatoq̄ in portu delphino ingens reliquoꝶ cōuenit multitudo mœſticia quadam

quæ possēt intelligi miseratione petēs: donec dimitti rex eum iussit. Quin & pueros semper aliqs grandior comitat ut custos. Cōspectiq; sunt iā defunctum portantes: ne laceretur a belluis.

De torsionibus aquatilibus. Ca. IX.

Elphinorum similitudinē hñt q uocātur torsiones. Distāt & tristitia qdē aspect⁹ Abest nulla lasciuia maxīe. tñ rostris caniculaꝝ maleficētia assimulati.

De testitudinibus quomodo capiantur. Ca. X.

t Estudīes tātæ magnitudinis īdicum mare emittit ut singulaꝝ supficies habitabiles causas ītegant. At īter īsulas rubri pcipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis qdē modis: sed maxīe euectæ ī sūma pelagi aut meridiāo tēpore blāāito emi nēte toto dorso p trāquillia fluitātes. Quæ uoluptas libere spirādi ī tātum fallit oblitas sui ut solis uapore siccato cortice nō queant mergi: īuiteq; fluuitēt opportunæ uenātium pdæ Ferunt & pastū egressas noctu: auideq; saturatas laxari. Atq; ut remearint matutino sūma ī aqua obdormiscere: id p distertētium sonitu. Tuncq; leuiter capti. Annatare enī singulis ternos: a duob⁹ ī dorsum uerti: a tertio laqueū iniici supīæ. atq; ita ad terrā a plurib⁹ trahi. ī phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroq; ueniūt tēpore statuto āni ināmnē eleutheꝝ effusa similitudīe. Dētes nō sunt testudini: sed rostri margines acuti spna pte īferionē claudēte pixidium mō. In mari uiuunt cōchiliis tāta oris duritia: ut lapides cōminuāt. In terrā egressæ ī hærbis pariūt oua auiū ouis similia ad cētena numero. Eaq; defossa extra aquas & coopta terra ac pauita pectore & cōplanata īcubāt noctib⁹: educāt fœtus annuo spatio. Quidā oculis spectādo quoq; otia foueri ab iis putāt. Fœmina coitum fugere. donec mas festucā aliquā īponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habēt: ut ī lyra annexis cornib⁹ latis: sed mobilib⁹: quoꝝ ī natādo remigio se adiuuāt. Celtinū genus id uocat eximiæ testudinis sed raræ. Naq; qsi scopuli pacuti chelonophagos terrēt. Troglodytæ autē ad quos adnatāt ut sacras adorāt. Sūt & terrestres: quæ ob id ī operib⁹ chersinæ uocātur in africæ desertis. q pte maxīe sitiētib⁹ harenis squalēt roscido (ut creditur) humore uiuētes. Neq; ibi aliud aīal puenit.

Quis primus testudines secare īstituit. Ca. XI.

t Estudinum putamina secare in lamīas: lectosq; & repositoria his uestire Corbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Ca. XII.

a Quatiliū tegmēta plura sunt. Alia corio & pilis teguntur ut uituli: hippopotami. Alia corio tantū ut delphini. Cortice ut testudines. Silicum duricia ut ostreæ & cōchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspa cute ut squatina: qua lignum & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. Ca. XIII.

q Væ pilo uestiuntur aīal pariunt ut pstis: balena: uitulus. Hic parit ī terra pecudum more. Secundo ptus reddit initu. Canum mō cogæret: & parit nunq̄ geminis plures. Educat māmis fœtū. Nō ante. xii. diē deducit ī mare: ex eo subinde assuefaciēs. Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. Ipsis in sōno mugitus. Vnde nomen uituli accipiunt. Tenent disciplinam: uoce pariter & uisu populum salutant. Condito fremitu noīe uocati respondent. Nullum animal grauiore sūno præmitur. Pinnis quibus in mari utunt humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorescere. Præterea dextere dennæ ui soporiferam inesse sōnosq; allicere subitam capiti.

De piscibus pilo carētibus: & quomō pariant: & quot eoꝝ genera. Ca. XIIII.

p Ilo carentium duo omnino animal pariunt: delphinus ac uipera. Pisciū speties sūt. lxxiiii. præter crustis intecta quæ sunt. xxx. De singulis alias dicemus Nunc enim naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multorum. Ca. XV.

p Ræcipua magnitudine tynni. Inuenimus talenta. xv. pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmū. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores. Sylurus in nilo: eos in rheno: attilius in pado inertia pinguescens ad mille aliquando libras cathenato captus hamo: nec nisi bonum iugis extractus. Atqui hunc mimus appellatus clupea uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens morsu exanimat. Sylurus grassatus ubicunq; est omnē aīal appetēs: eqnos innatantes sæpe demergēs

p̃cipue ĩmeno germanie ãne pp lilbou͂.Et ĩdanubio mari extrahiť porculo marino similim⁹
Et in boristhene memorať p̃cipua magnitudo nullis ossibus spinisue ĩtersitis:carne p̃dulci
In gãge indiæ platanistas uocãt rostro delphini & cauda magnitudine au͂t.xv. cubitoꝝ.In
eodẽ esse.Stati⁹ Sebosus haud modico miraculo affert uermes brãchiis binis.lx. cubitoru͂
ceruleos:ꝗ nomẽ a facie traxeru͂t.His tãtas esse uires ut elephãtos ad potu͂ uenientes mordi
cus cõpræhẽsa manu eoꝝ abstrahãt.Tynni mares sub uẽtre nõ habẽt pinnã. Intrãt magno
mari põtu͂ uerno tp̃e gregatĩ:nec alibi fœtificãt.Cordilla appellaťpart⁹ꝗ fœtas redeu͂tes in
mare autu͂no comitať.Limose uero aluto pelamedes incipiu͂t uocari:& cu͂ annuu͂ excesse-
re tẽpus tynni.Hi mẽbrati cæsi ceruice & ab dominæ cõmẽdať:acꝗ edulio recẽti du͂taxat
& tu͂ quoꝗ graui ructu:cætera parte plenis pulmẽtis sale asseruãtur.Melãdria uocať cæsis
quernis assulis similima Vilissima ex his quæ caudæ ꝓxima ꝗa pingui carẽt: ꝓbatissima ea ꝗ
faucib⁹.At in alio pisce circa caudã exercitatissima.Pelamides in alica coctæ particulatiꝗ
cõsectæ in genera ciboru͂ dispariunť.Pisciu͂ genus oẽ p̃cipua celeritate adolescit:maxime ĩ
põto. Causa multitudo amniu͂ dulces in ferẽtiu͂ aquas:amiã uocãt:cuius ĩcremẽtu͂ singulis
diebus ĩtelligiť.Cu͂ tynnis hæc & pelamides in põtu͂ ad dulciora pabula intrãt gregati cu͂
suis quæꝗ ducib⁹ & primi oĩum scõbri. Quibus & in aquis sulphureus color:extra ꝗ cæ-
teris.Hispaniæ cætarias hi replent tynnis nõ cõmeãtibus.Sed in põtu͂ nulla intrat:bestia pi
scibus malefica:p̃ter uitulos & paruos delphinos. Tynni dextera ripa intrãt:exeu͂t leua. Id
accidere existimat ꝗa dextro oculo plus cernu͂t utroꝗ hebete natura. Est in euripo thracii
bosphori quo propõtis euxino iu͂gitur in ipsis europã asiãꝗ seperãtis freti angustiis saxu͂
miri cãd oris a uado ad su͂ma plucẽs iuxta calcedonẽ in latere asiæ.Huius aspectu repente
territi semp̃ aduersus bizantii ꝓmõtoriu͂ ex ea causa appellatu͂ auricornu p̃cipiti petu͂t ag-
mine.Itaꝗ oĩs captura bizãtii est magna calcedonis penuria.M.P.medie inter fluẽtis euri-
pi.Opperiu͂tur autẽ aquilonis flẽtu͂ ut secundo flatu excãt expõto:nec nisi intrãtes pontu͂
bizãtii capiu͂tur.Bruma nõ uagãtur. Vbicu͂ꝗ dep̃hẽsi usꝗ ad æquinoctiu͂ ibi hybernãt. idẽ
sæpe nauigia uelis euntia comitãtes mira quadã dulcedine p̃ aliquot horaru͂ spatia & passu
um milia a gubernaculis nõ separãtur:ne tridẽte ꝗdẽ in eos sæpius iacto territi. Quidã eos
qui hoc etynnis faciãt põpilos uocãt.Multi in propõtide æstuãt põtu͂ nõ intrãt. Itẽ sole cu͂
rõbi intrent.Nec sæpia est soleæ loligo repiantur.Saxatiliu͂ turdus & merula desunt: sicut
cõchilia cu͂ ostreæ abundẽt.Oĩa au͂t hybernãt in egeo.Intrantiu͂ pontum soli non remeant
trichiæ.Græcis enĩ in plerisꝗ noĩbus uti par erit.ꝗn͂ aliis atꝗ aliis eosdẽ diuersi appellaue
re tractus:Sed hi soli histru͂ amnẽ subeunt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticu͂ mare
deflu͂ut.Itaꝗ & illic descẽdẽtes nec unꝗ̃ subeu͂tes e mare uisuntur. Tynnoru͂ captura est a
uergiliaru͂ exortu ad arcturi occasum.Reliquo tẽpore hiberno latẽt in gurgitibus imis.ni
si tẽpore aliquo euocati:aut pleniluni.Pinguescu͂t & in tantu͂ ut dehiscant.Vita longissima
his biẽnio.Animal est pauru͂ scorpionis effigie aranei magnitudine.Hoc se & tynno & ei ꝗ
gladius uocatur:crebro delphini magnitudinẽ excedẽti sub pinna affigit aculeo: tantoꝗ
infestat dolore:ut naues sepæ numero exiliãt.Quod & alias faciu͂t alioru͂ uim timẽtes:mu
giles maxime: tã præcipuæ uelocitatis ut trãsuersa nauigia interim superiactent.

De auguriis & diuersitate piscium. Ca. XVI.

S Vnt & piscibus præscita in hac parte auguria siculo bello ambulãte in littore Au-
gusto piscis e mare ad pedes eius exiliit quo argumẽto uates respõdẽre Neptunu͂
patrẽ adoptãtẽ eu͂ sibi Sexto Põpeio repudiato. Tanta terat naualis rei gloria: sub pedib⁹
Cæsaris futuros qui maria tẽpore illo tenerẽt. Pisciu͂ fœminæ maioẽs ꝗ̃ mares.In quodã
genere oĩno nõ sunt mares:sicut in erythinis & chromibus.Oẽs enĩ ouis grauidæ capiun-
tur.Vagãtur gregatim fere cuiusꝗ generis squamosi.Capiu͂tur ante solis ortu͂. Tu͂ maxi-
me pisciu͂ fallitur uisus.Noctibus quidẽ illustrib⁹ aquæ ꝗ̃ die cernu͂t. Aiu͂t & si itereť gur-
ges ĩteresse capturæ.Itaꝗ plures secu͂do tractu trahi ꝗ̃ primo gustu olei maxĩe.dein modi
cis ĩbrib⁹ gaudẽt alu͂turꝗ.Quippe & aru͂dines ꝗ̃uis in palude ꝓgnatæ:nõ tñ sine ĩbre ado
lescu͂t.Et alias ubicu͂ꝗ pisces in eadẽ aqua assidui si nõ affluat exanimãtur.Prægelidẽ hye-
mẽ oẽs sentiu͂t sed maxime qui lapidẽ hẽre ĩ capite existimãtur ut lupi:coratini:sciena: pa-
gri:Cu͂ asp̃e hyemes fuere:multi cæci capiu͂tur.Itaꝗ his mẽsibus iacẽt in spelu͂cis cõditi: si-
cut in terrestriu͂ genere retulimus.Maxime hipurus & coratinus hyeme nõ capi : præterꝗ̃
æstatis diebus paucis & iisdẽ semp̃.Itẽ murena & orphus:cõger:percæ:& saxati es oẽs. ter

ta quidẽ hoc est uado imaris excauato cõdi per hyemes torpidinẽ pistã soleãq tradunt. Quidẽ rursus æstus impatiẽtia mediis feruoribus sexagenis diebus latẽt ut glaucus: aselli auratæ. Fluuiatiliũ sylurus caniculæ ex ortu syderatur: & alias fulgore sopitur. Hoc in mari accidere cyprio putant: & alioquin totũ mare sentit exortũ eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferũtur: ab imo uersa omnia.

De mugili & aliis piscibus: & quod nõ idẽ ubiq placcãt. Ca. XVII.

m Vgilũ natura ridet: in metu capite abscõdito totos se occultari credẽtiũ. Iisdẽ tñ tãta facilitas: ut in phœnice & narbonẽsi ꝓuintia coitus tpe uiuariis marẽ linea lõginqua per os ad brãchias religata emissũ in mare: eadẽq linea retractũ fœmiæ sequãtur ad littus: rursusq fæminã mares part⁹ tpe. Apud antiquos pisciũ nobilissimus habitus accipẽser. unus oium squamis ad os uersis cõtra aquã nando meat: nullo nuue in honore est. Quod qdẽ miror: cũ sit rarus inuẽtu. Quidã eũ elopẽ uocãt. Postea ꝓcipuã auctoritatẽ fuisse lupo & asellis. Cornelius nepos & Laberius poeta minorũ tradidere. Luporũ laudatissimi q appellãtur lanati a cãdore mollitiaq carnis. Asellorũ duo genera collyri miores & rhachi: qui nõ nisi in alto capiũtur. lõq ꝑlati ꝑoribus. At in lupis in amne capti ꝑferuntur. Nũc sacro dat̃ ꝑncipat⁹ qui solus pisciũ dicit̃ ruminare: herbisq uesci: nõ aliis piscibus: mari carpachio maxime frequẽs. Promũtoriũ tradis lectũ spõte nunq̃ trãsit. Inde aduectos Tiberio Claudio ꝑncipe Optatus Eliptius præfectus classis inter hostiẽsem & cãpaniæ horam sparsos disseminauit. Quinquẽnio fere cura est adhibita: ut capti rederentur mari. Postea frequẽtes inueniũtur italiæ littore nõ ante ibi capti. Admouitq sibi gula sapores piscibus satis & nouũ icolã mari dedit: ne qs pegrinas aues romæ parere miret̃. Proxima est hic mẽsa generis dũtaxat mustellarũ: quas mirũ dictu inter alpes lacusq retiæ bigrãtinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis: sicut magnitudo modica: binasq limas põderis raro admodũ exuperãt: nec in uiuariis piscinisq cescunt. septẽtrionalis tm̃ hos & ꝓxima occidẽtis parte gignit oceanus. Cætera eorũ genera plura. Nã & alga uescũtur & ostreis & limo & aliorũ pisciũ carne & barba gemina insigniũtur inferiori labor. Alutariũ ex his uilissimi generis appellãt. Hũc semꝑ comitatur sargus nomie alius piscis & cœnũ fodiẽte eo excitatũ deuorat pabulũ nec littoralibus gratia. Laudatissimi cõchyliũ sapiũt. Nomẽ his fenestella a colore mulleorũ calciamẽtorũ datũ putat. Pariũt ter anno. His certe totiẽs fœtura apparet Mullũ expirãtam uersicolori quadã & numerosa uarietate spectari ꝓceres gulæ narrãt rubẽtiũ squamarũ multiplici mutatione pallescentẽ utiq si utro spectet̃ inclusus. M. Apitius ad omnẽ luxũ ingeniũ maius in sotiorũ garo (nã ea quoq res cognomẽ iuenit) necari eos ꝑcellẽs putauit: atq e iecore eorũ alecẽ excogitare ꝓuocauit. Id enĩ est facilius dixisse: q̃ qs uicerit. Asinius celer cõsularibus hoc pisce prodigus Claudio principe unũ mercatus octo milibus nũmũ. Nullus æque reputatione aufert trãsuersum animũ ad cõtemplationẽ eorũ qui in cõquæstione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos querebãtur. Adhuc coci triumphorũ præciis parãtur: & equorũ pisces. Nullusq prope iam mortalis æstimatur pluris: q̃ qui peritissime censum domini mergit.

De nullo: salpa: & salmone. Ca. XVIII.

n Vllũ. lxxx. librarũ in mari rubro captũ Licinius Mutianus ꝑdidit. Quãta mercatura cũ luxuria suburbanis littorib⁹ inuẽtũ est. Et hæc natura ut alii alibi pisces ꝑncipatũ obtineãt. Coracinus in ægypto. zeus idẽ faber appellat̃ gadib⁹. Circa ebusum salpa. obsenus alibi: & qui nusq̃ ꝑcoqui possit nisi ferula uerberat⁹. In aqtania salmo fluuitatilis marinis oibus ꝑfert. Pisciũ alii brãchias multiplices habẽt alii simplices alii duplices. His aquã acceptã ore remittũt. Senectutis indiciũ squamarũ duritia quæ nõ sunt oibus similes. duo lacus italiæ in radicibus alpiũ larius & uerbanus appellant̃ in qbus pisces oibus annis uergiliarũ ortu existũt squamis cõspicui crebris aquæ præacutis clauorũ caligriũ effigie: nec amplius q̃ circa eũ mẽsem uisunt̃. De exocœto. Ca. XIX.

Iratur arcadia suũ exocœtum appellatũ ab eo quod in siccũ soni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic traditur & sine branchiis. Idem aliquibus andonis dictus.

Exeunt in terrã & qui marini mures uocãtur: & polypi: & murenæ. Quin & in idiæ fluminibus certũ genus pisciũ: ac deinde resilit. Nã stagna & amnes trãseũt: plerisq & euidẽs rõ est: ut tuto fœtus edant: quia nõ sint ibi qui deuorent fœtus: fluctusq minus sæuiant. Has itelligi ab his causas seruariq tẽporũ uices magis miretur: si quis reputet quoto

cuicꝗ hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figura corporum. Ca. XX.

Arinorũ alii sunt plani ut rumbi soleæ ac pasceres: qui a rumbis situ tm̃ corporum
m differunt. Dexter resupinatus est illis. pasceri leuus. Alii longi ut muræna: conger.
Ideo pẽnarũ quoqꝫ fiunt discrimina: quæ pedũ uicæ datæ sunt piscibus. Nullis su-
per quinas. Quibusdã binæ: quibusdã trinæ: aliquibus nullæ: In fucino tantũ lacu piscis est
qui octonis pẽnis natat. binæ oĩno longis: ut lombricis & anguillis & cõgris. Nullæ ut mu-
renis. quibus nec brãchiæ. Hæc oĩa flexuoso corporũ impulsũ ita mari utũtur: ut serpentes
terræ in sicco quoqꝫ repũt. Ideo etiã uiuatiora talia. Et e planis aliqua non habent pennas
ut pastinacæ. Ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur ut polypi quoniã pe-
des uicem pẽnarum præstant. De anguillis. Ca. XXI.

Nguillæ octonis uiuũt annis. Durãt & sine aqua senis diebus aqlone spirãte. austro
a paucioribus At hyemẽ æedẽ in axigua aqua nõ tollerãt: nec in turbida. ideoqꝫ cir-
ca uergilias maxime capiũtur: fluminibus tũ præcipuæ turbidis. Pascũtur noctibus
examines piscium sole non fluitant. De lacu benacu. Ca. XXII.

Acus est italiæ benacus in ueronẽsi agro minciũ annẽ transmittẽs: ad cuius emer-
l sus annuo tẽpore octobri fere mẽse autũnali sydere ut palã est hymato lacu fluctibꝰ
glomeratæ uoluũtur in tãtũ mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob
hoc ipsum fabricatis singulorũ miliũ globi reperiãtur. De murena. Ca. XXIII.

Vrena quocũqꝫ tpe parit cũ cæteri pisces stato pariãt. Oua eius citissime crescũt in
m sicco littore: elapsas uulgus coitu serpẽtiũ impleri putat. Aristoteles mirinũ uocat
marem qui generat. Discrimẽ esse ꝙ murena uaria & infirma sit mirinus unicolor
& robustus. Dẽtesqꝫ extra os habeat. In galia septẽtrionali murenis oĩbus dextera in ma-
xilla septenæ maculæ ad formã septẽtrionis aureo colore fulgẽt dũtaxat uiuẽtibus: pari-
terqꝫ cũ aĩa extingũtur. Inuenit in hoc aĩali documẽta seuitiæ Vedius Pollo eques Roma
nus ex amicis Diui augusti uiuariis earũ ĩmergẽs dãnata mãcipia: nõ tanꝗ ad hoc feris ter-
rarũ nõ sufficiẽtibus: sed quia in alio genere totũ pariter hoĩem distrahi spectare nõ pote-
rat. Ferũt ac etiã gustu precipuæ eas in rabiẽ agi. Tenuissimum his tergus. Contra anguil-
lis crassius: eoqꝫ uerberari solitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit nõ
institutam. De planis piscibus. Ca. XXIIII.

Lanorũ pisciũ alterũ est genus: quod pro spina carthilaginẽ habet: ut rapæ: pastina
p cæ: squatinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aquilæ ranæ nominibus græcia appellat.
Quo numero sunt squali quoqꝫ ꝗuis non plani. Hæc græce in uniuersum selache
appellauit. Aristoteles primus. Hoc noĩe eius ĩposito nos distinguere nõ possumus: ut in
carthilaginata appellare libeãt: Oĩa aũt carniosiora sunt talia: & supina uescũtur: ut in del-
phinis diximus. Et cũ ceteri pisces oua pariãt: hoc genus solũ ut ea quæ cete appellant aĩal
parit excepta quã ranã uocant. De echeneide. Ca. XXV.

St paruus admodũ piscis asuerus petris echeneĩs appellatus. Hoc carinis adherẽte
e naues tardius ire credũtur. Inde noĩe ĩposito. Quã ob causam amatoriis quoqꝫ ue-
neficiis infamis est & iudiciorũ ac litiũ mora. Quæ crimina una laude pensat. Flu-
xus grauidarũ utero sistẽs: partusqꝫ cõtinẽs ad puerperiũ. Tanem in cibos nõ admittiẽ. Pe-
des eũ habere arbitratur Aristoteles: ita posita penarũ similitudine. Mutianus muricẽ esse
latiorẽ purpura: neqꝫ aspero neqꝫ rotũdo ore: neqꝫ in angulos ꝓdeũte rostro: sed simplice
cõcha utroqꝫ latere sese colligẽte. Quibus inhærẽtibus plenã uentis stetisse nauẽ portãtẽ
nuncios a Periãdro ut castrarentur nobiles pueri conchasqꝫ quæ id præstiterũt apud gnidi
orum. Venerẽ coli. Trebius niger pedalẽ esse & crassitudine quinqꝫ digitorũ. naues mora-
ri. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale. ut aurũ quod deciderit in altissimos puteos
admotus extranat. De uarietate naturæ piscium. Ca. XXVI.

Vtãt pisces colorẽ. Candidæ hyeme menæ. & fiunt æstate nigriores. Mutat & phi-
m cis reliquo tempore cãdida: uere uaria. Eadẽ pisciũ sola nidificat ex alga: atqꝫ in nĩ
do parit. Volat irundo sane per quã similis uolucri hyrundini.

De miluo pisce & dracone marino. Ca. XXVII.

i Tem miluus subit in sũma maria piscis ex argumẽto appellatus lucerna: linguaqꝫ
ignea per os exerta trãqllis noctibus relucet. Attollit cornuta'e mari sexquipedalia

fere cornua: quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus atq; imissus in harenã cauernã sibi rostro miro celeritate excauat. De piscib⁹ sãguie carẽtib⁹. Ca. XXVIII.

p Isciũ quidã sanguine carẽt. de quibus dicemus. Sunt aũt tria genera. In primis quæ mollia appellãtur. Deinde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis conclusa duris Molia sunt loligo sæpia polypus & cætera eius generis. His caput inter pedes & in uentre Pediculi octoni oĩbus. Sæpie & loligini pedes duo. Ex his lõgissimi & asperi euibus ad ora admouẽt cibos. & in fluctibus se uelut anchoris stabiliũt cæteri cirri cũ quibus uenantur. De loligie & sæpiis & poiipis & naupliis. Ca. XXIX.

l Oligo etiã uolitat extra aquã se efferẽs: quod & pectũculi faciũt sagittæ mõ Sæpiarũ generis mares uarii & nigriores: cõstantiæq; maioris. Percussæ tridente fœmine auxiliant. At femina icto mare fugit. Ambo autẽ ubi sensere se apprehendi effuso atramẽto quod pro sanguine his est infuscata aqua abscondũtur. Poliporũ multa genera. Terreni maiores quã pelagici: & oẽs brãchiis ut pedib⁹ ac manibus utũtur. Cauda uero q̃ est bisulca & acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua trãsmittũt mare. eamq; mõ in dextrã partẽ mõ in sinistrã trãsferũt. Natãt obliq̃ in caput quod ꝑdurũ est suffocatione uiuẽtibus. Caterterũ ꝑ brachia uelut acceptabilis dispersis eo hausto quodãmõ cui adherescũt tenẽt supini. ut auelli nõ queãt. Vada nõ apprehẽdũt: & grãdibus minor tenacitas. Soli molliũ in siccũ exeũt dũtaxat asperũ. Leuitatẽ odere. Vescũtur cõchyliorũ carne. quoꝝ cõchas cõplexu crinimũ frãgũt. Itaq; ꝑiacẽtib⁹ testis cubile eorũ dep̄hẽdit. Et cũ alioquin brutũ habeat aĩal: ut quod ad manũ hoĩs adnatat in re quodãmõ familiari callet. Oĩa in domũ cõportat: de in putamina rosa carne egerit: annatãtesq; pisciculos ad ea uenat. Colorẽ mutat ad similitudinẽ loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id enĩ a cõgris euenit ei. Sed renasci sicut colchotis & laceriis cauda haud falsum. Inter p̄cipua aũt miracula est q̃ uocat nauplios: ab aliis põpilos. Supinus in sũma æquoꝝ ꝑuenit ita se paulatĩ subrigẽs: ut emissa oĩ per fistulã aqua uelut exoneratus sñia facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquẽs mẽbranã inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in auras cæteris subremigãs brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit. Ita uadit alto liburnicarũ gaudẽs imagine. Si q̃d pauoris interueniat hausta se mergẽs aqua.

De onigena locustus & cancris cocleis & conchis. Ca. XXX.

Olyporũ generis onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eam cõsectãtibus. Polypibinis mensibus cõdũtur. Vltra bimatũ nõ uiuũt. Pereũt autem tabe semp. Fœminæ celerius & fere a pautu. Nõ sunt prætereũda & L. Luculo procõs betiæ cõperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cõcharũ. Illas ad tactũ cõprimi præcidẽtes brachia eorũ: utroq; escã expræd ãte capere. Carẽt cõche uisu oĩq; sensu alio quã cibi & piculi. Insidiãtur ergo polypi apertis. Impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur: ita securi grassantur: extrahuntq; carnes. Illæ se cõtrahũt: sed frustra discuneatæ. Tãta solertia aĩaliũ heletissimus quoq; est præterea negat ullũ esse atrocius animal ad cõfitendũ hominẽ in aqua. Luctat enĩ cõplexu: & sorbet acceptabulis ac numeroso suctu detrahit eũ. In naufragos urinantisue impetũ capit. sed si inuertatur: elangnescit uis. Exporigũtur enim se resupinati. Mire oibus marinis expectẽtibus odorem quoq; eorum. Qua de causa & nassis illinũtur. cætera quæ idẽ retulit mõstra propiora possunt uideri. Carteiæ in cetarsis assuetus quidã polypus exire e mari in lacus eorũ aptos: atq; ibi salsamẽta populari. Cõuertit in se custodũ indignationẽ assiduitate furti immodici. Sæpes erant his oblectæ. Sed hac transcendebat per arborem: nec deprændendi potuit nisi canũ sagacitate. Hi redeuntẽ circunuafere noctu concitiq; custodes expauere nouitatem. Primũ omniũ magnitudo inaudica erat. Deinde color muria obiiti opore dirisQuis ibi polypum eypectasset: aut ita cognosceret. Cum monstro dimicare sibi uidebatur Namq; & flatu terribili canes agebat: nunc extremis crinibus flagelatos: nunc robustioribus branchiis clauarum modo incussos: ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostẽdere Lucullo cauut eius doli magnitudine amphorarũ. xv. capax atq; (ut ipsius Trebii uerbis utas branchias quas uix utroq; brachio completi esset clauarum modo torasas : longas pedum. xxx. acceptabulis siue calliculis urnalibus peruiũ modo. Dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo pẽpẽdere põdo septingentorum. Sæpias quoq; & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud iden auctor est. In nostro mari

loligines quinũ cubitorũ capiuntur: ſæpiæ binũ. Neqꝫ his bimatu longior uita. Nauigerẽ ſimilitudiné & aliã in ꝓpõtide uiſã ſibi ꝓdidit. M. cõchã eſſe achãti mõ carinatã inflexa pup pe prora roſtrata. In hãc cõdi naupliũ aĩal ſæpie ſimile ludẽdi ſocietate ſola. Duobus hoc fieri generibus. Trãquillo enĩ uectoré demiſſis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus ĩui tenti eaſdé in uſu gubernaculi porrigi. pãdiqꝫ cõcharũ ſinus aura. Huius uoluptaté eé ut ferat illius ut regat. Simulqꝫ eãdé deſcẽdere incluſo ſinu fluctu hauſto territã uiſꝫ. Id enĩ ut cõſtat rumore nauigãtiũ humana calamitas in cã eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniũtur ĩ eo genere: quod caret ſanguine. Latẽt mẽſib^{9} q̃nis. Similiter cãcri qui eodẽ tpe occultãtur & ambo ueris principio ſenectuté anguiũ more exuũt reuocatiõe tergorũ. Cætera in aq̃s natãt locuſtæ reptãtiũ mõ fluitãt. Si nullus ĩgrauat metus: recto meatu cornib^{9} quæ ſũt ro tũditatæ p̃pilata ad latera porrectis. Iiſdé erectis in pauore obliquæ in latere ꝓcedũt. Cor nibus inter ſe dimicãt. Vnũ hoc aĩaliũ niſi uinũ feruẽti aqua incoquatur: fluida carne non habet callum.

De cancris. Ca. XXXI.

u Iuũt petroſis locis cãcri mollib^{9}. Hyeme aprica loca ſectãtur: Aeſtate in opaca gur gitũ recedũt. Oĩa eius generis hyeme lædũtur autũno & uere pingueſcunt. & ple nilunio magis q̃a nocte ſydus tepido fulgore mitificat. Cãcrorum gene earabi aſtaci: taci neæ paguri heracleotici: leones & alia nobiliora. Carabia a cæteris cãcris cã diſtãt. In phœni ce hippoe uocanť tãte uelocitatis ut cõſeq̃ nõ ſit. Cãcris uita longa. Pedes octoni oĩbus in obliquũ flexi. Fœminæ p̃mus pes duplex mari ſimplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Sup̃ior pars in p̃morib us his moueť inferiore ĩmobili. Dextrũ brachiũ oĩb^{9} ma ius. Vniuerſi ubi aliq̃n cõgregãtur os põti euĩcere nõ ualẽt. Quãobré egreſſi circũeũt ap paretqꝫ tritũ iter Pinnoteras uocať minim^{9} ex oĩ genere. Iõ oportunus iniuriæ: huic ſoler tia eſt in aneũ oſtrearũ teſtis ſe cõdere & cũ accreuerit migraré in capaciores. Cãcri in pauo re ẽt retrorſũ pari uelocitate redeũt. Dimicãt inter ſe ut arietes diuerſis cornib^{9} incurſan tes. Cõtra ſerpẽtiũ ictus medẽtur. Sole cãcri ſignũ trãſeũte & ipſoꝝ cũ examinati ſint cor pus trãſfigurari in ſcorpiones narranť in ſicco. Ex eodẽ genere ſunt echini: quibus ſpinæ ꝓ pedibus. Ingredi eſt his ĩ orbẽ uolui. Itaqꝫ detritis ſæpe aculeis ĩueniũtur. Ex his echinome træ appellãtur quoꝝ ſpinæ longiſſime: calices minimis. Nec oĩbus idẽ uitreus color. Circa turonẽ candidi naſcũtur: ſpina parua: Oua oĩum amara: q̃na numero. Ora in medio corpo re in terrã uerſa. Tradũt ſæuitia maris præſagire eos: correctiſqꝫ operiri lapillis: mobilitaté qꝫ põdere ſtabiliẽtes nolũt uolutatione ſpinas atterere. Quod ubi uidere nautici ſtati plu ribus anchoris nauigia infreant.

De cocleis. Ca. XXXII.

i N eodem genere ſunt cocleæ aquatiles terreſtreſqꝫ exerentes ſe domicilio binaqꝫ ceu cornua protẽdẽtes cõtrahẽteſqꝫ: oculis carẽt: ideoqꝫ corniculis prætentãt iter.

De pectinibus. Ca. XXXIII.

p Ectines in mari ex eodẽ genere habẽtur. Recõditi & ipſi in magnis frigorib^{9} ac ma gnis æſtibus: ungueſqꝫ uelut ignæ lucẽtes in tenebris etiã uelut in ore mãdẽtiũ. Fir mioris iã teſtæ murices & cõcharũ genera in q̃bus magna ludẽtis naturæ uarietas: tot coloꝝ differẽtiæ tot figuræ. planis & cõchauis: lõgis. lunatis: in orbẽ circũactis: dimidio orbe cæſis: ĩ dorſũ elatis: leuib^{9}: rugatis: dẽticulatis: ſtriatis: uertice mutricati ĩ torto mergi ne in mucronẽ emiſſo: foris effuſo: ĩtus replicato: iã diſtictione uirgulata: crinita: criſpa: cu niculatim pectinatim ĩbricatim undata cãcellati reticulata: in obliquũ: in rectũ expãſa: pa redẽſata porrecta ſumata: breui nodo ligatis: toto latere cõnexis adplauſum aptis: adbuc cinã recuruis. Nauigãt ex his neritæ. præbẽteſqꝫ cõcauã ſibi parté & alterã aure opponen tes ꝑ ſũma æquorũ uelificãt ſaliunt pectines & extra uoluptãt: ſeque & ipſi carinant.

De diuitiis marinis. Ca. XXXIIII.

ſ Ed quid hæc tã parua cõmemoro: cũ populatio morũ atqꝫ luxuria nõ aliũde maior q̃ e cõcharũ genere proueniat. Iã quidẽ ex tota rerũ natura dãnoſiſſimũ uentri ma re eſt tot modis: tot menſis: tot piſciũ ſaporibus: quibus præcia capientiũ periculo fiunt.

Quomodo noſcantur: & ubi: & quõ inueniuntur margarite. Ca. XXXV.

ſ Ed quota hæc portio eſt reputãtib^{9} pupuras cõchilia: margaritas. Parũ. ſ. fuerat ĩ gu las cõdi maria: niſi manib^{9}: aurib^{9}: capite: toto corpore a fœminis iuxta uiriſqꝫ geſta renť: q̃d mari cũ ueſtib^{9}. q̃d undis fluctibuſue cũ uellere. Nõ recte recipit hæc nos reꝝ na tura niſi nudos. Eſto ſi tanta uentri cũ eo ſotiatas. quid tergori. Parũ ſit niſi quid ueſtimur

periculis etiã ueſtiamur. Adeo per totũ corpus aĩe hoĩs periculo quæſita maxime placent.
Principũ ergo culmẽq; oĩm re℞ p̃cii margaritæ tenẽt. Indicus maxĩe has mittit ocean⁹. In-
ter illas belluas tales tãtaſq; quas dixim⁹ p tot maria uenientes tã lõgo terrarũ tractu: e tan-
tis ſolis ardorib⁹: atq; indicis quoq; ĩſulis petũtur & ad modũ paucis. Fertiliſſima eſt Ta-
probane & torois ut dixim⁹ in circuitu mũdi. Itẽ pimula p̃mõtoriũ indiæ. Præcipuæ autẽ
laudãtur circa arabiã in pſico ſinu maris rubri. Origo aũt atq; gẽitura cõchæ eſt aut multũ
oſtrearũ cõchis differẽs. Has ubi genitalis ãni ſtimulauerit hora pãdẽtes ſeſe quadã oſcita
tione ĩpleri roſcido cõceptu tradũt. grauidas poſtea eniti: partũq; cõcharũ eſſe margaritas
pro qualitate roris accepti. Si purus ĩfluxerit cãdorẽ cõſpici. Si uero turbidus & fœtũ ſor-
deſcere. Eũdẽ pallere cælo minãte cõceptũ. Ex eo q̃ppe cõſtare cœliq; eis maiorẽ ſocietatẽ
eẽ q̃ maris: ĩde nubilũ trahit colorẽ: aut pro claritate matutina ſerenũ. Si tẽpeſtiue ſaciẽtur
grãdeſcere & part⁹. Si fulgeret cõprimi cõchas. ac p ieiunii mõ minui. Si uero & tonuerit:
pauidas ac repẽte cõpreſſas q̃ uocãt phiſemata efficere ſpẽm: uerũ ĩani inflatã ſine corpore.
hos eſſe cõcharũ abort⁹: ſani q̃dẽ part⁹ multiplici cõſtãt cute: nõ ĩproprie callũ ut exiſtima
ri corporis poſſit. Itaq; & purgãtur a piſcis. Miror ipſo tñ eas cælo gaudere: ſole rubeſcere
candorẽq; pdere ut corpus humanũ. Quare p̃cipuũ cuſtodiũt pelago altius merſæ q̃ ut pe
netrẽt radii. Flaueſcũt tñ & illæ ſenecta: rugiſq; torpeſcũt: nec niſi in iuuẽta cõſtat ille qui
quærit̃ uigor. Craſſeſcũt etiã in ſenecta: cõchiſq; adhereſcũt nec iis auelli queũt: niſi lima.
Quib⁹ una tantũ eſt facies & ab ea rotũditas: auerſis planicies: ob id tympania noĩant. Co-
herẽtes uidemus in cõchis ac dote unguẽta circũferẽtib⁹. Cætero in aqua mollis unio: exẽ-
ptus p̃tinus dureſcit. Cõcha ipſa cũ manũ uidet cõprimit ſeſe opitq; opes gnara p̃pter illas
ſaperi. manũq; ſi preueniat acie ſua abſcidit: nulla iuſtiore pœna: & aliis munita ſuppliciis.
Quippe inter ſcopulos pars maior ĩuenit̃ ſed in alto quoq; comitãtur marinis canibus. nec
tñ aures feminarũ arcent̃. Quidã tradũt ſicut apibus ita cõcharũ examinibus ſingulas ma-
gnitudine & uetuſtate p̃cipuas eſſe ueluti duces mire ad cauẽdũ ſolertiæ. Has urinãtiũ cu
ra peti: Illis capitis facile cæteras palãtes rhetibus ĩcludi. Multo deĩde obrutas ſale in uaſis
fictilibus eroſa carne oĩ nucleos quoſdã corporũ hoc eſt uniones decidere ima. Vſu atteri
nõ dubiũ eſt: colorẽq; indiligẽtia mutari. Dos oĩs in cãdore magnitudine orbe leuore pon
dere: haud p̃mptis rebus in tãtũ ut nulli duo repiẽtur ĩdiſcreti. Vñ nomẽ unionũ romanæ
ſcilicet ĩpoſuere deliciæ. Nã apud græcos nõ eſt: nec apud barbaros inuẽtores eius aliud q̃
margaritæ. Et in cãdore ipſo magna differẽtia. Clarior in rubro mari reptus. ĩdicus ſpecu-
lariũ lapidũ ſquamas aſimilat: alias magnitudĩe p̃cellẽs. Sũma laus coloris eſt exalũinatos
uocari. & p̃cerioribus ſua gratia elẽcos appellãt faſtigiata lõgitudine alabaſtro℞ figura in
pleniore orbe deſinẽtes: hos digitis ſuſpẽdere: & binos ac ternos auribus. fœminarũ gloria
eſt. Subeũt luxuriæ eius noĩa & tedia exq̃ſita pditione potatu. Siq̃dẽ cũ id fecere crotalia
appellãt ceu ſono quoq; gaudeãt & colliſu ipſo margaritarũ. Affectãq; iã & paupes lictorẽ
fœmine in publico unionẽ eſſe dictitãtes. Quin & pedibus: nec crepidarũ tm̃ obſtragulis:
ſed totis ſocculis addũt. Neq; enĩ geſtare iã margaritas: niſi calcẽt. ac p uniones etiã ambu
lẽt ſatis eſt. In noſtro mari repiri ſolebãt. Crebri⁹ circa boſpharũ traciũ: ruffi ac parui in con
chis quas myas appellãt. At ĩcarnania quæ uocat̃ pĩna gignit. Quo apparet nõ uno cõchæ
genere naſci. Nã & Iuba tradit arabicis cõchã eſſe ſimilẽ pectini ĩſecto hirſutã echinorũ mõ
Ipſũ unionẽ in carne ipſã eſſe grãdini ſimilẽ. Cõchæ nõ tales ad nos afferũtur. Nec in a car-
nania ante laudati reperiũtur: e nõnes & feri. Coloriſq; marmorei: Meliores circa actũ: ſed
& ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexãder Polihiſtor & Sudines ſeneſcere eos putãt
Colorẽq; expirare. Eorũ corpus ſolidũ eſſe manifeſtũ eſt: quod nullo lapſu frãgũtur. Nõ
autẽ ſemp in media carne reperiuntur: ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iã extremis etiam
marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibuſdam quaternos quinoſq;. Põdus ad hoc
æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britannia paruos atq; decolores naſci
certum eſt. Quoniã diuus Iulius thoracem quẽ Veneri genitrici in templo eius dicauit: ex
britãnicis margaritis factũ uoluerit intelligi. Lolliam Paulinã quæ fuit Caii principis ma-
trona nec ſerio quidẽ aut ſoleni cerimoniarũ aliquo apparatu: ſed mediocriũ etiã ſpõſaliũ
cœna uidi ſmaragdis margaritiſq; opertã: alterno textu fulgentibus toto capite crinibus
ſpiris aurib⁹: collo monilibus digitiſq;. Quæ ſũma quadrigeties ſeſtertiũ colligebat. Ipſam
cõfeſtim paratã nũcupationẽ tabulis p̃bare. Nec dona prodigi principis fuerant: ſed a uitæ

opes prouintiarũ scilicet spoliis partæ. Hic est rapinarũ exitus. Hoc fuit q̃ re. M. L. ollius infamatus regum muneribus in toto oriẽte interdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio uenenũ biberet. ut neptis eius quadrigeties sestertiũ operta spectaret ad lucernas. Cõputet nũc aliqs ex alia perte q̃ triũ Curius aut Fabritius in triũphis tulerint: & imaginet eorũ fercula: & ex altera parte Lolliã unã ĩperii muliereulã accubãtẽ: nõ illos curru detractos q̃ ĩ hoc uicisse malit. Nec hæc sũma luxuriæ exẽpla sunt. Duo fuere maximi uniones per oẽm euũ: utrũq3 possedit Cleopatra ægypti reginarũ nouissima per manus oriẽtis regũ sibi traditos. Hæc cũ exqsitis quotidie Antonius saginaret epulis: supbo simul ac pcaci faustu ut regina meretrix lautitiã eius oẽm apparatũq3 detractãs: quærẽte eo qd astrui magnificẽtiæ poss&t respondit. Vna se cæna cẽties sesternũ absũpturã. Cupiebat discere Antonius: sed fieri posse nõ arbitrabat. Ergo spõsionibus factis postero die quo iudiciũ agebat magnificã alias cænã ne dies periret: sed quotidianã Antonio apposuit irridenti: cõputationẽq3 expostulanti. At illa corolariũ id esse cõsũpturãq3 se ea in cæna taxationẽ cõfirmãs: solãq3 se centies sestertiũ cœnaturã: inferri mẽsam secũdã iussit. Fx pcepto ministri unũ tm̃ uas ante eã posuere a ceti: cuius aspitas uisq3 in tabẽ margaritas resoluit. Gerebatq3 auribus tũ maxime singulare illud & uere unicũ naturæ opus. Itaq3 spectante Antonio qd nã esset actura detractũ alterũ mersit: ac liq factũ absorbit. Iniecit alteri manũ. L. Plaucus iudex spõsiõis ei9 eũ quoq3 parãti simili mõ absumere. Victũq3 Antoniũ pronũciauit hoie irato. Comitetur fama unionis eius parẽ facta illa tantæ quæstionis uictrice regina dissectũ: ut esset in utrisq3. Veneris auribus romæ in pãtheo dimidia eoꝝ cœna Nõ ferẽt tamẽ hãc palmã: spoliabũturq3 etiã luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus heres: ne triũphatu suo nimis supbiat. Antonius pene histrioni cõparatus. Et quidẽ nulla spõsione ad hoc pductus. quo id magis regiũ erat: sed ut expiret in gloria palati qd serperẽt margaritæ: atq3 ut mire placuere: ne solus hoc sciret singulos uniones cõuiuis ad sorbẽdũ dedit. Romæ in promiscũ ac frequẽtẽ usum uenisse alexãdria in ditionẽ redacta. Primũ autem cepisse circa syllana tpa minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cũ Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomen ĩpositũ maxime grãdibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æterne prope possessionis est: sequitur heredẽ in mãcipatũ uenit ut prædiũ aliquod. Cõchyla & purpuras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria paria pæne etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Ca. XXXVI.

p Vrpuræ uiuunt annis plurimũ septenis. Latẽt sicut murices circa canis ortũ: tricenis dieb9. Cõgregat uerno tpe: mutuoq3 attritu lẽtorẽ cuiusdã ceræ saliuãt. Simili modo & murices. Sed purpuræ florẽ illũ tingẽdis expetitũ uestib9 in mediis habẽt faucibus. Liquoris hic est minimi in cãdida uena. Vnde pciosus ille bibit nigrãcis rosæ colore sublucẽs. Reliquũ corpus sterille. Viuas capere cõtẽdũt: qa cũ uita sua succũ illum euomunt. Et maioribus qdẽ purpuris detracta cõcha auferũt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rorẽ eũ excipiẽtes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In enynge africæ: & getulo littore oceani: In laconica europæ. Hinc fasces securesq3 romanæ uiã faciũt. Idẽq3 pro maiestate in pueritia est Distinguit, ab eqte curiã Diis aduocat placãdis oẽmq3 uestẽ illuminat. in triũphali miscet auro. Qua ppter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde cõchyliis pcia. Quis uir9 graue in fuco: color austerus in glauco & irasceri similis mari. Lingua purpuræ lõgitudĩe dygitali: qua pascitur perforãdo reliqua cõchylia: tãta duritia aculeo est. Aqua dulci enecãtur & sic ubi flumini ĩmergũtur: alioquin captæ diebus quinquagenis uiuũt saliua sua. cõchæ oẽs celerime crescũt præcipuæ purpuræ. Anno magnitudinẽ implẽt. Quod si hacten9 trãscurrat expositio: fraudatã se ptinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quãobrem prosequemur etiã officinas: ut tanq̃ inuictu frugũ noscitur rõ. Sic oẽs qui istis gaudẽt premio uitæ suæ calleãt. Cõcharũ ad purpuras: & cõchylia eadẽ quidem est materia: sed distat temperamẽto. Duo sunt genera. Buccinũ minor cõcha ad similitudinẽ eius buccini: quo sonus editur. Vnde & causa nomini rotunditate oris in margine incisa. Alterũ purpura uocatur calliculatim procurrente rostro: & calliculi latere introrsus tabulato qua æferatur lingua. Præterea clauatũ est ad turbinẽ usq3: aculeis in orbẽ septenis fere: qui nõ sunt buccino: sed utrisq3 orbes totidem quot habent annos: Buccinum non nisi petris adheret: circaq3 scopulos legitur.

Quot sunt genera. Ca. XXXVII.

Vrpuræ noïe alio pelagiæ uocãtur. Earũ genera plura: pabulo & solo discreta. Lutẽ
p se putri limo: & algense enutritũ alga uilissimũ. Vtrisq; melius. teniense in tenei ma
ris ora collectũ. Hoc quoq; tñ etiãnũ leui⁹ atq; dilutius. Calculo se appellãtur a cal
culo maris mire apro cõchiliis: & lõge optimo purpuris. Dialusit ense id est uario soli ge-
nere pastũ. Capiũtur aũt purpuræ paruulis rarisq; cõchis textu ueluti nassis in alto iactis.
Inest iis esca clusiles mordacesq; cõcharũ: quales uidemus has semineces: sed redditas ma
ri auido hiatu reuiuiscẽtes. Appetũt eas purpuræ. porrectisq; linguis infestãt. At ille acu-
leo extimulatæ claudũt sese: cõprimũtq; mordẽtia nta pendentes auidate sua purpuræ tol
luntur. Quod capiantur tempore. Ca. XXXVIII.

Api eas post canis ortum aut ante uernũ tẽpus utilissimũ. qm̃ cũ fœrificauere flu-
c xos habet succos. Sed id tingentũ officinæ ignorãt. cũ sũma uertatur in eo. Eximit̃
postea uena quã diximus. Cui addi salẽ necessariũ sextarios ferme in libras cẽtenos
Macerati triduo iustũ. Quippe maior ius tanto quanto recentior. Feruere in plũbo: singu
lisq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico ua
pore torreri: & ideo lõginquæ fornacis cuniculo. Ita de spumatis subinde carnibus quas
hesisse uenis necesse est. decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriarũ mergit̃ in expe
rimentũ. Hoc donec spei satisfiat uritur liquor. Rubẽs color nigrãte deterior. Quuinis la-
na potat horis. Rursusq; mergitur carminata: donec omnẽ ebibat saniẽ. Buccinũ per se dã-
natur: quoniã fucũ remittit. Pelagio admodũ alligatur: nimiæq; eius nigritiæ dat austeri-
tatem illã nitorẽq; qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur: aut
astringitur. Sũma medicaminũ in libras. Vellerũ buccino ducente. Pelagio. cxi. Ita fit ame
thysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiatur ĩmatura uiridiq; cortina: mox p̱
mutatur in buccino. Laus ei summa in colorem sanguinis concreti nigricans aspectu: idẽq;
suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ. Ca. XXXIX.

Vrpuræ usum romæ semp̱ fuisse uideo. sed romulo in trabea. Nã toga prætexta &
p latiore clauo Tullũ Hostilium e regibus primũ usum hetruscis deuictis satis con
stat. Nepos Cornelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuene uio-
lacea purpura ulgebat. cuius libra denariis centũ ueniebat: nec multo post rubra tarentina
Huic successit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille nõ poterat emi. Hac Lẽtulus Spĩ
ter ædilis currulis primus in prætexta usus improbatur. Qua purpura quis non iam in-
quit trichinaria facti. Spinter ædilis fuit urbis conditæ Anno. d. cc. Cicerone cõs. Dibapha
tunc dicebatur: quæ bis tincta esset ueluti magnifico impẽdio. Qualiter nũc oẽs pene cõ-
modiores purpuræ tingũtur in cõchyliata ueste cætera eadẽ sine buccino: p̃terq; ius tẽpera
turæ. Aeq; pro indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina addũtur. Sic gi
gnitur laudatus ille pallor saturitate fraudata: tantoq; dilucidior quãto magis uellera esu
riunt. De præcio earum. Ca. XL.

Recia medicamẽto sunt quidẽ pro fertilitate littorũ uiliora. Nõ tamẽ usq̃ pelagii li
p bras quingentos nũmos excidere: & buccini centenos sciant: qui ista mercant̃ imẽ-
so. Sed alia sunt: nec habent finẽ uitia: iuuatq; ludere impendio: & lusus geminare
miscendo iterũ & ipsa adulterare adulteria natura: sicut testudines tingere: argentũ auro
coufundere ut electa fiãt: addere his era: ut corinthia.

De tingẽdo amethystino & coco byssino. Ca. XLI.

On est satis abstulisse gẽmæ nomẽ amethystum. Rursum absolutus inebriat̃ tyrio
n ut sit ex utroq; nomẽ improbũ tyriamethystus: simulq; luxuria duplex. Et cũ con-
fece cõchiliartrãsire melius in tyriũ putãt. Pœnitẽtia hoc primũ debet inuenisse ar
tifice mutãte quod dãnabat. Inde ratio est nata. Votũ quoq; factũ e uicio portẽtosis inge-
niis: & gemina demõstrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leui-
orq; dictus. Quin & terrena miscere: coccoq; tinctũ tyrio tingere ut fieret his byssinũ. Coc
cum galatiæ rubens gramẽ: ut dicemus in terrestribus aut circa emeritã lusitanie in maxĩa
laude est. Verũ ut simul peragantur mobilia pigmẽta anniculo gramini languidus succus.
Idem a quadrino euanidus: ita nec recenti uires neq; senescenti. Abunde tractata est ratio:
qua se uirorũ iuxra feminarũq; forma credit amplissimẽ fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatilium sensu. Ca. XLII.

Oncharũ generis & pinna ẽ. Nascitur i limosis subrecta semp: nec unq̃ sine comite:
c quẽ pinoterẽ uocãt. alii pinnophylacẽ id est suilla parua. Aliubi cãcer dapis assecta-
tor. Pandit se pĩna luminibus orbũ corpus intus minutis piscib⁹ p̃bẽs. Assultãt alii
ꝑtinus: & ubi licẽtia audacia creuit: ĩplent eã. Hoc tp̃s peculat⁹ ĩdex morsu leui significat
illa ore cõpresso q̄cq̄d inclusit exanimat: parteꝗ socio tribuit. Quo magis miror quosdam
existiasse aquatilib⁹ nullũ inesse sensũ. Nouit torpendo ui suã ipsa nõ torpẽs: mersaꝗ in li
mo sese occultat: pisces qui securi natãtes obtorpuere corripiẽs. Huius iecori teneritas nul
la p̃fertur. Nec minor solertia ranæ: quæ ĩ mari piscatrix uocat̃ eminẽtia sub oculis cornicu
la turbato limo exerit: assultantes pisciculos ꝑ trahẽs: donec tã ꝓpe accedãt: ut assiliat. Simi
li modo squatina & rhõbus additi pĩnas exertas mouent specie uermiculorũ: iteꝗ quæ uo
catur raia. Nã pastinaca latrocinatur ex occulto transeũtes radio: quod telũ est ei figẽs. Ar-
gumẽta solertiæ huius q̄d tardissimi pisciũ hi mugilẽ uelocissimũ omniũ habẽtes ĩ uẽtre
repreriuntur. De scolopendis uulpibus & glanis. Ca. XLIII.

Colopẽdræ terrestib⁹ similes q̄s cẽtipedes uocãt hamo deuorato oĩa ĩterranea euo
f munt: donec hamũ egerant: deinde resorbent. At uulpes marinæ simili in pericu-
lo glutiunt amplius usꝗ ad infima lineæ: quæ facile p̃rodant. Glaucus qui est gla-
nis uocatur auersus mordet hamos nec deuorat: sed esca spolia.

De ariete pisce. Ca. XLIIII.

g Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauiũ in salo stãtium occultatus umbra
siquidẽ nandi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquã capite piscãtiũ cym
bas speculatur: occultusꝗ adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent nõ animalium neꝗ fruticum & de
nutricis & spongiis. Ca. XLV.

Quidẽ & his sensum in esse arbitror qui nec animalium neꝗ fruticum: sed tertiam
ex utroꝗ naturam habẽt: urticis dico & spongiis. Vrticæ noctu uagantur noctuꝗ
mutãtur: carnosæ frõdis: Iis natura ut carne uæscãtur. Vis pruritu mordax: eadẽꝗ
quæ terrestris urticæ. Cõtrahit ergo se q̃ maxĩe rigẽs: ac p̃natã te pisciculo frõdẽ suã sp̄git
cõplectẽsꝗ deuorat. Alias mercẽti similis: & iactari se passa fluctu algæ uice ꝯtractos pisces
attrituꝗ petræ scalpẽtes prurituũ ĩ uadit. Eadẽ noctu pectines & echinos ꝑquirit: Dũ admo-
ueri sibi manũ sẽtit: colorẽ mutat & cõtrahit̃. Tacta uredinẽ mittit: paulũꝗ si fuerit inter-
ualli absconditur. Ora ei in radices esse traduntur. Excrementa per sũma tenui fistulla red
di. Spongiarũ tria genera accipimus: spissũ: ac prædurum: & asperum. Tragos id uocatur.
Spissum & mollius: magis tenue densũꝗ ex quo penicilli: achilletim. Nascũtur omnes in
petris. Aluntur conchis: pisce: limo. Intellectum inesse is apparet: quia ubi auulsorem sen-
sere: contractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idem flutu pulsante faciunt. Viuere es
ca manifesto conchæ minute in his reperte ostendũt. Circa toronem uesci illis auulsas etiã
aiunt: & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoꝗ inhaeret color: africis præci
pue quæ generantur in syrtibus: maximæ fiunt mancæ. Sed mollissimæ circa lyciam. In pro
fundo autẽ nec uentoso molliores. In hellesponto asperæ. Et densæ circa maleã Putrescũt
in apricis locis. Ideo optime in gurgitibus uiuentibus: idemꝗ madentibus nigricans color
Adherent nec parte nec totæ. Intersunt. n. fistule quædam ĩanes: quaternæ fere aut quinæ
per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ sed supernæ concretæ. Et subesse membrana quæ
dam radicibus earũ intelligitur. Viuere cõstat longo tempore. Pessimum omniũ genus ea
rũ est: quæ aplysie uocantur: quia erui nõ possunt: in quibus maxĩe sunt fistulæ: & reliqua
densitas spissa. De caniculis marinis. Ca. XLVI.

Anicularum maxima multitudo circa eas urinantes graui periculo infestant. Ipsi
c ferunt & nubẽ quandã crassessere super capita aĩaliũ planorũ pisciũ similẽ p̃mentẽ
eos: arcentẽꝗ a reciprocando: & ob id stilos p̃acutos lineis annexos habere se se: qa
nisi perfossæ ita non recedant: caliginis & pauoris: ut arbitror: opere. Nubem. n. & nebulã
cuius nomine id malum appellant inter animalia illa haud ultra comperit quisquã. Vt cũ
caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces omnẽꝗ candorẽ corporum appetũt. Salus una
in aduersas eundi utroꝗ terrendi. Pauet enim hominẽ æque ac terret. Et fors æqua in gur
gite. Vt ad summa aquæ uẽtum est: ibi periculum anceps. Adempta ratione contra eundi.
dum conetur emergere. Et salus omnis in sociis. Funem illi religatum ab humeris eiustra

hunt.Hunc dimicās ut ſit periculi ſignum leua quatit.Dextera apprehenſo ſtilo ĩ pugna ē.Modicus alias tractus.Vt prope carinā uentū eſt:niſi ꝓcæleri ui repente rapiant: abſumi ſpectant.Ac ſæpe iā ſubducti e manibus auferunť.ſi nō trahētiū opere cōglobato corpore in pilæ modū ipſi ſe adiuuere.Protendūt quidē tridētes illi.Sed mōſtri ſolertia ē nauigiū ſubeundi atq; ita e tuto ꝓliandi.Oīs ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur.

De animātibꝰ q̄ ſilicea teſta.& q̄ ſine uillo ĩcludūť:& reliq̄s ſordidis aīalibꝰ. Ca. XLVII.

c Ertiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces:q̄a nunq̄ ſunt ubi maleficæ beſtiæ.Qua de cauſa urinantes ſacros appellant eos.Silicea teſta incluſis fatendū eſt nullū ee ſē ſū ut oſtreis.Multis eadē natura q̄ frutici ut olothyris:pulmōibꝰ:ſtellis.Adeoq; nihil nō gigniť ĩ mari ut cauponarū ēt æſtiua aīalia ꝑnici moleſta ſaltu:aut q̄ capillus maxīe celat exiſtāt:& circūglobata eſcæ ſæpe extrahunť.Quæ cauſa ſomniū piſciū ĩ mari noctibꝰ infeſtare exiſtimantur.Quibuſdam uero ipſis innaſcuntur:quo in numero chalcis accipiť.

De uenenatis marinis. Ca. XLVIII.

n Ec uenena ceſſant dira ut in lepore:qui in indico mari etiā tactu peſtilens uomitū diſſolutionēq; ſtomachi protinus creat.In noſtro offa informis:colore tantum lepori ſimilis.In indis & magnitudine & pilo duriore.Tantū uiuus ibi capitur.Aeq; peſtiferū aīal erraneus ſpinæ ĩ dorſo aculeo noxius.Sed nullum uſquam execrabilius q̄ radius ſuper caudam eminēs trigonis q̄ noſtri paſtinacam appellant.Quin cōchylii magnitudine arbores infixus radici necat.Arma ut taleum perforat & ferri & ueneni malo.

De morbus piſcium. Ca: XLIX.

Orbos uniuerſa genera piſciū & cætera aīalia etiam fera non accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquorum macies:cum in eodem genere præpingues alii capiantur.

De generatione eorū mira. Ca. L.

q Vo nā mō generēt deſideriū & admiratio hominū differri nō patiť.piſces attritu uētriū cœunt:tāta celeritate ut uiſū fallāt.Delphini & reliqua cete ſimili mō & paulo diutius.Fœmīa piſcis coitus tēpore marē ſeqť uētrē eius roſtro pulſans.Sub ꝑtu mares fœminā ſimiliter oua ueſcētes eoꝝ.Nec ſatis ē generatiōi p ſe coitus:niſi editis ouis inter ſe uerſando mares & fœminæ uitale aſperſerint uirus.Nō oībus id cōtigit ouis ĩ tāta multitudine:alioquin replerentur maria & ſtagna:cum ſinguli uteri inumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui piſces oua pariant. Ca. LI.

p Iſciū oua in mari creſcūt:quædā ſūma celeritate ut murenarū.Quædā paulo tardiꝰ Plani piſciū quibus cauda nō obeſt aculeiq; ut teſtudines & raiæ ĩ coitu ſupueniūt Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo.Sæpiæ & loligines linguis cōponentes inter ſe brachia:& ĩ cōtrarium nantes:& pariunt ore.Sed polypi ĩ terrā uerſo capite cœūt. Reliqua molliū tergis ut canes.Itē locuſtæ & ſquillæ.Cācri ore.Rane ſupueniūt: prioribꝰ pedibus alas fœminæ mare apprehendente:poſterioribus clunes.Pariunt minimas carnes nigras quas gyrinos uocant:oculis tamē & cauda īſignies:mox pedes figurantur cauda findente ſe in poſteriores.Mirumq; ſemeſtri uia reſoluuntur in limum nullo cernēte:& rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuere natæ perinde occulta ratione cū omnibus annis id eueniat.Et mytuli & pectines ſpōte naturæ ĩ harenoſis ꝓueniūt.Quæ durioris teſtæ ſūt ut murices purpuræ ſaliuorio lētore.Sicut aceſcēte humore culices:atq; ſpuma maris ĩcaleſcēte cū admiſſus ē hymber.Quæ uero ſiliceo tegmine operiūť ut oſtrea putreſcente limo:aut ſpūa circa nauigia diutiꝰ ſtāte:defixoſq; palos:& lignū maxīe.Nuꝑ cōptū ĩ oſtreariis:humorē iis fœtificū lactis mō efflere.Anguillæ atterūt ſe ſcopulis ea ſtrigmēta uiueſcunt.Nec alia ē eaꝝ ꝓcreatio.Piſciū diuerſa genera nō coeūt præter ſquatinā & ranā:ex q̄bus naſcitur priori parte ranæ ſimilis:& nomē ex utroq; cōpoſitū apud græcos trahit.Quædā tēpore anni gignūtur & in humore & in terra.Vere pectines limaces hirūdines eodē tēpore euaneſcūt.Piſciū autē lupus & trichias bis āno parit:& ſaxatiles omnes.Mulli ter:& chalcis:cyprius:exien.Scorpiōes bis ac ſargi uere & autūno.Ex planis ſquatīa ſola autūno occaſu uergiliarū.Plurimi piſciū tribus menſibus aprili maio.Salpæ autūno:ſpari: torpedo ſquali circa æquinoctiū.Molles uere.Sæpia oībus mēſibus.Oua eius glutino atramēti ad ſpeciem uuæ cohærentia maſculus ꝓſequitur afflatu:alias ſterileſcūt.Polypi hyeme cœūt. Pariunt uere oua tortili uibrata.Pāpino.tanta fœcūditate ut multitudine ouorū occiſi nō recipiāt cranos capitis:quæ prægnantes tulere.Ea excludunt quinquageſimo die:e quibus

multa propter numerũ intercidũt.Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua:atqꝫ ita icubãt.Polypis fœmina modo ĩ ouis sedet:modo cauernã brachiorũ implexu claudit.Sæpia ĩ terreno parit iter harũdines:aut sicubi enata alga.Excludit ꝗntodecĩo die. Loligines ĩ alto cõserta oua edũt ut sæpiæ.Purpuræ murices eius deniqꝫ generis uere pariunt.Echini oua plẽiluniis habẽt hyeme.Et cocleæ hyberno tẽpore nascũt.Torpedo octo genos fœtus habẽs ĩuenit:eaqꝫ quæ intra se parit oua ꝑmollia ĩ aliũ locũ uteri transferens atqꝫ ibi excludẽs.Simili mõ oĩa quæ carthilaginea appellauimus:ita fit ut sola pisciũ & animal pariãt:& oua cõcipiãt.Sylurus mas solus oĩum edita custodit oua:sæpe & ꝗnquagenis diebus ne absumãt ab aliis.Cæteræ fœminæ ĩ triduo excludũt:si mas attigit.Acus siue belonæ unus pisciũ dehiscẽte ꝑ multitudinẽ utero pit.A ꝑtu callescit uulnus:qđ & in cæcis serpẽtibus tradũt.Mus marinus ĩ terras scrobe effossa pit oua:& rursus obruit terra.Xxx. die refossa apit:fœtũqꝫ ĩ aguã ducit.

De uuluis piscium. Ca. LII.

Rrythini & chanæ uuluas habere traduntur.Qui trochos appellatur a græcis ipse se inire.Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. Ca. LIII.

Eui piscium memorãdũ nuper exẽplum accepimus.Paulisippũ uilla est campaniæ haud procul Neapoli.In ea in Cæsaris piscinis a Pollione.Video coniectum piscem sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca.Duobus aliis æqualibꝰ eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus.Quæ mentio piscinarum admonet ut paulo plura dicamus hac de re:priusq̃ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis ostrearum:& quis ea primus inuenerit. Ca. LIIII.

Strearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in baiano ætate.L.Crassi oratoris ãte marsicum bellum:nec gulæ causa:sed auaritiæ:magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens.Vt qui primus pensiles inuenit balineas ita mangonizatas uillas subinde uendendo.Is primus optimũ saporem ostreis lucrinis adiudicauit:quãdo eadem aquatilia genera aliubi atqꝫ aliubi meliora.Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes:rombus Rauennæ:murenæ in Sicilia:elops Rhodi:& alia genera Similiter:ne culinarum censura peragatur.Nondũ Britãnica seriebant littora:cum Orata lucrina nobilitabat.Postea uisum tanti in extrema Italia petere brundusium ostreas ac uelitis.Sed ĩter duos sapores nuper excogitatum tamen longæ aduectionis a brundusiio cõpascere in lucrino.Eadem ætate prior Licinius Murena reliquorum pisciũ uiuaria inuenit.Cuius deinde exemplũ nobilitas secuta est.Philippus Hortensius luculus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore ĩpẽdio quã uillam ædificauerat euripũ & maria admisit. Qua de causa magnus Põpeius Xersem togatum eum appellabat.Quadringenta ipsius piscinæ. A defũcto illo uenire pisces.

Quis primus murenarum uiuaria fecerit. Ca. LV.

Vrenarum uiuarium priuatim excogitauit.C.Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murearum mutua apẽdit.Nam permutare quidem precio noluit.alia ue merce.Huius uillam inter quam modicũ .xl. milibus piscinæ uendiderunt.Inuasit deinde singulorum piscium amor.Apud baulos ĩ pte baiana piscinam habuit Hortẽsius orator.Murenam adeo dilexit:ut exanimatam flesse credatur.In eadem uilla Antonia Drusi Murenæ quam diligebat in aures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit. Ca. LVI.

Oclearum uiuari instituit Fluius Hirpinus ĩ Tarquinensi naulo ante ciuile bellũ:quod cum Pompeio magno actum est:distinctis quidem generibus earum:seperatim ut essent:albæ quæ in reatino agro nascũtur.Seperatim illyricæ:quib us magnitudo præcipua.Africanæ quibus fœconditas.Solitãe quibus nobilitas.Quin & saginã earũ commentatus est sapa & farre:aliisqꝫ generibus.Vt cocleæ quoqꝫ altiles ganeam implerent Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor est.M.Va.

De piscibus terrenis. Ca. LVII.

p Isciũm genera etiamnum a Theophrasto mira prodũtur circa babylonis rigua decedentibus fluuiis in cauernas aquas habetes remanere.Quosdam inde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu:contraqꝫ uenantis refugere in suas cauernas:& in iis obuersos stare.Capita eorum esse ranæ mariæ similia reliquas partes go

biorum.Branchias ut cæteris piſcibus.Circa heracleam & toronem & lycum amnē eſſe mul
tifaria.In ponto unum genus eſſe:quod extremas fluminū aquas ſectetur : cauernaſq; ſibi
faciat ĩ terra:atq; in iis uiuat etiã reciprocis amnibus ſiccato littore.Effodi ergo motu:de-
mũ corporũ uiuere eos approbãt Circa heracleã eandem eodẽq; lyco.amne decedēte ouis
relictis in limo generari piſces:qui ad pabula petenda palpitent exiguis brãchiis.Quod fie
ri non indigo humoris:propter quos & anguillas diutius uidere exemptas aquis.Oua aũt
in ſicco maturari ut teſtudinum.Eandem in ponti regione apprehendi ĩ glacie piſciũ quoſ
dam maxime gobiones non niſi patinarum calore uitalem motum fatentes. In iis quidem
tametſi mirabilis:eſt aliqua ratio.Idem tradit in paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibiſ
terrenos altis ſcrobibus.In iis locis ubi nullæ reſtagnēt aquæ.Miraturq; & ipſe gigni ſine
coitu.Humoris quidem uim aliquam ineſſe quã puteis arbitratur:cum nonnulli reperian
tur piſces.Quicquid eſt hoc certe minus admirabilem talparum facit uitã ſubterranei ani
malis:niſi forte uermium terrenorum & iis piſcibus natura eſt.

De muribus nili. Ca. LVIII.

u Erum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula.Quip-
pe deturgente eo muſculi reperiuntur inchoato opere.Genitalis aquæ terræq; iam
parte corporis uiuentes:nouiſſima effigere etiamnum terrena.

De anthia piſce:& quomodo capiatur. Ca. LIX.

n Ec de anthia piſce ſileri conuenit.Itaq; pleroſq; aduerto credidiſſe apud chelidõias
ĩſulas q̃s dixim⁹ aſiæ ſcopulos ĩ mari ãte ꝑmõtoriũ ſicás.Ibi frequēs hic piſcis & ce
leriter capit̃ uno genere:ꝑuo nauigio & ꝯcolori ueſte:eadẽq; ora ꝑ aliquot dies ꝯtiuos piſ
cator enauigat certo ſpatio:eſcãq; ꝓiicit.Quicqd ex eo mutet̃:ſuſpecta fraus ꝑdæ ē.Cauēſ
q; qđ timuit:cũ id ſæpe factũ ē:unus aliqñ cõſuetudĩe ĩuitat⁹ anthias eſcã apetit Notat̃ hic
ĩtētiõe diligēti:aut auctor ſpei:cõciliatorq; capturæ.Neq;.n.ē difficile cũ ꝑ aliquot dies ſo
lus accedere audeat:tandē & aliquos ĩuenit paulatĩ comitatior.Poſtremo greges adducit
ĩnumeros:iam uetuſtiſſimis qbuſq; aſſuetis piſcatorē agnoſcere:& cibũ e manu cape.Tũc
ille paulũ ultra digytos in eſca iaculatus hamũ ſingulos ĩuolat uerius q̃ capit ab umbra na
uis breui conatu abſēs.Ita ne ceteri ſentiã alio ĩtus excipiente cētonibus raptum:ne palpi-
tatio ulla aut ſonus cæteros abigat.Conciliatorē noſſe ad hoc ꝓdeſt:ne capiat̃.Parcit piſca
tor fugituro ĩ reliquũ gregē.Ferunt̃ diſcordē ſotiũ duci ſotio inſidiatum puchre noto cœ
piſſe maleficia uoluntate.Agnitum ĩ macello a ſotio cuius iniuria erat:& dati dãni formu
la ex edicto condẽnatũ.Addit Mutianus æſtimata lite decē libris.Idem anthiæ cum unum
hamo teneri uiderint:ſpinis quas in dorſo ſerratas hēnt lineã ſecare traduntur eo qui tene
tur extendente:ut ꝑcidi poſſit.At inter ſargos ipſe qui tenetur ad ſcopulos lineam territ.

De ſtellis marinis. Ca. LX.

p Reter hæc claros ſapientia auctores uideo mirari ſtellam in mari.Ea figura eſt par-
ua admodum caro intus:extra duriore callo.Huic tã igneum feruorē eſſe tradunt
ut omnia in mari contacta adurat.Omnē cibum ſtatim peragat.Quibus ſit hoc co
gnitum experimentis haud facile dixerĩ.Multo mirabilius dixerĩ id cuius experiēdi quot
tidie occaſio eſt.

De datylis eorumq; miraculis. Ca. LXI.

c Oncharũ e genere ſũt datyli ab humanarũ unguium ſimilitudĩe appellari.Iis natu
ra ĩ tenebris remoto lumĩe alio fulgore clarere:& q̃to magis humorem habeãt lu-
cere ĩ ore mãdētiũ.Lucere ĩ manibus:atq; etiã ĩ ſolo:atq; ueſte decidentibus guttis
ut proculdubio pateat ſucci illam naturã eſſe:quã miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium. Ca. LXII.

ſ Vnt & inimicitiarum atq; concordiæ miracula Mugil & lupus mutuo odio flagrãt
Conger & murena caudas inter ſe prærodentes.Polypum in tantum locuſta pauet
ut ſi iuſta uiderit omnino.moriatur.Locuſtam conger.Rurſus polypum congri la
cerant.Nigidius auctor eſt prærodere caudam mugili lupum:eoſdemq; ſatis menſibus cõ
cordes eſſe.Omnes autem uiuere quibus caude ſic amputentur.At e cõtrario amicitie exē
pla ſunt:præter illos de quorum diximus ſocietate.Balenæ muſculus quandoq; ꝓægraui
ſuperciliorum pondere obrutis eius oſculis infeſtantia magnitudinem uada prænatans de
monſtrat:occulorũq; uice fungitur.Hinc uolucrum nature dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. X.

De natura auium. Ca. I.

EQVITVR NATVRA auium: quarũ grãdissimi: & perne bestiarũ ge
neris strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinẽ equitis ĩsidẽtis equo
excedũt: celeritate uícũt. Ad hoc demũ datis pẽnis ut currẽtẽ adiuuent:
s cætero nõ sũt uolucres: nec a terra tollunt. Vngulæ iis ceruinis similes:
q̃bus dimicãt: bisulcæ cõpræhẽdẽdis lapidibus utiles quos ĩ fuga cõtra se
quentes ingerunt pedibus. Cõcoquẽdi sine delectu deuorata mira natu
ra. Sed nõ minus stolidatas ĩ tãta reliqui corporis altitudĩe cũ colla fruti
ce occultauerint latere sese existimãtiũ. Præmia ex iis oua ꝓpter amplitudinẽ ꝑ q̃busdã ha
bitat uasis: cõseq bellicos & galeas adornantes penæ.

De Phœnice. Ca. II.

Ethiopes atq indi discolores maxĩe & inenarrabiles ferũt aues. Et ante oẽs nobilẽ
a arabiæ phœnicẽ. Haud scio an fabulose unũ ĩ toto orbe: nec uisũ magnopẽ. Aquilæ
narrat magnitudĩe: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleã roseis caudã
pẽnis distinguẽtibus. Cristis faciẽ: caputq plumeo apice honestate. Primus atq diligẽtissi
mus togatorũ de eo ꝓdidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo
Auctor ẽ neminẽ extitisse q̃ uiderit uescẽtẽ. Sacrũ ĩ arabia soli esse. Viuere ãnis sexcẽtis se
xaginta. Se nescẽtẽ casia thurisq surculis cõstruere nidũ: replere odoribus: & sup emori. Ex
ossibus deĩde ac medullis nasci prĩo ceu uermiculũ: inde fieri pullũ. Prĩcipioq iusta fune
ri priori reddere: & totũ deferre nidũ ꝓpe panciã ĩ solis urbẽ: & ĩ ara ibi deponere. Cũ huius
alitis uita magni cõuersionẽ ãni fieri ꝓdit idem Manilius. Iterũq significatiões tẽpestatũ
& syderũ eodẽ reuerti. Hoc aũt circa meridiẽ ĩcipere. Quo die signũ arietis sol intrauerit.
Et fuisse eius cõuersionis ãnũ ꝓdẽde se. P. Licinio. M. Cornelio cons. ducẽtesimũ q̃ntũdeci
mũ. Cornelius Valerianus phœnicẽ deuolauisse ĩ ægyptũ tradit. Q. Plautio Sex. Papinio
cõs. Allatũq eẽ ĩ urbẽ Claudii prĩcipis cẽsura ãno urbis. d.ccc. & ĩ comitio ꝓpositũ. Quod
actis testatũ ẽ. Sed quæ falsa eẽ nemo dubitarit.

De aquilis. Ca. III.

X iis quas nouimus aquilæ maximus eonos: maxima & uis. Sex earũ genera. Melẽa
e tos a græcis dicta. eadẽq ualaria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore ni
gricans. Sola aquilarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clan
gore sine murmuartiõe. Cõuersatur autẽ in mõtibus. Secũdi generis pigardus in oppidis
& in campis albicante cauela. Tertii morphos: quã Homerus & parcnon uocat: aliqui & plã
cum & anatariam: secunda magnitudine & ui: huicq uita circa lacus. Phœmonoe. Apolli-
nis dicta filia dentes ei esse prodidit: mutæ alias carenti lingua. Eandẽq aquilarum nigerri
mam prominentiore cauda. Consensit & Boetius. ingenium est ei testudines raptas frãge-
re e sublimi iaciendo. Quæ sors interemit pœtam Aeschylum. prædictam satis (ut ferũt) eius
diei ruinam secura cæli fide cauentem. item quarti generis est percepterus: eadem moratur
per lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis &
degener: utpote quã uerberet coruus: Eadem ieiunæ semper auidatis: & querulæ murmu-
rationis. Sola aquilarum examina fert corpora. Cæteræ cum occidere considunt. Hæc facit
ut quintum genus gnesiõ uocetur: uelut uerum solũq ĩcorruptæ originis: media magni
tudine: colore subrutilo: rarum conspectu. Superest halietus clarissima oculorum acie: libe
rans ex alto sese: uisoq in mari pisce præceps in mari ruens: & discussis pectore aquis rapiẽs
Illa quam tertia diximus circa stagna aquaticas aues apetit: mergentes se subinde: donec so
pitas lassatasq rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendente: maxime si cã
densa harundo sit. Aquila in deiecto abigente alio: & cũ appetit in lacus cadente: umbrãq
suam nanti sub aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa & ubi minĩe se credat spe
ctari emergente. Hæc causa est gregatĩ auibus natandi: quia plures simul non infestantur:
respsu pẽnarum hostem occæcantes. Sæpe & aquilæ ipsæ nõ tolerantes pondus apprehensũ
una merguntur. Halietus tantum implumes etiánum pullos suos percutiẽs subinde cogit
auersus intueri solis radios: & si cõniuẽtem flentẽq animaduertit: præcipitat e nido uelut
adulterinum & degenerem. Illum cuius acies firma contrasteterit: educat Halieti suũ ge-
nus non habent: sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur. In quidem quod ex iis natum

est in ossifragis genus habet:& quibus uultures progenerantur minores. Et ex iis magni
qui omnino non generant. Quidam adiiciunt genus aquile:quam barbatam uocant thusi
uero ossifragam:tribus primis & quinto. aquilarum generi medificatur. Nido lapis ætites
quem aliqui dixere gagiten:ad multa remedia utilis:nihil igne deperdens. Est autem lapis
iste prægnans:intus cum quatias alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi ī
nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludunt pullos binos
uisi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt tedio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis
cibum negauit natura prospitiens:ne omnium ferarum fœtus raperētur. Vngues quoqꝫ
earum inuertuntur diebus iis. Albescunt inedia pennæ:ut merito partus suos oderīt. Sed
eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipiūt:& educant cum suis. Verū adultos quoqꝫ
persequitur parens:& longe fugat æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarū
magno ad populandum tractu ut satietur indiget. Determinant ergo spatia:nec in proxīo
prædantur. Rapta non protinus ferunt:sed primo deponunt:expartæqꝫ pondus tūc demū
habeunt. Oppetunt non senio nec ægritudine:sed fame:in tantum superiore accrescente
rostro. ut aduncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur:& uolant.
Prioribus horis diei donec impleantur hominū conuentu fora ignauæ sedent. Aquilarum
pēne mixtas reliquarum auium pennas deuorant. Negant unq̄ solam hanc alitem fulmīe
examinatam. Ideo armigeram Ioui consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. Ca. IIII.

Omanis eam legionibus C. Marius in secundo consulatu suo proprie dicauit. Erat
r & antea prima cum quattuor aliis lupis:minotauris:equis:apris:quæ:singulos ordi
nes anteibant. Paucis ante annis sola in acie portari cœperat:reliqua in castris relin
quebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum non fere apud legiones unq̄ hy
bernatum esse in castris ubi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo generi non mino
rum tantum quadrupedum rapina:sed etiam cum ceruis prœlia. Multum puluerem uolu
tatu collectio insidiens cornibus excutit in oculos:penis ora uerberans:donec præcipitet ī
rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna:multoqꝫ magis anceps
etiam si in ære. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicūqꝫ
uisum. Ille multiplici nexu alas ligat:ita se implicans ut simul decidat.

Mirum de aquila. Ca. V.

St percelebris apud feston urbē aquilæ gloria. Educatam a uirgīe retulisse gratiam
e aues primo mox deinde uenatus aggerentē. Defuncta postremo in rogū accensum
eius iniecisse se se:& simul cōflagrasse. Quā ob causā īcolæ quod uocant herotam ī
eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Ca. VI.

Vlturū p̄ualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiā fuere qui putarent illos ex ad
n uerso orbe aduolare falso. Nidificant. n. ī excelsissimis rupibus. Fœtus quidē sæpe
cernuntur ferebini. Vmbritius aruspicum in nostro æuo peritissimus pere tradit
oua. xiii. Vno ex iis reliqua oua nidumqꝫ lustrare:mox abiicere. triduo autem ante aut bi-
duo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Ca. VII.

Anqualem auem atqꝫ īmusulum augures romani magnæ quæstioni habent Im-
s musulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse:& sanqualem ossifragam. Massu
rius sanqualem ossifragam dicit esse. Immusulum autē populum aquile priusquā
albicet cauda. Quidam post mutium augurem uisos non esse romæ confirmauere. Ego (
quod uerisimilius est) in desidia rerum omniū non arbitror agnitos.

De accipitribus. Ca. VIII.

Ccipitrum genera. xvi: inuenimus. Ex iis circō claudum altero pede prosperimi au
a gurii nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. Triorchē a numero testium cui princi-
patum in anguriis Phœmonoe dedit. Buteonem hunc appellant romani Familia ēt
ex eo cognominata cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Esaloa græci uocant:qui
solus omni tempore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distinctio generum ex auiditate. Alii
non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitantem. Alii sedentem subli
mi. Aliqui uolantē in aperto. Itaqꝫ & columbæ nouere ex iis pericula:uisoqꝫ considūt; uel

ſubuolant:contra naturam eius auxiliantes ſibi:ĩ inſula africæ cerno in oceano.Accipitres
totius maſſiliæ humi fœtificant:nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. Inthraciæ parte
ſuper amphipolim homines atqꝫ accipitres ſocietate quadam aucupantur Hi ex ſiluis & ha
rundinetis excitant aues:Illi ſuperuolantes deprimunt.Rurſus captas aucupes diuidũt cũ
iis . Traditum eſt miſſas in ſublime ibi excipere eos:& cum tempus ſit capturæ:clãgore ac
uolatus genere inuitate ad occaſionẽ.Simile quidam lupi apud mæotin paludem faciunt.
Nam niſi partem a piſcantibus ſuã accepere:expanſa eorũ retia lacerãu.Accipitres auiũ nõ
edunt corda.Nocturnus accipiter cymindus uocatur:rarus etiam in ſiluis:interdiu minus
cernens.Bellũ interneciuũ gerit cum aquila:coherenteſqꝫ ſæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a ſuo genere interimitur. Ca. IX.

Ocyx ex accipitre uidetur fieri:tempore anni figuram mutans:quoniam tunc non
c apparent reliqui:niſi perquã paucis diebus.Ipſeqꝫ modico tempore ætatis uiſus nõ
cernitur poſtea.Eſt autem neqꝫ aduncis unguibus ſolus accipitrum:nec capite ſimi
lis illis:neqꝫ alio quã colore:ac rictu columbi potius.Quin abſũmuntur ab accipitre:ſi quã
do una apparuere.Sola omnium auis a ſuo genere interempta.Mutant autem & uocem.
Procedit uere.Occultatur caniculæ ortu:ſemperqꝫ parit in alienis nidis maxime palumbiũ
maiori ex parte ſingula oua:quod nulla alia auis raro bina.Cauſa ſubiiciendi pullos puta-
tur:ꝙ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus.Nam miuuta quoqꝫ infeſtant.Ita non fore tutam ge
neri ſuo ſtirpem opinatur ni fefellerit.Quare nullum facit nidũ:alioqui trepidum animal.
Educat ergo ſubditum adulterato fœta nixu.Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis
pullis.Itaqꝫ pingueſcit & nitidus in ſe nutricẽ conuerſit.Illa gaudet eius ſpecie :miraturqꝫ
ſeſe ipſam:ꝙ talem peperit.Suos comparatione eius dannat ut alienos: abſũmiqꝫ etiam ſe
inſpectante patitur:donec corripit ipſam quoqꝫ iam uolandi potens .Nulla tũ auium ſua-
uitate carnis comparatur illi. De miluis. Ca. X.

Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt.Notatum in iis rapaciſſi-
m mã & famelicã ſemp alitẽ nihil eſculẽti rapere unq̃ ex funerũ ferculis:nec olympiæ
ex ara.Ac ne ferentium quidem manibus:niſi lugubri municipiorũ imolãtiũ oſten
to.Iidẽ uidentur artem gubernandi docuiſſe cauda flexibus ĩ cælo monſtrante natura qđ
opus eſſet in profundo.Milui & ipſi hybernis mẽſibus latent:non tamẽ ante hyrundines
abeuntes.Tradũtur autem & ſolſtitiis affici podagra.

Digeſtio auium per genera. Ca. XI.

Olucrum prima diſtinctio pedibus maxime conſtat.Aut enim aduncos ungues ha
u bent:aut digitos:aut palmipedum in genere ſunt:uti anſeres:& aquaticæ fere aues
Aduncos ungues habentia carne tantum ueſcuntur ex parte magna.

De inauſpicatis auibus cornice:coruis:bubone. Ca. XII.

Ornices & alio pabulo.Vtqꝫ duritiam nucis roſtro repugnantẽ uolãtes ĩ altũ ĩ ſaxa
c tegulas ue iaciũt iteꝝ ac ſæpius:donec q̃ſſatã pfringere queãt.Ipſa ales ẽ inauſpica
tæ garrulitatis:a qbuſdã tamẽ laudata.Ab arcturi ſydere ad hirũdinũ aduẽtũ nota
tur eã ĩ Mineruæ lneis tẽpliſqꝫ raro:alicubi oĩo nõ aſpici:ſicut atheĩs.Præterea ſola hæc ẽt
uolãtes pollos aliquãdiu paſcit.Inauſpicatiſſima fœtus tẽpore:hoc ẽ poſt ſolſtitiũ.Cæteræ
omnes ex eodẽ genere pellũt nidis pullos:ac uolare cogũt:ſicut & corui:q & ipſi nõ carne
tãtũ alunť:ſed robuſtos quoqꝫ fœtus ſuos fugãt lõgius.Itaqꝫ paruis ĩ uicis nõ plus bina cõ
iugia ſũt.Circa cranonẽ q̃dẽ theſaliæ ſingula ppetuo.Genitores ſoboli loco cedũt.Diuerſa
ĩ hac & ſupradicta alite q̃dã.Corui ãte ſolſtitiũ generãt.Itẽ egreſcunt ſexagenis diebus:ſiti
maxĩe ãteq̃ ſici coquãtur autũno.Cornix ab eo tẽpore corripiť morbo.Corui pariũt cũ plu
rimũ q̃nos.Ore eos parere aut coire uulgus arbitrať.Ideoqꝫ grauidas ſi ederint coruinum
ouũ p os ptũ reddere:atqꝫ in totũ difficulter parere :ſi tecto ĩferanť.Ariſtoteles negat.Nõ
hercule magis q̃ ĩ egypto ibim.Sed illam exoſculationẽ q ſæpe cerniť:qualẽ ĩ colũbis eſſe.
Corui ĩauſpitiis ſoli uideť ĩtellectũ habere ſignificationũ ſuaꝝ.Nã cũ mediæ hoſpites oc-
ciſi ſũt:oẽs e pelopõeſo & attica regiõe uolauerũt.Peſſima eorũ ſignificatio cũ glutiũt uo
cẽ uelut ſtrãgulati.Vncos ungues & nocturnæ aues habent:ut noctue:bubo:ululæ. Oĩm
hoꝝ hebetes ĩterdiu oculi.Bubo funebris & maxĩe abominatus publicis ꝓcipue auſpitiis.
Deſerta ĩcolit:nec tãtũ deſolata ſed dira etiã & ĩacceſſa.Noctiſ Mõſtrũ:nec cãtu aliquo uo
cali:ſed gemitu.Itaqꝫ ĩ urbibus aut oĩo ĩ luce uiſus diꝝ oſtẽtũ ẽ.Priuatorũ domibus ĩ iidẽ

tē plurimū cio nō fuisse feralē. Volat nunq̄ quolibet: sed transuersus auferť. Capitolii cellā
ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. Pediano conſ. ꝓpter quod nonis martiis urbs lustrata
est eo anno.

De incendiaria aue. Ca. XIII.

Nauspicata ē & īcendiaria auisi: ꝓpter q̄ sæpenumero lustratā uibē ī ānalibus īue-
i nimus sicut L. Crasso C. Mario conſ. Quo āno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit
auis ea nec reperiť nec tradiť. Quidā ita īterprætanť īcendiariā eē q̄cūq; apparue-
rit carbonē ferens ex aris uel altaribus. Alii spiturnicem eam uocant: Sed hæc ipsa quæ eēt
inter aues: qui se scire diceret nō inueni.

De cliuina. Ca. XIIII.

Liuinā quoq; auē ab antiquis noīatam aīaduerto ignorari. Quidā clamatoriam di-
c cunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis: quæ aquilarū
oua frangat.

De auibus incognitis. Ca. XV.

Vnt præterea cōplura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis nō uisa: q̄ nūc
s defecisse mirū est: cū abundet etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Ca. XVI.

X ternorū de auguriis peritissime scripsisse illapsas noīe putatur. Is tradit noctuā
e bubonē picū arbores cauantē: trogonē cornicē a cauda de ouo exire. quoniā pōde-
re capitum peruersa oua posteriorem partē corporum fouendam matri. appelicēt.

De noctuis. Ca. XVII.

Octuarū contras aues solers dimicatio. Maiore circūdatæ multitudine resupie pe
n dibus repugnēt: collecteq; ī arcū rostro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur ac
cipiter collegio quodā naturæ. bellūq; partiť. Noctuas sexagenis diebus hyemis cu
bare & nouē uoces habere. tradit Nigidius.

De pico martio. Ca. XVIII.

Vnt & paruæ aues uncorū unguiū. ut picus martius cognomine insignes & in auſ
s pitiis magnæ. Quo in genere arborū cauatores scandētes in subrectū feliū mō Illi
uero & supini percurssi corticis sono pabulum subesse intelligunt. Pullos in cauis
educāt auiū soli. Adactus cauernis eoꝶ a pastore cuneus admota q̄dā herba ab iis elabi cre
diť uulgo Trebius auctor ē clauū uel cuneū adactū quāta ui libeat ī arbores: ī q̄bus nidū
habeat stati exilire cū crepitu arboris: cū insederit clauo ut cuneo Ipsi prīcipales latio sunt
ī auguriis a rege q̄ nomē huic aui dedit. Vnū eorū præscitū trāsire nō queo. In capite p̄to-
ris urbani. L. Tuberonis ī foro iura ꝓ tribunali redentis sedit ita placide ut māu appræhē
dereť. Respōdere uates: exitū īperio portēdi si dimittereť. At si exanimaretur: p̄tori. Et ille
auē ꝓtinꝰ cōcerpsit. Nec multo post īpleuit ꝓdigiū. Vescūť & glāde ī hoc genere: pomisq;
multæ: sed quæ carne tantū nō uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum ī auguriis ꝓdierū est.

De uncos ungues habentibus & digytos. Ca. XIX.

Ncos ungues habētes oīo nō cōgregāť: & sibi quoq; p̄dātur. Sūt aūt oēſ fere altiuo
u læ p̄ter nocturnas & magis maiores. Oībus q̄bus alægrandes corpus exiguū. Am-
bulāt difficulter. In petris raro cōsistūt curuatuta unguiū ꝓhibēte. Nūc de secūdo
ordine dicamus: qui ī duas diuidiť species: oscines & alites. Illarū generi cātus oris: his ma-
gnitudo differentiā dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus: & quis eos primus comederit. Ca. XX.

N his Pauonū genus cū formam tum intellectū eius & gloriam geminantes. Lau
i datus expandit colores aduerso maxime sole: quia sic fulgentius radiat. Simul um
bræ quosdā repercussus cæteris qui in opaco clarius micant. Cōcaua querit cauda
Omnesq; in aceruū contrahit pennarum quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis
uicibus amissa cū foliis arborū donec renascať iterū cū flore: pudibundus ac mœrens q̄rit
latebram. Viuit annis. xxv. Colores īcipit fundere in trimatu. Ab auctoribus nō gloriosum
tantū animal tradiť: sed & maliuolum: sicut anserū uerecūdū. Quoniā has quoq; quidā ad
diderūt notas ī his: haud ꝓbatas mihi. Pauonē cibi gratia romæ primus occidit orator. Hor
tensius adiiciali cœna sacerdotii. Saginare primus instituit circa nouissimū piraticum bel-
lum. M. Aufidius Lucro: exq; eo q̄stu redditus is sestertium sexagena milia habuit.

De gallis & q̄uo castrentur: & de gallinaceo locuto. Ca. XXI.

Roxime gloriam sentiunt & hi nostri ugiles nocturni: quos excitandis ī opera mor
p talibus rumpendoq; sonno natura genuit. Norunt sydera: & ternas distingunt ho
ras interdiu cantu. Cū sole eunt cubitū. Quartaq; castrēsi uigilia ad curas laborēq;

reuocãt. Nec solis ortũ incautis patiũtur obrepe. Dieꝫ ueniẽtẽ nũciant cantu. Ipsum uero
cantũ plausu laterũ. Imperitãt suo generi: & regnũ in quacũꝫ sunt domo exercẽt. Dimica
tione parit̃ hoc quoꝫ inter ipsos: uelut iõ tæla agnatã cruribus suis intelligẽtes. Nec finis
sæpe cõmorientibus. Quod si palma cõtingit: statim in uictoria canũt: seꝫ ipsi principes te
stantur. Victus occultat silens: ægreꝫ seruitiũ patit̃. Et plebs. tñ æque supba gradit̃: ardua
ceruice: cristis celsã. Cælũꝫ solũ uolucrũ aspicit crebro. In sublime quoꝫ caudã falcatã eri
gens. Itaꝫ terrori sunt etiã leonibus generosissimis ferarũ. Iam ex his quidã ad bella tantũ
& prœlia assidua nascũtur: quibus etiam patrias nobilitarũt rhodũ ac tanagrã. Secũdus est
honos habitus melicis & chalcidicis: ut plane dignæ aliti tm̃ honoris pbeat romana purpu
ra. Horũ sunt tripudia sollistima. Hi magistratus nostros quottidie regũt: domosꝫ ipsi su
as claudũt: aut referãt. Hi fasces romanos impellunt aut retinẽt. Iubẽt acies aut prohibẽt.
Victoriã oĩum toto orbe partarũ auspices. Hi maxime terrarũ ĩperio ĩperitãt. Ex iis etiã fi-
bræ sunt: quæ haud aliter q̃ optimæ uictimæ diis gratæ. Habẽt ostẽta ex se & pposteri eo-
rũ ꝙ uespertiniꝫ cautus. Nãꝫ totis noctibus canendo boetiis nobilẽ illã aduersus lacede-
monios psagiuere uictoriã. Ita cõiecta ĩterpraetatione: quoniã uicta ales illa nõ caneret. De
sinũt canere castrati. Quod duobꝰ fit modis: lũbis adustis candẽte: seruo: aut imis cruribꝰ
Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguescũt. Pergami oĩbus annis spectaculũ
gallorũ publice editur ceu gladiatorũ. Inuenitur in annalibus in ariminensi agro. M. Lepi-
do. Q. Catulo cous. in uilla Galerii locutum gallinaceũ semel quod equidem sacramenta.

De anseribus & quis primus iecur anserinum comederit: & de adipe anserino comage-
no. Ca. XXII.

St & anseri uigil cura capitolio testata defenso: per id tempus canũ silentio prodi-
e tis rebus. Quã ob rem cibaria anserũ censores in primis locant. Quin & fama amo-
ris. Argis dilecta forma pueri nomine oleni: & Glauces Ptolemeo regi cithara ca-
nẽtis quã eodem tpe & aries amasse proditur. Potest & sapiẽtiæ uideri intellectus iis esse:
ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicitur: nusq̃ ab eo nõ in publico non in
balneis: nõ noctu: nõ interdiu digressum. Nostri sapientiores qui eos iecoris bonitate no-
uere. Fartilibus in magnã amplitudinem crescit: exemptũ quoꝫ lacte mulso augetur. Nec
sine causa in questione est. Quis primus tantũ bonũ inuenerit. Scipio an. Metellus uir cõ-
sularis an. M. Eessius eadẽ ætate eques ro. Sed (quod constat) Messalinus cocta Cotta Mes
salæ oratoris filius palmas pedũ ex iis torrere: atꝫ pattinis cũ gallinaceoꝝ cristis condire
repperit. Tribuetur enĩ a me culinis cuiusꝫ palma: cum fide. Mirũ in hac alite: ex hurinis
romã pedibus uenere. Fessi proferuntur ad primos. Ita cæteri stipatione naturali propellũt
eos. Candidoꝝ alterũ uectigal in pluma. Vellũtur quibusdẽ locis bis anno. Rursus plumi-
geri uestiuntur: molliorꝫ quæ corpori quã proxima. Eæ germania laudatissima. Candidi
ibi uerũ minores: gangæ uocãtur. Præciũ plumæ eoꝝ in libras denarii quini. Et inde crimi
na plerũꝫ auxiliarum præfectis a uigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis.
Eoꝝ delitiæ processere: ut sine hoc instrnmento durare iam ne uirorũ quidẽ ceruices pos
sint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocatur. Adipe eorũ in uase æreo cũ cina-
mo niue multa obrutũ: ac rigore gelido maceratũ ad usum præclari medicaminis: quod
ab gente dicit̃ comagenũ. Anserum generis sunt penolopes: & quibus lautiores epulas nõ
nouit britãnia chena lopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor: abso
lutaꝫ nigritia: in superciliis cocci rubor. Alterũ eorũ genus multarũ magnitudinẽ exce-
dit: quorũ & colorem reddit. Nec ulla auis excepto strutio camelo maius corpore implens
põdus in tantũ aucta ut in terra quoꝫ ĩmobilis prehẽdatur. Gignũt eos alpes: & septẽtrio
nalis regio. In auiariis saporẽ perdũt. Moriũtur contumatia spiritu reuocato. Proxime eis
sunt quas hispania aues tardas appellat: græci otidas: dãnatas in cibis. Emissa enĩ ossibꝰ me-
dulla odoris tedium exemplo sequitur.

De gruibus ciconiis oloribus & pere-
grinis auibus. & coturnicibus de glotte. Ca. XXIII.

Nducias habet gẽs pygmeoꝝ absessu gruũ (ut diximus) cũ iis dimicãtiũ. Immensus
i est tractus quo ueniũt si quis reputet amari eco. Quãdo proficiscũtur cõsentiunt.
Volant ad prospitiendũ alte. Ducem quem sequãtur eligunt. In extremo agmine
per uices qui acclament dispositos habet: & qui gregem uoce contineant. Excubias habẽt
nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes: qui lassatis sono decidans indiligentiam

sõno coarguat. Cætere dormiũt capite subter alã cõdito a ternis pedibus insistẽtes. Dux
erecto ꝓuidet collo: ac ꝑdicit. Eæ e ædẽ mãsufactæ lasciuiũt: gyrosq; quosdã indecoro cur-
su uel singulæ pagũt. Certũ est põtũ trãsuolaturas primũ oĩum angustias petere iter duo
ꝓmõtoria criumetopũ & careben. Mox suburra stabiliri. Cũ mediũ trãsierit: abiici lapillos
e pedibus. Cũ attingerint cõtinẽtẽ: & e gutturæ harenã. Cornelius nepos qui Diui Augu/
sti principatu obiit cũ scriberet turdos pauloante cœptos saginari: addidit ciconias magis
placere q̃ grues: cũ hæc nũc ales inter primas expetatur: illã nemo uelit tetigisse. Ciconiæ
quo nã e loco ueniãt. aut quo se referãt incõpertũ adhuc est. E lõginco uenire nõ dubiũ eo
dem quo grues mõ. Illas hyemis: has estatis aduenas. Abituræ cõgregãtur in loco certo: co
mitateq; sic: ut nulla sui generis relinquaẽ nisi captiua & serua ceu lege prædicta die rece/
dunt. Nemo uidit agmẽ discedẽtiũ: cũ discessurũ appareat: nec uenire: sed uenisse cerniꝰ
Vtrũq; nocturnis fit tpibus & q̃uis ultra citraue ꝓuolẽt: nunq̃ tñ aduenisse usq̃: nisi noctu
existimanẽ. Pithomis comẽ uocãt in asia parẽtibus cãpis ubi cõgregatæ inter se cõmurmu-
rant. Eã deniq; quæ nouissimo aduenit lacerãt: atq; ita abeunt. Notatũ post idus augustas
nõ temere uisas ibi. Sũt qui ciconiis nõ inesse linguas cõfirment. Honos iis serpẽtiũ exitio
tãtus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadẽ legibus pœna: quæ in homicida. Simili an
seres quoq; & olores rõne cõmeãt. Sed hoꝝ uolatꝰ cerniẽ: liburnicarũ more rostrato ĩpetu
ferũtur: facilius ite sidẽtes aera: q̃ si recta frõte ĩpellerẽt a tergo sensi dilatãte se cuneo por
rigiẽ agmẽ. largeq; ĩpellẽti ꝑbetur auræ. Colla imponũt ꝑcedẽtibus. Fessos duces ad ter/
ga recipiũt. Ciconiæ nidos repetũt. Genetricũ senectã inuicẽ educãt. Oloꝝ morte narratur
flebilis cantus falsis (ut arbitror) aliquot experimẽtis. Idẽ mutua carne uescũtur inter se. ue
rũ hæc cõmeantim ter maria terrasq; ꝑegrinatio non patiẽ deferri minores quoq; q̃bus est
natura similis. Vtrũq; enĩ supradictas magnitudo & uires corporũ inuitare uideri possunt.
Coturnices etiã semꝑ anteueniũt q̃ grues. Parua auis: & cũ ad nos uenit terrestris potius q̃
sublimis. Aduolãt & eæ simili modo nõ sine ꝑiculo nauigãtiũ: cũ appropinquauere terris.
Quippe uelis sæpe incidũt: & hoc semper noctu: mergũtq; nauigia. Interest iis per hospitia
certa. Austro nõ uolãt humido. s. & grauiore uẽto. Aura tñ uehi uolũt: ꝓpter põdus cor/
porũ: uiresq; paruas. Hinc uolantiũ illa conquestio labore exꝓssa. Aquilone ergo maxime
uolãt ortygometra duce. Primã earũ terre appropinquãtẽ accipiter rapit. Et semper hic re-
meantes comitatum sollicitant. Abeũtq; una per sua signa glottis & ottus & cenchramus.
Glottis per longã exerit linguã unde ei nomẽ. Hãc in initio blãdita peregrinatione auide
ꝓuectã pænitentia in uolatu cũ labore scilicet subit. Reuerti incomitatã piget: & sequi: nec
unq̃ plus uno die peragit. In proximo hospitio deserit. Verũ inuenitur alia antecedẽte an
no relicta. Simili mõ in singulos dies. Cenchramus perseuerantior festinat etiã ꝑuenire ad
expetitas sibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubone minor
est: noctius maior: auribus plumeis eminẽtibus: unde & nomẽ illi. Quidã latine asionẽ uo/
cant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodã genere saltatrix. Capitur aut difficulter no/
ctuæ: intẽta in aliquo circũeunte alio. Quod si uentus agmẽ aduerso flatu cœpit inhibere
pondusculus lapidũ apprehẽsis aut gutture harena repleto stabilitæ uolant. Coturnicibus
ueneni semẽ gratissimus cibus. Quã ob causam eas dãnauere mensis. Simulq; comitialem
propter morbum despui suetum: quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus & palumbis. Ca. XXIIII.

Beunt & hirũdines hybernis mẽsibus sola carne uescẽs auis: ex iis quæ adũcos un/
a gues nõ habent: sed in uicina abeunt: africos secutæ montiũ recessus. Inuẽtæq; iam
sunt ibi undæ atq; deplumes. Thebarũ tecta subire negaẽ. quoniã urbs illa sæpi-
us capta sit. Nec biziæ in thracia ꝓpter scelera Terei. Cecina uolteranus equestris ordinis
quadrigarũ dñs cõpræhẽsas in urbẽ secũ afferẽs uictoriæ nũcias amicis mittebat: in eundẽ
nidũ remanẽtes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis: cũ obside-
retur præsidiũ romanũ a ligustinis hirũdinẽ a pullis ad secum epistola allatã: ut lino ad pe-
dem eius alligato modis significaret quottidie adueniente auxilio eruptio fieri deberet.
Abeũt & merulæ turdiq; & sturni simili mõ in uicina. Sed ii plumã nõ amittũt: nec occul-
tantur nisi spe cibi: quo hybernũ pabulũ petãt. Itaq; in germania hyeme maxime turdi cer
nunẽ. Vere turtur occultaẽ: pẽnasq; amittit. Abeũt & palũbes quo nã & in iis incertũ. Stur-
noꝝ generi ꝓpriũ cateruati uolare & quodã pilæ orbe circũagiõibꝰ ĩ mediũ agmẽ tẽdẽtibꝰ

Volucrũ ſoli hirũdini flexuoſi uolatus: uelox celeritas: quibus ex cauſis neqꝫ rapinæ cæte-rarũ alitũ obnoxia eſt. Eadẽ demũ ſola auiũ non niſi uolatu paſcitur.

Quæ auium perẽnes: quæ ſemeſtres: quæ trimeſtres. Ca. XXV.

Emptorum magna differẽtia auibus. Perẽnes ut columbæ. Semeſtres ut hyrũdines Trimeſtres ut turdi: & turtures: & quæ cũ fœtũ eduxere abeũt: ut galguli: upupe

De auibus mira. Ca. XXVI.

Vctores ſunt oĩbus annis aduolare iliũ ex æthiopia aues & cõfligere ad Mẽnonis ſepulchrũ quas ob id mẽnonidas uocãt. Hoc idẽ qnto quoqꝫ anno facere eas in æ-thiopia circa regiã Mẽnonis exploratũ ſibi Cremutius tradit. ſimili modo pugnãt melea-grides in boetiæ africæ: hoc eſt gallinarũ genus gibberũ: uariis ſperſum plumis: quæ nouiſ-ſimæ ſunt peregrina. rumauiũ in menſes receptæ propter ingratũ uirus. Verũ meleagri tu-mulus nobiles eas fecit. De auibus ſeleucidibus. Ca. XXVII.

Eleucides aues uocãtur: quarũ aduẽtũ: ab ioue ꝑcibꝫ ĩpetrãt caſini mõtis ĩcolæ fru

ſ ges eorũ locuſtis uaſtãtibus. Nec unũ ueniãt: quo ue habeãt cõparatũ nunq̃ cõſpe-ctis niſi cũ præſidio earũ indiget. De ibi. Ca. XXVIII.

i Nuocãt & ægyptii ibes ſuas contra ſerpẽtiũ aduentum. Et cyrenaici Achorem de-um muſcarum multitudine peſtilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̃ litatũ eſt illi deo.

Quæ aues in qbus locis nõ ſunt: & quæ mutãt colorẽ & uocẽ & luſiniis. Ca. XXIX.

Ed in ſeceſſu auiũ & noctuæ paucis diebus latere tradũtur. Quarũ genus in creta

ſ inſula nõ eſt: & etiã ſi qua inuecta ſit emorit̃. Nã hæc quoqꝫ mira naturæ differẽtia.

Alia aliis locis negat: tanq̃ genera frugũ fruticũue: ſic & animaliũ nõ naſci: tranſla-titiorũqꝫ inuecta mori. Mirũ qdẽ eſt illud unius generis alti aduerſum. Quæ nã eſt iis na-turæ inuidia: aut qui terrarũ dicati auibus termini. Rhodus aquilã nõ habet. Tranſpadana italiã iuxta alpes lariũ lacum appellat amœnum arbuſto agrũ: Ad quẽ cyconiæ nõ trãſme-ant. Sicuti nec octauũ circa lapidem ab eo. Immẽſa alioquin finitimo iuſubrũ tractu exa-mina: gracculorum monednlorum: cui ſoli aui furacitas auri argentiqꝫ præcipuæ mira eſt Picus maritius in tarẽtino agro negatur eſſe. Nuper & adhuc tamẽ rara ab apẽnino ad ur-bem uerſus cerni cœdere picarum genera quæ longa inſignes cauda uariæ appellantur. Propriũ iis calueſcere oĩbus annis cũ ſeritur rapa. Perdices nõ tranſuolant boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto inſula in qua ſepultus eſt Achilles infeſtat ſacratã ei ædẽ. In fidẽnate agro iuxta urbẽ ciconie nec nidũ faciũt. At in agrũ uolaternarũ palũbiũ ius e ma-ri quot annis aduolat. Romæ in ædẽ Herculis in foro boario nec muſcæ nec canes intrant Multa ꝑterea ſimilia: quæ prudens ſubinde omitto in ſingulis generibus faſtidio parcens. Quippe cũ. Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in aſia etiã colũbas: & pauones: & ceruos & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: fere mutãt colorẽ uocẽqꝫ tẽpore anni ac repẽte fiũt alie. Quod in grãdiore alitũ genere grues tantũ. Eæ enim ſenectute ni-greſcũt. Merula ex nigra rufeſcit. Canit æſtate: hyeme balbutit. circa ſolſtitium muta Ro-ſtrum quoqꝫ anniculis in ebur transfiguratur dũtaxat maribus. Turdis color æſtate circa collũ uarius: hyeme cocolor. Luſinis diebus ac noctibus cõtinuis quindecim garrulus ſiue intermiſſu cãtus: denſante ſe frondiũ germine non innouiſſimũ digna miratu aue. Primũ tanta uox tã paruo in corpuſculo: tã pertinax ſpiritus. Deinde in una perfecta muſicæ ſciẽ-tia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu: trahitum in longum: nunc uariat̃ inflexo: nunc diſtinguitur conciſo: copulatur in torto: promittitur: reuocatur: infuſcatur ex inopinato. interdum & ſecũ ipſa murmurat: plenus grauis: acutus: creber: extentus: ubi uiſum eſt uibrãs: ſũmus medius: imus. Breuiterqꝫ oĩa tã paruulis in faucibus: quæ tot exq-ſitis tibiarũ tormẽtis ars hominũ excogitauit. Vt nõ ſit dubiũ hanc ſuauitatẽ ꝑmõſtratam efficaci auſpitio: cum in ore Sterſicori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes eſſe plures ſingulis ſunt cantus: & non idem omnibus: ſed ſuus cuiqꝫ. Certant inter ſe. palamqꝫ animo-ſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe uãi ſpiritu prius deficiente quam cantu. Meditan-tur alie iuniores: uerſuſqꝫ quos mittent̃ accipiunt. Audit diſcipula intẽtiõe magna: & red-dit: uicibuſqꝫ reticẽt: Intelligatur emẽdatæ correctio: & indocẽte quædã repræhẽſio. Ergo ſeruorum illis præcia ſunt: & quidẽ ampliora quã quibus olim armigeri parabantur. Cãdi-dam ſcio inconditam: alioqn quod eſt prope inuſitatum ueniſſe: quæ Agrippinæ Claudii

pricipis cõiugi dono daret. Visum iã sæpe iussas canere cœpisse: & cũ symphonia alternas/
se sicut hoies reptos qui sonũ earũ audita in trãsuersas labias frõde arũdinea: quasi forami
ne inspirãtis linguæ: ut parua aliqua apposita mora indiscreta redderent similitudine. Sed
eæ tantæ tanq̃ artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim desinũt: nec ut fatigatas possis dice/
re aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia uox fit: nec mudulata aut uaria. Mutat & co
lor. Postremo hyeme ipsa nõ cernit. Linguis earũ tenuitas illa prima nõ est: quæ cæteris aui
bus. Pariũt uere primo: cũ plurimũ sena oua. Alia rõ ficedulis. Nã formã simul coleremqꝫ
mutãt hoc nomẽ nõ nisi autũno habẽt. postea melãcoryphi uocant. Sic & erithacus hyeme
idem phœnicurus æstate. Mutat & upupa: ut tradit Aeschilus poeta. Obscena alias pastu
auis. Crista uisenda plicatili: cõtrahés eã subrigésqꝫ per lõgitudinẽ capitis. Oenãthæ qdẽ ẽt
statos latebræ dies habet: exoriẽte syrio occultata: ab occasu eiusdẽ ꝓdit. Quod miremur
ĩpsis diebus utrũqꝫ. Chlorion quoqꝫ qui totus est luteus: hyeme nõ uisus circa solsticia ꝓ/
cedit.

De merulis. Ca. XXX.

m Erulæ circa cyllenem archadiæ nec usq̃ aliubi candide nascuntur. Ibis circa pelusi/
um tantũ nigra est cæteris oĩbus locis candida.

Tempus auium geniturae. Ca. XXXI.

o Scines ꝑter exceptas nõ temere fœtꝰ faciũt añ æqnoctiũ uernũ: aut post autũnale.
Ante solstitiũ aũt dubios: post solstitiũ uitales.

De halcyonibus: & diebus earum nauigabilibus & gauie: & reliquo aquticarum genere. Ca. XXXII.

e Oqꝫ maxime sunt ĩsignes halcyones. Dies earũ partus qui maria quoqꝫ nauigãt no
uere. Ipsa auis paulo amplior passere: colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpu/
reis & candidis admixtis pẽnis: collo gracili ac ꝓcero. Alterũ genus earũ magnitu/
dine distinguit & cãtu. Minores in arũdinetis canũt. Halcionẽ uidere rarissimũ est: nec ni/
si uergiliarũ occasu: & circa solstitia brumã ue naue alienãdo circũuolata stati in latebras
abeuntẽ. Fœtificãt bruma qui dies halcyonides uocant: placido mari per eos & nauigabili
siculo maxime. In reliquis partibꝰ est quidẽ mitius pelagus. Siculũ uticꝫ tractabile. Faciũt
autẽ septẽ ante brumã diebus nidos: & totidẽ sequẽtibus pariũt. Nidi earũ admirationẽ ha
bent: pilæ figura paulũ eminenti ore: per quã angusto: grandiũ spõgiarũ similitudine. Fer/
ro intercidi nõ queũt. Fragũturqꝫ ictu ualido ut spuma arida maris. Nec nnde cõfingan/
tur. Putant ex spinis aculeatis. Piscibus enim uiuunt. Subeunt & in amnes. Pariunt oua q/
na. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gaui ææsta/
te: mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificãtiũ auiũ argathylis cinnamulgis: & ꝑdicibꝰ. Ca. XXXIII.

h Alcyonũ nidi figurã reliquarũ quoqꝫ solertiæ nos admonet. Neqꝫ alia parte inge/
nia auiũ magis admirãda. Hirũdines luto cõstruũt stramẽto roborãt. Si qñ ĩopir est
luti. madefactũ multa aqua pẽnis puluerẽ spargũt. ipm uero nidũ mollibus plumis
floccisqꝫ cõsternũt tepefaciẽdis ouis simul: ne durus sit infantibꝰ pullis: in fœtu sũma eqta
te alternãt cibũ. Notabili mũditia egerũt excremẽta pullorũ. Adultioresqꝫ circũagi docẽt:
& foras saturitatẽ emittere. Alterũ genus hirũdinũ est rusticarũ & agrestũ: quæ raro in do
mibus diuersos figura: sed eadẽ materia cõfigũt nidos totos supinos faucibus porrectis ĩ
angustũ utero capaci. Mirũ qua pitia occultãdis habiles pullis & substernẽdis molles. in æ/
gypti heracleotico ostio molẽ cõtinnatione nidoꝝ euagãti nilo in expugnabilẽ opponunt
stadii fere uniꝰ spatio: qđ humano ope ꝑfici nõ posset. In eadẽ ægypto iuxta oppidũ coptõ
ĩsula est sacra Isidi: quã ne laceret amnis idẽ muniũt ope ĩcipiẽtibꝰ uernis diebus paltea &
stramẽto rostro firmãtes cõtinuatis ꝑ triduũ noctibꝰ tanto labore: ut multas in ope emori
cõstet. Eaqꝫ militia illis cũ anno redit semp. Tertiũ est earũ genus quæ ripas excauãt atqꝫ
ita in terrã fœtificãt. Harũ pulli ad cinerẽ ambusti mortifero fauciũ malo multisqꝫ alcũ/
morbis humani corporis medẽtur. Nõ faciunt hæ nidos. Migrantqꝫ multis diebus ante si
futurũ est ut auctus amnis attingãt: in genere uiteriparũ est: ut nidus ex musco arido ita
absoluta ꝑfitiat pila: ut ĩueniri nõ possit additus. Argathylis appellat: eadẽ figura ex lino ĩ
texẽs. Picoꝝ aliqs suspẽdit in surculo primis in ramis cyathi mõ ut nulla. quadrupes pos/
sit accedere. Galgulos quidẽ ipsos depẽdẽtes pedibus sõnũ capere cõfirmãt quia tutiores
ita se sperant. Iam publicum quidem oĩum est tabulata ramorũ sustinendo nido prouide
eligere: cameraqꝫ ab hymbri aut fronde protegere dẽsa. In arabia cinamulgus auis appella

tur. Cinami surculis nidificat. Plũbatis igitur eos sagittis decutiũt ĩdigenæ mercis gratia
In scytis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle semꝑ in cacuminibꝰ ramoꝝ
suspẽsa. Picæ cũ diligẽtius uisũ ab hoĩe nidũ sensere: oua trangerũt alio. Hoc in his auibꝰ
quarũ dygiti nõ sit accomodati cõplectendis trãsferẽdisqꝫ ouis miro traditur mõ. Namqꝫ
surculo sup bina oua imposito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque
utrinqꝫ libra deportãt alio. Nec uero iis minor solertia: quæ cunabula in terra faciũt corpo
ris grauitate ꝓhibite sublime petere. Merops uocať genitores suos recõditos pascens pal-
lido ĩtus colora pẽnarũ: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedũ defos-
sa altitudine. Perdices spina & frutice sic muniũt receptaculũ: ut cõtra feras abũde uallen
tur. Ouis stragulũ mole puluere cõtumulant: nec in quo loco pepere incubant. Neuc cui
frequẽtior cõuersatio sit suspecta: transferũt alio. Ille quidẽ & maritos suos fallunt: qm̃ in-
tẽperantia libidinis frangunt earũ oua: ne cubãdo detineãtur. Tunc inter se dimicãt mares
desiderio fœminarũ. Victũ aiunt uenerẽ pati. Id qdẽ & coturnices. Trogus inqt & gallina-
ceos aliquãdo. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri ꝓmiscue. Capiun-
tur quoqꝫ pugnatitate eiusdẽ libidinis cõtra aucupis iudicẽ exeunte in prœliũ duce totiꝰ
gregis. Capto eo ꝓcedit alter: ac subinde singuli. Rursus circa cõceptum fœmine capiũtur
contra aucupẽ fœmina exeunte: ut rixando abigat eũ. Nec in aĩali alio par opus libidinis.
Si cõtra mares steterint fœmine: aura ab hiis flãte ꝑgnãtes fiunt. Hiantes aũt exerta lĩgua
ꝑ id tẽpus æstuãt: cõcipiũtqꝫ supuolãtiũ afflatu sæpe uoce tãtũ audita masculi. Adeoqꝫ ui-
cit libido etiã fœtus caritatẽ: ut illa furtim & in occulo incubãs cũ sit fœmina aucupe acce
dente ac marẽ recanat: reuocetqꝫ: & ultro præbeat se libidini. Rabie quidẽ tãta ferũtur ut
in capite occupãtiũ sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidũ is ceperit accedere procurrit ad pe
des eius fœta prægrauẽ aut delũbẽ sese simulans: subitoqꝫ in ꝓcursu aut breui aliquo uo
latu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut ꝓcurrit iterũ iãiam præhensurũ effugiẽs spe fru-
strans: donec indiuersum abducat a nidis. Eadẽ iam pauore libera ac materna uocãte cura
in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicũ uita ad. xvi. annos du-
rare existimatur.

De colunbis. Ca. XXXIIII.

B iis colũbarũ gesta spectãtur maxime simili rõne. Mores iidẽ. sed pudicitia illis ꝓ-
a ma & neutri nota adulteria. Cõiugii fidẽ nõ uiolãt cõmunẽqꝫ seruãt domum. Nisi
celebs aut uidua domũ nõ relinqt. Et ĩperiosos mares subinde etiã iniquos ferunt
Quippe suspitio est adulterii: q̃uis natura nõ sit. Tũc plenũ quærela guttur seuiqꝫ rostro
ictus: mox in satisfatione exosculatio: & circa ueneris ꝑces crebis predũ orbibus adulatio.
Amor utriqꝫ sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad
pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorẽ terrã collectam gut-
ture in ora inspuunt: præparãtes tempestiuitatem cibo. Propriũ generis eius & turturum
cum bibant colla non resupinare large bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Ca. XXXV.

Iuere palũbes ad tricesimũ annũ: reliquos ad. xl. Aristoteles auctor est. Vno tamen
u incõmodo unguiũ eodẽ & argumẽto senectæ: qui citra ꝑnicẽ recidũtur. Cantus oĩ-
bus similis atqꝫ idẽ: terno cõficiť uersu: ꝑterq̃ in clausulæ gemitu. Hyeme mutis-
uere uocalibus. Nigidius putat cũ ora incubãt sub tecto noĩata: palumbem relinquere ni-
dos. Pariũt autẽ post solstitia. Colũbe & turtures octonis annis uiuunt:

De pasceribus. Ca. XXXVI.

c Ontra passeri minimũ uitæ. cui salacitas par. Mares negãtur anno diutius durare.
Argumẽto quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro q̃ ab æstate incipit
Fœminis lõgiusculũ spatiũ. Verũ colũbis inest qdã gloriæ ĩtellectus. Nosse credas suos co
lores: uarietatẽqꝫ dispositã: quæ etiã ex uolatu creduntur plaudere in cælo uarieqꝫ sulcare.
Qua in ostẽtatione ut uictæ præbẽtur accipitri ĩplicatis strepitu pẽnis qui nõ nisi ipsis ala-
rũ humeris elidiť. Alioqn solito uolatu multum uelociorẽ speculať occultus fronde latro
& gaudẽtẽ in ipsa gloria rapit.

De tinungulo. Ca. XXXVII.

o B id cũ iis habẽda est auis quæ tinungulus uocať. Defendit enĩ illas terreqꝫ accipi-
tres naturali potẽtia in tantũ ut uisum uocẽqꝫ eius fugiant. Hac de cã præcipuus
colũbis amor eorũ. Ferũtqꝫ si in quattuor angulis defodianť in ollis nouis oblitis
nõ mutare sedẽ colũbas. Quod auro insectis alarum articulis quæsiuere aliqui non aliter

innoxiis uulnerib⁹:multiuaga alioqn aue.Est enī ars illis inter se blādiri:& corrūpere alias furtoq₃ comitatiores reuerti.Qui & internūciæ in rebus magnis fuere:& epistolas adnexas earū pedibus obsidione mutinēsi in castra consulū ptulere.D.Bruto mittēte. Quid uallū & uigilū obsidio:atq₃ etiā retia amne prætenta pfuere Atonio per cælū eūte nuncio? Et harum amore insaniūt multi:ac sup tecta exedificāt turres ii:nobilitatēq₃ singularū & origines narrāt uetere iā exēplo.Laxius eques romanus ante bellū ciuile pōpeianū denariis quadringentis singula paria uendicauit:ut.M.Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere. In cāpania grandissime puenire existimatæ.Harū uolatus in reputationē cæterarū quoq₃ uolucrū nos īpellit.

De uolatu & incessu auiū. Ca. XXXVIII.

o Mnibus aīalib⁹ reliqs certus & uniusmodi & in suo cuiq₃ genere īcessus est. Aues solæ uario meatu ferūtur & in terra & in aere. Ambulāt aliquæ ut cornices.Saliunt aliquæ ut passeres:merulæ.Currūt ut pdices rusticulæ.Ante se pedes iaciunt:ut ciconiæ & grues.Expandūt alas:pandētesq₃ raro interuallo qtiūt.Aliæ crebrius: sed & p̄mas dūtaxat pēnas.Aliæ & tota latera pandunt.Quædā uero maiore ex parte cōpressis uolant. Percussoq₃ semel aliquæ & gemino ictu aere ferunt:uelut inclusum cū p̄menis. Iaculantur sese in sublime:in rectū:in pnū:in pingui putes aliquas.Aut rursus ab alto cadere has:illas salire.Anates solæ quæq₃ sunt eiusdē generis in sublime ptinus sese tollūt: atq₃ e uestigio cælū petūt:& hoc etiā ex aqua.itaq₃ in foueas qbus feras uenamur delapsæ solæ euadunt. Vultur & fere grauiores nisi ex procursu aut altiore tumulo īmissæ nō euolāt.Cauda tegūtur aliæ.Circūspectāt aliæ.flectūtq₃ colla.Nōnullæ uescunt̄ ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce nō uolant multæ.Aut ecōtrario semp in uolatu silent.Subrectæ: pronæ:obliquæ ī latera:ut ora.Quædā & resupinæ ferūtur:ut si pariter cernātur:plura genera nō in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Ca. XXXIX.

p Lurimū uolāt quæ apodes uocātur:quia careant usu pedū.Ab aliis cypseli appellātur hirūdinū specie.Nidificant in scopulis. He sunt quæ toto mari cernūtur. Nec unq̄ tā lōgo naues tanq̄ cōtinuo cursu recedūt a terra: ut nō circūuolitēt eas apodes:Cætera genera residūt & sistūt.His quies nisi in nido nulla.Aut pēdēt aut iacēt:& igenia equæ uaria ad pastū maxime.

De caprimulgis & plateis. Ca. XL.

e Aprimulgi appellātur grādiores merule aspectu:fures nocturni.Interdiu enī uisu carēt.Intrāt pastoꝝ stabula:caprarūq₃ uberibus aduolāt suctū ppter lactis.Qua iniuria uber emoritur:caprisq₃ cæcitas quas ita mulsere oborit̄. Platea nominat̄ aduolans ad eas:quæ se in mari mergūt:& capita illarū morsu corripiēs:donec capturā extorqueat.Eadē cū deuoratis se ipleuit cōchis.calore uētris coctas euomit:atq₃ ita ex hiis esculenta legit testas excreans.

De ingeniis auium. Ca. XLI.

u Illaribus gallinis & religio inest.Inhorrescunt edito ouo:excutiūtq₃ sese: & circūactæ purificant:aut fetusca aliqua sese & oua lustrant.

De cauduele & psytaco & auibus quæ loquuntur. Ca. XLII.

m Inimæ auiū cardueles īperata faciunt:nec uoce tantū: sed pedibus & ore pro manibus.Est quæ boū mugitus imitet̄ in arelatensi agro taurus appellata: alioqn parua.Et quæ equorū quoq₃ hinnitus anthus:noīe hærbæ pabulo aduentu eorū pulsa imitatur ad hūc modū ulcīscēs.Super omnia humanas uoces reddunt psytaci: & quidē sermocinātes.India auē hanc mittit.Sitacē uocant:uiridē toto corpore torque tantum miniato in ceruice distinctam imperatores salutat:& quæ accipit uerba pnūciat. In uino precipue lasciua.Capiti eius duritia eadē que rostro.Hæc cū loqui discit ferreo uerberat̄ radio.Nō sentit aliter ictus.Cum deuolat rostro se excipit.Illi innititur: leuiorēq₃ se ita pedum infirmitati facit.Minor nobilitas:quia nō ex longinquo uenit:sed expressior loquacitas certo generi picarū est.Adamāt uerba que loquūtur.Nec discūt tantum:sed diligunt: meditantesq₃ intra semet cura atq₃ cogitatione intentionem non occultant. Cōstat emori uictas difficultate uerbi:ac nisi subinde eadem audiant:memoria falli:querentesq₃ mirum in modū hylarari:si interim audierint id uerbū Nec uulgaris iis forma:quāuis nō spectanda.Satis illis decoris in spetie sermonis humani est. Verum adiscere alias negant posse: q̄ quæ ex genere earum sunt:quæ glade uescuntur. Et inter eas facilius quibus quini sunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus in suo cuiq₃ genere: quæ sermonem imitantur humanum: quanq̄:

id pene in oib⁹ cötingit. Agrippina cõiunx Claudii Cæsaris turdũ habuit(quod nunq̃ ante)imitanté sermones oium cũ hæc ꝓdéré. Habebãt & Cæsares iuuenes ité sturnõ. luscinias greco atq̧ latino sermone dociles, Præterea meditãtes in dié & assidue noua loquentes lõgiore etiã cõtextu. Docétur secreto: & ubi nulla alia uox misceat: assidéte qui crebro dicat: ea quæ cõdita uelit adisci aliquo blãdiéte. De coruoꝝ ĩtelligẽtia. Ca. XLIII.

Eddat & coruis sua gratia indignatione quoq̧ populi ro. attestata nõ solũ conscia
r Tiberio principe: ex fœtu supra castoꝝ edé genitus pullus in oppositã sutrinã deuolauit: etiã religione cõmédatus officinæ dño. Is mature sermoni assuefactus oĩbus matutinis euolans in rostra. in forũ uersus. Tiberiũ deinde Germanicũ & drusum Cæsares nominatim. mox transeunté populũ ro. salutabat. Postea ad tabernã remeãs pluriumi annorũ assiduo officio meritus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps proxime sutrinæ: siue iracundia subita: ut uolui uideri: excreméti eius posita calceis macula exanimauit: tanta plebei cõsternatione: ut primo pulsus ex ea regione: mox & interemptus sit: funusq̧ innumeris aliti celebratũ exequis. Constratũ lectum super æthiopũ duorũ humeros ꝑcedente tibicine: & coronis oium generũ ad rogũ usq̧: qui constructus dextra uiæ appiæ. ad secũdum lapidem in campo rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa populo ro. uisa est exequiarũ ingeniũ auis. aut supplitii de ciue romano in ea urbe qua multorũ principum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginem numãtiaq̧ delatas ab eo nemo uidicauerat morté. Hoc gestũ. M. Seruilio. C. Cestio cõs. ad. v. calé. aprilis. Nũc quoq̧ erat in urbe roma hæc prodiãte me equitis ro. cornix & betica primum colore mira admodũ nigro: deinde plura cõtexta uerba exprimens: & alia atq̧ alia crebro addiscés Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in troezena regione asiæ coruorum opera uenantis: eo q̧ deuehebat in siluis eos considentes humeris. At qui coruiculos illi uestigabant agebantq̧: eo perducta consuetudine: ut exeuntem sic comitarentur & feri. Tradendũ putauere memoriæ quidã uisum per sitũ lapides congerentem insitulã monumenti: in qua pluuia aqua durabat: sed quæ attingi non posset. Ita descendere pauenté expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De diomedeis. Ca. XLIIII.

Nec diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis esse dentes oculosq̧
n igneo colore: cætero candidas tradens. Duos semper iis duces. Alterũ ducere agmen: alterũ cogere: scrobes excauare rostro: inde crate cõsternere: & operire terra quæ ante fuerit e gesta. In iis fœtificare. Fores binas omniũ scrobibus. Orientem spectare quibus exeant in pascua. occasum quibus redeãt. Aluũ exoneraturas subuolare semper: & contrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisunt. In insula quã diximus nobilé Diomedis tumulo atq̧ delubro contra apuliæ orã fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant. Grægis tantũ adulantur miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuétes. Aedem ꝑ eius quottidie pleno gutture madentibus pénis perluũt atq̧ purificant Vnde origo fabulæ Diomedis sotios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Ca. XLV.

n On omittédum est cum de ingeniis differimus: e uolucribus hirundines esse indociles: & e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciant. Leones iugum subeant. In mari uituli totq̧ piscium genera mitescant.

De potu auium. Ca. XL VII.

b Ibũt aues suctu cæteræ. Sed ex iis q̧bus lõga sunt colla intermittétes capite resupinato ueluti infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idem ex proprio genere omnem cibum aqua subinde tingens. Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra iis & prælonga crura rubent.

De hematopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Ca. XLVIII.

Aec quidé & hematopodi multo minori: q̃q̃ eadé crurũ altitudine. Nascitur in ægi
h pto. Insistit ternis digytis. Præcipue ei pabulũ muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge uescũtur: altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ ceteræ reddunt. Olorũ similitudiné onocrotali habét: nec distare existimarent oino: nisi faucib⁹ ipsis inesset alterius uteri genus. Huc oia inexplebile aĩal cõgerit: mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita inferam in alium

ruminantis modo defert. Gallia hos septẽtrionalis proxima oceano mittit. In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatẽ longinquitate factam memorandũ occurrit.

De multarum auium nominibus & natura. Ca. XLVIII.

p Halerides in seleucia parthorum & in asia aquatiquarum laudatissime. Rursus phasianæ in colchis geminas ex pluma aures submittũt: subriguntq;. Numidicæ in parte africæ numidia: omnesq; iam in italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse. Apicius docuit nepotum omniũ altissimus gurges. Atagem maxime ionius celebratur: uocalis alias: captus uero obmutescens: quondam existimatus inter raras aues. Iã & in gallia hispaniaq; capitur: & alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearum insularũ peculiares. Sicut alpium phyrrhocotas luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino ullo ei nomen hoc dedere. Cætero candidæ columbarũ magnitudine. Nõ extra terram in qua nascitur eam uesci facile: quando nec uiuã mansuescit: & corpus occiserit statim marcescit. Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitudine tm̃ differens croceotinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarẽ ægypti ibi. M. Enagius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. Ca. XLIX.

u Enere in italiã bebriacẽsicus bellis ciuilibus transpadũ externe & nouæ aues ita enĩ adbuc uocantur turdorum specie: paulum infra columbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est. Item uipiones: sic enim uocant minorẽ gruem. Pegasos equino capite uolucres: & griphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidem & trago panadem quã plures affirmant maiorem aquila: cornua in temporibus curuata habentem ferruginei coloris tantũ capite phœniceo. Nec sirenes impettauerint fidem: licet affirmet. Dino clitarchi celebrati auctoris pater in india esse mulceriq; earum cantu: quos grauatos sonno lacerant. Qui credit ista & Malampodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones non abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues quarum cõfuso sanguine serpens gignatur quem quisquis ederit intellecturus sit alitum colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat: etiam sine iis immensa uitæ ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes auium genus. Neq; harum satyrico smotus cum insidient plerisq; memoratos facile concaperim mente. Neq; ipsæ iam aues nascuntur. Quãobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit: de auiariis & quis ea primus instituerit. Ca. L.

g Allinas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suocte corpore unctas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum ĩterdictis exceptũ inuenio iam lege. C. Fannii cõs. xi. annis ante tertiũ punicũ bellum ne quid uolucrum proponeretur: præter unam gallinam: quæ non esset altilis. Quod deinde caput translatum per omnes leges ambulauit. Inuentumq; diuerticulum est in fraude earum gallinaceos quoq; pascendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem non omnes ad saginam eligũtur: nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes ut clunes spectentur: ut diuidantur interroga: ut a pede uno dilatatæ repositoria occupent. Dedere & parthi cocis sues mores. Nec tamen in hoc mangonio: quicq; totum placet: hic clune: alibi pectore tm̃ laudatis. Auiaria primus instituit inclusis omnium generũ auibus. M. Lelius Strabo brundusii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia cohercere quibus natura cælum assignauerat.

De Aesopi patina. Ca. LI.

m Axime tamen in signis est in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcẽtis sestertiis taxata in qua posuit aues cãtu. aliquo aut humano sermone uocales nummis sex singulas coeptas nulla alia inductus suauitate nisi ut in iis immitationem hominis manderet: ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus prorsus filio aquo diximus deuoratas margaritas. Non sit tamen (ut uerũ fatear facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est: sũmas rerum naturæ opes q̃ hominum linguas cœnasse.

De generatione auiũ:& præter aues:quæ quadrupedes oua pariat. Ca. LII.

Eneratio auiũ simplex uidetur esse .cũ & ipsa sua habeat miracula:quoniã & q̃dru-
g pedes oua gignũt:chamæleontes:lacertæ:& que diximus inter serpentes.Pẽnatorꝫ
aũt infœcũda sunt quæ:adduncos habẽt ungues generi.Nulla ex iis supra quater-
na edit oua.Tribuit hoc auiũ generi natura:& fæcundicres essent fugaces earũ quã fortes
Plurima pariunt strutiocameli:gallinæ perdices:sali.Coitus auibus duobus modis. Fœmĩa
umi considente ut in gallinis:aut stante ut ĩ gruibus.Ouorũ alia sunt candida ut columbis
perdicibus .Alia palida ut aquaticis.Alia pũctis distincta ut meleagridũ.Alia rubri coloris
ut phasianis:cẽchridis Intus aũt omne ouũ uolucrũ bicolor.Aquaticis lutei plus q̃ albi.Idq̃
ipsũ magis liuidũ q̃ cæteris pisciũ unus color:in quo nil cãdidi.Auiũ oua ex calore fragilia
Serpẽtiũ ex frigore lenta.Pisciũ ex liquore mollia.Aquatiliũ rotũda.Reliqua fere fastigio
cacuminata.Exeũt a rotũdissima sui pte:dũ pariũtur molli putamine:sed protinus durescẽ
te q̃buscũq̃ emergũt portiõibus.Quæ oblõga sint oua gratioris saporis putat Orati⁹Flac-
cus fœminã edũt quæ rotũdiora gignũtur reliqua marẽ.Vmbilicus ouis a cacumĩe ĩest ceu
gutta eminẽs ĩ putamĩe. De tẽpore & generatiõe ĩcubatus auiũ & coitu. Ca. LIII

Vædã omni tẽpore cœunt ut gallinæ:& pariũt:præterq̃ duobus mẽsib⁹ hyemis bru
q malibus.Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres:sed minora.Et ĩ eodẽ fœtu prima & nouissi
ma.Est aũt tãta fœcũditas ut aliquæ & sexagena pariãt:aliquæ quottidie:aliquæ bis
die:aliquæ ĩ tãtũ ut efœtæ moriãtur.Hadrianis laus maxĩa.Colũbæ decies ãno pariũt:quæ
dã & undecies.In ægypto etiã brumali mẽsæ.Hirũdines & merulæ & palũbi & turtures bis
ãno pariũt.Cæteræ aues fere semel.Turdi in cacuminibus arborũ luto nidificãtes pene cõ
textim ĩ secessu generãt.A coitu ĩ.x.diebus oua maturescũt ĩ utero.Vexatæ autẽ gallinæ &
colũbæ pẽna euulsa alia ue simili ĩiuria diutius.Omĩbus ouis medio uitelli pua inest uelut
sanguinea gutta quod esse cor auiũ existimãt.Primũ in omni corpore id gigni opinãtes.In
ouo certa ẽ gutta ea salit:palpitatq̃.Ipsũ animal ex albo liquore oui corporat.Cibus eius ĩ
luteo ẽ Omnibus intus caput maius toto corpore.Oculi cõpressi capite maiores.ĩcrescente
pulo cãdor in mediũ uertitur.Luteũ cirũfunditur uicesimo die:si moueat ouũ.iã uiuentis
intra putamẽ uox auditur.Ab eodẽ tempore plumescit ita positus:ut caput supra dextrũ
pedem habeat:dexteram uero alam supra caput.Vitellus paulatim deficit Aues omnes ĩpe
des nascuntur contraq̃ reliqua animalia.Quædã gallinæ omnia gemina oua pariũt:& gemi
nos interdum excludũt:ut Cor.Celsus auctor est:alterũ maiorẽ :alioquĩ negat:omnĩo ge
minos excludi.Plus uicenaq̃na incubenda subiici uetant.Parere a bruma incipiunt.Optĩa
fœtura ante uernũ æquinoctiũ.Post solstitium nata non implet magnitudinem iustam:tã-
toq̃ minus quanto serius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. Ca. LIIII.

Va incubari infra.x.dies edita utilissimũ.Vetera autem recentiora infœcunda. Su-
o biici impari numero debent.Quarto die postq̃ cœpere incubari si contra lumen ca-
cumine ouorũ apprehenso una manu purus & uniusmodi perluceat color : sterilia
existimatur esse:proq̃ eis alia substituenda.Et in aqua ex experimentum:inãe fluitat.Itaq̃
sidentia hoc est plena subiici uolunt.Concuti uero experimento uetant:quoniam non gi-
gnant confusis uitalibus uenis .Incubationi datur initum post nouam lunam: quia prius
inchoata non proueniant.Celerius excluduntur calidis diebus.Ideo æstate undeuicesimo
edueunt foetum:hyeme uicesimoquĩto Si in cubatu tonuerit oua pereunt:& accipitris au
dita uoce uitiantur.Remedium contra tonitrum:clauus ferreus sub stramine ouorum po-
situs aut terra ex aratro.Quædam autẽ & citra incubitum sponte natura ignit:ut in ægyp-
ti figmentis est scriptum .De quodam uinipotore reperitur syracusis tam diu potare soli-
tum:donec ab eo cooperta in terra foetum ederet oua Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. Ca. LV.

Iuia Augusta prima sua inuenta Tiberio Cæsare ex Nerõe grauida cum parere ui
l rilem sexũ admodũ cuperet.hoc usa est puellari augurio.Ouum in sinu fouendũ
atque cum deponendum haberet nutrici per sinũ tradendo ne ĩterimeretur tẽpore
Nec falso Augusta augurata proditur imperatoris inde foeta.Sediuẽtũ ut oua in calido
loco imposita paleis igne modico fouerentur homine uersante pariter nocte ac die & statu
to die illinc erumpere fœtus:Traditur quædam ars gallinarii cuiusdam dicentis q̃t ex quo

quæ esset. Narrantur & mortua gallina mariti earũ uisi succedentes inuicẽ: & reliqua fœtæ more facientes: abstinẽtesq; se a cãtu. Super omnia ẽ anatũ ouis subditis atq; exclusis admiratio prima nõ plane agnoscẽtis fœtũ Mox incertos cõcubitus sollicitæ cõuocatiõis Postremo lamenta circa piscinæ stangna mergẽtibus se pullis natura duce.

Quæ galline optimæ. Ca. LVI.

g Allinarum generositas spectatur crista erecta: ĩterdũ & gemina: pẽnis nigris ore rubicũdo: digytis in paribus: aliquãdo & super quattuor digitos transuerso uno Ad rem diuinam luteo rostro pedibusq; puræ nõ uidentur. Ad opertanea sacra nigræ: Est & pumilionum genus nõ sterile in iis: quod nõ ĩ alio genere alitũ: sed qbus certa fœcundia ts rara & incubatio ouis noxia. De morbis earũ & remediis. Ca. LVII

Nimicissima aũt omniũ generi pituita: maximeq; inter messis & uindemiæ tempus. Medicina in fame: & cubatus in fumo: si utiq; ex lauro aut hærba sabina fiat: pẽna per transuersas ĩserta nares: & per omnes dies mota. Cibus alium cũ farre aut aqua perfusus in qua lucrit noctua. auis cũ semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. Ca. LVIIJ.

c Olumbe proprio ritu osculantur ante coitum. Pariũt fere bina oua: ita natura moderãte ut aliis crebrior sit fœtus: aliis numerosior. Palũbes & turtures plurimũ terna: nec plusq̃ bis fere pariũt: atq; ita si prior fœtus corruptus est Et quis tria pepererint: nunquã p us duobus educãt: Tertiũ quod irritũ est urinũ uocãt. Palũbes incubat fœmina post meridiana ĩ matutinũ: cætero mas. Colũbæ marẽ semp & fœminã. pariunt priorẽ marẽ: postridie fœminã. Iucubãt in eo genere ãbo: interdu mas. noctu fœmina Excludunt. uicesimo die. Pariũt a coitu. v. Aestate qdem ĩterdũ binis mẽsibus terna edũt paria. Nanq; octauodecimo die excludũt statimq; cõcipiũt. Quare ĩter pullos sæpe oua ĩueniunẽ: & alii puolãt: alii erũpunt. Ipsi deinde pulli quĩquemestres fœtificãt: Et ipse aũt ĩter se (si mas nõ sit) fœmine æque saliũt: pariũtq; oua irrita: ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant. De pauone & anseribus. Ca. LIX.

p Auo a trimatu parit. Primo anno unum aut alterũ ouũ: sequenti quaterna quia ue cæteris duodena nõ amplius intermittens binos dies ternos ue parit: & ter anno si gallinis subiiciantur ĩcubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantiũ. Qua ppter noctu & in latebris pariunt: aut in excelso cubãtes: & nisi molli strato excepta franguntur. Mares singuli quinis sufficiũt cõiugibus. Cũ singulæ aut binæ fuere: corrumpitur salacitate fœcunditas. Partus excludiť diebus ternouenis: aui tardius tricesimo: Anseres aq̃ ĩ cœunt: pariunt uere: aut si bruma coiure post solstitiũ: quadraginta prope. Bis ãno si priorẽ fœtum gallinæ excludãt: alias plurima. oua. xvi. paucissima septem. Siquis surripiat pariunt donec rũpantur Aliena nõ excludũt. Incubãda subiici utilissimũ nouẽ aut undeci. Incubãt fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoquĩto. Pullis eorum urtica cõtactu mortifera. Nec minus auditas: nũc satietate nimia: nũc suamet ui: quãdo apprehensa radice morsu: sæpe conãtes auellere ãte colla sua abrũpũt. Cõtra urticã remediũ stramẽto ab incubatu subdita radix earum.

De ardeolis: & quomodo seruẽtur optime oua. Ca. LX.

a Rdeolarũ tria genera: leucõ: asterias: pellos. Hi ĩ coitu angũtur. Mares quidem cũ uociferatu sãguinẽ etiã ex oculis perfũdũt. Nec minus ægre pariũ grauide. Aquila tricenis diebus ĩcubat. & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus & accipiter. Singulos uere parit nũquã plus ternos. is qui egolios uocatur quaternos. Coruus. aliquãdo & quinos. Incubãt totidẽ diebus. Cornicẽ ĩcubãtem mas pascit. Pica nouenos. Melãcoriphus supra uigĩti parit semp numero ĩpari ĩæqualia. Nec alias ĩ pluribus cãta fœcũditas: maior tamẽ paruis. Hirũdini cæci primo pulli: & ferre omnibus quibus numerosior partus. Irrita oua quæ hypenemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ ĩter se libidinis imagiatione cõcipiũt: aut puluere. Nec columbæ tãtum: sed & gallinæ: perdices: pauones: anseres: chenalopeces. Sũt autẽ sterilia & minora ac minius iucũdi saporis: & magis humida. Quidã & uẽto putãt ea generari. Qua de causa ẽt zephyria appellãtur. Hæc autẽ uere tãtum. Vrina fiũt ĩcubatione derelicta: quæ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata ĩ tãtũ emolliuntur ut per ãnulos transeãt. Seruari ea in lomẽto: aut hyeme in paleis: æstate in furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum sola animal pariat:& lacte nutriat. Ca. LXI.

Olucrum animal parit uespertilio tantum:cui membrana ceu pénæ.Eadem sola uo
u lucrum lacte nutrit, ubera admouens:geminos uolitat amplexa infantes: secumq;
deportat.Eidem coxendix una traditur:& in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu:& quæ terrestriũ oua pariãt. Ca. LXII.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes:de quibus nõdum dictum sit. Cocunt
r complexu adeo circũuolutæ sibi:ut una existimari biceps possit.Viperæ mas caput
serit in os:quod illa abrodit uoluptatis dulcedine.Terrestrium eadem sola intra se
parit oua unius coloris & mollia ut pisces.Tertia die intra uterum catulos excludit:dein-
de singulos diebus singulis parit uigiti fere numero.Itaq; cæteri traditatis ĩpatientes præ
rumpunt latera occisa parente.Cæteræ serpentes contecta oua interra incubãt & fœtum se
quente excludunt anno.Crocodili uicibus incubant mas & fœmina.Sed reliquorũ quoq;
terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. Ca. LXIII.

Ipedum solus homo animal gignit.Homini tantum primi coitus pœnitentia augu
b rium scilicet uitæ a penitenda origine. Cæteris animalibus stati per tempora an-
ni concubitus Homini(ut dictum est)omnibus horis dierum noctiumq;.Cæteris sa
tietas in coitu.Homini prope nulla.Messalina Claudii Cæsaris coniunx hanc regalem exi-
stimans palmam elegit in id certamen nobilissimam e prostitutis ancillá mercenariæ stipis:
eamq; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo concubitu.In hominum genere maribus
diuerticula Veneris excogitata omnia scelere naturæ:fœminis uero abortus.Quantum in
hac parte multo nocentiores quã feræ sumus.Viros auidiores ueneris hyeme:fœmĩas æsta
te Hesiodus prodidit.Coitus auersus elephãtis:camelis:tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leo
ni:dasipodi:cuniculis:quibus auersa genitalia.Cameli etiam solitudines aut secreta certa
petunt:neq; interuenire datur sine pernicie.Coitus tota die est tantum iis ex omnibus:qui
bus solida ungula.In quadrupedum genere mares olfactus antecedit.Aduertuntur & ca-
nes:phocæ:lupi:in medioq; coitu:inuitiq; etiam cohærent Supradictorum plerumq; fœmi
næ priores superueniunt:reliquis mares.Vrsi autem ut dictum est humanitus strati.Heri-
nacei stantes ambo inter se complexi.Feles mare stante fœmina subiacente.Vulpes in late-
re proiectæ:maremq; fœmina amplexa.Taurorum ceruorumq; fœminæ uin non tolerant
ea de causa ingrediuntur in conceptu.Ceruiuicissim ad alias transeunt.& ad priores rede-
unt.Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sũt circumplexu uenerẽ nouere.Omnia animalia quo
maiore corpore:eo minus fœcunda sunt.Singulos gignunt elephanti:cameli:equi. Achan
tis duodenos auis minima.Ocissime pariunt quæ plurimos gignunt.Quo maius est animal
tanto diutius formatur in utero.Diutius gestantus quibus longiora sunt uitæ spatia.Ne-
que crescentium tempestiua ad generandum ætas.Quæ solidas habent ungulas singulos:
quæ bisulcas & geminos pariunt.Quorum in digytos pedum fissura diuisa est:eo numero
siora in foetu.Sed superiora omnia perfectos edunt partus:hæc inchoatos.In quo sunt ge-
nere leænæ:ursæ & uulpes:Informia etiam magis quã supradicta ursæ:pariũt:rarumq; est
uidere parientes.Postea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea:& figurant:pariunt pluri-
mum quaternos.Cæcos autẽ gignunt canes:lupi:pantheræ:thoes.Cannum plura sunt ge-
nera.Laconicæ octauo mẽse utrinq; generant.Ferunt.lxx.diebus & plurimum tribus men
sibus.Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur.Implentur omnes uno coitu.Quæ ante
iustum tempus concepere diutius cæcos habent catulos:nec omnes totidem diebus.Existi
mantur in urina attolere crus fere semestres:id est signum consumati uirium roboris: fœ-
mine hoc idem sidentes.Partus duodeni quibus numerosissimi:cætero. quini:seni aliquan
do singuli:quod prodigiosum putant.Sicut omnes mares:aut omnes fœminas gigni. Pri-
mos quoq; mares pariunt:in cæteris alternant:si ineant opportuno & recto mense. Ineun-
tur a partu sexto mense.Octonos laconicæ pariunt.Propria in eo genere maribus laboris
alacritas.Viuunt laconici annis denis:fœmina duodenis.Cætera genera quindecĩ annos :
aliquando uiginti .Nec tota sua ætate generãt:fere a duodecĩo desinentes.Feliũ & ichneu
monum reliqua ut canum.Viuunt annis senis.Dasipodes omni mense pariunt: & superfoe
tant sicut lepores .A partu statĩ implentur.Concipiunt quanuis ubera sicante foetu:pariũt
nõ coecos.Elephãti ut diximus pariunt singulos magnitudĩe uituli trimestris .Cameli duo

decĩ mensibus ferũt a trimatu: pariunt uere. Iterũq; post ãnum implẽtur a partu. Equas aũt
post tertium diẽ aut post unũ ab enixu utiliter admitti putant: coguntq; iuitas. Mulier sep
tima die cõcipere facillime creditur. Equarum iubas tonderi præcipiũt: ut asinorum in coi-
tu patiãtur humilitatem: comãtes enĩ gloria superbire. A coitu solæ animalium currũt: ex
aduerso aquilonũ austrorum ue prout marẽ aut fœminam cõcepere: Colorem ilico mutãt
rubriore pilo: uel quicũq; sit pleniore. Hoc argumẽto desinunt admittere etiam uolentes.
Nec impedit partus quasdam ab. opere. Fallũtq; grauidæ: Vicisse olipia prægnãtem equam
Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initum matutinum appetere: fœmi-
nas autẽ post meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domitas. lx. diebus equire: an
tequã gregales. Sues tantũ coitu spumã ore fondere. Verẽ subatis audita uoce nisi admit-
tatur cibum nõ capere usq; in maciẽ. Fœminas tantam efferari. ut hominẽ lacerent: candi-
da maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso. Auiditas coit⁷ puta
tur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quæ ex feris mitigentur non cõcipere: ut an
seres: apros uero tarde. & ceruos. nec nisi ab infãtia educatos. Mirum est quadrupedũ præ
gnantes uenerem arcent: præter equam & suem. Sed superfœtant & dasipus & lepus tãtũ.

De uaria generatione auium. & muriũ fœtu. Ca. LXIIII.

Væcunq; animal pariunt in capite gignunt circunacto fœtu sub enixum alia ĩ ute
q ro porecta. Quadrupedes gestantur extensis ad longitudinem cruribus: & ad aluũ
suam applicatis. Homo in semet conglobatus ĩter duo genua naribus sitis. Molas
de quibus ante diximus gigni putant: ubi mulier: non ex mare: uerum ex semetipsa tantũ
conceperit. ideo nec animari: quia nõ sit ex duobus. Altricẽq; habere per se uitam illã: quæ
satis arboribusq; contingat. Ex omnibus quæ perfecto fœtus uel tãtos & numerosos edũt.
item plures contra naturam solidipedum aut bisulcorum. Supra cuncta est murium fœtus
haud sine contatione dicentibus: quãꝗ auctore aristotele & Alexandri magni militibus ge-
neratio eorum lambendo constare nõ coitu dicatur. Ex una genitos. cxx. tradiderũt. Apud
persas uero pregnantes ueneris patientis & utero parientis repertas. Et salis gustatu fieri p̃
gnantes opinantur . ita desinit mirum esse: unde uis tanta messes populetur murium agre-
stium. in quibus illud quoq; adhuc latet quo nã modo illa multitudo repente occidat. Nã
nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui murem hyeme in agro efoderit. Plurimi itaq; ad
troadem perueniunt. Et iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tra-
dunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut he
rinaceis. idem bipedes ambulant: ceu alpini. Cum diuersi quoq; generis coiere animalia: ita
demum generant: si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertã
ore parere ut creditur uulgo. Aristoteles negat. Neq; incubant eædem oblitæ quo sint ĩ lo
co enixe quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci. Ca. LXVI.

Nguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis. Plæraq; . n. occulta &
cæca origine proueniũt ẽt in ꝗdrupedũ genere. De salamãdra. Ca. LXVII.
Icut salamandra animal laceti figura stellatum nunꝗ nisi magnis æymbribus proue
niens: & serenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactu extinguat non alio modo
ꝗ glacies. Eiusdem saneq; lactea ore uomitur: quacũq; parte corporis humani contacta toti
defluunt pili. Idq; quod contactum est colorem uitiliginem mutat.

De iis quæ nascũt ex nõ genitis & quæ nata nihil gignunt. Ca. LXVIII.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: & sine ulla simili origine ut supredicta: &
quæcunque estas aut uer statumq; tempus anni genegrant. Ex iis quædam nihil gi
gnunt ut salamandræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineum ue: sicut neq;
ĩ anguilis: omnibusq; quæ nec animal nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis
genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ autẽ per se generant sicuti infra mares
ac fœminas descripta sunt: ita generant quidem ea aliquid coitu: sed. imperfectum & dissi-
mile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uermiculos muscæ. id magis declarant naturæ eo
rum quæ insecta dicuntur. Arduæ explanationi omnia: & priuatim dicato opere narranda.
Qua propter ut ĩgenium p̃dictorũ ita & reliqua subtexet disertatio .

De sensibus animalium. Ca. LXIX.

X sensibus ante cætera homini tactus: deinde gustus. Reliquis superatur a multis

Aquilæ clarius cernunt. Vultures sagacius odorantur. Liquidius audiũt talpæ: obrutæ ter
ar: tam denso atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublime tendẽte ser-
monem exaudiunt: & si de iis locare intelligere etiam dicuntur: & profugere. Auditus cui
hominum primo negatus est: huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut
non idem sint & muti. in marinis ostreis auditum esse non est uerisimile: sed ad sonum mer
gere se solent. ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum & olfatum esse piscibus. Ca. LXX.

Isces. quidem auditus nec membra habent nec foramina: audire tamen eos palam ẽ
ut qatet: cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiua
riis spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen uenire. quosdam sin
gulos. Itaq; produntur etiam clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo in uado
uiuere. Olfactum iis esse manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiũtur: & pri
usq̃ appetant odorantur. Quosdam & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopu-
li piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam
ad quosdam odores: ut sæpiam ustam: & polypum: quæ ob id coguntur in nassas. Sentinæ
quidem nauium odorem fugiunt procul: maxime tamẽ piscium sanguinem. Nõ potest pe
tris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore protinus resilit. Purpuræ quoq; fœti-
dis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore ser-
pentes funguntur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ necãtur.
Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. Ca. LXXI.

Actus sensus omnibus est: etiam quibus nullus alius. Nam & ostreis & terrestribus
uermibus. Quo existimaueri omnibus sensum gustus esse. Cur enim alios alia sapo
res appetunt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædãtur:
alia unguibus: alia rostri aduncitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia acumine excauant
Alia sugunt. Alia lambunt: sorbent: mandunt. uorant: Nec minor uarietas in pedum mini-
sterio: ut rapiant distrahant: teneant: premant: pendeant: tellurem scabere non essent.

Quæ uenenis uiuant & quæ terra. Ca. LXXII.

Enenis capreæ & coturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima animalia: ad ser-
pentes ouis. Spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt: si iã fau
ces capiunt: quæ deinde in semet conuoluti frangunt intus: atq; ita putamina excu
tiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehemẽterq;
præstringunt: ut amputata parte ceu ferro: relinquam quæ amplexu tenetur sorbeant. Simi
li mõ auib⁹ deuoratis solidis ɔtẽtiõe pluria & cætera ossa reuomũt s corpiões terra uiuunt.
Serpẽtes cũ occasio est uinũ ꝑcipue appetũt: cũ alioquin exiguo indigeant potu. Eædẽ mi-
nimo & pene nullo cibo cum adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuẽ-
tes. Ideo nullum interit fame aut siti uenenatum. Nam neq; caloris uim habent: neq; sãgui-
nis neq; sudoris: quæ auiditatem naturalem sale augent. In quo genere omnia magis exitia
lia: si suum genus edere anteq̃ noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum spongionũ
& satyrorum genus. Mox inde sensim ad mandendum manibus exprimit. Et quod formi-
cis in annum solene est his in dies uel horas.

De cibo & potu quorundam. Ca. LXXIII.

Num animal digytos habentium hærba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes & bi
sulci sue somni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorũ dẽ-
tium carniuora sunt omnia. Vrsi & fruge fronde uindemia pomis uiuunt & apibus
cancris etiam & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal
illis aptissimus: item ueterina: q̃q̃ & fruge & hærba sed ut bibere: secedunt. Ruminant præ-
ter iam dicta siluestrium cerui cum a nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quã stã-
tia: & hyeme magis quã æstate septenis fere mensibus. Pontici quoq; mures simili modo re
mandunt. In potu quibus serrati dentes: lambunt. Et mures hi uulgares: quãuis ex alio ge-
nere sint. Quibus continui dentes sorbent: ut equi boues. Neutrum ursi: sed aquam quoq;
morsu uorant. In africa maior pars ferarum æstate non bibunt inopia hymbrium. Quan ob
causam capti mures libyci si biberint moriuntur. Orygem perpetuo sitientem africa gene-
rat ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia si sitientium. Namq; getu

li latrones eo durant auxilio repertis i corpore eorum saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadem africa pardi condensa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereuntia desiliunt: atq; euolucrum. sede grassantur. Feles quidem quo silētio quā lenibus uestigiis obrepunt auibus q̄ occulto speculatu in musculos exiliunt? Ex crementa sua effossa obruunt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dessideant: & quæ inter se conueniant. Ca. LXXIIII.

e Rgo & alios sensus quosdam esse quā supradictos haud difficulter apparet. Sūt eni quædam his bella amicitieq;. Vnde & affectus præter illa quæ de quibusq; eorū suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus illo præcipiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auium. Noctuæ & cætere minores aues. Rursus cum terrestribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichnenumones & uespæ. Phalangia & aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicē fœtibus insidiantes. Egithus auis minima cum asino. Spinetis eni se scabēdi causa atterentes nidos eius dissipat: quod illa adeo: pauet: ut uoce omnino rudentis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellæ & sues. Esalon uocatur parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestantur a uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; uelit. Quod ubi uiderit cor ui: contra auxiliantur: uelut aduersus cōmunem hostem. Et achantis in spinis uiuit: Idcirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorantes. Egithum uero in tantum: ut sanguinem eorum credant non coire multisq; ob id ueneficiis infament. Dissident thoes & leones: & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat areneus se filio in caput serpentis porrecte sub umbra arboris suæ. tantaq; ui morsu cerebrum apprehendit: ut stridens subinde: ac uertigine rotata ne filum quidem desuper pendentis rumpere adeo non fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus amici pauones & columbæ: Turtures & psitaci Merulæ & turdi: Cornix & ardeolæ. Contra uulpium genus cōibus inimicitii Harpæ & miluus contra triorchin. Quin & affectus indicia sunt etiam in serpentibus immitissimo animalium genere. Dicta sunt quæ arcadia narrat de domino a dracone seruato: & agnito uoce hominis. De aspide miraculum a Philarcho traditur. Is enim auctor est. Cum ad mensam cuiusdam ueniens in ægypto aleretur assidue enixam catulos: quorum ab uuo filium hospitis interemptum. Illam reuersam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam: & necem intulisse catullo: nec postea in tectum id reuersam.

De somno animalium. Ca. LXXV.

Omni quæstio non obscuram coniectatiōem habet. In terrestribus omnia quæ cor habent dormire manifestum est. Aquatilium quoq; exiguum quidam qui de cæteris dubitant: dormire tamen existimant: non occullornm argumento: quia nō habent genas: uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata: neq; alia quā caudis mouentia: & ad tumulum aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas. n. aut petras dormiunt. Plani autē piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nam & delphini balneæq; stertētes etiam audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses. Deinde longior indies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur: & suctum imitatur. Quidam uero nunquā: quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somniorum inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & diuersis refertus documentis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant ratione an fortuita res sit ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; i redormitione uana esse uisa prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud quā animi i mediū sese recessus. Præter homiem somniare equos: canes: boues: pecora: capras palā est. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertum est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta trāseamus. Hæc nāque restāt imēsæ subtilitatis aialia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI.

PROEMIVM.

De insectis animalibus: ut sunt apes: forimcæ: & huiusmodi.

XI.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA. Quando aliqui ea neq; spirare & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. Ca. I.

m Vlta hæc multigena terrestium uolucrumq; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pénis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris: quæ núc ceruicum loco: nunc pectorum atq; alui præcincta sepàrát membra tenui modo fistula coherentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rugas: sed in aluo aut superne tantum imbricatis flexilium uertebris nusquam alibi spectatiore nature rerum artificio.

De subtilitate naturæ. Ca. II.

N magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tá paruis atq; tá nullis quæ ratio quátauis tam inextricabilis pfectio. Vbi tot sésus collocauit i culiee? Et sút alia dictu miora. Sed ubi uisú i ea ptendit? Vbi gustatú applicauit? ubi odoratú iseruit? Vbi uero truculétá illá & portióe maximá uocé igenerauit. Quá suptilitate pénas adnexuit? Prælógauit pedú crura? Disposuit ieiuná cauá uti aluú? Auidá ságuinis & potissimú húani sití accédit? Tælú uero pfodiédo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut incampaci cú cerni nó possit exilitas: ita reciproca generauit arte ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset: Quos terredini ad perforáda robora: cum sono teste dentes affixit? potissimum.q; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorúq; colla: & truces in sublime iactus: tigrium apinas: leonum iubas: cum rerum natura nusquá magis quá in minimis tota sint. Qua propter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio dánét cum in contemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. Ca. III.

i Nsecta multi negarunt spirare id ratione persuadentes: quoniam uisceri iteriori nexus spirabilis non inesset. Itaq; uiuere ut fruges arboresq;. Sed plurimum iteresse spiret aliquid an uiuat. Eadem de causa nec sanguinem iis esse: qui sit nullis carentibus corde aut iecore. Sicnec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Idem enim & uocem esse iis negát in táto murmure apum: cicadarum sono & aliis quæ suis æstimabuntur locis. Nam mihi contuenti semper suasit rerum natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere animam talia & uiuere: quá spirare sine uisceribus. Quod etiam in marinis docuimus: quáuis arcente spiritú densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipso spiritu uiuentia. Habere sensum uictus generationis atq; operis & de futuro etiam curam. Et quam uis non sint membra: quæ uelut carinas sensus inuehát: esse tamé iis auditum: olfatum: gustatum: eximia præterea naturæ dona: solertia: animum: artem: quis facile crediderit? Ságuinem non esse iis fateor: sicut ne terrestribus quidem cunctis inter se similem quidem: ut sæpiæ in mari sanguinis uires atramentum optineat: purpurarum generi infectos ille succus. insectis quisquis est uitalis humor hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare: nó causas iudicare dubias.

De corpore eorum. Ca. IIII.

Nsecta ut intelligi possit nó uidétur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginem: nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædam maria: Nec iure dicetur cutis: sed mediæ: cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus arenti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius quá durius. Et hoc solum iis é: nec præterea aliud. Nihil itus nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaq; diuulsis præcipue uiuacitas: & partium singularum palpitatio. Quia quæcúq; est ratio uitalis: illa non certis inest mébris: sed toto in corpore: minime tamen capite. Solúq; nó mouetur nisi cum pectore auulsum. In nullo genere plures sút pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuút diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent auté oculos: præterq; sensus tactum & gustatum: aliqua & odoratum. pauca & auditum.

De Apibus. Ca. V.

Ed inter omnia prícipatus apibus & iure præcipua admiratio. Solis ex eo genere ho

minum causa genitis. Mella contrahunt succūq; dulcissimum atq; subtilissimū ac saluberrimum. Fauos confingunt & cæras. Illæ ad usus uitæ laborem tollerant. Opera conficiunt. Rēpublicam habent: consilia priuatim: ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit mores habent. Præterea cum sit neq; mãsueti generis neq; feri: tamē tanta est matura rerū ut ꝓpe ex umbra minimi animalis incōperabile effecerit quiddã. Quos efficaciæ industriq; tãtæ cōparemus neruos? quas uires? quos rõe mediussfidius uiros? hoc certe ꝓstãtiorib⁹ quo nihil nouere nisi cōmune. Non sit de anima quæstio. Constet & desanguine quãtulū tamē eē in tãtulis potest. Aestimemus postea ĩgeniū. Qui ordo naturæ in eis. Ca. VI.

Yeme cōdūtur. Vnde enim ad pruinas niuesq; & aquilenū flatus ꝓferēdos uires? Sane & insecta oĩa: sed minus diu. Quæ parietibus nostris occultata nature tepēfiunt

Circa apes aut tēporū locorū ue rõ mutata ē: aut errauerunt priores. Conduntur a uergiliariū occasu: sed latent ultra exortū. Adeo nō ad ueris initiū ut dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimat. Ante fabas florētes nō exeunt ad opera & labores: nullusq; (cum per cælū licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fauos cōstruunt: cærã fingūt: hoc ē domos cellasq; faciunt. Deinde sobolē: postea mella. cærã ex floribus. Melliginē a lachrymis arborum quæ glutinū pariunt salicis: ulmi: arundinis succo: gūmi resina. Iis primū alueū ipsū ĩtus totum ut quodã tectorio illinūt: & aliis amarioribus succis cōtra aliarū bestiolarū auiditates. Id se facturas cōsciæ quid cōcupisi possit Iis deinde fores quoq; latiores circonstruunt.

De uocabulis operis. Ca. VII.

Rima fūdamēta operis metyn uocãt periti: secūda pissocæron: tertia ꝓpolin. Inter coria cærasq; magni ad medicamina usus. Metys crusta est prima saporis amari. Pissocæros sup eã uenit picãtiū mō ceu dilutior cæræ initiū populorūq; mitiore gummi. Propolis crassioris iã materiæ additis floribus nūdū tñ̄ cæra: sed fauorū stabilimētū q̃ omēs frigoris aut iiuriæ aditus obstruūtur: odore ēt nūc graui: ut qua pleriq; ꝓ galbono utãtur Præter hæc cōuehetur rhithace: quã alii sãdracã: alii cærinthū uocãt. Hic erit apū dū operãtur cibus: q̃ sæpe iuenit̃ i fauorū inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus humoris cibus. Gignit̃ aūt rote uerno: & arborū succo gūmi mō: africi mĩor: austri flatu nigrior: aquilōib⁹ melior & rubēs. Plurimū i græcis nucib⁹ Menecrates florē ait eē futuræ: messis indiciū. sed nemo præter eū. Ex q̃bus floribus oꝑa fiant. Ca. VIII.

Aeras ex omniū arboꝝ satorūq; florib⁹ cōfingūt: excepta rumice & chēopode. Herbarū hæc genera. Falso excipit̃ spartū. Quippe cū hispania multa in spartariis mella hærbã eã sapiūt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ ꝓuētu pluria examina gigni certū ē. Fructib⁹ nullis nocēt. Mortuis ne floribus q̃dē nō mō corporib⁹ ĩsidūt. Operãtur intra. lx. passus. Et subĩde cōsūptis ĩ ꝓximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione excubant supinæ: ut alas rore protegant.

De amatoribus earum. Ca. IX.

E quis miretur amor earum captos Aristomachum solonensi duodesexaginta ãnis nihil aliud egisse. Hyliscum uero thasium in desertis apes colentem Agriū cognominatū: q̃ ambo scripsere de iis. Ratio operis. Ca. X.

Atio operis interdiu statio ad portas more castrorū. Noctu quies in matutinum donec una excicet omnes gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant: si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos hymbresq;: & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cum agmē ad opera processit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquam ore gutasq; lanugine totius corporis. Quarum adolescentiores ad opera exeunt: & supradicta conuehūt. Seniores ĩtus operantur. Quæ fleres comportant prioribus pedibus femora onerant: ꝓp id natura scabra pedes driores rostro: totæq; onustæ remeãt sarcina pãdatæ. Excipiūt eas ternæ. quaternæ exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliunt. Aliæ suggerunt. Aliæ cibum compant ex eo quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur: ne inæqualitas operis aut cibi fiat & temporis. Struunt rursus ea orsa concameratione alui: textūq; uel usq; ad sūma tecta deducunt: limitibus binis circa singulos actus: ut aliis intrent. aliis exeãt Faui superiore parte affixi: & paulolum etiã lateribus simul hærent: & pendent una. Alueū non contingunt: nunc obliqui: nunc rotundi qualiter poscit alueus: aliquando & duorum geuenrm: cū duo examina cōcordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruētes cæra fultiū

pilarũ istar ĩterius a solo fornicatis: ut sit auditus ad farciẽdũ. Primi fere tres uersus inanes struuntur: ne promptum sit quod ĩuitet furantem. Nouissimi maxime ĩplẽtur melle: ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ fecundos flatus captãt. Si cooriatur procella: appre/hensis pedusculo lapillis se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolantur in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant: castigant: mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur oĩa e medio nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & ex crementa operantiũ intus ne longius rece dant unũ congesta in locũ turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cũ aduesperascit in al/ueo strepunt minus ac minus: donec una circũuolet eodẽ quo excitauit bombo: ceu quie/tem capere ĩperãs. Et hoc castrorũ more. Tunc repente oẽs conticescunt. Domos primũ ple beis exædificant: deinde regibus.

De fucis. Ca. XI.

s I sperantur largior prouẽtus: adiiciuntur cõtuberina & fucis. Hæc celarũ minime: sed ipsi maiores apibus. Sunt autẽ fuci sine aculeo uelut inperfectæ apes: nouissi/meq; a fessis & iam emeritis inchoatæ: serotinus fœtus & quasi seruitia uerarũ apũ. Quãobrem ĩperat iis: primosq; in opera expellunt: tardãtes sinæ clæmentia puniũt. Neq; in opere tantũ: sed in fœtu adiuuant eas multũ ad calorẽ conferẽte turba. Certe quo maior eorũ fuerit multitudo. eo maior fiet examinũ prouẽtus cum mella ceperint maturescere: abigũt eos. Multæ singulos aggresse trucidant. Nec id genus iusi uere cõspicitur. Fucus ademptis alis in alueæ reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias ĩperatoribus futuris in una par te aluei extruũt amplas: magnificas separatas: tuberculo eminentes. Quod si exprimatur nõ gignuntur soboles. Sexangulæ oẽs cellæ: a singulorũ eæ pedũ opere. Nihil horum sta/tuto tẽpore: sed rapiũt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad sũmum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Ca. XII.

u Enit hoc ex aere: & maxime syderũ exortu: præcipueq; in ipso syrio explendere fit: nec oĩno prius uergiliarũ exortu sub lucanis tẽporibus. Itaq; cũ prima aurora folia arborũ melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub diuo fuere: unctas liquo re uestes: capilumq; concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor: siue quædam syderum sa/liua: siue purgãtis se aeris succus: siue aquæ est & purus ac liqdus & suæ naturæ: qualis de/fluit primo. Nũc uero & tãta cadẽs altitudine multũq; dũ uenit sordescẽs: & obuio terræ ha litu infectus. Præterea a frõde ac pabulis potu: & in uterculos cõgestus apũ. Ore enim uo/munt. Ad hæc succo florũ corruptus & alueis: maceratus: toticq; mutatus. Magnã tamẽ ce lestis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. Ca. XIII.

i Bi optimus semper: ubi optimorũ doliolis florũ cõditur. Atticæ regionis hic & sicu læ hymeto & hybla ab locis: mox callinne insula. Est autẽ initio mel ut aqua dilutũ: & primis diebus feruet ut musta: se purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obduci tur tenui mẽbrana: qua feruoris ipsius spuma cõcrescit. Sorbet optimũ & minime fronde ĩ/festũ e quærcus tiliæ arũdinũ foliis.

Quæ genera mellis in singulis. Ca. XIIII.

s Vmma quidem bonitatis natio constat (ut supradiximus) pluribus modis Aliubi enĩ faui cæra spectabiles gignũtur: ut in pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro africa. Aliubi magnitudine: ut in septẽtrionalibus: uiso iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocunq; tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus cõstructo fauo: quod ideo uocatur anthinũ. Hoc quidã attin/gi uetant: ut largo alimento ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquunt: quoniam magna sequatur ubertas magnorũ syderum exortu. Præterea solstitio cũ thymis & una florere incipiunt præcipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio: quoniam inopia cibi desperant: moriunturq; aut effugiunt. Contra copia igna uiam affert. Maciem melle nõ rhithace pascunt. Qui autem sunt diligentiores ex hac uinde mia duodecim partem apibus relinquunt. Diesq; statutus inchoandi ut quadam lege natu re: si scire aut obseruare homines uelint: tricesimus ab educto examine: fereq; maio mense includitur hæc uindemia. Alterum genus est mellis æstiui: quod ideo uocatur horeum a tempestiuitate præcipua ipso syrio explendescentes post solstitium diebus. xxx. fere. Immẽ sa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hominum cuncta pernice corrumperet. Namq; ab exortu syderis cuiuscunq; sed nobilium maxime aut celestis arcus si non sequantur hymbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamenta non mella gignũtur

oculis ulceribus.internisq; uisceribus dona cælestia.Quod si seruetur hoc syrio exoriente
casuq; congruat in eundem diem:ut sæpe.Veneris aut iouis Mercuriiue exortus non alia
suauitatis:usuſq; mortalium malis a morte uocandis q̃ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella: Ca. XV.

El plenilunio uberius capitur:serena die pinguius.In omni melle quod per se fluxit
m ut mutum oleũq;:appellaturq; tacitum:maxime laudabile est.Aestiuum omne ru-
tulum:ut diebus confestum siccioribus.Aptissimũ in æstimatione e thymo coloris
aurei:saporis gratissimi:eum sit palam doliolis pinguæ:marino e rore spissum. Quod con/
crescit auté hoc minime laudať.Thymosum non coit:& tactu prætenuia filia mittit. Quod
primum grauitatis argumentum est:abrumpi statim & resilire guttas:uilitatis indiciũ ha/
betur.Sequens probatio ut sit edoratum & ex dulce reglutinosum perlucidũ.Aestiua mel
latione decimam partem thasio.Dionysio apibus relinqui placet : si pleni fuerint aluei. Si
minus pro rata portione:aut si inanes:omniuo nou attingi.Hunc uendemiæ attici signum
debere initium caprificialem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis:& quomodo apes probentur. Ca. XVI.

Ertium genus mellis minime probatũ siluestre : quod ericeum uocant. Cõuehitur
t post primos autumni hymbres cum erica sola floret in siluis.Ob id harenoso simile.
Gignitur id maxime arcturi exortu a pridie idus septembris.Quidam æstiuâ mella
tionem ad arcturi exortum proferũt:quoniam ad equinoctium autũni ab eo supersunt di-
es.xiiii.& ab eqinoctio ad uergiliarũ occasum diebus.xlviii: Plurimi syderitem:athenienses
tetradicem appellant:euboea sisarum:putantq; apibus esse gratissimam fortassis quia tunc
nulla alia sit copia.Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergillarum occasu idibus nouem-
bris fere includitur.Relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet:& e simper eas partes
fauorum quæ habeant rithacem. Abruma ad arturi exortum diebus.lx. sono aluntur sine
ullo cibo. adarcturi exortum ab æquinoctiouerno tepidiore tractu iam uigilant.Sed etiam
tuncalueo se cõtinent: seruatosq; in id tempus cibos repetunt.In italia uero hoc idé a uer-
giliarum exortu faciunt:& in eum dormiunt.Alueos quidam in eximédo melle expendũt:
ita dirimentes quantum relinquant.Aequitas etiam in eis obstringitur: feruntq; societate
fraudata alueos mori.In primis præcipitur ut lauti purique eximât mella. Furem & mulie-
rum menses odere.Cum eximuntur mella apes abigi fumo utilissimum: ne irascantur : aut
ipsæ auidæ uorét.Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera.Nam ubi incu-
bauere fauos liuidos faciunt.Rursus nimio fumo inficiuntur.quarum iniuriam celerrime
sentiunt mella:uel minimo cõtactu roris acescétia.Et ob id inter genera seruatur quod acar
non uocant. Album mel non fit quod bitymũ est: sed oculis & ulceribus aptissimũ Fœtus
quo nam modo progenerarent : magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum enim
coitus uisus est nunquam.Plures extimauere oportere cõfici floribus compositis apte atq;
utiliter.Aliqui coitu unius:qui rex in quoq; appellatur examine. Hunc esse solum marem
præcipua magnitudine:ne fatiscat.Ideo fœtum sine eo non edi: apesq; reliquas tanq̃ maré:
fœminas comitari:nõ tanq̃ ducem.Quam probabilemalias sententiam fucorum euẽtus co-
arguit:Quæ enim ratio ut idem coitus alios perfectos imperfectos generet alios:Proprior
uero prior existimatio fieret:ni rursus alia difficultas occurreret.Quippe nascũtur aliquá-
do in extremis fauis apes grâdiores quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malum:quo
nam modo nascens:si ipsæ se fingunt.Quod certum est gallinarũ modo incubant.Id quod
exclusum est primum uermiculus uidetur candidus:iacens transuersus: adhærensq; ita:ut
pascere uideatur. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus neq; uermi
culus:sed statim penniger. Cætera turba cum formã capere cœpit nymphæ uocantur ut fu
ci:sirenes:atq; cephenes.Si quis alteriutris capita demat:priusq̃ pénas habeant.pro gratissi/
mo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos:atq; incubât tum maxime
murmurantes caloris ut putant faciendi gratia necessarii excludendis pullis : donec ruptis
membranis quæ singulos cingunt:: ouorum modo uniuersum agmen emergat. Spectatum
hoc romæ consularis cuiusdam suburbano alueis cornu laternæ translucido factis. Fœtus
intra.xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam qui uocatur clerus amaræ duricia cæræ :
cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia:aut in fœcũditate naturali. Hic est abor
tus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus. Regemq;

iuuenē æqualis turba comitatur. Reges plures incohantur nec desunt. Postea ex iis sobo-
les cnm adulta esse cœpit concordi suffragio territimos necant: ne distrahant agmina. Duo
autem genera eorum: melior niger uariusq;. Omnibus forma semper egregia: & duplo quã
cæteris maior. Pēne breuiores: crura recta: ingressus celsior. In fronte macula quodam dia-
demate candicans: Multum etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. Ca. XVII.

Uærat nūc aliquis unus ne Hercules fuerit: & quod liberi patris sepulchrum & re-
q liqua uetustatis situ obruta? Ecce in re parua uillisq; nostris annexa cui⁊ assidua co
pia est non constat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate
tantum armaturam dederit eum quidē natura: sed usum esse tantum negauerit. Illud con-
stat imperatorem aculeo non uti. Mira pleben circa eum obedientia: cum procedit una est.
Totum examen circa eum conglobatur: cingit: protegit: cerni non patitur. Reliquo tēpo
re cum populus in labore est: ipse opera intus circuit similis ex ortanti: solus īmunis. Cir-
ca eum satellites quidam lictoresq; assidua custodientes aucteritate: Procedit foras nō nisi
migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepēte ap-
paratus indicio diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet: non fugiet exa-
men. Cum processere se quæq; proximam illi cupit esse: & in officio conspici gæudet. Fessū
humeris subleuant. Validius fatigatum ex toto pottant. Si qua lassata deficit: aut forte ab-
errauit: odore prosequitur. Vbicunq; ille consedit ibi cunctarum castra sunt. Tunc osten-
ta faciunt priuata ac publica tua dependente in domibus templis ue sæpe expiata magnis
euentibus. Sedere in ore infantis Platonis: tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloqui
portendentes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoriscum prosperrime pugnatum apud
arbalonem est: haud quaq̃ perpetua aruspicum coniectura: qui dirum id ostentū existimāt.
Semper duce prehenso totum tenetur agmen. Amisso dilabitur: migrantq; ad alios. Esse
utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere: potius q̃ nascē
tium domos dirimunt. Si prouentus desperatur: tunc & fucos abigūt. Quanq̃ de iis uideo
dubitari: propriumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grandissimis inter il-
las: sed nigris. lataq; aluo. Ita appellatis quia furtim deuorēt mella. Certū est ab apibus fu-
cos interfici. Vtiq; regem non habēt. Sed quomodo sine aculeo nascātur in quæstione est.
Humido uere melior fœtus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibns: im
petum improximas faciūt rapinæ proposito. At ille contra dirigunt aciem: & si custos ad-
sit alterutra pars quem suis fauere sentit non appetit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicāt cau-
sis easq; acies contrarias duo imperatores instruunt. Maxima rixa & in conuehendis flori-
bus exorta & suos quibusq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pluribus aut fumo tota
discutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulsa.

De genere apū. & quæ inimica apibus. Ca. XVIII.

Pes sunt & rusticæ silueestresq;: horidæ aspectu: multo iracondiores: sed opere ac
a labore præstantes. Vrbanarum duo genera. Optimæ breues: uariæq;: & in rotundi-
tatem compactiles. Deteriores longæ: & quibus similitudo uesparum: etiamnun de
terimæ ex iis pilosæ. In ponto sunt quædam albæ: quæ bis in mense mella faciunt. Circa ter-
modontem autem fluuium duo genera. Aliarum que in arboribus mellificant. Aliarū quæ
sub terra: triplici cærarum ordinæ uberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit uen-
tri consertum: ad unum ictum hoc infixo. Quidam eas statim emoui putant. Aliqui non
nisi in tantum adacto: ut intestinum sæpe assequatur. Sed fucos postea esse: nec mella face-
re uelut castratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodesse de indesinere. Est in exēplis equos
ab iis occisos. Odere fœdos odores: procul fugiunt: sed & infectus. Itaq; unguenta redolē
tes infestant. Ipse plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas nature eiusdē
degeneres uespæ at crabrones: & e culicum genere qui uocantur muliones. Populantur
hirundines & quædam alie aues: insidiantur aquatibus tantæ: quæ maxima earum est ope-
ratio: tum cum sobolem faciunt. Nec eæ tantum quæ stagna riuosq; obsident: uerū & rube
tæ ueniunt nlrro: arrepentesq; floribus opertas sufflant ab hoc spatio prouolant: cōfestimq;
abripiant. Nec sentire ictus apū ranæ rraduntur. Inimicæ & oues: difficile se e lanis earū ex-
plicantibus. Cancrorū etiā odore si quis iuxta coquat exanimātur. Quin & morbos suapte
natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens. Et cum ante fores in teporem solis promo-

tis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas progerere. Funerantiumq; more comitantur exequias. Rege hac peste consumpto mœret plebes ignauo dolore. Non cibos conuehunt. Nō procedunt. Tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: alias spectantes exanimē luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniatur: fame moriuntur. Hylaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum. Ca. XIX.

f Vnt & operis morbi cum fauos non explent: cleron uocant. Idem blapsigoniā si fœtū non peragant. Inimica & echo est resultanti sono: qui pauidas alterno pulsat ictu Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere ut intexant: enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accensis aduolans pestifer: nec uno modo. Nam & ipse ceras depascitur: & relinquit excrementa quibus teredines gignantur. Filis etiam uraneus quacunq; incesserit alarum maxime lanugines obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines quæ ceras præcipuæ appetunt Infestat & auiditas pastus nimia florum sacietate: uerno maxime tempore aluo cita: Oleo quidem non apes tant: um sed omnia insecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole ponantur. aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas consensere eximi mella auide uorātes. Cætero preparcæ: & quæ alioquin prodigas atq; edaces nō secus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent & sua mella ipsis: illitæq; ab aduersa parte moriuntur: tot hostibus: tot casibus: & quota portione eorūm commemorata: tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo natura est:

De continendis apibus: & quomodo reparentur. Ca. XX.

g Audēt plausu atq; tinnitu æris: eoque conuocantur. Quo manifestum est auditus quoq; iis esse sensum. Effecto opere educto fœtu functæ munere omni exercitationem tamen solénem hæbent. Spatianturq; in aperto & in altū datæ gyris uolatu editis tum demū ad cibū redeūt. Vita eis longissima: ut prospere inimica: ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq̄ ultra decē annos durasse proditur. Sunt æui mortuas si intra tectum hyeme serueutur: deinde sole uerno toreantur ac ficulneo cinere toto die foueantur: putent reuiuiscere. In totum uero amissas repari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Virgilius iuuencorum corpore examinato sicut equorum uespas atq; crabrones: sicut asinorum scarabeos mutante natura ex aliis quædam in alia. Sed horū omnium coitus cernuntur: & tamen in fœtu eadem prope natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Ca. XXI.

u Espæ in sublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac subterra. Et horū oīum sex angulæ cellæ: & cætera autē cortice. Araneis fœtus & ipse inæqualis ut barbarus: alius euolat: alius infantia est: alius in uermiculo. Et autūno nō inuenio oīa ea. Plenilunio maxime crescūt. Vespæ quæ ichneumones uocantur (sunt autem minores q̄ aliæ) unū genus ex araneis perimūt phalangiū appellatum: & in nidos suos ferunt. deinde illinunt. Et ex iis incubando suū genus procreāt. Præterea omnes carne uescuntur cōtra q̄ apes: quæ nullū corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenātur & amputato iis capite reliquū corpus auferunt. Crabronū siluestres in arborum cauernis degunt. Hyeme ut cætera insecta conduntur. Vita bimatū nō transit. Ictus eorū aut temere sine febri nō est. Auctores sunt ternouenis punctis interfici hominē. Aliorum qui mitiores uidētur duo genera. Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biēnio durant ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores in quibus opifices generentur. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras producant. Iam tūc opifices fungūtur. Et his sunt sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hymem decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uesparum generi reges aut examina. Sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bombicibus: & bombyli: & necydalo: & quis primus bombycinam uestem nouerit. Ca. XXII.

q Vartum inter hæc genus est bombicum in assiria prouenien smagis quam supradicta. Nidos luto fingunt salis specie aplicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæras largius quam apes faciunt: deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo. Fa grandiore uermiculo gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis: ex ea ne cydalus. Ex hoc in

ſex mēſibus bōbices. Telas araneorū modo texūt ad ueſtē luxūq; fœminarū: quæ bōbicina appellatur. Prima eas retorqueri. rurſuſq; texere inuenit in eo mulier Pamphile Platis filia non farudenda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminā ueſtis bombicina.

De bombice coa. Ca. XXIII.

T in co inſula naſci tradūtur cupreſſi: terebinthi: fraxini. Quercus florem hymbri-
e bus decuſſum: terræ halitu animante. Fieri autē primo papiſones paruos nudoſq;.
Mox fricorum īpatiētia uillis inhorreſcere: & aduerſus hyemē tunicas ſibi inſtaurare denſas pedum aſperitate radēte filiorū lanuginē in uellera. Hanc ab his quoq; cogi ſubigiq; unguiū carminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine Poſtea apprehēſam corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab homine tolli: fictilibuſq; uaſis tepore & furfurium eſca nutriri. Atq; ita ſubnaſci ſui generis plumas quibus ueſtitos ad alia pēſa dimitti. Quæ uero capta ſit lanificia humore lēteſcere: mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has ueſtes etiā uiros leuitate uſurperare propter onera æſtiua in tantum a locica gerenda diſceſſere moreſut oneri ſint etiā ueſtes. Aſſyria tamē bombice adhuc fœminis cedimus.

De araneis & generatione eorum. Ca. XXIIII.

Raneorū his nō abſurde iungaṫ natura: digna uel præcipuæ admiratione. Plura au
a tē horū ſunt genera: nec dictu neceſſaria in tāta notitia. Phalangia ex iis appellātur:
quorū noxii morſus: corpus exiguum: uariūacuminatū ad ſultim ingredientiū. Altera eorum ſpecies nigri prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia tena in cruribus luporum modo: Minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua ueſtibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conſpicuū. Orditur telas: antiq; operis materiæ uterus eius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtatuto tēpore (ut Democrito placet) ſiue eſt intus quedam lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo: & tam æquali deducit ſtamina ipſo ſe pondere uſus. Texere a medio incipit circinato orbe ſubtegmina adnectens maculaſq; paribus ſemper interuallis: ſed ſubinde creſcentib' ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celant pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas circa graſſantes? quam non ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipſa per ſe tenas ratio textrinæ? quam laxus afflatus ad nō reſpuenda quæ ueniantur? ſinus derelicto laxo prætenti ſumma parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offenſæ præcipitantur inſinum. Specus ipſe qua concameratæ architectura? & contra frigora quanto uilloſior? quam remotus a medio aliudq; agenti ſimilis: incluſus uero ſic ut ſit nec ne intus aliquis cerni non poſſit. Age firmitas quanta irrumpentibus uentis: qua pulnerum mole degrauante. Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores cum exercet artem & diſcit texere. Lōgitudo fili a culmine: ac rurſus a terra per illud ipſum uelut reciprocatio: ſubitq; pariter ac filia deducit. Cum uero captura incidit quā uigilans & paratus ad curſum. Licet extrema hæreat plaga ſemper in medium currit: ex quo ſic maxime totum concutiendo implicet. Sciſſa protinus reficit ad polituram ſartiens. Namq; & lacertarum catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utraq; morſu apprehendentes amphitheatrali ſpectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe in cremento annium futuro telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno nō texunt nubilo texunt. Ideoq; mnltæ aranea hymbrium ſigna ſnnt. Fœmina putāt eſſe quæ texat: marem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniunt crunibus. Pariunt uermiculos ouis ſimiles. Nam nec differri horum genitura poteſt quoniam inſectorum uix ulla alia narratio eſt. pariunt autem oua in tellas expenſa: quia ſaliunt: atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero. Qui ut emerſerit matrem conſumit: ſæpe & patrem eſt. Adiuuat enim incubare. Pariunt autem tricenos. Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Conſumuntur aranei quater ſeptenis diebus.

De ſcorpionibus. Ca. XXV.

Imiliter iis & ſcorpiones terreſtres uermiculos ouorū ſpeciæ pariūt: ſimiliterq; peri
ſ mūt. Peſtis īportuna ueneni ſerpētiū: niſi quod grauiore ſupplicio lento per tridu
um morte cōficiūt. Virginibus lœtali ſemp ictu & fœminis fere in totū. Viris aūt in matutino exeūte canis puſq̄ aliquo fortuito ictu ieiunū exerāt uenenū. Semp cauda in ictu eſt nulloq; momento meditari ceſſat: ne quādo deſit occaſioni. Ferit oblico ictu & inflexu. Venenū ab iis cādidum fundi Apolodorus auctor eſt in nouē genera deſcriptis per colores

maxime superuacuos. quoniam non est scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse maresq; sæuissimos. nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum oibus medio die cũ incandeure solis ardoribus. Itemq; cum sitiunt in explebiles potu. Cõstat & septena caude internodia sæmota esse. Pluribus eni sena sunt. Hoc malum africæ uolucre etiam austri faciũt: pãdẽtibus brachia ut remigia sublevantes. Appolodorus idem plane quibusdam inesse pẽnas tradit. Sæpe sylli qui reliquarum uenena terrarum inuehẽtes quæstus sui causa peregrinis malis impleuere italiá. Hos quoq; importare conati sunt. Sed uiuere intra siculi cæli regionẽ nõ potuere. Visuntur tamẽ aliquãdo in italia: sed inocui: multisq; aliis in locis: ut circa farũ in ægypto. Ii scythia ĩterimũt etiam sues: alioquin uiuaciores cõtra uenena talia. Nigras quidem celerius si in aquá se immiserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorũ cinis potus in uino: aut oleo emersus. Magnam aduersitatẽ cum stellionibus putãt esse: innocuos dũtaxat iis: qui & ipsi carẽt sanguine lacertarũ figura. Atq; scorpiones in totũ nulli nocere: quibus nõ sit sanguis. Quidã & ab ipsis fœtũ deuorari arbitrant. Vnũ mõ reliqui solertissimũ & qui se ipsius matris clunib⁹ imponẽdo tut⁹: & a cauda & a morsu loco fiat. Hũc esse reliquorũ ultorẽ: qui postremo genitores cõficiet supne: pariuntur aũt undeni.

De stellionibus. Ca. XXVI.

C Hameleonum stelliones quodãmodo naturam habent: rore tãtum uiuentes. pterq; araneis: similis cicadis uita: quarum duo genera. Minores q̃ pmæ proueniũt: quæ ue sunt mutæ & nouissime pereunt. Sunt autem multæ: sequẽs est uolatura. Quæ canũt uocãtur achetæ: & quæ minores ex iis sũt tettigometræ. Sed ille magis canoræ. Mares cantãt in utroq; genere. Fœminæ silent. Gentes uescũtur iis ad orientem: etiã parti opibus abundãtibus. Ante coitũ mares præferũt: a coitu fœminas: ouis earum corruptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excauãt fœturæ locũ in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocatur tettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolẽt: noctu semper. Primũ nigræ atq; duræ. Vnum hoc ex his quæ uiuunt & sine ore est. Pro eo quidam aculeatum linguis simile. Et hoc in pectore: quo rorẽ lãbunt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canũt achetæ ut diximus. De cætero in uẽtre nihil est. Excitatæ cũ subuolãt humorem reddũt: quod solum argumẽtum est rore easdem ali. Iisdem solis nullũ ad excrementa corporis foramen. Oculis tam hebetes: ut si quis digitũ contrahẽs ac remittens iis appropinquet: transeant uelut folia. Quidam duo alia genera faciunt earum. Surculariam quæ sit grandior: frumẽtariam quã alii auenariam uocãt. Apparet enim simul cũ frumentis arescentibus.

De cicadis. Ca. XXVII.

C Icadæ non nascuntur in raritate arborum. Idcirco non sunt cyrenis circa oppidum nec in campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorũ differentia. In milesia regione paucis sunt locis. Sed in cephalenia annis quidam pænuriam earum & copiam dirimit. At in regio agro silent omnes. Vltra flumen in locis canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pẽnis insectorum: & scarabeis: & reliquis scarabeorum generis. Ca. XXVII.

I Nsectorum quædam binas gerunt pennas muscæ: quædam quaternas ut apes. Mẽbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armantur. Nullum cui tælum in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis. illis enim ultionis causæ datum: & his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiscunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipenne est. Quibusdam pennarum tutelæ crusta superuenit. ut scarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna. iis negatus aculeus. Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dentata forcipibus in cacumine (cum libuit) ad morsum coeuntibus. Infantum remediis etiam ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum genus qui e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolutant: paruosq; in iis contra rigorem hyemis uermiculos foetus sui nidulãtur. Volitant alii magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris fornacibus excauãt nocturno stridore uocales. Lucẽt igniũ mõ noctu laterũ & cluniũ colore lãpyrides: nũc pẽnarũ hiatu refulgẽtes. nũc uero cõpressu obumbratæ nõ ante natura pabula aut post defecta cõspicuæ. Econtrario tenebrarum alũnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiũt ex eo dem genere rutuli atq; prægrãdes scarabei tellurem aridam: fauosq; paruæ & fistulosæ

modo spõgiæ medicato melle fingunt. In thraciæ partibus iuxta olympũ locus est paruus
in quo unũ hoc animal exanimatur: ob hoc cãtharolechrus appellatus. Pẽnæ infectis oĩbus
sine scissura: nulli cauda nisi scorpioni: Hic eorũ solus & brachia habet: & in cauda spiculũ
Reliquorũ quibusdã aculeus in ore ut asilo: siue tabanũ dici placet. Item culicibus & qui/
busdã muscis. Omnibus auté his in ore: & pro lingua sunt hi aculei. quibusdã hebetes neq́
ad punctũ: sed ad suctum: ut muscarũ generi: in quo lingua euidẽs fistula est: nec sunt tali/
bus dentes. Aliis cornicula ante oculos ꝑtendũtur ignauia ut papiliõibus quadã insecta ca
rent pẽnis: ut scolopẽdræ. Insectorũ pedes quibus sunt in obliquũ mouẽtur. Quorundã ex/
tremi longiores foris curuantur ut locustis. De locustis. Ca. XXIX.

h Ae pariunt in terra dimisso spinæ caule oua cõdensa autumni tẽpore. Ea durãt hye
me sub terra. Subsequẽti anno exitu ueris emittũt paruas nigrãtes & sine crurib⁹:
pẽnisq́ reptantes. Itaq́ uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior prouẽtus. Alii
duplicem earum foetum: geminunq́ exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere: deinde
ad cenis ortũ obice: & alias renasci. Quidã arcturi occasu renasci. Mori matres cum peperit
certum est uermiculo statim circa fauces innascente qui eas strangulat. Eodem tẽpore ma
res obeunt. Tam friuola ratione morientes serpentem (cum libuit) necant singulæ faucib⁹
eius apprehensis mordicus. Nõ nascũtur nisi in planis & rimosis locis in india ternũ pedũ
longitudinis esse tradunt: cruribus & femoribus serrarum usum præbentes cum inaruerit.
Est & alius earum obitus Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidũt. Forte hoc
casuq́ euenit nõ ut prisci extimauere: madefactis nocturno humore alii. Iidem quippe no/
ctibus nõ uolare eas propter frigora tradiderũt. Ignari etiam longinqua maria ab iis transi
ri cõtinuata plurium dierum profectione. Quod maxime miremur famen quoq́ quam ꝑ i
ꝑter externa pabuli petunt: sciunt imminere. Ac dearum ire pestis ea intelligitur. Nãq́ &
grandiores cernuntur & tanto uolant pẽnarum stridore ut aliæ alites credantur: solemq́
obumbrẽt: sollicite suspectantibus populis ne suas operiãt terras. Sufficiunt quippe uires
& tanq̃ parum sit maria transire: immensos permeãt tractus: diraq́ messibus cõtegunt nu/
be: multa cõtactu adurentes. Omnia uero morsu erodẽtes: & fores quoq́ tectorum. Italiã
ex africa magna cohorte infestãt: sæpe populo ad sybilina coacto remedia confugere ino/
piæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas. Primo oua obterendo: dein
de foetum: postremo adultas. Desertoris poena in eum qui cessauerit. Et in lenito insula cer
ta mensura præfinita est: quam singuli enecatarum ad magistratus referẽt. Gracculos quo/
q́ ob id colunt aduerso uolatu occurrẽtes earum exitio. Necari & in syria militari imperio
coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malũ Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum pro
ficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in cõmissura scapularum habere quasi dentes extiman/
tur: eosq́ inter se terẽdo stridorem edere circa duo æquinoctia maxime: sicut cicade circa
solstitium. Coitus locustar qui & insectorum omnium quæ coeunt: marem portante foemi
na: in eum foeminarum ultimo caude reflexo tardo digressu. Minores autẽ in omni hoc ge
nere foeminis mares. De formicis nostratibus. Ca. XXX.

p Lurime insectorum uermiculum gignũt. Nam & formicæ similem ouis. Vere & hæ
ut apes cõmunicantes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ condunt. At si/
quis comparet onera corporibus earum: faterur nullis portione uires esse maiores.
Gerũt ea morsu: maiora aduersæ postremis pedibus molliuũt humeris obnixæ. Et iis reip.
rõ: memoria: cura: Semina arrosa cõdũt: nec rursus in fruges exeãt e terra. Maiora ad intro
itum diuidunt. Madefacta hymbre proferunt: atq́ siccant. Operantur & noctu plena luna
Eædem interclunio cessant iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso
cõuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant. certi dies ad racognitionẽ
mutuã nundinis dãtur. Quæ tũc earũ cõcursario? q̃ diligens? Cũ obuiis quædã collocutio
atq́ pcũctatio. Silices itinere earũ attritos uidemus: & in opere semi tam factam: ne quis du
bitet qualibet in re quid possit q̃tulacũq́ sedulitas. Sepeliunt inter se uiuentiũ solæ præter
hominẽ. Non sunt in sicilia pẽnatæ. De indicis. Ca. XXXI.

i Ndicæ formicæ cornua erythris in æde herculis fixa miraculo fouere. Aurum ex ca
uernis egerũt terræ in regione septẽtrionalium indorum: qui dardæ uocantur. Ip/
sis color feliũ. Magnitudo ægypti luporũ. Erutũ hoc ab hiis tẽpore hyberno ĩdi fu
rant æstiuo feruore: cõditi: ꝑpter uaporẽ in cuniculis formicis: quæ tamẽ odore sollicitatæ

prouolãt crebroq lacerãt.q̃uis præuelocibus camelis fugiẽtes. Tanta pernicitas feritasq ẽ cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Ca. XXXIII.

Vita auté insecta & aliter nascunt. Atq asilus in primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole in magnitudiné milii cogit. Inde orit uermiculus paruus & triduo eruca: mox urica: quæ adiectis diebus crescit imobilis duro cortice ad ta/ ctum mouet aranei. Hæc eruca quá chrysalidẽ appellãt: rupto deĩde cordice uolat papilio.

De animalibus in ligno & ex ligno nascentibus. Ca. XXXIII.

Ic quædam ex lymbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim & cossi
f tantnm in eo sed etiam tabani ex eo nascuntur: & alia ubicunq humor: est nimius: sic intra hominem tineæ tricenum pedum: aliquando & plirium longitudinem: iam in carne examini uiuẽtiũ quoq hoím capillo. Qua fæditate & Sylla dictator & Alcinam ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc qnidem & aues infestat. Phasianas uero interimit: ni/ si pulucrantes sese. Pilos habentiũ asinũ tantũ imuné hoc malo credũt: & oues: Gignuntur autem ex uestis genere: pcipue lanicio interẽptarũ a lupis ouiũ. Aquas quoq quasdam qui bus lauamur fertiliores eius generis iuenio apud auctores. Quippe cũ & cæræ hoc gignãt quod animaliũ minimũ existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli: posteriorũ crurum lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucri.a

De animali cui cibi exitus non est Ca. XXXIIII.

St animal eiusdé tẽporis infixo semp sanguini capite uiuens: atq ita intumemescẽs
e unũ animaliũ cui cibi nõ sit exitus: cũ nimia dehiscit satietate alimẽto ipso moriẽs. Nunq̃ in iumentis gignitur: in bubus frequens: in canibus aliquãdo in quibus oía In ouib⁹ & í capris hoc solũ. Aeque est mira sanguinis & hirudinũ generi in palustri aqua sitis. Namq & hæ toto capite condũtur. Est & uolucre canibus peculiare suum malum: au/ res maxime lacinans quæ defendi morsu nõ queũt.

De tineis & culicibus & diuersitate earum. Ca. XXXV.

Dem puluis in lanis & ueste tineas creat. præcipue si araneus una includatur. Sitit
i enim & omnẽ humoré absorbens arditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentiũ quo cocleæ mõ. Sed horũ pedes cernunt. Spo/ liatæ expirãt. Si accreuere faciũt chrysalidẽ. Ficarios culices caprificus generat. Canthari/ des uermiculi ficorũ & pyri & peuces: & cynacantæ: & rosæ: Venenum hoc remedia secũ ha bet. Alæ medẽtur quibus demptis lœtale est. Rursus alia genera culicũ acescẽs natura gi/ gnit. Quippe cum in niue candidi reperiant: & uetustiores uermiculi in media quidem alti tudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit. Hirci pilis: grandiores torpentesq.

De pyrali siue pyrausta. Ca. XXXVI.

Ignit aliqua & cõtrariũ natura elemẽtum. Si quidẽ in cypri ærariis fornacib⁹ ex me
g dio igni maioris musce magnitudinis uolat pẽnatũ quadrupedes appellatur pyra/ lis a quibusdã pyrauta. Quãdiu est in igne uiuit. Cum euasit longiore paulo euola tu tunc moritur. Hypanis fluuius in põto circa solstitiũ defert acinorũ effigie tenues mẽ/ branas: quibus erũpit uolucris quadrupes supradictæ modo: nec ultra dié uiuit: unde he/ morobiõ uocat. Reliquis taliũ ab initio ad finé septenarii sunt numeri. Culici & uermiculo ter septeni. Corpus pariẽtibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus tri/ nis aut quedrinis diebus. Cætera ex iis pẽnata autõno fere moriunt. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore examinatis si cinere condantur redit uita.

Hystoria naturæ animalium per singula membra. Ca. XXXVII.

Taq nunc per singulas partes corporis præter iam dicta membratim tractetur hy/
t storia. Caput habent cuncta quæ sanguiné. In capite paucis animaliũ nisi uolucrib⁹ apices: diuersi quidẽ generis. Phœnici plumarum serie medio exeunte alio. Pauoni bus crinitis arbusculis. Symphalidæ cirro. Phasiane corniculis. Præterea parco: atq ab illo galerita appellata quondã. Postea gallico uocabulo etiã legioni nomẽ dederat a lauda. Di/ ximus & cui plicatilé cristam didisset natura per mediũ caput a rostro residentẽ. Et fulicarũ generi dedit cirros. Pico martio & gruibus arieæ. Sed spectatissimũ insigne gallinaceis cor pore cõserratũ: nec carné id esse: nec cartilaginé. nec callum iure dixerimus: uerũ peculiare Draconũ enim cristas qui uiderit nõ reperit. Cornua multis quidẽ & aqnatiliũ & marino/ & serpẽtium uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelligant quadrupedi tantum

generi. Acteonē enī & cippū etiā ī latia hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia na
turæ lusit animaliū armis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruorū. Aliis simplicia tribuit ut in eo-
dē genere sublonibus ex argumento dictis. Aliorū finxit in palmas: digitosq̧ emisit ex iis:
unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed parua nec fecit decidtia. Conuoluta
in anfractum arietū generi: ceu cestus daret: Infesta tauris. In hoc quidem genere & fœmi
nis tribuit. In multis tantū maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis inaduersū. Ere-
cta autem rugarūq̧ ambitu contorta & in leue fastigiū exacuta ut lyras decerent strepsce
roti: quem addacam africa appellat Mobilia eadē: ut aures: phrygiæ armentis. Troglodita
rū ī terrā directa: q̄ de causa obliqua ceruice pascūt. aliis singula: & hæc medio capite aut na
rib⁹ ut dixim⁹ lāq̧ aliis ad in cursū robusta aliis ad ictū plurib⁹ modis: supina: cōuersa: cōne
xa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus.
Cochlais ad prætentandum iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis aliquando & singula.
Cochleis semper bina: & ut prætendantur: ac resiliant. Vrorum cornibus barbari septētrio-
nales potant: urnasq̧ binas capitis unius cornua īplent. Alii præfixa his pila cuspidāt. Apud
nos in lamina secta transl ucent: atq̧ etiā lumē inclusum latius fundunt: multasq̧ alias addc
licias conferuntur. nunc tincta: nunc sublita: nunc quæ cerostrata picture genere dicūtur.
Omnibus autē caua: & in mucrone demū concreta sunt. Ceruis tantum solida: & omnibus
annis decidua. Boum attritis ungulis cornua ungendo aruina medētur agricolæ. Adeo se-
quax natura est: ut ipsis uiuentium corporibus feruenti cæra flectantur: atq̧ incisa nascen-
tium in diuersas partes torqueantur: ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœmi
nis plerūq̧ sunt ut in pecore. Multis ouium nulla: nec quibus multifidi pedes: nec solidipe
dū ulli: excepto asino indico: qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui su
perne primores habent dentes. Qui putant eos in cornua absumi facile coarguuntur cerua
rū natura: quæ neq̧ dentes habēt: ut neq̧ nares: nec tamē cornuā. Cæterorū ossibus adhæ-
rent. Ceruorū tantū cutibus enascuntur. Capita piscibus portione corporum maxima for-
tassis ut mergātur. Ostrearum generi nulla: nec spongiis: nec aliis fere quibus solus ex sensi
bus tactus est. Quibus indiscretum caput est ut cancris. In capite cunctorum animaliū ho-
mini plurimus pilus iam: q̄dem promiscue maribus ac fœminis. Apud ītonsas utiq̧ gentes
atq̧ etiā nomina ex eo capillatis alpiū incolis galliæ comatæ: ut tamē sit aliqua in hoc terra
rum differentia. Quippe miconii carentes eo gignuntur: sicut in cauno lienosi. Et quædam
animaliū naturaliter caluent: sicut strutioca meli & corui aquatici: quibus apud græcos no
men est inde. Defluuiū eorū in muliere rarum. In spadonibus nō uisum Nec ī ullo ante ue
neris usum. Nec infra cerebrum: aut infra uerticem: aut circa tempora: atq̧ aures. Caluitiū
uni tantum animaliū homini præterq̄ īnatū. Canicies homini tantū & equis: sed homini sem
per a priori parte capitis tum deinde ab auersa. Vertices bini homini tantū. Aliquibus capi-
tis ossa plana: tenuia sine medullis: serratis pectiatim structa cōpagibus. Pefracta nō queūt
solidari. Sed exempta modice nō sunt lœtalia in uicem eorū succedente corporea cicatrice.
Infirmissima esse. ursis: durissima psitacis suo diximus loco. Cerebrū omnia habent anima-
lia: quæ sanguinē. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus: q̄uis careant sanguine: ut po
lypi. Sed homo portione maximū & humidissimū: omniūq̧ uiscerū frigidissimū: duabus su
pra subterq̧ mēbranis uelatū: quarū alterutra rumpi mortiferū. Cætero uiri q̄ fœminæ ma
ius. Hominibus hoc sine sanguine: sine uenis: & reliquis sine pigui. Aliud esse q̄ medullam
eruditi docēt: quoniā coquendo durescat. Omniū cerebro medio insūt ossicula parua. Vni
omniū in infantia palpitat: nec roboratur ante primū sermonis exordiū Hoc est uiscerū ex-
celsissimum: proximūq̧ cælo capitis: sine carne: sine cruore: sine sordibus. Hic habet sensuū
arcē. Huc uenarū omnis a corde uis tendit. Hic desinit. Hic culmen altissimū. Hic mentis ē
regimē. Omniū in priora pronū quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur sōnus
Hic capitis nutatio. Quæ cerebrum nō habent nō dormiūt: Ceruis in capite inesse uermicu
li sub linguæ inanitate & circa articulū qua caput iungitur humero numero. xx. prodūtur.
Aures homini tantum īmobiles. Ab iis Flaccorum cognomīa. Nec ī alia parte fœminis ma
ius impendium margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gesta i e eo lo
ci decus existimatur. Animalium aliis maiores: aliis minores. Ceruis tantū scissæ: aut uelut
diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus: excepto uitu
lo marino atq̧ delphino: & quæ cartilaginea & delphinum: quem tamē audire manifestum

eſt.Nam & cantu mulcentur:& capiuntur attoniti ſono.Quo nā modo audiant:mirũ.Idem
nec olfactus ueſtigia habent:cũ olfaciant ſagaciſſime.Pẽnatorum animaliũ buboni tantum
& oto plumæ uelut aures.Cæteris cauernæ ad auditũ Simili mõ ſquamigeris atq; ſerpẽti-
bus .In equis & omniũ iumẽtorũ genere indicia animi præferũt.Feſſis marcidæ . Nutantes
pauidis.Subrectæ furentibus.Reſolutæ ægris.Facies homini tantũ:cæteris aut roſtra.Frõs
& aliis.Sed homini tantum triſticiæ:hylaritatis:clæmẽtiæ:ſeueritatis index in aſſenſu eius .
Supercilia homini & pariter & alterne mobilia & in iis pars animi.Negamus an annuimus
hæc maxime indicant.Faſtus ſuperbia aliubi conceptaculum:ſed hic ſedem habet.In corde
naſcitur:hic ſubit:hic pendet.Nihil altius ſ mul abruptiuſq; inuenit ĩ corpore ubi ſolitaria
eſſet.Sub iacent oculi pars corporis precioſiſſima:& qui lucis uſu uitam diſtinguant a mor
te.Nõ oĩbus animaliũ hi.Oſtreis nulli:Quibuſdã concharum dubii.Pectines eni ſiquis di-
gytos aduerſum hiantes eos moueat:contrahuntur ut uidentes.Et olentes fugiunt admo-
ta ferramenta.Quadrupedũ talpis uiſus nõ eſt.Oculorũ effigies ineſt(ſiquis prætẽtã detra
hat mẽbranã.Et inter aues ardeolarũ genera:quos leucos uocãt altero oculocarere tradũt.
Optimi augurii cum ad auſtrũ uolant ſeptentrionẽ ue.Solui.n.pericula & metus narrant.
Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit.Cochleis oculorum uicem cornicula bina præ-
tentãt adimplent.Nec limibricis ulli ſunt:uermiũ ue generi.Oculi homini tantum diuer-
ſo colore:cæteris in ſuo cuiq; generi ſimiles.Et equorũ quibuſdã glauci:ſed in homine nu-
meroſiſſimæ diuerſitatis atq; differentiæ:grandiores:modici:parui:prominentes:quos ebi
tiores putant.Conditi quos clariſſime cernere:ſicut in colore caprinos.Præterea alii cõtuẽ
tur longinqua.Alii niſi prope admota non cernunt.Multorum uiſus fulgore ſolis cõſtat
nubilo die nõ cernẽtium:nec poſt occaſum.Alii interdiu hebetiores noctu præter cæteros
cernunt.De geminis pupillis aut quibus noxii uiſus eſſent ſatis diximus. Orcis intenebris
clariores ferunt.Tyberio Cæſari ipſi aliã q̃ genitorũ mortaliũ fuiſſe naturam:ut expergefa
ctus noctu pauliſper haud alio mõ quã luce clara contueretur omnia:paulatim tenebris ſe-
ſe obducentibus.Diuo Auguſto equorum modo glauci fuere:ſupraq; hominẽ albicantis
magnitudinis.Quã ob cãm diligẽtius ſpectari eos iracunde ferebat.Claudio Cæſari ab an
gulis candore carnoſo:ſanguineiſq; uenis ſubinde ſuffuſi.Caio prĩcipi rigẽtes.Neroni niſi
cum cõniuerit ad prope admota hebetes.Viginti gladiatorũ paria in Caii principis ludo fu
re:in iis duo omnio qui contra cõminationem aliquã non conniuerent:& ob id inuicti.Tã-
tæ hoc difficultatis ẽ homini.Pleriſq; uero naturale ut nutare nõ ceſſent:quos pauidiores
accepimus.Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediuſculo differente . Neq;
ulla ex parte maiora indicia animi cunctis animalibus:ſed maxime homini:id ẽ moderatio-
nis:clæmentiæ:miſericordiæ:odii:amoris:triſtitiæ:lætitiæ.Contuitu quoq; multiformes:
truces torui:flagrantes:graues:tranſuerſi:limi:ſummiſſi:blandi.Profecto in oculis animus
in habitat.Ardentes:incenduntur:humectant:cohibent.Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ.
Hos cum oſculamur animum ipſum uidemur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui .
Quis ille humor eſt indolore tam fœcundus & paratus?Aut ubi reliquo tempore?Animo
autẽ uidemus.Animo cernimus.Oculi ceu uaſa quædam:uiſibilem eius partem accipiunt
atq; tranſmittunt.Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu. Sic in morbo cõitiali
aperti nihil cernunt animo caligante.Quin & patentibus dormiunt lepores:multiq; homi
num quos corybantiam græci dicunt.Tenuibus multiſq; membranis eos natura cõpoſuit:
calloſis contra frigora caloreſq; in extremo tunicis:quas ſubinde purificant lachrimationũ
ſaliuis:lubricos propter incurſantia & mobiles.Media eorum cornea feneſtrauit pupilla :
cuius anguſtiæ non ſinunt uagari in certam aciem:& uelut canali dirigunt:obiterq; incidẽ
tia facile declinant.Aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circundatis:
ut abili mixtura accipiatur tircuniecto cãdore lux:& temperato repercuſſu non obſtrepat:
adeoq; iis abſoluta uis ſpeculi:ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis .
Ea cauſa eſt.ut pleræq; alitum e.manibus hominum oculos potiſſimum appetant:ꝗ effigiẽ
ſuam in iis cernentes uelut ad cognata deſideria ſua tendnnt.Veterina tantum quædã ad
incrementa lunæ morbos ſentiunt.Sed homo ſolus emiſſo homore cæcitate liberatur.Poſt
uiceſimum annum multis reſtitutus eſt uiſus.Quibuſdam ſtatĩ naſcentibus negatus nullo
oculoꝝ uitio.Multis repente ablatus ſimili modo nulla præcedente iniuria.Venã ab iis per
tingere ad cerebrum peritiſſimi auctores tradũt Ego ad ſtomachum crediderim.Certe nul

li sine redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos operiri: rursusqꝫ in rogo patefa
cere quiritium magno ritu sacratum est. Ita more condito ut neqꝫ ab homine supremū eos
spectari fas est: & cælo: non ostendi nefas. Vni animalium homini deprauātur. Vnde cogno
mina Strabonum & Petorum Ab iisdem qui altero lumine orbi nascerentur coclites uocā
tur. Quis parui utrinqꝫ ocelli lucini iniuriæ cognomē habuere. Nocturnorum animalium
ueluti felium in tenebris fulgent radiantqꝫ oculi: ut contueri non sit. Et capræ lupoqꝫ splē
dent: lucemqꝫ iaculantur. Vitulo marino & hyenæ in mille colores transeunt subinde. Quī
& ī tenebris multorum piscium refulgent sicut aridi robustiqꝫ caudices uetustate putresqꝫ
Non cōniuere diximus quæ non obliquis oculis sed circunacto capite cernerēt. Chamæleo
nis oculos circunagi totos tradunt. Cancri in obliquum aspiciunt. Crusta fragili inclusis ri
gentes. Locustis squillisqꝫ magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent. Quo
rum duri sunt minus cernunt: q̄ quorum humidi. Serpentium catulis & hirūdinum pullis si
quis eruat: renasci tradunt. Insectorum omnium & quibus testacea operimenta oculi mo-
uentur: sicut quadrupedum aures Quibus fragila operimenta: iis oculi duri. Omnia talia
& pisces & insecta non habent genas: nec integunt oculos. omnibus membrana uitri modo
translucita optenditur. Palpebræ ingenis homini utrinqꝫ. Mulieribus etiam infectæ: quot-
tidiani tanta est decoris affectatio: ut tingantur oculi quoqꝫ. Alia de causa hoc natura dede
rat ceu uallum quoddam uisus & prominens munimentum circa occursantia animalia: ut
alia fortuitum incidentia. Defluere eas haud in merito uenere abundantibus tradūt. Ex cæ-
teris nulli sunt: nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in superioribus tantū
genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut serpentibus. Et quadrupedibus
quæ oua pariunt ut lacertæ. Strutiocamelus alitum sola ut homo utrinqꝫ palpebras habet.
Nec genæ quidem omnibus: ideo neqꝫ nictationes iis quæ animal generant. Grauiores ali-
tum inferiore gena cōniuent. Eædem nictantur ab angulis membrana obeūt. Columbæ &
similia utraqꝫ cōniuent. Et quadrupedes quæ oua pariunt ut testudines: crocodili inferio-
re tantum sine ulla nictatiōe: propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superio-
ris antiqui cilium uocauere: unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coale-
scit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum quas prisci ge-
nas uocabant. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi
maxime ostenditur rubor. Infra eas hylaritates subdolæ irrisioni risumqꝫ indicantes buccæ.
Et altior homini tantū: quē noui mores subdola irrisione dicauere nasus. Non alii animaliū
nares eminent. Auibus: serpentibus: piscibus: foramina tātū ad olfactus sine naribus. Et hic
cognomina simorū silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina auriū & nariū
defuere. Labra quibus brochi labeones dicti. Et os probum durius ue animal generantibus
Pro iis cornea & acuta uolucribus rostra. Eadem rapto uiuentibus adunca. Collecto recta.
Hærbas ruentibus limūqꝫ redunca ut suum generi: Lata in usum iumentis uice manus ad
colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem: nec
malæ: Maxillas crocodilus tātum superiores mouet. Terrestres quadrupedes eodem quo
cæteræ more: præterq̄ ī obliquum. Dentium tria genera. Serrati: aut cōtinui: aut exerti ser
rati pectinatim cœūtes: ne contrario occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: cāibus. Cō
tinui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephanto. Continuorum qui digerunt
cibum lati & acuti. Qui conficiunt duplices. Qui discriminant eos canini appellantur. Hi
sunt serratis longissimi. Continui autem utraqꝫ parte oris sunt ut equo: Aut superiore pri
mores non sunt ut bubus ouibus: omnibusqꝫ quæ ruminant. Capræ superiores nō sunt: præ
ter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro fœminæ & tamen sine usu. Itaque
cum apri percutiant: fœminæ sues mordent. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concha
ui. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibus serrati: præter scarum. Huic uni aquatilium pla
ni. Cætero multis eorum in lingua & toto ore: ut turbata uulnerum molliant: quæ attritu
subrigere non queunt. Multis & in plato: atque etiam in cauda. Præterea ī os uergentes ne
excidant cibi nullum habentibus retinēdi amniculum. Similes aspidi & serpētibus: sed duo
in superna parte dextra leuaqꝫ longissimi tenui fistula perforati: ut scorpionum aculei ue-
nenum infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et inde uenis sub spina ad os per-
uenire: & has per uentem descendere diligentissimi auctores scribunt. Quidam unum esse
eum: & quia sit aduncus: resupinari cum mormorderit. Aliqui tūc decide eum: rursusqꝫ re-

creſcere facilem decuſſu: & ſine eo eſſe quos tractari cernamus Scorpionis caudæ ineſſe eũ
& pleriſq; ternos. Vipere dentes gingiuis conduntur. Hæc eadẽ prægnãs ueneno impreſſo
dentiũ repulſu uirus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes præter ueſpertilionẽ. Came
li ſoli ex iis quæ nõ ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores nõ habent. Cornua haben
tium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt a minimis earum deroſas uites. At ĩ
marinis cruſtata & cartilaginea priores habere. Item echinis quinos eſſe: unde intelligi po-
tuerit miror. Dentium uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad mã
dendũ quattuor: præterq; eos qui prominẽt Maſculis: reflexi: fœminis recti atq; prõi. Muſ
culus marinus qui balenam antecedit nullos habet. Sed pro iis ſetis intus os hiritum: & lin-
guam etiam appellatam. Terreſtrium minutis quadrupedibus primo es bini utrinq; longiſ
ſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur. Homini poſtq̃ natus eſt ſeptimo menſe. Reliquis perpe-
tui manent. Mutantur homini: leoni: iumento: cani & ruminãtibus. Sed leoni & cani nõ niſi
canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillares qui ſunt a ca
ninis nullũ animal mutat. Homini nouiſſimi qui genuini uocantur circiter uiceſimũ annũ
gignuntur: multis & octogeſimo. Fœminis quoq;: ſed quibus in iuuenta nõ fuere nati: de-
cidere in ſenecta & mox renaſci certum eſt. Zanclen ſamothracenũ ciuem cui renati eſſent
poſt centum & quattuor annos Mutianus uiſum a ſe prodidit. Cætero maribus plures quã
fœminis in homine: pecude: capris ue. Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordĩes habuit
maxillarum. Frater eius nõ mutauit primores: ideoq; præteruit. Eſt exemplum dentis homi-
ni & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo nunq̃ renaſcuntur. Cæteris ſenecta rube-
ſcunt. Equo tantum candidiores fiunt: Atas ueterinorũ dentibus indicatur. Equo ſunt nu
mero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq; binos. Sequenti ãno totidem proximos
cum ſubeunt dicti collumellares. Quinto anno incipiente binos amittit. qui ſexto anno re-
naſcuntur. Vir. omnis habet & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius non decidũt dẽ
tes. Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit: deinde ſenis menſibus. Quod ſi nõ
prius pepererint: q̃ decidant poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt
nunq̃. Abſumpta hac obſeruatiõe ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligitur dẽtiũ
bronchitate: ſuperciliorũ canicie: & circa ea lacunis cum fere. xvi. annorũ exiſtimantur. Ho-
minũ dentibus quoddam ineſt uirus. Namq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetãt:
& columbarũ fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominum dicta ſunt.
Erumpentibus morbi corpora infantia accipiũt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent: ſæ
uiſſima dentibus. Linguæ nõ omnibus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca: ui
brans: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacetis bifida & piloſa. Vituliſq; marinis duplex
Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circum lambenda ora. Piſcibus paulomi
nus quã tota adherens. Crocodilis tota. Sed inguſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus
palatum. Leonibus ac pardis omnibuſque generis eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis
& limæ ſimilis: attenuanſque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta ubi
ad uicinum ſanguinem peruenit ſaliua: ĩuitat ad rabiem. De purpurarum lĩguis diximus
Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uocem mittunt. Mares tum uocantur
ololygones ſtato id tempore euenit. cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferio
re labro demiſſo ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ſibi lĩgua ulu
latus elicitur. Tunc extenti buccarum ſinus perlucent. Oculi flagrant labore perculſi. Qui
bus in poſteriore parte aculei. iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga. eminens & ci-
cadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis ĩtus
lingua ut ſormicis. Ceterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo gente ſemper abſo-
luta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut interdici eas neceſſe ſit. Metellum ponti
ficem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis menſibus tortus credatur: cum medita
tur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo fere anno ſermonem exprimit. Mul
tis uero talis eius ars: contingi: ut auium & animalium uocis indiſcrete edatur imitatio. In-
tellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua: homini & in Plato Tonſillæ in homine ĩ ſue
glangullæ. quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato homini tantum eſt. Sub ea
minor lĩgua: nulli oua generantiũ. Opera eius gemina duabus ĩterpoſita fiſtulis. Interior
earum epigloſſis appellatur arteria ad pulmonẽ atq; cor pertinens. Hanc operit in epulan
do ſpiritu ac uoce illac meante: ne ſi potus cibus ue in alienum derrauerit tramitẽ torqueat

Altera exterior e͂:appellatur ſane gula:qua cibus atq; potus deuoratur. Tendit hæc ad ſto
machu͂:is ad uentrem. Han per uices poterit cum ſpiritus ta͂ tu͂ aut uox co͂meat:ne reſtagna
tio inte͂peſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine & carne arteria:gula neruo & carne conſtat.
Ceruix nulli:nſi quibus utraq; hæc. Cæteris collu͂ :quibus tantu͂ gulu͂. Sed quibus ceruix
e multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circu͂ſpectum articulorum nodis iun-
gitur. Leoni tantum & lupo & hyenæ & ſingulis rectiſq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adne
ctitur. Spina lumbis oſſea:ſed tereti ſtructura per media foramina a cerebro medulla deſce͂-
dente. Eande͂ eſſe ei natura͂:quam cerebro colligunt:quonia͂ prætenui eis membrana modo
inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura:iis longa & colla. Item aquaticis qua͂uis breuia
crura habentibus:ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tantum & ſuibus intumeſcit:
aquarum quæ potantur pleru͂q; uitio. Su͂mum gulæ fauces uoca͂tur: poſtremu͂ ſtomachus
Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudi
nem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt:ne ſtomachus quide͂ eſt:nec colla:nec gut
tur:ut piſtri acie co͂minuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modu͂
rubi ad conficiendos cibos decreſcentibus crenis quicquid appropinquat ue͂ti. Nouiſſima
aſperitas uti ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt. Homini tantu͂ i͂fra
leua͂ papillam turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primu͂
naſcentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebru͂ ſicut tardiſſime oculos. Sed hos pri
mum mori:cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. palpitat certe:& quaſi alterum mouetur.
Intra animalia præmolli firmoq; opertum me͂branæ i͂uolucro munitum coſtarum & pecto-
ris muro:ut appareat præcipuam uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo
& ſa͂guini præbet:ſinuoſo ſpecu:& in magnis animalibus triplici:in nullo no͂ gemino. Ibi me͂s
habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga diſcurrunt : ſparſaſq; ramorum
ſerie per alias miniores omnibus membris uitalem ſanguine͂ rigant. Solum hoc uiſcerum ui
tiis non maceratur. nec ſupplici uitæ trahit:leſumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis
uitalitas in corde dura. Bruta exiſtimantur animalium quibus durum riget:audacia quibuſ
paruum eſt:pauida quibus prægrande. Maximum autem eſt pro portione muribus:lepori:
aſino:ceruo:pantheræ:muſtellis:hyenis & omnibus timidis aut propter metum maleficis.
In paphlagonia perdicibus corda. In equorum corde bouum oſſa reperiuntur interdu͂ au-
guria. Id per ſingulos annos in homine ad binas drachmas ponderis ad quinquageſimu͂ an-
num accedere. Ab eo detrahi tantundem:& ideo no͂ uiuere homine͂ ultra centeſimu͂ annu͂
defectu cordis ægyptii exiſtimant. Quibus mos & cadauera aſſeruare medicata. Hirto cor-
de gigni quoſdam homines produnt:nec alios fortiores eſſe induſtria:ſicut Ariſtomenem
meſſeniu͂. qui. ccc. occidit lacedæmonios. Ipſe co͂uulneratus & captus ſemel per cauernam la
tomiarum euaſit anguſtias:uulpium aditus ſecutus. Iterum captus:ſopitis cuſtodibus ſo͂no
ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecue-
re cauſa uidendi:hirſutu͂q; cor repertum eſt. In corde ſu͂mo pinguitudo eſt quædam lætis
extis. Non ſemper hoc autem in parte extoru͂ habitum e͂. L. Albino rege ſacrorum poſt cen
teſimam uiceſima͂tertiam olympiadem:cum rex Pyrrhus ex italia diſceſſiſſet cor i͂ extis aru
ſpices aſpicere cœperunt. Cæſari dictatori quo die primum ueſte purpurea proceſſit:atq; i͂
ſella aurea inſedit ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde queſtio magna de diuinatione argu
meutantibus potuerit ne ſine illo uiſcere hoſtia uiuere? An ad te͂pus amiſerit? Negatur cre
mari poſſe in iis:qui cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interemptis. Certe extat
oratio Vitellii qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit:hoc uſus argumento pala͂q; teſta-
tus no͂ potuiſſe ob uenenu͂ cor Germa͂ici Cæſaris cremari. Contra genere morbi defenſus e͂
Piſo:Sub eo pulmo eſt:ſpirandiq; officina. attrrahens:ac reddens anima͂. idcirco ſpongio-
ſus ac fiſtulis inanibus cauus. Pauca eum(ut dictum eſt)habent aquatilia:ac cætera oua pa
rientia exiguu͂:ſpumoſum nec ſanguineu͂:ideo non ſitiunt. Eadem e͂ cauſa quare ſub aqua
diu ranæ & phocæ urinentur. Teſtudo quoq; qua͂uis prægrande͂ & ſub toto tegume͂to ha
beat :ſine ſanguine tame͂ habet. Quanto minor hic corporibus:tanto uelocitas maior. Cha
meleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte eſt. In eo quot ca-
put exrorum uocant magnæ uarietatis. M. Marcello circa morte͂ cu͂ periit Ab Hannibale:
defuit in extis. ſequenti deinde die geminum repertum e͂. Defuit & Caio Mario cum i͂mo-
laret uticæ. Item Caio principi Chalendis ianuariis cum iniret conſulatum:quo anno inter-

fectus ē Claudio successori eius quo mense interēptus ē ueneno: Diuo Augusto spoleti sa
crificanti Primo potestatis suæ diæ sex uictimarū iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra
reperta sunt. Respōsumqꝫ duplicaturū intra annū imperiū. Caput extorū tristis ostenti ui-
sum tū quoqꝫ est: præterq̃ in sollicitudine ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina ioci-
nera leporibus circa briletum & tharnē: & in cheronneso ad ꝓpontidē. Mirūqꝫ trāslatis alio
interit alterū: in eodem ē etiā fel nō omnibus datū animalibus: In eubœæ chalcide nullū pe
cori: In naxo prægrande geminūqꝫ ut ꝓdigii loco utrinqꝫ aduenæ. Equi: muli: asini: cerui: ca
præ apri. cameli: delphini nō habent. Muriū aliqui habent. Hominū paucis nō est: quorū ua
litudo firmior & uita longior. Sunt qui equo nō quidē iecore esse sed in aluo putent: & cer
uo in cauda aut intestinis. Ideo tantā habent amaritudinē: ut a cāibus nō attigatur. Est aūt
nihil aliud q̃ purgamentū pessimi sanguinis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est:
nisi sanguinē habentibus. Accipit hoc a corde cui iungitur funditqꝫ in uenas. Sed ī felle ni
gro insaniæ cā homini: morsqꝫ toto reddito. Hinc & in mores crimē bilis nomen. Adeo ma
gnū est in hac parte uirus cū se fundit in animū. Quin & toto corpore uagū colorem quoqꝫ
oculis aufert. Illud quidē redditum etiā ahenis. Nigrescūtqꝫ cōtacta eo: ne quis miretur id
uenenū esse serpētium. Carent eo qui absinthio uescūtur in ponto. Sed renibus ex parte tā
tum altera intestino iungitur: ut coruis: coturnicibus: phasianis Quibusdā intestino tantū
ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auiū in pectore. Serpentibus portione maxime copio
sū & piscibus. Est aūt plerisqꝫ toto intestino sicut accipitri miluo. Præterea ī pectore ē & cæ
teris auibus Vitulis quidē marinis ad multa quoqꝫ nobile. Taurorū felle aureus ducit̄ co-
lor. Aruspices id Neptuno & humoris potentiæ dicauere. Geminūqꝫ fuit Diuo Augusto:
quo die apud actiū uicit. Muriū iecusculis fibræ ad numerū lunæ dierū in mēse congruere
dicuntur: totidēqꝫ & inueniri quorū lumē eius sit. Præterea bruma increscere. Cuniculorū
exta ī betica gemina sæpe reperiunt̄. Ranarū rubetarū altera fibra a formicis nō attingitur
ꝓpter uenenū ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiēs centenis durare ānis obsidio-
nū exēpla prodidere Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emi-
cuisse de extis læto prodigio traditur: Et profecto nihil incredibile sit exstimātibus. Pyrrho
regi quo die periit præcisa hostiarū capita repsisse sanguinē suum lābentia. Exta homini ab
inferiore uiscerū parte sepantur mēbranis quæ p̄cordia appellāt: quia cordi ꝑtenduntur: q̄
græci appellauerūt phrēas. Oīa quidem principalia uiscera mēbranis propriis ac uelut uagi
nis inclusit prouidens natura. In hac fuit & pecularis causa uiciniras alui: ne cibis supprime
retur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla est ei caro: sed neruo
sa exilitas In eadem præcipua hylaritatis sedes. quod titillatu maxime intelligitur alarum:
quas subit: nō alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in
prœliis gladiatorūqꝫ spectaculis mortē cū risu traiecta præcordia attulerūt. Sub est uenter
stomacū habētibus cæteris simplex rumināribus geminus: sanguine carentibus nullus. Inte
stinus enī quibusdā ab ore incipiens quadā uia eodē reflectitur: ut sæpiæ & polypo. In ho-
mine adnexus infimo stomacho similis canino. His solis animaliū īferiore parte angustior.
Itaqꝫ & sola uomūt: quia repleto ꝓpter angustias supprimitur cibus. Quod accidere nō pōt
iis: quorū spatiosa laxitas eū ad īferiora transmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine &
oue per quas labitur cibus. In cæteris eæ illa: quibus capatiora īestina ad aluū Hōiniqꝫ fle-
xuosissimis orbibus. Iccirco magis auidi ciborū q̄bus ab aluo longius spatiū. Iidē minus so-
lertes quibus obesissimus uēter: Aues quoqꝫ geminos sinus habēt. Quædā unū quo mer-
guntur recentia: ut guttur. Alterū ī quē exeo dimittunt cōcoctione maturata: ut gallinæ:
palūbes columbæ. perdices. Cætera fere carent eo: sed gula potentiore: utuntur ut gracchu
li: corui: cornices. Quædā neutro mō. Sed uentrē ꝓximū habent quibus prælōga colla & an
gusta: ut porphyrioni. Venter solidipedū asper & durus Terrestrium aliis denticulatæ aspe
ritatis: aliis cācelati mordacis. Quibus neqꝫ dētes utriqꝫ: nec ruminatio. Hic cōficiū tur ci-
bi. Hinc ī aluū delabūtur. Medio hæc umbilico adnexa omnibus. In homine ille īfima par-
te simile suillo: a græcis appellat̄ colon: ubi dolorū magna cā ē. Angustissima canibus. Qua
de causa uehementi nisu nec sine cruciatu leuāt eam. Insatiabilia animaliū quibus a uentre
protinus recto intestino transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Vētres & ele
phanto quattuor. Cætera suibus similia. Pulmo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus uēter
carnosus callosusqꝫ In uentre. hirūdinū pullis lapilli cādido aut rubēti colore: q̄ chelidonii

uocãtur magicis narrati artibus repiuntur: Et ĩ iuuẽcarũ secũdo uentre pilæ retunditate ni
gricans tophus: nullo pondere: singulare (ut putant) remediũ ægre pariẽtibus: si tellurẽ nõ
attigerit. Ventriculi atq; intestina pĩgui ac tenui omento integũtur: præterquã oua gignẽ
tibus. Huic adnectitur lyen ĩ sinistra parte aduersus iecur cũ quo locũ aliquando permutat
sed prodigiose. Quidã eũ putant in esse oua pariẽtibus. Itẽ serpẽtibus admodũ exiguũ. Ita
certe apparet in testudine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Cynocephalo aui nõ esse constat
neq; iis quæ careant sanguine. Peculare cursus impedimẽtũ aliquãdo in eo. Quã ob rẽ inu
ritur cursorum laborãtibus. Et per uulnus etiã exẽpto uiuere animalia tradũt. Sunt qui pu
tent adimi risũ simul homini. Intẽperãtiãq; ioci cõstare lyneis magnitudĩe. Asiæ regio sep
sis appellatur in qua. minimos esse pecori tradũt: & inde ad lyenẽ ĩuenta remedia At id bri
leto & tharne quaterni renes ceruis. Cõtra pẽnatis squamosisq; nulli. Cætero sũmis adhæ-
rent lumbis. Dexter omnibus est latior: & minus pinguis: siciorq; Vtrinq; autẽ. in pinguitu
do e medio extit: præter quã in uitulo marino. Animalia in renibus pinguissima. Oues qui-
bus lœtaliter circum eos concreto pingui aliquãdo in eis inueniũtur lapilli. Renes habent
omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientiũ testudo sola: quæ & alia omnia
uiscera. Sed homo bubulis similes uelut e multis renibus cõpositos. Pectus hoc est ossa præ
cordiis & uitalibus uatura circundedit. At uentri quẽ necesse erat ĩcrescere ademit. Nulli
animaliũ circa uentrẽ ossa. Pectus homini tãtũ latũ. reliquis carinatũ: uolucribus magnis:
& inter eas aquaticis maxĩe. Costæ homini tãtũ octonæ: suibus denæ: cornigetis tredecim:
serpentibus trigĩta. Infra aluũ est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignẽtium præter te-
studinem. Nulli nisi sanguineũ pulmonẽ habenti. Nulli pedibus carentiũ. Inter eam & aluũ
arteriæ ad pubẽ tendentes: quæ ilia appellãtur. In uesica lupi lapillus qui syrites appellatur:
Sed hominũ quibusdã diro cruciatu subinde nascentes calculi: & setarũ capillamẽta. Vesica
mẽbrana ꝯstat: q̃ uulnerata cicatrice nõ solidescit: neq; q̃ cerebrũ aut cor ĩuolauit. Plura enĩ
mẽbranarũ genera. fœminis eadẽ oĩa: præterquã uesicæ iunctus: utriculus unde dictus ute
rus: quod alio nomine locos appellat. Hoc in reliquis animalibus uuluã. Hæc uipere & ĩtra
se pariẽtibus duplex Oua generantiũ adnexa p̃cordiis. Et ĩ muliere gemĩos sinus ab utraq;
parte laterũ habet. Funebris quotiẽs uersa spiritum inclesit. Boues grauidas negãt præterq̃
dextero uuluæ sinu ferre: etiam cũ geminos ferant. Vulua enecto partu melior quã edito.
Eiectitia uocatur illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Contra effœtis a partu præterq̃
eodẽ die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellarum suũ præterq̃ primi pararũ probantur:
potiusq; ueterũ: nedũ effœtarũ: & biduo ante partum aut post partũ: aut quo eiecerĩt die.
Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partũ. Huius & sumẽ optimũ: si modo fœtus non
hauserit. Eiectitiæ teterrimũ. Antiqui abdomen uocabant: priusq̃ calleret id scientes occide
re nõ assueti. Cornigera una parte dentata & quæ in pedibus talos habent sæuo pĩguescũt.
Bisculа scissis ue in bigytos pedibus & nõ cornigera adipe. Concretus hic & cũ refrixit fra-
gilis semperq; in fine carnis. Contra pingue inter carnẽ cutemq;: succuo liquidũ. Quædam
nõ pinguescũt: ut lepus: perdix. Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Sene
scunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus est quodã in oculis pingue. Adeps cũctis
sine sensu: qui nec arterias habet nec uenas. Plerisq; animaliũ est pinguedo sine sensu: quã
ob causã sues spirantes. a muribus tradunt rosas. Quin &. L. Apronii cõsularis uiri filio de-
tractos adipes: leuatũq; corpus ĩmobili onere. Et medulla ex eodẽ uidetur esse a iuuẽta ru-
bens: & senecta albescẽs. Nõ nisi cauis hæc ossibus Nec cruribus iumẽtorũ aut canũ. Qua-
re fracta nõ feruminãtur: quod defluẽte euenit medulla. Est autẽ pinguis iis: quibus adeps.
Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantũ dorsi ossa nõ habentibus ut pisciũ generi. Vr-
sis nulla. Leoni in femorũ & brachiorũ ossibus paucibus exigua ad modũ. Cæteris enim est
tanta duritia: ut ignis elidatur uelut e silice. Iis dura quæ nõ pinguescunt. Asinorum ad tu
bas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariũti Serpentibus spinæ. Aquatilium
mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut sæpiæ atq; lolligini. Et insectis nega-
tur æque esse ulla. Cartilaginea animalium aquatilium habent medullã in spina. Vituli ma
rini cartilaginem: non ossa. Item omniũ auriculæ ac nares quæ modicũ eminent flexili mol
licia naturæ prouidentia: ne frangerentur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa
recrescunt: præterq̃ ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinẽ ad an
nos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodũ quẽ

dam ſoluere:& præcipue ægritudine ſentitur.Nerui orſo a corde:bubuloꝗ et circũuoluti
ſimilẽ naturam & cauſam habent in omnibus lubricis applicati oſſibus:nodiſꝗ corporum:
qui uocantur articuli.Aliubi interuentu:aliubi ambitu:aliubi tranſitu ligantes.Hic tere-
tes:illic lati:ut in unoquoꝗ poſcit figuratio.Neꝗ ii ſolidantur inciſi:mirumꝗ uulneratis
ſummus dolor:præſectis nullus.Sine neruis ſunt quædam animalia:ut piſces:arteriis enim
conſtant.Sed neꝗ eæ molli piſcium generi.Vbi ſunt nerui:interiores conducunt mẽbra:ſu
periores reuocant.Inter hos latent arteriæ id eſt ſpiritus ſemitæ.Iis innatant uenæ:id ẽ ſan-
guinis riui.Arteriarũ pulſus in cacumine maxime mẽbrorum euidens index fere morborũ
ĩ modulos certos legeſꝗ metricas per ætates ſtabilis aut citatus aut tard⁹ deſcriptas ab Eri
philo medicinæ uare miranda arte nimiã propter ſubtilitatem deſertus.Obſeruatio tamen
crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat.Arteriæ carent ſenſu nam & ſangui-
ne.Nec omnes uitalẽ continent ſpiritum:præcipiſꝗ torpes ut tãtũ pars ea corporis.Aues
nec uenas nec arterias habent.Item ſerpentes teſtudines:lacertæ minimũꝗ ſãguinis.Venæ
in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ adeo In ãguſtam ſubtilitatem
tenuantur ut penetrare ſanguis nõ poſſit aliud ue quã ex exilis humor ab illo qui cacumini
bus ĩnumeris ſudor appellatur:in umbilico ut uenarum nodoſo coitu.

De ſanguine & quorum celerrime ſiccetur:quorum non coeat.quorum grauiſſi-
mus uel tenuiſſimus:quorum nullus. Ca. XXXVIII.

Anguis quibus multis & pinguis iracundia.Maribus quam fœminis nigrior
l Et in iuuenta magis quã ſenio.Et inferiore parte pinguior.Magna & in eo uita
litatis portio.Emiſſus ſpiritus trahit ſecum:& tamẽ tactũ non ſentit.Animalium
fortiora quibus ſanguis craſſior.Sapiẽtiora quibus tenuior.Timidi ora quibus
minimus.At quibus nullus hebetia.Taurorum celerime coire atꝗ dureſcit:ideo peſtifer
potu maxime.Aprorum & ceruorum caprarumꝗ & bubalorum omnium non ſpiſſatur.Pi
guiſſimus aſinis.Homini tenuiſſimus.Iis quibus plus quaterni pedes nullus.Obeſis minus
copioſus:quoniam abſumitur pingui.Profluuium eius uni fit in naribus homini:aliis na-
re altera:aliis utraꝗ.Quibuſdam per in ferna.Multis per ora ſtatuto tempore:ut nuper
Macrio uiro prætorio:& omnibus annis.Voluſio Saturnio urbis præfecto:qui nonageſſi-
mum etiam exceſſit annum.Solum hoc in corpore temporarium ſentit incremẽtum.Siqui-
dem hoſtiæ abundantiorem fundunt:ſi prius bibere.Quæ animalium latere certis tempo-
ribus diximus non habent tunc ſanguinem præter exiguas admodum circa corda guttas
miro opere naturæ.Sicut & in homine:uim eius ad minima momenta mutari:non modo tã
tum in ore ſuffuſa materia uerum ad ſingulos animi habitus pudore:ira:metu:palloribus
pluribus modis:item ruboris alius enim iræ:& alius uerecundiæ.Nam & in metu refugere
& nuſquã eſſe certum eſt.Multiſꝗ non tranſfluere tranſfoſſis:quod homini tãtum euenit.
Nam quæ mutari diximus colorem:alienum accipiunt quodam repercuſſu.Homo ſolus
in ſe mutat.Morbi omnes morſque ſanguinem abſumunt.

An in ſanguine principatus:& tergore:& pilis:& mãmis & ueſtitu. Ca. XXXIX.

Vnt qui ſubtilitatem animi cõſtare non tenuitate ſanguinis putent:ſed cute operi
ſ mentiſꝗ corporum.Et tũc magis aut minus bruta eſſe:ut oſtreas & teſtudĩes.Boũ
tergora ſetas ſum obſtare tẽuitati innati ſpiritus:nec purum loquidumꝗ tranſmit
ti.Sic & in homĩe cum craſſior calloſſior ue excludat cutis.Quæ uero ratio crocodilis ſi nõ
cruori ſed duritiæ tergori tribuatur & ſolertia Hippopotami corii craſſitudo talis:ut inde
torreantur eſcæ.Et tamẽ eſt quædã ĩgenio medica diligẽtia.Elephãtorũ quoꝗ tergora ĩpe
netrabiles ſetas habent:cum tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi præcipua per-
hibeatur illis.Ergo cutis ipſa ſenſu caret:maxime in capite.Vbicunꝗ per ſe hac ſine carne
eſt uuluerata non coit:ut in bucca cilioꝗ.Quæ animal pariunt pilos habent.Quæ oua
pennas:aut ſquamas:aut corticem:aut teſtam:ut teſtudines:aut cutem puram ut ſer-
pentes.Pennarum caules omnium auium præciſæ non creſcunt:uulſæ autem renaſcũ
tur.Membranis uolant fragilibus inſecta.Humentibus hirundines in mari.Siccis in-
ter tecta ueſpertilio.Horum quoꝗ alæ articulos habent.Pili a cute exeunt craſſa hir-
ti.Fœminis tenuiores.Equis in iuba largi.In armis leoni:Daſipodi & in buccis intus & in
pedibus.Quæ utraꝗ Trogus & in ſepore tradidit.Hoc exemplo libidinoſiores hominum
quoꝗ hirtos colligens.Viloſiſſimus animalium lepus:Pubeſcit homo ſolus.quod niſi con

tingat sterilis in gignendo est. seu masculus seu fœmina. Pili in homine partim simul par/
tim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt sicut nec fœminis magnopere. Inuẽ
te tamen quedam defluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cum menstrui cursus stete-
re. Quibusdam post geniti. Viris sponte nõ gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq;
subnasci annũ est. Viris crescunt maxime in capite: mox in barba Recisi non ut hærba ab cæ
tera incisura augentur: sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdã morbis maxime tuscis
& in senecta. Defunctorũ quoq; corporibus. Libidinosis cõgeniti maturius defluũt. At na-
ti celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt: lanæq; rarescũt. Quadrupe-
dum dorsa pilosa: uentres glabri. Bouum coriis glutinũ excoquitur: taurorũq;: & id præci-
puum. Mãmas homo solus e maribus habet. Cætera animalia mãmarũ notas tantum. Sed ne
fœminæ quidem in pectore nisi quæ possunt partus suos attolere. Oua gignentium nulli.
nec lac nisi animal parienti. Volucrum uespertilio tantum. Fabulosum enim arbitror de stri
gibus ubera eas infantium la bris immulgere. Esse in maledictis iam antiquis strigem cõue/
nit: sed quæ sit auium constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. Ca. XL.

Sinis a fœtu dolent: ideo sexto mẽse arcent partus: cum equæ anno prope toto præ
a beant. Quibus solida ungula nec supra geminos partus. Hæc omnia binas habent
mammas: nec alíubi quam in femoribus. Eodẽ loco bisulca & cornigera. Boues qua
ternas. Oues capræ binas. Quæ numeroso fœcunda partu: & quibus digyti in pedibus: hæc
plus habent toto uentre duplici ordine: ut suas. Generose duodenas. Vulgares binas minus
Similiter canes. Alia uentre medio quaternas ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tã
tum sub armis duas: nec in pectore: sed citra in alis occultas Nulla in femoribus digitos ha
bentium. Primi geniti in quaq; parte sues primas premunt: Et sisescæ sunt faucibus proxi-
mæ: tamẽ suam nouit quisq; in fœtu quo genitus est ordine: eaq; alitur: nec alia. Detracto
illa alumno suo sterilescit ilico: ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto sola munifex quæ
genito fuerat attributa descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima
aluo papillas tantum: nec euidentes: & paulo in obliquum porrectas. Neq; aliud animal in
cursu lambitur. Et balenæ uituliq; mammis nutriuut fœtus.

De lacte & unde caseus non fiat. Ca. XLI.

Vlieri ante septimum mensem profusum lac inutile. Ab eo mense quod uitalis est
m partus salubre. Plerisq; autem totis mammis: atq; etiam in alarum sinus fluit. Camel
li lac mulgetur: ne iterum grauescat: Suauissimum hoc existimatur ad unam men-
suram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper a partu colostra fi
unt: ni admisceatur aqua: in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ prægnantes continuo
latescunt. Pullo earum ubi pingue pabulum biduo a partu maternum lac gustasse lœtale
est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus nou fit ex utriq; dentatis. quoniam eorum lac
non coit. Tenuissimum camelis: mox equabus. Crassissimum asinæ ut coaguli uice utantur
Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimantur. Pompeia certe Domitii Nero
nis coniunx quingentas per omnia secum fœtas trahens balnearum etiam solio totum cor
pus illo lacte macerabat: extendi quoq; cutem credens. Omnem autem igne spissatum hu-
more feruescit. Bubulum caseo fertilius q̃ caprinum: ex eadem mensura pene altero tanto
Quæ plures quaternis mammas habent caseo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum in
utile leporis. Hædi laudatum. Præcipuum tamen dasipodis: quod & profluuio alui mede-
tur. Vnius utrinq; dentatorum. Mirum barbaræ gentes quæ lacte uiuaut ignorare aut sp-
nere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in acorem iucundum. Et pingue buty-
rum spuma: idest lactis concretiusq; q̃ quod serum uocatur. Nõ omittendũ in eo olei uim
esse: & barbaros omnes infantesq; nostros ita ungi.

De diuersitate caseorum. Ca. XLII.

Aus caseo romæ: ubi oĩum gẽtiũ bona iudicant: cõminus e ꝓuintiis nemausensi p̃-
l cipua: lesure gabaliciq; pagis. Sed breuis ac musteo tantũ cõmendatio. Duobus al-
pes generibꝰ pabula sua approbãt. Dalmatiæ docleatẽ mittũt. Cẽtrinocæ uatusicũ
Numerosior apẽnino cebanꝰ. Hũc & liguria mittit ouiũ maxĩe lactis. Auximatẽ ex umbria
Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ cõfinio lunẽsem magnitudine cõspicuũ. Quippe & ad singu
la milia po ndo p̃mitur. Proximũ autẽ & urbi uestinum: crustuminumq; & e ceditio campo

laudatissimũ.Et capratũ gregi sua laus est.In recenti maxime eam augente gratiam fumo=
qualis in ipsa urbe conficitur:cũctis preferẽdis.Nã galliarũ sapor medicaméti uim optinet.
Trans maria uero bithynius fere in gloria est.Inesse pabulis salem etiam ubi non detur. Ita
maxime iutelligitur omni in sale caseo senescente.Quales redire in musteum saporem ace=
to thymo maceratos certum est. Tradũt.Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis.xx. ita
temperato ut uetustatem non sentiret.

Differentia mẽbrorum hominis a cæteris animalibus. Ca. XLIII.

t Errestrium solus homo bipes.Vni iuguli:humeri.Cæteris armi.Vni ulnæ:Quibus
animaliũ manus sunt intus tantũ carnosæ:extra neruis & cutæ cõstant. Digyti qui=
busdã in manibus seni.Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id sedigytas ap=
pellatas accepi.Vulcatiũ se digytũ illustrẽ in poetica. Hominis digyti articulos habẽt ter=
nos.Polex binos:& digytis.aduersus uniuersis flectitur:per se uero in obliquũ porrigitur:
crassior cæteris.Huic minimus mẽsura par est.Duo reliqui sibi.Inter quos medius longis=
sime protenditur.Quibus ex rapina uictus quadrupedũ quindigyti in prioribus pedibus:
reliquis quaterni.Leones:lupi:canes:& pauca in posterioribus quoq; quinos: ungues hñt:
uno iuxta cruris articulũ depẽdente.Reliqua quæ sunt minora digytos quinos.Brachia nõ
oĩbus paria esse.Thrasio enĩ studioso in.C.Cæsaris ludo notũ est dexterã fuisse ꝓceriorẽ.
Animalium quædam ut manibus utũtur priorũ ministerio pedum:sedentq; ad os illis ad=
mouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine. Ca. XLIIII.

n Am simiarum genera perfectã hominis simulationẽ cõtinent:facie:naribus:auribus
palpebris.Quæ solæ quadrupedũ & inferiorẽ habent genant iam mãmas in pectore
& brachia & crura in cõtrariũ flexa:similiter in manibus ungues: digytos longiorẽ
q; medium.Pedibus paulum differũt.Sunt enĩ ut manus prælongi:sed uestigium palme si
mile faciunt.Is quoq; polex & articuli ut homini.Et præter genitale tantũ.Et hoc in marib⁹
Viscera etiã interiora oĩa ad exemplar.

De unguibus. Ca. XLV.

u Ngues qui clausulæ neruorum summe existimantur omnibus iis quibus & di=
gyti.Sed simiæ imbricati:hominibus lati: & defuncto crescunt. Rapacibus aduci.
Ceteris recti:ut canibus:præter eum qui a crure plerisq; dependent. Omni digy
tos habent quæ pedes excepto elephanto.Huic enim informes numero quidem
quinq;:sed indiuisi:ac leuiter discreti:ungulisq; non unguibus similes:& pedes.maiores ꝑ=
ores.In posterioribus articuli breues.Idem poplites intus flectit hominis modo.Cætera ani
malia in diuersum.Posterioribus articuli pedibus quam prioribus.Nam quæ animal gene
rant genua ante se flectunt:& suffraginum artus in aduersum.Homini genua & cubiti cõ=
traria.Item ursus & simiarum generi:ob id minime pernicibus.Oua parientibus quadrupe
dum crocodilo.Lacertis priora genua post curuantur posteriora in priorem partem. Sunt
autem crura his oblica humani pollicis modo.Sic & multi pedibus: præterq̃ nouissima saliẽ
tibus.Aues & quadrupedes alas in priora curruant:suffragines in posteriora. Hominis ge
nibus quedã & religio inest obseruatione gentiũ.Hæc supplices attingunt.Ad hæc manus
tendunt.Hæc ut aras adorant:fortassis quia inest iis uitalitas.Namq; in ipsa genu utriusq;
cõmissura dextra leuaq; a priore parte gemina quædam buccarum inanitas est : qua ꝑfossa
ceu uinculis spiritus fugit.Inest & in aliis partibus quedã religio:sicut dextra osculis auer
sa appetit̃.In fide porrigitur.Antiquis græciæ in supplicando mẽtũ attingere mos erat.est
in aure ima memorie locus qué tangẽtes attestamur. Est post aurẽ æque dextrã nemesios:
quæ dea latinũ nomé ne in capitolio quidẽ inuenit:quo referimus tacto ore proximũ a mi=
nimo digytum:ueniam sermonis a diis exposcentes. Varices in cruribus uiro tantũ:mulieri
raro.C.Marium qui septies consul fuit stantẽ sibi extrahi passum unũ hominẽ.Oppius au
ctor est.Oĩa animalia a dextris partibus incedũt:sinistris incubãt.Reliqua ut libitũ est gra=
diuntur.Leo tantũ & camelus pedatim:hoc est ut sinister pes nõ transeat dextrũ.sed subse=
quatur.Pedes homini maximi:fœminis tenuiores.In omni genere suræ homini tãtũ & cru
ra carnosa.Reperit̃ apud auctores in ægypto quædã nõ habuisse suras.Vola hoĩ tantũ exce
ptis q̃busdã.Namq; & hinc cognomina inuenta Planci:Plauti:Scauri:Pansæ sicuti a cruri=
bus Vari:Vatiæ:Vatieni uitia.Et in quadrupedibus solidas habent ungulas:quæ non sunt

cornigera.Igitur pro eis talum ungula est illis.Nec talos habēt eadem.At quæ bisulca sunt
habent.Idem digytos habentibus non sunt. Neqꝫ prioribus pedibus omnino ulli. Camello
tali similes bubulis:sed minores paulo.Est enim bisulcum discrimine exiguo pessimus uesti
gio carnoso ut ursi.Qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt.

De ungulis. Ca. XLVI.

Ngulæ ueterino tantū generi renascuntur.Sues in illyrico quibusdam locis solidas
u habent ungulas.Cornigera fere bisulca.Solida ungula & bicorne nullū.Vnicorne
asinus tantu indicus.Vnicorne bisulcū orix.Talos asinus indicus unus solidipedū
habet.Nā sues ex utroqꝫ genere existimantur:ideo fætus earū hominē qui existimarūt ha-
bere facile cōiuncti.Lynx tantū digytos habētiū simile quiddā talo habet.Leo etiānum tor
tuosos.Talus aūt rectus est in articulo pedis uētre eminēs:cōcaua in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Ca. XLVII.

Vium aliæ digytate:alie palmipedes:aliæ inter utrūqꝫ digitis diuisis adiecta latitu-
a dine.Sed oībus quaterni digyti:tres in superiore parte:unus in calce. Hic deest q-
busdā longa cruribus habētibus.Lynx sola uitrinqꝫ binos habet.Eadē linguam ser-
pentiū similē in magnā longitudinē porrigit.Circūagit collum in aduersum se. Vngues ei
grandes ceu gracchulis.Auiū quibusdā grauioribus in cruribus additi radii. Nulli uncos
habentiū ungues longi pedes.Porrectis ad caudā ex cruribus uolāt. Quibus breues con-
tractis ad mediū.Qui negāt uolucrē ullam sine pedibus esse:cōfirmāt & apodas habere: &
oten:& drepanin in eis:quæ rarissime apparēt.Visæ iam etiā serpētes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum a duobus ad centum. Ca. XLVIII.

Nsectorū animaliū pedes primi lōgiores duros habentibus oculos ut subinde pedi
i bus eos tergāt:ceu notamus in muscis.Quæ ex iis nouissimos habēt longos saliunt
ut locustæ.Oībus autē iis seni pedes.Araneis quibusdā prælōgi accedūt bini: inter
nodia singulis terna.Octonos & marinis esse diximus polypis:sæpiis:lollyginibus: cancris:
qui brachia in cōtrariū mouēt pedes in orbē aut in oblicū.iidē soli animaliu rotūdi. Cætera
binos pedes duces habēt cancri tantū quaternos.Quæ hūc numerū pedum excessere terre-
stria ut pleriqꝫ uermes:nō infra duodenos habēt:aliqua uero & cētenos. Numerus pedum
imparuuli est.Solidipedū crura statim iusta nascuntur mensura.Postea exporrigētia se ue-
rius q̃ crescentia.itaqꝫ in infantia scabūt aures posterioribus:quod addita ætate non queūt
Quia longitudo superficiē corporum solam ampliat.Hac de cusa inter initia pasci:nisi sub
missis genibus nō possunt:nec usqꝫ dum ceruix ad iusta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Ca. XLIX.

Omiliorū genus in omnibus animalibus est:atqꝫ etiā inter uolucres.Genitalia mari
p bus quibus essent retro satis diximus.Ossea sunt lupis:uulpibus mustellis:uiuerræ.
Sunt iis etiam calculo humano remedia precipua. Vrso quoqꝫ simul ut expirauerit
cornescere aiūt.Camelino arcus intēdere oriētis populi fidissimū. Nec nō in aliqua gentiū
quoqꝫ in iis discrimina.Et sacrorū etiā citra perniciē amputatis matris deū gallis. Cōtra mu
lierū paucis ꝓdigiosa assimulatio sicut hermaphroditis utriusqꝫ sexus. Quod ēt quadrupe
dum generi accidisse Neronis principatu primū arbitror. Ostētabat certe hermaphroditas
subiuges carpēto suo:equas in treuerico galliæ agro repertas:ceu plane uisenda res esset:
principē terrarū insidere portētis. Testes pecori armentoqꝫ ad crura deciduis suibus adne-
xi.delphino prælogi:ultima cōduntur aluo:& elephāto occulti.Qui oua parientiū lūbis ī-
tus adherēt:qualia ocissima in uenere.Piscibus serpentibusqꝫ nulli:sed eorū uicæ binæ ad
genitalia a renibus uenæ.Buteonibus terni.Homini tantū iniuria aut spōte naturæ frāgū-
tur.Idqꝫ tertiū ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habēt.Mares in oī genere
fortiores:præterq̃ in pātheris & ursis. De caudis. Ca. L.

Audæ ꝑter hoīem ac simias oibus fere aīalibus:& oua gignētibus ꝓ desiderio cor
c porū.Nudæ hircis & apris:setosæ ut eqs.Amputatæ lacertis & serpētibus renascun
tur.pisciū meatꝰ gubernaculi mō regūt.atqꝫ etiā in dextrā ac leuā motæ ut remigio
quodā impellūt.Lacertis inueniunt & gemine.Boum caudis lōgissimus caulis: atqꝫ in ima
parte hirtus.Idem asinis:lōgior q̃ equis:sed setosus ueterinis Leoni in fima parte ut bubus
& sorici:& pātheris nō itē.Vlpibus & lupis uillosus ut ouibus:quippe ꝓcerior. Sues intor-
quent.Canū degeneres sub aluū reflectunt. De uocibus. Ca. LI.

u Ocem nõ habere nisi quæ pulmonẽ & arterias habẽt. hoc est nisi quæ spirãt. Aristo-
teles putat. Idcirco & insectis sonũ esse nõ uocem intus meãte spiritu: & incluso so
nante. Alia murmur edere ut apes. Aliã cũ tractu stridorẽ ut cicadas: Recepto enim
ut duabus sub pectore cauis spiritu mobili occursante membrana intus attritu eius sonare
uiscera sat notum est. Cætera simul cum uolatu incipere audiri: & desinere: ut muscas apes
Sonum enim attritu & interiore aura nõ anima reddi. Locustas pẽnarum & femorũ attritu
sonare creditur sane. Item aquatiliũ pectines stridere cũ uolant. Mobilia & crusta intecta
nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces q̃uis pulmone & arteria careant:
non in totũ sine ullo sono sunt. Stridorẽ eum. dentibus fieri cauillantur. Et iis qui caper uo
catur in achelon amne grũnitum habet: & alii de q̃bus diximus oua pariẽtibus. Sibilus ser-
pentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis ut dictũ est: nisi si & in his
ferenda dubitatio est qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his re-
fert & locorũ natura Mutæ in macedonia traduntur: Muti & apri. Auiũ loquatiores quæ
minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnã ut
perdicibus. Aliis cũ uicere ut gallinaceis. Iidem sua maribus. Aliis eadẽ ut fœminis: ut lusci
marũ generi. Quædã toto anno canunt: quædã certis tẽporibus: ut in singulis dictũ est. Ele
phas circa nares ore ipso sternutamento similẽ elidit sõnum: per nares autem tubarum rau
citati: Bubus tantũ fœminis uox grauios in alio omni genere exilior quã maribus. In homi
ne etiã castratis. Infantis nascentis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo
anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in erepundiis. Quo prodigio totum id cõ-
cidit regnũ. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim
annis. Eadẽ in senecta exilior. Neq3 in alio animaliũ sæpius mutatur. Mira præterea sunt de
uoce magna digna dictu in theatrorũ corchestris scobe aut harena superiecta deuorat: & ĩ
rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eadẽ cõcauo uel recto parietũ spatio: q̃-
uis leui sono dicta uerba ad alterũ caput perferẽs si nulla inæqualitas impediat. Vox in ho
mine magnã uultus partẽ habet. Agnoscimus eã priusq̃ cernamus: nõ aliter q̃ oculis. Toti-
demq3 sunt eæ quot in rerũ natura mortales: & sua cuiq3 sicut facies. Hinc illa gentiũ totq3
linguarũ tot orbe diuersitas. Hinc tot cãtibus & modulis flexiões. Sed ante oĩa explanatio
animi q̃ nos distinxit a feris. Inter ipsos quoq3 hoẽs discrimẽ alterũ æque grãde q̃ a beluis fe
cit.

De agnascentibus mẽbris: & dicta Aristotelis de uita hominis. Ca. LII.

m Embra animalibus agnata inutilia sunt: sicut sextus homini semper digytus. Placu-
it in ægypto nutrire portẽtũ: binis & in aduersa capitis parte oculis hominẽ: sed iis
nõ cernentẽ. Miror quidẽ aristotelẽ nõ modo credidisse præscita uitæ esse aliqua in
corporibus ipsis: uerũ etiã prodidisse. Quæ quanq̃ uana existimo: nec sine cõtatione profe-
renda: ne in se quisq3 & auguria anxiæ quærat. Attingã tamẽ quæ tantus uir in doctrina nõ
spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes: prælongos digytos: plũbeũ colorẽ plu
resq3 in manu incisuras: nec perpetuas. Contra longe esse uitæ incuruos humeris: & in ma-
nu una duas incisuras lõgas habentes: & plures q̃. xxxii. dentes habẽtes: auribus amplis nec
uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamẽ narrata. Ad
didit morum aspectus simili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus quos uer
bis eius subiiciã. Frons ubi est magna segnẽ animũ subesse significat. Quibus parua mobi-
lem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris apparente. Supercilia quibus
porriguntur in rectũ: molles significant. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros quiquis
iuxta tẽpora inflexa derisiores. Quibus in totũ demissa maliuolos & inuidos. Oculi q̃bus-
cunq3 sunt longi maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habẽt: malitiæ no
ta p̃uenti. Cãdidi pars extẽta notã impudẽtiæ habet. Qui idẽtidẽ autẽ operire solẽt incõstã-
tiæ. Auricularũ magnitudo loquacitatis & stulticiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de habitu animalium: & quæ gustata interimant: & de uictu hominis: & qui-
bus de causis non coquatur. Ca. LIII.

a Nimæ leonis uirus graue. Vrsi pestilens. Contacta halitu eius attingit. nulla fera:
citiusq3 putrescũt afflatæ reliquis. Hominis tantũ natura infici uoluit pluribus mo
dis: & ciborũ hac dentiũ uitiis: sed maxime senio. Dolorem sentire nõ poterat: tactu
sensuq3 omni carebat sine qua nihil sentit. Eadẽ cõmeabat ab eo recẽs assidue exitura supre
mo: & sola ex omnibus superfutura. Deniq3 hæc trahebatur e cælo. Huius quoq3 tñ reperta

pœna est: ut neq; ad ipsum quo uiuit in uita iuraret. Parthorum populis hoc præcipuæ & a
iuuenta propter indiscretos cibos: namq; & nino fœtét ora nimio. Se dsibi proceres medé-
tur grano assyrii mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephantorũ aĩa ser
pentes extrahit. Ceruorũ ité urit. Diximus hominũ genera qui uenena serpentium suctu e
corporibus exigerét. Quin & suibus: serpẽtes in pabulo sunt: & aliis uenenũ est. Quæ insæ-
cta appellauimus oĩa olei aspersu necant. Vultures unguéto quidem fugant. Alia alios ap-
petunt odores. Scarabei rosam. Quosdã serpẽtes scorpio occidit. Scythæ sagittarũ ungunt
acié uiperina sanie & humano sanguine. Itremediabile id scelus. Morté ilico affert leui ta-
ctu. Quæ animaliũ ueneno pascerent diximus. Quædam innocua alioquin uenenatis pasta
noxia fiunt & ipsa. Apros in pãphilia & ciliciæ montosis salamãdra ab iis deuotata qui ede-
re moriunt. Nec enĩ est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinũq; interimit. Sa-
lamandra ibi ĩmortua: uel si oĩno biberit unde petet. Ité rana quã uocãt rubetã: tantũ insi-
diarũ est uitæ. Vespæ serpẽtes auidæ uescunt. Quo aliméto mortiferos ictus faciunt. ideo-
q; magna differentia est uictus: ut in tractu pisce uiuétium Theophrastus prodidit. Boues
quoq; pisce uesci: sed nõ nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporũ
pestifera: & cõdiméta perniciosiora. Difficulter auté perficiũtur oĩa in cibis acria: nimia: &
auide husta: & æstate q̃ hyeme difficilius: & in senecta q̃ in iuuenta. Vomitiones homini ad
hæc in remediũ excogitate frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis maxime aut détibus
Somno cõcoquere corpulétiæ qua firmitati utilius ideo athletas athletæ malũt cibos ambu
latione perficere. Peruigilio quidé præcipue uincuntur cibi.

De corpulétia augéda uel minuéda: & quæ gustu famé ac sitim sedét. Ca. LIIII.

Vgescũt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur siccis & aridis: ac si-
a ti. Quædã animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini non ante
diem septimũ lœtalis in ædia. Durasse & ultra undecimum plerosq;. Certũ est mo-
ri esuriendi semper inexplebili auiditate animaliũ uni homini. Quædam rursus exiguo gu
stu famen ac sitim sedant cõseruantq; uires: ut butyrũ: ut titipace. glycyrrizon. Perniciosis
simum autem & inomni uita quidem quod nimiũ. Præcipue tamen corpori minuiq; quod
graue quolibet: modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XII.
PROEMIVM.

NIMALIVM omniũ quæ nosci potuere nature generatim mẽbratimq;
ita se habét. Restãt neq; ipsa anima carentia quandoquidã nihil sine ea ui
uit terra edita: at inde eruta dicanter ac nullum sileatur rerũ naturæ op⁹.
a Diu fuere occulta eius beneficia. Summũq; munus homini datũ arbores
siluæq; intelligebantur. Hinc primum alimentum. Harum fronde molli-
or specus: libro uestis. Etiamnũ gentes sic degunt. Quo magis ac magis
admireris ab iis principiis cedi montes in marmora. Vestes a seribus peti.
Vnionem in rubri maris profundo. Smaradum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sũt
aurium uulnera. Nimirum quoniam parum est collo crinibusq; gestari: nisi infoderétur eti
am corpori. Quam obrem sequi par est ordiné uitæ & arbores ante alia dicere: ac morbis pri
mordia iungere.

De arborum honore: & quando platanus primum in ita
lia: & de natura earum. Ca. I.

Ae fuere nmuinũ tẽpla: priscosq; ritu simplici rura etiã nũc deo præcellétem arbo-
h rem. Dicãt. Nec magis auro fulgẽtia atq; ebore simulacra quã lucos. Et in iis silen-
tia ipsa adoramus. Arborũ genera numinibus suis dicata perpetuo: seruantur. Ve
Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruc olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & sil-
uanos Faunosq; & deorum genera siluis ac sua numina tanq̃ e cælo attributa credimus. Ar
bores postea grãdioribus fruge succis hominé mitigauere. Ex iis recreãs mẽbra olei liquor
uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui spõte uenientes: & mensæ depugnet licet earũ
causa cum feris: & pasti naufragorum corporibus pisces expectantur etiamuum tamen se-
cãde Mille præterea sunt usus earũ sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria
terrasq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere

nondum præcio excogitato beluarum cadaueri:atq; ut adiis nato iure luxurie eodẽ ebore
numinũ ora spectarentur:& mensarũ pedes.Produ͂t alpibus cœrcitas & tam inexuperabili
munimento gallias hanc primũ habuisse causam superfundẽdi sese italie:quod Elico ex hel
uetiis ciuis eorũ fabrilẽ ob artẽ romæ cõmoratus ficũ sicca & uuã:oleiq; ac uini præmissa re
meam secũ tulisset.Qua propter hæc uel bello quæsisse uenia sit.Sed quis nõ iure miretur
arborem umbræ gratia tantũ petitã orbe.Platanus ea est.Hæc per mare ioniũ in Diomedis
insulã eiusdẽ tumuli gratia primũ inuecta.Inde in siciliã transgressa:atq; inter primas dona
ta italiæ:etiã ad morinos usq; per uecta:ad tributariũ etiã pertinẽs solum:ut gentes uecti-
gal & pro umbra pendant.Dionysius;prior siciliæ tyrannus regiam in urbem transtulit eas
domus suæ miraculũ:ubi postea factũ gymnasiũ:nec potuisse in amplitudinem adolescere.
Haud alia fuisse in italia ac nominatim hispania apud auctores inuenitur.Hoc actũ circa ca
ptæ urbis ætatẽ:tantũq; postea honoris increuit ut mero infuso enutriantur.Cõpertum id
maxime ꝓdesse radicibus.Docuimusq; etiã arbores uiã portare.Celebrate sunt primum in
ambulatione achademiæ athenis cubitorũ.xxx.sex unius radice ramos antecedẽte. Nũc est
clara in lycia socia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicili. caua octoginta atq;
unius pedũ specu:numeroso uertice:& se nastis protegens ramorũ arboribus instar agros
longis optinẽs umbris:ac ne quid desit speluncæ imagini saxea intus crepidinis corona mu
scosos cõplexa pumices extat:tã digna miraculo:ut Lucinins Mutianus ter cõsul & nuper
ꝓuinciæ eius legatus prodẽdũ etiã posteris putarit epulatũ intra eã se cum duodeuicesimo
comite.Large ipsa toros præbẽte fronde ab omni aflatu securũ oprantẽ hymbriũ per folia
crepitus.Letioreq; marinorũ nitore picturæ uarietate laqueariũ auro cubuisse in eadẽ.Ali-
ud exemplũ Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxeq; ramorũ trabibus
scãna patula & in ea epulãti cũ ipse pars esset umbræ quindeci cõuiuarũ ac ministerii capa-
cem triclinio:quã cœnã appellauit ille nidũ.Est gortyne in insula creta iuxta fontẽ platan⁹
una insignis utriusq; linguæ monumẽtis:nunq̃ folia dimittẽs:Statimq; ei grætiæ fabulosi-
tas superfuit.Iouẽ sub ea cũ Europa cõcubuisse.ceu uero nõ alia eius generis esset in cypro
sed ex ea primũ in ipsa creta ut est natura hominũ nouitatis auida.Platani satæ regeneraue
re uitium:qñ quidẽ cõmẽdatio arboris eius nõ alia maior est:q̃ solẽ æstate arcere:hyeme ad-
mittere.Inde in italiã quoq; ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus
sed qui se potentiæ eã Cæsaris libertis adoptasset spado thesalicus prædiues ut merito dici
posset.Id quoq; Dionysius transtulit id genus.Durantq; etiam in italia portenta terrarum
præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit italia.

De cameplatano:& quis totonderit uiridaria. Ca. II.

Amq; & cameplatani uocantur coacte breuitatis:quoniam arborum etiam abortus
n inuenimus.Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit. Fit autẽ
serendi genere & recidendi primus. Cn.Matius ex equestri ordine Diui Augusti
amicus inuenit nemora tonsilia infra hos.lxxx.annos.

De peregrinis arboribus:& malo assyria. Ca. III.

Eregrinæ cerasi persiceq;:& omnes quarum græca nomina aut aliena. Sed quæ ex
p iis incolarum numero esse cœpere dicentur inter fructiferas.In præsentia externa ꝓ
sequemur a salutari maxime orsi.Malus assiria quam alii uocant medicam uenenis
medetur.Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis.Pomum ipsum alias non mandi
tur:odore præcellit foliorum quoq; qui transit in uestes una conditus aicerq; animaliũ no
xia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est:aliis cadentibus:aliis maturescentibus: aliis ue
ro subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad se propter remedii præstantiam fictili-
bus in uasis deto per cauernas radicibus spiramento.Qualiter omnia transitura longius se
ri artissime transferriq; quæ meminisse conueniet:ut semel quæq; dicãtur: Sed nisi apud me
dos & in persidæ nasci noluit.Hæc cuius grana parthorũ proceres incoquere diximus escu
lentis cõmendandi halitus gratia.Nec alia arbor laudatur in mediis.Lanigeras serum in mẽ
tione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus:uel quan-
do primum romæ hebenus. Ca. IIII.

i Tẽ indiæ arborũ magnitudinẽ unã:quã peculiatius.Virgilius celebrauit hebenum
nusq̃ alibi nasci professus.Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit:tribnti uice
regibus persidis e materiæ eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse æthiopas

cum auro & ebore prodendo.Non omittēdū id quoq uicenos dentes elephātorū grādes:
quoniā ita significauit:æthiopas eadē causa pendere solitos: tanta ebori auctoritas erat ur-
bis nostræ trecentesimodecimo anno. Tunc.enī auctor ille hystoriā eā condidit. Thuris in
italia.Quo magis mirū est:quod eidē credimus:qui padū amnē nō uidisse:nemini ad id tēā
pus asiæ græciæq:aut sibi cognitū Aethiopiæ forma ut diximus.Meroen usq nuper alat-
Neroni principi rarā arborē hebenū.A meroe usq ad syenē finē īperii per nongēta nonagin
ta sex mil.pas.nullāq aliā nisi palmarum generis esse docuit.Ideo fortassis in tributorū au
ctoritate tertia res fuerit hebenus.Romæ eā magnus Pōpeius in triunpho mitridatico ostē
dit.Accendi eam Fabianus negat.Vritur tamen odore iucundo.Duo genera eius.Rarū id
quod melius arboreū trunco enodi:materiæ nigri:splendoris:ac uel sine arte protinns iu-
cundi.Alterum fruticosnm cytisi modo.& tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis. Ca. V.

i Bi & spina similis sed depræhensa uel lucernis igni protinus transiliēte. Nūc eas ex
ponā quas mirata est Alexādri magui uictoria orbe eo patefacto.Ficus ibi exilia po
ma habet ipsa se semp serēs:uastis diffuudit ramis.Quorū pōdera adeo in terrā cur
uantur:ut annuo spatio infigantur:nouāq sibi ppaginē faciāt circa parētē in orbes:quodā
opere topiario.Intra septē eā estiuāt pastores.opacā pariter & munitā uallo arboris. decora
specie subter intuēti proculue formicato ambitu.Superiores eiusdē rami in excelsum emi-
cant:siluosa multitudine:uasto matris corpore:ut.lx.pas.pleræq orbē colligāt. Vmbre ne-
ro bina stadia opiant:Foliorū latitudo peltæ effigiē amazonicæ habet.Ea causa fructū in-
tegēs crescere phibet.Rarusq est nec fabæm agnitudinē excedēs.Sed per folia solibus co-
ctus pdulci sapore digno miraculo arboris gignit circa acesinem maxime amnem.

De arbore pala:& arboribus indicis sine nominibus & laniferis. Ca. VI.

m Aior alia pomo & suauitate præcellētior:quo sapiētiores inderū uiuūt.Folium alas
auiū imitatur longitudine triū cubitorū:latitudine duū fructū e cortice mittit ad-
mirabilē succi dulcedine:ut uno quaternos saliet.arbori nomen palæ:pomo ariene.
Plurima est in sidracis expeditionū.Alexādri termino.Est & alia similis huic:dulcior pomo
sed intraneorū ualitudini infesta.Dixerat alexander ne qs agminis sui id pomū attingeret
Genera arborū macedones narrauere:ex maiore parte sine noībus.Est & terebintho similis
cætera:pomo amygdali:uel minore tātū magnitudine:præcipuæ suauitatis in bactris. Vti-
q hanc aliqni terebinthū esse pprii generis potiusq̄ similē ei putauerūt.Sed unde uestes li
neas faciūt:foliis moro similis:calice bōbicino.Rhodo serūt eā in campis:nec est gratior ul
larum prospectus.Oliua indiæ sterilis:præterq̄ oleastri.fructn.

De piperis arboribus:& gariophylo:& aliis pluribus. Ca. VII.

p Assim uero quæ piper gignunt:iuniperis nostri similes : q̄q̄ in frōte caucasi solibus
opposita gigni tantū eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distant paruulis siliqs
equales in passiolis uidemus.Hæ priusq̄ dehiscant:decerptæ tostæq sole faciūt qd
uocatur piper longum.Paulatim uero dehiscētes per maturitatē ostendunt candidū piper
quod deinde tostū solibus colore rugisq mutatur.Verum & iis sua iniuria est:atq cæli in-
temperie carbunculantur:fiunt q semina cassa & inania:q uocant brechmasim: īdorum lin
gna significante abortum.Hoc ex omni genere asperrimū leuissimūq & pallidū. Gratius
nigrū:leniusq utroq candidū.Nō est huius arboris radix:ut aliqui existimauere:quā uo-
cant singiuerim:alii uero gingiberim quāquā sapore simili.Id enim in arabia atq troglody
tica in uillis nascitur.Paruæ hærbæ radice cādida.Celeriter ea cariē sentit:q̄uis in tanta ama
ritudine.Preciū eius in libras sex.Piper longū facillime adulterat alexādrino sinapi.Emitur
in libras.xxv.Albū.xvii.Nigrū.xiiii.Vsum eius adeo placuisse mirū est.In aliis quippe sua-
uitas cœpit:in aliis species inuitauit.Huic nec pomi nec baccę cōmendatio est aliqua.Sola
placere amaritudine:& hac in indos peti.Quis ille qui primus cibis experiri uoluit : aut cui
in appetenda auiditate esurire nō fuit fatius?Vtrū siluestre gētibus suis est:& tamē pon-
dere emit ut aurū uel argētū.Piperis arborē iā etiā habet italia maiorē myrto: nec absimilē
Amaritudo grano eadē quæ piperi myrteo creditur esse.Deest tosta illa maturitas: ideo q
& rugarū colorisq similitudo.Adulteratur inniperi baccis mire uim trahentibus. In pōde
re qdē multis modis.Et etiānum in india piperis grani simile:quod uocat gariphylō gran-
dius fragiliusq. Tradūt in indico luco id gigni:Aduehitur odoris gratia.Fert & in spinis

piperis similitudinem: præcipua amaritudine foliis paruis dēsisq; cypri modo: ramis triū cu-
bitorum: cortice pollido: radice lata: lignosaq; busei coloris. Hac in aqua cū semine exce-
pta in æreo uase medicamētū fit: quod uocat̄ lycione. Ea spina & in pelio mōte nascit̄: adul-
teratq; medicamētū. Itē asphodeli radix aut fel bubulū aut absinthium uel thus uel amur
ca. Absintiū aptissimū medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus camelorū aut rhinoce
rotum admittunt. Spinā ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

De machir & arboribus amanæ gentis. Ca. VIII.

e T machir ex india aduehitur cortex rubēs: radicis magnæ: nomie arboris suæ. Qua
lis sit ea in copertū habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos
præcipuus habetur. Saccorū & arabia fert: sed laudatius india. Est autem mel in arū
dinibus collectū: gūmiū modo candidū: dētibus fragile. Amplissimū nuciis auellane magni
tudine ad medicinæ tantū usum: Contermina indis gens ariana appellatur: cuius spina la-
chrimarū speciosa: mirrhe similis: accesu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilās rapha-
ni folio: lauri odore: equos inuitāte: qui pene equitatu orbauit. Alexandrū primo introitu.
Quod & in gedrosis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor asper-
sus oculis cæcitatem infert animalibus oībus. Necnō & hærba p̄cipui odoris referta minu-
tis serpentibus. quarū ictu protinus moriendū esset. Onesicritus tradit in hyrcaniæ cōualli
bus ficis similes esse arbores quæ uocentur occhi: ex quib⁹ defluat mel horis matutinis du-
abus.

De bedellio & arboribus persici maris. Ca. IX.

u lcina est bactriana: in qua bedelliū nominatissimū. Arbor nigra est magnitudīe oleæ
folio roboris: fructu caprifici: naturaq; gūmi. Alii brochon appellāt: alii malachrā:
alii maldacon. Nigrū uero & in ofas cōuolutū hadrobalū. Esse autē debet translucidum: si
mile cæræ: odoratū: & cū fricatur pingue: gustu amarū citra acorē. In sacris uino perfusum
odoratius. Nascitur & in arabia indiaq; & media ac: babylone. Aliqui peraticū uocāt ex me-
dia aduectū. Facilius hoc & crustosius: amariusq; & gūmosum. Adulteratur amygdala nu-
ce. Cætera eius genera cortice: & scordasti: Ita uocatur arbor æmula gummi. Sed deprehen
duntur (quod semel dixisse & in cæteros odores satis ut sit) odore colore: pondere: gustu:
igne. Bactriano nitor sutus: multiq; candidi ungues. Præterea suum pōdus: quod grauius
esse aut leuius nō debeat. Preciū sincero in libras decem tantū. Gentes supradictas persis at
tingit: rubro: mari: quod ibi persicū uocauimus longe in terra æstus agente. Mira arborum
natura. Namq; erosæ sale inuectis derelictisq; similes sicco lictore radicibus undis polypo-
rum modo amplexæ steriles harenas spectantur. Eadem mari adueniente fluctibus pulsatæ
resistunt īmobiles. Quin & pleno æstu operiūtur totæ. Apparetq; rerū argumētis asperita-
te aqnarū illas ali. Magnitudo mirāda est. Species similis unedonis. Pomū amigdalis extra
ītus cōtortis nucleis.

De arboribus p̄sicæ insulæ: & lanigeris arboribus. Ca. X.

t Ylos insula in eodē sinu est: repleta siluis qua spectat orientē: quaq; & ipsa æstu ma-
ris per funditur. Magnitudo singulis arboribus fisci. Flos suauitate īenarrabili. Po
mū lupino simile: p̄pter asperitatē intactum omnibus aīalibus. Eiusdē insulæ excel-
siore suggestu lanigeræ arbores alio modo q̄ serū: iis folia in fœcunda: quæ ni minora essēt
uitiū poterant uideri: ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ
ostendunt lanuginis pilas: ex quibus uestes præciso linteo faciunt.

De gosampino & arboribus ex quibus uestes fiunt: & quibus modis constent arborum
fructus. Ca. XI.

Arbores uocant gosampinos fertiliores etiā tylo uero minores: quæ distant. x. passi
a bus luba circa fruticem lanugines esse tradit: linteaq; fieri indicis præstantiora. Ara
biæ autē arbores ex quibus uestes faciant cynas uocari: folio palme simili. Sic idos
suæ arbores uestiūt. In tylis autē & alia arbor floret albe uiole specie: sed magnitudine qua
druplici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia similis foliosior tamē roseiq; flo
ris: quē noctu cōprimēs aperire incipit solis exortu: meridie expandit: Incolæ dormire eum
dicunt. Fert eadem insula & palmas: oleasq; ac uites: & cum reliquo pomorū genere ficos.
Nulli arborū folia ibi decidūt. Rigaturq; gelidis fontibus: & hymbres accipit uicina iis ara-
bia flagitat quandam generum distinctionem: quoniam fructus iis constat: radice: frutice:
cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo:

De costo & nardo: & differentiis nardi. Ca. XII.

Radix & foliũ indis ē maximo precio. Radix costi gustu feruēs: odore eximio: fru
tice alias inutili: primo statim introitu ãnis indi ĩpatale insula. Duo sunt eius gene
ra nigrũ & quod melius candicans. Preciũ in libras. xvi. De folio nardi plura dicere
par est: ut principali in unguentis Frutex est: graui & crassa radice: sed breui ac nigra: fragi
liq;: q̃uis pingui. Situm redolente ut cupressi aspero sapore: folio paruo dēsoq;. Cacumina
ĩ aristas se spargunt: ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus
apud gangē nascens dãnatur. In totum ozenitidis nomine uirus redolens. Adulteratur ex
pseudo nardo hærba quæ ubiq; nascitur rasiore atq; latiore folio: & colore languido ĩ can
didum uergente. Itē sua radice permixta ponderis cã: & gũmi: spumaq; argenti aut stibio:
cyperi ue cortice: Sincerũ quidem leuitate deprehēditur: & colore ruffo: odorisq; suauiate
& gustu: maxime siccante os sapore iucũdo. Precium spicæ ĩ libras. lxxxx. Folia diuisere ad
nouã ãplitudinem: qđ adrospherũ uocatur maioribus siclis. xxx. Quod minore folio ē me-
sosphærũ appellat̃ emit̃. lx. Laudatissimũ microsphærũ e minimis foliũ. Preciũq;: eius. lxxv.
odori gratia oĩbus maior recẽtibus. Nardo color q̃ ĩ ueterauerit nigriori melior. In nostro
orbe ꝓxime laudatur syriacũ. mox gallicũ. Tertio loco creticũ: qđ alii q̃dē agirõ uocãt: alii
aliphũ: folio olusatri: caule cubitali geniculato: ĩ purpura albicãte: radice obliqua uillosaq;
& imitante auiũ pedes. Baccaris uocatur nardus rusticũ de quo dicemus inter flores. Sunt
aũt ea omnia hærbe præter indicũ. Ex. iis gallicũ & cũ radice uellitur: abluiturq; uino. Sic-
catur ĩ umbra: alligatur fasciculis ĩ charta: nõ multum ab indico differens. syriaco tamē le-
uius. Precium siclis. xiii. In iis probatio una: ne sint fragilia & arida potiusq̃ sicca folia. Cum
gallico nardo semꝑ nascitur hærba: quæ hirculis uocatur a grauitate odoris & similitudĩe:
qua maxime adulteratur. Distat q sine cauliculo est: & quod minoribus foliis: q:q; radicis
neq; amaræ neq; odoratæ. De assaro amomo & amomi & de cardamomo. Ca. XIII.

Ardi uim habet & assarum: quod & ipsum aliqui siluestre nardum appellant Est au
n tem ederæ foliis: rotundioribus tantum mollioribusq;: flore purpureo radice galli
ci nardi simile: acinosum: saporis calidi: ac uenosi. Montibus in umbrosis bis anno
floret. Optimum in ponto: proximum in phrygia: tertium ĩ illyrico. Foditur cum folia mit
tere incipit. Et in sole siccatur celeriter situm trahens: ac senescens: inuenta nuper & ĩ thra
cia hærba est cuius folia nihil ab indico nardo distant. Amomi uua in usu est indica uite la
brusca ut alii existimauere frutice uenoso: palmi altitudine: carpiturq; cum radice: manipu
latim leniter componitur protinus fragile. Laudatur quãmaxime punici mali foliis simile.
nec rugoris: colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Hærbaceum peius. Pessimumq; candi-
dum: & uetustate euenit. Precium uuæ in libras sicli. lxx. Friato uero amomo. xlviii. Nasci
tur & in armeniæ parte quæ uocatur ocene: & in media & in ponto. Adulteratur foliis pu-
nicis & gũmi liquido ut cohæreat: conuoluatq; se in uuæ modum. Est & quæ uocatur amo
mis minus uenosa: atq; durior: ac minus odorata: a quo apparet aut aliud esse: aut colligi ĩ
maturum. Similes iis & nomine & frutice cardamomũ semine ob longo. Metitur eodē mo
do & in arabia. Quattuor eius genera. Viridissimum ac pingue acutis angulis cõtumax fri
canti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius atq; nigri
us. Peius tamen uarium & facile tritu: odorisq; parui. Quod uerius costo uicinius esse de
bet. Hoc & apud medos nascitur. Precium optimi in libras. xii. Cĩnamomo gentilitas proxĩ
ma erat nilus: ni prius arabiæ diuitias indicari conueniret: causasq; quæ cognomem illi fœli
cis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis cõis.

De thure & arboribus thuris. Ca. XIIII.

Hura præter arabiâ nullis: ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sũt fere at
t tramitæ pago sabeorum capite regni Sabota: in monte excelso: a quo octo mansio
nibus distat ergo eorũ thurifera. Saba appellatur. quod significare græci misteriũ
dicunt: spectans ortus solis æstiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris scopulis inaccessa
Id solum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo est schœnorum. xx. Latitudo di-
midium eius. Schœnus pater Eratosthenis ratione stadia. xl. hoc est passus quinq; milia. Ali
qui. xxii. stadia singulis schœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntq; & in palma ar-
bores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit: raris fontibus ac nitrosis. Attingunt
& miniei pagus alius: ꝑ quos euehit̃ uno tramite angusto. Hi primi cõmertiũ thuris fecere
maxĩeq; exercent A q̃bus & minieũ dictũ ē. Nec præterea arabũ alii thuris arborē uident

ac ne horũ quidẽ oẽs.Ferũtq̃.ccc.nõ amplius eſſe familiarum: quæ ius per ſucceſſiones id
ſibi uendicent.Sacros uocari ob id:nec ullo congreſſu fœminarũ funerũq̃ cũ incidant eas
arbores:aut metant pollui.Atq̃ ita religione merces augeri.Quidã promiſcuũ ius iis po-
pulis eẽ tradunt in ſiluis.Alii per uices annorũ diuidi.Nec arboris ipſius quæ ſit facies cõ-
ſtat Res in arabia geſſimus:& romana arma ĩ magnã partẽ eius penetrauere. C.etiã Cæſar
Auguſti filius inde gloriã petit:nec tamẽ ab ullo(quod equidẽ ſciã)latino arborũ eaꝝ tra-
dita ẽ facies.Græcorũ exẽpla uariant.Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris pro
didere.Alii lẽtiſco ſimilẽ ſubrutilo folio.Quidam terebinthũ eſſe & hoc uiſum Antigon
regi allato frutice.Iuba ex iis uoluminibus q̃ ſcripſit ad.C.Cæſarẽ Auguſti filiũ ardentẽ
fama arabiæ tradit cõtorti eſſe caudicis:ramis aceris maxime ponti.Succum amygdalæ mo
do emittere.Taleſq̃ in carmania apparere:& in ægypto ſatas ſtudio ptolemæorũ regnan-
tium.Cortice lauri eẽ conſtat.Quidam & folium ſimile dixere.Talis certe fuit arbor ſardĩ
bus.Nã & aſiæ reges ſerendi curam habuerũt.Qui mea ætate legati ex arabia uenerũt:oĩa
incertiora fecerunt.Quod iure miremur uirgis etiã thuris ad nos cõmeantibus quibus cre
di poteſt:matrem quoq̃ teretem & enodi fruticare trunco.Meti ſemel anno ſolebat mino
re occaſione uendendi:Iam quæſtus aliam uiam affert.

De natura thuris & generibus. Ca. XV.

p Rior atq̃ naturalis uindemia circa canis ortũ flagrãtiſſimo æſtu incidentibus: qua
maxime uideatur eſſe prægnãs:tenuiſſimuſq̃ tẽdi cortex.Laxatur hic plaga:nõ ad-
mittitur.Inde:proſilit ſpuma pĩguis.Hæc cõcreta denſatur:ubi loci natura poſcat
tergere palmea excipiente.Aliubi area circũ pauita.Purius illo modo ſed hoc ponderoſius
Quod ĩ arbore hæſit ferro depectitur:ideo corticoſum.Silua diuiſa:certis portiõibus mu
tua ĩnocẽtia tuta ẽ.Neq̃ ullus.ſaucias arbores cuſtodit .Nemo furatur alteri.Ad hercule
Alexandriæ ubi thura ĩterpollantur:nulla ſatis cuſtodit diligẽtia officinas. Subligaria ſi-
gnantur opifici.Perſona adiicitur capiti:denſus ue reticulus.Nudi emittũtur:tãto minus
fidei apud.Nos pœna:quã apud illos ſiluæ habent. Autũno legitur ex æſtiuo partu. Hoc
puriſſimũ candidũ.Secunda uĩdemia eſt uere:ad eã hyeme corticibus ĩciſis.Ruffũ hoc exit
nec cõparandum priori.Illud carfiatũ:hoc dathiathũ uocant.Creditur & nouellæ arboris
cãdidus eſſe:ſed ueteris odoratius.quidã & ĩ inſulis melius putant gigni.Iuba in ĩſulis ne
gat naſci.Quod ex eo rotunditate guttæ pependit maſculum uocamus.cum alias nõ fere
mas uocetur:ubi nõ ſit fœmina.Religioni tributum ne ſexu alter uſurparetur.Maſculum
aliqui putant a ſpecie teſtium dictum.Præcipua autem gratia eſt mammoſo cũ hærente la
chryma priore conſecuta alia miſcuit ſe.Singula hæc manũ implere ſolita inuenio.Cũ mi-
nori diripiendi auiditade lentius naſci liceret.Græci ſtrygoniam & atomũ tali modo apel-
lant:minorem autem orobiam.Micas concuſu eliſas mãmã uocamus.Etiannum tamẽ ĩue
niuntur guttæ:quæ tertiam partem minæ:hoc ẽ.xxxix.denarorum pondus æquent.Alexã
dro magno in puericia ſine perſimonia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat
ut illo modo cum deuiciſſet thuriferas gẽtes ſupplicaret.At ille arabia potitus thure onu
ſtam naui miſit ei.Large exortatus ut deos adoraret.Thus collectum ſabotã camelis cõue
hitur porta ad id una patente.Digredi uia capitale leges fecere.Ibi decimas deo:quẽ uo-
cant Sabin.Menſura nõ põdere ſacerdotes accipiũt.Nec ante mercari licet.Inde ĩpenſæ pu
blicæ tolerantur.Nam & benigne certo itinerũ numero deus hoſpites paſcit.Euehi nõ põt
niſi per gebbanitas.Itaq̃ & horũ regi penditur uectigal.Caput eorum thõma abeſt a gaza
noſtri littoris iudeæ oppido.lxxx.xxxvii.mil.paſ.Quod diuiditur in manſiones camelorũ
lxii.Sunt & quæ ſacerdotibus dantur portiones ſcribiſq̃ regum certæ. Sed preter hos &
cuſtodes ſatellĩteſq̃ & hoſtiarii & miniſtri populantur.Iam quacũq̃ iter eſt aliubi pro aqua
aliubi pro pabulo aut pro maſionibus uariiſq̃ portoriis pendunt:ut ſũptus in ſingulos ca-
melos denarium dc.lxxxviii.ad noſtrum littus collibat.Iterũq̃ impii noſtri publicanis pen
ditur.Itaq̃ optimi thuris libra ſiclorum.vi.Precium habet ſecunda.xii.tertia.xiiii. Apud
nos adulteratur reſinæ candide gẽma pq̃ſimili:ſed deprehenditur quibus dictum eſt mõis.
Probatur candore:ãplitudine: fragilitate:carbõe.Vt ſtatĩ ardeat.Itẽ ne dẽtẽ recipiat poti⁹
q̃ ĩmicas frãgatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca. XVI.

m Yrrhã in iiſdẽ ſiluis permixtã arborem naſci tradidere:aliqui plures ſeperatĩ. Quip
pe multis in locis arabiæ gignitur:ut apparebit in generibus.Cõuehitur & ex ſiluis

laudata:petuntq; eam etiam a troglodytis ſabbæi tranſitu maris.Satiua quoq; puenit mul
tum ſiluestri prælata.Gaudet raſtris & ablaquæationibus.Melior radice refrigerata.Arbo
ri Altitudo ad quinq; cubita.nec ſine ſpina:caudice duro & ĩ torto:craſſiore quam thuris
& ab radice etiam quam reliqua ſui parte.Corticem lené:ſimiléq; unedõi.Scabrum alii ſpi
noſũq; dixere .Fœlium oliuæ:uerum criſpius:& aculeatum.Iuba oluſatri aliqui ſimilé iu
nipero ſcabriorem tantum:ſpiniſq; horridam:folio rotondiore:ſed ſapore iuniperi.Necnõ
fuere qui e thuris arbore utrunq; naſci mentirentur.Inciduntur bis & ipſæ:iiſdemq; tépo
ribus:ſed a radice uſq; ad ramos qui ualant.Sudent autem ſponte priuſq̄ incidantur.ſtacté
dictam:cui nulla præfertur.Ab hac ſatiua & in ſiluestri quoq; melior æſtiua.Non dant ex-
myrrha portiones deo:quoniam & apud alios naſcitur.Regi tamé gebbanitarum quartas
partes eius pendunt.Cetereo paſſim ac uulgo coemptam in folles confartiũt:ipſiq; ungué
tarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ:& natura.& præcio eius. Ca. XVII.

Enera conplura.Troglodytica ſiluestrium prima.Erythrea ſequens & ĩ aqua ſtatea
g & aſtramitica eſt gebbannitica & auſeritis gebbannitarum regno Tertia dianitis.
Quarta collatitia.Quita ſembracena a ciuitate regni ſabeorum mari proxima .Sex
ta quam duriſitim uocant.Eſt & candida uno tantum loco:quæ in meſſalum oppidum con
fertur.Probatur troglodytica pinguedine:& quod aſpectu aridior eſt:ſordidaq; atq; bar-
bara:ſed acrior cæteris.Sembracena prædictis caret uitiis:ante alias hylaris:ſed uiribus te-
nuis.In plenum autem probatio eſt minutis glebis:nec rotundis.In concretu albicãtis ſuc
ci & tabeſcẽtis:utq; cõfracta cãdidos ungues habeat:guſtu leniter amara.Secunda:bonitas
ĩtus uaria.Peſſima quæ ĩtus nigra peior ſi ſit etiam foris.Precia ex occaſione ementiũ ua-
ria.Stacteæ a.vi.ad.l.Satiuæ ſũmum ad.xxii.Erythreæ ad.xvi.hanc uolunt arabicam intelli-
gi.Troglodyticæ nucleo ad.xiii.Seæ uero quã odorariam uocant ad.xiiii.Aduleratur len
tiſci glebis & gũmi.Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa:ſicut ponderis ſpuma argen
ti.Reliqua uitia deprehenduntur ſapore:gũmi dente lenteſente.Facilime autem adultera
tur indica myrrha:quæ ibidem quadam e ſpina colligitur.Hoc ſolum peius india affert fa
cili diſtinctione:tanto deterior eſt.

De maſtice:ladano:& bruta:enhemo:& ſtrobo:& de ſtyrace. Ca. XVIII.

Rgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit in india.Itemq; in arabia lamã uocãt.
Sed maſtice quoq; gemina eſt:quoniam & in aſia græciaq; hærba reperitur e radi-
ce folia emittens:& carduum ſimilem alo ſeminis plenum lachryma:quæ erumpit ĩ
ciſa parte ſũma uix ut dinoſci poſſit a maſtice uera.Necnon & tertia in ponto eſt bituminis
ſimilior.Laudatiſſima auté chia candida:cuius precium in libras.xx.nigræ uero.xii.Chia e-
lentiſco traditur gigni gũmi modo.Adulteratur ut thura reſina.Arabia etiamnum & la-
dano gloriatur:forte caſuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere.Capras maleficiũ
alias frondibus animal:odoratorum uero fruticum:expetentius tanq̄ intelligãt precia car
pere geminum caules prædulci liquore turgentes diſtillantemq; ab iis caſus mixtura ſuc
cum improbo barbarum uillo abſtergere.Hunc glomerari in puluerem:& incoqui ſole.Et
ideo in ladano caprarum pilos eſſe.Sed hoc non alibi fieri q̄ in nabathæis:qui ſunt ex ara-
bia contermini ſyriæ .Recenciores ex auctoribus ſtrobon hoc uocãt.Traduntq; ſiluas ara-
bum paſtu caprarum infringi:atq; ita ſuccum uillis ĩ herẽſcere.Verum autem laudanum
cypri inſula eſſe.Vt obiter quæq; genera odorum dicantur:quãuis non terrarum ordine.
Similiter & hoc ibi fieri tradunt:& eſſe ceſyphum hyrcorum barbis genibuſq; uilloſis ĩhæ
rens.Sed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis cum eſt rorulenta cypros.Deinde nebula
ſole diſcuſſa in puluerem mandentibns uillis adhæreſcere:atq; ita ladanum depecti. Sũt q
hærbam in cypro ex qua id fiat ladẽ appellẽt:& enim illi ladanum uocant:huius pingui in
ſidere.Itaq; attractis funiculis hærbam eam cõuolui:atq; ita offas fieri.Ergo in utraq; gen
te bina genera:terrenum:& factitiũ.Id quod terrenum eſt friabile:fatitium lentum.Nec-
non & fruticem eſſe dicunt in carmania & ſuper ægyptum per Ptolemæos tranſlatis plan-
tis .Aut ut alii generari & id in iis ut thuris arbori colligiq; ut hũmi inciſo cortice:& capri
nis pellibus excipi.Precia ſunt laudatiſſimo in libras aſſes.xl.Adulteratur myrti baccis :&
aliis animalium ſordibus.Sinceri odor debet eſſe ferus:& quodãmodo ſolitudinem redo-
lens.Ipſum uiſu aridum ſtatim tactu molleſcere.Accenſũ fulgere odore iucũdo gratuitũ.

Myrrhata deprehenduntur:crepitantq; in igne.Præterea ſincero calculi potius e rupibus
inhærēt:ꝗ pulꝰis:In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamētũ cõficit̃ a græcis enhe
mon dictũ:ſingulari effectu contrahendis uulnerũ cicatricibus.In maritimis eæ fluctibus
æſtuq; operiũtur.Nec baccæ nocēt:cũ conſtet & in foliis ſalē relinqui.Hæc ſũt peculiaria
arabiæ.Et pauca præterea alibi cõmunia dicēda:quoniã ĩ iis uincit:peregrinoſq; ipſa myr-
rhæ odores & ab exteris petit.Tanta mortalibus ſuarũ rerũ ſatietas eſt:alienarũq; auiddi-
tas.Petunt igitur in helimæos arborē brutã cupreſſo fuſæ ſimilē:ex albidis ramis: iucundi
odoris accēſam & cũ miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatã.Folia eius ĩſpergere po
tionibus parthos tradit.Odorē ꝓximũ eſſe cedro:fumũq; eius contra ligna alia remedio:
Naſcitur ultra phaſin tigrinq; ĩ finibus opimis ſcythiæ ĩ monte ſcanthro.Petunt & ĩ carma
nos arborē ſtrobũ ad ſuffitus ꝓfuſam uino palmeo accedētes.Huius odor redit a cameris
ad ſolũ iurũdus ſed aggrauans capita citra dolorē tamē.Hoc ſõnũ ægris quærunt.His cõ
merciis carracē oppodiũ aperuere:quod ē illis nundinariũ.Inde gabbã oēs petere ſolebant
dierũ.xx.itinere:& paleſtinã:ſyriã.Poſtea caracē peti cœptũ:ac regna parthorũ ex ea cauſa
Iuba auctor eſt.Mihi & ad perſas ēt prius iſta portaſſe:ꝗ ĩ ſyriã aut ægyptũ uidentur.He-
rodoto teſte:q tradit ſingula milia talētũ thuris annua penſitaſſe arabas regibus ꝑſarũ.Ex
ſyria reuehũt ſyracem:acri odore eius in focis abigētes ſuorũ faſtidiũ.Cætero nõ alia ligni
genera ſunt ĩ uſu quã odorata.Ciboſq; ſabæi coquunt thuris ligno:alii mirrhæ.Opidorũ
uicorũq; nõ alio quã ex aris fumo atq; nidore.Ad hunc ergo ſanãdũ urunt ſtiracē in pelli
bus hyrcinis ſufficitq; tecta.Adeo nulla eſt uoluptas:quæ aſſiduitate ſui faſtidiũ pariat.Eũ
dē & ad ſerpentes fugãdos urunt ĩ odoriferis ſiluis frequentiſſimas.

De fœlicitate arabiæ. Ca. XIX.

On ſunt eorũ cinnamomũ aut caſia.Et tamē fœlix appellatur arabia falſo & ĩgrati
n cognominis.quæ hoc acceptũ ſuperis ferat:cũ plus ex eo ĩferis debeat.Beatum illa
fecit hominē etiã in morte luxuria:quæ diis ĩtellexerat genita ad hibēs urendis de
functis.Periti rerũ adſtruxerũt nõ ferre tantũ annuo fœtu:quãtũ Nero princeps nouiſſi-
mo põpæ ſuæ die cõcremauit.Aeſtimentur poſtea toto orbe ſingulis ãnis tot funera:acer-
uatimq; congeſta honori cadauerunt:quæ diis ꝑ ſingulas micas dantur.Nec minus ꝓpi-
tii erant mola ſalſa ſupplicãtibus.Immo uero(ut palam ē)placatiores.Verũ arabiæ etiã nũc
fœlicius mare.Eſt ex illo nanq; margaritas mittit.Minimaq; cõputatione milles centena
milia ſeſtertiũ annis omnibus india & ſeres peniſulaq; illa ĩperio noſtro adimũt.Tanto no
bis delitiæ & fœmine conſtant.Quota.enim portio ex illis ad deos quæſo iã uti ad inferos
pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo & caſia. Ca. XX.

Innamomum & caſas fabuloſa narrauit antiquitas:princeps ue Herodotus auium
c nidis:& priuatim phœnicis:ĩ quo ſitu Liber pater educatus eſſet ex inuiis rupibus
arboribuſq; decuti carnis:quam ipſæ inferent pondere aut plumbatis ſagittis.Item
caſſiam circa paludes propugnante unguibus diro ueſpertiionum genere:aligeriſq; ſerpē
tibus:his commentis augentes rerum precia.Commutata uero fabula eſt ad meridiani ſo
lis repercuſſus:innenarabilem quēdam uniuerſi halitum e tota peninſula exiſtere tot gene
rum auris ſpirante concentu.Magniq; Alexandri claſſibus arabiam odore primum nũtia-
tam in altum.Omnia falſa:ſiquidem cĩnamomum idēq; cinnamum naſcitur in æthiopia
troglodytis connubio permixta.Ii mercantes a conterminis uehũt per maria uaſta ratibus:
quas neq; gubernacula regant:neq; remi trahan uel impellant non uela:non ratio ulla ad-
iuuet:cum omnium inſtar ibi ſint homo tantum & audacia.Præterea hybernum mare exi-
gant circa brumam euris tum maxime flantibus.Ii recto curſu per ſinus impellũt.atq; pro-
montorii ambitu argeſte deferunt empotium gebbannitarum:qui uocatur ocila.Quã ob
rem illi maxime id petunt.Produntq; uix quinto anno reuerti uegotiatores:& multos in
terire.Contra reuehũt uitrea:& ænea:ueſtes fibulas cum armilis ac monilibus.Ergo nego
tiatio illa fœminarum maxime fide conſtat.Ipſe frutex duorum cubitorum altitudine am
pliſſimus:palmiq; minimus.iiii.digytorum craſſitudinis:ſtatim a terra ſex digytis ſurculo-
ſus arido ſimilis.Cũ uiret non odoratus:folio origani:ſiccitate gaudens:ſterilior hymbre
ceu diræ naturæ.Gignitur quidem in planis:ſed denſiſſimis in uepribus:rubiſq;:difficilis
collectu.Metitur non niſi permiſerit deus.Iouem hunc intelligunt aliqui.Aſſabinum illi
uocant.Xliiii.boum caprarũq; & arietum extis impetratur uenia metendi.Non tamen aut

ante ortum solis: aut post occasũ licet. Sarmẽta hasta diuidit sacerdos: deoq; partẽ põit. Re
liquũ mercator ĩ nassas condit. Est & alia fama: cũ sole diuidi ternasq; partes fieri. Deinde
sorte gemina discerni Quodq; soli cesserit reliqui: ac sponte cõflagrare. Præcipua bonitas
uirgutorũ tenuissimis. partibus ad lõgitudinẽ palmi. Secũda ꝓximis breuiore mẽsura atq;
ordĩe. Vilissimũ quod radicib⁹ ꝓximũ: quoniã ibi minimũ corticis: ĩ quo sũma gratiæ. Qua
de cã ꝓferunt cacumina: ubi pluribus cortex. Ipsũ uero lignũ ĩ fastidio ẽ ꝓp origani acrimo
niã: Xilocinnamũ uocatur. Preciũ ẽ ĩ libras. xx. Quidã cĩnami duo genera tradidere: cãdidũ
nigricãsq;: & quondã ꝓferebat᷑ cãdidũ. Nũc cõtra nigrũ laudat᷑. Atq; ẽt uariũ præferunt cã
dido: certissima tamẽ æstimatione si sit scabræ: atq; ut iter sese tritũ tarde feriet᷑. Dãnatur in
primis molle: aut cui albet cortex. Ius eius a gebbãnitarũ rege solo ꝓficiscit᷑. Is edicto mer-
catu uendit. Precia quondã fuere ĩ libras denariorũ mille. Auctũ id parte dimidia ẽ incẽsis(
ut ferũt) siluis ira barbarorũ. Id acciderit ne ob iniquitatẽ præpotentiũ: an forte: nõ satis cõ
stat. Austros ibi tã ardenter flare: ut æstatibus siluas accendant: ĩuenimus apud auctores.
Coronas ex cĩnamomo ĩterrasili auro ĩclusas primus omniũ in templis capitolii atq; pacis
dicauit ĩperator Vespasianus Augustus. Radicẽ eius magni ponderis uidimus ĩ palatii tẽ-
plo: qđ fecerũt Diuo Augusto cõiũx Augusta aureæ patere ĩpositã: ex q̃ guttæ editæ ãnis
oĩbus ĩ grana durabant᷑: donec Id delubrũ incendio cõsũptũ ẽ. Frutex & casia est: iuxtam
cĩnami cãpos nascit᷑: sed ĩ montibus crassiore sarmẽto: tenui cute: uerius q̃ cortice: quẽ con
teri: atq; ĩ cĩnamomo leuari: & exinaniri preciũ ẽ. Amplitudo fruticis tertiũ cubitorũ. Co-
los triplex. Cũ primũ emicat candidus pedali mensura. Deinde rubescit addito semipede.
Vltra nigricans. Hæc pars maxĩe laudat᷑: ac deinde ꝓxĩa. Dãnatur uæro candida. Tũ secãt
surculos longitudine binũ cubitorũ. Mox ꝓsuũt recẽtibus coriis quadrupedũ ob id ĩterẽ-
ptorũ: ut iis putrescentibus uermiculi lignũ erodant: & excauent corticẽ tutũ amaritudĩe.
Probat᷑ recens maxĩe & quæ sit odoris mollissimi: gustu ue q̃ maxĩe feruens: potius lẽto tẽ-
pore leuiter mordens: colore purpureo: quæq; plurima minimũ ponderis faciat breui tuni
carũ fistula & non fragili. Ladã uocant talẽ barbaro noĩe. Alia ẽ balsamodes ab odore simi
li appellata: sed amara itaq; utilior medicis: sicut nigra unguentis. Precia nulli diuersiora.
Optimæ in libras. xl. cæteris. xv.

De Isocinnamo: & chancamo: ac taro. Ca. XXI.

Is addidere mangones: quam daphonoides uocant isocinnamomo cognominatam
b preciumq; eius faciunt. ccc. Adulteratur styrace: & propter similitudinem cortice
lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine ĩpii
qua rhenus alluit. Vidit in aluearis apum sata. Color abest. ille torridus sole: & ob id simul
idem odor. Ex cofinio casiæ cinnamiq; & chancamũ actarum inuehitur: sed per nabathæos
troglodytasq; confines qui considere ex nabathæis.

De serichato & gaballio & de myrobalano. Ca. XXII.

O cõportat᷑ & serichatũ & gabaliũ: quæ intra se cõsumũt arabes: nostro orbi tantũ
e nominibus cognita: sed cũ cĩnamomo casiaq; nascẽtia. Peruenit tamẽ aliquãdo seri
chatũ: & in unguenta addit᷑ ab aliq̃bus. Permutat᷑ ĩ libras. vi. Myrobalanũ troglody
tis & thebaidi & arabiæ: quæ iudeã ab ægypto disterminat cõmune est: nascẽs unguẽto ut
ipso nomine apparet. Quo itẽ iudicatur & glandẽ esse arbor: heliotropio: quam dicemus ĩ
ter hærbas simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex iis in arabia nascens siria-
ca appellatur: & ẽ cãdida. Contra in thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod ex pri
mitur. Sed copia thebaica. Inter hæc troglodytica uilissima est. Sũt qui æthiopicam iis præ
ferant glandem nigram nec pinguẽ: nucleoq; gracili: sed liquore qui exprimitur: odoratio
ri nascentem in campestribus. Aegyptiam pinguiorem esse & crassiori cortice rubentem:
& quãuis inpalustribus nascatur breuiorem sicciоremq;. E diuerso arabicam uiridem ac te
nuiorem: & quoniam sit montosa spissiorem. Longe autem optimam petream: ex quo dixi
mus oppido: nigro cortice: nucleo candido. Vnguentarii autem tantum cortices premunt
Medici nucleos tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Ca. XXIII.

Yrrhobalano ĩ unguentis similem ꝓximũq; usũ habet palma ĩ ægypto quæ uoca-
m tur adipsos: uiridis: odore mali cotonei: nullo intus ligno. Colligitur aũt pauloãte
q̃ ĩcipiat maturescere. Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur: & nigrescitur:

uescẽtesq; inebriat. Myrrhobalano ꝑciũ ĩ libras binas. Institores & fecẽ unguẽti hoc noĩe
appellãt. Calamus quoq; odoratus ẽ arabia nascẽs cõmunis ĩdis atq; syriæ. est. In qua uicit
omnis a nostro mari cẽtũ stadiis. Inter libanũ mõtẽ aliũq; ignobilẽ nõ (ut qdã existiauere)
antilibanũ ĩ cõualle modica: iuxta lacũ cuius palustria æstate siccant̃ tricẽis ab eo stadiis ca
lamus & iũcus odorati gignũtur. Sane enĩ dicamus & de iũco q̃uis alio hærbis dicato uo
lumine: q̃m tamẽ hic unguẽtorũ materia tractat̃. Nihil ergo a cæteris sui generis differunt
aspectu: sed calamus ꝑstantior odore: statĩ e longĩquo ĩuitat. molior tactu: meliorq; q̃ mi
nus fragilis & q̃ a solo se. potius q̃ q raphani mõ frangit̃ Inest fistulæ arancũ qđ uocant flo
rẽ. Prestãtior ẽ cui numerosius. Reliqua ꝓbatio ut niger sit. Dãnatur alibi Melior quo bre
uior & crassior. lentusq; ĩ frãgendo. Calamo ꝑciũ ĩ libras idest iunco. v. Traduntq; iuncum
odoratũ & ĩ. cãpania ĩueniri. Discessimus a terris oceanũ spectãtib⁹ ad cõuexas ĩ nostra ma
ria.

De ammoniaco & spagno. Ca. XXIIII.

Rgo æthiopiæ subiecta africa hãmoniaci lachrymã stillat ĩ harenis suis. Inde etiam
e nomĩe Hãmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: q̃ metopion uocãt resinæ mõ
ut gũmi. Genera eius duo traston masculi thuris similitudĩe: quod maxĩe ꝓbatur.
Alterũ pĩgue & resinosũ: quod pyrama appellãt. Adulterat̃ harenis uelut nascẽdo apprehẽ
sis. Igit̃ q̃ minimis glebis ꝓbatur & q̃ purissimis. Preciũ optimi ĩ libras asses. xl. Sphanos in
ter eos situs ĩ cyrenaica ꝓuĩtia maxĩe ꝓbatur. Alii ibriũ uocãt. Secũdũ locũ optinet cypri⁹.
Tertiũ. phœniscius. Fertur ĩ ægipto nasci. Quĩ & ĩ galla nec dubitaueri. Sũt. enĩ hoc noĩe
cani arborũ uilli quales ĩ quercu maxĩe uidemus: se odore ꝑstantes. Laus prima cãdidissi
mis atq; altissimis Secũda rutilis. Nulla nigris. Et in ĩsulis petrisq; nati ĩprobãtur: omnesq;
q̃bus palmarũ atq; nõ suus odor ẽ.

De cypero & asphalatro: & maro. Ca. XXV.

Yperus in egypto. ẽ arbor ziziphi foliis: semine coriãdri: candido odorato. Coquit̃
c hoc in oleo: premiturq; postea quod cyperus uocatur. Preciũ ei ĩ libras q̃nq;. Opti
mũ habetur e canopica ĩ ripis nili nata: secũdũ ascalonæ iudææ: tertiũ cypro insula
odoris suauitate. Quidã hãc esse dicũt arborẽ: quæ ĩ italia ligustrũ uocet̃. In eodẽ tractu as
phalatros nascit̃: spina cãdida: magnitudine arboris modicæ flore rosæ. Radix unguẽtis ex
petit̃. Tradũt ĩ quocũq; frutice curuet̃ arquus celestis: eandẽ quæcũq; sit a spalathro sua
uitatẽ odoris existere: sed ĩ asphalatro inenarabilẽ quãdã. Quidã eũ Erisi sceptrũ uocãt: alii
sceptrũ Elisei. Cuius ꝓbatio est ĩ colore ruffo uel igneo: tactuq; spisso: & odore castoreo.
Permutat̃ ĩ libras. xv. In ægypto nascit̃ & maron peius q̃ lydiũ maioribus foliis ac uariis. Il
la breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xilobalsamo & styrace: & galbana. Ca. XXVI.

Ed oĩbus odoribus ꝑfertur balsamũ uni terrarũ iudææ cõcessũ. Quõdã ĩ duobus
f tãtũ hortis utroq; regio. altero iugerũ. xx. nõ amplius: altero pauciorũ. Ostendere
arbusculã hãc urbi ĩperatores Vespasiani. Clarũq; dictu a Põpeio magno ĩ trium
pho arbores quoq; duximus. Seruit nũc hæc: & tributa pẽdit cũ sua gente. In totũ alia est
natura quã nostri externiq; ꝓdiderãt. Quippe uiti similior ẽ quã myrto. Malleolis ferĩ dici
tur iũcta ut uitis: & ĩplet colles uinearũ mõ quæ sine a diminiculis se ipsæ sustinẽt. Tõdet̃
similiter fruticãs: ac rastris nitescit. Properat nesci. Intra tertiũ. annũ frutifera. Foliũ ꝓximũ
tuberi: perpetua coma. Seuire ĩ eadẽ iudæi sicut ĩ uitã quoq; suã. Cõtra defẽdere romani:
& dimicatũ ꝓ frutice ẽ. Seritq; nũc eã fiscus: Ne unq̃ fuit numerosior aut ꝓcerior. Proceri
tas ĩtra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: qđ uocãt anthe
riceũ. Alterũ scabro aspectu: incurũ: fruticosũ: odoratius: hoc stracũ appellãt. Tertiũ eume
tes: quia ẽ cæteris ꝓcerius: leui cortice. Huic secũda bonitas: nouissima anthericeo. Semen
eius ẽ uino ꝓximũ gustu: colore ruffũ: nec sine pingui. Peius in grano quod leuius atq; ui
ridius. Ramus crassior myrto. Incidit̃ uitro: lapide: osseis ueecultellis. Ferro lædi uitalia odit
Emoritur ꝓtinus. Eadẽ amputari superuacua patiẽs. Incidẽtis manus librat̃ artifici tẽpera
mento ne quid ultra corticẽ uiolet. Succus e plaga manat: quẽ opobalsamũ uocãt: eximiæ
suauitatis: sed tenui gutta: ploratu lanis parua colligit̃ ĩ cornua. Ex iis nouo fictili cõditur
crassiori similis oleo: & ĩ musto cãdida. Rubescit deĩde: simulq; durescit & trãslucida. Ale
xandro magno res ibi gerente toto die æstiuo unã conchã ĩpleri iustũ erat. Omni uero fœ
cunditate e maiore horto cõgios senos. Minore singulos: & cũ duplo rependebatur argen
to. Nũc ẽt singularũ arborũ largior uena ter oĩbus ꝑcutitur æstatibus. Postea deputatur.

Et sarmenta quoq; in merce sunt. Dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit intra quitum de
mum annum. Xylobalsamum uocatur: & coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substi-
tuere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium ē. Præcipua autē gratia lachrymæ:
secūda semini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum: quod est odora-
tissimum: mordens gustu: feruensq; in ore. Adulteratur petreo hyperico quod coarguitur
magnitudine: inanitate: latitudine: seu longitudīe: odoris ignauia: sapore piperis. Lachry
mæ probatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & in fricando odorata. Secundus can-
didus colos. Peior uiridis: crassusq;. Pessimus niger. Quippe ut oleum senescit. Ex omni in
cisura maxīe probatur quod ante semel fluxit. Et alias adulteratur semine succusuixq; ma
leficium deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis: non subacidus: odore tantū
austerus. Vitiatur & oleo rosæ: cyperi: lentisci: balani: terebinthi: myrti: resina: galbano: cæ-
ra cypria: prout quæq; res fuit: Nequissime autem gūmi: quoniam ipsum quoq; inhærescit
in manu inuersa: & in aqua sidetq;. Probatio eius gemina est. Debet sincerum & inarescere
sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. & gustu deprehenditur. Carbōe uero quod
cæra resinaq; adulteratum est nigriori flamma. Nam melle mutatum statim contrahit mus
cas. Præterea sinceri densatur in tepida aqua gutta sidēs ad ima uasis. Adulterata olei mo-
do innatat. Et si metopio uitiatum: est circulo candido cingitur. Summa probatio est: ut
lac coagulet: & in ueste maculas. non faciat. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus de
nariorum sextarii empti uendente fisco. ccc. denariis ueneunt. In tantum expedit augere li
quorem. Xylobalsamo precium in libras sex. Proxima syria iudææ supra phœnicem styra-
cem gignit circa gabala & marathunta & cassium seleuciæ montem. Arbor est eodem noīe
cotoneo. malo similis lachrymæ ex austero iucundioris: ītus similitudo harūdinis: succoq;
prægnas. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes: ob id ī scobe sor
descit. Styrax laudatur post supradicta ex pisidia: sidōe: cypro: cicilia: creta: minime. Ex ama
no syriæ medicis: sed unguentariis magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus &
pīguiter lentus: deterior furfurosus: & cano sit obductus. Adulteratur cedri resina: uel gū
mi: alias melle: aut amygdalis amaris. Omniaq; ea deprehenduntur gustu: Precium optio
xix. Exit & in pamphylia: sed acrior: minusq; succosus. Dat & galbanum syria in eodē ama-
no monte: & ferulam quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitim appellāt. Quod ma-
xime laudant cartilaginosum: purum ad similitudinem hāmōiaci: minimeq; lignosum. Sic
quoq; adulteratur faba aut sagapeno. Sincerum si uratur fugat nidore serpentes. permu-
tatur in libras. v. medicinæ hoc tantum.

De panace: & spondylio: & malobathro. Ca. XXVII.

Anacem & unguentis eadem gignit nascentem & in ipso fine arcadiæ citraq; erymā
p thi fontes: & in africa & in macedonia ferula sui generis quiq; cubitorū foliis qua
ternis: mox senis in terram iacentibus: ampla magnitudine rotundis; in cacumen
uero oleagineis: semine ī muscariis de pendente ut ferulæ. Excipitur succus inciso caule
messibus: radice in autunno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger
color improbatur. Precium optimo. in libras bini asses. Ab hac ferula differt uuæ uocatur
spondylion: foliis tantum quia sunt minora & : platani diuisura. Non nisi in opacis gigni-
tur. Semen eodem nomine silis speciem habet medicinæ tantum utile. Dat & maleabathō
syria arborem folio conuoluto: arido colore: ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fer-
tiliore eiusdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis mo
do: odoratius croco: nigricans scabrumq; quodam salis gustu. Minus probatur candidum
Celerime situm in uetustate sentit. Sapor eius narbo similis esse debet sub lingua. Odor
uero in uino sufferuefacti antecedit alios. In precio quidem prodigio simile est a singulis
ad. ccc. peruenire libras Folium autem ipsum in libras. lx.

De oleo omphacio. Ca. XXVIII.

Leum & omphatium est. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite.
o Olea adhuc alba expressa deterius; ex druppa. Ita enim uocatur prius quā cibo ma
tura sit: iam tum colorem mutans. Differentia quod hoc uiride est: illud candidū.
E uite fit psytia aut aminea: cum sint acini ciceris magnitudine ante cāis ortum. In prima
lanugine demetitur uua: eiusq; melligo. Reliquum corpus sole quoquitur. Nocturni ro-
res cauentur. In fictili cōdita melligo colligitur: sub inde cyprio ære seruatur Optīa quæ

ruffa:acriorq; & aridor. Precium omphatio in libras sex. Fit & alio modo cum ĩ mortariis uua in matura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De iryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamo comaco. Ca. XXIX.

Odem & iryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidum aut cariam in sitiẽ e tibus aut siccis asperisque. Secunda in lycia credo. Eodem & oenanthe pertinet. Est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore cum optime olet. Siccatur in umbra sub strato linteo:atque in cados conditur. Præcipua ex parapotamia:secunda ab antiochia:atque laodicea syrie:tertia ex montibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus his preferunt eam:quæ in cypro insula nascitur. Nam quæ in africa sit ad medicos tãtum pertinet uocaturque masaris Omnis autem ex alba labrusca præstantior quam e nigra est. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens. quam alii elatẽ uocãt:quod nos abietem:alii palmam:alii spathen. Laudatur hammoniaca maxime:mox egyptia. Dein syriaca duntaxat in locis sicientibus odorata:pingui lachryma:quæ in unguenta additur ad domandum oleum. In syria gignitur & cinnamum:quod comacon appellant. Hic est succus nuci expressus. Multum a surculo ueri cinnami differens:uicina tamen gratia. Precium in libras asses quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIII.

PROEMIVM.

De Peregrinis. Arboribus.

h ACTENVS in odoribus habent precia siluæ:erantq; per se mira singula:iuuitq; luxuriam ea omnia miscere:& e cunctis unum odorẽ facere. Ita reperta sunt unguenta.

De ungueutis & quando primum sunt cognita nobis & de compositione. Ca. I.

q Vis primus inuenerit non traditur. Illiacis temporibus nõ erãt nec thure suplicabatur. Cædri tantum & citri suorum fruticũ in sacris fumo conuolutum nidorem uerius quã odorem nouerant:iam rosæ succo reperto. Nominabatur cum id quoq; ĩ olai laude. Persarum esse debet gentis unguentum. Sed & bathilli madent:eo & accersita commẽdatione ingluuiæ natum uirus extingũt. Primum quod equidem inueniam. Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit scrinium unguentorum. Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter laudatissima atq; etiam honestissima uitæ bona admissa est. Honosq; iis & ad defunctos pertinere cœpit. Qua propter plura de eo dicemus quã quæ etiam ii nouerunt. Fruticum ad præsens nominibus tantum indicabuntur. Natura uero eorum suis reddetur locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ:aliis succi:aliis arbores:aliis causæ. Primũq; id scire conuenit mutata auctoritate ad peius trãsisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in delo insula:postea mendesium. Nec mixtura tantum & compositiõe hoc accidit:sed iidem succi uarie alibi ad quælibet præualucre:aut degenerauere. Irium corinthi diu maxime placuit:postea cyzici:simili modo rhodinum phaseli. Quam gloriam abstulere neapolis:capua:preneste. Crocinum in solis ciliciæ diu maxime laudatum:mox rhodi. Oenanthinum in cypro:deinde in ægypto præpositum postea adramiteo. Amaracinum in co. Postea eodem loco prælatum est melinum. Cyprinum in cypro. Deinde in ægypto ubi mẽdesium & metopium gratius factum est. Mox hoc abstulit phœnice:Et Cyprini laudem ægypto reliquit. Panatheniacum suum athenæ perseueranter optinuere. Fuerat & pardalium ĩ tharso:cuius etiam compositio & mixtura obliterata ẽ. Narcissimum quoq; ex flore narcisso desiit componi. Ratio faciendi duplex:succus & corpus. Ille olei generibus fere constat:hoc odorum. Hæc stagmata uocant:illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos a multis neglectus. Huius causa adduntur cinabari & anchusa. Sal aspersus olei natura coercet. Quibus anchusa adiecta est sal non additur. Resina aut gũmi adiiciuntur ad continendũ odorem in corpore. Celerime is euanescit atq; defluit:si nõ sit hæc

addita. Vnguentorum expeditiſſimũ fuit: primũq; ut ueriſimile eſt ebrio & balanino oleo
de quibus ſupradiximus. Increuit deinde mẽdeſi. Balanino reſina mixta: magiſq; etiãnum
metopio. Oleũ hoc eſt amigdalis amaris expreſſum in ægygto cui addidere omphaciũ: car
damomũ: iuncũ: calamũ: mel: uinũ myrrhã ſemẽ balſami galbanũ reſinã therebinthinã. Et e
uiliſſimis quidem hodie eſt: ob id creditũ & id in uetuſtiſſimis eſſe: quod cõſtat oleo myr-
teo: calamo cupreſſo cypro leutiſco malogranati corticæ. Sed diuulgata maxime unguen-
ta crediderim roſa: quæ plurima ubiq; gignitur. Itaq; ſimpliciſſima rhodini mixtura diu
fuit. additis omphacio: flore roſæ crocino ciabari calamo melle iunco: ſalis flore aut anchu
ſa uino. Similis ratio & in crocino additis ciabari anchuſa uino. Similis & in ſanſucino ad-
mixtis omphacio calamo. Optimũ hoc in cypro & mytilenis: ubi plurima ſanſucus. Miſcen
tur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus additur ſanſucinũ: lilium: fœnũ grecũ: myra
caſia: nardum: iuncus: cinnamomũ. E malis quoq; cotoneis & ſtruteis fit oleum (ut dixim⁹)
melinũ: quod in unguenta tranſit: admixtis omphacio: cyprino: ſamio: balſamo: iunco: ca-
ſia: ambrotano. Suſiniũ tenuiſſimũ omniũ eſt. Conſtat ex liliis: balano: calamo: mello cinna
momo: croco mirrha. Et idem cyprinũ ex cipero: & omphacio & cardamomo: calamo aſpa-
latho: ambrotano: Aliqui & in ciperrinũ addunt mirrhã & panacẽ. Hoc optimum ſidone:
mox ægypto: ſi nõ addatur ſeſaminũ oleũ. Durat & quadriẽnio. Excitatur cinnamomo. Te
linũ ſit ex oleo recenti cipero: calamo: melliloto: fœno græco: melle: mello oraro: amaraco
Hoc erat celeberrimũ. Menandri poetæ comici ætatæ. Poſtea multo ſucceſſit propter glo
riam apppellatũ megalliũ ex oleo balanino: balſamo: calamo iunco: xylobalſamo caſia reſi
na. Huius proprietas ut uentiletur in coquẽdo donec diſinat olere. Rurſus refrigeratum
odorem ſuũ capit. Singuli quoq; ſucci nobilia unguẽta faciunt. In primis molobatrũ po-
ſtea iris illirica: & cyzicena amaracus. Hærbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miſcent. Qui
plurima alterutri mel. ſalis florẽ: omphatiũ angni foliã: panacẽ. Externa oĩa & ꝓdigioſa cin
cĩnamomo ꝑcia adicit̃ cinamomo balaniũ oleũ. xylobalſamũ: calam⁹: iuncus balſami ſemĩa
mirrha uel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimum. Præcia ei a denariis. xxxv. ad. cccv.
Nardinum ſiue foliatũ conſtat amphatio: balaninoiunco: coſto: nardo: amomo: myrrha
balſamo. In hoc genere conueniet meminiſſe hærbarum: quæ nardum indicum imitten-
tur ſpecies nouem a nobis eſſe dictas: tanta materia adulterandi eſt. Omnia autem acutio
ra fiunt coſto amomo quæ maximenares feriunt. Craſſiora myrrha ſuauioraq;. Medici-
næ autem ulteriora croco. Acerrima per ſe amomo. Hoc & captis dolores facit. Quidam
ſatis habent aſpergere quæ ſunt præcioſiſſima: ceteris decoctis: impendio parcentes: ſed
non eadem eſt uis: niſi una decoctis Mirrha & per ſe unguentũ facit ſine oleo: ſtacte dũ
taxat: alioquin nimiam amaritudinem affert. Cyprino uiride ſit: ſuſino unguinoſum: men
deſio nigrum: rhodino candidum: myrrha pallidum. Hæc ſunt antiquæ inuentionis gene
& poſtea officinarum furta. Nunc dicetur cumulus iſte deliciarum & ſumma auctoritas
rei.

Quod unguentum regale uocetur: & quæ diapaſmata. & qualiter ſeruentur. Ca. II.

e Rgo regale unguentum appellatum quod parthorum regibus ita temperat̃. Cõ-
myrobalano: coſto amomo: comaco: cardamomo: ciunamomo. comaco: cardamo-
mo: nardi ſpica: maro: mirrha: caſia: ſtirace: ladano: opobalſamo: calamo: iuncoq; ſy
rio: oenanthe: malobathro: ſericato: cypro: aſpalathro.: panace: croco cyprio: amaraco: colla
to melle: uino. Nihilq; eius rei cauſa in italia uictrice omnium. In europa uero tota præter
irin illiricam & nardum gallicum gignitur. Nam uinum & roſa & myrti folia oleunq; cõ
munia fere omnium terrarum intelliguntur. Siccis odoribus conſtant quæ diapaſmata uo
cantr. Nam feces unguenti magnata appellant. Inter omnes potentiſſimus odor quiſquis
nouiſſime additur. Vnguenta optime ſeruantur in alabaſtris. Odores in oleo. Quod diu
turnitati eorum tanto utilius eſt quanto pinguius: ut ex amygdalis. Et ipſa unguenta ue
tuſtate meliora. Sol inimicus iis. Quam ob rem umbra coquuntur plumbeis uaſis. Experi
mentum eorum inuerſa manu capitur: ne carnoſæ partis calore uitietur.

Quanta in unguentis luxuria: & quando primum romanis in uſu. Ca. III.

h Aec eſt materia luxus e cunctis maxime ſuperuacui. Margaritæ enĩ: gẽmeq; ad he-
redem tamen tranſeunt. Veſtes prolongant tempus. Vnguenta illico expirant: ac
ſuis moriuntur horis. Sũma cõmendatio eorum: ut tranſeuntem fœminem odor

inuitet etiam aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ. Tantū emit uoluptas aliena. Et enī odorē qui gerit ipse nō sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumētis inuenitur unguēta gratiora esse quæ terrā: quā quæ crocū sapiant quāq; etiā corruptissimo in genere. Magis tamē iuuat quædā ipsius uitii seueritas. Sed quosdā crassitudo maxime delectat: id ipsum approbātes. Liniq; iam nō solū: sed & pfundi unguētis gaudent. Vidimus etiā uestigia pedū rigi. Quod. M. Othonē mōstrasse Neroni principi ferebāt. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea parte corporis. Nec non aliquē expriuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearum unguēto: atq; Caium principem solitū lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonū: & postea quēdā ex seruis Neronis maxime tamē mirū est hāc gratiā penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodis horrida inungūtur festis diebus. Vtināq; dicere possemus quis primus instituisset ista. Nimirū hac mercede orbē terrarū corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrotinia quæ quærimus uitiis: ut per hoc ius sūmātur sub casside unguenta. Quō id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixerim. Certū est. Anthiocho rege assiaq; deuictis urbis anno quingentessimo sexagesimoquinto. P: Liciniū Crassum Iuliū Cæsarē censores edixisse: ne quis uenderet unguēta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam quidā etiā in potu addūt: tantiq; amaritudo est: ut odore prodigio fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis consulis censorisue fratrem prosciptum a triūuiris in salernitana latebra unguenti odore proditum constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio. Quis enim non merito iudisset perisse tales? Ceterum terrarum omniū ægyptus accomodatissima unguentis Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. IIII.

Vdeæ inclita est uel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt quidē in europa uulgoq; italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerū imitē dulcem in africa: sed statim euanescentem. Contra in oriente ex iis uina. Gentiūq; aliquis panis. Plurimis uero etiā quadrupedum cibus. Quā ob rem iure dicentur externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec in alia parte terrarū: nisi in calida. Frugifera uero nusq̄ nisi in feruida. Gignitur leui fabulosaq; terra: maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis totoq; anno bibere cū amet: anno sitienti. A fimo quidā etiā lædi putant. Et assiryorū pars aliqua si nō riuis misceatur. Genera earum plurima. Et prima fruticē nō excedentia. Sterilē hanc. Alibi & ipsam fertilē: breuēq; ramis o bire umbra foliorū. Tectorii uicē hæc parietibus plerisq; in locis præstat cōtra aspergines. Sūt e pceribus siluæ arbore ex ipsa foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi necesse est: incerta tamen libidine etiā mitioribus se miscent. Relquæ teretes atq; proceres densis gradatisq; corticū pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandendū oriētis populis præbēt. Vtilem sibi arborisq; induuiis circulū mira pernicitate tū hoīe subeūte. Coma oīs in cacumine & pomū est: non inter folia ut in cæteris: sed suos inter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; natura uitæ: atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primū demonstrauere gēmas. Nunc ad fines utiliūq; nexus & capitū leuia umbracula fundūtur. Arboribus imo potius oībus quæ terra gignit: hærbisq; etiā utrūq; sexū esse diligētissimi nature tradunt. Quod in plenū sit satis dixisse hoc in loco. Nullis tamē arboribus manifestius.. Mas in palmite floret. Fœmina circa florē germinat tantū spinæ mō. Vtrisq; aūt pma nascit pomi caro postea lignū itus: hoc est semē eius. Argumētū q; parue sine hoc repiunt in eodē palmite. Est aūt oblōgū nō ut oliuis orbiculatū. Præterea cæsū a dorso puluinato: & in aluo media fissura plerisq; umbiculatū: unde primū spargit radix. Serit aūt pnū & bina iuxta cōposita semina: supq; totidē: qm̄ infirma singulis plāta est. Quaternæ coalescūt. Multis cādidisq; lignū hoc a carnibus discēdit tunicis aliis corpori adherētibus: laxeq; distās: tm̄ a cacuminibus filo adherēs. Caro maturescit anno. Quidusdā tn̄ in locis ut cypro: quanq̄ ad maturitatē nō pueniat: grato sapore dulcis est: & foliū ibi latius: fructusq; reliqs rotundior. Nec ut deuoretur corpus: uerū ut expuat succo nō expresso. Et in arabia languidæ dulces traduntur esse palmæ. Quanq̄ iuba apud scenitas arabas præfert oībus saporibus: quā uocant dabulan. Cætero non sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore coufirmant. Circaq; singulos plures naturæ in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuq; ipso & puluere etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post

ſterileſcere fœminas. Adeo eſt ueneris intellectus uti coitus etiã excogitatus ſit ab homi-
ne: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantũ puluere inſperſo fœminis. Seruntur
autem palmæ & trunco duorũ cubitorum lõgitudine a cerebro ipſo arboris uiridi fiſſu-
ris diuiſo atq; defoſſo. Et ab radice auulſæ uitalis eſt ſatus: & ramorũ tenerrimis. In aſſyria
ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur: ſed in frutices non in arborem. Er-
go plantarai inſtituũt: anniculaſq; transferunt: & iterũ binas. Gaudent enim mutatione ſe-
dis uerna alib . in aſſyria autẽ circa canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: ſed reli-
gant comas: ut in altitudinẽ exeant. Robuſtas deputant craſſitudinis gratia ſemipedales
ramorum relinquentes truncos. Qui deciſi alibi necant matrẽ. Diximus ſalſum ab iis ſolũ
diligi. Ergo ubi nõ eſt tale: ſalem aſpergunt: nõ radicibus ſed longius paulo. Quædã in ſy-
ria & ægyptio in binos diuidũt ſe truncos: in creta & ternos quædam & in quinos. Ferunt
ſtatim in trimatu. In cypro uero ſyria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinqueties: alie alti-
tudine hominis nullo intus pomi ligno quã diu ſunt nouellæ: ob id ſpadonũ accepto no-
mine. Genera earum multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur aſſyria: & tota p-
ſis. Sunt & cæduæ palmarum quoq; ſiluæ: germinantes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis
medulla earũ in cacumine quod cerebrũ appellant exemptaq; uiuunt: quod nõ aliæ. Vocã-
tur autem chamerepes: folio latiore ac molli: ad uitilia utiliſſimo. Copioſæ increta. Sed ma-
gis in ſicilia. E palmis prunæ uiuaces: igniſq; lent⁹. Frutiferarũ alius breuius lignũ in pomo
aliis longius. His mollius: illis durius. Quibuſdã oſſeum limatũq; dente contra faſcinan-
tes religione politum. Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue tunicis. Aliud craſſiorib⁹
tenuioribuſue. Ita fiunt unde quinquaginta genera: ſi quis omniũ perſequi uelit nomina
etiã barbara: uinorũq;: ex iis differentias. Clariſſime oĩum quas regias appellauere ab hono-
ribus: quoniã regibus tãtũ perſidis ſeruarentur babylone natæ uno in horto bogo. Ita enĩ
uocant ſpadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq̃ niſi dominãtis in aula fu-
it. At in meridiano orbe præcipuã obtinent nobilitatẽ ſyagri. Proximãq; margarides. Eæ
breues candidæ: rotundæ: acinis quã balanis ſimiliores. Quare & nomen a margaritis acce-
pere. Vna earũ arbor in chora eſſe traditur una & ſyagrorum. Mirũq; de ea accepimus cũ
phœnice aue quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe: iterũ mori: ac re-
naſci ex ſeipſa. Quod erat prius pomis refertam. Ipſum pomum: grande: durum. horridum
& a cæteris generibus diſtans: ſapore ferino: quem ferme in apris nouimus: euidentiſſime-
q; cauſa eſt nominis. Quarta auctoritas ſcãdalidum a ſimilitudine appellatarũ. Iã in æthio-
piæ ſine quinq; earum nec plurimas arbores tradunt: non raritate magis quã ſuauitate mi-
rabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: ſed & ſucco uberrimæ. & qui-
bus præcipua uina oriẽti iniqua capiti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atq; fertilitas:
ita nobilitas in iudeã: nec in tota: ſed hierecunte maxime. Quãquã laudatæ & rachelaidæ &
in phaſelidæ: atq; libyadæ gentis eiuſdem cũualibus. Dos his præcipua. Succo pingui la-
ctentibus: quodãq; uini ſapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai: ſed am-
plitudinis præcipuæ quaterni cubitorum longitudinẽ afficiũt. Minus ſpatioſæ: ſed ſapore
caryotarum ſorores: & ob hoc adelphides dictæ. proximam ſuauitatẽ habẽt: nõ tamẽ candẽ
Tertiũ ex iis genus patet: & nimio liquore abũdat. Rũpitq; ſe pomi ipſius etiã in ſuã ma-
trẽ ebrietas calcatis ſimile. Suũ genus ſed e ſicciore turba iacens dactylis prælõga gracili-
tate curuatis in terrã. Nã quos ex iis deorũ honori dicamus: ideos appellauit iudæa gens
contumelia numinũ inſignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore exi-
les: & aſſiduo uapore torrentes. Cruſtam uerius quã cutẽ obducũt. In ipſa quidem æthio-
pia friatur hæc: tanta eſt ſiccitas: & farine modo ſpiſſatur in panẽ. Gignitur autẽ in frutice
ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotundo: ſed maiore quam mali amplitudine. Cecas
uocant. Triennio matureſcunt. Sẽperq; frutici pomũ eſt ſubnaſcente alio. Thebaidis fru-
ctus exemplo in cados conditur: cum ſui ardoris animã: ni ita fiat: celeriter expiret: marce-
ſcitq; non retoſtus furnis. Ex reliquo genere plebee uidentur. Syri hoc & iuba tragemata
uocant. Nam in alia parre phœnicis ciliciеq; populari nomine a nobis appellantur balani.
Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotonditatis aut proteritatis. Differunt &
colore nigriores ac rubentes. Nec pautiores fico traduntur colores. Maxime tamen
placent candidi. Diſtant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam ſunt
non ampliores faba. Seruantur ii demum: qui naſcuntur in falſis atq; ſabuloſis ut in

iudea:& cyrenaica africa. Non item in ægypto:cypro:syria:seleucia:assyria. Quã obrem su
es & reliqua animalia ex iis saginãtur. Vitiati aut uetusti eius pomi signum est:dedisse:cã/
didam uerrucam:quæ racemo adhæserit. Alexandri milites palmis uiridibus strangulati
sunt. In gedrosis id factum est pomi genere. Alibi copia euenit. Est enim tanta musteis sua
uitas:ut finis mandendi non nisi periculo fiat. De syriæ arboribus. Ca. V.

Yria præter hanc peculiares habet arbores. In nucum genere pistacia nota. Prodes/
ſ se aduersus serpentinum traduntur morsus & potu & cibo. In ficorum autem cari
cas & minores eius generis:quæ cotana uocant. Item pruna in damasco monte na/
ta & myxa. utranq; iam familiarem italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iuniperi simili
tudinem habent phœnices & cædrum minorem. Duo eius genera:lyria & phœnicia. Diffe
runt folio. Nam quæ durum:acutum:spinosum habet oxycædros uocatur: ramosa & no/
dis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine : dulcem sapore. Et
maioris cædri duo genera. Quæ floret fructum non fert. Frutifera non floret. Et in ea ante
cedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cædralatem uo/
cant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra deorũ ex ea
factitauerunt. Cædrinus est romæ in delubro Appollo Sosianus e seleucia aduectus. Cæ/
dro similis in arcadia est arbor:quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. Ca. VI.

ſ Yria & terebinthũ habet. Ex iis mascula est sine fructu. Fœminarũ duo genera. Al/
teri fructus rubet lentis magnitudine. Alteri pallidus. Cum uite maturescit : non
grandior faba:odore iucundior:tractu resinosus circa idem troadis. Sed in macedonia bre
uis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco syriæ magna. Materies ei admodũ lenta: ac fidelis
ad uetustatem:eximii ac nigri splendoris:flos racemosus oliuæ modo:sed rubens. folia dẽ
sa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices:lentoremq; resinosum:qui e
cortice erumpit. Etiam rhus siriæ mascula fert:sterili fœmina folio ulmi paulo lõgiore : &
piloso:foliorum inter se semper contrariis pediculis:gracili bræuiq; ramo : pelles candidæ
conficiuntur. Iis semen lenti simile cum uua rubescit:quod uocatur rhus medicamẽtis ne/
cessarium. De ficu ægyptia & cypria. Ca. VII.

T in ægypto multa arborum genera:quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id ægy/
e ptia cognominata. Arbor moro similis. folio magnitudine:aspectu. Pomũ fert non
ramis:sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis:sine granis interioribus: per
quã fœcundo prouentu:scalpendo tñ ferreis unguibus: aliter non maturescit. Sed cũ fa/
ctum est quarto die demetitur:alio subnascente: septeno ita numerosa partu per singulas
æstates multo lactæ abundante, Subnascitur etiam si non scalpatur fœtus quater æstate:
prioréq; expellit ĩmaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Cæsastarim stagnis
mergitur:hoc est eius siccari. Et primo sidet:postea fluitare incipi:certoq; eam fugit alien⁹
humor:qui alium omuem rigat. Cum innatare cœperit tempestiue habet signum. Huic si
milis quadãtenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nam & illa in caudice ipso fert pomũ
& remis:cum in crassitudinem adoleuere. Sed hæc germania emittit sine ullis foliis radici
similia. Caudex arboris populo similis:folium ulmo. Fructus quaternos fundit totiens &
germinat. sed grossus eius nõ maturescit nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interior fi/
ci. Magnitudo sorbi similis. De ceraunia siliqua. Ca. VIII.

Iliqua quã iones ceraunĩa uocant:trunco & ipsa fertilis:sed pomo siliquæ: ob id q/
ſ dam ægyptiam ficum dixere errore manifesto. Non enim in ægypto nascitur sed in
syria ioniaq;:& circa gnidum:atq; in rhodo:semper comantibus foliis. flore candi
do. cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus & ideo superficiæ flauescens succum
auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto statim alterum parit:
Postea florem per arcturum hyeme fœtus enutriente.

De persico ægypti & spina ægyptia. Ca. IX.

Egyptus & persicã arborẽ sui generis habet similem pyro folia retinentem. Fertili
a tas assidua eius subnascente crastino fructu. Maturitas etesiarum afflatu. Pomum
longius pyro inclusum:amygdale puramine & corio: colore herbido. Sed tibi nux
illi huic pomum ; differens breuitate ac mollicie. Et quanuis blandiatur prædulcis sua/
uitas non innocuum. Materies bonitate : firmitudine : nigricia quoque nihil differens a

loto.Simulacra ex ea factitauere nõ eadẽ gratia quã fideli materiæ: ut ex arbore quã bala-
num appellauimus:mana ex parte cõtorta.Naualis ita tantũ est.At e diuerso cinus in ma-
gno honore palmæ similis:qñ & eius foliis utũtur ad textilia.Differt ꝙ in brachia ramorũ
spargit̃.Pomo magnitudo quæ manũ impleat:color fuluus:cõmẽdabilis succo ex austero
& dulci:Lignũ intus grandis firmeqꝫ duritiæ:ex quo uelares detornãt anulos. In eo nu-
cleus dulcis dũ recens est.siccatur durescit ad infinitũ:ut mandi non possit nisi pluribꝰ die
bus maceratus.Materies crispioris elegãtiæ:& ob id per is gratissima.Nec minus syria spi-
na celebrat̃ in eadẽ gente dũtaxat nigra:qm̃ incorrupta etiã in aquis durat:ob id utilissima
nauiũ costis. Cãdida facile putrescit.Aculeus spinarũ & in foliis.Semẽ in siliquis: quo co-
ria perficiũtur gallæ uice.Flos & coronis iucũdus:& medicamẽtis utilis.Manat & gummi
ex ea.Sed præcipua utilitas ꝙ cæsa anno tertio resurgit.Circa thebas hæc: ubi & quærcus
& persica oliua.ccc.a nilo stadiis : siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphin. Ca. X.

Bi prunus ægyptia nõ dissimilis spinæ proximæ dictæ.Pomo mespili: maturescens
i bruma:nec folia dimittens.Lignũ in pomo grande:sed corpus ipsum natura copia
qꝫ messiũ instar incolis.Purgatũ enĩ tradunt: seruãtqꝫ eius offas. Siluestris fuit &
circa memphin regio tã uastis arboribus:ut terni nequirẽt uel circũplecti : unius peculiari
miraculo:nec pomũ ꝓpter usum ue aliquẽ:sed euentũ.Facies enĩ spinæ folia habet ceu pẽ
nas:quæ tactis ab homine ramis cadũt protinus:ac postea renascũtur.

De gũmi generibus & papyro. Ca. XI.

Vmmi optimũ esse ex ægyptia spina conuenit:uermiculatum: colore glauco purũ
g ine cortice:dentibus adherẽs. Præcium eius in libras.xiii. Deterius ex amygdalis
amaris & ceraso.Pessimum ex prunis.Fluit & ex uitibus:infantiũ ulceribus aptissi-
mum.Et aliquando in olea dencium dolori. Vlmo etiã in corico monte ciliciæ. Ac iunipe
ro ad nihil utile.Ex ulmi uero gũmi & culices ibi nascũtur.Fit & ex sarcocolla: ita uocatur
arbor:gũmi utilissimũ pictoribus ac medicis:simile pollini thuris : & ideo cãdidũ q̃ ruffum
melius.Præciũ eius quod supra.Nõdum palustria attingimus:nec frutices amnium.Prius
tamen quã digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur.Cũ charthæ usu maxime hu-
manitatis uite constet & memoria.Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor est
M.Varro.Condita in ægypto alexandria.Antea nõ fuisse chartarum usum. Palmarum fo
liis primo scriptitatũ.Deinde quarũdam arborum libris.Postea publica monumenta plum
beis.uoluminibus.Mox & priuata lintheis confici cœpta: aut ceris Pugillarũ enim usum
fuisse ante troiana tempora inuenimus apud homerum.Illo uero prodẽte ne terra quidẽ
ipsa tota fuisse:quæ nũc ægyptus intelligitur:cum in sebennistico saltẽ eius nominis char
ta nascatur.Postea adaggeratam nilo.Si quidem a pharo insula quæ nunc Alexandriæ põ
te iũgitur noctis dieiqꝫ uelifico nauigii cursu terrã fuisse prodidit. Mox æmulatione circa
bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis fupprimente chartas Ptolemæo idẽ Varro mẽ-
branas pergami tradidit repertas.Postea promiscuæ patuit usus rei qua constat immorta-
litas hominũ papyrum : ergo nascitur in palustribus ægypti:aut quiescentibus nili aquis:
ubi euagatæ stagnant duo cubita nõ excedente altitudine gurgitũ.Brachiali radicis obli-
quæ crassitudine:triangulis lateribus decem nõ amplus cubitorũ longitudine : in gracili-
tatem fastigiatum thyrsi modo cacumen includens.Semine nullo aut usu eius alio q̃ flo-
ris ad deos coronandos.Radicibus incolæ pro ligno utuntur:nec ignis tãtũ gratia : sed ad
alia quoqꝫ utensilia uasorum.Fx ipso quidem papyro nauigia texunt.Et e libro uela: tege
tesqꝫ:necnon & uestem:atqꝫ stragula:ac funes.Mandunt quoqꝫ crudum decoctũqꝫ: succũ
tantum deuorantes.Nascitur & in syria circa quem odoratur ille calamus lacum. Neqꝫ ad
alios usus illis:q̃ in funibus.Rex Antigonus in naualibus usus est rebus : nondum sparto
cõmunicato.Nuper & in euphrate nascens circa babylonem papyrum intellectum est eun
dem usum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi uestibus litteras intexe-
re.Præparantur ex eo chartæ diuise acu in prætenues sed q̃ latissimas filluras.

De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiant : & de chartarum probatione : & ui
tiis & glutino earum. Ca. XII.

p Rincipatur medio atqꝫ inde scissure ordine.Hieratica appellabatur antiquitus reli
giosis tantũ uoluminibus dicata:quæ ab adulatione Augusti nomẽ accepit. Sicut

ſecūda Liuiæ a cōiuge eius. Ita deſcēdit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphiteatricæ
datum fuerat: a confecturæ loco. Excepit hanc romæ Fannii ſagax officina: tenuatāq; curi-
oſa interpollatione principalem fecit e plebea: & nomen ei dedit. Quæ non eſſet ita recura-
ta: in ſuo manſit amphiteathrica. Poſt hanc ſaitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilio-
ribus ramētis propriorq; etiānum cortici Teneotica a uicino loco: pondere iā hæc nō bo-
nitate uenalis. Nā emporeticā inutilis ſcribendo: in uoluchris cartharū ſegeſtriūq; in mer-
cibus uſum præbet: & ideo a mercatoribus cognominata. poſt hanc papyrū eſt extremūq;
eius ſcirpo ſimile ac ne ad funes quidē niſi in humore utile. Texūturq; oēs tabulæ maden-
tes nili aqua Turbidus liquor uim glutini præbet: cum primo ſupina tabula. Sceda adlini
tur longitudine papyri quæ potuit eſſe ſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea
crates peragitur. Premūtur deinde prælis: & ſiccātur ſole. atq; inter ſe blagulæ iunguntur.
A proximarū ſemper bonitate diminutione ad deterrimas. Nunq̄ plures ſcapo q̄ uicenæ.
Magna in latitudine earū differentia. xiii. digytorū optimis. Duo detrahūtur hieratice. Fā
niana denos habet. Et uno minu amphitheatrica: pauciores ſaitica: nec malleo ſufficit. Nā
emporeticæ breuitas ſex digytos nō excedit. Præterea ſpectātur in chartis tenuitas dēſitas
candor: leuor: primatū mutauit Claudius Cæſar. Nimiæ quippe Auguſtæ tenuitas tolerā
dis nō ſufficiebat calamis. Ad hoc tramittēs litteras lituræ metū afferebat aduerſis: & alias
indecoro uiſu per tranſlucida. Igitur & ſecundo corio ſtamina facta ſunt e primo ſubteg-
mine. Auxit & latitudinē pedalis erat menſura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehen
dit uitiū unius ſcede reuulſione plures infeſtante paginas. Ob hoc prælata oībus Claudia
Auguſtæ in epiſtolis auctoritas relicta. Liuiana ſuā tenuit: cui nihil e prima erat: ſed omnia
e ſecūda. Scabricia leuigatur dente conchæ: ſed caducæ litteræ fiunt. Minus ſorbet. polit
& charta magis ut ſplēdeat. Rebellat ſæpe humor incurioſe datus: primoq; malleo depre
heuditur: aut etiā odore cū fuerit indiligētior. Deprehēditur & lentigo oculis: ſed mediis
inſerta glutinamētis ceu tenia fungio papyri bibulo ibi uix littera fundente ſe tantū ineſt
fraudis. Alius igitur iterū texendis labor. Glutinū uulgare e pollinis flore tēperatur fer-
uente aqua minimo aceti aſperſu. Nā fabrili a gūmi cōmiſſure fragiles ſunt. Diligētior cu-
ra molli panis frumētatii colata aqua feruente minimū hunc modū intergerit. Atq; etiam
nili leuitas ſuperetur. Omnē autē glutinū nec uetuſtius eſſe uno die debet: nec recentius
poſtea malleo tenuatur: & iterū glutino percurritur iterūq; cōſtricta etugatur: atq; exten
ditur malleo. Ita ſnut longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Graccorū manus: quæ apud
Pomponiū ſecūdū uatē ciuēq; clariſſimū uidi annos fere poſt. cc. Iam uero Ciceronis ac
Diui Auguſti Virgiliiq; ſæpenumero uidemus.

De libris. Numæ. Ca. XIII.

Ngentia quidem exempla contra Varronis ſententiam de chartis eeperiuntur. Nā
i ꝙ Caſſius Hemina uetuſtiſſimus auctor annaliū quarto eorum libro prodidit Cn.
Terentiū ſcribam agrū ſuū in ianiculo repaſtinantē offendiſſe arcam: inqua. Numa
qui rome regnauit ſitus fuiſſet. In eadē libros eius repertos. P. cornelio. L. filio Cechego.
M. Bebio. Q. filio. Pamphilo conſ. Ad quos a regno Nume colligūtur anni. d. xxxv. & hos
fuiſſe e charta. Maiore etiānum miraculo ꝙ tot infoſſi durauerunt annis. Qua propter in
re tanta ipſius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alii quō illi libri durare potuiſſent. Ille
ita rationē reddebat. Lapidē fuiſſe quadratū circiter in media arca uinctum cādelis quanq̄
uerſum. Iu eo lapide inſuper libros impoſitū fuiſſe: propterea arbitrarier eū nō cōputruiſſe
Et libros cadratos propterea arbitrarier ea tineas nō tetigiſſe. Nulla in iis libris ſcripta erāt
niſi philoſophiæ pythagoricæ. Eoſq; combuſtos a. Q. Petilio prætore. quia phinæ ſcripta
eſſent. Hoc idem tradit. C. piſo cenſorius primo cōmentariorum libro. Sec libros ſeptem iu
ris pontificii: totidē Pythagoricos fuiſſe. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decreto-
rum libro. xii. Fuiſſe ipſæ Varro humanarū antiquitatū. vi. Antias ſecundos libros fuiſſe.
Ex iis duodecim pontificales latinos: totidem græcos præcepta phine continentes. Idē ter
tios ponit: quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit Sibillā ad Tarquinum
Superbum tris libros attuliſſe. Ex quibus igni duo cremati ab ipſa. Tertio cum capitolio
ſyllanis temporibus. Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe cum præſi-
deret lytiæ. Sarpedonis a troia ſcriptam in quodam templo epiſtolæ chartam. Quo eo
magis miror: ſi etiamnum homero prodente ægyptus non erar. At cur ſi iam hic erat

usus: in plumbeis linteisq̨ uoluminibus scriptitatum cōstet? Cur & Homerus in ipsa illa ly cia. Bellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit. Sterilitatē sentit hoc quoq̨ fa- ctūq̨ iam Tiberio principe inopia chartæ ut e senatu darētur arbitri dispēsandi alias in tu multu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. Ca. XIIII.

Ethiopia ægypto cōtermina insignes arbores non fere habet: præter liniferas: qua

a rum natura in discriptione indorum atq̨ arabiæ dicta est. Proprior tamen huic na tura lanæ maiorq̨ folliculus granati modo mali. Similesq̨ & inter se arbores ipsæ: præter hanc qalmæ puales rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odo rata in mentione earum dicta sunt.

De atiātis arborib⁹ & citreis: & quæ in his laudētur & quæ uituperent. Ca. XV.

Tlas mons peculiari proditur silua de qua diximus. Cōfines ei mauri: quibus plu-

a rima arbor citri & mensarum insania: quas fœminæ uiris cōtra margaritas regerunt Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū est illo æuo em- ptæ libris. xi. Cū his memorātur & Galli Asinii quæ libris. xi. uenūdatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uendēte. Quarū alteri præcium fuit libris. xv. alteri paulominus. Interit nuper incen- dio quā Cethegus decedens libris. xiiii. permutauerat latifundi taxatione si quis prædia tā ti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius cōmisse exorbibus dimidiatis du obus a rege mauritaniæ. Ptolemæo quattuor pedū & semipedis per mediū ambitū: crassi- tudine quadrantali. Maiusq̨ miraculū in ea est artis latente iunctura: quam potuisset esse natura. Solide a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomen trahentis tribus sicilicis infra quattuor pedes: totidēq̨ infra semipedē crassitudinis. Qua in re nō omittēdū uidetur. Ti berio principi mēsam quattuor pedes sextante & sicilico excedētē. Tota uero crassitudine sescunciali operimēto cōchilii & lamnæ per mediū uestitā fuisse: cum tā optima Nomio li berto eius esset. Cuius materia erat tuber hoc est radicis uitium. Maximeq̨ in eo laudatū quod sub terra totum fuerit & rarius: quam quæ supernæ: quæq̨ gignuntur etiam in ra- mis: propriæq̨ gignuntur quod tanti emitur arborum uitium est. quarum amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso fœminæ etiamnum siluestri simi les folio: odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatissi- mam dedit citrum iam exhaustis. Mensis præcipua dos in uena crispis: uel in uertice par- uis. Illud oblōgo euenit discursu. Ideoq̨ tigrinæ appellātur. Hoc in torto: & ideo tales pā- therine uocātur. Sunt & undatim crispe maiore gratia si pauonū caudæ oculos imitentur Magna uero post has gratia extra prædictas crispi densaue uti grani congeriæ: quas ob id a similitudine apiatas uocāt. Sūma uero oīum in colore. Hic maxime nulli placet suis re- fulgēs uenis. Post hæc amplitudo etiā totius caudicis. Iuuāt plura quoq̨ in una mensa ui- tia. Lignū ita uocāt. Materia surda & indigesta simplicitas: aut platani foliorū modo dige sta. Iligneæ uene etiā similitudo: uel coloris & quibusdā maxime obnoxias fecere æstus uē tiq̨ rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariis q̨ corticū punctis apprehēsus papauerū modo: & in totū atro propios color maculæ ue di scolores: uirides terra cōdunt barbari: & cæra illinūt. Artifices uero frumēti aceruis impo nūt septenis diebus: totidē intermissis. Mirūq̨ pōderi quātū ita detrahant. Naufragia do- cuere. Nuper quoq̨ hanc materiā siccatā mari duritiæ & maturitate incorrupta spissari: nō ullo modo uehemētius. Nutriuntur optimæ: splendescuntq̨: manuq̨ siccæ fricantur ab ali enis maxime: ne ab accolis edātur: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uite instrumenta hæc arbor est. Qua propter resistendū ei paulū uidetur.

De arbore trogete. Ca. XVI.

Ota etiam Homero fuit Trogete uocatur: ab aliis thia. Hanc igitur inter odores

n uri tradit in delitiis Circes: quā deam uolebat intelligi magno errore eorum qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt. Cum præsertim eodem uersu citrū laricēq̨ nna tradat. In quo manifestū est de arboribus tm̄ locutum Theophrastus qui primus a ma gni Alexandri ætate scribit quæ circa urbis romæ quadringentesimum gesta sunt annum magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex ea referens templorum ueterū contignationes: quandam immortalitatem materiæ in tectis contra uitia omnia incorru- ptæ. Radice nihil crispius. Nec aliunde præciosiora opera. Præcipuam autē esse eam arbo- rem circa Hāmonis delubrū Nasci & in inferiore cyrenaicæ parte. De mensis tamē tacuit.

Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est. Ex quo nouitiæ apparẽt. Alia est arbor eodẽ noie malũ ferẽs execratũ aliq̃bus odore & amaritudine: aliis expetitum: domos etiã decorans: nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. Ca. XVII.

e Adem africa qua uergit ad nos insignẽ arborẽ loton gignit: quã uocant celtin: Et isã italiæ familiarẽ: sed terra mutatã. Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro: quanq̃ Nepos Cornelius breuẽ tradat. Incisuræ in folio crebiores: alioqu ilicis uiderent'. Differẽtiæ plures: eæq; maxime fructibus fiũt. Magnitudo huic fabæ color croci: sed ante maturitatẽ alius atq; alius: sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo: nõ ut in italia cerasi. Tã dulcis ibi cibus: ut nomẽ etiã genti terra q; dederit nimis hospitali aduenarũ obliuione patriæ. Ferũt uẽtris nõ sentire morbũ qui cũ mandant. Melior sine interiore nucleo: qui in altero genere osseus uidet'. Vnũ quoq; exprimitur huic simile mulso: quod: ultra denos dies negat durare idẽ nepos: baccasq; cõtusas cũ siliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citroq; cõmeantes per africã. Ligno colos niger. Ad tibiarũ cantus expetitur. Eradice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est autẽ eodẽ noie & herba & in ægypto caulis in palustriũ genere. Recẽtibus enim aquis nili riguis: puenit similis fabæ caulæ foliisq; dẽsa congerie stipatis breuioribus tm̃ gratioribusq;: cui fructus in capite papaueri similis incisuris. oĩq; alio modo. Intus grana ceu miliũ. Incolæ capita in aceruis putrefaciũt Mox seperãt lauãdo: & siccata tundunt: eoq; pane utũtur. Mirũ est q; præter hæc traditur Sole occidente papauera ea cõprimi & integi foliis. Ad ortum autem aperiri donec maturescant: flosq; qui est candidus decidat.

De scapo ipso: & radicæ loti. Ca. XVIII.

h Oc amplius iu ea parte tradũt: & scadũ ipsum & florẽ uespera mergi usq; in medias noctes. Totũq; abire in lacũ: ut ne dimissã quidẽ manu possit inueniri. Verti deinde paulatimq; subrigi: & ad exortum solis emergere extra aquã: ac florem patefacere: atq; etiãnũ exurgere: ut plane ab aqua ab sit alte. Radicẽ lotos hæc habet mali cotonei magnitudine operatam nigro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus gratum cibis sed crudum. Gracius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliuude magis quã purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro & punico malo: & de flore punici mali. Ca. XIX.

c Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc fructuq; magis rubens: cuius nucleus non simul mãditur. Iucũdus per se: atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo cõmẽdans. Interior africa ad garamanthas usq; ad deserta palmarum magnitudine & suauitate cõstat. Nobilis maxime circa delubrum. Hãmonis. Sed circa carthaginẽ punicũ malũ cognomẽ sibi uendicat. Aliqui granatũ appellant. Diuisit & in genera apyrinon uocãdo cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura: & blãdiores sunt acini: minusq; amari: distincti mẽbranis. Alia structura eorũ quædam ut in fauis communis nucleos habentiũ. Quinq; spẽs: dulcia: acria: mixta: acida: uinosa. Samia & ægyptia distinguntur. Erithrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balustium uocatur: & medicinis idoneus & tingendis uestibus: quarum color inde nomen acccepit.

De asiæ & græciæ fructibus. Ca. XX.

i N asia & græcia nascũtur frutices. Epicactis quẽ alii embolinẽ uocant: paruis foliis quæ potata contra uenena prosunt: sicut herices contra serpentes. Et in quo nascitur granũ gnidiũ: quod aliqui linũ uocant.

De timelea siue camelea: & tragacanthe: & de trago siue scorpione: & miricæ: & brya: & galla. Ca. XXI.

f Ruticem uero timeleã: alii chameleam: alii pytosachem: alii nestorem: alii cœnoron Et similis oleastro: foliis angustioribus: gũmosis si mordeantur myrti magnitudine: semine: colore: & specie farris: ad medicine tm̃ usum. Tragon fruticẽ sola creta insula gignit terebintho similem & semine. Quod contia sagittarũ ictus efficacissimũ tradunt. Eadem & tragacanthem spinæ albæ radicæ: multum prælatã apud medos aut in caucaso nascenti. Præcium eius in libras. xiii. Tragon & asia fert: siue scorpionem: ueprem sine foliis: ramis rubentibus: ad medicine usum. Miricen & italia: quam alii tamaricẽ uocãt. Achiam autem bryam siluestrem: insignem in ea qnod satiua tantũ ferat gallæ similem fructum in syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia ligna appellamus: quæ tamẽ in-

felitiora sũt græciæ. Gignit enĩ arborẽ ostrin: quã & ostream uocant: solitariam circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio: pilis paulo tamẽ lõgioribus crassioribusq; ac rugosis ĩcisuris quæ per totã discurrunt. Semine ordeo simili & colore & materia dura atq; firma: qua in domũ illata difficiles partus fieri produnt mortesq; miseras.

De enonimo & adrachna congrygia & tapsia. Ca. XXII.

Ec auspicatior ĩ lesbo ĩsula arbor quæ uocat᷑ enonymos: nõ absimilis punicæ arbori ĩterq; eã & laurũ folii magnitudĩe: figura uero & mollicia punicæ flore cãdidior ẽ: statĩ pestẽ denũtiãs. Fert siliquas sesami similes: ĩtus granũ quadrangula figura: spissũ: lœtale aĩalibus: necnõ & ĩ folio eadẽ uis. Succurrit aliquãdo ꝑces alui exinãitio. Alexãder Cornelius arborẽ eodẽ appellauit: ex qua facta eẽe argo similẽ robori uiscũ ferenti: quæ nec aqua nec igni posset corrũpi: sicuti nec uiscũ nulli alii cognitã qđ equidẽ sciã. Adrachnen oẽs fere græci portulacæ noĩe ĩterpretant᷑: cũ illa sit hærba & andrachne uocetur unius litteræ diuersitate. Cæterũ adrachne ẽ siluestris arbor: neq; ĩ plãis nascẽs: similis unedoni folio tãtũ minore: & nũq̃ decidẽte. Cortice nec scabro q̃dẽ: sed q̃ circũgelatus uideri possit: tã tristis aspectu ẽ. Similis & cogrygia ẽ folio: magnitudine mĩor. Proprietatẽ habet fructũ admittẽdi lanuginẽ papũ uocã: qđ nulli alii arbori euenit. Similis & aparache bifera æque q̃ adrachne. Priorẽ fructũ ĩcipiẽtẽ pubescere una peragit: alterũ ĩ initio hyemis. Quales eos nõ traditur. Et ferulã ĩter externas dixisse cõueĩet arborũq; generi adscripsisse: quoniã quarũdã naturæ sicut distinguimus: lignũ omne corticis loco habẽt: hoc ẽ forinsecus ligni aũt loco fũgosã ĩtus medullã ut sãbuci. Quædã uero ĩanitatẽ ut arũdines. Ferula calidis nascit᷑ locis: atq; trãsmaria gẽiculatis nodata scapis. Duo eius genera. Narthea græci uocant assurgẽtẽ ĩ altitudine. Nartheciã uero sẽp humilẽ ẽ genibus excũtia folia maxĩa ut quæq; terræ ꝓxia. Cætero natura eadẽ q̃ anetho: & fructu similis. Nulli fruticũ leuitas maior: ob id gestata facili⁹ baculorũ usũ senectuti ꝓbet. Semẽ ferulæ thapsiã q̃dã uocauere decepti eo q̃m ferula sine dubio ẽ thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: ĩani caule: nec excedẽte baculi lõgitudinẽ. Semẽ q̃le ferulæ: radix cãdida. Incisa lac emanat: & cõtusa succo abdicat oĩa uenenata. Quippe ẽt fodiẽtibus nocet si minima spirat aura: ĩtumescũt corpora: facieq; ĩuadũt ignes sacri: ob id cæroto prius illinũt. Quibusdã tamen morbis auxiliari dicũt medici ꝑmixtã aliis. Itẽ ĩ alopetiis sugillatisq; ac liuentibus. Ceu uera remedia desint: ut scelera cõtractẽt. Sed iste ꝓtexuerũt noxio ĩstrumẽto: tãtũq; ĩpudentiæ ẽ: ut uenenũ artis eẽ ꝑsuadeãt. Thapsias ĩ africa uehemẽtissima. Quidã caulẽ ĩcidũt ꝑ messes: & ĩ ipsa excauãt radicem: quo succus cõfluat: arefactũq; tollũt alii foliũ. Radicẽ tõdũt ĩ pila: & succũ in sole coactũ diuidũt ĩ pastillos. Nero Cæsar claritatẽ ei dedit: initio ĩperii: nocturnis crassationibus conuerberatã faciẽ illinẽs sibi cũ thure ceraq;: & sequenti die cõtra famã cutẽ sincerã circunferens. Ignem ferulis optime seruari certũ ẽ: easq; ĩ ægypto præcellere.

De cappari siue cinosbato aut opheostaphyle: & de saripha. Ca. XXIII.

Bi & cappari firmioris ligni frutex: seminisq; & cibi uulgati. Caule quoq; una plerũq; decepto. Cauẽda eius gñra ꝑegria. Siq̃dẽ arabicũ pestilẽs. Africũ gĩgiuis inimicũ. Marmaricũ uuluis: & oĩm ĩflationibus: Apulũ uomitus facit. Stomachũ & aluũ mouet. Quidã eũ cynosbatõ uocãt: alii opheostaphylen: fruticosi ẽ generis. Et saripha circa nilũ nascẽs duorũ cubitorũ altitudinẽ: pollicari crassitudine. Coma papyri: similiq; mãdit᷑ mõ. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia & de cytiso. Ca. XXIIII.

On omittẽdũ ẽ quod babylone serit᷑ ĩ spinis: quoniã nõ aliubi uiuit. Estq; sicut uiscũ in arboribus. Sed illud ĩ spina tantũ: quæ regia uocat᷑. Mirũ q; eadẽ die germinat quod iniectũ ẽ. Iniicit᷑ aũt ipso canis ortu & celerĩe arborẽ occupat. Cõdiũt eo uina & iõ seritur. Spina illa nascit᷑ & athenis ĩ longis muris. Frutex est & cytisus ab Antiomacho atheniẽsi miris laudibus ꝓdicatus pabulo omniũ. Aridus uero ẽt suũ. Spõdetq; iugero ei⁹ ãnuos ꝑpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas hærbosa: ergo & eo lætior satietas q; ꝑ q̃ modico pĩguescũt & quadrupedia: ita ut iumẽta hordeũ spernãt. Non ex alio pabulo lectis maior copia aut melior. Sup oĩa pecorũ medecĩa a morbis oĩ usu ꝓstãte. Quĩ & nutricibus ĩdefectu lactis aridũ atq; ĩ aqua decoctũ potui cũ uino dari iubet: & firmiores celsiores ĩfãtes fore. Viridẽ ẽt gallinis: aut si aruerit madefactũ. Apes quoq; nũquã de flore cytisi pabulũ cõtingẽtes ꝑmunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud mĩoris ĩpẽdii ẽ. Seritur cũ

hordeo: aut uere semĩe ut porrũ: uel caule autũno ãte brumã. Si semĩe madidũ. Et si desint hymbres. satũ spargit̃. Plãtæ cubitales pferunt̃ scrobe dedali. Seritur post æquinocti a tenero frutice. Perficit̃ triẽnio Demetitur uerno equinoctio cum florere desinit: uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu breuiterq; si qs exprimere uelit similitudinẽ angustioris. trifolii frutex. Datur aĩalibus post biduũ semp. Hyeme uero quod inaruit: madidũ. Satiãt equos denæ libræ: & portione mĩora aĩalia: obiterq; ĩter ordines hoc aĩaliũ cãpestrium fertile ẽ. Inuẽtus hic frutex in cytiso ĩsula inde trãslatus ẽ ĩ omnes cycladas: mox in urbes græcas magno casei puentu. Propter: qd̃ maxĩe miror rarũ esse ĩ italia. Nõ æstiuũ nõ frigorũ nõ grãdinũ aut niuis ĩiuriã expauescit Adiicit Higinus ne hostiũ qdẽ ppter nullã gratiã ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris: atq; rubri. & ĩdici. Ca. XXV.

nAscũtur & in mari frutices arboresq; minores ĩ nostro. Rubrũ enĩ & totus orientis oceanus refertus ẽ siluis. Nõ habet lingua iã nomẽ: quod græci uocãt phycos: quoniã alga hærbarũ magis uocabulũ ĩtelligit̃. Hic aũt est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: quod q̃dã grason uocãt: alii zostera. Alterũ genus eiusdẽ: capillaceo folio simile fœniculo: ĩ saxis nascit̃. Superius ĩuadit haud pcul littore. Verno uerũq;: & iterit autũno. Circa cretã insulã nato in petris purpuras quoq; inficiũt. Laudatissimo a parte aqlonis: aut spõgiis. Tertiũ ẽ gramini simile: radice geniculata: & caule: qualiter calami. Aliud: genus fruticũ bryon uocat̃ folio lactucæ rugosiore tantũ. Iã hoc nascẽs. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine: Ramis eorũ adhærent conchæ. Quercu ẽt ĩgi lanas tradũt. Glandẽ ẽt quasdã ferre ĩ alto: naufragiis hæc deprehensa urinãtibusq;. Et oliæ tradũtur prægrãdes circa sycionẽ. Vilis enĩ passim nascit̃. Sed phycos sine foliis: rubro cortice. Fit & palma fruticũ generis extra Herculis colũnas porri frõde. Nascit̃: frutex & alius lauro & thymo similis: q ambo eiecti ĩ pumicẽ trãsfigurãtur. At in oriẽtẽ mirũ ẽ statĩ a copto psolitudĩes nihil gigni preter spinã: quæ sitiens uocat̃: & hãc rarã admodũ. In mari uero rubro siluas uiuere: maxĩe laurũ & oliuã ferentẽ baccas: & cũ pluat fungos. q sole tacti mutãtur ĩ pumicẽ. Fruticũ ipsorũ magnitudo ternorũ est cubitorũ caniculis referta: uix ut respicere e naui tutũ sit: remos plerũq; ipsos inuadẽtiũ. Qui nauigauere ĩ indos. Alexandri milites frõdẽ marinarũ arborũ tradidere ĩ aqua uiridẽ fuisse: exemptã sole protinus in salẽ arescẽtẽ. Iuncos quoq; lapideos p quã similes ueris p littora: & ĩ alto quasdã arbusculas colore bubuli cornus ramosas: & ĩ cacuminibus rubẽtes: cũ tractarentur uitri mõ fragiles. In igne aũt ut ferrũ exardescẽtes restinctis colore suo redeũte Eodẽ ĩ tractu ĩsularũ siluas operit æstus: quã q̃ altiores sint platanis populisq; altissimis: folia laurea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucũdi autũno nascẽtes: foliis nunquã deciduis. Harũ mĩores totas integit mare. Maximarũ cacumina extãt ad quæ naues religãtur: & cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores ĩ alto ab eisdẽ accepimus eodẽ ĩ mari uisas semp folia retinẽtes. Fructũ earũ lupino similẽ. Iuba tradit circa troglodytarũ insulas fruticẽ ĩ alto uocari isidos plomachas corallio similẽ sine foliis pcisum mutato colore ĩ nigrũ durescere. Cũ cadat frãgi. Itẽ aliũ q uocetur charithoblepharon efficacẽ ĩ amatoriis. Spatalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum se capi: durariq; cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ in lapidem transfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR.

PROEMIVM.

eXTERNAE arbores ĩdociles quæ nasci alibi quã ubi cœpere: & quæ in alienas non cõmeant terras hactenus fere sunt. Licetq; iam de communibus loqui: quarum omnium pecularis parens uideri potest italia Noscentes tantum meminerint naturas earum a nobis interi dici: non culturas. Quãq; & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo interisse quarundam memoriam: atq; etiam nominũ quæ auctores prodidere notitiam. Quis enim non communicatio orbe terrarũ maiestate romani ĩperii profecisse uitam putet cõmercio rerũ? Ac societate festæ pacis? oĩaq; ẽt quæ occulta ante fuerãt ĩ pmiscuo usu facta? At hercule non

reperiuntur ꝗ norint multa ab antiqs ꝑdita: tãtum priscoꝝ cura fertilior: aut industria fœ
licior fuit: ante milia annoꝝ: iter principia litteraꝝ Hesiodo præcepta agricolis pãdere or-
so subsecutisq; nõ paucis hãc curã eius. unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirẽda sint
nõ solũ postea inuẽta: uerũ ẽt ea quæ inuenerant prisci desidia rerũ internitione memoriæ
idicta. Cuius uicii causas qs alias ꝗ̃ publicas mũdi iuenerit. Nimirũ alii subire ritus. Circaq;
alia mẽtes hominum detinẽtur: & auaritiæ tãtum artes colunt: antea iclusis gẽtium iperiis
itra ipsas. Ideoq; & igeniis quasdã sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere. Re
ges inumeri honore artiũ colebãt: & i ostentatiõe has præferebãt: opẽ & imortalitatẽ sibi
ꝑ illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt & præmia & operæ uitæ. Posteris laxitas mũ
di & rerũ amplitudo damno fuit: postꝗ̃ senator censu legi cœptus iudex fieri cẽsu: magi-
stratum ducẽ ꝑ nil magis exornare quã cẽsus: postꝗ̃ cœpere orbitas i auctoritate summa &
potẽtia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ
prelia: omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in cõtrarium cecidere: ac seruitute so
la profici cœptum. Alius hanc alio modo: & in aliis adorare: eodẽ tamen habẽdi quæstu ad
spes hominum tendẽte uoto. Passim uero etiã egregii aliena uitia quã bona sua colere mal
le. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desit. Sed nos obliterata quoq; scrutabi-
mur. Nec deterrebit quarũdã rerũ humilitas: sicut nec in animalibus fecit. Quãquã uide
mus Virgiliũ præcellentissimũ uatem eadem causa hortorum dotes fugisse: e tantisq; quæ
retulit flores modo rerum decerpsisse. Beatum fœlicemq; græciæ quidem omnino gene-
ribus uuarum nominatis: tribus oleæ: totidem pyrorum: malo uero tantum assyrio: cæteris
omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus quã a uitibus? Quarũ principatur in
tantum peculiaris italiæ est: ut uel hoc uno omnia gentium uicisse ꝗ̃ꝗ̃ odorifera possit ui-
deri bona quãquam ubicunq; pubescẽtium odori nulla uanitas præfertur.

De uitium natura: & quibus modis ferant. Ca. I.

u Ites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabãtur. Iouis simu
lacrum in urbe populonia ex una conspicimus uite tot æuis incorruptum. Itẽ mas-
siliæ pateram. Metaponti templum Iunonis uitigineis columnis stetit. Etiãnum sca
lis tectum Ephesiæ Dianæ scandit uite una cypria (ut ferunt) quoniã ibi ad præcipuũ altitu
dinem exeunt. Nec est ligno uilli æternior natura. Verum ista ex siluestribus facta credide
rim: quando hæ uires tonsura annua coercentur: & uis earum oĩs euocatur in palmites aut
deprimitur in propagines: succiq; tantum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores soliq;
ingenia. Iam in campano agro populis nubunt maritasq; complexæ: atq; per ramos earum
ꝓcacibus brachiis geniculato cursu scandentes. cacumina æquant: i tantum sublimes ut ui
demiator autoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine crescunt: diuidiq; aut potius
auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus ac sequatibus loris memo
ria quoq; dignum. Inter prima. Valerianus quoq;. Cornelius existimauit. Vna uitis rome
in Liuiæ porticibus sub diuales deambulatiões umbrosis opericulis opacat. Eademq; duo
denis musti amphoris fœcunda. Vlmos quidem ubiq; exuperant. Miratũq; altitudinem ea
rum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi. Qui eum facere iusisse in austeriore gustu uini:
merito matrẽ eius pendere in tã alta cruce. Rontotinus uocatur & alio nomine populus ar
bor italiæ padũ trangressis: cuius tabulata in orbẽ patula replent: puroq; producto dracõe
i palmã eius inde subrectos ramorũ digytos flagella dipergũt. Eadẽ modici hominis altitu
dine adminiculatæ sudibus horrẽt: uineãq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pãpinorũq; su
perfluitate peritia homini ãplo discursu atria: media cõplentes. Tot differentias uel sola tã
tũ italia recipit. Stat prouintiarũ aliquarũ ꝑ se uitis sine ullo pedamẽto: artus suos in se col
ligens. & breuitatẽ crassitudinẽ pascens. Vetant hoc aliubi uenti: ut in africa & in narbonẽ-
sis prouintiæ partibus. Excrescereq; ultra suos pollices prohibitæ: sempq; pastinatis similes
herbarum modo uagãtur ꝑ arua: ac succũ terræ passim uuis bibunt: quæ ob id magnitudi
nẽ infantium puerorũ i iteriore africæ parte exuperant uites. Vna non alibi gratior callo:
ut nec possit iuenisse nomẽ duracini durus acinus. Nãq; genera magnitudine: colore sapo
ribus acini inumera etiãnum multiplicantur uino. Hic purpureo lucent colore: illic fulgẽt
roseo: nitẽtq; uiridi. Candidæ enĩ nigræq; uulgares. Tument uero mãmarum mõ buma-
sti. Prælongis dactili porriguntur acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrantibus adhæ-
reant pergulis parui: mites: & suauitate certantes: leptorogas has uocãt. Durãt aliæ perhye

mẽ pensili cõcameratæ nodo. Aliæ ĩ sua tantũ cõtinent̃ oĩa ollis fictilibus. & ĩsuper doliis ĩ clusæ stipate uinaceis circũsudãtibus. Aliis gratiã q & uinis fumus affert. Fabrilisq; iis glo riã præcipuã ĩ fornacibus africæ. Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior mẽ sa erat: & ullis ueronẽsiũ agro. Quĩ & a patiẽtia nomẽ acinis dat̃ passis. Condunt̃ & musto uuæ: ipseq; uino suo inebriãtur. Aliæ decoctæ in musto dulcescũt. aliæ uero sobolẽ nouam in matre ipsæ expectat translucidæ uitro: affertq; acinis tãdẽ: quã ĩ doliis amphoris ue dũ ratricẽ illã firmitatẽ austeritas picis ĩfusa pediculo. Iã iuenta uitis p se ĩ uino picẽs habens respiciensq; uiennẽsẽ agrũ. Nobilitas aruerno secanoq;: & eluico generibus non pridẽ illu strata. Atq; hæc uirgilii uatis ætate ĩcognita: a cuius obitu nonagita agũtur ãni. Quid qd ĩ sertæ castris sũmã rerũ ĩperiũq; cõtinent? Cẽturionũ ĩ manu uitis: & optio prœmio tardos ordines ad lẽtas perducit aquilas: atq; etiã ĩ delictis pœnã ipsã honorat. Necnon uineæ opu gnationũ dedere rationẽ. Nã ĩ medicaminibus adeo magnũ optinẽt locũ: ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium. Ca. II.

g Enera uitiũ cõprehẽdi numero unus existimauit. Democritus: cũcta sibi græciæ co gnita pfessus: Cæteri ĩnumera atq; ĩfinita eẽ pdiderũt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oĩa dicent̃: sed maxĩe ĩsignia: qppe quæ totidẽ sunt pene quot agri. Quã ob rẽ celeberimas uitiũ aut qbus ẽ aliqua pprietate miraculũ ostẽdisse satis erit. Prĩcipat⁹ dat̃ amineis ppter firmitatẽ senio quoq; pficiẽtẽ utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitã. Quinq; ei⁹ genera. Ex iis germania minor acino melis deflorescit: hymbres tẽpestatesq; tolerat. Nõ itẽ maior sed ĩ arbore quã ĩ iugo minus obnoxia. Gemellarũ qbus hoc nouẽ uuæ sẽper gemiæ dedere. aspimus sapor: sed uires pcipuæ. Ex iis minor austro lædit̃: ceteris uẽtis alit̃ ut ĩ ue suuio mõte surrẽtinisq; collibus. In reliquis italiæ ptibus nõ nisi arbori accomodata. Quin tũ genus lanatæ ne seres miremur aut ĩdos: adeo lanugo eã uestit. Prĩa ex amineis mature scit ocissime atq; putrescit. Proxĩa dignitas ualẽtanis rubẽte materia. Qua pp qdã rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & fæce nimiæ. Cõtra pruinas fortissimæ: sic citate magis q̃ hymbre: æstu q̃ algore uexant̃. Quã ob rẽ ĩ frigidis humidisq; prĩcipatũ optĩ nent. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomẽ: præci pue earum auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipse pubescunt. Distant q; altera celerius maturescit: quãq̃ & altera properante. Situs frigidos non respuunt: & tamẽ nullæ celerius hymbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatem annis recipiunt: & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis ita liæ. Cæteræ aduenere chio thaso ue. Græcula non inferior amineis bonitate pretenera aci no: & uua tam parua: ut nisi pinguissimo solo colore non prosit. Eugeniam taurominitani collis cum generositatis cognomine misere albano tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Nãq; est aliquibus tantum locorum amor: ut omnẽ in iis gloriam suam relinquãt nec usq; transeant totæ. Quod & in retica allobrogicaq; quam supra picatã appellauimus euenit: domi nobilibus ac agnoscendis alibi. Fœcundæ tamẽ bonitatis uice copiam prestãt. Eugenia feruentibus locis: rhetica temperatis: allobrogica frigidis: gelu maturescẽs & co lore nigra. Adhuc ex iis quas diximus: sed etiam e nigris uina uetustate in album colorem transeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquando tamẽ cæli aut soli opera non fallunt uetũstatem: sicuti fecenia & cum ea florens biturica. Acino rarior nunq̃ floris obnoxii: quoniam antece dunt: uentisq; & hymbribus resistunt. Meliores tamen algentibus. locis qua calidis: humi dis quã sitientibus. Vix ulla magis tã denso uuarum partu impatiens uariantis cæli: sed cõ tra tenorem unum algoris æstus ue constans. Quæ minor est ex eo genere mollior. In ne glecto solo morosa. Pingui putrescit. Gracili omnino non prouenit. Mediã temperiem de licate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora uisu: sapore iucũda: nisi matura protinus rapiatur: etiã non putrescens cadit. Contra grandines eam tuetur folior; amplitudo adq; duricia. Insignes iã colore ĩter purpureas nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id uarianæ a quibusdã appellatæ. Præfertur in iis nigrior utraq; alternis ãnis fertilis. Sed melior uino cum pcior. Et præciæ duo genera magnitudine acini discernũtur. Quibus materies plurima: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis: Baliscam dirachini cele brant. Hispaniæ cocolobin uocant: Grauior uua æstus austrosq; tolerat. Capiti inimica. Copia larga Hispani duo genera eius facium. Vnum oblongo acino: altero rotũdo: nouis simas uindemiant. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & austera transit in dulcem ue

tustate:& quæ dulcis fuit in austeritaté. Tuncq̃ albanũ uinũ æmulâtur. Tradũt uisicæ uitiis utilissimũ ex iis potũ. Albuelis sũmis arboribus é fertilior: uisula imis. Quá ob ré circa easdẽ satæ diuersitate naturæ locupletât. Inerticulá e nigris appellauere iusti⁊ sobriá dictu ri: iueterato pcipue cõmédabilé uio: sed uiribus inoxiá. Si qdé temulétiá sola nõ facit. Fertilitas cõmédat cæteras: pricipéq̃ heluenacá. Duo eius genera. Maior q̃ qdá lõgá: mior q̃ arcá appellá: nõ tá fœcũdá sed grarioré hastu. Discernit folio circiato. Verũ utraq̃ gracilis. Furgas subdere iis necessariũ: alioqn ubertaté suá nõ tolerât. Maritio afflatu gaudét. Rosciodo odore. Nulla uitiũ minus italiá amat: rara parua: putrescés í ea: Vinũ quoq̃ quod genuit æstate nõ exuperans. Nec alia marco solo familiarior. Græcinus q alioqn Cornelium. Celsũ trãscripsit arbitrat nõ naturá eius repugnare italiæ: sed culturá: auide palmites euocâtiũ. Ob id fertilitaté suá absumi: si nõ ppiguis soli ubertas lacescété sustineat. Carbunculari negat: magna dote: si uerũ é: aliqua í uite e cælo nõ eé ius. Aestũ fert spionia: q̃ qdá spineá uocât. Autũnisq̃ & hymbribus píguescit. Quinimo nebulis una alit. Ob id rauennati agro pecularis: Veniculam íter optime deflorescétes: & ollis aptissimá campani malunt surculá uocare: alii staculam. Tarracinam numisianá nullas uires proprias habentem: sed totá perinde ac solum ualeat. Surrentinis tamẽ efficacissima testis uesubio tenus. Ibi. n. murgétia e sicilia potissima: quam pompeianá aliq uocant. Laudatio demũ feracem: sicut horcõia in campania tantum uilitatis cibariæ: sed ubertatæ præcipua. Tolerat & annos mœrica contra omnes istus firmissima: nigro acino uinis uetustare rubescentibus.

Item deuitium generibus. Ca. III.

T hactenus publica sunt genera: cætera regionum locorũq̃: aut ex iis inter se in sito mixta. Siquidem thusis peculiaris. est tudernis æque etiam eius nominis florentia. Est optima aretio talpana & etesiaca & coseminia. Talpana nigra candidum facit mustrũ. Etesaica fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fundit. Mirũq̃ fœcunditate cessat. Consentinia nigra uino minimo durante. Vua maxime post. xv. dies quam ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labrusce priusquá decidant sanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam quibusdam aliis pessimi generis arguméto. Irtiola umbrie meuanatiq̃ & piceno agro peculiaris est. Amiternino pumula. Iisdem bânanica fallax est amât tamé eá. Mutinam uuá põpeii nomíe appellât: q̃uis clusinis copiosiorem. Mutiná & tyburtes appellauere: quâuis eleaginam nupes íuenerít a solitudíe oliuæ. Notissima hæc uuarũ ad hoc tempus reperta est: Vinatiolam. soli quidem noíauerunt sabini ac lauréti. Nam gauranas scio a falerno agro translatas uocari falernas celerime ubiq̃ degenerantes. Necnõ tarantinũ genus aliqui fecere præduli uua. Capnias & bucuníates & terrupia in thurinis collibus non ante demetuntur q̃ gelauerit. Pharia gaudent piscæ. Mutina prusiniæ nigro acino intra quadriénium albescente uino. Mirum ubi cum sole circũagi uuam: quæ ob id strepitus uocatur. Et í italia gallicam placere: trâs alpes uero picenam. Dixit Virgilius thapsias & mareotides & lageas compluresq̃ externas quæ non reperiuntur in italia: sed sunt etiá nunc ísignes uua nõ uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tâta est cõtra frigora æstus tempestatesq̃ firmitas. Nec orthampellos ídiget arbore aut palis ipsa se sustinens. Non item dactylides digytali gracilitate. Columbiæ acino sissimæ. Et magis purpure cognomine bimámiæ. quando non racemos: sed uuas alias gerũt. Item crepidanea cui nomẽ a mensura est. Item scirpula passo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appellata dissimilis laudatæ illi. Nâq̃ hæc breuis conferta acino: degener uino: sed cute omniũ tenuissima. Nucleo quẽ chium uocant: uno ac minimo. Acinum prægrandem unum alterum ue habens. Est & nigra aminea: cui syriace nomé imponunt. Item hispana ignobilium probatissina. In pergulis uero seruntur e cariæ appellatæ eduræ acinis: albe: nigræq̃. Et bumasti totidem coloribus. At nondum dicte ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Item pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis intercursantibus. Et quæ forenses uocantur celeres prouentu: uendibiles aspectu portatu faciles. Contra damnantur etiam uisu cinera & rhabubula & asinisca. Minus tamen caudam uulpiũ imitata alopecis. Alexandrina appelletur uitis circa palacraiam breuis: ramis cubitalibus: acino nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & mininio: obliquis racemis prædulcibus: folio paruo: & rotundo. sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonensis prouintie aruo oliua inuenta est uitis uno die deflorescens: ob id tutissima: carbonicam uocant: quam nũc tota

prouintia conferit. Insignia culturæ uinearum. Ca. IIII.

Atonum ille primus triumpho & censura super cætera insignis magis tamē etiānū
c claritate litterarum præceptis omniū rerum expetendarum datis generi romano.
Inter prima uero agrum colēdi. Illius uero æui confessione optimus ac sine æmulo
agricola pauca attigit uitium genera: quarūdam ex iis etiam iam nominibus abolitis toto
separatí tractu testatus sententiā. Cuius excellentia indicāda est ut in omni genere nosca-
mus quæ fuerint celeberrima. Anno. d. urbis. c. circa captas carthaginem ac corinthum cū
supremum is diem obiit: quātum postea. ccxxx. ānis uita profecerit. Ergo de uitibus uuisq;
ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur esse: & ostentus solibus. Amineū minusculū
& geminū eugenium heluinū minusculū conserito. Qui locus crassior aut nebulosior ami
neum maius aut murgentinum apicium lucanū serito. Cæteræ; uites misellæ maxíe in quē
uis agrū conueniunt. In lora recte condūtur. Quas suspendas duracinas amineas maiores:
uel ad fabrū; ferrarium propassos: nec recte seruant. Nec sunt uetustiora de illa; re latinæ lí
guæ præcepta tam prope ab origine rerum sumus. Aminneam proxime dictam Varro scā-
tianam uocat. In nostra; ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Verum eo mi-
nus omittenda: ut noscantur etiā præmia: quæ in omni re maxime spectantur. Sūmam ergo
adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugerum nō amplius uineis ex
cultis in nomentano agro: atque æque. cccc. nūmis uenundatis. Magna fama & Vetu-
leno Egilao perinde libertino fuit in campaniæ rure ueliternío: maiorq; etiam fauore ho
nium quoniā ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdem Stenelei opera Rhen
minū Palæmoné alias grāmatica arte celebré in hisce. xx. annis mercatum. dc. nūmūm in eo
dem nomentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est auté usq; quaq; nobilitas mercis p
omnia suburbana: ibi tamē maxía: quoniā & neglecta per indiligétiā prædia phauriat. Ac ne
in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excolere: non uirtute animi: sed uanita
te. Quæ primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim de integro uineas cura. Steneleum
agricolam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nū-
mum emptori addicta pendente uindemia. Cucurritq; nō nemo ad spectandas uuarum in
iis uineis strues. Litteris eius altioribus contra id pigra in ciuitate sibi patrocinante. Nouis
sime Amneo Seneca principatu traditionis ac potentia: quæ postremo minima fuit super
ipsum. Minime utiq; miraturi Amneū tanto prædii eius amore captum: ut non puderet í
uiso alias & ostento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis illis ítra de
cimum fere curæ ānum: digna opera quæ in cecubis setinisq; proficeret: quando & postea
sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc est amphoras centenas quadragenas mu
sti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatem arbitraretur. Idem Cato dénos culeos re
dire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre merca-
tori: non í rubrum littus indicum ue merces petitas: q̄ sedulum ruris larem. Vino antiquissi
ma claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus. Neq; enim
fabulosa aut de origine uarie prodita consectamur. Præterq̄ Aristeum primum omnium í
eadem gente uel miscuisse uino suauitate præcipua utriusq; naturæ sponte prouenientis.
Maroneum uicies tantum addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam uis
in eadem terra generi uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter consul ex iis qui nu
perrime prodidere: sextarios singulos octogenis aquæ misceri comperit præsens in eo tra
ctu. Esse autem colore nigrum: odoratum: uetustate pinguescere. Et pramno quod Ho-
merus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ religione iuxta delubrū ma-
tris deum: In reliquis generi claritas non fuít alicui. Anno fuit omnium generum bonitas
L. Opinio consule: cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis interemptus ea cæli tē-
peries fulsit: quam cocturam uocant solis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Duratq; adhuc ui-
nea ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Et enim hæc natura uinis í ue
tustate est: ne potari per se queant sine prouintiæ aqua: usq; in amaritudinem carie indo-
mita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima aliqua mixtura medicamenta sunt: quo cius
temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nūmi statuantur. Ex iis tamen usura
multiplicata semissibus: quæ ciuilis ac modica est. In. C. Cæsaris Germanici filii principatu
annis centum sexaginta singula unicas uini constitisse nobili exemplo docuimus referen
tes uitam Pomponii secundi uatis cœnāq; quam principii illi dedit. Tantum pecuniarum

detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementũ ſentit. Ad uiceſimum annũ maius
ue ab eo diſpendiũ: nõ perficiente precio. Rara quippe adhuc fuere: nec niſi in portatis ſin-
gulis teſtis milia nũmum. Vienenſes ſoli picata ſua quorũ genera plura diximus pluris p-
mutaſſe: ſed īter ſeſe amore patrio credũtur. Idq; uinũ frigidius reliq̃s exiſtimat' ĩ frigido
potu.

De natura uini. Ca. V.

Ino natura eſt exhauſto accẽdi calore uiſcera intus: Foris infuſo refrigerandi. Nec
u alienum fuerit cõmemorare hoc in loco quod Androcides ſapientia clarus ad Ale
xandrum magnum ſcripſit: intemperantiam eius cohibens. Vinum potaturus rex
memento te bibere ſanguinem terræ. Sicuti uenenum eſt omni cicuta: ſic & uinum. Qui-
bus preceptis ſi ille obtemperauiſſet: profecto amicos in temulentia non īteremiſſet. Pror
ſus ut iure dici poſſit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus pernitio
ſius ſi modus abſit.

Vina generoſa. Ca. VI.

Enera autem uini alia aliis gratiora eſſe quis dubitet: aut non ex eodem: lacu aliud
præſtantius potu eſſe altero: aliud alterum germanitate præcedere: ſiue teſta ſiue
fortuito euentu. Quam ob rem de principatu ſe quiſq; iudicem ſtatuat. Liuia Au
guſta. lxxxii. annos uitæ punico rettulit acceptos non aquoſo. Gignitur ĩ ſinu adriatici ma
ris: nõ procul a timauo fonte. ſaxeo colle: maritimo afflatu paucas coquẽte amphoras. Nec
aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim quod græci celebrantes miris
laudibus pictanum appellauerunt ex adriatico ſinu. Diuus Auguſtus ſetinum pretulit cũ
ctis: & fere ſecuti principes propter confeſſa experimenta non timere cruditatibus noxiis.
Ab eo ſaluia naſcitur ſupra forum Apii. Antea cecubo erat generoſitas celeberrima in pa
luſtribus populetis ſinu amiclano quod iam intercidit & ĩcuria coloni lociq; anguſtia. Ma
gis tamen foſſa. Neronis: q̃ a haiano lacu hoſtiam uſq; nauigabilem inchoauerat. Secunda
nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxime fauſtiano. cura culturaq; id collegerat. Exole
uit hoc quoq; nimietate copiæ potius quã bonitati ſtudentium. Falernus ager a ponte cã-
pano leua petentibus urbanam coloniam ſyllanam nuper capuæ contributam incipit. Fau
ſtianus autẽ circiter quattuor miliaria a uico prope cedias qui uicus a ſinueſſa ſex milibus
abeſt. Nec ulli in uino maior auctoritas ſolo. Vinorum flãma accenditur. Tria eius genera
Auſterum dulce: tenue. Quidam ita diſtingunt. Sũmis collibus gauranum gigni: mediis
fauſtianum: imis falernum. Non omittendum autem nulli eorum quæ celebrentur iucun
dum ſaporem uuæ eſſe. Ad tertiam palmam uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces:
ac raræ in auſtero. Item ſurrentina in uineis tantum naſcentia conualeſcentibus maxĩe pro
bata: propter tenuitatem ſalubritatẽq;. Tiberius Cæſar dicebat conſenſiſſe medicos ut no
bilitatem ſurrentino darent: alioquin eſſe generoſum acetum C. Cæſar qui ſucceſſit illi no
bilem uappam. Certant maſſica æque ex montegaurano puteolos baiaſq; proſpectãtia. Nã
falerno contermina ſtatana ad principatus uenere non dubie: palãq; fecere Sua quibuſq;
terris tempora eſſe ſecundũ quod rerum prouentus occaſuſq; iuncti. Iis præponi ſolebant
calena: & quæ in uineis arbuſtiſq; naſcuntur fundana. Ex alia uicinia urbis ueliternina pri-
uernatiaq;. Nam quod ſigniæ naſcitur auſteritate nimia continendæ utile aluo inter medi
camenta numeratur. Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Diuo tulio (is enim
primus auctoritatem. iis tribuit: ut epiſtolis eius apparet) mamertina circa meſſanam in ſici
lia genita. Ex iis potulana ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudantur præcipue. Eſt
& in eadem ſicilia & taurome nitanis honos lagenis pro mamertino plerumq; ſubditis. Ex
reliquis autem a ſupero mari prætutia: atq; a neone naſcentia: & qua a palma una forte ena
ta. palmeſia appellantur. In mediteraneo uero ceſenatia mecẽatiana. In ueronenſi item re-
tica falernis tantum poſt habita a Virgilio. Mox obtima ab in iimo ſinu maris adriana. Ab
infero autẽ latinenſia: grauicana: ſtonienſia. Etruriæ palmam luna habet. Lignriæ genua.
Inter pyreneum alpeſq; maſſilia: gemino ſapore: quãdo & condiendis aliis pinguius gignit
quos uocant ſuccoſum. Cerretano inter gallias conſiſtit auctoritas. De reliquis in narbonẽ
ſi genitis aſſeuerare non: eſt quoniam officinam eius rei infecere tingentes fumo: utinãq;
non & herbis ac medicamentis noxiis. Quippe etiam oloe mercãtur: quo ſaporem colorẽq;
adulterant. Verum & longinquiora italiæ ab auſonio mari non carent gloria terentina: &
feruitiana: & conſentiæ genita: & tempſiæ ac balbiæ lucanaq; antecedentibus thurinis. Om
nium uero eorum maxime illuſtrata meſſala pontia: & ſalute lagaria nõ procul, grumento

nascẽtia. Cãpania nuper excitauit nouis noibus:auctoritatẽ:siue cura siue casu:ad quartũ
neapoli lapidẽ trebellicis iuxta capuá caulinis:& in suo agro trebulanis:alioquin semp in-
ter plebeia & trifollinis gloriata. Nã pompeianis sũmũ decẽ annorũ incrementũ est.nihil se
necta cõferẽte. Dolore ẽt capitũ ĩ sextã horã diei sequẽtis ĩfesta deprehẽdũtur. Quib⁹ exẽ
plis(nisi fallor)manifestũ ẽ patriã terrãq referre nõ unã. Et supuacuũ generũ cõsectationẽ ĩ
numerũ cũ eadẽ uiris aliud aliis locis pullulet. Hispaniarũ lusitana copia nobilitãtur. Elegã
tia uero tarraconensia:atq lauronesia:& balearica ex ĩsulis cõferũt italæ primis. Nec igno
ro multa ꝑtermissa plerosq.existimaturos:qñ suũ cui placet:& quocũq eat:fabula eadem
repiatur. Diui Augusti iudiciorũ ac palati peritissimũ e libertis cẽsurã uini ĩ epulas eius fa
ciẽtẽ dixisse hospiti de ĩdigena uino:nouũ qdẽ sibi gustũ eẽ cũ atq nõ ex nobilib⁹:sed Cæ
sarẽ nõ aliud potaturũ. Nec negauerĩ & alia digna eẽ fama:Sed de qbus cõsensus æui iudi
cauerunt hec sunt.

Vina transmarina. Ca. VII.

Vnc simili mõ transmarina dicemus. In sũma gloria post homerica illa de quibus
h supradiximus fuere thasium chiumq. Ex chio quod aruisium uocant:lis addidit
lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter.ccccl.anno urbis romæ. Nũc
gratia ante omnia est clazomenio:postquã parcius mari condiunt. Lesbium spõte naturæ
sue mare sapit. Nec inolio per se gratia ut uino:sed cuius dulci admixto reliquorum du-
ritia suauitatem accipiat simul & ætatẽ:quoniã uetustiora protinus uidentur. Ab iis digna
tio est sycionio:cyprio:telmesico:tripolitico:berritio:tyrio:sebẽnitico. In ægypto hoc nascĩ
tur tribus generibus uuarum:ibi nobilius thasio & alopece. Post hæc auctoritas hippodo-
mantio:mystico:cantharitæ:protopo:gnidio:cadacæ:caumenitæ:petritæ:miconio. Nã me-
sogitem capitis dolores facere compertum est. Nec ephesium salubre esse:quoniã mari &
defruto condiatur. Apamenũ mulso ꝑcipue conuenire dicitur:sicut ꝑtutium in italia. Est
enim & hæc proprietas generum:ut dulcia utiq inter se nõ congruant. Exoleuit & prota-
gion:quod italicis proximũ fecerant Asclepiadis scholæ. Appollodorus medicus in uolu-
mine quo suasit Ptolemæo regi quæ uina biberet:italicis etiã tũ ignotis:laudauit in põto
naspcenitẽ:mox oroeticũ:oenanthe:leucaniũ:ambraciotẽ:& quod cunctis ꝑtulit præparen
tium. Sed minores famæ esse dixit:quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur bion genera.vii. Ca. VIII.

Actenus bonitas uini nationibus debetur. Apud græcos iure clarissimum nomẽ
h accepit quod appellauerunt bion ad plurimos ualitudinum usus excogitatum ut
docebimus in parte mediciæ. Fit aũt hoc modo. Vuæ paulum ãte maturitatem de-
cerptæ siccanť acri sole ter die uersatæ per triduum:quarto exprimũtur:dein cadis sole in
ueterantur. Cui marinam aquam largiorẽ miscent:a serui furto origine orta sic mẽsura ex
plentis. Idq translatum in album mustũleucochrum appellatur. In aliis autem gentibus si
mili modo actum tethalossomenon uocant. Thalassiten autẽ uasis musti deiectis in mare.
Quo genere præcox fit & uetustius. Necnõ apud nos quoq coũ uinum ex italico faciẽdi
rationem Cato demonstrauit. Sup cætera ĩ sole quadriẽnio naturãdũ ꝑcipiẽs Rhodiũ coo
simile ẽ. Phorineũ salsius coo. Oĩa trãsmarĩa septẽ ĩ sex ãnis ad uetustatẽ mediã pueĩre exi
stimanť.

De dulcium generibus. Ca. IX.

Inum omne dulce minus odoratũ:quo tenuius odoratius. Colores uinis quattuor.
u Albus:fuluus:sanguineus.niger. Psythium & melampsythium passi genera sunt
suum saporem non uini referentia. Cisibilites uero mulsi in galatia nascens & ba-
lincium in sicilia. Nam syreum quod alii hepsema:nostri sapam appellant ingenii non natu
ræ opes est.musto usq ad tertiam partem mensuræ decocto. Quod ubi factum ad dimi-
diam ẽ:defructum uocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua ter-
raq constat. Passum a græco cilitium probatur & africũ:& italia prouintiisq finitimis. Fie
ri certum est ex uua quam greci sticam uocant:nos apianã. Item scirpulã:diutius in uite so
le uuis adustis aut feruente oleo. Quidam e quacunq dulci dũ præcocta alba faciunt sic-
cãtes sole:donec paulo ãplius dimidiũ pondus supsit. Tusasq leniter uuas exprimunt. Deĩ
de quãtum expressere adiiciũt uinaceis aquæ puteanæ:ut & secundariũ passum faciant. Di-
ligentiores eodẽ modo siccatis accinos eximũt:ac sine sarmentis madefactos uino excellẽ
ti donec intumescat:exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudãt. Ac simili modo aqua ad
dita secũdariũ faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleucæs uocãt:hoc ẽ

ſemper muſtũ.Id euenit cura:quoniã feruere peribetur.Sic enim appellant muſti in uina tranſitũ.Ergo mergũt e lacu protinus in aqua cados:donec bruma tranſeat: & conſuetudo fiat algẽdi.Eſt etiãnũ aliud genus eius per ſe:quod uocant dulce narbonẽſis prouintia: & in ea maxime uocãtia.Aſſeruatur eius gratia uua diutius in uitæ pediculo in torto.Ab aliis ipſe palmes inciditur in medullã.Ab aliis uua torreẽ integulis:oĩa ex helnẽuaca uitæ. lis adiiciunt aliqui quod uocãt diachyton:uuis:in ſole ſiccatis loco cluſo per dies ſeptẽ in cratibns totidem pedibus a terra alte:noctibus a rore defenſis:octauo die calcatis.Ita fieri optimi odoris ſaporiſq;.Dulci e genere eſt & melitites.Diſtat a mulſo quo fit e muſto: cũ quinq; cõgiis auſteri muſti cõgio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterum. Sed inter hæc genera potuũ ponere debeo & protiopum.Ita appellatur a quibuſdã muſtũ ſpõte defluens anteq̃ calcentur uuæ. Hoc protinus diffuſum lagenis ſuis deferuere paſſi. Poſtea in ſole.xl.diebus torrent æſtatis ſecutæ ipſo canis ortu.

De deuteris & ſecundariis uini genera tria. Ca. X.

n On poſſunt iure dici uina:quæ græci deuterias appellant.Cato & nos lorã. macera tis aqua uinaccis.Sed tñ inter uina operaria numerãtur. Tria eoꝝ genera.Decima parte aquæ addita q̃ muſti expreſſa ſit:& ita nocte & die madefactis uinaceis:ruſuſq; pre lo ſubiectis.Alterũ quod hoc modo græci factitauere:tertia parte eius ꝙ expræſſum ſit ad dicta aqua expreſſoq; decocto ad tertias partes. Tertiũ eſt fecibus uini expreſſum: quod fecatum.Cato appellat.Nulli ex iis plus quam anno uſus.

Quæ nuper in italia generoſa uina eſſe cœperunt. Ca. XI.

u Erũ inter hæc ſubit mẽtẽ cũ ſint genera nobilia quæ ꝑpriæ uini intelligi poſſit.lx/ xx.fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ eſſe. Lõge prætetea ante cũ ctas terras:& hinc deinde altius cura ſerpit nõ a primordio hanc gratiã fuiſſe.

De uini obſeruatione.Romulo rege poſita. Ca. XII.

Ictoritatẽ poſt ſexcẽteſimũ forte urbis anuum cœpiſſe.Romulũ lacte non uino li a baſſe indicio ſunt ſacra ab eo inſtituta:quæ hodie cuſtodiunt morem.Nũme regis poſtumi lex eſt.Vino rogum ne reſpergito.Quod ſanxiſſe illum propter inopiam reĩ nemo dubitet.Eadem lege ex imputata uite libari uina diis nefas ſtatuit ratione exco/ gitata ut putare cogerentur alias aratores & pigri circa arbuſti pericula.M. Varro actor ẽ Mezentium eturiæ regem auxilium rutulis contra latinos tuliſſe uini mercede: quod tũ in latino agro fuiſſet .

Qui uini uſus antiq̃s:& de uinis antiquorũ. Ca. XIII.

On licebat id feminis romæ bibere.Inuenimus inter exempla Egnati. Metentini n uxorẽ quod uinũ bibiſſet e dolio interfectã fuſte a marito:eunq; cædis. a Romulo abſolutũ.Fabius pictor in annalibus ſuis ſcripſit.Matronã ꝙ loculos in q̃bus erãt claues uinariæ cellæ reſignauiſſet a ſuis inedia mori coactã.Cato ideo propinquos fœmi/ nis oſculũ dare:ut ſcirent an temetũ olerent.Hoc tũ nomẽ uino erat unde & temulentia appellata.Cn.Domitius iudex ꝓnũciauit mulierẽ uideri plus uini bibiſſe : quã ualitudinis cauſa uiro:ſciente:ac dote multauit.Diuq; eius rei magna parſimonia fuit.L. Papirius im perator aduerſus ſannites dimicaturus uotũ fecit ſi uiciſſet Ioui pocillũ uini.Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſq̃ uini.Idẽ Cato cũ in hiſpaniã nauigaret: unde cũ triũpho rediit.Nõ aliud inq̃t uinũ bibi q̃ remiges:in tantũ diſſimilis iſtis qui etiã conui uis alia q̃ ſibi metipſis miniſtrãt aut ꝓcedẽte mẽſa ſubiiciũt.Laudatiſſima apud priſcos uina erant myrthæ odore cõdita:ut apparet in Plauti fabula:quæ perſa ĩſcribitur. q̃q̃ in ea & calamũ addi iubet.Ideo quidã aromaticis delectatos maxime credunt.Sed Eabius. Doſennus his uerſibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murianam. Et in achariſtione.
Panem & polentam uinum murinam.

Sceuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem in eadem ſententia fuiſſe uideo quoniam in pſeudolo ſit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promant idem & quid habeant rogã.
Murinam:paſſum:defurtum:mella:

Quibus apparet non inter uina modo murinam:ſed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. Ca. XIIII.

Pothecas fuisse & diffundi solita uina anno dc.xxxiii. urbis apparet indubitato opi
a miani uini argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nondum tamen ista
genera in claritate erant. Itaq; omnia tunc genita unum habent consulis nomé. sic
quoq; diu transmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq; nostros etiam falerno iã re
perto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.
Quinq; thasii uini inde depromam falerni bina.
L. Licinius crassus &. L. Cæsar censores anno urbis conditæ. dc.lxv. e dixerũt ne quis uinũ
græcũ amineũq; octonis æris singula quadrantalia uenderet. Hæc enim edicti uerba sunt.
Tanta uero uino græco gratia erat. ut singulæ potiones in uno conuictu darentur. Qui/
bus uinis auctoritas fuerit sua ĩmensa. M. Varro his uerbis tradit⁊. L. Lucullus puer apud
patrem nunq̃ lautum conuiuium uidit in quo plus semel græcum uinum daretur. Ipse cũ
rediit ex asia milia cadorum congiorum diuisit amplius centum. C. Censius quem præto-
rem uidimus chium uinum in domum suã illatũ dicebat tũ primũ cũ sibi cardiaco medi/
cus dedisset. Hortensius super. x. cados heredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino: & quãdo primũ genera uini factitii. Ca. XV.

Vid ni & Cæsar dictator triũphi sui cœna uini falerni amphoras. c. chii cados. c. in
q cõuiuia distribuit. Idẽ hispaniẽsi triũpho chiũ & falernũ dedit. Epulo uero in tertio
cõsulatu suo falernũ: chiũ: lesbiũ: mamertinũ. quo primũ tẽpore quattuor genera
uini apposita cõstat. Postea ergo alia oĩa in nobilitatẽ uenerũt circiter septingentesimum
urbis annum.

De uinis factitiis. Ca. XVI.

Taq; nõ minora innumerabilia pene genera factitii repta multis ante sæculis quæ
i nunc dicemus omnia ad medicinæ usum pertinẽtia. Omphaciũ quõ fieret propter
unguẽta diximus priore libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri quod uocãt oe/
nanthinum. Flores eius libris duabus in musti cado macerati post. xxx. dies mutãtur. Præ
ter hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt. ii paulo postq̃ defloruere: singulare reme/
dium habẽt ad refrigerandũ in morbis corpoꝝ arbores gelidissima (ut ferunt) natura. Pars
eorũ æstu moritur: priusq̃ reliqui qui solstitiales dicũtur. Vniuersi nunq̃ maturescũt. Et si
prius q̃ tota uua maturescat: incocta detur cibo gallinaceo generi fastidium gignit uuas
appetendi. Fictitiorũ primũ fit ex ipso uino quod uocant assinanon hoc modo. Albi musti
sextarii. xx. aquæ dimidiũ feruet donec excoquatur aquæ mensura. Alii marinæ sextarios
x. tantũdem pluuiæ in sole. xl. diebus torrẽt. Dant ægris quibus uini noxiã timẽt proximũ
fit e milii semine maturato cũ ipsa fistula l brã & quadrantẽ in cõgios duos musti mace/
rant. Et post septimũ mensem transfuso. Ex loto arbore hærba dictũ est utiq; que fierent.
Fit & e pomis quæ dicemus interprætationibus nõ nisi necessariis additis. primũq; ei e pal
mis: quo parthi & indi utũtur: & oriẽs totus. Maritimarũ quas uocãt & cycleas modio in
aquæ cõgiis tribus macerato expressoq;. Sic fit & sycites e fico quẽ alii palmiprunũ. alii tro
ciũ uocãt: Aut si dulce esse nõ libeat pro aqua tantũdẽ uinaceoꝝ adiiciũt. Ex cypria fico &
acetum fit præcellens: atq; alexãdrino quoq; melius. Vinũ fit & ex siliqua syriaca & e pyris
malorũq; oĩbus generibus. Sed e punicis quod rhoiton uocant. Et e cornis: mespilis: sor-
bis: moris: siccis: nucleis: pineis: Hi musto madidi exprimũtur. Supiora per se mitia. Mytitẽ
Cato queẽadmodũ fecerit hoc paulo post indicabimus. Græci uero & alio modo. Ramis te
neris cũ suis foliis in albo decoctis tusis libra in tribus mustis cõgiis deferuere faciuut do
nec duo supersint: Quod ita siluestris myrti baccis factũ est myrtidanũ uocãt. Hoc man⁹
tingunt. Ex iis quæ in hortis gignũtur fit uinũ e radice asparago: mello origano: apii semi
ne: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpillo: marrubio: Manipulos binos tundunt in ca
cadum musti & sepe sextarium: & aquæ marinæ heminã. E napis fit. x. denariorũ pondere
In sextarios binos musti addito. Item e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tusis: in linte
oloq; in mustum collatis cum pondusculo ut sidat. xl. pondere denariorum. In sextarios
uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto. Itẽ in agro calido: & aliud e siluestri Aro-
matitem quoq; inuenio factitatum non tantum unguentorum compositione. primo ex
myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine. offis in mustum: aut dulce ui/
num defectis. Alii de calamo: iunco: costo: nardo: syriaco: amomo: casia: cynnamomo: cro-
co: palma: garo: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri. sex libris in musti con/

gios duos additis. Qualia nunc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii condita alii bi
perata appellant. Inuenitur & nectarites ex hærba: quã alii menalion: alii medicam alli sym
phyton: alii deamorestim: alii nectaream uocant: radice ponderis. xl. denariorum in sextari
os sex musti addita. Similiter in lintheo. Ex cæteris hærbis collatis fit absinthites in. xl. sex-
tariis musti absinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel scopis absinthii in uinũ ad
ditis. Similiter hysopites e lycio hysopo unciis tribus in duos congios musti coniectis aut
tusis in uinum. Fiunt utra p & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fie-
ri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scãmonites. Mira uitium natura saporem alienũ
in se trahendi: qualem & redolent salicum pathauinorum in palustribus uindemiæ. Sic &
helleborum. seritur in thaso: aut cucum s siluester: aut scamonea: quod uinum ectromati-
um uocant: quoniam abortus facit. Fit & ex hærbis. quarũ natura suo loco dicetur. Est &
ochade radice gẽtianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco: elebi: panacea: spagora. co
rinthimo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinũ: & ithacomelin: & lectispagiten: quorũ
tam obliterata ratio est. Ex fruticũ uero generi cedri utriusq; cupressi: laurus iuniperi: pi-
ni: pyri: terebinthi: callini: lentisci. Baccas ut lignũ recens in musto decoquunt. Item cha-
meleæ & chamepithios & chamedrios liguum. Eodem modo & ex flore in congium musti
decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle. Ca. XVII.

It uinum ex aqua ac melle tm̃ Quinquẽnio ad hoc seruari cælestem iubeut aliqui
prudentiores. Alii statim ad tertias partes decoquunt: & tertiã mellis ueteris adii-
ciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in ole habent. Alii diffusa ita decimo die obtu
rãt. Hoc uocatur hydromel. & uetustate saporem uini assequitur: nusquã laudatius quam
ĩn phrygia. Quin & acetum melle temperabatur: adeo nihil intemptatũ in uita fuit. Oxy-
mel hoc uocarunt: mellis decem libris. aceti ueteris heminis quinq;: salis marini libra: aquæ
pluuiæ sextariis quinq; sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq; ita inueteratis. Omnia
ab themisone summo auctore dãnata. Et herculæ coactus eorum usus uideri potest: nisi si
quis naturæ opus credit aromaticem: & ex unguentis uina composita: aut ut biberentur
genuisse ea frutices. Ita sunt cognitu iucũda solertia humani animi oĩa exquirẽte. Nihil
quidẽ ex iis anno durare: præterq̃ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plura ue tricenis q-
dem diebus nõ erit dubium.

Prodigia genera uini. Ca. XVIII.

Vnt & in uino prodigia. Dicitur in archadia fieri quod fecunditatẽ fœminis ĩpor-
tet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa chariniã abigi partum uino: atq; etiã si
uuã edãt grauidæ: cum differentia in gustatu non sit. Troexenum uinum qui bi-
bunt negãtur generare. Thasos duo genera uini diuersa facere proditur. Vnum quo sõ-
nus concilietur: alterum uero quo fugetur. Apud eosdem uitis theriace uocatur: cuius &
uinum: & uua contra serpentium ictus medetur. Lebadeos thuris odore: ex qua diis proli-
bant. E d[i]uerso aspendios dãnata a feris. Ferunt eã nec ab alite ulla attingi. Thasiã uuam
ægyptus uocat apud se prædulcem quæ soluit aluum. Est contra in lycia quæ solutã fir-
mat. Aegyptus & ecbolimã habet abortiuos facientem. Vina in apothecis canis ortu mu-
tãtur quædã posteaq; restituuntur sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus is quæ duraue
rit tãtum uetustatis adiicere sentitur: quantum habuerint.

Quibus uinis ab sacra uti fas nõ sit: & quibus generibus musta cõdiãtur. Ca. XIX.

T qm̃ religione uita cõstat: plibare diis ne factũ habetur uino præter ĩputatæ ui-
tis: fulmine tactæ: q̃q̃ iuxta hoĩs mors laqueo pæpẽderit: aut uulneratis pedibus: cal
cata: & quod circũcisis uinaceis profluxerit aut superne deciduo ĩmũdiore lapsu
aliquo polluta. Itẽ græca qm̃ aquã habeat. Vitis ipsa quoq; mãditur decoctis caulib' sũmis-
qui & cõdiũtur in aceto ac muria. Verũ & de apparatu uini dixisse cõueiat. cũ græci priua
tim ea præcepta tradiderint: artẽq; fecerint: sicut euphrouius & Aristomachus & Cõiades
& Hicesius. Africa gypso mitigat aspitatẽ: nec nõ aliqbus sui partibus calce. Græcia argil-
la aut marmore aut sale aut mari leuitatẽ excitat. Italiæ in parte aliqua rabulana pice ac re-
sina. Cõdite musta uulgare est ei: puintiisq; finitimis. Anni prioris uina nõ nusq̃ fæce ace
to ue cõdiũt. Necnõ & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquit' ut dulcescat portione
uiriũ. Nec durare ultra annũ spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquũt ad sapas

muſta: infuſiſq; iis fœrociá frangunt. Et in hoc tamé genere & in omni alio ſubminiſtrant
uaſa ipſa tondimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus: & reſinis & muſtis cōdiendis: & de aceto & fæce. Ca. XX.

Rborū ſucco manantiū picem reſináq; aliæ orte in oriente: aliæ in europa ferūtur.
a Quæ intereſt aſia utrinq; quaſdá habet. In oriente optimá tenuiſſimáq; terebinthi
fundunt. Deinde lentiſci: quá & maſticé uocant. Poſtea cupreſſi acerrimá ſapore.
Liquidá oés & tm̄ reſiná. Craſſioré uero & ad pices faciendas cedrus Arabica reſina alba
eſt: acri odore difficilis coquēti. Iudaica calloſior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca at
tici mellis ſimilitudiné habet. Cypria antecedit oés. Eſt auté melleo colore carnoſa. Colo-
phonia præter cæteras fulua: ſi terratur alba fit. Grauior odore. Et ob id nō utūtur ea un-
guentarii. In aſia quæ fit e picea ad modū candida: ſpagos uocatur. Reſina oís diſſoluitur
oleo. Quidá & creta figulinarū hoc fieri arbitrātur. Pudetq; confiteri: maximū iam hono-
rem eius eſſe in euellendis a uirorū corporibus pilis. Ratio auté cōdiendi muſta in primo
feruore qui noué diebus cōplurimū peragit aſperſu picis: ut odor uino cōtingat: & ſapo-
ris quædá acumina. Vehemétius id fieri arbitrātur crudo flore reſinæ excitariq; lenitatem.
E diuerſo crapula cōpeſci: & feritaté nimiá: frangiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat:
uirus addi. Liguriæ maxime circūpadaniſq; muſtis utilitas diſcernitur hoc modo pugna-
cibus muſtis crapulæ plus inditur: lenibus parcius. Sūt qui & ex utroq; cōdiri uelint. Nec
nō alia quæ eſt multa picæ natura. Vitiūq; muſto quibuſdá in locis iterum ſponte feruere:
qua calamitate cum deferbuit deperit ſapor: uappæq; accipit nomé. Probroſum etiá homi
nū cū degenerauit animus. Acetis ení nequitiæ ineſt uirtus magnos ad uſus: & ſine quis
uitam mitior degi nō poſſit. Cætero uinorum medicaminis tanta cura eſt: ut emere apud
quoſdá ceu gypſo alibi quibus diximus modis inſtaurent. Sed cineré e uitis ſarmentis aut
quercu præferunt. quin & mariná aquá eiuſdé rei gratia ex alto peti iubent: ſeruariq; ab
æquinoctio uerno: aut certe nocte ſolſtitio & aquilone flante hauriri: uel circa uindemiá ſi
hauriatur decoqui. Pix in italia ad uaſa uino cōdēdo maxime probat̃ brutia. Fit e picea re
ſina. In hiſpania aūt e piceaſtris minime laudata. Eſt ení reſina harū amara & arida & graui
odore. Differentiá rationéq; faciédi ꝓximo uolumine demōſtrabimus inter arbores feras.
Vitia præter ſupradicta acor aut fumidū uirus: aut picis aduſtio. Experimētū uero ſi frag-
menta ſubluceant: ac ſub dente létеſcat a core iucūdor Alia picé indicá maxime ꝓbat græ-
cia pierica Virgilius naritiá. Diligentiores admiſcent nigrá maſticé: quæ in ponto bitumi-
nis ſimilis gignit̃: & irys radicé oleūq;. Ná cerá accipiētibus uaſis cōpertū eſt uina aceſere.
Sed transferre in ea uaſa in quibus acetū fuerit utilius: quá in ea in quibus dulce: aut mul
ſum. Cato iubet uina concinnari: hoc enim utitur uerbo: cineris lexiui cum defruto cocti
parte quadringenteſima pulegii uel ſalis ſexquilibra. Interim & tuſo marmore. Facit & ſul
phuris mētioné. Reſine uero in nouiſſimis. Super oía admi matureſcēte iá uino iubet mu
ſtum: q; ille tortiuū appellat. Nos intelligimus nouiſſime expreſſum. Et adiici muſtis tin-
gendi gratia coloris. ut pigmētū aliquod uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficiis. pla-
cere cogitur. Et miramur noxia eſſe in uitiū inclinātes. Experimētū eſt laminæ plūbeæ mu
tatis in eo colos. Propriū autem inter reliquos liquores uino mulceſcere: aut in acetū uer
ti. Extantq; medicine uolumina. Et fex uini ſiccata recipit ignes: ac ſine alimēto per ſe fla-
grat. Cinis eius nitri naturá habet: eaſdéq; habet uires. Hoc amplius quo pinguius ſentit̃.

De cellis uinariis. Ca. XXI.

Agna & collecto iam uino differēt a in cella. Circa alpes ligneis uaſis condunt: cir
m culiſq; cingūt: atq; etiá hyeme gelida ignibus rigoré arcēt. Mirū dictu. Sed aliquá
do uiſum: ruptis uaſis ſtetere glaciate moles prodigii mō. quoniá uini natura non
gelaſcit: alias ad frigus ſtupés tantū. Mitiores plagæ doliis cōdunt: infodiuntq; terræ tota
aut ad portioné ſitus. Item cælum præbent. Alii uero impoſitis tectis arcent. Traduntur q;
ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe feneſtras obuerti in aquilonem oportere:
uel uſq; in exortum æquinoctialem. Sterquillinia & arborum radices procul abeſſe: omnia
q; odoris euitandi: facillimo in uina tranſitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis etiam inter-
ualla dari: ne inter ſeſe uitia ſerpant cōtagione uini ſemper ociſſima. Quin & figuras refer-
re. Ventroſa ac patula minus utilia. Picari oportere orotinus a canis ortu: poſtea per-
fundi marina aqua aut ſalſa: ac leui cinere ſarmenti ea aſpergi: uel argilla aſperſa myr-

rha suffiri:ipsasq; sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terram doliis seruanda. Valiga
expositis. Nunq̃ impléda.& quo supsit:passo aut defruto perungédũ admixto croco:pice
ueteri cũ sapa. Sic coopcula doliorũ medicáda addita mastice ac pice. Bruma aperiri uetát:
nisi sereno dies. Vetant austro flante luna ue plena. Flos uini candidus probatur:rubẽs tri-
ste signum est:si nõ iis uini colos sit. Item uasis in calesceutibus:operculisue sudantibus.
Quod celerite florere cœperit:odoréq; trahere:nõ fore diutinum. Ipsa quoq; defructa ac
sapas cũ sit cælũ sine luna:hoc est in syderis eius coitu neq; alio die coqui iubent. Præterea
plũbeis uasis nõ æreis:nucibus iugládibus additis. Eas enĩ fumũ excipere. Capanie nobilis-
sima exposita sub diuo in cadis uerberari sole luna hymbre ac uentis aptissimũ uidetur.

De uitanda ebrietate. Ca. XXII.

C si quis diligentis reputet:in nulla parte operosior uita est:ceu non saluberrimũ
a ad potum aquæ liquorem natura dederit:quo cætera omnia animantia utũtur. At
nos uinum bibere & iumẽta cogimus:tantoq; opere:tanto labore & impẽdio con-
stat:quod hominis mentem mutet:ac furoré gignat:milibus scelerũ huic deditis tãta dul
cedine:ut magna pars nõ aliud uitæ præmiũ intelligat. Quinimo ut plus capiamus : sacco
frangimus uires. Et alia irritamenta excogitantur. Ac bibendi causa etiá uenena conficiũ-
tur. Aliis cicutam præsumẽtibus:ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinam : & quæ refe
rendo putet docere. Cautissimos ex iis balineis quoq; coqui uidemus : exanimesq; afferri.
Iam uero alios lectũ expectare nõ posse:imo uero nec tunicá. Nudosq; ibi ptinus & anhe-
los ingentia uasa corripere:uelut ad ostẽtationé uiriũ:ac plene infundere ut statim euo-
mant:rursusq; hauriant. Idq; iterũ tertioq;:tanq̃ ad perdenda uina geniti:& tanq̃ effundi illa
non possint:nisi per humanũ corpus. Ad hæc pertinent peregrinæ exercitationes:& uolu-
tatio in cœno:ac pectorosa ceruicis repãdæ ostentatio. Per oĩa hæc prædicatur sitis quæri.
Iá uero quæ uasa adulteriis celata tanq̃ per se partũ doceat libidines temulẽtia. Ita uina ex
libidine hauriũtur:atq; etiá præmio inuitatur ebrietas. Et si diis placet:emitur alius ut uel
quantũ biberit tantũ edat:& præciũ uiolentiæ lege accipit. Alius quantũ alea quesierit. tã
tum bibit. Tunc auidi matroná oculi licentur. Tunc graui prodũtur marito. Tunc animi
secreta pferuntur. Alii testamenta sua nuncupant. Alii mortifera loquũtur: rediturasq; p
iugulũ uoces nõ cõtinent:q̃ multis ita interemptis. Vulgoq; ueritas iam attributa uino é.
Interea ut optime cadat:solé orientem nõ uiuent:ac minus diu uiuunt. Hinc pallor: & ge
næ pendulæ:oculorum ulcera:tremulæ manus:effundentes plena uasa:& quæ sit pœna p̃
sens:furiales sõni:& inquies nocturna. Præmiũq; sũmum ebrietatis libido portẽtosa ac iu
cundum nefas. Postera die ex ore halitus fetidi:ac fere rerũ omniũ obliuio:morsq; memo
riæ. Rapere se ita uitam prædicant:cum priorem diem quottidie perdant:illi uero & uenié
tem. Tiberio Claudio principe ante hos quadraginta annos institutum ut ieiuni biberét:
potusq; uini antecederent cibos:externis & hoc artibus : ac medicorum placitis nouitate
aliqua sese cõmendantium. Gloriam hac uirtute parthi quærunt. Famam apud græcos Al
cibiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellus Tricongius Mediolanensis ad pro
consulatum usq; e prætura honoribus gestis : tribus congiis(unde & cognomen illi fuit)
epotis uno impetu:spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam seuero: atq;
etiam alias sæuo. Sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademq; cõmendatione cre-
didere. L. pisonem urbis romæ curatorem ab eo delectum:q; biduo duabusq; noctibus per
potationẽ cõtinuasset apud ipsum iam principẽ. Nec alio magis Drusus cæsar regenerasse
patrẽ Tiberiũ ferebatur. Trigongii rara gloria:quãdo & hæc ars suis legibus cõstat : non
labasse sermone:nec leuatũ uomitione:non altera corporis parte. Dum biberet matutinas
obisse uigiliasplurimũ hausisse uno potu. plurimũ præterea aliis minoribus addidisse op-
tima fide:nõ respirasse in hauriendo. neq; expuisse:nihilq; ad elidendum in pauimentis so
num ex uino reliquisse:diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronẽ
M. F. binos congios simul haurire solitum ipsi obiicit. M.q; Agrippæ a marcido ac temulẽ
to syphum impactum. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam aufer
re Cicero uoluit iterfectori patris sui. M. Antonio. Is enim ante eum auidissime apprehẽ-
derat hãc palmam:edito etiá uolumine de sua ebrietate:quo patrocinari sibi ausus appro-
bauit plane(ut equidem arbitror(quãta per temulẽtiam mala terrarum orbi intulisset: exi
guo tẽpore ante prœliũ actiacũ illud uolumé euomit. Quo facile intelligatur ebrius iam

ſanguine ciuiũ:& tanto magis eũ ſitiens.Namq; & hæc neceſſitas uitium comitat:ut bibẽ
di cõſuetudo augeat auiditatẽ.Scitũq; eſt ſcytarum legati:quãto plus biberint:tanto ma-
gis ſitire parthos.Eſt & occidentis populis ſua ebrietas:fruge madida: pluribuſq; modis p
gallias hiſpaniaſq; noibus aliis:ſed rõne eadẽ.Hiſpani iam & uetuſtatẽ ferre ea genera do
cuerunt.Aegyptus quoq; e fruge ſibi potus ſimiles excogitauit. Nullaq; in parte mundi
ceſſat ebrietas.Meros quippe hauriunt tales ſuccos:nec diluendo ut uina mitigãt. At her
cule illic.telus fruges parere uidebatur.Heu mira uitiorũ ſolertia inuentum eſt queadmo
dum aqua quoq; inebriaret.Duo ſunt liquores corporibus humanis gratiſſimi:intus ui-
ni:foris olei:arborũ e genere ambo præcipui:ſed olei neceſſarius. Nec ſegniter uita in eo
elaborauit.Quanto tamen in potu ingenioſior apparebit ad bibendum generibus centũ-
nonagintaquinq;.Si ſpecies uero æſtimetur:pene duplici numero excogitatis:tãtoq; pau-
cioribus olei.De quo in ſequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XV.

Naturæ frugifetarũ arborum. Ca. I.

LEAM THEOPHRASTVS e celeberrimus e græcorũ auctorib' urbis
romæ anno circiter quadringẽteſimoquadrageſimo neganit niſi intra in
xl.mil.paſ.a mari naſci. Feneſtella uero oino nõ fuiſſe in italia hiſpania
atq; africa. Tarquinio Priſco regnante:ab annis populi ro.clxxxiii.Quæ
nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hiſpaniaſq; medias. Vrbis q
dã anno qtegeſimo quingẽto: Apio Claudio Cæſi nepote.L. Iunio cõſ.
olei libræ duodenæ aſſibus uenire.Et mox anno.dc.octogeſimo.M. Ser
iuus.T.F.ædilis currulis olei denas.libras ſingulis aſſibus præſtitit populo ro.per totũ an
num.Minus ea miretur qui ſciat poſt annos.xxii.Cn.Põpei .iiii.conſulatu oleũ prouinciis
italiã miſiſſe.Heſiodus quoq; in primis cultũ agrorũ docẽdã arbitratus uitã:negauit oleæ
ſatorẽ fructũ ex ea percepiſſe quenq̃. Tã tarda tũc res erat.At nunc etiã in plantariis ferũt:
tranſlatarũq; altero anno decerpũtur baccæ.Fabianus negat prouenire in frigidiſſimis ole
am:neq; in calidiſſimis.Genera earũ tria dixit Virgilius:orchites:& radios: & poſitas. Nec
deſiderare raſtros:aut falcẽ ullam:aut curã.Sine dubio & in iis ſolũ maxime cælũq; refer-
re.Verũtñ attũdẽtur ſicut & uites atq; ẽt ĩterradi gaudẽt.Cõſeguts earũ uindemia eſt arſ-
q; uel maior oleo q̃ muſta tẽperandi.Ex eadẽ quippe oliua differunt ſucci.Primũ omnium
cruda atq; nõdum inchoate maturitatis hæc ſapore præſtãtiſſimo.Quiu & ex ea prima nu
da preli laudatiſſima:ac deinde per diminutiones:ſiue(ut nuper inuentũ eſt)exilibus tegu
lis pede incluſo.Quãto maturior bacca:tanto pinguior ſuccus : minuſq; gratus. Optima
autẽ ætas ad decerpendũ:inter copiã bonitatẽq; incipiente bacca nigreſcere. Noſtri uocãt
drupas:græci uero drypetas.Cætero diſtat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis.
Rigua fuerit arbor:an ſuo tñ bacca ſucco.Nihilq; aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo. Ca. II.

Etuſtas oleo tediũ affert nõ itẽ ut uino:plurimũq; ætatis annuo eſt:prouida ſi libe
u at intelligere natura.Quippe temulentiæ naſcentibus uinis uti neceſſe nõ eſt.Qui
immo inuitat ad ſeruãdũ blanda inueterati caries.Oleo noluit parci:fecitq; uetera-
tum a neceſſitate promiſcuum.Et uulgo principatũ ni hoc quoq; bono optinuit italia toto
orbe:maxime agro uenafrano:eiuſq; parte:quæ licinianũ fundit oleũ:unde & liciniæ glo-
ria præcipua oliuæ.Vnguenta hanc palmã dedere accomodato ipſis odore.Dedit & palatũ
dedicatiore ſentẽtia.Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquũ certamẽ inter iſtrie
terrã & beticæ par ẽ.Vicina bonitas prouintiis:excepto africæ frugifero ſolo.Cæteris totũ
id natura cõceſſit.Oleũ ac uinũ nõ inuidit tantũ:ſatiſq; gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua
erroris plena:quem in nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

De natura oliuæ:& oleæ incipientis. Ca. III.

Liuæ cõſtant nucleo:oleo:carne:amurca.Sanies eſt hæc eius amara.Fit ex aquis. iõ
o ſiccitatibus minima : riguis copioſa.Suus quidem oliuæ ſuccus eſt : oleum idque
præcipuæ ex immaturis intelligimus : ſicut de omphatio docuimus. Augetur

oleũ ab arcturi exortu ad.vi.calẽ.octob.postea nuclei increscũt:& cato.Cũ sitiẽti hymbre
copiosi accessere:uitiatur oleũ in amurcã.Huius color oliuã cogit nigrescere.ideoq̃ inci-
piẽte nigritia minimũ amurcæ:ante eã nihil.Et error hominũ falsus existimantiũ maturita
tis initiũ:quod est uitio ꝓximũ.Deinde ꝙ oleũ crescere oliuæ carne arbitrãtur: cũ succus
oĩs in corpus habeat:lignũq̃ intus grãdescat.Ergo tũ maxime rigãtur.Quod ubi cura mul-
ta siue hymbribus accidit:oleũ absumit:nisi secuta serenitate:quæ corpus extenuet. Omni
no enĩ ut Theophrasto placet est:olei causa calor.Quare & in torcularibus & iã in macelis
multo igni quærit.Tertia est culpa in parsimonia:qm̃ ꝓpter impẽdiũ decerpẽdi expectat
ut decidat oliua.Qui mediũ temperamentũ in hoc seruant perticis decutiunt cum iniuria
arborũ sequẽtis anni dãno.Quippe oliuãtibus lex antiquissima fuit. Oleã ne stringito: ne
ue uerberato.Qui cautissime agũt harũdine leui ictu:nec aduersos ꝑcutiũt ramos.Sic quo
q̃ alterna re fructus cogitur decussis germinibus.Nec minus si expectatur ut cadat.Herã
do enĩ ultra suũ tẽpus absumũt ueniẽtibus alimẽtũ:& detinẽt locũ.Argumentũ est ꝙ nisi
ante fauonium collectæ:nouas uires nõ resumunt:& difficilius cadũt.Primũ ergo ab autũ
ni colligitur initio opere nõ natura posia cui plurimũ carnis:mox orchites:quibꝰ olei.post
radios.Has enĩ ocissime occupat æstas:quia sunt tenerrimæ:& amurca cogit decidere. Dif
ferunt uero etiã in martiũ mensem:callose: cõtra humorẽ pugnaces: ob idq̃ minime lici-
nia cominia.Cõtra sergia:quã sabini regiã uocant:nõ ante fauonii flatũ nigrescentes: hoc
est ad.vi.idus febr. Tũc arbitratur eas maturescere:& qm̃ probatissimũ fiat ex iis oleũ. Ac
cedere etiã ratio prauitati uidetur.Feruntq̃ frigore sterilitatẽ fieri:sicut copiã maturitate
cum sit illa bonitas nõ temporis:sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error
collectã seruandi in tabulatis:nec priusq̃ sudet ꝑmedi:cũ omni hora oleũ decrescat:amur-
ca augeatur.Itaq̃ uulgo nõ amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcæ
mensurã nemo agit quãto eo copiosior:reperiatur in eodẽ genere diebus adiectis.Omni-
no in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleũ existimãtiũ: præsertim cũ magni-
tudine copiã olei nõ cõstare indicio sint quæ regiæ uocãtur : ab aliis maiorinæ : & ab aliis
bãbiæ grandissimæ:alioquin minimo succo.Et in ægypto carnosissimis olei exiguũ.Deca-
poli uero syriæ per quã paruæ:nec cappari maiores:carne tamẽ cõmendãtur. quã ob causã
italicis transmarinæ præferũtur in cibis cũ oleo uincãtur.Et in ipsa italia cæteris picenæ:&
sidicinæ.Sale illæ priuatim cõdiuntur:& ut reliquæ amurca sapa ue. Necnon aliquæ oleo
suo & sine arte sua cõmendatione pura innatãt.Colibãdes frangũtur:ædẽq̃ hærbarũ uiri-
diũ sapore cõdiũtur.Fiunt & precoces feruẽti aqua perfusæ : quãlibet ĩmaturæ. Miruñq̃
dulcẽ succũ oliuas bibere & alieno sapore infici. Purpuræ sunt & in iis & in uuis in nigrũ
colorẽ transeuntibus.Posiæ sunt & supbe præter iam dicta genera.Sũt & prædulces per se
tantũ siccatæ uuisq̃ passis dulciores.Ad modũ rare in africa:& circa emeritã lusitaniæ. ole
um ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio.Cortice oleæ cõciso odorẽ accipit medi-
catio alia ut uino.Palati gratia nulla est.Nec tam numerosa differẽtia. Tribus ut plurimũ
bonitatibus distat.Odor in tenui argutior:& iis tamen etiam in optima breuis.

De natura olei. Ca. IIII.

o Leo natura tepefacere corpus:& cõtra algores munire.Eidẽ feruores capitis refri-
gerare. Vsum eius ad luxuriã uertere greci uitiorũ oĩm genitores in gynnasiis pu-
blicando.Notũ est magistratus honori eius octogenis sestertiis strigmẽta olei uẽ
didisse.Oleæ honorẽ romana maiestas magnũ præbuit. Turmas equitũ idibus iuliis ex ea
coronãdo.Itẽ minoribus triũphis ouantes.Athenæ quoq̃ uictores olea coronãt: greci ue
ro oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. Ca. V.

n Vnc dicemus Catonis placita de oliuis.In calido & pingui solo radiũ maiorem:sa-
lentinã : orchitã:positã:sergianã:cominianã:albicera seri iubet. Adiicitq̃ singulari
prudẽtia quã earũ infimis locis optimã esse dicãt.In frigido autẽ. & macro liciniã.
Pingui enĩ aut feruenti uitiari eius eleũ:arborẽq̃ ipsam fertilitate consumi.Musco prete
rea & robore infestari.Spectare oliueta in fauonium loco expositam solibus censet.

De seruandis oliuis:& quomodo faciendum olenm. Ca. VI.

n Ec alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & positas quam uel uirides
in muria:uel fractas in lentisco.Oleum quã acerbissimum diu optimũ fieri.Cætero
ꝗprimũ e terra colligendã.Si inquinata sit laudandam. Siccari triduo satis esse. Si

gelét frigora:quarto die præmendam.Hâc & ſale aſpergi.Oleum in tabulato minu':deteri
uſq; fieri.Item in amurcam:& flagibus.Eæ ſuut carnes:& inde fæces.Quare ſæpius die de
capulandũ. Præterea conchas & plũbeas cortinas aere uitiari:ſeruẽtibus oĩa ea fieri clauſiſ
q; torcularib⁹:& quâ minime uẽtilatis.Ideo nec ligna ibi cedi oportere.Qua de cã enucle/
is ipſarũ ignis aptiſſimus : e cortinis in labra fuudendũ:ut feces & amurca liquẽtur. Ob id
crebrius uaſa mũdâda.Fiſcinas ſpõgia tergẽdas:ut q̃ maxime pura ſinceritas cõſtet. Poſtea
inuẽtũ ut lauarẽtur utiq; feruẽti aqua.Protinus prelo ſubiicerẽtur ſolidæ. Ita enĩ amurca
exprimitur.Mox trapetis fractæ præmerẽtur. Iterũ præmi plus q̃ centenos modios nõ pro
bant.Fructus uocât.Quod uero poſt molâ primũ eſt flos fructus.Tres geminiforos a qua
ternis hoĩbus nocte ac die premi iuſtũ eſt.

De oleo factitio. Ca. VII.

On erat tũ factitiũ oleũ.ĩoq; arbitror nihil a Catone dictũ.Nũc ei⁹ genera plura.Pri
n mũq; pſequemur ea quæ ex arboribus fiunt:& ĩter illas ante oẽs ex oleaſto. Tenue
id.multo ꝑ amarius q̃ oleæ:tantũ ad medicamẽtũ utile.Similimũ huic ineſt ex cha
melea frutice ſaxoſo:nõ altiore palmo:foliis oleaſtro:bacciſq;.Proximũ fit & e cyci arbore
in ægypto copioſe. Alii ſcrotor â:alii rhibin:alii ſiſimũ ſilueſtre appellât:Ibiq; nõ pridem.&
in hiſpania repẽte prouenit:altitudine oleæ:caule ferulaceo:folio uitium:ſemine uuarum
graciliũ:pallidarũq;.Noſtri eã uocât ricinũ a ſimilitudine ſeminis.Coquit̃ id in aqua:ĩna
tanſq; oleũ tollitur.At iu ægypto ubi abũdat ſine igni & aqua ſale aſperſum exprimit̃: ci
bis fedũ lucernis exile.Amygdalinũ quod aliqui neopũ uocât:ex amaris nucibus arefactis
& in offam contuſis aſperſum aqua & iterũ tuſis exprimit̃. Fit & lauro admixto druparum
oleo.Quidâq; e baccis exprimũt tantũ.Aliis foliis mõ.Alii folio & cortice baccarũ. Necnõ
ſtiracẽ addũt : alioſq; odores.Optima laurus ad id latifolia:ſilueſtris:nigra baccis. Simile ẽ
e myrto nigra:& hæc latifolia melior. Tundũtur bacce aſperſæ calida aqua:mox decoquũ
tur.Alii foliorũ molliſſima decoquũtur in oleo:& exprimunt.Alii deiecta ea in oleũ prius
ſole maturant.Eadẽ rõ & in ſatiua myrto:ſed ꝑfertur ſilueſtris:minore:ſemine: quã quidã
oxymirſinẽ uocât:alii chamemyrſinẽ:quia coronæ habet ſimilitudinẽ. Hæc eſt enĩ breuis
fruticoſa.Fit & ex citro:cupreſſo:nucibuſq; iuglâdibus:quod carynon uocât. Malis cedri
quod cedreleon.Ex grano quoq; gnidio purgato ſemine & ruſo.Itẽ lẽtiſco. Nã & cyprinũ
etiã:e glandẽ ægyptia ut fieret odorũ cauſa dictum eſt.Indi etiã ex caſtaneis & ſiſama atq;
oriza facere dicũtur. Ichthiophagi e piſcibus.Inopia cogit aliqñ luminũ cauſa & e platani
baccis fieri aqua & ſale maceratis.Et oenãthinũ fit de ipſa oenethæ:ut dictũ eſt in unguen
tis:Gleucino muſtũ incoquit̃ uapore lento.Ab aliis ſine igne circũdatis uinaceis diebus. x
xii.bis ſingulis promixtis.Cõſumiturq; moſtũ oleo.Alii nõ ſanſucũ tantũ admiſcẽt:ſed ẽt
precioſiora odoramẽta.Et in gymnaſiis quoq; cõditur odoribus:ſed uiliſſimis. Fit & de aſ
phalto:calamo:balſamo:yri:cardamomo:meliloto:nardo gallico:panace:ſanſuco:helenio:
cinami rapice:oĩum ſuccis in oleo maceratis expreſſiſq;.Sic & rhodinũ e roſis:iuncinum e
iunco:quod eſt roſaceo ſimilimũ.Itẽ hyoſcymo:lupinis:& narciſſo.Plurimũ aũt in ægypto
e raphani ſemine aut gramine harbæ quod cortinũ uocât.Itẽ e ſiſama & urtica:quod agro/
ſtinũ appellant.E lilio & alibi fit ſub diuo ſole:luna:pruina maceratũ.ſuis hærbis cõponũt
inter cappadociã & ſeleuciã:quod ſeleuticũ appellât:neruis admodũ utile. Sicut in italia e
gũmi.E pice fit quod picinũ appellât : cũ cõcoquitur uelleribus ſupra halitũ eius expanſis
atq; expreſſis.Probatum maxime e brutia.Eſt enĩ pinguiſſima & reſinoſiſſima. Color oleo
fuluus ſpõte naſcitur in ſyriæ maritimis:quod eleomeli uocât.Manat ex arboribus pĩgue
craſſius melle reſina tenuius:ſapore dulci:& hoc medicis. Veteri quoq; oleo uſus eſt ad q̃/
dam genera morborũ.Exiſtimatur & ebori uindicando a caric utile eſſe.Certe ſimulacrum
ſaturni romæ intus oleo repletum eſt.

De amurca. Ca. VIII.

Vper oĩa autẽ celebrauit amurcã laudibus Cato.Dolia olearia cadoſq; illa imbui:
ſ ne bibant oleũ.Amurca ſubigi areas terendis meſſibus ut formicæ rimeq; abſint.
Quin & lutũ parietũ & tectoria & pauimẽta horreorũ frumẽti: Veſtiarũ ẽt cõtra te
redines:ac noxia aĩalia amurca aſpergi.Semina frugũ perfundi.Morbis quadrupedum ar
borũ quoq; mederi illa efficaci ad ulcera interiora humani quoq; oris.Lora etiam ac:coria
oĩa & calceamina axeſq; decocta ungi atq; æramẽta contra eruginẽ.Coloriſq; gratia elegã
tioris & totã ſupellectilẽ ligneã:ac uaſa fictilia in quis ficũ aridã libeat aſſeruare.Aut ſi fo/

lia baccasq; & uirgas myrti aliud ue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lambendo capra lingua contigerit: de paueritq; primo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. Ca. IX.

Eliq arborū fructus uix specie figura ue nō mō saporibus succisq; totiēs permixtis
r atq; isitis enumerari queūt. Nucū pinearū genera quattuor. Ca. X.

Randissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis: itus exiles nucleos lacuna
g tis includi tornis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alterū tarentinū digytis fragili putamīe auiūq; expositum furto in arbore. Et tertium apium picea satiua nucleorū cute uerius q̄ putamine adeo molli ut simul mādātur. Quartū pitya uocāt e piastris: singularis remedii aduersus tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant. Pinea corona uictores apud isthmum coronantur. De malo cotoneo. Ca. XI.

Is proxima āplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta īsula
h aduecta. Incuruatos trahunt ramos: phibētq; crescere parentē. Plura eorū genera. Chrysomella incisuris distincta: colore ad aurū īclinato. Quæ cādidiora nostrata cognominata odoris præstantissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodē genere strutea odoratius uibrant: serotino puētu. Præcocia uero mustea. Struteis aūt cotonea insita suū genus fecere muluianū quæ sola ex iis uel cruda mādūtur. Oīa iā & uirorū salutatoriis cubilibus īclusa simulacris noctiū cōsiis īposita. Sūt præterea siluestria parua e struteis odoratissima ī sepibus nascētia. Mala appellamus quāq̄ diuersi psica & granata: quæ in punicis arboribus nouē generum dicti sunt. His acinus sub cortice intus. Lignū illis ī corpore. Necnō & quædā e pyris libralia appellata amplitudinē sibi ponderis noīe asserunt.

De persico genera quattuor. Ca. XII.

Ed persicorum palma duracius. Nationē habent cognomē gallica & asiatica. post
f autumnum maturescunt: æstate præcocia intra. xxx. annos reperta & primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq;. pomū innocuum expetitur ægris. preciumq; singulis iam tricēni nūni fuere nullius maiore. Quod miremur quia nō aliud fugacius. Longissima nāq; decerpto bidui mora est cogitq; se uenū dari. De pruno genera. xi. C. Ca. XIII.

Ngnes postea turba prunorum uersicolor: nigra: candicans Hordearia appellata
i a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq;. asinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora: cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gēte armeniaca: quæ sola & odore cōmendatur. Peculiariis impudentia nucibus est insitorū quæ faciem parentis succūq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nuciprūa. Et hæc aūt & persica & cærina ac siluestria ut uuæ autūno cadis cōdita usq; ad alia nascentia ætatem sibi prorogant. Reliquorum uelocitas cito mitescētium transuolat. Nuper in betica malina appellari ceperunt malis insita: & alia amygdalia amygdalis. His itus ī ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomū ingeniosius geminatum est. In peregrinis arboribus dicta sūt damescena a syriæ damasco cognominata: iam pridiem in italia nascentia grandiore quāq̄ ligno: & exiliore carne: nec unquā in ruga siccata quando soles sui desunt. Simul dici possūt populares eorum mixæ: quæ & ipsæ nunc cœpere romæ nasci īsitæ sorbis. In totum quidē persica peregrina etiam asiæ græciæq; esse ex nomine ipso apparet: atq; ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubiq; nasci certum est. Quo magis miror huius pomi mentionē a Catone non habitam: præsertim cum condenda demonstraret quædam etiam siluestria. Nā psicæ arbores sero & cum difficultate trāsiere ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab egypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni: & pœnarum causa a regibus translata: & in ægyptum terra mitigata: Id enim de persea diligentiores tradunt: quæ in totum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra orientē nasci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex perside propter supplitia translatā: sed a Perseo memphi satam. Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui. Semper autem folia habet & poma subnascentibus aliis. Sed pruna quoq; omnia post catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum genera. xxix. Ca. XIIII.

m Alorũ plura sunt genera. De citreis cũ sua arbore diximus. Medicá aũt græci uo-
cant patriæ noie. Aeq; peregrina sũt zinzipha & tuberes: quæ & ipsa nõ pridé uene
re í italiá. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius qué cõsulẽ uidimus ꝑmus utraq;
attulit Diui Augusti nouissimis téporibus í castroꝝ aggeribus sata baccis similiora quam
malis. Sed aggeribus ꝓcipue decora: q̃m & í tecta iá siluæ scãdũt. Tuberũ duo genera. Cá-
didũ & a colore sericũ dictũ pene peregría. Sũt & í uno italiæ agro ueronési nascentia: q̃ la
nata appellãtur. Lanugo ea obducit. Struteis q̃dé ꝑsicisq;. Plurimis tamé peculiaræ nomen
dedit nulla alia comẽdatiõe ísignibus. Reliqua cur pigeat nomíati ídicare? cũ cõditoribus
suis eterná ꝓpagauerít memoriá: táquá ob egregiũ aliq̃d í uita factũ? Ni fallor apparebit
ex eo ígeniũ íserendi: nihilq; tá paruũ eẽ q̃d nõ gloriá parere possit. Ergo habét originem a
Matio Gestioq; & Manlio: ité Claudio a q̃bus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente
appiana sũt cognoíata: Odor ẽ his cotoneoꝝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus.
Ac ne q̃s id ambitu ualuisse claritatis & familiæ putet: sũt & sectiana ab íuẽtore libertio in
signia rotũditate. Cato adiicit q̃riana: & quæ tradit í doliis cõdi scãtiana: Oíum aũt nupri-
me adoptata sũt ꝑua gratissimi saporis quæ petisia nomíantur. Prías nobilitauere camería
& græcula. Cætera e causis traxere nomé. Germanitatis cohærẽtia & gemella nũquá singu
la í fœtu. A colore serica: cognatiõe melappia: mustea a celeritate mitescẽdi. Quæ nũc meli
mella dicũtur a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis í rotũditaté circũacti. Hæc í epi
ro primũ ꝓuenisse argumẽto sũt græci: q̃ epirotica uocát. Mãmarũ effigie ortomastica. A
cõditiõe castrati seminis: quæ spadonia appellãt. Belgemella a foliis. Foliũ ení unũ aliquan
do & gẽinũ erũpit e latere medio. Celerríe í rugas marcescũt preãnutia. Stolide tumét pul
monea: Sũt q̃bus sanguíeus ẽ color: origíe ex mori ísitu tracta. Cũctis uero q̃ fuerũt ac so-
le ꝑtes rubẽt. Sũt & parua grati saporis: atq; ẽt acutiora odore siluestria. Id peculiare ipro-
bitatis & acerbitatis cõuitiũ: & uis tãta ut acié: gladii ꝑstrigat. Dacis ferme uilissimis nomẽ
q̃q; ꝑmis. aduẽtu decerpiq; ꝓperãtibꝰ. De pyris & ísitoꝝ uarietate. Ca. XV.

e Adem causa in pyris taxatur: superba cognomine: Parua hæc: sed ocissima. Cunctis
auté crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: quoniam tãta uis succi abũ
dat. Lactea hæc uocantur in his: quæ alis colore nigro donant syriæ. reliquorũ no-
mina aliter in aliis atq; aliis locis appellantur. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos
nobilitauere. Decumiana & ex eo tractum q̃ pseudo decimianum uocant. Dolobelliana lõ
gissimi pediculi. pompeiana cognomine mãmosa: liceriana: seueriana & quæ ex iis nata sũt
tyriániana. Post autũnalia acciduo sapore iucunda. Tiberiana appellatur. quæ maxime Ti
berio principi placuere. Colorantur magis sole: grandescuntq; alioquin eadem essent quæ
liceriana longitudine pediculi distãtia. Fauoniana rubra. Paulo superbis maiora. Lateriana
anitiana. Prime nomina habent serissima omnium amerina: picentina. numantina: alexan-
drina: numidiana: græca: & in iis tarentina: signina: quæ alii a colore testacea appellãt: sicut
onychina purpurea. Ab odore myrrapia laurea: nardina. A tempore hordearia. A collo am
pullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In creta nominũ cau-
sa est barbaricisq; ueneriisq;: quæ colorata dicunt. Regiisq; quæ minimo pediculo. Sessilia
patriciis uoconiis uiridibus oblongisq;. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta
qui & sementina & mustea nominat. Pars hæc uitæ iampridem peruenit ad columen exper
tis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanũ: cera
sis ulmũ dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari potest: nullum certe pomum nouum diu iá
ínuenitur. Neq; omnia in sita misceri fas est sicut nec spinas inseri: quando fulgura expiari
nõ queunt. Facile quoq; genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronunciantur. Tur-
binatior pyris figura. In iis serotina ad hyemen usq; ad matré pendent gelu maturescentia
Græca: ampullacea: laurea: sicut in malis amerina. scantiana. Conduntur uero pyra ut uuæ:
ãc totidem modis: non aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq; uini.
Similiter iis ægris medentes in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atq; plumẽtarii ui-
cem amplent: quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. Ca. XVI.

i N uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. pomaria in loco frigido ac sic
co contabulari. Septemtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros speculari-
bus arcere. Aquilonis quoq; afflatu poma deturpante. Colligi mala post æquino-

ctium autumnale: neqꝫ ante .xvi. lunam: neqꝫ ante primā horā. Cadiua ſeparari ſtramētis: ſtoreis: paleis ue ſuſterni. Rara componi: ut limites parui ſpiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare: meli mella minime:

De cotoneis pyris & ſorbis. Ca. XVII.

c Otoneis interclusis ſpiramentum omnē adimendum: aut incoqui melle ea: immergi ue oportere. punica aqua marina feruente indurari: mox triduo ſole ſiccata: ita ne nocturno rore contingantur ſuſpendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ ſeruari iubet & ĩmatura obrui terra in ollis fundo effracto: ſed ſpiritu excluſo: ac ſurculo pice. Sic etiam creſcere amplitudine maiore qua poſſint ĩ arbore. Cætera mala foliis ficulneis prærterꝗ cadiuis ſingula conuolui: ciſtiſqꝫ uitilibus condi uel creta. figulinarum illini. pyra in uaſis fictilibus picatis inuerſis obrui inter ſcrobes. Tarentina ſeriſſime legi. Anitiana ſeruari & in paſſo. Sorba uero & in ſcrobibus gypſato opculo duū pedum terra ſuperinducta in loco aprico inuerſis uaſis: & in doliis ut uuas cum ramis ſuſpendi. E proximis auctoribus quidam altius curam petūt: putariqꝫ ſtatim poma ac uites ad hunc uſum præcipiunt decreſcente luna. Poſt horam diei tertiam cælo ſereno aut ſiccis a uentis. Similiter delegi & ex locis ſiccis: & ante perfectam maturitatem: addito ut luna infra terram. ſit uuas cum maleolo ſarmentis ut duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti ſuſpendi: excluſa omni aura operculo & gypſo. Sic & ſorba & pyra illitis oium ſurculis pice. Dolia procul ab aqua eſſe. Quidam ſic cum palmite in gypſo condunt: capitibus eius ſcyllæ infixis utrinqꝫ. Alii etiam uina habentibus doliis: dum ne cōtingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio ſeruare malunt. Pleriqꝫ uero in ſcrobe duum pedū altitudinis harena ſubſtrata: & fictili opculo: dein opto. Certa quidam etiam figulina uuas alinunt: ſiccataſqꝫ ſole ſuſpendunt: in uſu diluentes cretam. Eandē pomis in uino ſubigunt Mala uero generoſiſſima eadem ratione cruſtant gypſo uel cæra. Quæ niſi maturauerint: incremento calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cū ſurculis: eoſqꝫ in medullam ſambuci abditos obruunt: ut ſupra ſcriptum eſt. Aliis ſingulis malis pyriſqꝫ ſingula uaſa ſic tilia aſſignant: opcula eorum picata dolio iterum includunt. Necnō aliqui in floccis capſiſqꝫ quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis ſictinlibus. Aliqui & in ſcrobe ſubiecta harena. ita ſicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cæra pontica illita melle demergant. Columella auctor in puteos ciſternas ue in fictilibus uaſis pice diligenti cura illitis mergi Liguria maritima alpibus proxima uuas ſole ſiccatas iūci faſciis inuoluit: cadiſqꝫ conditas gypſo includit. Hoc idem græci platani foliis: aut uitis ipſius: aut fici uno die in umbra ſiccatis: atqꝫ in cado uinaceis interpoſitis. Quo genera coa uua & berritia ſeruantur nullius poſteritati poſtferendæ. Quidam ut has faciant in cinere lexiuio tingunt protinus quā detraxere uiribus. Mox in ſole ſiccant. Tum foliis ut ſupra dictum eſt inuolutas uinaceis ſtipant. Sunt qui malunt uuas ìn ſcobe ramentiſqꝫ abietis: populi: fraxini: ſeruare. Sunt qui ſuſpēdi procul malis: protinuſqꝫ in granariis iubeant: quoniā optime ſit operimento puluis pēſilibus. Contra ueſpas remedio eſt oleo aſpergi ex ore ut de palmis diximus.

De ficis genera .xxix. Ca. XVIII.

e Reliquo genere pomorum ficus ampliſſima eſt. Quedā & pyris magnitudine æmula De ægyptiæ cypriæqꝫ miraculis retulimus inter externas. Iudea rubet oliuæ magnitudine rotundior tantū ſapore meſpeli. Alexandriam hanc ibi uocant: craſſitudine cubitali ramoſam: materia calidam: lenta ſine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: ſed moli. Oneſicritus tradit in hyrcania multū noſtris eē dulciores: fertilioreſqꝫ: utqꝫ modios .cclxx. ſingulæ ferant. Ad nos ex aliis tranſire gentibus chalcidicæ: quarum plura genera. Siquidem & lydiæ quæ ſunt purpureæ: & mamillanæ ſimilitudinem māmarum habent. Et calliſtrutiæ partim ſapore præſtantiores fincorum omniū frigidiſſimæ. Nam de africanis quas multi præferūt cūctis magna quæſtio ē: cū id genus in africam nuperime tranſierit: patriæ nomē optinēt. Nā alexandriæ enixiores. Cādicans terina cognomine delicata. Nigra & rhodia ē æ tyburtina de præcocibus. Sūt & auctorū noīa iis. Liuiæ Pōpeiæ ſiccatæ hæ ſolæ ĩ annuos uſus aptiſſimæ cū mariſcis: & quas harūdinei folii macula uariat. Eſt & herculanea & albicerata: & aratia alba: pediculo minimo latiſſima. Primo autē prouenit porphyritis lōgiſſimo pediculo. Comitatur eā e minimis & uiliſſimis popularis dicta. Cōtra nouiſſima ſub

hyme maturat chelidonia. Sũt præterea eadẽ ſerotinæ & præcoces bifere alba ac nigra cum
meſſe uĩdemiaq; matureſcẽtes. Serotinæ & a corio appellatæ duro Ex chalcidicis quaſdã
trifero ꝓuentu. Tarenti tãtum prædulces naſcũtur: quas uocant onas. Cato de ficis feren-
dis ita memorat. Ficus mariſcas ĩ loco cretoſo aut apto ſerito. In loco aũt craſſiore aut ſter
corato africanas: ſed & herculaneas ſagũtinas hybernas: telianas atras pediculo longo. Po-
ſtea tot ſubire nomina atq; genera: ut uel hoc ſolũ æſtimãtibus appareat mutatã eẽ uitam.
Sũt & hybernæ qbuſdã ꝓuintiis: ſicuti meſiæ: ſed arte nõ natura. Paruaꝝ gẽus arboꝝ poſt
autũnũ fimo cõtegũt: deprehẽſaſq; ĩ his hyeme groſos: quæ mitiorẽ cælo refoſſæ cũ arbore
atq; ĩ lucẽ remiſſæ nouos ſoles alioſq; q̃ quibus uixere: auidæ tanq̃ iterũ naturæ accipiunt:
& cũ uenientiũ flore matureſcũt: alieno ꝑcoces ãno: in tractu uel gelidiſſimo. Sed a Catone
appellata iã tũ africana ãmonet & africæ ad ĩgnẽs documẽtũ uſo eo pomo. Nãq; perniciali
odio carthaginis flagrãs: nepotũq; ſecuritatis anxius: cũ clamaret ĩ oĩ ſenatu carthaginẽ de
lendã: attulit quodã die ĩ curia ꝑcocẽ ex ea ꝓuintia ficũ. Oſtẽdenſq; patribus ĩterrogo uos
ĩquit qñ hoc pomũ demptũ putatis ex arbore? Cũ inter oẽs recẽs eẽ cõſtaret. Atq tertiũ in
quit ante diẽ ſcitote decerptũ carthagine: tã ꝓpe a muris habemus hoſtẽ: Statiq; ſũptũ eſt
punicũ tertiũ bellũ: quo carthago deleta ẽ. Quãq̃ Catone ãno ſequẽte rapto. Quid primũ ĩ
eo miremur? curã ĩgenii: an occaſionẽ fortuitã: celeritatẽq; curſus: an uehemẽtiã uiri? Sup
oĩa equidẽ ẽ quo nihil equidẽ duco mirabilius: tantã illã urbẽ & de terrarũ orbe p.cxx. ãnos
urbis æmulã unius pomi argumẽto euerſã. Quod nõ trebia aut traſimenus nõ cãnæ buſto
ĩſignes romani noĩs ꝑficere potuere. Nõ caſtra punica ad tertiũ lapidẽ uallata. Porteq; coli
næ adeqtans ipſe Hãnibal. Tãto ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit. Colit ficus ar
bor ĩ foro ipſo ac comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi cõditis. Magiſq; ob memoriã ei⁹
quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata: qm̃ ſub ea ĩuenta ẽ lupa ĩfãtibus præ
bens rumẽ. Ita enĩ uocabãt mãmã. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ ĩ comitũ ſpõte trãſiſ-
ſet. Adacto nauigio ilico areſcit. Rurſuſq; cura ſacerdotũ ſerit. Fuit & ante ſaturni ædẽ ur
bis anno ducenteſſimo ſexageſimo ſublata ſacro a ueſtalibus facto cũ Siluani & Iſidis ſimu
lacrũ ſubuerteret. Eadẽ aũt fortuito ſato adiuuit ĩ medio foro: quaſi ſidẽtia ĩperii fũdamẽ
ta oſtẽto fatali. Quæ Curtius maximis bonis hoc ẽ uirtute ac pietate ac morte ꝑclara exple
uerat. Aeq; fortuita eodẽ loco ẽ uitis atq; olea umbræ gratia. ſedulitate plebeia ſatæ. Ara
ĩde ſublata gladiatorio munere Diui Iulii: qđ nouiſſime pugnauit ĩ foro. Admirabilis eſt
pomi huiuſce feſtinatio unius ĩ cũctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione. Ca. XIX.

Aprificus e ſiluestri genere ficus nunq̃ matureſcens: ſed quod ipſa non habet aliis
c tribuens: quoniam ẽ naturalis cauſarum tranſitus: atq; e putreſcentibus idẽtidem
generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc eſt putri eius
tabe ex qua nati ad cognatam uolant: morſuq; ficorum crebro hoc eſt auidiore paſtu ape
rientes ora earum. atq; ita penetrantes intus ſolem primo ſecum inducũt: cerealeſq; auras
ĩmittũt foribus a ptis. Mox lacteũ humorẽ: hoc ẽ ĩfantiam pomi abſumũt. quod fit & ſpon
te. Ideoq; ficetis caprificus ꝑmittitur ad rationẽ uenti: ut flatus euolantes in ficos ferat. In
de repertũ ut illatæ quoq; aliunde & inter ſe colligatæ iniicerent fico. Quod ĩ macroſo &
aqlonio ſitu nõ deſideratur: quoniã ſponte areſcũt loci ſitu: rimiſq; eadẽ quæ culicũ opera cã
perficit. Necnõ ubi multus puluis: quod euenit maxime frequenti uia appoſita. Namq; &
pulueri uis ſiccandi: ſuccũq; lactis abſorbẽdi: quæ ratio puluere & caprificatiõe hoc quoq;
præſtat: ne decidant abſumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoſo. Fi-
cis mollis omnibus tactus. Maturis frumenta intus: Succus matureſcentibus lactis per co-
ctis mellis. Seneſcunt in arbore. Anuſq; diſtillant. Gummi lachrymam ſiccant. Honos lau-
datas ſeruat in capſis. Ebuſo inſula preſtantiſſimas ampliſſimaſq;: & mox in marrucinis. At
ubi copia abundat implentur orcæ: in aſia cadi: aut in ruſpina africæ urbe: paniſq; ſimul &
obſonii uicem ſiccate implẽt: utpote cum Cato cibaria ruris operariis iuſta ceu lege ſãtiẽs
minui iubet perfici maturitatem: cum & obſonii uicem habeant recentes ficus. Salis ſicca-
tis & caſei loco ueſci nuper excogitatum eſt. Ex hoc genere ſunt ut diximus cottona & ca-
ricæ: quæq; conſcedenti naui aduerſus parthos omen fecere. M. craſſo uenales predican
tis uoce cauneæ. Omnia hæc in albenſe rus e ſyria intulit. L. Vitellius qui poſtea cẽſor fuit:
cum legatus in ea prouintia eſſet nouiſſimis Tiberri Cæſaris tẽporibus.

De mespelis & eorum geñeribus tribus. Ca. XX.

Alorũ priorũq; generi adnumerẽt iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera: an
m thedon: setania: Tertiũ degenerat. Antedoni tametsi similius ẽ qđ gallicũ uocãt: se
taniæ tñ maius pomũ. Cãdidi usq; acini: molliore lingno. Anthedõi cæteris minus
pomũ: sed odore præstãtius: & qđ diutius seruet. Arbor ipsa de ãplissimis. Folia anteq; deci
dant rubescunt. Radices multæ atq; alte: & ideo ĩextirpabiles. Nõ fuit hæc arbor in italia
Catonis æuo. De sorbis genera quattuor. Ca. XXI.

Orbis quadruplex differentia. Aliis enĩ eorũ rotũditas mali. Aliis turbinatio pyri.
s Aliis ouata species: ceu malorũ aliquib⁹. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iu-
cũda. Cæteris uini sapor. Generosissima q̃bus circa pediculos folia. Quartũ genus
torminale appellãt: remedio tãtũ ꝓbabile. Assiduũ ꝓuẽtu: minimũq; pomo arbore dissimili
foliis pene platani. Nõ ferũt ãte trimatũ ex ullo genere. Cato & sorba sapa cõdi iubet. Ab
iis locũ ãplitudĩe uidicauerũt q̃ cessere auctoritati. De nuce iuglãde. Ca. XXII.

Vces iuglãdes quãq̃ & ipsæ nuptialiũ fescẽninoꝝ comites: multũ pĩeis mĩores uni
n uersitate. Eadẽq;: portiõe ãpliores nucleo Necnõ & honor his nature peculiaris: ge
mino ꝓtectis opormẽto: puluinati primũ calicis. mox ligne putaminis. Quæ cã eas
nuptiis fecit religiosas tot mõis fœtu munito qđ ẽ uerisimilius: quã q̃a cadẽdo tripudium
sonũ ue faciant. Et has e ꝑside a regibus trãslatas ĩdicio sũt græca nomĩa. Optimũ q̃ppe ea
rũ genus ꝑsicũ atq; basilicõ uocãt: Et hæc fuere prima noĩa. Carion a capitis grauedine ꝓp
ter odoris grauitatẽ cõuenit dictũ. Tĩgũtur cortice eaꝝ lanæ: & ruffatur capillus primũ ꝓ
deuntibus nucleis: Id cõpertũ ĩfectis tractatu manibus. Pinguescũt: uetustate. Sola differẽ
tia generũ ĩ putamĩe duro fragili ue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solũ hoc pomũ
natura cõpactili operimẽto clausit. Nãq; sũt bifide putaminũ carinæ. Nucleorũq; illis qua
dripartita distincto lignea ĩter cursante mẽbrana. Cæteris q̃cq̃d ẽ solidũ ẽ. Vt ĩ auellanis &
ipso nucũ genere: quas antea abelliuas patrio noĩe uocabãt. In asiã græciãq; e ponto gene
re: & ideo põticæ nuces uocãt Has quoq; mollis ꝓtegit barba. Sed putamini nucleisq; soli
da rotunditas inest. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis ĩtus in uẽnte medio. Tertia ab iis natu
ra amygdalis tenuiore: se simili iuglãdiũ sũmo operimẽto. Itẽ secũdo putaminis. Nucleus
dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit ĩ italia Catõis ætate dubitat: q̃m
græcas noĩat: q̃s q̃dã & ĩ iuglãdiũ genere seruãt. Adicit ꝑterea auellanas: & galbas: prenesti
nas. quas maxĩe laudat: & cõditas ollis ĩ terra seruari uirides tradit. Nũc thasiæ & albenses
celebrãtur: & tarẽtinarũ duo genera: fragili putamĩe: ac duro. Quæ sũt ãplissime: & minĩe
rotũdæ. Præterea molluscæ putamẽ rũpẽtes: Sũt q̃ honori nomẽ ĩterpretẽtur: & Iouis glã
dẽ esse dicũt. Nuper cõsularẽ uirũ audiui biferas & iuglãdes nuces se habere ꝓfitẽtẽ. De pi
statiis & ipsi retulimus. Et hæc aũt idẽ Vitellius ĩ italiã primus ĩtulit eodẽ tẽpore. Simulq;
in hispaniã Flaccus põpeius eques romanus. qui cum eo militabat.

De castaneis genera. octo. Ca. XXIII.

Vces uocamus & castaneas: quãquam accomodatiores glandium. generi. Armatũ
n iis echinato calice uallum: quod inchoatum glandibus. Mirũq; uilissima esse quæ
tanta ocultauerit cura naturæ. Trini quibusdã partus ex uno calice. cortexq; lẽtus
Proxima uero corpori mẽbrana: & in. iis & in nucibus saporem ni detrahatur infestat. Tor
rere has in cibis gratius modulantum. laturas præstanti ieiunio fœminarum quãdam ima-
ginem panis. Sardibus cæ prouenere primum. Ideo apud grecos sardianos balanos appellãt
Nam Diuus Tiberius postea balanum nomẽ imposuit excellentioribus satu factis. Nunc
plura earum genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura Rotundior q̃
balanitis uocatur purgabilis maxime: & sponte prosiliens. Pura & plana est ex eis & salaria
na. Tarentina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in ĩsitis
meterana: quam rubens: cortex præfert triangulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocã
tur. Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapolis. Cæteræ suum paulo gignũtur:
scrupulolæ corticis: intra nucleos quoq; ruminatione.

De siquilis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. Ca. XXIIII.

Aud procul abesse uidentur: & prædulces siliquæ: nisi q; in his cortex ipsæ mandit.
h Digytorum hoĩs longitudo illis: & interĩ falcata pollicari latitudine. Glandes ĩter
poma numerari nõ possunt. Quã ob rẽ in sua natura dicentur. Reliqua carnosi sunt

generis: eaq; baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedõibus & alia:
acinis ĩter cutẽ succũq; alia myxys: alia baccis: ut oliuis. Moris succ⁹ ĩ carne uiosus: trini co
lores: candidus primo: mox rubens maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima matu
rescunt. Tingunt manus succo. Maturæ ruunt: acerbæ minime. In hac arbore ingenia pro-
fecerunt: nec nominibus: nec insitis: nec alio modo q̃ Pompeii Magnitudine differunt mo
ra ostiensia: & tusculana. Romæ nascuntur & in rubis multũ differẽte callo. Aliud corpus
ẽ e terrestribus fragis. Aliud congeneri eorum unedõi: quod solũ pomũ similie frutici ter
ræq; gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterq; flolret subnascens:
& prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis ĩter auctores nõ constat. Pomũ ĩhonorum: ut
cui nomen ex argumento sit uinũ tantum edendi. Duobus tamẽ hoc nominibus appellant
græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidem esse genera & apud nos. Alio noĩe
arbutus uocatur. Iuba auctor est quĩquagenũ cubitorũ altitudine in arabia esse eas. Acino
rũ quoq; magna est differentia. Primũ inter uuas ipsas callo. teneritate: crassitudine: ĩterio
re ligno aliis paruo: & aliis etiã gemino qui minime feraces musti. Plurimũ uero differunt
hederæ sabuciq; acini. In figura etiã punici angulos quippe soli: nec cutis ulla singulis: præ
ter cõmunẽ quæ est candida: totisq; succus & caro est iis præcipue quibus paruulũ inest li-
gni. Magna & baccis differentia. Aliæ nãq; sunt oliuis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia
myrtis: lentisco. Aquifolio enĩ ac spinæ sine succo. Medioq; etiam non genere ĩter baccas
acinosq; cerasis. Pomum iis primo cãdidũ: & fere oĩbus baccis: mox aliis uirescit: ut olliuis:
lauris. Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo. Ca XXV.

Erasi ante uictoriam mithridaticã. L. Luculli nõ fuere in italia. At urbi anno sexcen
c tessimo octogesimo is primũ uexit e ponto: annis. cxx. trans oceanum ĩ britaniam
puenire. Eadem ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorũ apronia
na maxime rubent. Nigerrima sũt ut actia. Cæciliana uero & rotũda. Iulianis gratus sapor:
sed pene tantũ sub arbore sua: adeo teneris: ut gestatũ nõ tollerant. Principatus duricianis
quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis ẽt rheni. Tertius is colos e
nigro ac rubenti uiridiq; similis maturescentibus semp. Minus quinquenio ẽ q̃ pdire quæ
uocãt laurea: nõ ingratæ amaritudinis insitæ ĩ lauro. Sunt macedõica paruæ arboris raroq;
tria cubita excedentis. & minore etiã nũc frutice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis co-
lono gratiã annuã refert. Septẽtrione frigidisq; gaudet. Siccatur ẽt sole: cõditurq; ut oliua
cadis.

De corno & lentisco. Ca. XXVI.

Væ cura & cornis atq; lentisco adhibetur: ne quid nõ hominis uentri natum esse ui
q deatur. Miscentur sapores: & alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terreq;
cæli tractus. Inq; alio cibi genere india aduocatur: ĩ alio ægyptus: cretæ cyrenæ: sin
gulæque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dũmodo omnia deuorat. planius hoc fit ĩ hær
barum natura.

De generibus succorum & odore. Ca. XXVII.

Nterim quæ sũt cõmunia & pomis omnibusq; succis saporũ genera tresdecĩ repe
i riunt: dulcis: suauis pinguis: amarus: austerus: acer: acutus: acerbus: acidus: salsus.
Præter hæc tria genera sunt mirabili maxĩe natura. Vnũ ĩ quo plures pariter sẽtiunt sapo-
res: ut uinis. Nãq; ĩ iis & austerus & acutus & dulcis & suauis: omnes alieni. Alteꝝ ẽ genus
ĩ quo sit & alienus q̃dẽ: sed & suus q̃dã & peculiaris: ut ĩ lacte. Siquidẽ inest ei q̃d tñ iure di
ci nõ põt dulce: & pĩgue & suaue optinẽte lenitate: quæ ipa succedit ĩ saporis uicẽ. Nullus
hic aq̃s: ne succus q̃dẽ ut tñ eo ipso fiat aliquis: ac suũ genus faciat. Sẽtiri q̃dẽ aquæ saporẽ
ullũ succũ ue uitiũ est. Magnũ his omnibus ĩ odore momẽtũ & magna cognatio q̃ & ipse
nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est. Mirum tria naturæ præcipua elementa
sine sapore esse sine odore sine succo: aqua aer ignis.

De succis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura. pomorũ:
& de commendatione fructuum. Ca. XXVIII.

Ergo succorũ uinosus pyro: moro: myrto: Minime quod miremur uuis. At pĩguis
oliuæ: lauro: nuciiuglãdi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis palmis. Aquosus prunis. Ma
gna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uuis nigris.
Idem albis cãdidus. Lacteus in capite ficis: ĩ corpore nõ itẽ spumeus. malis. Nullus persicis
cũ præsertĩ duracina abũdet succo. Sed quis eius ullũ dixerit colorẽ? sua ĩ odore miracula

Malis acutus.Perſicis dilutus.Dulcibus nullus.Nã & uinũ tale ſine odore.Tenue:odora-
tius.Multo ꝑ celerius talia ad uſũ ueniunt q̃ pinguia.Quæ odorata nõ eodẽ ĩ guſtu tene
ra:quia nõ ſunt pariter odos & ſapor.Quã ob rẽ citreis odor acerrimus.Sapor aſperimus
quadãtenus & cotoneis.Nulluſq; odor ficis.Et hactenus ſint ſpẽs ac genera pomoꝝ.Natu
ras arctius colligi par ẽ:Alia ſiliquis gignũtur:ipſis dulcibus:ſemẽq; cõplexis amarũ Cũ in
pluribus ſemina placeant:in ſiliqua dãnent.Alia baccis:quarũ intus lignũ & extra caro:ut
oliuis ceraſis.Aliquarũ intus baccæ:foris.lignum:ut in his quæ in ægypto diximus gigni.
Quæ baccis natura:eadem & pomis.Aliorũ intus corpus & foris lignũ:ut nucum.Alius fo
ris corp⁹ ĩtus lignũ:perſicis:& prunis:uitiũq; cinctũ:fructu cũ fruct⁹ alibi muniatur uitio.
Putamine cladũtur nuces.Corio caſtaneæ:Detragitur hociis.At in meſpelis mãditur.Cru
ſta teguntur glandes.Cute uuæ.Corio & mẽbrana punica.Carne:& ſucco mora conſtant.
Cute & ſucco ceraſi.Quædã ſtatĩ a ligno recedunt:ut nuces & palmæ.Quædã adherẽt ut
oliuæ lauro ꝗ.Quorũdã generi utraq; e natura:ut pſicis.Etenĩ duracinis adhæret corpus:e
lignoq; auelli nequit:cũ in cæteris facile ſepetur.Quibuſdã nec intus nec extra lignũ:ut ĩ
palmarum genere.Aliquorum lignũ.ipſũ in uſum & pomi uicem ut genera myxis:quã in
ægypto gigni diximus.Quorũdam extra gemina geminant uitia:ut in caſtaneis:amygda-
lis:nucibuſq; iuglandibus.Quorũdã natura trigemina ẽ:corpus:deinde lignũ rurſuſq; ſe
mẽ ĩ ligno ut pſicis.quædam inter ſe denſa ut uuæ:ſorba quæ ramos circũdata ex oĩ parte
uuarũ modo degrauãt.Alia.rara ut in perſicis.quædam aliũ cõtinent ut granata.Depẽdẽt
alia pediculis ut pyra.Alia racemis ut uuæ:palmæ.Alia & pediculis & racemis:ut hedere ſã
buci.Alia ramo adhærent ut in lauro quædã utroq; mõ:ut oliuæ.Nã & breues pediculi &
longi.quædam uaſculis cõſtant:ut punica:& meſpila:lotoſ ꝗ in ægypto & euphrate.Iã ue-
ro diuerſa gratia & cõmendatio.Carnæ palmæ placent.Cruſta thebaicæ.Succo uuæ & cari
cæ.Calloipyra ac mala.Corpore melimela.Mora cartilagine.Nuclei grano.quædã in ægy-
pto cute caticæ.Detrahitur hæc ficis uirentibus ut putamen.Eadem in ſiccis maxime pla-
cet.In papyris:& ferulis ſpinaq; alba caulis ipſe pomum eſt.Sunt & ficulni caules In fruti-
coſo genere cum.caule capparis.In ſiliquis uero quod manditur quid niſi lignum eſt.Nõ
omittẽdam ſeminis earũ proprietas.Nam neq; corpus neq; lignũ nec cartilago dici poteſt
neq; aliud nomẽ ĩuenit.

De myrto genera eius.xxix. Ca. XXIX.

ſ Vccorum natura præcipuam admirationem in myrto habet.Quando ex uua omniũ
olei uiniq; bina genera fiunt.Item myrtidanũ ut dixinus.Et alius uſus baccæ fuit
apud antiquos:anteq̃ piper reperietur:libæ optinens uicem.Quodam etiam gene-
roſi obſoni nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatum uocatur.Eadẽq; origiõe apro-
rum ſapor cõmendatur:plerũ ꝗ ad intinctus additis myrtis.Arbor ipſa in europa tetriore
cælo quod e ceraunis montibus incipit.Primum celcei in Elpenoris tumulo uiſa traditur:
græcũq; plei;nomen remanet:quo peregrinam eſſe appares.Fuit ubi nunc roma eſt iam tum
cum conderetur.Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos ſabinoſq; cum proter rap-
tas uirgines dimicare uoluiſſent depoſitis armis pacificatos in eo loco qui nunc ſigna Ve-
neris Claucinæ habet.Cluere enim antiqui pugnare dicebant.Et in ea quoq; arbore ſuffi-
menti genus habetur.Ideo tamẽ electa:quoniam coniunctiõi & huic arbori præeſt Venus.
Haud ſcio an primæua etiã omnium in locis publicis romæ ſata ſit:faridico quidem & me
morabili augurio.Inter antiquiſſima namq; delubra habetur.Quirini hoc eſt ipſius romu
li.In eo ſacræ myrti fuere duæ ante ædẽ ipſam per longum tempus.Altera patricia appella
ta:altera plebeia.Patricia multis annis præualuit.Flacceſcente plebeia exuberans ac læta:q̃
diu ſenatus quoq; floruit:illa ingẽs.Plebeia torrida ac ſqualida.Quæ poſtquã eualuit flac-
ceſcente patricia marſico bello:languida auctoritas patrum facta eſt.ac paulatim in ſte-
rilitatem emarcuit maieſtas.Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quã murtiam uocant.
Cato tria genera myrti prodidit.cãdidam:nigram.coniugalem:fortaſſis a coniugiis ex illo
eluacinæ genere.Nunc & alia diſtinctio ſatiuæ aut ſilueſtris:& in utraq; latifoliæ.In ſilue-
ſtri propria oxymyrſie.Satiuarum genera topiarii faciunt.Tarentinã folio minuto:noſtra-
tem patulo:exoticam denſiſſimo:ſenis foliorum uerſibus.Hæc nõ eſt ĩ uſu.Ramoſa utra
que alia.Coniugalem exiſtimo nunc noſtratem dici.Myrtus odoratiſſima eſt in ægypto.
Cato docuit uinum fieri e nigra:ſiccata uſq; in ariditatem in umbra:atq; ita mulſo indita.

Si non sincentur baccæ oleum gigni. Postea compertum & ex albana uinum fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis macetatæ expressæq;. Folia & per se sic cantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere: ac infrigerãdis sudoribus. Quinimo oleo quoq; mirum dictu inest quidam uini sapor: simulq; pi guis liquor præcipua ui ad corrigenda uina: faccis ante perfusis. Retinet quippe fæcem: nec præter purum liquorem transire patitur: datq; se comitem præcipua commendatione liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori prosunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoq; se rebus inseruit triumphansq; de sabinis postumius Tubertus in consulatu: qui primus omnium ouans in gressus urbem est: quoniam rem leuiter sine cruore gesserat. Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabilemq; arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoq; triumphantes myrtea corona usos. L. piso tradit papyriu Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatum ludos circenses spectare solitum. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

De lauro genera. xiii. Ca. XXX.

Aurus triumphis proprie dicatur: uel gratissima domibus. Ianitrix Cæsarũ pontificumq;: quæ sola & domos exornat: & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphican & cypriam. pompeius Leneus adiecit quam mustaceem appellauit: quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maxime: flaccidoq; & albicante. Delphicam æquali colore uiridiorem: maximis baccis atq; e uiridi rubentibus. Hac uictores delphis coronari: & triumphantes romæ. Cypriam esse folio breui: nigro per margines ibricato crispam. Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt nonnulli sui generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca. Accessit & regia: quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio: baccis gustatu quoq; non aspero. Aliqui negant eandem esse: & suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusq;. Iidem in alio genere bacaliam appellant hanc quæ uulgatissima: est baccarumq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem: eaque dicunt triumphantes uti: nisi id a Diuo augusto cœperit: ut docebimus: ex ea laurum quæ ei missa a cælo minima est altitudine: folio crispo: ac breui quæ inueuitur rara. Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio paruulo: ueluti lacinia folii Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; quantalibet sub umbra solum implet. Est camedaphne siluestris frutex & alexandrina: quam aliqui idæam: alii ippoglotchion. alii damphnem: alii carpophylum: alii hypelatem uocant. Ramos spargit a radice dodrantales topiarii: ac coronarii operis: folio acutiore quam myrti: molliore & candidiore. Maiore semine inter folia rubro. Plurima in ida circa & heracleam ponti nec nisi in montosis. Id quoque quod danaides uocatur genus in nominum ambitu est. Alii enim pelasgum: alii euptalon: alii cephalon. Alexandri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac molliore quam laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os: thuris baccis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lauri in cosica fuisse quod nunc satum & ibi prouenit Ipsa pacifera: ut quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium. Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarumq; untia. Additur litteris: & militum lanceis. pilisque. Faces imperatorum decorat. Ex iis i gremio: Iouis optimi maximi deponitur: quotiens lætitiam uictoria nouam attulit. Idque non quia perpetuo uiret nec quia pacifera est præferenda utique myrto & oleæ est: sed quia spectatissima in monte pernaso. Ideoque etiam grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis teste. L. Fortassis etiam in argumentum: quoniam ibi libertatem publicam: is meruisset: lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso. Et quia satarum receptarumque in domos fulmine. Sola non icitur. Ob has causas equidem crediderim honorem eis habitum in triumphis potius q̃ quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio ut tradit Massurius. Adeoque in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est: ut ne propinciandis quidem numinibus accendi ex iis altaria aræ ue debeant. Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu: & quadam detestatione. Interaneorum etiam uitia & neruorũ ligno torquente. Tiberium pricipem tonante

cælo coronari ea solitũ ferũt cõtra fulminũ metus: Sed & circa Diuum Augustum euenta eius digna memoratu. Namq; Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomẽ accepit: cũ pacta esset illi Cæsari: gallinã conspicui candoris sedenti aquilla ex alto abiecit in gremiũ illesam. Intrepideq; mirãti accessit miraculũ: qm̃ tenentẽ rostro laureũ ramũ onustum suis baccis. Cõseruari alitem & sobolẽ iussere aruspices: ramũq; eũ seri: ac rite custodiri. Quodq; factum est in uilla Cæsarũ fluuio tiberi imposita iuxta nonũ lapidẽ flãmina uia quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; silua prouenit. Ex ea triũphans postea Cæsar laurum in manu tenuit. coronãq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti. Traditusq; mos est ramos: quos tenuerũt serendi. & durant siluæ nominibus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triũphalibus. Vnus arborũ latina lingua nomen imponitur uiris. Vnius folia distinguuntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impositum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi silua lauri fuit Eadem purificationibus adhibetur: testatũq; sit ob iter & ramo eam seri: quoniam dubitauere. Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVI.

PROEMIVM.

Siluestrium arborum naturæ.

p OMIFERAE arbores quæq; mitioribus succis uoluptatem primæ cibis attulerunt: & necessario alimento delitias imiscere docuerũt. Siue ille ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & cõnubio: Idq; minus etiam feris uolucribusq; dedimus: intra prædictas cõstant. Primum erat narrare glandiferas quoque: quæ primo uictum mortalium aluerut nuntrites inopis ac feræ sortis: ni præuerti cogeret admiratio usu cõperta: quænam qualisq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septẽtrionalis regionis arboribus. Ca. II.

d Iximus & in oriente quidẽ iusta oceanũ cũ plures ea necessitate gentes. Sunt uero & in septẽtrione uisæ nobis caucorum: qui maiores: minoresq; appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dierũ noctiumq; singulariũ interuallis effusus in ĩmẽsum agitur oceanus æternam operiens rermu naturæ controuersiam: dubiũq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gẽs tumulos obtinet altos: aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus. casis ita ĩpositis: nauigãtibus similes: cũ integant aquæ circũdatæ naufragiis. Cũ uero recesserint: fugiẽtes cũ mari pisces circa tuguria uenãtur. Nõ pecudes hos habere nõ lacte ali: ut finitimos. Ne cũ feris quidẽ dimicare cõtingit omni procnl abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectunt ad pretexanda piscibus retia. Captũq; manibus lutũ uentis magis q̃ sole siccãtes. Terra cibos & rigentia septẽtrione uiscera sua urũt. Potus non nisi ex hymbre seruato scrobibus in uestibulo domus. Et eæ gẽtes certe si uincantur hodie a populo ro. seruire se dicũt. Ita est ꝑfecto: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud in siluis miraculũ in tota reliqua germania referunt: adduntq; frigori unbras: altissime tamen. Haud procul supradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa optinent quercus maxima auiditate nascẽdi suffossæq; fluctibus aut propulsæ flatibus uastas cõplexu radicum insulas secũ auferunt. Atq; ita libratæ stantes nauigant ingentiũ ramorum armamentis. Sæpe territi classibus nostris: cum uelut de industria fluctibus agerent ut in prospectu stantes noctu: inopesq; remedii illæ prœliũ nauale aduersus arbores mirent.

De hyrciniæ silue magnitudine. Ca. III.

i N eadẽ septẽtrionali plaga hyrciniæ silue roboꝝ uastitas itacta & cõgenita mundo prope ĩmortali sorte miracula excedit. Vt alia omittãtur fide caritura. Constat attolli colles occursantiũ inter se radicũ: repercussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixãtes curuari portarũ patientiũ modo ut turnas equitũ transmittant. De glandiferis. Ca. IIII.

g Landiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica:corona & qui frondea corona donati. Ca. V.

Inc ciuicæ coronæ militũ uirtutis insigne clarissimũ.Iãpridẽ uero & clæmẽtiæ ĩpe
h ratorũ postq̃ ciuiliũ bellorũ ꝓfanatiõe meritũ cœpit uideri ciuẽ nõ occidere.Cedũt
iis murales uallaresq;:& aureæ:q̃q̃ ꝑcio antecedẽtes.Cedũt & rostratæ:q̃uis in duo
bus maxime ad hoc æui celebres.M.Varrone piraticis bellis dãte magno Põpeio.Itẽq;.M.
Agrippa tribuẽte Cæsare e siculis:quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauiũ tribunali
ꝑfixa foro decus erãt:ueluti populo ro.corona ĩposita.Postq̃ uero tribuuitiis seditionib⁹
calcari ac pollui cœpere:postq̃ uires ex publico in priuatũ magis singulisq; ciuiũ quæri: &
sacrosancta oĩa ꝓfana fecere:tũ a pedibus eorũ subire in capita ciuiũ rostra. Dedit hãc Au
gustus coronã Agrippe.Sed ciuicã genere humano accepit ipse. Antiq̃tus q̃dem nulla nisi
deo dabat.Ob id Homerus cælo tãtũ eas & ꝑlio uniuerso tribuit.Viritim uero ne in certa
mine quidẽ ulli.Ferũtq; primũ oĩum Liberũ patrem ĩposuisse.capiti suo ex hedera.Postea
deorũ honori sacrificãtes sũpsere uictimis simul coronatis.Nouissime & in sacris certami-
nibus usurpatæ:in q̃bus hodieq; nõ uictori dãt: sed patriã ab eo coronari pronũciat. Inde
natũ ut etiã triũphaturis cõferẽtur in tẽplis dicãde.Mox ut & ludis darẽtur.Lõgũ est nec
ex institutione operis differere q̃sq̃ romanorũ primus accepit.Neq; enĩ alias nouerãt q̃ bel
licas.Quod certũ est uni gentiũ huic plura sunt genera quã cunctis. Romulus frondea
coronauit Hostũ Hostiliũ q̃ fidenã primus irrupisset.Auus hic Tulli Hostilii regis fuit.
P.Deciũ patrẽ tribunũ militũ frondea donauit exercitus ab eo senatus:ĩperatore Corne-
lio Cosso cõsule sannitiũ bello.Ciuica ilina primo fuit:postea magis placuit ex æsculo Io
ui sacrũ.Variatq; in hoc cũ quercu est:ac data ubiq; quæ fuerat:custodito tñ honore glan
dis.Addite leges arctæ:& iõ supbæ:quasq; cõferre libeat cũ illa græcorũ sũma:quæ sub ip
so ioue datur.Quiq; patriæ muros primus scãdens audentẽ irrũpe occidit. Quiq; ciuẽ ma
luit seruare quã hostẽ occidere. Vtq; eũ locũ in quo sit actũ optineret hostis eo die. Vtq;
seruatus fateatur:alias testes nil prosunt.Vt cinis fuerit.Auxiliis q̃uis rege seruato: quo-
cunq; ciuẽ summũ esse uoluerũt.Accepta licet uti perpetuo ludis.Induenti semp assurgi
etiã ab senatu in more est.Sedẽdi ius in ꝓximo senatu .Vacatio munerũ oĩum ipsi: patriq;
& auo paterno.Xiiii.eas accepit Sicinius dẽtatus ut rettulimus suo loco.Sex. Capitolinus
Is quidẽ & de duce Seruilio.Africanus de parte accipe noluit apud trebiã. O mores æter-
nos:qui tanta opera honore solo donauerunt.Et cũ reliquas coronas auro commendarẽt:
salutẽ ciuis iis in precio esse noluerũ:clara professione:seruari quidẽ hominẽ nefas esse lu-
cri causa. De glande genera tredecim. Ca. VI.

Landes opes esse nũc quoq; multarũ gentiũ etiã pace gaudẽtiũ cõstat. Nec non &
g inopia frugũ arefactis molitur farina:spissaturq; in panis usum.Quin & hodie per
hispanias secũdis mẽsis glãs inseritur.Dulcior eadẽ in cinere tosta.Cautũ est præte
rea lege.xii.tabularũ:ut glandẽ in alienũ fundũ procidẽtẽ liceret colligere. Genera earum
multa.Distãt fructu:situ:sexu:sapore.Nãq; alia faceæ glandi figura:alia quernæ:& alia ili-
gnæ.Atq; ĩter se quoq; generũ singulorũ differẽtiæ.Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ pla
cidiores:quæ culpa optinẽt.Iã etiã in mõtosis planisq; distãt.Sicut & sexu mares ac fœmi-
næ.Itẽ sapore.Dulcissima oĩum fagi:ut qua obessos etiã hoĩes durasse in oppido chio tra-
dit Cornelius Alexãder.Genera distinguere nõ datur noĩbus quæ sunt alia alibi. Quippe
cum robur quercũq; uulgo nasi uideamus:sed æsculũ nõ ubiq;. Quartã uero generis eius
dem quæ certus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam esse. Distinguens ergo
proprietate naturaq;:& ubi res coget etiam grecis nominibus utendum.

De sagina glande & reliquis glandibus: & carbone & pastu porcorum. Ca. VII.

Agi glãs nucleis similis:triangula cute includitur.Folium tenue:ac leuissimũ:po-
f pulo simile:celerrime flauescens:& media parte plerũq;.Gignens superne paruulã
baccã uiridẽ:cacumine aculeatã.Fagi glãs muribus gratissima est:& iõ animalis ei⁹
una prouẽtus.Glires quoq; saginat.Expetitur & turdis.Arborũ fertilitas oĩum fere alter
nat:sed maxime fagi.Glande quæ ꝓprie intelligitur:ferũt robur:quercus:æsculus : cerrus
ilex:suber.Cõtinẽtur hispido calice per genera plus minus.Itẽ cõplectente folia ꝑter ilicẽ:
grauia:carnosa:procera:sinuosa latebris.Nec cũ cadunt flauescẽtia:ut fagi.Pro differentia
generum breuiora uel longiora.Illicis duo genera.Ex iis In italia folio nõ multum ab oleis
distant.Milaces a quibusdã græcis dictæ prouintiis aquifoliæ.Illicis glans utriusq; breui-

or & gratilior. Quam Homerus aculon appellat: eoq; noĩe a glande distinguit. Masculas
ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grandissimã. Mox æsculo. Nam roboris
parua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: mol-
liorq; fœminæ: maris spissior. Maxime autẽ ꝓbantur latifoliæ ex argumẽto dictæ. Distant
autẽ inter se magnitudine & cutis tenuitate. Itẽ quod aliis subest tunica rubigine scabra:
aliis ꝓtinus candidũ corpus. Probat̃ & ea cuius in balano utrinq; ex lõgitudine extrema la
pidescit in duriciã. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrũq; nõ nisi mari. Præterea ali
is ouata: aliis rotũda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior cãdidiorue qui ꝑfert: ama
ritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝓceritasq; differentiam
habet. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocat̃: breuior & in orbẽ camosa:
alasq; ramorũ crebro cauata. Fortius lignũ quercus habet: & incorruptius: ramosa & ipsa.
Procerior tñ & crassior caudice. Excelsissima autẽ egilos in cultis amica. Ab hac ꝓxime la-
tifoliæ ꝓceritas: sed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia est. Quam
ob rẽ solido utũtur carbone: ærarioꝝ tantũ officinis cõpendio. Quoniã desinẽte flatu ꝓti-
nus emoriẽs sæpius recoqtur. Cætero plurimis sintillis. Idẽ e nouellis melior. Acerui con-
fertis paleis recẽtibus luto caminãtur: accẽsaq; strue cõtis pungit̃ durescẽs calx. Atq; ita su
dorẽ emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui crassissim⁹ cortex atq; cau
dex: & plerũq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere etiam cũ uiuit. Quin &
fulmine sæpissime icitur: q̃uis altitudinem nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti
fas habetur. Eidẽ raro glãs & cũ tulerit amara. Quã ꝑter sues nullũ attingit aĩal. Ac ne eæ
quidẽ si aliud pabulũ habeãt. hoc quoq; inter reliqua neglectæ religioni est. quod emor-
tuo carbone sacrificat̃. Glans fagea suẽ hylarẽ facit: carnẽ coctibilẽ ac leuem & utilẽ stoma
co. Illigna suẽ angustã: nitidã: strigosam: põderosam. Querna diffusam & grauissimã: & ipsa
glandiũ æque dulcissima. Proximã huic cerreã tradit. Nigidius: nec ex alia solidiorẽ carnẽ:
sed durã. Illigna tentari sues: nisi paulatim detur. Hanc nouissimã cadere. Fungosã carnẽ
fieri æsculo: robore subere. Quæ glandẽ ferũt oẽs & gallã. Alternisq; annis glandẽ. sed gal
lam hemeris optimã: & coriis ꝑficiẽdis aptissimã. Similẽ huic latifoliã: sed leuiorẽ multoq;
minus probatam. Fert & nigrã. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & quã multa præter glandem eædem ferant arbores. Ca. VIII.

Ascitur aũt galla sole de geminis exeũte erũpens noctu semper uniuersa. Crescit
n uno die causa didior. Et si excepta est æstu arescit protinus: neq; ad iustum incre-
mentũ peruenit: hoc est: ut nucleũ fabæ magnitudinẽ habeat. Nigra diutius uiret:
crescitq; ut interdũ mali cõpleat magnitudine. Optima comagena. Deterrima ex robore.
Signũ eius quod cauerenæ trãslucẽt. Robur ꝑter fructũ plurima alia gignit. Namq; fert
& gallæ utrũq; genus & quædã ueluti mora: ni distarẽt arida duricia plerunq; tauri caput
imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascũtur in eo & pilulæ nucibus non
absimiles: intus habentes flocculos molles: lucernarũ luminibus aptos. Nã & sine oleo fla-
grant: sicuti galla nigra. Fert & aliã utilẽ pilulã cũ capilo uerno tẽpore tamẽ melligeni suc
ci. Gignũt & alii ramoꝝ eius pilulas corpori nõ pediculo adherẽtes: candicantes umbilicis
Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorẽ habent. Apertis amara inanitas est
Aliquãdo & culices gignit. Necnõ & e foliis cõuolutas pilulas & in folio rubẽtes. Aquo-
sos nucleos candicãtes & translucidos: q̃diu molles sint in quibus & culices nascũtur ma-
turescũt in modũ. De cãchriæ: & cocco grano: & agarico: & subere. Ca. IX.

Erunt & robores & canchrin: ita uocatur pilula in medicina utendi uim habens. gi
f gnitur & in abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: postq̃ folia cecidere hyeme du-
rans. Continet nucleum pineis simile. Is crescit hyeme: aperitur uere pilula tota.
Cadit cum folia cœperint crescere. Tam multifera sunt & tot res præter glandem pariunt
robora. Sed & boletos suillosq; gulle nouissima irritamenta: quæ circa radices gignunt.
Quercus probatissimos. Robur autẽ & cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscũ
& mella ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melleos e cælo ut diximus cadentes non
aliis magis insidere frondibus. Cremari quoq; roboris cinerem introrsum esse manifestum
est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo prouocat cocco. Cranum hoc. Primoq; ceu spe-
ctes frutices paruos aqfoliæ ilicis: quisquiliũ uocant: pensionẽ alteram tributi pauperibus
hispaniæ donati. Vsum eius gratiorem in conchilii mensione tradidimus. Gignitur & in

galatia:africa:piſidia:cilicia.Peſſimum in ſardinia. Galliarum glandifere maxime arbores agaricum ferunt.Eſt autem fungus candidus odoratus:antidotis efficax:in ſūmis arbori/bus naſcens:nocte relucens.Signū hoc eius ꝙ in tenebris decerpitur.E gladiferis ſola quæ uocatur egilops fert pānos arentes:muſcoſo uillo:canos non in cortice modo : uerum & eramis dependentes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus inter unguēta.Suber mi nima arbor:glans peſſima:rara:cortex tantum in fructu præcraſſis ac renaſcens: atqꝫ etiam in denos pedes undiqꝫ explanatus.Vſus eius anchoralibus maxime nauium:piſcantiumqꝫ tragulis:& cadorum obturamentis.Præterea in hyberno fœminarum calceatu.Quam ob rem non infacete græci cortices arborum appellant.Sunt qui fœminam ilicem uocent:atqꝫ ubi non naſcitur ilex pro ea ſubere utuntur.In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedemone:nunc in talia tota naſcitur:aut in gallia omnino.

Quarum ſint in uſu cortices. Ca. X.

Ortex e fago:tilia:aliete:picea:in magno uſu agreſtū.Vaſa corbeſqꝫ ac patentiora quædem meſſibus conuehendis uindemiſqꝫ faciunt:atqꝫ prætexta tuguriorū. Scri bit in recenti ad duces explorator incidens litteras a ſucco.Necnon in quodā uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex.Sed non durat ipſa.

De ſcandulis & pinu:pinaſtro:abiete:piceaqꝫ:larice:tæda:taxo: Ca. XI.

Candulæ & robore aptiſſime mox & glandiferis aliis:fagoqꝫ facillime ex omnibus quæ reſinam ferunt:ſed minime durant:præterꝗ e pino.Scandula contectam fuiſ/ſe romam uſqꝫ ad bellum pyrrhi annis quadringentis.lxx. Cornelius nepos auctor eſt.Siluarum certe diſtinguebatur inſignibus. Fagus italo ioui etiam nunc eſt. ubi locus faceus fuit:potaqꝫ querculana.colle in quem uimina petebantur:totqꝫ lucis quibuſdam & geminis.Q.Hortenſius dictater cum plebs ſeceſſiſſet in ianiculum legē in æſculeto tulit: ut ea quod iuſſiſſet omnes quirites tenerentur.Peregrinæ tunc uidebantur : quoniam nō erāt ſuburbanæ pinus atqꝫ abies· Omneſqꝫ quæ picem gignut:de quibus nunc dicemus.ſi mul ut tota condiendi uina origo cognoſcatur.Quæ ferunt in aſia aut in oriente prædi/ctis picem.In europa ſex genera cognatarum arborum reſinam ferunt.Ex iis pinus atqꝫ pi/naſter folium habent capillamenti modo prætenue:longunqꝫ & mucrone aculeatum. Pi/nus fert mininum reſinæ:interdum ex nucibus ipſis de quibus dictum eſt. Viſqꝫ ut aſcriba tur generi.Pinaſter nihil aliud eſt ꝗ pinus ſilueſtris:mira altitudine:& a medio ramoſa ſi/cut pinus in uertice.Copioſiorem dat hæc reſinam quo dicemus modo.Gignitur & in pla nis.Eaſdem arbores arbores alio nomine eſſe per oram italiæ quas ſtipulas uocant ut pleri qꝫ arbitrantur.ſed graciles:ſucc nctoreſqꝫ:& enodes liburnicarum ad uſus:pene ſine reſi/na.Picea montes amat atqꝫ frigora:faralis arbor:& funebri indicio ad fores poſita : ac ro/gis uirens.Iam tamen & in domo recepta:tonſili facilitate.Hæc plurimam reſinam fundit: interueniente candida gēma tam ſimili thuri:ut mixta uiſu diſcerni nō queat:& īde fraus ſæpiſſime aſiæ.Omnibus iis generibus folia breui ſeta & craſſiore:duraqꝫ ceu cupreſſis. Pi ceæ rami pene ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus inherent. Similiter abiecti expetitæ nauigiis.Situs in excelſo mōtium ceu maria fugerit:nec forma alia.Materies ue/ro præcipua trabibus:& plurimis uite operibus.Reſina ei uitrū. Vnde fructus unus piceæ exiguūqꝫ ſudat aliquando contactu folis.E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima : pi/ceæ ad fiſſiles ſcandulas:cupaſqꝫ & pauca alia ſequamenta.Quinto generi ſitus idem: eadē facies:larix uocatur:materia præſtantior longe:incorrupta uis humori contumax: rubens præterea:& odore acrior.Pluſculum huic erumpit liquoris:mello colore:atqꝫ lentiore: nū quam duraſcentis.Sextum genus e tæda proprie dicta: Abundantior ſucco quam reliqua patior liquidiorque quā picea.Fammis ac lumini ſacrorum etiam grata. Hanc mares dū/taxat ferunt:& eam græci ſtactem uocant odoris grauiſſimi.Laricis morbus eſt ut tæda fi at.Omnia autem hæc genera accenſa fuligine immodica carbonem repente expuunt:cum eruptionis crepitu:eiaculaturqꝫ longe:excepta larice: quæ nec ardet : nec carbonem facit: nec alio modo ignis ui conſumitur:quā lapides.Omnia uero ea perpetuo uirent:nec facile diſcrinuntur in fronde eam aperitis:tanta natalium mixtura eſt.Sed picea minus alta quā larix.Illa craſſior leuiorqꝫ cortice:folio uilloſior:pinguior & denſior:mollioqꝫ flexu. At pi ceæ rariora ſiccioraqꝫ folia & tenuiora ac magis algentia. Totæqꝫ horridior eſt & pfuſa reſi na.Lignū uero abieti ſimilius.Larix oſtis radicibus nō repullulat:ut in leſbo accidit incēſo

nemore pyrtheo. Alia etiānum generibus ipsis in sexu differētia. Mas breuior & durior fe
mina ꝑcerior. Pinguioribus foliis & simplicibus: atq; nō rigētibus. Lignū maribus durum
& in fabrili opere cōtortū: fœminæ mollius publico discrimine in securibus. Eæ in quocū-
q; genere deprehēdūt marem: qppe respuūtur: & fragosius sidūt: ægrius reuellūtur. Isaq;
materies retorrida: & nigrior maribus radix. Circa idā in troade & alia differētia est mōta-
næ maritimæq;. Nāq; in macedonia & arcadia circa elin ꝑmutāt noīa. Nec cōstat auctorib⁹
quod cuiq; geenri attribuāt: nos ista romano discernimus iudicio. Abies e cunctis amplis-
sima est: & fœmina etiā ꝓlixior. Materia mollior: utiliorq;: arbore rotūdior: folio pinnato:
densa ut hymbres nō transmittat: at hylarior intuitu. E rami generū horū pāniculàrū mo-
do nucamēta squamatim cōpacta depēdent præter q̄ larici. Hæ quoq; abietes masculæ pri-
ma in parte nucleos habēt: nō itē fœminæ. Piceæ uero totis pāniculis minoribusq; gratiori
bus minimos ac nigros. Propter quod græci phithirophorō eā appellāt. In eadē nucamēta
cōpressiora maribus sunt: ac minus resina rosida. Similis his etiā nūc aspectu est: ne qd pre
tereatur taxu: minus uirēs: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo: succo: ex oībus sola baccifera
Mas noxio fructu. Lœtale quippe baccis in hispania præcipuæ uenenū inest. Vasa etiā uia
toria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse cōpertū est. Hāc Sestius similacem a græcis
uocari dixit. Et esse in archadia tā præsentis ueneni: ut si qui dormiāt sub ea: cibūue capiāt
moriātur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicūt uenena: quæ nūc toxica diximus: quibus
sagittæ tingātur. Repertū innoxiā fieri: si in ipsam arborē clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrum: & de spissa picæ quomodo
fiat: & quibus modis resina coquatur. Ca. XII.

p

Ix liquida in europa e teda coquit̄ naualibus muniēdis: multosq; ad alios usus. Li
gnū eius cōcisum furnis undiq; igni extra circūdato ferro ut primus sudor aquæ
modo fluat in canali. Hoc in syria cædrū uocat̄: cui tanta uis est ut in ægypto cor-
pora hominū defunctorū eo ꝑfusa seruētur. Sequēs liquor crassior iā picē fundit. Hæc rur
sus in cortinas æreas cōiecta aceto spissatur: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis
dūtaxat uasisq; cæteris utilis: lentore ab alia dice differēs. Itē colore rutilāte: & quod pin-
guior est. Et æda oīa illa fiunt. E picea resina feruentibus coacta lapidibus in alueis ualidi
roboris: aut si aluei nō sint struis cōgerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinū additur: fari-
næ modo tusa: nigrior colore. Eadē resina si cū aqua leuius decoquat̄: colleturq;: ruffo co-
lore lentescit: ac stillatitia uocat̄. Seponūtur autē in id fere uitia resinæ corticisq;. Alia tem
peries ad crapulā. Nāq; flos crudus resinæ cū multa hastula tenui breuiq; auulsus concidi
tur ad cribrū minuta: deinde feruēti aqua donec coquatur perfundit̄. Huius expressum
pingue ꝑcipua resina fit: ac ꝓ rara: nec nisi paucis in locis subalpinæ italiæ cōueniēs medi-
cis. Resinæ albæ cōgiū in duobus aquæ pluuiæ coquūt. Alii utilius putāt sine aqua coque
re lento igne tota die: utiq; uase æris albi. Itē terebinthinam in sartagine referuenti: hanc
cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De zosippa & sapino: & quarū arborum materia in præcio. Ca. XIII.

n

On omittēdū apud eosdē zosippā uocari derasam nauibus maritimis picæ cū cæra
nihil nō experiēte uita: multoq; efficatiorē ad oīa quibus pices resineq; prosunt ui
delicet adiecto salis callo. Apitur picea e parte solari nō plaga: sed uulnere oblati
corticis: cū plurimū bipedali hiatu, ut a terra cubito cū minimū absit. Nec corpori ipse par
citur: ut in cæteris: qm̄ hastula in fructu est. Verū hæc terræ proxima laudat̄.. Altior amari
tudinem affert: Postea humor oīs e tota cōfluit in ulcus. Itē in tæda. Cū id manare desiit:
simili modo ex alia parte aperitur ac deinde alia. Postea tota orbor succiditur: & medulla
eius urit̄. Sic & in syria terebintho detrahūt cortices. Ibi quidē e ramis ac radicibus cū resi-
na dānet̄ ex iis partib⁹. In macedonia laricē masculā urūt: fœminæ radices tantū. Teopom
pus scripsit in appoliniatarū agro picē fossilē nō deteriorē macedonica inueniri. Pix optīa
ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horrido: uirusq; ꝑferens. Frigida hyeme deterior
ac minus copiosa & decolor. Quidā arbitrātur in mōtosis copia ꝓstātiorē fieri ac coloratio
nem & dulciorē quoq; & gratiorē dū resina sit. Decoctā autē minus picis reddere: quoniā
in inferū abeat: tenuioresq; seipsas arbores q̄ in planis. Sed & illas serēitate steriliores. Fru
ctum quædā proximo anno ab incisu largiuntur. Aliæ secūdo. Quædā tertio. Expletur autē
plaga resina: non cortice: nec cicatrice: quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera ꝓpriū

quidam fecere ſatium: quoniam ex cognatione earũ ſeritur. Qualis dicta eſt nucleis.. Eiuſ
qꝫ arboris imas partes tædas uocant. cũ ſit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulum miti
gatæ ſatu. Satiui auté materies cæſarum e genere ſit: ſicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. Ca. XIIII.

Ateriæ enĩ cauſa reliquasarbores natura genuit. Copioſiſſimaqꝫ fraxinũ. Procera
m hæc ac tere pénata & ipſa folio. Multũqꝫ homeri præconio & Achillis haſta nobili
tata. Materies eſt ad plurima utilis. Ea quidé quæ ſit in ida troadis in tantũ citro ſi
milis ut eméres fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longã: enodé. Alterã
breuẽ: duriorẽ: fuſcioréqꝫ laureis foliis. Bumeliã uocant in macedonia ampliſſimã lentiſſi-
mãqꝫ. Alii ſitu diuiſere. Cãpeſtré enĩ eſſe criſpã mõtanã: ſpiſſam. Folia earũ iuméntis mortife
ra. Cæteris ruminantiũ ĩnocua græci prodidere. In italia nec iuméntis nocet. Cõtra ſerpen-
tes uero ſucco expreſſo ad potũ: & ĩpoſita ulceribus opifera: ac nihil æque reperitur. Tãta
qꝫ eſt uis ut ne matutinas quidem occidéteſue umbra: q̃uis ſint longiſſimæ: ſerpés arboris
eius attingat: adeo ipſam procul fugat. Experta peodimus. Si fronde ea gyto claudatur
ignis & ſerpens. in ignes potius q̃ in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas
priuſq̃ hæ prodeant florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. Ca. XV.

N tilia mas & fœmina differunt omni modo. Nãqꝫ & materies maris dura ruffior.
i ac nodoſa & odoratior. Cortex quoqꝫ craſſior: ac detractus inflexibilis. Nec ſemen
fert aut floré ut fœmina: quæ craſſior arbore: materia candida precellenſqꝫ eſt. Mi
rum in hac arbore fructum a nullo animaliũ attingi: foliorum corticiſqꝫ ſuccum dulcem
eſſe. Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana: e quibus uincula tiliæ
euocantur. Tenuiſſimũ eorum phylire coronarum léniſcis celebres antiquorum honore.
Materies teredinem non ſentit: proceritate per quã modica uerumutilis.

De acceris generibus. x. Ca. XVI.

a Cer eiuſdé fert amplitudinis: operũ elegãtia ac ſubtilitate citro ſecũdũ plura eius
genera. Albũ quod præcipui candoris uocatur gallicũ: in trãſpadana italia tranſqꝫ
alpes naſcens. Alterũ genus criſpo macularũ diſcurſu qui cũ excellentior fuit a ſimilitu-
dine caudæ pauonũ nomé accepir. In iſtria retia quæ præcipuũ. E uiliori genere craſſiueni
um uocatur. Græci ſitu diſcernunt. Campeſtre enim candidũ eſſe: nec criſpũ: quod gl. nõ
uocãt. Mõtanũ uero criſpius duriuſq; etiã nũc e maſcula criſpius ad lautiora opera. Terti
um genus zygiam rubenté fiſſili ligno: cortice liuido: & cabro. Hoc alii proprii generis eſ
ſe malunt. Et latine caprinum appellant.

De bruſco molluſco & ſtaphilodendro: buxo genera tria. Ca. XVII.

Vlcherrimũ uero eſt bruſcũ: multoqꝫ excellétius etinũ molluſcũ. Tubere utrunqꝫ
p arboris eius. Sed bruſcũ ĩtortius criſpũ. Molluſcũ ſimplicius ſparſum. Et ſi magni
tudiné méſarũ capere: haud dubie præferreretur citro. Nũc intra pugillares lecto-
runqꝫ ſilicios aut laminas raro uſu ſpectatur. E bruſco fiũt & méſe nigreſcétes. Reperitur
& in alno tuber tãto deterius quãto ab acere alnus ipſa diſtar. Aceris mares prius florãt. eti
amnũ in ſiccis nate præferuntur aquaticis: ſicut & fraxini. Eſt & trans alpes arbor ſimilima
aceri alba in materia quæ uocat' ſtaphylodendron. Fert ſiliquas & in iis nucleos ſapore un-
cis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo eſt raro criſpanti: nec niſi radice: cæte
ro lenis: qes materia ſiléti & quadã duritia ac pallore cõmédabilis. In ipſa uero arbore topia
rio ope. Tria eius genera: gallicũ quod in metas emititur: Amplitudineqꝫ crocerior eſt.
Oleaſtrũ in omni uſu dãnatũ fert graué odoré.. Tertiũ genus noſtratis uocant. Silueſtre
ut credo mittigatũ ſatu: diffuſius: & denſitate parietũ uirens ſemp ac tonſile. Buxus pyre-
neis ac cytero mõtibus plurima. ac berecynthio tractu. Craſſiſſima in corſica floré nõ ferẽ-
do. Quæ cauſa amaritudinis mellis. Semen illius cũctis animãtibus inuiſum. Hæc olympo
macedoniæ gratilior: ſed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoqꝫ doricia quæ ferro: nec
flãma: nec carbone utilis. De ulmo genera quattuor. Ca. XVIII.

Nter has atqꝫ frugiferas materiæ uitiũqꝫ amicitia accipitur ulmus. Græci duo ei⁹
i genera nouere. Mõtoſam: quæ ſit amplior. Campeſtré: quæ fruticoſa. Italia attinias
uocat excelſiſſimas: & ex iis ſicanas illis pfert: quæ nõ ſunt riguæ. Alterũ gen⁹ gal
licas. Tertiũ noſtrates: denſior folio: & ab eodé pediculo numeroſiore. At quartũ ſilue-

ſtre.Inter quas attiniæ non ferunt.Samaria mita uero uocatur ulmi ſemen.Omneſq́ꝫ e ra/
dicum plantis proueniunt.Reliquæ ſemine.

De arborum natura per ſitus. Ca. XIX.

n Vnc celeberrimis arborũ dictis quædam in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt.
Montes amant cædrus:larix:tæda:& cæteræ e quibus reſina gignitur.Item aquifo
lia:buxus:ilex:iuniperus:terebinthus:populus:ornus:cornus:carpinus. Eſt & in appenni/
no frutex qui uocatur cotinus ad liniaméta modo cõchilii colore inſignis.Montes & ual/
les diligit abies:robur:caſtaneæ:tilia:ilex:cornus.Aquoſis montibus gaudent aacer : fraxi/
nus : ſorbus : tilia : ceraſus. Non temere in montibus uiſæ ſunt prunus: punicæ:olea
ſtri : iuglans : morus : ſambuci. Deſcendunt etiam in plana cornus:corylus:quercus: or/
nus : acer : fraxinus:fagus:carpinus:Subeunt & mõtoſa ulmus:malus:pyrus:laurus:myr/
tus.Sanguinei frutices ilex. tingendiſq́ꝫ ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſor/
bus:& magis etiã betulla.Gallica hæc arbor mirabili candore:atq́ꝫ tenuitate terribilis ma/
giſtratũ uirgis.Eadé circulis flexilis.ité corbiũ ſportis.Bitumé ex ea galliæ excoquunt. in
eodem ſitus comitatur & ſpina nuptiarũ facibus auſpicatiſſima:quoniã inde fecerint pa/
ſtores qui rapuerunt ſabinas:ut auctor eſt Maſſurius.Nunc facibus caprinus & corilus fa
miliariſſimæ.Aquas odore cupreſſi:iuglandes caſtaneæ.laburnũ.Alpina & hæc arbor: nec
uulgo nota.Dura ac candida materiæ:cuius floré cubitalé longitudine apes nõ attingunt
Odit & quæ appellat̃ iouis barba in opere topiario tonſilis & in rotonditaté ſpiſſa:argen/
teo folio.Nõ niſi in aquoſis proueniũt ſalices:alni:populi:ſiler.Liguſtra texeris utiliſſima
Ité uacinia italiæ in aucupiis ſata.Galliæ uero etiã purpura tingenti cauſa ad ſeruorũ ue/
ſtes.Quæcunq́ꝫ cõia ſunt montibus planiſq́ꝫ maiora fiunt:aſpectuq́ꝫ pulchriora.Quæ in cã
peſtribus meliora materiæ.Criſpiora quæ in montibus exceptis malis piriſq́ꝫ.

Diuiſio generum. Ca. XX.

Ræterea arborũ aliis decidũt folia:aliæ ſempiterna coma uirét. Quã differentiã ne
p ceſſe eſt antecedat prior.Suuc eni arborrũ:quædã oĩno ſilueſtres:quædã ut banio
res:quas his placet nominibꝰ diſtinguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote
umbrarumue officio humanius iuuant:non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant:& de rhododendro. Ca. XXI.

h Arũ generi nõ decidũt oleæ lauro:palmæ:myrtho:cupſſo:pinis:hederæ: rhododen
dro.Et q̃uis hærba dicatur ſabina rododẽdrõ:ut noíe apparet:a græcis uenit. Alii
nerui uocarunt:alii rhodophané:ſempiternũ fronde roſæ ſimilitudine caulibus fruticoſũ
iumentis capriſq́ꝫ & ouibus uenenum eſt.Idem homini cõtra ſerpentiũ uenena remedio.

Item quibus folia non decidũt:& quibus non omnia folia cadant: & quibus locis nul
læ arborum. Ca. XXII.

Illuestres generis folia nõ decidunt abieti:larici:pinaſtro:iunipo:cædro:terebitho:
ſ buxo:ilici:aquifolio:ſuberi:taxo:tamarici.Inter utraćꝫ genera ſunt andrachne in
græcia:& ubiq́ꝫ unedo.Reliqua eni folia decidũt iis:præterq̃ in cacuminibus.Nõ
decidũt aũt & in fruticũ genere q̃buſdã rubo & calamo.In thurino agro ubi urbs ſybaris
fuit ex ipſa urbe pſpiciebat̃ quærcus una nunq̃ folia dimittés:nec a nte mediã æſtaté germi
nã.Idq́ꝫ mirũ eſt græcis auctoribꝰ pditũ.Apud nos poſtea ſileri.Nã locoꝝ tãta uis eſt:ut cir
ca mẽphim ægypti:& in elephãtine thebaidis nulli arbori decidãt: ne uitibus quidem.

De natura folioꝝ cadẽtiũ:& q̃bus folioꝝ uarii colores. Ca. XXIII.

Aetere oés extra pdictas(eteni numerare lõgũ eſt)folia deperdũt. Obſeruatũq́ꝫ nõ
c areſcere:niſi tenuia & lata & mollia.Quæ uero nõ decidant callo craſſa & anguſta
eſſe.Falſa definitio eſt non decidere iis quarum ſuccus pinguior ſit. Quis eni põt
in ilice intelligere?Decidere Timæus mathematicus ſole ſcorpioné tranſeunte ſyderis ui
ut quodã ueneno aeris putat.Cur ergo nõ eadé cauſa aduerſum omnes polleat:iure mire
mur.Cadũt plurimis antũno.Quædã tardius amittũt:atq́ꝫ in hyemes progant moras. Nec
intereſt maturius geminaſſe:ut pote cũ quædã primæ germinét:& inter nouiſſimas nudé
tur.Vt amygdala:fraxini:ſambuci. Morus auté nouiſſime germinat : & cum primis folia
dimittit.Magna & in hoc uis ſoli.Prius decidunt in ſiccis macriſq́ꝫ & uetuſtate prius ar/
bori.Multiſq́ꝫ etiã anteq̃ matureſcat fructus.In ſerotia ficu & hyberna pyro & malo grana
to eſt pomũ tãtũ aſpici in matre.Neq́ꝫ iis aũt quæ ſemp retinét comas eadé folia durãt:ſed

ſubnaſcentibus aliis tūc areſcūt uetera. Quod euenit circa ſolſtitiū. Maxime folioꝝ unitas in ſuo cuiq; genere ꝑmanet: ꝓterq̄ populo hedere crotoni: quā & cinū diximus uocari.

De populo tria genera: & quorū foliorū figura mitetur. Ca. XXIIII.

p Opuli tria genera: alba & nigra: & quæ libica appellatur minima folio ac nigerrima: fungiſq; enaſcētibus laudatiſſima. Alba folio bicolor: ſupne candicans inferiore parte uiridi. Huic nigræ qua & crotoni folia in iuuenta circinatæ rotonditatis ſunt. uetuſtiora in angulos exeunt. E cōtrario hedere anguloſo rotūdantur. Populorum foliis grandiſſima lanugo. Euolat candidæ. Tradita folio numeroſiore candida: & ut uilli Folia granatis & amigdalis rubentia. Mirū in primis id quod ulmo: tiliæq;: & oleæ populo albæ: & ſalici euenit. Circūagūtur enim folia earū poſt ſolſtitium. Nec alio argumento certius intelligit̃ ſydus cōfectū. Quæ folia uerſentur omnibus annis: quæ foliorū ex cius palmis cura & uſos: & foliorum mirabilia. Ca. XXV.

e St & publica oīum foliorum differentia. In ipſis namq; pars inferior a terra herbido uiret colore. Ab eadē leuiora. Neruos callūq; & articulos in ſuperiore habent parte. Inciſuras uero ſubter: ut manus humana. Oleæ ſuperne candiora: & minus leuia. Item hederæ. Sed omniū folia quottidie ad ſolē oſcitant interiores partes tepifieri uolentia. Superior pars oīum lanuginē quātulancūq; habet quæ in aliis gentiū lana eſt. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum eſt eoſq; id humore utiliores eſſe: Et apud nos uero palme a matre integre decerpuntur. Meliores enī ſunt quæ non diuiſæ fuerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus. Mox in ſole expandūtur. Et noctibus relicte donec candore inareſcant: poſtea in opera diuiduntur. Latiſſima folia ſunt fico: uiti: platano. Anguſta myrto: punicæ: oleæ. Capillata pino: cedro. Aculcata aquifolio & ilicum generem generi. Nam iunipero ſpina pro folio eſt. Carnoſa cupreſſo: tamarici. Craſſiſſima alno. Longa barundini ſalici. Palmæ etiam duplicia. Circinnata pyro. Mucronata malo. Anguloſa hederæ. Diuiſa platano. Inſecta pectinū modo piceæ: abieti. Sinuoſa tota ambitu robori. Spinoſa tute rubo. Mordacia ſunt quibuſdā & urticis. Pungēta pino: piceæ: abieti: larici: cedro aquifoliis. Pediculo breui oleæ: & ilicis. Longo uitibus. Termulo populis. Et hiſdē foliis inter ſe crepitantia. Iam & in pomo ipſo mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & gemina. Præterea aliis circa ramos: aliis in cacumine ramorum. Robori & in ipſo caudice iam denſa ac rara: ſemperq; lata rariora. Diſpoſita myrto. Concaua buxo. Inordinata pomis. Plura eodem pedi culo exuntiamalis pyriſq;. Ramuloſa ulmo & cytiſo. Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; animalibus iubens dari non per arida bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederatia. Dantur & ex arundine ac lauro. Decidūt ſorbo uniuerſa. Cæteris paulatim. & de folis hactenus.

De ordine naturæ in ſatis: & de flore arborum & conceptu: & germinatione & partu & quo ordine floreant. Ca. XXVI.

o Rdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus flare incipiente uento fauonio. Ex inde fere. vi. idus febru. Hoc enim maritantur uiueſcentia e terra. Cum etiam equæ in hiſpania ut diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi a fouendo dictus: ut quidam extimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali uer inchoans cathlitionem ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere: eaq; anima inferente omnibus ſatis. Cōcipiunt uariis diebus: & pro ſua quæq; natura. Alia protinus ut animalia. Tradius aliqua & diutius grauida partus gerunt. Quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cum florent floſq; ille ruptis cōſtat utriculis. Sed educatio in pomo eſt. Hoc & germinat o arborū. flos eſt pleni ueri indicium: & anni renaſcentis. Flos gaudiū arborum. Tunc ſe nouas aliaſq; q̄ ſunt oſtendunt. Tunc uariis colorum picturis in certamen uſq; luxuriant. Sed hoc negatum pleriſq;. Nam nec omnes florent: ſed ſunt triſtes quædam quæq; non ſentiant gaudia annorum. Nam neq; ilex picea larix pinus ullo flore exilarantur: natales ue pomorum recurſus annuos uerſicolori nuntio promittūt. Nec fici acq; caprifici. Protinus cū fructum flores gignunt. In ficis mirabiles ſunt & abortus: qui nunq̄ matureſcunt. Nec iuniperi florent. Quidam earū duo genera tradūt. Alterā florere nec ferre. Quæ uero nō floreat ferre protinus baccis ſubnaſcētibus quæ biēnio hæreāt. Sed id falſum omnibuſq; iis dura facies ſemper. Sic & hoīm multis fortuna ſine flore eſt. Oēs autē germinā etiā quæ nō florent. Magna & locorū differentia. Quippe cum ex eodē genere quæ ſunt in paluſtribus priora

germinēt: mox cāpestria: nouissima in siluis. per se aūt tradius pyri siluestres q̄ cætera. Prio
fauonio germīat cornus. Proxīe laurus. pauloq̄ ante æquinoctiū tilia acer: Inter primās ue
ro populus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & plantanus. Cæteræ uero ꝯcepto aquifoliū
terebinthus: paliurus: castanea: glādes. Serotino autē gemīe malus: tardissimus suber. Qui
busdā geminatur germinatio: nimia soli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod ma-
gis in hærbis segetū euenit. In arboribus tamē nimia germinatio classescit. Sunt aliæ natu-
rales quidē quibusdā germinationes: pariterq̄ uernæ: quæ suis cōstant syderibus: quarū ra-
tio aptius reddetur ab hoc tertio uolumine. Hiberna aq̄lae exortu. Aestiua canis ortu. Ter
tia arcturi. Has duas quidē oībus arboribus cōmunes putant. Sentiri aūt maxime in fico ui
te punicis cām afferentes quoniā i thessalia macedoniaq̄ plurima tūc ficus exeat. Maxime
tamē i ægypto apparet hæc rō. Et reliquæ quidē arbores ut primū cœpere cōtinuāt germīa
tionē. Robur & abies & larix interimūt tripartito: ac terna germina edunt. Ideo & iter squa
mas corticē spargunt. Quod omnibus arboribus in germinatione euenit: quoniā prægnan
tiū rumpitur cortex. Est autē prima earū incipiente uere circiter. xv. diebus. Iterum germi-
nant transeunte geminos sole. Sic fit ut dū prima cacumina impellūtur se cutis aperiat ge
niculato incremento. Tertia est ear dē ad solstitiū breuissima: nec diutius septēnis diebus.
Clareq̄ & tunc cernitur excrescentium cacuminū articulatio. Vitis sola bis parturit: cū pri
mū emittit uuam: iterū cū degerit. Eorum quæ nō florent partus tātū ē & maturitas. Quæ-
dam statim in germinatione florent: properantq̄ in eō. sed maturescūt tarde ut uites. Sero
tino quædā germinatu florent maturātq̄ celeriter: ut morus: quæ nouissima urbanarū ger
minat: nec nisi exacto frigore: ob id dicta sapientissima arborū. Sed cum cœperit in tantum
uniuersa germinatio erumpit: ut una nocte peragat etiā cum strepitu. Ex iis quæ hyeme aq
la exoriente (ut diximus) cōcipiunt: floret prima omniū amygdala mense ianuario. Martio
uero poma matura. Ab ea proxime florent armenaica: dein tuberes: & præcoces. Illæ pere-
grinæ hæ coactæ. Ordine autē naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medulla plurima &
cui nulla cornus mascula. Vrbanarū malus: paruoq̄ post ut simul uideri pyrus & cerasus &
prunus. Sequitur laurus illāq̄ cupssus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam
iis germinant. Concipiunt uergiliarū exortu. Hoc sydus illarū est. Floret autē solstitio ui-
tis: & quæ paulo serius incipit olea Deflorescunt oīa septēnis diebus: nō celerius. Quædam
tardius. Sed nulla pluribus bis septēnis. Oīa & intra. viii. iulii idus etesiarū præcursu. Nec
statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno: & quo tempore quæ ꝓ ferant: & quæ fructū nō ferant: & quæ infœlices existi-
mant & quæ facillime fructū perdūt: & q̄bus fructus anteq̄ foliū nascāt. Ca. XXVII.

Ornus enim circa solstitia reddit primo cādidum: postea sanguineū. Ex eo genere
c fœmina post autūnum fert baccas acerbas & īgustabiles cunctis animātibus. Ligno
quoq̄ fungosa & inutilis. Sumas e fortissimis quæ sit tanta differentia ab eodē ge-
nere. Et trebinthus messibus reddit semē: & acer: & fraxinus: nuces: mala: & pyra: ꝑterq̄ hy-
berna aut præcocia. Autūno glādiferæ. Serius etiānum uergiliarū occasu. Aesculus tātum
autūno. Incipiente aūt hyeme quædā genera mali pyriq̄ & suber. Abies flores croci colore
circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliarū occasū. Pinus autē & picea ꝓueniūt ger
minatione. xv. fera diebus. Semen uero post uergilias & ipsæ reddunt. Cædri & iuniperus
& ilex annuæ fere habentur: nouusq̄ fructus in iis cū autūno pendet. In maxima tamē admi
ratione pinus est. Habet fructū maturescentē. Habet proximo anno ad maturitatē uentu
rum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se promittit. Quo mēse ex ea nux decerpitur:
eodē maturescit alia. Et sic dispensatur: ut nullo nō mēse maturescant. Quæ se i arbore ipsā
diuisere uocantur zamiæ: læduntq̄ cæteras. nisi detrahantur. Fructum arboꝶ solæ nullum
ferūt: hoc est ne semē quidē tamarix Scopis tantum nascens: populus alnus: ulmus: attinia
alaternus: cui folia inter ilicem & oliuam. Infœlices autē existimant dānatæq̄ religiōe quæ
neq̄ seruntur unq̄: neq̄ fructum ferunt. Cremutius auctor est nunq̄ uiuere arborē: ex qua
Phyllis se suspenderit. Quæ gūmi gignūt post germinationē aperiuntur. Gūmi uero nō ni
si fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu q̄diu crescūt. Perdunt autē faci
lime ante maturitatē palma ficus: amygdala: malus pyrus. Itē punica quæ etiam roribus ni-
miis & prunis florē amittit. Qua de causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorē infestū
excipiāt: atq̄ cōtineāt. Pyrus & amygdala etiā si nō pluat: sed fiat austrinū cælū atq̄ nubilū:

amittũt florem:& primos fructus cũ si de brumere tales dies fuerit. Ocissime aũt salix amit-
tit semel anteq̃ prio maturitaté sentiat. Ob id dicta ab Homero frugiperda. Secutaq; ætas
scelere suo interpretata est hanc sententiã. Quando semel salicis mulieri sterilitatis medica
mentũ esse constat. Sed hoc quoq; prouidens natura facile nascenti & de pacto surculo in
curiosius semẽ dedit Vna tantũ proditur ad maturitaté proferre solita in certa insula ipso
descensu Iouis speluncæ toruũ ligneũq; magnitudine ciceris. Fiunt uero quædã loci uitio
infructuosa:sicut in pharo silnacenda:quæ nil fert. Persicæ arbores in rhodo florent tantũ.
Fit hæc differentia & ex sexu. In iis esse mares quæ nõ ferunt. Aliqui hoc permutantes ma-
res esse quæ ferant tradũt. Facit & densitas sterilitaté. Ginentiũ autẽ quædã ex lateribus ra
morum & cacuminibus ferunt:ut pyrus:punica:ficus:myrtus. Cætero eadem natura quæ
frugibus. Nãq; & in eis spica in cacumẽ nascitur. Legumina in lateribus. Palma sola ut di-
ctũ est in spatulis habet fructũ racemis propẽdẽtẽ. Reliquis sub folio pomũ:ut protegatur
excepta fico cui foliũ maximũ umbrosissimũq;. Et ideo supra id pomũ ei demũ serius foliũ
nascitur quã pomũ. Insigne proditur in quodã genere ciliciæ cypriæ helladis ficos sub folio
grossos uero supra folium nasci. Ficus & praecoces habet:quas athenis prodromos uocant
In laconico genere maxime sunt.

De biferis & triferis & quæ celerime senescant:& de ætatibus earũ. Ca. XXVIII.

f Vnt & fibræ in eisdẽ. In cea insula caprifici triferæ sunt. Primo fœtu sequens euoca
tur:sequenti tertius. Hoc fici caprificantur. Et caprifici autẽ ab aduersis foliis nas-
cuntur. Biferæ & ĩ malis ac pyris quædã sicut & præcoces. Malus siluestris bifera se
quens eius frũctus post arcturũ in apricis maxime. Vites quidẽ & triferæ sunt quas ob id ĩ
sanas uocant:quoniã in iis alia maturescunt:alia turgescunt:alia florent. M. Varro auctor ẽ
uitẽ fuisse smirnæ apud materiã triferã. & malũ in agro consentino. Hoc autẽ euenit perpe
tuo in frauẽnesi africæ agro de quo plura alias:ea est soli fertilitas. Trifera est & cupressus.
Nãq; baccæ eius colliguntur mense ianuario:& maio & setembri. ternasq; earũ gerunt ma
gnitudines. Est uero & in ipsis arboribus etiã honustis pecularis differẽtia. Sũma sui parte
fertilior est arbutus. Quercus inferiore:iuglandes:fici:mariscæ. Omnes quo magis senes-
cunt:eo maturius ferũt:& in apricis locis nec pigui terra. Siluestriora omĩa tardiora. Quæ
dã ex iis omĩo nõ maturescũt. Itẽ quæ subarantur:aut quæ ablaqueantur celeriora negle-
ctis hæc & fertiliora. Est etiãnũ ætatis differentia. Amygdala eni & pyrua in senecta fertilis
simæ:ut glandiferæ:& quoddã genus ficorũ. Cætera eius in iuuẽta tradiusque maturantes
quod notatur ĩ uitibus maxime. Vetustioribus eni uinũ melius:nouellis copiosius. Celeri
me uero senescit:& in senecta deteriorẽ fructũ gignit malus. Nãq; & minora poma pueni
unt:& uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex oĩm arborũ fœ-
tu maturitatis cã medicatur. Iã quidẽ ex portẽtis:quoniam maiora sunt præcocia præposte-
ris. Omnia autẽ celerimus senescũt p̃fecunda. Quin & protinus moriuntur aliquã cælo fœ
cũditatẽ omẽ eblãdito:qđ maxĩe uitibus euenit. De moro. Ca. XXIX.

c Ontra morus tardissime senescit fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum
crispa materies:ut acer:palma:populus. Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. Ca. XXX.

f Iluestria aũt tardissime. Atq; in totũ oĩs cura fertilitatẽ adiicit:fertilitas senectam
Ideoq; & p̃florent alia & p̃germinãt:atq; in totũ præcocio fiunt. Quoniã omnis in
firmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt ut diximus ĩ glãdiferis. In
ter quæ laurus uuas suas:maximeq; sterilis quæ nõ gignit aliud:obq; id a quibusdam mas
existimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactali callo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto. Ca. XXXI.

p Lurima uero buxus. Nã & semẽ suũ & granũ quod carregon uocant:& a septẽtrio
ne uiscũ a meridie hyphear:e quis plura mox paulo. Interdũq; pariter res quadernas
habẽt. Arborũ. Quædã simplices:q̃bus a radice caudex unus & rami frequentes:ut
oliuæ:fico:uiti. Quædã fruticosi generis:ut paliurus myrt⁹. Itẽ nux auelana. Quinimo me
lior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos:In quibusdã omnino nullus:ut suo ge-
nere buxo:loto trãsmarinæ. Quædã bifurcæ:atq; etiã ĩ q̃nas p̃tes diffusæ. Quædã ĩdiuiduæ
nec ramosæ ut sãbuci. Quædã ĩdiuiduæ ramosæ:ut picæ. Quibusdã ramorũ ordo:sicut pi-
cæ:abieti. Aliis incõditus:ut robori:malo:pyro:Et abieti q̃dẽ subrecta diuisura:ramiq; ĩ cæ

lũ tendẽtes:nõ in latera proni.Mirũ cacuminibus eorũ deciſis moritur.totis uero detrũcatis durat.Et ſi infra q̃ rami fuere præcidatur:quod ſupereſt uiuit.Si uero cacumẽ tãtũ auferatur:tota moritur.Alia ab radice brachiata:ut ulmus.Alia in cacumĩe ramoſa:ut pinus:lotos ſiue faba græca:quã romæ a ſuauitate fructus ſiluestris quidẽ:ſed ceraſorũ pene natura loton appellat.Præcipueq; domibus expetitur:ramorũ petulantia:breui caudice:latiſſima expatiantiũ umbra:& in uicinas domos ſæpe trãſilentiũ.Nulli opacitas breuior:nec aufert ſolem hyeme decidentibꝰ foliis.Nullis cortex iucũdior.aut oculos excipiẽs blandius.Nulli rami longiores ualidioreſq; aut plures:ut dixiſſe totidẽ arbores liceat.Cortice pelles tingũt:radice lanas.Malis propriũ genus.Ferarũ enĩ roſtra reddũt:adhærentibꝰ uni maximo minoribus Ramorũ aliq̃ cæci q̃ nõ germinãt.Quod natura fit ſi nõ eualere:aut pœna cũ amputatos cicatrix hebetauit.Quæ diuiduis in ramo natura ẽ:hæc uiti in oculo:harũdini in geniculo.Omniũ terræ ꝓxima craſſior.In longitudinẽ excreſcũt abies:larix:palma:cupreſſus:ulmus:& ſi qua uniſtirpia.Ramoſarũ ceraſus etiã in.xl.cubitorũ trabes equali ꝑ totum duum cubitorum craſſitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arboum. Ca. XXXII.

q

Vædã ſtatĩ ĩ ramos ſpargũtur ut mali.Cortex aliis tenuis:ut lauro:tiliæ.Aliis craſſus ut robori.Aliis lenis:ut malo:fico.Idem ſcaber robori:palmæ.Omnibus ĩ ſenecta rugoſſior.Quibuſdã rũpitur ſpõte:ut uiti.Quibuſdã etiã cadit:ut malo:unedoni.Carnoſus ſuberi:populo.Mẽbranaceus ut uiti:harundini.Libris ſimilis Ceraſo.Multiplex tunicis:ut uitibus:tiliæ abieti.Quibuſdã ſimplex:ut fico harundini.Magna & ardicũ differentia.Copioſæ fico:roboli:platano.Breues & anguſtæ malo.Singulares abieti:larici.Singulis.n.ĩnituntẽ:q̃q̃ minimis in altera diſperſiis.Craſſiores lauro & inæquales.Item oleæ cui & ramoſæ.At robori carnoſæ.Robora ſuas in profũdũ agunt.Si Virgilio quidẽ credimus æſculus quãtũ corpore eminet:tantũ radice deſcendit.Oleæ maliſq; & cupreſſis per ſũmã ceſpitũ.Aliis recto meatu:ut lauro:oleæ.Aliis flexuoſo:ut fico.Minutis hæc capillamẽtis hirſuta ut abies:multæq; ſiluestriũ.E quibus montani prætenuia fila decerpẽtes ſpectabiles lagenas & alia uaſa nectunt.Quidã nõ altius deſcẽdere radices:q̃ ſolis calor tepefaciat Idque natura loci tẽuiores ſiue grauiſſimas dixere:quod falſũ arbitror.Apud auctores certe inuenitur abietis plantã cũ transferretur:octo cubitorũ in altitudine:nec totã refoſſam:ſed abrutam.Maxima ſpatio atq; plenitudine cædri eſt.Ab ea platani:roboris:& glandiferarum.Quarũdam radix uiuacior ſuperficie:ut lauri.Itaq; cũ trunco inaruit reciſa:etiã lætius fruticat.Quidã breuitate radicũ celerius ſeneſcere arbores putant.Quod coarguunt fici:quarũ radices longiſſimæ:& ſenectus ociſſima.Falſum arbitror & quod aliqui prodidere radices arborũ uetuſtate minui.Viſa etenim eſt annoſa quercus euerſa ui tẽpeſtatis & iugerum ſoli amplexa.Proſtratas reſtitui plerũq;:& quadã terræ cicatrice reuiuiſcere:uulgare eſt.Et familiariſſimũ hoc platanis.quæ plurimũ uentorũ concipiũt ꝓpter denſitatẽ ramorum.Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcorbe reponuntur.Factumq; iam eſt hoc & in iuglandibus oleiſq; ac multis aliis.

De prodigioſis arboribus:& quibus modis ſponte naſcuntur:& q̃ non omnia ubiq; naſcuntur:& quæ non alibi naſcuntur arbores. Ca. XXXIII.

e

St in exemplis & ſine tẽpeſtate ulla ue cauſa alia q̃ prodigii cecidiſſe multas:ac ſua ſponte reſurrexiſſe.Factum hoc populi ro.quiritibus oſtentum cimbricis bellis nuceriæ in luco iunonis ulmo poſtq̃ etiã cacumẽ amputatũ erat quoniam in aram ipſã procumbebat:reſtituta ſponte:ita uti protinus floret.Aquo deinde tempore maieſtas populi ro.reſurrexit:quæ ante uaſtata cladibus fuerat.Memoratur hoc idem factum & in philippis:ſalice procidua atq; detruncata.Eſt ſtagiris in muſæo populo alba.Omnia fuſti ominis.Sed maxime mirũ antandri platanus etiã circũdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta:uitæq;.Longitudine.xv.cubitorũ:craſſitudine quattuor ulnarũ.Arbores quas naturæ debeamus tribus modis naſcũtur.Sponte.aut ſemine:aut ab radice.Cura numeroſior exiſtit:de qua ſuo dicimus uolumine.Nũc enĩ totus ſermo de natura eſt multis modis miriſq; memorabili.Nãq; nõ omnia ĩ omnibus locis naſci docuimus:nec tranſlata uiuere.Hocq; alias faſtidio:alias contumacia:ſæpius ĩbecillitate eorũ quæ transferuntur euenit cælo inuidẽte alias ſolo repugnante.Faſtidio balſamum alibi naſci natura quã in ſiria noluit fere.Necnõ & palmã naſci ubiq;:aut natã parere:uel cũ promiſit etiã oſtenditq; ea educare:quæ tanq̃ in

uita peperit. Nõ habet uires frutex cinnami in syriæ uicina perueniẽdi. Nõ ferunt amõi nardiq́ʒ deliciæ ne in arabia quidẽ ex india naue peregrinari. Tentauit enĩ Seleucus rex. Illud maxime mirũ ipsas arbores plerũq́ʒ exorari ut uiuant atq́ʒ transmigrent. Aliquãdo & a solo impetrari ut alienas alat: aduenasq́ʒ nutriat: cælũ nullo mõ quit flectit. Viuit in italia piperis arbor. Casiæ uero etiã in septẽtriõali plaga. Vixit & ĩ lydia thuris. Sed unde sorbentes succũ omnẽ ex his soles torquentesq́ʒ lachrymã? Illud proxime mirũ mutari naturã in iisdem locis: atq́ʒ ĩprouiso ualere. Cædrũ æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisq́ʒ montibus nascitur. Frigus inimicũ lauro fecerat: sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorũ cimeriũ ĩ pãticapeo urbe omni modo laborauit. Mithridates rex & cæteri incolæ. Sacrorum certe causa laurũ myrtũq́ʒ habere: & nõ contingit: cũ habundent arbores ibi punicæ ficiq́ʒ. Iam mali & pyri laudatissimæ. Frigidas natura eodẽ tractu nõ genuit arbores: pinũ abietẽ: piceã. Et quid artinet ad pontũ abire? Iuxta romã ipsã castaneæ cerasiq́ʒ ægre proueniũt. Persica in tusculano. Necnõ nuces græcæ cũ tedio inseruntur. Teracina siluis scatet earum.

De cupresso & q̃ ex terra noua aliq̃ sæpe nascãt quæ ĩ ea ante nõ fuerũt. Ca. XXXIIII

c Vpressus aduena & difficilime nascentiũ fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq́ʒ q̃ de eo omnibus aliis prodiderit Cato. Natu morosa: fructu superuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolenta: ac ne umbra quidẽ gratiosa: materie rara: ut pene fruticosi generis. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos positas. Fœmina sterilis diu. Metæ demũ aspectu nõ repudiata distinguẽdis tãtũ pinorũ ordinibus. Nunc uero tonsilis facta ĩ dẽsitate parietũ: coercitaq́ʒ gracilitate perpetuo tenera. Trahiturq́ʒ etiã ĩ picturas opere hystoriali uenatus classes ue & imagines rerũ tenui folio breuiq́ʒ & uirẽte superuestiens. Duo genera earũ. Meta in fastigiũ conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas aspergit extra se ramos: deputaturq́ʒ & accipit uitẽ. Vtraq́ʒ autẽ ĩmittitur in ꝑticas asseres ue amputatiõe ramorũ. qui. xiii. ãno denariis singulis ueneũt. Quæstuosissima in satus ratione silua. Vulgoq́ʒ dotẽ filiarũ antiqui plantaria appelabant. Huic patria ĩsula certa: quãq̃ Cato tarentiuã eam appellat. Credo q̃ primũ eo uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed ĩ creta quocũq́ʒ loco terrã mouerit quispiã nisi seratur alia: hæc gignit. ꝑtinusq́ʒ emigrat. Illa uero ẽt nõ appellato solo ac sponte maxĩeq́ʒ ĩ idæis mõtibus: & quos albos uocãt: sũmisq́ʒ iugis: ubi niues nũquã absũt plurima. Quod miremur albi nõ nisi in tẽpore proueniẽs: & nutricẽ magnoꝑe fastidiẽs. Nec terræ tantũ natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerũ & quædã tẽporaria uis hymbriũ. aliquæ plerũq́ʒ semĩa afferũt: & certo fluũt genere. Aliquæ ẽt ĩcognito. Quod accidit cyrenaicæ regiõi: cũ primũ ibi lasserpitiũ natũ est ut in hærbarũ natura dicemus. Nata est & silua urbi rei proxĩa hymbre piceo crassoq́ʒ circiter urbis romæ anno. xliii.

De hedera. Ca. XXXV.

h Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in monte mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse ut sereret eam ĩ medis frustra. Alexandrum uero ob raritatem ita coronato exercitu uictorẽ ex india edisse exẽplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornãt thyrsos galeasq́ʒ etiam ac scuta in thraciæ populis in solẽnibus sacris. Inimica arbor satis omnibus: sepulchraq́ʒ ac muros rumpens. Serpentium frigori gratissima: ut mirum sit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prĩa ut reliquarum mas & fœmina. Miror traditur mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpuram accedente. Vtriusq́ʒ autẽ flos similis est rosæ siluestri: nisi q̃ caret odore. Species horum generum tres. Est enim cãdida & nigra hedera: tertiaq́ʒ quæ uocatur helix. Etiãnum hæ species diuiduntur in alias: quoniam est alia fructu tantũ candida: alia & folio. Fructũq́ʒ candidum ferentium aliis densus acinus: & grandior racemis in orbem circũactis: qui uocantur corymbi. Item silentium cuius est minor acinus: sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrum aliis crocatum. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris: quã quidam nysiã alii bacchicam uocant: maximis ĩter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranum & chrysocarpũ. Plurimas autem habet differentias helix: quoniam folio maxime distat. Parua sũt & angulosa cõcinnioraq́ʒ: cum reliquorum genera simplicia sint. Distat & longitudine internodiorũ: præcipue tamẽ sterilitate: quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis esse nõ generis existimant: prĩoq́ʒ esse helicem putant fieri hederam uetustate. Horum error manifestus intelligitur: quoniam helicis plura genera reperiuntur: sed tria maxime insignia. Hær-

bacea ac uirens quæ plurima est. Altera cãdido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocat. Etiãnũ hærbaceæ tenuiora folia: in ordinem digesta: dẽsioraq;. In alio genere diuersa omia. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densoribusq;. In altera neglecta omnia hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: macularũq; habitu distant. Et in cãdidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinem maxime hærbacea. Arbores autẽ necat candida: omnẽq; succum auferendo tanta crassitudĩe augetur: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima mãmas erigentis: quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̃q̃ omniũ generi radicosa brachia, huic tamẽ maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ Sed propriũ albæ q inter media folia emittit brachia utrunq; semper amplectens. Hæc ẽ & in muris quãuis ambire nõ possit. Itaq; etiam pluribus locis ĩtercisa uiuit tamẽ duratque: & totidem initia radicũ habet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit ac strãgulat. Est & in fructu differentia albæ nigræq; hederæ: quoniã aliis tanta amaritudo acini: ut aues nõ attingant. Est & rigens hedera quæ sine amminiculo stat sola omniũ generũ ob id uocata cissos. E diuerso nunquã nisi in humi repens camecissos.

De hedera quæ uocatur similax. Ca. XXXVI.

f Imilis est hederæ e cilicia quidẽ primũ profecta: sed in græcia frequẽtior quã uocãt similacẽ densis geniculata caulibus: spinosa: fructicosa: ramis: folio hederacco: puo: non anguloso: a pediculo emittẽte pampinos: flore cãdido: olẽte liliũ. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus singulos nigros durosque: infausta omnibus sacris & coronis: quoniã sit ligubris: uirgine eius nois pp amorẽ iuuenis Croci mutata in hunc fruticẽ. Id uulgus ignorans plerũq; festa sua polluit hederã existimãdo. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: q omnino nescit quibus coronetur. Et similace fiunt cõdicili. Propriũq; materiæ est ut admota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experiẽda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere. ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. Ca. XXXVII

i Nterea qui frigidis gaudẽt aquaticos frutices dicere cõuenit. Principatũ in iis tenebunt harundines belli pacisq; experimẽtis necessariæ: atq; etiã in deliciis gratæ.

Tegulo enĩ earũ domus sua septẽtrionales populi operiũt durãtq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendunt. Carthisq; seruiũt calami ægyptii maxime: cognatione quadã papyri. Probatiores tamẽ nidii & qui in asia circa anaeticũ lacũ nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula: quæ cauo corpore intus: superne tẽui inarescit ligno. Fissilis præacuta semper acie geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarũ replet: aut ubi limosiore callo induruit: sicut in belgis contusa & interiecta nauiũ cõmissuris ferruminat textus: glutĩo tenatior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamis spicula addunt irreuocabili hamo noxio. Mortẽ accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso tælũ aliud fracto in uulneribus. His armis solẽ ipsũ obumbrant. Propter hoc maxime serenos dies optãt. Odere uentos & hymbres qui inter illos pacem esse cogunt. Ac si quis æthiopas: ægyptum arabas: indos: sytas: bactras: sarmatarũ tot gentes & orientis omniaq; parthorũ regna diligẽtius computet: æqua ferme pars hominum in toto mundo calãis superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bononiensis amne: cui plurima inest medulla. pondusq; uoluere. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadem gratia belgicis. Hæc & creticis commendationibus: q̃q̃ præferantur indi: quorum alia quibusdam uidetur natura: quando & hastarum uicem præbent additis cuspidibus. Harũdini quidem indicæ arborea amplitudo: qualem uulgo in templis uidemus. Differe mares ac fœminas ĩ his quoq; indi tradunt. Spissius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum etiam uicem præstant (si credimus) singula internodia: Circa acesinem amnem maxime nascuntur. Harũdo omnis ex una stirpe numerosa. Atq; etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uiuax: genicu lata & ipsa. Folia indicis tantum breuia. Omnibus uero a nodo orsa complexu tenues per ambitum inducunt tunicas: atq; a medio internodio cum plurimum desinũt uestire procumbuntq;. Latera arundini calamoq; in rotunditatem bĩa super nodos alterno sẽ

per inguine: ut alterū ad extram fiat: alterū ſuperiore geniculo ab leua per uices. Inde exe
unt aliquando rami qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia ſpiſſior denſiorqꝫ ge
niculis: breuibus internodiis. Alia rarior maioribus: tenuior & ipſa. Calamus uero alius to-
tus concauus: quem ſyringiā uocant: utiliſſimus fiſtulis: quoniam nihil eſt ei chartilaginis
atqꝫ carnis. Orchomenius eſt continuo foramine peruius. quem auleticon uocāt. Hic tibiis
utilior: fiſtulis ille. Eſt alius craſſiore ligno & tenui foramine. Hunc totum fungoſa replet
medulla. Alius breuior: alius procerior: exilior: craſſiorqꝫ. Fruticoſiſſimus qui uocatur do-
nax non niſi in quaticis natus: quoniam & hæc differentia eſt multum prælata harūdie quæ
in ſiccis proueniat. Suum genus ſagittario calamo ut diximus. Sed certico longiſſimis iter
nodiis obſequiumqꝫ quo libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia nō multitudie:
uerum robore & colore. Valida laconicis: & ab una parte denſiora: quales ī totum circa ſta-
gna gigni putant. Diſſimiles ānicis longiſqꝫ ueſtiri foliis: ſpatioſius a nodo ſcandente com
plexu. eſt & obliq̄ harundo nō ī excelſitatē naſcens ſed iuxta terram fruticis modo ſe ſpar
gens: ſuauiſſima in teneritate animalibus. Vocatur a quibuſdam elegia. Eſt & in italia naſ-
cens adarcha nomine paluſtris ex cortice tantum. Sub ipſa coma utiliſſima dentibus: quo-
niā uis eadem eſt quæ ſinapi. De orchomenii lacus harūdinetis accuratius dici cogit admi
ratio antiq̄. Charatian uocabant Craſſiorē firmiorēqꝫ. Plociam uero ſubtiliorem. Hanc ī in
ſulis fluitantibus natare: illam in ripis expatiantis lacus. Tertia harundo eſt tibialis calami.
quem auleticō uocant. Nono hic anno naſcebatur. Nam & lacus incremēta hoc temporis
ſpatio ſeruabat. Prodigioſus ſi quando amplitudinē biēnio extendiſſet: quod notatū apud
cheroniam infauſto athenienſium prœlio. Et apud lebaida ſæpe notatur influente cephiſo.
Cum igitur anno permaſerit inundatio proficiunt in aucupatoriam quoqꝫ amplitudinem
Vocantur zeugitæ. Contra bombyciæ maturius reciproco graciles. Fœminarum latiore fo
lio atqꝫ candidiore: modica lanugine: aut omnino nulla ſpadonum nomine inſignibus. Hic
erant armamenta ad incluſos cantus non ſilendos ex reliquo curæ miraculo: ut uenia ſit ar
gento iam potius rani. Cædi ſolebant tempeſtiue uſqꝫ ad Antigenem tibicenem cū adhuc
ſimplici muſaica uterentur ſub arcturo. Sic præparatæ aliquot poſt annos utiles eſſe incipie
bant. Tunc quoqꝫ multa domandæ exercitationem: & canore tibiæ ipſæ educendæ: compri
mentibus ſe ſingulis: quod erat illis theatrorum moribus utilius. Poſtq̄ uarietas acceſſit &
cantus quoqꝫ luxuriantes. cædi ante ſolſtitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus
earum ungulis ad flectendos ſonos. Quæ inde ſunt & hodie. Sed tunc ex ſua quaqꝫ tantum
harundine congruere perſuaſum erat: & ea quæ radicem anteceſſerat leuæ tibiæ conuenire
quæ cacumē dexteræ. Immenſum quantū iis prælatis quas ipſe cephiſus abluiſſet. Nūc ſacri
ficæ tuſcorum e buxo. Ludicræ uero loto oſſibuſqꝫ aſininis & argento fiunt. Aucupatoria
harundo a panhormo laudatiſſima. Piſcatoria ab aritana ex africa. Harūdinis italiæ uſus ad
uineas maxime. Cato ſeri eam iubet in humidis agris bipalio ſubacto prius ſolo: oculis diſ-
poſitis interuallo ternorum pedum. Simul & corundam unde aſparagi fiāt: cōcordare ami-
citiam. Salicis uero qua nulla aquaticarum utilior. Licet populi uitibus placeant: cecubum
ducant. Licet alni ſæpes muniant: contraqꝫ erūpentium amnium impetus riparum muro in
tutelis ruris excubent: in aqua ſatæ cæſæqꝫ denſius innumero hærede proſint.

De ſalice genera eius octo: & q̄ pter ſalicē ſint utilia ligaturis & de rubis. Ca. XXXVIII

ſ Alicis ſtatim plura genera. Nam quædā & in proceritatem magnā emittunt iugis
uinearum perticas. Pariuntqꝫ balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas ſequacis ad iū-
turas lentitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texēdis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ
firmiores corbibus ac plurimæ agricolarum ſupellectili cādidiores ablato cortice: leuiqꝫ tra
ctatu mollioribus uaſis: q̄ ut ecorio fiant: atqꝫ etiam ſupinarum in delicias canthedrarū ap-
tiſſima. Decidua ſalici fertilitas: denſiorqꝫ tonſura ex breui pugno uerius q̄ ramo: non ut re
mur in nouiſſimis curanda arbore. Nullus quippe tutior eſt reditus minoris ue īpendii aut
tempeſtatis ſecurior. Tertium locum ei in æſtimatiōe ruris Cato attribuit: prioremqꝫ q̄ oli
uetis: quāqꝫ frumento: aut pratis: nec quia deſint alia uincula. Siquidem & geniſtæ: ithaceæ
& populi & ulmi: & ſanguinei frutices: & betullæ: & harundo fiſſa: & harundinum folia: ut
in liguria & uitis ipſa: reciſiſqꝫ aculeis rubi alligant. & intorta corylus. Mirumqꝫ contuſo li
gno alicui: maiores ad uincula eſſe uires. Salici autem præcipua dos. Fīditur enim græca ru
bens candidiorqꝫ amerina. ſed paulo fragilior. Ideoqꝫ ſolido ligat nexu. In aſia tria genera

obseruant.Nigrā utiliorem uiminibus. Cādidam agricolarum usibus.Tertiā quæ breuissi
ma est helicen uocant.Apud nos quoque multi totidem nomina imponunt.Viminea uocāt
eandem purpuream.Alteram nicelinam a colore:quæ sit tenuior.Tertiā gallicā:quæ tenuis
sima.Nec in fruticū nec in ueprīū caulinū ue neq; in hærbarū:aut alio ullo quā suo genere
numerentur iure scirpi fragiles palustresque ad tegulū tegetesque.E quibus detracto cor
tice cādelæ luminibus & funebribus seruiunt.Firmior quibusdā in locis earū rigor.Namq;
iis uelificant non in pado tātū nautici:uerū & in mari piscator afiricus præpostero more ue
la intra malos suspendens.Et mapalia sua mauri tegunt.Proximeque æstimanti hoc uideat
esse quod ī interior munda parte pari sunt papyri usui:sed fruticosi generis sūt.Inter aqua
ticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis:aliter tamē q̄ ferulæ.Quippe plus
ligni ac succi utiq; sambuco.Ex qua magis canoram bucinā tubamq; credit pastor ibi cæsæ
ubi gallorū tantum frutex ille non exaudiat rubi mora ferunt & alio genere similitudiem
rosæ:qui uocatur cinosbatos.Tertium genus idæum uocant græci a loco:tenuior est quā
cætera minoribusq; spinis:& minus ad uncis.Flos eius conta lippitudinem illinitur ex mel
le:& ignem sacrum.Contra stomachi quoq; uitia bibitur ex aqua.Sambuci acinos habēt ni
gros atq; paruos:humoris lēti inficiēdo maxime capillo:q & ipsi aqua decocti manduntur.

De succis arborū & natura materiarū:& cedendis arboribus. Ca. XXXIX.

Vmor & cortici arborum est:qui sanguis earum intelligi debet:non idem omnibus
h Ficis lacteus.Huic ad caseos figurandos coaguli uis.Cerasis gummosus.Vlmis sa
liuosus.Lentus ac pinguis malis.Vitibus ac pyris aquosus.Viuatiora quibus lētior.
Atq; in totum copore arborum:ut relinquorum animaliū:cutis:sanguis caro:nerui:uenæ.
ossa:medullæ.Pro cute cortex mirum in moro medicis succum quærētibus fere hora diei
secunda lapide incisus manat altius fractus siccus uidetur.Proximi plerisq; adipes:Ii uocā
tur a colore alburnū.Mollis ac pessima pars ligni etiā ī robore facile putrescens teredini ob
noxia.Quare semper amputabitur.Subest huic caro cui ossa: id ē materie optimum.Alter
nant fructus quibus siccius lignum:ut olea:magisquā quibus carnosū:ut cerasus.Nec omī
bus adeps carnesue largæ:sicuti nec animaliū acerrimis.Neutrū habēt buxus:cornus:olea.
Nec medullam:minimūq; etiam sanguinis.Sicuti ossa non habent sorba:carnem sambuci:
& plurimam ambæ medullā.Nec harundines maiores ex parte.In quarundam arborum car
nibus pulpæ uenæq; sunt.Discrimē earum facile.Venæ latiores candidioresq;.Pulpæ fissili
bus insunt.Ideo fit ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ ad mota ictus ab altero ca
pite uel grauis sentiatur:penetrante rectis meatibus sono.Vnde deprehenditur an torta sit
materies:nodisq; concisa.Quibusdam sunt tubera:sicut sunt in carne glandia:in iis nec ue
na nec pulpa:quodam callo carnis in se conuoluto.Hoc preciosissimum ī citro & acere.Cæ
tera mensarum genera fissis arboribus circinnantur in pulpam.Alioquin fragilis esset uena
in orbē arboris cæsa.Fagis pectines transuersi in pulpa apud antiquos.Inde & uasis honos.
Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse:præter guttum sagineum quo sacrifica-
ret.Lignum in longitudinem ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat.Quibus
dam pulpa sine uenis mero stamine & tenui constat.Hæcq; maxime fissilia.Alia frangi cele
riora quā findi quibus pulpa non est:ut oleæ uites.At e contrario totum a carne corpus fi
co.Tota ossea est ilex:cornus:robur:cytisus:motus:hebenos:lotos:& quæ sine medulla eē
diximus.Cæteris nigricans color.Fulua cornus in uenabulis nitet icisuris notata propter
decorem.Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. Ca. XL.

Arix fœminam habet:quam græci uocant ægida mellei coloris.Inuentum est picto
l rum tabellis īmortale:nullisq; fissile rimis.Hoc lignum proximum medullæ est.In
abiete leucon græci uocauere.Cædrus quoq; durissima:quæ medullæ proxima ut
ī corpore ossa deraso modo limo. Et sambuci interiora mire firma traduntur.Namque qui
uenabula ex ea faciunt præferunt omnibus:Constat enim ex cute & ossibus.Cædi tempe-
stiuum quæ decorticentur.Vt teretes ad templa cæderaque usus rodundi cum germinant:
alias cortice inextricabili & carie subnascente ei materiaq; nigrescente.Tigna & quibus au
fert securis corticem a bruma ad sauonium:aut si præuenire cogamur arcturi occasu.& an
te eum fidiculæ.Nouissima ratione solstitio.Diues syderum horū reddentur suo loco:Vul
go satis putant obseruare:ne quæ dedolandæ arbores sternantur ante editos suos fructus.

Robur uere cæſum teredięm ſentit. Bruma autē ne uitiatur: neq; finditur: alias obnoxium
etiam ut torqueat ſeſe: findatq; quod in ſubere tempeſtiue quoq; cæſo euenit. Infinitū re-
fert lunaris ratio: nec niſi a uigeſima in trigeſimā cædi nolunt. Inter omnes cōuenit utiliſſi
me in coitu eius ſterni: quem diem alii interlunium: alii ſilentis lunæ appellant. Sic certe Ti
berius Cæſar cōcremato ponte naumachiario larices ad reſtitendū cædi ex retia præfiniuit
Quidam dicunt ut in coitu & ſub terra ſit luna. Quod fieri non poteſt niſi noctu. At ſi cō-
petant coitus in nouiſſimum diē brumæ: illa æterna ſit materies: proxime cū ſupradictis ſy-
deribus. Quidam & canis ortum addunt: & ſic cæſas materies in forum auguſtum. Nec no-
uellæ autē ad materiem nec ueteres utiliſſimæ. Circūciſas quoq; ad medulam alii non inu-
tiliter relinquūt: ut omnis humor ſtantibus defluat. Mirum apud ātiquos prio punico bel-
lo claſſem Duilli imperatoris ab arbore exciſa ſexageſimo die nauigaſſe. Contra uero Hie
ronem regē ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piſo Secundo quoq; pūico bel
lo Scipionis claſſis. xl. die a ſecuri nauigauit. Tantū tempeſtiuitas etiā ī rapida claritate pol
let. Cato hominum ſummus in omni uſu de materiis hæc adiicit. Prælium e ſappino atra po
tiſſimum facito. Vlmeam: pineam: nuceam: hanc atq; aliam materiem omnem cum effodies:
luna decreſcente eximito poſt meridiem ſiue uento auſtro. Tunc erit tempeſtiua: cum ſe-
men ſuum maturum erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Niſi in trimē
ſtri lunaq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus
quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximitur. Omnino caueto nigram ma-
teriam ne doles: ne cædas: ne ue tangas niſi ſiccam: ne ue gelidam: ne ue rorulētam. Tiberi-
us idem uin. Capitolio condendo ſeruauit interlunia. M. Varro aduerſus defluuia præce-
pit obſeruandum idem a plenilūiis. Larici & magis abiectis ſucciſis humor diu defluit. Hæ
omnium arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antenniſq; propter leuitatem præ
fertur. abies. Cōmini ab iis pino quæ aut quadripartitos uenarū curſus bibifidoſq; habeat:
uel omnino ſimplices. Fabrorum inteſtina operaria medulla ſectilis optima quadripartitis
materiis & mollior quam cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a
terra fuit enodis eſt. Hacq; quam diximus ratione fluuiata decorticatur: atq; ita. Sappinus
uocatur: ſuperior pars nodoſa duriorq; ſuſterna. Et ī ipſis autē arboribus robuſtiores aqui
loīæ ptes. Et ī totū deteriores ex hūidis opaciſq;. Spiſſores ex apricis: & diuturnæ. Ideo Rōæ
īferna abies ſupnati præfertur. Eſt p gētiū quoq; regiones ī iis differētie. Alpib⁹ apēninoq;
laudatiſſimæ. In gallia ciurib⁹ ac mōte uoſego: ī corſica: bithynia: pōto: macedonia. Deterio
res eneatica & arcadica. Peſſimæ parnaſia: & euboea: quoniam romoſæ ibi & contortæ pu-
trecenteſq; facile. At cædrus in creta africa ſyria laudatiſſima. Cædri oleo puncta materies
nec tineā nec cariē ſētit. Iunipo eadē uirtus quæ cædro. Vaſta hæc ī hiſpania: maximæq; bac
cæ eis. Medulla eius ubicūq; ſollidior etiā q̄ cædrus. Publicū oīum uitiū uocant ſpiras ubi
ſeſe cōuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur ī qbuſdā ſicut marmore cētra: id ē duritia cla-
uo ſimilis: inimica ferris. Et quædā forte accidūt in lapide cōphenſo aut recepto ī corpus
aut alterius aboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter in foro: cui uiri fortes affixerant arma
quē cortice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmo
nitæ oraculo cū arbor arma pepiſſet. quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſq; intus repertis. Fe-
runt lapides ita inuentos ad continēdos partus eſſe remedio.

De materiis: De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non ſen
tiunt: & de perpetuitate materiarum. Ca. XLI.

Mpliſſima arboꝝ ad hoc æui exiſtiaꝭ rōæ uiſa: q̄ pp miraculū. T. C ī eodē pōte nau
a machiario expoſuerat aduectā cū reliq̄ materie. durauitq; ad. N. prīcipis āphiteatrū
Fuit aūt rabes e larice lōga pedes. cxx. bipedali craſſitudīe æq̄lis. Quo ītelligebatur
uix credibilis reliq̄ altitudo faſtigiū ac cacumē æſtimātib⁹. Fuit & mēoria noſtra ī porticib⁹
ſeptoꝝ a. M. Agrippa relicta æq̄ miraculi cā: q̄ deliberatorio ſupfuerat. xx. pedibus breuior
ſex q̄ pedali craſſitudīe. Abies admiratiōis p̄cipuæ ī naui q̄ ex ægypto caii prīcipis iuſſu obē
liſcū ī uaticāo circo ſtatutū: q̄ttuorq; trūcos lapidis eiuſdē ad ſuſtinēdū adduxit. Qua naue
nil admirabilius uiſū mari certū ē. Cxx. modii tūc lētis p ſaburra ei fuere. Lōgitudo ſpatiū
obtiūit magna ex pte oſtiēſis port⁹ latere leuo. ibi nāq; demerſa ē a Claudio prīcipe cū tri
bus molib⁹ turriū altitudīe ī ea exædificatis obiter puteolāo puluere aduectis. Quæ arbo-
ris craſſitudo quattuor hoīum ulnas cōplectētiū īplebat. Vlgoq; auditur. lxxx. numorū &

pluris malos ad eos uenũdari usus. Rates uero cõnecti.xl.sestertiis plerasq;. At in ægypto
ac syria reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in cypro traditur ad
undeciremē Demetrii succisa.cxxx.pedũ longitudinis: crassitudinis uero ad triũ hominum
complexũ. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigāt: quarũ quædam & tri-
ginta homĩes ferũt. Spississima ex omni materie ideo & grauissima iudicatur hebenus & bu
xus: graciles natura: neutra in aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec larix. Et reliq̃s
sicissima lotos: quæ romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricans co
lor: magisq; etiam cytiso: quæ proxime accedere hebenum uidetur. Quanq̄ non desint qui
syricas terebinthos nigriores affirment. Celebratus & Tericles nomine calices ex terebin-
tho solitus facere torno. Per quam probatur materies: omnium: hæc sola ungi uult: melior
q; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamine de
coctis. Omnibus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus quãquam nõ po-
test uideri materies propter exilitatem. Sed lignum non alio pene quam ad radios totarum
utile: aut si quid cuneandum sit in ligno clauis ue fingendum ceu ferreis. Ilex item & olea
ster & olea atq; castanea caprinus populus. Hæc omnia & crispa aceris modo. Si ulla materi
es idonea esset. Ramis sæpe deputatis castraceo illis est: adimitq; uires. De cetero plerisque
eorum. Sed utiq; robori tanta duritia est: ut terebrari nisi madefactum non queat: & ne sic
quidem adactus auelli clauus. Et diuerso clauum non tenet cædrus. Mollissima tilia: eadē
uidetur & calidissima: argumentum afferunt quod citissime ascias retundet. Calidæ mor9
laurus: hedera: & omnes quibus ignaria fiunt. Exploratorum hoc usus in castris: pastorũq;
reperit: quoniam ad excuciendum ignem nõ semper lapis occasio est. Teritur igitur lignũ
ligno: ignemq; concipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fongi uel foliorum facilli-
me conceptum. Sed nihil hædera præstantius quæ teratur lauro: laurũq; terat. Probatur &
uitis siluestris alia quã labrusca: & ipsa hedere modo arborem scandens. Frigidissima quæ-
cunq; aquatica. Lentissima autem & ideo scutis faciendis aptissima quorum plaga cõtrahit
se protinus: clauditq; suum uulnus. Et ob id contumacius transmittit ferum. In quo sũt ge
nere sici ut salix: tilia: betulla: sambucus: populus utraq;. Leuissime ex iis sicut & salis: ideo
q; utilissimæ. Omnes autem etiam ad cistas quæcunq; flexibili crate constant. Habent & cã
dorem rigoreq; & in sculturis facilitatem. Est lentitia platano: sed madida sicut alno. Sicci-
or eadem ulmo: fraxino: moro: ceraso: sed ponderosior. Rigorem fortissime seruat ulmus:
ob id cardinibus assamentisq; portarum utilissima: quoniam minime torquetur: permutan-
da tantum sic: ut cacumē ab inferiore sit cardine: radis superior. Palam est mollis. Et sube-
ris materies spissa. Et malus pyrusq; necnõ acer: sed fragiles & quæcunq; crispa. In omnibus
siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et in fœcunda firmiora fertilibus
nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus & cornus. Cariem uetustateq; non sentiũt
cupressus: cædrus: hebẽus: lotos: buxus: taxus: iuniperus oleaster & olea. Et ex reliquis tra-
dissime larix: robur: suber: castanea: iuglans: Rimã fissuraq; non capit sponte cedrus: cupres
sus olea. Buxũ maxime æternã putãt: hebenũ & cupressum: cedrũq;. Claro de oĩbus materi
ĩs indicio in tẽplo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruẽte: cũ quadrigẽtis annis pactũ sit.
Cõuenit tectũ eius esse cædrinis trabib9. De ipso simulacro deæ ambigit. Cæteri ex heheno
esse tradũt. Mutian9 ter cõsul ex iis q̃ pxime uiso eo scripsere: uitigineũ & nunq̄ mutatũ se
pties restituto tẽplo. Hãc materiã elegisse eandẽ Canetiã nomẽ artificis nũcupãs. Quod eq̃
dẽ miror: cũ antiq̃orẽ Mineruã nõ quoq; mõ. Libero patri uetustatẽ attribuat. Adiicit mul
tis foraminib9 nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iuncturas: quas & ipsas esse
modicas admodũ miror. Valuas esse e cupresso: & iã quadringẽtis ppe annis durare materiã
oẽm nouæ similẽ. Id quoq; notãdũ ualuas in glutinis cõpage quadriennio fuisse. Cupssus in
eas electa: qm̃ pter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat ætern9. Nõne simu-
lacrũ iouis in arce e cupsso durat a cõdita urbe sexcetesimo sexagesimo pmo anno dicatũ?
Memorabile & uticæ tẽplũ Appolinis: ubi indicarũ cædrorũ trabes durãt ita ut positæ fue
re pma urbis eius origine annis mil.clxxxviii. Et in hispanis aiũt tẽplũ a Dianæ a Sacyntho
aduectæ cmu conditoribus anno ducentesimo ante excidium troiæ ut auctor est Bocchus:
infra oppidũ ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hãnibal iuniperi trabib9 eti
am nũc durãtibus. Super oĩa memorat ædes in aulidæ eiusdẽ deæ sæculis ante troianũ bel-
lum exædificata. Cuius quoniã generis materiæ sciẽtia obliterata in plenum dici nõ potest

utiq; quæ odore præcellāt: ea eternitate præstere. A prædictis morus proxime laudat: quæ uetustate etiam nigrescit. Et quædam tamen in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus in præflatu firma. Robur defosum. Et in aquis quercus obruta. Eadem super terram rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrūpitur. Non īprobatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiūtur uel principales. Item iuniperus eadē & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Aesculus quoq; humoris impatiēs. E contra adacta in terrā palustribus alnus æterna: onerisq; q̃tilibet patiens. Cesarus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile panduntur: flexibiles tamē stantes ad circūcisura: siccate fideliores. Laricē in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradūt. Et oīa præterq̃ oleastrū & oleā. Quædā enim in mari quædā in terra uitiis oportuniora. De teredinibus. Ca. XLII.

i Nfestantiū quattuor genera. Teredines capite ad portionē gratissimo rodunt dētibus. Hæ tantū mari sentiūtur: nec aliā putant teredinē proprie dici. Terestres tineas uocant. Culicibus uero similes triphas. Quartum est & e uermiculorum genere: quorū quidē alii putrescente succo: ipsa materie alii pariuntur: sicut in arboribus. Ex eis q̃ cerastes uocat cū tantū eroserit ut circūagat se: generat aliū. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo ut cupsso: in aliis duritia ut buxo. Tradūt & abietē circa germinationes decorticatā: q̃ diximus luna aquis nō corrūpi. Alexādri magni comites pdiderūt in tilo rubri maris insula arbores esse: ex qbus naues fierēt: quas .cc. annis durātes inuētas: & si mergerentur īcorruptas. In eadē esse fruticē baculis tantū idoneæ crassitudinis: uariū tigriū maculis: pōderosum: & cū in spissiora decidit: uitri modo fragilē. De materiis architecti: & que materies ad quid utilis: & quæ firmior materia in tectum. Ca. XLIII.

a Pud nos materiæ finduntur aliquæ spōte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut afflatus nō noceant: Pōdus substinere ualide abies larix etiā in transuersum positæ. Robur olea incuruant cedūtq; pōderi. Ille renituntur: nec temere rumpuntur: priusq; carie q̃ uiribus deficiūt. Et plana arborū ualida in diuersum enī curuat. At populus cōtra oīa inferiora panditur. Palma ecōtrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariē tineasq; firmissimæ. Facile panditur iuglans. Fiunt enim & ex ea trabes: frangique se prænūciat strepitu. Quod in andro accidit: cum e baneis territi sono profugerunt. Pinus piceæ: alni ad quarum ductus in stobos cauantur. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædem si nō integātur: cito senescunt: miro modo fortiores si humori extra quoq; supersit. Firmissima in tectū abies. Eadē ualuarū repagulis: & ad quæq; libeat in testina opera aptissima siue græco siue cāpano siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramentorū crinib⁹ pampinato semper orbe se uoluens ad incitatos roncinarū raptus. Eadē & curibus maxime sociabilis glutino in tantum: ut sīdatur ante cum solida est.

De glutinanda materia & lignis sectilibus. Ca. XLIIII.

m Agna autem & glutinatio: proptereaq; sectilibus laminis ac in alio genere operiuntur. Stamineam hoc usu probant uenam: & uocāt fertileā argumento similitudinis: quoniam lacunose crispa. In omni genere & glutinū abdicant quædam. & inter se & cum aliis insociabili glutino sicut robur. Sed nec fere coherent nisi similia natura: ut si quis lapidem lignunq; coniungat. Cornum maxime audit sorbus: carpinus: buxus: postea tilia. Cuicunq; operi facilia flexilia omnia quæ lenta diximus: præterq̃ morus & caprificus Durabilia ac sectilia quæ modice humida. Arida enim latius quam uiridia serris ceduntur: præter robur & buxum quæ pertinacius resistunt: serrarunq; dentes replent æqualitate inerti. Qua de causa alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocunq; in opere fraxinus: eademq; corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lentior. Gallica uero etiam ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus: ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus: quāquam fragilis & tenore eodem sectilibus laminis in tenui flexibilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Secatur in laminas pertenues & ilex colore quoq; non in grata: sed maxime fida iis quæ teruntur: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sunt uero & parui usus fabrilium ministeriorum insignes. Ideoq; prodirum terebris uaginas ex oleastro: buxo. illice: ulmo: fraxino utilissima fieri. Ex iisdem malleos: maiores quoq; e pinu & illice. Et iis autem maior ad firmitatem causa tēpestiuæ cæsuræ q̃ immaturæ. Quippe cū ex olea durissimo ligno cardines in foribus diu-

tius ĩmorati plantæ mõ germinauerint. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmos: fieri iubet.
Higinus manubria rusticis carpinea: illigna: cerrea. Quæ in laminis secantur: quorũq; ope/
rimento uestiatur alia materies præcipua sunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxũ: pal/
ma aquifolium ilex: sambuci radix:: populus: Dat & alnus (ut dictum est) tuber sectile: sicut
citrus acerq;. Nec aliarum tubera in præcio. Mediaq; pars arborum crispior: & quo propri/
or radici minoribus magisq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia
in tegi & uiliores ligno pciosiores cortice fieri: ut una arbor sæpi⁹ ueniret. Excogitatæ sũt
& ligni bratteæ. Nec satis. Cœpere tingi animaliũ cornua dentes secari: lignũq; ebore disti
gui: mox operiri: placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta. Nuperq;
portentosis ingeniis principatu. Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisq; ue/
niret: imitata lignum. Sic lactis præcia quæruntur. Sic terebinthum uinci iubent Sic citrum
præciosius fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno. Iam lignum emi
testudinem facit.

De arborum ætate: & quæ genera arborum minime durant. Ca. XLV.

Ita arborum quarundã ĩmensa credi potest si quis profunda mundi & saltus in ac/
cessos cogitat. Verum ex iis quas memoria hominum custodi durant in ueliterno.
Africani prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco conspicuæ magnitudi/
nis. Subest specus in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ uero locos in Lucinæ
area anno qui fuit sine magistratibus. ccclxix. urbis æde condita. Incertum q̃tum ipsa uetu/
stior. Esse quidem uetustiorem nõ est dubiũ: cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nũc
circiter annum. cccl. habet. Antiquior enim illa est: sed incerta eius ætas quæ capillata dicit
quoniã uestalium uirginum capillus ad eam defertur. Verum altera lotos in uulcanali: qđ
Romulus constituit ex uictoria de decimis æquæua urbi intelligitur: ut auctor est Masuri
us. Radices eius in forum usq; Cæsaris per stationes municiporum penetrant. Fuit cum ea
cupressus æqualis circa supræma Neronis principis prolapsa atq; neglecta. Vetustior autẽ
urbe in uaticano ilex. In qua titulus æreis litteris hetruscis religione arborem iam tunc di/
gnam fuisse signat. Tyburtes quoq; originem multo ante urbem romam habẽt. Apud eos
extant ilices tres etiam Tyburno conditore eorũ uetustiores: apud quas inauguratus tra
ditur. Fuisse autem eum tradunt filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate an/
te iliacum bellum. Sunt auctores & delphicã platanum. Agamẽnonis manu satam. Et alte/
ram in caphie archadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso iliensium urbis iuxta helespontũ in pro
tesilai sepulchro arbores: quæ omnibus ephebiis eius cum in tantum accreuere: ut iliũ aspi/
ciant inarescunt: rursusq; adolescunt. Iuxta urbem autem quercus ili tumulo tunc satæ di/
cuntur: cũ cœpit iliũ uocari. Argis olea nunc etiã durare dicitur: ad quã Iouem in uaccã mu
tatem Argus illigauerit. In ponto circa heracleam aræ sunt Iouis Statiui cognomini: ibiq;
quercus duæ ab Hærculæ satæ. In eodem tractu portus Amyci est Bebryce rege interfecto
clarus. Eius tumulus a supremo die lauro tegitur: quam insanã uocant: quoniã si quid ex ea
decerptũ inferatur nauibus iurgia fiant: donec abiiciatur. Regionẽ aulocrenẽ diximus per
quã ab apameã in phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur: ex qua pependit Marsia uictus ab
Apolline: quæ iam tum magnitudine electa est. Nec nõ palma deli ab eiusdẽ dei ætate con/
spicitur. Olympiæ oleaster: ex quo primus Hercules coronatus est. & tũc custoditur religi/
ose. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito A minerua. E diuerso breuissi/
ma uita est punicis: fico: malis. Ex iis pcocibus breuior q̃ serotinis: dulcibus: q̃ acutis: & dul
cior in punicis. Item in uiribus: præcipueq; fertilioribus. Grecinus auctor est sexagenis an/
nis durasse uites. Videtur & aquaticæ celerius interire. Senescũt quidẽ uelociter: sed e radi
cib⁹ repullulãt laurus: & mali: & punicæ. Firmissimæ ergo ad uiuendũ oleæ: ut quas durare
annis. cc. inter auctores conueniat. Et in suburbano tusculani agri colle qui corne ap/
pellatur. Lucus antiqua Dianæ sacratus a latio: uelut arte tõfili coma faginei moris. In hoc
arborẽ mori eximiã ætate nostra adamauit Passienus Crispus bis cõsul orator Aripdine ma
trimonio & Nerone priuigno clarior postea: osculari cõplectiq; eã solitus: nõ modo cubare
sub ea. uinũq; illi effũdere. Vicina luco est ilex: & ipsa nobilis. xxxv. pedũ ambitu caudicis. x.
arbores metiẽs singulas magnitudinis uisẽdæ: siluãq; sola facit. Hædera necari arbores cer
tũ est. Simile buidã & in uisco tãet si tardiorẽ carũ iniuriã arbitrant. Nãq; & hoc pter fruct⁹
agnoscit nõ in nouissimi smirabile. Quædã. n. in terra gigni nõpñt: & in arborib⁹ nascũtur.

Nãq͡ꝫ cum suam sedem nõ habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria hærba quæ uocatur cassitias: non tantum arbores: sed ipsis etiam spinis circunuoluens sese. Item circa templa thessalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac serpillum. Oleastro quoq͡ꝫ deputato quod gignitur uocãt phaunos. Quod uero in hisparia fullonia hipophactõ calliculis inanibus foliis paruis: radice albe. cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nãq͡ꝫ est in abiete & larice cassitias. Stel ĩdicit euboea nasci. Hyphear arcadia. Viscũ autẽ in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebĩtho: nec aliis arboribus adnasci. Pleriq͡ꝫ copiosissimũ in quercu. quod dryos hyphear uocant. In omni arbore excepta ilex & quercu differentiã facit odor uirusq͡ꝫ & foliũ nõ iucũdi odoris. Inutroq͡ꝫ uiscum amarũ & lentũ. Hyphear ad saginanda pecora utilius. Vitia modo purgat primo dein pinguefacit: quæ suffecere purgationi. Quibus fit aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiciũt discrimẽ in iis quæ folia euitant: & ipsi decidere. Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autẽ satum nullo modo nascitᷣ: nec nisi per aluũ auiũ reditũ: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura ut nisi maturatũ in uentre auium nõ proueniat. Altitudo eius nõ excidit cubitalẽ semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina sterilis. Aliquãdo nõ fert. Viscũ fit ex acinis qui colliguntur messum tẽpore ĩmaturi. Nã si accessere hymbres: amplitudine quidẽ augentur: uisco uero marcescunt. Sicantur deinde: & aridi tundũtur: ac conditi in aqua putrescũt duodenis fere diebus. Vnũq͡ꝫ hoc rerũ putrescẽdo gratiã inuenit. Inde in profluente rursus maleo tusi amissis corticibus interior carne lentescunt: Hoc est uiscũ pẽnis auiũ tactu ligandis. Iuglandis oleo subactũ cũ libeat ĩsidias moliri. Nõ est omittẽda ĩ ea re & galliarũ admiratio. Nihil ha bent druides (ita suos appellant magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt: ut ĩde appellari quoq͡ꝫ interpraetatione græca possit druides uideri. Enimuero quicquid adnascatur illis e cælo missum putat signũq͡ꝫ esse electe ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertũ magna religione petitur. Est ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorũq͡ꝫ iis facit & seculi post tricesimũ annum: quia iam uirium abunde habeat nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo uocabulo. Sacrificio epulisq͡ꝫ rite sub arbore præparatis duos admouent candidi colori tauros: quorum cornua nunc primũ uinciantur. Sacerdos candida ueste curtus arborem scandit. Falcæ aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum demum uictimas ĩmolant præcantes ut suum donũ deus prosperũ facias iis quibus dederit. Fœcunditatem eo peto dari cuicunq͡ꝫ animali sterili arbitrantur. Cõtraq͡ꝫ uenena omnia esse remedio. Tanta genitium in rebus friuolis plerũq͡ꝫ religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE. LIBER. XVII.
PROEMIVM.

Arborum præcia mirabilia. Ca. I.

n ATVRA ARBORVM TERRA Mariq͡ꝫ sponte sua prouenientiũ dicta est. Restat earum quæ arte & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa a feris: depugnãte cũ iis homine circa caducos fructus. Circa pendẽtes uero & cum alitibus: in tanta deliciarum præcia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassii atq͡ꝫ Cn. domitii Aenobardi. Crassus orator fuit in primis nominis romani. Comus ei magnifica: sed aliquãto præstantior in eodem palatio. Q. Catuli qui cimbros cum. C. Mario fudit. Multum uero pulcherrima cõsensu omniũ ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis romani celarioris etiã tũ q̃ iuris ciuilis scieutia: cũ tamen obiecta Crasso suo est. Nobilissimarũ gentiũ ambo Crassus atq͡ꝫ domitius censurã post cõsulatũ simul gessere: anno cõdite urbis sexcentesimo sexagesimosecundo frequentẽ iurgiis ꝑpter dissimilitudinẽ morũ. Tũc Cn. Domitius ut erat uehemẽs natura: ꝑterea accẽsus odio: qđ ex æmulatiõe auidissimũ est grauiter ĩcrepuit tãti censorẽ habitare: ꝑ domo eius milia nũmorũ idẽtidẽ ꝑmittẽs. Et Crassus ut ꝑsens ĩgenio semꝑ & faceto lepore solers cõcedere rñdit: exceptis sex arborib⁹. Ac ne uno q

dem denario si admimerentur emptam uolēte Domitio. Crassus utrum ne igitur ego sum
inquit quæso Domitii exemplo graui & ab ipsa mea censura notandus: qui domo quæ mi-
hi hæreditate obuenit comiter habitē? an tu q sex arbores æstimos? Eæ fuere loti patula ra-
morum opacitate lasciuæ. Cecina largo e proceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo
sua ostentante. Durauerūtq; quoniam & de longissimo æuo arborum diximus (ad Nero-
nis principis incendia: quibus cremauit urbem: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;:
ni princeps ille accelerasset etiam arborum mortem. Ac ne quis uilem de cætero Crassi do-
mum nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendum præter arbores iudicet. Iam colūnas
quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænam ornandam aduectas in atrio eius
domus statuerat: cum in publico nondum essent ullæ marmoreæ. Tam recens est opulētia
tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimicitiarum quidē
precium seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis. Frunditio militi illi qui
præclara facinora uulturnū trensnatans fronde capiti imposita aduersus Hānibalem edi-
dit. Stolonum Licuuæ genti (ita enim appellatur in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde
& pampinatio inuento) primo stoloni dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priscis:
cautunq; est. xii. tabulis ut qui iniurias cecidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv.
Quid existimamus? futuras ne eas cecididisset ad supradictam æstimationem illos qui fru-
giferas tanti taxauerant? nec minus miraculum in pomo est multarum circa suburbana fru
ctu annuo addito binis milibus nūmum maiore singularum reditu: q̃ erat apud antiquos p̄-
diorum. Ob hoc insita & arborum quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperi-
bus nascerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex iis uectigal contingat
ueram colendi rationem absolutāq; prodituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ
constare animaduertimus: sed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallitur uita. Nam dili-
gentiam in superuacuis affectare nō uostrū est. Ante omnia autem in uniuersum & quæ ad
cuncta arborum genera pertinent in cōmune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quam partem cæli spectare debeant. Ca. II.

Quilone maxime gaudent: densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris.
a Qua in re pleriq; fallūtur: cū in uineis pedamenta nō sint a uento eo opponenda: &
id tantū a septētrione seruandū. Quinimo tempestiua frigora plurimū arborū fir-
mitati conferunt: & sic optime germināt. Alioquin si blandiantur austri defatiscētes: ac ma
gis etiam in florem. Nam si cum defloruere: protinus sequantur hymbres: in totum poma
depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiam si omnino nubilū fiat austrinus ue flatus amit-
tant fœtus. Circa uergilias quidem pluere: inimicissimum uiti & oleæ quoniā tunc coitus ē
earum. Hoc est illud quatriduum oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spurci
quod diximus. Fruges quoq; peius maturescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt no
xia frigora: quæ septētrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam
esse omnibus satis utilissimū Hymbres uero tunc expetendi euidens causa est: quoniā arbo
res fœtu einanitas: & foliorum quoq; amissione languidas naturale est auide esurire. Cib⁹
autem earum hymber. Quare tepidam esse hyemem ut absumpto partu arborum sequatur
protinus conceptus: idest germinatio ac deinde alia florescendi exinanitio: inutilissimū ex-
perimnentis creditur. Quinimo si plures ita continentur anni: etiam ipse moriuntur arbo-
res. Quoniam nemini dubia pœna est in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes serenas
optandas nō pro arboribus uota fecit. Nec per solstitia hymbres uitibus conducunt. Hy-
berno quidē puluere fieri messes lætiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū est. Alioquin
uota arborum cōia sint frugūq;: niues diutines sedere. Causa nō solū quia animam terræ
euanescentē exalationem includunt & cōprimunt: retroq; agunt in uires frugum atq; ra-
dices: uerum q; & liquorē sensim præbent: purū præterea leuissimūq; quādo nix aquarū cæ
lestiū spuma est. Ergo humores iis nō uniuersus īgurgitans diluēsq;: sed quomodo sititur
distillans uelut ex ubere alit oīa quæ nō inundat. Tellus quoq; illo modo fermentescit: &
succi plena: ac lactescemtibus satis nō effœta cū tempus aderit: tepidus aridet horis. Ita ma
xime frumenta pinguescunt: præterq̃ ubi calidus semper aer est: ut in ægypto. Cōtinuatio
enim & ipsa cōsuetudo idem quod modus aliubi efficit: Plurimūq; ꝓdest ubicunq; nō esse
quod noceat. In maiore parte orbis cū præcoces excurrere germinationes euocatæ īdulgē
tia cæli secutis frigoribus exurūtur. Qua de causa serotinæ hyemes noxie siluestrib⁹ quoq;

quæ magis etiam dolent urgente umbra ſua: nec adiuuante medicina. Quoniam ueſtire
teneras in torto ſtramento in ſilueſtribus non eſt. Ergo tempeſtiue aquis hybernis primum
hymbrihus: deinde germinatione antecedentibus. Tertium tempus eſt cũ educant poma:
nec protinus: ſed iam ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius continẽt longioreſcꝫ deſide-
rant cibos. iis & ſerotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiuſcꝫ
arboribus diuerſo modo deſiderantᷓ: aliis alio tẽpore maturãtibus. Quapropter iiſdem hym
bribus quædã lædi uideas: alia iuuari. Et in eodẽ genere ſicut in pyris. Alio die hybernaq̃-
runt pluuias: alio uero præcioſa. Vt pariter quidẽ omnia deſiderẽt. Hybernũ tempus eſt an
te germinationẽ quæ aq̃lonẽ auſtro utiliorẽ facit. Rõ eadẽ mediterranea maritimis ꝑfert(
ſunt enĩ plerũcꝫ frigidiora(& montoſa planis & nocturnos ignes diurnis. Magis fruũtur
aquis ſata: non ſtatim auferentes eas ſole. Conuexa & ſitus uinearũ arbuſtorũcꝫ ratio eſt.
quas in oras debeant ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri dãnauit. Aliqui ſic maluere q̃ in ex
ortu. A pluribus meridiẽ probari aduerto. Nec arbitror perpetuũ quicq̃ in hoc præcipi poſ
ſe. Ad ſoli naturã: ad loci ingeniũ: ad cæli cuiuſcꝫ mores dirigenda ſollertia eſt. In africa me
ridiem uineas ſpectare & ſi uiti inutile colono ſalubre eſt: quoniam ipſa meridianæ ſubia-
cet plagæ. Quapropter ibi qui in occaſum aut ſeptẽtriones conſeret optime miſcebit ſolũ
cæſo: cum Virgilius, occaſus improbẽt. Nec de ſeptẽtrione relinqui dubitatio uidetur. At
qui ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis cõpertũ eſt nullas eſſe fertiliores. Mul
tum rationis obtinẽt uenti. In narbonẽſi prouincia atcꝫ liguria & parte hetruriæ contra cir
cium ſerere imperitia exiſtimatur. Eundẽcꝫ oblicum accipere prouidentia. Is enim ibi æſta-
tem temperat: ſed tanta plerumcꝫ uiolentia ut auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. Ca. III.

q Vidã cælũ terræ parere cogunt: ut quæ ĩ ſiccis ſerantur oriẽtẽ ac ſeptentriones ſpe-
ctẽt. Quæ in humidis meridiẽ. Necnõ ex ipſis uitibus cauſas mutuãtur. In frigidis
præcoces ſerendo: ut maturitas antecedat algorem: Quæ poma. uiteſcꝫ rores ode-
rint contra ortus: ut ſtatim auferat ſol. Quæ amẽt ad occaſus: uel etiã ad ſeptẽtriões ut diu
tius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem naturæ ſecuti in aquilonem obſeruare uites
& arbores poni ſuaſere. Odorationẽ etiã fieri talem fructum Democritus purat.

De qualitate regionum. Ca. IIII.

a Quilonis ſitum uentorũcꝫ reliquorũ diximus ſecundo uolumine. Dicemuſcꝫ pro-
ximo plura cæleſtia. Interĩ manifeſtũ uidetur ſalubritatis argumẽtũ. quoniã ĩ meri
diem etiã ſpectantiũ ſemper ante decidunt folia. Similis & in maritimis cauſa. Qui-
buſdã locis afflatus maris noxii: in plurimis idẽ utiles. Quibuſdã ſatis e longinquo aſpice-
re maria iucũdũ. Proprius admouere ſalis halitũ in utile. Similis & fluminũ ſtagnorũcꝫ ra-
tio. Nebulis adurunt: aut æſtuantia refrigerãt opacitate: atcꝫ etiã rigore gaudẽt: quæ dixi-
mus. Quare experimẽtis optime creditur a cælo proximũ ẽ terræ dixiſſe rationẽ haud feci-
liore tractatum. Quippe nõ eadem arboribus cõuenit & frugibus: plerũcꝫ nec pulla qua
lem habet campania: ubicꝫ optima uitibus. Aut quæ tẽues exalat nebulas. Nec rubrica mul
tis laudata. Cretam in albenſium pompeianorumcꝫ agro & argillam cunctis ad uineam ge
neribus anteponunt: quamquã præpingues quod accipitur in eo genere inuicem ſabulum
albũ: In ticinẽſi multiſcꝫ ĩ locis nigrũ. Itẽcꝫ rubrũ ẽt pingui terræ ꝑmixtũ ĩfœcũdũ eſt. Argu
menta quocꝫ iudicantiũ ſæpe fallunt: Nõ uticꝫ ſolũ lætũ eſt: in quo proceræ arbores nitent:
præterquã illis arboribus. Quid. n. abiete procerius. Aut quæ uixiſſe poſſit alia in loco eo-
dem? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper iudiciũ habent. Nã quid laudatius germa-
niæ pabulis & tamẽ ſtatĩ ſubeſt harena tenuiſſimo ceſpitũ corio. Nec ſẽper aquoſa eſt terra
cui proceritas hærbarũ. Non hærcle magis q̃ pinguis adhærens digytis. Quod in argilis ar-
guitur. Scrobes quidẽ regeſta in eos nulla cõplet: ut denſa atcꝫ rara ad hũc modũ dꝑhẽdi
poſſit ferro cꝫ oĩs rubiginẽ obducit. Nec grauis aut leuior iuſto deprehenditur pondere.
Quod. n. terræ põdus iuſtũ intelligi põt: Nec fluminibus aggeſta ſẽper laudabilis quando
ſeneſcãt ſata quædã aqua. Sed necꝫ illa quæ laudatᷓ diu præterq̃ ſalici utilis ſẽtitur. Inter ar-
gumẽta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquin in leborino cãpaniæ nobili campo: ut ligni ui-
ce. utantur. Sed idẽ ſolũ ubicũcꝫ arduũ opere: difficile cultu: bonis ſuis acrius pene q̃ uitiis
cũ affligit agricolã. Et carbũculis quæ terra ita uocatur. Emẽdari uitã ac terra putatᷓ. Nam
tofus ſcaber natura fricabilis expetitur quocꝫ ab auctoribꝰ. Virgilius & quæ filicẽ ferat nõ

impr bat uitibus.Salsæq terræ multa melius creāuntur.tutiora uitiis innascentium ani/
malium.Nec colles opere undantur:si quis perite fodiat.Nec campi omnes minus soles at/
q per flatus q̄ opus sit accipiunt.Et quasdam priuinis ac nebulis pasci diximus uites.Omni
um rerum sunt quædam in alto secreta:& suo cuiq̄ corde præuidenda. Quid quod mutaē
sæpe iudicata quoq ac diu comprehensa?In thessalia circa larissam emisso iacu frigidior fa-
cta ea regio est.Oleæ desierunt quæ prius fuerant.Irem uites aduri:quod non antea thrin
cia sensit amoto hebro.Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum.At a-
syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fruges:donec regessit lapidea
In syria leuem tenui sulco imprimunt uomerem:quia subest saxum exurens æstate semins
lam in quibusdam locis similes æstus:īmodici & frigorum effectus.Est fertilis thracia fru-
gum rigore:& æstibus africa & ægyptus.In chalchia rodiorum insula locus quidam est in
tantum fœcundus:ut suo tempore satum demetant ordeum.sublatúq protinus serant:&
cum aliis frugibus metant.Glareosum oleis solum aptissimum in uenefrano: pinguissimū
in betica.Punica uina in saxo coquuntur.Cecubæ uites in pontinis paludibus madent.Tā
ta est argumentorum & soli uarietas ac differentia.Cæsar uopiscus cum causam apud cen-
sores ageret campos rosiæ dixit italiæ sumē esse. in quibus perticas pridie relictas gramen
operiret.Sed non nisi ad pabulum probantur.Non tamen indociles natura nos esse uoluit:
& uita cōfessa fecit etiā ubi bona certa nō fecerat.Quā ob rē prius dicamus crimina.

Genera terrarum. Ca. V.

Errarum amaram siue macram si quis probare uelit.Demōstrant eā atræ degeneres
t q hærbæ.Frigidam autē retorride nata.Itē uliginosam tristia.Rubricā oculi.Argi-
losam quæ operi difficillima: quæq rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret:
quanq̄ aliquādo nō quod operi:hoc & fructui sit aduersum.Itē e cōtrario cineraceā & sabu
lum albū.Nā sterilis densa callo facile deprehenditur uel uno ictu cuspidis.Cato breuiter
atq ex suo more uitia determinat.Terrā cariosam caue:ne ue plaustro ne ue pecore impel
las.Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari:ut pene uestigiis quoq
interdicat?Redeamus ad ligni cariē & inueniemus illa:quæ in tantū abominatur uitia: ari-
dæ:fistulosæ:scabræ:canescentis:exesæ pumicosæ.Plus dixit una significatione quā possit
ulla copia sermonis enarrari.Est eni interpretatione uitiorū quadā non ætate:quæ nulla in
ea intelligi potest sed natura sua anus terra.Et ideo infœcunda ad oīa:atq etiā imbecilla.
Id agrum optimū iudicat ad radicem mōtiū planitiæ in meridiem excurrēte:quæ est totius
italiæ situs.Terrā uero tenerā quæ uocetur pulla.Erit igitur hæc optima & operi satiua.In-
telligere modo libeat dictā mira significatione tenerā:& quicquid optari debet in eo uoca-
bulo inueniætur.Illa temperatæ ubertatis:illa mollis:facilisq culturæ:nec madida: nec siti
ens.Illa post uomarē nitescens:qualem fous ingeniorū.Homerus in armis ab eo celatā di/
xit:addiditq miraculū increscentis.q̄uis fieret in auro.Illa quā recentem exquirunt impro
bæ alites uomerē comitantes:coruiq aratorisue stigia ipsa rodētes. Reddātur hoc in loco
luxuriæ quoq sententia & aliqua in propositū.Certe Cicero lux doctrinarū altera.Melio-
ra inquit unguenta sunt quæ terrā:q̄ quæ crocum sapiunt.Hoc eni maluit dixisse q̄ redo-
lent.Ita est profecto.Illa enim erit optima:quæ unguenta sapiet. Quod si admonendi sum?
qualis sit terræ color ille:qui quæritur:contingit sepæ etiam quiescente ea sub occasu solis
in quo loco arquus cælestis deiecerit capita sua.Et cū a siccitate continua īmaduerit hym-
bre:tunc emittit illum suum alitū diuinum ex sole conceptum:cui cumparari suauitas nul
la possit:Is esse odor in commota debebit:repertusq neminē fallet:ac de terræ odore opti-
me iudicabit.Talis fere est iu noualibus cæsa uetere silua:quæ consensu laudatur.Et in fru
gibus quidem ferendis eadē terra utilior intelligitur:quotiens intermissa cultura quieuit
quod in uineis non fit.Eoq diligētius eligenda est:ne uera existat opinio eorū: qui iam ita
liæ terram existimauere lassam.Operis quidē facultas in aliis generibus constat e cælo:nec
potest arari pōst hymbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Contra in bizantio africæ il-
lum centena & quinquagena fruge fertilem campum : cū siccus est arabile tauri: post hym-
bres uili asello:& a patre altera iugianu uomerē trahente uidimus scindi.Terram enim ter
ra emenpari(ut aliqui præcipiūt)super tenuē pingui iniecta aut gracili: bibulaq super hu-
midā addinguē:dementiæ operarii est.Quid enim potest sperare qui talem colit.

De terra quam britannia & gallia amat. Ca. VI.

Lia est ratio quũ britannia & gallia inuenere alendi eam: ipsa quod uocant margã. Spissior ubertas in eam intelligitur. Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandina in corporibus ibi dẽsante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc græci.

De græcorũ doctrina. Ca. VII.

Vid enim intentatum illis? Leucargyllion. uocant candidam argillam: qua in megarico agro utuntur. Sed tãtum in humida frigidaq; terra. illas gallias britanniasq; locuplectantis cum cura dici cõuenit. Duo genera fuerãt. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ĩgeniis. Est enĩ alba ruffa: columbina: argyllacea tofacea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pĩguis. Experimẽta utriusq; in manus ususq; geminus: aut ut fruges tantum alant: aut eædem & pabulum. Fruges alit tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta: est ad infinitum fertilis. uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxima est ruffa: quæ uocat capnumargos ĩter mixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis cõduntur in ipso cãpo: primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapidis. Impendio tñ minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eam uisceri putant. Vtrunq; hoc genus semel iniectum in. l. annos ualet & frugũ & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. Ca. VIII.

Væ pingues esse sentiuntur: ex iis præcipue alba. Plura eius genera. Mordacissimũ quod supra diximus. Alterũ genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiẽte uena. Hac maxime britannia utitur. Durant annis. lxxx. Neq; exemplũ ullius qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertiũ genus candide glischromargon uocant. Est autẽ creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̃ frugum fertilior: ita ut messe sublata ante sementem. alteram lætissimum secetur. Dum in fruge est nullum aliud gramen emittit. Durat. xxx. annis densior iusto. Cymini modo strangulat solũ. Colum binã gallia suo nomine glaucopelon appellat: glebis excitatur lapidum modo. Sola gelatione ita soluitur ut tenuissimas bratteas facit. Hæc ex æquo fertilis. Harenaceam utuntur si alia non sit: in uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi os gentium solos nouimus qui fertilissimũ agrũ collentes quacunq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea nõ diutius annis. x. pdest. Hedui & pectaes calce uberimos fecere agros. quæ sanæ & oleis & uitib[9] utilissima reperit. Oĩs autem marga arato iniicienda est: ut medicamentũ rapiatur: & fimi desiderat aliquãtulũ. Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas non effunditur: alioquin nouitate quæcunq; fuerit solum lædet. Ne sic quidem primo anno fertilis. Interest & quali solo quæratur. Sicca enim humida melior: arido pinguis. Temperata alterutra creta uel colũbina conuenit.

De cineris usu: & de fimo: & quæ sata uberiorẽ terrã faciant: & quæ urant. Ca. IX.

Ranspadanis cineris usus a deo placet: ut anteponãt fimo iumentorũ: quod q̃a leuissimũ est: ob id exurunt. Vtroq; tamẽ pariter nõ utunt in eodẽ aruo: nec in arbustis cinere: nec quasdã ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoq; uuas ali iudicent: pubescentesq; puluerẽt: & uitiũ arborũq; radicibus aspergent. Quod certũ est narbonensi prouinciæ & uindemias certius sic eo coqui: quia plus puluis ibi q̃ sol cõfert. Fimi plures differentiæ. Ipsa res antiqua. Iam apud Homerũ regius senex agrũ ita suis manibus lætificans reperitur. Argeus rex in græcia excogitasse traditur. Diuulgasse uero Hercules ĩ italia: quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentũ ĩmortalitatẽ tribuit. M. Varro pͥncipatũ dat turdorũ fimo ex auiariis. Quod etiã pabulo bouum suũ magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est: si tanta apud maiores fuere auiaria: ut ex iis agri stercorarentur. Proximũ collumela colũbariis: mox gallinariis facit: natantiũ alitũ dãnato. Cæteri auctores cõsensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alii ex iis præferunt hominũ potus in cariorum officinis pilo madefacto. Alii p se se aqua iterũ largiusq; etiam q̃ cum bibitur admixta. Quippe plus iã ibi male domandũ est: cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt certamina quibus inuicẽ ad tellurem quoq; alendã utuntur homines. Proxime spurcitias suum laudãt. Collumella solus dãnat. Alii etiã cuiuscunq; quadrupedis exitiosum. Aliqui columbarum præferunt. Proximũ deinde caprarum est. Ab hoc ouium. Deinde boum. Nouissimus iumẽtorum. Hæ fuere apud priscos differentiæ. Simulq; præcepta non inuenio re tali utendi: quando & hic uetustas utilior. Visumq; iam est apud quosdam prouintialium in tantũ habundante geniali copia pecu

dū farinæ uice cribris superiniici: fetore aspectuq̧ temporis uiribus in quandam etiā gratiā
mutato. Nuper repertū oleas gaudere maxīe cinere & calcariis fornacibus. Varro præcep-
tis adiicit: equino quod fit leuissimū segetes alendas. Prata uero grauiore: & quod ex hor-
deo fiat: multasq̧ gignit hærbas. Quidā etiā bubulo iumentorū præferunt: ouillūq̧ caprío
Omnibus uero asininū: quonā lentissime mandat. E contrario usus aduersus utrūq̧ pronū
tiat. Inter omnes autē constat nihil esse utilius lupini segete: priusq̄ siliquetur aratro uel bi
dentibus uersa: manipulis ue circa radices arborū uel uitiū obrutis. Etiā ubi non sit pecus
culmo ipso uel etiā filice stercorare arbitrantur: Cato stercus unde fiat: stramenta: lupinū:
paleas· fabalia: ac frondes iligenas: quernasq̧ e segete eullito. Ebulū cicutā & circum salicta
hærba auctā uuluāq̧ ea susternito ouibus: frondēq̧ putridā. Vinea si macrauerit: sarmenta
sua comburito: & itidē inarato. Itemq̧ ubi saturus eris frumentū: oues ibi delectato. Nec-
non & satis quibusdā ipsis pasci terrā dicit. Segetē Stercorant fruges: lupinū: faba: uitia. Si-
cut e cōtrario cicer: q̧a uellit: & q̧a salsū ē. hordeū: fœnūgræcū: erū. Hæc omnia segetē exu-
rūt. & oīa q̄ uellūtur. Nucleos ī segetē ne īdideris. Virgilius & lino segetē exuri: & auena:
& papauere arbitratur. Fimeta sub diuo concauo loco & qui humorē colligat: stramēto ite
cta ne in sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascantur iis serpētes
Fimum miscere terræ plurimū refert fauonio flante ac luna sitiente. Id pleriq̧ praue intelli
gunt a fauonii ortu faciendū: ac februario mense tantum: cū id plerāq̧ sata aliis postulent
mensibus. Quocunq̧ tempore fiat: curandū ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat: lu
na decrescente ac sicca. Mirum īmodum augetur ubertas affectusq̧ eius obseruatione tali

De satione arborū: & q̧ auulsione nascuntur arbores. Ca. X.

Bunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura ho
a minū atque arte proueniunt. Nec pauciora prope sunt genera: tam benignæ natu-
ræ gratiā rettulimus. Aut enim semine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagi
ne: aut auulsione: aut surculo: aut insito & consecto arboris trunco. Nam folia palmarum
apud babylonios seri: atq̧ ita arborem prouenire. Trogum credidisse demiror. Quædā plu
ribus generibus seruntur: quædam omnibus. At pleraq̧ ex iis natura ipsa docuit. & in pri-
mis semen serere: cum decidens exceptumq̧ terra uiuisceret. Sed quædam non aliter proue
niunt: ut castaneæ iuglandes cæduis duntaxat exceptis. Et semine autē quamquam dissimi
li ea quoq̧ quæ & aliis modis seruntur: ut uites & mala atq̧ pyra. Namq̧ iis pro semine nu-
cleus: non ut supradictis fructus ipse. Et mespia semine nasci possunt. Omnia hæc tarda pro
uentu ad degenerantia & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ. Quibusdam natura
contra omnino non degenerandi quoquo modo serantur ut cupressis: palmis: lauris. Nāq̧
& laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex iis augusta & bacalis & pinus si-
mili modo seruntur. Baccæ mense ianuario aquilonis afflatu siccante leguntur: expandun-
turq̧ raræ: ne calefiant aceruo. Postea quidam fimo ad ferendum paratas urina madefaci-
unt. Alii in qualo pedibus in profluente deculcant: donec auferatur cutis. Alioquin uligo
infestat: nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim men
se martio. Eædem & propagine seruntur. Triumphalisq̧ talea tantum. Myrti genera om-
nia in campania baccis seruntur. Romæ propagine tarentina. Democritus & alio modo seri
docet grandissimis baccarū tusis leuiter ne grana frangantur: caq̧ in tria reste circumliga-
ti: atq̧ ita seri: parietē fore densitatis: ex quo uirgulæ differantur. Sic & spinas sæpis causa
seruntur uomice moris spinarū circūlita. Pilas autē laurus & myrti inopia a trimatu tempe
stiuū est transferre. Inter ea quæ semine serūtur. Mago in nucibus operosus est. Amygda-
læ in argilla molli merediē spectanti seri iubentur. Gaudere eas in dura calidaq̧ terra. In pī
gui & humida mori ac sterilescere. Serendas q̄ maxīe falcatas & e nouella: fimoq̧ diluto ma
ceratas pro triduū: aut pridie q̄ serantur aqua mulsa. Mucrone defigi aciē lateris. In aquilo
nē spectare: ternas simul serendas: trianguli ratione: palmo inter se distantes: denis diebus
adaquari donec grandescant. Iuglandes nuces porrectæ seruntur commissuris iacentibus. Pi
neæ nucleis septeni fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis seritur. Citrea
grano & propagine. Sorba semine & a radice planta & auulsione proueniunt. Sed illa in cali
dis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plātaria demōstrauit: multarū radicibus pulu-
lane sobole densa: & pariēte matre quas enecet. Eius quippe umbra īdigesta premitur: ut ī
lauris punicis: platanis: cerasis: prunis. Paucorū ī hoc genere rami parcūt soboli: ut ulmorū

palmorũqꝫ.nullis uero tales pulluli proueniũt:niſi aquarũ radices amore ſolis atqꝫ hymbris
in ſũma tellure ſpatiantur .Omnia ea non ſtatim moris ẽ in ſua locari.ſed prius nutrici da
ri:atqꝫ in ſeminariis adoleſcere:iterũqꝫ migrare.Qui tranſitus mirũ in modũ mitigat etiam
ſilueſtres:ſiue arborũ quoqꝫ ut hominũ natura nouitatis ac pegrinationis auida ẽ:ſiue diſ
cedentes uirus relinquũt:manſueſcũtqꝫ tractatu ceu feræ dũ radici auellit̃ planta.Et aliud
genus ſimile natura pmonſtrauit.Auulſiqꝫ arboribus ſtolones uixere.Quo in genere & cũ
parui ſunt auellant̃:partẽqꝫ aliquã e matris quoqꝫ corpore auferũt ſecũ fimbriato corpore.
Hoc mõ plantant̃ punicæ:coryli:malli:ſorbi:meſpili:fraxinis:fici.In primiſqꝫ uites.Cotõeũ
ita ſatũ degenerat.Ex eodẽ inuẽtu ẽ:ſurculos abſciſos ſerere hoc prĩo ſæpis cauſa factũ ſã
bucis cotõeo & rubris depactis.Mox & culturæ ut populis:alnis:ſalici:quæ uel ĩuerſo ſur
culo ſeritur.Iã eæ ibi diſponũtur:ubi libeat eẽ eas.Quã ob rem ſeminarii curã ante cõuenit
dicit:q̃ tranſeat̃ in alia genera.Nãqꝫ & huic principio eligi ſolũ refert quoniã nutricẽ ĩdul
gẽtiorẽ eſſe q̃ matrẽ ſæpe conuenit.Sit ergo ſiccũ ſuccoſũqꝫ bipalio ſubactum:aduenis hoſ
pitale:& q̃ſimillimũ terræ quã transferendũ ſit.Ante omnia elapidatũ munitũqꝫ ad incurſũ
etiã gallinacei generis.Quãminime rimoſũ:ne penetrans ſol exurat fibras.Interuallo ſexq̃
pedõ ſeri ne ſe inter ſe contingãt:& noceãt.Præter alia uitia etiã uerminoſa fiunt:ideo ſar
riri conuenit ſæpius:hærbaſqꝫ auelli.Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare:ac falcẽ pa
ti conſueſcere.Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad ſolẽ recipiẽdũ:atqꝫ
integi culmo ad frigora arcenda.Sic pyrorũ malorũqꝫ ſemina nutrici.Sic pineas nuces . Sic
cupreſſos ſemine ſatas & ipſas.Minimis id granis conſtat:ut uix perſpici quædã poſſint.Nõ
omittendũ naturæ miraculũ.Ex tam paruo gigni arbores:tanto maiore tritici & ordei grão
ne quis fabã reputet.Quid ſimile originis ſuæ habent malorũ pyrorũqꝫ ſemina?His princi
piis reſpuentẽ ſecures materiẽ naſci indomitã põderibus ĩmẽſis præla:arboris uelis turibus
muriſqꝫ impellẽdis arietibus.Hæc eſt natura eius.Hæc potentia.Super omnia erit e lachry
ma naſci aliquid:ut ſuo loco dicemus.Ergo e cupreſſo fœmina(mas enim ut diximus non
gignit)pilulæ collectæ:quibus docui menſibus ſiccantur ſole:ruptæqꝫ emittunt ſemẽ formi
cis mire expetitũ :ampiato etiã miraculo tantuli animalis cibo abſumi natalẽ tantarũ arbor̃.
Seritur menſe aprili area æquata cylindris:aut uolgiolis denſũ terraqꝫ cribris ſupercernit̃
pollicis craſſitudine.Contra ĩmane pondus attollere ſe nõ ualet:retorqueturqꝫ ſub terra .
Ob hoc parcitur ueſtigiis.Leniter rigatur a ſolis occaſu in trinis diebus:ut æqualiter bibat
donec erumpant.Differuntur poſt annũ dodrantali filio cuſtodita temperie.ut uiridi cælo
ſerantur ac ſine aura.Mirũqꝫ dictu periculũ tantum eo die eſt:ſi rorauerit q̃tuluncũqꝫ hym
brẽ:aut ſi afflauerit.De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecuritate.Aquaſqꝫ poſtea odore.Et zi
zifa grano ſeruntur menſe aprili.Tuberes melius inſeruntur in pruno ſilueſtri & malo co
toneo.Et in calabria ea eſt ſpina ſilueſtris:quæcũqꝫ optĩe & myxas recipit:utiliter & ſorbos

De transferendis ſeminariis:& ulmis ſerendis & ſcrobibus. Ca. XI.

p Lantas ex ſeminario tranſfere in aliud priuſq̃ ſuo loco ponantur operoſe præcipi ar
bitror:licet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeant.Vlmorum priuſq̃ folio ueſtiã
tur.Samara colligenda eſt circa martias chalen.cũ flaueſcere incipit.Deinde biduo
in umbra ſiccata ſerenda denſa in re fracto terra ſuper minuatim cribrata craſſitudine quæ
in cupreſſis.Pluuiæ ſi non adiuuẽt:riganda.Deferẽdæ ex arearũ uenis poſt annũ ĩ ulmaria
interuallo pedali ıb unam quãq̃ partẽ.Maritas ulmos autũno ſerere utilius:quia carent ſe
mine.Nam eæ e plantis ſeruntur.In arbuſtum quinquẽnes ſub rube transferuntur:aut(qui
buſdã placet)quæ uicenũ pedũ eſſe cœperunt.Sulco qui nouenarius dicitur:altitudine pe
dũ triũ:pari latitudine:& eo amplius circa poſitas pedes terni undiqꝫ e ſolido adaggerãtur.
Arulas id uocant in cãpania.Interualla ex loci natura ſũmuntur.Aridiores ſerendas in cã
peſtribus conuenit.Populos & fraxinos quia feſtinãtius germinãt diſponi quoqꝫ maturius
cõuenit.Hoc ẽ ab idibus febru.plãtis & ipſas naſcẽtes.In diſponẽdis arborib⁊ arbuſtiſqꝫ ac
uineis quĩcũcialis ordinũ ratio uulgata & neceſſaria:nõ perflactu modo uulis:Verũ & aſpe
ctu grata quocũqꝫ modo intueare in ordinẽ ſe porrigente uerſu .Populis eadẽ ratio ſemĩe
qua ulmos ſerendi:transferẽdi quoqꝫ e ſeminariis eadẽ & ſiluis.Ante oĩa igitur in ſimilem
transferri terrã aut meliorẽ oportet.Nec e trepidis aut præcocibus in frigidos aut ſerotios
ſitus:ut neqꝫ ex iis in illos.Præfodere ſcrobes ante(ſi fieri poſſet)tanto: donec pingui ceſ
pite obducantur.Mago ãte annũ fieri iubet:ut ſolẽ pluuiaſqꝫ cõbibãt:aut ſi cõditio largita

nõ sit: ignes ĩ medio fieri ante menses duos: nec nisi post hymbres ĩ his seri. Altitudinẽ ea-
rũ ĩ argilloso aut duro solo triũ cubitorũ esse in quaq; partem. In prunis palmo amplius: &
ubiq; camiata fossura ore ꝯpressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmũ q̄dratis an
gulis. Eadẽ mensura græci auctores cõsentiũt: nõ altiores quino semipedes eẽ debere: nec
latiores duobus pedibus. Nusq̄ uero sexquipede minus alto: quoniã ĩ humido solo ad uici-
næ aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit latas pedes ternos. In feucibus imisq;
palmũ & pedẽ: altitudine quattuor pedũ: eas lapide cõsterni: aut si nõ sit perticis salignis ui
ridibus. Si neq; eæ sint. sarmẽtis: ita ut ĩ latitudinẽ semipedẽ trahantur. Nobis adiiciẽdũ ui
detur ex prædicta arborũ natura ut altius dimittantur eæ: quæ sũma tellure gaudent: tanq̄
fraxinus: olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat ẽ si altitudinis
pedes ternos effecerint. Excide ĩquit radicẽ istam. Papyrus cursor ĩperator ad terrorẽ pre-
nestinorũ prætoris. Destringi securius est se teste ĩ noxiũ abradi partes: quæ se nudauerint
terra. Aliqui lapides rotũdos subiici malunt qui & cõtineant humorẽ & transmittant. Nõ
itẽ planos facere: & a terreno arcere radicẽ existimãtes. Glarea substrata inter utrãq; senten
tiã fuerit. Arborẽ nec minorẽ bima nec maiorẽ trima transferri quidã præcipiũt. Alii cũ an-
nũ impleat Cato crassiorẽ quinq; digytis nõ omisit. Idẽ si abstinere meridianã cæli partẽ si-
gnare in cortice: ut translata iisdẽ & assuetis statueretur oris ne aquiloniæ meredianis op-
positæ solibus finderentur: & algerent meredianæ aquilonibus. Quod diuerso affectant ẽt
quidã uite ficoq; permutãtes in contrariũ. Dẽsiora enĩ folia ita fieri: magisq; protegere fru
ctum & minus amittere: ficũq; sic etiã scãsilẽ fieri. Plerıq; id demũ cauent: ut plaga deputa
ti cacuminis meridiẽ spectet: ignari fissuris nimii uaporis opponi: Id quidẽ in horã diei quin
tã uel octauã spectare maluerim. Aeque latet nõ negligẽdũ: ne radices mora inhærescant: ne
ue a septentrionibus: aut ab ea parte cæli usq; ad exortũ brumalẽ uẽto flante effodiantur ar
bores: aut certe nõ aduersæ iis uentis radices præbeantur. Propter quod emoriũtur ignaris
causæ agricolis. Cato omnes uentos & imbrẽ quoq; in tota translatione damnat. Et hoc pro
derit q̄plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere ac tota cespite circũlibari. Cũ ob
id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidẽ sũmã terrã contentus ẽ
subdi. Quidã punicis malis substracto lapide nõ rũpi pomũ in arboribus tradũ. Radices in-
flexas poni melius. Arborẽ ita locari ut media sit totius scrobis necessariũ. Ficus si in sicilia
bulborũ hoc genus est seritur: ocissime ferre traditur pomũ: neq; uermiculationi obnoxiũ.
Quo uitio nõ carẽt reliqua poma similiter sata. Radicũ eius magnã adhibendã curã ut exẽ
ptas appereat: nõ auulsas quis dubitet? Qua ratione & reliqua ꝯfessa omittimus. Sicuti ter
ram circa radices festucato spissandã. Quod Cato primũ in ea re esse censet. Plagã quoq; a
trunco oblimi fimo: & foliis præligari ꝓcipiens.

De interuallis plantandarũ arborum. & umbris & stillicidiis: & ubi plantari debeant. Ca. XII.

h Vius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas & myrtos & lauros den
siores seri iusserũt. In pedibus tamẽ nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam
pyros: magisq; amygdalas: & ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudi-
nis ratio: locorũq; & umbræ cuiusq; arboris: quoniam has quoq; obseruari oportet. Breues
sunt quãuis magnarũ arborũ quod in orbẽ ramos circinnẽt: ut in malis pyrisq;. Eædẽ enor
mes cerasis. lauris. Iam quedã umbrarũ proprietas. Iuglãdiũ grauis & noxia: etiam capiti hu
mano: omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus: sed uentis utraq; resistit: quoniã & ꝑ
fecta uinearũ ratione egent. Stillicidia pinus quercus ilicis ponderosissima. Nullũ cupressi:
umbra minima: & in se circũuoluta. Eicorũ leuis quãuis sparsa: ideoq; inter uineas seri non
uetantur. Vlmorũ leuis: etiã nutriens quæcunq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidetẽ gra-
uissimis: nec dubito si emittantur in ramos. Constrictæ quidẽ ulmi noxiã esse nõ arbitror. Iu
cunda & platani quãq̄ crassa. Licet gramini credere nõ soli: haud alia lætius operiente toros
Populo nulla. Iudentibus foliis. Pinguis aluo: sed pascent sata. Vitis sibi sufficit: mobili fo
lio: iactatuq; crebro solẽ umbra temperans. Eodẽ graui protegens in hymbre. Omnium fe-
re leuis umbra: quorũ pediculi lõgi. Nõ fastidiẽda hæc quoq; scientia: atq; nõ ĩ ultimis po-
nenda: quãdo quibusq; satis umbra aut nutrix: aut nouerca est. Iuglandiũ quidẽ priorũq; &
picearũ & abietis quacũq; attigere: nõ dubie uenenũ ẽ. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Omniũ
quæ proiectu frondis ita diffundũtur: ut per ipsas nõ defluant hymbres: stilla sæua est. Er-
go plurimũ intererit hac in quæstione terra in qua seremus: in quãtũ arbores quasq; alat. Iã

per se colles minora quæunt interualla. Ventosis locis crebriores seri cōducit. Olea tamen
maximo interuallo. De qua Catonis italica sētentia ē. In. xxv. pedibus minimū: plurimū. xxx.
seri. Sed hoc uariatur locorū natura. Nō alia maior in betica arbor. In africa uero fides pe/
nes auctores erit. Moliarias uocari multas narrat pondere olei quod ferant annuo prouen
tu. Ideo. lxxv. pedes mago interuallo dedit undiq: etiā in macro solo ac duro atq uentosō.
Cū minimū. xlv. Betica quidē uberrimas messes inter oleas metit. Illā inscitiā pudēdā esse cō
ueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectā præcipitare: aut plerūq ipsis: qui
posuere coarguētibus īperitiā suā totas excidere. Nihil est fœdius agricolis: q̄ gestæ rei pe
nitentia multo iā præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter: & de sabina. Ca. XIII.

Vædā autē natura tarde crescūt: & in primis semine tātū nascētia: & longo æuo du-
q rantia. At quæ cito occidūt uelocia sunt. ut ficus: punica: prunu: malus: pyrus: myr-
tus: salix: & tamē antecedūt diuitiis. In trimatu eni fere incipiūt ostendētes & ante.
Ex iis lētissima: pyrus. Ocissima omniū cyperus & pseudoca pirius frutex. protīus eni flores
semēq profert. Oia uero acelerius adolescunt stolonibus ablatis: unāq in stirpē redactis ali
mentis Eadē natura & propagines docuit. Rubi nāq curuati gracilitate & simul procerita
te nimia defigunt rursus ī terrā capita. Iterū nascūtur ex sese repleturi omnia: ni resistat cul
tura: prorsus ut possint uideri homines terræ causa geniti. Ita pessima atq execrāda res pro
paginē tamē docuit: atq radicē acquiri uiridē. Eadē autē natura ē hederis. Cato propagari
præter uitē tradit ficū: oleā: punicā: malorū: genera oia. Laurū. prunos: myrtus: nuces auel-
lenas: & prenestinas: platanū. Propagationū duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobē
quattuor pedū quoq: & post biēniū āputato flexu: plantaq translata post trimatū: quas si
longius fere libeat: in qualis stati aut uasis fictilibus defodere propagines aptissimū: ut in
iis transferatur. Alterū genus luxuriosus: radices in ipsa arbore sollicitudo traiectis per ua
sa fictilia: uel qualos ramis terraq circūpactis: atq hoc blandimēto impetratis radicibus: in
ter poma ipsa & cacumina (in sūma eni cacumina hoc mō petūtur audaci ingenio (arborem
aliā longe a tellure faciēdi. Eodē quo supra biēnii spatio abscissa propagine: & cū qualis illis
sata. Sabia hærba propagie serit & auulsione. Tradūt fece uni aut e parietibus latere tuso
mire ali. Iisdē modis rosmarinū: & ramo. qm̄ neutri semē serūt. Rododēdrō ppagie & semie.

De satiōe arborū & īsitiōe: & quomō iueta sit tenera iserēdi iplastratio. Ca. XIIII.

Emine quoq inserere natura docuit raptim auiū fame deuorato: solidoq & alui te-
s pore madido cū fœcundo fimi medicamine abiecto ī mollibus arborū lecticis: & uē
tis sæpe translato in aliquas corticū rimas. Vnde uidimus cerasū in salice: platanum
in lauro: laurū in ceraso: & baccas simul discolores. Tradunt & monedulā cōdentē semina
in thesauros cauernarū eiusdē rei præbere cās. Hinc nata inoculatio sutoriæ simili fistula
aperiendi in arbore oculū cortice exciso: semenq īcludēdi eadē fistula sublatū ex alia. In fi
cis aūt & malis hæc fuit īoculatio antiquia. Virgiliana quærit sinū in modo germine expul
si corticis: gēmāq ex arbore īcludit. Et hactenus natura ipsa docuit. Insitionē aūt casus ma
gister alius: & pene numerosior ad hūc modum. Agricola sedulus casam sepis munimento
cingens: quo minus putrescerent sudes: limen subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morsu ap
prehensæ suam ex alieno fecere uitam: apparuitq truncum esse pro terra. Aufertur ergo
serra æqualiter superficies: leuigatur falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima inter cor
ticem lignumq inserendi. Timebant prisci truncū findere. Mox inforate ausi medio. Ipsiq
medullæ calamum imprimebant unum inserentes. Neq enim plures cupiebat medula sub
tilior. Postea ratio uel senos adiicit mortalitati eorū ex numero succurrere persuasa per me
dia trunco lenite r fisso: cuneoq tenui fissuram custodiente: donec cuspidatim decisus de
scendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omnium quæ patiatur coitū talē
arbor & cuius arboris calamus. Varie quoq & non in iisdem partibus. Sub est omnibus suc
cus. Vitibus ficisq media icciora: & e summa parte conceptus. Ideo ilinc surculi petuntur.
Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Facillime coalescunt. Quibus
eadem corticis natura: quæq pariter florentia eiusdem horæ gignationem succorumq so-
cietatem habent. Lenta enim res quotiens humidis repugnant sicca mollibus corticum du
ri. Reliqua obseruatione fissura in modo fiat. Repudiat quippe aduenam inhospitalis du
ritia: ut in parte nitidissima: ne longior multo tribus digytis: ne obliqua ne translucens. Vir

gilius ex cacumine inseri uetat. Certūq; ē ab humeris arborū orientem æstiuū spectantibus
surculos petendos: & e feracibus & e germine nouello: nisi uetustate arbori iserātur: Ii enī
robustiores esse debent. Præterea ut prægnantes: hoc germinatione turgentes: & qui par-
re illo sperauerint anno. Bimi itaq; nec tenuiores digyto minimo. Inseruntur autem & ī uer
si cum id agitur: ut minor altitudo ī latitudinem se fundat. Ante omnia geminantes nite-
re conuenit: nihil usq̃ ulcerosum esse aut retortidum. Spei fauet medulla calami cōmissuræ
si in matre ligni corticisq; iūgatur. Id enī satius q̃ foris cortici æquari. Calami exacutio me-
dullā ne nudet: Tenui tamē fistula detegat: ut fastigatio leui descēdat cuneo tribus nō am
plior digytis. Quod facilime contingit tinctū aqua radētibus ne excutiatur in uēto: ne cor
tex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticē usq; suū deprimatur. Ne laxetur dum de-
primitur, ue ut cortex replicetur in rugas. Ideo lachrymantes calamos inseri non oportet.
Nō hercule magis q̃ aridos: qui illo mō labat humore nimio cortex Hoc uitali defectu non
humescit neq; cōcorporat. Id etiā religionis seruant: ut luna crescente calamus utraq; depri
matur manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur necessario tēpera
mento. Validius enī demessi tardius ferunt: fortius durant. Contrarium ex diuerso: ne his
cat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne parum exprimat: aut compressum necet. Hoc maxīe
præcauendū: ut præualide acipientis trunco in media fissura relinquantur. Quidā uestigio
fissuræ falce in truncis facto salice præligant marginem ipsū. Postea cuneos figunt conti-
nente uinculo libertatem dehiscendi. Quædā in plantario insita eodē die trānsferuntur. Si
crassior truncus inseratur: inter corticē & lignum īseri melius cuneo optime osseo: ne corti
ce rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ solæ & post brumam inseruntur:
dempto libro habent ueluti lanuginē: quæ si comprehendit īsitū: putrefacit. Incolūi cuneo
adactum utilissime astringitur: In serere aptissimū quā proximum terræ patiatur. nodorum
truncīq; ratio. Eminere calami sex digytorū longitudine non amplius debent. Cato argillæ
uel cretæ harenam fimūq; bubulū admiseri. atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet: idq; in-
terponi &: circumlimi. Ex iis quæ cōmentatus est facile apperet illa ætate inter lignū & cor
ticem: nec alio modo inserere solitos: aut ultra latitudine duū digitorum calamos dimitte
re. Inseri autē præcipit pyra ac mala per uer: & post solstitiū diebus. l. post uindemiam. Oleas
autē & ficos per uer tantum luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meridiem ac siue uē-
to austro. Mirum quod non contentus insitum munisse. Vt dictum ē: & cespite ab hymbre
frigoribusq; ꝓtexisse: ac mollibus bifidorū uiminū fascib⁹: lingua bubula (hærbe id genus
ē) insup obtegi iubet: eamq; illigari opertā stramentis. Nunc autem habunde arbitretur pa
leato luto libro farcire duos digytos insito extante. Verno inserentes tempus urget: incitā
tibus se gēmis: præterq̃ in olea: cuius diutissime oculi parturiūt: minimūq; succi habent sub
cortice: q̃ niminus insitis nocet. Punica uero & ficū quamq̃ alias sicca sint recrastinare mini-
me utile. Pyrū uel florentem inserere licet: & in maiū quoq; mensem protendere insitionē.
Quod si longius afferantur pomorū calami rapo infixos optime custodire succū arbitrātur
Seruariq; inter duos hymbres iuxta riuos uel piscinas utrinq; serra obstructos.

De uite inserenda. Ca. XV.

u Itium uero in scrobibus siccis stramento opertos ac deinde terra obrutos: ut cacu-
mine existant. Cato uitē tribus modis inserit. Præsectam findi iubet per medullam
In eā surculos exacutos ut dictum est addi: medullas iūgi. Altero ut ii sese uites cō-
tingant: utriusq; in obliquum latere contrario adraso iunctis medullis colligari. Tertiū ge
nus est: terebrare uitem in obliquū ad medullā: calamosq; addere longos pedes binos: atq;
ita ligatum insitum ī tritaq; illitum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correxit ut
gallica uteretur terebra: quæ excauat nec urit: quoniam adustio omnis hebetat: atq; ut gē-
mascere incipiens ligetur calamus. Nec plus quā binis ab insitio emineat oculis ulmeo ui-
mine alligatus: binaq; circundaretur acie a duabus partibus: ut inde potius distillet humor
qui maxime uites infestat. Deinde cum eualuissent flagella pedes binos: uinculum insiti in
cideretur ubertati crassitudine permissa. Vitibus serendis tempus dedere ab æquinoctio au
tūno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ siluestrium radicibus inseruntur natura siccio
ribus. Si enim satiuæ siluestribus inserantur: degenerant in fertilitatem. Reliqua cælo con-
stant: Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium appositis fictilibus uasis modicus hu
mor per cinerem distilat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione. Ca. XVI.

Mplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso autē maxīe cortici
e ꝯuenit sicut ē ficis. Ergo āputatis omnibus ramis ne succū auocēt. Nitidissima ī par
te quaq; præcipua cernatur hylaritas exēpta scutula ita ne descendat ultra ferrum
cortici īprimitur ex alia cortex par cū sui germinis māma: sic cōpage densata cicatrici locus
nō fit: & statī unitas fiat: nō humorē nō afflatū recipiēs: nihil hominns tamē & luto munire
& uinculo melius. Hoc genus nō pridē repertū uolūt qui nouis moribus fauent. Sed id etiā
apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonē: qui oleā ficūq; sic inseri iussit mensura ēt
præfinita secūdū reliquā diligentiā suā cortices scalpro excidi quattuor digitorū lōgitudi-
ne: & triū latitudine. Atq; ita coagmentari & illa sua intrita oblini. Eadē ratione & in malo.
Quidā huic generi miscuere fissurā in uitibus exēpta cortice tessella surculo a latere plano
adigendo. Tot modis insitā arborē. Vidimus iuxta tybures tiliam omni genere pomorum
onustā alio ramo nucibus: alio baccis: aliunde uite: ficis: pyris: punicis: malorūq; generibus.
Sed huic fuit breuis uita. Nec tamē omnē experimētis assequi naturā possumus. Quidā enī
nasci nisi sponte nullo modo queunt. Eaq; īmitibus & desertis tātū locis proueniūt. Capa-
cissima insitorū omniū ducitur platanus: postea robur. Verū utraq; sapores corrūpūt. Quæ
dā omni genere inseruntur: ut ficus & punicæ. Vitis nō recipit emplastra: nec quibus tenuis
ac caducus rimosusq; cortex. Neq; inoculationē siccæ aut humoris exigui fertilissima om-
niū inoculatio: postea emplastratio. Sed utraq; infirmissima: & quæ cortice nitnntur tātum:
uel leui aura ocissime deplantantur. inserere firmissimū & fœcundius quam serere.

Exemplum huius rei. Ca. XVII.

On ē omittēda raritas unius excēpli. Corellius eques romanus Aceste genitus īser-
n uit castaneā suomet ipsā surculo ī neapolitano agro. Sic facta ē castanea quæ ab ipō
nomē accipit inter laudatas. Postea hæres eiusdē libertus corellia nā iterū inseruit.
Hæc ē inter eas differentia: illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus īge
nio suo excogitauit: ac de fractos serere ramos docuit: cū pali defixi radices cepissent. Mul
ta sic serūtur. In primisq; ficus omnibus quidē aliis modis nascēs: præterꝗ talea. Optime q/
dē si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo super terrā relicto capite: eoq;
ipso harena cooperto. Ramo serūtur & punica palis laxato prius meatu. itē myrtus. Omniū
horū longitudine triū pedū: crassitudine minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trun
co exacuto. Myrtus & taleis serit. Morus talea tantū quoniā ī ulmo eā in seri religio fulgu
rū ꝓhiber. Qua ꝓpter de talearū satu nūc dicēdū ē. Seruādū ī eo ante oīa: ut taleæ exferati-
bus fiant arboribus: ne curuæ: ne scabræ: aut bifurce ne ue tenuiores ꝗ ut manū īpleant: ne
minores pedalibus ut illibato cortice atq; ut sectura inferior ponatur sēper: & quod erit ab
radice: accumuleturq; germinatio terra donec robur planta capiat.

De cultura talearū: & quibus temporibus insitio fiat. Ca. XVIII.

Væ custodiēda ī talearū cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optime ꝓcipiemus
q Taleas oleaginas quas ī scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligēterq; tracto
ne liber laboret: cū dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus erit: pedales faci-
to. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit beneq; gluttus. Cū taleā demittis pede taleam
opprimito. Si parū descēdat maleo aut mateola adiicito: cauetoq; ne librū scidas. Cū adiicis
palo prius locū ne feceris quo taleā demittas: Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sūt: tū de
niq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si ī scrobibꝰ aut ī sulcis seras: ternas tales ponito. Eas diua
ricato sup terrā: nec plus quattuor digytis. Trāsuerso semīe uel oculis serito. Diligēter exi
mere oleā oportet: & radices ꝗplurimas cū terra ferre. Vbi radices bene opueris: cascare be-
ne ne quod noceat. Si qs ꝗrat qđ tēpus oleæ serendæ sit: agro sicco ꝑ semētē: agro læto ꝑ uer
Oliuetū diebus. xv. ante æqnoctiū uernū īcipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id
hoc mō putato. Qua locus recte ferax erit: q arida erūt & si qđ uētus interstegerit ī ea oīa
eximito. Qua locus feras nō erit: id plus cōcidito: aratoq; bene enodatoq;. Stirpes leues fa
cito: circū oleas autūno aplaqueato: & stercꝰ adiicito. Qui oliuetū sæpissime & altissime mis
cebit: is tēuissimas radices exarebit. radices si sursū abibūt crassiores fiēt: & eo ī radices oleæ
niree abibūt. Quæ genera olearū uel ī quo genere terræ uiuere & seri debeāt spectariq; oli
ueta: diximus ī ratione olei. Mago ī colle & siccis & argilia & īter autūnū & brumā seri ius-
sit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumā. Quod ꝓcepisse eū africæ ītelligiē

Italia qdē nūc uere maxīe ferit. Sed & autūno si libeat. Post æquinoctiū.xl.diebus ad uergi
liarū occasū.xiiii.soli dies sūt qbus feri noceat. Africæ peculiare qdem in oleastro ē īserere.
Quadā æternitate cōsenescūt ꝓxime adoptione uirga emissa: atq̧ ita alia arbore ex eadē iu
uenescēte. Iterūq̧ & quotiēs opus sit: ut eius eadē olíueta cōstent. Inserit̄ aūt oleaster cala-
mo & ioculatione. Olea ubi quercus effossa sit male ponit̄: quoniā uermes q raucæ uocant̄
ī radice qrcus nascūtur & transeūt. Nō īhumane taleas aut siccare priusq̄ serant̄ utilius cō-
ꝑtū. Vetus oliuetū ab æqnoctio uerno ītra uergiliarū exortū īterradi alternis ānis melius
iuētū. Itē muscū circūdare radicis. Circūfodiāt oībus ānis a solstitio duū cubitorum scrobe
pedali altitudine. Stercorari tertio āno. Mago idē amygdalas ab occasu arcturi ad brumā se
ri iubet. Pyra nō eodē tēpore oia quoniā neq̧ floreāt. Eadē oblonga aut rotunda ab occasu
uergiliarū ad brumā. reliq̄ genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanū aut septētrio
nē spectantia. laurū ab occasu aquilæ ad occasū sagittæ. Cōfessa.n. de tēpore serendi q̄ ratio
ē uere & autūno. id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucio
ribus nota: quoniā nō omnibus locis uilis pariter intelligitur: Sed haud omittēda nobis: nō
tractus alicuius rōem: uerū naturæ potius indagātibus. In cyrenaica regione sub etesiarum
flatu cōserunt. Necnō & in græcia oleā maxime ī laconia. Co insula & uites tunc serit. Cæ-
teri apud græcos in oculare & inserere nō dubitāt. Sed arborē nō serūt. Plurimūq̧ in eo lo-
corū natura pollet. Nāq̧ ī ægypto omi serūt mense: & ubicūq̧ hymbres æstiui nō sunt: ut ī
īdia & æthiopia. Necessario post hæc autūno serūtur arbores. Ergo tria tēpora eadē germi-
nationis uer & canis arcturiq̧ ortus. Neq̧ enī animaliū tātū ē ad coitū auiditas: sed multo
maior ē terræ ac satorū omniū libido. Qua tēpestiue uti plurimū interest cōceptus. Pecul ia
re utiq̧ in insitis cū sit mutua cupiditas utrinq̧ coeundi. Qui uer ꝓbant: ab æquinoctio sta
tim admittūt: prædicantes germina ꝓturire: ideo faciles corticū esse amplexus. Qui præfe-
runt autūnū ab arcturi exortu: quoniā statī radicē quādam capiant: & ad uer parata ueniāt
atq̧ nō protinus germinatio auferat uires. Quædā tamē statutū tēpus anni habēt ubiq̧. ut
cerasi & amygdalæ circa brumā serendi uel inserēdi. De pluribus locorū situs optime iudi-
cabit. Frigida & aquosa uerno cōseri oportet. Sicca & calida autūno. Cōmunis quidē italiæ
ratio tēpora ad hūc modū distribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctiū: pyra in autū
nū: ita ut brumā.xv.ne minus diebus antecedant. Malis æstiuis & cotoneis. Itē sorbis prunis
post mediā hyemē ī idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumā per autūnum. Nu-
cibus iuglandi & pineæ & auellaneæ græcæ atq̧ castaneæ a chal. martiis ad idus easdē. Sali
ci & genistæ circa martias chal. Hāc in siccis semine: illā in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: & de disciplina ablaqueādi & accumulādi. Ca. XIX.

St etiā nūc noua inserēdi rō: ne quid sciens qdē prætereā quod usquā īueneri a Co-
e lumella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq̧ nature arborū
copulentur ut fici atq̧ oleæ. Iuxta hanc seri ficū iubet: nō ampliore interuallo q̄ ut
contingi large possit: ramo oleæ q̄maxime sequaci atq̧ obedituro. Eūq̧ omni interi tēpore
edomari meditatione curuādi. Postea fico adepta uires: quod euenire trimæ atq̧ utiq̧ quin
quēnii solet: detruncata superficie ipsaq̧ deputata ut dictum ē adraso cacumine defigi in
cruce fici custodiū uinculis: nec curuatura fugiatur. Ita quodā propaginū insitorūq̧ tēpe-
ramēto triēnio cōmuni inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adop-
tantis esse: nondū uulgata ratione haud mihi certe satis comperta. Cæterū eadē illa de cali-
dis frigidisq̧ & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis
enim neq̧ altos neq̧ amplos facere conuenit. Altos æstiuoso solo & sicco: ut q̄maxime acci
piant aquam: contineātq̧. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio ē. Feruentibus enī lo
cis accumulāt æstate radices: operiūtq̧ ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueant perflatusq̧
admittūt. Iidē hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt: humorēq̧ sitiē
tibus quærunt. Vbicūq̧ circūfodiendi arbores ratio in circuitu pedes ī orbē ternos: neq̧ id
in pratis: quando amore solis humorisq̧ ī sūma tellure oberant. Et de arboribus hæc quidē
fructus gratia serendis inserendisq̧ in uniuersum sint dicta.

De salicto & harūdineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. Ca. XX.

Inc restat earū ratio: quæ propter alias seruntur: uineas maxime cæduo ligno. Prin
h cipatum in iis optinent salices: quarum satio fit loco madido tamē refosso duos pe
des & semipedē talea sexquipedali uel pertica: quæ utilior quo plenior. Interuallo

eſſe debent pedes ſenos trime pedibus binis a terra putatione coercentur: ut ſic ſe in latitu
dinem fundant: ac ſine ſcalis tondeantur. Salix enim ſœcundior ē quo terræ proprior. Has
quocꝫ omnibus annis confodi iubent menſe aprili. Hæc eſt uiminalium cultura. Perticalis
& uirga & talea ſeritur foſſura eadem. Perticas ex ea iuſtum eſt cædi quarto fere āno. Et hæ
autē ſeneſcentium propagine ſartiunt locum. Pertica īmerſa ac poſt ānum recīſa. Salicis ui
minalis iugera ſingula ſufficiunt. xxv. uineæ iugeribus. Eiuſdem rei cauſa populus alba ſe
rit bipedaneo paſtinatu: talea ſexquipedali biduo ſiccata palmipede interuallo: terra ſuper
iecta duorum cubitorum craſſitudine. Harundo etiamnum dulciorem quā hæ ſolo gaudet
Seritur bulbo radicis quem alii oculum appelant dodrantali ſcrobe: interuallo duum pedū
& ſemipedis: reficiturꝙ ex ſeſe uetere harundineto extirpato: quod utilius repertum quā
caſtrare ſicut antea. Namꝙ interſe radices ſerpunt: mutuoꝙ diſcurſu necantur. Tempus
inſerendi priuſquam: deſinit quā oculi harundinum intumeſcant ante Chalende martias.
Creſcit ad brumam uſꝙ deſinitꝙ cum dureſcere incipit. Hoc ſignum quod tempeſtiuam
habet cæſuram. Et hanc autem quotiens & uineam fodiendum putant. Seritur & tranſuer-
ſa non alte terra condita. Erumpuntꝙ ſingulis oculis totidem plantæ. Seritur deplātata pe
dali ſulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terram attingat prono cacumen: ne ro-
res concipiat. Cæditur decreſcente luna. Vineis anno ſiccata utilior quam uiridis. Caſtanea
pedamentis ouibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: regerminatiōe cæ
dua uel ſalice lætior. Quærit ſolum facile: necnon harenoſum: maximeque ſabulum humi-
dum aut carbunculum: uel tofi etiam farinam quālibet opaco ſeptentrionaliꝙ & præfrigi-
do ſitu uel etiam decliui. Recuſat eadem galliam rubrica: caetam omnemque terræ fœ-
cunditatem ſeri nunc diximus: ſed niſi ex maxime non prouenit: nec niſi quinis aceruatim
ſatis. Perfringi ſolum debet ſupra ex nouembri menſe in februarium: quo ſolutæ ſponte ca
dunt ex arbore: atꝙ ſubnaſcuntur. Interualla ſint pedalia undiꝙ ſulco dodrantali. Ex hoc
ſeminario transferuntur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sūt & propagines nulli
quidem faciliores. Nudata enim radice tota in ſulco proſternitur. Tunc ex cacumine ſuper
terram relicto renaſcitur & alia ab radice. Sed tranſlata neſcit hoſpitari: pauetꝙ nouitatem
Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potiuſquam radice plantaria cædua implentur.
Cultura non alia quam ſupradictis fodiendis ſupputandiſꝙ per biennium ſequens. De cæ
tero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecante. Cæditur intra ſeptimum annum.
Sufficiunt pedamenta ingeri unius uicenis uinearum iugeribus quādo etiam ea bifida ſtir
pe fiunt: durantꝙ ultra alteram ſiluæ ſuæ cæſuram. Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura triē
nio ſenior: minus moroſa naſci. In quacunꝙ terra ſeritur: naſcitur e balano ſed non niſi æſ
culi. ſcrobe dodrantali: interuallis duorum pedum ſeritur leuiter quater anno. Hoc peda-
mentum minime putreſcit: læſuſꝙ maxime fruticat. Præter hæc ſunt cædua quæ diximus:
fraxinus laurus: perſica: corylus: malus: ſed tardius naſcuntur. Terram defixa uix tolerāt:
non modo humorem. Sambucus contra firmiſſima ad palum: taleis ſeritur ut populus. Nā
de cupreſſo ſatis diximus. Et prædictis uelut armamentis uinearum.

De culturis & diſciplina excolendarum uinearum. Ca. XXI.

Eſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium ſurculis & quarumdam ar-
r borum quibus fungoſior intus natura eſt: geniculatis ramorum nodis inter ſerpi-
unt medullam. Ferulæ ipſæ breues: & ad ſumma breuiores articulis utiꝙ duobus
internodia includunt. Medulla ſiue illa uitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinem im-
pellens quādi nodi peruia patet fiſtula. Cum uero concreti ademere tranſitum: repercuſſa
arumpit ab ima ſui parte: iuxta priorem nodum alternis laterum ſemper inguinibus ut di-
ctum eſt in harundine ac ferula: quorum dextrum ab imo intelligitur articulo: leuum ī pro
ximo: atꝙ ta peruices. Hæc uocatur in uite gemma: cum ibi ceſpitem facit. Ante uero quā
faciat in concauo oculos: & in cacumine ipſo germē. Sic palmites nepotes uuæ folia pampi
ni gignuntur. Mirūque firmiora eſſe ī dextra parte genita. Hoc ergo in ſurculis nodos cū
ſeruntur medios ſecare oportet: ita ne profluat medulla & in fico quidem dodrantales pa-
xilli ſolo patefacto ſeruntur ſic ut deſcendant quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi ex-
tra terrā emineāt. oculi autē in arborū ſurculis proprie uocantur unde germinant. hac de cā
& ī plātariis aliquādo eodē āno ferūt quos fuere laturi fructus ī arbore: cū tempeſtiue ſatis
ꝑgnātes īchoatos cōceptus alibi pariūt. Ita ſatas ficos tertio anno tranſfere facile. Hoc p

ſeneſcendi celeritate attributum huic arbori ut citiſſime proueniat. Vitium numeroſior
ſatus. Primũ oĩum nihil ſeritur ex iis niſi inutile & deputatũ in ſarmento. Opputatur autẽ
quicquid proximo tulit fructũ. Solebat capitulatus utrinꝗ e duro ſurculus ſeri: eoꝗ ar-
gumẽto malleolus etiã uocatur nũc. Poſtea auelli cũ ſua calce ceptus eſt: ut in fico: neꝗ ali
ud eſt uiuacius. Tertiũ genus adiectũ etiãnũ expeditus ſine calce: quod ſagittæ uocantur
cũ in torti pangunẽ. Id enĩ cũ deciſi nec in torti trigẽmes. Plures autẽ ex eodẽ ſurculo hoc
modo fiũt. Serere e pãpinariis ſagittas ſterile eſt: nõ niſi fœcundas oportet. Quæ raros ha-
bent nodos in fœcũdæ iudicãtur. At dẽſitas gẽmarũ fertilitatis indiciũ eſt. Quidã ſeri ue-
tant: niſi eos qui floruerint ſurculos. Sagittas ſerere minus utile. quoniam in transferendo
facile rũpitur quod in tortũ fuit. Serũtur pedali nõ breuiores lõgitudine qnꝗ ſex ue no-
dorũ. Pautiores ue trib⁹ gẽmis in hac mẽſura eſſe nõ poterũt. Inſeri eodẽ die quo putantur
utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti ꝑcipimus oportet caueri utiꝗ:
ne extra terrã poſiti ſole inareſcãt: uẽto ue aut frigore hebetenẽ. Qui diutius in ſico fuerĩt
priuſq̃ ſeranẽ in aqua pluribus diebus reuiuiſcãt. Solũ apricũ & q̃ ampliſſimũ in ſeminario
ſiue in uinea bidẽte paſtinari debet ternos pedes bipalio alte in area reiici quaternorũ pe-
dum fermẽto: ita ut in pedes binos foſſa ꝓcedat. Foſſatũ purgari & extẽdi ne crudũ relinq̃
tur. Verũ & exigi mẽſura. Male paſtinatum depræhẽdũt ſcãna inequalia. Metiẽda eſt & ea
pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſerũt & in ſcrobe & in ſulco lõgiore: ſuperquos tener
rima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra: niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ du-
os integi oportet: & ꝓximã attingi terrã: & eodẽ paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plã-
tario ſexqpedes inter bina ſemina in latitudinẽ: in lõgitudinẽ ſemiſſes. Ita ſatos malleolos.
xxiii. menſe recidere ad imũ articulũ: niſi ipſi parcatur. Oculorũ inde materia emicat cũ aq̃.
xxxvi. menſe uiuæ radix transfert. Eſt & luxurioſa rõ uites ſerẽdi: ut quattuor malleoli ue
hemẽti uinculo colligenẽ in parte luxurioſa: atꝗ ita uel per oſſa bubuli cruris uel per colla
fictilia traiecti obruanẽ binis eminẽtibus gẽmis. Humeſcũt hoc modo reciſiꝗ palmitã emit
tũt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires: uuãꝗ fert: & oĩum corporũ ſuorũ acinos.
In alio genere inuẽtu nouitio findiẽ malleolus: medullaꝗ eraſa in ſe colligãtur ipſi caules
ita ut gemis parcaẽ omni mõ. Tũ malleolo in terrã fixo mixta ſeriẽ: & cũ ſpargere cœpit cau
les decidiẽ: foditurꝗ ſæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ſigni habituros Columella ꝓmit
tit: cũ uiuere ſemina ipſa per quã mirũ ſit: & medulla adẽpta naſci. Surculus etiã quibuſdã
fit articulatio arboris nõ omittedũ uideẽ. Nãꝗ buſſi tenuiſſimis quinis ſenis ue colligatis
depacti ꝓueniũt. Quõdã in obſeruatiõe erat ut defringerenẽ ex imputata buxo: aliter uiue
re nõ crediti. Detraxere hæc experimẽta ſeminarii curaꝗ. Seqtur uinearũ rõ. Quinꝗ gene
rũ hæ. Sparſis per terrã palmitib⁹ aut per ſe uite ſubrecta: uel cũ aminiculo ſiue iugo. Aut
pedatæ ſimplici iugo. Aut cõpluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ rõ erit eadẽ intelligiẽ eius
quoꝗ: in qua ſine aminiculo uitis per ſe ſtabit. Id enĩ nõ fit niſi pedamẽti inopia. Simplici
iugo cõſtat porrecto ordine quẽ canteriũ appellãt. Melioꝛꝗ ea uino: qñ ſibiipſa nõ obun-
brat: aſſiduoꝗ ſole coquitur: & afflatũ magis ſentit: & celerius rorẽ dimittit. Pampinationi
quoꝗ & occationi oĩꝗ operi facilior. Super cætera defloreſcit utilius. Iugũ fit pertica aut
harũdine aut crine funiculoue: ut in hiſpania brunduſioꝗ. Cõpluuiata copioſior uino eſt:
dicta a cauis ædiũ cõpluiis. Diuiditur in quaternas partes totidẽ iugis. Huius ſerẽdi rõ di-
cetur eadẽ ualitura iu oĩ genere in hoc uero numeroſior tantũ. His uero tribus ſeritur mo
dis. Optime in paſtinato: proxime in ſulco: nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictũ eſt.

De ſulco & uinearum putatione. Ca. XXII.

ſVlco latitudo palæ eſt. Scrobibus ternorũ pedũ in quacũꝗ partẽ. Altitudo in quo
cũꝗ genere tripedalis: ideo nec uitis minor trãſferri debet. Extatura etiãnũ duabus
gẽmis. Emolliri terrã minutis in ſcrobe iam ſulcis fimoꝗ miſceri neceſſariũ. Cliuo-
ſa altiores poſcũt ſcrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis lõgiores fiẽt
ut uites binas accipiant. E diuerſo aliæ locabũtur. Eſſe uitis radicẽ in media ſcrobe oportet
Sed ipſam in nixam ſolido in orientẽ æquinoctialem ſpectare. Adminicula prima e calamo
accipere. Vineas limitari decumano. xviii. pedũ latitudinis ad cõtrarios uehiculorũ tranſi-
tus: aliiſꝗ cõuerſis limitibus. Denũ pedum diſtingui per media ugera. Aut ſi maior modus
ſit totidẽ pedum cardine quot de cumano limitari. Semper uero quintanis ſemitari: hoc eſt
in quinto, quoꝗ palo ſingule iugo paginæ includantur. Solo ſpiſſo non niſi repaſtinato:

nec nisi uiueæ radicẽ fert. Tenero & soluto uel malleolũ uel sulco uel scrobe. In colles sul-
cos agere transuersos melius q̃ pastinare ut defluuia palis eorum contineantur. Aquoso cæ
lo uel sicco solo malleolos serere autũno: nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus enim & cali-
dus poscitur seri: humidus frigidusq; etiã ueri exitu. In arido solo uiuæ radix quoq; frustra
seritur. Male & in siccis malleolus: nisi post hymbrem: aut in riguis uel frondes uitis: & us-
q; ad solstitiũ recte: usq; uer ut in hispania. Quiescere uentos sationis die utilissimũ. Plerịq;
austros optãt. Cato abdicat. Interesse medio temperamẽto inter binas uites oportet pedes
quos. Minimũ autẽ læto solo pedes quaternos. Tenui plurimũ octonos. Vmbri & marsi ad
uicenos intermittũt arationis gratia in iis quæ uocant proculeta. Pluuio & calliginoso tra-
ctu rariores poni: sicco dẽsiores cõgruit. Subtilitas parsimoniæ cõpendia inuenit. Cũ uinea
in pastinato seratur: ob iter seminariũ faciẽdi ut uiuæ radix loco suo & malleolus qui trãs-
feratur inter uites ordine seratur. Quæ ratio in iugero circiter. xvi. uiue radicẽ donat. In-
tra biẽniũ autẽ fructus quo tardius in sato ꝓuenit q̃ in translato. Viue radix posita in uinea
post annũ resecatur usq; ad terrã: ut unus tantũ emineat oculus ãminiculo iuxta affixo &
fimo addito: Simili modo & secũdo anno reciditur uiresq; cõcipit: & intra se pascit suffectu
rus oneri: alias festinatione pariẽdi gracilescat: ac e mucida (ni cobibeatur) castigatione tali
in fetũ exeat tota. Nihil auidius nascitur: ac nisi ad pariẽdũ uires seruenẽ: tota sit fetus. Pe
damẽta optima quæ diximus aut radice: robur: oleaq;: aut si nõ sint pali: iunipero: cupresso
alburno: sambuco. Reliquorũ generũ sudes oĩbus annis reciduñ. Saluberrima in iugo ha
rundo connexa falsiculis durat quinis annis. Cũ breuiores palmites sarmento iungũtur in
ter se funiũ modo: ex hoc arcus funera dicũtur. Tertius uineæ annus palmitẽ uelocẽ robu
stũq; emittit: in quẽ faciat etas uitẽ. Hic in iugũ insilit. Quidã tũc excæcãt eũ spina falce au
ferẽdo oculos: ut noxia iniuria lõgius euocẽt. Vtilior eni cõsuetudo pariẽdi satiusq; pam-
pinos adiudicate detergere usq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetãt tãgi proximo an
no: quo translata sit: neq; ante quadragesimũ mensem falce curari: Tũc autẽ ad tres gẽmas
recidi. Alii ꝓximo quidẽ anno recidũt. Sunt ut ternos quaternosue singulis annis adiiciũt
articulos quarto demũ perducãt ad iugũ. Ideo utriusq; fructũ tardũ. Præterea retorridum
& nodosum puluinosumq; reddit in cremẽto. Optimũ autẽ matrẽ esse firmã: postea fœtum
audacẽ. Nec tutũ est quod cicatricosum: magno imperitiæ errore. Quicquid est tale plagis
nascitur nõ a matre. Totas enim habet illas uites dũ roboratur: & annos accipit tota fœtus
cũ permissum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quæ cũ excreuerit satis firma pro
tinus in iugo collocari debebit. Sin etiãnũ infirmior erit: sub ipsa iugo hospitari: recisa uiri-
bus nõ ætate decernit. Temerariũ est ante crassitudinẽ pollicarẽ uiti imperare. Sequẽti an-
no palmites salutẽtur pro uiribus matris singuli aut gemini. Idem & secundo si cogit infir
mitas nutriãtur. Tertioq; demũ anno duo adiiciaẽ. Nec sunt plures quaternis unq̃ permit-
tendi. Breuiterq; nõ indulgẽdũ est: & semper inhibẽda fœcũditas. In ea est enim natura: ut
parere malit quã uiuere. Quicquid materiæ adimiẽ fructui accidit. Illa semina mauult quã
fructũ gigni quoniã fructus caduca res est. Sic perniciose luxuria: nec ampliat se sed egerit
Dabit consiliũ & soli natura. In macro etiã si uires habebit: recisa intra iugũ moretur: ne oĩs
fœtura sub eo exeat. Minimũ id esse debebit interuallũ: ut attingat iugum: superetq; non
teneat: adeo non recũbat in eo nec deliquate se spargat. Ita temperetur hic modus: ut cre-
scere etiã malit q̃ parere. Palmes duas tres ne gẽmas sub iugo habere debet ex materiis qui-
bus materia nascatur. Tunc per iugũ mergi alligatiq; ut sustineatur iugo nõ pendeat. Vin
culos mox astrictus a tertia gẽma aligari quoniã & sic coercetur impetus materiæ. Densio-
resq; citra pãpini exultant: cacumẽ religari uetãt. Natura hæc est deiecta pars aut præliga-
ta fructum dat plurimumq; ipsa curuatura. Quod citra est materia mittit; offensante cre-
do spiritu & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia fructum dabit anno se
quente. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit materiãq; in proximũ annum promit
tit pãpinariũ uocatur. Aut ubi supra cicatricẽ est: fructuariũ. Alterũ ex adminiculo palmite
semperq; fructuarium relinquitur sub iugo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus pal-
mes nõ lõgior tribus gẽmis: proximo anno materiã daturus: si uitis luxuria se consumpse-
rit. & alius iuxta eũ uerucæ magnitudine qui furũculus appellaẽ. Si forte custos fallat Vi-
tis anteq̃ septimũ annũ cõpleatur a surculo euocata ad fructũ eiuuenescit: ac moritur. Nec
ueterem placet palmitem in longũ & ad quartum usq; pedamentũ emitti: quod alii draco-

nes:alii iuuniculos:ut faciant quæ masculeta appellãt.Cũ induruit uitis : pessimũ in uinea
traducere.Quinto anno & ipsi palmites intorquẽtur:singuleq; e singulis materiæ emittũ-
tur:ac deinde e proximis prioresq; amputant.Semp custodẽ relinqui melius.Sed is ꝓximus
uiti esse debet:nec longior q̃ dictũ est.Et si luxuriauerint:palmites intorqueri ut quattuor
materias uel duas si uniuga erit uinea emittat.Si per se uitis ordinabitur sine ĩpedamento
qualecũq; tñ initio admiraculũ desiderabit:dũ stare condiscat & recta surgere.Cætera pri-
mordia eadẽ.Diuidi autẽ putatione pollicis inæquali examine undiq; ne prægrauet fruct⁹
parte aliqua:ob iter idem deprimẽs ꝓhibebit in excelsum emicare. Huic uineæ triũ pedum
altitudo excelsior nutat:cæteris a quinto:dũ nõ excedat hoĩs lõgitudinem iustã. Iis quoq;
quæ sparguntur in terra breuis ad innitẽdum caueas circũdant:scrobibus per ambitũ actis
ne uagi palmites inter se pugnẽt occursantes:Maiorq; pars terrarũ ita supinã in tellure uĩ
demiã metit.Si quidẽ & in africa & in egypto syriaq; ac tota asia & multis locis europæ hic
mos ꝑualet.Ibi ergo iuxta terrã cõprimi debet uitis.Eodẽ modo & tpe nutrica radice : quo
iniugata uinea:ut semp tantũ pollices relinquãtur fertili solo cũ tribus gẽmis:graciliore q
nis.Præstatq; multos esse q̃ longos.Quæ de natura soli piximus tanto potẽtiora sentiũtur:
q̃to proprior fuerit uua terræ.Genera separari ac singulis cõseri tractibus utilissimũ. Mix
tura eni generũ etiã in uino nõ modo in musto discors.Aut si misceantur nõ alia q̃ pariter
maturescẽtia iungi necessariũ.Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Itẽ roscido ne-
buloso minusq; uentoso cõueniũt.Cõtra humiliora gracili:& arido æstuoso: uentisq; ex-
posito.Iuga ad pedamẽtũ quã arctissimo nodo uinciri oportet:uitẽ leui cõtineri.Quæ ge-
nera uitiũ & in quali solo cæloq; essent cõserenda:cũ enumeraremus naturas earũ & uino-
rum notauimus.De reliquo cultu uehemẽter ambigitur.Plæriq; æstate tota post singulos
rores cõfodi iubẽt uineã.Alii uetãt gemãtem:decuti eni oculos tactuq; intrãtiũ deteri. Et
ob id arcendũ procul omnẽ quidẽ pecus:sed maxime lanatũ:quoniã facillime auferat gem
mas.Inimicos & pubescente uua rostros.Satisq; esse uineã ter anno cõfodi : ab equinoctio
uerno ad uergiliarũ exortũ:& canis exortũ:& nigrescẽte acino.Quidã ita determinãt. Ve
terẽ semel a uindemia ante brumã cũ alii ablaqueare & stercorare satis putẽt.Iterũ ab idib⁹
aprilis:anteq̃ cõcipiat:hoc est in.vi.idus maii.Deinde priusq̃ florere incipiat & cũ defloruе-
rit:& uariante se uua:Peritiores affirmãt si iusto sæpius fodiatur:in tãtũ tenerescere acinos
ut rũpãtur.Quæ fodiũtur ante feruẽtes horas diei fodiẽdas cõuenit.Sicuti lutũ neq; ara-
re neq; fodere.Fossione puluerẽ excitatũ contra soles nebulasq; prodesse.Pãpinatio uerna
in cõfesso est ab idibus maiis intra dies decẽ utiq; ante q̃ florere incipiat : & eã infra iugum
debere fieri.De sequente uariant sentẽtiæ.Cũ defloruerit aliqui pãpinãdũ putãt. Alii sub
ipsa maturitate.Sed de his Catonis præcepta decernẽt.Nãq; & putationum tradenda ratio
est.Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget adoriũtur.Sed hoc fieri nunq̃ debet
ratione naturæ ante aquilæ exortũ:ut in syderũ causis docebimus proximo uolumine.Im-
mo uero fauonio:quoniã aceps culpa sit præproperæ festinationis.Si saucias recẽti medici-
na mordeat quædã hyemis ruminatio certũ est gẽmas earũ frigore hebetari: plagasq; findi
Et cæli uitio exuri oculos lachryma distillante.Nã gelu fragiles fieri quis nesciat?Operarũ
ista computatio est.In latifundis nõ legittima naturæ festinatio quo maturius putantur a-
ptis diebus:eo plus materie fundũt:quo serius eo fructũ uberiorẽ.Quare macras prius cõ-
uenit putare:ualidas nouissime.Plagam omnem obliquã fieri:ut facile decidãt hymbres: &
ad terram uerti q̃ leuissima cicatrice acie falce exacta plagaq; cõuelata. Recida autẽ semper
inter duas gẽmas:ne sit uulnus oculis in recisa parte.Nigrã esse eã existimant : & donec ad
sinceram ueniatur recidendã:quoniam e uitiosa materie utilis nõ exeat. Simacra uitis ido-
neos palmites nõ habeat:ad terrã recidi eam:nouosq; elici utilissimũ. Im pampinatione nõ
hos detrahere pampinos qui cũ uua sint.Id eni uuas supplãtas:præterq̃ in nouella uinea.In
utiles iudicantur in latere nati nõ ab oculo. Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rige-
scente ut nisi ferro detrahi non possit.Pedamentum quidam inter duas uites utilins putãt
statui: & facilius ablaqueantur:ita:meliusq; est uniiuge uineæ:si tameu & ipsi iugo sint ui-
res:nec flatui infecta regio.In quadripertita quã proximum oneri adminiculum esse debet
ne tamen impedimentũ sentiat ablaqueatio cubito abesse nõ amplius. Ablaqueari autem
priusq̃ putari iubẽt.Cato de omni cultura uitiũ ita præcipit. Quam altissimam uineam fa-
cito:alligatoq; recte dum ne nimium constringas:hocq; modo eam curato. Capita uitium

putata circũfodito. Arare incipito. Vltra citraqꝫ ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̃/
primũ propagato. Veteres q̃ minimũ caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: biẽnioqꝫ poſt p̃
cidito. Vitẽ nouellã reſecari tũ erit tẽpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit ſulcos in
terponito: ibiqꝫ uiuã radicẽ ſerito. Vmbrã a ſulcis remoto crebroqꝫ fodito. In uinea ueteri
ſerito ocimũ. Si macra erit quod granũ capit ne ſerito. Et circũ capita addito ſtercus: paleas
uinaceas: aliqd horũce: Vbi uinea frondere cœpit pãpinato. Vineas nouellas alligato cre-
bro: ne caulis præſtingatur. Et quæ iã in perticã ibit eius pampinos teneros alligato leuiter
porrigitoqꝫ. Quæ ubi recte ſteterint: ubi uua uallaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis ĩ
ſitio uua eſt per uer. altera cũ uua flore ea optima eſt. Vineã ueterẽ ſi in aliũ locũ trãſferri e
uoles: dũtaxat brachiũ craſſum primũ deputato. Binas gẽmas ne amplius relinquito. Ex ra-
dicibus bene effodito. Et caue radices ne saucies. Ita uti fuerit ponito in ſcrobe: aut in ſul-
co: operitoqꝫ & bene occultato. Eodẽqꝫ modo uineã ſtatuito: alligato: floxatoqꝫ uti fuerit
crebroqꝫ fodito. Ocimũ quod in uinea ſeri iubet antiqui appellabant pabulũ umbræ pati-
ens quod celerrime proueiat.

Ratio arbuſtorum. Ca. XXIII.

ſ Equit̃ arbuſti rõ mirũ in modũ dãnata a Serſenna patre filioqꝫ: celebrata Scrofæ ue
tuſtiſſimis poſt Catonẽ ꝑitiſſimiſqꝫ: ac ne a ſcrofa quidẽ niſi uni italiæ cõceſſa: cũ tã
lõgo iudicet̃ euo. Nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni: & in iis quoqꝫ laudatiora
ſũmis: ſicut uberiora imis: adeo excelſitate ꝑficit. Hac rõne & arbores eligunt̃. Prima oĩum
ulmus excepta ꝑpter nimiã frõdẽ atinia. Deinde populus nigra eadẽ de cauſa minus denſa
folio. Nõ ſpnũt pleriqꝫ & fraxinũ ficũqꝫ & etiã oleã: ſi nõ ſit umbroſa ramis. Harũ ſat⁹ cul-
tuſqꝫ abũde tractatus eſt. Ante triceſimũſextũ mẽſem attingi falce uetant̃. Alterna ſeruãt
brachia. Alternis putanant̃nis. Sexto anno maritãtur. Trãſpadana italia præter ſupradicta:
cornu: populo: tilia: acere: orno: carpino: quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice ꝑpter uligi-
nẽ ſoli. Et ulmus detruncata a media inter ramorũ ſcãna digerit̃: nulla fere: xx. pedũ altiore
arbore. Tabulata earũ ab octauo pede altitudinis dilatant̃ in collibus ſicciſqꝫ agris. A duo
decimo in cãpeſtribus & humidis. Meridianũ ſolẽ ſpectare palmites debẽt. Rami a proiectu
digytorũ modo ſubrigi tonſili in iis tenuiũ quoqꝫ uirgultorũ barba ne obũbrent. Interual
lũ iuſtũ arborũ ſi aret̃ ſolũ: quadrageni pedes in terga frõtẽqꝫ: in latera uiceni. Si nõ aretur
hoc in oẽs partes. Singulis denas ſæpe adnutriũt uites: dãnato agricola minus ternis. Mari
tare niſi ualidas inimicũ: enecãte ueloci uitiũ incremẽto. Serere tripedaneo ſcrobe neceſſa
rium diſtãtes inter ſeſe arborẽqꝫ ſingulis pedibus. Nihil ibi mallcolis atqꝫ paſtinationi. Nul
la fodiẽdi impẽdia utpote cũ arbuſti rõ hac peculiari dotæ p̃ſtet: qꝫ in eodẽ ſolo ſeri fruges
& uitibus prodeſt. Superqꝫ quod uindicãs ſe altitudo nõ ut in uinea ad arcẽdas aĩaliũ iniu
rias pariete uel ſæpe uel foſſarũ utiqꝫ ĩpendio muniri ſe cogat in arbuſto. Et p̃dicta eſt ſola
uiuæ radicis ratio. Item propaginũ: & hæc gemina ut diximus. Qualorũ in ipſa tabulato ma
xime ꝓbata: qm̃ a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuã arborẽ: aut
circa proximã cælibẽ. Quod ſupra terrã eſt e matre radi iubet: ne fruticet. In terra pautiores
gẽme quattuor obruũtur ad radicẽ capiẽdã. Extra in capite binæ relinquũtur. Vitis in arbu
ſto quattuor pedes in lõgo cõſtat: oĩ ſulco tres lato: altos duos cũ ſemipede. Poſt annũ pro
pago incidit̃ ad medullam: ut paulatim radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gẽ-
mas reciditur. Tertio totus mergus abſciditur: reponiturqꝫ altius in terrã ne ex reciſo frõ
deat. Tolli uiua radix a uindemia ꝓtinus debet. Nuper reptũ draconẽ ſerere iuxta arborẽ:
ita palmitẽ appellamus emeritũ: pluribuſqꝫ induratũ annis. Hunc præciſum q̃ maxima am-
plitudine tribus partibus lõgitudinis deraſo cortice quatinus obruat̃: unde & raſilẽ uocãt:
dep̃miere ſulco: reliqua parte ad arborẽ erecta: ociſſimũ in uite. Si gracilis ſit uitis aut terra:
uſitatũ eſt. q̃ ꝓxime ſolũ decidi donec firmetur radix: ſicut neqꝫ roſcidã ſeri: neqꝫ ſeptẽtri
onis flatu. Vites aquilonẽ ſpectare debent ipſe: palmites autem earũdem ad meridiem. Non
eſt feſtinãdum ad putationẽ nouelle: ſed primo in circulos materies colligẽda: nec niſi uali
dæ putatio admonenda. Seriora fere anno ad fructũ arbuſta q̃ uitis iugata. Sunt qui omni-
no putari uetant priuſq̃ arborum longitudinem æquauerit. Prima falce ſex pedes a terra
recidatur flagello infra relicto & naſci coacto in curuationem materiæ. Tres ei gẽmæ non
amplius deputato ſuperſint. Exqꝫ iis emiſſi palmites proximo anno imis inferantur ſcan-
nis: ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant: relicto ſemper duramento in ſingulis ta-
bulatis. & emiſſario uno qui ſubeat uſqꝫ quo placuerit. De cetero putatione omni flagel-

la quæ proxime tulerint recidãtur. Noua circũcisis undiq; capreolis aspergantur in tabula
tis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circunuestit arborem: crinesq;
ipsos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemiliæ uiæ in radices atiniarum ambitur fron-
dem earum fugiens. Est quorundam imperitia sub ramo uitem uinculo suspendendi suffo
cantium iniuria: quando contineri debet uimine non arctari. Quinimo etiam quibus sali-
ces supersunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbaq; quã siculi uocant ampelodes-
men. Græcia uero uniuersa iunco cypero ulua. Liberam quoq; uinculo per aliquot dies ua
gari: & in conditã spargi: atq; in terra quã per totum annum spectauerit recũbere. Nãq; ut
ueterina a iugo & canes a cursu uolutatio iuuat: ita tum & uitiũ porrigi lũbos. Arbor quo
q; ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respirãti. Nihil est in opere naturæ: quod nõ ex-
emplo dierũ noctiũq; aliquas uices feriarũ uelit: ob id protinus a uindemia putari: & lassas
etiãnũ fructu edito improbatur: ut putatæ rursus alligentur alio loco. Nãq; orbita uinculi
sentitur uexatione nõ dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrinq; lateribus: si pars qua-
drageno distet spatio: quaternis. Viceno inter se obuii miscentur alligãturq; uno concilia
ti uirgultorũ comitatu ob iter ligati qua deficiant. Aut si breuitas nõ patiatur ipsorũ: adal
ligato protendũtur in uiduam arborẽ iunco. Traducẽ bimum præcidere solebant. Onera-
tis enim uetustate melius donare tẽpus ut transilẽ faciant: si largiatur crassitudo. Alias uti
le toros futuri draconis pasci. Vnũ etiãnũ genus est mediũ iuter hæc & propaginem. Totas
supplantãdi in terra uites: cuneisq; findẽdi & in sulcos plures simul ex una propagãdi gra
cilitate singulorũ firmata circũligatis hastilibus: nec recisis qui a lateribus excurrunt pam-
pinis. Nouariensis agricola traducũ turba nõ cõtentus: nec copia ramorũ impositis etiãnũ
patibulis palmites circũuoluit. Itaq; præter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia
culpa iuxta urbẽ uaracinis: quæ alternis putantur annis: nõ quia id uti conducat: sed quia
uilitate redituũ impẽdia excuperẽt. Mediũ tẽperamẽtũ in carsulano sequũtur: cariosasq; tã
tum uitis partes incipientes marcescere deputãdo: cæteris ad uuã relictis detracto onore su
peruacuo pro nutrimẽto omni est raritas uulneris. Sed nisi pingui solo talis cultura dege-
nerat in labruscã. Arbusta arari q̃ altissime desiderãt: & si tantum frumenti ratio nõ exigit.
Pampinari ea nõ est mors: & hoc cõpendiũ opere. Deputantur cum uite pariter interlocata
densitate ramorum: qui sint superuacui: & absumãt alimenta. Plagas ad septẽtrionem aut
ad meridiem spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis. Diu eni dolent talia quoq;
ulcera & difficile sanescũt algẽdo minus æstuandoue. Nõ eadẽ in uite quæ in arbustis liber
tas: quoniam certa latera & facilius abscondere q̃ detorquere quo uelis. Plagas in arborum
tonsura supinare uelut calices faciendi ne consistat humor. Viti adminicula addenda quæ
scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arborum. Ca. XXIIII.

u Itium generosarũ pergulas quinquatribus putandas: & quarũ seruare uuas libeat
decrescente luna tradũt. Quæ uero interlunio sint putatæ nullis aĩalium obnoxias
esse. Alia rõnẽ plena luna noctu tõdendas: cũ sit ea in leone: scorpiõe sagittario: tau
ro: atq; in totũ serendas plena aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores de-
ni in centena iugera uinearũ. At abunde de satu cultuq; arborũ tractato quoniã de palmis
ac cytiso peregrinis arboribus affatim diximus: nequid desit: indicãda reliqua natura sit ma
gnopere pertinens ad omnia ea. Infestantur nãq; & arbores morbis. Quid enim gentiũ ca-
ret iis malis? Et siluestriũ quidam perniciosos negant esse: uexariq; tantũ grandine in ger-
minatione aut flore: Aduri quoq; feruore aut flatu fragiliore præpostero die q̃ suo. Frigo-
ra etiam obsunt ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereũt? Hoc quidẽ est quo
deprehendat soli uitiũ: quoniã nõ euenit nisi in frigido: Itaq; per hyemes cæli rigorẽ proba
mus. Nõ enim solum infirmissimæ arbores gelu periclitantur: sed maxime: uexatisq; ita pri
ma cacumina inarescunt quoniã præstrictus gelu nõ potuit eo puenire humor. Arborũ q-
dam cões morbi: quidã priuati generũ. Cõis uermiculatio est. Sideratio & dolor membrorũ
unde partiũ adhibita societate nominũ quoq; cũ hominũ miseriis trũca dicimus certe cor
pora & oculos germinum exustos: ac multa simili sorte. Itaq; laborant & fame & cruditate:
quæ fiũt humoris quãtitate. Aliq; uero & obesitate: ut oĩa quæ ferũt resinã nimia pinguedi
ne in tedã mutãtur: & cũ radices quoq; pinguescere cœpere itererũt. Vt aĩalia nimio adipe
q̃to & pestilẽtia per genera: sicut inter homines: nũc seruitia: nũc plebes urbana uel rustica.

Vermiculantur magis minus ue quædã: oẽs tñ fere. Idq; aures caui corticis sono experiunť.
Iam quidẽ & in hoc luxuria esse cœpit: prægrandesq; roborũ delicatiores ut in cibo. Cossos
uocãt. Atq; etiã farina saginati. In quoq; altiles fiunt. Maxime autẽ arborũ hæc sentiũt py
ri: mali fisci. Minusq; quæ amare sunt & odoraræ. Eorũ qui in ficis existunt alii nascuntur
ex illis: illos parit qui uocatur cerastes. Omnes tamẽ in cerastẽ figuran?: sonũq; edunt puuli
stridoris. Et sorbus arbor infestatur uermiculis ruffis pilosis: atq; ita emoriť. Mespila quo-
q; in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cælo constat. Qua ꝑpter & grãdo in iis
causis intelligi debet: & cærbũculatio: quod pruinarũ iniuria euenit. Hæc enim uerno tem
pore inuitatis & erũpere audẽtibus satis mollibus insidens adurit acrescẽtes germinũ ocu-
los: quod in flore carbunculũ uocant. Pruniæ perniciosior natura: quoniã lapsa persidet: ge
latq;: ac natura quidẽ ulla depellitur: quia nõ fit nisi in moto aere & sereno. Propriũ tamen
siderationis est sub ortu canis siccitatũ uapor: cum insitæ ac nouellæ arbores moriũtur: p̃-
cipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem quam æque ac ficus sentit. Clauum etiã
patitur siue fungum placer dici uel patellã. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato & ru
brum mustum. Nocet plerunq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies cõmunis omni
um est. Impetigo & quæ adnasci solent cocleæ peculiaria ficorũ uitia. Nec ubiq;. Sũt enim
quædam ægritudines & locorum. Verũ ut homini neruorũ cruciatus: sic & arbori: ac duo-
bus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erũpit uis morbi: aut in articulos: hoc
est cacuminũ digytos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud
græcos sua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragi-
lis: postremo tabes morbusq; nõ intrãte succo: aut nõ perueniẽte: maximeq; id fici sentiunt
Caprificus oĩbus ĩmunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post uer
gilias. Nam si rariores fuere perfundũt arborẽ: nõ scalpũt scabiæ. Ceterũ si cadũt siue hym
bres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculatio
nem & siderationẽ morbus peculiaris articulatio tribus de causis. Vna ui tẽpestatũ germi
nibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinũ excisis. Tertia culturæ imperitia
læsis. Omnes enĩ earũ iniuriæ in articulis sentiuntur. Siderationis genus est in his deflore-
scentibus roratio. Aut cũ acini priusq̃ crescant decoquuntur in callũ. Aegrotant & cũ alse
re: lesis uredine attonsarũ oculis. Ex calore hoc euenit intempestiuo: quoniã oĩa modo cõ
stant: certo ꝑ tẽperamẽto fiunt. Et culpa uinitorũ collentium: cum præstringũtur ut dictũ
est. Aut circũfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiam subarator ĩprudens luxauit radi-
ces: corpusue desquãmauit. Est & quædam cõtusio falcis hebetioris. Quibus oĩbus causis
difficilius tollerãt frigora aut æstus: quoniã in ulcus penetrãt oĩs a foris iniuria. Infirmissi
ma uero malus maxime quæ dulcis est. Quibusdã debilitas sterilitatem nõ necẽ affert: ut si
quis pino cacumẽ auferat uel palmæ. Serilescunt enĩ nec moriũtur. Aegrotãt aliquando &
poma ipsa per se sine arbore: si necessariis tẽporibus hymbres aut tepores uel afflatus defu
ere. aut cõtrario abũdauere. Decidũt enim aut deteriora fiunt. Pessimũ est inter omnia cũ
deflorescentẽ uitẽ & oleã percutit hymber: quoniã simul defluit fructus. Sũt eadẽ causa na
scentes & erucæ dirũ animal: eroduntq; frõdẽ: aliæ florẽ. Oliuarũ quoq; ut in mileto: ac de
pastã arborẽ turpi facie relinquũt. Nasciť hoc malũ tẽpore humido & lẽto. Fit aliud ex eo
dem si sol acrior insecutus inusserit ipsum uitiũ: ideoq; mutauit. Est etiãnũ peculiare oliuis
& uitibus: quod araneũ uocant: cũ ueluti tele inuoluunt fructũ & absumũt. Adurũt & fla
tus quidã eas maxime: sed & alios fructus. Nã uermiculationẽ & poma ipsa per se quibusdã
annis sentiũt: mala: pyra: mespila: punica. In oliua ancipiti euẽtu quãdo subeũt nati fructũ
adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibẽt pluuiæ quæ
fiunt post arturũ. Eædem si austrinæ fuere: generant. In drupis quoq; quæ maturescentes
tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiã si nõ ceciderit fastidiendis. Sunt &
culicũ genera aliquibus molesta: ut glandibus fico qui uidentur ex humore nasci tunc dul
ci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in iis est. Quædam temporum causæ aut
locorum non propriæ dicuntur morbi: quoniam protinus necant: sicut tabes cum inuaserit
arborem: aut urẽdo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut est in apulia atabulus: in eubo
ea olympias. Hic enim si flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciens: ut nullis solibus
postea recreari possint. Hoc genere cõualles & apposita fluminibus laborant: præcipuæq;
uitis: olea: ficus. Quod cũ euenerit detegitur statim iu germinatiõe. In oliuis tardius. Sed

in oĩbus signũ est reuiuiscẽdi si folia amisere: alioquin quas putes præualuisse: moriuntur.
Nõnunq̃ inarescũt folia eadẽq; reuiuiscũt. Aliæ in septẽtrionalibus ut in põto phrygia fri-
gore aut gelu laborãt: si post brumã cõtinueuere. xl. diebus. Ibi autẽ & in reliquis partibus
si protinus editis fructibus gelatio magna consecuta est: etiã paucis diebus necat. Quæ in-
iuria hominũ cõstant secũdas habẽt causas. Pix: oleũ: adeps inimica præcipue nouellis. Cor-
tice in orbe detracto necantur excepto subere: quod sic etiã iuuatur: crassescens enim præ-
stringit & strãgulat. Nec andrachne offendit: si nõ simul incidatur & corpus. Alioquin &
cesarus & tilia & uitis corticẽ mittũt: sed nõ uitalẽ: nec proximũ corpori: uerũ cũ qui subna
scente alio expellitur. Quarũdã natura rimosus cortex: ut pla tanis. Tiliæ renascitur paulo
minus q̃ totus. Ergo iis quarũ cicatricẽ trahit medẽtur luto fimoq;: & aliquãdo prosunt: si
nõ uehemẽtior frigorũ uel colorum uis secuta est. Quædã tradius ita moriũtur: ut robora
& quercus. Refert & tẽpus anni. Abieti enĩ & pino si quis detraxerit sole taurũ uel gemios
trãseũte cum germinãt statim moriũtur. Eamdẽ iniuriã hyeme passæ diutius tolerãt. Simili
ter ilex & robur & quercus. Quod si angustia decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. In-
firmiores quidẽ & in solo gracili uel ab una tantũ parte detrastus interimit. Similem & de-
cacuminatio rationẽ habet cupressi: piceæ: cedri. Eæ enĩ detracto cacumĩe aut ignibus adu-
sto intereunt. Similẽ & de pastio animaliũ. Oleam quidẽ etiã si lambat capra sterilescere au
ctor est Varo ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiũt: ut amig-
dalæ. Ex dulcibus enĩ trãsfigurãtur in amaras. Aliqua uero etiã utiliora. ut apud chios py-
rus quã phocida appellãt. Nam detrũcatio diximus quibus prodesse. Intereunt pleraq; exci
sa stirpe: exceptis uite malo: fico: punica: Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam sper
nit: & omnia quæ resinã gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirũ est. Pleræq; tamẽ
non omnibus: sed maximis: aut quæ sunt inter illas uitales abscissis moriuntur: Necat inui-
cem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimenti rapina. Necat hædera uinciens. Nec uiscũ
prodest & cytisus: nec aureo qnod alimodo græci uocant. Quorundã natura nõ negat qui
dem: sed lædit odore aut succi mixtura: ut raphanus & laurus uitem. Olfatrix enim intelli
gitur: & tangi eam odore mirũ in modum. Ideoq; cũ iuxta sit auerti & recedere: saporemq;
inimicum fugere. Hinc sumpsit Androcides medicinã cõtra ebrietates raphanum mandi p-
cipiens. Odit & caulem & omne olus. Odit & corilũ nisi procul absint tristis atq; ægra. Ni-
trum quidem & alumen marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt
inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ ir
rigatione proficiant: &, qualiter rigandum & mirabilia de riguis. Ca. XXV.

St & prodigiis locus. Inuenimus enim sub foliis natat uitem: ficum: & malum puni
e cum stirpe fructum tulisse: non palmite aut ramis: uitẽ uuas sine foliis: oleas quoq;
amisisse folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuna. Nam'& oliua in totũ am
busta reuixit. Et in boetia derosæ a locustis ficus iterum germinauere. Mutãtur arbores &
colore. Fiuntq; ex nigris candidæ: non semper prodigiosæ: & maxime quæ ex semine nascũ
tur: ut populus alba in nigram transit. Quidam & sorbũ si in calidiora loca uenerit sterile-
scere putant. Prodigio autẽ fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifi-
co fici & cõtra. Graui ostẽto cum in deteriora mutãtur: ex olea in oleastrum. Ex cãdida uua
& fico in nigras: ut laodiceæ: Xersis aduentu platano in oleã mutata. Qualibus ostẽtis Ari-
stãdri apud græcos uolumẽ scatet: ne in infinitũ habeamus. Apud nos uero. C. Epidii cõmẽ
tarii in quibus arbores locutæ reperiãtur. Subsedit in cumano arbor graui ostẽto paulo an-
te Pompeii magni bella ciuilia paucis ramis eminentibus. Inuẽtum sybillinis libris interni-
cionem hominũ fore: tantoq; eã maiorem quanto proprius ab urbe postea facta esset. Sunt
prodigia & cũ alienis locis nascuntur ut in capitibus statuarũ uel aris & cum in arboribus
ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cizici ante obsidionẽ. Simili modo trallib⁹ palma in basi.
Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Nec nõ & romæ in capitelio in capitalis bello per-
sei enata palma uictoriam triũphosq; portendit: ac tempestatibus prostrata: eodẽ loco ficus
enata est. M. Messalæ. C. Cassii censorũ lustro. A quo tẽpore pudicitiã subuersam Piso gra
uis auctor prodidit. Super omnia quæ unq̃ audita sunt etiam prodigium nostro æuo. Ne-
ronis principis ruina factum in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equestris ordinis
oliueto uniuerso uiã publicã trãsgresso: aruisq; inde ecõtrario locũ oliuetis profectis.

De remediis morborum arborum. Ca. XXVI.

Vnc expositis arborum morbis cõsentaneũ est dicere & remedia. Ex iis quædã sunt
n cõmunia omniũ: quædã propria quarundã. Cõmunia ablaquæatio: accumulatio af-
flari radices aut cooperiri riguis dato potu uel ablata fimi succo refectis putatione
leuatis onere. Item succo emisso quibusdã ueluti detractio sanguinis circũrasi corticis: uiti
um extenuatio: & domitura palmitum. Gẽmas (si frigus retorridas hirsutasq͛ fecerit) repu-
micatio & quædam dolitura. Arborũ iis aliæ magis aliæ minus gaudent: ueluti cupressus:
& aquã aspernatur & fimum & circũfossuram amputationemq͛ & oĩa remedia odit. Quin-
etiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipuæ aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur.
Pomũ uero eius inaresci. Amigdalæ si coalntur fossione florem amittunt. Nec insitas cir-
cunfodere oportet priusq̃ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæq͛ autẽ amputari sibi uo-
lunt onerosa ac superuacua: sicut nos unguem & capillũ. Reciduntur ueteres totæ. Ac rur
sus a stolone aliquo resurgũt: sed nõ omnes: nec uisi quarũ naturã pati diximus. Rigua æ-
stiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autũno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cum
uindemiator hispaniarum stagnante solo uuas demetat. Cæterũ maiore in parte orbis etiã
pluuia aut omni aqua seri & arari nõ conuenit. Circa canis ortus rigua maxime profunt: ac
ne tunc quidem nimia: quoniam inebrietatis radicibus nocent. Et ætas modũ temperat. No
uellæ enim minus sitiunt. Desiderãt autẽ maxime rigari quæ assuei e. Cõtra siccis locis geni
ta nõ expetunt humorẽ nisi næcessariũ. Asperiora uina rigari utiq͛ cupiunt. In sulmonensi
italiæ agro pago fabiano ubi & arua rigantur: mirũ ꝙ hærbæ aqua illa necantur: fruges alũ
tur: & riguis pro sarculo est. In eodem agro brumia tanto magis si niues scateãt gelatue: ne
frigus uites adurat circunfundunt riguis: quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in
amne solo. Sed eadem in æstate uix tollerandi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. Ca. XXVII.

Arbunculi ac rubiginũ remedia demõstrabimus uolumine proximo. Interim est &
c caprificatio quædã in remediis. Cũ macie corticis ex ægritudine astringente se siu-
sto plus uitalia arborũ comprimẽte exactã falsis aciem utraq͛ manu imprimentes p-
petuis incisuris deducũt: ac ueluti cutẽ laxant. Salutare id fuisse argumẽto sunt dilatatæ ci
catrices & internato corpore expletæ. Magnaq͛ ex parte similis hominũ medicina & arbo-
rum est: quando earũ quoq͛ terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circun-
fosso stipite & ab una parte circũforato defluens pituita astergatur. Et ulmis detrahit̃ suc-
cus inutilis supra terrã foratis usq͛ ad medullam in senecta: aut cũ alimento nimio abunda
re sentiũtur. Idem & ficorũ turgido cortice incisuris in oblicũ leuibus emittitur. Ita fit ne
decidant fructus. Pomiferis quæ germinãt nec ferunt fructũ fissa radice inditur lapis: ferti
lesq͛ fiunt. Hoc idẽ & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyrls sorbisq͛ e tæda ac cinere
& terra cooperto etiã radices circũcidisse prodest. Vitiũ luxuriantiũ ficorũq͛ & circuncisis
cinere addidisse. Fici serotinæ fiunt: si primæ grossi cũ fabæ magnitudinẽ excessere detra-
hantur. Subnascuntur enim quæ serius maturescunt. Eædem cũ frondere incipiũt: si cacu
mina rami cuiusq͛ detrahãtur: firmiores fertilioresq͛ fiũt. Nã caprificatione maturata in ea
culices nasci e grossis manifestũ est: quouiã cũ euolauere nõ ĩueniũtur intus grana quæ in
eos uersa apparet. Exeundi tãta est auiditas: ut pleriq͛ aut pede relicto aut pẽna pariter erũ
pant. Est & aliud genus culicũ: quos uocant centrinas fucis apũ similes ignauia maliciaq͛ cũ
pernice uerorũ & utiliũ. interimũt enĩ illos atq͛ ipsi moriũtur. Vexãt & tineæ semina ficorũ.
Contra quas remediũ in eadẽ scrobe defodere italicã lentiscũ inuersa parte quæ fuerit a ca
cumine. Vberrimas autẽ ficus lubrica amurca diluta & cũ fimo infusa radicibus frondere
incipientiũ facit. Caprificorũ laudantur maxime nigræ & in petrosis: quoniã frumenta plu
rima habeat caprificatio ipsa potest hymbrẽ. In primis autẽ cauendũ ne ex remediis uitia fi-
ant. Quod euenit nimia aut intẽpestiua medicina interlucatio arboribꝰ prodest: sed omniũ
annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantũ tonsurã annuã quærit: alternã myrtus: punicæ
oleæ quia celeriter fruticescunt: Cætere rarius tondẽtur. Nulla autunno. Ac ne raduntur
quidem nisi uere putatione. Plage ad uitalia sunt omnia quæcũq͛ non superuacua. Similis
stercoratio. Gaudent ea. Sed cauendũ est ne in feruore solis admoneatur: ne ĩmaturius: ne
ualidius q̃ opus sit. Vrit uineas suillum nisi quinquẽnio interposito: præterq̃ si riguis dilua
tur. Et e corriariorum sordibus nisi admixta aqua. Item largius. Iustum existimant in denos
pedes quadratos tres medios. Id quidem soli natura decernit. Columbino ac suillo plagis

quoq; arborũ medẽtur. Si mala punicã acida nascãtur: ablaqueatis radicibus fimũ suillũ ad
hibent: eo ãno uinolẽta: proxĩo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta rigãda cẽsẽt
quater anno: singulis amphoris aut cacumĩa spargi uino lasere diluto. Si findũtur ĩ arbore
pediculũ intorqueri. Ficis utiq; amurcã adfundi. Cæteris arboribus ægri fecẽ uini: ac lupi
nũ circa radices earũ seri. Aqua quoq; lupini decocti circũfusa pomis prodest. Fici cũ uulca
nalibus tonuerit cadẽt. Remediũ est: ut ante stipula hordeacea areæ strigatur. Cærasos præ
coces facit cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli
melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborũ cõtra uenenata animalia: & contra formicas
& contra noxia animalia. Ca. XXVIII.

Vædã pœna emẽdantur aut morsu excitantur ut palmæ & lentisci. salis enĩ aqs alũ
q tur. Salis uim & cinis sed leniorẽ habet. Ideo ficis aspergũtur rutaq; ne fiant uermi
nosæ: ne ue radices putrescant. Quĩ & uitiũ radicibus aquã salsa iubẽt affũdi si sint
lachrymosæ. Si uero fructus earũ decidant: cinerẽ aceto aspergi ipsaq; illini: aut sandaraca
si putrescat uua. Si uero fertiles nõ sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod
si fructũ nõ maturent prius inarescentẽ præcisarũ ad radices plagã fibrasq; aceto acri & uri
na uetusta madefacere: atq; eo luto obruere: sæpe fodere. Olearũ si parũ promisere fructus
nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaq; castigatione proficiũt. Omĩa hæc ãnua cæ
li rõe constant. Et aliquando serius poscuntur aliquãdo celerius. Necnõ ignis aliquid pro-
dest: ut harũdini. Ambusta nãq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamẽta quædã cõpo
nit: mẽsuræ quoq; distinctiõe ad maiorũ arborũ radices amphorã: ad minorũ urnam amur-
cæ & aquæ portionẽ æquam: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea
hoc amplius stramẽtis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue ueterẽ terrã adagge
rari radicibus. Ita futurũ ut nõ decidant grossi: maiorq; fœcunditas nec scabra proueniat.
Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: murcæ congios duos decoctos ĩ crassitudinem
mellis: rursusq; cũ bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq; quo ex ardes
cat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. Ita nõ fore cõuoluolũ. Quidã contẽ
ti sunt fumo huius mixture suffiræ uenas secũdo flatu continuo triduo. Pleriq; nõ minus
auxilii & alimenti arbitrant̃ in urina q̃ Cato in amucra addita modo aquæ pari portiõe: quo
niã per se noceat. Alii uoluto esse appellant animal prærodens pubescẽtes uuas. Quod ne
accidat: falces cũ sint exacutæ fibrina pelle detergũt. Atq; ita putãt. Aut sanguĩe ursino li
niri uolunt post putationẽ easdẽ. Sũt arborũ pestes & formicæ. Has abigunt rubrica ac picẽ
liquida perunctis caudicibus. Necnõ & pisce suspenso iuxta in unum locum congregant.
Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & talpas amucra necant. Contraq; erucas
& mala putrescant: lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuati autẽ ꝯtra erucas am
biri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. Item ne quod animal
pastu malefico decerpat frondẽ fimo boum diluto aspergi folia: quotiens hymber interue-
niat: quoniã ita abluatur uirus medicaminis mira quædã excogitãte solertia humana. Quip
pe cum auerti carmine grandines credant pleriq;: cuius uerba inserere nõ equidẽ serio au-
sim quanq̃ a Catone prodita. Contra luxata mẽbra inunguenda harundinũ fissuræ. Idem ar
bores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto. cuius rei rationem notionẽq;
eodem uolumine tradit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII.

PROHEMIVM.

Quod antiquis maximũ studiũ agriculturæ fuit: & hortorũ singulari diligẽtia. Ca. I.

EQVITVR Natura frugum hortorũq; ac florũ. Quæq; alia præter arbo-
res aut frutices benigna tellure proueniunt: uel per se tantum hæc ĩmensa
contemplatione siquis æstimet uarietatem: numerum: flores: odoresq;: co-
s lores: & succos ac uires earũ: quas salutis aut uoluptatis hominũ gratia gi-
gnit. Qua in parte primũ omnium patrocinari terræ: & adesse cunctorũ pa-
renti iuuat. Quãq̃ inter initia operis defensæ. Quoniã tamẽ ipsa materia in-
tus accedit ad reputationẽ eiusdẽ patientis & noxia. Nostris eã criminibus

urgemus:culpāqꝫ nostrā.illi imputamus.Genuit uenena:sed quis inuenit illa præter homi-
nē? Cauere ac refugere alitibus ferisqꝫ satis ē.Atqꝫ cū in arbores exacuant limētqꝫ cornua
elephanti:& duro saxo rhinocerotes:& utroqꝫ apri dentiū siccas:scianqꝫ ad nocendū se præ
parare animalia.Quod tamen eorum tæla sua excepto homine uenenis tingit?Nos & sa
gittas ungimus:& ferr o ipsi nocentius aliquid damus.Nos & flumina īficimus & rerū na-
turæ elementa.Ipsū quoqꝫ uiuitur aerem in perniciē uertimus.Neqꝫ ē ut putemus ignorari
ea ab animalibus:quæ quidē quæ præpararent contra serpentiū dimicationē:quæ:post præ
liū ad medēdū excogitarent īdicauimus.Nec ab ullo præter hominē uenēo pugnatur alie
no.Fateamur ergo culpā ne iis quidē quæ nascūtur cōtenti.Etenim quando plura earū ge-
nera humana manu fiunt.Quid nō & homines quidā ad uenena nascūtur?Atra hominū
ceu serpētiū lingua uibrat:tabesqꝫ animi contractata adurit culpantiū omnia.Ac dirarum
alitū modo tenebris quoqꝫ & ipsarū noctiū quieti inuidentiū gemitu:quæ sola uox eorū ē:
ut in inauspicatarū animantiū uice obuii quoqꝫ uetent agere:aut prodesse uitæ.Nec ullū
aliud abominati spiritus præmiū nouere:q̄ odisse omnia.Verū & in hoc eadē naturæ maie-
stas tanto plures binos genuit ac fruges:quanto fertilior in iis :quæ iuuant aluntqꝫ.Quo-
rū æstimatione & gaudio nos quoqꝫ relictis exustioni suæ istis hominū turbis pgamus ex-
colere uitam:eoqꝫ cōstantius:quo operæ nobis maior q̄ famæ gratia expetitur.Quippe ser
mo circa rura ē agrestesqꝫ usus.Sed quibus uita honosqꝫ apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Ca. II.

Ruorū sarcendos romulus in primis instituit:seqꝫ duodecimū fratrem appellauit ī
ter illos ab Acca Laurentia nutrice sua spicca corona quæ uita alba colligaretur in
sacerdotio ei p religiosissimo insigni data.Quæ prima apud romanos fuit corona:
honosqꝫ is nō nisi uita finitur:& exules etiā captosqꝫ comittatur.Bina tunc iugera populo
ro.satis erant:nulliqꝫ maiorē modū attribuit:quo seruos pauloante prīcipis Neronis cōtē
pto huius spatii uiridaria & picinas iuuat habere maiores gratūqꝫ si nō aliquē & culias.Nū
mat instituit deos fruge colere:& mola salsa supplicare.Atqꝫ ut auctor ē Hemina far torre
re:quoniā tostū cibo salubrius esset.Id uno modo cōsecutū statuēdo nō esse purū ad rē di-
uinā nisi tostū.Is & fornacalia caluæ instituit farris torrendi ferias:& æque religiosa termi
nis agrorū.Hos enī duos tūc maxime nouerāt.Seiāqꝫ a serendo:segestā a segetibus appella
bant quarum simulacra in cyrco uidemus.Tertiam ex his nominare sub tecto ē religio .At
ne degustabant quidem nouas fruges aut uina antequā sacerdotes primitias libessent .

De iugere.& actu:& legibus circa pecora:& quotiens & quibus temporibus fuit
sūma utilitas annonæ:& qui agri cultura illustres. Ca. III.

Vgū uocabatur quod uno iugo boū ī die exarari potuisset.Actus ī quo boues age
i rentur cū aratur uno īpetu iusto.Hic erat.cxx.pedū duplicatusqꝫ in lōgitudinē iu
gerū faciebat.Dona amplissima īperatorū ac fortiū ciuiū q̄tum quis uno die pluri
mū circunarauisset.Itē quartarii farris aut heminæ conferente populo,. Cognomina etiam
prima inde.Pilumni pilū pistrinis inuenerūt.Pisones a pisendo.Iā Fabiorū:Lentinorū:Cice
ronū:ut quisquis aliquod optime genus sereret.Iniorū familiæ bubulcū nominauerunt:
qui bubus optime utebatur.Quin & in sacris nihil religiosius cōfarrationis uinculo erat.
Noueqꝫ nupte farreū præferebant.Agrū male colere censoriū probrū iudicabatur.At(ut
refert Cato)quē uirū bonū colonū dixissent:amplissime laudasse existimabāt.Hinc & locu
pletes dicebant loci hoc ē agri plenos Pecunia ipsa a pecore appellabatur.Etiā nunc ī tabu
lis censoriis pascula dicūtur omnia:ex quibus populus reditus habet:quia diu hoc solū ue
ctigal fuerat.Multactio quoqꝫ nō nisi ouiū boūqꝫ īpēdio dicebatur.Nō omittēda priscarū
legū beniuolētia.Cautū quippe ē ne bouē priusq̄ ouē nominaret q indiceret mulctam.Lu
dos boū causa celebrantes bupetios uocabāt.Seruius rex ouiū boūqꝫ effigie primus æs si-
gnauit.Frugē quidē aratro quæsidā furtī nocte pauisse:ac secuisse puberi duodecī tabulis
captale erat:suspēsūqꝫ Cereri necari iubeāt grauius:q̄ homicidio cōuictū.Impubē prætoris
arbitratu uerberari:noxā ue decerni.Iā distictio honosqꝫ ciuitatis ipsius nō aliūde erat.Ru-
sticæ tribus laudatissimæ eorū qui rura haberēt.Vrbanæ uero in quas transferri ignominia
esset desidiæ probo.Itaqꝫ quattuor solæ erāt partibus urbis ī quas habitabant :suburbana:
palatina:collina:esquilina.Nundinis urbē reuisitabāt:& ideo comitia nundinis haberi nō li
cebat:ne plebs rustica auocaretur.Quies,somnusqꝫ ī stramētis erat.Gloriā deniqꝫ ipsā a far

ris honore adoreā appellabāt. Equidē etiā uerba priscæ significationis admiror. Ita enī ē ī cō
mētariis pontificū. Augurio coronario augēdo dies cōstituantur: priusquā frumenta uagi
nis exeant: & ante ꝗ in uaginas perueniāt. Ergo iis morib⁹ nō modo sufficiebāt fruges nul
la prouīciarū pascente italiā: uerū etiā annonæ uilitas īcredibilis erat. Mānuis Martius ædi
lis plebis primū frumētū populo ī modios assibus donauit. Minutius Augurius q Sp. Me-
liū coarguerat farris preciū ī trinis nundinis ad assem redegit undecimus plebei tribunus
qua de cā statua ei extra portā trigeminā a populo stipe collata statuta ē. Trebrius ī ædili
tate assibus populo frumētū prestitit. Quā ob cām & ei statuæ ī capitolio & palatio dicatæ
sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus ī rogū ē. Verū quo anno mater deū adue-
cta romā ē: maiorē ea æstate factā esse ꝗ antecedētibus annis decē facta esse tradūt. M. Va-
ro auctor ē: cū L. Metellus ī triumpho plurimos duxit elephātos assibus singulis farris mo
dios fuisse. Itē uini cōgios ficiq; siccæ pondo. xxx. olei pōdo. x. carnis. pōdo. xii. Nec e latifū
dis singulorū contingebat arcētiū uicinos. Quippe etiā lege Stolonis Licini īcluso modo
qūingētorū iugerū & ipso sua lege damnato cū substituta filii ꝑsona amplius possideret lu
xuriātis reipublicæ fuit ista mēsura. Manii qdē Curii post triūphos īmensūq; terrarū adie
ctū īperio nota cōtio ē: perniciosū ītelligi ciuā: cui septē iugera nō essent satis. Hæc autem
mēsura plebi post exactos reges assignata ē. Quæ nā ergo tātæ ubertatis causa erat. Ipsorū
tūc manibus īperatorū colebantur agri (ut fas e. credere) gaugēte terra uomere laureato: &
triumphali aratore. Siue ille eadē cura semina tractabāt qua bella: eadēq; diligētia arua dis
ponebant qua castra: siue honestis manibus omnia lætius proueniūt: quoniā & curiosius fi
unt. Serentē inuenerūt dati honores Serranū: unde cognomē. Aranti quattuor sua iuge
ra ī uaticano quæ ꝑ rata quintia appellātur. Cincinnato uiator attulit dictaturā: & quidē (
ut tradit Norbanus) nudo plenoq; pulueris etiānum ore. Cui uiator uela corpus inquit:
ut proferā senatus populiq; romani mādata. Tales tū etiā uiatores erant. quibus ipsū no-
mē īditū ē: subinde ex agris senatū ducesq; accersentibus. At nūc eadē illi uincti pedes: dā
natæ manus inscripti uultus exercent. Nō tamē surda tellure: ꝗ parens appellatur. coliq; di
citur & ipsa: honore hinc assumpto: ut nunc īmutata ea: & indigne ferente credatur id fie-
ri. Sed nos miramur egrastulorū nō eadē emolumēta esse quæ fuerūt īperatorū. Igitur de
cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros. Siquidē & reges fecere Hiero. Phi
lometer: Attalus: Archelaus: & duces Xenophon: & penus etiā Mago. Cui quidē tantum
honorē senatus noster attribuit carthagīe capta: cū regulis africæ bibliothecas dōaret uni
ūs eius duodetriginta uolumina censeret in latinā linguā trāsferenda cū. M. Cato præcep
ta condidisset: peritisq; linguæ punicæ dandū negociū in quo præcessit omīs uir tū clarissi
mæ familiæ. D. Syllanus sapiētiæ cōpositissimæ quos sequeremur ꝑtexuimus in hoc uolu
mine nō īgratæ noīando. M. Varronē q. lxxxi. uitæ annū agēs de ea re ꝓdēdū putauit.

Ratio de agricultura. Ca. IIII.

Pud romanos multo serior uitiū cultura esse cœpit. Primoq; ut necesse erat arua
tantū colere. Quorū nobis ratio nūc tractabitur nō uulgari modo uerū ut adhuc
fecimus & uetustis: & postea inuentis omni cura perquisitis: causaq; rerū & ratiōe
simul eruta. Dicemus & sydera: syderūq; ipsorū terrestria signa dabimus indubitata. Quā
do quidē qui adhuc ea diligētius tractauere: qbusuis oratoribus potius ꝗ agricolis scripsis
se possunt uideri. Ac primū omniū oraculis maiore ex parte agemus: ꝗ nō ī alio uitæ gene-
re plura cerciora ue sūt. Cur. n. nō uideant oracula a certissimo die: maxīeq; ueridico usu
profecta. Principium autē a Catone summemus.

Laus agricolarum: & quæ obseruāda in agro parando. Ca. V.

Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur: minimeq; male cogi
tantes. Prædium ue cupide emas. In re rustica operi ne percas. In agro emendo mi-
nime. Quod male emptum est semper pœnitet. Agrum paratur os ante omnia īue
teri oportet aquarum uim: aut uicinum. Singulas magnas interpretationes habent: nec du
bias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet quo pacto iuuant. In bono est inquit
religione bene utenti. Attilius Regulus ille punico bello bis consul aiebat: neq; fœcundis
simis locis insalubrem agrum parandum: neq; effœtis saluberrimum. Salubritas loci nō sē-
per incolarum colore detegitur: quoniam assueti in pestilentibus durāt. Præterea sūt quæ
dam partibus anni salubria. Nihil autē salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est

ager cũ quo dominus luctatur. Cato inter prima pectari iubet: nõ solum sua uirtute ualeat qua dictũ ẽ positione. Vt operariorũ copia prope sit. Oppidũqꝫ ualidũ. Vt nauigiorũ eue-ctus uel itinerũ. Vt bene ædificatus. & cultus. In quo fali plerosqꝫ uideo: Segnitiẽ enĩ prio-ris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil ẽ damnosius deserto agro. Itaqꝫ Cato. De bo no dño meli⁹ emi: nec temere cõtẽpnendã alienã: disciplinã agroqꝫ ut homini: ꝗuis. ꝗstuosus sit: si tamẽ & sũptuosus: nõ multũ superesse. Ille ĩ agro quæstuosissimã iudicat uitẽ nõ fru-stra quoniã ante omnia de ĩpensæ ratione cauit. Pro ortos irriguos: nec hic falso: si sub op pido sint. Et prata: quæ antiꝗ parata dixere. Idẽqꝫ Cato interrogatus quis esset certissimus quæstus respondit. Si bene pascas. Qui ꝓximus sit. At si bene sũma omniũ ĩ hac spectanda fuit: ut fructus is maxime probaretur: ꝗ ꝗminimo ĩpendio cõstaturus esset. Hoc ex locorũ occasione aliter alibi decernitur. Eodẽqꝫ ꝑtinet quod agricolã uendacẽ oportere esse dixit Fundũ ĩ adolescẽtia cõserẽdũ sine cõtatione: ædificãdũ nõ nisi cõsito agro. Tũc quoqꝫ cõ tatur: optimũqꝫ ẽ: (ut uulgo dixere) aliena insania frui: sed ita ut uilarũ tutela nõ sit oneri Eum tamẽ ꝗ bene habitet sæpius uẽtitare in agrũ. Frontẽqꝫ domini plus ꝓdesse quã occipi tiũ nõ mẽtiũtur.

De uilarũ positiõe: & ꝓcepta antiquorũ de agro colẽdo. Ca. VI.

m Odus hic probatur: ut neqꝫ functus uillã quærat: neqꝫ uilla fundũ. Nõ ut fecerint iuxta diuersũ eadẽ ætate exẽplis. L. Lucullus. Q. Scæuola cũ uilla. Sæuolæ fundus careret uilla Luculli agro. Quo in genere cẽsoria castigatio erat: minus arare quã uertere. Nec hoc sine arte quadã ẽ. Nouissimus uillã ĩ misinensi posuit. C. Marius. vii. con sul: sed peritia castramẽtãdi: sicut cõparatus ei ĩ cæteris etiã Scylla fœlix. Quos cæcos fuis se dicere cõuenit. Neqꝫ iuxta paludes ponendã esse: neqꝫ aduerso amne. Quãquã Homer⁹ omnino e flumine sẽper ante lucanas auras ĩ salubres uerissime tradit. Spectare. in æstuo-sis locis septẽtrionẽ debet meridiẽ ĩ frigidis. In temperatis exortũ æquinoctialẽ. Agri ipsius bonitas ꝗbus argumẽtis iudicãda sit: quãquã ad terræ optimo genere disserẽtes abũde di-xisse possumus uideri etiãnũ tamẽ traditas notas subsignabimus Catonis maxime uerbis. Ebulũ: uel prunus siluastris: uel rubus: bulbus minutus: trifoliũ: hærba pratensis: quercus siluestris: pyrus: malusqꝫ frumẽtarii soli notæ. Itẽ nigra terra & cinerei coloris. Omnis cre-ta coqui nisi permacra. Sabulũ etiam nisi id per tenue est: & multo cãpestribus magis ꝗ cli-uosis respondent eadẽ. Modũ agri in primis seruandũ antiqui putauere. Quippe ita cẽse-bant. Satius esse minus serere & melius arare. Qua in sẽtentia & Virgiliũ fuisse uideo. Ve-rum confitentibus latifunda prodidere italiã. Iam uero & prouintias sex & semissẽ domini africæ possidebant: cũ interfecit eos Nero prĩceps. Nõ fraudabo magnitudĩe ac quoqꝫ sua Cn. Pompeũ qui nunquã agrũ mercatus est conterminũ. Agro empto domũ uendendam in clemẽter atqꝫ nõ ex utilitate pubici status Mago censuit. Hoc exordio præcepta pande-re ingressus ut tamẽ appareat assiduitatem desideratam ab eo. De hinc peritia uillicorũ in cura habenda est. Multaqꝫ de iis Cato præcepit. Nobis satis sit dixisse. quam proximũ do-mino corde esse debere: & tamẽ sibimetipsi nõ uideri. Coli rura ergastulis pessimũ ẽ: ut quic quid agitur a desperantibus. Temerariũ uideatur unam uocẽ anticorũ posuisse: & fortas-sis incredibile penitus æstiment. Nihil minus expedire ꝗ agrũ optĩe colere. L. Tatius Ruf-fus insima natalium humilitate consulatum militari industria meritus antiquæ alias parsi-moniæ circiter mile siclos liberalitate Diui Augusti congestum usqꝫ ad detractionem hæ-redis exhausit agros in piceno coemendoqꝫ in gloriã. Internitionem ergo fameqꝫ cẽsemus. Immo hercule iudico modũ rerũ omniũ utilissimũ. Bene colere necessarium ẽ. Optime dã-nosũ. Preterquã sobole sua colono. Aut pascendis. Alioquĩ domino aliqua messes collige re non expedit: si cõputetur ĩpendiũ operæ. Nec temere oliuam nec quasdam terras diligẽ ter colere: sicuti in sicilia tradũt itaqꝫ decipi aduenas. Quoniã igitur modo utilissime colũ-tur agri? ex oraculo scilicet malis ac bonis. Sed defendi æquũ est abauos: qui præceptis suis prospexere uitæ. Nã cũ dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sũmũ prouidẽtiæ il-lorum fuit: ut ꝗminimũ esset ĩpẽdii. Præcipiebãt enĩ ista: qui triũphali denas argendi libras ĩ supellectile crimini dabant: ꝗ mortuo uilico reliquere uictorias: & reuerti sua rura postu labant: quoqꝫ ꝓdia colenda suspiciebat respubl. exercitusqꝫ ducebãt senatu illis uillicãte. In de illa reliqua oracula Neꝗ agricolã esse, ꝗsꝗs emeret quod ꝑstare ei fũdus posset. Malũ pa trẽfamilias: ꝗsquis ĩterdiu faceret quod noctu posset: nisi in tempestate cæli. Peiorẽ qui ꝓ festis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimus ꝗ sereno die sub tecto potius oparetur

q̃in agro. Nequeo mihi tẽperare: quo minus unũ exẽplũ antiquitatis afferã. Ex quo intelli-
gi possĩt apud populũ etiã deculturis agẽdi morẽ fuisse: qualiter defẽdi soliti sint illi uiri.
C. Furius Cresimus e seruitute liberatus cũ in paruo admodũ agello largiores multo fru-
ctus ꝑciperet quã ex amplissimis uicinitas. In ĩuidia magna erat: ceu fruges aliẽas pelliceret
ueneficiis. Quã ob rẽ a Sp. Albino curuli die dicta metuẽs dãnationẽ cũ in suffragiũ tribus
oporteret ire: instrumẽtũ rusticũ omnẽ ĩ forũ attulit: & adduxit filiã ualidã: atq; (ut ait piso)
bene curatã ac uestitã: ferramẽta egregie facta: graues ligones: uomeres põderosos: boues
saturos. Postea dixit. Veneficia mea quirites hæc sunt nec possũ uobis ostẽdere: aut ĩ forũ
adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores. Omniũ sẽtentiis absolutusq; ita ẽ. Profecto
oꝑa nõ impẽsa cultura cõstat. Et ideo maiores fertilissimũ in agro oculũ dñi eẽ dixerũt. Reli
qua ꝑcepta redent suis locis: quæ ꝓpria singulorũ generũ erunt. Interim cõia quæ succur-
runt nõ omittemus. Et in primis Catonis humanissimũ & utilissimũ. Id agẽdũ ut diligãt ui
cini. Causas reddidit ille: quas existimamus nulli eẽ dubias. Inter pria idẽ cauet: ne familiæ
malæ sint. Nihil sero faciẽdũ ĩ agricultura oẽs cẽsent. Iterũq; suo quæq; tẽpore faciẽda. Et
tertio ꝑcepto ꝓtermissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio Catonis abũde ĩdicata
ẽ. Quãquã prædicere nõ cessãt is. Quicquid ꝑ asellũ fieri põt uutilissime cõsta. Filix biẽnio
morit si: frõdẽ agere nõ patiaris. Id efficacissime cõtingit germinãtis ramis baculo decussis
Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci:
nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine impossita. Similiter & harundinem
exarari silice uomeri imposita præcipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in saxoso bi
dentibus. Fruteta igni optime tolluntur. Humidiorum agrum fossione concidi atq; sicca
ri utillissimum est. Fossas autẽ retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepib⁹ firma-
ri. In reprocibus ac supinis lateribus procumbere quasdam obserari: & in alias dirigi. Ma-
iores patentioresq; (si sit occasio) silice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statu minari
& alio superintegi. Siluæ extirpandæ rationem. Democritus prodidit: lupini flore in succo
cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

De frugum generibus. & natura. Ca. VII.

e T quoniam præparatus est ager: natura nunc indicabitur frugum. Sunt autẽ duo
prima earum genera. Frumenta ut triticum: hordeum. Et legumina ut faba & cicer
. Differentia uero notior: quã ut indicari deceat frumenti ipsius totidẽ genera per
tempora satu diuisa. Hyberna quæ circa uergiliarum occasum terra per hyemem nutriun
tur: ut triticum. far: hordeum. Aestiua quæ æstate ante uergiliarum exortum seruntur: ut
milium: panicum: sisama horminum: irio italiæ duntaxat ritu. Alioquin in græcia & asia oĩa
uergiliarum occasu seruntur. Quædam autem utroq; tempore in italia. Ex his quædam &
tertio ueris scilicet. Aliqui uerna: milum: panicum: lentẽ cicer: halicam appellant. Sementi-
ca autem triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et ĩ tritici genere pars aliqua pabuli est
quadrupedum causa sati: ut farrago. Et in leguminibus ut uitia. At communis quadrupedũ
hominũq; usui lupinus. Legumina omnia singulas habent radices præter fabam: easq; sur
culosas: quia non in multa diuiduntur. Altissimas autẽ cicer. Frumenta multis radicantur
fibris sine ramis. Erumpit a primo saltu hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cum
tardissime septimo. Faba a. xv. ad. xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alterũ ca-
put grani in radicem exit: alterũ ĩ hærbã: quæ & prior floret. Radicem crassior pars grãi fũ
dit: tenuior florem. Cæteris seminibus eadem pars & radicẽ & florem. Frumenta gyeme in
hærba sunt: uerno tempore fastigantur in stipulam quæ sunt hybermi generis. At milium
& panicum in culmẽ geniculatum & concauum. Sisama uero in ferulaceum. Omnium sato
rum fructus aut spicis continetur: ut tritici: hordei: muniturq; uallo aristarum quadrupli-
ci: aut includitur siliquis: ut leguminum aut uasculis: ut sisamæ: ac papaueris. Miliũ ac pa-
nicum tantũ pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt: inde fensa quippe membranis con
tinentur. Pannicum a panniculis dictum: cacumine languido nutante: paulatim ex tenua-
to culmo: pene in surculum prædensis aceruatur granis: cum longissima pedali obsimili co
mæ granum complexæ: quæ frimbriato capillo curuatur. Sunt & panico genera. Mãmoso
epanno paruis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguitur: candi
do: nigro: ruffo: etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit: panico rarius. Sed nullũ fru
mento ponderosius: aut quod coquendo magis crescat. Lx. enim pondo panis e modio re-

ducũt: modiũq plutis ex tribus sextariis madidis. Milium intra hos decẽ ãnos ex india in italiã inuẽtũ ẽ: nigrũ colore: amplũ grana: harundineũ culmo. Adolescit ad pedes altitudine septẽ prægrandibus culmis. Lobas uocant: omniũ frugũ fertilissimũ. Ex uno grano terni extarii gignuntur. Seri debet ĩ humidis. Frumenta quædã ĩ genu tertio spicã ĩcipiũt cõcipere. Quædã in quarto: sed etiamnũ occultã. Genicula aũt sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octaua. Sed nõ ãte supra dictũ geniculorũ numerũ cõceptus ẽ spicæ q ut speciem sui fecerit: quattuor aut quinq tardissime diebus florere incipiũt. Totidẽq aut paulo pluribus deflorescũt. Hordea uero cũ tardissime septẽ. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mẽse nono meti. Fabæ in folia exeũt: ac deinde caulẽ emittũt nullis distinctum ĩternodiis. Reliqua legumina surculosa sũt. Ex iis ramosa cicer. eruũ: lens. Quorundã caules spargũtur in terrã: si nõ habeant ad miniculũ: ut pisorũ. Quod si nõ habuere deteriora fiunt. Leguminũ unicaulis faba sola: Vnus & lupinis. Cæteris romosus: ptenui surculo. Oib⁹ uero fistulos⁹. foliũ qdã q̃ mittũt qdã a cacũine. Frumẽtũ uero & hordeũ uitiaq & quicqd in stipula ẽ in cacumine unũ foliũ habet. Sed hordeo scabra sunt: cæteris leuia. Multiplicia cõtra fabæ: ciceri: piso. Frumẽtis foliũ harundinaceũ. Fabæ rotundũ: & magnæ leguminũ parti. Longiora eruiliæ & piso. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguĩea. Cadũt folia lupino tantũ: & papaueri. Legumina diutius florẽt: & ex iis euum ac cicer. Sed diutissime faba. xl. diebus. Nõ aũt singulis capi tã diu: quoniã alio desinẽte alius ĩcipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquantur uero omnia diuersis diebus: & ab ima primũ parte paulatĩ flore subeunte. Frumenta cum defloruere crassescũt: maturãturq: cũ plurimũ diebus. xl. perficiuntur. Itẽ faba. Paucissimis cicer. Id enĩ a semẽte diebus. xl. perficitur Milium & panicũ. & sisama & omnia æstiua quadragita diebus maturãtur a flore. Magna terræ cæliq diferentia. In ægypto enĩ hordeũ sexto a satum mẽse. Frumẽta septimo metũtur. In hellade hordeũ. In pelopõneso octauo & frumẽta etiãnum tardius. Grana in stipula crinito textu spicãtur. In faba leguminibusq alternis lateribus siliquãtur. Fortiora hyeme frumẽta leguminaq ĩ cibo. Tunicæ frumẽto pluras. Hordeum maxĩe nudũ: & halica: sed præcipue auena. Calamus altior frumẽto quã hordeo. Arista mordatior hordeo. In aera exteruntur triticũ & siligo & hordeum. Sic & serũtur pura qualiter molũtur: quia nõ sunt E diuerso far: miliũ: panicũ purgari nisi tosta nõ possũt. Itaq hæc cũ suis foliculis serunt cruda. Et far ĩ uaginulis suis seruãt ad satus: atq nõ torrẽt. Leuissimũ ex iis hordeũ raro excedit. xv. libras: & faba. xxii. Ponderosius far: magisq etiãnũ triticũ. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiũ genus spicæ hoc ibi ẽ. Galliæ quoq suũ genus farris dedere: qd illic brance uocant: apud nos sendalã nitidissimi grani. Et alia diferẽtia est: q fere quaternis libris plus reddit panis: q̃ far aliud. Populũ romanũ farre tãtũ e frumẽto. ccc. ãnis usum Verius tradidit. Tritici genera plura quæ fecere gẽtes. Italico nullũ equidẽ cõperaueri cãdore ac põdere: quo maxĩe decernitũ. Mõtanis mõ cõperetũ italiæ agris externũ. In quo pricipatũ tenuit boetia: deinde sicilia: mox africa. Tertiũ põdus erat thracio syrioq: deinde ægyptio: athletarũ cũ decreto: quorũ capacitas iumẽtis similis quẽ diximus ordinẽ fecerat. Græcia & põticũ laudauit quod ĩ italiã nõ peruenit. Ex omni eodẽ genere grani ptulit oreuntiũ & tragũ dignes: & selinuntiũ argumẽto crassissimi calami. Itaq pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimum & maxime inane seu tenuissimi calami ĩ humidis seri iubebat: quoniã multo egeret alimẽto. He fuere sententiæ. Alegasdro magno regnante: cũ clarissima fuit græcia atq in toto terrarum orbe potẽtissima: ita tamẽ: ut ante morte eius annis fere cẽtũ quadragĩtaquinq Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumẽtum italicum ante cuncta laudauerit: aduerbum translata sententia.

Et fortunatã italiã frumẽto canescere candido.

Quædam laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorũ nullã mẽtionem huius fecisse fumẽti. Nunc ex iis generibus quæ romam inuehuntur. leuissimũ est gallicum atq e cheronenso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si quis granum ipsum ponderet. Adiicit sardium sex libras. Alexandrinum & trientes. Hoc ẽ & sicli pondus. Boetium totam libram addit: africum & dodrantes. In trãspadana italia scio uicenas quinas libras farris modios pendere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est ĩ quocunq genere pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum esse frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus

ſicut balearico: modio tritici panis pondo.xxx.reddit. Quibuſdã in permixtis: ut cyprio &
alexandrino.xx.prope libras nõ excedentibus: Cypriũ fuſcum eſt: panem nigrũ facit. Itaqꝫ
miſcetur alexandrinum cãdidum: reducuntqꝫ.xxv.pondo. Thebaicum libras adiicit. Mari-
na aqua ſubigi: quod pleriqꝫ maritimis in locis faciunt occaſione lucrandi ſalis uiliſſimum
nõ alia de cauſa oportuniora morbis corpora exiſtunt. Galliæ & hiſpaniæ frumento in po-
tũ reſoluto quibus diximus generibus ſpuma ita concreta pro fruméto utũtur. Qua de cã
leuior illis quã cæteris panis eſt. Differentia eſt & calami. Craſſior quippe melioris eſt gene
ris. Plurimis tunicis thraciũ triticũ ueſtitur ob nimia frigora illi plagæ exquiſitũ. Eadem cã
& trimeſtria inuenit detinentibus terras niuibus: quod tertio fere ſatum méſe ut ĩ reliquo
orbe metitur. Totis hoc alpibus notum & hyemalibus prouintiis. Nullũ hoc fruméto lætı-
us. Vnicalamũ præterea: nec uſqꝫ capax: ſeriturqꝫ nõ niſi tẽui terra. Eſt & bieſtre circa thra-
cium ſinũ: quod.xl.die quo ſatum eſt matureſcit: mirũqꝫ nulli fruméto plus eſſe ponderis:
& furfuribus carere. Vtitur eo & ſicilia & achaia: montoſis utraqꝫ partibus. Eubo ea quoqꝫ
circa cariſtum. In tantũ fallitur Columella: ꝗ ne trimeſtris ꝗdé propriũ genus exiſtimaue-
rit eſſe cum ſit antiquiſſimũ. Græci trimenõ uocant. Tradunt in bactris grana tãtæ magni
tudinis fieri: ut ſingula ſpicas noſtras æquent. Primũ ex oĩbus frumentis ſeritur hordeum
Dabimus & dies ſerendi cuiqꝫ generi natura ſingulorũ expoſita. Hordeum indis ſatiuũ &
ſilueſtre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidé maxime oriza gaudét: ex qua pti-
ſanã conficiunt: quã reliqui mortales ex hordeo. Orize quidé folia carnoſa: porro ſimilia:
ſed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gémeæ rotũditatis. Antiquiſſimũ ĩ ci
bis hordeum: ſicut athenienſium ritu Menandro auctore apparet & gladiatorũ cognomi
ne: qui hordearũ uocabãtur. Polétã quoqꝫ græci nõ aliunde præferũt. Pluribus fit hæc mo
dis. Græci perfuſum aqua hordeũ ſiccãt nocte una. ac poſtero die frigunt: deĩde molis frã
gunt. Sunt ꝗ uehemétius toſtum rurſus exigua aqua aſpergãt: ſiccẽtqꝫ priuſꝗ molãt. Alii
uero uirentibus ſpicis decuſſũ hordeũ recens purgãt madidũqꝫ in pila tundũt: atqꝫ ĩcorbi
bus eluunt: ac ſiccatũ ſole rurſus tundũt: & purgatum molũt. Quocũqꝫ auté genere præ-
parato uicenis hordei libris: ternas ſeminis lini: & coriãdri ſelibras ſaliſqꝫ acetabulo: torrẽ
tes ante omnia miſcẽt ĩ mola. Qui diutius uolunt ſeruare cum polline ac furfuribus ſuis
condunt nouis fictilibus. Italia ſine perfuſſione toſtũ in ſuctilé formã molit. iiſdé additis.
atqꝫ etiã milio. Panẽ ex hordeo antiquis uſitatum uita damnauit: quadrupedũqꝫ tradidit
refectibus Ptiſanæ inde uſus ualidiſſimus ſaluberrimuſqꝫ tantopere probatur. Vnum lau
dibus eius uolumé dicauit Hippocrates clariſſimus medicinæ ſcientiæ. Ptiſanæ bonitas
præcipua uticenſi. In ægypto uero & ẽ que fit ex hordeo: cui ſunt bini anguli. In boetia &
africa genus ex quo fiat hordei glabrum appellat Turranius. Idem olyram & oryzam eã
dem eſſe exiſtimat. Ptiſanæ conficiendæ uulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemi-
ne tragum fit in campania tantum & ægypto. Amilũ nero ex omni tritico ac ſiligie. Sed
optimum ex trimeſtri. Inuentio eius chio inſulæ debetur: & odiæ laudatiſſimum inde eſt:
appellatum ab eo quod ſine mola fiat. Proximum trimeſtri: quod eſt minime põderoſo tri
tico. Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis: ita ut integratur: quin quies in die mutata. Me-
lius ſi & in nocte: ita ut miſceatur pariter emolitum prius quã aceſcat. Linteoqꝫ aut ſpor-
tis ſiccatum tegulæ infunditur: illitæ fermento. atqꝫ ita in ſole denſatur. Poſt chium maxi
me laudatur creticum: mox ægyptium. Probatur auté leuitate & leuore: atqꝫ ut recens ſit
Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medendum utuntur. Mirumque in uſu
iumentorum ignibus durato: ac poſtea mollito: offiſqꝫ humana manu dimiſſis maiores in
aluum uires toroſqꝫ corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent quædã plures uſqꝫ
ad ſenos. Grano ipſi aliquot defferentiæ: longius: leuiuſqꝫ: aut breuius: aut rotundius: can
didius: nigrius. uel cui purpura eſt. Vltimo ad polentam contra tempeſtates candido maxi
ma infirmitas. Hordeum frugum omnium nobiliſſimum eſt: ſeri non ualet niſi ſicca & ſo-
luta terra: ac niſi læta. Palea ex optimis. Stramento uero eius nullum comparatur. Horde-
um ex omni frumento minime calamitoſum: quia tollitur antequam triticum occupet ru-
bigo. Itaqꝫ ſapientes agricolæ triticum cibariis tantum ſerunt. Hordeum ſarculo ſeri dicũt
proterea celerrime reddit fertiliſſimumqꝫ. Quod in hiſpania & carthagine aprili menſe col
lectum eſt: hoc ſeritur eodem menſe in celtiberia: eodemqꝫ anno, bis naſcitur. Rapitur omẽ
a prima ſtatim maturitate feſtinantius quam cætera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima pa-

lea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt si nõ ex maturitate tollatur.

Non oĩa fruméti genera ubiq3 nasci: & de reliquis ĩ oriente generib?. Ca. VIII.

Rumenti genera non eadem ubiq3: neq3 ubi eadem sunt iisdem nominibus. Vulgatissima far: quod adoreum ueteres appellauere: siligo: triticum. Hæc plurimis terris comunia. Arinca galliarum propria: copiosa & italiæ est. In ægypto autem ac syria ciliciaque & alia ac græciæ parte peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus silmilaginem cõficit e tritico suo nequaquam italicæ parem. Qui zea utuntur non habet far. Est & hæc italiæ in campania maxime: semenq3 appellatur. Hoc debet nomen res præclara ut mox docebimus. Propter quam Homerus zederosa rura dixit. Non ut arbitrantur aliqui: quoniam uitã donaret. Amylum quoque ex ea fit prior crassius. Hæc sola differentia est: omni genere durissimum far: & contra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos: uel æstuosos sitientesq3: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adoreæ donis sicuti diximus. Pulte autem non pane longo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniam inde & pulmentaria hodieq3 dicuntur. Et ennius antiquissimus uates obsidionis famé describens offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. & hodie sacra prisca atq3 natalium pulte fritilla conficiuntur: uideturq3 tam puls ignota græciæ fuisse: quam italiæ polenta. Tritici semine auidius nullum est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias: candor est: & sine uirtute: & sine pondere: conueniens humidis tractibus quales italiæ sunt & galliæ comatæ Sed & trans alpes in allobrogum tantum auernorumq3 agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticũ transit. Remedium ut grauissima quæq3 grana eius serantur.

De pistoriis: & molitura: & farina. Ca. IX.

Siligine laudatissimus panis: pistrinarumq3 opera laudatissima. Præcellit in italia: si campana pisis natæ misceatur. Ruffor illa: at pisana candidior: ponderosior uero cretacea. Iustum est e grano campanæ quam uocant castratam: e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali si e castratura sextarios quinq3. Preterea floris semodium. Et cibarii quod secundarium uocant sextarios quattuor. Furfuris sextarios totidem. E pisana autem siliginis sextarios quinq3. Cætera paria sunt. Clusina arentiaq3 etiamnum sextarios siliginis assummunt: in reliquis pares. Si uero pollinẽ facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurum semodium. Molæ discrimine hoc constat. Nam quæ sicca moluntur plus farinæ reddunt. Quæ salsa aqua sparsa candidiorem medullam: uerum plus retinent in furfure. farinam a farre dictam nomine ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus tribus ue amplius in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunque genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. Ca. X.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustum est e modiis redire semodios & pollinis sextarios quinq3. Ita enim appellant in tritico: quo florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæque utuntur. Præterea secundarii sextario quattuor. Furfurumque tantũdem. Panes uero e modio similaginis. cxxii. E floris medio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago. I. pollin autem. xvii. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente: & secundarii panis quinas selibras: totidem cibarii: & furfurum sextarios sex. Siligo nunquam maturescit pariter: nec ulla segetũ minus dilationem pariter propter teneritatem. Iisq3 quæ maturuere protinus granum dimittentibus: sed minus quã cætera fumenta in stipula periclitatur: quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet: qui rubriginem faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior quã far: & maior spica eadem & ponderosior. Raro modius grani nõ. xvii. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. Ob id iumẽtis dari ab Homero dicta. Hæc enĩ est quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis fertilisq3 far sine arista est. Item siligo excepta ea quæ laconica appellatur. Adiiciuntur iis genera: bromos: siligo exceptiua: & tragos externa: omnia ab oriente inuecta orize similia. Tiphe & ipsa eiusdem generis: ex qua fit in nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Traduntq3 eam ac tiphem cum sint degeneres redire ad frumentum: si pistæ serantur: nec protinus sed tertio anno. Tritico nihil

eſt fertilius. Hoc enim natura ei tribuit quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum
e modio ſi ſit aptum ſolum: quale in bizantio africæ campo centeni quinquageni modii
reddantur. Miſit ex eo loco Diuo Auguſto procurator eius ex uno grano uix credibile
dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſi-
militer. cccxl. ſtipulas ex uno grano. Cum centeſimo quidem & leontini ſiciliæ campi fun-
dunt. Aliique: & tota betica: & in primis ægyptus. Fertiliſſima tritici genera ramoſum: aut
quod centigranum uocant. Inuentus eſt iam & ſcapus unus centum fabis onuſtus. Aeſti-
ua frumenta diximus ſi ſamam: milium panicum. Siſama ab indis uenit: ex ea & oleum con
ficiunt. Color eius candidus. Huic ſimile eſt in aſia græciaque criſimum: idemque erat: ni-
ſi pinguis eſſet: quod apud nos uocant irionem: medicaminibus annumerandum potius q̄
frugibus. Eiuſdem naturæ & hormium a græcis dictum: ſed cymino ſimile: ſeriturq; cum
ſiſama hoc & irione. Nullum animal ueſcitur uirentibus. Piſtura non omniū facilis Quip-
pe & hetruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato fiſtula ſerrata: & ſtella intus den-
ticulata: ut niſi intenti piſant: coucidatur grana: ferroq; frangantur. Maior pars italiæ rui-
do utitur piſo: rotis etiam: quas aqua uertet ob iter & molat. De ipſa ratione piſendi. Ma-
gonis proponetur ſententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet: poſtea euelli. De
inde ſole ſiccatum pila repeti. Simili modo hordeū. Huius ſextarios. xx. ſpargi duobus ſex
tariis aquæ. Lentē torrere prius: deinde cum ſurfuribus leuiter piſi. Aut additos in ſextari
os. xx. lateris crudi fruſto: & harene ſemodio. Ermiliam iiſdem modis quibus lentem. Siſa-
mam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari: frigidæ immergi: ut paleæ fluctu-
ent: iterumq; exporrigi in ſole ſuper lintea. Quod niſi feſtinato peragatur: lurido colore
muceſcere. Et ipſa quæ autem eualuantur uariam piſturarum rationem habent. Acus uo-
catur cum per ſe piſitur. Spica tantum aurificum ad uſus. Si uero in area teritur cum ſti-
pula: palea ut maior in terrarum parte ad pabula iumentorum. Milii & panici & ſiſamæ ap
pludam uocant purgamenta: alibi aliis nominibus. Milio campania gaudet præcipue: pul-
temq; candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maxime
pulte aluntur: & cruda etiam farina equino lacte: uel ſanguine e cruris uenis admixto. Ae-
thiopes nō aliam frugem q̄ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædam præcipuæ aq-
tania utitur. Sed circum padana italia addita faba: ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gen-
tes nullam panico præferunt cibum. Cætero æſtiua frumēta riguis magis etiam quā hym-
bribus gaudent. Milium & panicum aquis minime: cum in folia exeunt. Vetant ea inter ui
tes arboreſq; frugiferas ſeri: terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

De fermentis. & panis faciendis ratio & genera: & quando primum piſtores romæ & de
cribris & alica. Ca. XI.

Ilii præcipuus ad fermēta uſus e muſto ſubacti in annum tempus. Simile fit ex tri-
m ticiſ ipſius ſurfuribus minutis & optimis e muſto albo triduo maturato ſubactis: ac
ſole ſiccati. Inde paſtilos in pane faciēdo dilutos: cum ſimilagine ſeminis ſeruefa-
ciunt: atq; ita farinæ miſcent: ſic optimum panem fieri arbitrantes. Greci in binos ſemodi-
os farinæ ſatis eſſe beſſes fermenti conſtituere. Et hæc quidem genera uindemiis tm̄ fiunt.
Quod libeat uero tēpore ex qua hordeoq; bilibres offæ feruēti foco uel fictili patina tor-
rētur cinere & carbone: uſq; dū rubeāt. Poſtea operiūtur in uaſis donec aceſcāt: hinc fer-
mētū diluit. Cū fieret aūt panis hordeaceus heruiliæ aut cicerulæ farinæ ipſæ admixtione
fermētabant. Iuſtūq; erat duæ libræ in qnq; ſemodios. Nūc fermētū fit ex ipſa farina quæ
ſubigit prius q̄ addat ſal ad pultis modū decocta: & relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec
ſufferuere faciūt: ſed tātū pridie aſſeruata materia utūtur. Palāq; natura eſt acore frumē-
tarii: ſicut & ualidiora eſſe corpora quæ frumēto pane alunt. Quippe cū apud ueteres pō-
deroſiſſimo cuiq; præcipue tritico ſalubritas ꝓhibita ſit. Panis ipſius uaria genera ꝓſequi
ſuperuacuū uidet. Alias ab obſoniis appellari ut oſtrearii. alias a delitiis ut artolagani. ali-
as a feſtinatione ut ſpeuſici: Necnō a coquēdi rōne ut furnacei uel artoptesii: aut in cliba-
nis cocti nō pridē etiā e parthis aduecto: quē alii aquaticū uocāt: qm̄ aqua trahit a tenui &
ſpongioſa inanitate. alii ꝑthicū. Sūma laus ſiliginis bonitate & cribi tenuitate cōſtat. Qui-
dam ex ouis aut lacte ſubigunt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad operis piſtorii gene
ra trāſeunte cura. Durat ſua piceno in panis inuētione gratia ex alicæ materia cū noue die
bus macerata: decimo ad ſpeciem tracta & ſubacta uuæ paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in furnis

ollis indita: quæ rumpantur ibi torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod fit lacte
maxime mulso. Pistores romæ non fuerũt ad persicum usq; bellum: annis ab urbe condita
super quingentos octoginta. Ipsi panes faciebãt quirites: mulierũq; id opus erat: sicut eti
am nunc in plurimis gentiũ. Artoptesiam Plautus appellat in fabula: q̃ aulularia scripsit.
Magna ob id cõcertatione eruditorũ: an is uersus poetæ sit ilius certũq; sit Attei capitõis
sententia. Tostum panẽ lautioribus coquere solitos: pistoresq; tm̃ eos qui far pisebant no
minatos. Nec cocos uero habebãt in seruitiis: eosq; ex macello cõducebãt. Cribrorũ gene/
ra galliæ setis equorũ inuenere: hispaniæ lino excussoria & pollinaria: ægyptus e papyro
atq; iunco. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio præstãtissime saluberrimeq;: quæ pal
ma frugũ indubitanter italiã cõtingit. Fit sine dubio & in ægypto sed admodũ spernenda
In italia uero pluribus locis: sicut ueronẽsi pisanoq; agro. in cãpania tamẽ laudatissimus cã
pus est: mõtibus subiacet nimbosis totis quidẽ. xl. mil. pas. planicie. Gratia terræ ei⁹ (ut pri
mus soli natura dicatur) pulueréa sũma: inferior bibula: & punicis fistulãs uice. Montium
quoq; culpa in bonũ cedit crebros enim hymbres percolat atq; trãsmittit: nec dilui aut ma
dere uoluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorẽ nullis fontibus reddit
sed temperat: & conquoquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno panico semel:
bis farre. Et tamen uere segetes quæ interquieuere fundunt rosam odoratiorẽ satiua: adeo
terra non cessat parere. Vnde uulgo dictum plus apud campanos unguenti: q̃ apud cæte/
ros olei fieri: Quantum autem uniuersas terras campus circum campanus antecedit: tan/
tum ipsum pars eius: quæ laboriæ uocantur: quem phlegræum græci appellant. Finiuntur
laboriæ uia ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis capuam ducit. Ali/
ca fit e zea quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea. Nam lapidis
duritia coteritur. Nobilius ut notum est pilo uinctorum penali opera. Primori inest pixis
ferrea excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fi/
unt alicæ tria genera: minimum: ac secundarium: grandissimum uero apherema appellant.
Nõdum habent candore suum quo præcellunt. iam tamen alexandrinæ præferuntur. Po/
stea mirũ dictu admiscet' creta: quæ transit in corpus colorẽq; & teneritatem affert. inueni
tur hæc inter puteolos & neapolim in colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Augusti de
cretum quo anno ad uicena. milia neapolitanis pro eo numerari iussit a fisco suo: coloniã
deducẽs capuã. Adiecitq; causam afferẽdi: quoniã negassent cãpani alicam confici sine eo
metallo posse. In eodẽ reperitur & sulphur. Emicãtq; fontes oraxi oculorũ claritati: & uul
nerum medicinæ: dentiũq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa dege
nerat. Latiores eius spicæ nigrioresq;: & breui stipula. Pisunt cum barena: & sic quoq; diffi/
culter conterunt utriculos. Fitq; dimidia modii mensura. Posteaq; gypsi pars quarta ĩspar
gitur: atF nt cohæserit farinario cribro subcernunt: Quæ in eo remansit exceptitia appel
latur: & grandissima est. Rursus quæ transit arctiore cernitur: & secũdaria uocat'. Item cri/
braria quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo: & tantũ harenas trãsmitte/
re. Alia rõ ubiq; adulterãdi. Ex tritico cãdidissima atq; grãdissima eligunt grana: & semico/
cta in ollis: postea arefaciũt sole ad initiũ: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea
pulchrius q̃ ex tritico fit granũ q̃uis id alicæ uitiũ sit. Candorẽ autẽ ei pro creta lacti inco
ctis mixtura confert.

De leguminibus. Ca. XII.

Equitur natura leguminũ: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tenta/
tus sit etiã panis. Lomentũ appellatur farina ea: aggrauaturq; põdus illa & oĩ legu
mine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oĩum quadrupedũ generi
præcipuæ hoĩ. Frumẽto etiã miscetur apud plerasq; gentes & maxime panico solida: ac de/
licatius fracta. Qui & prisco ritu fabaria suæ religiõis diis in sacra est: p̃ualens pulmẽtarii ci
bo & hebetare sensus existimata in sonia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sentẽtia dãna/
ta. Vel (ut alii tradidere) quoniã mortuorũ aĩe sunt in ea. Qua de causa parẽtãdo utiq; as/
sumit'. Varro & ob hæc flaminẽ ea nõ uesci tradit: qm̃ & in flore eius littere lugubres repe
riant'. In eadẽ peculiaris religio. Nãq; fabã utiq; in frugibus referre mos est auspicii: cã quæ
ideo referuia appellat'. Et auctionibus eã adhiberi lucrosum putant. Sola certa frugũ etiã
exesa replẽtur crescente luna. Aqua marina aliaue salsa nõ percoqtur. Seritur ante uergi/
liarũ occasum leguminũ prima: ut antecedat hyemẽ. Virgilius per uer eã seri iubet circũ/
padanæ italiæ ritu. Sed maior pars malũt fabalia maturæ sationis: q̃ trimestrẽ fructum eius.

Namq; siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecors. Aquas in flore maxime cõcupiscit.
cũ uero defloruit: exiguas desiderat. Solũ in quo sata est lætificat stercoris uice. Ideo circa
macedoniã thessaliamq; cũ florere incepit uertũt arua. Nascitur & sua spõte plerisq; in lo-
cis: sicut septẽtrionalis oceani insulis: quas ob id nostri fabarias appellant. Itẽ in mauritania
siluestris passim: sed prædura & quæ: percoqui non possit. Nascitur & in egypto spinoso
crule. Qua de causa crocodili aculeos timentes refugiũt. Lõgitudo scapo quattuor cubi-
torũ est amplissima crassitudo. Octona genicula hebet: molli calmo. Simile caput papaueri:
colore roseo. In eo fabæ nõ supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed ra
dix per quã lata. Incolarũ cibus cruda: & oĩno decocta. Harũdinũ radicibus similis. Nascit
& in syria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus autẽ nouẽbri serũtur lẽs: &
in græcia pisa. Lens amat solũ tenue magis ꝗ pinguæ: cælũ utiq; siccũ. Duo genera eius in
ægyptõ: alterũ rotundius nigriusq;: alterũ sua figura. Vnde uario usu trãslatũ est in lẽticu
las nomẽ. Inuenio apud auctores æqua nimitatem fieri uescẽtibus ea. Pisum in apricis seri
debet: frigorũ impatiẽtissimũ. Ideo in italia & in austeriore cælo nõ nisi uerno tẽpore ter-
ra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cũ salsilagine: ideo solũ urit. Nec nisi ma defa-
ctum pridei seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapore: Est enĩ arie
tino capiti simili: unde ita appellatur. Albũ nigrũq; est & colũbinũ quod alii ueneriũ uo-
cant: candidũ. rotundũ: leue. Arietino minus: quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicer
cula minuti ciceris: inæqualis angulos habẽt ueluti pisum. Dulcissimũ autẽ id quod eruo
simillimũ: firmiusq; quod nigrũ & ruffumꝗ quod albũ. Siliquæ rotõdæ ciceri: ceterisq; le-
guminũ lõge & ad figurã seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasiolorũ cum ipsis mandunt gra
nis. Serere eos qua uelis terra licet ab idibus octobris in calẽde nouẽbris. Legumina cũ ma
turescere cœperint rapienda sunt: quoniã cito exiliũt: latentq; cũ decidere sicut & lupinũ.

De rapis & napis amiterinis. Ca. XIII.

q Vanꝗ prius dixisse cõueniat de rapis: in transcursu eas attingere nostri: paulo dili
gentius græci & ipsi tamen inter hortensia. Si iustus ordo fiat a frumento ꝓtinus
aut certe faba dicẽdis. Quãdo alii ꝓstantior usus ab iis nõ est. Ante oĩa nãq; cũctis
aĩalibus nascuntur: nec in nouissimis. Satiãt ruris alitũ quoq; genera: magisq; si decoquan
tur aqua. Quadrupedes & frõde earũ gaudẽt. Et homini nõ minore rapaciorum suis horis
gratia ꝗ cimarũ. Flacidorũ quoq; & in horreis enecatorũ: uel maiore ꝗ uitẽtium. ipsa uero
durãt & in sua terra seruata. Et postea passo pene ad aliũ prouẽtũ famẽq; sentiri ꝓhibẽt. A
uino atq; messe tertius hic transpadanis fructus. Terrã nõ morose eligit: pene ubi nihil ali
ud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro aluntur amplitudine mirabili. Vidi. xl. li-
bras excedẽtia. In cibis quidẽ nostris pluribus modis cõmẽdant: durãtq; ad alia sinapis acri
monia domita: etiã coloribꝰ picta: ꝑter suũ semen: sex aliis: purpureo quoq;: neq; aliud in
cibis tingui decet. Genera eorũ græci duo prima secere: masculinũ fœmininũq; & ea serẽ-
di modo ex eodẽ semine. Dẽsiore enĩ satu masculescere: itẽ in terra difficili. Semẽ ꝓstanti-
us quo subtilius. Species uero oĩum tres. Aut enĩ in latitudinẽ fundi: aut in rotõditatem
globari: Tertiã speciẽ siluestrẽ appellauere: In lõgitudinẽ radice ꝓcurrẽte: raphani simili-
tudine & folio anguloso scabroq;: succo acri ꝗ circa messem exceptus oculos purgat me-
deturq; caligini admixto lacte mulierũ. Frigore dulciora fieri exstimant & grãdiora tepo
re in folia exeũt. Palma in nursino agro nascẽtibus: taxatio in libras sestertii singuli: & in
penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini quorũ eadẽ fere natura gau-
dent æque frigidis. Serũtur & ante chal. martias in iugero sextarii quattuor. Diligentio-
res quinto sulco napũ seri iubẽs: rapã quartã utroq; stercorato: rapã latiorẽ fieri si palea se
minetur. Serere nudũ uolũt precantẽ sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus in-
ter duorũ numinũ dies festos. Neptũni atq; Vulcani. Ferũtq; subtili obseruatione quota
luna procedente hyeme nix prima ceciderit: si totidẽ numinũ die intra prædictum tempo
ris spatium serantur mire prouenire. Seruntur & uere in calidis atq; humidis.

De lupino. Ca. XIIII.

l Vpino est usus proximus: cum sit homini & quadrupedũ generi ungulas habenti
cõmunis. Remediũ eius ne metẽtes fugiãt exiliẽdo: ut ab hymbre tollatur. Nec ul-
lius quæ seruntur natura assensu terræ mirabilior est. Primũ omnium cũ sole quo
tidie circũagitur: horasq; agricolis etiã nubilo demonstrat. Ter ꝓterea floret. Terrã amat:

terraq; operiri nõ uult. Et unũ hoc seritur nõ arato: ubi fuerit maxime fabulosa: & sicca: atq; etiã harenosa. Coli utiq; nõ uult. Tellurẽ adeo amat: ut q̃uis fruteto solo cõiectum inter folia uepresq; : ad terrã tamen radice paruenjat. Pinguescere hoc satu arua uineasq; diximꝰ. Itaq; deo nõ eget fimo: ut optimi uicẽ repræsantet. Nihil aliud nullo impẽdio cõstat: ut q̄ꝫ ne serendi quidẽ gratia opus sit affere ꝓtinus seritur ex aruo. Ac ne spargi quidẽ postulat decidẽs spõte. Primũq; oĩum serit̃: nouissimũ tollit̃. Vtrũq; septẽbri fere mense: quia si non antecesserit hyemẽ: frigoribus obnoxiũ est. Impune præterea iacet uel derelictũ etiã: si non protinus sicuti obruãt hymbres: ab oĩbus aĩalibus amaritudine sua tutũ. Plerũq; tamẽ leui sulco integũt. Ex dẽsiore terra rubricã maxime amat. Ad hãc alendã post tertiũ florẽ uerti debet in sabulo post secũdũ. Cretosa tantũ limosaq; odit: & in iis nõ ꝓuenit. Maceratũ calida aqua hoĩ in cibo est. Nã bouẽ unũ modii singuli satiãt: ualidũq; ꝑstãt. Quãdo etiã ĩpositum puerorũ uẽtribus pro remedio est. Condi in fumo maxime cõuenit: quoniã in humido uermiculi umbilicũ eius in sterilitate castrãt. Si depastũ sit in fronde: inarari protinus solum opus est.

De uitia & eruo. Ca. XV.

e

T uitia pinguescunt arua: nec ipsa agricolis opẽrosa: uno sulco sata nõ sarritur: nõ stercoratur: nec aliud q̃ deoccatur. Sationis eius tria tẽpora. Circa occasum arcturi: ut decembri mense pascat. Tunc optime seritur in semen. Aeq; nãq; fert depasta. Secunda satio mense ianuarii est: nouissima martio: ac tũ defrondẽ utilissima. Sicitatem ex omnibus quæ feruntur maxime amat: non aspernatur etiam umbrosa. Ex semine eius si lecta natura est palea cæteris præfertur. Vitibus præcipit succũ languescũtq; si in arbustis seratur. Nec erui operosa cura est. Hoc amplius quã uitia rũcatur: & ipsum medicaminis uĩ optinens. Quippe per eũ Diuũ Augustum curatum epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis boum iugis modii quini sati. Martio mense satum noxiũ esse bubus aiunt, itẽ autũno grauedinosum. innoxium autem fieri primo uere satum.

De feno & farragine & de ocimo & medica & cytiso. Ca. XXVI.

e

T sicilia hoc est fœuũ grecũ sacrificatione seritur: nõ altiore quattuor digytorum sulco quãtoq; peius tractat̃: tãto ꝓuenit melius. Rarũ dictu; esse aliquid cui prosit negligentiã. Id autẽ quod secale atq; farrago appellatur occari tantum desiderat. Secale taurini sub alpibꝰ asiã uocãt. deterrimũ: & tantũ ad arcẽdũ famẽ utile. fœcunda: sed gracili stipula: nigritia triste: sed põdere præcipuũ. Admiscet̃ huic far ut mitiget amaritudinẽ eius: & tñ sic quoq; ingratissimũ uẽtri est. Nascit̃ qualicũq; solo cũ centesimo grano Ipsumq; pro letamine est. Farrago ex recremẽtis farris prædẽsa serit̃: admixta aliquando & uitia. Eadẽ aliquãdo in africa fit ex hordeo. Oĩa hæc pabularia. Degeneratq; ex leguminibus quæ uocat̃ cracca: in tantũ colũbis grata: ut pastas ea negẽt illius loci fugitiuas fieri. Apud anticos erat pabuli genus: quod Cato ocimũ uocat: quo sistebãt aluũ bubus. Id erat e pabulis segete uiridi desecta anteq̃ gelaret. Sura Manulius id aliter ĩterꝑtatur & tradit fabæ modios. x. uitiæ duos tantũdẽ: & eruiliæ in iugero autũno misceri & seri solitos. Melius & auena græca: cui nõ cadit semẽ admixta. Hoc uocitatũ uocimũ: boũq; causa seri solitum. Varro appellatũ celerriate ꝓueniẽdi a græco: quod ocys oceos dicũt. Medica externa etiã grætiæ ut a medis aduecta ꝑ bella ꝑsarũ quæ Darius ĩtulit. Sed uel in primis dicẽda tãta dos eius: ut cũ uno satu amplius q̃ tricenis annis duret. Similis est trifolio caule: foliisq; genicularata: quicq̃d in caule assurgit in folia cõtrahit̃: Vnũ de ea & cytiso uolumen Amphilochus fecit cõfussum. Solũ in quo serat̃ elapidatũ purgatũq;. Subicitur autũno : mox aratũ & occatũ integitur crate iterũ & tertio: qnĩnis diebus interpositis in fimo addito. Poscit autẽ siccũ succosum uel riguũ. Ita præparatũ seritur mense maio : alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis oĩa occupari: internascẽtesq; hærbas excludi. Id præstant ĩ iugera modia uicena: ĩmouendũ ne adurat: terraq; ꝓtinus integi debet. Si sit humidũ solũ: hærbosũue uincitur: & desciscit in pratũ. Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbas oĩbus liberanda est manu potius q̃ sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiẽs refloruit. Id sexies euenit per annos: cũ ninimũ quater. In semẽ maturescere prohibẽdũ est: quia pabulum utilius est usq; ad trimatum. Verno seri debet: liberariq; cæteris hærbis. ad trimatum marris a solo radi. Itaq; reliquæ hærbe intererunt sine ipsius dãno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ: remedium unicum est aratio: sæpius uertendo: donec omnes aliæ radices intereãt. Dari non ad satietatẽ debet: ne repellere sanguinẽ necesse sit: & uiridis utilior

est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omniũ natura peragenda est cuius in parte de uitis quoq; dicatur.

De uitiis frugũ & remediis & quid in quoq; terræ genere debeat seri. Ca. XII.

PRimũ omniũ feruenti uitiũ auena est: & hordeum in eã degenerat: sicut ipsa frumẽti fit instar. Quippe cũ germaniæ populi ædant eam neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiũ. Sequẽtem causam habet imbecillitas seminis cum diutius retentũ est terra: priusq̃ erumpat. Eadem est ratio si cariosum fuit: cum sereretur. Prima autem statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice esse causam. Est & aliud in uicino euenæ uitiũ: cũ amplitudine inchoata granũ: sed nondum natura: priusq̃ roboretur corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euanescit quodã abortiuo. Vẽti aũt tribus tẽporibus nocent frumento & hordeo. In flore aut, ptinus cũ defloruere: uel maturescere incipientibus. Tũc enĩ exinanium grana. Prioribus causis nasci prohibẽt. Nocet & sol creber e nube. Nascuntur & uermiculi in radice: cũ sementẽ hymbribus secutis incluserit repentinus calor humorũ. Gignũtur & in grano: cũ spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cantaris dictus scarabeus paruus frumenta erodẽs. Omnia ea animalia cũ cibo deficiũt Oleũ: pix: adeps cõtraria seminibus. Cauendũq; ne cõtracta eis tũc serant. Hymber in hærba utilis quarto. Florentibus autẽ frumẽto & hordeo nocet. Leguminibus iocuus: pterquã ciceri. Maturescentia frumẽta hymbre læduntur. & hordeũ magis. Nascitur & hærba alba panico similis: occupans arua: pecori quoq; mortifera. Nã loliũ & tribulũ & carduũ: lappãq; nõ minus quã rubrũ: inter frugũ morbos potius quã inter ipsius terre pestẽ numerauerim. Cæleste frugũ uinearũq; malũ nullo minus noxiũ est rubigo. Frequẽtissima hæc in roscido tractus cõuallibusq; ac perflatũ nõ habentibus. E diuerso carent caentosa & excelsa. Inter uitia segetũ & luxuria est: cum onerata fertilitate procũbunt. Cõmune autẽ oĩum satorũ uitium urtica: etiam ciceris cum salsilagine eius abluendo hymber dulcius id facit. Est hærba quæ cicer enecat & eruum circũligando se uocatur orobãche. Triticũ simili modo era. Hordeũ festuca quæ uocatur ægilos. Lentẽ hærba securidaca: quã græcia similitudine pelecinũ uocant. Est hæ quidẽ cõplexu necant. Circa philippos antraniũ nominãt in pingui sole herbã: qua faba necat. Era nõnunq̃ in macro: cũ udã quidã uẽtus afflauerit. Eræ granũ minimũ est in cortice aculeato. Cũ est in pane celerrime uertigines facit. Aiũtq; in asia & græcia balneatores cũ uelint turbã pellere: carbonibus id semen inicere. Nascit & phalãgius in eruo bestiola aranei generis si hyems aquosa sit. Limaces nascũtur in uitia aliquãdo e terra cocleæ minutæ mirũ in modũ erodẽtes eã. Et morbi q̃dẽ hi sunt. Remedia eorũ quæcũq; pertinent ad hærbas in sarculo: & cum semen iactatur cinere. Quæ uero in semine & circa radicẽ consistũt, præcedente cura cauentur. Vino autem semina perfusa minus egrotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam: sic etiã grãdescere pmittit. Quidã uero si triduo ante satũ urina & aqua marcescet: pcipuæ adolescere putãt. Ter quidẽ sartã modium fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si misceãtur: nõ esse uermiculis ob noxia: nec si interlunio serãtur. Multi ad mihi remedia rubetã noctu aruo circũferri iubẽt priusq̃ sarriatur defodiq; in medio ĩclusam uase fictili. Ita nec passerẽ nec uermẽ nocere: sed eruendã priusq̃ metatur: alioquin amaram fieri: Quĩ & armo talpæ contacta semina uberiora esse. Democritus succo hærbe quæ appellatur aizoon in tegulis nascẽs tabulisessum latine uero seduma (ut dicit ille) meditata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat & uermes radicibus inhereant: remedium est amurca pura ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articulũ seges ire cœperit rũcare: ne hærbe uincãt. Pestẽ a milio atq; panico sturnorũ passerũ ue agmina scio abigi hærba: cuius nomẽ est ignotũ in quattuor angulis segetis defossa mirum dictu ut oĩno nulla auis intret: Mures ambiguntur cinere mustellæ uel fellis diluto & semine sparso uel decoctarum aqua. Sed redolet uirus animalium eorum etiã in pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putãt. Rubigo q̃dẽ maxima segetũ pestis lauri ramis in aruo defixis trãsit in earũ folia ex aruis. Luxuria segetũ castigat dẽte pecoris in hærba dũtaxat: & p pastæ quidã uel sæpius nullã in spica iniuriã sentiũt. Retõsarũ uero etiã semel oĩno certum est grauũ lõgius fieri: sed inane cassumq; ac satum nõ nasci. Babylone tamẽ bis secãt: tertio depascũt. Alioquin folia tm̃ fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fœnore messes reddit

exilitas soli. Verũ diligentioribns cũ centesimoq̃nquagesimo. Neq; est cura difficilis. Quã diutissime aquari gaudẽt: ut p̃pinguis & dẽsa ubertas diluat. Limũ autẽ nõ iuehũt euphrates: tigrisq;: sicut in ægypto nilus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamẽ tãtæ sunt ut sequẽte anno sponte restibus fiat seges impressis uestigio seminibus. Quæ tanta soli differentia ãmonet terræ genera in fruges describere. Igit̃ Catonis hæc snĩa est. In agro crasso & læto frumẽtũ seri. Si uero nebulosus sit. Idẽ raphanũ: miliũ: panicũ in frigido & aquoso prius serendũ: postea in calido. in solo autẽ rubricoso: uel pullo: uel harenoso si nõ sit aquosũ lupinũ in cretoso & rubricoso & aquosiore agro adoreũ. in sicco & nõ hærboso nec umbroso triticũ. in solo ualido fabã. Vitiã uero q̃minime aquoso hærbidoq;. Siliginẽ & triticum in aperto loco edito qui sole q̃diutissime torreant̃. Lentẽ in fruteto & rubicoso qui nõ sit herbidus. Hordeũ in nouali & in agro q̃ restibile possit fieri: trimestre ubi sementẽ maturã facere nõ possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sentẽtia. serenda esse ea in tenuiore terra: quæ nõ multo indigẽt succo: ut cytisus & cicer: exceptis leguminibꝰ quæ uellũtur e terra nõ subsecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita legũtur. in pingui autem quæ cibi sunt maioris: ut olus: triticũ: siligo: linũ: sic ergo tenue solũ hordeo dabit̃. Minus enim alimẽti radix poscit. Leuior terra densiorq; tritico: in loco humili far adoreũ potius q̃ triticũ seratur. Temperato & triticũ & hordeũ. Colles robustius: sed minus reddũt triticũ far & siligo & cretosum & uliginosum solum sortiuntur.

De prodigiis frugum & arandi disciplina & uomerum generibus. Ca. XVIII.

e St & in frugibus ostentũ. Semel (quod equidẽ inuenerim) accidit. P. Elio. Cn. Cornelio cons. quo anno superatus est Hãnibal. in arboribus enĩ tũc nata produ̅tur frumenta. Et quoniã de frugũ terreq; generibus abũde diximus: nũc de arandi ratione dicemus: ante oĩa ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungens euagari incipit (ut diximus) a solsticio aut noua luna: ac primo lente. deinde uehementius q̃diu in leone sol est. Mox pigrescit in uirginẽ trãsgresso: atq; in libra residet. Si. xii. cubitos nõ excesserit: fames certa est. Nec minus si. xvi: exuperauerit. Tanto enĩ tardius decidit: quãto abũdantius creuit & semẽtẽ arcet. Vulgo credebat̃ ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimẽtes. & in madido solo credo atiquitus factitatũ. Nũc quoq; nõ multo grauiore opera: sed tamen inarrari certum est: abiecta prius semina in limo digressi annis: hoc est nouẽbri mense incipiente. Postea pauci runcãt: quod botanismon uocant. Reliqua pars non nisi cũ falce arua uisit pauloante caleñ. aprilis. Peragitur autẽ messis mense maio: stipula nunq̃ cubitali. Quippe sabulũ subest: granũq; limo tantũ continet̃. Excellẽtius in thebaidis regionibus frumẽtũ q̃ palustribus. ægiptiis: Similis rõ sed fœlicitas maior babyloniæ ac seleuciæ euphrate atq; tigri restagnãtibus: quoniã ibi rigandi modus manu tẽperatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cũ multifariã in italia octoni boues ad singulos uomeres anhelant. In omni quidẽ parte culture: sed in hac quidem maxime ualet oraculũ illud. Quid quæq; regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædensam priusq̃ præscindatur: terram secans: futurisq; sulcis uestigia præscribens incisuris: quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterũ genus est uulgare rostratum uti uectis. Tertium in solo facili nec toto porrectũ dentali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior in mucronẽ fastigiata: eodẽq; gladio scindens solũ & acie laterũ radices hærbarũ secans: non pridẽ inuentũ in rhetia. Galliæ uero duas addiderũt rotulas: quod genus uocãt plãmorati. Cuspis effigiẽ palæ habet. Serunt ita non nisi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semẽ protinus iniiciunt. Cratesq; dẽtatas supertrahũt. nec sarriẽda sunt hoc modo sata: sed pro sellis binis ternisq; sic arant. Vno iugo boum censeri anno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena iustũ est.

De temporibus arandi: & iunctione boum. Ca. XIX.

i N arãdo magnopere seruãdũ est catonis oraculũ. Quid est primũ? Agrum bene colere. Quid secundũ? bene arare? Quid tertiũ: stercorare. Sulco uario ne ares. Tempestiue ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arua oportet: ac frigidioribus ab equinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̃ humida. Maturius densa terra q̃ soluta. pingui q̃ macra. Vbi siccæ & graues æstates terra cretosa aut gracilis. Vtilius inter solstitium & autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æstus frequentes hymbres pinguc hærbosumq; solum: ibi melius caloribus. Altũ & graue solũ etiam hyeme moueri placet. Tenue

ualde & aridũ pauloante sationis tẽpus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terrã ne tangito.
Vi omni arato. Priusq̃ ares proscindito. Hoc uilitatẽ habet ꝙ inuerso cespite hærbarum ra
dices necantur. Quidã utiq; ab eqnoctio uerno proscindi uolunt: quodq; uere semel ara/
tũ est a tẽporis argumẽto ueruactũ uocatur. Hoc in nouali atq; requieto necessarium est.
Nouale est quod alternis annis serit. Araturos boues q̃ arctissime iungi oportet: ut capiti-
bus sublatis arent. Sic minime colla cõdunt: Si inter arbores uitesq; aretur fisceliis capistra
ti: ne germinũ tenera ꝑcerpant. Securiculã insitiuã pẽdere: qua intersidantur radices. Hoc
melius q̃ cõuelli aratro: bouesq; luctari. In arando uersum pagi: nec strigare in actu spir it⁹.
Iustum est proscindi sulco dodrantali iugerũ uno die: iterari sexqiugerũ si sit facilitas soli.
Si minus proscindi semissem iterari assem. Quãdo & animaliũ labori natura leges statuit.
Omne aruũ rectis sulcis: mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantũ mõte
arat: sed mõ in supiora mõ in iferiora rostãte uomere. Tantũq; est laboris hoi: ut etiã boũ
uice fungãtur. Certe sine hoc animali mõtaneæ gẽtes sarculis arant. Arator nisi incuruus
ꝑuaricatur. Inde translatũ hoc crimẽ in forũ. Ibi itaq; caueatur: ubi inuentũ est. Purget uo
merem subinde stimulus cuspidatus rulla. Scãna inter duos sulcos cruda ne relinquatur:
glebæ ne exultẽt. Male aratur aruũ: quod satis frugibus occandũ est. Id demũ recte suba-
ctum erit: ubi non intelligetur utro uomer ierit. In usu est: & collectitias interponere: si ita
locus poscat: ampliore sulco: quæ in fossas aquam deducant.

De occando: & quodã arationis genere: & iteratione: & resectione. Ca. XX.

Ratione per transuersum iterata occatio sequitur ubi res poscit: crate uel rastro &
a sato semine iteratio. Hoc quoq; ubi cõsuetudo patitur crate dẽtata: uel t bula ara
tro adnexa: quod uocãt letare operiẽtes semina. Vnde primũ appellata deliratio ẽ.
Quarto seri sulco Virgilius existimat uoluisse: cũ dixit optimã esse segetẽ quæ bis solẽ bis
frigora sensisset. Spissius solum sicut plerũq; in italia quinto sulco seri melius est: in thu/
scis uero uouo. At fabã & uitiã nõ proscisso serere sine dãno cõpendiũ opere est nõ omitte
mus unã etiãnũ arandi rationẽ: in transpadana italia bellorũ iniuria excogitatã. Salassi cum
subiectos alpibus depopularentur agros: panicũ miliũq; iam excrescens tentauere. Postq̃
respuebat natura inararũt. At ille messes duplicatæ docuere ꝙ nũc uocãt artrare id est ara-
trare ut credo nũc dictum. Hoc fit uel incipiente culmo: uel tum iam si aut bina terna ue
emiserit folia. Nec recens subtrahemus exemplũ. In treuerito agro tertio ante hũc annũ cõ
pertũ. Nã cũ hyeme prægelida captæ segetes essent: reseucret: resarriẽtes cãpos mense mar/
tio: uberrimasq; messes habuerũt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. Ca. XXI.

Iliginẽ: far. triticũ: semẽ: ordeũ, occato: sarrito: runcato quibus dictũ erit diebus. Sin
f gulæ operæ cuiusq; generi in iugero sufficiẽt. Sarculatio induratã hyberno rigore
solistitiã laxat tẽporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet caueat ne fru/
menti radices suffodiat. Triticũ: hordeũ. semen: faba bis sarrire melius. Runcatio cũ seges
in articulo est euulsis inutilibus hærbis frugum radicem uindicat: segetemq; discernit a ce
spite. Leguminũ citer eadem quæ far desiderat. Faba runcari nõ gestit: quoniã euincit hær
bas. Lupinum runcatur tantũ. Miliũ panicum occatur: & seritur: non iteratur: non runcat.
Silicia & fasioli occantur tantum. Sunt genera terræ quarũ ubertas pectinari segetẽ in hær-
ba cogat. Cratis & hoc genus dentatis stilis ferreis. Eademq; nihilominus & depascuntur.
Quæ depasta sunt sarculo iterum excitari necessarium. At in bactris africa cyrene oĩa hæc
superflua. Quæ fecit indulgentia cæli: & a semente non nisi nonis mensibus in aream rede
unt: quia siccitas coercet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriẽs. Virgilius alterius ces
sare arua suadet & hoc (si patiantur ruris spatia) utilissimum proculdubio est. Quod si ne/
get conditio: far serendum: nnde lupinum aut uitia aut fama sublata sint & quæ terram fa
ciant lætiorem. In primisq; & hoc notandum quædam propter alia seri ob inter: sed parum
prouenire priori diximus uolumine: ne eadem sæpius dicantur. Plurimum enim refert so-
li cuiusq; ratio.

Exempla diuersarum & de summa fertilitate: & bi
fera uite: & aquarum differentia. Ca. XXII.

Iuitas africæ in mediis sita arenis syrtis petẽtibus leptin: quæ magna uocat tacape
c fœlici sup oẽ miraculũ riguo solo: ternis fere milibus pas. in oẽm partẽ. Fons abun-
dat largus quidem: sed ceretis horarum spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi

prægrādi ſubditur olea:huic ficus:fico punica:illi uitis:ſub uite ſeritur frumentum:mox legumé:demũ olus:omnia eodé anno:omniaqꝫ aliena umbra alũtur. Quaterna cubita ei⁹ ſoli in quadratum:nec ut a porrectis metiantur digytis:ſed in pugnum contractis quaternis denariis uenundatur.Super omnia eſt biferam uitem bis anno uindemiare.Et niſi multiplici partu exinaniatur ubertas pereant luxuria ſinguli fructus.Nũc uero toto anno metitur aliquid.Conſtatqꝫ fertilitati nõ occurrere homines.Aquarum quoqꝫ differentia magna riguis eſt:In narbonẽſi prouincia nobilis fons orge nomine eſt:in eo herbæ naſcũtur in tantũ expetitæ bubus:ut merſis capitibus totis eas quærãt uiribus. Sed illas in aqua naſcentes certũ eſt nõ niſi hymbribus ali.Ergo quiſqꝫ ſuã terrã aquãqꝫ nouerit.

De qualitate terræ:& ſtercoratione. Ca. XXIII.

ſ I fuerit illa terra quã appellauimus tenerã:poterit ſublato hordeo milium ſeri: eo condito raphanus:iis ſublatis hordeũ uel triticũ ſicut in campania.Satiſqꝫ talis terra aratur cũ ſeritur.Alius ordo:ut ubi adoreũ fuerit ceſſet quattuor mẽſibus hybernis:& uernã fabam recipiat:aut an ihemalem:ne ceſſet.Necnon minus pinguis alternari poteſt ita:ſi frumẽto ſublato legumẽ tertio ſeruatur.Gracilior & in annũ tertiũ ceſſet. Frumentũ quidam ſeri uetãt:niſi in ea quæ pro nimio anno quieuerit. Maximã huius loci partem ſtercorationis optinet ratio:de qua & priore diximus uolumine. Hoc tãtũ unũ in confeſſo eſt:niſi ſtercorato ſeri nõ oportere.ꝗꝗ & hic leges ſint propriæ. Miliũ:panicũ:rapa:napus niſi in ſtercoratione nõ ſerantur.Nõ ſtercorato frumẽtũ potius ꝗ hordeũ ſerito.Item in noualibus tametſi in illis fabã ſeri uolunt:eandé ubicunqꝫ ꝗ recentiſſime ſtercorato ſolo.Autũno aliquid ſaturus ſeptembri menſe fimũ maret poſt hymbrem. Vtiqꝫ ſi uerno erit ſaturus:per hyemẽ fimũ diſponat.Iuſtum eſt uehes.xviii.iugero tribui.Diſpergere auté prius quã areſcat:aut iactato ſemine.Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio:ſequẽs eſt priuſꝗ ſerat ante pulueré.Quod ut hanc quoqꝫ cutem determinemus:iuſtum eſt ſingulas uehes fimi denario ire in ſingulas pecudes minores:in maiores denas:niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonũ appareat.Sunt qui optime ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pecorum mãſione.Ager ſi nõ ſtercoratur:alget.Si nimiũ ſtercoratus eſt adurit. Satiuſqꝫ eſt id ſæpe ꝗ ſupra modũ facere.Quo calidius ſolũ eſt eo minus addi ſtercoris ratio eſt.

De bonitate ſeminũ & diſciplina ſeminandi:& quãtum ex quoqꝫ genere frumenti in iugeto ſerendũ:& temporibus ſ.rendi. Ca. XXIIII.

ſ Emen optimũ anniculũ:bimũ deterius:trinũ:peſſimũ: ultra ſterile. Et in imo oĩum definita genere ratio eſt.Quod in ima areæ ſubſedit ad ſemen reſeruandum eſt.Id enim optimum quoniã grauiſſimũ.Neqꝫ alio modo utilius diſpergitur. Quæ ſpica per interualla ſemina habebit abiicietur.Optimũ eſt granũ quod rubet: & dẽtibus fractum eundé habet coloré.Deterius cui plus intus albi eſt.Certum terras alias plus ſeminis recipere:alias minus.Religioſumqꝫ inde primũ colonis auguriũ:cum auidius accipiat eſurire creditur:& comeſſe ſemẽ.Sationẽ locis humidis celerius fieri ratio eſt:ne ſemẽ hymbre putreſcat.Siccis ſerius:ut pluuiæ ſequantur:ne diu iacens atqꝫ nõ cõcipiẽs euaneſcat.Itẽqꝫ feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemẽ:quia tarde cõcipiat:ſerotina rarũ:quia denſitate nimia necetur.Artis quoqꝫ cuiuſdã eſt æqualiter ſpargere.Manus utiqꝫ cõgruere debet cũ gradu:ſemperqꝫ cũ dextro pede. Fit quoqꝫ quorũdã occulta ratione:ꝙ ſors genialis atqꝫ fœcũda eſt.Non transferendũ eſt ex frigidis locis ſemẽ in calida:neqꝫ ex præcocibus in ſerotina nihilqꝫ in cõtrariũ præripere quadã falſa diligentia.Serere in iugero tẽperati ſoli: iuſtũ eſt tritici aut ſiliginis modios .v. farris aut ſeminis:quod frumẽti genus ita appellamus.x.hordei.vi.fabæ quintam parté amplius ꝗ tritici.Viciæ.xii.Ciceris & cicerculæ & piſi.iii. Lupini x.Lentis.iii.Sed hanc cũ fimo arido ſeri uolũt.Erui.vi.Silicæ.vi.Faſiolorum.iiii. Pabuli.xx. Milii panici ſextarios quattuor.Pingui ſolo plus:gracili minus.Eſt & alia diſtinctio.In dẽſo auté cretoſo aut uliginoſo ſolo tritici aut ſilignis modios.vi. In ſoluta terra & nuda & ſicca & leta quattuor.Macies enĩ ſoli maior:niſi rarũ culmũ habeat ſpicã minutã facit inané pinguia arua ex una ſeminis radice fruticẽ numeroſum fundũt:dẽſanqꝫ ſegeté raro ſemie emittũt.Ergo inter quattuor & ſex modios pro natura ſoli:alii quinqꝫ nõ minus ſeri pluresue præcipiunt.Item in conſito aut cliuoſo aut macro hoc pertinet.oraculũ illud magnopere cuſtodiendũ ſegetẽ ne defruges.adiecit his Accius in praxidico:ut ſereretur cũ luna eſſet in ariete:geminis leone:libra aquario.Zoroaſtres ſole.xii.partes ſcorpionis tranſgreſſo

cum luna eſſet in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges
ſerendi queſtio: magnaq; ex parte ratione ſyderũ cõnexa. Quã ob rem ſententias omnium
ĩprimis ad id pertinẽtes exponemus. Heſiodus qui princeps omniũ de agricultura ꝓcepit:
unum tempus ſerendi tradidit ad uergiliarũ occaſum. Scribebat enim in boetia helladis:
ubi ita ſeri diximus. Inter dilientiſſimos conuenit ut in alitũ quadrupedũq; genitura eſſe
quoſdam ad cõceptum impetus terræ. Hos græci ita definiunt: cũ ſit calida & humida. Vir
gilius triticum & far ad uerginiliarũ occaſum ſeri iubet: hordeũ inter e quinoctium autũni
& brumã. Vitiam uero faſiolos & lentem boete occidente. Quo fit ut horũ ſyderũ aliorũq;
exortus & occaſus dirigendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliarũ occaſũ ſeri iube-
ant dũtaxat in arida terra calidiſq; prouintiis. Cuſtodiri enim ſemẽ corrumpẽte humore:
& a proximo hymbre uno die erumpere. Alii ſtatim ab occaſu uergiliarum ſequi hymbres
a ſeptimo fere die. Aliqui infrigidis ab æquinoctio autũni in calidis ſerius: ne ante hyemem
luxurient. Inter omnes autem conuenit: circa brumam ſerendũ nõ eſſe magno argumẽto:
quoniam hyberna ſemina cum ante brumam ſata ſint ſeptimo die erumpant ſi poſt brumã:
uix. xl. Sunt qui properent: atq; ita pronuntient feſtinatã ſementẽ ſæpe decipere: ſerotinã
ſemper. E contrario alii uel uere potius ſerendum quã male in autũno. Atq; ubi fuerit ne
ceſſe inter fauonium & uernum æquinoctiũ. Quidã omiſſa cæleſti cura in utili temporibꝰ
definiunt. Vere linum & auena: & papauer: atq; uti nunc etiam tranſpadani ſeruant uſq; ĩ
quinquatribus fabã. Siliginem nouembri mẽſe. Far ſeptembri extremo uſq; in idus octo-
bris. Alii poſt hunc diem ĩ Calen. nouembris. Ita his nulla naturæ cura ẽ illis nimia. Et ideo
cæca ſubtillitas cum res inter ruſticos geratur litterarũq; expartes nõ modo ſyderũ. Et con
fitendum eſt cælo maxime cõſtare ea. Quippe Virgilio iubente prædiſci uentos ante omĩa
ac ſyderũ mores. Neq; aliter quã nauigãtibus ſeruari. Spes ardua & imẽſa: miſceri poſſe ce
leſtem diuinitatẽ impitiæ. Sed cõtẽplanda tamẽ grandi uitæ emolumento. Prius tamẽ ſyde
ralis difficultas quam ſenſere etiam periti ſubicienda contemplationi eſt. Quo deinde læ
tior mens diſcedat a cælo: & facta ſentiat: quæ futura prænoſci nõ poſunt.

Digeſtio ſyderum in noctes & dies. Ca. XXV.

P Rimũ omniũ dierũ ipſorũ annis ſoliſq; motus prope ĩexplicabilis rõ eſt. Ad. ccclxv
adiiciunt etiãnũ intercalarios diei noctiſq; quadrãtes. Ita fit ut tradi non poſſit cer
ta ſyderũ tempora. Accedit confeſſa rerũ obſcuritas: nunc præcurente: nec paucis
diebus tempeſtatũ ſignificatione quod prochemaſi græci uocãt: nunc poſtueniẽte: quod
epichemaſin. Et plerũq; alias citius: alia tardius cæli effectu ad terrã deciduo. Vnde uulgo
ſerenitate reddita confectũ ſydus audimus. Præterea cũ omnia hæc ſtatis ſyderibus celoq;
affixis cõſtent. interueniũt motus ſtellarũ grandines: hybres: & ipſi nõ leui effectu ut do-
cuimus: turbãq; conceptæ ſpei ordinẽ. Idq; ne nobis tantũ putemus accidere: & reliqua fal
lit animalia: ſagaciora circa hoc: ut uita eorum conſtet: æſtiuaſq; alites præpoſtere aut præ
propere rigore: nec ante hybernos æſtus. Ideo Virgilius errantiũ quoq; ſyderum rationem
ediſcẽdam præcipit: ãmonẽs obſeruandũ frigidæ Saturni ſtellæ tranſitum. Sunt qui certiſ
ſimũ ueris indicium arbitrentur ob ĩfirmitate animalis papilionis prouẽtũ. Ideo ipſo anno
cũ cõmẽtaremur hæc notandũ eſt: prouentũ eorum ter repetito frigore extinctum: ad ue-
naſq; uolucres ad. vi. Calen. februarii ſpem ueris attuliſſe: mox ſæuiſſima hyeme conflicta
tas. Res anceps primũ omniũ a cælo peti legem. Deinde eã argumentis eſſe quærendã. Sup
omnia eſt mundi conuexitas: terrarũq; globi differentia: eodẽ ſydere alio tempore aliis api
ente ſe gentibus. Quo fit ut cã eius non iiſdẽ diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem
& auctores diuerſis in locis obſeruando: mox etiã in iiſdẽ diuerſa prodendo. Tres autẽ fue
re ſectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæſar dictator annos ad ſo
lis curſum redigens ſingulos. Soſigene perito ſciẽtiæ eius adhibito & ea ipſa ratio poſtea
cõperto errore correcta eſt. Ita ut. xii. annis continuis non ĩtercalaretur: qa acceperat ſyde-
ra annus morari: qui prius antecedebat. Et ſoſigenes ipſe tribus cõmentationibus (quãq; di
ligentior eſſet cæteris) non ceſſauit tamẽ addubitare ipſe ſe met corrigendo. Auctores pro
didere ea quæ ꝑtexuimus uolumini huic: raro illius ſententia cũ alio congruente. Minus
hoc in reliquis mirum: quos diuerſi excuſauere tractus. Eorum qui in eadem regione
diſſidere unam diſcordiam ponemus: exempli gratia. Occaſum uergiliarum matutinum
Heſiodus (nam huius quoq; nomine extat aſtrologia) tradidit fieri: cum æquinoctium au

tũni conficeretur. Thales.xxv.die ab æquinoctio. Anaximander.xxix.Eudẽodo.xlviii.Nos
sequemur obseruationem Cæsaris:maximeq; hæc erit italiæ ratio.Dicemus tamẽ & aliorũ
placita id quoniam nõ unius terræ:sed totius naturæ interpretes sumus:nõ auctoribus po
sitis:id enim uerbosum est:sed regionibus ut legentes tantũ meminerit breuitatis gratia.
Cum attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insulas.Cum macedonia magnesiã:
thraciã.Cum ægyptus phœnicẽ:cyprum:ciliciam.Cũ boetia locridẽ:phocidẽ: & finitimos
semper tractus.Cũ hellespontus chersonnesũ:& continentia usq; athomontẽ.Cum ionia
asiam & insulas asie.Cum pelo ponnesus achaiam:& ad hesperũ iacentes terras.Chaldei as
syriam & babyloniam demonstrabunt.Africã:hispaniã:gallias sileri non erit mirum.Nemo
enim obseruauit in iis:qui syderum proderet exortus nõ tamẽ difficili ratione dinoscẽtur
in illis quoq; terris digestione circulorum:quã in sexto uolumine fecimus:qua cognitio
cæli non gentium:modo uerũ urbiũ quoq; singullarũ intelligitur:nota ex iis terris quas
nominauimus sumpta conuexitate circuli ptinentis ad quas quisq; quæret & terras ad ea-
rum syderum exortus:p omniũ circulorũ pares umbras.Indicandũ & illud tempestates ip-
sas ardores suos habere quadrinis annis.Et easdem non magna differentia reuerti ratione
solis : octonis uero augeri easdem:centesima reuoluente se luna.Omnis autẽ ratio obserua
ta est tribus modis:exortu syderum:occasuq;:& ipsorũ tẽporum cardinibus.Exortus occa
susq; binis modis intelligitur.Aut enĩ aduentu solis occultatur stellæ:& conspici desinũt
aut eiusdem abscessu proferunt se in emersũ.Hoc melius quã exortũ consuetudo dixisset
& illud occultationem potius quã occasũ.Illo modo quo die incipiunt apparere:uel desi-
nunt oriente sole aut occidente .matutini uespertini ue cognominati:prout alterutris eo
rum mane uel crepusculo contingit.Dodrantes horarũ(cũ minimum)interualla ea deside
rant ante solis ortum uel post occasũ:ut aspici possint .Præterea bis quædam exoriũtur &
occidunt.Omnisq; sermo de his est stellis:quas adhærere cælo diximus.Cardo temporum
quadripartita anni distinctione constat.Per in cremẽta lucis augetur hoc a bruma:& æqua
tur noctibus:uerno equinoctio in diebus.xc.tribus horis.Deinde superat noctes ad solsti-
tium diebus.xciiii.horis.xii.usq; ad æquinoctium autũni.Et cũ æquata die procedit ex eo
ad brumam diebus.lxxxix.horis tribus.Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales nõ cu
iuscũq; diei significantur:omnesq; eæ differentiæ fiunt in octauis partibus singulorũ.Bru
ma capricorni ab octauo Calen.ianuarii fere.Aequinoctium uernũ arietis.Solstitium can-
cri.Alterũq; æquinoctium libræ.Qui & ipsi dies raros nõ aliquos tempestatũ significatus
habent.Rursus hi cardines singulis etiãnum articulis temporum diuiduntur p media om-
nes dierum spatia.Quoniam inter solstitiũ & æquinoctiũ autũni:fidiculæ occasus qui au-
tũnũ inchoat dies.xlvi.At ab æquĩoctio eo ad brumã uergiliarum matutinus occasus hye-
mẽ dies.xliii.Inter brumam & æquinoctium dies.xlv.Flatus fauonii uernum tẽpus.Ab æq
noctio uerno initium æstatis dies.xlviii.uergiliarum exortus matutinis.Nos incipiemus a
sementibus frumenti:hoc est uergiliarum occasu matutino.Nec deinde paruorũ syderum
mentione concidenda ratio est:& difficultas rerum augenda:cũ sydus uehemẽs orionis iis
dem diebus longo decebat spatio.Sementibus tempora plariq; præsumunt.& ab.xi.die au
tũnalis æquinotii fruges serunt:adueniente coronæ:axortu continuis diebus:certo prope
hymbriũ pmissu.Xenophon nõ autẽ quã deus signum dederit.Hoc cicero nouẽbris hym-
bre fieri interpretatus ẽ:cõ sit uera ratio nõ prius serendi quã folia cœperint decidere.Hoc
ipso uergiliarũ occasu fieri putant.Aliqui ad.ii.idus nouembris ut diximus seruant: quo-
niam id sydus etiã uestis institoris eũ:& ẽ in cælo notatu facillimũ.Ergo ex occasu eius de
hyeme augurantur quibus est cura negociatoris insidiandi auaritiæ.Nubilo occasu plu-
uiosam hyemẽ denuntiat:statiq; augent lacernarum præcia.Sereno asperam: & reliquarũ
uestium accendunt.Sed ille indocilis cæli agricola hoc signũ habet inter suos uepres: hu
mũq; suã aspiciens:cum folia uiderit decidua.Sic indicatur anni tẽperies:alibi tardius: ali
bi maturius.Ita enim sentitur:ut cæli lociq; efficit natura.Idq; ĩ hac ratiõe præcellit quod
eadem & ĩ mundo publica est:& unicuiq; loco pecularis.Miretur hoc qui non meminerit
ipso brumali die pulegium ĩ carnariis florere:adeo nihil esse occultum natura uoluit. Et
serendi igitur hoc signum dedit.Hæc est uera interpetratio argumentũ naturæ secũ affe-
rens.Quippe se & terra peti suadet:pmititq; quadam stercoris uicẽ:& cõtra rigores terrã:
satusq; operiri a se nuntiat:& monet festinari.Varro in fabæ utiq; satu hanc obseruationẽ

cuſtodiri præcipit. Alii plena luna ſerendam. Lentem uero a.xxv.ad.xxx. Vitiam quoqꝫ iiſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cã ſic ſeri iubẽt: ſeminis autẽ uere. Eſt & alia manifeſtior ratio mirabiliore naturæ prouidentia. In qua Ciceronis ſẽtentiam ipſius uerbis ſubſignabimus.

Iam uero ſemper uiridis: ſemperqꝫ grauata.
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.
Ter fruges fundens: tria tẽpora monſtrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmenta quæ tibi in ſatiõe ſuperant: in ſegete comburito. Vbi eas cõbuſſeris: ibi papauer ſerito ſilueſtre: quod in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Viſcqꝫ ſonnifera etiam ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſemente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoqꝫ mẽſe ĩ agro fieri oporteat. Ca. XXVI.

u Erum ut pariter omnis culturæ quoddã breuiarium pagatur: eodẽ tempore cõuenit & arbores ſtercorare: accumulare item uineas Sufficit in iugerum opera: & ubi patietur loci ratio arbuſta ac uineas putare: ſeminariis ſolum bipalio præparare: foueas aperire: aquam de agro pellere: toreular lauare & recondere. A Calen. nouembris galinis oua ſupponere nolito: donec bruma conficiatur. In eũ diẽ terna dena ſubiicito æſtate tota: hyeme pauciora: nõ tamẽ infra nouena. Democritus talem futuram hyemẽ arbitratur: qualis fuerit brumæ dies: & circa eum terni. Item ſolſtitio æſtatẽ: Circa brumã pleriqꝫ bisſeptem halcyonum fœtura uentorũ quietẽ mollius cælum: ſed & in his & in aliis omnibus ex euentu ſignificationũ intelligi ſydera debebunt: non ad dies utiqꝫ præfinitos ſpectari tempeſtatum uadimonia. Per brumã uitem ne colito. Vina tum defecari: etiam diffũdi Higinus ſuadet a confecta ea ſeptimo die utiqꝫ ſi ſeptĩa lũa cõpetat. Ceraſa circa brumã ſeri. Bub⁹ glãdẽ tũc aſpgi ꝯueĩt ĩ iuga ſingula mõis. Largior ualitudinũ ĩfeſtat: & quocũqꝫ tẽpore det̃ ſi min⁹.xxx. dieb⁹ ꝯtinuis data ſit: narrãt uerna ſcabie pœnitere. Materiei cædẽdæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia conſtant: cum ſint noctes tanto ampliores. Qualos: crates: fiſcinas texere. Faces incidere. Rudicas præparare iter diu.xxx. palos.xl. In lucubratione ueſpertina rudicas.v. palos.x. Totidẽ antelucano. A bruma in fauonium Cæſari nobilia ſydera ſignificant.iii. ĩ chalẽ. ianuarii matutino: canis occidens. Quo die atticæ finitimis regionibus aquila ueſperi occidere traditur. Pridie nonas ianuarii Cæſari delphinis matutino exoritur: & poſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit. Item ad.vi. idus ianuarii eiuſdẽ delphini ueſpertino occaſu continui dies hyemant italiæ. & cum ſol in aquarium ſentiatur traſire: quod fere.xvi. chal. februarii euenit.viii. chalen. ſtella regia Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas februarii fidicula ueſperi. Huius temporis nouiſſimis diebus ubicunqꝫ patietur cæli ratio: terram ad roſarum & uineæ ſatum uertere bipalio oportet. Iugero operæ lx. ſufficiunt. Foſſas purgare aut nouas facere. Antelucanis feramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quaſſa farcire: ipſorumqꝫ lanas ſcabendo purgare: aut nouas facere. Ante lucanis a fauonio in æqinoctium uernum Cæſari ſignificat.xvii. chalẽ. martii triduum uarie. Et viii. chalen. hirundinis uiſu: & poſtero die arcturi exortu ueſpertino. Item.iii. nonas martii Cæſar cancri exortu id fieri obſeruabit. Maior pars auctorum uindemiatoris emerſu. viii. idus aquilonis piſcis exortu: & poſterodie orionis. In attica miluum apparere obſeruatur. Cæſar & idus martias ferales ſibi annotauit ſcorpionis occaſu.xv. uero chalen. aprilis italiæ miluum oſtendit.xii. chaen. equum occidere matutino. Hoc interuallum temporis uegetiſſimum agricolis: maximeqꝫ operoſum eſt. In quo præcipue falluntur. Neqꝫ enĩ illo die uocantur ad munia: quo fauonius flare debeat: ſed quo cœpit. Hoc acri intentione ſeruãdũ eſt. Hoc illo mẽſe ſignũ deus habet obſeruatione minime fallaci aut dubia. Si quis attẽdat unde ſpiret is uentus: quaqꝫ parte ueniat diximus ſecundo uolumĩe: & dicemus mox paulo operoſius. Interĩ eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit: nõ utiqꝫ.vi. idus februarii: ſed ſiue ante quã uer præuenerit: ſiue poſtq̃ hyemarit: poſt eam diẽ inquã innumera ruſticos cura diſtringat: & prima quæqꝫ pagantur: quæ differri nequeunt. Trimeſtria ſerant̃. Vites putentur qua diximus ratione. Olcæ curentur. Poma ſerantur inſeranturqꝫ. Vineæ paſtinentur. Semina digerantur. Inſtauerunt alia. Harundĩnes: ſalices: geniſtæ ſerantur cædanturqꝫ. Serantur uero. ulmi: populi: platani: uti dictũ eſt: Tum & ſegetes conuenit pur

gare. Sarrire hybernas fruges: maxiq; far: Lex certa in eo cum quattuor fibrarũ esse cœperit. Faba uero nõ anteq̃ triũ foliorũ. Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentẽ utiq;.xv. primis diebus non attingere. Hordeũ nisi sit siccum ne serito. Putationem æquinoctio pactam habeto. Vineæ iugerum quaternæ operæ putant: alligãtq;. In arbusto singule operæ.xv. arbores. Eodem hoc tẽpore hortorũ rosariorũq; cura est: quæ seperatim pximis uoluminibus dicent: eodem & topiariorũ. Tũc optimæ scrobes fiunt. Terra infuturũ proscinditur. Virgilio maxĩe auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia quæ nõ nisi tẽperatum solũ ĩ medio uere arari iubet: quoniã in pingui stati sulcos occupant hærbæ. In gracili insecuti æstus exicant. Certũq; succũ futuris seminibus auferunt. Talea autũno melius arari certũ est. Cato uerna opera si diffinit: scrobes fieri: seminaria propagari in locis crassis & humidis: ulmos ficos: poma: oleas: prata stercorari luna siciente. Quæ rigua nõ erunt ab afflatu fauonii defendit: purgari hærbas. malas radicitus erui: ficus interpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Itẽq; pyro florente arare ĩcipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postrẽo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primũ fructum ostendentis ac pyri florentis. Erit & tertio ĩ bulborũ satu scyllæ. Item in coronamentorũ narcissi. Nãq; & hæc ter florent. Primoq; flore primã arationem ostendunt: medio secũda: tertio nouissimã: quando inter sese alias notas prebent. Ac non in nouissimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur hedera. Id enĩ noxĩ & exitiale est in ei tempus. Quædam uero & suas habent notas sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinẽt: tunc maxime serendas ficus. Aequinoctium uernum ad.viii. chalen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarum exortũ matutinũ. Cæsari significant chalen. aprilis.iii. nonas aprilis. In ¿atita uergiliæ uesperi occultantur. Eadem postridiei in boetia. Cæsari autem & chaldæis nonis ægypto orion: & gladius eius ĩcipiunt abscondi. Cæsari.xv. idus significatur hymber libræ occasu: xiiii. chalen. maii. Aegypto suculæ occidunt uesperi. sydus uehemens: & terra mariq; turbidum. xvi. atticæ. xv. Cæsari continuoq; triduo significat. Assyriæ autem.xii. chalen. hoc est uulgo appellatum sydus palilicium: quoniam.xi. chalen. maii urbis romæ natalis quo fere serenitas redditor. Claritatem obseruationi dedit nimborum argumento: hyadas appellantibus græcis has stellas. Quod nostri a similitudine cognominis: græci propter sues impositum arbitrantes imperitia appellauere suculas. Cæsari ad.viii. chalen. notatur dies.vii. chalen. Aegypto hedi exoriuntur vi. chalẽ. Boetiæ & atticæ canis uesperi occultatur. Fidicula mane oritur.v. chalen. Assyriæ orion totus absconditur. Tertio autẽ canis.vi. nonas maii Cæsari suculæ matutino exoriũtur. Et.viii. idus capella pluuialis. Aegypto autẽ eodẽ die canis uesperi occultatur. Sic fere in.vi. idus maii qui est uergiliarum exortus decurrunt sydera. In hoc temporis interuallo.xv. diebus prius agricolæ rapienda sunt ea: quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit. Dum sciat inde natam exprobationẽ fœdã putãtiũ uites p imitationem cãtus alitis temporarii: quẽ cuculum uocant. Dedecus enim habetur: obprobriũq; maritum: falcem ab illa uoluere in uite deprehendi: ut ob id petulantiæ sales etiã cũ primo uere ludantur. Auspicio tamẽ detestabiles uidentur. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autẽ panici miliiq; satio est. Iustum ẽ hoc seri maturato hordeo: atq; etiã in eodem aruo. Estq; signum illius maturitatis: & horum sationis comune. Lucentes uespere per arua cicedelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus Græci uero lãpyridas: incredibili benignitatæ naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tẽpora serendæ frugis: & ortus occasusq; syderis in quibusdam hærbis: & de stellarum ortu & occasu. Ca. XXVII.

Am uergilias in cælo notabiles natura fecerat: non tamẽ iis contenta terrestres fe
i cit alias ueluti uociferans. Cur cælum intueris agricola? Cur sydera quæris rustice? Iam te breuiore somno fessum præmunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spergo peculiares stellas: easq; uespere & ab opere disurgenti ostẽdo. Ac ne possis præterie miraculo solicito. Vides ne ut fulgor igni similis alarum cõpressu tegatur? secũ lucẽ habeat & nocte? Dedi ecce tibi herbas horarum indices: & ut ne sic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropium ac lupinum circũaguntur cum sole. Cur etiã nũc altius spectas ipsũq; cælum scrutaris? Habes ante pedes tuo ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt: curantq; fœdere syderis huiusce. Partũq; eas illius esse certũ est. Proinde q̃squis æstiuos fru

ctus ante illas seuerit:ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula procedens fabã flo-
rere indicat:fabaq; florescens eã uocat. Dabitur & aliud finiti frigoris inditium. Cum ger
minare uideris morum:iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo operator. Taleas oli-
uarum ponere. Ipsasq; oleas interradere. Rigare prata æquinotii diebus primis. Cum her-
ba creuerit in festucam:arcere aquas. Vineas pãpinare. Et huic lex sua cum pampini quat-
tuor digyto longitudine expleuerit. Pampinat una opera iugerum. Segetes iterare. Seri-
tur uero diebus.xx. Ab æquinoctio sartura nocere & uineæ & segeti existimatur. Et oues
lauandi hoc idem tempus est. A uergiliarum exortu significãt Cæsari postridie arcturi oc
casus matutini.iii.idus maii. Fidiculæ exortus.xii.Chalen.iunii capella uespere occidens.
Et in attica canis.xi.Chalen. Cæsari orionis gladius.occidere incipit.iii.nonas iunii. Cæsa
ri & assyriæ aquila uesperi oritur.viii.idus arcturus matutio occidit italiæ.viii.&.iiii.idus.
Delphinis uesperi exoritur.xvii.chalen.iulii gladius oriõis exoritur. Quod ĩ ægypto post
quatriduum.xi.chalen.eiusdem orionis gladius Cæsari occidere incipit.viii.chalẽ.iulii ue
ro longissima dies totius anni & nox breuissima solstitiũ conficiunt. In hoc temporis inter
uallo uineæ pãpinantur:curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit:bis nouella. Oues tundẽ
tur. Lupini stercorandi causa uertitur. Terra proscinditur. Vitia ĩ pabulum secatur. Faba
metitur:deinde concutitur.

De pratis & repatiõe prati:& cotib⁹ & falcibus & descriptio frugũ & sydeꝝ. Ca. XXVIII

P Rata circa chal.iunii.cæduntur:quorũ facillima agricolis cura:ac minimi impẽdii:
hæc de se postulat dici. Relinqui debent in læto solo:uel humido:uel riguo eaq;
aqua pluuia rigari uia publica. Vtilissimum simul & hærbæ arare:deinde cratire:
serere florem ex fœnilibus:atq; ex præsepibus fœnodilapsũ spgere:priusquam cratiatur.
Nec primo ãno rigari:nec pasci ante secunda fœnisecia:nec hærbæ uellãtur:obtritiq; he
betentur. Senescunt prata:restituiq; debent:faba in iis sata:uel rapis:uel milio. Mox in se-
quente anno frumento:rursusq; in prata tertio relinqui. Præterea quotiens secta sint sici
lire:hoc ẽ quæ fœniseces prætereunt siccari. Est enim in primis ĩutile enasci hærbas semẽ
taturas. Herba optima in prato trifolii:proxima graminis:pessima mimuli. Siliqua etiam
dira ferendis:inuisa & equiselis ẽ:a similitudine equinæ setæ. Secandi tps cũ spica deflores
cere cœperit:atq; roborari:secandũq; anteq̃ inarescat. Cato fœnum inquit nõ seces:prius q̃
semẽ maturum sit. Quidam pridie rigant ubi sunt rigua. Noctibus roscidis secari melius.
Quædam partes italiæ post messem secant. Fuit hoc quoq; maioris impendii apud priores
creticis tantum:transmarinisq; cotibus notis:nec nisi oleo falcis aciẽ excitantibus. Igitur
cornu propter oleum ad crus ligato fœniseca incedebat. Italia aquarias cotes dedit:limæ
uice imperantes ferro:Sed aquaria ptinus uirẽt. Facilium duo genera. Italicũ breuius:ac
uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarũ latifunda maioris cõpẽdii:quippe medias cadũt
herbas:breuioresq; pretereunt. Itali fœnũ ex una dextera manu secant. Iustum est una ope
ra iugerum in die desecari:alligariq; mãipulos tria milia.cc.quaternorũ pondo. Sectũ uer
ti ad solem:nec nisi siccum construi oportet. Ni fuerit hoc obseruatum diligenter:exha-
lare matutino nebulam quãdam:metasq; mox sole accendi:& conflagari certum est. Rur-
sus rigari desecta oportet:ut secetur autũnale fœnũ:quod uocant cordum. Interãnæ ĩ um
bria quater anno seccantur etiam non rigua. Ter uero plerisq; in locis:& postea in ipso pa
bulo nõ minus emolumenti ẽ:quã a fœno. Armentorum id cura:iumentorũq; pgeneratio
suũ quiq; consilium dabit. Optimum maxime quadrigarũ q̃stus. Solstitiũ peragi ĩ.viii.pte
cãcri & viii.chal.iulii diximus. Magn⁹ hic ãni cardo:magna res mũdi. Ex hoc usq; ad brumã
decrescunt dies:q creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonem scandens asper:ardua
emẽsus ab ea meta incipit flecti:& digredi ad austrũ:aucturus noctes aliis sex mensibus ab
laturusq; diei mẽsurã. Ex hoc deĩde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tẽpus:&
præparandi se contra sæuam ferãq; hyemẽ:dicebatq; hoc discrimẽ ĩdubitatis notis signas-
se naturam. Quã ob rem eas manibus ipsis agricolarum ingessit:uertiq; iussit ipsa die folia
& esse cõfecti syderis signũ. Nec siluestriũ tãtum arborum remotarũq;:ne in saltus deuios
montesq; eundum esset:quærẽtibus signa. Non rursus pximarũ urbanarũq;:& quæ topia
rio tantũ usu coluntur:quãq̃ & in iis illa uisantur. Vertit oleæ ante pedes satæ. Vertit tiliæ
ad mille usus petendæ. Vertit populi albæ:etiã uitibus nuptæ. Adhuc parũ est ĩpuit:ulmũ
uite dotatam habes. Et huius ueterinorum pabulo uersa folia stringis. Stringens autẽ de-

putas: Aſpice & tenebis ſydus. Alia parte cælum reſpiciunt quâ qua ſpectauere pridiæ. Sa
lice omnia alligas. Humillima arborum ipſe toto capite altior: & huius folia circumagun
tur: quid te rusticum quereris? Non ſtat per me quo minus cælũ intelligas: & cæleſtia ſcias
Dabo & auribus ſignum. Palumbium utiq; exaudi genitus. Tranſiſſe ſolſtitium cantu ne
putes: niſi cum incubantem uideris palumbem. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum. vi. cha
len. iulii Cæſari orion exoritur. Zona autem eius. iiii. nonas aſſyriæ. Aegypto uero pcyon
matutino æſtuoſus: quod ſydus apud romanos nõ habet nomen: niſi caniculam hanc ueli
mus intelligi: hoc eſt minorem canem. Sane ut in aſtris pingitur. Eſt autẽ magno opere p
tinens ſicut mox docebimus. iii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ orion to
tus eo die exoritur. Pridie idus iulii & ægyptiis orion deſinit exoriri. xvi. chalen. Auguſti
aſſyriæ procyon exoritur. Deinde poſtridie fere ubiq; confeſſũ inter omnes ſydus indica
bis. quod canis ortum uocamus ſole primã partẽ leõis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitiũ. xxiii.
dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut ſuis locis diximus. Neq; ẽ ei minor
ueneratio: q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Acceditq; ſolem: & magnam æſtus optinet cauſam.
xviii. chalen. auguſti ægypto aquila occidit matutino: eteſiarũq; prodroni flatus incipiunt
quod Cæſar. x. chalen. ſentire italiam exiſtimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iii. chalẽ.
regia in pectore leonis ſtella matutino Cæſari ĩmergitur. viii. idus auguſti. Arcturus me
dius occidit. iii. idus fidicula occaſu ſuo autũnum incoat uitiis adnotat. Sed & uera ratio
id fieri inuenit. vi. idus eiuſdem. In hoc tẽporis interuallo res ſumma uitium agitur decre
torio uuis ſydere illo q̃ cãicullam appellamus. Vnde carbunculate dicuntur ut quodã ure
dinis carbone exuſte: non comperantur huic malo grandinis procellæ: nec quæq; unq̃ an
nonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum
latepatentium: nõ difficili remedio: niſi calumniari magis naturam rerum homĩes quã ſibi
prodeſſe mallent. Ferunt democritum qui primus intellexit oſtenditq; cum terris cæli ſo
cietatem: ſpernentibus hanc curam. eius opulentiſſimis ciuibus prouiſa olei caritate ex fu
turo uergiliarum ortu qua diximus ratione: oſtendemuſq; iã plenius. magna utilitate tũc
propter ſpem oliuæ coemiſſe in toto tractu omne oleum: mirantibus qui paupertatem &
quietem doctrinarum ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit cauſa & ingens di
uitiarum curſus: reſtituiſſe mercedem anxiæ & auide dominorũ pœnitentiæ: cõtentus ita
probaſſe opes ſibi (cum uellet) in facili fore. Hoc Seſtius poſtea e romanis ſapientiæ ſecta
toribus athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarum occaſio eſt. Quas equidem miſcebo
agreſtibus negotiis quã potero dilucide atq; perſpicue. Pleriq; dixere rorem muſtum ſole
agri frugibus rubiginis cauſam eſſe: & carbunculi uitibus. Quod ex parte falſum eſſe ar
bitror: omnemq; uredinem frigore tantum innoxio conſtare ſole. Id manifeſtum fiet attẽ
dentibus. Nam primum omnium hoc nõ euenire niſi noctibus: & ante ſolis ardorem: de
prehenditurq;: totumq; lunari ratione conſtat. quoniam talis iniuria non fit niſi ĩter lunio:
plena ue luna: hoc eſt præualente utroq; enim habitu plena eſt: ut ſæpius diximus. Sed in
terlunio omne lumen quod a ſole accipit cælo regerit. Differẽtia utriuſq; habitus magna
ſed manifeſta. Namq; interlunio æſtate calidiſſima ẽ: hyeme calida. E contrario in plenilu
nio æſtate gelidas facit noctes: hyeme tæpidas Cauſa euidens. Sed allia redditur a Fabião
græciſq; auctoribus. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt ut cum ſole uobis proximo circu
lo currat: igne eius cominus recepto candens: eadem interlunio abſit hyeme: quãdo abſce
dit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat auerſa ſoli. Hyeme autẽ ad nos per eſtiuũ
circulum accedat. Ergo per ſe roſcida: quotiens alget: infinitum quantum illo tempore ca
dentes pruinas congelat. Ante omĩa autẽ duo genera cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus
Vnum quod tempeſtates uocamus: in quibus grandines: procellæ: cæteraq; ſimilia intelli
guntur. Quæ cũ acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt: ut ſæ
pius diximus ueluti arturo: orione: hædis. Alia ſunt illa: quæ ſilẽte cælo ſereniſq; noctibꝰ
fiunt: nullo ſententie: niſi cum facta ſunt. Publica hæc: & magnæ differentiæ a prioribus:
aliis rubriginem: aliis uredinem: aliis carbunculum appellantibus. Omnibus uero ſterilita
tem: de his nunc dicemus: a nullo ante nos prædicta: priuſq; cauſas redemus.

De tempeſtatibus utriuſq; temporis: & remediis ſterilitatum. Ca. XXIX.

q Væ ſunt præter lunarem pauciſq; cæli locis eſſe conſtat. Nãq; uergiliæ priuatim at
tinent ad fructus: ut quarũ exortu æſtas incipiat: occaſu hyems ſemeſtri ſpatio: itra

ſe meſſes uindemiaſq;:& omnium maturitatem complexæ.Eſt præterea in cælo qui uocat
lacteus circulus etiam uiſu facilis.Huius defluuio uelut ex ubere aliquo ſata cuncta lateſ
cunt:duorum ſyderum obſeruatione aquilæ in ſeptentrionali parte:& in auſtrina canicu-
læ.Cuius mentionem ſuo loco fecimus.ipſe circulus fertur per ſagitarium & geminos: ſo
lis centrum infra æquinoctialem circulum ſecans:commiſſuras eorum optinēte hinc aqui
la:illinc canicula.Ideo effectus utriuſq; ad omnes frugiferas pertinet terras. Quoniam in
iis tantum locis ſolis terræq; centra congruunt.Igitur horum ſyderū diebus ſi purus atq;
mitis aer genitalem illuū lacteūq; ſuccum tranſmiſerit in terras læta adoleſcunt ſata.Si lu
na qua dictum eſt ratione roſcidum frigus aſperſerit:admixta amaritudo:ut in lacte:puer
perium necat.Modus ī terris huius iniuriæ quā fecit ī quacūq; cōuexitate comitatus utri
uſq; cauſæ.Et ideo non pariter in toto orbe ſentitur.ut nec dies.Aquilam diximus ī italia
exoriri ad.xiii.chalen.ianuarii.Nec patitur ratio naturæ quicq̄ in ſatis ante eum diem ſpei
eſſe certæ.Si uero interlunium incidat:omnes hybernos fructus & præcoces lædi neceſſe ē.
Rudis fuit priſcorum uita:atq; ſine litteris.Non minus tamē ingenioſam fuiſſe in illis ob
ſeruationem apparebit:q̄ nunc eē rationē.Tria nāq; tēpora fructibus metuebant: propter
quod inſtituerunt ferias:dieſq; feſtos:rubigalia:floralia:uinalia.Rubigalia Numa conſti-
tuit anno regni ſui:xi.quæ nunc aguntur ad.vii.chalen.maii.Quoniam tunc fere ſegetes
rubigo occupat.Hoc tempus Varro determīat ſole tauri parte decimā optinente ſicut tūc
ferebat ratio.Sed uera cauſa eſt ꝙ poſt dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id qua-
triduum:uaria gentium obſeruatione.in.iiii.chalen.maii canis occidit:ſydus & per ſe uehe
mens:& cui præoccidere caniculam neceſſe ſit.Idem itaq; floralia.iiii.chalen.eaſdem inſti-
tuerunt urbis anno quingenteſimo ſextodecimo ex oraculis ſybillæ:ut omnia bene deflo
reſcerent.Hunc diem Varro determinat ſole tauri partē quartādecimā optinente.Ergo ſi
in hoc quatriduum inciderit plenilunium:fruges & omnia quæ florebunt lædi neceſſe erit
Vinalia priora quæ ante hoc dies ſunt.xi.chalen.martii deguſtandis uinis inſtituta nihil ad
fructus attinent.Nec quæ adhuc diximus ad uites oleaſq;:quoniam earum conceptus ex
ortu uergiliarum incipit ad.vi.idus maii:ut docuimus.Aliud hoc quadriduum eſt: quod
neq; rore ſordere uelint.Exhorrent enim frigidum ſydus arcturi poſtridie occidēs.& mul-
to minus pleniluniū īcidere.iiii.nonas iunii iterum aquila exoritur ueſperi:decretorio die
florentibus oleis uitibuſq; ſi plenilunium in eum incidat.Equidem & ſolſtitium.viii.chalē.
iunii in ſimili caſu dixerim:& canis ortū poſt dies a ſolſtitio.xxiii.Sed interlunio accidente
quoniā uapore conſtat culpa aciniq; præcoquuntur in callum.Rurſus pleniluniū nocet ad
iiii.nonas iulii cum ægypto canicula exoritur.Vel certe.xvi.chalen.auguſti cum italiæ.Itē
iiii.chalen.auguſti cum aquila occidit:uſq; in.x.chalen.eiuſdem.Extra has cauſas ſunt uīa
lia altera quæ aguntur ad.xii.chalen.ſeptembris.Et Varro a fidicula incipiēte occidere ma
ne determinat ꝙ uult initium autūni eſſe.Et hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis eſ
ſe īſtitutum.Nunc fidiculam occidere ad.vi.idus auguſti ſeruatur.Intra hæc conſtat cæle
ſtis ſterilitas.Neq; negauerim poſſe eam pmutari arbitrio legentium: locorum æſtimātiū
naturas.Sed a nobis rationem demonſtratam eſſe ſatis eſt.Reliqua obſeruatiōe cuiuſq; cō
ſtabunt.Alterutrum quidem fore in cauſa:hoc eſt plenilunium:aut interlunium non erit
dubium.Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ ſuccurrit.Iam primum hanc ī
iuriam omnibus annis accidere non poſſe propter ſtatos ſyderum curſus.Nec niſi paucis
noctibus anni.Idq; quando futurum ſit facile noſci.Ac ne per omnes menſes timeretur ea
rum quoq; lege diuiſum.Aeſtate interlunia præterq̄ biduo ſecura eſſe.Hyeme plenilunia
Nec niſi æſtiuis breuiſſimiſq; noctibus metui.Non diebus item ualere.Præterea tam faci-
le intelligi:ut formica minimū animal interlunio quieſcat.Plenilunio etiā noctibus ope-
retur.Auem param oriente ſirio ipſo die non apparere:donec & occidat.E diuerſo uirio-
rem prodire ipſo ſolſtitii die.Neutrum uero.lunæ ſtatum noxium eſſe.nec noctibus qdē
niſi ſerenis:& omni aura quieſcente:quoniam neq; in nube:neq; in flatu cadunt rores. Sic
quoq; non ſine remedio.Sarmenta aut palearum aceruos & euulſas hærbas frutices per ui
neas campoſq; cum timebis incendito.Fumus medebitur.Hic e paleis & cōtra nebulas au
xiliatur:ubi nebulæ nocent.Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbuſtis ut car
bunculi non noceant.Alii ſiluri carnem leuiter uri a uento:& per totam uineam fumus
diſpergatur.Varro auctor eſt:ꝙ fidiculæ occaſu quod eſt initium autūni uua picta conſe-

cretur inter uites minus nocere tempeſtates. Archibius ad Antiochum ſyriæ regem ſcrip
ſit. Si fictili nouo obſerata obruatur rubeta rana in media ſegete non eſſe noxias tempeſta
tes. Opera ruſtica huius interualli. Tertiam iterare. Vbi æſtiua regio poſcat: accumula
re. Germinantia niſi in ſolo luxurioſo fodienda non ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſ
ſem hordeaceam facere. Aeram ad meſſem creta præparare Catonis ſententia amurca tem
perata. Virgilii operoſius. Maiore ex parte æquāt tantū & fimo bubulo dilutiore illinūt.
Id ſatis ad pulueris remedium uidetur.

De meſſe & tritico & palea & frumento ſeruando. Ca. XXX.

m Eſſis ipſius rō uaria: Galliarū latifundus ualli prægrandes dētibus in margine infe
ſtis: duabus rotis per ſegetē impelluntur: iumento in contrarium iūcto. Ita directæ
in uallū cadunt ſpicæ. Spiculæ alibi media falce præcidunt: atq; inter duas mergi-
tes ſpica deſtringitur. Alibi ab radice euelūt. Quod qui faciūt proſcindi ab ſe obiter agrū
interpretantur: cū extrahant ſuccū. Differentia hæc. Vbi ſtipula domo contegunt: q̄longiſ
ſimā ſeruant. Vbi fœni inopia eſt: ſtramēto paleant quærunt. Panici culmo nō tegunt. Mi-
lii culmum fere in urunt. Hordei ſtipulā bubus gratiſſimā ſeruāt. Panicum & miliū pecti-
ne manuali ſigilatim lægunt galliæ. Meſſis ipſa alibi tribulis in area: alibi equorum greſſi-
bus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo ſerius metitur: copioſius inuenitur.
Quo celerius uero eo ſpecioſius & robuſtius. Lex aptiſſima ante quam granum indureſ-
cant: & cum iam tranſerit colorem. Oraculum uero biduo celerius meſſem facere: potius
quam triduo ſerius. Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoq;. Far quia difficulter ex
cutitur conuenit cum palea ſua condi & ſtipula tantum: & ariſtis liberatur. Palea plures
gentium pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri proprior. Ideo
optima e milio. Proxima hordeo: Peſſima ex tritico: præterquā iumentis opere laboranti-
bus culmum ſaxoſis locis cum maruerit: baculo frangunt ſubſtractu animalium. Si palea
deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius defectus muria diu aſpergitur. Dehinc in
manipulos ſiccatus conuoluitur atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendunt ī ar-
uo & ſtipulas magno Virgilii præconio. Summa autē ratio: ut herbarum ſemē exurant. Ri
tus diuerſitatem magnitudo facit meſſium: & raritas operariorum. Connexa eſt ratio fru
menti ſeruandi. Horrea operoſa: tripedali craſſitudine: pariete lateritō exædificari iubent
aliqui. Præterea ſuperne impleri: nec afflatus admittere: aut feneſtras habere ullas. Alii ab
exortu tantum æſtiuo aut ſeptētrione: eaq; ſine calce conſtrui: quoniam ſit frumento ini
miciſſima. Nā quæ de amurca præceperit indicauimus. Alibi contra: ſuſpendunt granaria
lignea columnis: & perflari undiq; malunt atq; etiam a fundo. Ali omnino pendunt: & ab
afflatu extenuari granum arbitrantur: & ſi tegulis ſubiaceat: conferueſcere. Multi uenti-
lare quoq; uetant. Gurgulionem enim non deſcendere infra quattuor digitos: nec ampli-
us periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror
equidem ſicciſſimum alioquin. Sunt qui rubetam ranam in limine horrei pede eſt longio
ribus ſuſpenſam inuehere iubeant Nobis refferre plurimum tempeſtiuas condendi uidebi
tur. Nam ſi parum toſtum atq; robuſtum collectum ſit: aut calidum conditum: inimica in
naſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures Aut in ipſius grani corio: cū eſt numeroſius
ut milio: aut ſucci pinguidine: qui pro humore ſufficit tantum ut ſiſamæ: aut amaritudi
ne ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxime creſcunt animalia quoniam ſpiſſitate ſua con
caleſcit: & furfure craſſo ueſtitur. Tenuior hordeo palea exilis & legumini: ideo non gene
rant. Faba craſſioribus tunicis operitur. Ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticum diu-
turnitatis gratia aſpergunt amurca mille modios quadrantali. Alii calcidica aut careoti-
ca creta: aut etiam abſinthio. Eſt & olyni ac perinthi: euboeæ terra: quæ corrumpi nō ſinat.
Nec fere condita in ſpica læduntur. Vtiliſſime tamē ſeruantur ī ſcrobibus: quos ſyrios uo
cant ut in cappadocia: & in thracia: & hiſpania: africa. Ante omnia ut ſicco ſolo fiant cura-
tur. Mox ut palea ſuſternatur. Præterea cum ſpica ſua conduntur. Ita frumenta ſi nullus
ſpiritus penetret: certum ē nihil maleficium naſci. Varro auctor ē ſic conditum triticū du
rare ānis quinquagīta: miliū uero cētū. Fabā & legumina ī oleariis cadis oblita cinere lōgo
tēpore ſeruari. Idē fabā a pyrrhi regis ætate ī quodā ſpecu ambraciæ uſq; ad piraticum Pō-
peii magni bellum duraſſe annis circiter. cxx. Ciceri tantū nullæ beſtiolæ in horreis īnaſcū

tur. Sunt qui urceis cinere ſubſtratis & illitis acetum habentibus leguminũ aceruos ſuperingerant ita non naſci maleficia credentes. Alii qui in ſalſamẽrariis cadis cypſo illinant. alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant: ſiccatãq; oleo inungant. ſed breuiſſima obſeruatio quod uitiis carere uelis: interclunio legere. Quare plurimũ refert: condere quis malit: an uendere. Creſcente enim luna frumenta grandeſcunt.

De uindemia & autũni temporibus. Ca. XXXI.

ſ

Equitur ex diuiſione tẽporũ. Autũnus a fidiculæ occaſu ad æquinoctiũ ac deinde uergiliarum occaſum: initiũq; hyemis iis interuallis ſignificatur. Pridie idus Augusti atticæ equus oriens. Veſpera ægypto & Cæſari delphinus occidens. xi. calen. ſeptẽbris Cæſari & aſſyriæ ſtella quæ uindemiator appellatur exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatẽ promittens. Eius argumentũ erunt acini colore mutati Aſſyriæ. v. calen. & ſagita occidit: & eteſiæ deſinunt. Vindemiator egypto nõ exoritur. Atticæ arcturus matutino: & ſagitta occidit mane. v. idus ſeptẽbris Cæſari capella oritur ueſperi. Arcturus uero medis pridie idus uehemẽtiſſimo ſignificatu terra mariq; per dies quinq;. Ratio eius hæc traditur ſi delphino occidente hymbres fuerint: nõ futuros per arcturum. Signũ orientis eius ſyderis ſeruetur hirũdinum abitus: nãq; deprehenſe intereũt. xvi. calen. octobris ægypto ſpica: quã tenet uirgo: exoritur matutino: eteſiæq; deſinunt. Hoc idem Cæſari. xiiii. calen. xiii. aſſyriæ ſignificant &. xi. calen. Cæſari cõmiſſura piſcium occidens. ipſumq; æquinoctii ſydus. viii. calen. octobris. Deinde cõſentiũt (quod eſt rarũ) Philippus Calippus: Doſitheus: Parmeniſtus: Conõ: Criton: Democritus: Eudoxus: Ion. iiii. calen. octobris capellam matutino exoriri. Et. iii. calen. hædos. vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane aſiæ & Cæſari. v. ca len. eniochus occidit matutino. iii. calẽ. Cæſari corona exoriri incipit. Et poſtridie occidunt abditi ueſperi: viii. idus octobris Cæſari fulgens in corona ſtella oritur. & iii. idus uergiliæ ueſperi. Idibus corona tota. vi. calen. nouẽbris ſuculæ ueſperi exoriuntur Pridie calen. Cæſari acturus occidit: & ſuculæ exoriũtur cũ ſole. iiii. nonas arcturus occidit ueſperi. v. idus nouembris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporum interuallis opera ruſtica napos: raphanos ſerere quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rappam poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt uulcanalia & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occaſu uiciam: faſiolos: pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc eſt. Vnus frondator quattuor frondarias fiſcinas complere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna præparetur non putreſcit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam exiſtimauere maturã ante æquinoctium. Iam paſſim rapi cerno. Quam obrem & huius tempora notis argumentiſq; ſignentur. Leges ita ſe habent. Vuam calidam ne legito: hoc eſt in eius ſiccitate. Ac niſi hymber interuenerit. Hanc ne legito rorulẽtam: hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec priuſq̃ ſole diſcutiatur. Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: ſi contingat creſcente luna uindemiare. Preſſura una culleos. xx. implere debet. Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culleos & lacus xx. iugeribus unum ſufficit torculum. Præmuntque aliqui ſingulis. Vtilius binis: licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert: non craſſitudo. Spatioſa melius premunt Antiqui funibus uitiſque loreis ea detrahebant: & nectibus intra cauos: inuenta gæcanica: mali rugis per cocleas bullantibus palis: affixa arbori ſtella: a palis archas lapidum attollente ſe cum arbore: quod maxime probatur. Intra. xxii. hos annos inuentum paruis prælis Et minori torculari ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana impoſita uinaceis: ſuperne toto pondere urgere: & ſuper præla conſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obſeruatio: cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defurtum coquendi: ſilente luna noctu: aut ſi interdiu plena. Ceteris diebus aut ante exortum lunæ: aut poſt occaſum. Nec de nouella uite aut paluſtri Nec niſi e matura uua. Nec niſi e foliis deſpumandum. Quia ſi ligno cõtingatur uas aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtũ uiudemiæ tẽpus ab æquinoctio ad uergiliarum occaſum dies. xliiii. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & calen. ianuarii defectu uaſorum uindemiantes uidi. piſciniſq; muſta condi aut uina

effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouētu nimio euenit q̄ segnitia
insidiātiū caritati ciuili. Sed equi patrissfamilias modus ē ānonæ cuiusq̄ anni utilitate. Id p
æque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse ra
piendam: & quæ ad oleum pertinent: quæq̄ a uergiliarum accasu agi debēt.

De lunari ratioue. Ca. XXXII.

Is quæ sunt necessaria adiicientur de luna uētisq̄ & præsagiis: ut sit tota sydera lis
h ratio perfecta. Nāq̄ uirgilius etiam in numeros lunæ quædā digerēda putauit: De
mocriti secutus ostentationem. Nos legū uilitas quæ in toto opere: in hac quoq̄
mouet parte. Omnia quæ ceduntur: carpūtur: tūduntur innocētius decrescente luna cre/
scente fiunt. Stercus nisi decrescēte luna ne tangito. Maxime aūt inter mēstrua dimidiaq̄
stercorato: Verres: iuuēcos: arietes: ædos decrescente luna castrato. Oua luna noua suppo
nito: Scrobes luna plena noctu facito. Arborū radices luna plena operit. Humidis locis in
terlunio serito: & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoq̄ frumenta: ac legumina: &
cōdi circa extremā lunā iubēt. Seminaria cū luna supra terrā sit fieri. Calcari musta cū luna
supra terrā sit fieri. Calcari musta cū luna sub terra. Itē materies cæli: quæq̄ alia locis suis
diximus. neq̄ facilior est obseruatio: ac iā dicta a nobis secūdo uolumine: sed quod intelli-
gere uel rustici possint. Quotiēs ab occidēte sole cernitur: prioribusq̄ noctis horis lucebit
crescens erit. Et oculis dimidiata iudicabit. Cū uero occidēte so e orietur ex aduerso: ita
ut pariter aspiciātur: tūc erit pleniluniū. Quotiēs ab ortu solis orit: prioribusq̄ noctis ho/
ris detrahet lumē: & in diurnas extēdet: decrescēs erit: Iterūq̄ dimidia. i coitu uero quod
interluniū uocāt: cū apparere desierit supra terras autē erit: quādiu & sol: interlunio & p
ma tota die secūda hora noctis uno distante sicilico ac deinde tertia usq̄ ad quintādecimā
multiplicatis horarū iisdē portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit: eadēq̄
sub terris tota die. xvi. ad prime horæ nocturnæ dextantē. sicilicū sub terra eget: easdemq̄
portiones horarū per singulos dies adiicit usq̄ ad interluniū. Et quātū primis partibus no
ctis detraxerit: q̄ sub terris agat: tantūdē nouissimis ex die adiiciet super terram. Alternis
autem mensibus. xxx. implebit numeros. Alternis uero detrahet singulos. Hæc erit ratio
lunaris.

De uentorum ratione. Ca. XXXIII.

Entorū paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocūq̄ libeat die: stantibus ho
u ra diei sexta: sic ut ortū eum a sinistro humero habeāt. Cōtra mediā faciē meridies
a uertice septētrio erit: qui ita limes per agrū currit: cardo appellatur. Circūagi de-
inde melius est: ut umbram suā quisq̄ cernat: alioquin post hominē erit. Ergo permutatis
lateribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occasus: a sinistro: tūc erit hora sexta: cū
minima umbra cō tra mediū fiat hominē. Per huius mediā lōgitudinē duci sarculo sulcum
uel cinere lineā: uerbi gratia: pedū. xx. cōueniet: mediāq̄ mensurā: hoc est in. x. pede circū-
scribi circulo paruo: qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uē
tus septētrionalis. Illo tibi putator arborū plagæ ne spectēt: ne ue arbusta uineæue nisi in
africa: cyrenis: ægypto. Illinc flāte ne arato: quæq̄ alia præcipimus. Quæ pars lineæ fuerit a
pedibus umbræ meridiē spectās: hæc uētū austrū dabit: quē a græcis notū diximus uocari.
Illinc flatu uenīete materiā: uineāq̄ agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus italæ est.
Africæ quidem incēdia cū serenitate affert. In hūc italiæ palmites spectent: sed non plagæ
arborū uitiūue. Hunc oliueti metator uergiliarū quatriduo. Hunc caueat insitor calamis
gēmisq̄ inoculator. De ipsa regionis eius ora præmonuisse cōueniet. Frōdē medio die ar-
borator ne cædito. Cum meridiem adesse senties pastor: æstate contrahente se umbra pe-
cudem a sole in opaca cogito. Cum æstate pasces in occidentem specta ante meridiē post
meridiem in orientē. Aliter noxiū: sicut hyeme & uere in rorulentum duceres. Nec contra
septētrionem pacuris supradictum. Clodunt ita: lippiuntue ab afflatu: & aluo cita pereunt
Qui fœminas concipi uoles: in hunc uentum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. Ca. XXXIIII.

Iximus ut in media lignea designaretur umbilicus. Per hūc mediū transuersa cur-
d rat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem. Et limes qui
ita secabit agrum decumanus uocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ inde his
oblíquæ: ita ut a septemtrionis dextera leuaq̄ ad austri dextram leuanq̄ descendat. Oēs
per eundem currant umbilicum. Omnes inter separes sint. Omnium interualla paria.

Quæ ratio ſemel in quocꝫ agro ineũda erit: uel ſæpius: ſi libeat: ita uite ligno facienda regulis paribus in tympanum exiguũ: ſed circinatũ adactis. Ratione qua doceo occurrendũ ingeniis quocꝫ imperitorũ eſt. Meridiẽ excuti placet: quoniam ſemper eſt idem. Sol autem quottidie ex alio cæli momento q̃ pridie oritur. Ne quis forte ad exortum capienda putet lineam. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput ſeptẽtrioni: proximum: a parte exortiua ſolſtitialem habebit exortum hoc eſt longiſſimi diei: uentũcꝫ aquilonẽ: boream a græcis dictum. In hunc ponito arbores uiteſcꝫ. ſed hoc flante ne aratro. Frugem ne ſerito. Semen ne iacito. Præſtringit enim atcꝫ præcellit hic radites arborum quas poſiturus afferes. Præmonitus eſto. Alia robuſtis proſunt: alia infantibus. Neç ſum oblitus in hac perte uentum a græcis poni: quem cæciam uocanr. ſed idem Ariſtoteles uir ĩmenſæ ſubtilitatis qui ipſum fecit rationẽ cõuexitatis mũdi reddit: quia cõtrarius aquilo africo flat. Nec tamẽ eũ toto anno in prædictis timet agricola. Mollit ſydera æſtate media: mutatcꝫ nomẽ: & eteſias uocatur. Ergo cum frigidũ ſenties caueto. Ac quacũcꝫ aquilo prædicitur: tanto perniciosior ſeptẽtrio eſt. In hunc aſiæ: greciæ: hiſpaniæ maritimæ: italiæ campaniæ apuliæ: arbuſta uineæcꝫ ſpectant. Qui mares concipi uoles: in hũc paſcito: ut ſic in eũdem ineât. Ex aduerſo aquilonis ab occaſu brumali africus: quẽ græci lyba uocant. In hunc a coitu cũ ſe pecus circũgerit: fœminas cõceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptẽtrione linea quã per latitudinem umbræ duximus & decumanã uocamus exortũ babebit equinoctialẽ: uentũcꝫ ſubſolanũ a græcis apeliorem dictum. In hunc ſalubribus locis uillæ uineæcꝫ ſpectẽt. Ipſe leniter pluuius: tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu zephirus a græcis nominatur. In hunc ſpectare olíueta Cato iuſſit. Hinc uer incohat: aperitcꝫ terras tenui frigore ſaluber hic uites putâdi: frugeſcꝫ curandi: arbores ſerendi: poma inſerendi: oleas tractandi ius dabit: afflatucꝫ nutricum exercebit. Quarta a ſeptemtrione linea: eadem auſtro ab exortiua parte proxima brumalẽ habebit exortum uentucꝫ uulturnũ: eurum a græcis dictum: ſicciorem & ipſum tepidiorẽcꝫ. In hnnc apiaria & uineæ italiæ galliarũcꝫ ſpectare debent. Ex aduerſo uulturni flabit chorus: ob caſu ſolſticiali & occidentali latere ſeptẽtrionis: a græcis dictus argeſtes ex frigidiſſimis & ipſe. ſicut omnes qui a ſeptẽtrionis parte ſpirant. Hic & grandines infert: cauendus & ipſe non ſecus ac ſeptẽtrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte: cœperit flare nõ durabit in noctem. At ubi ſubſolanus in maiorem partem noctis extenditur: quiſquis erit uentus: ſi feruidus ſentietur: pluribus diebus permanebit. Aquilonem prenunciat terra ſicceſcens: ſed roreſcens repente: auſtrum immiſcet humeſcens in ore occulto.

Pronoſtica tempeſtatum. Ca XXXV.

e T enim predicta ratione uentorum ne ſepius. Eadem dicantur tranſire cõuenit ad reliqua tempeſtatum preſagia: quoniam & hoc placuiſſe Virgilio magnopere uideo. Si quidem in ipſam meſſem ſepe occurrere prelia uentorum damnoſa imperitis refert. Tradunt enim eundem Democritum metente fratre eius Demaſo ardentiſſimo æſtu oraſſe ut relique ſegeti parceret: r peretcꝫ de ſecta ſub tectum: paucis mox horis ſæuo hymbre uaticinatione approbata. Quinĩmo & harundinem non niſi impenden e pluuia ſeri iubent: & fruges inſecuturo hymbre. Quam obrem & hec breuiter cõtigemus ſcrutati maxime pertinentia. Primũcꝫ a ſole capiemus preſagia. Purus oriens atcꝫ non feruens ſerenũ diem nunciat. At hybernam pallidus grandinem. ſi & occidit pridie ſerenus: & oritur: tanto certior fides ſerenitatis. Cõcauus oriens pluuias predicit. Item uẽtos: cum ante exorientem eum nubes rubeſcunt. Quod ſi & nigre rubantibus interuenerint: & pluuias. Cum orientis atcꝫ occidentis radii rubent coire pluuias. ſi circa occidentem rubeſcũt nubes. ſerenitatem future diei ſpondent. ſi in exortu ſpargentur: partim ad auſtrum: partim ad aquilonem: pura circa eum ſerenitas ſit licet. pluuiã tamen uentoſcꝫ ſignificabũt. ſi ĩ ex ortu aut ĩ occaſu cõtracti cernẽtur radii hymbrem. ſi in occaſu eius pluet: aut radii in ſe nubem trahent aſperam in proximũ diem ſignificabunt tempeſtatem. Cum oriente radii non illuſtres eminebunt q̃uis circũdati nube non ſint: pluuiam portendent. ſi ante exortum nubes globabuntur: hyemem aſperam deuunciabunt. ſi ac exortu repellentur: & ad occaſum abibunt: ſerenitatem. ſi nubes ſolem circũcludẽt: quâto minus luminis relinquẽt tanto turbidior tempeſtas erit. ſi uero etiam duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita ut rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non abibunt:

ſed incũbent:a quocũqꝫ uento fuerit:eum portendẽt.Si a meridie:& hymbrẽ.Si oriens cin
getur orbe:ex qua parte is ſe aperit:expectetur uẽtus.Si totus defluxerit: æqualiter ſereni
tatẽ dabit.Si in exortu lõge radios per nubes porriget:& mediis erit inanis pluuiã ſignifi-
cabit.Si ante ortum radii ſe oſtendẽt:aquã & uentum.Si circa occidentem candidus circu
lus erit:noctis leuẽ tẽpeſtatẽ.Si nebula uehementiorem .Si candente ſole:uentum.Si ater
circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentũ magnum.Proxima ſunt iure lunæ præſa
gia.Quartam eam maxime obſeruat ægyptus.Si ſplẽdens exorta puro nitore fulſerit : ſere
nitatem.Si rubicunda:uentos.Si nigra pluuias portẽdere creditur. Iu quinta cornua eius
obtuſa pluuiã.Erecta & infeſta uentos ſemper ſignificant.Quarta tamen maxime. Cornu
eius ſeptẽtrionale acuminatũ atqꝫ rigidum illum preſagit uentũ. Inferius auſtrũ. Vtraqꝫ
recta noctẽ uẽtoſum.Si quartũ orbis rutilus cinget:uentos & hymbres præmonebit.apud
Varronẽ ita eſt.Si quarto die luna erit directa:magnã tẽpeſtatẽ in mari præſagiet:niſi co-
ronã circa ſe habebit:& eã ſincerã:quoniã illo modo nõ ante plenã lunã hyemandũ oſtẽdit.
Si plenilunio per dimidiũ pura erit:dies ſerenos ſignificabit.Si rutila uentos. Nigreſcens
hymbres.Si caligo orbis nubẽ incluſerit:uentus qua ſe ruperint.Si gemini orbes cinxerit
maiorẽ tẽpeſtatẽ.Et magis ſi tres erũt:aut nigri:aut interrupti atqꝫ diſtracti.Naſcens luna
ſi cornu ſuperiore obatro ſurget:pluuias decreſcens dabit.ſi inferiore ante plenilunium.ſi
in media nigritia illa fuerit hymbrẽ in plenilunio.ſi plena circa ſe habebit orbẽ: ex qua par
te is maxime ſplẽdebit:ex ea uẽtũ oſtẽdet.ſi in ortũ cornua craſſiora fuerint:horridã tempe
ſtatẽ.ſi ante quartã nõ apparuerit uento fauonio flente:hyemalis toto menſe erit.ſi.xvi.ue
hemẽtius flãmea apparuerit:aſperas tẽpeſtates præſagiet.ſunt & ipſius lunæ octo articuli:
quotiẽs in angulos ſolis incidit:pleriſqꝫ inter eos tantũ obſeruãtibus præſagia eius:hoc eſt
iii.vii.xi.xv.xix.xxii.xxvii.& interluniũ. Tertio loco ſtellarum obſeruationẽ eſſe oportet.
Diſcurrere eæ uidẽtur interdum:uentiqꝫ protinus ſequuntur.In quarũ parte itaa præſaga
uere.Cælum cũ æqualiter totũ erit ſplendidũ articulis temporũ quos propoſuimus:autũ-
num ſerenũ præſagabũt & frigidũ.ſi uer & æſtus nõ ſine riguo aliquo tranſierint:autũnũ
ſerenum & dẽſum minuſqꝫ uentoſum facient.Autũni ſerenitas uentoſam hyemem facit.
Cum repẽtes ſtellarum fulgor obrumbatur:uti neqꝫ nubilo neqꝫ caligine fluitans:graues
denunciãtur tempeſtates.ſi uolitare plures ſtelle uidebuntur:quo ferũtur albeſcentes uẽ
tos ex iis partibus nunciant.At ſi circa puræ ſtabũt:certos:ſi id in partibus pluribus fiet: i
conſtantes uentos effundẽt.Si ſtellarũ errantiũ aliquã orbes incluſeriut hymbres. Sunt in
ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ aſelli appellatæ : exiguũ inter illas ſpatium obtinente nube
cula:quã præſepia appellãt.Hæc cũ cælo ſereno apparere deſierit : atrox hyems ſequitur.
Si alterã earũ aquiloniam caligo abſtulerit:auſter ſæuit.Si auſtrinam : aquilo. Arquus cũ
ſunt duplices:pluuias nũciant.A pluuiis ſerenitatem non perinde certam.Circuli noui cir
ca ſydera aliqua:pluuiam cum æſtate uehementius tonuerit ꝗ fulſerit:uentos ea parte de
nunciat.E contra ſi minus tonuerit:hymbrem. Cum ſereno cælo fulget : pluuiæ erunt &
tonitrua:& hyemabit.Atrociſſime autem cum ex omnibus quattuor partibus cæli fulgu
rabit.Cum ab aquilone tantum in poſterum diem aquam portendit.Cum a ſeptemtrione
uentum.Cum ab auſtro uel choro aut fauonio nocte ſerena ſulgurauerit:uentum & hym
brem.ex iiſdem regionibus demõſtrauit. Tonitrua matutina uentũ ſignificant : hymbrẽ
meridiana.Nubes cum ſereno cælo feruntur:a quacũqꝫ parte id fiet:expectentur uenti. ſi
eodem loco globabuntur:appropinquante ſole diſcutientur.Et hoc ſi ab aquilone fiat:uẽ
tos:ſi ab auſtro hymbres portendent.Sole occidente ſi ex utraqꝫ parte eius cælum patet:
tempeſtatem ſignificabunt.Vehemẽtius arræ ab oriente in noctem aquam minantur. Ab
occidente in poſterum diem.Si nubes ut uellera lanæ ſpargentur multæ ab oriente aquam
in triduum præſagient.Cum in cacuminibus montium nubes conſident. hyemabit. Si ca-
cumina pura fient:diſſerenabit.Nube grauida candicante quod uocant tempeſtatem al-
bam grando imminebit.Cælo quãuis ſereno nubecula quãuis parua uentum procelloſum
dabit.Nebulæ e montibus deſcendentes aut cælo cadentes:uel in uallibus ſedentes ſereni
tatem promittunt.Ab his terrenis ignes proxime ſignificant.Pallidi namqꝫ murmurantes
tempeſtatum nuntii ſentiuntur. Pluuiæ etiam ſi in lucernis fuugi.Si flexuoſe uolitet flã-
ma uẽtum. Er lumina cũ præ ſe flãmas elidũt:aut uix accẽduntur.Item cũ in co pendentes
coacernantur ſintillæ:uel cũ tollentibus ollas carbo adhæreſcit:aut cum contentus ignis

e ſe fauillã diſcutit ſintillãue emittit: uel cũ cinis in foco cõcreſcit: & cũ carbo uehementer
plucet. Eſt & aquarũ ſignificatio. Mare ſi in trãquillo portu a curſu ſtabit: & murmuraue-
rint intra ſe uentũ pdicit. Si idẽtidẽq;: & hymẽ & hymbrẽ. Littoris ripæq; ſi reſonabũt tran
quilla: aſperã tẽpeſtatẽ. Itẽ maris ipſius trãquillus ſonitus. ſpumæ ne diſpſæ aut aquæ bullã
tes. Pulmones marini in pelago plurimũ dierũ hyemẽ portẽdũt. Sæpe & i ſilẽtio intume-
ſcit: flatuq; altius ſolito iã itra ſe eſſe uẽtos fatetur. Equidẽ & mõtiũ ſonitus nemorũq; mu
gitus prædicũt. Et ſine aura quæ ſentiatur folia ludẽtia. Lanugo popu i aut ſpinæ uolitãs
aquiſq; pluma inatãs. Atq; etiã in cãpis tẽpeſtatẽ uẽturã pcedẽs ſuus fragor: & cæli quidẽ
murmur nõ dubiã habet ſignificationẽ. Præſagiũt & aĩalia. Delphini tranquillo mari laſci
uiẽtes flatũ ex qua ueniũt parte. Itẽ ſpargẽtes aquã. Itẽ turbãtes trãquilitatẽ Loligo uoli-
tans. Cõchæ adhereſcẽtes. Echini affligẽtes ſeſe: aut harena ſaburrãtes tẽpeſtatis ſigna ſunt
Ranæ quoq; ulira ſolitũ uocales. Et fulicæ matutino clãcore. Itẽ mergi anateſq; pẽnas ro-
ſtro purgãtes uentũ. Cætereq; aquaticæ aues cõcurſantes. Grues in mediterrenea feſtinã-
tes. Mergi maria aut ſtagna fugiẽtes. Grues ſilẽtio p ſublime uolãtes ſerenitatẽ. Sic noctua
in hymbre garula aut ſereno tẽpeſtatẽ. Corniq; ſingulatu quodã latrãtes: ſeq; cõcutiẽtes ſi
cõtinuabũt: uẽtos: Si uero carpti uocẽ reſorbebũt: uẽtoſum hymbrẽ. Gracculi ſero a pabu
lis recedẽtes hyemẽ. Et albæ aues cũ congregabũtur. Et cũ terreſtres uolucres contra aquã
clangores dabunt perfundẽtes ſeſe: ſed mẽxime cornix. Hirũdo tam iuxta aquã uolitans
ut pẽna ſepe pcutiat. Quæq; in arboribus habitãt fugitãtes ĩ nidis ſuis. Et anſeres cõtinuo
clangore intẽpeſtiui. Ardea in mediis harenis triſtis. Nec mirũ aquaticas aut in totũ uolu
cres præſagia aeris ſentire. Pecora exultantia & indecora laſciuia ludentia eandẽ ſignifica
tionẽ habẽt. Et boues æclũ olfactãtes: ſeq; lãbentes contra pilũ. Turpeſq; porci alienos ſibi
manipulos fœni lacerãtes. Segniterq; & cõtra induſtriã ſuã formicæ abſcõditæ cõcurſãtes
aut progerẽtes oua. Item uermes terreni erũpentes. Trifoliũ quoq; inhorreſcere & folia
contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnõ & in cõuiuiis menſiſq; noſtris uaſa qbus
oſculentum additur: ſudorem repoſitoris linquentia diras tempeſtates prænunciant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIX. IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.

PROEMIVM.

YDERVM quoq; tẽpeſtatũ quæ rõ uel impitis faciliatq; indubitato mõ mõ
ſtrata eſt. Verũ qa intelligẽtibus nõ minus cõferũt rura dephẽdẽdo cælo q̃ ſy
deralis ſcientia. Agro collẽdo pxima multi hortorũ curã fecere. Nobis nõ pti
nus tranſire ad iſta tẽpeſtiuũ uidet. Miramurq; quoſdã ſciẽt e gratia eruditio
nis ſuæ gloriã ex his petẽtes tã multa præteriiſſe nulla menſione habita tot re
rũ ſpõte curaue puenĩetiũ: præſertim cũ pleriſq; earũ præcio uſuq; uitæ maior etiã q̃ fru-
gibus pibeat auctoritas. Atq; ut a cõfeſſis ordinamur utilitatibus: quæq; nõ ſolum terras
oẽs: uerũ etiã maria repleuere: ſerit: ac dici neq; inter fruges neq; inter hortẽſia poteſt linũ
Sed in qua nõ occurrere uitæ parte? Quod ue miraculũ maius? Herbã eſſe quæ admoueat
ægyptũ italiæ in tantũ ut Galerius a freto ſiciliæ alexãdriã ſeptima die peruenerit: Babilus
ſexta. ambo præfecti. Aeſtate uero proxima Valerius Marianus ex pretoriis ſenatoribus a
puteolis nono die leniſſimo flatu. Herbã eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die ho-
ſtiã afferat: & citeriorẽ hiſpaniã quarto: puintiã narbonẽſem tertio: africã altero. Quod eti
am molliſſimo flatu cõtingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi pro cõſulis. Audax uita ſceleꝛ
plena: aliqd ſeri ut uẽtos pcellaſq; recipiat. & parũ eſſe fructib' ſolis uegi. Iã uero nec uela
ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed q̃uis amplitudini antẽnarũ ſingulæ arbores ſufficiãt: ſuper
eas tñ addi uelorũ alia uela. Præterq; alia in proris & alia in puppibus pãdi: ac tot modis p
uocari mortẽ. Deniq; tam paruo ſemine naſci quod orbẽ terrarũ ultro citroq; portet: tam
gracili auena. tã nõ altea terra tolli: neq; id uiribus ſuis necti: ſed paſſum tuſumq; & in mo
liciẽ lãne coactum iniuria naturæ: ac ſũma audacia: & quo peruenire nulla execratio ſuffi-
cit contra inuentorem dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hominẽ in terra mori: ni
ſi periret & inſepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum cauſa ui-
ctuſq; præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu: metitur eiuſdem hominis ingenio

quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas: nihil gignitur facilius. Vt sentiamus nolente id fieri natura: urit agrũ: deterioremq́ʒ ipsum facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomodo perficiantur: & de mappis & lino non ardente: & quando primum in theatris uella. Ca. I.

f Eritur sabulosis locis maxime: unoq́ʒ sulco: nec magis festinat aliud. Vere satũ æstate uelit: & hanc quoq́ʒ terræ iniuriã facit. Ignoscat tamẽ aliquis ægypto serenti: ut arabiæ indiæq́ʒ merces apportet. Ita ne & galliæ censentur hoc reditu? Montesq́ʒ mari oppositos eẽ nõ est satis: & a latere oceani obstare ipsum quod uocãt inane. Cadurci caleti: ruteni: bituriges: ultimiq́ʒ hominum existimati morini: immo uero galliæ uniuersæ uela texũt. Iam quidẽ & transrhenani hostes: Nec pulchriorẽ aliam uestẽ eorũ fœminæ nouere. Qua ãmonitione succurrit ꝙ. M. Varro tradit in Serranorũ familia gentilitiũ esse fœminas linea ueste non uti: in germania autẽ defossi & sub terra id opus agũt. Similiter in italia a ratione alia. Nã inter padũ ticinũq́ʒ annes subiacẽt abiterna: in europa lino palma secũda. in uicino enim halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. halionis semper crudis fauẽtina præferũtur. Retouinis tenuitas sũma dẽsitasq́ʒ. Cãdor æque ut fauentini: sed lanugo nulla. Quod apud alios gratiã: apud alios offensionẽ habet Neruositas filio æqualior pene q̃ cotoneis: tinnitusq́ʒ cõdente libeat experiri. ideo duplex q̃ ceteris predum. Et hispania citerior habet splẽdorẽ lini præcipuũ torrentis: in quo polit natura: qui abluit terraconẽ. Et tenuitas mira ibi primũ carbasis repertis. Nã dudũ ex eadem hispania zeolicũ uenit in italiã plagis utilissimũ. Ciuitas ea gallaciæ & oseano propinqua. Est sua gloria & cumano in campania ad pisciũ & halitũ capturam. Eadẽ & plagis materia Neq́ʒ enim minores cunctis animalibus insidias: q̃ nobismet ipsis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidũt apros & hæ casses ue asperi ferri aciẽ cõuincunt. Vidimusq́ʒ iam tantæ tenuitatis: ut annulũ hominis cũ epidromibus trãsirent: uno portante multitudinẽ qua saltus cingerẽtur. Nec id maxime mirũ: sed singula earũ stamina centeno quinquageno filo cõstare: sicut pauloante Iulio. Lupo qui in præfectura ægypti obit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondã regis quẽ amasyn uocant: thorace in rhodiorũ insula ostendi in tẽplo mineruæ. ccclxv. filis singula fila constare. Quod exẽplũ per se expertũ nuper romæ ꝓdidit Mutianus ter cõsul: paruasq́ʒ iam reliquias eius superesse: hac experimentũ iniuria. Italia ex pelignis etiãnum linis honorem habet: sed fullonũ tantum in usu. Nullum est cãdidius lenæ ue similius: sicut in culcitris præcipuam gloriã cadurci optinent. Galliarũ hoc ad tormenta pariter inuentum. Italie quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramẽti. Aegipto lino minimũ firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera. tainiciũ: ac pelusia cũ: buticũ: tentiriticũ: cum regionũ nominibus in quibus nascũtur. Superior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticẽ quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est: similemq́ʒ barbatæ nucis defert fructũ. Cuius in exteriore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ue præferenda. Vestes inde sacerdotibus ægypti gratissimæ. Quartũ genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harundine dumtaxat pãnicula eius. Asia genista facit lina ad retia præcipua in piscando durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq́ʒ e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescente semine aut colore flauescente. Tunc euulsum & in falsiculos manuales colligatum siccatur in sole pendẽs conuersis superne radicibus uno die: mox quinq́ʒ aliis in contrariũ inter se uersis fasciũ cacuminibus ut semẽ in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis & in quodam rustico ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam uirgæ ipsæ mergũtur in aquã solibus tepefactum: pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio est membrana laxatior. Iterumq́ʒ uniuersæ ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit stuppa appellatur: deterioris lini: lucernarũ fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis ahenis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distiuctio candore: mollitia. Liuunq́ʒ uere & uiris de eorum est. Cortices quoq́ʒ decussi clibanis & furnis præbent usum. Ars depectendi degerẽdiq́ʒ. Iustum est e quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur illisum crebro in silice ex aqua. Tectumq́ʒ rursus tunditur clauis: semper iniuria

melius.inuētum iam eſt etiã quod ignibus non abſumeretur. Vinum id uocant: ardenteſ-
q; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni ma-
gis ꝗ poſſent aquis. Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillã ab reliquo ſeparant cine-
re. Naſcitur in deſertis aduſtiſq; ſolæ indiæ: ubi nõ cadunt hymbres: inter diras ſerpentes:
aſſueſcitq; uiuere adendo. Rarum inuẽtu: difficile textu propter breuitatẽ. Ruffus de cæ-
tero colos ſplendeſcit igni. Cum inuentũ eſt æquat præcia excellentium margaritarũ. Vo
catur autẽ a græcis aſſueſtinũ ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor eſt lintheo eo cir-
cundatam arborem ſurdis ictibus & qui non exaudiatur cædi. Ergo huic lino principatus
in toto orbe. Proximus byſſino: mulierũ maxime deliciis circa elim in achaia genito: qua-
ternis deeariis ſtipula eius permutata quõdã ut auri. Repertaq; lintheorum lanugo euillis
nauium maritimarum maxime in magno uſu medicinæ eſt: & cinis ſpodii uim habet. Eſt &
inter papauera genus quoddam: quo candorẽ linthea præcipuũ trahunt. Tentatum eſt tin
gi lignum quoq; : & ueſtiũ inſaniam accipere: in Alexandri magni primum claſſibus indo
amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariaſſent inſignia na-
uium. Stupueruntq; lictora flatu: uerſicoloria ſplẽdente. Velo purpuro ad acciũ cum. M.
Antonio Cleopatra uenit: eodemq; effigit. Hoc fuit imperatoriæ nauis inſigne. Poſtea in
theatris tantũ umbram fecere. Quod primus omniũ inuenit. Q. Catulus cu capitoliũ de-
dicaret. Carbaſina deinde uela primus in theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinter appo
linaribus ludis. Mox Cæſar dictator totũ forum romanũ intexit. Viáq; ſacrã ab domo ſua
ad cliuũ uſq; ad capitoliũ quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradũt. Deinde
& ſine ludis marcellus. Octauia ſorore Auguſti genitus in ædilitate ſua auunculo. xi. con
ſule chalen. Auguſti uelis forũ umbrauit: ut ſalubrius litigantes conſiſterent. Quantum
mutatis moribus. Catonis Cenſori qui ſternendum quoq; in forũ muricibus cẽſuerat. Ve
la nuper colore celi ſtellata per rudentes terræ etiam in amphitheatris principis neronis ru
bent in cauis ædiũ & muſcum ac ſolem defendunt. Cætero manſit candori pertinax gratia
honor etiã & troiano bello. Cur enim nõ & prœliis interſit ut naufragiis? Thoracibus line
is paucos tamen pugnaſſe teſtis eſt Homerus. Hinc fuiſſe & nauium armenta apud eũdẽ
interpretati ſunt eruditiores quoniã cũ ſparta dixit ſignificauerit ſata.

De ſparti natura: & quando primum uſus eius: & quomodo perficiatur & quæ ſine ra-
dice naſcantur & uiuant. Ca. II.

ſ Parti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt. Nec ante pœnorũ arma: quæ pri
mum hiſpaniæ intulerunt. Hærba & hæc ſponte naſcens: & quæ non queat ſeri iun
cuſq; proprie aridi ſoli uni terræ dato uitio. Náq; id malum telluris eſt: nec aliud
ibi ſeri aut naſci poteſt. In africa exiguũ & inutile gignitur. chartaginenſis hiſpaniæ citeri
oris portio. Nec hec tota. ſed quatinus perit montes quoq; ſparto operit. hinc ſtrata ruſti-
cis: eorũ hinc ignes fuceſq;. hinc calceamina & paſtorũ ueſtis aĩalibus noxiũ ꝑterꝗ cacumi
nũ teneritate. Ad reliquos uſus laborioſe euellit. Ocreatis crurib⁹ manibuſq; tectis mani-
cis cõuolutũ oſſeis ligneiſue conamẽtis. Nũc iã in hyemẽ uix. Facillime tamẽ ab ibibus ma
iis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulſum falſcibus in aceruo aduuatũ biduo tertio re
ſolutũ. Spargitur in ſole ſiccaturq;: & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur
aqua marina optime ſed & dulci ſi marina deſit. Siccatũq; ſole iterũ rigatur: ſi repẽte urge
at deſideriũ: perfuſum calida in folio ac ſiccatũ ſtãs cõpendiũ opere fatẽt. Hoc autẽ tundi
tur: ut fiat utile ꝑcipue in aquis: mariq; inuictũ. In ſicco præferũt e canabi funes. Et ſpartũ
alitur etiã diuerſum: ueluti nataliũ ſit impenſa. Eſt quidẽ eius natura interpolis. Rurſuſq;
ꝗ libeat uetuſtũ nouo miſcetur. Verũtamẽ cõplectẽt animo: qui uolet miraculum æſtimare
quãto ſit in uſu oĩbus terris nauiũ armamẽtis: machinis ædificationũ: aliis deſideriis uitæ.
Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant minus. xxx. paſſuum in latitudinem. A littore cartha-
ginis nouæ minuſq; in longitudine eſſe reperientur. Longius enim uehi impendia prohi-
bent. Iunco græcos ad funes uſos nomini cedamus: quo herbã eam appellant. Poſtea pal-
marum foliis phyllyraq; manifeſtum eſt. Et inde tranſlatũ a pœnis ſparti uſum per quã ſi-
mile eſt ueri. Theoprhaſtus auctor eſt eſſe bulbi genus circa ripas amniũ naſcens: cuius in
ter ſummũ corticem eamq; partem qua ueſcuntur eſſe laneã naturam: ex qua mapalia ue-
ſteſq; quõdam conficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat: neq; quicꝗ diligentius
præterꝗ eriophoron id appellari in exemplaribus quæ equidem inuenerim tradit. Neque

omnino ullam mentionem habet bulbi generũ circa ripas amniũ naſcentis : cuius inter ſũ
mum corticem eamq; partem ueſcuntur ſemper habet ſpartum. Cuncta cura magna perſe
cutus. cccccxc. annis ante nos: ut alio iam loco diximus. Quo apparet poſt id temporis ſpati
um in uſum ueniſſe ſpartum. Et quoniam a miraculis rerum cœpimus: ſequemur eorũ or
dinem in quibus uel maximum eſt aliquid naſci: aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocã
tur hæc undiq; terra circundata: nulliſq; fibris nixa aut ſaltem capillamentis : nec utiq; ex
tuberante loco in quo gignũtur: aut rimam agente. Neq; ipſa terre coherent. Cortice etiã
includuntur: ut plane nec terram eſſe poſſumus dicere: neq; aliud q̄ terræ callũ. Siccis hæc
fere & ſabuloſis locis frutetoſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei
etiam librali pondere. Duo eorum genera : harenoſa dentibus inimica: & altera ſincera. Di
ſtingũtur & colore ruffo nigroq;: & intus candido. Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. An
ne ultimum id terræ? Neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur
magnitudine qua futurum eſt. Et uiuat ne: an non haud facile arbitror intelligi poſſe. Pu
treſcendi enim ratio cõmunis eſt iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddente
in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe mordenti tuber: ut deprehenſus in
de denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari.
Quod certum eſt ex iis quæ naſcuntur: & ſeri non poſſunt.

De myſi: & tuberibus: de fungis pezicis: laſerpitio: & magyderi & rubia & radicula. Ca. III.

ſ Imile eſt quod in cyrenaica prouintia uocant myſi: præcipuum ſuauitate: odore: ac
ſapore: ſed carnoſius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur pe
culiariter. Cum fuerint hymbres autũnales ac tonitrua crebra: tunc naſci: & maxi
me e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis ac
ceptantur riguis & ſerũtur ſicut mytilenis. Negant naſci: niſi ex undatione fluminum inue
cto ſemine aptiaris. Eſt autem is locus in quo plurima naſcuutur. Aſiæ nobiliſſima cir
ca lampaſcum & alopeconeſum græciæ uero circa elin. Sunt & in fungorum genere a græ
cis dicti pezicæ: qui ſine radice au pediculo naſcuntur. Ab his proximũ dicetur auctoritate
clariſſimum: laſerpitium: quod græci ſilphion uocant: in cyrenaica prouintia repertum cu
ius ſuccum uocãt laſer magnificum in uſu medicamentiſq;: & ad pondus argentei denarii
penſum. Multis iam annis in ea terra non iuenitur: quoniã publicani qui paſcua cõducũt:
maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorũ pabula. Vnus autẽ caulis noſtra reper
tus memoria Neroni principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis: hoc de
prehenditur ſigno: cum comederit dormiente protinus capra & ſternutante. Diuq; iam nõ
aliud ad nos inuehitur : q̄ quod in perſide aut media & armenia naſcitur laſer multo ĩfra
cyrenaicũ. Id quoq; adulteratum gũmi: aut ſagopenio: aut faba fracta. Quo minus omittẽ
dum uidetur. C. Valerio. M. herenio conſ. cyrenis aduecta romã publice laſerpitii pondo
xxx. Cæſarẽ uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentũq; protuliſſe ex ærario
laſerpitii pondo. cxi. Id apud auctores græciæ euidentiſſimos inuenimus. Natũ hymbre pi
ceo repente madefacta tellure circa heſperidum hortos ſyrtinq; maiorẽ. vii. annis ante op
pidum cyrenarũ quod cõditũ eſt urbis noſtræ anno: cxliii. Vim autem illam per quattuor
ſtadiorum ſpatium in africa ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum rem feram ac contu
macem: & ſi coleret in deſerta fugientem. Radice multa craſſaq;: cauſe ferulaceo: haud ſi
mili craſſitudine. Huius folia maſpetũ uocabant: apio. maxime ſimilia. Semen erat foliace
um. Folium ipſum uero deciduum. Veſci pecora ſolita: primoq; purgari: mox pingueſcere
carne mirabilẽ in modũ iucunda. Poſt folia amiſſa caule ipſo & homines ueſcebantur do
cocto: aſſo: elixoq;. Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex iis oĩbus
ſuccus duobus modis capiebatur: e radice atq; caule. Et hæc duo erant nomina rhizias at
q; caulias. Vilior ille ac putreſcẽs radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succũ ipſum
in uaſa coniectum admixto furfure ſubinde concutiẽdo ad maturitatem perducebant: ni
ita feciſſent putreſcentem. Argumentũ erat maturitatis color ſiccitaſq; ſudore finito. Alii
tradunt laſerpitii radicem fuiſſe maiorẽ cubitali: tuberq; in ea ſuper terram. Hoc inciſo p
fluere ſolitum ſuccũ ceu lactis ſupernato caule: quem magydarin uocarũt. Folia aurei co
loris pro ſemine fuiſſe: cadentia a canis ortu: auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolitum
annuo ſpacio & radicæ & caule conſumentibus cõſeſe. hoc & circunfodi ſolitũ prodidere.
Nec purgari pecora: ſed ægra ſanari: aut protinus mori : quod in paucis accidere. Perſico

Silphio prior opinio congruit. Alterum genus ẽ quod magydaris uocatur tenerius & mi
nus uehemens: ſine ſucco. Quod circa ſyriam naſcitur: nõ proueniẽs ĩ cyrendica regione.
Gignitur & ĩ pernaſo monte copioſius: quibuſdã laſerpitiũ uocantibus: perq; oĩa adulte
ratur ei ſaluberrimæ utiliſſimæq; auctoritas. Ratio ſinceri prima in colore modice ruffo: &
cũ frangitur: calido intus. Mox tranſlutente gutta aquæ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis
medicaminibus. Sunt etiãum duo genera nõ niſi ſordido nota uulgo: cũ quæſtu nullo pol
leant: in primis rubia tinguendis lanis & coris neceſſaria. Laudatiſſima italica: & maxĩe ſu
burbana: & omnes pene prouinciæ ſcatent ea: Sponte prouenit: ſeriturq; ſimilitudine erui
liæ. Verũ ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic eſt quinis circa articulos ĩ orbe foliis. Semẽ
eius rubia eſt. Quod in medicina uſus habet ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula
lauandis demũ lanis ſuccum habet: mirum quãtum conferens cãdore. molliciaq;. Aeq; naſ
citur ſatiua ubiq;: ſed ſponte præcipua ĩ aſia ſyriaq; ſaxoſis & aſperis locis. Trãſeuphratem
tamẽ laudatiſſima caule ferulaceo tenui: & ipſis cibis indigenarum expetito: & unguentis
quicquid ſit: cum quo decoquatur folio oleæ. Iſatin græci uocan t: floret æſtate: grata aſ
pectu: uerum ſine odore ſpinoſa & caule lanuginoſo. Semen ei nullum: radix magna: quæ
conciditur ad quem dictum eſt uſum.

De hortorum cura: & digeſtio ferræ naſcẽtiũ præter fruges & frutices: Ca. IIII.

a B his ſupereſt reuerti ad hortorũ curã: & ſuabre natura memorandã. Et quoniã an
tiquitas nihil prius mirata eſt: q̄ & heſperidũ hortos: ac regum Adonis & Alcinoi.
Itẽq; penſiles: ſiue illos Semiramis ſiue aſſyriæ rex Cirus fecerit: de quorum opere
alio uolumine dicemus. Romani quidẽ reges ipſi coluere. Quippe etiam Superbus Tarq
nus nuntiũ iliũ ſæuum atq; ſanguinariũ remiſit ex horto. In. xii. tabulis legum noſtrarum
nuſq̄ nominatur uilla ſemper in ſignificatione ea hortus. In. horti uero ha redium Quã rẽ
comitata eſt & religio quædã: hortoſq; & fores tantũ, contra inuidentium faſcinationes di
cari uidemus. In remedio ſatyrica ſigna quãq̄ hortos tutelæ Veneris aſſignante. Plauto. Iã
quidem hortorũ nomine ĩ ipſa urbe delicias: agros uillaſq; poſſident. Primus hoc inſtituit
athenis Epicurus hortorum magiſter. Vſq; ad eum moris nõ fuerat in oppidis haberi rura
Comæ quidẽ per ſe hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellum quãto innocẽtio
re uictu. Mergi enim credo in profunda ſatius ẽ: & oſtrearũ genera naufragio exq̄ri. Aues
ultra phaſidem amnẽ peti: & fabuloſo quidẽ terrore tutas: ĩmo ſic precioſiores. Alias ĩ nu
midia atq; æthiopia in ſepulchris aucupari: aut purgari cum feris mandi ab eo cupientem
quod mãdat alius. At hercule quã uilia hæc quã parata uoluptati ſatietatiq;: niſi eadẽ quæ
ubiq; indignatio occurreret? Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma: alia ſapore: alia
magnitudine: alia monſtro: pauperibus interdicta. Inueterari uina ſacciſq; caſtrari. Nec cui
quã adeo longam eſſe uitam: ut nõ ante ſe genita potet. E frugibus quoq; quoddã alimen
tum excogitaſſe luxuriam: ac medullam tãtum earum: ſuperq; piſtriarũ operibus & ex ce
laturis: uiuere alios pane procerum: alios uulgi: tot generibus uſq; in fimam plebem deſcẽ
dente anima. Et iam ne in hærbis diſcrimẽ inuentum eſt? Oluſq; differentiam facere ĩ cibo
etima uno aſſe uenali? Et in his aliqua quoq; ſibi naſci tribus negant. Caule in tãtum ſigna
to, ut pauperis menſa non capiat. Silueſtres fecerat natura horridos: ut quiſq; demeteret
paſſim. Ecce altiles ſpectantur aſparagi. Et rauẽna ternis libris rependit. Heu prodigia uen
tris: mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci: non licet plebei. Aquæ quoq; ſeperantur.
Et ipſa naturæ elementa ui pecunie diſcreta ſunt. Hi niues: illi glaciem potant: pœnas mõ
tium in uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æſtibus: excogitaturq; ut alienis men
ſibus nix algeat. Decoquuntur alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini ſic: quo
modo rerum naturæ placet. Etiam ne hærba aliqua diuitiis tantum paſcitur. Nemo ſacros
auentinoſq; montes & iratæ plebis; ſeceſſus circũſpexerit? Mõs enim certe æquabit quos
pecunia ſuperauerit. Itaq; hercule: nullum macelii uectigal maius fuit romæ clamore ple
bis ĩcuſãtis apud oẽs principes: donec remiſſũ ẽ portoriũ mercis huius: cõpertũq; nõ aliter
quæſtuoſus cẽſũ haberi aut tutius: ac minore fortũæ iure: cũ credatur pẽſio ea pauperũ. Is
in ſolo ſpõſor ẽ: & ſub die redditus: ſuperficieſq; cælo quocũq; gaudẽs. Hortorũ Cato præ
dicat callẽtes. Hic primũ agricolæ exiſtimabãtur priſci: & ſic ſtati faciebãt iudiciũ: nũquæ
eẽt in domo mater familias. Et enĩ hæc cura fœmĩæ dicebaẽ: ubi ĩ diligẽs eẽt hortus. Quip
pe e carnario aut macello ui uẽdũ ẽ. Nec caules ut nũc maxĩe ꝓbãt: dãnãtes pulmẽtaria quæ

egerẽt alio pulmẽtario: Id erat oleo parcere. Nã carnis desideria ẽt erant ĩ exprobatiõe. horti maxime placebant quia nõ egerẽt igni: parcerẽtq; ligno. Expetita res & parata semp: unde & acetaria appellabantur. Facilia concoqui: nec uneraturo sẽsũ cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorũ ad condimẽta pertinẽs fatetur nõ domi uersuram fieri solitam. Atq; non indicũ piper quæsitum: quæq; transmara petimus. Iam quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quottidiana oculis rura præbebant: anteq̃ præfigi prospectus oĩs coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quã ob rẽ sit aliquis & his honos: ne ue auctoritatẽ rebus uilitas adimat. Cum præsertim etiã cognomina procerũ inde nata uideamus. Lactucinosq; in ualeria familia non puduisse appellari: & contingat aliqua gratia operi curæq; nostræ. Virgilio quoq; cõfesso quã sit difficile uerborum honorem tã paruis perhibere. Hortos uillæ rigendos nõ est dubium: riguosq; maxime habendos: si contingat profluo amne. Siminus e puteo pertica organis ue pneumaticis tollendo: non haustu rigando. Solũ proscindendũ a fuonio: in autunum præparandũ ẽ post. iiii. dies: iterandũq; ante brumã. Octo iugerum operis palari iustum ẽ. Fimum tres pedes alte cum terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitum sulcis: qua detur accessus homini: scatebrisq; decursus. In hortis nascentiũ alia bulbo cõmẽdãtur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semĩe: alia cortice: alia cute aut carthilagĩe: alia carne: alia tũicis carnosis. Aliorũ fruct⁹ ĩ terra ẽ: alioꝝ & extra alioꝝ nõ nisi extra. Quædã iacẽt crescuntq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent quamq̃ grauiora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis carthilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra conduntur raphani: napiq;: & rapa: atq; alio modo inulæ cicer: pastinacæ. Quædam uocabimus ferulacea ut anetum: maluas. Nanq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mense arborescere: baculorum usũ præbere exemplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum horti fuisse produntur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrum Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quã circũplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnõ & carnosa aliqua appellabĩus ut spõgias ĩ hũore pratoꝝ enascẽtes

Natura & genera & hystoria nascentium in hortis rerum. Ca. V.

Vngorũ enim callum in ligni arborũq; natura diximus: & alio genere tuberũ pauloante. Carthilaginei generis extraq; terram est cucumis mira uoluptate. Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contingit ei: pensiles eorum hortos promouentibus in osses rotis olitoribus. Rursusq; hibernis diebus intra specularium munimẽta reuocantibus. Quin & lacte mulso semine eorum biduo macerato apud antiquos græciæ auctores scriptum est seri oportere ut dulciores fiant. Crescunt qua coguntur forma. In italia uirides & quã minimi. In puitiis quã maximi & citrini aut nigri. Placẽt copiosissimi affrice ac grãdissimi. Ast cũ magnitudĩe excessere depões uocãt. Viuũt hausti ĩ stõacho in posterũ diem: nec perfici queunt. In cibis nõ insalubres: tamẽ plurimum natãt. Oleum odore mire. Nec minus aquas diligunt. Desecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt. Contra oleum refigiunt. Aut si quid obest: uel sipendeant: curuãtur. Idq; uel una nocte deprehenditur. Si uas cũ aqua subiiciatur a quattuor digytorum interuallo descendentibus ante posterũ diẽ. At si oleũ eodem modo sit in amos curuatis. Iidẽ in fistula flore dimisso mira lõgitudine crescũt. Ecce cũ maxime noua forma eorũ in cãpania ꝓuenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unũ: mox semine ex illo genus factũ: melo peponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotundãtur. Mirũ ĩ his præter figurã: coloreq; & odorem: q; maturitatem adepti quãq̃ nõ pendentes statim a pediculo recedũt. Columella tradit suũ cõmentũ ut toto anno cõtingãt. Fruticẽ rubi q̃uastissimũ in paricũ locũ transfere: & recidere duũ digytorũ relicta stirpe circa æquinoctiũ uernũ. Ita in medulla rubi seminẽ cucumeris ĩsito terra minuta fimoq; circũageratas resistere frigori radices. Cucumerũ græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicũ: boeticũ. Ex iis tantũ laconicũ aqua gandere. Sunt qui hærba quæ uocatur culix nomine trita semẽ eorũ maceratũ seri iubeãt ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura duntaxat in nascendo. Aeq; hyemẽ odere. Amãt rigua ac fimũ. Serũtur ambo semine in terra sexquipedali: fossura inter æquinoctiũ uernũ & solstitium. Parilibus tamen aptissime. Aliqui malunt ex chalen. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per q̃nquatros serere simili modo reptantibus flagellis scandentes per artesum

aſpera in tectum uſq; natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtandi non ſunt: ue-
locitas pernix: leui umbra cameras ac pergulas operientes. Inde hæc duo prima genera. Ca
merarium: & plebeium: quod humi creditur. Im priore mire tenui pediculo libratur pon-
dus imobile aure. Cucurbita quoq; omni modo faſtigatur uaginis maxime uitilibus: con
iecta in eas poſtquã defloruit: creſcit qua cogitur forma. Plerũq; & draconis intorti figu-
ra. Libertate uero penſili conceſſa: iam uiſa eſt nouem pedum longitudinis. Particulatim
cucumis floret: ſibi ipſe ſuperfloreſcens. & ſicciores locos patitur candida lanugine obdu-
ctus: magiſq; dum creſcit. Cucurbitarum numeroſior uſus. Et primus caulis in cibo. Atq;
ex eo in totum natura diuerſa. Nuper in balnearũ uſum uenere urceorum uice. Iam pridẽ
uero etiam cadorum ad uina condenda. Cortex uiridi tener Deraditur nihilominus cibis
Cibos ſalubres ac leues pluribus modis exiſtimant: qui perfici humano uentre non queãt:
ſed non intumeſcant. Semina quæ proxima collo fuerint proceras pariũt. Item ab imis: ſed
non cõperandas ſupradictis: quæ in medio rotundas: quæ lateribus craſſas breuioreſq;. Sic
cantur in umbra: & cum libeat ſerere in aqua macerantur. Cibis quos longiores tẽuioreſq;
eo gratiores. Et ob id ſalubriores quæ pendẽdo creuere: minimũq; ſeminis tales habẽt: du
ricia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ ſemini ſeruantur ante hyemem præcidi nõ
eſt mos. Poſtea fumo ſiccantur condendis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſuplectili. In-
uenta eſt ratio qua cibis quoq; ſeruarentur. Eodẽq; modo cucumis uſq; ad alios pene pro
uentus: & id quidem iniuria fit. Sed & ſcrobe opaco in loco harena ſubitrato fœnoq; ſic-
co opertos: ac deinde terra uirides ſeruari tradunt. Sunt & ſilueſtres in utroq; genere &
omnibus fere hortenſibus. Sed & his medica tantum natura eſt. Quam obrem differentur
in ſua uolumina. Reliqua chartilaginum natura terra occultantur omnia. In quibus de ra
pis. habunde dixiſſe poteramus uideri: niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotũda.
Latiora uero & concaua fœminini: præſtatiora ſuauitate: & ad condiendum faciliora: quæ
ſæpius ſata tranſeunt in marem. Iidem naporum quinq; genera fecere. Corinthium cloe-
neum: lyotaſium: boeticum: & quod per ſe uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adoleſ
cit corinthium nuda fere radice. Solum enim hoc genus ſuperne tendit: non ut cætera in
terram. Lyothaſium quidã thraciũ appellant: frigorum patientiſſimũ. Ab eo boeticum dul
ce eſt: rotunditate etiam breui notabile. Neq; ut cleonæũ prælongum in totum quidem.
Quorũ teniora folia ipſi quoq; dulciores. Quorum ſcabra & anguloſa & horrida amario-
res. Eſt præterea genus ſilueſtre: cuius folia ſũt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis da-
tur: inde murſiis: tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſũt. Cortice & car
tilagine conſtant raphani. Multiſq; eorum cortex craſſior etiã ꝙquibuſdam arborũ. Ama
ritudo plurima illi eſt: & pro craſſitudine corticis. Cætera quoq; aliquando lignoſa. Et uis
mira colligendi ſpiritũ: laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis utiq; ſi proxime olus mã
datur. Si uero cum oliuis diruptis rarior fructus fit: minuſq; fœtidus. Aegypto mire cele
bratur propter olei fertilitatem: quod de ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ſere-
re: ſi liceat qnoniã & quæſtus plus quã e frumento & minus tributi eſt. Nullũq; copioſius
oleum. Genera raphani græci ſecere tria foliorum differentia: criſpi: atq; lenis: & tertiũ ſil-
ueſtre. Atq; huic leuia quidem folia: ſed breuiora ac rotunda: copioſaq; atq; fruticoſa. Sa-
por autẽ aſper: & medicamenti inſtar ad eliciandos aluos. Et in prioribus tamen differen-
tia ſeminis eſt: quoniam aliqua ad modum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt niſi
in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe a loco longum atq; tranſlucidum. Alte
rum rapi figura: quod uocant ſyriacũ: ſuauiſſimũ fere ac tenerrimũ: hyemiſq; patiens. Præ
cipuũ tamẽ ẽ quod e ſyria nõ pridem aduectũ apparet: quoniã apud auctores nõ reperitur.
Id autẽ tota hyeme durat. Etiannũ unũ ſilueſtre græci cheriam uocant: pontici armon: alii
leucẽ: noſtri armoratiam frõde copioſius quã corpore. In oĩbus autẽ ꝓbandis maxime ſpe-
ctantur caules: in initio enĩ rotũdiores craſſioreſq; ac lõgis canalibus. Folia ipſa triſtiora:
& angulis horrida. Seri uult raphanus terra ſoluta humida. Fimũ odit: palea cõtẽtus. Fri-
gore adeo gaudet: ut ĩ germania infantiũ puerorũ magnitudinẽ æquet. Seritur poſt idus
febru. ut uernus ſit. Iterũq; circa uulcanalia quæ ſatio melior. Multi & martio & aprili ſe
rũt & ſetẽbri. Incipiẽte ĩcremẽto cõfert laterna folia circũobruere: ipſos uero accumulare.
Nã qui extra terrã emerſerit durus fit atq; fungoſios. Ariſtomachus detrahi folia p hyemẽ
iubet: & ne lacunæ ſtagnẽt accumulare. Ita ĩ æſtate grãdeſcere. Quidã ꝓdidere ſi palo ada-

cto cauerna palea inſternatur in ſex digytorum altitudine:deinde ſemē fimūq; & terra cō
geratur ad magnitudinē ſcrobis creſcere.Præcipue tamē ſalſis aluntur.Itaq; etiam talibus
aquis irrigantur.Et in ægypto nitro ſpargūtur:ubi ſunt ſuauitate præcipui.In totū quoq;
ſalſugine amaritudo eorum eximitur:fiuntq; coctis ſimiles.Nanq; & coctis dulceſcunt:&
in naporum uicem tranſeunt.Crudos medici ſuadent:ad colligenda acria uiſcerum dan-
dos cum ſale ieiunis eſſe:atq; ita uomitionibus præparant meatum.Tradunt & præcordiiſ
neceſſarium hunc ſuccum:quādo phtheſin cordi intus inhærentem nō alio potuiſſe depel
li cōpertum ſit in ægypto regibus corpora mortuorū ad ſcrutādos morbos inſecantibus.
Atq; ut eſt græca uanitas:fertur in templo Appollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus
raphanus:ut ex auro dicaretur raphanus:beta ex argento:rapum e plumbo. Scires nō ibi
genitū.Mānium Curium īperatorem:quē ī hoſpitio legatis aurū repudiaturo afferētibus
rapū torrentē in foco inuentū ānales noſtri prodidere.Scripſit & Marchion græcus dera-
phano unum uolumē.Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimantur.Iidemq; dentibus
ſemper inimici:quoniā atterant.Ebora certe poliunt.Odiū iis cum uite maximū:refugitq;
iuxta ſatos.Lignoſiora ſunt reliqua in carthilaginū genere a nobis poſita.Mirūq; omnib9
uehementiam ſaporis ineſſe.Ex iis paſtinacæ unum genus agreſte ſponte ꝓuenit: ſtaphili-
nos græcæ dicitur.Alterum ſeritur radice uel ſemine primo uere uel autūno.Vt Hygino
placet februario:auguſto:ſeptembri:octobri:ſolo quā altiſſime refoſſo.Annicula utilis eē
incipit:bima utilior:gratior autūno:patiniſq; maxime.Et ſic quoq; uirus illi intractabile
eſt.Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat.Damnatū cibis:ſed medicinæ utile.Eſt & quar
tum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ damnatum in cibis:ſed medicine utile.Eſt &
quartum genus in eaſdem ſimilitudine peſtinacæ quam noſtri gallicam uocant:græci ue-
ro glaucon.Cuius genera etiā quattuor fecere:inter medica dicendum.Siſer & ipſum Ty
berius princeps nobilitauit flagitans omnibus annis a germania Gelduba appellatur caſtel
lum rheno impoſitū:ubi generoſitas ꝑcipua.Ex quo apparet frigidis locis conuenire.Ineſt
lōgitudine neruus qui in decoctis extrahitur:amaritudinis tamē magna parte relicta:quæ
mulſo in cibis temperata etiam in gratiā uertitur.Neruus idem & paſtinacæ maiori dūtaxat
anniculæ.Siſer his ſeritur mēſibus:februario:martio:aprili:auguſto:ſeptēbri:octobri. Bre
uior his eſt:ſed toroſior amariorq; īula per ſe ſtomacho inimiciſſima.Eadem dulcibus mix
tis ſaluberrima.Pluribus modis auſteritas uicta gratiā inuenit.Nāq; & in pollinem tundi
tur arida:liquidoq; dulci tēperatur:& decocta poſtea aut aſſeruata uel macerata pluribus
modis.& tunc mixta defruto:aut ſubacta melle:uuiſq; paſſis:aut pinguibus cariotis. Alio
rurſus modo cotoneis:malis:uel ſorbis:aut prunis.Aliquando pipere aut thymo uariata
defectus præcipue ſtomachi excitat.Illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quottidiano cibo.
Superuacuum eius ſemen:quoniā oculis ex radice exciſis ut harundo ſeritur.Et hæc autē
ſeritur & ſiſer & paſtinaca utroq; tēpore uere & autūno magnis ſeminū interuallis. Nulla
ne minus q̄ ternorū pedum:quoniam ſpatioſe fruticat.Siſer autē transferre melius.Proxi
ma his eſt bulborum natura:quos Cato in primis ſerendos præcipit:celebrāſq; megaricos.
Verum nobiliſſima ē ſcylla:quāq̄ medicamini nata acetoq; exacuēdo.Nec ulli amplitudo
maior: ſicut nec uis aſperior.Duo genera medicæ.Maſculus albis foliis.fœmina nigris.Et
tertium genus eſt cibis gratum.Epimenidū uocatur anguſtius folio:ac minus aſpero.Se-
minis plurimum omnibus.Celerius tamē proueniūt atæ bulbis circa latera natis.Et ut cre
ſcant:folia quæ ſunt in his ampla:deflexa circa ſobruūtur.Ita ſuccū omnē in ſe trahunt ca
pita.Spōte naſcuntur copioſiſſime in balearibus ebuſoq; inſulis:ac per hiſpanias. Vnū de
iis uolumē cōdidit Pythagoras philoſophus:colligens medicas uires:quas proximo red-
demus libro.Reliqua bulborū genera differūt colore:magnitudine:ſuauitate.Quippe cū
quidā crudi mādantur:ut ī cheronēſo taurica.Poſt hos ī africa nati maxīe laudātur. Mox
apuli genera græci hec fecere.Balbinō:ſitaniō:pytiō:acrocoriō:egylops:iſorrynchiō.In hoc
mirꝫ imas eius radices creſcere hyeme.Verno aūt cū apparuerit uiola:minui ac cōtrahi:tum
deinde bulbū pīgueſcere.Eſt īter genera quod ægypto arō uocāt ſcyllæ ꝓximū āplitudīe
foliis lapati:caule recto:duū cubitorꝫ baculi craſſitudīe:radice mollioris naturæ:quæ eda
tur & cruda.Effodiuntur bulbi ante uer.At deteriores illico fiunt ſi findunē.Signum ma
turitatis folia inareſcētia ab imo.Vetuſtiores īprobāt.Itē paruos & lōgos.Cōtra rubicun-
dis rotundioribuſq; laus & grādiſſimis.Amaritudo pleriſq; ī uertice ē.Media eorum dul

cia. Bulbus non nasci nisi ex semine priores tradiderunt. Sed & in prenestinis campis sponte nascuntur ac sine modo etiam in remorum aruis.

De hortesium hærbarũ radicibus: foliis: floribus: coloribus. Ca. V.

h Ortensibus omnibus fere singulæ radices: ut raphano: betæ: apio maluæ. Amplissima auté lapato: ut quæ descendat ad tria cubita. Siluestri minores tumidæ. Effossa quoq; diu uiuit. Quibusdã tamé capillatæ: ut apio: maluæ. Quibusdã surculosæ: ut ocimo. Aliis carnosæ: ut, betæ: aut magis etiãnum croco. Aliquibus ex cortice & carne constant: ut raphano & rapis. Quorũdam geniculatæ sunt ut graminis. Quæ rectã nõ habent radicé statim plurimis nituntur capillaméntis: ut atriplex: & blitum. Scylla auté & bulbi & cepe & alium nõ nisi in rectum radicantur. Sponte nascentiũ quædã numerosiora sunt radice quã folio: ut calax: perdiotũ crocum. Florent uero cum fraxino serpillium: ambrotonum: napi: raphani: meta: ruta: & cætera quidé deflorescunt cũ cœpere. Ocimũ auté particulatim & ab imo incipit. Qua de causa diutissimæ floret. Hoc & in heliotropio hærba euéit. Flos aliis cádidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquando rutæ iniuria læsæ. Maxime cõcaua sunt cepe, getio. Alliũ cepasq; iter deos iuseiurando habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda: samothraria: halsidena: setania Ité scirta. Ascalonia ab oppido iudææ nominata. Omnibus etiã odor lachrymosus & præcipue cypriis: minime gnidiis. Oíbus corpus tutum pinguidinis earũ carthilagine. E cunctis setania minima: excepta tusculana: sed dulcis. Scirta auté & ascalonia cõduntur. Scirtã hyeme cũ coma sua relinquunt. Vere folia detrahunt: & alia subnascũtur iisdé diuisuris: unde & nomé. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent: ut in capita crescant potius quã in semetipsa. Ascaloniarũ propria natura. Etení uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine seri illas nõ depõi iussere græci. Præterea serius circa uer cũ germinant transferri. Ita crassescere Et tũc properare præteriti temporis pensitatiõe. Festinandũ aũt in his est: quoniã natura celeriter putrescunt. Si depõantur: caulé amittũt: & semé ipsæq; euanescũt Est & colorũ differentia. Samo eni & sardibus candidissime pueniunt. Sũt i honore & creticæ: de quibus dubitant ante eædé sĩt: quæ ascalionæ: quoniã satis capita crassescunt: depositis caulibus & semine. Distant sapore tantũ dulci. Apud nos duo prima genera. Vnum cõdimétarium: quod illi getion: nostri pallacanã uocant. Serit́ mésibus martio: aprili: maio. Alterũ capitatũ æquæ ab æquinoctio autũni uel fauonio. Genera eius austeritatis ordine africana: galica: tusculana: amiternina. Optía aũt quæ rotũdissima. Ité ruffa acrior q̃ candida: sicca q̃ uiridis: & cruda quã cocta: sicca q̃ cõdita. Seritur amiternina frigidis & humidis locis: & sola alii modo capite: reliquæ semine. Proximaq; æstate nullũ semé emittunt: sed caput tantũ quod inarescit. Sequẽti auté anno permutata ratione semé gignitur. Caput ipsum corrumpitur. Ergo oíbus annis seperantim semé cepe causa seritur. Seperari cepe seminis. Seruantur auté optime in paleis Getium pene sine capite est: cerucis tantũ lõgæ: & iõ totum in frõdæ: sepiusq; resecatur ut porrũ. Ideo & illud serunt nõ depõunt. Cætero cepas ter fosso solo seri iubent: extirpatis radicibus hærbarũ. In iugero denas libras. Intermisceri satureiã: quoniã melius pueniat. Runcari præterea: & sarriri si nõ sæpius q̃ter. Ascaloniam mése februario serunt nostri. Semé ceparum nigrescere incipiens anteq̃ marcescat metunt. Et de porro in hanc cognitioné dici conuenit: præsertim cũ sectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æstatis mésium oíbus diebus. Nihilq; aliud ac ne paue quidé uescendo. Seritur semine ab æquinoctio autũno si sectiuũ facere libuerit densius. In eadé area secatur donec deficiat: stercoraturq; semper: si nutritur in capita anq̃ secetur: cũ increuerit: i aliã aream trãsferatur sũmis foliis leuiter recisis ante medullã & capitibus retractis tunicis ue extremis. Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc item de bulbis. Nunc sarculo leuiter cõuelluntur radices ut delumbatæ alant neq; distrahãt. Insigne ꝙ cũ fimo lætoq; solo gaudeat: rigua odit: & tamé ꝓprietate quadã soli cõstat. Laudatissimus i ægypto: mox orchiæ atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbaceũ folio incisuris eius euidentibus: quo utuntur medicamétarii. Alterũ géus suauidioris folii rotundiorisq;: ícisuris leuioribus. Fama é Melã equestris ordinis rerũ ex ꝓcuratõe a Tyberio principe accarsitũ in sũma desperatiõe succo porri ad trium denariorũ argéteorũ põdus hausto cõfestĩ expirasse sine cruciatu. Ampliore modũ negãt noxiũ esse. Allium ad multa turis præcipue medicamenta prodesse creditur. Tenuissimis & quæ seperantur

in uniuerſũ uelatur mẽbranis ;mox pluribus coagmẽtatur nucleis:& iis ſeperatĩ ueſtitis.
Aſperi ſaporis:& quo plures nuclei fuere hoc eſt aſperius. Tediũ huic quoqꝫ halitu ut ce-
pis:nullũ tamẽ coctis.Generũ differentia ĩ tempore.Præcox matureſcit.lx.diebus tũ ĩ ma
gnitudine.Vlpicũ quoqꝫ in hoc genere græci appellauere aliũ cypriũ:alii antiſcordon:præ
cipue africe celebratum inter pulmẽtaria ruris grandinis.Alio trito in oleo & aceto mirũ
quantũ increſcat ſpuma.Quidam & allium ulpicũ in plano ſeri uetant:caſtellatimqꝫ gru-
mulis ĩponi diſtantibus iter ſe pedes ternos.Inter grana quattuor digyti intereſſe debẽt:
ſimul atqꝫ tria folia eruperit ſarriri.Grandeſcũt quo ſæpius ſarriuntur.Matureſcẽtũ cau-
les depreſſi in terrã obruuntur.ita cauet ne in frondẽ luxurient.In frigidis utilius uere ſe
ri quã autũno.Cæterũ ut odore careant omnia hæc iubentur ſeri cum luna ſub terra ſit
colligi cũ in coitu.Sine iis Menander e græcis auctor eſt:alium e dentibus ſi radicem betæ
in pruna toſtã ſuperederint:odorem extingui.Sunt qui & alium & ulpicum inter cõpita-
lia ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putent.Allium & ſemine ꝓuenit ſed tarde.Primo enim an-
no porri craſſitudine capite efficitur:ſequenti diuiditur:tertio conſumatur . Pulchriuſqꝫ
exiſtimatur tale.A quibuſdã ĩ ſemẽ exire uetatur.Sed intorqueri caulis ſationis gratia:uti
caput ualidius fiat. Quod ſi diutius alium cepeqꝫ ĩueterari libeat aqua ſalſa tepida capita
intinguenda ſunt.Ita diuturniora fient:nelioraqꝫ uſui:ſed in ſatu ſterilia.Alii contẽti ſũt
primo ſuper prunas ſuſpendiſſe:abundeqꝫ ita profici arbitrantur:ne germinẽt.Quod face
re allium cepamqꝫ extra terram quoqꝫ certum ẽ:& cauliculo acto euaneſcere.Aliqui & al
lium palea optime ſeruari putant.Allium eſt in aruis ſponte naſcens:alũ hoc uocãt: quod
aduerſus improbitatẽ alitũ depaſcentiũ ſemina:coctum ne renaſci poſſit:abiicitur : ſtatiqꝫ
quæ deuorauere aues ſtupentes manu capiuntur:& ſi paulũ cõmorauere reſupitæ. Eſt &
ſilueſtre quod urſinũ uocant odore molli:capite pretenui:foliis grandibus.

Quoto die queqꝫ herbæ naſcuntur ſatæ:& quomodo quæqꝫ formãtur:uel di-
gerantur:& quorum ſingula genera:& quorũ plura. Ca. VI.

N hortu ſatorũ celerime naſcuntur ocimũ:blitũ:napus:eruca. Tertio enĩ die erũ-
i punt anetum quarto:lactuca qnto raphanus ſexto:cucumis:& cucurbitæ ſeptimo
prios cucumis:naſturtiũ ac ſinapi qnto.beta æſtate ſexto hyeme decimo: atriplex
octauo:cepe.xix.aut.xx.getium.x.aut.xii.Cõtumacius coriandrũ.Cunila quidẽ & origa-
nũ poſt.xxx.diem.Omnium difficillime apium.xl.enim die cum celerime maiore ex parte
emergit.Aliquid & ſeminum ætas confert:quoniam recentiora maturius gignuntur . In
porro:getio:cucumere :cucurbita.Ex uentre autem celerius proueniunt apium:beta: car
damũ:cunilla:origanum:coriandrum.Mirum in betæ ſemine non enim tota eo anno gi-
gnuntur:ſed aliquid ſequente:aliud tertio.Itaqꝫ ex copia ſeminis modice naſcitur.Quæ-
dam anno tantum ſuo pariunt:quædam ſæpius ſicut apium:porrum:gẽtium.Hæc enim ſe
mel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate proueniũt.Semina plurimis rotunda : aliquibus
oblonga:paucis foliaca & lata:ut atriplici.Quibuſdã anguſta & canaliculata: ut cumino.
Differunt & colore nigro candidoqꝫ item duricie.Surculacea in folliculo ſunt raphano:ſi
napi:rapo.Nudum ſemen apii:coriandri:aneti:fœniculi:cumini.Cortice obducta bliti:be-
tæ:atriplicis:ocimi.At lactucis in lanugine.Nihil ocimo fœcundius.Cũ maledictis ac pro-
bris ſerendum præcipiunt:lætius proueniet.Satum etiam paſcitur terra adacta cuminũ:&
qui ſerunt precantur ne exeat.Quæ in cortice ſunt difficillime matureſcũt:maximeqꝫ oci
mũ:& gyt.Siccatur omnia ac ſunt fœcunda.Vtiqꝫ meliora naſcuntnr aceruatim ſato ſemi-
ne:quã ĩparſo.Ita certe porrum & allium ſerunt in laciniis colligatũ . Apium etiam paxil
lo cauerna facta ac fimo ingeſto.Naſcuntur autẽ omnia aut ſemine aut auulſiõe.Quædã
ſemine & ſurculo:ut ruta:origanõ.Ocimum præcidũt enim & hoc cũ peruenit ad palmæ
altitudinẽ.Quædam & radice & ſemine:ut cepa:aliũ bulbi:& ſi quorũ radicem minimi flo
runt relinquunt.Eorũ uero quæ a radice naſcuntur radix diuturna & fruticoſa eſt:ut bul
bi:getii:ſcyllæ.Fruticant alia & non capite:ut apium:& beta.Caule reciſo fere quidẽ om-
nia regerminant:exceptis quæ nõ ſcabrum caulẽ habent.Ex in uſu uero ocimũ: raphanus
lacttuca.Hanc etiã ſuauiorẽ putant a regerminatione.Raphanus utiqꝫ iucũdior detractis
foliis anteq̃ decauleſcat.Hoc & in rapis.Nam & eadẽ direptis foliis cooperta terra creſcũt
durantqꝫ in æſtate.Singula genera ſunt ocimo:lapato:blito:naſturtio:erucæ:attriplici: co
riandro aneto.Hæc enim ubiqꝫ eadem ſunt:neqꝫ aliud alio melius uſquam.Rutã furtiuã

tantum prouenire fertilius putant: sicut apes furtiuas pessime. Nascuntur etiā nō sata mē
castrū: nepeta: intubū: pulegiū. Contra plura genera sunt eorum quæ diximus: dicemusqꝫ
in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cōdimēta in horto satarū rerū. xxxvi. Ca. VII.

Deni quod sponte in humidis nascitur heliosclinū uocatur uno folio: nec hirsutū
Rursus in siccis hipposelinū: pluribus foliis: simile helioselino. Tertiū est oreoseli
num cicutæ foliiss: radice tenui: semine aneti: minutiore tamē. Est autē satiuis dif-
ferentia in folio denso crispo: aut rariore & leuiore. Itē caule tenuiore ac crassiore. Et cau-
lis aliorum candidus est: aliorū purpureus: aliorū uarius. Latucæ græci tria fecere genera.
unū lati caulis: adeo ut urceola & olitoria ex iis factitari prodiderint. Folium his paulo ma
ius hærbaceo & angustissimū: ut alibi cōsumpto incremēto: alterū rotundi caulis. Tertiū
sessile: quod laconion uocant. Alii coloris & temporis satus genera discreuere. Esse enī ni-
gras: quarū semē mense ianuario seratur albas quarū martio: rubentes quarū aprili. At om
niū earum plantas post binos mēses differri. Diligentiores plura genera faciūt: purpureas:
crispas: cappadocas: græcas: Longiora his folia caulesqꝫ lati. Præterea longi & angusti intu
bi similes. Pessimū autē genus cū exprobatione amaritudinis appellauere picrida. Est etiā-
num alia distinctio atræ quæ miconis uocatur a copia lactis soporiferi: quāq̃ omnes somnū
parere credantur. Apud antiquos italiæ hoc solū genus earū fuit: & ideo latucæ nomē ade
ptæ. Purpuream maxime radicis cecilianā uocant. Rotundam uero ac minime radicis: latis
foliis artylida. Quidamqꝫ eumechion: quoniā hæc maxime refragetur ueneri. Est quidē na
tura omnibus refrigeratrix: & ideo æstate gratæ a stomacho fastidiū auferunt: cibiqꝫ appe
tentiam faciunt. Diuus certe Augustus lactuca conseruatus in ægritudine fertur pruden
tia Musæ medici: cū prior esset esca e melle. Religio minime omine caret: in tantū recepta
commendatione: ut seruari etiam in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Sanguinē
quoqꝫ augere creduntur. Est etiamnū quæ uocatur caprina lactuca: de qua dicemus inter
medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis ad modum probata: quæ cilicia uocat
folio cappadocæ nisi crispum latiusqꝫ eēt. Nec ex eodē genere possunt dici: neqꝫ ex alio in
tubi hyemis impatientiores: uirusqꝫ præferentes: sed caule non minus grati. Seruntur uer-
no plantæ eorū: ultimo uere transferuntur. Est erraticum intubum: quod in ægypto cihco
horium uocant. De quo plura alias. Inuentum omnes thyrsos uel folia lactucarum proro-
gare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis & ir
riguis stercoratisqꝫ binis mensibus inter semē plantamqꝫ & maturitatem. Legitimum ta-
mē a bruma semen iacere: plantam in fauonio transfere. Aut semē fauonio: plantam æqui
noctio uerno. Albæ maxime hyemē tolerant. Humore omnia hortensia gaudent & sterco-
re præcipue lactucæ: & magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo iterest: & repleri abla-
queatas humo. Quidam & aliter amplitudinem augent: recisis cū ad semipedē excreue-
rit fimoqꝫ suillo recenti illitis. Candore uero putant cōtingere iis dūtaxat: quæ sunt semi
nis albi: si harena de littore a primo in cremēto cōgeratur in medias: atqꝫ ī crescentia folia
contra ipsas religentur. Beta hortensiorū leuissima ē. Eius quoqꝫ a colore duo genera græ
ci faciunt: nigrā: & candidam: quā præferunt: parcissimi seminis: appellātqꝫ siculū: candoris
sane discrimine præferentes ut lactucam. Nostri betæ genera faciunt uernū & autūnale a
temporibus satiuis: quāquā & iunio seratur. Transferuntur autē in planta he quoqꝫ: & ob
limi fimo radices suas locūqꝫ similiter madiū amant. Vsus iis & cum lēte ac faba. Idēqꝫ qui
oleris & p̄cipuus: ut lenitas excitetur acrimonia sinapis. Medici īnocētiorē q̃ olus esse iu-
dicauere. Quā ob rē appositas nō memini: degustare etiā religio ē: utqꝫ ualidis potius ī ci-
bo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso exiliētis. Bulbis species sūma ī latitudine.
ea cōtigit ut ī lactucis: cū cœperint colorē trahere īposito leui pondere. Neqꝫ alii horten-
siorū altitudo maior. In binos pedes aliquādo se pādūt: multū & soli natura cōferente eis.
Et in circelensi agro amplissime p̄ueniunt. Sūt q̃ betas punico malo florēte optime seri exi
stimēt: transferi aūt cū quinqꝫ foliorū esse cœperint. Mira differētia si uera ē: cādidis solui
aluos: modice nigris inhiberi. Et cū brassica corrūpatur ī dolio uini sapor odore betæ foliis
demersis restitui. Olus caulesqꝫ q̃bus nūc prīcipatus hortorū apud græcos ī honore fuisse
nō repio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes: qua ī medēdi loco reddem⁹. Genera eius fa
cit tria. Vnā extētis foliis: caulæ magno. Alterā crispo folio: q̃ apinā uocat. Tertiā minutis

cauilibus lenẽ tenerã minimeq̃ probat. Braſſica toto anno ſeritur quoniã & toto ſecat̃. Vti
liſſime tamẽ ab æquinoctio autũni. Trãſfertur cũ quinq̃ foliorũ ẽ. Cima a prima ſectione
præſtat ꝓximo uere. Hic ẽ quidã ipſorũ cauliũ delicatior teneriorq̃ cauliculus. Apitii lu-
xuria. Et ꝑ eũ Druſo Cæſari blãditus nõ ſine caſtigatiõe Tiberii patris. Poſt Cimã ex eadẽ
braſſica cõtingunt æſtiui autũnaleſq̃ cauliculi: mox hyberni: tierũq̃ cimæ: nullo equæ ge
nere multifero. donec ſua fertilitate cõſumat̃. Tertia circa ſolſtitium ex qua ſi humidior
locus ẽ æſtate ſiccior autũno plantatur. Humor fimuſq̃ ſi defuere: maior ſaporis gratia ẽ
Si abũdauere lætior fertilitas. Fimũ aſininũ maxĩe cõuenit. Eſt hæc quoq̃ res inter opera
ganeæ. Qua propter nõ pigebit uerboſius ꝓſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitu
dĩe. Primũ omniũ ſi in repaſtinato ſeras: dein ſi terrã fugiẽtes cauliculos ſeces: a terraq̃ ꝓ
ceritate luxurioſa attollẽtes ſe exagerando aliã accumules ita: ne clus q̃ cacumen emineat.
Tritianũ hoc genus uocat̃: bis cõputabili ĩpẽdio tedioq̃. Cætera genera cõplura ſunt. Cu
manũ: ſiſſile folio: capite patulũ: aricinũ altitudine nõ excelſis: folio numeroſius q̃ tenuius
Hoc utiliſſimũ exiſtimat̃: quia ſub omnibus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus Põ
peianũ procerius caule ab radice tenui: intra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtioraq̃: ſed
teneritas ĩ dotæ fit. Frigora nõ tollerat. Quibus etiã aluntur brutiani: prægrandes foliis:
caules tenues: ſapore acuti. Sabellico uſq̃ in admirationẽ criſpa ſunt folia: quorũ craſſitu-
do caulẽ ipſum extenuat: ſed dulciſſimi ꝓhibẽtur ex oĩbus. Nuper ſubire lacuturres ex cõ
ualle aricina: ubi quõdam fuit lacus turriſq̃ quæ remanet: capite prægrãdes: folio ĩnumeri
Alii in latitudinẽ toroſi. Nec plus ullis capitis poſt tritianũ: cui pedale aliquando cõſpicit̃.
Et cima nullis ſerior. Cuicunq̃ autẽ generi pruinæ plurimũ ſuauitatis cõferũt. Et niſi obli
quo uulnere defẽdatur medula plurimũ nocet. Semini deſtinati nõ ſecant̃. Eſt etiã ſua gra
tia nõnũquã plãtæ habitu excellẽtibus. Halmyrida uocan: quoniã niſi in maritimis nõ ꝓue
niunt. Nauigatiõe quoq̃ lõgiqua uiridibus adſeruatis. Statĩ deſecta ita ne humũ attingãt
ĩ cados olei quãq̃ ꝓxime ſiccatos obturatoſq̃ ꝯdũtur: oĩ ſpiritu excluſo: Sũt q̃ plantã ĩ trãſ
ferẽdo alga ſubdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digitis capiat̃: celeriores ad ma-
turitatẽ fieri putent. Sunt qui ſemẽ trifolii nitrũq̃ ſimul tritũ aſpergãt foliis. Nitrũ etiam
in coquẽdo uiriditatẽ cuſtodit. Aut apiciana coctura oleo ac ſale priuſq̃ coquãtur macera
tis. ẽ ĩtrr hærbas genus inſerẽdi præciſis germinibus caulis: & ĩ medullã ſemĩe ex aliis addi
to. Hoc & ĩ cucumere ſiluestri. Necnõ olus quoq̃ ſilueſtre ẽ trium foliorũ. Diui Iuli car-
minibus præcipue iocis militaribus celebratum. Alterius quippe uerſibus ex ꝓbauere lap
ſana ſe uixiſſe apud dyrrachium præmiorũ perſimoniã cauillãtes. Eſt autẽ id cina ſilueſtris
Omniũ hortenſiorũ laudatiſſima cura aſparagis. De origĩe eorũ in ſilueſtribus curis abũ-
de dictũ: & quõ eos iuberet Cato in harundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius: aſpara-
go mitius corruda paſſim etiã ĩ mõtibus naſcẽs: refertis ſuperioris germaniæ cãpis: nõ ĩſci-
to Tyberii Cæſaris dicto hærbã id quãdã naſci ſimillimã aſpergo. Nã quod ĩ neſide cãpaniæ
inſula ſponte naſcit̃ longe optimũ exiſtimat̃ hortenſiũ. ſeritur ſpongiis. Eſt eni plurimæ ra
dicis: altiſſimeq̃ germinãt. Viret thirſo primũ emicãte Qui caulẽ educẽs tꝑe ipſo quo faſti
gatus eſt in toros ſtringit̃. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligentius cõprehẽdit Cato. Nouiſ
ſimũ libriq̃ eſt: ut appareat repentinã ac nouitiã uiro curã fuiſſe. Locum ſubigi iubet humi
dum aut craſſum: Sẽipedali undiq̃ ĩteruallo ſeri ne calcet̃. Præterea ad lineã grana bĩa aut
terna paxillo dimitti. Videlicet ſemine tum tãtum ſerebantur. Id fieri ſecundum æquino
ctium uernũ. Stergore ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cum hærbis euellãtur aſparagi.
Prĩo ãno ſtramẽto ab hyeme protegi. Vere aperiri: ſarriri rũcari. Tertio ĩcẽdi uerno. Quo
maturius ĩcenſus ẽ: hoc melis ꝓuenit. Itaq̃ harundinetis maxĩe cõuenit quæ feſtinãt incen
di. Sarriri iubet idem nõ anteq̃ aſparagaſus natus fuerit: ne in ſarriẽdo radices uexẽtur. Ex
eo uelli aſparagũ ab radice. Nam ſi defringatur ſtirpeſcere: & intermori. Velli donec ĩ ſemẽ
eat. Id autem matureſcere ad uer: incendiq̃: ac rurſus cum apparuerint aſparagi ſarriri ac
ſtercorari. Ac poſt annos nouem cum iam uetus ſit: digeri ſunacto ſolo ſtercoratoq̃. Tũ
ſpongiis ſeri ſingulorum pedum interuallo. Quin & oillo fimo nominatim uti quoniam
aliud hærbaſceret: nec quicquã poſtea tẽtatum utilius apparuit: niſi q̃ circa idus februarii
defoſſo ſemine aceruatis paruulis ſcrobibus ſerunt: plurimumq̃ maceratua fimo. Dei ne
xis inter ſe radicibus ſpongias factas poſt æquinoctium autumni diſponunt pedalibus in
teruallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis ſolum quã rauenãtium.

Hortorũ indicauimus corrudã. Hunc intelligimus siluestrẽ asparagũ: quẽ græci orminũ
aut myacanthon uocãt aliis ue noĩbus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atq; defossis
Poterãt uideri dicta omnia quæ in præcio sunt: nisi restaret res maximi quæstus nõ sine pu
dore dicẽda. Certũ est quippe carduos apud carthaginẽ magnã cordubãq; præcipue sester
tia sena milia e paruis: iis reddere: q̃m portenta quoq; terrarum in ganeã uetimus. Etiam ea
quæ refugiũt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duobus modis serũt autũno: planta &
semine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo disponũtur ante idus nouẽbris aut in locis
frigidis circa fauoniũ. Stercorãtur etiã si placet. Latiusq; proueniunt. Ocimum parilibus
odtunc seri ferunt. Quidam & autũno: iubentq; cũ hyeme seratur: aceto semen perfundi.
Eruca quoq; & nasturtium uel æstate uel hyeme facillime nascũtur. Eruca præcipuæ fri-
gorum contẽptrix diuersæ est q̃ lactuca naturæ. Cõcitatrix ueneris. Idcirco iungitur illi fe
re in cibis: ut nimio frigori par feruor ĩmixtus tẽperamẽtũ æquet. Nasturtiũ nomẽ accepit
a nariũ tormẽto: & inde uigoris significatio. prouerbio id uocabulo surpauit ueluti torpo
rem excitantis. In arabia mire amplitudinis dicit̃ gigni. Ruta quoq; seritur fauonio & ab
æquinoctio autũni: odit hyemẽ & humorẽ ac fimũ. Apricis gaudet & siccis: terra quã maxi
me lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & semini miscet: ut careat erucis. Auctoritas etiã pe-
culiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustũ rutatũ populo datũ a Cornelio Cethego in
cõsulatu collega. Q. Flaminii comitiis per actis. Amicitia est ei & cũ fico. in tantũ ut nusq̃
letior proueniat quã sub hac arbore. Seritur & surculo melius in perforatã fabã inditoque
succo nutrit cõprehẽdẽdo surculũ. Seritur & a seipsa. Nãq; in curuato cacumine alicuius
rami attigerit terram statim radicatur. Eadem & in ocimo natura nisi ꝙ difficilius crescit.
Sed durata runcatur nõ sine difficultate prouenĩẽtibus ulceribus: ni munitis manibus id
fiat: oleo ue defensis. Cõciduntur autẽ & eius folia: seruãturq; falsciculis. Ab æquinoctio
uerno seritur apiũ semine paulũ in pila pulsato. Crispius sic putãt fieri: aut si satũ calcetur
cylindro pedibus ue. Propriũ ei ꝙ colorẽ mutat. Honos ipsi in achaia coronare uictores sa
cri certaminis nemeæ. Eodẽ tempore seritur menta planta: uel si nondũ germinat: spõgia
minus hæc humido gaudet æstate uirent. hyeme flauescit. genus eius siluestre mentastrũ
est. Et hoc propagatur ut uitis: uel si inuersi rami serãtur. Mente nomen suauitas odoris
apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaretur. Vnde ueteres nostri nomẽ decli-
nauerũt. Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus. Semel sata diutiua æta-
te durat. Cõgruit pulegio cuius natura in coronariis reflorescẽs sæpius dicta est hæc quo
q; seruantur simili genere: mentam dico pulegiumq; & uepitam. Condimentorum tamen
omniumq; fastidiis ciminum amicissimum. Nascitur in summa tellure uix hærẽs: & in sub
lime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio serendum uere. Alterum eius ge-
nus siluestre: quod rusticum uocant: alii thebaicum: si tritũ ex aqua potetur in dolore sto-
mahi prodest. In carpẽtina nostri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africaq; pal
ma est. Quidam huic ægyptium præferũt. sed præcipuæ olusatrum smire naturæ est. Hip-
poselinum græci uocant: alii smynion. E lachrima caudicis sui nascitur. Seritur & radice.
Succum eius qui colligunt murræ saporem habere dicũt. Auctor est Theophrastus mur-
ra sata natum. Hipposelinum ueteres præceperant in locis incultis lapidosis iuxta maceriã
seri. Nunc & repastinato seritur & a fauonio post æquinoctiũ autũnum. Quippe cũ cappa-
ris quoq; seratur siccis maxime: area in defossu cauata ripisq; undiq; circunstructis lapi-
de: alia: euagatur per agros & cogit solum sterilescere. Florent æstate. Viret usq; ad uer-
giliarum occasum: sabulosis familiarissimum. Vitia eius quod transmaria nascitur diximꝰ
inter peregrinos frutices. Peregrinum & careũ gentis suæ nomine appellatũ culmis princi
pale. In quacunq; terra seri uult ratione eadem qua olusatrũ. Laudatissimum tamen in ca
rina: proximũ phrygia. Ligusticũ siluestre est. In liguriæ suæ mõtibus seritur. Vbiq; suaui-
us satiuum: sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud grecos cunilã bubulã
eo nomine appallat. Cæteri fere cunizamidẽ: cunilaginẽ. Thymbram uero quæ sit cunila.
Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud satureia dicta in cõdimentario genere. Seritur mẽ
se februario: origano æmula. Nusq̃ utrũq; additur: q̃ppe similis effectus: sed cunilæ ægy-
ptium origanũ tantum præfertur. Peregrinum fuit & lapidum. Seritur a fauonio. Dein cũ
fruticauerit: iuxta terrã præciditur. Tunc runcatur: stercoraturq;. Per biennium hæc. Po-
stea in iisdem fruticibus utũtur: si non seuitia hyemis ingrauat: quãdo impatientissimum

est frigorũ. Exit & in cubitalem altitudinẽ foliis laurinis sed mollibus. Vsusq; eius nõ sine lacte. Gytpistrinis: anisum & anetũ culinis & medicis nascũtur. Sagapenũ & ipsum in hortis quidẽ: sed medicinæ tantũ Sũt quædã comitãtia aliorũ satus ut pauper: nãq; cũ brassica seritur. Ac porculaca & eruca cũ lactuca. Papaueris satiui tria genera. Candidũ cuius semen tostũ in secũda mensa cũ melle apud anticos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inherens. Vbi inferiorẽ crustã apio. gytq; ceriali sapore cõdiũt. Alterum genus papeueris nigrũ cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhyan uocãt græci: id nostri erraticũ. Spõte quidẽ: sed maturius cũ hordeo maxime nascitur: erucæ simile: cubitali altitudine: flore ruffo & ptinus deciduo: unde & nomẽ a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris spõte nascẽtis docebimus in medicinæ loco. Fuisse autẽ in honore apud romanos semper inditio est Tarquinius superbus. qui legatis a filio missis decutiẽdo papauera in horto altissima sanguinariũ illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autũni serũtur coriãdrũ: anetũ: atriplex: malue: lapati: cerefoliũ: quod pederoton græci uocãt: & acerrimũ sapore: ignei effectus ac saluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamẽ plãta relata. Quin e diuerso uis est sato semel eo liberare locũ. Quoniã semẽ cadẽs protinus uirer. Vsus eius etiã pro ptimentario in patellis decocto citra intellectũ acrimoniæ. Coquũtur & folia sicut reliquorũ olerũ. Sunt autẽ triũ generũ. Vnũ gracilæ. alterũ rapi foliis simile. tertiũ erucæ. Semẽ optimũ ægyptiũ. Atheniẽses napi appellauerũt: alii tapsii: alii sauriũ Serpylo & silymbrio. mõtes plerũq; scatẽt: sicut thracia. Aut aquæ deferũt ex iis auulsos ramos: serũ tq;. Itẽ sicyone ex suis montibus: & athenis & hymeto. Simili modo & sisimbriũ serunt. Lætissimum nascitur in puteorum parietibus & circa piscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. Ca. VIII.

r Eliqua sunt ferulacei generis ceu fœniculũ anguibus (ut diximus) gratissimũ: ad condienda plurima cũ inaruerit. Eiq; per quam similis tapsia: de qua diximus inter externos frutices. Deinde utilissima funibus canabis seritur a fauonio. Quo densior est eo tenerior. Semẽ eius cũ est maturũ ab æquinoctio autũni defringit: & sole aut uẽto aut fumo siccat. Ipsa canabis uellit post uindemiã: ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabãdica: plagarũ præcipue usibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici proximũ aut medullæ. Laudatissimũ est a medio: quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Quod ad proceritatẽ quidẽ attinet: rosea: agri sabini arborũ altitudinẽ æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hãc uocãt: corymbosq; quos condiunt.

De morbis hortorum: & remedia circa formicas & erucas & culices. Ca. IX.

m Orbos hortẽsia quoq; sentiũt: sicut reliqua terræ sata. Nãq; & ocimũ se necat: degeneratq; rite in serpilũ: & sisimbriũ in calaminthã. Et ex semine brassicæ ueteris rapæ fiũt. Atq; inuicẽ enecat cyminũ ab uno dorso nisi repurget. Est aũt unicaule: radice bulbo simili: nõ nisi in solo gracili nascẽs. Alias puatim cymini morbus scabies. Et ocimũ sub canis ortu pallescit. Oĩa uero accessu mulieris mẽstrualis flauescũt. Bestiolaq; quoq; genera inascũtur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Itẽ latucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero puatim aĩalia: quæ facilime stercore in ecto capiũtur: cõdẽtia in id se. Ferro quoq; nõ expedire dicãgi rutã cunilã mẽtã ocimũ auctor est Sabinus. Tyro in libro cepuricon. quẽ Mœcenati dicauit. Itẽ cõtra formicas nõ minimũ hortorũ exitiũ: si nõ sint rigui: remediũ mõstrauit. Limo marino aut cinere obturatis earũ foraminib⁹. Sed efficacissime heliotropio hærba necatur. Quidã & aquã diluto latere crudo inimicã eis putãt. Naporũ medicine sunt: silicas una seri: sicut olerũ cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iã nate sint: remediũ absinthii succus decocti inspersus sedi quã anagorũ uocãt. Gen⁹ hoc hærbe diximus. Semẽ olerũ si succo eius madefactũ serãt olera nulli animaliũ ob noxia futura tradũt. In totũ uero nec erucas si palo iponatur in hortis ossa capitis ex eqno genere fœmine dũtaxat. Auersus erucas & canorũ fluuitialem in medio horto suspẽsum auxiliari narrãt. Sũt q sanguineis uirgis tangãt: ea quæ nolunt his obnoxia esse. Infestãt & culices hortos riguos pcipuæ si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accẽso fugãtur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & qbus salsæ aquæ prosint. Ca. X.

Am quod ad permutationē ſeminū attinet:qu buſdam ex iis firmitas maior eſt:ut
n coriādro:betæ:porro:naſturſio:ſinapi:erucæ cunilæ:& fere acribus. Infirmiora aūt
ſunt atriplici:ocimo cucurbitæ:cucumi:& æſtiua oīa:hybernis magis durēt: mini-
me autē gētiū.ſed ex iis quæ ſunt fortiſſima nullū ultra quadrimatū utile eſt dūtaxat ſerē-
do.Cunilis & ultra tēpeſtiua ſunt.Peculiaris medicina raphano:betæ:rutæ:cunilæ: in ſal-
ſis aquis quæ plurimū ſuauitati & fertilitati cōferūt:cætaris dulciū aquarū riguparoſunt.
Vtiliſſime ex iis aquæ frigidiſſimæ:& quæ potu ſuauiſſimæ. Minus utilis eſt ſtagno & ꝗs
ſilices inducūt:quoniā hærbarū ſemina inuehūt.Præcipue tñ hymbres alunt.Nā & beſtio-
læ innaſcentes necantur. Ratio rigandorum hortorum:& quæ tranſlata meliora fiat:
& de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus. Ca. XI.

Is horæ rigādi matutina atqꝫ ueſpera:ne inferueſcat aqua ſole.Ocimo tantū & me-
h ridiana etiā. Satū celerrime erūpere putant inter initia feruēti aqua aſperſum. Oīa
autē tranſlata meliora grādioraqꝫ fiunt:maxime porri napiqꝫ.In tranſlatione & me
dicina eſt:deſinūtqꝫ ſentire iniurias:ut getium:porrū:raphani:apiū:lactucæ:rapa:cucumis
Oīa autē ſilueſtria fere ſunt:& foliis minora & caulibus:ſucco acriora:ſicut cunila:origa-
num:ruta.ſolū modo ex oībus lapatū ſilueſtre melius.Hoc inſatiuū rumex uocatur naſci-
turqꝫ fortiſſimū.Tradit̄ ſemel ſatū durare.nec unꝗ̄ uitiari terra maxime iuxta aquā. Vſus
eius cū ptiſana tantū in cibis leuiorē gratiorēqꝫ ſaporē præſtat.Silueſtre ad multa medica
menta utile eſt.Adeoqꝫ nihil amiſit cura ut carmine quoqꝫ comprehēſum repperer im fimi
ſingulis cauatis:ſi porri erucæi:lactucæ:apii:intubi:naſturtii : ſemina incluſa ſerātur: mire
ꝓuenire.Quæ ſunt ſilueſtria eadē in ſatiuis ſicciora intelligūtur & acutiora.Nāqꝫ & ſucco
rum ſaparūqꝫ dicēda differētia eſt:uel maior in iis ꝗ̄ pomis.Sūt autem acres cunilæ:origa-
ni:naſturtii:ſinapis.Amari ab ſinthii:centaureæ.Aquatiles cucumeris:cucubitæ: lactucæ.
Acuti tantū cunilæ.Acuti & odorati apii:aneti:fœniculi:Salſus tantū e ſaporibus.non na
ſcitur:aliquādo extra inſidit pulueris modo:& circulis tantū aquæ ut ītelligatur uana ceu
plerūqꝫ uite perſuaſio.Panax piperis ſaporē reddit:magis etiā ſiliquaſtrū:ob id piperitidis
noīe accepto.Libanotis odorē turis:murra:mirrhæ.De panacæ abūde dictū eſt. Libanotis
locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur.Radicē habet oluſatri:nihil a thure differētem.
Vſus eius poſt annū ſtomacho ſaluberrimus.Quidā eam noīe alio roſmarinū appellāt. Et
ſmyrniū olus ſeritur iiſdē locis.Murraqꝫ radice recipit.Eadē & ſiliquaſtro ſaxio.Reliqua a
cæteris& odore & ſapore differūt:ut anetū. Tantaqꝫ eſt diuerſitas atqꝫ uis: ut nō ſolū ali-
ud alio mutetur:ſed etiā in totū auferatur.Apio eximi in coctis auſoniis aceto: in eodē cel
lario in ſacci . odorē uino grauē.Et hactenus hortēſia dicta ſint ciborū gratia dūtaxat. Ma
ximum quidē opus in iiſdē naturæ reſtat: qm̄ prouētus tantū adhuc ſūmaſqꝫ quaſdam tra
ctauimus.Vera autē cuiuſqꝫ natura nō niſi medico effectu prænoſci poteſt opus ingēs oc
cultūqꝫ diuinitatis:& quo nullū reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus cōtexeremus.
iu ta fecit ratio cū ad alios medēdi deſideria pertinerēt.lōgis utriuſqꝫ dilationibus futuris
ſi miſcuiſſemus.Nunc ſuis quæqꝫ partibus cōſtabunt poterūt a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE.LIBER. XX.

PROEMIVM.

AXIMVM hinc opus naturæ ordiemur & cibos ſuos homini narrabi-
mus:faterique cogemus ignota eſſe per quæ uiuat.Nemo id paruum ac mo
m dicum exiſtimauerit nominum uilitate deceptus.Pax ſecum in iis aut bel-
lum naturæ dicetur:odia amicitiæqꝫ rerum ſurdarū ac ſenſu carentium.Et
quo magis miremur omnia ea hominum cauſa quod græci ſimpathiam ap
pellauere.quibus cuncta cōſtant:ignes aquis reſtinguētibus:quā ſole deuo
rante:luna pariēte altero alterius iniuria deficiāte ſydere.Atqꝫ ut a ſublimioribus receda-
mus:ferrū ad ſe trahēte magnete lapide:& allio rurſus abigēte a ſeſe. Adamātē opū gaudi
um infragilē omni cætera ui & inuictū ſanguine hircino rūpente:Quæqꝫ alia in ſuis dice-
mus locis paria uel maiora mira. Tantum uenia ſit a minimis: ſed a ſalutaribus ordiemur.
Primūqꝫ ab hortēſibus. De cucumere ſilueſtri & elaterio. Ca. I.
c Vcumim ſilueſtrē eſſe diximus multo īfra magnitudinem ſatiui.Ex eo fit medica

mentũ quod uocat̃ elateriũ ſucco expreſſo e ſemine. Cuius cauſa niſi matur us incidatur:
ſemen exilit oculorũ etiã piculo. Seruatur autẽ decerptus una nocte. Poſtero die inciditur
harũdine. Semen quoqꝫ cinere conſpergitur ad cohercendã ſucci abundantiã. Qui expreſ
ſus ſuſcipitur aqua celeſti: atqꝫ ſubſidet. Deinde in ſole cogitur in paſtillos ad magnos
mortaliũ uſus. Obſcuritates & uitia oculorũ ſana.: genarũqꝫ ulcera. Tradũt hoc ſucco ta-
ctis radicibus uitiũ nõ attingi uuas ab auibus. Radix autẽ ex aceto cocta podagris illinit̃.
ſuccoqꝫ dentiũ dolori medet̃. arida cũ reſina impetiginẽ & ſcabiẽ quã pſora & lichenas uo/
cant. Parotidas & panos ſanat. Et cicatricibus colorẽ reddit. & foliorũ ſuccus auribus ſur
dis cũ aceto inſtillatur. Elateriũ tempeſtiuũ eſt autũno. Nec ullũ ex medicamẽtis longiore
æuo durat. Incipit a trimatu. ſi quis recentiore uti uellit: paſtillos in nouo fictili igne lẽto
in aceto domet. Idqꝫ melius quo uetuſtius erit. Quẽ iam ducẽtis annis ſeruatũ eſſe auctor
eſt Theophraſtus. & uſqꝫ ab quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim
ueri experimentum eſt: ſi ad motum priuſq̃ extinguat ſintillare ſurſnm ac deorſum co/
gat. Pallidum ac leue hærbaceo: ac ſcabro melius. ac leniter amarũ. Putãt conceptus ad al-
ligato ſemine adiuuari: ſi terram non attigerit. Partus uero ſi in arietis lana alligatũ inſciẽ
tis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipſam. Cucumĩ
qui magnificant naſci præcipuũ in arabia:: mox cineris: alii in archadia tradũt ſimilẽ helio-
tropo: Cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglãdis ſemen. Eſſe autẽ
ad ſpeciẽ ſcorpionis cauda reflexa: ſed candida. Aliqui etiã ab eo ſcorpionũ cucumim uo-
cant: efficaciſſimum cõtra ſcorpionum ictus: & ſemine & elaterio. & ad purgandum uterũ
aluoſqꝫ. Modus portõne uirium ab dimidio obolo ad ſolitum. Copioſius necat. Sic & con
tr phthiriaſin bibitur. & hydropiſes illitum. Anginas & arterias cum melle & oleo uetere
ſanat.

De anguino cucumere ſiue erratico: & de ſatiuo: & de pepone. Ca. II.

m Vlti hunc eſſe apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus arbitrantur. Quo
decocto ſperſa mures de eius medicina nõ attingunt. Idem podagris cum articulo
rum morbis decoctum in aceto i linũt præſentaneo remedio. Lumborum uero do
lori ſemine ſole ſiccato dein trito. xxx. denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat
& humores ſubitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium: ſed grauidis abor-
tum facit. ſuſpirioſis prodeſt. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & macu-
las e facie tollit in ſole illitum. Multi eadem omnia ſatiuis attribuunt. Magnum etiam in
eis momẽti. Nãqꝫ & eorũ ſemẽ q̃tũ tres digyti apprehẽderint cũ cumino triũ potũqꝫ in ui-
no tuſſiẽtib⁹ auxiliat̃. Sed & phreneticis in lacte mulieris: & de ſinthericis acetabili mẽſura.
Purulenta aũt expuẽtibus cũ cumino pari põdere. Et iocineris uitiis in aqua mulſa. Vrinã
mouet ex uino dulci. & in renũ dolore clyſteribus ſimul cum cumino ĩfunditur. Pepones
refrigerant maxime in cibo: & emolliũt aluũ. Caro eorũ epiphoris oculorum aut dolorib⁹
imponitur. Radix ſanat ulcera concreta in modum faui quem cæreon uocant. Eadem con
tra uomitiones ſiccatur in farina tuſa. Datur quattuor obolis in qua mulſa: ita ut qui bibe
rit quingentos poſtea paſſus ambulet. Hæc farina & in ſmegmata adiicitur. Cortex quoqꝫ
uomitionem mouet: faciẽ purgat. Hoc & folia cuiuſcũqꝫ ſatiui illita. Eadẽ cum melle epi-
mictidas ſanãt. Cũ uino canis morſus. Itẽ multipedẽ: ipa græci uocãt: oblõgam: piloſis pedi
bus: pecori præcipue nociuã. Morſum tumor inſequitur & putreſcit locus ipſe. Cucumis
odore defectũ animi. Coctos deraſo cortice ex oleo aceto & melle iucũdiores eẽ certũ eſt.

De cucurbita ſilueſtri & rapo. Ca. III.

c Vcurbita ſilueſtris quoqꝫ inuenit̃ ſomphos a grecis appellata inanis: unde & nomẽ
digytali craſſitudine: nõ niſi ſaxoſis naſcens. Huius cõmãducatæ ſuccus ſtomacho
ad modum prodeſt. Colocinthis uocatur alia: ipſa plena: ſed minor q̃ ſatiua. Vtilior
pallida: quado eius ſunt medicinæ: herbacea arefacta per ſe inanit aluũ: inſuſa quoqꝫ cly/
ſteribus inteſtinorũ oĩum uitiis medet̃ & renũ: & lũborum: & paraliſi ciecto ſemine. Aqua
mulſa in ea coquit̃ ad dimidias: ſic tuſſiẽti infunditur obolis quattuor. Prodeſt & ſtoma/
cho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo uero regio utiliter ſemina
eius inſumuntur & protinus aqua mulſa. Carnes eius cum abſinthio & ſale dentium dolo
rem tollũt. Succus uero cũ aceto calefactus mobiles ſiſtit. Itẽ ſpinæ & lũborũ ac coxarum
dolores: cũ oleo ſi infricet̃. Præterea mirũ dictu. Semina eius ſi fuerint pari numero adali-
gata febribus ſanare dicuntur: quas græci perihodicas uocant. Satiue quoqꝫ raſæ ſuccus

tepefactus auribus medet᷑. Caro eius ĩterior sine semine clauis dedũ & suppurationibus:
quæ græci uocãt apostemata. Decoctæ auté uniuersæ succus dentiũ motus stabilit. Dolo-
res inhibet. Vinũ cũ ea feruefactũ oculorũ etiã ĩpetus. Folia eius etiá cũ recétibus cupressi
cõtusa & ĩposita. Ipsa quoq; tosta in argila ac trita cũ adipe anxeris uulneribus medet ur.
Nec nõ ramétis corticis recétes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantũ
Et ignes sacros de strigmẽtis uelis ĩpositis uel seminib⁹. Succus ex strigmẽtis illitus cũ ro-
saceo & aceto febriũ ardores refrigerat. Aridæ cinis ĩpositus mire cõbusta sanat. Chrysip-
pus medicus dãnabat eas in cibis. Sed oĩum cõsensu stomacho utilissime iudicant᷑: & ĩtera
neorũq; uesca: ũq; exulcerationib⁹. Est & rapo uis medica. perniões ferués ĩpositũ sanat. itẽ
frigus pellit e pedib⁹ aqua decoctus. Et ius fernés podagris etiã frigidis medet᷑. & crudũ tu
sum cum sale cuicũq; uitio pedũ. Semẽ illitũ & potũ in uino cõtra serpentes & toxica salu
tare esse prodit᷑. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum
eũ abdicauit in cibis ꝓpter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiã uenere stimu
lari ab eo professus. Item Dionysius. Magisq; si eruca cõdiretur. Tosta quoq; articulorum
dolori cũ adipe ꝓdest. Siluestre rapũ in aruis maxime nascit᷑: fruticosum: semine cãdido:
duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicandã cutẽ in facie totoq; corpore utunt᷑ mixta uri
na pari mensura. Ná (ut supra diximus) erui: hordei & tritici & lupini radix ad oĩa inutilis.

De naporũ differentiis: & raphano siluestri: & raphano satiuo: & pastinaca. Ca. IIII.

n Aporũ duas differẽtias & in medicina græci seruãt. Angulosis foliorũ caulib⁹ flo-
rétes: & quod bunion uocãt: purgationibus fœminarũ & uesicæ. & urinæ utile de-
coctũ potũ ex aqua mulsa: uel succi drachma. Semẽ dysentericis tostũ tritũ in aqua
calida e cyathis quattuor. Sed urinã inhibet: si nõ lini semen una bibat᷑. alterũ genus bunia
da appellant: & raphano & rapo simile. Semiuis præclari contra uenena: ob id & antidotis
utũtur illo. Raphanũ & siluestre esse diximus. Laudatissimũ in archadia: q̃q̃ & alibi nascit᷑:
utilior urinæ dũtaxat eiiciẽdæ. Cætero bilẽ detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea-
q; circa eos dicta sunt stomachũ purgãt. pituitã extenuãt: urinã cõcitãt. Est æstiuosus in ita
lia & armoratiã uocãt satiuã. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cõminuũt &
eiciunt calculos. Idẽ in posca decocti cõtra serpẽtiũ morsus illinũtur. Ad tussim etiã mane
ieiunis raphanus ꝓdest cũ melle. Semẽ eorũ tostũ ipsũq; cõmãducatũ ad lagarapomõ. In aq̃
foliis eius decoctis bibere uel succũ ipsius cyathis binis. Cõtra phlegmoni ipsos illinere tu
sos utile. Inchoantibus uero recẽtẽ corticẽ cũ melle. Veternosis aũt q̃ acerrimos mandare.
Semẽq; tostũ dein cõtritũ cũ melle suspiriosis. idẽ & cõtra uenena ꝓsunt. Ceterũ cerastis
scorpionibus aduersat᷑: uel ipso semine infectis manibus impune tractabilibus. imposito ra
phano scorpionibus moriũtur. Salutares & cõtra fungorũ aut hystriomine uenena æque
ut nicãder tradit. Et cõtra uiscũ quoq; dari Appolodori duo iubẽt scyllætis & tarentinus.
Scylleus semeu ex aqua tritũ: tarentinus succũ Lyenẽ itẽ extenuat. Iocineri prosunt: & lũ
borũ doloribus. Hidropicis quoq; ex aceto aut sinapi sumpti & lethargicis. Praxagoras &
iliosis dãdos censet. Plistonices & colicis. Intestinorũ ulcera sanãt at purulẽta ꝑcordiorum
si cũ melle edant᷑. Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malũt. Sic & fœminas purgari.
Ex aceto & melle sumpti intestinorũ aĩalia detrahũt. Ire ad tertias decocto eorũ poto cũ
uino entherocleis prosunt. Sanguinẽ quoq; inutilem sic extrahunt. Medius ad hæc & san
guinẽ excreãtibus coctos dari iubet. & puerpis ad lactis copiã augẽdã. Hippocrates capil-
los mulierũ defluos fricari raphanis: & sup umbilicũ ĩponi cõtra tormẽta uuluæ. Reducũt
& cicatricẽ ad colorẽ. Semẽ quoq; ex aqua ĩpositũ sistit ulcera: quæ phagedenas uocãt. de
mocritus uenerẽ hoc cibo stimulari putat. Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderunt.
Folia quæ in oblõgis tantũ nascũtur excitare oculorũ aciẽ dicũtur. Vbi uero acrior rapha
ni medicina admota sit. hysopũ dari ꝓtinus imperãt. hæc anthipathia est. & auriũ grauitati
succũ raphani instillãt. Ná uomituris summo cibo esse eos utilissimũ est. Pastinacæ simile hi-
biscũ: quod molochẽ agriã uocãt: & aliqui plistolochiã. Vlceribus chartilagini ossibus fra-
ctis medet᷑. Folia eius ex aqua pota aluum soluũt: serpẽtes abigũt. Apũ: uesparum: crabro-
nũ: ictibus illita medent᷑. radicẽ eius ante solis ortũ erutã inuolnũt lana coloris quẽ nati-
uum uocãt. Præterea ouis quæ fœminã peperit. Strumisq; uel suppuratis alligãt. Quidã
ad hunc usum auro effodiendã cẽsent. Cauendũq; ne terrã attingat. Celsus podagris quæ
sine tumore sunt radicem eius in uino decoctam imponi iubet.

De staphylino siue pastinaca & gigidio & sisere & sesili & inula & de cepe siluestri. Ca. V.

Lterũ genus est staphylinos: quod pastinacã erraticã uocãt. Eius semẽ cõtritũ & in
a uino potũ tumentẽ: aluũ & suffocationes mulierũ doloresq; lenit: in tantũ ut uul
uas corrigat. Illitũ quoq; passionibus uẽtris earũ prodest. Viris uero prodest cũ pa
nis portione æqua tritũ. Ex uino potũ cõtra uẽtris dolores: Pellit & urinã: & phagedenas
ulcerũ sistit recẽs cũ melle impositũ. uel aridæ farinæ inspersam radicẽ eius. Dieuces cõtra
iocineris ac lyenis: iliũ: lũborũ: & renũ uitia ex aqua mulsa dari iubet. Cleophantus & dysẽ
tericis ueteribus. Philiston in lacte coquit: & ad strangurią̃ dat radicis uncias quartuor. Ex
aqua hydropicis: similiter & opistotonicis: & pleureticis: & comitialib⁹. Habẽtes eã feriri a
serpẽtibus negãtur. Aut qui ante gustauerint non lædi. Percussis ĩponit̃ cũ axungia. Folia
cõtra cruditates mãduntur. Orpheus amatoriũ inesse staphylino dixit: fortassis quoniã ue
nerẽ stimulari hoc cibo certũ est. Ideo cõceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua
& satiua pollet. efficacior tamẽ siluestris magisq; impetrosis nata. Semẽ satiuæ quoq; con-
tra scorpionũ ictus ex uino aut posca salutare est. Radice eius circũscalpi dentes dolore li-
berantur. Syria in hortis operosissima. Inde quoq; est ꝓuerbiũ græcis. Multa syrorũ olera
Simillimã staphylino herbã serit: quã alii gigidion uocant: tenuius tñ & amarius: eiusdẽq;
effectus est. Coctũ crudũq; stomachi magna utilitate. Siccat enĩ ex alto oẽs humores eius
Siser araticũ satiuo simile est & effectu. Stomachũ excitat. Fastigiũ austergit. Ex aceto le-
serpitiato sumptũ: aut ex pipere & mulso: uel ex garo urinã ciet (ut Opinion credit) & ue
nerẽ. In eadẽ sentẽtia est Diocles. Præterea cordi cõuenire coualescẽtiũ. Aut post multas
uomitiões per quã utile. Heraclides cõtra argẽtũ uiuũ dedit. Et ueneri subinde offensan-
tem ægrisq; se recolligẽtibus. hũc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit: qm̃ nemo tres
siseres edendo cõtinuaret. Essẽ tñ utile cõualascẽtibus & ad uitã trãseuntibus. satiui priua
tim succus cũ lacte caprino potus sistit aluũ. Et qm̃ plerosq; similitudo nominũ grecorum
cõfundit: cõteximus & de sesili. sed hoc est uulgaris noticiæ. Optimũ masiliense. Lato enĩ
grano & fuluo est: secũdũ æthiopicũ nigrius. Creticũ odoratissimũ omniũ. Radix iucũdi
odoris est. semen eius esse & uultures dicũtur. Prodest homini ad tussim ueterẽ. Rupta:
cõuulsa: & in uino albo potũ. Itẽ opistothonicis: & iocinerũ uitiis & torminibus: & strangu
riæ: duarũ aut triũ ligularũ mensura: sunt folia utilia: ut quæ partus adiuuẽt etiã quadru
pedũ: Hoc maxime pasci dicũtur ceruæ perituræ. Illinit̃ & igni sacro. Multũ in sũmo cibo
cõcoctionibus cõfert uel folio uel semine. Quadrupedũ quoq; aluũ sistit: siue tritũ potui
infusum: siue mandendo cõmãducatũ e sale. Boum morbis medetur: uel si cõtritũ infundi
tur. Inula quoq; a ieiunis cõmanducata dentes confirmat. Si ut eructa est terrã non attin-
git. Condita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit. Siccata autem in
umbra farina tusa & conuulsis & inflationibus & arteriis medetur. Venatorũ morsus abi-
git. Folia ex uino lumborũ dolori illinuntur. Cepæ siluestres nõ satiue olfatu ipso & dela
chrimationi & caligini medẽtur. Magis uero succi inunctione. Sõnum etiam facere tradũ
tur. & ulcera oris sanare cõmanducate cũ pane. & canis morsus uirides ex aceto illitæ aut
siccæ cũ melle & uino: ita ut post diẽ tertiũ soluãtur. sic & tritæ sonãt. Totã in cinerẽ epi-
phoris multi imposuere cũ farina hordeacea. Et genitaliũ ulceribus. succo & sicatrices ocu
lorum & albugines & argemas inunxere: & serpẽtium morsus & oĩa ulcera cũ melle. Item
auricularum cum lacte mulierũ. & in iisdem sonitũ ac grauitatẽ emendãtes cum adipe an-
serino aut cum melle stillauere: Et ex aqua bibendũ dederunt repente obmutescentibus.
In dolore quoq; ad dẽtes colluẽdos instillauere: & plagis bestiarum omniũ priuatim scor-
pionum. Alopecias fricuere & psoras tuscis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere.
Et contra lũbornm dolores. Purgamẽta quoq; earum cremata in cinerem illinẽnes ex ace-
to serpentiũ morsibus. In ipsas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira di
uersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & cõcoctioni. Inflationẽq; & sitim facere dixerũt.
Asclepiadis schola ad ualidũ quoq; colorẽ profici in cibo. & si succũ ieiunii quottidie dant
firmitatẽ ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrẽ mollire
Hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis succum cũ succo fœniculi cõtra incipientes
hydropises mire proficere. Item contra anginas rutæ & melle. Excitari iisdem lethargicos
Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaq; uermiculis non infestari auctor est.

De porro fectiuo & capitato: & de allio. Ca. VI.

Orro ſectiuo profluuia ſanguinis ſiſti in uarribus contrito eo obturatis: uel gallæ
p mixto: aut mentæ. Item ex abortu ꝓfluuia poto ſucco cũ lacte mulierũ. Tuſſi etiã
ueteri: ac pectoris & pulmonis etiã uitiis medetur. illitis foliis ſanãtur ambuſtæ epi
nyctides: ita uocat: ulcus aciẽ hebetãs: & in angulo oculi ꝑpetim humor emanans. Quidam
eodem noĩe appellãt puſtulas liuẽtes: ac noctibus inq̃etãtes. Et alia ulcera cum melle trito
Vel beſtiarũ morſus ex aceto. Itẽ ſerpẽtiũ aliorũ uitia cũ felle caprino uel pari mẽſura mul
ſi. Stridores cũ lacte mulieris. Capitis dolores. ſi in nares fundat̃ dormituris ue in aurẽ du
obus ſucci coclearibus: uno mellis. Succus & ad ſerpẽtiũ ſcorpionũq; ictus in potum bibit̃
cũ mero: & ad lũborũ dolores cũ uino hemyna potus. Sanguinẽ uero excreãtibus & phthi
ſcis diſtillationibus lõgis uel ſuccis: uel ex ipſo cibo prodeſt. Ita morbo regio uel hydro/
picis. Et ad renũ dolores cũ ptiſanæ ſucco acceptabuli menſura. Idem modus cũ melle uuſ
uas purgat. Totus uero edit̃ & cõtra fungorũ uenena. Imponit̃ & uulneribus Venerẽ ſti
mulat. Sitim ſedat. Ebrietates diſcurrit. Sed oculorũ aciẽ hebetare tradit̃. inflationẽ quoq;
facere: quæ tñ ſtomacho nõ noceat: uẽtrẽq; molliat. Voci ſplẽdorẽ affert. Capitato maior
eſt ad eadẽ effectus. Sanguinẽ reiicietibus ſuccus cũ caule aut thuris farina uelacatia dat̃
Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet. Vuluaſq; cõtractas apiri putat. Fœcũditatem
etiã fœminarũ hoc cibo augeri. Cõtritum ex melle ulcera purgare. Tuſſi & diſtillatione
thoracis. Pulmonis & artheriæ ſanat uitia datũ in ſorbitione ptiſanæ. Vel crudũ præter cs
pita ſine pane ita ut alternis diebus ſũmatur. uel ſi purulẽta excreãtur. Sic & uoci uel ue-
neri ſõnoq; multũ cõfert. Capita bis aqua mutata cocta aluũ ſiſtũt: & inflationes ueteres-
Cortex decoctus illituſq; inficit canos. Allio magna uis: magnæ etiã utilitates cõtra aqua
rũ & quorũlibet locorũ mutationes ſerpẽtes abigit & ſcorpiones odore. atq; ut aliqui tra
didere ad beſtiarũ oĩum ictibus medet̃. Potu uel cibo uel illitu priuati cõtra hemorrhoi-
das ꝓdeſt. Cũ uino reddit uomitũ. At nẽ cõtra araneorũ aut mnriũ uenenatũ morſum na
iere miremur: aconitũ quoe alio noĩe pardaliãches uocat̃ depellit. Itẽ hyoſcyamũ cõtra ca
nis morſus. Inq; uulnera cũ melle ĩponit̃. Ad ſerpẽtiũ q̃dẽ ictus potũ cũ reſtibus ſuis. Effi-
caciſſime ex oleo illinit̃. Attritiſq; corporũ partibꝰ. uel ſi ueſica intumuerit. Quin & ſuffi-
tu eo ſecũdos partus euocari exiſtimauit Hippocrates: cinere eorũ cũ oleo capitis ulcera
manantia ſanitati reſtituẽs. Suſpirioſis coctum aliqui crudũ id dedere. Diocles hydropicis
cũ cẽtaurea aut in fico duplici ad euacuãdã aluũ. Quod efficatius ꝑſtat uiridi cũ coriãdro
in mero potũ. Suſpirioſis aliqui & tritũ in lacte dederũt. Praxagoras & cõtra morbũ regiũ
uino uiſcuit. Et cõtra ileũ in oleo & pulte ſic illinẽs. Strumis quoq;. Antiqui & inſaniãtibꝰ
dabant crudũ. Diocles phreneticis elixũ Cõtra anginas tritũ ĩponi & gargarizare prodeſt
Dẽtiũ dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis ĩminuit. Vel ſi decocta aqua colluantur: adda
turq; ipſum in caua dentiũ. Auribus etiã inſtillatus ſuccus cũ adipe anſerino. Phthiriaſes
& purrigines potũ. Tuſum itẽ cũ aceto & nitro. Cõpeſcit diſtillationes cũ lacte coctũ uel
tritũ permixtũue caſeo molli. Quo genere & raucitatẽ extenuat. Vel phthiſĩn in fabæ ſor-
bitione. in totũ autẽ coctũ utilius eſt crudo: elixũq; toſto. ſic & uoci cõfert. Tineas & reli
qua aĩalia interaneorũ pellit in aceto mulſo coctũ. Tenaſmo in pulte medet̃. Temporum
doloribus illitũ elixũ & puſtulis coctũ cũ melle deinde tritũ. Tuſſi cũ adipe uetũſto deco
ctum uel cũ lacte: aut ſi ſanguis etiã execretur: uel purulenta ſint. Et pituitæ ſub pruna co
ctum potum & cũ mellis pari modo ſumptũ. Cõuulſis & rupɔis cũ ſale & oleo. Nã cũ adi/
pe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cũ ſulphure & reſina etiam harundines
cum pice. Lepras: lichenas: lentigenes exulcerat: ſanatq; cum origano: uel cinis eius ex eleo
& garo illitus. ſic & ſacros ignes. Sugillata aut liuẽtia ad co orẽ reducit. Cõbuſtũ ex melle
credũt & comitialẽ morbũ ſanare: ſi quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoq;
excutere potum caput unũ cum laſer itii obolo. In uino auſtero tuſſi: & alio modo acce/
ptum. Suppurationes quãtaſlibet ſanat: fractæ in coctũ fabæ atq; in cibo ſumptũ donec ſa-
nitatem reſtituat. Facit & ſõnos atq; in totũ rubicundiora corpora. Venerẽ quoq; ſtimu/
lat cum coriandro uiridi tritũ potũq; e mero. Vitia eius ſunt ꝙ oculos hebetat: inflationes
facit: ſtomachum ledit copioſius ſumptũ. ſitim gignit. Cæterum contra pituitam & galli-
næ & gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; nõ torqueri
tradunt ſi eo trito natura tangatur.

De lactuca ſiluatica ſiue caprina: & eſopo: & iſati: & lactuca ſilueſtri. Ca. VII.

I Actucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius quã caprinam uocant. Qua piſces
in mare deiecta protinus necantur qui ſunt in proximo. Huius lac expiſſatum mox
in aceto pondere obolorum duum adiecto aquæ uno cyato hydropicis datur Cau
læ & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanantur. Eadẽ trita ex aceto colluta matutinis
bis e mẽſe dolorẽ dẽtiũ prohibet. Alterũ eſt genus quod græti eſopon uocãt. Huius folia
trita & cum polenta illita ulceribus medentur. hæc in aruis naſcitur. Tertium genus eſt in
ſiluis naſcens iſatin uocant. huius folia trita cum polenta uulneribus proſunt. Quarto infe
ctores lanarũ utuntur: quod ſiluaticum uocant. Simile erat lapato foliis niſi q plura habet
& nigriora. Sanguinẽ ſiſtit. Phagedenas & putreſcenta ulcera quæ ſerpunt ſanat. Item tu-
mores ante ſuppurationẽ. Contra ignẽ ſacrum radice uel foliis prodeſt uel ad lienes pota.
hæc propria ſingulis. Cõmunia autem ſponte naſcentibus: candor caulis: interdum cubita
li longitudine: tyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentẽ ſunt qui hie
raciã uocent: quoniã accipitres ſcalpendo eã: ſuccoq; oculos ungendo obſcuritatem cũ ſen
ſere diſcutiant. Succus oĩbus candidus: uitibus quoq; papaueri ſimilis Carpitur per men-
ſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia
cum lacte mulierum: arcet nubeculas: cicatrices aduſtioneſq; omnes præcipue calligines.
Imponitur etiam oculis in lana contra epiphorras. Item ſuccus aluum purgat in poſca po-
tus ad duos obolos. Serpẽtiũ ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta thyrſuſq; triti ex
aceto bibũtur. Vulneri illinuntur maxime contra ſcorpionũ ictus. Verũ contra longia cõ-
mixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis reſiſtunt: exceptis quæ ſtrangulando necãt: aut
iis quæ ueſice nacent: item pſymithio excepto. imponuntur & uẽtri ex melle atq; aceto ad
detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Cratenas eum & hydropicis o-
bolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus
efficaci. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt. Sõnum faciendi: ueneremq; inhibẽ
di: æſtum refrigerandi: ſtomachum purgandi: ſanguiuem augendi. Nunc non pauce reſtãt
quoniam & inflationes diſcutiunt: ructuſq; lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Crudi-
tatem ipſe nequaquã faciunt: nec nulla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhibetq;.
Eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluũ copioſiores ſoluunt. Modicæ ſiſtũt. Lẽ
ticiam pituite digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: ſenſum purgant. Stomachos diſſolu-
tos utiliſſime adiuuant. Vrine nſus adiuuãt: & oxyporoboli aſperitatem addito dulci acre
mentum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllite aut uino abſinthite. Si & tuſſis ſẽ
tiatur hyſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico: & ad duriciam præcordio
rum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores: & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſen
tericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus prius q̃ puſtulæ fiant cũ ſalæ illitæ. Vl-
cera etiam quæ ſerpunt coercenr initio cum aſſo nitro. Mox in uino tritæ. igni ſacro illinũ
tur. Conuulſa & luxata caulibus tritis cõ polenta & aqua frigida leniunt. Eruptiones pa-
pularum ex uino & polenta. In colera qnoq; coctas patellis dederunt Ad quod utiliſſime
q̃ maxime caule ſed amaræ. Quidam lacte infundũt. Deferuefecti ii caules & ſtomacho uti
liſſimi traduntur. Sicut ſonno & ſatiua maxime lactuca & amara lacteníq;: quã miconidem
uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cũ muliebri lacte utiliſſimũ eſſe præcipitur: dũ
tempeſtiue capiti inungũtur. Oculorũ quoq; uitis quæ frigore in iis facta ſunt. Miras &
alias inuenio laudes. Thoracis etiã uitiis prodeſſe nõ ſecus q̃ ambrotou ũ cũ melle attico.
Purgari & fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarũ cõtra ſcorpiones dari. Semine trito ex uino
poto & libidinũ imaginationes in ſõno cõpeſcit. Tentãtes aquas nõ nocere lactucam edẽ-
tib9. Quidam tamẽ frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ & inthubis & cichorio & ſeri genera duo. Ca. VIII.

n Ec beta ſine remedio eſt utraq;. Siue candide ſiue nigre radix recens & madefacta
ſuſpenſa funiculo cõtra ſerpentiũ morſus efficax eſſe dicitur. Candida beta cocta
cum alio crudo ſumpta cõtra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginẽ tol
lunt. Atq; in totũ efficatior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uer
tigines. Item ſonitũ aurium ſedat infuſus iis. Ciet urinã. Medetur dyſentericis iniecta &
morbo regio. Dolores quoq; dentiũ ſedat illitus ſuccus. Et contra ſerpentium ictus ualet
ſed huic radici dũtaxat cypreſſus. Ipſa uero decocta pnionibus occurris. Albæ ſuccus epi-
phoras ſedat frõte illita. Aluminis paruo admixto ignẽ ſacrũ. Sine oleo trita licet aduſtis

medetur.Et contra eruptiones papularũ cocta.Eadẽ contra ulcera quæ serpũt.Illinit̃ & alo
petiis cruda.Et ulceribus quæ in capite manant.Succus eius cũ melle naribus inditus ca-
put purgat.Coquitur & cũ lenticula addito aceto:ut uẽtrẽ molliat.Validius cocta fluctu
ationes stomachis sistit & uẽtris.Est & beta siluestris quã limoniõ uocãt.Alii neurodẽ:mul
tũ minoribus tenuioribusqꝫ ac densioribus foliis.Vndeci sæpe cauliũ.Huius folia ambu-
stis utilia.guttantia astringũt semẽ acetabuli mẽsurdysentearicis ꝓdest.Aquæ e radice co
ctæ maculas uestium eluere dicũtur:itẽqꝫ mẽbranarũ.Intubi quoqꝫ nõ extra remedia sunt.
Succus eorũ cũ rosaceo & aceto capitis dolores lenit.Idẽqꝫ cũ uino potus iocieribus & ue
sicæ & epiphoris ĩpõit̃.Erraticũ apud nos quidã ambugiã appellauere.In ægypto cichoriũ
uocan quod siluestre sit.Satiũ autẽ serin quod est minus & uenosius.Cichoriũ refrigerat:
Inde cibũ sumptũ & illitum collectiones:succusqꝫ decocti uentrẽ soluit.Iocineri & renibꝰ
& stomacho prodest.Itẽ si in aceto decoquatur:urinæ tormina discutit.Itẽ morbũ regium
e mulso si sine febre sit.Vesicã adiuuant.Mulierũ purgationibus quidẽ decoctũ in aqua
adeo prodest:ut emortuos partus trahat.Adiiciunt magi succo totius cum oleo perũctos
fauorabiles fieri:& quæ uelint facilius ĩpetrare.Quod quidẽ ꝑꝑ singularẽ salubritatẽ aliq
chreston appellant:alii pãcracion.Et siluestre genus alii edypnioda uocãt:latioris folii.Sto
machũ dissolutũ astringit cocta.Crudaqꝫ sistit aluũ Et dysentericis ꝓdest magis cũ lente.
Rupta & conuulsa utroqꝫ genere iuuant.Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat
Seris & ipsa latucæ simillima duũ generũ ẽ.Siluestris melior.Nigra ista & æstiua.Deterior
hyberna:& candidior.Vtraqꝫ tamẽ stomacho utilissima:ꝑcipue quẽ humor uexat.Cũ ace-
to in cibo refrigeran uel illitæ:discutiuntqꝫ & alios quã stomachi.Cum polenta siluestriũ
radices stomachi causa sorbentur.Et cardiacis illinuntur super sinistram mãmam & ex ace-
to.Omnes hæ & podagricis utiles & sanguinem reiicientibus.Item quibus genitura fluit
alterno dierum potu.Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit in totũ dãnauit:se-
riam multis modis arguens.Sed aliorum omniũ opinio resistit.

De brassica & lapsana:& de brassica marina & scylla & de bulbis & bulbine. Ca. IX.

Rassicæ laudes longũ est exequi:cum & Chrysippus medicus priuatim uolumen
b ei dicauerit per singula membra hominis digestum & Dieuches.Ante omnes au-
tem Pythagoras & Cato nõ parcius celebrarint.Cuius sententiã uel eo diligentius
persesequi par est:ut noscatur qua medicina usus sit annis sexcentis.In tres species diuise
re eam græci antiquissimi:Crispam:quam selinada uocauerunt a similitudine apii folio-
rum:stomacho utilem:aluum modice mollientem.Alteram clean latis foliis e caule exe-
untibus.Vnde cauloden quidam uocauere:nullius in medicina momenti.Tertia est pro-
prie appellata carambe:tenuioribus foliis:& simplicibus:densissimisqꝫ amarior:sed effica-
cissima.Cato crispam maxime probat:dein lenẽ:grãdibus foliis:caule magno.Prodesse tra
dit capitis doloribus oculorum caligini:sintilationibusqꝫ:uel stomachi præcordiis.Crudã
ex aceto & melle coriãdro:ruta:menta.Laseris radicula sumpta acetabulis duobus matuti
no.Tantamqꝫ esse uim:ut qui terant hæc ualidiores fieri se sentiant.Ergo uel cũ uino tri-
tam sorbendam uel ex olei intinctu summendam.Podagræ autẽ morbisqꝫ articulariis illi
ni cum rutæ coriandri & salis mica hordei farina.Aqua quoqꝫ eius decocta neruos articu-
losqꝫ mire iuuari.Si foueantur uulnera & recentia & uetera.Etiam carcinomata quæ nul-
lis aliis medicamẽtis sanari possint.Foueri prius aq̃ calida iubet:& bis die tritã ĩponi.Sic ẽt
fistulas eluxatas & tũores reuocari:qꝙ discuti opꝰ sit.Insõia ẽt uigilias q̃ tollere decctã si ie
iuni edãt q̃ plurimã ex oleo & sale.Tormĩa si decocta iterꝝ decoquat̃ addito oleo & sale cu
mio polẽta.Si ita sumatur sine pane magis profuturã.Inter reliq̃ bilẽ detrahit ꝑ uinu nigrũ
pota.Quin & urinam eius in brassicam potandam æstimauerit:asseruari iubet calefactãqꝫ
neruis remedio esse.Verba ipsius subiiciam ad exprimendam sententiam.Pueros pusillos
si laues illa urina:nunquã debiles fieri.Auribus quoqꝫ ex uno succum brassicæ tepidum in
stilari suadet.Idqꝫ etiam tarditati audientium prodesse asseuerat.Et impetigines eadem sa
nare sine ulcere.Græcorum quoqꝫ opiniones iam & Catonis causa poni cõuenit in.iii.dun
taxat quæ ille pertermissit.Biles detrahere non præcoctam putant.Item aluum soluere ea
dẽ ꝑ bis coctam sistere.Vino aduersari:ut inimicam uiribus:Antecedente qui cibis caueri
ebrietatẽ.Postea sumpta crapulan discuti.Hunc cibum & oculorũ claritati cõferre multũ.
Succo uero crudæ angulis uel tantum tactis cum attico melle plurimũ.Facillime concoqꝰ

Ciboq; eo ſenſum purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat: nihil eſſe utilius ſtomacho neruiſq;.
Ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & ſanguinē ex creantibus. Hippocrates cœliacis dy
ſentericis bis coctā cum ſale. Itē ad tenaſmon & renū cās. Lactis quoq; ubertatē puerperis
hoc cibo fieri iudicans. Et purgationē fœminis. Crudus quidē caulis ſi edat: ꝑtus quoq;
emortuos pelli. Apollodorus aduerſus fungorū uenena ſemē aut ſuccū bibēdū cēſet. Phi
liſtiō opiſtotonicis ſuccū ex lacte caprino cū ſale & melle. Inuenio & a podagra liberatus
edendo eā: decoctæq; ius bibēdo. Hoc & cardiacis datū & comitialibus morbis addito ſale
Itē ſpleneticis ī uino albo ꝑ dies. xl. Ictericis nec nō & phreneticis radicis crudæ ſuccū gar
garizādū bibēdūq; demōſtrat. Cōtra uero ſingultus cū coriādro & aneto & melle ac pipere
& aceto. Illitā quoq; ꝓdeſſe inflatiōibus ſtomachi. Item ſerpētium ictibus. Et ſordidis ulce
ribus ac uetuſtis: uel ipſa aqua cū hordeacea farina. Succū ex aceto uel cū fœnograeco. Sic
aliqui & articulis podagris imponunt. Epinyctidas ac quicquid aliud ſerpit in corpore īpo
ſita leuat. Item repentinas caligenes. Has & ſi manditur ex aceto Sugillata uero & alios li
uores. Pura illita lepras & ſporas cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluētes capillos re
tinet. Epicharmus teſtium & genitaliū malis hanc utiliſſime īponi aſſerit. Efficatius eādem
cū faba trita. Itē cōuulſis cum ruta. Contra ardorē febrium & ſtomachi uitia cum rutæ ſe
mine & ad ſecundas. Et muris aranei morſus foliorū aridorum farina alterutra ꝑte exma
niuit. Ex omnibus braſſicæ generibus ſuauiſſima eſt quin & inutilis habetur: difficilis ī co
quēdo: & renibus cōtraria. Illud qnoq; nō ē omittēdū: aquā decoctæ ad tot uſus laudatā fe
tere humi effuſam. Stirpium braſſicæ aridorum cinis inter cauſtica intelligitur. Ad coxē
dicum dolores cum adipe uetuſto. At cum laſere & aceto in uicē pſilotri euulſis illitus pi
lis naſci alios ꝓhibet. Bibitur & cū oleo ſubferuefactus uel per ſe elixus ad cōuulſa & rup
ta intus lapſūq; ex alto. Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ? Immo uero apud eoſdē animæ
grauitatē facere. Dentibus & gengiuis nocere? & ī ægypto propter amaritudinē nō æſtur
Silueſtris ſiue erratice īmenſo plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoq; farinam in
olfatorio collectam uel odore tantū naribus adhibito uitia oriū graueolentireq; ſanare af
firmet. Hanc alii petreā uocant: inimiciſſimā uino: quam præcipue uitis fugiat. Aut ſi non
poſſit fugere: moriatur. Folia habet bina: rotunda: parua: lenia: plantis oleris ſimilior: can
didor ſatiua & hirſutior. Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus
recentibus cum melle ita ne ſoluantur ante diem ſeptimū. Strumis fiſtulis in aqua contri
tam Chryſippo auctore. Et alii compeſcere mala corporis quæ ſerpunt: nomas uocant. Itē
excreſcētia abſumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonſillas māducatā &
coctam ſucco gargarizato cum melle tollere. Itē pſoras & lepras ueteres ipſius tribus par
tibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam cōtra canis rabio
ſi morſum impōi. Melius ſi cum laſcere & aceto acri Necari quoq; canes ea ſi detur ex car
ne. Semen eius toſtum auxiliatur contra ſerpentes: fungorūq; uenena. In tauri ſanguīe fo
lia cocta ſpeneticiſq; in cibo data & cruda illita cum ſulphure & nitro proſunt. Item mām̄a
rum duritiæ: Radicum cinis uuæ in faucibus tumenti tactu medetur. Et parotidas cū mel
le illitus reprimit. Serpentium morſus ſanat. Virium braſſicæ unum & magnum argumen
tum addemus & mirabile. Cruſtæ ſi occupent intus uaſa omnia in quibus aquæ feruent ī
tantum ut non ſit eas auellere: ſi braſſica in iis decoquatur abſcendūt. Inter ſilueſtres braſ
ſicas & lapſana eſt pedalis altitudinis: hirſutis foliis ſinapi ſimillimis niſi cādidior eſſet flo
re. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex omnibus
aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: ſtomacho inimiciſſima. Scyl
larum in medicina alba eſt quæ maſculus: fœmīæ nigræ. Scylla quæ cādidiſſima fuerit uti
liſſima erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquum e uino eſt conſutum ſuſpenditur
lino modicis interuallis poſtea arida fruſtra in cadum aceti quā aſperimi pendentia inmer
guntur: ita ne ulla per te uas contingant. Hoc ſit ante ſolſtitium diebus. xlviii. Gypſo deī
de oblitus cadus ponitur ſub tegulis totius diei ſolem accipientibus. Poſt eum numerum
dierum tollitur uas. Scylla eximitur. Acetum tranſfunditur. Hoc clariorem oculorū aciē
facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus parum ſumptum binis diebus. Sed tanta
uis eſt: ut auidius hauſtum extinctæ animæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt &
gingiuis & dentibus uel per ſe cōmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex
melle & aceto ſumpta. Linguæ quoq; recens ſubiecta præſtat ne hydropici ſitim ſentiant.

Coquit pluribus modis in olla quæ coniicitur í clibanũ aut futurũ:ue adipe aut luto illi
ta:aut frustatim i patinis.Et cruda siccatur:deinde conciditur.Coquiturq; in aceto. Tũ
serpẽtium ictibus imponitur. Tosta quoq; purgat:& mediũ eius iterũ in aqua coquitur.
Vsus sic coctæ ad hydropicos:urinã ciendam tribus obolis cũ melle & aceto potæ.Itẽ sple
neticos & stomachios si nõ sentiant ulcus: quibus innatet cibus.Ad tormina:regios mor-
bos:tussim ueterem cũ suspirio.Discutit & ex foliis strumas:quadrinis diebus soluta.Fur
fures capitis ad ulcera manantia illita ex oleo cocta.Coquitur & in melle cibi gratia maxi
me uti coctioné facias.Sic & interiora purgat.Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta
resinæ.Semé eius lũborũ dolori ex melle imponit.Pythagoras scyllã in limie quoq; ianuæ
suspensam malorũ medicamẽtorũ introitum pellere tradit.Cæterum bulbi ex aceto & sul
phure uulneribus i facie medentur.Per se uero triti neruorũ cõtractioné.Et ex uino por-
rigines.Succum cũ melle cano moribus.Erasistrato placet cũ pice.Sanguiné idem eo siste
re tradit illitos cum melle.Alii si e naribus fluat coriandrũ & fariná adiiciũt.Theodorus &
lichenas ex aceto bulbis curat.Erũpentia in capite cũ uino austero aut ouo.Et bulbos epi
phoris idem illinit:& sic lipitudini medetur:Eorumq; uitia quæ sunt facie rubẽtes maxie
in solle illitis cum melle & nitro emendat.Lentiginem cum uino aut cum cumino coctis.
Vulneribus quoq; mire prosunt per se.Aut ut Damiõ ex mulso:si quinto die soluantur,
iisdé & auriculas fractas curat:& testium pituitas.In articulorum doloribus miscent fari-
nam.In uino cocti illiti uentri duritiam præcordiorũ emolliunt.Dysentericis í uino ex aq
cælesti temperato datur.Ad conuulsa intus cũ silphio pilulis fabæ magnitudine.Ad sudo
rem tusi illinũtur.Neruis utiles.Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus.Qui sunt ruf
fi ex his citissime sanant cum melle & sale.Venerem maxime megarici stimulant. Hortẽsii
partũ cum sapa aut passo sumpti.Siluestres ĩteraneorũ plagas & uitia cũ silphio pilulis de
uoratis sedant.Et satiuorum semé cõtra phalangia bibitur in uino.Ipsi ex aceto illinuntur
contra serpentiũ ictus.Semen antiqui bibendũ in sanientibus dabant.Flos bulborum tri-
tus crurum maculas:uarietatesq; igne factas emendat.Diocles oculos hebetari ab iis putat
elixos assis minus ut les adiiciunt esse:& difficile cõcoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ.Bul
biné græci uocant hærbam paracæ foliis:rubicundo bullo.Hæc traditur uulneribus mire
utilis duntaxat recentibus.Bulbus quem nomitoriũ uocant ab effectu folia habet nigra:
cæteris longiora utilissimus stomachus cibus.

De asparagis & corruda & libyco & horminio. Ca. X

Sparagi(ut traditur)cumino quidem addito inflationes stomachi coliq; discutiũt.
a Ventrem leniter molliunt.Pẽcoris & spinæ doloribus intestinorũq; uitiis prosunt
Vino cum coquuntur addito ad lumborum & renũ dolores.Semé triũ obolorum
pondere parte cumini bibitur.Venerem stimulant.Vrinam ciés utilissime:præterquã quod
uisicã exulcerant.Radix quoq; plurimorũ prædicatione trita & in uino albo pota calculos
quoq; exturbat.Lumborũ & renũ dolores sedat.Quidam ad uuluæ doloré radicem cũ ui-
no dulci propinant.Eadem in aceto decocta contra elephantiã proficit.Asperago trito cũ
oleo perunctum pugni ab apibus negant Siluestré asperagum aliqui libycum uocant:at-
tici horminiũ.Huius ad supradicta omnia efficatior uis:& candidior:maior.Regium mor-
bum extenuant.Veneris causa aquam eorũ decoctam bibi iubent ad heminam.Ad idem &
semé ualet aneto tritũ.Ternis utrumq; obolis datur.Et ad serpentium ictus succus deco-
ctus.Radix quoq; miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia.Si sanguis per uri-
nam reddatur:semen asperagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus qui-
nis diebus.Chrysippus dari iubet.Sic & hydropicis contrarium esse quãuis urinam moue-
at:docet:Item ueneri.Vesicæ quoq; nisi coctũ aqua.Si canibus detur:occidit eos.In uino
de coctæ radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro:& heliosélino:& oreoselino. Ca. XI.

Pio gratia uulgo est.Nãq; rami largis portionibus per iura ĩnatant:& incondimẽ-
a tis peculiaré gratiã habét.Præterea oculis illitum cũ melle:ita ut subinde foueã-
tur feruenti succo decocti:aliisq; mẽbrorũ.Epiphoris per se tritũ aut cũ pane & po
lenta ĩpositum mire auxiliatur.Pisces quoq; si ægrotent in piscinis apio uiridi recreantur
Verum apud eruditos nõ aliud arutum terra in maiorem sententiarum auctoritate ẽ.Di-
stinguitur sex.Chrysippus fœminã esse dicit crispioribus foliis & duris:crasso caule: sapo

re acri & feruido. Dionysius mare nigriore: breuioris radicis: uermiculos gignēte. Ambo neutrum ad cibos amittendū: imo omnino nefas. Nam id defūctorum epulis feralibus du catum. ipsius quoq; uisus claritati inimicū: Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos q̄ ederit sterilescere mares fœmīas ue. In puerperiis uero ab eo cibo ꝯitiales fieri qui iubera hauriunt. Innocentiorē tamē esse marem. Eaq; causa est ne inter nefastos frutices dānetur Mamarū duritiam impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctū præstat. Succo maxime radicis cū uino lumborū dolores mitigat. Eodem iure instillato grauitatē aurium Semine urinam ciet: menstrua ac secundos partus. Et si foueantur semine decocto sugilla ta reddit colori: cū oui albo illitū. Aut ex aqua coctum potuq; rēibus medetur. In frigida tritū oris ulceribus. Semē cū uino uel radix cū ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semē datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrū Higinus quidē melissophylon appellat. Sed in cōfessa dānatione ē uenenatū in sardinia. Cōtexenda enim sūt oīa ex eodē nomīe apud græcos pendētia. Olsutarū quod hipposelinū uocant aduersatur scorpionibus. Poto semi ne torminibus interaneis medet. Itēq; difficultatibus urinæ semē eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumborū ac lateris dolores. Canis ra biosi morsibus potū & illitū medetur. Succus eius algētes calefacit potus. Quarū genus ex eodem faciunt aliqui oreoselinō alio frutice recto semine cumino simile. Vrinæ & men struis efficax. Helioselino uis priuata cōtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgantur e uino.

De petroselino & cimo. Ca. XII.

a Lio genere petroselinō quidā appellant in saxis natū. Præcipuū ad uomicas coclea ribus binis succi additi in cyathū marubii succi: atq; ita calidæ tribus cyathis. Addi dere quidā buselinō differens breuitate caulis a satiuo & radicis colore ruffo eius dem effectus. Præualere cōtra serpentes potū & litū. Ocimū quoq; Chrysippus grauiter i crepuit. Inutile esse dicens stomacho: urinæ. oculorū quoq; claritati. Præterea in saniā face re & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari. In hoibus quoq; fugiendum censet. Adiiciunt quidā tritū si operiatur lapide: scorpionē gignere. Cōmanducatum in so le positū uermes afferre. Alii uero si eo die feriatur quispiam a scorpione qui ederit oci/ mū sanari nō posse. Quinimo tradūt aliqui manipulo ocimi cū cancris. x. marinis uel fluui atilibus trito: cōuenire ad eū scorpiones a proximo oēs. Diodotus in emitericis etiā pedicu los facere ocimū cibū. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras. Nec minus q̄ mē/ tam & rutā scorpionū terrestriū ictibus marinorūq; uenenis mederi cū uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; cōpertum dificiētibus ex aceto odoratu salutarē esse. Itē lethargicis & inflamatis refrigerationi: illitū capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Itē ocu lorum epiphoris impositū ex uino. Stomacho quoq; eē utile. Inflactiones & ructum ex ace to dissoluere sumptū. Aluū sistere impositū. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis ꝓdesse etiā colericis. Distillationes eo colli & stomachi inhiberi. Ergo etiā cœliacis. Phili/ sto dedit: & coctū dysentericis: & contra plistonicū. Aliqui & in tenasmo: & sāguinē excre antibus in uino. Duriciāq; ꝑcordiorum illinitur māmis. Extinguit quoq; lactis puentum Auribus utilissimum: infantium præcipue cum adipe anserino. Semē tritum & haustum naribus sternutamenta: & distilationes capitis quoq; illitum. Vuluas purgat in cibo ex ace to Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideoq; equis asinisq; admi suræ tempore īgeritur.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio & ruta. Ca. XIII.

Iluestri ocimo uis efficatior ad eadē oīa. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus cre bris cōtrahuntur. Vomicisq; uuluæ: cōtraq; bestiarum morsus radix in uino est ef ficacissima. Erucæ semē scorpionū uenenis & muris aranei medetur. Bestiolas oēs inascentes corpori arcet: Vitia cutis in facie cum melle illitū. Lentigines ex aceto. Cicatri/ ces nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potū ex uino duriciam quandā contra sensum induere. In condiendis obsoniis tāta est suauitas: ut græ ci euzomō appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi: claritatē restitui. Tus sin infantium sedare. Radix eius in aqua decocta fracta osa extrahere. Nā de uenere stimu landa diximus trita folia siluestris erucæ sinistra manu decerpta & trita in aqua mulsa si bibantur. E contrario nasturtium uenerē in hibet. Animū exacuit. Vt diximus duo eius ge nera. Aluum purgat. Detrahit bilē potū in aqua. x. denariorum pondo. Cum lomēto stru

mis illitū opertūq; brasica præclaræ medet. Alterū est nigrius: quod capitis uitia purgat.
Visum clarificat. Cōmotas mētes sedat ex aceto sumptū. lyené ex uino potū uel cum fico.
Tussim ex melle si quottidie ieiuni sūmant. Semé ex uino omnia ītestinorū aīalia expellit
Efficacius addito mentastro. Prodest & cōtra suspiria & tussim cū origāo & uino dulci. Pe
ctoris doloribus decoctū ī lacte caprino. Panos discurit cū pice: extrahitq; corpori aculeos
Et maculas illitū ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorū albū. Et lyenibus illinitur
ex aceto. Infantibus uero e melle utilissime. Sestius adiicit hoc serpentes fugare scorpio-
nibus resistere. Capitis dolores cōtritū: & alopecias emēdare. Sinapi grauitaté auriū trito
īposito auribus cū fico. Dentium dolores infuso in auris succo. Pruriginem & ulcera capi
tis cū adipe anserino. Furunculos cōcoquit cū ferméto. Carbunculos adsuppurationé pdu
cit: & rumpit. Phagedenas ulcerū expurgat cū melle. Coxendicibus & lumbis cū polenta
ex aceto illinitur. Īté licheni. Īté unguibus scabris. Quippe natura eius caustica é. Optimū
auté babylonium. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis auté medicamini
bus ruta é. Latiora satiuæ folia Rami fruticosiores. Siluestris horida ad effectū é & ad oīa
acrior. Succus exprimit tusa ea & aspera modice aqua. Et in pyxide cypria asseruatur. Hic
copiosior datus ueneni noxiā obtinet. Macedonea maxime iuxta flumē anacimū. Mirūq;
cicutæ succo extinguitur: adeo etiā uenenorū uenena sūt. Quādo cicutæ succus prodest
manibus colligentiū rutá. Cæterū inter pria imiscetur antidotis præcipueq; galaciæ. Quæ
cunq; ad ruta aut per se aut pro antidoto ualet foliis tritis & ex uino sūptis. Contra aco-
nitū maxime & uiscū. Īté fungos siue in potu detur: siue in cibo. Simili mō cōtra serpentiū
ictus: utpote cū mustellæ dimicaturæ cū iis rutam prius edendo se muniant. Sed ualent &
contra scorpionū ictus: & araneorū: apū: carbronū uesparum aculeos. Et cantaridas: ac sala
mandras: canis ue rabiosi morsus: acetabuli mensura si succus e uino bibitur. Et folia trita
uel cōmanducata īponuntur cū melle & sale uel cum aceto & pice decocta. Succo uero p
unctos aut etiā habentes negant feriri ab iis maleficiis. Serpétesq; si uratur ruta nidorum
fugere. Efficacissima tamé est siluestris radix cū uino sūpta. Eandé adiiciunt efficatioré eē
subdiuo potam. Pythagoras & in hac maré minoribus hærbaceiq; coloris foliis a fœmina
discreuit: etiā latioribus foliis & colore. Idéq; oculis noxiā putauit falso: quoniā sculpto-
res & pictores hoc cibo utuntur oculorū cā. Cum paoe quoq; uel nasturtio satiuæ atq; sil
uestris propter uisum. Vt aiunt multi succo eius cū melle attico inuncti discusserunt cali
gines: uel cum lacte mulieris puerū enixæ uel puro succo angulis oculorum tactis. Epiho
ras cū polenta imposita. Lenit auté capitis dolores poto cū uino aut cū aceto: & rosaceo il-
lita. Si uero sint cephalea: cum farina hordeacea uel aceto. Eadé cruditates discuti: mox īfla
tiones: dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; conuersas illita in melle toto
uentre pectore. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. Sic bibi
tur & ad pectoris dolores: laterūq; & lumborū. Tuses: suspiria: pulmorū: iocinerū: renū: ui
tia: horores frigidos. Ad crapulæ grauedines. Decoquūtur folia poturis. Et ī cibo uel cru
da uel decocta cōdita ue prodest. Item torminibus in hysopo decocta. Et cū uino. Sic & san
guiné sistit interioré: & nariū indita. Sic & collutis dentibus prodest. Auribus quoq; in do
lore succus infunditur: custodito ut diximus modo. Et siluestri uero cōtra tarditaté & so-
nitum cū rosaceo uel cū laureo oleo aut cumio & melle. Succus & phreneticis ex aceto tri
tæ īstillatur in tépora & cerebꝝ. Adiecerūt aliq & serpillū & laurū illinétes capita & colla
Dederūt & lethargicis ex aceto olfaciendū. Dederūt & comitialibus bibédū decoctæ succū
in cyathis quatuor ante accessiones: quaꝝ frigus intolerabile est. Alfiosisq; crudā dari in
cibo. Vrina quoq; uel cruētā pellit. Feminaꝝ ét purgationes: secūdasq;: etiā emortuos par-
tus: ut Hippocrati uidet: ex uīo dulci nigro pota: itaq; illitā & uuluaꝝ cā etiā suffire iubet
Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cū farina hordeacea. Et cōtra ileū decocta fa
rina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cōtra purulentas excreationes siccæ dra-
chmas duas: sulphuris uná & dimidiā sumi censent. Et cōtra cructas ramos tres in uino de-
coctos. Dat & dysentericis cū caseo in uino cōtrita. Dederūt & cū bitumini infrictā potiōi
ppter anhelitū. Ex alto lapsis seminis tres uncias olei libra: uiniq; sextario illinit. Cū oleo
coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si uriná mouet (ut Hippocrati uidet) mirum é
quosdam dare uelut inhibenté potui contra incōtinétiam urinæ. Psoras & lepras cū melle
& allumie illita emédat. Īté uitiligines uel rugas: strumas & similia cū hircino & adipe suil

lo ac taurino seuo. Igné sacrũ ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbũculũ ex aceto. Nõnulli
laserpitiũ una illini iubẽt sine quo epinyctidas pustulas curãt. Imponũt & mãmis turgẽti-
bus decoctã & pituitæ eruptionibus cũ cæra. Testium uero epiphoris cũ ramis laureæ te-
neris: adeo peculiari in uisceribus his effectu: ut siluestri ruta cũ axungia ueteri illitos ra-
mices sanari ꝓdant. Fracta quoqꝫ mẽbra semine trito cũ cæra imposito. Radix rute sangui-
nẽ oculis suffusum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emẽdat. Ex reliquis quo
qꝫ quæ tradunt: mirũ est: cũ feruenté rutæ naturã esse cõueniat. Fasciculũ eius in rosaceo
decoctũ addita uncia aloes pũctis sudoré reprimere Itéqꝫ generatões ĩpediri hoc cibo. iõ
profluuio genitali dat: & uenere crebro ꝑ somnia imaginãtibus. Præcauẽdũ est grauidis
abstineãt hoc cibo. Necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis quadrupedum
quoqꝫ morbis in maximo usu est: siue difficile spirantibus: siue cõtra maleficiorum anima-
lium ictus infusa per nares ex uino: aut si sanguisugam exhauserit ex aceto & quocũqꝫ in
simili morborum genere: ut in homine temperato.

De mentastro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. Cap. XIIII

m Entastrũ siluestris mẽta est: differens specie folioꝝ quasi figura ocimi: pulegii co-
lore. ꝓpter quod quidã siluestre pulegiũ uocãt. Iis cõmãducatis & impositis sanari
elephantiã: sicut magni Põpeii ætate fortuiro cuiusdã experimẽto propter putorẽ
in facie illita cõpertũ est. eadé illinunt bibunturqꝫ aduersus scolopẽdras & serpentiũ ictus
drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionũ ictus cum sale oleo & ace-
to. Ité aduersus scolopẽdras ius decocti. Aduersusqꝫ oĩa uenena seruant folia arida ad fa-
rinæ modum substratum uel accẽsum fugat scorpiones. Potum fœminas purgat a partu.
Sed partus necat. Ortopnoicis: torminibus colericis efficacissimum. Itẽ lumbis. Podadris
impositum. Succus naribus uerminosis instillat. In regio morbo bibit. Strumis illinit. Oĩa
ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cõtra pruriginẽ ex aceto infunditur capiti
in sole. Mentæ ipsius odor animũ excitat: & sapor auiditaté in cibis. Ideo in mãmarũ mix-
tura familiares ipsæ accessere: ut coire deseriqꝫ. lac nõ patiantur. Quare lactis potionibus
additur: ne huius coagulati potu strangulentur. Data in aqua & mulso eadem ui resistere
& generationi creditur: cohibendo genitalia densari. Aeqꝫ maribus ac fœminis sistit san-
guinem. & purgationes fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorum impe-
tus. Syration & uomicas uuluæ curauit. Ille & iocierum uitia ternis obolis ex mulso datis.
Ité sanguinem excreantibus in sorbitionem. Vlcera in capite infantiũ mire sanat. Arterias
hũidas siccat. Siccas astringit. Pituitas coruptas purgat ĩ mulso & aqua. Vocis succus sub
certamine utilis dumdaxat: & qui gargarizatur uua tumente adiecta ruta & coriandro ex
lacte. Vtilis & contra consillas cum alumine. Linguæ aspere cum melle. Et cõuulsa intus ꝑ
se uitiisqꝫ pulmonis. Singultus & uomitiones sistit cum succo granati ut. Democritus mõ
strat. Recentis succus narium uitia. Spiritus subductos emendat. Ipsa trita choleras in ace
to quidem pota sanguinis flutiones intus. Ileum etiam imposita cum polenta: & si mãmæ
tendantur. Illinitur & temporibus in capitis dolore. Sumitur & contra scolopẽdras: & scor
piones marinos & ad serpentes. Epiphoris illinitur & omnibus in capite eruptionibus. Item
sedis uitiis. Impetigines quoqꝫ uel si teneatur tantũ ꝓhibet. Auribus cum mulso instilatur
Aiũt & lyeni mederi eam inhorto gustatã ita ne uellatur: si is qui momorderit dicat se lye
ni mederi per dies nouẽ. Aridæ quoqꝫ farinæ tribus digytis apprehensam & stomachi dolo
rem sedare in aqua: & similiter aspersa in potiõem uentris animalia expellere. Magna socie
tate cum hac ad recreandos defectos animo pulegio cum surculis suis in ampullas uitreas
aceti utrisqꝫ diectis. Qua de cã dignior e pulegio corõa uertigini q̃ e rosis cubiculis nostris
pronuntiata est. Nam & capitis dolores imposita diciiur leuare. Quin & olfatu capita tue-
ri contra frigorum æstusqꝫ iniuriã: & ab siti traditur. Neqꝫ æstuare eos qui duos e pulegio
surculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polẽta & ace
to. Fœmina efficacior. Est auté hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauseas cum sale
& polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris doloré. Stomachi auté ex
aqua intercisiones sistit: & uomitiones cum aceto & polenta. Intestinorũ uitia melle deco
ctam & nitro sanat. Vrinam pellit ex uino: & si amineum sit: & calculos & interiores omnes
dolores Ex melle & aceto sedat menstrua: & secundas. Vuluas conuersas corigit. Densun-
ctos partus eiicit. Semen obmutescentibus olfatu admouetur. Comitialibus in aceto cya-

thi mẽ ſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint: tritũ inſpergitur. Salſitudines corporis
ſi cum uino tradatur minuit. Neruorum cã & in cõtractione cum ſale & aceto & melle con
fricatur epiſtotono. Imbibitur ad ſerpentium ictus decoctum. Ad ſcorpionum in uino tri-
tum: maxime quod in ſuccis naſcitur. Ad oris exulcerationes. ad tuſſim efficax habet. Flos
recentis incenſus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum in ter
tianis ante acceſſionẽ olfactandum dari: aut ſtrangulis ſubiicit: & ita collocari ægrum ĩter
remedia tradit. Silueſtri ad eadẽ uis efficacior eſt: quod ſimile eſt origano minoribus foliiſ
q̃ ſatiuum: & a quibuſdã dictamus uocatur. Guſtatum a pecore capriſq; balatum concitat.
Vnde quidam græci litteras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens eſt: ut il
litas partes exulceret. Tuſſi inter frictiones fricari ante balnea conuenit & ante acceſſionũ
horrorem couulſis & torminibus. Podagris mire prodeſt. Epaticis cum melle & ſale biben-
dum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenẽ cum ſale utile eſt: & ueſicæ & ſuſpi
riis & inflationibus decoctũ ſucco æqualiter: & uuluas corrigit: & cõtra ſcolopẽdram terre
ſtrem uel marinã. Itẽ ſcorpiões. Priuatim ue ualet cõtra oẽm morſum. Radix cõtra ĩcreſcẽ-
tia ulcera recens potẽtiſſima. Arida uero cicatricibus decorẽ affere. Item pulegio eſt nepe
tæq; ſocietas. Decocta enim in aqua ad tertias diſcutiũt frigora. Mulierũq; mẽſtruis p̱ſunt
Et æſtate ſedant calores. Nepeta quoq; uires cõtra ſerpẽtes habet. Fumũ ex ea nidoreq; fu
giunt: quã & ſubſternere in metu obdormituris uite ẽ. Tuſa egilopis impõit: & capitis do
loribus recens cũ tertia parte panis tẽperata aceto illinitur. Succ⁹ eius ĩſtilatus naribus ſu
pinis p̱fluuium ſanguinis ſiſtit. Itẽ radix cũ myrti ſemine in paſſo tepido gargarizata angi
nis medetur. Cuminũ ſilueſtre ẽ pretenue quaternis aut quinis foliis ueluti ſerratis. Et in
ſatiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue remediis. Diſcutit pituitas & inflationes. Tritũ
& cũ pane ſũptũ uel potum ex aqua uinoq; tormina quoq; & inteſtinoꝝ dolores. Verũ
tamẽ oẽm pallorẽ bibẽtibus gignit. Ita certe ferũt. Portii Latronis clari ĩter magiſtros dicẽ
di adſectores ſimilitudinẽ coloris ſtudiis cõtra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vin
dicem adſectorẽ illũ a Nerone libertatis captatiõe teſtamẽtis ſic lenocinatũ. Nariũ ſangui
nẽ paſtillis inditũ uel ex aceto recens ſiſtit. Et oculoꝝ epiphoris p ſe impoſitũ tumentibus
cũ melle p̱deſt. Infantibus imponi in uẽtre ſatis ẽ. Morbo regio in uino albo a balneis dat.

De cumino æthiopico: quæ urinam ſtringit: & de cappari: & de liguſtico: ſi
ue penace: & cunila bubula.

XV.

Ethiopicũ maxime in poſca illinit cum melle. Africano priuatim urinæ incõtinẽtiã
a cohiberi putãt. Satiuum datur & ad iocineris uitia toſtum tritum in aceto. Item ad
uertiginem. Iis uero quos acriore ui urina mordeat indulci tritum uino. ad uulua-
rum uitia in uino. Preterq; impoſitis uellere foliis teſtium tumoribus toſtum tritumq; cũ
melle aut roſaceo & cæra. ſilueſtre ad oĩa eadem efficacius. Præterea ad ſerpentes cũ oleo:
ad ſcorpiões: ad ſcolopẽdras. ſiſtit & uomitionẽ nauſeaſq; ex uino: quãtum apprehẽderint
tres digyti. Propter colũ quod bibitur. illiniturq; uel peniculis feruens: uel aſtringitur fa-
ſciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini.
Auribus inſtillat ad ſonitus atq; tinitus cũ ſeuo uitulino uel melle. Sugillatis illinitur cũ
melle & uua paſſa & aceto. Lentigini nigre ex aceto. Eſt cumino ſimillimũ quod græci uo-
cant ami. Quidam uero æthiopicũ cuminum id eſſe exiſtimãt. Hippocrates regium appel
lat. uidelicet quia efficacius in egypto iudicauit. Plæriq; alterius nature in totum putant
quoniam ſit exilius & candidius. Similis autem & huic uſus. Nam & panibus alexandrinis
ſubigitur: & cum alimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vrinam & men-
ſtrua ciet. Sugillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini ſemine ſcorpionum ictus in
uino potum drachmis duabus. Priuatimq; ceraſtarum cum pari portione mirhe. Colorem
quoq; bibentium ſimiliter mutat in pallorem. Suffitum cũ uua paſſa aut reſina uuluas pur
gat. Tradunt facilius concipere eas quæ odorantur id per coitũ. De cappari ſatis diximus
inter peregrinos frutices. Non utendum tranſmarino. Innocẽtius italicum eſt. Ferunt eos
qui quottidie id edunt paralyſi non periclitari: nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligi-
nes albas tollit: ſi tritæ in ſole fricẽtur. Splenẽticis prodeſt ĩ uino pota: Radicis cortex dua
bus drachmis dempto balnearum uſu. Feruntq; trigintaquinq; diebus per urinam & aluũ
totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paraliſi. Dentium dolores ſedat
tritum ex aceto ſemen decoctum: uel mãducata radix. Infunditur aurium dolori decoctũ

oleo. Vlcera quæ phagedenas uocãt folia & radix recens cum melle sanant. Sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq́ cocta in aqua. Iocineris quoq́ malis medet̃. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulceratioues in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles esse inter auctores conuenit. Ligusticum aliqui panacem uocant: stomacho utile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & quidam qui cunilam bubulam appellauerunt uti diximus falso. Cunilæ præter satiuam plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur semẽ pulegii habet: utile ad uulnera cõmanducatum inpositũq́: ut quinto post die soluatur. Contra serpentes quoq́ in uino bibitur: ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricatur: Item testudines cum serpentibus pugnaturæ hac se muniunt. Quidãq́ ĩ hunc usum panacem uocant. Sedat & tumores & uirilium mala sicca uel foliis tritis ĩ omni usu mire congruens ex uino.

Item de cumula: siue origano: & de cunilagine: & cunila molli: & de libanotide: & de cunila satiua. Ca. XVI.

St alia cunilacea appellata a nostris: a græcis origãum heracleoticum. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq́ emendat & iocinerum uitia. Laterum dolores cum farina oleo & aceto in sorbitionem temperata. Præcipue uero serpẽtium morsus. Tertium genus est eius: quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocatur: odoris: fœdi: radicis lignosæ: foliis aspero. Vires eius uehementissimas in omnibus in generibus earum tradunt. Manipulo quoq́ eius adiecto omnes etiam a tota domo blartas conuenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca tollere. Tribus foliis ex oleo perunctos homine fugari serpentes. E contrario quæ mollis uocatur pilosioribus ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuri quam libanotidem appellauimus. Medetur utraq́ contra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam cõtritæ cum aqua sparsæ necant. Satiua quoq́ suos usus habet. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictos bibitur. Fit & ex ea montana serpillo similis: efficax contra serpentes. Vrinam mouet. Purgat̃ & a partu mulieres. Concoctionẽ mire adiuuat. & ad cibos auiditatem. Vtraq́ uel in cruditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoq́ utilis. Cõtra uesparum & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano: & othimine: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepido & de gith: siue melanthio: & aniso. Ca. XVII

Iperitis quam & siliquastrũ appellauimus contra morbos comitiales bibitur. Castore taliter de mõstrãte. Caule rubro & longo: densis geniculis: foliis lauri: semine albo tenui: gustu piperis. Vtilis gingiuis: dentibus: oris suauitati: & ructibus. Origanum quod in sapore cunilam æmulatur (ut diximus) plura genera in medicina habet. Othimin uel prasion appellant: non dissimile hysopo. Priuatim eius usu contra torsiones stomachi in tepida aqua: & cruditates. Contra araneos scorpionesq́ in uino albo. Luxata & icussa ĩ aceto & oleo & lana. Tragoriganõ similis est serpillo siluestri. Vrinam ciet. Tumores discutit contra uiscum potum uiperæq́ ictum efficacissimum: stomachoq́ acida ructanti & precordiis. Tussientibus quoq́ cum melle datur: & pleureticis. peripneumonicis. Heraclium quoq́ trita genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alterum exilioribus mollibus que sansuco non dissimile: quid aliqui prasiõ uocare malũt. Tertiũ est inter hæc mediũ: minus q̃ cetera efficax. Optimũ autem creticum. Nam & iucũde olet. Proximum smyrneum. Deinde heracleoticum ad potum utilius: quod othimĩ uocãt. Cõis aũt usus serpentes fugare percussis esui dare decoctum. Poto urinam ciere. Ruptis cõuulsis mederi cũ panaci radice. Hidropicis cum fico aut cũ hysopo acetabuli mẽsuris decoctũ ad sextã. Itẽ scabiem pruriginem: psoras in decisione balnearum. Succus auribus infundit̃ cũ lacte mulieris. Tonsillis quoq́ fluuiis medet̃. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decoctũ: si cum cinere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli meusura. Sugillatis illinitur Item dentium dolori: quibus etiã & cãdorẽ facit cum melle & nitro. Sanguinẽ nariũ sistit Ad parotidas decoquit̃ cũ hordeacea farina. Ad arterias aspa cũ galla & melle teritur. Ad lyenẽ folia cũ melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctũ cũ aceto & sale sũptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo & nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo: ita ut ne uenter attingatur. Epinictidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum fico

trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cũ fico illitũ. Fluctiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum. Reliquis purgationũ a partu. Lepidũ inter utentia intelligitur. Sic & in facie cutem emẽdat exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semp facile: & cicatricũ ulcera. Tradunt in dolore dẽtiũ adalligatũ brachio qua doleat: cõpescere dolorẽ. Gith ex græcis alii menãchiõ: alii melasparmon uocãt. Optimus q̃ excitassimi odoris: & q̃ nigerrimũ. Medet̃ serpẽtiũ plagis & scorpionũ. Illini ex aceto & melle reperio. Incensoq; sarpentes fugari. Bibit̃ dragma una contra araneos. Distillationem narium discutit tusum in linteolo olfatum. Capitis dolores illitum ex aceto & infusum naribus. Cum murino oculorum epiphoras & tumores. dẽtium dolores coctum cum aceto. Vlcera oris tritum aut cõmanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates spirãdi addito nitro potum. Duricias tumoresq; ueteres & suppurationes illitum. Lac mulierum auget cõtinuis diebus sumptum. Colligitur succus eius ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est quod miremur cum semen gratissime panes etiam condiat. Oculos quoq; purgat. Vrinam & menstrua ciet. Quinimo lintheolo illigatis tantum granis. xxx. secundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritũ in urina. Culices suffitu necare. Item muscas. Et anisum aduersus scorpiones ex uino bibitur: a Pythagora inter pauca laudatum siue crudum siue decoctum. Item uiride aridũ ue omnibus quæ condiuntur: quæq; intinguntur desideratum. Panis etiam crustis inferioribus subditũ. Sagis quoq; addit̃. Cũ amaris nucib⁹ uina cõmẽdat. Quin ipsum oris halitũ iucundiorem facit. Fetoremq; to lit manducatum matutinis cũ smyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum multum iuniorem præstat. In somnia leuat suspensum in puluino ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præstat: quando id quoq; inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum id uocauere Laudatissimũ est creticũ. Proximũ ægyptium. Hoc ligustici uicem præstat in cõdimentis. Dolores capitis leuigat suffitũ naribus. Epiphoris oculorũ radicẽ eius tusam imponit Iollas. Ipsum cum croco pari modo & uino: & per se tritum cũ polenta ad magnas fluctiones extrahendaq; si quæ in oculis inciderint. Nariũ quoq; cardines consumit illitũ ex aqua. sedat anginas cum melle & hysopo ex aceto gargarizatũ. Auribus infunditur cum rosaceo Thoracis pituitas purgat tostũ: cum melle sumptũ melius. Cũ acetabulo anisi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tussim. Facillime uero anisi drachme tres: papaueris duæ miscentur melle ad fabæ magnitudinẽ: & ternis diebus sumũtur. Præcipuũ autẽ ructus. Ideo inflationibus stomachi & intestinorũ torminibus & cœliacis medet̃. Singultus & olfatum decoctũ potũ ꝑ inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti. Ipsum cũ apio olfatũ sternutamẽta inhibet. Potũ sõnũ cõcitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet: & precordioꝝ tumoꝝ & pectoꝝ uitiis. Neruis quoq; q̃bus succinctũ est corpus utilissimũ. Prodest eius & capitis doloribus instillari succũ cũ oleo decocti. Nõ aliud utilius uẽtri & intestinis putãt. Ideo dysentericis & tenasmis dat̃ tostũ. Aliqui addũt & opiũ pilulis in die ternis lupini magnitudine & in uini cyato dilutis. Dieucles & ad lũborũ dolores succo usus est. Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritũ cũ menta. Verũ & radicẽ ad renes. Dariũ herbarius parturiẽtibus ex eo cataplasma ĩposuit cũ apio. Item uuluarũ dolori. Deditq; bibendũ cũ aneto parturiẽtibus. Phreneticis quoq; illinũt recens cũ polẽta. Sic & infantibus comitiale uitiũ: ut cõtractiones sentiẽtibus. Pythagoras quidẽ nõ corripi uiuo comitiali in manu habẽtes. Ideoq; q̃plurimũ domi serendũ. Parere quoq; facilius olfantes: Et statim a ptu dandũ potui polẽta aspersa. Sosimenes cõtra oẽs duritias ex aceto usus est. Eo & cõtra lassitudines in oleo decoquẽs addito nitro. Semine eius poto lassitudinis auxiliũ uiatoribus spopõdit. Heraclides ad inflationes stomachi semẽ tribus digytis cũ castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uẽtris aut intestinorum inflationes. Et ortopnoicis quod ternis digytis ꝓhẽderit seminis: tantũdẽ hyoscyami cũ lacte asinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decẽ trita in aqua bibẽda inter cœnã suadent. Strãgulationes uuluæ si mãducẽtur: & linatur calidũ: uel si bibat̃ cũ castoreo in aceto & melle sedãt. Vertigines a partu cũ semine cucumeris & lini pari mẽsura trinũ digytorũ uini albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitũ. Sũt & qui aspidum uenenis aduersari naturam eius putet. Vrinã ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat

Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes quoq3 a tineis defendit. Efficacius semp recens
& quo nigrius. Stomacho tamen inutile est præterq̃ inflato.

De aneto & sagapenio: & de papauere albo & nigro: & quomodo succus hærbarum col
ligendus est: & de opio. Ca. XVIII.

Netum quoq3 ructus mouet: & tormina sedat. Aluũ sistit. Epiphoris radices illinũ
a tur. ex aqua uel uino. singultus cohibet semen feruẽs olfatũ. sumptũ ex aqua sedat
cruditates. Cini eius uuã in faucibus leuat. Oculos & geniturã hebetat. sacopeniũ
quod apud nos gignit̃ in totũ trãsmarino alienat̃. Illud enĩ ammoniaci lachrymæ simile sa
gapenion uocat̃. Prodest laterũ & pectoris doloribus: cũuulsis: tussibus ueteribus: excrea
tionibusq3: ꝑcordiorũ tumoribus. sanat & uertigines: tremulos: opistotonicos: lyenes lum
bos: perfrictiones. Datur & olfactandũ ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu dat̃
& cũ oleo infricat̃. Prodest & cõtra mala medicamẽta. Papaueris satiui diximus genera &
sponte nascẽtis alia promisimus: sed satiui albi calix ipse terit̃ & bibitur somni causa. semẽ
elephantiis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso: ut Diagoras suadet
cũ turgescit: ut Iollas cũ deflorescit hora diei sereni: hoc est cũ ros in eo exaruerit. Incidi iu
bent sub capite & calice. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic: hærbæ cu
iusq3 lana excipitur. Aut si exiguus est ungue pollicis ut lactucis: & postero die magis qd̃
inaruit. Papaueris uero largus dẽsatur: & in pastillos tritus in umbra siccat̃ uõ ui sopori fe
ra mõ uerũ si copiosior hauriatur: etiã mortifera per sõnũ: opiõ uocant. sic scimus interem
ꝑtũ. Licinii Cecinæ ꝑtorii uiri patrẽ in hispania baiulicũ qm̃ ualido ĩpatibilis odiũ uitæ fe
cisse. Item plerosq3 alios. Qua de causa magna cõcertatio extitit. Diagoras & Erasistratus
in totũ dãnauere: & ut mortiferũ infundi uetãtes. Præterea qm̃ uisui noceret. Addidit an
dron: ideo nõ protinus excæcari eo qm̃ adulterat̃ alexãdrino. sed postea usus eius nõ ĩpro
batus est medicamẽto nobili: quod acidiõ uocant: semine quoq3 eius trito in pastillos e la
cte utũtur ad somnũ. Item ad capitis dolores cũ rosaceo. Cum his. aurium dolori instillatũ
Podagris illinitur cũ lacte mulierũ. sic & foliis ipsis utũtur ad sacros ignes. Item uulnera
cum aceto. Ego tamen damnauerim collyriis addi. Multoq3 magis quas uocant lexipyretas
quasq3 perticas & cæliacas. Nigrum tamen in cœliacis uino datur. satiuum omen magis ro
tundat capitis. Ad siluestris lõgum ac pusillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoqui
tur & bibitur contra uigilias: eadẽq3 aqua fouet ora. Optimũ in siccis: & ibi ratio pluit. Cũ
capita ipsa & folsa decoquũtur: succus meconium uocatur: multum opio ignauior. Expe
rimentum opii est primum in odore. Sincerũ enim perpeti nõ mos est. Dein in lucernis: ut
pura luceat flãma aut extinctum demũ oleat: Quæ in fucato nõ eueniunt. Accẽditur quo
q3 difficilius: & crebro extinguitur. Est sinceri experimentum: & in aqua quia nebula inna
tat. Fictum in posca coit. Sed maxime mirũ æstiuo sole deprehendit. Sincerum enim sudat:
& se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyoscyami se
mine adiecto. Alii in faba.

De empractico & ceratico: & glaucio siue palio: & heraclio:
siue aphro: & de diacodio. Ca. XIX.

Nter satiua est & siluestria medium genus quod nisi inaruisset sponte nasceretur.
Rhiam uocauimus & empracticũ. Quidam id decreptum protinus cum toto calice
manduntur. Aluum exinanium capit quoq3 decocta. In uinitribus heminis pota sõ
num faciunt. Siluestrium unum genus cæraticũ uocant: nigrum cubitali altitudine: radi
ce crassa & corticosa: caulico inflexo ut cornicula. Folia minora & tenuiora q̃ cæteris silue
stribus: semẽ exile. Tempestiuũ est menstruis. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulso.
Folia trita cum oleo argemmas iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in du
obus sextariis ad dimidias datur ad lumborũ uitia & iocineris. Carbũculis medẽtur ex mel
le folia. Quidam hoc genus glautium uocant alii paralion. Nascitur enim in aflatu maris
aut nitroso. Alterum est in siluestribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron.
Foliis in procul intuearis speciem passerum præsentantibus: radice in sũma terræ cute: se
mine spumeo. Ex hoc lina splendorem trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus mor
bis acetabuli mensura seminis in uino albo. uomitiones enim facit. Medicamẽto quod dia
codion & asteriace uocatur utilissimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunq3 silue
stris capitibus. cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis: in eadẽq3 decoctis: de
inde siccatis: iterũq3 cũ melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea

dragmas ſenas croci:hypociſtidis:thuris acaciæ: & paſſi cretici ſextariũ. Hac oſtentatione
ſimplex quidẽ & antica illa ſalubritas papauere & melle conſtat. De tithymalo & arche-
lio:& porculacha ſiue peplio:& coriandro & de atriplici. Ca. XX.

Ertiũ genus eſt tithymalon:mecona uocãt:alii archalion:folio leui:albo:capite ma
gnitudinis fabæ.Colligitur uua florẽte.Siccat̃ in umbra. Semẽ potũ purgat aluũ
dimidio aceptabulo ĩ mulſo.Cuiuſcũq; autẽ papaueris caput uiride uel ſiccũ illitũ
epiphoras oculorũ lenit.Opiũ ex uino meraculo ſi ꝓtinus detur ſcorp onũ ictibus reſiſtit
Aliqui hoc tãtũ nigro tribuũt ſi capita eius uel folia terãnt.Eſt & porculaca quãpepliõ uo
cant:nõ multũ ſatiuo efficacior. Cuius memorabiles uſus traduntur.Sagittarũ uenena &
ſerpẽtiũ hemorroidũ & præſigrũ reſtringi:pro cibo ſumpta & pelagis ĩpoſ ta extrahit.Itẽ
hyoſciamo poto e paſſoq; expreſſo ſucco.Cũ ipſa nõ eſt:ſemẽ eius ſimili effectu ꝓdeſt. Re
ſiſtit & aquarũ uitii:capitis dolori:ulceribuſq; in uino tuſa & ĩpoſita.Reliqua ulcera cõma
ducata cũ melle ſanat.ſic & infantium cerebro ĩponitur:umbilicoq; prociduo.In epipho-
ris uero oĩum frõte tẽporibuſq; cũ polenta.ſed ipſi oculis e lacte & melle.Eadẽ ſi procidẽt
prodeſt oculis:foliis tritis cũ corticibus fabæ. Puſtulis cũ polenta & ſale & aceto ac cæra.
& ulcera oris tumorẽq; gingiuarũ cõmanducata cruda ſedat.Item dẽtium dolores. Ton-
ſillarum ulcera ſuccus decoctæ.Quidã adiecere paulum murræ.Nã & mobiles dentes ſta
bilit cõmanducata.Cruditates ſedat:uocẽq; firmat:& ſitim arcet.Ceruicis dolores cũ gal-
la & lini ſemine pari mẽſura ſedat.Mãmarũ uitia cũ melle aut cimolia creta ſalutaris & ſu-
ſpirioſis ſemine cum melle hauſto.Stomachũ in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus
febribus imponitur cum polenta.& alias manducata refrigerat etiã inteſtina.Vomitiones
ſiſtit.Dyſenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenaſmis autẽ cocta
& comitialibus cibo uel potu ꝓdeſt.Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa
Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni.ſuccus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ven
tris animalia pellit.Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur.Neruorum du-
ricias emollit.Metrodorus qui epitomenton rhizitomumenõ ſcripſit: purgationibꝰ a par
tu dandã cenſuit.Venerem inhibet:uenerisq; ſõnia.Prætorii uiri pater eſt hyſpaniæ prin-
ceps.quem ſcio propter impatibiles uue morbos radicẽ eius filo ſuſpenſam e collo gerere:
præterq̃ in balneis:& ita liberatũ incõmodo omni Quin etiã inueni apud auctores : caput
inde litũ diſtillationẽ toto anno nõ ſentire.Oculos tamẽ hebetare putatur.Coriandrũ in-
ter ſiluestria nõ inuenitur.Præciduũ tamẽ eſſe cõſtat ſtatim ægyptiũ. Valet cõtra ſerpenti
um genus unum:quod amphiſbenas uocant:potũ impoſitũq;.Sanat & alia uulnera.Epiny
ctidas puſtulas tritũ ſic & oẽs tumores collectioneſq; cum melle aut uua paſſa.Panos ue-
ro ex aceto tritũ.Seminis grana tria in tertianis deuorari iubẽt aliqui ante acceſſionẽ.Vel
plura illini fronti.Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubiici efficaciter putent. Vis
magna ad refrigerandos ardores uiridi.Vlcera quoq; quæ ſerpunt ſanat cũ melle uel uua
paſſa.Item teſtes:ambuſta carbunculos:aures cum lacte mulieris epiphoras oculorum ner
uis & inteſtinorum fluctiones.Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit
animalia interaneorum cum mali punici ſicco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rẽ
miram:ſi uera eſt.Menſtrua contineri uno die: ſi unum granum biberint fœminæ : biduo
ſi duo:& totidẽ diebus quot grana ſumpſerint.M.Var.coriãdro ſubtrito cũ aceto carnem
incorrupta æſtate ſeruari pũtat.Atriplex & ſilueſtre eſt & ſatiuũ accuſatũ a Pythagora tã-
q̃ faceret hydropicos morboſq; regios & pallorẽ.Coquitur difficilime:ac ne in hortis qui-
dem iuxta id naſci quicq̃ niſi languidum cupauit. Addidere Dyoniſius & Diocles pluri-
mos gigni ex eo morbos.Nec niſi mutata ſæpius aqua coquendũ.Stomacho cõtrariũ eſſe
Lentigines & papulas gignere.Miror quare difficulter in italia id naſci tradiderit ſolum
Smyrneus.Hippocrates uuluarũ uitiis id infundi cũ beta.Lycus neapolitanus contra can
tharidas bibendum dedit.Panos furũculos in cipientes:duricias omnes uel cocto uel cru-
do utiliter illini putãt.Itẽ ignẽ ſacrum cũ melle aceto nitroq;.Similiter podagris. Vngues
ſcabros detrahere dicitur ſine ulcere.Sunt qui in morbo regio dent ſemẽ eius cum melle.
Arterias & tonſillas nitro addito perfricent.Aluum moueant.Cocto aut per ſe au cũ mal
ua aut lenticula concitantes uomitiones.Silueſtri capillos tingunt:& ad ſupradicta utun-
tur medicina. De malua malope.& althea:& lapatio:& oxilapato:& hydrolapato &
hippolapato:& bubalapato. Ca. XXI.

Cõtrario in magnis laudibus malua est utraq; & satiua & siluestris. Duo genera ea
e rum amplitudine folii discernũtur. Maiorem græci malopen uocãt in satiuis. Al/
terã ab emolliendo uẽtre dictã putant malachen. E siluestribus cui grande foliũ &
radices albæ althea uocat̃ ab excellẽtia effectus a quibusdã aristalthea. Oẽ solũ in quo se/
rũtur pinguius faciũt. Huic cõtra oẽs aculeatos ictus efficacior uis præcipue scorpionum
uesparũ: similiũq;: & muris aranei. Quin & trita cũ oleo qualibet earũ puncti ante uel habẽ
tes eas nõ feriũtur. Foliũ ĩpositũ scorpionibus torporẽ affert. Valẽt & cõtra uenena. Acu/
leos oĩs extrahũt illitæ crudæ aut cũ anetho pota. Decoctæ uero cũ radice sua leporis mari
ni uenena restringũt: Et ne quidã dicũt si uomat̃. De eisdẽ mira & alia tradũtur. Sed maxi
me si quottidie quis succi ex qualibet earũ sorbeat cyathũ dimidiũ oĩbus morbis cariturũ.
Vlcera manantia in capite sanant. In urina putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cũ melle. Ra/
dix decocta furfures capitis & dentiũ mobilitates. Eius quæ unũ caulẽ habet radice circa
dentẽ qui doleat perunge: donec desinat dolor. Eadẽ strumas & parotidas panosq; addita
hoĩs saliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potũ a pituita & nauseis liberat. Ra
dix mãmarũ uitiis occurrit adaligata in lana nigra. Tussim in lacte cocta & sorbitionis mõ
sũpta q̃nis diebus emẽdat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympiades thebanus abor/
tiuas esse cũ adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis earũ manꝰ plenæ mẽsura in oleo
& uino sumptis. Vtiq; cõstat parturientes foliis substratis celerius solui. Protinus a partu
reuocãda: ne uulua sequatur. Dant & succũ bibẽdũ parturiẽtibus ieiuniis in uino decocta
hemina. Quin & semẽ tritũ adaligãt brachio genitale nõ cõtinẽtiũ. Adeoq; eæ ueneri na/
scũtur: ut semẽ unicaulis aspersum cubitali fœminarũ auiditates augere ad infinitum Xe
nocrates tradat. Itẽ tres radices iuxta adaligatas. Tenasmo & dysentericis utilissime infun
di. Item fœdis uitiis: uel si foueant̃. Melancholicis quoq; succus dat̃ cyatis ternis tepidus.
Et insaniẽtibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis & inflati/
one & torminibus aut opistotonico laborãtibus tepidus illinit̃. Et sacris ignibus & ambu/
stis decocta in oleũ folia imponũtur. Et ad uulnerũ ĩpetus cruda cũ pane Succus decoctæ
neruis ꝓdest: & uesicæ: & ĩtestinorũ rosionibus. Vuluas & cibo & infusiõe mollit est oleo
Succus decoctæ pori meatus suaues facit. Artheæ in oĩbus supradictis efficacior radix: p̃/
cipue cõuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluũ sistit. Ex uino albo strumas & parotidas & mã
marũ inflationes: & panos in uino folia decocta & illita tollũt. Eadẽ arida in lacte decocta
q̃libet perniciosæ tussi citissime medẽtur. Hippocrates uulneratis sitientibusq; defectu sã
guinis radicis decoctæ succũ bibẽdũ dedit. Et eam uulneribus cũ melle & resina. Item con
uulsis: luxatis: tumẽtibus: & musculis: uernis: articulis imposuit. Et asmaticis ac dysenteri/
cis in uino bibendũ dedit. Mirũ aquã radice ea addita addensari sub diuo: atq; elactescere.
Efficacior autẽ quo recẽtior. Nec lapatiũ dissimiles effectus habet. Est autẽ siluestre: quod
alii oxalidẽ appellãt satiuo ꝓximũ: foliis aquosis: colore betæ candidæ: radice minima. No
stri uero rumicẽ alii lapatiũ cantherinũ ad strumas cũ axungia efficacissimũ. Est & alterum
genus fere oxylapaton uocãt. Satiuo idẽ similius: & acutiora habet folia ac rubriora: nõ ni
si in paludibus nascẽs. Sunt qui hydrolapaton tradũt in aqua natũ. Est & aliud hippolapa/
ton maius satiuo: candidiusq; ac spissius. Siluestria scorpionũ ictibus medẽtur & ferire ꝓhi
bent habẽtes. Radix aceto decocta si colet̃ succus dẽtibus auxiliat̃. Si uero bibatur morbo
regio. Semẽ stomachi inextricabilia uitia sanat. Hippolapati radices priuatim ungues sca/
brosos detrahũt. Dysentericos semen duabus dragmis in uino potũ liberat. Oxylapati se/
men lotũ in aqua cælesti sanguinẽ prodest reiiciẽtibus. Adiecta acacia lentis magnitudine
prodest. Præstãtissimos pastillos faciũt ex foliis & radice addito nitro & iure anguino. In
usu aceto diluũt. Sed satiuũ in epiphoris oculorũ illinũt frõtibus. Radice cherias & lepra
curãt. In uino uero decocta strumas & perotidas & calculos. Poto uino & lyenes. Cœliacos
æque & dysentericos & tenasmos. Ex eadẽq; oĩa efficacius. Ius lapati & ructus facit: & uri/
nam ciet: & caliginẽ oculorũ discutit. Item pruritũ corporis in sol a balnearũ additũ: aut p̃
us ipsum illitũ sine oleo. Firmat & cõmanducata radix dentes. Eadẽ decocta cũ uino sistit
aluum. Folia soluunt adiecto sale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulpaton: radicis tã/
tũ altitudine differens est. & erga dysentericos efficacis effectus potũ ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo: & sisymbrio: siue thymbræo &
de lini semine: & blito. Ca. XXI.

ſ Inapis cuius in ſatiuis tria genera dixim⁹.Pithagoras principatū habere ex iis quo
rum ſublime uis feratur iudicauit:qm̄ nō aliud magis in nares & cerebrū penetret
Ad ſerpētiū ictus & ſcorpionū tritū cū aceto illinitur.Fungorum uenena diſcutit.
Cōtra pituitā tenet in ore donec liqueſcat:aut gargarizat cū aqua mulſa.Ad dētiū dolorē
māditur.Ad uuā gargarizat cū aceto & melle:ſtomacho utiliſſimū cōtra oīa uitia pulmo-
nibuſq;.Execrationes faciles facit in cibo ſumptū.Datur & ſuſpirioſis.Itē comitialibus te-
pidum cū ſucco cucumerū.Sēſus atq; ſternutamēta capitis purgat.Aluū mollit. Mēſtrua
& urinā ciet.Et hydropicis īponit.Cū fico & cumino tuſum ternis partibus comitiali mor
bo.Et uuluarū cōuerſionē ſuffitū excitat odore aceto mixto.Itē lethargicos. Adiicit cor-
dylon.eſt autē ſemē ex ſeſe.& ſi uehemētior ſomnus lethargicos præmat.cruribus aut etiā
capiti illinitur cū fico & aceto.Veteres dolores thoracis lumborū:coxēdicū:humerū:& in
quacūq; parte corporis ex alto uitia extrahēda ſunr:illitū cauſtica ui emēdat puſtulas faci
endo.Aut in magna duritia ſine fico impoſitū:uel ſi uehemētior uertigo timeatur per du
plices pānos. Vtunt ad alopetias cum rubrica:pſoras:lepras:phthiriaſes:lithānicos:opiſto-
thonicos.Iungūt quoq; ſcabras genas aut cū gallica inter oculos cū melle.Succuſq; tribus
modis exprimit in fictili:caleſcitq; in eo in ſole modice.Exit & e cauliculo ſuccus lacteus
qui ita cū induruit:dētiū dolori medet.Semē ac rapis cū imaduere:muſto cōterūtur. Ma-
nuſq; plene menſura ſorbētur ad firmādas fauces:ſtomachum:oculos:caput.ſenſuſq; oēs.
Mulierū etiā laſſitudines ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; diſcutit potū ex
aceto.Illinūtur & liuoribus ſugillatiſq; cum melle & adipe anſerino aut cera cypria. Fit &
oleū ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq;:quo utūtur ad neruorū rigores:lumborumq;
& coxēdicū perfrictiones.Sinapis naturā effectuſq; eoſdē habere traditur adarcha inter ſil
uas intacta cortice planiore ſub ipſa coma naſcēs.Marrubium pleriq; inter primas hærbas
cōmēdauere:quē græci praſion uocant:alii linoſtrophon: nō nulli philopeda:aut philoca-
res:notius q̄ ut iudicandū ſit.Huius folia ſemēq; cōtrita proſunt cōtra ſerpētes : pectorū
& lateris dolores:tuſſim ueterē.Et iis qui ſanguinē eiiciūt eximie utile:ſcapis eius cū pani
co aqua decoctis:ut aſperitas ſucci mitiget.Imponit ſtrumis cū adipe.Sūt qui uiridis ſemē
ꝗtū duobus digitis capiāt cū farris pugillo decoctū addito exiguo olei & ſalis ſorbere ie-
iunos ad tuſſim iubeāt.Alii nihil cōparāt.In eadē cauſa marubii & fœniculi ſucci & ſexta-
rios ternos expræſſis decoctiſq; ad ſextarios duos:cū addito mellis ſextario rurſus deco-
cto ad ſextarios duos:ſi coclearii mēſura in die ſorbeat in aquæ cyato.Et uiriliū uitiis tu-
ſum cū melle mire prodeſt.Lithenas purgat ex aceto.Ruptis cōuulſis ſpaſmatū neruis ſa
lutare.Potū aluū ſoluit cū ſale & aceto.Itē mēſtrua & ſecūdas mulierū.Arida farina cum
melle ad tuſſim ſiccā efficaciſſimā eſt.Itē ad cancrenas & pterygia.Succus uero articulis &
naribus: & morbo regio:minuēdeq; bili cū melle prodeſt.Item contra uenena inter pauca
potēs.Ipſa herba ſtomachū & excreationes pectoris purgat.Cū iride & melle urinam ciet.
Cauēda tamē exulceratæ ueſcice & renū uitiis.Dictiur ſuccus claritatē oculorū adiuuare
Caſtor marrubii duo genera tradit.Nigrū:& quod magis probat candidū.In ouum inane
ſuccū adiicit iis:ipſumq; ouū infundit melle æquis portionibus tepefactū:uomicas rumpe
re:purgare:perſanare ꝑmittens illitis etiam uulneribus a cane factis tuſa cū exungia uete
ri. Serpillum a ſerpēdo putant dictum.Quod in ſilueſtri euenit:in petris maxime Satiuū
nō ſerpit: ſed ad palmi altitudinem increſcit.Pinguius uolūtariū & candidioribus foliis &
ramis:aduerſus ſerpētes efficax maxime cenchrin & ſcolopēdras terreſtres ac marinas : Et
ſcorpiones decoctis in uino ramis foliiſq;.Fugat & odore:cōmunis ſi uratur.Et contra ma
rinorum uenena præcipue ualet.Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporib⁹
ac fronti cum roſaceo.Item phreneticis:lethargicis:contra tormina:& urinæ difficultatem
anginas:uomitiones:dragmis quattuor datur.Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores.fo
lia obolis quattnor dantur ad lyenē ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in ciathis
duobus aceti & mellis.Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdam thymbreum appellatum:pedali
non amplius altitudine:quod in riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt.Atrū efficax aduerſus
aculeata animalia:ut ſunt carbrones & ſimilia. Quod in ſieco ortum adoratum eſt. inſeri-
tur coronis angnſtiore folio.Sedant utraq; capitis dolorem.Item epihoras:ut Pilinus tra
dit.Alii panem addunt.Alii per ſe decoquunt in uina.Sanat & epinyctidas:cutiſq; uitia in
facie mulierū intra quartum diem noctibus impoſitum diebuſq; detractum. Vomitiones:

ſingultus:tormina:ſtomachi diſſolutiones cohibetſiue in cibo ſumptũ:ſiue in ſucco potũ.
Nõ edẽdũ grauidis:niſi mortuo cõceptu.Quippe etiã impoſitũ eiicit.Mouet urinã cũ ui-
no potũ.Silueſtre & calculos.Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cũ aceto. Lini
ſemen cũ aliis quidẽ in uſu eſt.Et per ſe mulierũ cutis uitia emendat in facie. Oculorũ aci
em ſucco adiuuat.Epiphoras cũ thure & aqua aut cũ myrrha.Cũ uino ſedat parotidas.Cũ
melle aut adipe aut cera ſtomachi ſolutiones in ſperſum polẽte modo.Anginas in aqua &
oleo decoctũ: & cũ aniſo illitũ. torreť ut aluũ ſiſtat.Cœliacis & dyſentericis imponitur ex
aceto.Ad iocineris dolores eſtur cum uua paſſa.& ad phtphiſin utiliſſime. ſemine fiunt
& eligmata.Muſculorũ neruorũ:articulorũ:ceruicũ duricias:crebri mẽbranas mitigat fa
rina ſeminis nitro aut ſale aut cinere additis.Eadẽ cũ fico itẽ cõcoquit ac matarat.Cum ra
dice uero cucumeris ſilueſtris extrahit quæcũq; corpori inherent.ſic & fracta oſſa.Serpere
ulcus in uino decocta prohibet.Eruptiones pituitæ cũ melle emendat.Vngues ſcabros cũ
pari modo naſturtii.Et teſtiũ uitia & ramices cũ reſina & murra:& cãcrenas ex aqua.ſtoma
chi dolores cũ fœno græco ſextariis utriſq; decoctis in aqua mulſa.Inteſtinorũ & thoracis
pernicioſa uitia clyſtere in oleo & melle.Blitũ iners uidetur ac ſine ſapore aut acrimonia
ulla.Vnde cõuitiũ fœm nis apud Menãdrũ faciũt mariti.ſtomacho inutile eſt.uẽtrẽ adeo
turbat:ut cholerã faciat aliquibus.diciť tamẽ aduerſus ſcorpiones potũ e uino prodeſſe.&
clauis pedũ illini itẽ lyenibus & temporũ dolori ex oleo.Hippocrates menſtrua ſiſti eo ci/
bo putat.

De meu & fœniculo:& hyppomaratro uel myrſeneo:& canabi: & de ſurula & carduis: Ca. XXIII.

m Eu in italia non niſi a medicis ſeritur:& iis admodũ paucis.Duo genera eius.Nobi
lius athamantichũ uocant illi ab athemante inuentum. Hi quoniã laudatiſſimũ in
athemanthe reperiatur:foliis aniſo ſimile:& caule aliquãdo bipedali: radicibꝰ mul
tis & obnigris:quibuſdã altiſſimis.Minus rurſum q̃ illud alterũ.Ciet urinã in aqua potum
radice trita uel decocta Inflationes ſtomachi mire diſcutit.Itẽ tomina & ueſicæ uitia. Vul
uarũq; articulis cũ melle.Infantibus cũ apio illitũ ĩmo uẽtri urinas mouet.Fœniculum no
bilitauere ſerpẽtes:guſtatu ut diximus ſenectam exuendo oculorũq; aciẽ ſucco eius refi/
ciendo.Vnde intellectum eſt hominum quoq; caliginem præcipue eo releuari.Colligitur
hoc caule turgeſcente.In ſole ſiccatur.Inungitur ex melle.Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimum
tamen in hiberia e lachrymis fit & ex ſemine recenti.Fit etiã e radicibus prima germinatio
ne inciſis.Eſt & in hoc genere ſilueſtre:quod alii hippomarathron : alii myrſeneũ uocant:
foliis maioribus:guſtu acriore:procerius:brachiali craſſitudine:radice candida.Naſcitur ĩ
calidis:ſed ſaxoſis.Diocles & aliud hyppomarathri genus tradit:longo & anguloſo folio:
ſemine coriandri.Medicinæ in ſatiuo ad ſcorpionũ ictus & ſerpentiũ ſemine in uino poto
Succus & auribus inſtillatur:uermiculoſq; in iis necat.Id ipſum condimentis prope omni
bus inſeritur.Oxyporis etiã aptiſſime.Quin & cruſtis ſubditur panis.Semẽ ſtomachũ diſ
ſolutũ aſtringit uel in febribus ſumptũ.Nauſeã ex aqua tritũ ſedat.Pulmonibus & iocine
ribus laudatiſſimũ.Ventrẽ ſiſtit cũ modice ſumitur. Vrinã excitat. Et tormina mitigat to
tum decoctum.Lactiſq; defectu potum mãmas replet.Radix cũ ptiſana ſumpta renes pur
gat ſiue decocto ſucco : ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta.
Item cõuulſis illinuntur folia tumoribus.Ardentes ex aceto calculos ueſicæ pellũt.Geni/
turæ abũdantiã quoquomodo hauſtum facit.Verẽdis amiciſſimũ:ſiue ad fouendum radi
ce cum uino cocta:ſiue contrita in oleo illitum.Multi tumoribus & ſugillatis cum cera il
linunt.Et radice in ſucco uel cum melle contra canis morſum utũtur.Et contra multipe/
dem ex uino. Hippomarathron ad oĩa uehemẽtius Calculos p̃cipue pellit.Prodeſt ueſicæ
cũ uino leui:& fœminarũ mẽſtruis.Efficacius in eo ſemẽ q̃ radix. Modus in utroq; quod
duobꝰ digytis trito addiť in potionẽ.Petrichius qui ophiaca ſcripſit & Micon qui rhiz to-
numena aduerſus ſerpẽtes nihil hippomarathro efficacius putauere.ſane & nicãder non in
nouiſſimis poſuit.Canabis in ſiluis primũ nata eſt:nigriore folio & aſperiore.ſemẽ eius ex
tinguere geniturã uirorũ dicitur.ſuccus ex eo uermiculos auriũ & quodcunq; intrauerit
eiicit:ſed cũ dolore capitis.Tãtaq; uis ei eſt ut aquæ ĩfuſa coagulare eã dicať.& iõ iumẽto
rũ aluo ſuccurrit pota ĩ aq̃.Radix cõtractos articulos emollit in aq̃ cocta.Itẽ podagras & ſi
miles ĩpetus.Ambuſtis cruda illiniť:ſed ſæpius mutať:priuſq̃ areſcat.Ferula ſemen ſimile
aneto habet.Quæ ab imo caule diuidiť a cacumine fœmina putať. Caules eduť decocti.

Commendatur q; musto ac melle: Stomacho utiles. Sint plures sumpti: capitis dolores faciunt. Radix denarii pōdere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo auté & aceto cōtra sudores immodicos uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluū soluit fabæ magnitudine deuoratusq; E uiridi ferula ramusculus utilis est ad omnia ea uitia. Ad sanguiné sistendū decem grana seminis bibūtur in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandū putāt luna quarta sexta septima ligulæ mensura. Natura ferularū murenis infestissima est. Tactæ siquidé ea moriūtur. Castor radicis succū & oculorū claritati cōferre multū putauit. Et de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinā ex eis non differam⁹. Siluestriū genera sunt duo. Vnū fruticosius a terra statim. Alterū unicaule crassius. Vtriq; folia pauca: spinosa: muricatis cacuminib⁹. Sed alter floré purpureū mittit inter medios aculeos celeriter canescenté: & abeunté cū aura. Scolimon græci uocant. Hic anteq̄ floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet. Radis cuiusq; ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur. Stomachū corroborat. Et uului si credim⁹ etiā cōferre aliquid tradit ut mares gignātur. Ita.n. Cherias atheniésis scripsit: & Glaucias qui circa carduos diligentissimus uidetur. Manducatus carduus hic odoré cōmendat oris.

Confectio tyriacæ cōpositio medicaminis Antiohi Ca. XXIIII.

ſ Ed ante discessum ab hortétibus unā compositioné ex iis clarissimā subtexem⁹ aduersus uenenata animalia: incisam lapide uersib⁹ in limine ædis Aesculapii. Serpili duum denariorū pōdus. Opopanacis & milii tantundé singulorū. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi seminis & anisi & ami & apii denariorū senū ex singulis generibus. Erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribrata q; uino quantū possit excellenti digerūtur in pastillos: uictoriati pōdere. Ex iis singuli dātur ex uini mixti cyathi: ternis. Hac tyriacha magnus rex Antiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXI.

PROEMIVM.

De natura florū & coronamentorū. De mira florum uarietate. Ca. I.

i N HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVSSIT CATO INenarrabili florū maxime subtilitate: quādo nulli potest facilius esse loqui q̄ rerū naturæ pingere lasciuienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua usus alimétiq; gratia genuit. iō q; sæcula annosq; tribuit iis. Flores uero odoresq; de die in dié gignit. Magna ut palā est admonitione hominū: quæ spectantissime floreāt celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorū reddendæ: mixturanq; uarietati siue alterni atq; multiplices inter se uectantur: siue priuatis generū funiculis in orbē: in obliquū in ambitū: quædā coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto: & qui primū flores miscere cœperit: & quando primum corolla inuenta uel appellata & quare. Ca. II.

t Enuioribus utebantur antiqui: strophia appellantes: unde nata strophiola. Quin & uocabulū ipsum tarde inde cōmunicatum est inter sacra tantū & bellicos honores coronis su nomé uindicantibus. Cū uero a floribus fierent serta a serendo seruiæ appellabātur. Quod apud græcos quoq; nō adeo antiquitus placuit. Arborū enī ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primo. Postea uariari cœptū mixtura uersicolores. Flocūq; inuicé odores coloresq; accēdere Sicion ex ingenio Puasiæ pictoris atq; Glyrecæ coronariæ dilectæ admodū illicū opa eius pictura imitaretur: adinuenit: & illa. prouocans uariaret: Essetq; certamē artis ac naturæ. Quales etiā nūc extāt artificis illi⁹ tabellæ: atq; in primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsam. Idq; factū est post olympiadem centesimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subire quæ uocantur ægyptiæ: ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ subrepsit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: postq̄ e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis p̄mũ coronã foliis aureis & argẽteis dedit & de honore coronatũ apud antiquos. & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis & Cleopatræ reginæ facta. Ca. III.

c

Raſus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoq; & lẽniſci: quos adiici ipſarum coronarum honos erat propter hetruſcas quibus iungi niſi aurei non dedebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primũ inſtituit. P. Claudius pulcher: bratteaſq; etiã Phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæſitarum fuit. Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant: & ſeruos ſuos quoſq; mittebant. Inde alia. xii. tabularũ lex. Qui coronã parit. Ipſe pecuniamue eius. Virtutis ergo arguitur: quã ſerui equiue meruiſſent. Pecuniã partam lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo parentibuſq; eius dum intus poſitus eſſet foris ue ferretur: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidẽ erant: ingenſq; iis ſeueritatis. L. Fuluius argentarius bello punico ſecũdo cum corona roſacea ĩter diu e pergula ſua in forum proſpexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerẽ adductus non ante finẽ belli emiſſus eſt. P. Mutianus cum demptã Marſye coronam e floribus capiti ſuo impoſuiſſe: atq; ob id duci eũ in uincula triũuiri iuſſiſſent: appellauit Tri. Pleb. nec interceſſere illi aliter q̃ athenis: ubi comeſabundi iuuenes ante meridiẽ conuentus ſapientiũ quoq; doctrinæ frequẽtabaut. Apud nos exemplũ licentiæ huius non eſt aliud q̃ filia Diui Auguſti: cuius luxuria noctibus coronatũ Martiam littere illius deſcribunt. Florum quidẽ populus ro. honorẽ Scipioni tantũ adhibuit. Suario cognominabatur: propter ſimilitudinẽ Suarii cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus: dignuſq; africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus: ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur: flores e proſpectu omni ſparſit. Et iã tunc coronæ deorũ honos erant. Et larium publicorum priuatorũq; & ſepulchrorũ & manium. Sũmaq; auctoritas pactili coronæ: ſutiles ſaliorũ ſacris inuenimus & ſolẽnes cœnas. Trãſiere deiude ad roſalia. Eoq; luxuria proceſſit: ut nõ eſſet gratia niſi mero folio. Subtilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatiſſimũ quidem habetur e nardi folio eas dari aut ueſte ſerica uerſicolores unguẽtis madidas. Hunc habet nouiſſime exitũ luxuria fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq; Callimachus medici ꝙ nocerent capiti: quoniã & in hoc eſt aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylairtate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſolertiã. Nãq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationẽ ipſius reginæ Antonio timẽte: nec niſi p̄guſtatos cibos ſumente fertur ab ore eius iuſiſſe extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipſaq; capiti impoſita. Mox procedẽte hylaritate inuitauit Antoniũ ut coronas biberẽt. Quis iſtas timeret inſidias? Ergo cõcerpta in ſyphũ incipienti haurire oppoſita manu en ego ſum inq̃t illa care Antoni: quã tu noua prægustantiũ diligentia caues: ideo mihi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt. Inde eductam e cuſtodia bibere iuſſit: illico expirantẽ. De coronis extra ſupra dictos ſcripſit. Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris autẽ inſcripſere aliqui libros antologicon. Flores uero perſecutus eſt nemo ꝙ equidem inueniam. Nec nos nunc: ſcilicet coronas nectemus. Id enim friuolum eſt. ſed de floribus quæ uidebuntur digna memorabibus. Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere: ac pñ uiolas roſaſq; tm̃.

De roſa in coronis: & de generibus eius: & ubi ſeratur. Ca. IIII.

r

Oſa naſcitur ſpina uerius q̃ frutice: in cibo quoq; prouenıens. Illic etiam iucundi odoris q̃uis anguſti. Germinat omnis primo incluſa granato cortice. Quo mox intumeſcente & in uirides alabaſtros faſtigato paulatim rubeſcens dehiſcit ac ſeſe pandit in calicis medio ſui ſtantis cõplexa luteos apices. uſus eius in coronis prope minimus eſt. Oleo maceratur. Idq; iam a troianis tẽporibus Homero teſte. Preterea in unguẽta tranſit ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atq; collyriis imponitur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam delitiis inungendis minime noxia. Contra genera eius noſtri fecere celeberrima: preneſtinam & campanã. Addidere alii mileſiam: cuius ſit ardentiſſimus colos non excedeniis duodena folia. Proximam ei trachiniam: minus rubentem. Mox alabandicam uiliorem: albicãtibus foliis. Viliſſimam uero pluribus uel minutiſſimã ſpinoſam. Differunt enim multitudine foliorum: aſperitate: leuore: colore: odore. Pauciſſima quina folia: ac deinde numeroſiora. Cum ſit genus eius quam centifoliam uocãt. quæ

est in campania Italiæ. Græciæ uero circa philipos. Sed ibi nõ sue terræ ꝓuentu. Pãgeus nãqꝫ modos in uicino fere est: numerosis foliis ac paruis. Vnde accolæ transferentes cõserunt Ipsaqꝫ plantatõe ꝓficiunt. Nõ autem talis odoratissima est. Hec cui latissimũ maximumqꝫ folium. Breuiterqꝫ indiciũ est odoris scabricia corticis. Cepio Tyberii Cæsaris principatu negauit centifoliã in coronis addi: præterq̃ extremos uelut ad cardines: nec odore nec specie ꝓbabilem. Est & quæ græca appellat̃ a nostris a græcis lichnys: nõ nisi in humidis locis ꝓueniens: nec unq̃ excedens qnqꝫ folia: uiolæ magnitudine: odore nullo. Est & alia græcula appellata: cõuolutis foliorum paniculis: nechiscẽs nisi manu coacta: semperqꝫ nascenti similis: latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo: folia oleacea habẽs. Muscetio uocãt Atqꝫ inter has media magnitudine autũnalis: quam coroneolam uocãt oẽs: sine odore Coroneola in rubro nata tot modis adulteratur. Et alias uera quoqꝫ plurimum sola præualet Cyrenis odorarissima est. Ideoqꝫ ibi unguentũ pulcherrimũ. Carthagine hispaniæ hyeme quoqꝫ tota. præcox. Refert & cæli temperies. Quibusdã enim annis minus odorata ꝓuenit Præterea magis locis oĩbus siccis. q̃ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult: nec argillosis locis: nec riguis. cõtenta raris. Propriæqꝫ ruderatum agrum amat. Præcox cãpana. Sera milesia. Nouissime tamẽ desinit preneitina. Fodiunt̃ altius q̃ fruges: leuius q̃ uites. Tardissime ꝓueniunt semine: quod in ipso cortice est sub ipso flore opertum lanugine. Ob id potius caule cõciso inseruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ lõgissimis uirgis qnquefoliæ: quæ a græcula altera est. Omni autem recisione atqꝫ ustione proficit. Translatione quoqꝫ ut uitis optime ocissimeqꝫ ꝓuenit. Surculis quaternum digytorum lõgitudine aut ampliore post uergilliarum occasum sata Dein per fauonium translata: pedalibus interuallis: crebroqꝫ circũfossa. Qui præcocem faciunt pedali circa radicẽ scrobe aqua calida infundunt germinare incipiente calice.

De lilio trita genera: & ratione ea in serendi. Ca. V.

i Ilium rosæ nobilitate proximum est: & quadã cognatione unguenti oleiqꝫ: lilion appellatur. Et ĩpositũ etiam maxime rosas decet: medio prouentu earum incipiẽs. Nec ullis florum excelsitas maior. Interdũ cubitorũ trium. Languido semper collo: & nõ sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius. Foliis foris strinatis: & ab angustiis in latitudinẽ paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitũ labris. Tenuiqꝫ folio & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorqꝫ duplex: ut alius calicis: alius staminis: differentia angusta. In unguẽti uero olei que usu folia nõ spernunt̃. Est flos nõ dissimilis illi in hærba quam cõuoluulũ uocãt. nascens per fruteta: nullo odore: nec crocis ĩtus candorẽ tantum referens: ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere cõdiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis serunt̃ quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua ut hypposelinum Nihilqꝫ ẽ fœcũdius. Vnde radice quinq̃genos sæpe emittente bulbos. Est & rubẽs liliũ: qd græci crynõ uocãt. alii florẽ eius cynorhdon. Laudatissimum in antiochia & laodicea syriæ mox in phaselide. Quartũ locũ optinet in Italia nascens. Snnt & purpurea lilia: aliquando gemino caule: carnosiore tantũ radice: maiorisqꝫ bulbi· sed unius. Narcisum uocant huius alterũ genus flore cãdido: calice purpureo: differẽtia liliis ẽ & hæc ꝙ narcisis folia in radice sunt ꝓbatissimis in lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadẽ: Calix hærbaceus: oẽs serotini. Post arcturũ enim florent: ac ꝑ æquinoctiũ autũnum. Inuenta est in iis & rõ ĩserẽdi mõstrificis hoĩum ingeniis. Colligunt̃ namqꝫ mense iulio scapi arescentes: liliaqꝫ suspendunt̃ in fumo. Dei nudãtibus se nodulis in fæce nigri uini uel græci mẽse martio macerant̃ ut colorem accipiãt: atqꝫ ita in scrobiculis seruuntur heminis fæcis circũfusis. Sic fiunt purpurea lilia: mirũqꝫ ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uiolis & de calta & de baccare & combreto.

Iolis honos ꝓximus. Earũ plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plãtis oẽs ut olus

u satæ. Ex iis uero quæ spõte apricis & macris locis ꝓueniũt: purpureæ latiore folio statim ab radice carnosa exeũt: solæqꝫ græco noĩe a ceteris discernũt̃: appellatæ: ita ut ab iis hyacinthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis: genera iis tusculana & quæ marina appellat̃. Folio aliquãto latiore: sed minus odorato. In totũ uero sine odore: minutoqꝫ folio calathiana munus autũni: cæteræ ueris. Proxima ei calta ẽ cõcolori amplitudine Vincit nũero foliorum marinã qnqꝫ folia nõ excedẽtẽ. Eadẽ odore supat̃. Est enĩ grauis calta Nõ leuior ei quã scopã regiã appellãt: quãq̃ folia eius oleãt: nõ flores. Baccari quoqꝫ radicis

tantũ odoratæ ẽ:a quibusdã nardũ rusticũ appellatũ. Vnguẽta ex ea radice fieri solita apd
antiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est. Vnde quidã errore falso barbari/
cam eã appellabãt. Odor est ei cinamomo ꝓximus. Gracili solo nec humido ꝓuenit. Similli/
mum ei cobretũ appellatur: folioꝝ exilitate usqꝫ in fila extenuata: & ꝓcerius q̃ baccar. Næc
hæc sunt tãtũ: sed eoꝝ quoqꝫ error corrigẽdus est: qui baccar rusticũ nardũ appellauere.
Est enĩ alia hærba sic cognominata: quã greci asaron uocãt: cuius speciem figurãqꝫ dixim⁹
in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari: quoniã in coronas nõ addatur. Cro
cũ siluestre optimũ serere in italia minime expedit: ad scrupula usqꝫ singula areis decoq̃n
tibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiusqꝫ & nitidius: sed multo leuius degenerans
Sed ubiqꝫ nec fœcundũ etiã cyrenis: ubiqꝫ semꝑ flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio
croco: & ibi in corico mõte. Dein lycio mõte olympo. Mox cẽturipino siciliæ. Aliqui phle/
græo secundũ locũ dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio sinceri ĩpo sita manu crepat
ueluti fragile. Humidũ enim quod euenit adulteratõe sedet. Altera ꝓbatio si manu ꝓlata
ad ora leniter faciẽ oculosqꝫ mordeat. Et ꝑ se genus satiui blandissimũ uulgo: cũ sit medio
cre: deliacõ uocãt. Cõtra cyrenaico uitiũ: quod omni croco nigrius ẽ: & celerrime marce/
scit. Optimũ ubicũqꝫ quod pinguissimũ & breuibus capillis. Pessimũ uero est quod situm
redolet. Mutianus auctor est in lyciãno septimo aut octauo transferri in locũ subactũ: at/
qꝫ ita degenerãs renouari. Vsus eius in coronis nusq̃. Hærba enim est folio angusto pene ĩ
capillamẽti modum: Sed uino mire cõgruit: præcipue dulci tritũ ad theatra replẽda. Flo/
ret uergiliaꝝ occasu paucis diebus folio qui florem expellit. Viret bruma & colligitur. Sic
catur umbra melius etiam hyberna. Carnota & illi radix: uiuaciorqꝫ q̃ cæteris. Gaudet calca
ri: & atteri pede: pereundoqꝫ melius ꝓuenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis: & de odoramentorum diuersitate: & saliunca: & polio. Cap. VII.

t Roianis temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat lo/
ton: crocon: hyacinthum. Omniũ odoramentorũ atqꝫ adeo hærbarũ differentia est
in colore: & odore: & succo. Odorator sapor raro ulli nõ amarus. E contrario dul/
cia raro odorata. Itaqꝫ & uina odoratiora mustis. Siluestria magis omnia satiuis. Quorũdã
odor suauior & longinquo: propius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo
olet: sicca propius. Omnis autẽ uerno tempore acrior: & matutinis. Quicquid ad meridia
nas horas diei uergit hebetatur. Nouella quoqꝫ uetustis minus odorata. Acerrimus tamen
odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur. Et
omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamẽ minime odorati flores: quia nebulosus
& roscidus aer est a nilo flumine. Quorũdã suauitati grauitas inest. Quædã cũ uirent non
olent propter humorem nimium: ut buceros quod est fœnogræcũ. Acutus odor nõ omi/
num sine succo est: ut uiolæ rosæ: croco. Quæ uero ex cautis succo carent: eorum omniũ
odor grauis: ut in lilio utriusqꝫ generis. Ambrotonũ & amaracus acres habẽt odores. Quo
rũdã flos tantũ iucũdus: reliquæ partes ignauæ: ut uiolæ ac rosæ Hortẽsium odoratissima
quæ siccã: ut ruta: mẽta: apiũ: & quæ in siccis nascuntur. Quædã uetustate odoratiora: ut co
tonea: eadẽqꝫ decerpta quã in suis radicibus. Quædã uero non nisi defracta: aut ex attritu
olẽt. Alia nõ nisi detracto cortice. Quædã uero nõ nisi iusta: sicut thura myrrhæqꝫ. Flores
triti omnes amariores quã intacti. Aliqua arida diutius odorẽ cõtinent ut melilotos. Quæ
dã locũ ipsum odoratiorẽ faciũt: ut iris. Qui & arborẽ totã cuiuscũqꝫ radices attigũt. Hes
peris noctu magis olet: inde nomẽ iumẽto. Animaliũ nullũ odoratũ: nisi de pantheris ꝗc
quã dictũ est si credimus. Illa quoqꝫ nõ obmittenda differẽtia odoramẽtorũ multa nihil ꝑ/
tinere ad coronamẽta: ut irin: atqꝫ saliuncã: quãquã nobilissimi sit odoris utraqꝫ. Sed iris ra
dice tantũ cõmẽdatur: unguentis aut medicinæ nascẽs. Laudatissima ĩ illyrico. Et ibi quoqꝫ
nõ maritimis sed ĩ siluestribus drinonis & natrone. Proxima in macedonia. Laudatissima
hæc & cãdicans. Et ex illis tertiũ locũ habet africana amplissima inter omnes: gustuqꝫ ama/
rissima. Illyrica quoqꝫ duorũ generũ ẽ. Raphanitis a similitudĩe: quæ & melior. Rizotomos
subruffa. Optima quæ sternuramẽta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ: & rectũ. Floret di/
uersi coloris specie: sicut arquus cælestis unde nomẽ. Nõ ĩprobatꝰ & pisidica. Et fossuri tri/
bus ante mẽsibus mulsa aqua circũfusa hoc ueluti placamẽto terræ blandiuntur circũ scri
tã mucrone gladio ut triplici: & cũ legerint eã protinus ĩ cælũ attollũt. Natura est feruens
Tractataqꝫ pustulas ãbusti mõ facit. Præcipitꝰ ante oĩa ut casti legãt. Teredĩes nõ sicca mõ

uerũ & in terra celerime ſentit. Optimũ antea irinũ leucade & elide ſerebatur. Iãpridẽ enĩ
& ſeritur. Nũc e pãphilia. Sed cilicũ maxĩe laudat᷑: atqꝫ e ſeptẽtrionibꝰ. Saliũca folioſa qdẽ ẽ
ſed breuis: & quæ necti nõ poſſit. Radici numeroſæ cohæret. Hærba uerius quã flos: denſa
ueluti manu preſſa: breuiterqꝫ ceſpes ſui generis. Pãnonia hãc gignit & norica: alpiũqꝫ apri
ca urbiũ eporredia tãtæ ſuauitatis ut metallũ eẽ cœperit. Veſtibꝰ ĩterponi eã gratiſſimum.
Sic & apud græcos polion hærbã inclytã Muſei & Heſiodi laudibus: ad oĩa utilẽ prædican
tiũ. Superqꝫ cætera ad famã ẽt dignitatis. Prorſuſqꝫ mirã: ſi mõ ut tradũt: folia eius mane cã
dida. meridie purpurea: ſole occidente cerulea aſpiciuntur. Duo genera eius cãpeſtre ma-
ius. Silueſtre quod minus ẽ. Quidã teucrion uocant. Folia canis hominis ſimilia: a radice ꝑ
tinus nũquã palmo altiora. Et de odoratis floribus ſatis dictum: in quibus unguenta uicif
ſe naturam gaudent.

De ueſtium æmulatiõe cũ floribus & amarãto & chryſocome ſiue cryſiti. Ca. VIII.

Vxuria ueſtibus quo ꝑ prouocauit eos flores: qui colore cõmẽdatur. Hos animad
l uerto tres eſſe principales. Vnũ in croco qui in roris micat. Gratius nihil traditur
aſpectu: & in purpuras tyrias dibaphaſqꝫ ac laconicas. Aliũ amethyſtõ qui uiola: &
ipſe in purpureũ quẽqꝫ hyacithinũ appellauimus. Genera enĩ tractamus in ſpẽs multas ſeſe
ſpargẽtia. Tertius eſt qui ꝓprie conchylii intelligitur multis modis. Vnus in heliotropio
& in aliquo ex iis plerũqꝫ ſaturatior. Alius in malua ad purpurã inclinãs. Alius in uiola ſe-
rotina cõchyliorũ uegetiſſima. Paria nũc cõponuntur: & natura atqꝫ luxuria depugnante.
Lutei uideo honorẽ antiquiſſimũ in nuptialibus flãmeis totũ fœminis cõceſſũ. Et fortaſſis
ideo nõ numerari inter principales: hoc ẽ comunes maribꝰ ac fœminis: quoniã ſocietas prĩ-
cipatum dedit. Amarãto nõ dubie uincimur. Eſt aũt ſpica purpurea uerius quã flos aliquis
& ipſe ſine odore. Mirũqꝫ in eo: gaudere decerpi: & letius renaſci. Prouenit auguſto men-
ſe. Durat in autũnum. Alexãdrino palma: qui decerptus aſſeruatur. Mirũqꝫ poſtq̃ defece-
re cuncti flores madefactus aqua reuiuiſit: & hybernaſ coronas facit. Sũma eius natura in
nomine eſt appellato quoniã nõ marceſcit. In nomine ẽ & cyani colos. Item holochryſi. Om-
nes autẽ hi flores nõ fuere in uſu Alexandri magni ætate: quoniã ꝓximi a morte eius au-
ctores ſiluere de illis. Quo manifeſtũ eſt poſtea placuiſſe. A græci tamẽ repertos quis dubi
tet? nõ aliter italia uſurpãte nomina illorũ. At Hercules petilio ipſa nomẽ ĩpoſuit autũna
li circa uepreſqꝫ naſcenti. Et tamẽ colorẽ cõmendat qui eſt roſæ ſilueſtri. Folia parua quina.
Mirũqꝫ in eo flore inflecticacumine & nõ niſi retorto folio naſci paruo calice ac uerſicolo
ri luteum ſemẽ includente. Luteus & bellio paſtillicãtibus qnquagen ſqnis babulis corona
tur. Pratenſes hi flores: ac ſine uſu: & ideo pleriqꝫ ſine nominibus. Quin & his ipſis alia alii
uocabula imponũt. Dhryſocome ſiue chryſitis nõ habet latinã appellationẽ. Palmi altitudi
ne ẽ: comãtibus fulgore auri coribis: radice nigra ex auſtero dulci. In petroſis opaciſqꝫ na-
ſcens.

De honore coronarũ & cyclamĩo & meliloto & trifolio tria genera eiꝰ. Ca. IX.

T fere pactis colorũ celeberimus tranſeat ratio ad eas coronas quæ uarietate ſola
e placent. Duo earum genera quomodo aliæ flore cõſtãt: aliæ folio. Florẽ eſſe dixe-
rim geniſtas. Nãqꝫ & iis decerpitur luteus Itẽ rhododendrõ. Itẽ zizippa: quæ & cap
padocia uocat᷑. Iſqꝫ odoratus ſimiliſqꝫ olearũ floribus. In ueprib⁹ naſcitur cyclamnium: de
quo plura alias. Flos eius coloſſinus in coronas admittitur. Folia milacis & hederæ in coro
namentũ ſe dedere. Coronæqꝫ earũ optinent principatũ. De quibus in fruticũ loco abun-
de diximus. Sunt & alia genera nominibus græcis indicanda: quia noſtris maiore ex parte
nomẽ dare iis defuit cura. Et pleraqꝫ eorũ in exteris terris naſcunt᷑ nobis tamẽ conſectata:
quoniã de natura ſermo nõ de italia eſt. Ergo in coronamenta folio uenere melothron: ſpi
ron: triganon: cneron: quod caſiam Higinus uocat. Et qu ꝓ cunilaginẽ: coniza: meliſophil-
lon: quod apiaſtrũ: melilotõ: quod ſertulã cãpanã uocãt. Eſt enĩ in cãpania italie laudatiſſi-
ma a græcis in ſunio: mox chalcidica & cretica ubicũqꝫ uero aſperis & ſilueſtribus nata. Co
ronas ex hac antiquitus factitatas indicio eſt nomẽ ſertulæ quod occupauit. Odor eius cro
co uicinus eſt & flos: ipſa cana. Placet maxime foliis breuiſſimis atqꝫ pinguiſſimis. Folio co
ronat & trifoliũ. Tria eius genera. Niphantes uocant græci. Alii aſphaltion maiore folio
quo utuntur coronarii. Alterum acuto oxytriphillon. Tertium ex omnibus munitiſſimũ
Inter hæc neruoſi cauliculi quibuſdã: ut marathro: hippomarathro myophano. Vtuntur &
ferulis & corimbis: & hederæ flore purpureo. Eſt & in alio genere earũ ſilueſtribus roſis ſi-

milis.E in iis quoq; colos tātū delectat.Odor autē abest.Et cneori duo genera nigri atq; ci
didi.Hoc & odoratum.Ramosa ambo.Florent post æquinoctium autūni.

De origano & thymo & melle attico:& conyza:& Iouis flore & helenio:&
ambrotono:& leucantemo. Ca. X.

Otidem & origano in coronamētis species.Alterius.n.nullū semen.Id autem cui
odor est creticū uocatur.Totidem & thymi:candidū ac nigricans.Floret autē cir
ca solstitia:cū & apes decerpūt.Et auguriū mellis est.Prouetū enī sperant apiarii
large florente eo.Læditur imbribus amittitq; florem.Semē thymi nō potest deprehendi:cū
origani perq̃ minutū nō tamē fallat.Sed quid interest id occultasse naturā.In flore ipso ītel
ligitur:satoq; eo nascitur.Quid nō tentauere homines?Mellis attici in toto orbe sūma la
us existimatur.Ergo translatum est ex attica thymū:& uix flore(uti docemus)satū.Sed alia
ratio naturæ obstitit:nō durante attico thymo:nisi in afflatu maris seratur.Erat quidē hæc
opinio antiqua in omni thymo.Ideoq; nō nasci in arcadia.Tunc oleam nō putabant gigni
nisi intra trecenta stadia a mari.Thymis quidē nūc etiā lapideos campos in prouītia narbo
nensi refertos scimus.Hoc pene solo redditu e longinquis regionibus pecudū milibus cō
uenientibus ut thymo uescantur.Et conize duo genera in coronamentis:mas & fœmina.
Differentia in folio.Tenuius fœminæ & cōstrictius angustiusq;.Imbricatū maris & ramo
sius.Flos quoq; magis spēdet eius.Serotinus utriq; post arcturū.Mas odore grauior.Fœ
mina acrior.Et ideo cōtra bestiarum morsus aptior.Folia fœminæ mellis odorem habent.
Masculæ radix a quibusdā libanotis appellatur:de qua diximus.Et tantū folio coronāt Io
uis flos:amaracus:hemerocalles:ambrotonum:helenium:sisymbrium:serpillū.Omnia sur
culosa rosæ modo Colore tantūmodo placet Iouis flos.Odor abest sicut & illi qui græce
phlox uocatur.Et ramis autem & folio odorata sunt excepta serpillio.Helenium e lachry
mis.Hælenæ dicitur natum.Et ideo in helena insula laudatissimum.Est autem frutex.hu
mi se spargens dodrantalibus ramulis:folio simili serpillo.Ambrotonum iucundi odoris
est & grauis.Floret æstate.Flos aurei coloris.Vacuum spōte ꝓuenit.Cacumine suo se ꝓpa
gat.Seritur autem semine melius quā radice aut surculo.Semine quoq; nō sine negocio
plantaria transferuntur.Sic & adonium.Vtrumq; æstate.Alsiosa enim admodum sunt:&
sole nimio leduntur.Sed ubi cōualuere ritu uitis fruticant.Ambrotono simile odore leu
canthemum est flore albo foliosum.

De amaraco uel sascuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino & desilue
stribus bulbis:& heliochrylo:& lychnis.& de hærbis citri mare. Ca. XI.

Maracum diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria sansu
cum.Seritur utroq; genere & semine & ramo:uiuacius prædictis & odore melius.
Copiosum amaraco æque quā ambrotono semen.Sed amarotono radis una:& al
te descendens:cæteris in summo terræ leuiter hærens.Reliquorum satio autunno fere īci
piente:neonō & uere quibusdam locis:quæ umbra gaudent & aqua ac fimo.Nictegreton
inter pauca miratus est Democritus.coloris ignei:foliis spinæ:nec a terra se attolentē:præ
cipuamq; in gedrosia narrat.Eruitur post æquinoctium uernum radicitus.Sicatur quæ ad
lunam.xxx.diebus:ita lucens noctibus.Magos pthorumq; reges uti hac hærba ad uota su
scipienda.Eandemq; uocari chenamychon:quoniam anseres a primo conspectu eius ex pa
uescant.Ab aliis nyctipolon:quoniam e longinquo noctibus fulgeat.Melilotos ubiq; na
scitur.Laudatissimum tamen in attica.Vbicunq; uero recens:nec candicans:& croco q̃simil
lima.Quamquā in italia odoratior & candida.Florum prima uer nuntiantium uiola alba.
Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat.Postea quæ appellatur & purpurea.Proxi
me flammea:quæ & flos uocatur:siluestris dūtaxat.Codiaminō bis anno.uere & autūno.
Aestates hyemesq; fugit.seriores supradictis aliquāto narcisus:& liliū trāsmaria.Et in ita
lia quidē ut diximus per rosam.Nam in græcia tardius etiamnū anemō e.Est aūt hæc silue
strium bulborum flos:alieq; q̃ quæ dicetur in medecinis.sequitur oenāthe:melanthiū:ex sil
uestribus helichrysos.Deinde alterum genus anemones quæ timonia uocatur.Post hanc
gladiolus comitatus hyacinthis.Nouissima rosa.Eadem prīa deficit:exceptus satiua.Cæ
terum hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe.Sed hæc ita si deuulsa crebro
ꝓhibeatur in seminibus.Nascitur locis tepidis.Odor idem qui germinantibus uuis.Atq;
inde nomen.Hyacinthum comitatur fabula duplex:luctū præfere eius:quem.Appolo di

lexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita discurrentibus uenis ut græcarũ litterarum figura
ea legatur inscripta.Helichrysos florem habet auro similem folium tenue:caulicul͂u quo-
q; gracilẽ:sed durum.Hoc coronare se magi unguenta sũmantur ex auro:quod apyrõ uo
cant:ad gratiã quoq; & uitæ gloria pertinere arbitrantur.Et uerni quidẽ flores hi sũt. Suc
cedunt illis æstiui lychnis:& Iouis flos:& alterum genus lilii:Item typhon & amaracus.quẽ
phtygiũ cognominãt:sed maxime spectabilis pothos.Duo genera huius.Vnũ cui flos hya-
cinthi est.Alterũ candidius qui fere nascitur in tumilis quoniã fortius durat.Et iris æsta-
to florens:Abeunt & hi marcescũtq;.Alii rursus subeunt autunno.Tertium genus lilii:&
crocus:& osirin in utroq; genere:unũ habes alterum odoratũ:primis oĩa hymbribus emi
cantia.Coronari quidẽ & spicæ flore utuntur.Quippe cum spinæ albæ cauliculi inter oble
ctamenta gulæ quoq; cõdiantur.Hic est trans maria ordo florum.In italia uiolis succedit
rosa.Huic interuenit liliũ.Rosam cylanus excipit:Cyanũ amatanthus.Nam uincaperuica
semper uiret in modũ lineæ foliis geniculatim circũdata.Topiaria hærba inopiã tamẽ flo-
rũ aliquando supplet.Hæcq; a græcis camedaphne uocatur.Vita longissima uiolæ albæ est
trimatu.Ab eo tempore degenerat.Rosa & quinquenniũ perfert nõ recisa nec adusta.Illo
enĩ modo iuuenescit.Diximus & terrã refere plurimum.Nã in ægypto sine odore hæc oĩa.
Tãtũq; myrtis odor præcipuus.Alicubi ẽt binis mẽsibus antecedit germĩatio omniũ.Ro-
saria a fauonio fossa oportet eẽ:iterũq; solstitio.Et id agẽdũ ut ĩtra id tẽpus purgata & pu
ra sit.

De cura apũ:pabulo:& morbis earũ:& remediis. Ca. XII.

u Erum gortis coronamẽtisq; maxime aluearia & apes cõueniunt:res præcipui quæ-
stus cõpendiiq; cũ fauit.Harũ ergo causa oportet serere thymũ:apiastrum rosam
uiolas:lyliũ:cytysum:fabã:eruilium:cunilã:papauer:conizã:casia:melilotũ:melisso-
phillũ:cerinthen.Est autẽ cerinthe folio candido:incuruo cubitalis:capite cõcauo : mellis
succũ habẽte.Horũ florũ auidissimæ sunt atq; etiã sinapis:quod miremur cũ oliuæ florẽ ab
iis nõ attingi cõstat.Ideoq; hanc arborẽ ꝓcul esse melius sit:cum aliquas q̃ ꝓxime seri con
ueniat:quæ & euolantium examina inuitent nec lõgius abire patiantur.Cornũ quoq; ar-
borẽ caueri oportet.Nam flore eius degustato aluo cõcita moriuntur.Remediũ sorbã cõ-
tusam e melle præbere iis uel urinã hominũ:uel boũ:aut grana punici mali amĩeo uino cõ
sparsa.Et genistas circũseri aluearíis gratissimũ.Mirũ est dignũq; memoratu de alimentis
quod cõperi.Hostilia uicus abluitur pado.Huius inquilini pabulo circa dificiente ĩponũt
nauibus aluearia:noctibusq; ad quia milia passuũ cõtrario amne naues subuehũt.Egressæ
luce apes:pastæq; ad naues quottidie remeant:mutantes locum donec põdere ipso pressis
nauibus plena alueria intelligantur:reuectisq; eximuntur mella.

De uenenato melle:& de remediis mellis uenenati:& mellis insani. Ca. XIII.

T in hispania mulis prouehunt simili de causa.Tantũq;'pabulum refert:ut mella
e quoq; uenenata fiant.Heraclıæ in põto quibusdam annis perniciosissima existunt
ab iisdem apibus facta.Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent.Nos tamẽ
trademus quæ comperimus.Hærba est alba.Vexatio quidem iumentorũ est:sed præcipue
caprarum appellata egolethron.Huius flore concipiunt noxium uirens aquoso uere mar-
cescente.Ita fit ut non omnibus annis sentiatur hoc malum .Venenati signa sunt ꝙ omni-
no non densatur:ꝙ color magis rutilius est:odor alienus sternutamenta protinus mouẽs
quod ponderosius innoxio.Qui edere abiciunt se humi refrigerationem quærentes.Nam
& sudore diffluunt.Remedia sunt multa:quæ suis locis dicemus.Sed quoniam statim re-
præsentari aliqua in tantis insidiis oportet:mulsum uetus e melle optimo & ruta:salsamen
ta etiam si reiiciantur sumpta crebro.Certumq; est id malum per excrementa ad canes ẽt
peruenire:similiterq; torqueri eos.Mulsum tamẽ ex eo inueteratum ĩnocuum eẽ cõstat.
Et fœminarum cutem nullo melius emendari cum costo:sugillata & aloe.Aliud genus in
eodem ponti situ uiget ex annona mellis:quod ab insania quam gignit mænomenon uo-
cant.Id existimatur contrahi flore rododendri:quo scatent siluæ.Gensq; ea cum cæram in
tributa romanis præstet:mel quoniam exitiale est non uendit.Et in perside & in maurita-
nia cæsariẽsis getulia cõtermina massylis uenenati faui gignũtur.Quidãq; a ꝑte:quo nihil
eẽ facilius põt:nisi ꝙ liuore deprehẽdũtur.Quod sibi uoluisse naturã iis arbitremur ĩsidiis
ut ab iisdẽ apibus:nec oĩbus ãnis fierẽt:aut nõ totis fauis.Parũ.n.erat genuisse rẽ ĩ q̃ uene
nũ facillime daretur.Etiã nec hoc ipsa ĩ melle tot animalibus dedit.Quid si uoluit nisi ut

cautiorem minuſq; auidum facere hominem. Non enim ipſi melli ſed apibus iam cuſpi-
des dederat & quidem uenenatas. Remedium aduerſus has utiq; nō differendo. Ergo mal
uæ ſucco aut foliorum hederæ perungi ſalutare eſt. Vel percuſſos eas bibere. Mirum tamē
eſt uenena portantes ore fingenteſq; ipſas non mori. Niſi ꝙ illa domina rerum omniū hāc
dedit repugnantia apibus. Sicut contra ſerpentes pſyllis: marſiſq; inter homines.

De melle quod muſcæ nō attingunt: & aluearíis: & cura eorum ſi famem ſen
tiunt apes: & quomodo cæra fiat. Ca. XIIII.

Liud in creta miraculum mellis. Mons eſt carina nouē milia paſuum ambitu. Intra
quod ſpatiū muſcæ non reperiuntur. Natūq; ibi mel nuſꝗ attingunt. Hoc experi-
mento ſingulare medicamentis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialē ſpectare
conuenit: aquilonē euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secunda feru
la. Tertia uimine. Multi ea & ſpeculari lapide fecere: ut operantes intus ſpectarent. Circū
lini aluearia fimo bubulo utiliſſimū. Operculum a tergo eſſe ambulatoriū: ut ꝓperatus in
tus ſit ꝓſper. Si magnus ſit utarus alueariis ꝓuentus autē ſterilis: ne operandi deſpatione
curā abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremento. Aluearia hyme ſtra-
mento operiri crebro ſuffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innaſcētes beſtio
las necat: araneos: papiliones: teredines: apeſq; ipſas excitat. Et araneorum quidē exitū faci
lius ē. Papilionum maior peſtis. Tollitur uero cū matureſcit malua noctu interlunio cælo
ſereno accenſis lucernis ante alueos. In eam flammam ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe ſentia
tur apibus: uuas paſſas ſiccas ue ficoſq; tuſas ad fores earū poſuiſſe conuēiat. Item lanas tra
ctas madentes paſſo: aut defruto: aut aqua mulſa. Gallinarum etiam cruda carnes. Quibuſ
dam etiam æſtatibus iidem cibi præſtandi: cum ſiccitas continua florum alimenta negat. Al
ueorum cum mele eximitur illini oportet exitus meliſophyllo aut geniſta tritis: aut medi
os alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vaſa mellaria aut fauos. Lauari aqua præcipiūt
Hac decocta fieri ſaluberimum acetum. Cæra fit ex expreſſis fauis: ſed ante purificatis aꝗ:
ac triduo in tenebris ſiccatis quarto die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegēte: tūc
ſporta collatis. Rurſus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua: excipiturq; alia fri-
gida: uaſis melle circunlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima quāmaxime fulua: odo
riſq; mellei pura. Natione autē pontica. Quam conſtare equidem miror īter uenenata mel
la. Deinde cretica. Plurimum enim ex propoli habet: de qua diximus in natura apum. Poſt
has corſica: quoniam ex buxo fit: & habere aliquantam uim medicaminis putatur. Punica
fit hoc modo. Ventilatur ſub diuo ſæpius cæra fulua. Deinde feruet in aqua marina ex al-
to petita addito nitro. Inde ſingulis eligunt florem: id eſt candidiſſima quæq;: transfundū-
turq; in uas quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina decoquunt ſeparatī
dehinc uas ipſum refrigerant. Et cum hæc ter fecere: uinacea crate ſub diuo ſiccant ſole lu
naq;. Hoc enim candorem facit: ſi ſic ſiccatur. Et ne liquefaciant protegunt tenuit litheo.
Candidiſſima uero fit poſt inſolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utiliſſima.
Nigreſcit cæra addito chartarum cinere. Sicunt anchuſa admixta rubet. Varieſq; ī colores
pigmentis trahitur ad reddendas ſimilitudines & innumeros mortalium uſus: parietumq;
etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibuſq; in natura earum dicta ſuut. Et horto
rum quidem omnis fere ratio peracta eſt.

De hærbis ſponte naſcentibus & aculeatis. Ca. XV.

ſ Equuntur hærbæ ſponte naſcentes: quibus pleræq; gentiū utuntur in cibis. Maxi
meq; ægyptus frugum fertiliſſima. Sed ut ſola iis carere poſſit: tanta eſt ciborum
ex hærbis abundantia. In italia pauciſſimas nouimus. fraga: tantum: ruſcum: batrī
marinam: batin hortenſianā: quā aliqui aſpagum gallicum uocant. Præter has paſtinacam
pratenſem: lupum. ſalictariū: eaq; uerius oblectamēta ꝗ cibos. In ægypto nobiliſſima eſt co
locaſſia: quā cyamō uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus eſt harenoſo ī mā
dendo. Thyrſo autē qui inter folia emicat: ſpectabilis foliis latiſſimis etiam ſi arbores com
petentur ad ſimilitudinem eorum quæ pſarta in noſtris manibus uocamus. Adeoq; nil ſui
dotibus gaudet: ut implexis colocaſſiæ foliis ī uariam ſpeciem uaſorum potare gratiſſimū
habeant. Seritur iam hæc in italia. Et in ægypto proxima auctoritas cicorio ē: quā diximus
ītubum erraticū. Naſcitur poſt uergilias. Floret perticulatim. Radix ei lenta: quare etiā ad
uincula utuntur illa. Antaliū longius a flumine naſcitur meſpili magnitudine & rotundi-

tate:sine nucleo:sine cortice:folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandũt & oetum : cui
pauca folia minimaq͡ꝫ uerũ radix magna. Aracinde quidem & aracos cũ habeant radices ra-
mosas ac multiplices:nec folium nec hærbã ullã:aut quicq̃ aliud supra terrã habẽt. Reliqua
uulgatum in cibo apud eos hærbarũ nomina:condrialia:hypocaris:& caucaris anteriscum:
scandix:quæ ab aliis tragopogõ foliis croco simillimis:pthenium:strichnũ:corcorus. Et æq
noctio nascentis aphace:achineæ:quã epithetron uocãt:quæ nũq̃ floret. At e cõtrario apha
ce subinde marcescente flore emittit alium tota hyeme totoq͡ꝫ uere usq͡ꝫ in æstatẽ. Multas
præterea ignobiles habent. Sed maxime celebrat cnicon italiæ ignotã:ipsis aũt oleo non ci
bo gratan. Hoc faciũt ex semine eius. Differentia prima siluestris & satiuæ. Siluestriũ duæ
species. Vna mitior est simili caule tamẽ rigido: Itaq͡ꝫ & æolii antiqui utebantur. Exilis quã
quidã atractylida uocant. Semen eius candidum: & grande amarũ. Altera irrsutior torosio
re caule: & qui pene humi serpat minuto semine. A culeatarũ hæc est generis. quoniã disti
guenda sunt & genera. Ergo quædã hærbarum spinosa sunt quædã sine spinis. Spinosarũ
multæ species. In totum spina ẽ asperagus:scorpio:nullum enim folium habet. Quædã spi-
nosa foliata: ut carduus eryngion:glycyrrhizõ & urtica:lis enĩ oĩbus foliis aculeata mor-
dacitas. Aliqua & secundũ spinam habẽt foliũ: ut tribulus & ononis. Quædã ĩ folio habẽt
& in caule ut phleos:quod aliqui stoeben appellauere. Hypophes spinis geniculatum. Tri
buta proprietas quod & fructum spinosũ habet. Ex omnibus iis generibus urtica maxime
noscitur:acetabulis in flore purpureã lanuginẽ fundentibus sæpe altior quinis cubitis. Plu
res eius differentiæ. Siluestris quã fœminã uocant mitior. Et in siluestri quæ dicitur cania
acrior. Caule quoq͡ꝫ mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiã odorẽ fundit herculanea uo
catur. Semẽ omnibus copiosum:nigrũ. Mirũ sine ullis spinarum aculeis lanuginẽ ipsam es
se noxiam: & tactu tantum leui pruritũ pustulasq͡ꝫ cõfestim adusto similes existere. Notũ ẽ
& remedium olei Sed mordacitas nõ protinus cũ ipsa hærba giginitur:nec nisi solibus ro
borata. Incipiens quidem ipsa nasci uere nõ ĩ grato:multis etiam religioso ĩ cibo est ad pel
lendos totius anni morbos. Siluestrium quoq͡ꝫ radix oẽm carnẽ teneriorem facit simul co-
cta. Quæ ĩnoxia est morsu carens aoniũ uocatur. De scorpione dicemus ĩter medicas.

De carduo & helxine & tribulo & anchusa. Ca. XVI.

Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Item acorna:leucacãthos:onopy
c gos:helxine:scolimos. Cameleon in foliis nõ habet aculeos. Est & illa differentia ꝙ
quidam in iis multicaulia ramosaq͡ꝫ sunt: ut carduus. Vno autem caule nec ramosũ
cnidos. Quædam cacumine tantũ spinosa sunt: ut cringili. Quædam æstate florent: ut atra
ctylis:helixinos. Scolimos quoq͡ꝫ floret sero & diu. Diuacrona colore tantum ruffo distin-
guitur: & pinguiore succo. Idem erat atractylis quoq͡ꝫ :nisi cãdidior esset: & nisi sanguineũ
succum funderet. Qua de causa phonos uocatur a quibusdam:odore etiã grauis:sero ma-
turescente semine:nec ante autũnũ: q̃q̃ id de omnibus spinosis dici possit. Verũ omnia hæc
& semine & radice nasci possunt. Scolimos carduorum generis ab iis distat ꝙ radix eius ue
scendo est decocta. Mirũ ꝙ sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere:aliud con-
cipit:aliud pturit. Aculei arescente folio desinunt pungere. Helxime rara uisu est:neq͡ꝫ in
omnibus terris est:radice foliosa:ex qua media ueluti malũ extuberat. Cõtacta suaue olet
Huius uertey sũmus lachrymã cõtinet iucundi saporis acãthicẽ masticẽ appellatã. Ectatos
quoq͡ꝫ in sicilia tantũ nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radi
ce emissi lato folio & spinoso:caulesq͡ꝫ uocant cactos. Nec fastidiũt ĩ cibis ĩueteratos quoq͡ꝫ
unũ caulem rectum habẽt:quẽ uocant tenica:eiusdem suauitatis:sed uetustatis impatiẽtẽ.
Samen cilanuginis:quẽ pappõ uocãt:quo detracto ex cortice teneritas similis cerebro pal
mæ:est: uocant ascaliã. Tribulus nõ nisi in palustribus nascitur. Dira res alibi. Iuxta nilũ &
strymonẽ amnea excipitur in cibis. Inclinatus in uadũ:folio ad effigiem ulmi:pediculo lõ
go. At in reliquo orbe genera tria. Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius flore. Ma-
gisq͡ꝫ septa obsidet uillarũ. Semen ei rotũdius:nigrũ in siliqua. Alteri harenaceũ. Spinoso-
rum etiãnũ aliud genus ononis. In ramis enĩ spinas hẽt opposito folio rutæ simili. toto cau
le foliatum in modũ coronæ sequitur a frugibus:aratro inimicũ: uiuaxq͡ꝫ præcipue. Acule
atarũ caules aliquarum per terrã serpunt ut eius quam coropõ uocant. Et ex diuerso stans
anchusa inficiendo ligno cærisq͡ꝫ radice apta. Est autem mitior iis anthemis: & philanthos :
anemone: & aphace:caule foliato est: & crepis & lotos. Differentia foliorum & hic quæ & ĩ

arboribus breuitate pediculi ac lōgitudine:angustis ipsis foliorum:amplitudine:angulis:
incisuris:odore.flore:Diuturnior hic quibusdā per partes florentibus ut ī ocimo:heliotro
pio:aphace:oenochyte.

De differentia hærbarum per folia:& quæ hærbæ toto anno floreant & ha-
stula regia:& pistana:& de gladiolo. Ca. XVII.

Vltis inter hæc æterna folia:sicut quibusdā arborū.In primisq; heliotropio:ad iāto.
m Aliud rursus spicatarum genus:ex quo est staminios:alopecu ros:selapyros quam
quidem ortygiā uocant:Alii plantaginē:de qua infra dicemus inter medicas.Pyra
lis ex iis.Alopecuros spicam hēt mollem & lanuginē densā:nō dissimilē uulpinū caudis:un
de ei & nomē.Proxima est ei & selepyros:nisi quod illa particulatī floret.Cicoriō & simi-
lia circa terrā folia habent germinātes ab radice post uergilias.Perditio quā & æoliæ gētes
& ægyptii edunt nomē dedit auis id maxīe eruēs.Crassas plurimasq; hēt radices.Itē orin-
thogale caule tenero:cādido semipedali radice bulbosa:molli tribus aut quattuor agnatis
Coquitur ī pulte.Mirū lotō hærbā & egilopa nō nisi post annū e semīe suo nasci.Mira &
anthemidis natura:qđ a sūmo flore īcipit:cū cæteræ oēs quæ ꝑticulatī florēt:ab ima fuit ꝑ
te incipiāt.Notabile & ī lappa quæ adhærescit:quoniā ī ipsa flos nascit̃:nō euidens:sed ītus
occultus:& ītra se germinat:uelut animalia quæ ī se pariūt.Itē circa opuntē opūtia ē hær-
ba ēt hoī dulcis.Mirūq; e folio eius radicē fieri ac semina nasci.Lassine unū foliū hēt:sed
ita īplicatū:ut plura uideāt̃.Cyndrilla amara ē:& acri ī radice succo.Amara & aphace:& q̄
pigris noiat̃:& ipsa toto āno florēs:nomē ei amaritudo īposuit.Notabilis & scyllæ crociq;
natura:quæ cū oēs hærbæ foliū primū emittāt:moxq; ī caulē rotūdēt̃:ī iis caulis prior ītel
ligit̃ q̄ foliū.Et in croco quidē flos īpellitur caule.In scylla uero caulis exit:deinde flos ex
eo emergit.Eademq; & floret(ut diximus)tria tempora sationū ostendens.Bulborū generi
quidā adnumerant & cypri hoc est gladioli radicē.Dulcis ea ē:& quæ decocta panē etiam
gratiorem faciat:ponderosiorē simul subacta.Similis ē & quæ ctesion uocatur:gustu aspā.
Cætere eiusdē generis folio differunt.Alphodellus oblongum & angustū hēt.Scylla latū
& tractabile.Gladiolo simile nomini.Asphodelus mandit̃ & semīe tosto:& bulbo.Sed hoc
in cinere tosto:de in sale & oleo addito.Præterea tuso cum ficis præcipua uoluptate ut ui
detur Hesiodo.Traditur & ante portas uillarū satum remedio esse cōtra ueneficorū no-
xā.Asphodeli mentionē & Homerus fecit.Radix eius napis modicis similis ē.Neq; alia nu
merosior:octoginta simul aceruatis sæpe bulbis.Theophrastus & fere græci prīcipesq;.Py
thagoras caulē eius cubitalem & sæpe duū cubitorum foliis porri siluestris antheriscō uo
cauere.Radicem uero id est bulbos asphodelon:nostri illud albucū uocant & asphodelum
hastulā tegiam.Ea est caulis acinosi.Eius duo genera faciunt.Albuco est scapus cubitalis:
& amplius:purus:leuis.De quo Mago præcipit exitu mensis martii & initio aprilis cū flo-
ruerit:nondum semine eius intumescente demetendū:findendosq; scapus:& quarto die ī
solem proferendos.Ita siccatis manipulos faciendos.Item pistanā dicit a græcis uocari quā
inter uluas sagittam appellamus.Hanc ab idibus maii usq; ad finem octobris mensis decor
ticari:atq; leui sole siccari iubet.Idem & gladiolum alterum quam cydiron uocant:& ipsū
palustrem iulio mense secari iubet ad radicem:tertioque die in sole siccari:donec candidus
fiat.Quotidie autem ante solem occidentem in tectum referri:quoniam palustribus desce
ctis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex:& de cypero:& de medicamentis earum & de cy-
pro:& odorato iunco. Ca. XVIII.

Imilia præcipit de iunco quē mariscon appellant:ad texendas tegetes:& ipsum iu-
s nio mense eximi ante iusium medium præcipiens.Cætera de siccādo eadem quæ
de ulua suo loco diximus.Alterum genus iuncorum facit:quod marinū & a græ
cis oxyschoeon uocari inueni.Tria genera eius:acuti:sterilis:quem mare & oxyn græ
ci uocant:reliqua fœminini ferentis semen nigrum:quem melancranin uocāt.Crassior hic
& fruticosior.Magisq; etianum tertius qui uocatur holoschœnos.Ex iis melancranis sine
aliis generibus nascitur.Oxys & holoschœnos eodem cespite.Vtilissimus ad utilia holo-
schenos:quia mollis & carnosus est.Fert fructum uuarum cohærentium modo.Nascit̃ aūt
is quem marem appellamus ex semetipso:cacumine in terrā defixo.Melancranis autē suo
semine.Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur.Vsus ad massas marias

utilium nexus:elegantium lucernarum lumina præcipua medullæ amplitudine.Iuxta ma
ritimas alpes tanta ut inciso uentre impleant pene nuciarum latitudinem. In ægypto uero
cribrorum longitudinem non alias utiliorem.Quidam etiãnum unum genus faciunt. Iun
ci trianguli cyperum uocant.Multi enim non discernunt a cypiro uicinitate nominis. nos
distinguemus utrunꝗ.Cypirus est gladiolus ut diximus radice bulbosa : laudatissimus in
insulis creta:dein naxo:& postea phœnice.Cretico candor odorꝗ uicinus nardo: naxio a-
crior:phœnicio exiguum spirãs:nullus ægyptio Nam & ibi nascitur. Discutit duritias cor
porum.Iam enim remedia dicemus:quoniam & florum odorũꝗ generi est magnus usus
in medicina.Quod ad cypiron attinet.Apollodorum quidem sequimur qui negabat bibẽ-
dum quanq̃ professus efficacissimum esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidẽ
abortus facere non dubitat.Mirumꝗ tradit barbaros suffitũ huius hærbæ excipientes ore
lyenes consumere.Et non egredi domibus nisi ab hoc suffitu.Vegetiores enim firmioresꝗ
ꝗ sic etiam fieri.Interriginum & alarum uitiis perfricationibusꝗ cũ oleo illitum non du-
bie mederi.Cyperos iuncus est qualiter diximus angulosus:iuxta terram candidus : cacu-
mine niger:pinguisꝗ.Folia ima porraceis exiliora in cacumine minuta.inter quæ est se-
men.Radix oliuæ nigræ similis:quã cum oblonga est cyperida uocant:magni in medicina
usus.Laus cypeperio prima hãmoniaco:secunda rhodio:tertia thracio:nouissima ægyptio
quæ & confundit intellectum:quoniam & cypiros ibi nascitur.Sed cypiros durissima: uix
ꝗ spirans.Cæteris odor est ipsam nardum imitans.Est & per se indica hærba : quæ cyperis
uocatur:gingiberis effigie:cõmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilo-
thri.Illinitur ptetigiis:ulceribusꝗ genitaliũ:& quæ in humore sunt omnibus:sicut oris ul
ceribus.Radix aduersus serpentium ictus & scorpionũ præsertim remedio est. Vuluas ape
rit pota.Largiori tanta uis:expellit eas:urinã ciet & calculos:ob id utilissima hydropicis.Il-
linitur & ulceribus quæ serpunt:sed iis præcipua quæ in stomacho sunt ex uino uel aceto
illita.Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tussi medetur. Semen tostum
& in aqua potum sistit aluum:& fœminarum menses:capitisꝗ dolores facit.At qui uoca-
tur holoschœnos eius quæ proxima sunt radicis cõmanducantur aduersus araneorũ mor
sus.Inuenio etiãnum unum iunci genus:quod tropicen uocant. Huius semine sõnum alli
ci.Sed modum seruandum ne sapor fiat.Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur:quoni
am & in syria cœle(ut suo loco rettulimus)nascitur. Laudatissimus ex nabathea iuncus
cognomine theucitis.Proximus babylonius.Pessimus ex africa ac sine odore.Est autẽ ro-
tundus uinosæ mordacitatis ad linguam.Sincerus in confricãdo odorem rosæ emittit ru-
bentibus fragmentis. Discutit inflationes.Ob id stomacho:utilis:bilẽꝗ & sanguinem reii
cientibus.Singultus sedat.Ructus mouet.Vrinã ciet.Vesicæ medetur.Ad muliebres usus
decoquitur.Opistothonicis cum resina arida imponitur. Ex calfactoria uteros astringit:
refrigerat.Vsus eius diuiditur in folia & flores.Capita foliorum partesꝗ cãdide ungues
uocanrur.In flore autem aliud est semen:aliud capillus in capite:aliud cortex : aliud calix.
Folium siccatur:aut ttibus modis exptimitur.Per se cum ungnes non detrahũtur. ibi enĩ
humoris plurimũ.Aut cũ detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino maceratur ĩ
sole uasis uitreis.Quidã & salẽ admiscẽt:& anchusam nõnulli:aut asphaltũ: aut iuncũ odo
ratũ:quia talis maxime prodest uulue ac dysentericis.Exprimũtur eadẽ folia detractis un-
guibus trita per lintheũ spissum in æreũ:uas leuiꝗ igni succus coquitur donet fiat crassi-
tudo mellis.At hoc elegi oportet odoratissima quæꝗ folia. Ex rosa medicinæ : & de li-
lio:& de narciso & ex uiola:& de baccare & combrero:& asaro. Ca. XIX.

u Inum quomodo fieret ex rosa diximus inter genera uini.Vsus succi ad aures oris
ulcera gingiuas:tonsillas gargarizatus.Stomachũ uuluas:sedis uitia:capitis dolo-
res:In febre per se uel cum aceto somnos:nauseas. Folia utuntur in calliplepharũ.
E succis fœmina asperguntur.Epiphoras quoꝗ aridis leniunt.Flos sõnũ facit.Inhibet flu-
ctiones mulierũ maxime albas in posca potus.Et sanguinis excreationes.Stomachi quoꝗ
dolores quãtũ in uini cyatis tribus.Semen iis optimũ crocinũ:nec anniculo uetustius : & ĩ
umbra siccatur:Nigrum inutile.Dentium dolori illinitur.Vricam ciet Stomacho imponi
tur.Itẽ igni sacro nõ ueteri.Naribus subductũ caput purgat.Capita pota uẽtrẽ & sangui-
nem sistũt.Vngues rosæ epiphoris salubres sunt.Vlcera enĩ oculorũ rosa sordescũt: pterq̃
in initiis epiphoræ ita ut arida cũ pane interponat.Folia quidẽ uitiis:stomachi:rosionibus

& uitiis uentris & intestinorũ: & præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoqȝ lapati modo condiuntur. Cauendus quoqȝ in iis situs celeriter insidens. Et aridis & expressis aliqs usus Diaplasmata inde fiunt ad sudores coercẽdos. ita ut a balneis inarescãt corpora: dein frigi gida abluantur. Siluestris cũ adipe ursino alopecias mirifice emendat. Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium ictus ex uino potæ contra fungorũ uenena. Propter clauos pedum in uino decoquũtur: triduo quæ non soluuntur. Cum adi pe aut oleo decoctæ pilos quoqȝ adustis reddunt. E muso poræ inutilem sanguinem cum aluo tragunt. Lyeniqȝ & ruptis uulsia prosunt. Et menstruis fœminarum in uino decoctæ Impositæqȝ cum melle neruis præcisis medẽtur. Contra lichenas & lepras & furfures in fa cie emendant. Erugant corpora. folia in aceto cocta uulneribus imponũtur. Si testiũ in mel le cum hyoscyamo & farina tritici. Samel illinitur igni sacro. Flos & folia ulcerũ uetustati Succus qui flore expressus est: ab aliis mel uocatur: ab aliis syrium ad emolliendas uuluas sudoresqȝ faciendos & suppurationes coquẽdas. Narcisi duo genera in usu medici recipi- unt. Vnum purpureo flore: & alterum hærbaceum. Hũc stomacho inutilem: Et ideo uomi torum: aluos quoqȝ soluentem: neruis inimicum: caput grauantem. Et a narce narcisũ di- ctum non a fabuloso puero. Vtriusqȝ radis ut diximus mulsei saporis est. Ambustis ꝓdest cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina: Sic & infixa corpori extrahit: in polenta tritus: oleoqȝ contusus. Medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcisinũ oleum ad emolliendas duticias. Calefacienda quæ alserint. Auribus est utilissimus: sed ca pitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflãmati ones illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in frõte. Oculorum priuatim epi- phoris & sede procidente uulua ue. Et cõtra supurationes. Crapulã & grauedines capitis impositis coronis olfatuqȝ discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex iis comitialibus medetur: maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ scorpionibus aduer satur. Contra flos albæ suppurata aperit: ipsa discutit. Et alba autem & lutea extenuant mẽ strua. Vrinam ciunt: Minor uis est recentibus. Ideoqȝ aridis post annum utendum. Lutea dimidio cyato in aqua tribus menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant lienem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant ca- pitis ulcera. Cum cera rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectiones sanãt Baccar in medicinæ usu est. Aliqui ex nostris perpensam uocant. Auxiliatur contra ser- pentes. Capitis dolores feruoresqȝ. Item epiphoras. Mãmis tumentibus a partu & egilopis Incipientibusqȝ ignibusqȝ sacris. Odor somnum gignit. Radicem decoctam bibere spata- cis euersis cõuulsis suspiriosis salutare est. In tussi uetere radices eius tres quattuorue de coquuntur ad tertias partes. Hæcqȝ potio mulieres ex aborto purgat. Laterum compun- ctiones tollit & uesicæ calculos. Tonditur cũ dyapasmata. Vestibus odoris gratia inserit. Combretum quod simile ei diximus tritum cum axungia uulnera mire: sanat. Asarum io- cinerum uitiis salutare esse traditur: uncia sumptum in hemina mulsi mixti. Aluum pur- gat hellebori modo. hydropicis prodest & præcordiis uuluisqȝ ac morbo regio. In mustum si addatur facit uinum urinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Sitũ celerrime sentit.

De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco mago: & siri: & saliunca & holochryso: & chrysocome & meliloto. Ca. XX.

e T quoniam quidem ut diximus nardum rusticum nominauare radicem baccaris: contexemus & gallici nardi remedia in hunc locum dilata cum disputaremus de peregrinis arboribus. Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in uiuo succurrit Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Item iocineris & renũ suffusisqȝ felle. Et hydro picis per se uel cum absinthio. Sistit purgationes mulierum. Impetus uero eius quã phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita uel decocta ad strangulationes uel pe- ctoris dolores uel laternm. Menses quoqȝ cit. Bibitur cum uino. crocum cum melle non soluitur: nulloqȝ dulci. Facillime autem uino aut aqua Vtilissimũ in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discurtit iflãmatiões oẽs qdẽ. Sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus. Vuluarũ quoqȝ strãgulat⁹. Stõachi exulceratiões: pectoris & renũ iocinorũ: pulmonũ: uesicarũqȝ pe culiarit iflãmatiõi earũ uehemẽter utile. Itẽ tussi & pleureticis. Tollit & prurit⁹. Vrinã cit.

Qui crocum prius biberint crapulam non sentient. Ebrietati eo resistunt. Coronæ quoqꝫ
ex eo mulcent ebrietatem. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. Flos ei⁹
igni sacro illinitur cum creta cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio
uni nomẽ dedit. Ex eo quoqꝫ expresso unguẽto crocino: quod crocomigma appellãt. Ha-
bet suas utilitates contra suffusiones oculorum. Vrinas magis excalfacit q̃ crocum ipsum.
Optimum quod gustatum saliuã dentesqꝫ inficit. Iris russa melior q̃ candida. Infantibus
eam circũligari salutare est. Dentientibus præcipua est & tussientibus: tinearũue uitio la-
borantibus instillari. Cæteri effectus eius nõ multũ a melle differunt. Vlcera purgat capi-
tis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluum soluit duabus drachmis cum melle. Tussim
tormia: inflationes pota. Lyenes ex aceto. Contra serpentium & araneorum morsus expo
sca ualet. Contra scorpiones duarum drachmarũ pondere in pane uel aqua sumitur. Cõtra
canum morsus ex oleo imponitur. Et contra perfricationes. Sic & neruorum doloribus. lũ
bis uero & coxendricibus cum resina illinitur. Vis ei cõcalfactoria. Naribus subducta ster
nutamenta mouet. Caputqꝫ purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis aut struteis illinit.
Crapulas quoqꝫ & ortopnoeas discutit. Vomitiones cit duobus obolis sumpta. Ossa fra-
cta extrahit imposita cum melle. Ad paronychias farina eius utũtur. Cum uino ad clauos
uel uersucas. Triduoqꝫ non soluitur. Halitus oris cõmanducata abolet: alarũqꝫ uitia. Suc-
co duritias omnes emollit. Sõnus conciliat. Sed genituras consumit. Sedis rimas & condi-
lomata. Omniaqꝫ in corpore excrescentia sanat. Sũt qui siluestrem sirin uocent. Strumas
hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta ad hoc usus seruet:
colligentesqꝫ dicant cuius hominis utiqꝫ causa eximant. celus herbariorũ aperitur in hac
mentione partem eius seruantiũ: & quarundã aliarum hærbarũ sicuti plantaginis substitu
entium si parũ mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusqꝫ ut plus operis acquirant partem
eam quam seruauere eodẽ loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint faciant rebella-
re. Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Coroborat stomachũ. Polio Museus
& hesiodus perungi iubent dignationis gratia. Glorieqꝫ auidos polium tractare colore.
Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recẽs uel
aridum: illinuntqꝫ uel spleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis ĩ
cipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoqꝫ sic illinunt. Secundas mulierũ partusqꝫ
emortuos repellit. Item dolores corporis. Vesicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magi
alia hærba conuenit medicamẽto quod alexipharmacon uocant. Stomacho tñ inutile esse
Caputqꝫ eo impleri: & abortum fieri poto. Aliqui negant ad religionem addunt ubi inuẽ-
tum sit: protinus adaligandum contra oculorum suffusionem. Cauendũqꝫ ne terram atti-
gat. hi & folia eius thymo similia tradunt: nisi qꝫ molliora sunt: & lanatiore caniciæ. Cũ ru-
ta siluestri & si teratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At non secus atqꝫ cynam⁹
astringit & cohibet uulnera: prohibetqꝫ serpere. holochrysos medetur strangurie in uino
pota: & oculorum epiphoris illita. Cum fece uero uini cremata in polenta sichenas emẽdat
Chrysocomæ radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum
Vulue dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda det: hydropicorum aqu.
sistit. Mellissophyllo siue melitena si perungãtur aluearia nõ fugiẽt apes. Nullo enim ma-
gis gaudent flore. Copia istius examina facillime cõtinentur. Itẽ præsentissimũ est contra
ictus earũ: uesparũqꝫ & araneorũ. Itẽ scorpionũ. Item cõtra uuluarũ strãgulationes addito
nitro. Cõtra tormina e uino. Folia eius strumis illinũtur: & sedis uitiis cũ sale decocta. Suc
cus fœminas purgat: & inflationes discutit: & ulcera sanat. Articulari os morbos sedat. Ca
nisqꝫ morsus. Prodest dysentericis ueteribus & cœliacis: & ortopnoicis lyenibus: ulcerib⁹
thoracis. Caligines oculorũ succo cũ melle inungi eximiũ habetur. Melilotos quoqꝫ ocu-
lis medetur cũ lacte: aut cũ lini semine. Maxilarũ quoqꝫ dolores lenit. Et capitis cum rosa
ceo. Item aurium e passo. Quæqꝫ in manibus intumescũt uel erũpũt. Stomachi dolores in
uino decocta uel cruda tritaqꝫ. Idẽ effectus est ad uuluas. Testes uero & sedem prociduã:
quæqꝫ ibi sunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex passo. Adiecto rasaceo illinũtur ad car-
cinomata. Deferuescit in uino dulci. Pecu iariter & contra meliceridas efficas.

De trifolio & tymo & hemorocalle: & de helenio: & ambrotono. Ca. XXI.

Rifoliũ scio credi præualere contra serpẽtium ictus & scorpionũ ex uino aut po-
sca seminis granis uiginti potis. Vel foliis: & toto hærba decocta. Serpẽtesqꝫ nunq̃

in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus contra omnia uenena pro antidoto sufficere. xxv. grana eius: quod minianthos ex eo appellauimus tradi. multa alia præterea in remediis eius ascribi. Sed me contra sententias eorum grauissimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoq̧ medicus decocti aut contriti succũ infusum corpori easdem uredines facere quasi percussis a serpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo quã contra uenena consuerunt. Fortassis enim & iis uenenis inter se cõtraria sit natura: sicut multis aliis. Item animaduerto semẽ eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendum mulierum cutis gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra siccari. Duo autem sunt genera eius. Candidum: radice lignosa: in collibus nascens: quod & præfertur. Alterum nigrius florisq̧ nigri. Vtraq̧ oculorum claritati multum conferre existimantur. Et in cibo & in medicamentis. Item diutinæ tussi eligmate faciles execrationes facere cum aceto & sale. Sanguinem concrescere non patitur e melle. Lõgas faucium distillationas extra illita cum sinapi extenuare. Item stumachi & uẽtris uitia. Modice tamen utendum est. Condylomata excalfaciunt: q̃uis sistunt aluũ: quæ si exulcerata sit denarii põdus in sextarium aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit: aut inter scapulas aut in thorace. Præcordiis medẽtur ex aceto cum melle. Quæ potio datur & in alienatione mentit ac melancholicis. Datur & comitialibus: quos correpros olfatus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & ortopnoicis & anhelationi. Mulierũq̧ mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris uero cõtra inflationes cum melle & aceto. Et si uẽter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum. Coxendicibus imponitur cum articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritum cum sale. Hemorocalles pallidum e uiridi & molle folium habet: radice odoratam atq̧ bulbosam. Quæ cum melle imposita uentri aquam pellit: & sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum: mãmarũq̧ post partum doloribus illinuntur. Helenium ab Helenæ lachrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierũ in facie reliquoq̧ corpore nutrire incorruptam. Præterea putãt usu eius quãdam datam gratiam iis: uenereq̧ conciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum eidẽ potæ in uino eumq̧ quem habuerit Nepenthes illud prædicatũ ab homero ꝙ ea tristitia oĩs aboleatur. Est autẽ succi prædulcis. Prodest & ortopnoicis. Traditio radicis eius in aqua prodest ieiunii. Est autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoq̧ contrita dicitur necare. Ambrotonum duorum traditur generum. Cãpestre ac montranum. Hoc fœminam: illud marem intelligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroq̧. Siculum laudatissimum. dein gallaticum. Vsus est & foliis. Sed maior semine ad calfaciendnm. Ideo neruis utile: tussi ortopnoicis conuulsis: ruptis lumbis: urinæ. augustiis Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachme pondere. Prodest & uulue. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculorum inflãmationibus illinitur. Cotoneo malo cõcocto serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino: illiniturq̧. Efficacissimum cõtra ea quorum ueneno tremores & frigus accidunt: ut scorpionum & phalãgiorum: & cõtra uenena alia pota. Prodest & quoquomodo algentibus. Et ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interraneorum mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulati aiunt. Efficacissimãq̧ esse hærbã contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeat.

Ex leucanthemo & sansuco medicinæ. Ca: XXII.

Eucanthemum suspiriosis medetur dnabus partibus aceti permixtum. Sansucum
l siue amaracum in cipro laudatissimum & odoratissimum. Scorpiõibus aduersatur
ex aceto & sale illitum. Menstruis quoq̧ multum confert impositum. Minor est eidẽ proto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polẽta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & narium sternutamenta. Fit ex eo oleũ quod sansucinum uocatur aut amaracinum ad excalfaciendos emodiendosq̧ neruos: & uuluas calefacit. Et folia sugillatis cum melle & luxatis cum cæra prosunt.

De anemona medicinæ. Ca. XXIII.

Nemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phre
a nion uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascens. Vtraque

sabulosis. Huiusque plures species. Aut enim phœniceum florem habet: quæ & copiosissima est: aut purpureum: aut lacteũ: Harum triũ folia apio similia. Nec temere semipedalẽ altitudinem excedunt: cacumine asparagi. Flos nunquã se aperit nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri amplitudo maior latioribusꝗ foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonem putant multi. Alii rursus papauer: quod rhian appellauimus. Sed distinctio magna: ꝙ utraꝗ hæc postea floret. Nec aut succum illarum anemonæ reddũt: aut calices habent: nec nisi asperagi cacumen. Prosunt a nemonæ capiti doloribus: & inflãmationibus: uuluis mulierum lacti quoꝗ. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cõmãducata pituitam trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras Magi multum quidem iis tribuere. Quamprimum aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciꝗ colligi eas tertianis & quaternis remedio. Postea alligari florem pãno roseo: & in umbra asseruari: ita cum opus sit alligari. Quæ ex iis phœniceum florem habet: radice cõtrita: cuicunꝗ animalium imposita ulcerum facit & pticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex xenanthe medicinæ. Ca. XXIIII.

o Enanthe hærba nascitur in petris: folio pastinacæ: radicæ magna: numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facilitatẽ pariendi præstant: secundasꝗ purgant. Tussim e melle tollunt. urinam cient. Radix & uesicæ uitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. Ca. XXV.

h Eliochryson quod alii chrysanthon uocant ramulos habet candidos: folia subalbida: ambrotono similia ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis dependentibus. qui nunꝗ̃ marcescunt. Qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemeus rex ægypti. Nascitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota & menses. Duricias & inflãmationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretum uẽtris ac uescicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non meleganti.

Ex hyacinto medicinæ. Ca. XXVI.

h Iacynthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi loco hisginum tingit. Radix est bulbacea mangonicis uenalicis pulchre nota. Quæ in uiuo dulci illita pubertatem cohercet: & nõ patitur erumpete. Torminibus & araneorum morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones morbumꝗ regium semen eius cum ambrotono datur. Lignis quoꝗ flammea illa aduersus serpentes: scorpiones: crabrones: similiaꝗ bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendã bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria ut omnino uisa ea torpescant. Radicem eius asiani boliten uocant. Qua alligato occulo albugines tolli dicũtur.

Ex uinca peruinca medicinæ. Ca. XXVII.

e T uincaperuinca siue camedaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mensura. Celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere sparsa nino tumores siccat. Auribus succo medetur: Aluinis imposita multum prodesse dicitur. rusci radis decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine: & torusione urina: uel cruenta. Radicem pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant: & in totum ad urilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant. Bactis quoꝗ aluum molit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Ancinonen & coronarum causa & ciborum ægyptii serũt Eademꝗ erat quæ ocimum: nisi hirsurior ramis ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinæ. Ca. XXVIII.

c Olocasia Glaucias acria corporis lenire putauit: stomachum iuuari.

Ex anthalo medicinæ. Ca. XXIX.

a Nthalii quod ægiptii edunt nullũ eliũ repperi usem. Et hæc est hærba. Anthillium quã alii anticelliũ uocãt duorũ generũ: foliis & ramis lenticulæ similis: palmæ altitudine: sabulosis apricis nascens sub salsa gustanti. Altera chamepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascẽs. Prior uuluis aptissima. Et ex rosaceo & lacte imposita etiam uulneribus. Bibitur in stranguria renũꝗ doloribus

tribus drachmis. Altera bibitur in duritia uuluarum & in torminibus & in comitiali mor
bo cum melle & aceto quattuor drachmis.

De parthenio medicinæ. Ca. XXX.

Ontra parthenium alii leucathen: alii thannacum uocant. Celsus apud nos pellici-
c num & muralium. Nascitur in hortorũ sepibus: flore albo: odore mali: sapore ama
ro. Ad insedendum decoctum in duritia uuluarum: & inflammationibus. Siccatum
cum melle & aceto positum bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis: & calcu/
losis. Illinitur & sacro igni. Item strumis cum axungia inueterata. Magi contra tertianas si
nistra manu euelli eam iubent: dicitq; cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius foliũ
ægri linguæ subiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychne medicinæ. Ca. XXXI.

Trychne quam quidem styrchnum scripsere: utinam nec coronarii in ægypto ute
s rentur: quos inuitat hedere foliorum similitudo in duobus eius generibus. Quorũ
alterum: cui accini coccinei: granosi: follicu i. Halliccabum uocant & haliccalion.
Nostri autem uesicariam: quoniam uesicæ & calculis prodést. Frutex est surculosus ueri⁹
q̃ hærba: folliculis magnis latisq; & turbinatis: grandi intus acino: qui maturescit nouem-
bri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demõstrenda. Remedia enim nõ ue-
nena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoq; succo: quâquam & græci auctores in
iocum uertere. Drachme enim pondere lusum pudoris gigni dixerunt: species uanas ima
ginesq; conspicuas obseruari demonstrantes. Duplicatum hunc modum legittimam insa
niam facere. Quicquid uero adiiciatur ponderi representari mortem. Hoc est uenenũ qđ
innocentissimi auctores simpliciter dorion appellauere. Ab eo quod cuspides in præliis ti
gerentur illo: passim nascente: quo partius spectabatur. Magi cognominauere qui nequi-
ter occultabât crytron: aut neurita: ut nõnulli perisone cauendi equidem causa curiosius
dicendum. Quin & alterum genus quod haliccacabon uocant: soporiferum est: atq; etiam
opio uel ocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a lo-
cro ad fruendũ & trimaristo. Quidam etiam carmine minore obliuione inducentes. Quipâ
pe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos si colluerentur. Haliccaca-
bo uni exceptionem addidere: ne diutius id fieret. Delirationé enim gigni eo. Nec demon
stranda remedia: quorum medicina maioris mali periculum afferat. Cõmendatur enim ci-
bis tertium: licet præferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis malorum cui non sa
lutare sit strychnos Xenocrates prædicet. Non tamen auxilia eorum tanti sunt: ut uel p-
futura non de iis cõmemorare nefas putem: Præsertim tanta copia innoxiorum medicami
num. Haccacabi radicem bibunt qui sunt uaticinanti callentesq; fuere ad confirmâdas su
perstitiones aspici se uoluunt. Remedio est (id enim libétius rettulerim) aqua copiosa mul
sa calida potui data. Nec illud præteribo aspidum naturæ haliccacabum in tantũ aduersam
ut radice eius propius admota soporetur: illas soporetur: illas sopore enecans uis earũ. Er/
go trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corcoro. Ca. XXXII.

Orcorum alexandrini cibi hærba est conuolutis foliis ad similitudinem mori præ
c cordiis (ut ferunt, utilis alopetiisq; & lentigini. Boum quoq; scabiem celerrime sa
nari ea inuenio. apud Nicandrum quidem & serpentium morsus anteq̃ florear. nec
de cnico siue a trallide uerbosius disputetur. Aegyptia hærba est: & magnum contra ue-
nenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Cõstat a scorpione percussos q̃-
diu teneant eam herbam non sentire cruciatum.

De persoluta. Ca. XXXIII.

T persolutam ægyptus in hortis serit coronarum gratia. Duo genera eius: fœmi
e na ac mas. Vtraq; subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. Ca. XXXIIII.

T quoniam in mensuris quoq; ac ponderibus crebro grecis nominibus utendum
e est interpraetationem eorum semel in loco ponemus. Drachma attica fere enim at
tica obseruatione medici utuntur: denarii argentei habet pondus. Eadéq; sex obo
los pondere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pendet per se drachmas decem. Cũ ace
tabuli mẽsura dicitur significat heminæ quartam partem: idest drachmas. xv. Hemina quã
nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXII.

PROEMIVM.

OMPLESSE poterant miraculũ ſui uatura:atq; tellus reputantiũ uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarum utilitatibus hominũ aut uoluptatibus genita.Sed quanto plura reſtant:tanto quoq; mirabiliora inuentu.Illa enim maiore parte cibi:aut odoris:decoriſue cõmendatione ad numeroſa experimenta duxit.Reliquorum potentia approbat nihil rerũ natura ſiue aliqua ocultiore cauſa gigni.

De gẽtibus hærbis formæ gratia utentibus. Ca. I.

Quidem & formæ gratia rituſq; prepetui in corporib⁹ ſuis aliquas exterarum gentium uti hærbis quibuſdã aduerto animo.Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorũ fœmina:Mareſq; etiam apud dacos & ſarmata corpora ſua inſcribũt.Simile plantagini glaſtum in gallia uocatur. Britonnorum coniuges nuruſq; toto corpore oblitæ quibuſdam in ſacris unde incedunt æthiopum colorem imitantes.

Quod hærbis ueſtes inficiantur. Ca. II.

Am uero infici ueſtes ſcimus admirabili ſucco. Atq; ſileamus galatiæ:africæ luſitaniæ granis coccũ imperatoriis dicatũ paludamẽtis:tranſalpina gallia hærbis tyrium atq; cõchyliõ tingit:omniſq; alios colores.Nec quærit in profundis inurices:ſeſeq; obiiciẽtes dũ præripiunt eſcam beluis marinis:intacta etiã anchoris ſcrutatur uada:ut iueniat per quod facilius matrona adultero placeat corruptor inſidietur nuptæ. Stãs & in ſicco carpit quo frugi mũdos exculpat uſu alioquin fulgẽtis.Inſtrui poterat luxuria certa înocentius.Nũc propoſitũ iſta conſectari:nec omittemus:ut ſubiiciẽdo utiliora luxuriã uiſitate circũſcribamus dicturi & aliis hærbis tingi lapides parieteſq;. Nec tingẽdi nec pingẽdi tamẽ rationẽ omiſiſſemus:ſi unquã ea liberaliũ artiũ fuiſſet.Interim fortius augetur auctoritas quæ quãta debeat etiã ſurdis:hoc eſt ignobilibus hærbis perhibebitur. Si quidem auctores imperii romani cõditoreſq; imenſum quidam & hinc ſumpſere:quoniã nõ aliunde lagmina in remediis publicis fuere:& in acris legationibus:q̃ uerbenæ.Certe utroq; nomine idem ſignificatur. Hoc eſt gramẽ ex arce cum ſua terra euulſum. Hac ſemper & legati cũ ad hoſtes clarigatũq; mitterẽtur uſi:ideſt res raptas clare repetitum unus utiq; uerbenarius uocabatur.

De corona gramina. Ca. III.

Orona quidẽ nulla fuit gramĩea nobilior in maieſtate populi terrarũ principis præmiiſq; gloriæ.gẽmatæ:& aureæ:uallares:mulares:roſtratæ: ciuicæ : triũphales poſt hãc fuere.Suntq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differentia. Cæteras oẽs ſinguli & duces ipſi imperatoreſq; militibus aut aliquãdo collegiis debere.

De raritate eius. Ca. IIII.

Ecreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus & populus ocioſus gramineam unq̃ niſi in ſuprema deſperatione.Contingitq; nulli niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta Cæteras imperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori. Eadem uocatur obſidionalis:liberatis obſidione abominandoq; exitio totis caſtris. Quod ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato p̃clarus ſacerq; habetur. Quid tandem exiſtimari debet unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis.Nãq; ſummũ apud anticos ſignũ uictoriæ erat hærbam porrigere uictos:hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatione etiam cedere.Quem morem etiam nunc durare apud germanos ſcio.

Qui ſoli corona ea donati. Ca. V.

Onatus eſt ea.L.Sicimus Dentatus ſemel:cum ciuicas quattuordecim meruiſſet. depugnaſſetq;.cxx.prœliis ſemper uictor. Tanto rarius eſt ſeruatorem unũ a ſeruatis donari.Quidã imperatores & ſepius donati ſunt:ueluti.P.Decius primus uidelicet Tribunus militũ ab exercitu.Altera ab iis qui in præſidio obſeſſi fuerãt. quãta eẽt eius honoris auctoritas cõfeſſus regione ſiq̃dẽ donatus boué albũ Marti ímolauit & cẽtũ fuluos:q̃ ei uirtutis cauſa dati fuerãt ſimul ab obſeſſis.Hic Decius poſtea conſul & ĩperio & collegæ ſe p̃ uictoria deuonit.data eſt a ſenatu populoq; ro.qua claritate nihil equidẽ in rebus humanis ſublimius duco.Fabio illi qui rem omnem romanam reſtituit nõ pugnãdo

Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum parrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est cõsensu honoratus est. Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus iposita est. Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Ca. VI.

p Reter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flamme Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tẽpus. Cn. Petreio Atinati cimbrico bello: pⁱmum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit: legionẽq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem præter hunc honorem astãtibus Mario & Catulo consulibus prætextatum imolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & scylla dictator ebexercitu se quoq; donatum apud nolam legatũ bello marsico. Id q; in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabilioré eum dixerim: quandoquidẽ eã capiti suo proscriptione detraxit. Ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: quam postea occisis. Addat etiam nunc huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamẽ obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona sertorio etiam cessit. Aemilianum quoq; Scipionẽ Varro auctor est donatum obsidionali in africa. Manilio consule cohortibus seruatis totidẽq; adseruandas eas eductis. Quod & statiuæ eius in foro suo Diuuˀ Augustus scripsit. Ipm Augustum cum. M Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuicanon satis uidebatur. Nec præterea quenq̃ hac inuenimus donatũ. Nullæ ergo hærbe fuere certe in hoc honore: sed quæcũq; fuerãt in periculi sede quãuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruãdam: cruciatusq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinẽt. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi præcia deliciæ luxusq;. Nunq̃ fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hãc operam esse credimus: ac ne mandato quidem nostro alios id agere: medicisq; prouisum esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisq; ultro etiam in risu sumus ista cõmentãtes atq; friuoli operis arguimus. Magna quanq̃ imẽse laboris solatia sperni cum rerum natura: quã certe nõ defuisse nobis docebimus: & inuisis quoq; hærbis inseruisse remedia. Quippe cũ medicias dederit etiam aculeatis. Hæc enĩ proxime restãt ex iis quas priore libro nominauimus: in q̃bus ipsius prouidentia naturæ satis admirari amplectiq; non est. Dederat & quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuq; ipsos animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipsius fingentis illas: rationẽq; reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus capiant: nec neglectu uestigia obterãt: ne insidens ales infringat. Has muniẽdo aculeis tælisq; armando remediis ut tuta ac salua sint. Ita quoq; quod in iis odimus hominum causa excogitatum est.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. Ca. VII.

e T elara in primis aculeatarum erynge est siue eryngion contra serpentes & uenenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibitur drachmæ põdere in uino. Aut si plerũq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficas contra chrysodos ac ranas. Omnibus uero cõtra toxica & aconica efficatiorẽ Heraclides medicus in iure anxeris decoctam arbitratur. Appollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua: Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquãdo. Alia albicans alia nigra radice odorata. Et satiua quidem est: sed & sponte nascitur in asperis & saxosis & in litoribus maris: durior: nigriorq; folio apii.

De hærba quam centũcapita uocant. Ca. VIII.

e X iis candidam nostri centũcapita uocant. Omnes eiusdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo siue coquere libeat siue cruda uesci. portentosum est quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinẽ referre rara inuentu. Et si uiris contigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectum a Sappho. Multeq; circa hanc non magorum solum uanitates: sed etiã pythagoricorum. Sed in medico usu preter supradicta auxiliatur inflationibus: torminibus:

cordis uitiis: stomacho: iocineri: præcordiis in aqua mulsa. Lyeni in posca. Itē ex mulsa reni
bus: stranguriæ: opistothonicis: spasmis: lumbis: hydropicis. cōitialibus: mulierum mensi-
bus siue subdant siue abundent: uuluarū omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cū melle:
strumas: parotidas: panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa & cæra-
to: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet: aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio co
ligi eam iussere. Ex aqua cælestis imponi omnibus ceruicis uitiis. Occulorum quoq; albugi
nes sanare adalligatam tradiderunt

De achano & glycyrrhiza & stomachice. Ca. IX.

Vnt qui & achanon eryngio ascribant spinosam breuéq; ac latā hærbā spinisq; lati
s oribus. Hanc impositā sanguinē mire sistere. Alii eryingen falso eādē putauerūt
esse & glycyrrhizam: quare subiungi eā protinus refert. Et ipse sine dubio īter acu
leatas est: foliis echinatis: pinguibus: tactuq; gūmosis: fruticosa: binorū cubitorū altitudīe
flore hiacynthi: fructus pilularū platani magnitudinis. Præstātissima in cilicia: pōto secūda
radice dulci. Et hæc tantū in usu. Capiturq; ea uergiliarū occasu: lōga ceu uitiū: coloris bu
xei. Meliorq; nigra: quáq; lenta: quā quæ fragilis. Vsus in subitis de cocta ad tertias: cæte-
ro ad mellis crassitudinē: aliquādo: & tusa. E quo genere & uulneribus īponitur & fauciū
uitiis omnibus. Itē uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdito. Itē thoraci io-
cineri. Hac diximus sitim famēq; sedari. Ob id quidē adipson appellauere eā: & hydropicis
dedere: ne sicirent. Ideo & cōmanducata stomachica ē: & ulceribus oris inspsa sæpe & pte-
ricis. sanat & uesicæ scabies: rerum dolores cōdilomata: ulcera genitalium. Dedere eā qui-
dam potui in quaternis drachmarum duarū pondere & pipere. hemina aquæ. Cōmanduca
ta sanguinem sistit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius: & medicinis. Ca. X.

Ribuli unū genus ī hortis nascitur: alterū ī fluminibus tātū. Succus ex is colligit
t ad oculorū medicinas. Est. n. refrigerantis naturæ: & iō utilis cōtra īflamatiōes col-
lectionesq;. Vlcera ꝑ se erūpētia & p̄cipue ī ore cū melle sanat: Itē tonsillas. Potus
calculos frangit. Thraces ꝗ strymona habitant foliis tribuli equos sagināt. Ipsi nucleo ui-
uunt panē faciētes prædulcē: & qui ɔtrahat uētrē. Radix caste pureq; collecta discutit stru
mas. Semē alligatū uaricū dolores sedat. Tritū uero & in aquam sparsū pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. Ca. XI.

s Toebe quam aliqui peon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulētis me
detur. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dysenteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius. Ca. XII.

Ippophyes in sabulosis maritimisq; nascitur: spinis albis. Hederæ mō racemosa: est
h candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet: ꝗ aut per se cōditur aut
pastilis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Altera
hippope sine caule: sine flore: foliis tantū minutis. Huius quoq; succus hydropicis mire ꝓ-
dest. Debent accumodatæ esse equorum naturæ: neq; ex aliis causis nomē accepisse. Quip-
pe quædam animaliū remediis nascuntur: locupleti diuinitati ad gerenda p̄sidia. ut non sit
mirari satis ingenium eius disponentis auxilia in genera: in causas in tempora. ut aliis pro-
sit atq; aliis ab horis: diesq; nullus prope sine præsdiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. Ca. XIII.

Rtica quid esse inuisus potest? At illa ter oleum quod ī ægypto ex ea fieri dixim⁹
u uel plurimis scatet remediis Semen eius cicutæ contrarium esse Nicāder affirmat
Item fungis in argento uino. Apollodorus & salamādris cum iure decoctæ testudi
nis. Item aduersari hyoscyamo: & serpētibus. & scorpionibus. Quī illa ipsa amaritudo mor-
dax uuas in ore procidentesq; uuluas & infantium sedes tactu resilire cogit. Lethargicos
expergiscit tactis cruribus: magisq; fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sā
guinem trita naribus indita sistit & magis radice. Carcíomata & sordida ulcera sale admix
to. Item luxata. Sanat & panos: parotidas: carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cū
sappa uuluas strangulantes aperit. Et profluuia narium sistit impositū. Vomitiones ī aqua
mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudi-
nes recreat. Vuluæ uitiis tostum acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi īflatio
nibus. Ortopnoicis prodest cum melle & thoracem purgat eodem eligmate. Et lateri me

detur cum semine lini. Addunt hysopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uen-
trem tostum cibo emolliit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronunciat. Dolores le-
uari tosto acetabuli mensura dulci poto: & imposito cũ succo maluæ. Intestinorũ animalia
repellit cum hydromelite & sale. Defluuia capitis semine illito cohonestari. Articularibus
morbis & podagricis plurimi cũ oleo uetere: aut folia cum ursino adipe trita imponunt.
Ad eadem radix tusa cum aceto nõ minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uio discutit panos
cum axungia uetere salsa. Eadem psilothrũ exiccat. Condidit laudes eius Phanias phisicus
utilissimam cibis coctam conditam ue professus: artericæ: tussi: uentris distilationi: stoma-
cho: panis parotidis: pernionibus cum oleo. Sudorem coctã cum conchyliis ciere. Aluũ cũ
ptisana. Pectus purgat: mulierumq; menses cum sale. Vlcera quæ serpunt prohibere. Súc-
cus quoq; in usu est. Expresus illitusq; fronti sanguinem narium sistit. Potus urinam ciet.
Calculos erumpit. Vuam gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus oportet. Alexan-
drinum maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces. Sed præci
pue siluestrias illa. Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtũ nõ ad
mittant: urtica naturã fricãdã mõstrat. De lamio & medicinis eius. Ca. XIIII.

A nunc quoq; quam lamium inter genera earum appellauimus: mitissima & foliis
e non mordentibus: medetur cum mica salis contusis: inclusisq; ustis: & strumis: tu
moribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod. Ignibus sacris
medetur. Quidam e nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem
alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix. & dicatur quæ & cui
& quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem & contra quartanas pol
lere. Idem urticæ radice addito sale in fixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas dis
cutit. Ve si suppurauerint erodi compleriq;.

De scorpione: generibusq; ac medicinis eius. Ca. XV.

e X argumento nomen accepit scorpius hærba. Semen enim habet ad similitudinẽ
caudæ scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eius
dem nominis effectusq; eius: sine foliis: asparagi caule: in cacumina aculeum habens.

De leuocacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius. Ca. XVI

T inde nomen leuocacanthia: quam alii phinion: alii ischada: ali polygonatõ apel-
e lant: radice cyperi: quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum &
lumborum: ut Hicesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo. Eademque
rupis conuulsisque medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medecinis eius. Ca. XVII.

Elxinem aliqui perdicium uocant: quoniam perdices ea precipue uescantur. Alii
h syderiten: nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ similitudinis plãtagini & mar
rubio: cauliculos densos leuiter rubentes. Semina in captibus lippaceis adhæren
tia uestibus: unde helxinem dictam uolunt. Sed nos qualis uera esse helxine diximus prio
re libro. Hæc autem inficit lanas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesq; omnes: &
adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignes sacros: tumores: collectionesq;: & gutu-
ra incipientia turgescere. item ueterem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut
tonsillas & uarices cum rosaceo. tmponitur & podagris cum caprino seuo cæraq; cypria.
Perdicium siue parthenium (nam syderitis alia est) a nostris hærba urceolaris uocatur: ab
aliis astericum: folio similis ocimo: nigrior tantum: nascens integulis: parientinisq;. Me-
detur cum mica salis trita iisdem omnibus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ
calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsumq;: & præcipitia: aut uehiculorum euer
siones singularis. Vernula carus Pericli atheniensium principi cum is in arce templum ædi
ficaret: repsissetque super altitudinem fastigii: & inde cecidisset: ac hærba dicitur sanatus
mõstrata Pericli somno a Minerua. Quare parthẽium uocari cœpta ẽ: assignaturq; ei deæ
Hinc est uernula: cuius effigies ex ære fusa est & nobilis ille Sparginoptes.

De chameleone generibusq;: & medicinis eius. Ca. XVIII.

Hameleonem aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia ha
c bet: serpit in terra echini modo: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo:
quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorum: maxime circa canis or-
tum. Quo modo thura nasci dicuntur: unde & ixia appellatur: Hac & mastice utuntur mu

lieres. Quare & chameleon uocatur a uarietate foliorum euẽit. Murat enim cum terra co lores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. Ex iis candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis: facit diffi cultatem urinæ. Hic succus occidit canes suesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures: ac necat nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam seruari iubet funiculis pendentem: decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatis mos uocant. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus esset: & fœminam cui uiola ceus. Vno nascuntur caule cubitali: crassitudine digytali. Radicibus earum lichenes curã tur cum sulphure & bitumine una coctis. Cõmanducatis uero dentes mobilis aut in ace to decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant. Iuuen cas quoq; anginæ modo. Quare a quibusdam uolophitõ uocatur. Est & cynizolõ propter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generũ earum radices scorpionibus aduersatur.

De coronopo: & medicinis eius. Ca. XIX.

c Oronopus ob oblonga hærba est cum fissuris. Seritur intet im: quoniam radix cœ liacis præclare facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis earũ. Ca. XX.

e T anchusæ radix in usu est: digytali crassitudine. Finditur papyri modo: manusq; sanguineo colore: præparat lanas præciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præ cipue fenum: item adusta. Liquari non potest in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sincere experimentum est: & ad renum dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerum uitiis: & lyeni: & bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia tria cum melle & farina luxatis imponuntur. Et pota drachmis duabus in mulso al uum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Est & alia similis pseudanchu sa ob id appellata: a quibusdam uero enchisa: aut doris: & multis aliis nominibus: lanugino sior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleum non fundit: sed rubentem succum. Et hoc ab anchuse discernitur. Contra serpentes efficacissima potu fo liorum uel seminis. Folia ictibus imponuntur: Virus serpẽtiũ fugat. Bibitur & ꝑpter spinã. Foliũ eius sinistra decerpi iubét magni: & cuius cã sumat dici: tertianisq; febrib⁹ alligari.

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Ca. XXI

e St alia hærba proprio nomine onichylon: quam aliqui ancusam uocant: alii archeu on: alii onochelin aliqui rhesiam: multi enchryson: paruo frutice: flore purpureo asperis foliis & ramis: radice messibus sanguinea: cætero nigra. In sabulosis nacens: efficax contra serpentes: maxime uipras & radice & foliis: eq; cibo ac potu. Vires habet mes sibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus uulua procidente. Pellit & tineas cum hysopo: & in dolore renum aut iocineris in aqua mulsa si febris sit. Si aliter ex uino bibitur: Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam a serpentibus feriri negãtur. Est & alia huic similis flore rubro: minor: & ipsa ad eosdem usus. Tradũtq; cõmã ducata ea si inspuatur mori serpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepia de. Aliqui leucanthemida uocant. Alii leucanthemũ: alii arethemida: quoniã uere floreat. Alii themimalon: quoniam odorem mali habeat. Nõnulli melãthiõ uocãt. Genera eius tria fronde tantum distant: palmum non excedentia: paruisq; foliis: ut rutæ candidis aut meli nis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas colligitur uere: & in coronamenta repo nitur. Eodem tempore & medici folia tusa in pastillos digerunt. Item florem & radicẽ. Dan tur omnia mixta dracmæ unius pondere contra serpentium ictus. Pellit mortuos partus. Item mistura in potu: & urinam: calculosq; inflationes: iocinerum uitia: bilẽ suffusam: egi lopiam. cõmanducata ulcerum eruptiones manãtes sanat. Ex omnibus iis generibus ad cal culos efficacissima est. quæ florem purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitu do maiuscula est. Hanc proprie quidam hiranthemin uocant. Loton qui arborem putãt tã tum esse uel Homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorũ uo luptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle occulorum cicatrices argemata: nu beculas discutiũt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. Ex cuius semĩe simillimo porri fiũt panes in ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquã illo pane

ſalubrius eſſe: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq; pondero-
ſius. Conſtat eos qui illo uiuant ne dyſenteria: nec tenaſmo: neq; aliis morbis uentris infe-
ſtari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculum ſæpius diximus cum ſole
ſe circumagentis: etiã nubilo die: tantũ ſyderis amor eſt. Nocte uelut deſiderio contrahit
cæruleum florem. Genera eius duo. Tricoccum: & helioſtrophiũ. Hoc altius: quãquã utrũ
q; ſemipedalem altitudinem nõ excedat. Ab ima radice ramoſum. Semen in ſoliculo meſſi
bus colligitur. Naſcitur non niſi in pingui ſolo: cultoq; maxime. Tricoccum ubiq;. Si de-
coquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius aluum mollis. Et ſi decocti ſuccus bi-
batur: efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipit æſtate: hora ſexta miſcetur cũ uĩo: ſic
firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Verrucas cum ſale tollit ſuccus e folio. Vn
de noſtri uerrucariam hærbam appellauere: aliis cognominari effectibus digniorẽ. Nãq; &
ſerpentibus & ſcorpionibus reſiſtit ex uino & aqua mulſa: ut. apollophães &. Appollodo-
rus tradunt. Folia infantium diſtilationibus quod ſyriaſin uocant illita medentur. Itẽ con
tractiõibus etiam ſi id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos ſaluberrimũ eſt. Po-
tũ id pellit tineas: & rerum harenas: Si cuminum adiiciatur: calculos frangit. Decoqui cum
radice oportet. Quæ cum foliis & hircino ſeuo podragris illinitur. Alterum genus quod
tricoccum appellauimus: & alio nomine ſcorpiuron uocatur: foliis nõ ſolum minoribus ẽt
in terram uergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis caudæ: quare nomen. Vis ad omnia
uenenata & phalangia: & cõtra ſcorpiones præcipue illita. Nõ feriuntur habentes. Et ſi ter
ram ſurculo helioſtrophii circũſcribat aliquis: negant ſcorpionẽ egredi. Impoſita uero hær
ba aut inde omnino reſperſum protinus mori. Sic ſeminis grana quattuor pota quartanis
prodeſſe dicuntur. Tria uero tertianis. Vel ſi hærba ter circũlata ſubiicitur capiti. Semẽ &
uenerẽ ſtimulat. Cũ melle panos diſcutit. Et uerruculos hoc utiq; helioſtroppiũ radicitus
extrahit: & excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoq; ac luũborũ ſanguinẽ corruptum trahit il-
litum ſemen & potum in iure gallinacei decoctum: aut in beta & lente. Cortex uero liuen
tibus colorem reddit. Magi helioſtrophium quartanis quater: ĩtertianis ter alligari iubẽt
ab ipſo argo: precariq; cum ſole iterum ſe: & cum nodis liberandũ: & ita facere nõ exempta
hærba. Aliud adianto miraculũ: æſtate uiret bruma nõ marceſcit: aquas reſpuit: perfuſum
merſũq; ſicco ſimile: eſt tanta diſſotiatio deprehenditur: unde & nomẽ a græcis. Alioquin
frutici topiario. Quidã callirhricon uocant: alii polytricõ. Vtrũq; eſt ab effectu. Tingit enĩ
capillũ: & ad hoc decoquitur in uino cũ ſemĩe apii adiecto oleo copioſe: ut criſpũ denſũq;
faciat. Defluere autẽ ꝓhibet. Duo genera eius candidius: & nigrũ breuiuſq;. Id quod bre-
uius e polythricõ: aliqui trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore uirent foliis fili-
cis: ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autẽ cõtrariis pediculis denſa inter ſe
ex aduerſo radix nulla: umbroſas petras: parietumq; aſpergines: ac fõtium maxime ſpecus
ſequitur & ſaxa manant a: quod miremur: cum aquas nõ ſentiat. Calculos e corpore mire
pellit: frangitq;: utiq; nigrum. Qua de cauſa potius quã q ĩ ſaxis naſceretur: & a noſtris ſa
xifragum appellatum crediderim. Bibitur e uino quantum terni decerpſere digyti. Vrinã
cient. Serpentium & araneorum uenenis reſiſtunt. In uino decocti aluũ ſiſtunt. Capitis do
lores corona ex iis ſedat. Contra ſcolopendræ morſus illinuntur crebro auferendi ne pere
ant. Hoc & ĩ alopeciis. Strumas diſcutiunt: furfureſq; in facie & capitis manãtia ulcera. De
coctum ex iis prodeſt ſuſpirioſis: & iocineri: & lynei: & felle ſuffuſis: & hydropicis. Srangu
rie illinuntur: & renibus cum abſinthio. Secundas cient & menſtrua. Sanguinem ſiſtunt ex
aceto: aut rubi ſucco poti. Infantes quoq; ulcerati perunguntur ex iis cum roſaceo & uino
prius. Folium in urina pueri impubis trium quidem cum afronito & illitum uentri mulie
rum: ne rugoſus fiat: præſtare dicitur. Perdices & gallinaceos purgatiores fieri putant ĩ ci
bum eorum additis: pecoriq; eſſe utiliſſimos.

De picride: theſio: & aſphodelo: Halimo: & acantho: & bupreſti:
elaphoboſcho: Scandice: & laſina: & de caucalide: Sio ſyllibo. Scolymo ſiue lymonio: ſon-
cho: codrilo ſiue condrili & boletis.

Icris ab inſigni amaritudinis cognominatur: ut diximus rotundo folio. Tollit exi
mie uerrucas. Theſium quoq; non diſſimili amaritudine eſt: ſed purgat aluum in
quem uſum teritur ex aqua. Aſphodelum de clariſſimis hærbarum: quam heroion
aliqui appellauerunt. Heſiodus & in ſiluis naſci dixit. Dionyſius marem ac fœminam eſſe.

Defectis corporibus & ptysis constat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime mederi· paneq́ʒ ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpẽtes & scorpiones uel caulẽ quem mathericem uocauimus: uel semen: uel bulbos dedit ĩ uino tribus drahmis. Substrauitq́ʒ somno contra metus. Datur & contra uenenata maria: & contra scolopendras terrestres. Cochleæ mire in campania caulem cũ persequuntur: & suggendo are faciunt. Folia quoq́ʒ illinuntur uenenatorũ uulneribus ex uio. Bulbi neruis articulisq́ʒ cũ polenta tusi illinuntur: Prodest & cõcisis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescẽtibus ex aqua imponere. Mãmarum quoq́ʒ & testium inflamationibus. Decocti in fæce uini oculorum epiphoris supposito lintheolo medentur. Foliis in quocunq́ʒ morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimasq́ʒ corporum quacunq́ʒ in parte farina arefactorum. Autumno autẽ colliguntur: cum plurimum ualent. Succus quoq́ʒ ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. Item odorẽ corporis iucundũ affectantibus cum iri arida & sale exiguo. Folia etiam supradictis medentnr. Et strumis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus perniones & ambusta. Et ad grauitatem aurium infunditur. A cõtraria aure in dolore dentium. Prodest & urinæ pota modice radix & menstruis: & lateris doloribus. Itẽ ruptis ꝯuulsis: tussibus drachmæ põdere ĩ uino pota. Eadẽ & uomitiones adiuuat cõmanducata. Semine. Sumpto turbatur uenter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit. Item strumas ammixta cacia ex uino. Quidam aiũt: si imposita radice pars eius in fumo suspendatur & quarta die soluatur: una cũ radice arescere strumam. Sophocles ad podagras utroq́ʒ modo cocta crudaq́ʒ usus est. Ad perniones decoctam ex oleo dedit: & suffusis felle in uino & hydropicis. Venerem quoq́ʒ cõcitari cũ uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenocrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarũ quoq́ʒ & fœminum uitia. Et capillum crispiorẽ fieri raso prius capite: si radice ea fricetur. Simus lapides renum in uino decocta atq́ʒ pota eximit. Hippocrates semẽ eius ad impetus lyenis dari censet. Iumentorum quoq́ʒ ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducis. Mures ẽt eadẽ fugãt. Cauerna præclusa moriũtur. Asphodelõ ab Hesiodo quidã halimon appellari existimauere: quod falsum arbitror. Est enim suo nomine halimõ no paruu & ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum: candidũ: sine spina: foliis oleæ: sed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit drachmæ põdere in aqua mulsa pota. Item cõuulsa rupta. Alii olus maritimum esse dixere salsum: & inde nomẽ foliis in rotunditate lõgos laudatum in cibis. Duorum præterea generum siluestre: & mitius: utrunq́ʒ ꝓdesse dysentericis & exulceratis cũ pane: stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinitur crudum: & uulnerum recentium impetus lenire perhibetur: & luxatorum pedum ac uesicæ dolores. Siluestri tenuiora folia: sed in iisdem remediis effectus maiores: & in sananda hominum ac pecorum scabie. Præterea nitorẽ corpori fieri: dentibusq́ʒ candorem: si fricentur radice ea. Semine lingue subito sitim nõ sentiri. Hoc quoq́ʒ mandi. Et utraq́ʒ etiam cõdiri. Craterias etiam tertium genus tradidit lõgioribus foliis & hirsutioribus: odore cupressi: nasci sub hedera: maxime prodesse opisthotonicis: cõtractiõibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. A canthos est topiaria & urbana herba: elato logoq́ʒ folio crepidines marginum adsurgentiumq́ʒ puluinorũ toros uestiens. Duo genera eius sunt aculeatum & crispum: quod breuius. Alterum lene: quod aliqui pederoton uocant: alii melamphyllum. Huius radices ustis luxatisq́ʒ mire ꝓsunt. Itẽ ruptis cõuulsis: ptysin metuentibus incoctæ cibo: maxime ptysana. podagris quoq́ʒ illinuntur tritæ & calefactæ calidis. Bupleron in sponte nascentium herbarũ numero græci habẽt: caule cubitali: foliis multis longisq́ʒ: capite anethi: laudatum in cibis. Hippocrate in medicina: Gaucone: & Nicandro. Semen cõtra serpentes alet. Folia ad secundas fœminarum uel succum ex uino illinunt. Et strumis folia cũ sale & uino. Radix contra serpentes datur ĩ uino: & urinæ ciendæ. Buprestin magna in cõstantia græci ĩ laudibus ciborum etiã habuere. Idemq́ʒ remedia tãquam contra uenenum ꝓdiderunt. Et ipsum nomẽ indicio ẽ boum esse uenenum: quos dissilire digustata fatentur. Qua propter nec de hac plura dicemus. Est uero causa quapropter uenena monstremus inter gramineas coronas: nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur quam non aliter magis accendi putantq́ʒ potu. Elaphoboschõ feru

laceum ẽ geniculatum digyti craſſitudine:ſemine corimbis dependẽtibus:ſilis effigie:ſed
nõ amaris:foliis oluſatri:& hoc laudatum in cibis.Quippe etiam cõditum progatur ad uri
nã ciẽdã.lateris dolores:ſedẽdos rupta cõuulſa ſanãda:inflatiões diſcutiẽdas:coli quoqꝫ tor
menta.Cõtra ſerpentium omniũqꝫ aculeatorũ ictus.Quippe fama eſt hoc pabulo ceruos re
ſiſtere ſerpentibus.Fiſtulas quoqꝫ radix nitro addito illita ſanat.Siccanda autẽ in eos uſus
prius eſt neſucco eius madeat:qui contra ſerpẽtium ictus facit eam deteriorem. Scandix
quoqꝫ in olere ſilueſtri a græcis ponitur:ut.Opion & Eraſiſtratus tradunt.Item decocta al-
uum ſiſtit.Semine ſingultus confeſtim ex aceto ſedat.Illinitur ambuſtis:urinas cit:Deco-
ctæ ſuccus prodeſt ſtomacho:iocineri.renibus ueſicæ.Hæc eſt quam Ariſtophanes Euripi
di poetæ obiicit iocular iter matrem eius ne olus quidem legitimũ ueuditaſſe:ſed ſcãdiciẽ.
Eadem erat enteriſcus:ſi tenuiora folia & odoratiora haberet.Peculiaris laus eius:ꝙ fatiga
to uenere corpori ſuccurrit:marceſcenteſqꝫ ſenio iam coitus excitat. Siſtit profluuia alba
fœminarum.Et laſine olus ſilueſtre habetur ĩ terra.repens cum lactes multo:florem fert cã
didũ:cõcilium uocant.Et huius eadem cõmendatio ad ſtimulandos coitus.Cruda ex aceto
in cibo ſumpta mulieribus lactis ubertatem præſtat.ſalutaris eſt ptyſin ſentientibus.Infan-
tium capiti illita nutrit capillum:tenatioreſqꝫ eius cutem efficit.Eſt & caucalis feniculo ſi-
milis breui caule:flore candido:cordi utilis.Succus eius bibitur ſtomacho perquã comoda
tus & urinæ:calculiſqꝫ & harenis pellendis:& ueſicæ pruritibus.Extenuat & lyenis iocine-
ris renumqꝫ pituitas.Semen menſes fœminarum adiuuat:bilemqꝫ a partu ſiccat. Datur &
cõtra profluuia genituræ uiris.Chryſippus & cõceptionibus eam putat cõferre multũ. Bi-
bitur in uino ieiunis.Illinitur & cõtra uenena marinorum:ſit Petricus in carmĩe ſuo ſigni
ficat.His adnumerant ſion latius apio in aqua naſcens:pinguius:nigrius:copioſum ſemĩe:
ſapore naſturtii.Prodeſt urinis renibus.lyenibus.mulierũqꝫ menſibus:ſiue ipſum in cibo
ſumptũ:ſiue ius decocti:ſiue ſemen eſt uĩo drachmis duabus.Calculos rũpit:aquiſqꝫ quæ
gignunt eos reſiſtit.Dyſentericis prodeſt infuſum.Item lentigini illitum:& mulierum ui
tiis in facie noctu illitum momẽto cuten emendat:& ramices lenit:& ſcabiem equorũ.Syl-
libũ chameleõti albo ſimilẽ æque ſpinoſã ne in cilicia ꝗdem:aut ſiria aut phœnice:ubi naſci
tur.Coquere tanti eſt:ita operoſa eius culina traditur.In medicina nullum uſũ habet. Sco
lymon quoqꝫ in cibos recipit oriens:& alio nomine limonion appellat.Frutex eſt nunquã
cubitali altior:criſtiſqꝫ foliorum ac radice nigra:ſed dulci.Eratoſtheni quoqꝫ laudata ĩ pau
peris cœna.Vrinam ciere præcipue traditur.Sanare lichenas & lepras ex aceto.Venerem ſti
mulari in uino:Heſiodo & Alceo teſtibus:qui florente ea cicadas acerimi cãtus eſſe:& mu
lieres libidinis auidiſſimas:uiroſqꝫ in coitum pigerrimos ſcripſere:uelut prouidentia natu
ræ hoc adiumento tunc ualentiſſimo.Item graueolentiam alarum emendat:radicis emedu
latæ unica in uini falerni heminis tribus decoctam ad tertias:& a balneo ieiũo:Itemqꝫ poſt
cibum cyathis ſingulis pota.Mirumq; eſt quod Xenocrates promittit experimento uitium
id ex aliis per urinam effluere.Eſtur & ſonchos:ut quem Theſeo apud.Callimachũ appo-
nat Hecate caule uterqꝫ albus & niger:lactucæ ſimiles ambo:niſi ſpinoſi eſſent:caule cubi
tali anguloſo:intus cauo : ſed qui fractus copioſo lacte manet.Albus qui e lacte nitor uti
lis ortopnoicis lactucarum modo.Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo mõſtrat:& oris
graueolentiam cõmanducato corrigi.Succus trium cyathorum menſura in uino albo &
oleo calefactus adiuuat partus:ita ut a potu ambulent grauidæ.Datur & ĩ ſorbitione.Ipſe
caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus coloremqꝫ meliorem ĩfantium. Vtiliſ
ſimus iis quæ lac ſibi coire ſentiant.Inſtillatur auribus ſuccus:calliduſqꝫ in ſtranguria bibi
tur cyathi menſura:& in ſtomachi roſionibus cum ſemine cucumeris nucleiſqꝫ pineis.Illi-
nitur & ſedis collectionibus.Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſqꝫ:radix uero illinitur.Ea
demqꝫ decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt.Hæc omnia ex albo
Cleomporus nigro prohibet ueſci:ut morbos faciẽte:de albo conſentiẽs.Agothocles etiã
contra ſanguinem tauri demõſtrat ſucco eius uti.Refrigeratoriam tamen uim eſſe conue
nit nigro:ex hac cauſa imponendum cum polenta.Zenon radice albi ſtrãguriam docet ſa-
nari. Chondrilon ſiue condrile folia habet intubi circum roſis ſimilia:caulem minus pcda
li ſucco madentem amaro:radice fabæ ſimili:aliquando numeroſam.Habet proximam ter-
ræ maſticem tuberculo fabæ:quæ appoſita fœminarum menſes trahere dicitur.Tuſa cũ ra
dicibus tota diuiditur in paſtillos contra ſerpentes argumento probabili.Siquidem mures

agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebra-
rum pilos inordinatissimos pro gũmi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & cõcotio-
nibus utilem suis carminibus pronunciauit. Aliqui fœminis & oculis: generationiq; uiro-
rum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur boletos merito posueri. Opti
mus quidem est iis cibus: sed imẽso exemplo in crimen adductus ueneno. Tiberio. Clau-
dio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenũ
alterum sibiq; ante omnes Neronem suum dedit. Quorundam ex iis facile noscuntur ue
nena: diluto rubore: rancido aspectu: liuido intus colore: rimosastri pallido per ambitum
labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex
tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipsũ postea ĩ uolua ceu ĩ ouo ẽ
luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantibus boleti. Rũpitur hoc primo nascente:
mox crescente in pediculo corpus absumitur: raroq; unquã geminis ex uno pede. Origo
pría causaq; limo: & acescente succo mandẽtis terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq;
spuma lentior. Dein corpus membranæ simile: mox partus: ut diximus illa pernitialia pror
sus improbanda: si enim caligaris clauus: si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut pãni marcor
affuerit: omnẽ ilico succum alienum saporemq; in uenenum decoquit: deprehendisseq; ni
si agrestes posũt: atq; colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpentis cauerna
iuxta fuerit: si patescentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus acci
piendum. Itaq; caueri conueniet prius quã se condant. serpentes. Signa erũt tot herbæ tot
arbores fruticesq; ab emersu earum ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tãtum folia
nec postea nascẽtia: nec decidẽtia. Et boletis quidẽ ortus occasusq; omnis ĩtra dies septẽ ẽ.

De fungis & silphio: & de lasere medo. Ca. XXIII.

f Vngorũ lætior natura: & numerosa genera: & origo nõ nisi pituita arborum. Tu-
tissimi qui rubent callo minus diluto rubore quã boleti. Mox candidi: uelut apice
flaminis insignibus pediculis. Tertiũ genus suillis uenenis accomodatissimũ. Fa-
milias nuper interemere: & tota conuiuia. Anneũ Serenum prefectũ Neronis uigilũ & tri-
bunos & centuriones quosq;. Voluptas tãta ancipitis cibi. Quidam discreuere arborum fi-
co ferula: & gummi ferentibus. Nos itẽ fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista
quis spondet in uenabulis? Omniũ colos liuidus. His haberit ueneni argumentum: quo si
milior fuerit abortum fici. Aduersus hæc diximus remedia: dicemusq;: Interim sunt aliqua
& in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccantur pedentes suilli iunco transfixi:
quales a bithina ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant: medẽtur: excres
centibusq; in sede carnibus: minuunt enim eas: & tempore adsumunt. Item lentigines &
mulierum uitia in facie leuant. Leuantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta.
Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canum morsibus ex aqua illinũtur. Libet & co
quendi dare aliquas comunes in omni eorum genere obseruationes: quando ipsæ suis ma
nibus delitiæ præparant hunc cibum solum: & cogitatione ante pascuntur succineis noua
culis aut argento apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt
Innocentiores qui nitro addito coquentur: si utiq; percoquatur. Tutiores fient cum carne
cocti: aut cum pediculo pyri. Prosunt & pyra confestim sumpta. Debellat eos & aceti natu
ra contraria his. Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cy
rẽis: ut dictum est. Ex syria nunc hoc maxime ĩportatur deterius perthico: sed medico me-
lius: extincto omni cyrenaico ut diximus. Vsus silphii in medicina. Nam folia ad expurgan
das uuluas: pellendosq; emortuos partus decoquuntur uino albo odorato: ut bibatur mẽ
sura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectionibus sanguinis illĩ
nitur. Sed in cibis coquitur ægre. Inflamationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugilla
tus cum uĩo & oleo amicissima: & cum cæra strumis: Verucæ sedis crebriores eius suffitu
cadunt. Lasere silphio profluens quo diximus modo inter eximia est naturæ dona nume-
ratum. Pluribus compositionibus in seritur. Per se autẽ algores excalfacit. Potum neruo
rum uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouetur uuluæ ad mẽses
ciendos. Pedum clauos circũscarificatos ferro mixtum ceræ extrahit. Vrinã ciet ciceris ma
gnitudine dilutum. Andrias spondet copiosius sumptum: nec inflationes facere: & conco-
ctioni plurimum conferre senibus & fœminis. Item hyeme quam æstate utilius. Veruntã-
mẽ aquam bibentibus: cauendumq; ne aqua sit exulceratio inter. Ab ægritudine recreatio

m efficax in cibo . Tempestiue enĩ datũ cauterium optinet:asuetis etiã utilius quã experti
bus Extera corporũ indubitatas confessiones habet. Venena telorum & serpentium extin
guit potum ex aqua uulneribus iis circunlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlce
ribus uero nõ maturescentibus cum farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculus cum ru
ta uel cum melle: uel per se uisco superlitum ut hæreat: Sic & ad canis morsus. Excrescenti
bus circa semen cũ germine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum qui uulgo mor
ticini appellantur nitro mixto. Ante subacta carnes replet cum uĩo & croco: aut pipere: aut
murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctum imponitur. Sic & callo.
Clauis pedum superra sis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: pestilentes tractus : uel
dies. In tussi : uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestim enim purgat
fauces: uocẽq; reddit. Podagras ĩ in spongia dilutum postea lenit . Pleureticis in sorbitiõe
uinũ poturis datur: cõtractionibus: episthonicis: ciceris magnitudine cæræ circunlitum. In
angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tussi uetusta cũ porro ex aceto datur atq; ex ace
to iis qui coagulum lactis scorbuerint. Præcordiorum uitiis: syntecticis: comitialibus cũ ui
no in aqua mulsa: linguæ: paralysi. Coxendicibus lumborũ doloribus cum decocto melle
illinitur. Nõ censuerim quod auctores suadent: cauernis dentium in dolore inditum cæra
includi: magno experimento hominis: qui se eadem causa præcipitauit ex alto: quippe tau-
ros inflamant naribus illitis serpentes auidissimas uini admixtũ rumpit: ideo nec iungi sua
serim cum atticco melle: licet præcipiant. Quas habeant utilitates admixtũ aliis immenso
est referre: & nos simplicia tractamus. quoniam in iis naturam esse apparet. in illis coniectu
ram sæpe fallacem: nulli satis custodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia. Qua
de re mox plura dicemus .

De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciboꝝ mores immutentur:
& de melitide & cæra. Ca. XXIIII.

n On esset mellis auctoritas in precio minor : ꝗ laseris: ni ubiq; nasceret̃. Illud ipsa fa
bricata sit natura. Sed huic gignẽdo aĩal ut diximus numeros ad usus si quotiens
misceat̃: æstimemus. Prima ꝓpolis alueoꝝ de ꝗ diximus aculeos & oĩa ĩfixa corpo
ri etrahit: tubera discutit: dura ꝯcoquit: dolores neruoꝝ mulcet ulceraq; iã desperãtia cica
trice includit. Mellis q̃dẽ ipsius natura talis ẽ: ut putrescere corpora nõ sinat iucũdo sapore
atq; nõ aspero. Alia ꝗ salis natura faucibꝰ : tõsillis: angĩæ: oĩbusq; oris desideriis utilissimũ
arescẽtiq; ĩ febribus lĩguæ. Iã uero peripneumonicis pleureticis decoctũ. Itẽ uulneribus: a
serpẽte ꝑcussis. Et cõtra uenena fũgorũ. Paralyticis ĩ mulso q̃q̃ suæ mulso dotes ꝯstãs. Mel
auribus ĩstillatũ cũ rosaceo lẽdes & fœda capĩtis aĩalia necat. Vsus despumati sẽper aptior:
stomachum tamen. inflat: bilem auget: fastidium creat: & oculis per se inutile aliqui arbi-
trantur. Rursus quidam angulos exuceratos melle tangi suadẽt. Mellis causas atque dif-
ferentias nationesq; iudicationem in apium ac deinde florum natura diximus : cum ratio
operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturam rerum pernoscere uolentibus in mellis
operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recentis. Alterum inue
teratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium le-
ui: hoc est alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore stomachoq; mulcendo: ardore refrigerando
Frigidam enim utilius dari uentri moliendo. Inuenio etiã apud auctores hũc potũ bibẽdũ
alsiosis. Itẽ animi humilis & ꝑparci: quos illi dixere micropsycos. Est & ratio subtilitatis in
mensæ a Platone descendens. Corpusculis rerum leuibus scabris angulosis rotũdis magis
aut minus ad aliorum naturam accidentibus: ideo nõ eadem omnibus amara aut dulcia eẽ
Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiam & in siti. Ergo & hæc animi asperitas seu
potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitũ spiritus: & molliores facit meatus
ne scindant euntẽ redeuntemq;: Experimenta in se cuiq;. Nullius nõ ira luctusq; tristitiæ .
Omnis animi impetus cibo mollitur: Ideoq; obseruanda sunt quæ nõ solum corporũ me-
dicinã: sed & morũ habẽt. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomi
tiones. Contra uenenum psimyrhii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyam cum lacte
maxime asinino : & contra halicaccabin ut diximus. Infunditur & auribus & genitali-
um fistulis . Vuluis in ponitur cum pane molli. Subitis tumoribus: luxatis: leniendisq; om
nibus. Inueteratæ autẽ usum damnauere posteri. Minus innocente aqua: minusq; uino fir-
mũ. Longa tamẽ uetustate transit in uinum: ut cõstat inter omnes stomacho inutilissimũ

neruiq; contrarium. Semper mulsum ex uetere uino utilissimũ facillimeq; cum melle cõ-
corporatur: quod in dulci nunq̃ euenit. Ex austero factum nõ implet stomachum: neq; ex
decocto melle: minusq; inflat: quod fere euenit. Appetentium quoq; reuocat auiditatem ci-
bi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectam lon-
gam mulsi tantum nutritu tolerauere: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exem-
plo quem centesimum annum excedentem cũ Diuus Augustus hospes interrogaret: qua-
nam ratione maxime uigorem illum animi corporisq; custodisset: ille respondit: intus mul-
so: foris oleo. Varro regium morbum cognominatum aquatorum tradit: quoniam curetur
mulso. Melitides quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iã
fieri nõ arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratarum alui
causa dari in febre. Itẽ articulario morbo & neruorũ infirmitate laborantibus & mulierib⁹
uini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cæra est: de cuius origine & bonitate nationibusq; su-
is diximus locis. Omnis aũt mollit: calfacit: explet corpora: recẽs melior. Dat̃ in sorbitione
dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aeuersatur lactis nature milii magnitu-
dine decem grana cære hausta non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguem tume-
at albam cæcam in pube fixisse remedio est. Nec huius usus: quos mixta aliis prestat: enu-
merare medicina possit: sicuti nec cæterorum que cum aliis prosunt. Ista ut diximus inge-
niis constant. Non fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota. Parens illa ac di-
uina rerum artifex. Officinarum immo uerius auaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem
opera absoluta atq; perfecta gignuntur: paucis ex causa non ex coniectura rebus absum-
ptis: ut succo aliquo sicca temperantur ad meatus. aut corpore alio humentia ad nixus.
Struplatim quidem colligere ac miscere uires non coniecturæ humanæ opus est: sed impu-
dentiæ est. Nos nec indicarum arabicarumq; mercium: aut externi orbis attingimus medi-
cinas. Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis q-
dem: alioquin non uenderem. Odorum causa unguentorũq;: & delitiarum: si placet etiam
superstitionis gratia emantur: quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine
iis posse constare: uel ob id probabimus: ut tanto magis sui dilitia pudeat. Sed medicina e
floribus coronamentisq; & hortensis: quæq; manduntur hærbis prosecuti: quoniam nodo
frugum omittemus? Nimirum & has indicare conuenit.

Contra compositiones medicorum medicinæ ex frugibus. Ca. XXV.

N primis sapientissima animaliũ esse constat: quæ fruge uescantur. Siliginis gra-
i na combusta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero fer-
ro combusta iis: quæ frigus usserit: præsentaneo sunt remedio. Farina tritici & ace-
to cocta neruorum contractionibus cum rosaceo uero & fico sicca mixtique decoctis. Fur-
fures tonsillis faucibusq; gargatizatione prosunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hi-
spaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret: correptus dolore poda-
græ mersit in tritum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabili modo hoc po-
stea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleam quoq; tritici uel hor-
dei calidam imponi ramicum in commodis experti iubent: quaq; decoctæ sunt aqua foue-
ri. Est & farræ uermiculus teredini similis: quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati
dicuntur: etiã si fricentur. Olyram arincã diximus uocant. Hac decocta fit medicamentũ:
quod ægyptii ateram uocant: infantibus utilissimum: sed & adultos illinunt eo. Farina
ex hordeo & cruda decocta collectiones impetusque discutit: lecit & concoquit. Deco-
quitur alias in mulsa aqua aut fico sicco. Ad iocineris dolores eam in posca positã concoq
opus est aut cũ uino. Cũ uero inter cõcoquendũq; disdutiẽdũq; cura est: tũc in aceto me-
lius: aut in fæce aceti: aut cotoneis pyris ue decoctis. Ad multipedum morsus cum mel-
le: ad serpentium in aceto: & contra suppurantia: ad extrahendas suppurationes ex po-
sca: addita resina & galla. Ad concotiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duriti-
as cum fimo columbarum aut fico sicco: aut cinere. Ad neruorum inflammationes: aut
intestinorum: uel aurium uel uirilium dolores cum paparuere aut meliloto. & quotiens
ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum picæ & impubis pueri urina. Cũ oleo & fenogræ-
co cõtra tumores præcordiorũ: uel in febribus cũ melle uel adipe uetusto. Suppuratis triti-
cea farina multo lenior. Neruis cũ hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lentigina-
Zea ex qua aliquã fieri diximus efficatior etiã hordeacea uidet̃ trimestri mollior. Ex uino

rubro ad ſcorpionum ictus tepida : & ſanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tuſſi cum
caprino ſeuo aut butyro. Ex fœno greco molliſſima omniũ. Vlcera manãtia ſanat:& fui fu-
res corporis:ſtomachi dolores:pedes & mãmas cũ uino & nigro cocta. Herina magis cæte-
ris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cum raphano & ſale & aceto lichenas. Lepras cum
ſulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anſerino impoſita fronti. Strumas & panas cõ
coquit in fimo columbino & lini ſemine decocta in uino. De polentæ generibus in frugũ
loco ſatis diximus locorũ ratione: quæ a farina hordei diſtat eo quod torretur. Ad ſtoma-
chum utilis:aluum ſiſtit:impetuſq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori
cum menta:aut alio refrigerãte herba. Item pernionib⁹ & ſerpentiũ plagis. Item ambuſtis
ex uino. Inhibet quoq; puſtulas. Farina in pollinen ſubacta uim extrahẽdi humoris habet.
Ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinẽ pducit. Efficacius in ſapa. Imponitur & pe-
dum callo clauiſq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condyllomata:& alia om
nia ſedis uitia q̃ maxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Fa-
rina qua chartæ glutinantur ſanguinẽ excreantibus datur tepida ſorbẽda:efficaciter pro-
deſt. Halica res romana eſt & non pridem excogitata : alioquin non ptiſanæ potius laudes
ſcripſiſſent græci. Nondum arbitror. Pompeii magni ætate in uſu fuiſſe: & ideo uix quicq̃
de ea ſcriptum ab aſclepiadis ſchola. Eſſe quidẽ eximie utilem nemo dubitat:ſiue eluta de-
tur ax aqua mulſa:ſiue in ſorbitiones decocta:ſiue in pulte. Edem in aluo ſiſtenda torrẽ:
dem fauorum cæra coquitur: ut ſupra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitu-
dinem redactis ſubuenit:ternis eius cyathis in ſextarium aquæ ſenſim decoctis: donec om
nis aqua cõſumatur. Poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito per cõtinuos dies mox
adiecto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntheſes:que ſunt ex iis ſumptæ. Mi-
lio ſiſtitur aluus. Diſcutiuntur tormina in quem uſum torretur ante. Neruorũ doloribus
& aliis feruens in ſacco ponitur. Neq; aliud utilius : quoniã leuiſſimum molliſſimũq; eſt:
& caloris capaciſſimum. Itaq; talis uſus eius eſt ad omnia quibus calor pro futurus eſt. Fa-
rina eius cum pice liquida ſerpẽtium & multipede plagis imponitur. Panicum Diocles me-
dicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodeſt dyſen-
tericis. Similiter iis quæ uaporanda ſunt ex calfactum imponitur. Siſtit aluum in lacte ca-
prino decoctum:& bis die hauſtum. Sic prodeſt & ad tormina. Seſama trita in uino ſumpta
inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambuſtis. Eadem efficit & dum in
herba eſt. Amplius hoc oculis imponitur decocta in uino ſtomacho inutilis cib⁹: & animæ
grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit. Item ulceribus quæ cocoethe uocant. Et au
ribus oleum quod ex ea fit:prodeſſe diximus. Seſamoides a ſimilitudine nomẽ accipit: gra-
no amaro:folio minote. Naſcitur in glarioſis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illini-
tur igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt etiam nunc sliud ſeſamoides anticyræ naſcẽs: quod ideo
aliqui anticyricon uocant:cætera ſimile erigeronti herbæ:de qna ſuo dicemus loco. Granũ
ſeſamæ datur in uino dulci ad detractiones quantum trinis digitis capitur. Miſcent & hel
lebori albi & dimidium obolum. Purgationem eam adhibentes maxime inſanæ melanco-
liæ : comitialibus podagris:& per ſe drachmæ põdere exinanit. Hordenm optimum quod
candidiſſimum. Succus decocti in aqua celeſti digeritur in paſtillos : ut infundatur ex-
ulceratus intraneis & uuluis. Cinis eius ambuſtis illinitur:& carnibus :quæ recedunt ab
oſſibus: & eruptionibus pituitæ: muris araneis morſibus. Idem aſperſo ſale ac melle cã
dorem dentibus & ſuauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pe
dum tentari negaut. Nouemq; granis ſi furunculum quis circunducat:ſingulis ter ma
nu ſiniſtra & omnia in ignem abiiciat : confeſtim ſanari aiunt. Eſt & hærba phœnicea ap-
pellata a græcis : a noſtris uerio hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet
menſes. Pthiſanæ quæ ex hordeo fit:laudes uno uolumine condidit Hippocrates : quæ
nunc omnes in haliquam tranſeunt. Contra quanto innocentior eſt halica. Hippocrates
tantum ſobitionis gratia laudauit: quoniam lubrica ex facili haurietur quouiam ſitim
arcet: quoniam in aluo non tumeſceret:quoniam facile redderetur : & aſſuetis hic ſolus
cibus in febribus die poſſet dari: tantum remotis ab iſtis qui medicinam fame exer-
cent. Sorbitione tamen dari tantum uetuit. Aliudue q̃ ſuccum ptiſanæ. Item uetuit q̃-
diu pedes frigidi eſſent:tunc quidẽm nec potionẽ dandã. Fit & ex tritico glutinoſior:arte
riæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos:& gu'æ inutile cõtra q̃ creditur. Itẽ ſiſtit

aluum.Epiphoras oculorum inhibet:& ulcera ſanat.Item puſtulas & fluitiones ſanguinis.
Genas duras emollit. Datur cũ ouo iis qui ſanguinem reicereint. In ueſicæ uero dolore
ſemuncia amyle cum ouo & paſſis tribus ſufferuefacta a balneo.Quin & auenæ farina de-
cocta in aceto tollit neruos.Panis ipſæ quo uiuitur innumeras pene cõtinet medicinas: ex
aqua en im & oleo aut roſaceo mollit collectiones:ex aqua mulſa duritias ualde mitigat.
Datur ex uino ad diſcutienda ualens:aut quæ perſtringit opus ſit. & ſi magis eriãnum ex
aceto.Aduerſus acutas pituitæ fluxiones:quas græci rheumatiſmos uocant.Item ad pcuſ-
ſa luxata.Ad omnia auté hæc fermentatus:qui uocatur autopyrus:utilior.Illinitur & pa-
rononychiis:& callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit
aluum.Vocis ſtudioſis & contra diſtillationes ſuccum eſſe primo cibo utiliſſimũ eſt. Sita-
nius hoc trimeſtris incuſſa in facie: aut diſquãmata cum melle aptiſſime curat. Candidus
ægris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimũ cibũ prebet.Oculorũ tumori ex uino ĩ
ponit:ſic & puſtulis capitis:aut adicta arida myrto. Tremulis pané ex aqua eſſe ieiuniis ſta
tim a balneis demõſtrat.Quin & grauitaté odorũ cubiculis uſtus emendat : & uini in ſac-
cis addito.Auxiliatur & faba. Nãq; ſolida fricta feruéſq; in acri aceto cõiecta torminibus
medetur.In cibo freſſa & cũ allio cocta cõtra deploratas tuſſes ſuppurationeſq; pectorum
quottidiano cibo ſumitur:& cõmanducata ieiunio ore etiam ad furunculos maturandos
diſcutiẽdos ue ĩpenitur:& in uino decocta ad teſtiũ tumores & genitaliũ.Lométo quoq;
ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit.Ité liuoribus cõbuſtis medetur.Voci eã pro
deſſe auctor eſt.M.Varro.Fabaliũ etiã ſiliquarũq; cinis ad coxendices:& ad neruorum ue
teres dolores cum adipis ſuilli uetuſtate prodeſt:& per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtũt
aluum.Lens optime quæ facilime coquitur:eaq; quæ maxime aquã abſorbet. Aciem qui-
dem oculorum obtundit:& ſtomachum inflat.ſed aluum ſiſtit in cibo magiſq; diſcocta cæ
leſti aqua.Eadem ſoluit minus percocta.Puſtulas ulcerum rumpit:eaq; quæ intra os ſunt
purgat & aſtringit.Collectiones omnes impoſita ſedat : maximeq; exulceratas & rimoſas.
Oculocum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo.Contra ſupurantia cum polenta
imponitur.Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur. Ad ſedem cũ
roſaceo aut cotoneo.In iis quæ acrius remedium exigunt cum putamine punici melle mo
dico adiecto.Ad id demum ne celeriter inareſcat:adiiciũt & betæ folia.Imponitur & ſtru-
mis paniſq; uel maturis uel matureſcẽtibus ex aceto diſcocta.Rimis ex aqua mulſa: & grã
grenis cum punici germine.Item podagris cum polenta:& uuluis & renibus:& pernioni-
bus.Vlceribus difficile cicatricem trahentibus.Propter diſſolutionem ſtomachi.xxx. gra-
na lentis deuorantur.In choleris quoq; & dyſenteria efficatior eſt in tribus aquis cocta. In
quo uſus melius ſemper eam turrere : aut tunderet tenuiſſima detur uel per ſe uel cũ co
toneo malo:aut pyris:aut myrto:aut in tubo erratico:aut beta nigra: aut plãtagine.Pulmo
ni eſt inutilis:& capitis dolori:neruoſiſq; omnibus:& felli:nec ſõno facilis ad puſtulas uti-
lis:igniq; ſacro & mãmis in aqua marina decocta. in aceto autem duritias & ſtrumas diſcu
tit.Stomachi quidem cauſa polẽte modo potionibus inſpergitur. Quæ ſunt imbuſta aqua
ſemicocta curat:Poſtea trita & per cribrum effuſo furfure.mox procedente curatione ad-
dito melle:Ex poſca coquitur ad gutura.Eſt & paluſtris lens & per ſe naſcens in aqua non
fluente refrigeratoriæ naturæ.Propter quod colloctionibus illinitur:& maxime podagris
& per ſe cũ polenta glutinat & interanea pcidẽtia.Eſt ſilueſtris & eleliſphacos dicta a gre-
cis:ab aliis phacos.Ea eſt ſatiua lente leuior & folio minore:atq; ſicciore & odoratiore. Eſt
& alterũ genus eius ſilueſtris:odore graui:hæc mitior.Folia habet cotoni mali effigie:ſed
minora & candida:quæ cũ ramis decoquũtur.Mẽſes cit:& urinas & paſtinacæ marinæ ict9
ſanat.Torporé auté obducit percuſſo loco:bibitur cũ abſinthio ad dyſenteriã. Cũ uino ea
dem cõmorãtes mẽſes trahit.Abũdãtes ſiſtit decocto eius poto:per ſe ĩpoſita hærbã uul-
nerũ ſanguiné cohibet.Sanat & ſerpẽtiũ morſus.Et ſi in uino decoquatur prurit9 teſtiũ ſe-
dat.Noſtri qui nũc ſunt hærbarii eleliphacon græce:latine ſaluiã uocãt mẽtæ ſimilem:canã
odoratã:part9 emortuos ea appoſita extrahũt.Itẽ uermes auriũ ulcerũq;.Cicer & ſilueſtre
foliis ſatiuo ſimile:odore graui.Sed ſi largius ſumat:aluus ſoluit:& inflatio cõtrahitur:&
tormina.Toſtũ ſalubrius habet.Cicercula ẽt nũc magis in aluo pficit.Farina utriuſq; ulce
ra manãtia capitis ſanat:efficacius ſilueſtris.Itẽ comitiales & iocinerũ tumores:& ſerpenti-
um ictus. Cit mẽſes & urinas grano maxime.Emẽdat & lichenas:& teſtiũ inflationes:regiũ

morbum hydropicos.Lædunt omnia hæc genera exulceratam ueſicam & renes.Grangre-
nis utiliora cum melle & iis:quæ cacoethe uocantur.Verrucarū in omni genere prima lu-
na ſingulis granis ſingulas tangunt.Eaq; grana in lintheolo deligata abiiciūt poſt ſe : ita
fugari uitium arbitrātes. Noſtri præcipiunt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere:ex eo
bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ.Sic & calculos pelli:morbūq; regium.Eiuſdē
foliis ſarmētiſq; decoctis aqua quā maxime calida morbos pedū tolli:& ipſum calidum tri
tumq; illitum.Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur
Nigrum autēcum gallæ dimidio tritū oculorū ulceribus ex paſſo medetur. De eruo quæ
dam in mentione eius diximus:nec potentiam ei minorē ueteres q̃ braſſicæ tribuere. Con-
tra ſerpētium ictus ex aceto ad crocodilorum hominūq; morſum. Si quis eruum quottidie
ieiunus edat lyenē eius abſumi certiſſimi auctores affirmant.Fariua eius(ut ait Varro)ma-
culas ex toto corpore emendat.Serpere uulnera nō patitur.In mãmis efficaciſſimū. Carbū
culos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates:fliationē : uitia iocineris:tenaſmon quæ cibū nō
ſentiant atropha appellta: toſtum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum de
uoratūq; corrigit.Item impetigines ex aceto coctum & quarto die ſolutū.Panos in melle
ſuppurare prohibet impoſitum.Aqua decoctum perniones & pruritus ſanat fouēdo.Quí
& uniuerſo corpori ſiquis quottidie ieiunus biberit:meliorem fieri colorem exiſtimant.
Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet.Aluum turbat.Capiti & ſtomacho one
roſum.Genua quoq; degruat.Sed madefactum pluribus diebus miteſcit.Bubus iumentiſ
q; utiliſſimum.Siliquæ eius uirides prius q̃ indureſcant cum ſuo caule foliiſq; contrite ca-
pillos nigro colore inficiunt.Lupini quoq; ſilueſtres ſunt omnimodo minores ſatiuis:pre
terq̃ amaritudine.Ex omnibus quæ edūtur ſicco nulli minus ponderis eſt nec plus utilita-
tis.Miteſcunt cinere aut aqua calida.Diſcolorem hominem frequētiores cibo exhilarant.
amari contra aſpidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatiq; triti ſuppoſito lintheolo ad ui
uum corpus redigūt.Strumas parotidas in aceto cocti diſcutiūt.Succus decoctorum cum
ruta & pipere uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus.xxx.annorū. Pue
ris uero etiā impoſiti in uentrem ieiunis proſunt.Et alio genere toſtu:& in defuncto poti
uel ex melle ſumpti.Idem auiditatem cibi faciunt:faſtidium detrahunt.Farina eorū aceto
ſubacta papulas prurituſq; in balneis illita cohibet:& per ſe ſiccat ulcera. Liuores emēdat.
Inflãmationes cum polenta ſedat.Silueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicum & lum
borum debilitatem.Ex iiſdemdecocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si uero
ad mellis craſſitudinē decoquãtur ſatiui:uitiligines nigras & lepras emendant.Satiui quo
q; rumpunt carbunculos impoſiti:panos & ſtrumas minuūt:aut maturant:Cocti ex aceto
cicatricibus candidum colorem reddunt.Si uero celeſti aqua decoquant:ſuccus ille ſmeg
ma fit:quo ſolent fouere grangrenas:eruptiones pituitæ:ulcera manantia utiliſſimū. Ex-
pedit ad lyenem bibere & cum melle menſtruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico ſicca ex
aceto imponuutur.Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit.Medentur pectori cum cha
me eone herba decocti:aqua in potum collata.Sanant & ſcabiem quadrupedum omnium
in amurca decocti:uel nitro eo liquore poſtea mixta.Fumus crematorū culices necat. Irio
nem inter fruges ſeſame ſimilē eſſe diximus & a græcis eryſimon uocari.Galli uelarum ap-
pellant.Eſt autē fruticorū foliis erucæ anguſtioribus paulo:ſemine naſturtii. Vtiliſſimum
tuſſientibus cū melle:& in thoracis purulentis excreationibus.Datur & regio morbo : &
lūbo॰ uitiis pleureticis torminibus cæliacis.Illinitur uero parotidū & carcinomatum ma
lis.Teſtiū ardoribus ex aqua:alias cū melle.Infantibus quoq; utiliſſimū.Itē ſedis uitiis &
articularis morbis cū melle & fico.Contra uenena etiā efficax potu.Medetur & ſuſpirioſis
Item fiſtulis cum axungia ueteri ne intus addatur.Orminū ſemine(ut diximus)cymino ſi-
mile eſt:cætero porro dodrantali altitudine.Duorum generum alteri ſemē nigrius & ob-
longū. Hoc ad uenerē ſtimulandam & ad oculorū argema & albugines. Alteri candidius
ſemen & rotundius.Vtroq; tuſo extrahūtur aculei ex corpor per ſe illitum ex aqua Folia
ex aceto impoſita panos per ſe uel cū melle diſcutiūt.Itē furunculos:prius quā capita faci-
ant:oēſq; acrimonias.Quin & ipſæ frugū peſtes in aliquo ſunt uſu.Infœlix diſtū eſt a Vir
gilio loliū. Hoc tamen mollitū ex aceto coctū impoſitūq; ſanat impetigines : celeri⁹ quo
ſæpius mutatū eſt.Medetur & podagris:aliiſq; dolorib⁹cū oximellite.Curatio hæc a cæte-
ris differt.Aceti ſextario uno dilui:mellis uncias duas iuſtū eſt.Ita tēpatis ſextariis trib⁹de

coͨta farina lolii sextariis duobus usqꝫ ad crassitudinem: calidumqꝫ ipsum imponi dolenti-
bus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur hærba quæ necat miliũ
Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semẽ
est spicam ferenti hærbæ: nascitur inter uitia segetis auenæ græce genere: & folio & stipu-
la triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas ueluti lobas habet. Semen uti-
le ad cataplasmata atqꝫ hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchem ap-
pellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellãt a similitudine ca
nini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis pinguis rubens Estur & per se & in patinis cũ
tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ: quæ manus pungunt
& periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis aduersus has omnia cadẽ medẽtur quæ
con tra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico.
Ex iisdem fiunt & potus: zythum in ægypto: celia & cærea in hispania: ceruisia & plura ge
nera in gallea: aliisqꝫ prouinciis: quorum omniũ spuma cutẽ fœminarũ in facie nutrit. Nã
quod ad potum ipsum attinet præstat ad uini transire mentionem: atque a uite ordiri me-
dicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIII.

PROEMIVM.

p ERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO quoqꝫ natura est: oĩ-
umqꝫ quæ ciborũ aut florũ odorũqꝫ gratia proueniũt supina tellure: nõ
cessit iis pomona: partesqꝫ medicas pẽdentibus quoqꝫ dedit: nõ contenta
prdtegere: arborũqꝫ alere umbra quæ diximus: imo uelut ĩdignata plus
auxilii inesse iis: quæ lõgius a cælo absente. Quæqꝫ postea cœpissent. Pri
mũ eni. Homini cibũ fuisse inde: & sic inductos cœlũ spectare. Pacisqꝫ &
nũc ex se. Posse sine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus
nõ contẽta delitias etiã & odores atqꝫ unguẽta omphacio & oenanthe ac
massari: quæ suis locis diximus nobiliter instruxisse. Plurimũ inquit hoĩ uoluptatis ex me
est. Ego succũ uini: liquorẽ olei gigno. ego palmas & poma totqꝫ uarietates. Neqꝫ ut tellus
oĩa per labores: aranda thauris: terẽda aeris: deinde saxis: ut quãdo quãtoue opere cibi fiãt
At ex me parata oĩa nec curuo adorãda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigentia ul-
tro: & si pingeat attingere etiã cadẽtia. Certauit ipsa secũ: plusqꝫ utilitatis causa genuit eti-
am q̃ uoluptatis. Folio uitiũ & pãpino capitis dolores: inflãmatiõesqꝫ corporũ mitigant cũ
polẽta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios
morbos. Pãpini triti & ĩpositi tumorẽ oẽm siccãt. Succus eorũ dysentericis infusus medet.
Lachrima uitiũ quæ ueluti gũmi est: lepras & lichenas & psoras nitro ante ꝑparatas sanat.
Eadẽ cũ oleo sæpius pilis illitis psilothri effectũ habet maximeqꝫ aqua quã uirides ancisæ
uites exudãt: qua & uerrucæ tollũtur. Pãpini sanguinẽ excreãtibus: & mulierũ a conceptu
defectioni diluti potu ꝓsunt. Cortex uitiũ & folia arida uulnerũ sanguinẽ sistũt: ipsũqꝫ uul-
nus cõglutinãt. Vitis albæ uiridis tusæ succo & thure ĩpetigines tollũtur. Cinis sarmẽtorũ
uitiũqꝫ & uinaceoꝝ cõdylomathis & sedis uitiis medet ex aceto. Itẽ luxatis: & ãbustis: & lye-
nis tumori cũ rosaceo & ruta & aceto. Itẽ igni sacro ex uino citra oleũ aspergitur: & ĩtertri-
gines & pilos absumit. Dãt & bibẽdũ cinerẽ sarmẽtorũ ad lyenis remedia aceto cõspersum
ita ut uini cyathi in tepida aqua bibãtur: utqꝫ q biberit In lyene iaceat. Clauiculæ ĩpe q̃bus
repũt uires critæ & ex aqua potæ sistũt uomitionũ cõsuetudinẽ. Cinis uitiũ cũ axũgia ue-
tere cõtra tumores ꝑficit fistulas purgat: mox & ꝑsanat: neruorũ dolores frigore ortos: cõ-
tractionesqꝫ cõtusas uero partes cum oleo. Corticis per se cinis cõbustus pilos reddit. Om-
phaciũ qua fieret rõne incipiẽtis uuæ pubertate in unguẽtoꝝ loco docuimus. Nũc ad me-
dicinã de eo pertinẽtia indicabimꝰ. Sanat ea quæ iu humido sunt ulcera horis: tõsillarũ: ge-
nitaliũ. Oculoꝝ claritati plurimũ cõfert. Scabritiæ genarũ: ulceribusqꝫ angulorũ: nubecu-
lis: ulceribus quacũqꝫ in parte manantibꝰ. Cicatricibꝰ marcidis. Ossibꝰ purulẽte limosis. Frã-
git uehemẽtia eiꝰ melle aut passo. ꝓdest dysentericis: sanguinẽ excreãtibꝰ: anginis. Ompha-
cio coheret oenãte: q̃ uites siluestres ferũt: dicta a nobis ĩ unguẽti rõe. Laudatissima ĩ syria

maxime circa anthiochiæ & laodicæ montes:& ex alba uite refrigerat:astringit uulnerib⁹
inspergitur:stomacho illinitur:utilis urinæ:iocineri.Capitis doloribus:dysentericis: cælia
cis:cholericis.Contra fastidia obolo ex aceto pota.Siccat manantes capitis eruptiones:effi
cacissima ad uitia quæ sunt in humidis.Ideoqꝫ & oris ulceribus:& urendis ac sedi. Cũ mel
le & croco aluum sistit.Genarum scabiem emẽdat:oculorũqꝫ lachrymationes. Ex uino sto
machi dissolutionem.Ex aqua frigida pota sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria
& adulcera purganda & paronychia:& pterygia ꝓbatur.Vtitur in furno:donec panis per/
coquatur.Massaris odoribus tantum gignitur omnia quæ auiditas humani ingenii nobi/
litauit rapere festinando.

De medicinis uuarum recentium:& sarmentis uuarum : & uinaceis : & de uua theriacæ:
& de uua passa: & astaphidæ:& astaphisagria:pituitaria:& labrusca:& de uitæ alba & nigra:
& de mustis:& uini generibus. Ca. I.

m Aturescentium autem uuæ uehementiores nigræ:ideoqꝫ uinum ex iis minus iucũ
dum:suauiores albæ:quoniam e translucido facilius accipitur aer.Recentes stoma
chum & spiritum inflant:aluumqꝫ turbant.Itaqꝫ in febri dãnatur utiqꝫ largiores. Grauedi
dinem enim capiti:morbũqꝫ lethargicum faciunt.Innocentiores quæ decerptæ diu pepen/
dere:qua uentillatione etiam utiles fiunt stomacho ægrisqꝫ.Nam & refrigerant leniter. &
fastidium auferunt.Quæ autem in uino dulci conditæ fuere caput tentant.Proxime sunt
pensilibus in palea seruatæ.Nam & uinaceis seruatæ & caput & uesicam & stomachum in
festant.Sistunt tamen aluum:sanguinem excreantibus utilissimæ.Quæ uero in musto fue
re peiorem uim etianum habent:ꝗ quæ in uinaceis.Sapa quoqꝫ stomaco inutiles facit. Sa/
luberrimas putant medici in cælesti aqua seruata:etiam si minime iucundas.sed uoluntatẽ
earum in stomachi ardore sentient & in amaritudine iecoris fellisqꝫ uomitione. In chole/
ris hydropicis cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis seruatæ & hoc & stomacũ &
auiditatem excitant.Pauso tamẽ grauiores exstimantur fieri uinaceorum halitu.Vuæ flo/
rem in cibis si edere gallinacei uuas non attingunt.Sarmenta earum in quibus acini fue/
re astringendi uim obtinent. Efficatiora ex ollis.Nuclei acinorum eandem uim obtinent.
Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt.Tosti triticiqꝫ stomacho utiles sunt. Inspergit
farina eorum polentæ modo potionis dysentericis:& cæliacis:& dissolutis stomacho.Deco
cto etiam eorũ fouere psoras:& puritum utiles.Decoctura eorum ueteres dysentericos &
cæliacos iuuat & potione & fœtu.Vua theriace de qua suo loco diximus: contra serpenti
um ictus ualet.Pampinos quoqꝫ eius edendos censent:imponendosqꝫ:uinumqꝫ & acetum
ex iis factum auxiliarẽ contra eandẽ uim hab t.Vua passa quam astaphida uocant.Stoma/
chum uentrẽ interanea tentaret:nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent. Iis exemptis
uesicæ utilis habetur:& tussi alba utiliot.Vtilis & arteriæ & renibus:sicut ex iis passum pri
uatim a serpentibus.Contra hemorrhoiam potens.Testium inflãmationi cum farina cumi
ni aut coriandri imponũtur.Item carbunculis:articularibus morbis sine nucleis tritæ cum
ruta fouere ante uino ulcera oportet.Sanant epinyctidas & dysenteriã cũ suis nucleis : &
in oleo coctæ grangrenis illinũtur cũ cortice raphani & melle.Podagris & unguiũ mobili
bus cũ panace:& per se ad purgãdũ os caputqꝫ cũ pipere cõmanducãtur. Astaphisagria si/
ue astaphis quã uuã taminiã aliqui uocãt falso:suũ enim genus habet:cauliculis nigris re
ctis foliis labruscæ:fert fo iculos ucrius ꝗ acinos uirides similes cicæri.In iis nucleũ triãgu
lũ.Maturescit cũ uindemia nigrescitqꝫ cũ taminiæ rubẽtes norimus acinos: sciamusqꝫ illã
in apricis nasci:hãc nõ nisi in opacis.His nucleis ad purgationẽ uti nõ censuerim ꝓpter an
cipitem strangulationẽ:nec ad pituitam oris siccandã:fauces eni ledunt.Phthriasi caput &
reliquũ corpus liberant triti:Facilius ad mixta sandaraca.Item pruritu & psoris.Ad denti/
um dolores decoquũtur in aceto.Ad auriũ uitia rheumatismũ:cicatricũ:ulcerũ manantia
Flos tritus in uino contra serpentes bibitur.Semen enim abdicauerim propter nimiã uim
ardoris.Quidam eam pituitariã uocãt:& plagis serpentium utiqꝫ illinunt. Labrusca quoqꝫ
œnanthem fert satis dictã:quæ a græcis ampelosagria appellatur:spissis & candicãtibus fo
liis geniculata rimoso cortice.Fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutẽ in facie mulierum
purgant:& uariis coxendicũ & lũborũ uitiis tusæ cũ foliis & succo prosunt.Radix decocta
in aqua & in uini coi cyatis duabus humorem alui cient:ideo hydropicis datur.Hanc poti/
us crediderim esse : quam uulgus uuam taminiam uocat. Vtuntur ea pro amuleto. & ad

expiationem ſanguinis quocꝫ adhibent nõ ultra gargarizationes:& ne quid deuoretur ad
dito ſale tymo aceto mulſo.Iidem & purgationibus ancipitem tentãt.Eſt huic ſimilis ſed
in ſalictis naſcens: ideo diſtinguitur nomine:cum eodẽ uſus habeat : & ſalicaſtrum uocat
Scabiem & pruriginem hominũ & quadrupedum aceto mulſo & trita hæc efficacius tollit
Vitis alba quã græci ampeloleucen:alii ſtraphylen:alii melptron:alii pſilothron:alii arceſo
ſtin : alii cedroſin : alii madon appellant. huius ſarmenta longis & exilibus internodiis ge
niculata ſcadũt.Folia pãpinoſa ad magnitudinẽ edere diuidũtur ut uitiũ. Radix alba grã-
dis. raphano ſimilis untio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt.hi decocti in cibo al-
uum & urinã cient.Folia & caules exulcerant corpus uticꝫ ulcerũ phagedenis & grangre-
nis tibiarũcꝫ tedio cnm ſale illinuntur.Semen in uua raris acinis depẽdent ſucco rubente
poſtea croci.Nouere id qui coria perficiunt:illo enim utuntur.Pſoris & lepris illinitur. la
ctis abundantiam facit coctũ cũ tritico potũcꝫ.radix numeroſis utilitatibus nobilis:contra
ſerpentiũ ictus trita drachmis duabus bib t.Vitia cutis in facie uaroſcꝫ & lentigines & ſu-
gillata emẽdat & cicatrices.Edẽcꝫ preſtat decocta:ĩ oleo decocto dat & in comitialibus po
tus.Itẽ mente cõmotis:& uertigine laborãtibus drachmæ pondere quottidie anno toto. Et
ipſa autem largior aliquãto purgat ſenſus.Illa uis præclara ꝙ oſſa fracta extrahit in aqua ĩ
poſita bryenia : quare quidam hãt albam bryeniã uocant.Alia uero nigra efficacior in eo-
dem uſu cũ melle & thure.Suppurationes incipientes diſcutit:ueteres maturat & purgat.
Cit mẽſes & urinã. Eligma ex ea fit ſuſpirioſis & cõtra lateris dolores uulſis ruptis.Splenẽ
ternis obolis pota.xxx.diebus cõſumit.Illinitur eadem cum fico & pterygiis digytorum.
Ex uino ſecundas fœminarũ appoſita trahit & pituitam drachma pota in aqua mulſa. Suc
cus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis.Qui illitus par ſe & cum eruo lætiore
quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat. Tunditur ipſa
radix cum pingui ſico:erugatcꝫ corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur alias urit:niſi fri-
gida ſtatim abluatur.Iucundius hoc idem præſtat nigra uitis:quoniã alba pruritum affert.
Eſt ergo & nigra quã proprie etiam bryeniam uocant.alii chironiam:alii gynecanthen aut
aproniam:ſimilem priori:preterꝗ colore.huius ſemen nigrum eſſe diximus:aſparago ſimi
le.Diocles prætulit ueris aſperagis in cibo urinæ ciende:lyenicꝫ minuer do. In frutetis &
harundinetis maxime naſcitur.Radix foris nigra:intus buxeo colore:oſſa infracta efficaci
us extrahit ꝗ ſupradicta.Cæterum eidem peculiare eſt quod iumentorum ceruicibus uni
ce medetur.Aiunt ſi quis in uilla eam extruxerit:fugere ancipitres:tutaſcꝫ fieri aues uilla
ticas.Aliter eadem in iumento hominecꝫ fregma aut ſanguinem qui ſcreatur:talo circũli-
gata ſanat.Et hactenus de uitiũ generibus.Muſta differentias habent naturales has:ꝙ ſũt
candida aut nigra:ant inter utrũcꝫ:alia ex aliis:ex quibus uinũ fiat:alia ex quibus paſſum
curacꝫ differentias innumerabiles facit.In plenum ergo hoc dixiſſe conueniet. Muſtũ oẽ
ſtomacho inutile uenis iucundum.A balneis raptim & ſine interſpiratione potum necat:
canibaridum naturæ aduerſatur.Itẽ ſerpentibns maxime hermorrhoiæ & ſalamandræ Ca
pitis dolores facis:& gutturi inutile.Prodeſt renibus:iocineri:& ĩteraneis ueſicæ colleuat
enim ea.Priuatim cõtra bupreſtim ualet.Cõtra meconium.lactis coagulationem : Cicutã
toxica:dorycnidium ex eleo potum redditũcꝫ uomitionibus.Ad omnia infirmius album:
iucundius paſſi muſtum:& ꝙ minorem capitis dolorem afferat.Vini genera differentiaſ-
cꝫ per quã multas expoſnimus & fere cuiuſcꝫ ꝓprietates.Necꝫ eſt ulla pars difficilior tra-
ctatu:aut numeroſior.Quippe cum ſit tardum dictu pluribus proſit an noceat. Præterea
ꝗ ancipiti euentu potu ſtatim auxilium ſit an uenenum.Et enim de eius natura quæ ad re
media tantum pertinent tunc loquimur.Vnum de dando eo uolumen Aſclepiades condi
dit:ab eo cognominatũ:qui uero poſtea de uolumine illo diiſeruere innumeri.Nos iſta ro
mana grauitate artiũcꝫ liberalium appetentia non ut medici:ſed ut iũdices ſalutis huma-
næ diligenter diſtinguemus.De generibus ſingulis diſſerere imenſum & inexplicabile eſt
diſcordibus medicorum ſentẽtiis.Surtentinum ueteres maxime probauere.Sequens ætas
albanum aut falernum.Deinde alia alii iniquiſſimo genere decreti:quod cuicꝫ gratiſſimũ
cæteris oĩbus ꝓnũciando.Quin ut cõſtarẽt ſentẽtiæ: quota portio in mortaliũ iis generibꝰ
poſſet uti.Iam uero nec ꝓceres uſꝗ ſinceris.Eo uenere mores ut noĩa cellarũ modo uene
ant:ſtatimcꝫ in lacubus uindemiæ adulterent.Ergo hercle mirũ dictu innocẽtius iã eſt qđ-
cũcꝫ & ignobilius.Hæc tñ facere cõſtãtiſſime uident ſentẽtiæ uictoriã:quorum mentione

fecimus:si quis hoc quoqꝫ discrimen exigat. Falernum nec in nouitate:nec nimia uetusta
te corpori salubre est. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc nõ rigido potu
stomacho utile:non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum utiliter a ieiuno:itẽ
iu quartanis. Nullo æque uene excitantur. aluum sistit:cerpus alit. Creditum est obscuri-
tatem uisus facere:nec prodesse neruis aut uesicæ. Albana neruis utiliora. Sthomaco mi
nus quæ sunt dulcia ue austera. Falerna utiliora. Concoctionem minus adiuuant. Stoma-
cum modice implent. At surrentina nullo modo:nec caput tentant. stomachi & intestino
rum rheumatismos cohibent. Cecubum iam non gignitur. At quæ supersunt setina cibos
concoqui cogunt. Virium plus surrentino:austeritatis albano:uehementiæ minus falerno
Ab iis statana nõ longo interuallo abfuerunt. Aluo citæ signiuum maxime conducere in
dubitatum est. Reliqua in cõmune dicentur: Vino aluntur uires sanguis colosqꝫ hominum
hoc quoqꝫ distant orbis medius & mitior plaga a circuniectis:quãtum illis feritas facit ro-
boris:tantũ nobis hic succus. Lactis potus ossa alit:Frugum neruos:aque carnes. Ideo mi/
nus ruboris est in corporibus illis & minus roboris:contraqꝫ labores pacientiæ. Vino mo/
dico nerui iuuãtur:copiosiore ledũtur:sic & oculi:Stomachus recreatur. Appetentia cibo
rum inuitatur. Trissitiæ cura hebetatur. Vrina & langor expellitur. Sõnus conciliatur. præ
terea uomitionẽ sistit. Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades uti
litatrm uini æquari uix decrum potentia posse pronunciauit. Vetus copiosiore aqua mi-
scetur. Magis nouum urinam expellit:minus siti resistit. Dulce minus inebriat:sed stoma-
cho innatat. Austerum facilius concoquitur. Leuissimum est ꝙ celerrime inueteratur. Mi
nus infestat neruos quod uetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue nigrum
sed corpora magis alit:tenue & austerum minus alit:magis stomachum uutrit. Celerius
per urinam transit:tantoqꝫ magis capita tentat. Hoc & in omni alio succo semel dictũ sit.
Vinum si sit fumo inueteratũ insaluberrimum est. Mangones ista in apotecis excogitaue
re. Iam & patresfamilias ætate ademere iis:quæ per se cariẽ traxere. Quo certe uocabulo sa
tis consilii debere prisci:quoniam & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerso fu
mi amaritudine uetustatẽ indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida hæc
uetustate insalubria fiunt. Quo generosius uinum est:hoc magis uetustate crassescit:& in
amaritudinem corpori minime utilẽ coit. Condire eo aliud minus annosum insalubre est.
Sua cuiqꝫ uino saliua innocentissima. Sua cuiqꝫ ætas gratissima hoc est media. Corpus au-
gere uolentibus aut mollire aluum conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus : al-
uumqꝫ cohibentibus sitire in edendo:postea parũ bibere. Vinũ ieiunos bibere uouitio in/
uento:inutilissimũ est. Curas uigoreqꝫ animi impedit ad procinthum tendentibus. Somno
uero acomodatum ac securitatibus. Iamqꝫ dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena an
te cibum ministrauit. Sic quoqꝫ in prouerbium cessit: sapientiam uino obũbrari. Vinosos
dicimus homines:qui soli animalium non sentientes bibimus. Aquæ potũ interponere uti
lissimum. Itemqꝫ iugi super bibere ebriecati quã quidem frigidæ potus exemplo discutit.
Meracis potionibus per uiginti dies ante canis ortum totideqꝫ postea suadet. Hesiodus
uti. Merũ qui de remedio est contra cicutas:coriandrum a:conita:uiscum:meconium:ar-
geotum uiuum:apes:uespas:crabrones:phalangia:serpentum:scorpionũqꝫ ictus. contraqꝫ
omnia quæ refrigerando nocent. Priuatim contra hemorroidas:presteras:fungos. Itẽ con
tra inflãmationes rosionesqꝫ præcordiorum:& quorum stomachus in uomitiones effundũ
tur. Et si uenter aut interanea rhematismũ sentiant. Dysentericis:sudatoribus:in lõga tus
si:in epiphoris meracum. At uero cardacis in mãma leua merum in spongia imponi ꝓdest
Ad omnia autem maxime album inueterascens. Vtiliter etiam fouetur uino calido utili-
tas iumẽtis:quo etiam infuso cornu lassitudinẽ auferri aiunt. Simias quadrupedesqꝫ ꝗbus
digyti sunt:negant crescere assuetas meri potu. Nũc circa ægritudines sermo de uinis erit
Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcũqꝫ tenuissimũ. Vulgo uero quod quẽ
ꝙ maxime iuuerit ualidum. Vtilissimũ omnibus sacco uiribus fractis. Meminerimus sac-
cum esse qui feruẽdo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibus inutile. Sa
luberrimũ cui nihil in musto additum est:meliusqꝫ si in uasis pix affuit. Marmore enim &
gypso aut calce condita quis non etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina
aqua factum inutile est stomacho:neruis uesicæ. Resina condita frigis stomachis utilia eẽ
existimatur:Non expedire uomitionibus:sicut neqꝫ mustũ:neqꝫ sapa:neqꝫ passum. Noui-

tiū reſinatum nulli conducit.Capitis dolorem & uertigines facit:ab hoc dicta crapula eſt.
Tuſſientibus & in rheuatiſmo nominata proſunt.Item cæliacis & dyſentericis mulierū mē
ſibus.In hoc genere rubrum nigrū ue magis conſtringit:magiſqꝫ calefcacit.Innocētius pi-
ce ſola cōditum.Sed & picē meminiſſe debemus nō aliud eſſe q̄ cōbuſtæ reſinæ fluxū . Hoc
genus uini calefacit:concoquit:purgat:pectori:uentri utile.Item uuluarum dolori ſi ſine
febre ſit ueteri rheumatiſmo:exulcerationi:ruptis:cōuulſis:neruorū infirmitati:inflationi
bus:tuſſi:anhelationibus:luxatis in ſuccida lana īpoſitū.Ad oīa hæc utilius id quod ſpon
te naturæ ſiue picē recipit:picatūqꝫ appellatᷣ.Heleniatro quoqꝫ tamē nimio caput tētari cō
ueniet.Quod ad febriū ualitudines attinet:certū ē nō dandū infebre:niſi ueteribus ægris
uinū:nec niſi declinante morbo.In acutis uero periculis nullis niſi qui manifeſtas remiſſio-
nes habeant:& has noctu potius.Dimidia enī pars periculi eſt noctu:hoc eſt ſpe ſomni bi-
bētibus:nec a partu abortu ue:nec alibidine ægrotātibus:nec ī capitis doloribus:nec quo-
rū acceſſiones cum frigore extremitatum fiant:nec in febri tuſſientibus:nec ītremore ner
uorūqꝫ doloribus:uel faucium:aut ſi uis morbi circa illa intelligatur:nec in duritia præcor
diorū:uenarū uehemētia:neqꝫ in opiſtothonio:tetano:& ſingultiētibus:nec ſi cū febre dyſ
ponoea ſit.Minime uero oculis rigentibus:& genis ſtantibus aut defectis grauibuſqꝫ: nec
quorū cōniuentium ꝑlucebunt oculi:neu palpebris nō coeūtibus.Vel ſi dormiētibus hoc
idē eueniet.Aut ſi cruore ſuffunduntᷣ oculi:uel ſi lachrymæ in oculis erūt.Minime līgua
fungoſa:nec graui:& ſubinde imꝑfecta loquētibus:nec ſi urina difficile reddetur.Neqꝫ ex
paueſcentibus repente.Nec ſpaticis:aut rurſus torpentibus.nec ſi ꝑ ſomnos genitura effun
detᷣ.Cardiacorū morbo unicā ſpē hanc in uino eſſe certū ē.Sed id dandū quidā nō niſi ī ac
ceſſione cenſent·alii in remiſſione Illi ut ſudorē coerceant.Hi quia tutius putāt minuente
ſe morbo:q̄ plurimū ſentētiā eſſe uideo.Dari uticqꝫ nō niſi in cibo debet:nec a ſomno:nec ꝓ
cedēte alio potu:hoc ē uticqꝫ ſitienti :nec niſi indeſperatione ſūma.& uiro facilius q̄ fœmi-
næ:ſeni q̄ iuueni q̄ puero:hyeme q̄ æſtate:aſſuetibus potius q̄ exꝑtibus.Modus dandi pro
uehementia uini:item mixtura.Atqꝫ uulgo ſatis putant unū uini cyathum duobus aquæ
miſceri.Si diſſolutio ſit ſtomachi dandū:& ſi cibus nō deſcendat.Inter uini genera quæ fin
gi docuimus:nec fieri iā arbitror.Eſt & ſupuacaneus eorū uſus cum ipſis rebus ex quibus
fingitur doceamus uti:& alias modū exceſſerat medicorū in his oſtentatio: ueluti in apiis
uinū utile eſſe ab armorum equitatus ue laſſitudine ꝑcipientiū:atqꝫ ut reliqua omittamus
etiā in iunipo.Et ſiqs ſacius cēſeat abſinthite uino utendū potius q̄ abſinthio ipſo.In reliqſ
omittatᷣ.Et palmeū capiti noxium uentriqꝫ tantū molliendo & ſanguinē excreantibus non
utile.Fictitiū nō poteſt uideri:quod bion appellauimus:cū ſit in eo ſola pro arte feſtinatio.
Prodeſt ſtomacho diſſoluto:aut cibos nō perficiente:prægnātibus:defectis:paralyticis:tre
mulis:uertigini:tormībus:iſchiadicis.In peſtilentia quoqꝫ ac preregrinationibus uim ma-
gnam auxiliandi habere dicitᷣ.Vini etiā uitiū tranſit in remedia.Aceto ſūma uis eſt in refri
gerando:non tamen minor in diſcutiendo:Ita fit ut infuſo terræ ſpumet·Dictum ē ſæpius
diceturqꝫ quotiēs cum aliis proſit.Per ſe hauſtū faſtidia diſcutit.Singultus cohibet.Ster-
nutamenta olfatu Vini ī balneis æſtus arcet cōtineatᷣ ore.Quin & cum aqua bibitᷣ.Multo-
rū ſtomacho utiliter gargarizatᷣ.Cū eadē cōualeſcētiū & a ſolis ardorib⁹.Oculis quoqꝫ illo
mō ſaluberrimū.Plurimū fotu medetᷣ poſt uredines.Itē lepris:furfuribus: ulceribus ma-
nātibus canis morſibus:ſcorpionūqꝫ ictibus:ſcolopendrarū muris araneiqꝫ. Cōtra omniū
aculeatorū uenena & pruritus.Item contra multipedū morſum.Calidum in ſpongia appo
ſitū:aut adiecto ſulphuri ſextante ſextariis tribus aceti aut hyſopi faſiculo medetur ſedis
uiis.In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos & omnes alias roſiones foris in ſpōgia īpo
ſitū:intus potum cyathis binis q̄ accerrime.Conglobatū uticqꝫ ſanguinē diſcutit. Contta li
chenas & bibitur & imponitur.Siſtit aluos:& rheumatiſmos interaneorum infuſū.Itē pro
cidentia ſedis uuluæqꝫ.Tuſſim ueterē inhibet:& gutturis rheumariſmos.Orthopnoeā dē
tiū labefationē.Veſicæ nocet:neruorū īfirmitatibus.Neſcire medici quantū cōtra aſpidas
polleret.Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferēs:quotiens depoſuiſſet ſentie
bat ictum:alias illeſo ſimilis.Intellectum ibi remedium eſt.potuqꝫ ſuccurſum.Neqꝫ altero
os tolunt uenena exeuntes In totū uomitrix uis hæc non ciborum mō ē: ueru m & rerum
plurimarū.Saxa rumpit infuſum.quæ nō ruperit ignis antecedens.Cibos quidem & ſapo-
res non alius magis ſuccus cōmēdat aut excitat.In quo uſu mitigatur toſto pane aut uino

Vel accenditur pipere ac lasere utiq; sale compescitur. Non est prætereundum ex eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis ãnis conflictatus graui morbo pedum cũ dolorem eum perpeti nequiret: unius medicorũ portẽtosa scieutia ignorãte. Diuo. Augusto tanti putauit usu pedum sensuq; omni carere: dũmodo & dolore illo careret: demersis in acetum calidum cruribus in accerimo impetu morbi euasit.

De aceto scyllino: & oxymelle: & sapa & face uini: aceti & sapæ. Ca. II.

a Cetum scyllinum inueteratũ magis probatur. Prodestq; super ea quæ diximus: acescentibus cibis: Gustatum enim discutit pœnam eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callũ enim fauciũ facit: ac stomachi: odorem oris tollit: gingiuas adstringit: dẽtes firmat colorẽ meliorem præstat. Tarditatẽ quoq; aurium gargarizatione purgat: & transitum auditus aperit. Oculorum aciẽ obiter exacuit: comitialibus: melancholicis: uertiginosis: uuluarum strangulationibus: percussis: aut præcipitatis. Et ob id sanguine cõglobato. Neruis infirmis. renum uitiis perq̃ utile. Cauendũ exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo tẽperabant. Mellius heminas. x. aceti ueteris heminas quinq;: salis marini põdo: thymbræ quadrãtem: aquæ marinæ sextarios. v. pariter coquebant decies deferuescẽte cortina: atq; difundebant: inueterabantq;. Sustulit totum id Asclepiades: coarguitq;. Nam ẽt in febribus dabant. Profuisse tamẽ fatentur contra serpentes: quos sepas uocant: & contra meconium: ac uisum & anginas calidum: gargarizatum: & auribus: & oris gutturisq; desideriis: quæ nunc omnia oxyhalme cõtingunt: id sale & aceto recẽte efficatius est. Vino cognata res sapa ẽ musto decocto: donec tertia pars supersit. Ex albo hoc melius. Vsus cõtra cantharidas buprestin. pinorũ erucas: quas pityocampas uocant: salamandras: & cõtra mordentia uenenatas. Secundas partusq; mortuos trahit cum bulbis potũ. Fabianus auctor est uenenum esse siquis ieiunis a balneis id bibat. Consequens horũ est fex uini: sui cuiusq; generis. Ergo uini fæci tanta uis est: ut descẽdentes in cupas enecet. Experimentũ dimissa præbet lucerna q̃diu extinguatur descensionis periculum denũtiãs: Illota miscetur medicamẽtis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et sicca uel madida cõtra phalangias: & testium: mãmarũq; inflãmationes: uel inquacunq; parte corporis. Itẽ cũ hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & siccatur. Indeq; experimẽtum ẽ legitimæ coctæ: ut refrigerata linguã tactu uideatur ureae. Celerime exanimatr nõ incluso condita. Crematio ei multũ uiriũ adiicit. Vtilissima ẽ ad cõpescẽdas lichenas: furfuresq; cũ fico decocta: Sic & lepris & ulceribus manãtibus ĩponitur. Fungorũ naturæ cõtraria ẽ pota sed magis cruda. Oculorum medicamẽtis cocta & lota miscet. Medetur illita & testibus & genitalibus. In uino autẽ aduersus strangurias bibitur. Cũ expirauerit quoq; lauandis corporibus & uestibus utilis: tuncq; usum acaciæ habet. Fex aceti pro materia acrior sit nescesse est: multoq; magis exulceret. Resistit suppurationũ incremẽtis: stomachum: interanea: uentrẽ illita adiuuat. Sistit earum partium rheumatismos: & mulierum menses. Panos discutit nondũ exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Mãmas lactis sui impatientes eadem extinguit. Vngues scabros aufert. E serpentibus contra cerastas ualidissima cũ polẽta. Cũ melãthio aũt cõtra crocodili morsus: & canis. Et hæc cremata ãpliat uires. Tũc addito lẽtiscino oleo illita una nocte ruffat capillũ. Eadẽ ex qua in linteolo apposita: uuluas purgat. Sapæ fæce ãbusta sanat. Meli⁹ addita lanugĩe arũdinis. Eadẽ quoq; fæce decocta potaq; tusses ueteres. Decoquit ĩ patinis cũ sale & adipe: ad tumorẽ quoq; maxillaꝝ & ceruicũ.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alpa & nigra: & de amucra. Ca. III.

o Learũ proxĩa auctoritas ĩtelligit. Folia earũ uehementissime astringũt: purgant: sistunt. Itaq; mãducata ĩposita ulceribus medẽtur: & capitis doloribus illita cũ oleo. Decoctũ eoꝝ cũ melle iis quæ medici usserit. Gingiuaꝝ inflãmationibus: parony-chiis sordidisq; ulceribus excrescẽtibus. Cũ melle profluuiũ sanguinosis e neruosis ptibus cohibet. Succus eoꝝ carbũculantibus excrescẽtibus circa oculos ulceribus: & pustulis: pcidẽtiq; pupillæ efficax: qua propter ĩ collyria addit. Nã & ueteres lachrymatiões sanat: & genarũ erosiones. Exprimitur autem succus tusis: affuso uino ex aqua cælesti. Siccatusq; in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uuluæ. Vtilis & saniẽ emanantibus. Item cõdylomatis: ignibus sacris quæq; serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdẽ & flos eaꝝ habet effectus. Vrunt & caullculi florescentes ut spodii uicẽ cinis præster. Vinoq; infuso iterũ urit. Suppurationes & panos illinũt cinere eo uel foliis tussis cum melle. Oculos uero cũ polen

ta.Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas:furfures:manãtia ulcera . Nam
lachrymã quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ:mirari ſatis non eſt. Reperti
ſunt q̃ dentiũ dolores illinendos cẽſerent:cõtra uenenũ eſſe prædicãtes:atq; etiã ĩ oleaſtro
quærendã.E radicæ oleæ q̃ tenerrime cortex deraſus:in melle crebro guſtatu medet̃ ſãgui-
nẽ reiicientibus:& ſuppurata tuſſientibus.Ipſius oleæ cinis cũ axungia tumores ſanat:ex-
trahitq; fiſtulis uitia:& ipſas ſanat.Oliuæ albæ ſtomacho utiliores:uentri minus.Præclarũ
habent anteq̃ condiant̃ uſũ:recentes per ſe cibi modo deuoratæ.Medent̃ eni harenoſæ uri
næ:itẽ dentibus:aut attritis:aut cõuulſis.Nigra oliua ſtomacho ĩutilior:uentri facilior:ca-
piti & oculis nõ conuenit.Vtraq; ambuſtis prodeſt trita & illita.Sed nigra cõmanducant̃ :
& protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet.Colymbades ſordida ulcera purgant
Inutiles difficultatibus uriæ.De amucra poteramus uideri ſatis dixiſſe Catonẽ ſecuti :ſed
reddenda quoq; medicinæ ratio eſt.Gingiuis & oris ulceribus dentium ſtabilitati efficaciſ
ſime ſubuenit.Itẽ ignibus ſacris infuſa:& iis quæ ſerpunt peruionibus nigræ oliuæ amur-
ca utilior:item infantibus fouendis,Albæ uero mulierũ uuluæ in lana admouetur.Multo
autẽ omnis amurca decocta efficacior.Coquitur ĩ cupreo uaſe ad craſſitudinẽ mellis.Vſus
eius cũ aceto:aut uino uetere:aut mulſo:aut quæq; cauſa exigat in curatione oris dentiũ:
auriũ:ulcerũ manãtiũ:genitaliũ:rhagadiũ.Vlneribus in linteolis ĩponiã:luxatis in lana.In-
gens hic uſus:utiq; inueterato medicamẽto.Tale enim fiſtulas ſanat.Infundit̃ ſedit geni-
taliũ:uuluæ exulcerationi.Illinitur uero podagris ĩcipientibus :itẽ articularibus morbis .
Si uero cũ omphatio recoquatur ad mellis craſſitudinẽ:caſuros dentes extrahit.Itẽ iumen
torũ ſcabiẽ cũ de cocto lupío & chameleõthe hærba mire ſanat.Cruda amucra podagris fo
ueri utiliſſimum .

De foliis oleaſtri:& oenathino oleo:& coccino amygdalino & laurío:& myrtheo chame
myrſino:& cupreſſino:& citreo & carino. Ca. IIII.

Leaſtri foliorum eadem natura.Spodiũq; e calculis uehementius inhibet rheuma-
o tiſmos.Sedat inflamationes oculorũ.Purgat ulcera:alienata explet:excreſcentia le
niter erodit.Siccat:& ad cicatricem perducit:cætera & in oleis.In hoc aũt peculiare
quod folia decoquũtur ex melle:dantq; cochlearibus ꝯtra ſanguinis excreationes.Oleũ ta
mẽ acrius atq; efficacius:& os quoq; colluit̃ illo .Ad dentiũ infirmitatẽ imponunt̃ folia: &
paronychiis:& carbunculis & cõtra omnẽ collectionẽ cũ uino.Iis uero quæ purganda ſint:
cũ melle.Miſcentur oculorũ medicamẽtis & coctum foliorũ.& ſuccus oleaſtri.Vtiliter ẽt
auribus inſtillatur cũ melle:uel ſi pus effluat.Flore oleaſtri condylomata illinuntur & epi-
nyctides.Itẽ cũ farina hordeacea uenter .In rheumatiſmo cũ oleo.Capitis doloribus.Cutẽ
ĩ capite ab oſſibus recedentẽ cauliculi decocti & cũ melle ĩpoſiti cõprimũt.Ex oleaſtro ma-
turi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autẽ & cum melle triti nomas repurgant. Carbun
culos rumpũt.Olei naturã cauſaſq; abunde diximus.Ad medicinã ex olei generibus hæc
ptinent.Vtiliſſimũ eſt omphaciũ:proxime uiride.Præterea q̃ maxime recens:niſi cum uetu-
ſtiſſimũ quæritur:tenue:odoratũ:quoq; nõ mordeat:e diuerſo q̃ in cibos eligitur.Ompha
ciũ prodeſt gingiuis.Si cõtineatur in ore:dolorẽ dẽtium cuſtodit magis q̃ aliud . Sudores
cohibet.Oenanthino idem eſt effectus qui roſaceo.Omni autẽ oleo mollitur corpus:uigo
rẽ & robur accipit.Stomacho contrariũ.Auget ulcerum ĩcremẽta.Fauces exaſperat. Et ue
nena omnia cohibet:hebetatq;.Præcipue pſimyptii & gypſi ĩ aqua mulſa.Aut ficorũ ſicca
rũ decoctũ potum contra neconium.Ex aqua cõtra cantharidas bupreſtin ſalamãdras pityo
campas.Per ſe lotum:redditũq; uomitionibus.Cõtra omnia ſupracta laudatiſſimũ:& laſſi-
tudinũ pfrictionũq; refectio eſt.Tormía calidũ potum cyathi.vi.magiſq; ruta ſimul deco
cta pellit.Itẽ uentris animalia .Soluit aluũ heminæ menſura cum uino & calida aqua potu
aut ptiſanæ ſucco.Vulnerariis emplaſtris utile.Faciem purgat.Eubus ĩfuſum per nares do
nec ructent:ĩflationẽ ſedat.Vetus aũt magis excalfacit corpora:magiſq; diſcutit ſudoris .
Duritias magis diffundit.Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo.Oculorũ clarita
ti cõfert aliquid cũ pari portione mellis ac odii.Capitis doloribus remediũ eſt.Item ardori
bus ĩ febri cum aqua.Et ſi uetuſti nõ ſit occaſio:decoquitur:ut uetuſtatẽ repreſẽtet. Oleũ
coccinũ bibitur adpurgationes uentris cũ pari caldæ menſura.Priuatim dicit̃ purgare præ
cordia.Prodeſt & articulorũ morbis:duritiis omnibus:uuluis:auribus:ambuſtis.Cũ cine-
re uero muricũ ſedis ĩ flãmatiõibus:itẽ ſporæ.Colerẽ cutis cõmendat:capillumq; fertili na

tura euocat. Semé ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis pci-
puæ. Ex oleo lumē obscurū propter nimiā pinguedinē. Folia igni sacro illinuntur ex aceto
Per se aūt recentia mămis & epiphoris. Eadē decocta in uino iflamationibus cū polenta &
croco. Per se autē triduo iposita faciē purgant. Oleū amygdalinū purgat: mollit corpora:
cutē erugat: nitorem cōmendat: uaros cū melle tollit a facie. Prodest & auribus cū rosaceo
& melle & mali punici germine decoctū. Vermiculosq́ in his necat: & grauitatē auditus di
scutit: sonos incertos. & tinnitus: obiter capitis dolores: & oculorū. Medetur furūculis: &
a sole uestis cū cœra. Vlcera manātia & furfures cū uino expurgat: condylomata cū melilo
to. Per se uero capiti illitum somnū allicit. Oleū laurinū utilius quo recentius: quoq́ uiri
dus colore. Vis eius excalfatoria: & ideo paralyticis: paticis: ischiadicis suggillatis: capitis
doloribus inueteratis distinationibus auribus in calice punici calfactum illinitur: Similis &
myrthei olei ratio: astringit: indurat: medetur gingiuis dentiū dolori: dysēteriæ: uuluæ ex
ulceratæ: uesicis: ulceribus uetustis uel manantibus cū squamma æris & cæra. Itē eruptio-
nibus: ambustionibus. Attritas sanat & furfures rhagadas condylomata articulos luxatos:
odorē grauē corporis. Aduersat̄ cătharidi bupresti: aliisq́ malis medicamētis: quæ exulce-
rando nocēt. Chamemyrsinæ siue oxymysinæ eadē natura Cupressinū oleū eosdē effectus
habet quos myrteū: Itē citreū. E nuce uero iuglădiū quod carymū appellauimus: alopeciis
utile ē & tarditati auriū infusū: Itē capitis doloribus illitū. Cæterum ineris & graue sapore
corpori. Enimuero si qd i nucleo putridi fuerit: tot⁹ mod⁹ deperit. Ex gnidio grāo factū uí
habet quă coccinū. Ex len[t]isco factū utilissimū acopo est Ideq́ ꝓficeret æque ut rosaceū:
ni durius paulo intelligeret̄. Vtunt̄ eo & contra nimios sudores: papulasq́ sudorū. Scabiē
iumētorū efficacissime sanat. Balaninū oleū repurgat uaros: furunculos lentigines: gingi-
uas. Cypros qualis eēt: & quēadmodū ex ea fieret oleum: docuimus. Natura eius excalfa-
cit: emollit neruos. Folia stomacho illinūt̄: & uuluæ concitatæ succus quoq́ eoꝝ appōitur
Folia recentia cōmanducata: ulceribus in capite manătibus. Itē oris medent̄ collectionibus
cōdylomatis. Decoctū foliorū ambustis & luxatis ꝓdest. Ipsa ruffant capillum tusa: adiecto
strutei mali succo. Flos capitis dolores sedat cū aceto illitus. Idē cōbustus in cruda olla no
mas sanat: & putrescentia ulcera per se uel cum melle. Odor floris olet: q somnū facit. Astri-
git gleucinum & refrigerat eadem ratione qua & oenanthinū. Balsaminū longe preciosissi
mū omniū ut in unguentis diximus: cōtra omnes serpentes efficax. Oculorū claritati pluri
mū cōfert: caliginē discutit. Itē dysponoeas collectiones omnes duritasq́ lenit. Sanguinē
densari ꝓhibet. Vlcera purgat: auribus: capitis doloribus: tremulis: spaticis ruptis pq̄ utile.
Aduersat̄ aconito ex lacte potū. Febres cū horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtē
dū tamē modice: quoniā adurit: augetq́ uita nō seruato tēperamēto. Malobathri quoq́ na
turā & genera exposuimus. Vrinā cit. Oculorū epiphoris uino expressū utilissime iponitur
Itē frōtibus dormire uolentibus: Efficatius si & nares illinant̄: aut si ex aqua bibantur. Oris
halitus. & suauitatē cōmēdat linguæ subditū foliū: sicut & uestium odorem inaerpositum
Hyoscyaminū molliendo utilius est: neruis inutile. Potum quidē crebri motus facit. Ther
minū e lupinis emollit ꝓximū rosaceo effectus habentes. Narcissimū dictū est cū suo flore.
Rhaphaninū pthiriases longa ualitudine tollit. Scabritiasq́ cutis in facie emendat. Sesami-
nū auriū dolores sanat: & ulcerū quæ serpunt: & quæ cacoethe uocant, alcera. Lilinū quod
& phyllinū & syriū uocauimus: renibus utilissimū est: sudoribusq́ euocandis: uuluæ moliē
dæ cōcoquendoq́ intus Selgiticū neruis utile esse diximus sicut herbaceum quoq́: qđ eu-
gubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli quod i syria ex ipsis oleis manare diximus
sapore melleo non sine nausea aluum emollit: bilem præcipue detrahit duobus cyathis in
hemina datis: qui bibere torpescunt: excitanturq́ crebro. Pugnatores certaturi præsumūt
ex eo cyatum unū. Picēo oleo usus ē passim ad quadrupedū scabiē. Est autē uitibus oleisq́
proxima nobilitas palmis: inebriăt recentes capitis dolorem afferunt: minus siccæ. Nec quā
tum uidetur utiles stomacho: tussim exasperant: corpus augent. Succum decoctarū antiq
pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: sitim sedandam: inquē usū præferebant
thebaicas. Sanguinem quoq́ excreantibus utiles: in cibo maxime. Illinūtur cariotæ stoma-
cho: uesicæ: uentri: intestinis. Cum cotoneis & cæra & croco suggillata emendant. Nuclei
palmarum cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt: miscenturq́ collyriis:
& caliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma: & de palma elata. Ca. V.

Alma quæ fert myrobalanũ probatissima in ægypto. Ossa nõ habet reliquarũ mo-
p do in balanis. Aluum & mẽses cit in uino austero: & uulnera conglutiãt. Palma e la
ta siue state medicinæ confert gramina folia corticem. Folia ĩponuntur præcordiis
stomacho: iocineri: ulceribus quæ serpunt cicatrici repugnãtia. Psoras cortex eius tener cũ
resina & cæra sanat diebus. xx. Decoquitur & ad restiũ uitia. Capillũ denigrat suffitu. Par-
tus extrahit. Datur bibentibus renũ uitiis & uesicæ: & præcordiorũ. Capiti & nerui inimic⁹
Vuluæ ac uentris fluctionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino ab.
In uuluarum uitis efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno:
succo: radice: cinere. Ca. VI.

Roximæ uarietates generum medicinarũq; quæ mala habẽt. Ex iis uerna acerba sto
p macho ĩiutilia sunt. Aluũ uesicã circunagũt. Neruos lædunt. Cocta meliora. Coto
nea cocta suauiora. Cruda tamẽ dumtaxat matura ꝓsunt sanguinem execrantibus
ac dysentericis: cholericis: cæliacis. Non idẽ possunt decocta: quoniã amittunt constringen
tẽ illam uim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tũ decoquuntur ĩ aqua cæ
lesti: ad eadem quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decocta ue cæra-
ti modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat: cocta ĩ uino & illata cũ cæra. Alo
peciis capillum reddunt. Quæ ex iis cruda in melle conduntur: aluum mouent. Mellis aũt
suauitati multum adiiciunt: stomachoq; id utilius faciunt. Quæ uero in melle conduntur
cocta: quidam ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dãt pro cibo. Succus cru
dorum lyenibus: ortopnoicis: hydropicis prodest. Item mãmis cõdylomatis: uaricibus. Flos
& uiridis & succus inflamationibus oculorum: execrationibus sanguinis: mensibus mulie-
rũ. Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tusus. utilis & cæliacis & iocieri. Decocto quo
q; eorum fouentur: si procidant uuluæ & interanea. Fit & oleũ ex iis: quod melinum uoca
uimus quotiens non fuerint in humidis nata: Ideo utilissima quæ ex sicilia ueiunt. Minus
utilia struthia quanuis cognata. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur ita
ut q facit dicat quæ capiat: & cuius causa. Sic adalligata strumis medetur. Melimela & reli-
qua dulcia stomachum & uentrem soluunt: siticulosa: æstuosa: sed neruos non lædunt. Or
biculata sistunt aluum: & uomitiones & urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis ac
cerbis: aluum ꝙ sistunt. Sane in hunc usum ĩmatura opus sunt. Citrea contra uenenum in
uino bibuntur: uel ipsa uel semen. Faciunt oris suauitatem decocto eorũ colluto autẽ suc
co expresso. Horum semen edendum præcipiunt in malitia prægnantibus. Ipsa uero cõtra
infirmitatem stomachi: & non nisi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem gene
ra nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia quæ apyrina alio nomine appellauimus stoma-
cho inutilia habentur. inflationes pariunt: dentes gingiuasq; lædunt. Quæ uero sapore ma
xime uinosa diximus. parum nucleum habentia: ultiora paulo intelliguntur. Aluũ sistũt
& stomachum duntaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime dãda quãq; omnino nul
la in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauentur æque uomitionibus: ac bilem reii
centibus. Vuam in his ac ne mustum quidem: sed protinus uinum aperuit natura. Vtrũq;
uero asperiore cortice. Hic acerbus in magno uso. Vulgus coria maxime perficere illo no-
uit: ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem demostrant: mixtaq; galla in
aceto decocto mobiles dentes stabilire. Epetitur in grauidarum malitia: & quoniã gustatu
moneat infantem. Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus. Hæc bibi-
tur frigida cæliaces: & sanguinem excreantibus. Ex acerbo fit medicamẽtũ: stomachice uo
catur: utilissimũ oris uitiis: narium: aurium: oculorũ caligini: petrygiis genitalibus: & iis q̃
nomas uocant: & quæ in ulceribus excrescunt. Contra leporem mariũ hoc modo acinis de
tracto cortice tusis mellis attici selibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tondũ-
tur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine: ad uirilitatis & sedis uitia: & oĩa
quæ lycio curantur: aures purulentas: epiphoras incipientes rubas maculas. In manibus ra-
mi punicorum serpentes fugant. Cortici punici ex uino cocti & impositi perniones sanan
tur. Contusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminam: tormina & tineas pel
lit. Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & contritum potumq; in uino
sistit aluum: discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis cytinus uocat̃

a græcis:mire obseruationis multorum experimento.Siquis unum ex iis solutus uinculo
omni cinctus & calciatus:atq; etiam anuli decerpserit duobus digytis pollice & quarto si-
nistræ manus:atq; ita lustratis leui tactu oculis:mox in os additum deuorauerit ne dente
contingat:affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurum eo anno.Idem cytini sic
cati tritiq; carnes excrescentes cohibent.Gingiuis & dentibus medẽtur.Vel si mobiles sint
decocto succo.Ipsa corpuscula trita ulceribus quæ serpunt putrescunt ue:illinuntur.Item
oculorum inflãmationi:intestinorumq;: & fere ad omnia quæ cortices malorum.Aduer-
satur scorpionibus.Non est satis mirari curam diligentiáq; priscorum:qui omnia scrutati
nihil intentatum reliquere.In hoc ipso cytino flosculi sũt:anteq̃ scilicet malum ipsum pro-
deat:erumpentes:quos blaustium uocari diximus.Hos quoq; ergo experti inuenerũt scor
pionibus aduersari.Sistunt potu menses fœminarum:sanant oris ulcera:tõsillas:uuam sã-
guinis excreationes:uentris & stomachi solutiones:genitalia ulcera quacũq; in parte ma-
nantia.Siccauere ẽt ut sic quoq; experirẽtur.Inueneruntq; tusorũ faria dysentericos a mor
te reuocari.Aluum sisti.Quin & nucleos ipsos acinorum experiri non piguit.Tosti tusiq;
stomachum iuuant.Cibo aut potione inspersi bibuntur ex aqua cælesti ad sistendum aluũ
Radix decocta succum emittit:qui tíeas necat uictoriati pondere.Eadem discocta in aqua
quas lycium præstat ut litates.Est & siluestre punicum a similitudine appellatum.Eius ra-
dices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt.Semine poto aqua quæ
subierit cutem siccat.Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obseruationibus:& de ficorum obseruatione:& caprifico:
& hermera:& aliorum generibus medicinæ. Ca. VII.

p Yrorum omnium cibis etiam ualẽtibus onerosus:ægris quoq; uini modo negatur.
Decocta eadem mire salubria & grata præcipue crustumina.Quæcunq; uero cum
melle decocta stomachum adiuuant.Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda cor
porum uitia:& decocto ad duritias utuntur.Ipsa aduersantur boletis atq; fungis:pellũtq;
pondere & pugnante succo.Pyrum siluestre tardissime maturescit.Conciditur suspensũq;
siccatur ad sistendam aluum:quod & decoctum eius potum præstat.Decoquũtur & folia
cum pomo ad eosdem usus.Pyrorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius pro-
ficit.Mala pyraq; portatu utiq; iumentis mire grauia sunt uel pauca.Remedio aiunt esse:
si prius edenda dentur aliqua:aut ostendantur.Fici succus lacteus aceti naturã habet.Itaq;
coaguli modo lac contrahit.Excipitur ante maturitatem pomi:& in umbra siccatur ad ape
rienda ulcera:cienda menstrua appositus cum luteo oui:aut potus cum amylo.Podagris
illinitur.Cum farina fœnogreci & aceto.Pilos quoq; detrahit:palpebrarumq; scabiẽ emẽ-
dat.Item lichenas & sporas:aluum soluit.Lactis ficulni natura aduersatur crabronum ues
parumq; & similium uenenis:priuatim scorpionum.Item cum axungia uerrucas tollit.Fo
lia & quæ non maturuere fici:strumis illinuntur:omnibusq; quæ emollienda sunt discutiẽ
daue Præstant hæc & per se folia.Et alii usus eorum tanquam in fricando lichene & alope
ciis & quæcunq; exulcerari opus sit:& aduersus canis morsus.Ramorum teneri cauliculi
cuti imponuntur.Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocantur:illinuntur.Extrahunt in
fracta ossa cum papaueris foliis siluestris.Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto
restingunt.E nigra ficu candidi caliculi illinuntur furunculis:murisaranei morsibus cum
cæra.Cinis earum e foliis grangrenis:consumendisque quæ excrescunt.Fici maturæ urinã
ciunt:aluunt soluunt:sudorem mouent:papulasque.Ob id autumno insalubres quoniam
sudantia huius cibi opera corpora refrigescũt.Nec stomacho utiles.Sed ad breue tempus.
Et uoci contrariæ intelliguntur.Nouissimæ salubriores quam primæ.Medicatæ uero non
nunquam iuuenum uires augent.Senibus meliorem ualitudinem faciunt:minusque ruga
rum.Sitim sedant.Calorem refrigerant.Ob id non negandæ in febribus constrictis: quas
stegenas uocant.Siccæ fici stomachum lædunt.Gutturi & faucibus magnifice utiles.Na-
tura iis excalfaciendi.Sitim afferunt.Aluum molliunt.Rheumatismis eius & stomacho cõ
trariæ.Vesicæ semper utiles:& anthelatoribus:ac suspiriosis.Item iocinerum renum:lyenũ
uitiis.Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo pascebatur.Pythagoras exer
citator primum ad carnes eos transtulit.Recoligentibus se a longa ualitudine utilissimæ:
Item comitialibus & hydropicis.Omnibusque quæ maturanda aut discutienda sunt:im-
ponuntur.Efficacius calce aut nitro admixto.At coctæ cum hysopo perectus purgant: pi-

tuitam:tuſim ueterem.Cum uino autem ſedem & tumorem maxillarum & ſurunculos:
panos:parotidas decoctæ illinuntur.Vtile & decocto earum fouere fœminas.Decoctæ quo
que eædem cum fenogreco utiles ſunt pleureticis:& peripneumonicis. Cum ruta coctæ
& omnibus proſunt tibiarum ulceribus.Cum æris flore & ſpaticis & pterygiis.Cum puni
co malo ambuſtis:pernionibus.Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum ab ſinthio & fa
rina hordeacea nitro addito.Aluum ſiſtunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum ſale tri-
tæ illinuntur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ impoſitæ.Carcinomati ſi ſine ulcere
eſt:quã pinguiſſimam ficum imponi:pene ſingulare remedium eſt.Item phagedene.Cinis
non ex alia arborem aciem purgat acrior:non conglutinat:replet:aſtringit.Bibitur & ad di
ſcutiendum ſanguinem concretum:Item percuſſis præcipitatis.Cõuulſis ruptis cineris cya
this ſingulis aquæ & olei datur tetanicis & ſpaticis.Item potus uel infuſus cæliacis: dyſen
tericis.Et ſi quis eo cum oleo perũgatur:excalfacit.Item cum cæra & roſaceo ſubactus am-
buſtis cicatricem tenuiſſimam obducit.Luſcioſos ex oleo illitus emendat dentiumq; uitia
crebro fricatu.Produnt etiam ſi quis inclinata arbore ſupio ore aliquem nodum eius mor
ſu abſtulerit nullo uidente:atque in aluta illigatum licio e collo ſuſpẽderit:ſtrumas & pa-
rotidas diſcutit.Cortex tritus cum oleo uẽtris ulcera ſanat.Crudæ groſſi uerrucas thymo
nitro farina additis tollunt.Spondiiq; uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis.
Bis toſtus adiecto pſimythio digeritur ĩ paſtillos ad ulcera oculorum & ſcabritiam.Capri
ficus etiamnum multo efficatior fico.Lactis minus habet.Surculos quoque eius lac coagu
latur in caſeo.Exceptum id coactumq; in duritiam ſuauitatem carnibus affert.Fricatur di
luto ex aceto.Miſcetur exulceratoriis medicamentis. Aluum ſoluit: uuluam cum amy
lo aperit.Pota menſes cit cum luteo oui. Podagris cum farina fœnogreci illinitur. Le-
pras:ſporas: lichenas:lentigines expurgat.Item uenenatorum ictus & canis morſus.Den
tium quoque dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt:aut ĩ cauis eorum additus. Cau
liculi & folia admixto eruo contra marinorum uenena proſunt.Adiiciunt & uinum.Bibu
las carnes additi caules magno ligni compendio percoquunt.Groſſi illitæ ſtrumas: & om
nium collectionem emolliunt & diſcutiunt:aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſint ex
iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures ſanant.Cum melle item & foliis cæ
ra ſanant & canis morſus. Recentes cum uino phadegenas.Cum papaueris foliis oſſa extra
hunt.Groſſi caprifici inflammationes diſcutiunt ſuffitu.Reſiſtunt & ſanguini taurino po-
to:& pſimythio & lacti coagulato potæ.Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant.
Cauliculi aut groſſi eius quãminutiſſimæ ad ſcorpionum ictus e uino bibuntur.Lac quo
que inſtilatur plagæ:& folia imponuntur. Item aduerſus mure maraneum.Cauliculorum
cinis uuam faucium ſedat.Arboris ipſius cinis ex melle: rhagardia.Radix deferuefacta
in uino dentium dolores.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit.Il-
linuntur ramẽta rami ſine cortice quam minutiſſima ad ſcobis modum.Caprifico quoque
medicine unius miraculum additur.Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defra
cto ramo detrahat dentibus medullam ipſam adaligatam ante ſolis ortum prohibere ſtru-
mas.Caprificus tauros quãlibet feroces collo eorum circundata in tantum rabidam natu-
ram compeſcit:ut immobiles præſtet.Herba quoque quam græci erin uocant:reddenda ĩ
loco propter gentilitatem.Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine:flos cã-
didus:ſemẽ nigrum:paruum: tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.Ma-
nat lacte multo & dulci.Herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia
reſiſtunt uenenis. Pruni folia decocta tonſillis:gingiuis:uuæ proſunt in uino decocta:&
ſubide ore colluto. Ipſa pruna aluum molliunt: ſtomacho non utiliſſima: ſed breui momẽ
to.Vtiliora perſica ſuccuſque eorum etiam in uino aut ĩ aceto expreſſus.Nec eſt alius eis
pomis innocẽtior cibus.Nuſquam minus odoris. Succi plus: qui tamen ſiſtim ſtimulet.
Folia eius trita illita hemorrhoiam ſiſtunt.Nuclei perſicorum cum aceto & oleo capitis do
loribus illinuntur.Silueſtrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino auſte
ro ſi decoquantur ita ut triens ex hemina ſuperſit: aluum & tormina ſiſtunt.Satis eſt ſin-
gulis cyathos decocti ſummi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem gæci li-
chen appellant:rhagadis & condylomatis mire utilis.Mora in ægypto & cypro ſui gene-
ris(ut diximus)largo ſucco abundant.Summo cortice deſquammato altiore plaga ſicca mi
rabili natura. Succus aduerſatur uenenis ſerpentium.Prodeſt dyſentericis.Diſcutit panos

quinis fere præſumptis ebrietatis nõ ſentiri potores. Vulpeſq̨ ſi ederint eas nec contingat
omneſq̨ collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores ſedat: item auriũ. Splenicis bibi
tur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime terrediné ſentit. Nec apud nos ſucco uſus
minor. Aduerſatur aconito & araneis in uino potum: Aluum ſoluit. Pituitaſque ac tineas
& ſimilia uentris animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingunt capil
lum cum fici nigræ & uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum
ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia: refrigerant: ſitim faciunt. Si non ſu
perueniat alius cibus: intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum ueluti animalis ali-
cuius in hac arbore obſeruandis miraculis quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo pan-
chreſtos ſtomachice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres ſucci e pomo le-
ui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur omphacii aridi pondo duo-
decim: aut myrrhæ undecim: croci. undecim. Sed hæc ſimul mixta uel tria miſcentur deco
cto. Neque eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius remedium. Fit & alio modo.
Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupradiximus. Mira ſunt præterea: quæ
produntur. Mora germinatione priusquam in folia exeant: ſiniſtra decerpi iubentur fu-
tura poma: rhicinos græci uocant. Hi terram ſi non attigere: ſanguinem ſiſtunt adalligati
ſiue ex uulnere fluat: ſiue ore: ſiue naribus: ſiue hemorrhoidis. Ad hoc ſeruantur repo-
ſiti. Idem præſtare & ramus dicitur luna plena defractus incipiens fructum habere. Si ter
ram non attigerit priuatim mulieribus alligatis lacerto contra abundantiam menſuram
menſium. Hoc & quocunque tempore ab ipſis decerptum ita ut terram non attigat: adal
ligat umque exiſtimãt præſtare. Folia mori trita aut arida decocta ſerpentium ictibus im-
ponuntur. Ad idemque potu proficitur. Scorpionibus aduerſatur e radice corticis ſuccus
ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorum compoſitio: Succum expreſſum po-
mi maturi immaturique mixtum coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui
myrrha adiecta & cupreſſo præduratum uas ſole torebant: permiſcétes ſpata ter die. Hæc
erat ſtomachice: quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio ſuccum ſiccato expri
mebant pomo multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina uero contra nomas &
pectoris pituitas: & ubicunque opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoque colluebant eo.
Tertium genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur
& per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentium dolori collectionibuſ
que & ſuppurationibus habet. Aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis
detrahunt. Ceraſia aluum molliunt ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluum ſiſtunt. Vri-
nam ciunt. Inuenio apud auctores ſi quis matutino roſida deuoret cum ſuis nucleis: in-
antum leuari aluum: ut pedes morbo liberétur. Meſpila exceptis ſetaniis: quæ malo pro-
priorum uim habent: reliqua aſtringũt ſtomachum ſiſtuntq̨ aluum. Item ſorba ſicca. Nã
recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & piſtaciis: & ca
ſtaneis: & ſiliquis: & cornu: & unedine & lauro. Ca. VIII.

Vces pineæ quæ reſinam habent contuſæ leuiter additis in ſingulis ſextariis aquæ
n ad dimidium decoctæ ſanguinis excreationis medentur: ita ut cyathi bini bibantur
ex eo. Cortex e pino in uino decoctus cõtra tormina datur. Nuclei nucis pinæ ſi-
tim ſedant: & acrimoniã ſtomachi roſioneſq̨ & cõtrarios humores conſiſtentes ibi: & infir-
mitaté uirilium roborant: renibus & ueſicæ utiles. Fauces uident exaſperare & tuſim. Bilé
pellunt poti ex aqua: aut uino: aut paſſo: aut halanorum decocto. Miſcetur iis contra uehe
mentiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemé & ſuccus portulacæ. Item ad ueſicæ ulcera &
renes: quoniã & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corri-
git: coloremq̨ hylariorem facit. Nuces ipſæ ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinam & men
ſes ciunt. Capitis dolori illinuntur maximeq̨ in febri: ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex
aquæ ſextario: & ſanguinem ſiſtunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibuſq̨ pro-
ſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant. E uino uetere ulcera putreſcentia. Canũ morſus
cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocineris & renũ dolores ex aqua
potæ. Et ſæpe ex eligemate cum reſina terebinthina. Calculoſis & difficili urinæ i paſſo: &
ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſũt eligmatæ: iocineri: tuſſi &
colo cũ eleliſphaco modice addito. In melle ſumit nucis auellanæ magnitudie. Aiũt quoq̨

e uicino aquâ lâbere mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamẽ purgant & urinam
ciunt. Recentes stomachũ implent. Nucibus græcis cũ absinthii semine ex aceto sumptis
morbus regius sanari dicitur. Itẽ illitis per se uitia sedis. Et priuatim cõdylomata. Itẽ tussi
& sanguinis reiectioni prodest. Nuces iugâdes græci a capitis grauedine appellauere. Et/
enim arborũ ipsarũ foliorũꝗ uires in cerebro penetrant. Hocꝗ minore momẽto: sed in ci
bis nuclei faciunt. Sunt autẽ recẽtes iucũdiores. Sicce uinosiores: & stomacho inutiles: dif
ficiles concotu: dolorem capitis inferentes. Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis. A/
ptæ tenasmo solo trahunt enim pituitam. Eædem presumptæ uenena hebetant. Item angi
nam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis: leniuntꝗ earũ saporem. Auriũ inflamationi
imponũtur cũ mellis exiguo. item ruta mâmis & luxatis. Cũ cepa aũt & sale & melle canis
hominisꝗ morsui. Putamine nucis iuglâdis dens cauus inuritur. Putamẽ cõbustũ tritũꝗ
in oleo aut uino infantiũ peruncto nutrit capillũ: & ad alopecias eo sic utũtur. Quo plures
quis nuces ederit. hoc facilius tineas pellit. Et quæ perueteres sunt nuces grãgrenis & car
bunculis medẽtur. Item suggillatis. Cortex iuglâdiũ lichenũ uitio & dysentericis prodest
Folia trita cũ aceto auriũ dolori. Insanctariis Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompei
us inuenit in peculiari cõmentario ipsius manu cõpositionem antidoti e duabus nucibus
siccis. Item ficis totitẽ: & rutæ foliis uiginti simul tritis. addito salis grano: & qui hoc ieiu/
nus sumat: nullũ uenenũ nociturum illo die. Contra rabiosi quoꝗ canis morsus nuclei a
ieiuno homine cõmâducati illitiꝗ præsenti remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis
dolorem faciunt: & inflâmationẽ stomachi & pinguedini corporis conferunt plusꝗ̃ sit ue/
risimile. Toste & distillationi medentur. Tussi quoꝗ ueteri tritæ & in aqua mulsa potæ.
Quidam adiiciũt grana piperis. Alii e passo bibũt. Pistacea eosdem usus & effectus habẽt:
quos pinei nuclei. præterꝗ̃ ad serpẽtiũ ictus: siue edantur: siue bibâtur. Castaneæ uehemen
ter sistunt stomachi & uentris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus prosunt
Carnes alunt. Siliquæ recentes stomacho inutiles. Aluum soluunt. Eædem siccatæ sistunt:
stomachoꝗ utiliores fiunt. Vriuam ciunt. Syriacas in dolore stomahi ternis in aqua sexta
riis decoquunt. Quidã ad dimidium: eumꝗ succum bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris la
mina ferrea cadente exceptus: non contingente ligno illitaꝗ inde ferrugo incipientes li/
chenas sanat. Arbutus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & stomacho inuti
lem. Laurus excalsactoriam naturam habet: & foliis: & cortice: & baccis: Itaꝗ decoctum ex
iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis conuenit. Illita uero uesparum crabonũꝗ &
apium. Item serpentium uenenis resistunt: maxime sepis dipsadis & uipere. Prosnnt & mẽ
sibus fœminarũ cum oleo cocta. Cũ polenta autẽ quæ tenera sunt trita inflationes oculo
rum cum ruta: testium cum rosaceo: capitis dolores: aut cum irino. Quim manducata atꝗ
deuorata per triduũ terna: liberant a tussi. Eadem prosunt suspiriis trita cũ melle. Cortex
radicis cauendus grauidis. Ipsa radix calculos rumpit: iocineri prodest: tribus obolis in ui/
no odorato pota. Folia pota uomitiones mouẽt. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ uel
potæ. Tussim ueterẽ & ortopnoeã sanant binæ detracto corticæ in uino potæ. Si & febris
sit: ex aqua aut eligmate ex aqua mulsa: aut ex passo decoctæ. Prosunt & phthisicis eodem
modo & oĩbus thoracis rheumatismis. Nam & excoquunt pituitã: & extrahunt. Aduersus
scorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera
manantia: & ulcera oris: & furfures. Cutis pruriginẽ succus baccarũ emendat & phthiria/
sin. Auriũ dolori & grauitati instillatᷓ cũ uino uetere & rosaceo. Perũctos eo fugiũt uene/
nata oĩa. Prodest & cõtra uenenatorũ ictus potus. Maxime autẽ eius laurus quæ tenuiora
habet folia. Baccæ cũ uino serpentibus & scorpiõib⁹ & araneis resistũt. Ex oleo & aceto illi
nuntur & lyeni & ocyneri. Grangrenis cum melle: & in fatigatione etiam aut perfrictione
succo eo perungi nitro adiecto prodest. Sunt qui celeritati partus multũ cõferre putẽt ra
dice acetabuli mensura pota in aqua. Efficacius recentem ꝗ̃ aridã. Quidã aduersus scorpio
num ictus decẽ baccas dari iubent potui. Item & in remedio uuæ iacentis quadrantẽ pon/
do baccarũ foliorũue decoqui in aqua sextariis tribus ad tertias: eamꝗ calidã gargarizare
& in capitis dolore impari numero baccas cũ oleo conterere & calfacere. Laurus delphicæ
folia trita obfactaꝗ subinde pestilentiæ cõtagia prohibent: tanto magis si & urantur. Ole
um ex delphica ad cærata a cocunꝗ ad ꝑfrictiones discutiẽdas: neruos laxãdos: lateris do/
lores: febresꝗ frigidas utile est. Itẽ ad aurium dolorem: in mali punici cortici tepefactum.

Folia decocta ad tertias partes aquæ uuã cohibẽt gargarizatione: pota alui dolores: intesti norũq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusq; illita noctibus proxime ualent. Inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota triũ denariorũ põdere in uini dulcis cyathis tribus. Secũdas etiã pellit: mẽsesq; eodẽ modo pota. Daphnoides sine iis nominibus quæ diximus siluestris laurus prodest: aluũ solu t: recẽti folio uel arido drachmis tribus cũ sale & hydromelite mãducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæ ue purgationis causa sumũtur.

De myrto satiua & mirtidano: & de myrto siluestri. Ca. IX.

m Yrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̃ nigra. Semẽ eius medet̃ sanguinem excreãtibus. Itẽ cõtra fungos in uino potũ. Odorem oris cõmẽdat uel pridei cõmãducatũ. Itẽ apud Menẽdrũ synaristusin hoc edũt. Datur & dysentericis denarii põdere inuino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cũ uino subferuefactũ Imponitur lippitudini cũ polenta. Et cardiacis in mãma sinistra. Et contra scorpionis ictus in mero: & ad uesice uitia. Capitis dolores & ægilopas ante quam suppurẽt: Item tumoribus. Exẽtisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionib⁹ pituitæ. Succus seminis aluũ sistit. Vrinas cit. Ad eruptiones pustularũ pituitæq; cũ cærato illinitur: & cõtra phalangias. Cappillum denigrat. Lenius succo oleũ est ex eadem myrto & uinum: quo nunq̃ inebriantur. Inueteratũq; sistit aluum & stomachum. tormina sanat: fastidium abigit. Foliorũ arentiũ farina sudores cohibet inspersa: uel in febri. Vtilis & cæliacis: & procidentiæ uuluarum: sedis uitiis: ulceribus manãtibus igni sacro fotu capillis fluentibus: furfuribus. Itẽ aliis eruptionibus ambustis. Additur quoq; in medicamento: quod alephas uocant: eadẽ de causa qua oleum ex iis efficacissimum ad ea quæ in humore sunt: tanq̃ in ore & uulua. Folia ipsa fungit aduersantur erita ex uino: cũ cæra uero articularibus & collectionibus. Eadẽ in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dãtur. Siccãtur in farina quæ inspergitur ulceribus: aut hemorrhoiæ. Purgãt & lẽtigines pterygia & paronychia: & epinyctida: & condylomata testes: terra: ulcera: Itẽ ambusta cum cærato. Ad aures purulentas & foliis crematis utuntur & succo decocto. Cõburũtur & in antidota. item cauliculi flore decerpi in nouo fictili operto cremati in furno: dein triti ex uino: & ambustis foliorum cinis medetur. Inguenne intumescat ex ulcere: satis est surculũ tantũ myrti habere secũ nec ferro nec terra contactũ. Myrtidanũ diximus quomodo fieret. Vuuluæ prodest appositum fotu: & illitu Multo efficatius & cortice & folio & semine. Exprimit̃ & foliis succus mollissimis in pila tusis adfuso paulati uino austero. Alias aqua cælesti: atq; ẽt exp̃sso utũtur ad oris sedisq; ulcera uuluæ: & uẽtris. Capillorũ nigritiã malarũ p̃fusiones. purgatiões lẽtiginũ: & ubi cõstringendũ aliquid est. Myrtus siluestris siue oxymirsine siue camemyrsine baccis rubẽtibus & breuitate a satiua distat. Radix eius in honore est: decocta uino ad renũ dolores pota. Et difficili urinæ: p̃cipuæq; crassæ & grauiter olenti. Morbo regio & uuluarũ purgationi trita cũ uino. Cauliculi quoq; incipientes asparagorũ modo in cibo sumpti: & in cinere cocti. Semen cũ uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. Item in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat: & potum morbum regium. Castor oxymirsinem myrti foliis acutis ex aqua fiunt ruri scopæ: ruscum uocauit: ad eosdem usus. & hactenus habent se medicine urbanarum arborum. Transeamus ad siluestres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII.

PROEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. Ca. I.

E SILVAE. Quidem horridiorũq; naturæ facies medicinis carent: sacra illa parente rerũ oĩum nusq̃ nõ remedia disponẽte hõi ut medicine fieret etiã solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; cõcordiæ miraculis occursantib⁹. Querc⁹ & olea tã p̃tinaci odio discidẽt: ut altera in alteri⁹ scrobe depactæ moriant̃. Querc⁹ uero & iuxta nucẽ iuglãdẽ. Perniciallia & brassicæ cũ uite odia. Ipsumq; olus quo uitis fugat̃ aduersũ cyclamino & origano arescit. Qui & annosas iã & q̃ sternant̃ arbores: difficilius cædi: ac celerius inarescere tra-

duntːsi prius manu q̃ ferro attingantur.Pomorum onera a iumentis statim sentiri ac nisi
prius ostẽdant iis:q̃uis pauca portẽt:sudare illico. Ferulæ asinis gratissime sunt in pabulo:
cæteris uero iumẽtis p̃sentaneo ueneno.Qua de causa id aĩal:libero patri assignat̃.cui & fe
rula. Surdis:etiã rebus sua cuiq́ sunt uenena:ac minimis quoq́.Phyllyra coci & poline nimiũ
salem cibis eximunt.Prædulcium fastidium sal temperat.Nitrosæ aut amaræ aquæ polen-
ta addita mitigantur:ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uiuarios
additur polenta.Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostrati cõcordia ualentiũ.Pix oleo ex
trahitur quando utrunq́ pinguis naturæ est.Oleum solum calci miscetur quando utrũq́
aquas odit.Gũmi aceto facilius eluitur.Atramentũ aqua.Innumera præterea alia:quæ su-
is locis dicentur assidue.Hinc nata medicina.Hæc sola natura placuerat esse remedia para
ta uulgo:inuẽtu facilia ac sine impendio:ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum &
ingeniorũ capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq́ homini uenalis promittit̃
uita.Statim compositiones & mixturæ in explicabiles decantãtur.Arabia atq́ india in me
dio æstimantur. Vlceriq́ paruo medicina a rubro mari imputatur:cũ remedia uera quot-
tidie pauperrimus quisquis cœnet.Nam si exhorto aut petatur herba: uel frutex quæra-
tur nulla artium uilior fiet.Ita est profecto:magnitudo populi romani perdidit ritus: uin
cendoq́ uicti sumus.Paremus externis.Et una artium imperatoribus quoq́ imperat. Ve-
rum de his alias plura.Loton hærbam:itemq́ ægyptiam eodem nomine:alias & syrticã ar-
borem diximus suis locis.

Lothos. Ca. II.

Aec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit.Ramenta ligni
h decocta in uino prosunt dysentericis:menstruis: uertigini comitialibus. cohibent
& capillum.Mirum his ramentis nihil esse amarius:fructuq́ dulcius.Fit & e scobe
eius medicamentum:ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastillos:dysentericis uti-
lissimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Ca. III.

Lans intrita duritias quas cacoethe uocant cum salsa axungia sanat. uehementio-
g resq́ lichenas.In omnibus cortex ipse: corticiq́ tunica subiecta. Hæc decocta iu-
uat iliacos.Dysentericis etiam illinitur:uel ipsa glans.Eademq́ resistit serpentium
ictibus.rheumatismis:supputationibus.Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti pro-
sunt contra toxica.Cortex illinitur decoctus lacte uaccino serpentis plagæ.Datur & ex ui
no dysentericis.Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uisco pilulis glande:de cerri radice & subere. Ca. IIII.

Ocum ilicis uulneribus ex eceto recẽtibus imponitur.Epiphoris ex aqua.& oculis
suffosis sanguine instillat̃.Est aũt genus ex eo in attica fere & asia nascens:celerrĩe
in uormiculũ se mutãs:quod ideo scolentylon uocãt:improbãq́. Principalia eius
genera diximus.Nec pautiora genera gallæ fecimus:solidã perforatã.Item albã:nigrã:ma-
iorẽ:minorẽ.Vis omniũ similis.Optima comagena.Excrescentia in corpore tollit.Prosunt
gingiuis uuæ:Oris exulcerationi.Cremate & in uino extinctæ cœliacis.Dysentericis illi-
nuntur.Paronychis ex melle.& unguibus scabris:pterygis:ulceribus manantibus.cõdylo-
mathis:uulneribus:quæ phagedenica uocãtur.In uino aũt decoctæ aurib⁹ instillãtur: ocu
lis illinũtur.Aduersus eruptiones & panos cũ aceto. Nucleus cõmãducat⁹ dẽtiũ dolorẽ se
dat.Itẽ ĩtertrigines & ambusta.Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenẽ cõsumũt.Eædem cre
matæ & aceto salso extinctæ menses sistunt:uuluasq́ ꝓcidẽtes.Potu oẽs capillos denigrãt
Viscũ e robore præcipuũ diximus haberi:& quo cõficeretur modo.Quidã in aqua cõtusu
um decoqunt:donec nihil innatet.Quidã cõmãducãtes acinos expuũt cortices. Optimũ ẽ
quod sine cortice est:quoq́ leuissimũ:extra fuluũ:intus porraceũ:quo nihil est glutinosi
us:emollit:discutit: humores siccat. Strumas cũ resina & cæra panos mitigat oĩs generis.
Quidã & galbanũ adiiciũt pari põdere singulorũ:eoq́ modo & ad uulnera utuntur. Vn-
guium scabricias expellit:si septenis diebus soluãtur:nitroq́ colluãtur.Quidã ad religio-
nem efficacius fieri putant prima luna collectũ e robore sine ferro. Si terram non tigerit
comitialibus mederi.Conceptum fœminarum adiuuare:si omnino secum habeant.Vlcera
cõmanducatu ĩpositũq́ efficacissime sanari.Roboris pilulæ ex adipe ursino alopetias ca-
pillo replẽt.Cerri folia & cortex & glãs siccat collectiones suppurationesq́:fluitiões sistit.

Torpentes membrorũ partes corroborat decoctum eius fotu. Cui & insidere expedit sic-
candis astringendis ue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex trit⁊
ex aqua calida & potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex ui/
no calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso: & cædro magna: & de cædride: galbano. Ca. V.

Agi folia mãducantur in gingiuarũ labiorũq; uitiis. Calculis glandis faginæ cinis
f illinitur. Itẽ cũ melle alopeciis. Cupressi folia trita serpentiũ ictibus imponuntur:
& capiti cũ polenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testiũ
quoq; tumori cum cærato illinũtur. Capillũ denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus
partibus panis mollis & e uino amineo subacta pedum ac neruorũ dolores sanant. Pilulæ
aduersus serpentium ictus bibuntur. Aut si eiiciatur sanguis collectionibus illinũtur. Ra
mici quoq; teneræ tusæ cum axungia & lomẽto prosunt. bibuntur ex eadem causa. Paroti
di & strumæ cũ farina ĩponũtur. Exprimitur succus tusis cũ seminæ: qui mixto oleo caligi
nẽ oculorũ aufert. Itẽ uictoriati põdere in uino potus illitusq; cũ fico sicca pingui exẽptis
granis uitia testiũ sanat. Tumores discutit: & cũ fermẽto strumas. Radix cũ foliis trita po-
taq; uesicæ & stranguriæ medetur: & cõtra phalangias. Rameta pota menses ciunt. Scorpi
onum ictibus aduersantut. Cædrus magna quâ cædrelaten uocant dat picẽ quæ cædria uo
catur dentiũ doloribus utilissimâ. Frangit enĩ eos: & extrahit: dolores sedat. Cædri succus
ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defun
cta corpora cõseruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cum uitam auferat spirantibus:
defunctisq; pro uita sit. Vestes quoq; corrumpit: & animalia necat. Ob id non censeâ in an
ginis hoc remedio utendum: neq; in cruditatibus: quod suasere aliqui. Gustu dentes quo-
q; colluere ex aceto in dolore timuerim uel grauitati aut uermibus auriũ instillare. Portẽ
tum est quod tradunt: abortiuũ fieri in uenere ante perfusa uirilitate. Phthiriases perun-
gere eo non dubitauerim. itẽq; purigines. Suadent & contra uenenum leporis marini bibe
re in passo. Facilius in elephantia: si illinâtur & ulcera sordida & excrescentia in iis. Aucto-
res quidam & oculorum albugines caliginesq; inunxere eo. & cõtra pulmonis ulcere cya-
tum eius sorbere iusserũt. Itẽ aduersus tineas. Fit & ex ea oleũ: quod pissele cn uocant: ue/
hementiores ad oĩa eadem usus. Cædri scobe serpentes fugari certum est. Item baccis tritis
cum oleo si qui perungâtur. Cædrides hoc est frutices cædri tussim sanant: urinam ciun. al
uum sistunt: utiles ruptis cõuulsis: spasticis: stranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores ma
rinos eadem quæ collectionibus supra inflãmationibusq;. De galbano diximus neq; humi
dum neq; aridum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem: suspi/
ria rupta conuulsa. Imponitur ischiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis corpori ab os
sibus accedenti. Strumis: articulorum nodis: dentium quo doloribus. Illinitur & cnm mel
le capitis ulceribus. Purulentis iufunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comiti
alibus subuenit: & uulue in strangulatu: & stomachi defectu. Abortus non exeuntes tra/
hit apposit u uel suffitu. Item ramis hellebori circunlitum atq; subiectum. Serpentes nido
re urentium fugari diximus. Fugiũt & perũctos galbano. Medetur & a scorpione percus-
sis. Bibitur & in difficili partu fauæ magnitudine in uini cyato: uuluas conuersas corrigit.
In mirrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxi
cis cum mirrha & uino. Serpentes oleo & spondilio mixto tactu necat. Nocere urinæ exi-
stimatur.

De hãmoniaco & styrace: & spondylio: & sphano: & terebintho: & chamepite: & pityusa
& resinis: & picea: & lentisco. Ca. VI.

Imilis hâmoniaci natura atq; lachrymæ probandæ ut diximus mullit: calefacit: di/
s scutit: dissoluit. Claritati uisus In collíriis conuenit. Puritum: cicatrices: albugines
oculorum tollit: Dentium dolores sedat: efficatius accensum. Prodest dispnoi-
cis: pleureticis: pulmonibus uesicis: urinæ cruentæ: lyeni ischiaticis potũ. Sic & aluũ soluit.
Articulis & podagræ cũ pari pondere picis aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos: ex
trahic clauos cũ melle. Sic & duricias emollir. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel rosaceo ef-
ficacissime ĩponit. Lassitudines pungi cũ aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis na/
tura in pegrinis arborib⁊ dixim⁊. Placet pter illa quæ dixim⁊: maxime pinguis: purus: albi-
cantibus fragmẽtis. Medet tussi: faucib⁊ pectori: uitiis: uuluæ: præclusæ duritiaue laborãti

Cit menses potu:appositūqꝫ aluū mollit.Inuenio potu modico tristitiā animi resolui : lar=
giore cōtrahi.Sonitus aurium emendat infusu:strumas illitu neruorūqꝫ nodos.Aduersa=
tur uenenis :quæ frigore nocent:ideo & cicutæ.Spondylion una demōstratū. Infunditur
capitibus phreneticorum:& lethargicorum.Item capiti doloribus longis.Cū uetere oleo
bibitur & in iocinerū uitiis:morbo regio:comitialibus:ortopnoicis.uuluarū strangulatio=
ne:quibus & suffitu prodest.Aluum mollit.Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta.Flos
auribus purulentis efficaciter infunditur.Sed succus cum exprimitur:integendus est:qm̄
mire appetitur a muscis & simllibus.Radix derasa & in fistulas contecta callum earū dero
dit.Auribus quoqꝫ instillatur cū succo.Datur & ipsa contra morbum regiū:ut in iocineris
uitio & uuluarū.Capillos crispos facit peruncto capite.Spagnos siue sphacos siue bryon:
& in gallia:ut indicauimus nascitur uuluis incidentū utilis.Item genibus & fœminum tu
moribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus.Cum uino aut resina succus potus urinā pel
lit.celerrime.Hydropicos inanit cū uino & iunipero tritus & potus.Terebinthi folia & ra=
dix collectionibus imponuntur.Decoctū eorum stomachū firmat.Semen in capitis dolo=
re b bitur in uino:& contra difficultatem urinæ.Ventrem leniter emollit. Venerē excidat.
Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori prosunt.Cinis corticum īter
trigini & ambustis.Potus aluum sistit.urina mouet.Suffitu uuluas corrigit.Piceæ folia ꝓ
uatim & iocineri,utilia sunt drachne pondere in aqua mulsa pota. Siluas eas dūtaxat quæ
picis resineqꝫ gratia raduntur utilissimas esse phthisicis:aut qui lōga ægritndine nō recoli
gunt uires satis constat.Et illū cæli aera plus ita quā nauigationē ægyptiā proficere plus q̄
lactis hærbidos per montiū æstiua potus Chamepitis latine a iuga appellatur:diciturqꝫ ꝓ/
pter abortus abaliis rhus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus & odore. Altera breuior &
in curuæ similis.Tertia eodē odore:& ideo nomine quoqꝫ paruula collicula crassitudine
dygitali:foliis scabris:exilibus:albis:in petris nascēs.Omnes hærbæ:sed propter cognatio=
nem nōis nō differendæ.Prosunt aduersus scorpionū ictus.Item iocineri illitæ cū palmis:
aut cotoneis.Renibus & uesicæ decoctū earū cū farina hordeacea. Morbo quoqꝫ regio &
urinæ difficultatibus & ex aqua decoctæ bibūtur.Nouissima cōtra serpentes ualet cū mel/
le.Sic & apposita uuluas purgat.Sanguinē densatū extrahit pota.Sudores facit punctis ea
Peculiariter renibus utilis est.Fiūt ex ea & hydropicis pilulæ cū ficu aluū trahētes.Lūbo/
rum quoqꝫ dolorē uictoriati pōdere in uino finit:& tussim recentem. Mortuos partus ex
aceto cocta potaqꝫ eiicere ꝓtinus dicitur.Cū honore & pityusa simili decausa dicetur:quā
quidā in titymali genere numerāt.Frutex est similis piceæ flore paruo purpureo. Bilem &
pituitam per aluum detrahit:Radix decocti hemina aut seminis lingua in balanis.Folia in
aceto decocta furfures cutis emēdāt.Māmas quoqꝫ mixto rutæ decocto & tormina: & ser=
pentiū ictus:& in totū collectiones incipientes.Resinā e supradictis arboribus gigni docui
mus:& genera eius & nationes in ratione uini ac postea in arboribus . Cuius sūme species
duæ sicca & liquida.Sicca quæ e pinu & picea fit.Liquida e terebintho:laricæ:lentisco: cu
presso.Nā & eæ ferūt in asia & syria.Falluntur qui eandē putant esse e picea atqꝫ larice. Pi
cea enim pinguem:& succosam fundir.Larix gracilē ac mellei liquoris uirus redolentem.
Medici liquida raro utuntur & in ouo fere:Larice propter tussim ulceraqꝫ uiscerum. Nec
pinea magnopere in usu. Cæteris non nisi coctis.Et coquendi genera satis demonstraui/
mus.In arborū differentia placet terebinthina odoratissima atqꝫ leuissima nationū cypria:
& syriaca utraqꝫ mellis attici colore.Sed cypria carnosior:sicciorqꝫ.In sicco genere quærūt
ut sit candida:pura:perlucida.Im omni autem ut montana potius q̄ cāpestris.Item aquilo
nia q̄ ab alio uento.Resoluit̃ resina ad uulnerū usus & malagmata oleo in potiones amyg
dalis amaris.Naturæ in medēdo contrahere uulnera:purgare:distutere collectiones:item
pectoris uitia.Terebinthina illinitur & eadē callida mēbrorū doloribus spasticisqꝫ illinit̃
in sole:totisꝙ corporibus.Mangonū maxime cura ad gracilitatē emendandā spatiis ita la=
xantiū cutē per singula membra:capacioraqꝫ ciborum facienda corpora. Proximū locum
optinet e lētisco. Inest ei uis:astringendi.Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrē
emolliunt.Cruda concoquūt.Tusim ueterē sedant.Vuluæ onere extrahunt etiā suffitæ.
Priuatim aduersantur uiso.Panos & similia cū seuo taurino & melle sanāt. Palpebras len
tiscina cōmodissime replicat.Factis quoqꝫ utilissima & auribus purulentis:item in pruritu
genitalium .Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice ſpiſſa & liqda: & palipiſſa: & piſſaſphalcos: & zopiſſa: & tæda: & lētiſco. Ca. VI.

p Ix quoq; unde & qbus cōficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spiſſū
liquidūq;. Spiſſarū utiliſſima medicinæ eſt brutia: quoniā pinguiſſima & reſinoſiſ-
ſima utraq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cæteræ. Id enī quod in hoc adii
ciunt ex maſcula arbore meliorem eſſe: nō arbitor poſſe ītelligi. Picis natura excalfacit: ex
plet. Aduerſatur priuatim ceraſte morſus cū polenta. Item anguinæ cū melle. Diſtillationi
bus ex ſternutamentis. Pituitis auriū infunditur cū roſaceo. Illinitur cū cæra. Sanat liche-
nas. Aluum ſoluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut illita. Tōſillis cum melle.
Sic & ulcera purgat. Explet cū uua paſſa & axungia Carbunculos purgat: & putreſcentia
ulcera. Quæ uero ſerpunt cum pineo cortice aut ſulphure. Phthiſicis etiā cyathi menſura
quidam dederunt: & contra ueteram tuſſim. Rhagadas ſedis & pedum: panoſq; & ungues
ſcabros emendat. Vulue duritias & conuerſiones odore. Itē lethargicos: ſtrumas Item cum
farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad ſuppurationem perducit: Et ad alope-
cias ſicca pice utuntur. Ad mulierum mām̄as brutia ex uino ſubferuefacta cum poline far
raceo q̄ calidiſſimis impoſitis. Liquida pix eleunq; quod piſſeleon uocāt queādmodum fie
ret diximus. Quidam iterū decoquunt. & uocant palimpiſſa. Liquida anginæ perunguntē
intus & uua. Ad auriū dolores: claritatē oculoꝝ: oris circūlitiones ſuſpirioſas: uuluas: tuſ-
ſim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: ſpaſmos tremores: opiſtothonos: paralyſes:
neruorū dolores præſtantiſſimū. Ad canū & iumentorum ſcabiē. Eſt & piſſaſphaltos mixta
bitumini pice: naturaliter ex pollonatarū agro. Quidaā autē ipſi miſcent præcipuū ad ſca/
biem pecorū remediū. Aut ſi fœtus mām̄as læſerit. Maturū optimū ex eo quod cum fer-
uet: innatat. Zopiſſam e radi nauibus diximus cæra marino ſale macerata. Optima hæc a ty
rocinio nauiū. Additur autem in malagmata ad diſcutiendas collectiones. Tædæ decoctæ
in aceto dentiū dolores efficaciter collunt. Lentiſci & arbores & ſemen & cortex & lachry
ma urinam ciunt: aluum ſiſtunt. Decoctū eoꝝ ulceribus quæ ſerpunt fotu. Illinitur in hu/
midis & igni ſacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur. Mobiles deco-
cto colluntur. Capillum tingunt: Lachrymas ſedis uitiis prodeſt: cū quid ſiccari excalfieri
ue opus ſit. Decoctū & e lachryma ſtomacho utile ructum & urinam mouens: quod & ca-
pitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflām̄atis illinuntur. Item ma-
ſtice lentiſci replicandis palpebris: & ad exterendam cutem in facie & ſmegmata. Adhibetē
ſanguinem reiicientibus: tuſſi ueteri: & ad omnia quæ hām̄oniaci uis. Medetur & attritis
partibus ſine oleo e ſemine eius facto cæræq; mixto. ſiue foliis ex oleo decoctis: ſiue deco-
ctis: ſiue cum aqua utilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine conſidiæ.
M. ſeruili conſularis filiæ omnem curationem auſteram: recuſantis diu efficaciter uſum la
cte caprarum: quas lentiſco paſcebat. De platano & fraxino & acere & alba populo &
ulmo & tilia & ſambuco & iunipero. Ca. VIII.

p Latani aduerſantur ueſpertilionibus. Pilulæ earū in uino potæ. xiiii. pōdere omni/
bus ſerpentiū & ſcorpionū uenenis medentur. Item ambuſtis tuſæ aut cum aceto
acti magiſq; ſcyllitino ſanguinē omnē ſiſtunt: & lentiginē & carcinomata. Melan/
drias quoq; ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinūtur collectionibus & ſup
purationibus: & decoctū eorū. Corticis autem in aceto dentium remediū eſt. Folia eorū te
nerrima in uino albo decocta oculorū. Lanugo folioꝝ & auribus & oculis inutilis. Cinis
pilularum ſanat ambuſta igni uel frigore. Cortex ex uino ſcorpionū ictus reſtinguit. Fra-
xinus quā uim aduerſus ſcorpiones haberet indicauimus. Semen foliis eius ineſt quæ me/
dētur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquā quæ ſubit cutē extrahunt. Corpus obeſ
ſum leuant honere ſenſim ad maciē reducenda: iiſdem foliis cum uino tritis ad uiriū porti
onem: ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Robuſtioribus ſeptem folia quinq;
cyatis uini. Non omittendum ramenta eius & ſcobem a quibuſdam cauenda prædici. Ace
ris radix contuſa iocineris doloribus utiliſſime imponitur. Populi albæ uuarum in ungū-
tis uſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. Foliorum ſuccus ca
lidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus tertrigo non metuatur. Popu/
lus nigra efficaciſſima habetur: quæ increta naſcitur. Comitialibus ſemen ex aceto uti-
le. Fundit illa & reſinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Folia prodagris in aceto de-
cocta imponuntur. Humor e cauis populi nigræ efluens uerrucas papulaſq; ex attritu

odoratus tollit.Populi ferunt in foliis guttā:ex qua apes propolin faciunt.Gutta quoque
aquæ propolis ex aqua remediū quā efficax eſt.Vlmi & folia & cortex & rami uim habent
ſpiſſandi & uulnera cōtrahēdi.Corticis utiqꝫ interior tilia lepras ſedat & folia ex aceto illi-
ta.Corticis denarii pōdus potū in hemina aquæ frigidæ aluū purgat.Pituitaſqꝫ & aqua ꝑ-
uatim trahit.Imponitur & collectionibus lachryma & uulneribus ambuſtiſqꝫ decocto fo-
uere prodeſt.Humor in folliculis arboris huius naſcens cuti nitorē inducit:faciēqꝫ gratio
rem præſtat.Cauliculi foliorū primi uino decocti tumores ſanant: extrahūtqꝫ per fiſtulas
Idem præſtāt & tilæ cortices.Multi corticē cōmanducatū uulneribus utiliſſimū putāt. Fo
lia trita aqua aſperſa pedū tumori.Humor quoqꝫ e medulla uti diximus caſtratæ arboris
effluens:capillū edidit capiti illitus:defluenteſqꝫ continet.Arbor tilia leniter tuſa ad eadē
fere utilis eſt:atqꝫ oleaſter.Folia autē tantū in uſu:& ad infantiū ulcera in ore & cōmēdu
cata & decocta urinā ciunt:menſes ſiſtunt illita:ſanguinē pota detrahunt. Sābucus habet
altetum genus magis ſilueſtris:quod græci chameacten:alii hellō uocant multo breuius.
Vtrinſqꝫ decoctum in uino ueteri foliorum uel ſeminis uel radicis ad cyatos binos potū
ſtomacho inutile eſt:aluo detrahens aquā.Refrigerat etiam inflāmationem.maxime recen
tis ambuſti.Et canis morſum cū polenta molliſſimis foliorū illitis.Succus cerebri collectio
nes ptiuatimqꝫ mēbranæ:quæ circa cerebrum eſt:lenit infuſus.Acini eius infirmiores quā
reliqua tingunt capillum poti acceptabuli menſura. Vrinam mouent. Foliorū molliſſima
ex oleo & ſale eduntur ad pituitam bilemqꝫ detrahendā.Ad omnia efficatior quæ minor
Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniūt.Vuluas emolliunt:has
& foliorum decocto inſidentium.Caules teneri minoris ſambuci in patinis cocti aluū ſol
uunt.Reſiſtunt folia & ſerpētium ictus in uino pota.Podagris cū ſeuo hircino uehemen-
ter proſunt cauliculi illiti.Idēqꝫ in aqua macerantur ut ea ſparſa pulices necētur.Foliorum
decocto ſi locus ſpargatur:muſcæ necātur.Boa appellatur morbos papularū cū rubent cor
pora ſambuci ramos uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluuū ſoluit.
Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit:extenuat:cædro aſſimilis. Et eius duo genera
Altera maior:altera minor.Vtraqꝫ accenſa ſerpētes fugar. Semen ſtomachi pectoris lateris
doloribus utile.Inflāmationes algoreſqꝫ diſcutit.Tuſſes cōcoquit & duritias. Ilium tumo
res ſiſtit.Item aluū:baccis ex uino nigro potis.Itē uentris tumores illitis.Miſcetur & anti-
dotis:exyporis.Vrinas cit.illinitur & oculis in epihoris.Datur cōuulſis:ruptis torminibus
uuluis:iſchiadicis cum uino albo potū pilulis quaternis aut decoctis uiginti in uino. Sūt
qui & perungant corpus eius in ſerpentium metu.

De ſalice:& amerina:& uitilibus:& eriſtro: Ca. VIII.

S Alicis fructus ante maturitatē in araneā abit.Sed ſi prius colligatur ſanguinē reii
cientibus prodeſt.Corticis e ramis primis cinis clauū & callū aqua mixta ſanat.Vi-
tia cutis in facie emēdat:magis admixto ſucco ſuo.Eſt autem trium generū. Vnū
arbor ipſa exudat gūmi modo.Alterū manat in plaga cum flore exciſo cortice trium di-
gytorū magnitudine.Hic ad purganda quæ obſtēt oculis.Itē ad ſpiſſanda quæ opus ſunt
ciendāqꝫ urinā:& ad omnes collectiones intus extrahendas.Tertius ſuccus eſt detruncati
one ramorū a falce diſtillans.Ex iis ergo aliquis cū roſaceo in calice punico calfactus auri-
bus infundit.Vel folia cocta cū & cæra trita īponūtur.itē podagricis.Cortice & foliis in ui
no decoctis foueri neruos utiliſſimū.Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie.Folia
cōtrita & pota intēperantiā libidinis coercent:Atqꝫ in totū auferūt uſum ſæpius ſumpta.
Amerinæ nigræ ſemē cū ſpuma argēti pari pōdere a balneo illitū pſilothrū eſt.Nō multū
a ſalice uitiliū uſu diſtat uitex:foliorū quoqꝫ aſpectu:niſi odore gratior eſſet.Sed græci li
gno:uocant:alii agnon:quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſtitatem cu-
ſtodiens iis foliis cubitus ſibi ſternnnt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo
[illegible]urgit.Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis prima arborum florem mittit cū
[illegible]ureo : quæ candida uocatur. Nigra quæ tantum purpureum.Naſcuntur in paluſtri-
[illegible]campis.Semē potū uini quēdam ſaporē habet.& dicitur febres ſoluere. Et cū ungātur
e[illegible] admixtū ſudorē facere:ſic & laſſitudines diſſoluere.Vrinam ciunt menſes. Caput tē
ta[illegible] uini modo:nam & odor ſimilis eſt.Inflationes pellunt in inferiora.Aluum ſiſtunt.hy
dropicis & lyenibus per quā utiles. Lactis ubertatem faciunt.Aduerſantur uenenis ſerpē-
tiū maxime quæ frigus inferunt Minor efficacior ad ſerpentes. Bibit̄ ſeminis drachma in

uino uel posca: aut duabus foliorum tenerrimorum. Illinũtur & utreq; aduersus araneorum morsus uel perunctis tm̃. Suffitu quoq; aut substratu fugant uenenata. At ueneree rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalangiis aduersantur: quorũ morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctũ uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu: & uuluã etiam suffitu uel appositu. Purgat aluum cum pulegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile concoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiones cum melle. Testium cum butyro & foliis uirium. Rhagadas sedis cũ aqua illitum. Luxatis cum sale & nitro & cæra: & semine & folio. Additur in malagmata ueruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgã qui in manu habeant aut cinctu: negantur inter triginem sentire. Ericẽ græci uocant fruticem non multũ ab ilice differentem colore roris marini: & pene folio. Hoc adueasari serpentibus tradunt. Genista quoq; uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quã græci auctores sparton appellauere: cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hãc designauerit Homerus cum dixit. Nauiũ sparta dissoluta? Nõdum enim fuisse africanum uel hispanum spartũ in usu certum est. Et cum sutiles fierent naues: lino tamen non sparto nunq̃ sutas. Semen eius quod græci eodẽ nomine appellant: in folliculis passiolorum modo nascens purgat hellebori uice dragma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyatis quattuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiadicis utilem cyathi unius potu. Quidã marina aqua macerare malunt: & infundere clystere. Perungũtur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam & stranguriam utuntur semine. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat. Myricẽ quã & tamaricem uocat. Leneus similem scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; cum melle illita. Arbitrantur quidã hanc esse tamaricam. Sed ad lyenem præcipua est: si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoq; mirabilẽ eius antipathiam contra solum hoc uiscerum faciunt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibant sues sine lyene inueniri. Et ideo homini splenetico cibum potumq; dant in uasis ex ea factis. Granis autem auctor in medicina uirgam ex eadẽ fractam: ut neq; terrã neq; ferum attingeret: sedare uentris dolores asseuerauit impositam: ita ut tunica cinctuq; copori apprimeretur. Vulgus infœlicem eam arborem appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec feratur unq̃. Corinthus & quæ circa est regio: brianeam uocat. Eiusq; duo genera facit. Siluestrem plane sterilem: alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto syriaq; etiam abundanter lignosum fructum: maiorem galla: asperum gustu: quo medici utuntur uice gallæ: & in cõpositionibus quas antheras uocant. Lignũ autẽ & flos & folia & cortex in eosdẽ usus adhibentur q̃q̃ remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus: & cõtra profluuia fœminarum: cœliacis quoq;. Idem tusus ĩpositusq; collectionesq; omnes inhibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadem in uino potum uel impositum cũ rosaceo & cæra sedat. Sic & epinyctidas sanãt. Ad dẽtium dolorẽ auriũq; decoctum eorum salutare est: radix ad eadem: similiter folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt: imponuntur cum polenta. Semẽ drachme pondere aduersus phalangias & araneos bibitur. Cum eltiliũ uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus: præterq̃ aspidum. Necnon morbo regio: phthriasi. lendibusq; decoctum infusum prodest. Abundatiãq; mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ ĩmisceatur: uel in potu: uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea instinctus in nmbra conditur. Idem cum libeat: accẽdere resoluitur. Magi & id ex spadonis fieri urinam tradiderunt.

De uirga sanguinea: & silere: & ligustro: & halno & hedera: & cystho: & cisso: & erithrano: & chamecisso: & milace: & de clematida. Ca. X.

n Ec uirga sanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præsanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in eleo phthiriaces coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculũq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est: que in oriẽte cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cũ salis mica: & oris exulcerationi prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines: foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumo

ri.Hederæ genera.xx.demōſtrauimus.Natura omniū in medicina anceps.Mentem turbat
& caput purgat largius pota.Neruis intus nocet.Iiſdē neruis adhibita foris prodeſt. Eadē
natura quæ & aceto ei ē.Omnia genera eius refrigerant.Vrinâciunt potu. Capitis dolorē
ſedât:præcipue crebro:cōtinentiq; cerebrum mēbrane utiliter mollibus īpoſitis foliis cum
aceto & roſaceo tritis & decoctis addito poſtea roſaceo oleo.Illinūtur autē fronti & deco-
cto eorū fouetur os:caputq; perungitur.Lyeni & pota & illita proſunt.Decoquūtur & cō-
tra horrores febriū:eruptiōeſq; pituitæ:aut in uino teruntur.Corymbi quoq; poti uel illi-
ti lyenem ſanant:iocinerant autē illiti.Trahunt & mēſes appoſiti.Succus hederæ tedia na-
rium graueolentiamq; emendat:præcipue albæ ſatiuæ.Idē infuſus naribus caput purgat.
Efficacius addito nitro infūditur etiam purulētis auribus:aut dolentibus cū oleo.Cicatri-
cibus quoq; decorem lacit:ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calefactus.Satiſq; eſt acinos
ſex uini cyathis duobus ſumi.Acini quoq; ex eadē alba terni in aceto mulſo poti tieas pel-
lunt.In aqua curatione uentri quoq; īpoſuiſſe eos utile eſt.Hederæ:quâ chriſolarion ap-
pellamus baccis aurei coloris uiginti in uini ſextario tritis ita ut terni cyathi potētur:aquâ
quæ cutē.ſuberit:per urinam educit.Eraſiſtratus eiuſdē acinos.v.tritos in roſaceo oleo:ca-
lefactoſq; in cortice punico inſtilauit dentiū dolori a cōtraria aure.Acini qui croci ſuccum
habent:præſumpti potu a crapula tutos præſtant.Item ſanguinē excreâtes aut torminibus
laborantes.Hederæ nigræ candidiores corymbi poti ſteriles etiam uiros faciūt.Illinitur de-
cocta in uino omniū ulcerū generi:etiâ ſi cacoetæ ſint.Lachrima hederæ pſilothrū ē: phthi-
riaſinq; tollit.Flos cuiuſcūq; generis tritū digytorū carptu dyſentericos & aluū citâ emen-
dat in uino auſtero bis die potus.Et ambuſtis illinit̄ utiliter cū cæra.Denigrant capillū co-
rymbi.Radicis ſuccus in aceto potus cōtra phalâgias prodeſt.Huius quoq; ligni uaſe ſple-
neticos bibentes ſanari īuenio.Et acinos terunt:moxq; cūburunt & ita illinûtur ambuſta
prius perfuſa aqua calida.Sunt q & incidant ſucci gratia:eoq; utantur ad dentes eroſos:
frangitq; tradunt proximis cæra munitis:ne ledantur.Gūmi etiam in hedera quærūt:quod
ex aceto utiliſſimū dentibus promittunt.Græci uicino uocabulo ciſton appellant fruticē
maiorē tymo foliis ocini.Duo eius genera.Flos maſculo roſaceus:fœmīæ albet.Ambo pro-
ſunt dyſentericis & ſolutionibus uentris in uino auſtero trinis digytis flore capto:& ſimili-
ter bis die poto.Vlceribus ueteribus & âbuſtis cū cæra:& per ſe oris ulceribus.Sub his ma-
xime naſcitur hypociſtos.quam inter hederas diximus.Ciſſos erythranos ab iiſdem appella-
tur ſimilis hæderæ:coxendicibus utilis e uino potus:item lūbis tantâq; uim accipiunt:ut
ſanguinem urina detrahant.Item chameciſſon appellant hederem nō attollentem ſe a ter-
ra.Et hæc contuſa in uino acetabuli menſura lynei medet̄.Folia ambuſtis cū axungia.Mi-
lax quoq;:q & autophoros cognominatur:ſimilitudinē hederæ habet: tenuioribus foliis.
Coronā ex eo factam īpari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi.Quidam duo
genera milacis.Alterū īmortalibus proximū conuallibus opoacis candentem.Alterum co-
mâtibus acinorū corymbis contra uenena omnia efficaciſſimis in tantū ut acinorum ſucco
infantibus ſepe ſtillato nulla poſtea uenena nocitura ſint.Alterum genus culta amare:& ī
iis gigni nullius effectus.Illam eſſe milacem priorem:cuius lignū ad aures ſonare diximus
Similem huic aliqui clematida appellauerunt repente per arbores geniculatam & ipſam.
Folia eius lepram purgant:Semen alluum ſoluit acetabuli mēſura ī aquæ hemīa aut aqua
mulſa.Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

De harundine:& papyro:& hebeno.& hrododendro:de ruſen:& hydro:& canchry & ſa-
bina:& ſelagine:& ſamulo:& gummi medicinis. Ca. XI.

h Arūdinis genera.xxix.demōſtrauimus nō aliter euidētiore illa natura quâ ꝯtinuis
iis uoluminibus tractamus.Siquidē harūdinis radix cōtra & īpoſita filicis ſtirpem
corpore extrahit.Itē harūdinē filicis radix.Ex quo plura genera fecimus.Illa quæ ī
iudæa ſyriaq; naſcitorū odorum unguentorūq; cauſa urinam mouet cū gramine aut apii
ſemine decocta.Cit & menſtrua admotu.Medetur cōuulſus duobus obolis pota iocineri:
renibus:hydropi:tuſſi etiâ ſuffitu:magiſq; cū reſina.Furfuribus ulceribuſq; manâtibus cū
myrrha radix decocta.Excipitur & ſuccus eius:fitq; elaterio ſimilis.Efficaciſſima autē in oī
harundin quæ proxima radici.Efficacia & genicula. Harundo cypria quæ donax uocatur
cortice cinere alopecias emendat.Item putreſcentia ulcera.Foliis eius ad extrahendos acu-
leos utuntur.Efficacius & contra ignes ſacros:collectioneſq; omnes.Vulgaris harundo ex

tractoriam uĩ habet:& recens tuſa:nõ in radice tantũ.Multũ enim & ipſam harundinẽ ua-
lere tradut.Medetur & luxatis:& ſpinæ doloribus radix in aceto illita.Eadẽ recens tria & ĩ
uino pota uenerem concitat.Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditũ .Cogni
ta res eſt in ægypto de harundine.Papyro præcipuæ utilitates cum inaruerit: ad laxandas
ſiccandaſq; fiſtulas:& intumeſcendo ad introitũ medicamentorũ aperiendas.Charta quæ
fit ex ea cremata inter cauſtica eſt.Cinis eius ex uino potus ſomnum facit.Ipſa ex aqua im
poſita callum ſanat.Ne in ægypto quidẽ naſcitur hebenus ut docuimus.Nec tractamus in
medicina alienos orbes.Non omittetur tamẽ propter miraculum.Scobẽ eius oculis unice
mederi dicunt.Lignoq; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit.Ex aqua uero & radi
ce albugines oculorum.Item tuſſim pari modo dracunculi radicis cum adiecto melle. He
benum medici & inter erodentia aſſumunt.Rhododendros ne nomen quidem apud nos
inuenit latinum.Rhododaphenen uocant aut nerium.Mirum folia eius quadrupedũ ue-
nenum eſſe.Homini uero contra ſerpentes præſidium:ruta addita & e uino pota.Pecus ẽt
& capræ ſi aquam biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicuntur.Nec rhus latinum no
mẽ habet:cum in uſum pluribus modis ueniat.Nam & hærba ẽ ſilueſtris.foliis myrti:cau-
liculiſq; breuibus:quæ uenena & tineas pellit:& frutex excoriarius appellatur: ſubrutilius
cubitalis craſſitudine digytalis.Cuius aridis foliis & malicorio coria perficiuntur. Medici
autem rhoicis utuntur ad contuſa.Item cœliacos & ſedis ulcera:aut quæ phagedenas uo-
cant:trita cum melle & illita cum aceto.Decoctum eorum inſtillatur auribus purulentis.
Fit & ſtomachice decoctis ramis ad eadem quæ ex moris:ſed efficacior admixto alumine. Il
liniturq; eadem hydropicorum tumoribus.Rhus quæ erythros appellatur frutex eſt:& hu
ius fruticis ſemẽ uim habet aſtringendi refrigerãdiq;.Aſpergitur pro ſale obſoniis. Aluos
ſoluit:omneſq; carnes cum ſilphios ſuauiores facit.Vlceribus medetur manantibus cum
melle.Aſperitati linguæ percuſſis:liuidis:deſquamatis eodem modo.Capitis ulcera ad ci-
catricem celerrime perducit:& fœminarum abundantiam ſiſtit cibo.Erythrodanus quam
aliqui ereuthodanum uocant:nos rubiam:qua tinguntur lanæ pelleſq; perficiuntur in me
dicina urinam ciet.Morbum regiũ ſanat ex aqua mulſa.Et lichenas ex aceto illita.Et iſchia
dicos & palyticos ita ut bibentes lauentur quottidie.Radix ſemenq; trahũt menſes. Aluũ
ſiſtunt:& collectiones diſcutiunt.Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia &
capillum tingunt.Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice:ẽt ſi adaliga
tus ſpectetur tantũ .Diſtat ab eo qui aliſon uocatur foliis tantũ & ramis minoribus.Quip
pe nomẽ acepit ꝙ a cane morſos rabiẽ ſentire nõ patitur potus ex aceto adalligatuſq; . Mi-
rũq; e quod addit:inſaniã cõſpecto eo omĩo frutice ſanari. Tingentibus & radicula ramos
præparat:quã ſtruthion uocari diximus.a græcis.Medet morbo regio ipſa decocta & ius
potũ:itẽ pectoris uitiis. Vrinam ciet:aluũ ſoluit:& uuluas purgat.Quã ob rem aureũ po-
culũ medici uocant.Ea & ex melle ꝓdeſt magnifice ad tuſſim.Orthopnoe coclearis mẽſu-
ra.Cũ polenta uero & aceto lepras tollit.Eadẽ cum panace & capparis radice calculos fran
git:pellitq;.Panos diſcutit cũ farĩa hordeacea uino decocta.Miſcetur & malagmatis & col
lyriis claritatis cã.Ad ſternutamenta utilis inter pauca.Lyeni quoq; ac iocineri.Eadem po
ta denarii unius pondere ex mulſa aqua ſuſpirioſos ſanat.Sic & pleureticos:& omnes late-
ris dolores.Apocyni ſemẽ ex aqua frutex ẽ:folio hederæ:moliere tamẽ & minus longis ui-
ticulis:ſemĩe acuto:diuiſo:graui lanuginoſo odore.Canes & oẽs quadrupedes necat in ci
bo datũ.Eſt & roſmarinũ.Duo genera eius .Alterum ſterile.alterũ cui & caulis & ſemẽ re-
ſinaceũ:qđ cãchrys uocatur.Foliis odor thuris.Radix uulnera ſanat uiridis ĩpoſita & ſedis
ꝓcidẽtia cõdylomata hemorroidos.Succus & frutices & radicis morbũ regium:& ea quæ
repurgãda ſũt.Oculorũ aciẽ exacuit.Semẽ ad uetera pectoris uitia datur potui.Et ad uul-
uas cum uino & pipere.Menſes adiuuat.Podagris illinitur cũ erinea farina.Purgat & len
tigines:& quæ excalefacienda ſũt:aut cũ ſudor quærendus illitũ.Item cõuulſis. Auget &
lac in uino potũ.Itẽ radix.Ipſa hærba ſtrumis cũ aceto illinit:ad tuſſim cum melle prodeſt.
Cãchrys multa genera habet ut diximus.Sed hæc q̃ ex rore ſupradicto naſcitur ſi fricetur:
reſinoſa ẽ.Aduerſat uenenis & uenenatis:præter anguibus:Sudorem mouet tormina diſ-
cutit.Lactis ubertatẽ facit.Hærba ſabĩa brathy appellata græcis duorum generum eſt. Al
tera amaraci ſimilis folio eſt:altera cupreſſo.Qua ex re quidam creticam cupreſſũ dixerũt
utilis in ſuffitus ꝓ thure aſſumit.In medicamentis uero duplicato pondere eoſdẽ effectus

habere quos cynnamũ tradiẽ. Collectiones minuit & nomas compeſcit. Illita ulcera purgat
Part⁹ emortuos appoſita extrahit & ſuffitu. Illinitur igni ſacro & carbũculis. Cum mele &
uĩo pota regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradũt
Similis hærbe huic ſabnæ ẽ ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu p tunicã: qua
ſiniſtra manu exuiẽ uelut furante: candida ueſte ueſtito pureq; lotis nudis pedibus ſacro
facta prius q̃ legaẽ: pane uinoq;. Fertur ĩ mappa noua. Hãc cõtra omnẽ pniciẽ habẽdã pdide
re druidæ gallorũ: & cõtra oia oculorũ uitia fumũ eius pdeſſe. Idẽ ſamolũ herbã nomina
uere naſcente ĩ humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis cõtra morbos ſuũ boũq; : nec
reſpicere legentẽ. nec alibi q̃ in canali deponere: ibiq; cõterere poturis. Gũmi genere dixi
mus. Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq; erunt. Dẽtibus inutiles ſũt. Sãguinẽ coagulãt
& ideo reicientibus ſanguinẽ proſunt: itẽ ambuſtis: arteriæ uitiis. Inutilẽ urinã ciũt: amari
tudines hebetant aſtrictis cæteriſq;. Ex amygdala amara eſt ſpiſſandiq; uiribus efficatior.
Habet excalfactorias uires. Præponũẽ aũt prunorũ & ceraſorũ ac uitiũ. Siccãt illitæ & aſtri
gunt. Ex aceto uero infanciũ lichenas ſanant: Proſunt & tuſſi ueteri: quattuor obolis ĩ mix
to potis. Creduntur & colorẽ gratiorẽ facere: ciborũq; appetẽtiã: & calculoſis prodeſſe cum
paſſo potæ. Oculorũ & uulnerũ inutilitatibus maxime conueniunt.

De ſpina ægyptia: & ſpina alba: & acanto: & acatia. Ca. XII.

B ſpina ægyptia ſpinæ arabicæ laudes in odorũ loco diximus: & ipſa ſpiſſat ſtrigitq;
a distillationes omnes: & ſanguinis excreationes: mẽſiumq; abundantiã: ẽt nũc radice
ualentior. Spinæ albæ ſemẽ cõtra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea ĩpoſita capi
tis dolores minuit. Huic ſimilis eſt ſpina illa: quã græci acanthon uocant minoribus multo
foliis aculeatis per extremitates & harenoſa lanugine obductis. Qua collecta etiam ueſtes
quædam bõbicinis ſimiles fiunt ĩ oriẽte. Ipſa folia uel radices ad remedia opiſthotoni bibũ
tur. Eſt acaciæ ſpina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore: item uiridi: ſed lõge melior. ẽ prio
ribus. Fit & in gallatia tenerrima ſpinoſior arbore. Semen omniũ lenticulæ ſimile: minore
eſt tantũ & grano & foliculo. Colligiẽ autũno ante collectu nimio ualidius. Spiſſaẽ ſuccus
ex foniculis aqua cæleſti pfuſis: mox in pilatuſis exprimiẽ origanis: tũc dẽſatur in ſole mor
tariis in paſtilos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria pficienda ſemine pro galla utunẽ. Fo
liorũ ſuccus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbaẽ: Itẽ q ualde ruffus. Purpurea aut leu
cophea: q facillime diluiẽ. Vis ſũma ad ſpiſſandũ refrigerãdũq; eſt. Oculorũ medicamentis
ante alias utiles. Lauanẽ in eos uſus paſtilli: ab aliis torrenẽ: ab aliis capilli tinguntur. Sanãt
ĩgnẽ ſacrũ. Vlcera q ſerpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos cõtuſos: puio
nes: ptergya. Abundantiã menſium fœminis ſiſtunt: uuluamq; & ſedem procidentem: item
oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari ſpina & ſilueſtri: & de ſyriſceptro: & de apendice ſpina: & pyracantho: & pa
liuro: aquifolia & taxo & rubis medicinæ. Ca. XIII.

Vlgaris quoq; hæc ſpina: ex qua uenæ fulloniæ implẽtur: radicis uſus habetur. Per
u hiſpanias quidem multi & inter odores & ad unguenta utuntur illa aſpalathũ uo
cantes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſilueſtris ĩ oriente (ut diximus) candida ma
gnitudine arboris iuſtæ. Sed & frutex humilior atq; ſpinoſus. In ſyria & rhodiorum inſulis
quam alii ſyriſceptrum: alii adiapſatheum ſiue dipſacon ſiue diacheron uocant. Optimus
qui minime ferulaceus: rubeus: & in purpuram uergẽs detracto cortice: naſcitur pluribus
locis: ſed non ubiq; odoratus. Quam uim haberet cæleſti arquu in eum ĩnxo: diximus. Sa
nat tetra oris ulcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: ĩfla
tiones potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus mendetur decoctum
eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia preſtare ſilueſtrem quoq; putant. Spina eſt appendix ap
pellata: quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocãetur. Hæ crudæ per ſe & ari
dæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compeſcunt. Pyrachanti baccæ contra ſerpen
tium ictus bibuntur. Paluris quoq; ſpinæ genus eſt. Semen eius afri zuram uocant: contra
ſcorpiones efficaciſſimum: item calculoſis & tuſſi. Folia aſtrictoriam uim habent. Radix diſ
cutit panos: collectiones: uomicas: urinas: trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluũ
ſiſtit. Serpentibus aduerſatur: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia contuſa addi
to ſale articulorum morbis imponunt. Proſunt baccæ purgationi fœminarum: cæliacis: dy
ſentericis: ac colericis. In uino potæ aluum ſiſtũt. Radix decocta & illita extrahit infixa cor

pori. Vtilissima est & luxatis tumoribusq;. Aquifolia arbor ĩ domo aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquã glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculũ ex ea factũ in quoduis animal emissũ ẽt si citra ceciderit defectu mittẽtis: ipsũ ꝑ sese recubitu ꝓpius adlabi: tã præcipuã naturã inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura: ideoq; ex eis mora bestiis uel hominibus cibos dedit. Vi habẽt siccãdi: astrĩgendi. Gingiuis: tonsilis: genitalibus accomodatissimi. Aduersanť serpentiũ sceleratissimis hemorhoidi & præsteri flos aut mora. Scorpionũ uulnera sine collectionũ periculo iũgunt. Vrinã ciunt. Caules eorũ tundũtur teneri: exprimiturq; succus mox sole cogitur ĩ crassitudinẽ mellis singulari remedio cõtra mala oris oculorũq; sanguinẽ excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidẽ uitiis ẽt folia cõmãducata ꝓsunt: & ulceribus manãtibus: aut qbuscũq; in capite illinũtur cardiacis. Vel sic per se ĩponũtur a mãma sinistra. Itẽ stomachi doloribus: oculisq; ꝓcedẽtibus. Instillať succus eorũ auribus. Sanat & cõdylomata cũ rosaceo cærato. Calculorũ uc ex uino decoctũ uel præsẽtaneũ remediũ ẽ. Itẽ ꝑ se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austreo labantes dẽtes firmãt. Aluũ sistunt & ꝓfluuia sanguinis. Dysentericis ꝓsunt. Siccãtur ĩ umbra ut cinis crematorũ uuam reprimãt. Folia quoq; arefacta & cõtusa iumẽtorũ ulceribus utilia tradũtur. Mora quæ in iis nascũtur uel efficatiorẽ stomachicẽ præbuere q̃ satiua morus. Eadẽq; cõpositione uel cũ hypocistide tãtum & melle bibũtur in colera. & a cardiacis: & cõtra, arãeos. Inter medicamẽta quæ stiptica uocãt: nihil efficatius rubri mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes: ut colluãtur eo oris ulcera & sedis foueãtur. Tantaq; uis est. ut spõgiæ ipse lapidescant. Alterum genus rubi ẽ in quo rosa nasciť. Gignit pilulã castaneæ similẽ præcipuo medio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynobato & ideo rubo: & rhanno: & lycio: & sarcocolla: & oporice medicinæ. Ca. XIIII.

Ynobaton quam alii cynosbaton alii neruospaton uocãt foliũ habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruũ habet. unde neruuspassus dicitur. Alia est cappari quam medici cynabaton appellauerunt. Huius tyrpsis ad remedia se lenis & inflationes cõditus ex aceto mãditur. Neruus eius cum mastice chia cõmãducatus os purgat. Luborũ rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingũt cũ omphacino oleo: Flos mori per menses colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus: Item cœliacis. Radix ad terrias decocta aluum sistit & sanguinẽ: item dẽtes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; genitalium ulcera. Cinis radice deprimit uuã. Idæus rubus appellatus est: quoniam in ida nõ alias nascitur. Est autẽ tenerior ac minor rarioribus calamis ĩnocentioribusq; sub arborũ umbra nascẽs. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibẽdus datur. Cætera eadem præstat quæ supradicta. Inter genera ruborũ rhamnos appellatur a græcis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterum genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentum: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis refrigerat: collectionibus & uulneribus accomodatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius e spina fieri tradunt: quam & pyxacathon chironiam uocant: quales in indiciis arboribus diximus: quoniã longe præstantissimum existimatur indicum. Coquuntur in aqua tussi rami: radicesq; summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum. Iterũq; exempto ligno donec mellis crasitudo fiat. Adulceratur amaris succis: etiã amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamẽtis additur. Reliquo succo faciem purgat: & spora sanat: erosos angulos oculorum: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis execrationes fabæ magnitudĩe deuoratum. Aut si ex ulceribus: fluat: illitum rhagadas genitalium uulcera. Attritus ulcera recentia & serpentia ac putrescentia. In naribus clauos: suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. Indici diferentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utilis est: sed præcipue ad genitalia. Sunt qui & sarcocollã & spinæ lachrymam putent pollini thuris similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur infantibus maxime. Vetustate & hæc maxime nigrescit.

Melior quo cãdidior. Vnũ etiãnũ arborũ medicinis debetur nobile medicamẽtũ. qđ oporicẽ uocant. Fit ad dysẽtericos stomachiq; uitia i congio musti albi lẽto uapore decoctis malis cotoneis quinq; cũ suis seminibus: puniceis totidẽ: sorboꝝ sextario & pari mensura eius quod rhum syriacon uocãt: croci semũtia. Coquit' usq; ad crassitudinẽ mellis. His subnectemus ea quæ græci cõicationẽ nominũ in ambiguo fecere an ne arborum essent.

De chamedrye & camedaphne: & camelea: & camescice. & camecisso: & chameleuce: chamecypisso: & ampelopraso: & stachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægiptia medicinæ. Ca. XV.

Hmaedrys hærba ẽ: quæ latine trisago dicitur. Aliq eã chameropẽ: alii teucriã appellauere. Folia habet magnitudĩe mẽtæ: colore & diuisura quercus. Alii serratã: & ab ea serrã ĩuentã esse dixere: flore pene purpureo. Capit' prægnãs succo. In petrolis aduersus serpẽtiũ uenena potu illituq; efficacissima. Itẽ stomacho tussi uetustæ pituitæ ĩ gula coherescenti: ruptis: cõuulsis: alteris doloribus. Lyenẽ cõsumit. Vrinã & mẽses cit. Ob id ĩcipiẽtibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius ĩ tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terẽtes eã ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera uel sordida cũ melle. Fit & uinũ ex ea pectoris uitiis. Foliorũ succus cũ oleo caliginẽ oculoꝝ discutit. Ad splenẽ ex aceto sumit'. Excalfacit perũctiões. Chamedaphne unico ramulo ẽ cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semẽ rubẽs admixtũ foliis illinitur capitis doloribus recen. Ardores refrigerat. Ad tormia cũ uino bibit'. Menses succus eius & urinã cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamelea similitudinẽ foliorũ oleæ habet. Sũt aũt ei mora odorata: ĩ petrosis nascens palmi altitudĩe nõ excedens. Aluũ purgat: detrahit pituitã bileq; foliis in duabus partibus absinthii decoctis. succoq; eo cũ melle poto. Foliis ĩpositis & ulcera purgãtur. Aiũ siquis ante solis ortũ capiat: dicatq; ad albugines oculorũ se capere: adaligata discuti id uitiũ. Quoquo modo collectã iumẽtorum pecorũq; oculis salutarẽ esse. Chamesice lentis folia habet nihil se attollẽtia: in aridis petrosisq; nascens. Claritati oculorũ & cõtra suffusiones utilissima: & cicatrices caligenes muriculas nubeculas in uino cocta: iuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & uerucas omniũ generũ illita. Prodest & orthopnoicis. Chamecissos spicata est tritici mõ ramulis quinis fere foliosa: cũ floret existimari potest alba uiola radice tenui. Cuius bibunt schiadici folia tribus obolis: in uini cyathi duobus septem diebus admodum amara potione. Chamaleucen apud nos farranum siue farfugium uocant. Nascitur secus fluuios: folio populi sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi atq; is nidor per infundibilium ĩbibitur in uetere tussi. Chamepeuce laricis foliis similis lumborum & spinæ doloribus propitia est. Chamecyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionũq; pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentiũ ictus efficax. Vrinam & menses cit: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum ĩpositumq;. Datur & a partu mulieribus: & cõtra canis morsum. Ea quoq; quæ stachys uocatur: porri similitudinẽ habet: lõgioribus foliis pluribusq; & odoris iucundi: colorisq; in lutenũ ĩclinati. Pellit mẽstrua. Clinopodion: quod alii clinopicton alii zopyrocheron: alii encimoides appellant: serpillo similem: surculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato foliorum ambitu: spetiem lectipedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta stranguria: serpentium ictus: item decocti succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centũculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: græci autẽ clematidẽ. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cũ oxymelite: aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarii unius pondere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clamatidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginem nõnulli tenuem scamoniam: & pedales foliosos: nõ dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi q; nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur usu ut olus cum oleo & sale. Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponitur cum polenta: supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt: deinde axungia adiecta percurant: itẽ hemorrhoidas cũ oleo uiridi. Phthisicos iuuant cũ melle. Lactis quoq; ubertatẽ faciunt in cibi sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedãt. Venerẽ stimulãt. Est & alia clematis ægyptia

cognomine:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocat̃ folio lauri lõgo: téuiq; aduerſus ſerpentes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax. Aegyptus hãc maxiẽ gignit.

De aron:& dracũculo:& dracontio:& eri:& millefolio:& herba eiuſdẽ nominis:& pſeudouunio:& myrrthi:& onobryche medicinæ. Ca. XVI.

St & aron:& de qua inter bulbos diximus magnæ cũ dracũtio litis. Quidã enĩ eſſe dixerunt eandem. Glaucias ſatu diſcreuit dracuntium ſiluestrẽ arũ pronuntiando.

Aliqui radicem aron appellauerũt:caulẽ uero dracũtiũ:in totũ alium. Si modo hic eſt:qui uocatur apud nos dracũculus. Nãq; aros radicem nigram ĩ latitudinẽ rotundã habet:multo quoq; maiorem:& qua mãus impleatur. Dracũculus ſubrutilam & draconis cõuoluti modo:unde ei & nomẽ. Quin & ipſi græci ĩmenſam poſuere differentiam. Semen dracunculi feruens mordaxq; tradendo:tantũq; ĩ eſſe ei uirus ut olfatum grauidis abortũ inferat. Aron miris laudibus extulere:primũ in cibis fæminam præferẽtes quoniã mas dulcior eſſet:& in coquendo lentior:pectoriſq; uitia purgaret. Aridum impoſitione inſperſũ aut eligmate:urinam & menſes cieret. Sic & in oxymelite potum ſtomacho interraneis ex ulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim ĩ cinere coctũ ex oleo dedere. Alii coxere in lacte:ut decoctum biberetur. Epiphoris elixũ ĩpoſuere:itẽ ſugillatis tõſillis. Ex oleo hemorrohidũ uitio infundere:lẽtigines ex melle illinentes. Laudabit Cleophantus & proantidoto cõtra uenena pleureticis:peripneumonicis quoq; & tuſſientibus. Semẽ ĩtritũ cum oleo aut roſaceo infundens;aurium dolori Dieuches. Cleophantus tuſſientibus aut ſuſpirioſis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis e melle eligmate & pulmonis uitiis:oſſib⁹ etiam fractis impoſuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circunlitum. Succus radicis eius cũ melle attico oculorũ caligines:acſtomachi uitia diſcutit:tuſſim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generũ ſiue phagedenæ ſint:ſiue carcinomata:ſiue ſerpant:ſiue polypi in naribus:ſuccus mire ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta Etiam luxatis cocta cum melle proſunt. Item articulis podagricis cum ſale recentia uel ſicca. Hippocrates quaſlibet ad collectiones cum melle impoſuit ad menſes trahendos ſeminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio ſi a partu non purgantur:& ſecũda trahit. Hippocrates & radicem ipſam appoſuit. Dicunt & in peſtilẽtia ſalutarẽ eſſe in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore cũ crematur priuatiq; aſpides fugat aut inebriat:ita ut torpẽtes inueniãtur. Perũctos quoq; areo aut laureo oleo fugiũt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In foliis ari caſeus optime ſeruari traditur. Dracũculus quẽ dixi hordeo.matureſcente effoditur luna creſcẽte. Omnio habentem ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis ꝓdeſſe in potu aiunt maiorẽ ut & menſes:ſi ferro nõ attingatur:ſiſtat. Succus eius & auriũ dolori prodeſt. Id autẽ quod græci draconciõ uocant triplici effigie mihi demõſtratũ eſt foliis betæ:nõ ſine thyrſo:flore purpureo. Hoc eſt ſimile aro. Alii radice longa ueluti ſignata articuloſaq; mõſtrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto decoqui cõtra ſerpentiũ ictus iubentes. Tertia demõſtratio fuit folio maiore q̃ cornus radice harundinea:totidem ut affirmabant geniculata nodis:quot haberet annos totidem eſſe folia. Hi ea ex uino uel aqua contra ſerpẽtes dabeãt. Eſt & eris quæ in eadem ægypto naſcitur ſimilis aro:minor tantũ minoribuſq; foliis:& utiq; radice: quæ tamẽ oliuæ grãdis magnitudinem implet. Alba geminũ caulem:altera unum tantum emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus:item cõbuſtis ac fiſtulis. Collyrio immixta & nomas ſiſtunt decoctarũ in aqua & poſtea tritarum roſaceo addito. Sed unum miraculum ingens:contacto genitali cuiuſq; fœminini ſexus animal in perniciẽ agi. Myriophylon quod noſtri millefolium uocant caulis eſt tenere. Similis eſt fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Naſcitur in paluſtribus:magnifici uſus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & ueſicæ:& ſuſpiria præcipitatiſq; ex alto. Efficaciſſima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat hærbã in pratis tenuẽ:a lateribus capillamenti modo folioſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſſos uomere ſolidari ea rurſuſq; iungi addita axungia effirmans. Pſeudounion napi folia habet:fruticans palmi altitudine.laudatiſſima in creta. Contra tormina atq; ſtranguriam:laterum præcordiorumq; dolores bibũtur rami eius quinis cyatis e niue. Myrrhis quam alii myrrhizam alii myrrhã uocant ſimillima eſt cicutæ. Caule foliiſq; & flore minor tantum & exilior: cibo non inſua

uis cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoq̃ eandẽ potam in pestilenta salutarẽ esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit: Vlcera in facie aut capite succus eius in aqua triduo maceratæ sanat. Onobrychis folia habet lentis longiora paulo: florem rubẽdẽ: radicẽ exiguã & gracilẽ. Nascit̃ circa fontes. Siccata in farinæ modũ & inspersa uino albo strangurias finit. Aluũ sistit. Succus eius punctis cum oleo sudores mouet.

De coria cesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis earum quas quidam magicas esse dicunt: & de considia: & de aprosli: & recidiuis morborum. Ca. XVII.

N promisso hærbarũ mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ eñi mirabiliores sũt. Primi eas ĩ nostro orbe celebrauere pythagoras atq̃. Democritus cõsectã magos. Coriacesiam & calliciã Pythagoras qua aquã glaciari tradit: & quarũ mentionẽ apud alios nõ reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidẽ appellat & nomine alio corinthadem: cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpẽtium si foueãtur dicit. Eundẽq̃ effusum in hærba qui uestigio contigerit: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterq̃ cõtra uenena. Ab codẽ. Pithagora aproxis appellatur hærba: cuius radix elonginquo concipiat ignes ut naptha: de qua ĩ terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florẽte aproxi: quãuis sanatos admonitionẽ eorũ sentire quotiens florere eam contigerit: & frumentũ: & cicutam: & uiolam similẽ conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumen eius a quibusdam Cleemproro medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasq̃ uendicant. Et id ipsum auctoritatem uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignũ iudicauerit. Quod fecisse scimus Cleemporum: cum & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chirocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorũ studiosissimus quanto portentosiora tradit? Aglaopotin hærbam quæ admiratione hominũ propter eximium colorem acceperit nomen: in marmoribus arabiæ nascentem persico latere. Qua de causa & marmaritidẽ uocari. Magos utiq̃ ea uti: cum uelit deos euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens ĩ tardastilis indiæ. Cuius radix in pastillos digesta in dieq̃ pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hippophoruadem appellat: quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion. xx. schœnis a Choaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio. Hanc autem a regibus persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incõmoda: stabilitatemq̃ mentis & iusticiæ uocari. Eandem deniq̃ semnoina potentiæ maiestate appellari. Aliam deinde abamantidem armeniæ cappadociæq̃ alumnam. Ac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse q̃ cõteri nequeat. Arianidẽ ĩ arianis gigni igneã colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu perũcta oleo ligna accendi. Theriocarna in cappadocia & miscia nascẽte. omnes feras torpescere: nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari. Ethiopida in meroe nasci. Ob id & meroidem appellari: folio lactucæ hydropicis utilissima e mulso potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: difficilemq̃ aspectu: qua pota terrorem minasq̃ serpentium obseruari: ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalassegle indum amnẽ inueniri: quæ ob id nomine alio potamãtis appellatur. Hac pota lymphari homines obseruantibus miraculis. Theangelida in libano syrie dicteo cretæ montibus & babylone & fusis persidis nasci: qua pota magi diuinent. Gelotophillida in bactris & circa borystenem. Hæc si bibatur cum mirrha & uino: uarias obseruari species: ridendiq̃ finem non fieri in potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Syssitieterida a conuictu in perside nominari: quoniam hilarentur illa eadem protomedia: qua primatũ apud reges obtineant. Casignetem: quoniam secum ipsa nascatur nec cum ullis aliis herbis. Eandem Dionysio nymphadem: quoniam uino mire conueniat. Heliathen uocant in themisyriaca regione & ciliciæ montibus maritinis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos & persarum reges: ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermesias ab eodem uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq̃. Non herba: sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrhe croco uino palmeo: postea admixto theombrotio & lacte bibere generatur os iubet: & a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellẽtes animo & forma. atq̃ bonos. Harum omnium magica quoq̃ uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus assectator

eius herbam eschynomenem:quoniam apropiquante manu folia contraheret. Aliam cro-
cidem:cuius tactu phalangia morerentur. Crateias oenotheridem:cuius aspersu e uino fe-
ritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem celeber arte grãmatica paulo an-
te cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio deposita. Et abunde sit hactenus at-
tingisse ĩsignia magorum ĩ his herbis:alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia & lanaria & stracioti medicinæ. Ca. XVIII.

Riphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet sursum deorsũq; decu-
rentem cum sono hedi:unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius eẽ
tradunt:Hærba lanaria ouibus ieiuniis dacta:lactis abundantiam facit. Eq; nota la-
ctoris uulgo est plena lacti:quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui es-
se dicunt:& alii similem illi:quam militarem uocant:quoniam uulnus ferro factum nullũ
non intra dies quiq; sanat ex oleo imposita. Celebratur autẽ & a græcis straciotes. Est & ea
in ægypto tantum:& inundatione nili nascitur aizon similis:ni maiora haberet folia. Refri-
gerat mire:& uulnera sanat ex aceto illita:item ignes sacros ac suppurationes. Sanguinem
quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice sistit.

De hærba q̃ nascit̃ in capite statuæ:& de hærba de fluminibus:& hærba lingua & cri-
bro & fimetis:& rhodora:& impia:& ueneris pectine:& nodia:& philanthropo & ca-
naria lappa:& tordyle.& de grãine:& dactylo & fæno græco mediciæ. Ca. XIX.

Erba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno:& alligata in lino ruf-
h fo capitis dolorem confestim sedare traditur. Hærba quecũq; e riuis aut flumini-
bus ante solis ortum collecta:ut nemo colligentem uideat:contra tertianas adalli-
gata leuo brachio.ita ut æger quid sit illud ignoret:tertianas arcere traditur. Lingua hær-
ba narscitur circa fontes. Radix eius combusta & trita cum adipe suis:adiiciunt ut nigra sit
& sterilis:alopetias emendat unguentũ in sole. Cribro in limite abiecto:herbæ ĩtus extãtes
decerptæ:adalligatæq; grauidis:ptus accelerant. Hærba quæ gignitur supra fimeta ruris:
contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quã canes urinam fundunt
euulsa ne ferro attingatur:luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem de monstra-
uimus inter arbusta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba:quam galli rhodoram uocãt:
caulem habet uirge ficulneæ modo geniculatũ folia urtice ĩ medio exalbida:eadem proce-
dente tempore tota rubentia:florem argẽteum:præcipua cõtra tumores feruoresq; & col-
lectiones. Cum axungia uero ueteri tusa:ita ut ferro non attingatur:qui punctus est:si de-
spuat ad suam dexteram ter:efficacius remediũ esse aiunt si tres quoq; trium nationũ ho-
mines perungant dextorsus. Herba impida uocatur in cana.toris maris aspectu thyrsi mo-
do uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua cappitella gerentes:ob id impiã ap-
pellauere.quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatã:qd nullũ aĩal
eã attigat:existimauere. Hæc ĩter duos lapides tria feruet:p̃cipuo aduersus anginas succo
lacte & uĩo admixto:mirũq; tradit̃:nunq̃ ab eo morbo tẽtari q gustauerit. Itaq; & suib⁹ da-
ri:quæq; medicamẽtũ id nouerit haurire:eo modo interire. Sũt qui & ĩ auiũ nidis ĩseri ali-
quid ex ea putẽt:atq; ita nõ strãgulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinẽ appellãt
a similitudine pectinũ. Cuius radix cũ malua tusa oĩa corpori ĩfixa extrahit. Veternosa cu-
rat:quæ exedũ uocat̃. Nodia herba coriariorũ officinis ẽt illaris ẽ:aliis ue. Nomas curat. Ef-
ficacissimãq; aduersus scorpiones eẽ potã ĩ uino aut posca repio. Philantropõ hærbã græci
appellant nasutẽ:quoniã uestibus adherescat. Ex hac corona ĩposita capitis dolores sedant̃
Nã quæ canaria appellat̃ lappa cũ plãtagĩe & millefolio trita ex uino carcinomata sanat:ter-
nis diebus soluta. Medet̃ & suis hæc effossa sine ferro:& addita in colluuiẽ poturis uel ex
lacte & uino. Quidã adiiciunt & fodiẽtẽ dicere opertere:hæc ẽ hærba argemõ:quã Miner-
ua repit suibus is remedium:quod illa gustauerint. Tordylen alii mẽsilis esse dixerũt. Alii
hærbam per se quam & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio quã in mõ-
tib⁹ nasci. Cõbustãt potu ciere mẽses:& pectoris excreatiões. Efficatior ẽ ẽt nũc radice. Suc-
co eius ternis obolis hausto renes sanari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramẽ ipsũ
est inter hærbas uulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis:crebroq; ab iis & ex cacumi-
ne nouas radices spargit:Folia eius ĩ reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In pernaso tã-
tum hederacea specie densius q̃ usq̃ fruticante:flore odorato candidoq;. Iumẽtis hærba nõ
alia gratior siue uiridis siue ĩ feno siccata. Tũdit̃ aspsa aqua. Succũ quoq; eius ĩ pnaso exci-

so excipi tradũt ꝑpter ubertatẽ. Dulcis enĩ híc est. In uicẽ eius in reliqua parte terrarũ suc cedit decoctũ ad uulnera cõglutinãda: quod & ipsa hærba tusa præstat. Tuetur q & ab in flãmationibus placat. Decocto adiicit uinũ ac mel: ab aliqbus & thuris & piperis myrrhe q tertiæ portiones. Rursus q coqtur in æreo uase ad dẽtiũ dolores & epiphoras. Radix deco cta in uino torminibus medet & urinæ difficultatib⁹. Vlceribus uesicæ. Calculos frangit. Semẽ uehemẽtius urinã impellit. Aluũ uomitiõesq sistit. Priuatim aũt draconũ morsibus auxiliatur. Sũt qui genicula. xi. uel unus uel e duabus tribusue hærbis ad hunc articulorũ numerũ inuolui lana nigra succida iubeant ad remedia strumæ panorũ uel ieiuniũ debere esse qui colligat. Ita ire domũ absentis cui medeat: superuenientiq ter dicere ieiunio ieiu nium medicamentũ dare. Atq ita adalligare: triduoq id facere. Quod e graminũ genere septẽ internodia habet: efficassime capiti cõtra dolores adaligatur. Quidam ꝑpter uesicæ cruciatus decoctũ ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubent. Sũt qui & aculeatũ gra men uocãt triũ generũ cũ in cacumine aculei sint plurimum: quod illi dictylon uocãt: hos cõuolutos naribus ingeserũt: extrahũtq sanguinis ciendi gratia: Altero quod est aizoo si mile ad paronichia & pterygia unguiũ: & cũ caro unguibus excreuerit utũtur cũ axungia Ideo dactilon appellãtes quia digytis medeat. Tertiũ genus dactili sed tenuis nascit in pa rietibus aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramẽ capiti circũda tum sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos autẽ necare tradit in babylonis regione id quo iuxta uias nascit. Nec fenogræco minor auctoritas: quod telin uocãt: talii carphos. Aliqui buceras: alii egoceras: qm̃ corniculis semẽ est simile: nos siliciã: quod quõ seret suo loco diximus. Vis eius siccare: mollire: disoluere: Succus decocti fœminarũ pluribus malis subuenit: siue duritia siue tumor: siue contractio sit uuluæ: fouetur: insidũt: infusum quo q prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctũ & ĩpositũ medetur: itẽ ex aceto. Sic iocineri decoctũ. Diocles difficile pientibus semẽ eius dedit acetabuli mẽsura tritũ in nouẽ cyathis sæpæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarẽtur. Et ĩ balneo sudantibus dimidiũ ex relicto iterũ dedit: mox a balneo reliquũ pro sũmo auxilio Farinã fenogræci cũ hordeo aut lini semine decoctã aqua mulsa cõtra uuluæ cruciat⁹ subie cit. Itẽq ĩposuit imo uẽtri. Lepras lẽtigines sulphuris pari portione mixta farina curaui ni tro ante ꝑparata cute sepius die illinẽs: pũgiq præcipiẽs. Theodorus fœuogræco miscuit quartã partẽ purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci semen acceta buli dimidia mẽsura cũ sapæ & aquæ nouẽ cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec du bitatur quin decoctũ eius utilissimũ sit uuluis interaneisq exulceratis. sicuti semẽ articu lis atq ꝑcordiis. Si uero cũ malua decoquat: postea addito mulso potus ante cætera uul uis interaneisq laudatur. Quippe cũ uapore quoq decocti plurimũ prosit. Alarũq etiam grauiolẽtiã decoctũ fenogræci semẽ emẽdat. Farina prurigines capitis furfuresq cũ uino & nitro celeriter tollit. In hydromilice autẽ decocta addita axungia genitalibus medetur: itẽ pano potidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibusq recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tm̃. Carcinomata subacta ex ui uo purgat. Mox addito melle persanat. Sũmitur & sorbitio e farina ad pectus exulcerarũ longam ꝑ tussim. Diu decoquitur: donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nũc ip sa claritas hærbarum dicetur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV.

PROEMIVM.

Natura hærbarum sponte nascentium. Ca. I.

IPSA quæ nũc dicet hærbarũ claritas medicíæ tãtũ gratia gignãte eas tellure in admiratiõe cure ꝑscoꝝ diligẽtiæq animũ agit. Nihil ergo ĩtẽtatũ in exp tũq illis fuit. Nihil dei de occultatatũ qđ nõ pdesse posteris uellẽt. At nos ela borata iis absc̃odere ac suppmere cupim⁹: & fraudare uitã ẽt aliẽis bõis. ita cer te recõdũt q pauca aliqua nouere ĩ uidẽtes aliis: & neminẽ ualere in auctorita tem scientiæ est. Tantum ab excogitandis nouis ac adiuuanda uita mores absunt. Sum

mumq; opus nigeriorũ diu in hoc fuit:ut intra unũquéq; recte facta ueterum perirẽt Ad
hercule singula quosdam inuenta deoꝝ numero addidere:omniũq; uitã clariorem fecere
cognominibus herbarũ tá benigne gratiá memoria referéte. Nõ æque hæc cura eorũ mira
essent in hiis quæ satu bládiuntur:aut cibo inuitant sed culmina quoq; montiũ inuia & so
litudines abditas oĩsq; terræ fibras scrutati inuenere:quid quæq; radix polleret : ad quos
usus herbarũ folia ptineret: etiã quadrupedũ pabulo intacta ad salutis usus uetentes.

Qui latine usus hærbarũ scripserit:& qñ ad romanos noticia earũ puenerit:& qui primi
græcoꝝ de his cõposuerint:& de hærbarũ ĩuẽtione:& antiqua medicina:& quare minus ex
erceantur earũ remedia:& de cynorhodo:& de dracũculo medicinæ. Ca. II.

Inus hoc quam par erat : nostri celebrauere oĩum utilitatum & uirtutũ rapacissi-
m mi. Primusq; & diu solus idé ille. M. Cato omnium bonarũ artium magister pau-
cis dumtaxat attigit. Bonum etiam medicamina non omissa post eum unus illustrũ
tentauit. C. Valgius e ruditione spe ctatus:in perfecto uolumine ad Diuũ Augustum:in-
choata etiam præfatione religiosa:ut omnibus malis humanis illius potissimũ principis sé-
per medicetur maiestas. Ante condiderat solus apud nos:quod equidé inueni: Pompeius
Leneus Magni Pompeii libertus:quo primum tempore hanc scientiam ad nostros perue-
nisse animaduerto. Namq; Mithridates maximus sua ætate regum:quem debellauit Põ-
peius omniũ ante se genitorũ diligentissimis uite fuisse argumẽtis præterq̃ fama intelligi-
tur. Vni ei excogitatũ quottidie uenenũ bibere præsumptis remediis:ut consuetudine ip
sa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius re
tinet. Illius inuentum autumant sanguinem ponticorũ miscere antidotis: quoniam uene
no uiuerent. Ad illũ Asclepiadis medendi arte dari:uolumina cõposita extant:cum sollici
tatus ex urbe roma præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium Mithridatem. xxii.
linguis locutum tertum est. Nec de subiectis gentibus ullũ hominé per interpræsem ap-
pellatum ab eo annis. lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenii maguitudine medici-
næ peculiariter curiosus ab hominibus subiectis:qui fuere pars magna terrarũ:singula ex
quirens. scrinium cõmentationum harũ & exemplaria effectusq; in archanis suis reliquit.
Pompeius auté omni regia præda potitus:transferre ea sermone nostro libertum suũ Le-
neum grámaticæ artis doctissimum iussit. Vireq; ita profuit nõ minus qua reipu. uictoria il
la. Præter hos græci auctores medicine prodidere quos suis locis diximus. Ex iis crateias.
Dionysius. Metrodorus ratione blandissima:sed qua nihil pene aliud quã rei difficultas ĩ
telligatur. Pinxere nãq; effigies herbarum:atq; subscripsere effectus. Verũ & pictura falax
est ex coloribus tam numerosis præsertim in emulatione naturæ multũq; degenerat tran
scribentium sors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi:cum quadriparti
tis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie q
dem indicata & nudis quidem plerũq; nomiuibus defuncti:quoniam satis uidebatur po-
testates uimq; demõstrare querere uolétibua. Nec est difficile cognitu. Nobis certe exce-
ptis admodum paucis cõtigit reliquas cõtemplari scientia Antonii Castoris:cui sũma au-
ctoritas erat in ea arte nostro æuo:uisendo hortulo eius:in quo plurimas alebat:centesimũ
ætatis annum excedens nullum corporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria
aut uigore cõcussis. Nec aliud m rata magis antiquitas reperiretur ĩuét. alampridem ratio
est prænuntiás horas nõ modo dies ac noctes solis luneq; defectum. Durat tamen tradita
persuasio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nãq; sciétia feminarũ p̃-
ualere. Certe qd nõ repleuere fabulis colchis Medea:alieq;. In primisq; italica circe diis ẽe
ad scripta? unde arbitror natũ ut Aescylus e uetustissimis in poetica re refertã italiã hærba
rum potẽtia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa in magno argumento etiã
num durante in marsis a filio eius ora gente:quos esse domitores serpentium constat. Ho
merus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parés multus alias in admirarione Cir
ces gloriam hærbarum ægypto tribuit:tum etiam cum rigaretur ægyptus illa nõ aũt esset
postea fluminis limo inuecta. Hærbas certe ægyptias ab regis uxore traditas suæ. Helenæ
plurimas narrat:ac nobile illud Nepentes obliuionem tristitiæ ueniamq; afferens:& ab he
lena utiq; omnibus mortalibus propinandum. Primus auté omniũ:quos memoria nouit.
Orpheus de iis hærbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Museus & Hesiodus prolion
hærbam in quantum mirati sunt:diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones conmen-

dauere.Homerus & alias nominatim herbas celebrat:quas suis locis dicemus. Ab eo Py
thagoras clarus sapientia primus uolumen de earũ effectu composuit:Apollini:Aescula
pioq;:& in totum diis imortalibus inuentione & origine assignata.Composuit & Demo
critus:ambo pagratis persidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq; magis. Adeoq; adhec attonita an
tiquitas fuit:ut affirmaret etiam incredibilia dictu Xanthus hystoriarum auctor in prima
earum tradidit occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parente herba:quam ba
lin nominant.Eademq; tillonem quẽ draco occiderat:restitutũ saluti.Et Iuba in arabia her
ba reuocatũ ad uitam hominẽ tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus esse hær
bam:cuius contactu illatæ ab alite:quâ rettulimus:exiliret cuneus a pastoribus arbori ada
ctus.Quæ etiam si fide carent:admirationẽ tamẽ implẽt : coguntq; confiteri multum esse
quod uero supsit.Inde & plerosq; uideo existimare : nihil non hærbarũ ui effici posse.sed
plurimarũ uires esse incognitas.Quorũ numero fuit herophilus clarus in medicina:a quo
ferunt dictũ quasdam etiã fortassis cacitas prodesse.Obseruatũ certe est inflamari uulnera
ac morbos superuẽtu eorum qui pedibus iter cõfecerint.Hæc erat antiqua medicina: que
tota migrabat in gratiæ linguas.Sed quare nũc nõ plures noscuutur causæ? nisi quod eas
agrestes litterarũ ignari experiuntur:ut pote qui soli inter illas uiuant.Præterea securitas
quærendi obuia medicorũ turba.Multis etiam inuẽtis nomina desunt sicut illi quâ rettu
limus in frugũ cura:scimusq; defossam in angulis segetis præstare ne quauis intret.Tur
pissima causa raritatis:quod etiâ qui sciunt:demõstrare nolũt:tanq̃ ipsis periturũ sit quod
tradiderint aliis.Accedit ratio inuẽtionis anceps.Quippe etiã in repertis : alias inuenit ca
sus:alias(ut uere dixerim)deus.Insanabilis ad hosce annos fuir rabidi canis morsus: pauo
rem aquæ:potusq; omnis afferens odium.Nuper cuiusdam militantis in prætorio mater
nidit in quiete radicẽ siluestris rosæ quâ cynorchodon uocant:quâq; blanditá sibi aspectu
pridie in fruteto mitteret folio bibendâ in lacte.In lusitania rex gerebatur hispaniæ proxi
ma parte.Casuq; accidit:ut milite a morsu canis incipiente aquas expauescere superueni
ret epistola orantis:ut pareret religioni.Seruatus quæ est insperato.Et postea quisquis au
xiliũ simile tentauit.Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat spongiolæ quæ in
mediis spinis eius nascitur cinere cũmelle alopetias capitis expleri.In eadem prouincia co
gnoui in agro hospitis nuper ibi repertũ dracunculũ appellatũ caulẽ pollicali crassitudine
uersicoloribus uiperarũ maculis:quâ ferebant cõtra oĩum morsus esse remediũ. Alius est
quẽ nos in priori uolumine eiusdẽ noĩs diximus:sed huic alia figura. Aliudq; miraculum
exeuntis e terra ad primas serpentiũ uernationes bipedali fere altitudine rursusq; cũ iisdẽ
in terram se condentis:nec oĩno occultata eo apparet serpens:uel hoc per se satis officio
lo naturæ munere:si tantum præmoneret:tempusq; formidinis demonstraret.

De quodâ pestifero fõte germaniæ:& de britânia:& maximis morboꝝ dolorib⁹. Ca. III.

Ec bestiarũ solũ ad noccẽdũ scelera sunt:sed interim aquarũ quoq; ac locorum.In
germania trans rhenũ castris a Germanico Cæsare promotis maritimo tractu fõs
erat aquæ dulcis solus qua pota intra biẽniũ dentes deciderent.Compagesq; in ge
nibus soluerentur.Stomachacẽ medici uocabât & sceletorben.Ei malo reperta auxilio est
hærba quæ uocatur britannica nõ neruis modo & oris malis salutaris:sed contra anginas
quoq; & cõtra serpẽtes.Folia habet oblonga nigra:iracondẽ nigrâ.Succus eius exprimit &
ex radice:Florẽ uibões uocât.qui collectus priusq̃ tonitrua audiantur:& deuoratus secu
ros in totũ reddit.Fida in qua castra erant nostris mõstrauere illam.Miror quidẽ quæ no
minis esset causa:nisi forte cõfini oceano britâniæ ueluti ꝓpinquæ dicauere.Nõ enim inde
appellatâ eâ qm̃ ibi plurima nasceretur certũ est.Etiâ tũ britãnia libera fuit quidẽ. Nec hic
quõdam ambitus noĩbus suis eas adoptandi:ut docebimus fecisse reges : ut res tanta de
beatur:hærbâ inuenire:uitâ iuuare non fortassis credet aliquis:cũ hæc nostra friuola quo
q; exstimẽtur:adeo deliciis sordent etiâ quæ ad solutem pertinenr. Auctores tamẽ quarũ
inueniũtur in primis celebrare par est:effectu earũ digesto in genera morboꝝ. Qua quidẽ
in reputatione misereri sortis humanæ subit:& p̃ter fortuita casusq; & noĩa quæ hoĩs ho
ra excogitat ad milia morborũ singulis mortalibus timenda.Qui grauissimi ex iis sint di
scernere stultitia prope uideri potest.cũ suus cuiq; ad præsens quisq; atrocissimus uideat.
Et de hoc tamẽ iudicauere aui expimẽto asperrimos cruciatus esse calculorũ a stilcidio ue
sicæ.Proximũ stomachi tertiũ eorũ qui in capite doleant.Nõ ob aliud fere morte concita

græcis:& noxias hærbas demõstratas miror equidem. Nec uenenorũ tantũ: quoniã ea con
ditio uitæ est: ut mori plerũq; etiam optimi portus sit: tradatq; Varro Seruium Clodium
equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxisse:
& postea caruisse sensu omni æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia mon
strandi qua mentes soluerentur? Partus eliderentur: multaq; similia. Ergo nec abortiua di
co. Ac ne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clarissimũ amatorio periisse
Nec alia magica portenta: nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda in primis fide eorũ dam
nata. Satis opera fuit abundeq; per præstitum uite salutares dixisse ac postea inuenta.

De moly & dodecatheo: & pæonia uel pentorobo uel glycisíde: & panaca uel asclepio:
& heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo: syderio: & hy
osciamo: uel appolinari siue altercangeno. Ca. IIII.

I Audatissima hærbarum est Homero teste quam uocari ab diis putant moly. Ast in
uentionem eius Mercurio assignat. Contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci
eam hodie circa pheneum & in cyllene archadiæ tradunt. Specie illa Homerica ra-
dice rotunda: nigraq; magnitudine cepæ folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci au-
ctores florem eius. luteũ pinxere: cum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis hær
barum medicis qui & in italia nasci eam diceret: afferriq; campania nihil aliquot diebus ef
fosam iter difficultates saxeas radicis triginta pedes longæ. Ac ne sit quidẽ solide sed ab
rutæ. Ab ea maxima auctoritas hærbæ est: quam dodecatheon uocant: omnium deorũ ma
iestatem cõmendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem
lactucis similima exeũt lutea radice. Vetustissima inuentu peonia est. Nomenq; auctoris
retinet. Quam quidam pentorobon appellant. alii glycysidem. Hæc quoq; difficultas est:
quod eadem: aliter alibi nuncupatur. Nascitur opacis montibus caule inter folia digyto-
rum quattuor ferente in cacumine ueluti græcas nuces quattuor aut quinq;. Inest iis se-
men copiosum rubrum: nigrumq;. Hæc medetur & faunorum in quiete ludibris. Præcipi
unt eruere noctu: quouiam si picus martius uideat: tuendo in oculos impetum faciat. Pa-
naces ipso nomine omnium morborum remedia promittit: numerosum & diis inuentori-
bus adscriptum. Vnum quippe asclepion cognominantur: quoniam is filiam panaciam ap
pellauit. Succus eius est coctus ferulæ: qualẽ diximus. Radix est multi corticis & salsi. hac
euulsa scrobrẽ repleri uario genere frugum religio est: ac terræ piamẽtum. Vbi & quo fie
ret modo: & quale maxime probaretur inter peregrina docuimus. Id quod e macedonia
affertur bucolicon uocant armentariis sponte erumpente succum excipientibus: hoc cele-
rime euanescit. Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrnm ac molle. Id enim
argumentum est cæra adulterari. Alterum genus hæracleon uocant: & ab Hercule inuen-
tum tradunr. Alii origanum hæracleoticum siluestre: quoniam est origano simile: radice
inutili. De origano diximus. Tertium penaces chironeon cognominãtur ab inuentore: fo
lium eius lapato simile maius tamen & hirsutius. Flos aureus: radix parua. Nascitur pingui
bus locis. Huius flos efficacissimus coq; amplius q̃ supradicta prodest. Quartum genus
panaces ab eodem Chirone repertum centauriũ cognominatur. Sed & pharmaceon in cõ-
trouersia inuentionis a Phatmace rege deductum. Seritur hoc longioribus quam cætera
foliis & serratis. Radix odorata in umbra siccatur: uinoq; gratiã adiicit. Huius genera duo
fecere alterũ leuioris folii: Alterũ tenuioris. Heracleon syderon & ipsum ab hærcule inuẽ
tũ est: caule tenui digytorũ quattor altitudine. Flore puniceo: foliis coriadri. Iuxta lacus
& amnes inuenitur. Omniaq; uulnera ferro illata efficacissima sanat. Et Chironis inuentũ
ampelos quæ uocatur chironia: de qua diximus inter uites. Siccuti de hærba cuius inuen-
tio assignatur. Mineruæ Herculi quoq; eam adscribunt: quæ apollinaris apud arabas al-
tercum siue altercangenum: apud græcos uero hyosciamus appellatur. Plura eius genera
Vnu n nigro fœminæ foliis pene purpureis spinosum. Talis nascitur in galacia. Vulgare
autem candidius est & fructicosius: altius papauere. Tertii semen irionis semini simile: &
omnia insaniam gignentiam: capitisq; uertigines. Quartum genus molle: lanuginosum
pinguius cæteris. Candidi seminis: in maritimis nascens: hoc recepere medici. Item ruf
fi seminis non unq̃ ante candidum ruffescit: si non ematuruit: improbaturq;. Et alio-
quin nullum nisi cum inaruerit legitur natura uini. Ideoq; mentẽ caputq; intestans. Vsus
seminis & per se & succo expræsso. Exprimitur separatim & caulibus foliisq; utuntur: &

radice temeraria in totum(ut arbitror)medicinæ.Quippe etiam foliis conſtat mẽtem cor-
rumpi:ſi plura quã quattuor bibantur.Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrabãtur
Et oleum fit ex ſemine ut diximus:quod ipſum auribus infuſum tentat mentem : mireq;
contra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibiſſent:& ipſum pro remediis.adeo nullo
omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodeſſe.

De linozoſte parthenio hermipora ſiue potius mercuriali:& achillea:& panace heraclea
ſideriti:millefolio:& de ſcopa regia:& hermineo teucrio ſplenio:& de melãpodio ſiue hel
leboro:quod ue eorum genera:& de nigro helleboro & albo medicine:& quando detur:&
quoniam ſumendum:& quidus non dandum:& quod mures necat. Ca. V.

I Inozoſtis ſiue parthenion a mercurio inuetus eſt:iõ apud græcos hermupoan mul
ti uocant.Eam apud nos omnes mercurialem.Duo eius genera:maſculus & fœmi-
na quæ efficacior:caule cubitali interdum ramoſo in cacumine:ocimo anguſtiori-
bus foliis geniculis denſis:alarum cauis multis:ſemine in geniculis dependente: fœmine
copioſo:mari iuxta genicula ſtatim rariore ac breui:contortoq;.Fœminæ ſoluto & cãdido
Folia maribus nigriora:fœminis candidiora:radix ſuperuacua:prætenuis.Naſcuntur in cã
peſtribus cultis.Mirum eſt quod de utroq; eorum genere proditur. Vt mares gignantur
hunc facere:ut fœmioæ illam.Hoc contingere ſi a conceptu ſuccus protinus bibat in paſ-
ſo:edanturue folia decocta ex oleo & ſale:uel cruda ex aceto.Quidam decoquunt eam in
nouo fictili cũ heliotropio : & duabus aut tribus ſpicis donec decoquatur.Decoctum da-
ri iubent:& hærbam ipſam in cibo altero die purgationi: mulieribus per triduum quarto
die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu p̃dicauit illas. Eaſq;
ad hunc modũ adhuc medicorum nemo nouit.Ille eas uuluæ cũ melle uel roſaceo uel li-
lino uel irino admouit:item ad ciendos menſes ſecundaſq;.Hoc idẽ præſtare potu fotuq;
dixit.Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit:
epiphoris:ſtranguriæ & ueſicæ.Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem
ſoluendæ:uel in febri decoquitur quãtum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimi
dias:bibitur ſale & melle admixto:necnon cũ ungula ſuis aut gallinaceo decoctũ ſalubri-
us.Purgationis cauſa putauere aliqui utranq; dandã:ſiue cũ malua decoctũ. Thoracẽ pur
gant. Bilem detrahunt:ſed ſtomachũ ledunt.Reliquos uſus dicemus ſuis locis.Inuenit &
achilleon.Achilles diſcipulus Chironis:qua uulneribus mederet:quæ ob id achilleos uo-
catur.Hac ſanaſſe Thelephum dicitur.Alii primum eruginem inueniſſe utiliſſimã empla
ſtris:ideoq; depingitur ex cuſpide decutiẽs eã gladio in uulnus Telephi. Alii utroq; uſũ
medicamẽto uolunt.Aliqui & hanc panacẽ heracleon:alii ſideriten. Hanc apud nos mille
folium uocant cubitali ſcapo ramoſam:minutioribus q̃ fœniculi foliis ueſtitã ab imo.Alii
fatentur quidem illã uulneribus utilem:ſed ueram achileon eſſe ſcapo cæruleo pedali:ſine
ramis ex omni parte ſingulis foliis rotundis eleganter ueſtitam.Alii quadratũ caule:capi-
tibus marebii folio quercus.Hac etiam præciſos neruos glutinare faciunt. Alii ſyderitem
in maceriis naſcentem cum teritur fœdi odoris.Etiãnum aliam ſimilem huic:ſed candidio-
ribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis naſcentem. Aliam uero qui-
num cubitorum ramulis exilibus triangulis:folio felicis:pediculo longo:bete ſemine: oẽs
uulneribus præcipuas.Noſtri eam quæ eſt latiſſimo folio ſcopam ragiã uocant. Medetur
anginis ſuũ:inuenit & teucer eadem etate teucrion quã quidam hermoneon uocãt ſpargẽ
tem iuncos tenues:folia parua aſperis locis naſcentẽ: auſtero ſapore : nunq̃ florentẽ. Neq;
ſemẽ gignit.Medet̃ lyenibus.Cõſtatq; ſic inuẽtã:cũ exta ſup eã proiecta eſſent: fert̃ adhæ
ſiſſe lyeni:eũq; ĩaniſſe. Ob id a q̃buſdã ſplenion uocat̃.Narrãt ſues qui radicẽ eius edũt ſi-
ne ſplene inueniri.Ramis hyſopi ſurculoſam:folio fabæ.Eodem nomine appellant:& coli-
gi florentem adhuc iubent adeo florere non dubitant:maximeq; ex ciliciis & pyſidiæ mõ
tibus laudant. Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur unũ
hellebori genus melampodion.Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt. capras
purgari paſtore illo animaduertente datoq; lacte earum ſanaſſe porotidas furentes.Quã-
obrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit. Prima duo ſunt candidum ac ni-
grum.Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;.Alii folia nigri platani ſimilia & mi
nora nigrioraq;:& pluribus diuiſurus ſciſſa. Alii betæ incipientis. Hæc quoq; nigriora &
canaliũ dorſo rubeſcẽtia.Vtraq; caule palmi ferulaceo bulbo & tunicis cõuoluto radice fi

brata cæparum modo. Nigro equi boues sues necantur. Itaq; cauent id cum candido ue/
scantur. Tempestiuum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in oeta mõte. Et
optimum uno eius loco circa epirum. Nigrum ubiq; prouenit: sed melius in helicone: qui
mons & aliis laudatur hærbis. Candidum probatur oeteũ. Secnndũ ponticum. Tertio lo/
co heleaticum: quod in uiribus nasci ferunt. Quarto pernasium: quod adulteratur hætoli
co ex uicino. Nigrum ex iis melampodion uocant: quo & domos suffiunt purgantq; asper
gentes se & pecora. Cum præcatione solẽni hoc & religiosius colligitur. Plurimũ enĩ gla/
dio circunscribitur. Deinde qui succissurus est ortum spectat. Et præcatur ut id liceat sibi
concedentibus diis facere. Obseruatq; aquilæ uolatus: fere enim seccantibus iter est. Et si
prope aduolauerit: moriturum illo anno qui succidit auguriũ est. Nec album facile colli-
gitur: caput aggrauans maxime nisi præsũmatur alium & subinde uinum sorbeatur: celeri
terq; fodiatur. Nigrum alii euchimon uocant: alii polyrrhyson: purgat per inferna. Candi
dum autem uomitione. Causasq; morborum extrahit. Quondam terribile. Postea tam pro
miscuum ut pleriq; studiorum gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabantur: sæpius
sumptitauerint. Carneadem responsurum zenonis libris. Drusum quoq; apud nos tribu-
norum popularium clarissimum cui ante omnes plebs adstans plausit: optimates uero bel
lum marsieum imputauere: constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in anti-
cyra insula. Ibi enim tutissime summitur: quoniã (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia
ueratrum uocat. Farina eorũ per se & mixta radiculæ qua lana diximus lauari sternutamẽ
tum facit. Amboq; somnũ. Leguntur autem tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurta
tæ etiam hæ. Nam summa quæ est crassissima cepis similis canibus tantũ datur purgatiõis
causa. Antiqui radicem corticemq; carnosissimum eligebant: quo tenuior eximeretur me
dulla. Hanc humidis spongiis opertã turgescentemq; in longitudinem findebant. Deinde
fila inumbra siccabant iis utentes. Nunc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis Ira
dantes. Optimum quod acre gustu: feruensq; in frangẽdo puluerem emittit. Durare uim
eius. xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paraliticis insanientibus hydropicis dũmodo ci-
tra fibrim podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluum & bilẽ pituitasq;. Ex aqua
datur ad leniter molliendã aluũ plurimũ drachma modice quattuor obolis. Miscuere ali-
qui & scamoneam: sed tutius salẽ. In dulcibus datum copiosius periculum infert. Oculorũ
caliginem fotu discutit. Ob id quidam & innnxere. Tritũ spumas suppurata duritias con
coquit & purgat. Item fistulas tertio die exemptum. Verucas tollit cum squamis æris & sã
daraca. Hydropicorum uentri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumẽ
torum pituitas sanat surculo per aurem traiacto. & postero die eadem hora exẽpto. Scabi
em quadrupedum cũ thure & cæra aropice uel cum piseleo. Album optimũ: quod celerri
me mouet sternutamenta: sed multum terribilius nigro præcipue si quis apparatum po-
turorum apud antiquos legat: contra horrores strangulatus in tẽpestiuas somni uires sin
gultus infinitos aut sternutamenta stomachi dissolutiones tardiores uomitus aut lõgin-
quiores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti quæ concitarent uomitiones ipsumq;
eleborum extraherent medicamentis: aut clysteribus: sæpe etiam sanguine uenis emisso.
Iam uero & cum prospere cedat terribilius uisu in uariis coloribus uomitionum: & post
uomitiones obseruatione alui: balnearum dispensatione: totius corporis cura anteceden
te: omĩa hæc magno terrore & fama. Nãq; tradũt absumi carnem si coquatur una: sed anti
quorum uitium erat: ꝙ propter hos metus partius dabãt cum celerius erumpat: quo largi
us sumitur. Thẽison binas nõ amplius drachmes donauit sequentes & quaternas dedere.
Claro Herophili præconio qui elleborũ fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis
enim intus omnibus ipsum in primis exire. Præterea mirũ inuentũ est ꝙ incisum forficu/
lis ut diximus: scribant cortex remanet. Hoc inanito medulla cadit. Hæc in nimia purgati
one data: uomitiones sistit. Cauendum est fœlici quoq; cura: ne nubilo detur die: quippe
impatibiles cruciatus existunt. Nã æstate potius q̃ hyeme dandũ non est in dubio. Corpus
septẽ diebus præparandũ cibi acribus: abstinẽtia uini: quarto & tertio deuomitionibus: pri
die cœne abstinentia. Albũ e dulci dat̃: aptissime uero in lacte aut pulte. Nuꝑ inuenere dis
septis raphanis inserere helleborũ: rursusq; cõprimere raphanos: ut transeat ius: atq; eo le
nimẽto dare. Reddi post quattuor fere horas incipit. Totũ opus septenis pagit̃ horis. Me
det̃ ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini melãconicis: insanientibus: lymphaticis:

elephantiæ albæ:lepris: tetano: tremulis : podagricis: hydropicis:incipientibuſqꝫ :tympa/
nicis ſtomachicis: ſpaſticis:clinicis:iſchiadicis:quartanis quæ aliter nõ deſinat: tuſſim uete
ri inflãmationibus:torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus & pueris. Item mollibus
ac feminei corporis:anime ue exilibus aut teneris:& fœminis minus q̃ uiris. Item timidis:
aut ſi exulcerata ſint peæcordia:uel timeant:minime ue ſanguinẽ excreãtibus cauſatis uel
latere:uel faucibus.Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia ſalſa illi=
tum:item ſuppurationi uereri.Mures polenta admixtum necat. Galli ſagittas in uenatu
helleboro tinhunt:circũciſoqꝫ uulnere teneriorem ſentiri carnem affirmat.Muſcæ quoqꝫ
necantur albo tritto & cum lacte ſparſo.Eodem & phthiriaſi emendatur.

De mithridati & ſcordoti ſiue ſcordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dynama:
& eupatoria & centaurea ſiue chironia:& de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche
medicine. Ca. VI.

Pſi Mithridati Crateias adſcripſit unam mithridatiam uocatã:Hinc folia duo a ra
dice achanto ſimilia.Caulis inter utraqꝫ ſuſtinens roſeum florẽ. Alterã lenem ſcor
dotim ſiue ſcordion ipſius manus adſcriptam:magnitudine cubitali:quadrangulo
caule ramoſam quernæ ſimilitudine foliis lanogninoſis.Reperitur in ponto cãpis pingui=
bus humidiſqꝫ guſtus amari.Eſt & alterius generis:latioribus foliis:mentaſtro ſimilis:plu
rimoſqꝫ utraqꝫ ad uſus per ſe & inter alia in antidotis.Polemoniã alii philæteriã a certami=
ne regum inuẽtionis appellant.Capadoces autẽ chiliodynamam radice craſſa:exilibus ra/
mis quibus in ſũmis corymbi dependent nigro ſemine cætero rutæ ſimilis.Naſcitur in mõ
toſis.Eupatoria quoqꝫ regiã auctoritatẽ habet.Caulis lignoſi nigricantis hirſuti:cubitalis
aliquãdo & ampiioribus foliis per interualla.v.folia ut cannabis per ambitũ inciſis quinqꝫ
partito:nigris & ipſis pulmoſiſqꝫ radice ſuperuacua.Semẽ dyſentericis in uino potũ auxi=
liatur unice.Centauria curatus dicitur.Chiron cũ Herculis exceptus hoſpitio pertractan
ti arma ſagitta excidiſſet in pedũ:quare aliq chironiũ uocãt. Folia ſunt lata & oblõga : ſer
rata ambitu denſa ab radice:caules ternum cubitorum geniculati.In iis capita ceu papaue
rum.Radix uaſta rubeſcens:tenera fragiliſqꝫ ad bina cubita madida.Succo amara cũ qua/
dã dulcedine.Naſcit̃ in collib⁹ pingui ſolo.Laudatiſſima archadia:elide meſſenia:phoruo
& lyceo atqꝫ in alpibus.pluribuſqꝫ locis iu lycia.Quidam & ex ea lyciũ faciunt. Vis in uul/
neribus tanta ut cohereſcere etiã carnes tradant:ſi coquantur ſimul. In uſu radix tantum
duabus drachmis bibenda quibus dicetur:ſi febris ſit:in aqua trita:cæteris in uino. Mede
tur & ouium morbis decocte ſuccus.Eſt alterũ centaurion cognomine lecton:min utis fo
liis:quod aliqui libadion uocant:quoniã ſecũdum fontes naſcitur:origani ſimile:anguſtio
ribus & longiorib⁹ foliis angulosa caule paululũ alto fruticãti flore lichenidis:radix tenui
& ſuperuacua ſucco efficax.Ipſa hærba autũno legitur ſuccus e fronde.Quidam caules cõ
ciſos madefaciunt diebus.xviii.atqꝫ ita exprimunt.Hoc centaurion noſtri fel terre uocãt:
propter amaritudinẽ ſũmam.Galli exacum.quoniã omnia mala medicamẽta potũ e corpo
re exſicatur per aluum.Tertia eſt cẽtauris cognomine triorches. Qui eã ſeccat rarũ eſt ut
non uulneret ſeſe.Hæc ſuccum ſanguinem mittir.Theophraſtus defendi eam:impugna=
riqꝫ colligẽtes tradit a triorche accipitrum genera:a quo & nomen accepit.Imperiti cõfun
dunt hæc omnia:& uim generi aſſignant.

De climeno & genciana & lyſimachia & pathenide & arthẽiſia:& ambroſia:& nymphea
hæracleo ſiue rhopalo & euphorbia medicinæ. Ca. VII.

Linmenos a rege hærba appellata eſt hederæ foliis ramoſa caule inani articulis præ
cincta:odore graui & ſemine lederæ:ſiluestribus & montoſis naſcens.Quibus mor
bis pota inundeatur:dicens:Sed hic iudicandum eſt dum medeatur ſterilitatẽ po/
ta etiã in uiris fieri.Geæci plantagini ſimilẽ eſſe dixerũt:caule quadrato:folliculis cũ ſemi
ne inter ſe implexis:uelut in polipoꝝ cirris.Et ſuccus autem in uſu.Vis eius ſũma in refri
gerẽdo Gẽtianã inuenit Gentianus rex illyrioꝝ ubiqꝫ naſcentẽ:in illyrico tamen præſtan=
tiſſimam folio fraxini:ſed magnitudine lactucæ:caule tenero pollicis craſſitudine:cauo &
inani:& interuallis ſoliato:trium aliquãdo cubitorum : radice lenta ſub nigra ſine odore
aquoſa montibus ſubalpinis plurima. Vſus in radice & ſucco. Radici natura eſt excal/
factoria : ſed prægnantibus non bibenda. Inuenit & Lyſimachus hærbam lyſimachiamqꝫ
ab eo nomen retinet:celebrata Eraſiſtrato.Folia habet ſalicis uirida : florem purpureum:

fruticosum: ramulis erectis graui gignitur in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumētis discordantibus iugo imposita asperitatē cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriā affectauere. In quibus Artēisia uxor mansoli adoptata hærba quæ ante pthenis uocabatur. Snnt qui ab artēide Artēisia cognominatam putent: quoniam priuatim medicatur fœminarū malis. Absinthii autem modo fruticosa maioribus foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis altera tenera tenuioribus: & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpētes cū una maturescit odore nō in iucūdo: quā quidā botrynalii ambrosiam uocant. Talis in capadocia nascitur. Nimphea nata traditur a nimpha Zelotypia erga herculē rhopalo mortua. Quare heracleon uocāt aliqui: alii rhopalon a radice claue simili. Ideoq; eos qui bibāt eam. xii. diebus coitu geniturāq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone boetiæ. Timalou uocantq; semen edunt. Nascitur in aquosis foliis magnis & aliis ex radice ꝓdeuntibus flore lilio simili: & cū defluruerit capiti papaueris. In caule seccatur autūno. Radix nigra in sole siccatur. Aduersaturq; ad aliū. Est alia nimphea in thessalia amne pæonio: radice alba: capite: luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrū nostrorū ætate rex Iuba quā appellauit euphorbiam medici sui fratris nomine & musæ: a quo. D. Au. conseruatū indicauimus. Iidem fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Autea non erat mos nisi calida tantū lauari sicut apud Homerū etiam inuenimus. Sed Iubæ uolumē quoq; extat de ea hærbarum clarum preconū. Inuenit eam in monte atlante: aspectaq; foliis achātinis. Vis tanta est ut uel elonginquo succus excipiatur incisæ cōto. Suscipitur ex cipulis uentriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiē habet Qui colligunt clarius uident. Cōtra serpentes medetur. Quacunq; parte percussa uertice inciso & medicamēto addito. Ibi geruli qui legūt: hedino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim ꝙ sincerū nō est: fastidiendum odorem habet. Multū infra hunc succū est qui in gallia fit ex hærba chamelca granū cocci ferente. Frastus amoniaco similis est: etiā leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet.

De plantagine & buglosso: & cioglosso: & bupthalmo: & scytica: & de spartonia: & hippice: & ischaæmone: & betonica: & cantabiaca: & consiligine: & hyberida: & chelidonia: & canaria: & elaphobosco: & dictāno: & aristolochia: & quod eius delectatione inuoluant pisces & statim capiantur & medicine contra serpentium ictus ex hærbis quas superius nominauit. Ca. VIII.

c

Elebrauit & themison medicus uulgarem hærbam plantaginē tanq̄ inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus līguæ peccorū simillimis: caule anguloso interrā inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterū modo inclusa. quæ quia septena sunt quidā eā heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est & napi similis. Nascitur in humilis multo efficatior. Vis mira in siceando densandoq; corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æquæ sistit fluctiones quas græci pteumatismos uocant. Iungitur huic buglosso boum lingue similis: cui præcipuum ꝙ in uinum diecta animi uoluptates auget & uocatur euphrasinum. Iungitur & cynoglossos caninas imitans linguas. topiariis operibus gratissima. Aiuntq; eā quæ tres thyrsos seminis emittat eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quattuor ad quartanas. Est alia similis ei & quæ ferat lappas minutas. Ei⁹ radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur. Est & buphtalmos similis boū oculis folio fœniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & mandūtur decocti. Quidā chalcian uocant. Hæc cum cæra scirromata discutit. Inuenere hærbas & uniuersæ gentes. Scythia eam primum: quæ primū quæ scythice uocatur circa boetiam nascens prædulcis. Aliā quoq; utilissimā quā spartaniam uocant. Magna & ea cōmendatio: ꝙ in ore eam habentes famen sitimq; non sentiunt Idem præstat apud eos hippice dicta: quod in equis quoq; eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus hærbis scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiq;. Ischemonem tracia inuenit: qua ferunt sanguinē sisti: non aperta modo uena: sed etiā præcisa. Serpit e terra milio similis: foliis asperis & lanuginosis: farcitur in nares. Quæ in italia nascitur & sanguinem eodem ad adligata sistit. Vetones in hispania ea quæ betonica dicitur in gallia. In italia autē serratula a græcis cestron aut psychroteron ante cūctas laudatissima. Exit anguloso caule cubitorum dū a radice spargēs folia fere lappati serrata semine purpureo.

Folia siccantur ĩ farinã plurimos ad usus.Fit uinũ ex ea & acetũ stomacho & claritati ocu
lorũ.Tantũq; gloriæ habet ut domus in aqua sata sit tuta extimet̃ a piaculis oĩbus.In ea-
dẽ hispania inuẽta est cãtabrica p Diui Augusti tẽpora a cantabris reperta.Nascitur ubiq;
caule iunceo pedali in quo sunt flosculi oblõgi uelut calathi In iis semẽ perq̃ minutũ.Nec
alias fuere hispaniæ hærbis exquirendis:ut in qbus etiamnũ hodie in numero sit lætiore cõ
uictu potionẽ egentem hærbis mulso additis credidere saluberrimã suauissimãquæ.Næc
qsquã genera earum iam nouit aut multitudinẽ.Numerus tamẽ cõstat ĩ nomine.Nostra
ætas meminit herbã ĩ marsis repertam.Nascit̃ & equiculis circũ uicũ neruisiæ:uocatur cõ
siligo.Prodest ut demonstrauimus suo loco deploratis in phthisi.Inuenit nuper & Seruili⁹
Democrates primus medentium quam appellauit hiberidant quamq̃ ficto nomine inuen-
tioni eius assignato carmine.Nascitur maxime circa uetera monumẽta parietinasq; & ocul
ta iterum.Florei semper folio nasturtii:caule cubitali:semine tamẽ paruo ut uix aspici pos
sit.Radici odor nasturtii.Vsus æstate efficatior:& recenti tantũ Tunditur difficulter.Co
xendicibus & articulis omnibus cũ asungia modica utilissima uiris plurimũ quaternis ho-
ris fœminis minus dimidio adalligata:ut dein in balneum descendatur ĩ calidam:& postea
oleo & uino corpus perungat̃:diebusq; uicinis interpositis idem fiat siqua admonitio do-
loris suspersit.Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos.Imponitur nõ ĩ ipsa ĩflama
tione:sed ĩminuta.Animalia quoq; ĩuenere herbas in primisq; chelidoniam.Hac enĩ hirũ-
dines oculis pullorum in nido restituunt uisum:ut qdam uolunt etiã eruis oculis.Genera
eius duo.Maior fruticoso caule folio pastinacæ erraticæ amplior:ipsa altitudine duũ cubi
torũ.Colos albicans.flos luteus.Minori folia hederæ rotundiora minus candida.Succus
croci mordax.Semen papaueris.Florent aduentu hirundinũ.Discessu marcescũt.Florenti
bus succus exprimitur:& in æreo uase cũ melle attico leniter cinere ferventi decoquitur:
singula remedio contra caligines oculorũ.Vtuntur & per se succo in collyriis:q̃ chelidõia
appellantur ab ea.Inuenerunt & canes canariã:qua fastidium deducunt:eamq; nostro con
spectu mandunt:sed ita ut nũq̃ intelligatur quæ sit enim depasta cernitur.Notata est aũt
animalis huius malignitas in alia herba maior.Precussus.n.a serpente:mederi quadã sibi di
citur:sed illam homine ĩspectante nõ decerpit.Simplicius ceruæ mõstrauere elaphoboscõ:
de qua diximus.Item helxinẽ a partu dictam.Ostendere(ut indicauimus)dictamũ uulnera
tæ eo pastæ statim decidentibus telis.Non est albi quam in creta:ramis prætenue:pulegio
simile:feruens & acre gustu:foliis tãtum utuntur.Flos nullus ei est.Semẽ ut caulis.Radix
tenuis & supra uacua.Et in creta autẽ nõ spatiose nascitur:miræq; a capris expetitur.Pro
eo est & pseudo dictamũ multis in terris nascens:folio simili:ramulis minoribus a qbusdã
condris uocatum.Minoris effectus statim ĩtelligitur.Dictamũ.n.minima portione accẽdit
os.Qui legere eam:in ferula uel arundine cõdunt:præligantq;:ne potentia euanescat.Sũt
qui dicant utranq; nasci multifariam:sed deteriores in agris pinguibus:ueram quidam di
ctamũ non nisi in asperis.Est & tertium genus dictamum uocatum:sed neq; facie:neq; ef-
fectu simile folio sisybrii:ramis maioribus procedente psuasione illa quicquid in creta nas
citur:infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis.Proxime quod ĩ parnaso:alio
quin hærbiferum eẽ.Et pelium montem in thessalia.Et eletriũ ĩ euboea.Et totam arcadiam
ac lyaconiam.Tradunt arcades quidem non medicaminibus uti:sed lacte circa uer:quoniã
tunc maxime succis hærbe turgeant:medicenturq; ubera pascuis.Bibunt autẽ lac uaccinũ
quoniam boues omnino uorifere sunt in hærbis.Potentia earum per quadrupenes etiam
nũc duobus claris exemplis manifesta fit.Circa abderam & limitẽ:qui Diomedis uocatur
equi pasti inflamãtur rabie:circa pohtinam uero & asini.Inter nobilissimas aristolochiæ no-
men dedisse grauidæ uidẽtur quoniam esset aristetecuses.Nostri mallum terræ uocant:&
quattuor genera eius seruant.Vnum tuberibus radicum rotundis foliis inter maluam:&
hederam nigrioribus pinguioribusq;.Alterum masculæ radice longa quattuor digitorũ
longitudine baculi crassitudine.Tertium longissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præci
pua uis:quæ clematicis uocatur:ab aliis cretica.Omnes colore buxeo:caulibus paruis.flo-
re purpureo.Ferunt baculas paruas ut cappari.Valent radice tãtum.Est & quæ pistolochia
uocatur quarti generis:tenuior q̃ proxime dicta:densis radicis capilamentis iunci plenioris
crassitudine.Hanc quidam polyrrhizon cognominant.Odor omnium medicatus.Sed ob-
longa radice tenuiorq; gratior.Carnosi.n.est corticis:unguentis quoq; nardinis cõueniẽs

Nascũtur pinguibus locis & cãpestribus. Effodere eas messibus tẽpestiuũ: ita desquamato terreno seruantur. Maxĩe tamẽ laudat̃ pontica. Et in quocũq; genere põderosissima quæq; medicinis aptior. Rotũda cõtra serpentes. Oblonga ĩ sũma tamẽ gloria est ẽt modo. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut traditur. Piscatores cãpaniæ radicẽ eã: quæ rotunda est: uenenũ terræ uocãt: coràq; nobis cõtusam ĩmixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira: statimq; exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominant̃. cõuulsis cõtusis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utilissima esse tradit̃. Semie pleureticis & neruis confirmare excalfacere. Eadẽ satyrion est. Verũ & effectus earũ usus q; dicendi sũt. Ordiẽdũq; a malorũ omniũ pessimo: idest serpentiũ ictu. Medẽtur ergo britanica hærba. Panaces generũ omniũ radix e uino. Chironiæ & flos & semẽ potũ illitũq; ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellat̃. Polymonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuati ad angues potæ & illitæ: siue succo: siue folio: siue decocto. Centauriæ maioris radice drachma in uini albi ciathis tribus. Gentiana p̃cipue aduersus angues duabus drachmis cũ pipere & ruta uini cyatis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorẽ fugiunt serpẽtes. Dat̃ ex uino p̃cussis chelidonia. Morsibus ĩponit̃ betonica præcipue: cuius uis tanta p̃hibet̃: ut ĩclusæ circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Dat̃ & ad ictus semẽ eius denarii põdere cũ trib⁹ cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ ĩponit̃. Cantabricæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibenda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & omnio suspẽsa supra focũ fugat e domibus serpentibus.

De agrimonia: & agarico: & echyo: & hioscyão: & hierabotãc: & blataria: & lemonia & q̃nquefolio. & dauco: & p̃solata: & arctio: & cyclaio: & peucedano. Ca. IX.

Rgemonia quoq; radice eius denarii põdere in uini cyathis tribus potat̃. Plura de ea cõuenit dici cæterisq; quæ primũ nominabũtur. In eo aũt genere medẽdi primũ cõuenit: quàq; nominari: ĩ quo maxĩe ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuisa apii modo: caput in cauliculo papaueris siluestris: itẽ radicẽ. Succũ croci colore acrẽ & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciũt: & id demũ probant cui⁹ radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascitur ĩ arboribus circa bosphorũ: colore cãdido. Datur obolis quattuor cõtritũ cũ binis cyathis aceti mulsi. Id q̃d in gallia nascit̃ ĩfirmi⁹ habetur. Præterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox in amaritudinẽ transit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datur. Itẽ altera quæ lanugine distinguitur spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidã echyõ personatam uocant: cuius folio nullũ est latius: grandes lappas ferentẽ. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex uino datur peculiariter contra aspidas. Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotanem. Aliqui paristerion nostri uerbonacã uocant. Hæc est quam legatos ferre ap hostes ĩdicauimus. Hac ĩ Iouis mensa uerritur. Domus purgantur: lustranturq;. Genera eius duo sunt. Foliosa quã fœminam putant. Mas rarioribus foliis: Ramuli utriusq; plures: tenues: cubitales: angulosi. Folio minora quam quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus· Flos glaucus: radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam non distingũt: sed unum omnino genus faciunt: quoniam utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur galli & præciunt responsa. Sed magis utiq; circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelĩt febres abigere amicitias conciliare: nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere: ĩta ut ne luna aut sol conspiciatur: fauis ante & mellæ terræ ad piamentum datis. Circunscriptam ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra seperatim. folia: caulem: radicem. Aiuntq; si aqua spargatur triclinium: qua maduerit: lætiores conuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur ex uĩo. Est ei similis uerbascõ hærba: quæ sæpe fallit pro ea capta. foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hac abiecta blattas in se contrahit: ideoq; romæ blattariam uocatur. Lemonium succum lacteum mittit: concrescentẽ gũmi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinq; folium nulli ignotum est: cum etiam fraga gignendo cõmendetur: Græci uocant pentapeton siue chamezeleõ siue pentaphillon. Cum effoditur rubram habet radicem. Hæc marcescens: nigrescit & angulosa fit. Nomẽ a numero foliorum habet. Et ipsa hærba ĩcipit & desinit cum uite. Adhibet̃ &

purgandis domibus. Aduerſus ſerpẽtes bibitur & eius radix quæ ſparganiõ uocat̃ ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius. Diodotus quæ pſequi nihil attinet: cum ſint differentiæ duæ. Probatiſſimæ in creta mox in achaia & in ſiccis ubicunqꝫ nati feniculi ſimilitudine: candidioribus foliis & minoribus hirſutiſqꝫ. Caule pedali recto: radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc genus in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera ubiqꝫ naſcuntur terrenis collibus limitibuſqꝫ nec niſi pingui ſolo: foliis coriandri: caule cubitali: capitibus rotundis: ſæpe pluribus q̃ ternis: radice lignoſa: ſed cum inaruerit ſuperuacua. Semen eius cymino ſimile: prioris milio album acre odoratum omnibus & feruens. Secundũ priore uehementius eſt: ideoqꝫ parce ſũmi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat ẽ ſimile ſtaphylion: quod paſtinacã erraticã appellant: ſemine oblongo radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt itacta quadrupedi niſi poſt ab ortus. Ex aliis uſus fœminis. Ex creta dulcis & magis ad ſerpentes eſt. Bibitur e uino drachma una. Datur & quadrupedibus percuſſis. Theonacra alia q̃ magica & in noſtro orbe naſcitur: fruticoſa foliis ſuburidibus: flore roſeo. Serpentes necat cuicũqꝫ admota fuerit. Et hæc torporem affert. Perſolatam quã nemo ignorat græci uero arction uocant folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora nigrioraqꝫ & craſſiora: radicem albã & grandẽ. Hæc ex uino bibitur dẽarioꝝ duũ pondere. Itẽ cyclamini radix contra ſerpendes oẽs folia habẽt minora q̃ hedera nigriora: & tenuiora ſine angulis in quibus albicãt maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radice lata: ut raptũ uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris tuber terræ uocatur. In omnibus ſerenda domibus. Si uerũ eſt ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamẽta Amuletũ uocãt: narranuqꝫ ea ebrietatẽ repræſẽtari. Addita ĩ uinum radice & ſiccata ſcyllæ mõ conſciſa reponitur: decoquiturqꝫ eadẽ ad craſſitudinẽ mellis. Suum tamẽ uenenum ineſt: ei: traduntqꝫ ſi pregnans radicẽ trãſgrediat̃ abortũ fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomĩe ciſanthemos geniculatis caulibus ſuperuacuis a priore diſtans circa arbores ſe uoluẽs acinis hædere: ſed mollibus. Flore cãdido: ſpecioſo: radice ſuperuacua. Acini tantũ in uſu: guſtu acri. Sed lenti. Siccantur ĩ umbra tuſiqꝫ diuidũtur ĩ paſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt: cognomĩe chameciſſos uno omĩo folio: radice ramoſa: qua piſces necabant̃. Sed ĩter primas celebrat̃ peucedanũ: laudatiſſimum ĩ archadia: mox ſamothracæ. Caulis eſt ei tenuis: lõgus: fœniculo ſimilis: iuxta terram folioſuſ: radice nigra: craſſa graui odore: ſuccoſa. Gignitur ĩ mõtibus opacis. Foditur exitu autũni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digytos oſſeis cultellis: funduntqꝫ ſuccum in umbra capite prius & naribus roſaceo perunctis: ne uertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærẽs ĩciſiſqꝫ manat. Probatur craſſitudĩe mellea: colore ruffo: odore ſuauiter grauens guſtu. Et hic in uſu & radix: & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo qui reſoluitur amaris amygdalis aut ruta. Bibiturqꝫ contra ſerpentes & ex oleo perunctos tuetur. Ebuli quoqꝫ quem nemo ignorat: fumo fugantur ſerpentes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polymoniæ radix uel alligata tantum. Item phalangio ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus ariſtolochia agaricum obolis quattuor in uino mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum uino aut poſca. Item quinque foliũ daucum. Verbaſcum græci plomõ uocant. Genera habet prima duo. Albũ ĩ quo mas intelligitur. Alterum nigrum: in quo fœmina. Tertium genus non niſi in ſiluis inuenitur Sunt folia braſſicæ latiora: piloſa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una craſſitudine digyti. Naſcuntur & in campeſtribus. Silueſtri folia eleliſphaci: alta ramis lignoſis. Sunt & plomides duæ: hirſutæ: rotundis foliis: humiles. Tertia lignitis uocatur. Ab aliis autem tryhalis foliis ternis aut cum plurimum quaternis craſſis pinguibuſqꝫ: ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius quam fœmina diximus: ficus omnino nõ putreſcere. Diſtingui genera hæc pene ſuperuacuum eſt: cum ſint omnia eiuſdem effectus Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua magna amaritudĩe: ſed effectu pari. Telegonõ herba ab aliis ſcorpiõ uocatur propter ſimilitudinem radicis: cuius tactu moriunt̃ ſcorpiones. Itaqꝫ contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuũ ſi quis heleboro candido linat: reuiuiſcere aiunt. Telegonõ omnẽ quadrupedem necat impoſita uerendis radice Folio quidem intra eundẽ diem quod eſt ſimile cyclomina. Ipſa geniculata naſcitur ĩ opacis. Scorpionibus aduerſatur & betonicæ ſuccus ac plantaginis. Sunt ranis uenena rubetinis maxĩe: euidimuſqꝫ pſyllos ĩ certamĩe patinis cãdefactas admittẽtes ociore ẽt q̃ iaſpidũ

pnicie. Auxiliatur eis phrynō ī uino pota. Aliqui neurada appellāt: alii polyrrhizon florib⁹
paruis: radicibus multis neruosis bene olentibus. Itē alcima quā alii damasaniō: alii pyrō ap
pellant. Folia ei plātaginis nisi angustiora essent: & magis laciniosa: cōuexaq; in terrā. Alias
ēt uenēosa similiter. Caule simpliciter tenui: cubitali: capite thyrsi: radicibus dēsis: tenuib⁹:
ut ueratri nigri: acribus: odoratis pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterū genus eiusdē in
siluis nigrius maioribus foliis. Vsus ī radice utriusq; aduersus ranas & lepores marios dra
chmæ pōdere in uino potū. Lepori marino aduersāt & cyclaminos. Veneni uim canis quoq;
rabidi morsus habent: contra quos erit cynorhodū: de quo diximus. Plātago ad omnes be-
stiarū morsus pota atq; illita ꝓdest. Betonica ex mero ueteri. Peristereos uocāt caule alto
foliato cacumīe ī alios caules se spargēs: colūbis admodū familiaris. Vnde & nomē: Hanc
habētes negāt latrari a cāibus. Proxīa ab his malis uenena sūt quæ sibimetipsis homīes ex
cogitāt. Cōtra hæc oīa: magicasq; artes erit primū illud. Homericū moly. Dein mithridatia
& scordotis & cētauriū. Pota omnia mala medicamēta exigit per aluū. Betōicæ semē ī mul-
so aut passo uel farine drachma ī uini ueteris cyathis. iiii. uomere cogēdi atq; iterū bibere:
iis q quottidie gustēt eā nulla nocitura mala medicamēta tradūt. Poto uenēo aristolochia
subuenit eadē mensura gua contra serpentes. Quinq; folii succus. Agaricum postq̄ uomue
rit denarii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrinum uocatur siue phanarimō ly
chnis agria similis lino radice nulla: flore hyacinthi: semine uitulinario. Ex hoc perūctos ue
nustiores fieri: nec ullo mallo medicamento ledi posse aut ueneno: siquis ī brahiali habeat
arbitrantur magi. Similiter eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos cōmenda-
tioris esse famæ. Artemisiam quoq; secum habentibus negant nocere mala medicamenta
bestiam ue ullam: ne solem quidē. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium. Alligata priuatī
potens traditur: pota ue aduersus ranas. Pericarpum bulbi. genus est. Duæ eius species: cor
tice rubro. alterum alterū nigro papaueri simile. Sed uis maior q̄ priori: utriq; autē excale-
faciendo. Ideo contra cicutā danē contra quā & thus & panaces & chironiū percipue. Hoc
uero & cōtra fungos. Verū & generatim mēbratimq; singulis corporū morbis remedia sub-
texemus. Orsi a capite. Alopecias emendat nymphea & cicutæ radix: si una tritæ illinātur
polithrica distat a callitricha quod iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quo
q; maior est: & defluentem capillum confirmat: & dēsat. Item lingulaca circa fontes nascēs:
cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigræ: id quoq; excipitur ut eius sit
suis: quæ nunq̄ peperit. Sol deinde plurimum confert illitæ. Similis usus est cyclamini radī
cis. Pruriginem ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur pa
nacis omniū generum radix in oleo cōtrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diu
tius si pati possit comitante. balnei usu. Medetur & daucum. Purgat autē cyclaminos cum
melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Calcalla siue leā
tides uocatur semē margaritis minutis simile dependens inter folia grādia ī mōtibus fere
Huius grana. xv. in oleo macerantur: atq; ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex calli-
triche sternutamentum. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis: radice minī
ma. Nascitur in opacis & humidis: gustatu feruens. Hysopum ī oleo contritū phthiriasi re-
sistit & prurigini in capite. Est autē optimum cilicium e tauro monte: Deī pamphylium: &
smyrnæum. Stomacho contrarium. Purgat cū fico sumptum per inferna: cum melle uomī
tionibus. Putāt & serpētiū ictibus aduersari tritum cū melle & sale & cumino. Lōchitis nō
(ut pleriq; existimauerunt) eadem ē quæ & xiphion: aut phasganiō quāq̄ cuspidi similis se-
mine. Habet enim folia porri rubentia ad radicē & pluraq; in caule capitula personis comī
cis similia paruā exerentibus linguam radicibus prælongis. Nascitur in sitiētibus. E diuer-
so xiphion & phasganion ī humidis: cū primum exit: gladii præbet speciem caule duum cu
bitorū: radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata: quā effodi ante messes oportet: siccarī
in unbra. Superior pars eius cū thure tria æquo pondere admixto uino: ossa fracta e capite
extrahit: aut si quid in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossa. Serpentes eadem cōtra ue
nena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit.
Peucedāo ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus qui plerūq; ex
dimidia parte capitis sentiuntur: & uertigini perungunt & radice eius sudoris causa eliciē
di quoniā caustica uis ei est. Psylliō alii cynoides: alii chrysalion: alii sicelion alii cynomilā
appellant: radice tenui: superuacua: sarmētosū: fabe grauis in cacuminibus: foliis canino ca

piti nõ dissimilibus:semĩe aũt puniceo: unde & nomẽ ho c ĩ baccis. Ipsa hærba in uineis ĩu
nitur. Vis ei ad refrigerandũ & discutiendũ ingens. Semẽ ĩ usu. Fronti in ponit̃ in dolore
& tẽporibus:ex aceto & rosaceo:aut posca. Ad cetera illinitur acetabuli mensura sextario
aquæ densat ac contrahit. Tunc terere oportet:& crassitudinem illinere cuicunq; dolori &
collectioni inflãmationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia:fracta extrahens of
sa: & ĩ alia quidem parte corporis sed maxĩe e capite. Similiter plystolochia.

De rhysellio:& cẽtaurea:& chelidõia:& panace:& hyoscyamo:& euphorbio. Ca. X.

Hysellium non dissimile apio. Huius radix cõmanducata purgat capitis pituitas.
Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:si addita aqua foueantur. Suc
co uero minoris cum melle culices nubeculas obscuritatem discuti:cicatrices exte
nuari. Albugines quidem etiam iumentorũ siderite. Iam chelidonia supradictis omnibus
mire medetur. Panacis radicem cũ polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semen bibũt
obolo tandundem meconii adiicientes:uinũq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gẽ
tianæ succum:quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphor-
bium in unctis. Instillatur plantagini succus lippitudini. Caligĩes aristolochia discutit. Ibe
ris adalligata capiti cũ quinq; folio epiphoras:& si quã in oculis uitia sunt:emendat. Ver-
bascũ epiphoris imponitur. Peristerios ex rosaceo uel aceto. Ad hypochysis & caliginẽ cy-
claminon in pastillos diluunt. Peucedani succum ut diximus ad claritatem & caligines cũ
meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide:siue acoro:& mãdragora:siue circelo:& cicuta & cremno agrio:& molib-
dena:& capno:& alia:& acoro:& iride:& cotiledo:& arizoo:& andrachne: & erigero: & de
ephemero:& de labro Veneris:& de raminculo mediciæ:& de oris uitiis. Ca. XI.

Nagallida aliqui acoron uocant. Duo genera eius. Mas flore phœniceo:fœmĩa ce-
ruleo:nõ altiores palmo:frutice tenero:foliis pusillis: rotũdis:in terra iacentibus
nascũtur in hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusq; succus occulorũ caligi-
nẽ discutit cũ melle:& ex ictu eruorẽ & argema rubens:magis cũ attico melle iũctis. Pupil
las dilatat. Et ideo hoc inũguntur ante:qbus paracentesis fit. Iumẽtorũ quoq; oculis medẽ
tur. Succus caput purgat per nares infusus:ita ut deinde uino colluatur. Bibit̃ & cõtra an-
gues succi drachma in uino. Mirum q̃ fœminam pecora uitant. At si decepta similitudĩe
(flore enĩ tantũ distant(degustauere:statĩ eã quæ asyla uocatur ĩ remedio quærũt. Ea a no
stris ferus oculus nũcupat̃. Præcipiunt aliqui effosuris ante solẽ ortũ priusq̃ quicq̃ aliud lo
quant̃ ter salutare eã:tũc sublatã exprimere. Ita præcipuas esse uires. De ephorbio satis di-
ctũ est:cuius succus lippitudini si timor erit. Itẽ absinthiũ cũ melle tritũ. Itẽq; betonicæ fa
rina cõueniet. Et egilopas sanat hærba eodẽ nomĩe quæ ĩ hordeo nascitur tritici folio semi
ne ꝯtrito cũ farĩa permixta ĩpossitaq; uel succo. Exprimit̃ hic e caulibus foliisq; prægnãtibꝰ
dempta spica:& in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mãdragora utebãtur. Po
stea abdicatur ĩ hac curatione ẽ. Sed epiphoris quod certũ ẽ medetur:& oculoꝝ dolori. Ra
dix tusa cũ rosaceo & uino. Nã succus multis oculorũ medicamẽtis miscetur. Mãdragorã
alii circelon uocant. Duo eius genera. Cãdidus qui & mas:niger quæ fœmina existimatur.
Angustioribus foliis q̃ lactucæ. Hirsutis & caulibus:radicibus binis ternis ue ruffulis. In-
tus albis:carnosis:ternisq; pene pubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudi
ne. Et iis semes ceu pyrorum album. Hoc alii arsen:alii morion:alii hyppoplomon uocant.
Huius folia alba. Alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauent effossuri contrarium uentum.
Et tribus circulis ante gladio circunscribunt. Postea fodiunt ad occasum spectantes. Suc-
cus fit & e malis & e caule deciso cacumine & radice. Punctis aperta aut decocta utilis uel
surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus non ubiq; ĩuenitur:sed ubi
potest:circa uindemias quæritur. Odor grauis ei:sed radicis & mali grauior. Mala matura
ta in umbra siccantur. Succus ex iis sole densatur. Item radicis tusæ:uel ĩ uino nigro ad ter
tias decoctæ. Folia seruantur in muriis efficacius. Albus rore tantum succus pestis est. Sic
quoq; noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam olfactu:quãq̃ mala in aliis terris mandatur.
Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis sõ
nifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes:& an
te sectiones punctionesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsis
se. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiones

& ad bilem nigram extrahendā. Cicuta quoq; uenenum est: publica atheniensiū pœna inui-
sa. Ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem est uiridis:
& urit plerumq; ut in platanis. Lenis hic & geniculatus ut calami nigricans. Altior sæpe bi-
nis cubitis: in cacuminibus ramosus. Folia coriandri tenuiora: graui odoratu. Semen aniso
crassi⁹ radice ꝯcaua nullus usus. Semini & foliis refrigeratior uis: quæ si necat: īcipiūt alge-
re ab extremitatibuscorporis. Remedium est prius quā perueniat ad uitalia: uini natura ex
calfactoria. Sed ī uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusq;
tunc enim maxime tempestiuus est & melior. Semine trito expressus & sole densatus ī pa-
stillos necat sanguinem expissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum macule in corpo-
ribus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrige-
randum stomachum malagma. Præcipuus tamē est ad cohibendas epiphoras æstiuas oculo-
rumq; dolores sedandos circunlitum. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos co-
hibet Folia quoq; tumorē omnem doloremq; & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor ē mā-
mas a uirginitate illitas semper esse staturas. Quod certum est: lac puerperarum mammis
imposita extinguit. Veneremq; testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi qui-
bus bibenda censetur: non equidem præcipimus. Maxima uis terræ partorum: mox laco-
nicæ: creticæ: asiaticæ. In græcia uero megaricæ: deinde atticæ. Cremnos agrios gremi-
as tollit oculorum impositus: tumorem quoq; polenta addita. Nascitur uulgo molibde-
na: id est plumbago. etiam in aureo: folio lappati: crassa: radice hispida. Hæc commandu-
cata: si oculis subinde religatur: plumbum quod est genus uitii ex oculis tollit. Capnos
prima quam pedes gallinaceos uocant: nascens in parietinis: & sæpius ramis tenuissimis
sparsisq;: flore purpureo uiridis: succo caliginem discutit. Itaq; in medicamento oculorū
additur. Similis & nomine & effectu alia est capnos fruticosa prætenera foliis coriandi ci-
neracei coloris: flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus ordeaccis. Claritatem facit
inunctis oculis delachrymationemq; ceu fumus: unde nomen accepit. Eadem euulsa pal-
pebras renasci prohibet. Acoron iridis folia habet angustiora tantum & longiore pe-
diculo: radices nigras: minusq; uenosas Cætero & has similies iridis: gustu acres: odore
non in gratas: ructu faciles. Optimæ ponticæ: dein galaticæ: mox creticæ. Sed primæ in
cholchide iuxta phasin amnem: & ubicunq; in aquosis. Recentibus uirus maius quam ue-
tustis Creticæ candidiores ponticis. Siccantur utribus in umbra digytalibus frustis. Nec
non inueniuntur qui oxymyrsine radicem acoron uocant. Ideoq; quidam hanc acron agri-
on uocare malunt. Vis ei ad calfaciendumq; extenuandumq; efficax contra suffusiones &
caligines oculorum succo eiusdem poto: contraq; serpentes. Cotylodon parula herba cau-
liculo tenero: pusillo pingui: concauo: & coxendices. Nascitur in maritimis petrosisque
uiridis: radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est & aliud genus eiusdem
sordidis foliis: latioribus: densioribusque circa radicem uelut oculum cingentibus: aspe-
rimi gustus: lōgiore: caule: sed pergracili. Vsus eius ad eadē quæ iridis. Aizoi duo generas
maius in fictilibus uasculis seritur quod aliqui buphthalmon uocant: alii zophalmon: alii
erogennetō: quod amatoriis conueniat. Alii hypogeson: quoniam in suggrundis fere na-
scitur. Sunt qui ambrosiam potius uocant: & qui amerimnō. Itali sedum magnum: aut ocu-
lum: aut digytellum. Alterum minusculum: quod eritheles uocant: alii triheles: quia ter
floreat: alii chrysotheles: aliqui isoetes. Sed alii itali sedum: alii aizoum. Vtrunq; quoniam
uireat semper. Aliqui semper uiuum. Maius cubiti altitudinem excedit: crassitudine plus-
quam polliarci. Aliud in cacumine linguæ simile carnosum: pingue: largo succo: latitudine
polliacri. Alia in terram connexa: alia stantia: ita ut ambitu effigiē imitentur oculi. Quod
minus est: in muris parietinisq; nascitur: & tegulis. Fruticosum a radice: & sursum usque
ad cacumen. Foliis angustis munocratis: succosis: palmo alto caule: radix inutilis. Huic si-
milis est: quam græci andrachnen agriam uocant. Itali celebrant ī pastillos latioribus foliis
& breuiori cacumine. Nascitur in petris: & colligitur cibi causa. Omnium harum uis ea-
dem: perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita: uel succus inunctus.
Purgant enim ulcera oculorum explentq;: & ad cicatricem perducunt palpebras degluti-
nant. Eædem capitis doloribus medentur: succo uel folio temporibus illitis. Aduersan-
tur phalangiorum ictibus. Acōito uero maius aizoum præcipue. A scorpionibus quoque
feriri id habentem negant. Medentur & aurium dolori. Item succus inunctis hyoscyami

modice. Item achileæ: & minori centaureæ: & plantaginis peucedani cum roſaceo & meco
nio. Acori ſuccus cum roſa. Omnis autem ſtrigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam
infunditur purulentis cum medula ceruina calefacta. Ebuli radices trite & ſuccus linteo
colatus: mox in ſole denſatus & cum opus eſt roſaceo dilutus & calefactus parotidas. Ver
benaca quoqꝫ. item plantago ſanat: item ſideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emē
dat ariſtolochia cum cypero. Dentibus remedio ſunt panacis radix com nanducata: præci-
pue chironie: item collutis ſucco. Radix hyoſcyami ex aceto manducata. Item polymoniæ
commanducantur: & plantaginis radices: aut colluuntur in aceto decoctæ ſucco. Et folia
ſunt utilia. Vel ſi ſanguine gingiuæ putreſcant: uel ſemen eiuſdem apoſtemata & collectio
nes gingiuarum ſanat. Et ariſtolochia gingiuas dentes ue confirmat. Verbenaca cum ra-
dice manducata & decoctæ ex uino aut aceto ſuccus collutus. Item quinqꝫ folii radices de
coctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero quam decoquatur aqua marina aut ſalſa lauan
tur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinqꝫ folii fricare malunt. Et uerba
ſci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hyſopo colluuntur: & peucedani ſuc
co cum meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ ſucco: ab altera nare quam do-
leat infuſo. Erigeron a græcis: quæ a noſtris uocatur ſenecio. Hanc ſi ferro circunſcriptam
effodiat aliquis: tangatꝫ ea dentem & alternis ter deſpuat ac reponat in eundem locnm:
ita ut uiuat hærba: aiunt dentem eum poſtea non dolliturum. Hærba eſt theriſſagum ſpe-
cie & molitia: cauliculis ſubrubicūdis. Naſcitur & in tegulis & in muris. Nomen hoc græ
ci dederunt: quia uere caneſcit. Caput eius numeroſa diuiditur lanugine: qualis eſt ſpine
inter diuiſura exeuntes. Quare eam Callimachus acanthida appellat: alii pappum. Nec de
inde græcis de ea conſtat: Alii erucæ foliis eſſe dixerunt: alii roboris: ſed minoribus multo
Radice alii ſuperuacua: alii neruis utili: alii potu ſtrangulante. E diuerſo quidam regio
morbo cum uino dederunt. Et contra omnia ueſicæ uitia. Item cordis & iocineris. Reni-
bus extrahere harenam dixere. Iſchiadicis drachmam cum oximellite ab ambulatione pro
pinauere. Torminibus quoqꝫ in paſſo utiliſſimam: precordiis etiam: cibo ex aceto eam pre
dicantes ſerenteſque in hortis. Nec defuere qui & alterum genus facerent. Nec quale eſſet
demonſtrarent contra ſerpentes in aqua bibendamꝫ comitialibus dantes. Nos eam Roma
nis experimentis per uſus digerimus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ tri-
ta illinit epiphoris. Toſta cum mica ſalis ſtrumis. Ephemeron folia habet pſylii: ſed minora
caulem: parem: florem cæruleum: ſemen ſuperuacuum. radicem unam digytali craſſitudine
dētibus præcipuam conciſam in aceto: decoctamque ut tepido coluantur. Et ipſa etiam ra
dix mobiles ſiſtit. Cauis & exeſis imprimitur. Chelidoniæ radix ex ea aceto trita contine-
tur ore. Eroſis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto
firmantur. Labrum uenereum uocant in flumine naſcentem. Eſt ei uermiculus qui circa
dentes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauendum ne euulſa hærba terram
tangat. Ranunculum uocamus quam græci uatrachion. Genera eius quattuor unum pin
guioribus quam coriandri foliis: & ad laritudinem maluæ accendetibus: colore liuido
caule albo: gracili: & radice alba. Naſcitur in limitibus humidis: & opacis. Alterum folio
ſius pluribus foliorum inciſuris: altis caulibus. Tertium minimum eſt: graui odore flore
aureo. Quartum ſimile huic flore luteo. Omnibus uis cauſtica ſi cruda folia imponan
tur. puſtulaſque ut ignis faciunt. Ideo ad lepras & ſporas utuntur & ad tollenda ſtigma
ta. Cauſticiſque omnibus miſcent. Alopeciis imponuntur: celeriter remouente. Radix
in dolore commanducata diutius: rumpit dentes. Eadem ſicca cociſa ſternutamentum fa
cit. Noſtri hærbarii ſtrumeam uocant: quoniam medetur ſtrumis & panis parte in fumo
ſuſpenſa. Creduntque ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plan
tagine utuntur. Oris ulcera intus ſuccus plantaginis emendat & folia radiceſque commā-
ducata: uel ſi reumatiſmo laboret os. Vlcera fetoremque quinque folium. Vlcera pſyllium
Compoſita quoque ad fetorem uel maxime pudendum uitium trademus. Ergo folia myr
ti & lentiſci pari pondere gallæ ſyriacæ dimidium pondus ſimul terere in uino uetuſto
ſparſa mandere matutino optimum eſt. uel hæderæ baccas cum caſia & myrrha pari pon-
dere ex uino: Naribus utiliſſimum eſt dracontii ſemen corticum ex melle: etiam ſi carci-
nomata in iis ſunt: Sugillata hyſopo emendantur. Stigmata in facie mandragora illi-
ta delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVI.

PROEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene ꝗd sit: & quãdo primũ ĩ italia cœpint: & de carbũculo & de elephãtiasi: & colo. Ca. I.

ENSIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIqꝫ æuo priore ĩcognitos nõ italiæ modo: uerum etiam uniuersæ prope europæ morbos. Tũc quoqꝫ nec tota italia nec per illyricum gallias ue aut hispanias magnopere uagatos: aut alibi q̃ romæ circaqꝫ sine dolore quidẽ ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quecũqꝫ mors præferenda esset. Grauissimũ ex iis lichenas appellauere græco nomine: latine quoniã a mẽto fere oriebatur ioculari primũ lasciuia: ut est procax natura multorum in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mẽtagrã: occupantem multis & intuitus: totosqꝫ utiqꝫ uultus oculis tantum ĩmunibus: descendentem uero & in colla pectusqꝫ ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresqꝫ nostros. Et primũ Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodam Persino equite Romano quæstorio scriba cum in asia apparuisset: inde cõtagionem eius importãte. Ne sensere id malũ fœmĩe aut seruitia: plebesqꝫ hũilis & media: sed ꝓceres ueloci: transitu osculi maxie fœdiore multoꝶ: qui ꝑpeti medicinã tolerauerant cicatrice quã morbo. Causticis namqꝫ curabatur: nec nisi usque in ossa corpus exustum esset non rebellante tedio. Aduenerũtqꝫ ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hanc solam operam afferentes magna sua præda. Siquidem certum est Manilium cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouinciæ sestertia.cc. elocasse in eo morbo ad curandum sese. Acciditqꝫ sæpius: ut noua contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid prodest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte: certa certisqꝫ mẽbris hominum: uel ætatibus: aut etiam fortunis tanq̃ malo eligente: hæc in pueri grassari: illa in adultis. hæc proceres sentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primum in italia carbunculum uenisse: annalibus cõscriptum ẽ peculare narbonensis prouinciæ malum: quo duo consulares obiere: condentibus hæc nobis. Eodem anno Iulius. Ruffus &. Q. Lecanius Ballus: illa medicorum ĩscitia sectus. hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus: & plerumqꝫ sub lingua duritia rubens uariis modis: sed nigricans capite: alias liuida corpus intendens neqꝫ intumescens: sine dolore: siue pruritu: sine alio q̃ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquãdo & horrorem afferens: circaqꝫ pustulas paruas: rarius feriens stomachum. Faucesqꝫ cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii magni ætatem non accidisse in italia: & ipsam a facie sæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualesente per totum corpus maculosa uariis coloribus & in æquali cute alibi crassa: alibi tẽui dura ceu scabiæ aspera: ad postremum uero nigrescẽte: & ad ossa carnes apprimente intumescentibus digytis in pedibus: manibusqꝫ. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges ĩcidisset: populis funebre. Quippe in balnei folia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restrinctus est: sicut & ille quem gemursam appellauere prisci inter digytos pedum nascentem etiam nomine oblitterato. Idipsum mirabile alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colũ. Tiberii Cæsaris prĩcipatu irrepsit id malum. Nec quisquã prior imperatore ipso sensit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomẽ incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut quas deorum iras? Parum enĩ erant homini cætera morborum genera cum supra.ccc. essent: nisi etiã noua timerent. Neqꝫ ipsi homines pauciora sibi opere suo negocia ĩportant. Hæc apud priscos erant quæ memoramus remedia medicinam ipsa quodam modo rerum natura faciente & diu fuere.

Laus Hippocratis. Ca. II.

Ippocratis certe qui primus medendi precepta clarissime condidit: referta hærbaꝶ mentione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Caristii qui secundus ætate

famaq; extitit. Item Praxagore & Criſippi: ac deinde Eraſiſtrati. Erophilo quidem q̃q̃ ſub-
tilioris ſecte conditori ante omnes celebratam rationem eam paulatim uſu efficaciſſ mo
rerum omium magiſtro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemq; deſcenden-
te. Sedere namq; in iis ſcolis auditioni occupatum gratius erat: quam ire per ſolitudines:
& quærere hærbas alias aliis diebus anni. De noua medicina & Aſclepiade medico:
& qua ratione ueterẽ medicinam mutauerit. Ca. III.

Vrabat tamen antiquitas firma magnaſq; confeſſe rei uindicabat reliquias: donec
d Aſclepiades ætate magni Pompeii rhetorice magiſter: nec ſatis in ea arte quæſtuo
ſus ut ad alia ſagacis ingenii huc ſe repente conuertit: atq; ut neceſſe erat homini
qui nec id egiſſet: nec remedia noſſet oculis uſuq; percipienda torrenti ac meditata quot-
tidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totamq; medicinam ad caſum reuocando cõie
cturam fecit. Quinq; res maxime cõmunium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiam cibi ali-
as uini fricationem corporis: ambulationem: geſtationeſq;: cum unuſquiſq; ſemetipſum
ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis ineſſent uera: quæ facillima erant: uni-
uerſum prope humanum genus circũegit in ſe non alio modo quã ſi cælo emiſſus adue-
niſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili uino præmittendo ægris dando tempe
ſtiue tum frigidam aquã. Et quoniã cauſas moborũ prior ſcrutari Herophilus inſtituerat
uini rationem illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos: ipſe cognominari ſe frigidam dan
do præferens: & ut auctor eſt. M. Varro: alia quoq; blandiméta ex cogitabat in ſuſpenden
do lectulos: quorum iactatu aut morbos extenuaret: aut ſomnos eliceret: iam balneas au-
datiſſima hominũ cupidine inſtituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna au-
ctoritate nec minore fama: cum occurriſſet ignoto funeri: relato homine ab rogo atq; ſer
uato: ne quis leuibus momẽtis tantam cõuerſionem factam rxiſtimet. Id ſolum poſſumus
indignari unum hominẽ e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa re
pente leges ſalutis humano generi dediſſe: quas tamẽ poſtea abrogauere multi. Aſclepia
dem uero adiuuere multi quorum cura nimis anxia & rudi aut obruendi ægros ueſte ſu-
doreſq; omni modo modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: ſoleſue aſſidue quæ-
rendo in urbe umbroſa: immo uero tota italia imperatrice tum primũ penſili balnearũ uſu
ad infinitum blandiente. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit: ut ĩ
anginis quas curabant in fauces organo demiſſo. Dãnauit merito & uomitiones tunc ſu-
pra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos: quod eſt
magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis & de lichene: & tapſia. Ca. IIII.

Vper oĩa ad iuuere eũ magicæ uanitates: in tantũ euectæ ut abrogare hærbis fidẽ
cunctis poſſeut. Aethiopide hærba amnes ac ſtagna ſiccari coniectu. Tactu clauſa
oĩa aperiri. Achemenide coniecta in aciem hoſtiũ trepidare agmina: ac terga uete-
re. Latacem dari ſolitã a perſarũ rege legatis: ut quocunq; ueniſſent omniũ rerũ copia abũ
darẽt ac multa ſimilia. Vbi nã iſte fuere: cũ cimbri teutoniq; terribili Marte ulularẽt? aut
cum Lucullus tot reges magorũ paucis legionibus ſterneret. Cur ue romani duces primã
ſemper in bellis rationẽ cõmertiorũ habuere. Cur Hercules Cæſaris miles in pharſalia famẽ
ſentit ſi abundantia omnis cõtingere unius hærbæ felicitate poterat. Non ſatius fuit Ae-
miliaum ſcipionẽ carthaginis portas hærba patefacere: q̃ machinis clauſtra per tot annos
quatere. Siccentur æthiopide pontine paludes: tantũq; agri ſuburbanæ reddat italiæ. Nã-
q; apud eundẽ Democritũ inuenitur cõpoſitio medicamenti: quo pulchri boniq; & fortu
nati gignant liberi. Cur nunq̃ perſarũ regi talis eſt dedita. Mirũ eſt profecto hucuſq; pro
uectam credulitatẽ antiquorũ ſaluberrimis ortam initiis: ſi in ulla re modũ humana inge-
nia nouiſſent. At qui nos hancipſam medicinã ab Aſclepiade repertam ſuo loco probatu-
ri ceſſemus: euectã ultra magos etiã: Sed hæc eſt omni in re animorũ cõditio: ut a neceſſari
ĩs orſa primũ cuncta uenerin ad nimiũ. Igitur demoſtratarũ priore libro hærbarũ reliquos
effectus dicemus: adiiciemuſq; quas ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tã fœdo
etiã malo plura undiq; aceruabimus: quanq̃ non paucis iam demonſtratis. Medetur ergo
plantago trita. Quinquefoliũ: Radix albuci ex aceto ficulni caules aceto decocti. Hibiſci
radix cũ glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricant etiã pumice. Et rumicis radix
trita ex aceto illinit. Et flos uiſci cũ calce ſubactus. Laudat & tithymalũ cũ reſina decoctũ

Lichen uero hærba his omnibus præfertur: inde nomine in uento. Nascitur in saxosis fo-
lio uno ad radicem lato: caule uno: paruo: longis foliis dependentibus: Hæc delet & stig-
mata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantum adherens ut muscus: qui
& ipse illinitur. Hic & sanguinẽ sistit uulneribus instillatus: & collectiones illinitus. Mor
bum quoq; regiũ cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur: aqua salsa lauari
iubentur ungi oleo amygdalino: hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utun
tur trita cum melle. Anguine & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopũ cum ui-
no decoctum & gargarizatum. Peucedanum cũ coagulo uituli marini æquis partibus pro
serpinata cum muria & ex oleo trita uel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio
potus cyathis tribus. Hic & omnibus fauciũ uitiis medetur gargarizatus. Verbascum pri
uatim tonsilis in aqua potum.

Ad strumas & ad digytos: & ad pectus: & ad tussim medicinæ. Ca. V.

Trumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefoliũ. Et radix per-
s solatæ. Item cum axungia operitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix man
dragore ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circunfossa ad alligantẽ cu-
stodiẽda sanatis: ne rursus sata diro hærbariorum scelere ut in quibusdam rebellet. Quod
& in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio. Item in iis quos plãtago. Damosion quæ
& caucalis uocatur sub solstitio collecta imponitur ex aqua cælesti folium tritum uel ra-
dix cum axungia tusa: ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores
tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur: flore albo aliquatenus rubente. hãc
cum artemisia illitam efficatiorem produnt. Cõditur don hærba solstitialis flore rubeo su
spensa in collo comprimere dicitur strumas. Item uerbenaca cum plantagine digytorũ ui
tiis omnibus: & priuatim pterigiis. Quinquefolium medetur pectoris uitiis. Vel quod gra
uissimũ est tussis: huic medetur panacis radix in uino dulci. succus hyosciami etiã sangui-
nem excreantibus. Nido quoq; accensi tussientibus. Item scordotis mixta nasturtio & re-
sina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Item centaurium maius & sã
guinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus
in aqua contra purulentas: contraq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachme pon-
deris cum pineis nucleis. xi. Peucedani succus pectoris doloribus & acorum subuenit. Et
ideo antidotis miscetur. Tussi daucum. Item scythiaca hærba. Ea demum omnibus pecto-
ris uitiis tussi & purulenta excreantibus obolis tribus in passo.

De uerbasco & chamaleuce uel tussilagine: & becchio: & aquilegia: & saluia. Ca. VI.

Otidem obolis bibitur uerbascum: cuius flos aureus. Tanta huic uis est: ut iumen
t tis etiam non tussiẽtibus modo: sed ilia quoq; trahentibus auxilietur potus. Quod
& degentiana reperio. Radix cameleucæ quæ tussilago dicitur cõmanducata & in
uino madefacta non tussi tm̃: sed & faucibus prodest. Hysopi quoq; quinq; rami cum du-
obus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant. Tussim sedat bechion quæ & tussila
go dicitur. Duo eius genera. Siluestris ubi nascitur subesse aquas credunt: & hoc habent
signum aquileges. Folia sunt maiuscula ꝗ̃ hederæ. v. aut. vii. subalbida a terra superne palli
da sine caule: sine flore: sine semine radice tenui. Quidam eandem esse bechion & alio no
mine chameleucen putant. Huius aridæ cũ radice fumus per arundinem haustus aut de-
uoratus ueterem sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passim gustandum est. Al
tera a quibusdam saluia appellatur similis uerbasco cõteritur ea & colata calefacit: atq; ita
ad tussim laterisq; dolores bibitur. Contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax.
Contra serpentes quoq; ex oleo purrigini ea prodest. Hysopi fasciculus cũ quadrante mel
lis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris: ad orthopnoeas ad iocine
ris dolorem: cordi doloris pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus renibus epaticis ad uomi
tiones: ad singultus pleureticis lateri. Ca. VII.

Ateris & pectoris dolores uerbascũ cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex
l aqua calida stomachũ corroborat scordotis succus: centauriũ gentiana ex aqua po
tæ. Plantago autem per se sumpta in cibo cũ lente halicæue sorbitione. Betonica
alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis cõmanducata. Itẽ aristolochia pota.
Agaricũ manducatum siccum ut ex interuallo merũ sorbeatur. Nymphea heraclea illita.
Peucedani succus. Psilion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cũ polenta: uel aizoũ.

Molon ſcapo eſt ſtriato folii mollibus paruis radice quattuor digytorum: in aqua extre-
ma potatur. Vocatur a quibuſdam ſyron: ex uino ſtomacho & diſpnoæ medetur. Centau-
rion maius eligmate. Plantago ſucco uel cibo. Betonicæ tuſæ pondo libra mellis artici ſe-
muncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Ariſtolochia uel agaricon obolis ternis ex a-
qua calida aut lacte aſini pota. Ciſſanthemos ad orthpnoeas bibitur. Itē hyſopū. Et aſmati
cis. Peucedani ſuccus in iocineris doloribus & pectoris laterisq; ſi febres non ſunt. Sangui
nem quoq; expuentibus ſubuenit agaricum uictoriati pondere tritum & in ulſam quinq;
cyathis datum. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recens drachmis
quattuor in poſcæ hemina. Betonicæ drachma una in aqua calida cyatis tribus ad cordis ui
tia in frigida cyathis duobus. Quinquefolii ſuccus iocineris & pulmonis uitiis: ſanguinē-
q; reiicientibus & cuicunq; ſanguinis uitio intus occurrit iocineris anagalides mire ꝓſunt
Capnion hærbam qui edere: bilem per urinam trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci
quoq; & præcordiis. Caucum quæ & ephedra: ab aliis anabaſis uocata naſcitur uentoſo fe-
re tractu ſcandens arborem & ex ramis propendens folio nullo: cirris numeroſa qui ſunt
iunci geniculati radice pallida. Datur ex uino auſtero trita ad tuſſim: ſuſpiria tormina &
ſorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita
denarii pondere in uino cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes.
Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: ſed & cruditates diſcutit iucundo ſa-
pore. Verbenaca uero omnibus uiſceribus medet̃ lateribus pulmonibus iocineribus tho-
raci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab hiis pthiſis tentat. Radix uero hærbæ conſi
liginis: quā nuper inuentam diximus: ſuum quidem & pecorum omnium remedium præ-
ſens eſt. Pulmonum uitio uel traiecta tantū in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore
aſſidue ſublingua. Superficies huius hærbæ an ſit in aliquo uſu adhuc incertum eſt. Reni
bus prodeſt plantaginis cibus. Betonicæ potus Agaricum potū ut in tuſſi. Tripomū in ma
ritimis naſcitur ſaxis: ubi allidit nuda: neq; in mari neq; in ſicco folio ſatis craſſiore: palmo
alto in mucrone diuiſo: radice alba odorata craſſa calida guſtu. Datur epaticis in farre co-
cta. Hæc hærba eadem uidetur quibuſdam quæ polium de qua ſuo loco diximus. Syom-
phona uel cromphena alteris uiridibus roſeiſq; per caulem foliis in poſca ſanguiuem reiici
entibus medetur. Ioniceri autem hærba melandryum naſcēs in ſegetes ac partis flore albo
odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item hærba chalcetum e uineis contri
ta imponitur. Faciles præſtat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drach-
mis in paſſo aut mulſo. Hyſopum tritum cum melle utilius præſumpto naſturtio aut irio
ge. Molemonium denarii pondere. Eſt & pſyllibus lacteus ſuccus qui denſatus in gummi
ſumitur cum melle ſupradicto pondere præcipuæq; bilem trahit. Rurſus ſiſtunt uomitio
nem cyminū ſiueſtre: betonicæ farina ſumitur ex aqua: abſtergnntq; faſtidia: cruditateſq;
digerūt daucū betonicæ farina ex aqua mulſa: plantago decocta caulium modo. Singult⁹
hermionū ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria dimenus. pleureticis & paripneumonicis cen-
taurium maius. Item hyſopum bibitur. Pleureticis peucedani ſuccus. Halus autem: quam
galli ſic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri: item renibus conuulſiſq; & ruptis. Simi
lis eſt cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & ſitim ſedat raſæ radicis alibi albæ: alibi
nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caules geminos
foliis capitibus græculæ roſæ ex uiuo pota. Iſchiadicos dolores & ſpinæ leuat agaricū po-
tum ut in tuſſi. Item & theocadis aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

De omnibus uitiis uentris & remediis: & eorum quæ circa uel intra ſunt: & de aluo ſi-
ſtenda uel ſoluenda. Ca. VIII.

p Lurimū tamen negocii humano generi aluus exhibet: cuius cauſa maior pars mor
talium uiuit. Alias enim cibos non tranſmittit: alias non continet. alias non capit.
alias nō cōficit. Eoq; mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Peſſimū corpo-
rum uas inſtar ut creditor: & ſæpius die appellat. Huius gratia præcipuæ auaritia expeti-
tur: huic luxuria conditur: huic nauigatur ad phaſin: huic profunda uada exquirūtur. Et
nemo uilitatē eius æſtimat cōſumationis fœditate. Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc me
dicinæ opera. Siſtit eā ſcordotis recētis drachma cū uino trita uel decocta pota. Polemōia
quoq; & dyſentericis ex uino datur. Verbaſci radix pota ex aqua duo℞ digyto℞ magnitu
dine. Nympheæ heracliæ ſemen cū uino potum. Radix ſuperior ex ſylphio dracbme pon-

dere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritum: uel ipsa ex aceto cocta: aut aqua ex succo
eius sumpta. Item cum lenticula cocta: uel aride farina inspersa potioni cum papauere to-
sto & trito. Vel succus infusus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœlia-
cis in uino austero datur: iis & iberis īponitur ut dictum est. Tenasmo radix nympheæ he-
racliæ e uino bibitur. Psyllium in aqua cum radicibus decoctum. Aisoi succus aluū sistit:
& dysenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dysenteriam sistit. Item dauci. Ai
zum foliis contritis ex uino torminibus resistit. Alcmeæ siccæ farina torminibus pota cū
uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis obliqua circa radices: caulē.iii.aut.iiii.
foliorum plenos: florem hyacinthi: radices uiolosas: implicaras: rubras: præduras. Nascitur
in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut phœneo archadiæ. Vis ei ad spissanda corpora
Aluum sistit radix in uino pota: quo fit ut moueat urinam repræcusso liquore: sicut ple-
raq; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile autem tūditur
Eadem gingiuarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autūni cum folia
amiserit. Siccatur in umbra. Et ladano sistitur aluus utroq;. Quod in segetibꝰ nascitur cō-
tuso & cribrato bibitur ex aqua mulsa: itē nobili e uino. Ledon appellatur hærba ex qua la
danum fit in cypro barbis caprarum adhærescens. Nobilius in arabia. Fit iam etiam in siria
atq; Africa: quod taxon uocant. Neruos enim in arcu circūdatos lanis trahūt ad herescen
te rosida lanugine. Plura de eo diximus inter ungutéa. Hoc grauissimū onere est. durissi-
mum tactu. Plurimum enim terræ colligit: cum probetur maxime purum: odoratum: mol
le: uiride. resinosum. Natura ei molliendi: siccandi: coquendi: sonū aliciendi. Capillum fluē
tem cohibet: nigritiamq; custodit. Auribus cū hydromellite aut rosaceo infunditur. Fur-
fures cutis & manantia ulcera sale: addito sanat. Tussim ueterem cum storace sumptū. Ef
ficacissimū ad ructus. Aluū sistit & cōhdris: siue pseudodyctamū: hypocisthis: orobathion
uel orobache a quibusdā dictum malogranato īmaturo similis. Nascitur ut diximus sub
cistho: unde nomē hoc. Arefacta in umbra sistit aluū ex uino austero nigroq; utraq;. Duo
enim genera eius candida & ruffa. Vsus in succo spissat: siccat. Et ruffa magis stomachi re-
umatismos emendat. Pota tribus obolis sanguinis excreationes. Cum amylon dysenterias
pota & infusa. Item uerbenaca ex aqua data: aut carentibus febre ex uino amineo coclearī
bus.v.additis in cyathis tribus uini. Lauer quoq; nascens in riuis condita & cocta tormini-
bus medetur. Potamogeton uero ex uino dysentericis ei & cœliacis: similis betæ: foliis mi-
noribus tantum hirsutioribusq; pauluum superueniens extra aquam peculiariter refrige
rant: spissant. Vsus in foliis cruribus uitiosis utilia. & contta ulcerū nomas cum melle uel
aceto. Castor hac aliter nouerat tenui folio uelut equin s setis thyrso lōgo & leui in aquo
sis nascentem. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton aduersatur & crocodillis
itaq; secum habent ea qui uenantur illos. Aluum sistit & achyllea. Eodem effectus præstat
& statice. vii. caulibus ueluti rosæ capita sustinens. Ceratia uno folio: radice nodosa & ma-
gna in cibo cœliacis & dysenrericis medetur. Leontopodon alii liceoton: alii dorypetron:
alii toriuentoron uocant cuius radix aluum sistit: purgatq; bilem in aqua mulsa addito pō
dere denariorum duum. Nascitur in campestris & gracili solo. Semen eius potum lympha
tica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem
inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad de-
ploratos dysentericos quinquefolium decoctis in lacte radicibus & potis & aristolochiam
in uictoriati pondere in cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sumentur: hæc can
dente ferro temperari aptius erit. E diuerso purgat aluum succus centauri minoris drach-
ma in hæmina aquæ cum exiguo salis & aceti: bilemq; detrahit. Maiore tormina discuti-
untur. Betonica aluum soluit drahmis.iiii.in hydromelitis ciathis nouem. Item euphorbi
um uel agaricum drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua aut in mulso obolis
tribus. Soluit & ciclaminos ex aqua pota aut balanis subditis. Item chamecissi balanus
Hysopi manipulus decoctus ad tertias cum sale pituitas trahit. illitus uel contritus cum
oximelite & sale. Pellitq; uentris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix
Aluum purgat anachallis ex aqua mulsa. Item epithimon: qui est flos & thymo satureiæ
similis. Differentia ꝙ hic hærbaceus est: alterius thimi albus. Quidam hiphopheon
uocant: ac stomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedeat tormina: & inflammati-
ones discutit. Summitur & ex eligmate ad pectoris utilia cum melle & aliquando iride

Aluum ſoluit a quattuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo saliſq; & aceti. Quidam al-
ter opithimum tradunt ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioni rubens ſiccati: in um-
bra. Bibi ex aqua aceptabuli menſura. Dimidia detrahere pituitam bileq;. Aluũ leniter ſol
uit & nimphea in uino auſtero. Soluit & pigmocomõ eruæ foliis craſſioribus & acrioribus
radice rotunda: lutei coloris: terram olente caule quadrãgulo modo tenui flore ocimi. In
uenitur in ſoxoſis locis. Radix eius in aqua mulſa. xii. põdere denariorũ & aluum & bilem
& pituitam exinanit. Semen ſomnia tumultuoſa facit una drachma in uino potum. Et ca-
pnos strumã diſcutit: detrahit bilem polipodion: quã noſtri filiculam uocant: ſimilis enim
eſt filici. Radix in uſu piloſa: coloris intus hærbacei: craſſitudine digyti minimi: acetabulis
cauernoſa ceu polyporũ cirri ſub dulcis: & in petris naſcens: aut ſub arboribus uetuſtis. Ex
primitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa conciſa inſpergitᷣ oleri & betæ uel maluæ uel ſalſa
mento: uel cũ pulticula coquitur ad aluum leuiter ſoluendã: uel in febri. Detrahit bilẽ &
pituitã. Stomachũ offendit. Aridæ farina indita naribus polypum cõſumit. Floret: & ſemẽ
non fert. Scamonium quoq; diſſolutionẽ facit: bilẽ detrahit: aluũ ſoluit: præterq̃ ſi adiiciã-
tur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autẽ ſuccus hærbæ ab radice ramoſæ pin-
guibus foliis triangulis albis radice craſſa madida nauſeoſa. Naſcitur pingui & albo ſolo.
Radix circa canis ortũ excauatur: ut in ipſa confluat ſuccus: qui ſole ſiccatus digeritur in
paſtillos. Siccatur & ipſa uel cortex. Laudatur natione colophoniũ myſium priennese. Spe
cie autẽ nitidũ: & quã ſimilimũ taurino glutini fungoſum tenuiſſimis fiſtulis cito liquæ-
ſcẽs uirus redolens ſuminoſum linguæ tactu lacteſcens. quã leuiſſimũ cũ diluitur albeſcẽs
Hoc euenit & aduterino: quod fit hærba farina & tythymali marini ſucco in iudæa fere:
quod etiã ſtrangulat ſumptũ. Deprehenditur guſtu. Tithymallus enim linguam excalfa-
cit bulbi more: nec ante nec poſtea utile. Dedere & per ſe ex aqua uel mulſa & ſale quater
nis obolis. Sed utiliſſime cum aloe: ita ut incipiente purgatione mulſum bibatur. Fit deco
ctum radicis in aceto ad craſſitudinẽ mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in do-
lore cũ oleo Tithimallum noſtri hærbam lactariã uocant. alii lactucam caprinam. Narrant-
q; lacte eius in ſcripto corpore cũ inaruerit ſi cinis inſpergatur apparere litteras & ita qui-
dam adulteras alloqui malluere: quã codicilis. Genera eius multa. Primus cognominatur
carachias: qui & maſculus exiſtimatur: ramis digytali craſſitudine rubris rugoſis quinq;
aut ſex cubitali longitudine a radice foliis pendet in cacuminibus coma iunci. Naſcitᷣ in a-
ſperis maritimis. Legitur ſemen autũno cũ coma: ſiccatũ ſole tunditur: & reponitur. Suc-
cus uero incipiẽte pomorũ lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fiſci. ut cũ
iis areſcat. Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntq; etiam totiens purgari
hydropicos fico ſumpta: quod guttas & lactis exceperit. Succus cũ colligitur: ne attingat
oculos cauendũ eſt. Fit & foliis tuſis priore minus efficax. Fit & decoctũ e ramis. Eſt & ſe-
men in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſoluẽdæ alui gratia. Semen & dentiũ cauis
cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinunt & lichenas ſucco. bi
buntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo ſoluta: alias ſtomacho inutilem. Tradit pitui
tam ſale adiecto in potu bilem afronitro. Si per aluum purgari libeat in poſca. Si uomitio
ne: in paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis cõſtat. Ficos a cibo ſumpſiſſe meliꝰ
eſt. Fauces urit leniter. Eſt enim tã feruentis naturæ: ut per ſe extra corpori impoſitũ po-
ſtulas igniũ modo faciat: & pro cauſtico in uſu ſit. Alterũ genus tithymalli myrſiniten uo
cant: alii caryoten foliis myrti acuti & pũgentibus ſed molioribus: & ipſum etiã in aſperis
naſcens. Colliguntur comæ eius hordeo turgeſcente: ſiccateq; in umbra diebus. ix. in ſo-
le inareſcunt. Fructus non pariter matureſcit. ſed pars anno ſequẽte & nux uocatur. Inde
cognomẽ græci dedere. Demetitur cũ meſſium maturitate. Lauatũ deinde ſiccatur. & da-
tur cũ papaueris nigri duabus partibus: ita ut ſit totũ acetabuli modo: minus hic uomitio
nibus quã ſuperior cæteri iidem. Aliqui ſic & folium eius dedere: nucẽ uero ipſam in mul
ſo aut paſſo: uel cũ ſeſama Trahit bilem & pituitã per aluũ. Oris ulcera ſanat. Ad nomas
oris foliũ cũ melle eſtur. Tertiũ genus eſt tithymalli: paralius uocatᷣ ſiue tithymalis folio
rotũdo: caule palmũ in alto: ramis rubẽtibꝰ ſemine albo: quod colligitᷣ ĩcipiẽte uua: & ſicca
tũ teritᷣ. Sumiturq; acetabuli mẽſura ad purgationes. Quartũ genus heliſcopion appellãt
foliis portulacæ: ramulis ſtantibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus ſemipedali al-
titudine ſucci plenis. Quintum cyparitian uocant: propter foliorũ ſimilitudinem: caule ge

mino aut triplici nascente in cãpestribus:cui eadem uis quæ heliscopio aut characiæ. Hoc
circa oppida nasci semine albo colũbis gratissimo:quod colligitur incipiente ima.Nomen
accepit quoniã capita cũ sole circũagit. Trahit bilẽ per inferna in oximellite dimidio ace-
tabulo.Cæteri usus qui characiæ.Sextũ platyphilon uocant:alii corymbitẽ: alii amigdalitẽ
a similitudine.Nec ullius latiora sunt folia.Pisces necat:aluum soluit:radice : uel succo in
mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas septimum dendroi-
des cognominant:alii codion:alil leptophilon in petris nascens comosissimum ex omnib⁹
maxime cauliculis rubẽtibus:& semine copiosissimũ:eiusdẽ effectus:cuius charatias.Opo
scylla siue raphano sagaria iuncos duos siue tres spargit interra rubentes.foliis rutæ:radi-
ce cepe:sed amplior:quare;quidã raphanũ siluestre uocant.Intus habet mãmã candidã ex-
tra cortices nigros.Nascit in mõtosis & asperis:aliquãdo & hærbosis.Effoditur uere tussa-
q; in fictili mergitur.Deiectoq; quod supernatat:reliquis succus purgat utraq; parte ses-
quiobolo in aqua mulsa.Sic & hydropicis datur aceptabuli mensura inspergitur & aridæ
radicis farina potioni:aiuntq; superiorẽ partem eius uomitione biles extrahere : inferiorẽ
peraluum. Tormina discutit:quodcũq; betonia & panaces præterq̃ a cruditate.Peucedani
succus inflationes & ructus gignit.Acori radis daucumue si lactucæ modo sumatur. La-
danum Cypriũ potum interanorũ uitiis occurrit.Item gentianæ farina ex aqua tepida fa-
bæ magritudine.Plantago mane sumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nõ ue-
teris cyathis.iiii.datur in somnũ euntibus addito nitro seu polenta.Simul si post cibũ de-
tur.Colo infunditur hemina succi:uel in febri. Agaricum potũ obolis tribus in uini uete
ris cyatho uno lyeni medetur.Et panaces oĩum generũ radix in mulso: sed teucria præci-
pue pota arida & decocta quãtũ manus capiat in aceti heminis tribus.Ad uulnus illinitur
eadem cum aceto:aut si tolerari non possit ex ficu uel aqua. Pelomonia bibitur ex uino.
Betonicæ drachma in oximelitis cyathis tribus.Aristolochia contra serpentes.Argemonia
vii.diebus in cibo sumpta lyenem cõsumare dicitur.Agaricũ in aceto mulso obolis duob⁹
Nympheæ heracleæ radix ln uino pota & ipsa consumit.Cisanthenus drachma bis die sũ-
pta in uini albi cyatis duobus per dies.xl.lyen dicitur paulatim emittere per urinam.Pro-
dest & hysopũ cum fieu decoctũ.Lonchitidis radix decocta prius quã semen emittat.Peu
cedani quoq; radix decocta & lyeni & rhenibus.Lyen acoro poto cõsumitur præcordiis &
ilibus utilissime radices.Clymeni semen potum diebus:xxx.pondere denarii in uino albo
Betõice farina ex melle & aceto scyllite pota.Radix lonchitidis in aqua & teucrum illinit.
Item scordium cum cæra:agaricum cum farina fœnogræci uesicæ malis : cõtraq; calculos
grauissimis cruciantibus ut diximus:auxilio est.Polemonia ex uino pota:item agaricum.
Plantago radice uel foliis potis ex passo. & betonica ut iocinere diximus. Itẽ ramici pota
atq; illita.Eadem ad strangurias efficacissima ad calculos quidam betonicam & uerbenacã
& mellifolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio:bibere suadent. Strangu
rias discutere & dictamum certum est. Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino
ictericis dari:atq; illini utilissimum est.Xiphii quoq; radix superior urinam ciet infantib⁹
Enterocœlicis datur ex aqua:& illinitur uesicæ uitiis peucedani succus infantium ramici.
& umblicis eminentibus psyllion illinitur.Vrinam cient anallides : achoriq; radicis deco-
ctum:uel ipsa trita potaq;:& omnia uesicæ uitia sanat:& calculos hærba & radix cotelydo
nis.Itẽq; genitalium in flãmatione pari pondere:& caulis & seminis & mirrhæ.Ebulum te-
nerum cum foliis tritum ex uino potum calculos pellit.Impositum testes sanat. Erigeron
quoq; cum farina thuris & uino dulci : testium inflãmationes sanat. Simphiti radix illata
enterocelas cohibet:& genitalium nomas hipocisthis alba. Artemisia quoq; dat cõtra cal-
culos ex uino dulci & ad stranguriã.Dolores uesicæ sedat ex uino nimpheæ hracleæ radix.
Eadem uis crethimo ab Hipocrate ad modũ laudata.Est autẽ inter eas quæ eduntur silue
strium hærbarum.Hancq; certe apud Callimachũ apponit rustica illa hecale. Spetiesq; ela
tæ hortensis.Caulis palmũ unũ altus.Semen feruens odoratũ ceu libanotidis rotundum.
Siccatũ rumpitur.Habet intus nucleũ candidũ:quem aliqui cachryn uocant folio pingui
albicante:ueluti oliuæ:crassiore:& saso gustu:radice digyti crassitudine tres aut quattuor
Nascitur in maritimis petrosis.Estur crudũ coctumue cũ olere odorati saporis & iucundi.
Seruatur etiam in muria præcipuæq; eius usus ad stranguriam folio uel caule aut radice
ex uino.Colorem quoq; corporis gratiorẽ facit.Verum largior quoq; inflationes.Aluum

soluit decocto. Vrináqꝫ: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcineæ sicce farina in uino pota
stranguriā tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoqꝫ utilis. Aduersus serpentes bibitur.
lumēcis quoqꝫ in pituita aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lenti si/
milima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinē sistit. Altera est antylis chamepy-
tyos similis: flore purpureo: odoris grauis: radix ī tubi uel magis cepe similis portulacæ ni
griore radix: sed inutili: nascens in littoribus harenosis gustu amara: in uino cum asparagi
radicæ uescicæ plurimū prodest. Eadē præstat hypericon: quā alii chamepithin: alii corycō
appellant: oleaceo frutice: tenui: cubitali: rubente. folio rutæ odore acri: semine siliquæ: ni
gro maturescente cū hordeo. Natura semini spissandi. Aluum sistit. Vrinam cit. Ad calcu/
los uesicæ cū uino bibitur. Est aliud hypericon: quod alii charon: appellant: folio tamarici:
& sub ea nascitur: sed pinguioribus foliis & minus rubētibus: odoratū: palmo altius: leni/
ter suaue: aculeatū. Vis semini excalfactoria: & iō inflationē facit euterocœlicis: sed stoma
cho nou inutile præcipue ad stranguriá si exulcerate nō sit uesica. Medetur & pleureticis
ex uino potū. Vesicæ aūt calitrichon trita similis cumino medeť & data ex uino albo. Ver
benaca quoqꝫ foliis decocta ad tertias uel radix eius e mulso calido calculos eiicit. Itē per
pressa: quæ aretii & in illyrico nasciť: in aqua decoctæ c tribus heminis ad unū & pota. Tri
foliū ex uino sumptū: & chrysentemū primū Anthemū quoqꝫ calculos eiicit paruis e radi
ce foliis quinis: caulibus lōgis duobus: flore roseo: radices tritæ per se uel lauer crudū: sil/
uis nascitur glareosis & perēnibꝰ riuis cubitalis: apii similitudine. Coqtur ut olus accidūt:
magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiē sentiat: panacis radice sanatur. Aliter inutilis uesicis
Calculos pellit malū erraticū radicis libra in uini congio decocta ad dimidias. Inde hemi-
ne sumūtur per triduū. Reliquū ex uino cū zio: & urtica marina: & daucū: & plantaginis se
men ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: quæ & nomē inuentoris habet nota tractan
tibus urinas cit. Scordion testiū tumores sedat. Hyoscyamū genitalibus medetur. Peuce-
dani succus ex melle & semen strāguriæ. Agaricū obolis tribus in uini ueteris cyatho uno
Trifolii radix drachmis duabus in uino: dulci una drachma uel seminis. Ischiadici & semi
ne & foliis erythridani tritis sanātur panace pota. Et infricata polemonia aristolochiæ de/
coctæ foliis. Agarico quidē & neruus qui platys appellatur: atqꝫ humerorū dolor sanatur
obolis tribus in uini ueteris cayto uno poto. Quinquefoliū ischiadicis & bibitur & impo-
nitur. Item scamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusqꝫ bibitut ex uino
Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago. Condylomata uero quinquefoliū. Sedem
cōuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia sedis retroagit. E di-
uerso rubens proritat. Cotelydon cōdylomata & hemorrhoidas mire curat. Testiū tumo-
res acori radix decocta in uino tritaqꝫ illita. Intertrigines negat fieri. Cato absinthium pō-
ticum secum habentibus. De pulegio & argemone. Ca. X.

Lii adiiciunt & pulegium: quod ieiunus quis legerit: si post se alliger. Inguinis do
lores prohibet: aut sedat cœptos inguinaria: quam quidam argemonē uocant: passī
in uepribus nascens. Vt prosit inquinibus in manu tantum habenda est. Panos sa-
nat panaces cum melle. Plantago cum sale. Quinquefolium. Persolatæ radix ut in strumis
Item damasonum: uerbascum cum sua radice cusum uino aspersum folioqꝫ inu olutum:
& ita in ciuere calfactum ut imponatur calidū. Experticqꝫ affirmauere plutimum remediū
esse: si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno & manu supina tangens dicat. Negat Apollo pe
stem posse crescere: quā nuda uirgo restringat: atqꝫ ita retrosa manu ter dicat: totiésqꝫ de/
spuat ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scamoniæ dacoctum cū melle
Sideritis cum adipe ueteri: uel chrisippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuentore ha-
bet nomen. De nimphea & abstinentia & appetentia ueneris & de satirio erithrococo
& crategi & sideriti. Ca. XI.

u Enerem in totum adimit (ut diximus) nimphea heraclea: eadem semel pota in .xl.
dies insomnia quoqꝫ ueneris a ieiunio pota & in cibo sumpta. Illita quoqꝫ radix ge
nitalibus inhibet non solum uenerem: sed afluentiam geniturae: ob id corpus alere
uocēqꝫ dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio superior data potu in uino. Item
quā cremnon agrion appellant. Et orminos ag rios cū polenta contritus. Sed inter pauca
mirabilis est orchis hærba: siue serapias: foliis p orri: caule palmi: flore purpureo: gemina
radice: testiculis simili: ita ut maior: siue (ut aliqui dicunt) tenuior ex aqua pota excitet

libidiné:minor ſiue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidam folio ſcylle eſſe dicunt leuio
ri ac minori caule ſpinoſo. Eiuſqꝫ radices ſanant oris ulcera:thoracis pituitas aluum ſiſtũt
e uino potæ. Concitatricem uim habet ſatyrion. Duo eius genera. una longioribus foliis ꝗ
olleæ:caule quattuor digytorũ:flore purpureo radice gemina ad formam hominis teſtiũ
alternis annis intumeſcente ac reſidente. Altera ſatyrion orchis cognominantur: & fœmi
na eſſe creditur. Diſtinguitur internodiis & ramoſiore frutice:radice faſcinis utili. Neſcit
fere iuxta mare. Hæc tumores & uitia partim earũ erumpentia cum polenta illita ſedat:
uel per ſe trita. Superioris radix in lacte ouis colonice data neruos intẽdit. Eadem ex aqua
remittit. Græci ſatyrion foliis lilii rubri minoribus & tribus non amplius e terra exeunti-
bus tradunt:caule leuicubitali nudo radice gemina cuius inferior pars & maior mares gi-
gnit:ſuperior ac minor fœminas. Eſt & aliud genus ſatyrion erythrococon appellant:ſemi
ne uitiis:maiore leui:duræ radicis:cortice rubro:intus album includitur:ſapore ſubdulci
Fertur in montoſis inueniri. Venerem etiam ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat. Ma
gis adeo ſi bibatur in uino auſtero. Arietibus quoqꝫ & hircis ſegnioribus in potu dari: Et
ſarmatis equis ob aſſiduum laborem pinguioribus in coitu:quod uitium proſedamũ uo-
cant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa aut lactuca ſumpta: In totum quidem græci cum cõ
citationem hanc uoluut ſignificare:ſatyrion aphellant. Sic & crategin cognominãtes & te-
liconum:quarum ſemen teſtiũ ſimile eſt. Tithymalli quoqꝫ ramorũ medullã habentes ad
uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit Theophraſtus au
ctor alioquin grauis:ſeptuageno coitu durare libidiné contactu hærbæ cuiuſdã:cuius no-
men ſpetieqꝫ nõ poſuit. Sideritis adalligata uarices minuit & ſine dolore præſtat. Podagre
morbus rarior ſolebat eſſe nõ modo patrũ auorũqꝫ memoria: ucrũ etiam noſtra. Peregri-
nus & ipſe. Nam ſi taliæ fuiſſet antiquitus:latinũ nomen inueniſſet. Inſanabilis nõ eſt cre-
dendus. Quippe quoniã in multis & ſponte deſinit:& in pluribus curatur. Medẽtur pana
cis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſciami cum farina uel ſemen ſcordion ex aceto:iberis
uti dictũ eſt. Verbẽaca cũ axungia trita cyclamini radix cuius decoctũ & pern onibus pro-
deſt. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semen e pſyllio: Cicuta cum lithargirio aut axũn
gia. Aizoũ in primo impetu podagræ rubentis:hoc eſt calide. Vtrilibet uero conuenit eri
geron cũ axungia. Plantaginis folia trita addito ſale modico. Argenõia tuſa ex melle. Me
detur & uerbẽaca illita aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt & lappago ſimilis ana
gallidi niſi eſſet ramoſior ac pluribus foliis aſpera:rugoſa: aſperioris ſucci grauis : odoris:
quæ talis eſt mollugo uocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Superioris ſuccus
expreſſus põdere undecim denariorũ in uini cyathis duobus quottidie ſumitur. Præcipue
uero liberat eo malo phycos thalaſſion:ideſt ſucus marinus lactuce ſimilis qui conchyllis
ſubſternitur:non podagræ modo:ſed omnibus articulorum morbis impoſitus priuſꝗ are-
fiat. Tria auté genera eius. Latum. Et alterum longius:quadantẽus rubens. Tertium cri-
ſpis foliis:quo increta ueſtes tingũtur omnia eiuſdem uſus. Nicander eam & aduerſus ſer
pentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemé eius hærbæ:quã pſylion appellauimus : madefa-
factum aqua diximus in heminam ſeminis reſinæ colophoniæ coclearibus duobus: thuris
uno. Laudantur & mãdracoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus:talis : articulis:neruis:& remedia cõtra morbos qui to
tũ corpus occupans : & de myrtido : & uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: & febræ
iumentorũ & freneticis:& chameacta:&aiozoo:& igne ſacro. Ca. XII.

Alis uero tumentibus limus aquaticus cũ oleo ſubactus mire ꝓdeſt. Articulis ſuc
m cus eſt centaureo minore. Idem neruis utiliſſimus. Item centaureũ. Betonica ner-
uis diſcutiẽtibus per ſcapulas humeris:ſpinæ:lumbis pota ut in iocinere. Articulis
quinqꝫ folium impoſitum. Mandragore folia cum polenta:uel radix recens tuſa cum cu-
cumere ſilueſtri:uel decocta in aqua. Cubitorũ ac pedum rimis polypodii radix. Articulis
ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cum decocto. Item centũculus decocta:
uel muſcus recẽs ex aqua obligatus donec inareſcat. Item lappæ boariæ radix e uino pota.
Cyclaminos decocta in aqua pniunculos curat. omniaqꝫ alia frigoris uitia. Perniunculos
curat & cotelydon cum axungia. Folia ex batrachio. Epictimi ſuccus. Clauos pedum extra
hit ladanum cum caſtoreo. Verbenaca ex uino. Nunc peractis malis quæ membratim ſen-
tiuntur:dicemus de iis quæ totis corporibus graſſantur. Remedia autem hæc cõmunia in-

nenio. Ante omnes pota dodecatheū de qua diximus. Deīde panacis oīum generꝫ radices
peculiariter lōginqs morbis. Et semē interaneorū uitiis. Ad omnes uero corporis dolores
succū e fordeo. Itē betōicæ: quæ pota colorē plūbeū corporis priuati emēdat: gratioreꝗ re
ducit: Geranion aliqui myrrhin: alii myrthida appellāt. Similis ē cicutæ foliis minutioribus
& caulē breuiori rotundo: saporis & odoris iucūdi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis cā-
didioribus paulo ꝙ maluæ: caulibus tenuioribus & pilosis: ramosam & interuallis binū pal
morum & in iis foliis: inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruū. Alterum genus foliis
anemones: diuisuris lōgioribus: radice mali mō rotūda: dulci: reficientibus se ab ībecillita-
te utilissima: & fere talis uera ē. Bibitur cōtra phtisin drachma in uini cyathis tribus bis die
Item contra inflamationes: quæ & cruda idē præstat. Succus radicis auribus medet. Opist-
hotonicis semen drahmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthisin sanat: & planta-
ginis succus: si bibatur. Et ipsa decocta in uino cum sale & oleo a somno matutino refrige-
rat. Eadem datur iis: quos atrophos uocant interpositis diebus. Betonica pthisicis eligma-
te cum melle fabæ magnitudine. Agaricum potum duobus obolis in passo uel dauco cum
centaurio maiore in uino. Phagedenis quod nomē sine modo esurientium est: & alias ulce
rum: tithymalli medent cū sesamis sumpti. Inter mala uniuersi corporis uigilliæ sunt ple-
risꝗ. Harum remedio monstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & perunctos ca
pite. Aizoū siue sedum si in uolutum panno nigro ignorantis puluino subiiciatur: & ono
thera siue onear hylaritatem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: frutico
sa: longa radice: & cum siccata est uinum olente. Hæc ī potu data feras quoꝗ mitigat. Cru
ditates quæ nauseā faciunt digerit betonica. Eadem pota a cœna cōchonē facit in oxymeli
tis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulam discutit. Item agaricum post cibos ī aqua
calida potum. Paralysin betonica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem & torpē
tibus mēbris prodest. Item argemonia omīaꝗ quæ periclitentur secari discutiendo. Comi
tiales sanantur panacis: quam heracleam diximus: radice pota cū coagulo uituli marini: ita
ut sint panacis tres partes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obo
lis tribus. Folia quinꝗ folii ex aqua. Sanat & archezostis: sed cum amineo pota. Sanat & ba
caris radix arida in puluerem contra cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et cen-
tunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uīo pota. Hysopi baccæ
ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sedecim. Peucedanum coagulo uituli marini æquis
portionibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus. xxx. in betonicæ
farinæ pondere denariorum. xiii. cum aceti scyllitici ciatho mellis attici unica. Scomōium
obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricū po-
tum in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Item laudanum: quod in segetibus nasci
tur cōtusū. Platago ex aqua mulsa duabus horis ante accessiōem pota binis drachmis. Vel
succus radicis madefactæ uel tusæ: Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ter-
nas radices in tribus ciathis aquæ dedere. Iidem ī quaternis quaternas fecerunt. Buglosso
in arescente si quis medullam e caule eximat: dicatꝗ ad quem liberandum febre id faciat
& alliget ei septem folia ante accessionem aiunt a febre liberari. Itēꝗ betonicæ drachmam
in aquæ mulsa in ciathis tribus uel agaricum maxime in iis febribus quæ cum horrore ue
niunt. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quaternis: plura cæte-
ris: aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & iumentorꝫ
febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo incisa: quartanis a quarto. Bi-
bitur & semē hipici utriusꝗ in quartanis & horroribus betonicæ farina: quæ omnes horro
res coercet. Item panaces adeo excalfactoria natura ut per niuem ituris bibere id: ac perun
gi eo præcipiant. Et aristolochia perfictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat: qui cō
tingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum: succo. E diuerso lethargicos excita
ri labor est. Hoc præstat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedano suc
co. Contra insanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicæ farina
ex aqua aut brassica cum thure frequenti potu calidæ: uel e carbone in conspectu extincto
fauilla digito sublata & illita uel plātago tusa. Titymallus characites hydropicos sanat. Pa
naces: plantago in cibo: cum prius panem siccum cōmederint sine potu. Betonica drachmis
duabus in tribus ciathis uini aut mulsi. Vel agaricum uel semen lonchitidis duabus līguis
ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagalidum succus. Cotelydonis radix ex mulso. Ebu

ſi recentis radix excuſſa tantum nec colluta quantum duo digithi cõpræhẽdãt ex uini ui-
teris calidi hemnia. Trifolii radix drachmis duabus ĩ uino. Tithymallũ: platyphillon cgno
mĩe. Semẽ hypici: quod charos appellat. Actæ quã quidã eſſe ebulũ putãt radice contrita in
uin cyathis tribus ſi febris abſit: uel ſemine ex uĩo nigro. Itẽ uerbenaca faſiculo manus ple
næ decocta in aqua ad dimidias: Præcipue tamẽ chameathæ ſuccus aptiſſimus credit. Erup-
tiones pituitaſq; emẽdat plãtago. Cyclamini radix cũ melle. Ebuli folia cõtrita & e uetere
uino ĩpoſita ẽt boã ſanãt: id ẽ rubẽtes pabulas. Purriginẽ ſuccus ſtrichni illitus: Igni ſacro
medet aizoum. Folia trita cicutæ. Mãdragoræ radix. Siccat ĩ aere ut cucumis: primoq; ſup
muſtũ ſuſpendit: mox ĩ fumo: dein tundit ĩ uino aut aceto. Prodeſt & uino myrteo foue-
re mentæ ſextans uini ſulphuris unica ex aceto ſimul trita: fuligo ex aceto. Ignis ſacri plura
ſunt genera. Inter quæ mediũ hominẽ ãbiens: qui zoſter appellat: & enecat: ſi cinxerit. Me
det plantago cũ creta chymolia & peryſtereos per ſe. Radix perſolatæ. Aliis quæ ſerpunt
cotelydonis radix cũ mulſo. Aizoum. Succus linozoſtis ex aceto.

Ad Iuxta mẽbra: & cõtra morbũ regiũ: & cõtra furũculos & fiſtulas & inflãmationes &
ãbuſtionẽ: & cõtra alios morbos ad neruos & ſanguinem. Ca. XIII.

Adix pollypodii illita luxatis medet. Doloreſq; & tumores tollũt ſemẽ pſylii. Folia
r plantaginis tuſa: ſale modico addito. Verbaſci ſemẽ ex uino decoctũ & ꝯtritũ. Cicu
ta cũ axũgia. Folia ephemeris tuberibus: atq; tumoribus: Illiniũturq; ẽt: dũ diſcuti
poſſint. Morbũ regiũ ĩ oculis pcipue mirari ẽ tenuitatẽ illã denſitatẽq; tunicularum felle
ſubeunte. Hippocrates a ſeptĩo die ĩ febre mortiferũ ſignũ eẽ docuit. Nos ſcimus uixiſſe
aliquos etiam ab hac deſperatione. Fit uero & circa febres impugnãturq; centaurio maio-
re (ut diximus) poto. Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ
folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii ſuccus me
detur tribus ciathis potus cum ſale: & melle. Cyclamini radix drahmis tribus bibitur ĩ loco
calido: & perfricationibus tuto: ſudores enim felleos mouet. Folia tuſſilaginis ex aqua. Se
men linozoſtis utriuſq; inſperſum potioni: uel cum abſinthio aut cicere decoctum. Hyſo-
pi baccæ cum aqua pota. Lichen hærba ſi cum ſumitur: cætero olere abſtineatur. Polytrix ĩ
uino data. Struthion in mulſo. Paſſim & in quacũq; parte ac maximo incõmodo naſcuntur
qui furunculi uocantur: mortiferum aliquando malum cõfectis corporibus. Remedio ſũt
pignocomi folia trita cum polenta: ſi nondum caput fecerint. Diſcutiunt & folia ephedri
illita. Fiſtulæ quoq; in omni parte ſerpunt: medicorum uitio maleſectis corporibus. Auxi
lio eſt centaurium minus: collyriis cum melle decocto additis. Plataginis ſuccus infuſus.
Quinquefoliorum cum ſale & melle. Ladanum cum caſtoreo. Cotelydõ cum medulla cer
uina calefacta impoſita. Verbaſci radix medulla collyrii tenuitate in fiſtulam additur. Vel
ariſtolochiæ radix. Vel ſuccus tithimalli. Colectiones ĩflamationeſq; ſanant argemõiæ fol
lia illita. Duritias & collectiones omines uerbenaca uel quinquefolium: decoctumq; in ace
to uerbaſci folia uel radix. Hyſopum e uĩo impoſitum. Acori radix decocto eius hærbe fo
uentibus. Aizoũ. Item quæ contuſa ſint: duritiaſq; & ſinus corporis & tela omnia ĩfixa cor
pori extrahunt. Folia tuſſilaginis. Daucum. Semẽ leontopodi tritum in aqua cum polenta
Suppurationibus imponuntur pygnocõi folia trita cum polenta: uel ſemẽ. Item orchis. Vi
tia quæ ſunt in oſſibus ſatyrii radice impoſita efficaciſſime ſanari dicuntur. Nomæ & colle
ctiones omnes fuco maris priuſq̃ inareſcat. Et alcmeæ radix collectiones diſcutit. Ambuſta
ſanantur plantagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius ĩ agua decocta & contrita illinũ
tur. Radices cyclamini cum aizoo. Hærba ipſa hyperici: quod coriſſum appellauimus. Ner
uis & articulis conuenit plantago trita cum ſale. Argemonia tuſa ex melle. Peucedani ſuc
co perunguntur ſpaſtici: tetãici. Neruorum duritiæ egilopi ſucco. Doloribus erigeron ex
aceto illinitur. Epythimo ſpaſticis & opiſthotonicis perungi: ſemine hyperici. quod charos
uocatur. Idemq; bibere prodeſt. Phrimõ dicitur etiam abſciſſos ſanare neruos ſi confeſtim
imponatur trita uel manſa. Spaſticis tremulis opiſthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua
mulſa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium ſiſtit hærbe peoniæ ſemẽ rubrũ. Ea-
dem & in radice uis. Cyclaminos uero ſi ore ſanguis reiiciatur: ſiue e naribus: ſiue aluo flu
at. ſiue fœminarum utero. Item lyſimachia pota uel illita uel naribus indita. Item plantagi
nis ſemẽ. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ ſemẽ in nares ſi ĩde fluat tritũ ex aqua
& inditum aiozom. Aſtragali radix ſiſtit. Et iſchemõ & achillea.

De hærba equieseto: & stephanomeli: & erisitale: & contra uermes. Ca. XIIII.

Quiesetum a græcis dicta & in pratis nascens uituperata a nobis. Est autem puluis terræ: equinæ setæ similis: lyenis cursorum extinguit decocta fictili nouo ad ter= tias quantum uas capiat. & per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum uaria circa hanc opinio. Alii pini foliis similē nigricantem eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: quod etiā sanguinis ꝓfluia uel tactu eo tantū hoie sistat: alii hippurin: alii ephedrō: alii anabasin uocant: traduntq; iuxta arbores nasci & scandentē eas dependere comis iunceis multis nigris ut est equorum cau= da geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semē rotundum: simile coriandro: radice lignosa: nasci in ambustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem in naribus fluentem inclus s sistit. Item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cya this tribus. Vrinam cit. Tussim ortopnoeā sanat. Item rupta: & quæ serpūt. Intestinis & ue sicæ folia bibuntur. Enterocœlen cohibet. Faciunt & aliam hippurī breuioribus & mollio ribus caulibus candidioribusq; per ꝙ utilem ischiadicis: & uulneribus ex aceto impositam propter sanguinē sistendum. Et nymphea trita plagis imponitur. Peucedanum cū semīe cu pressi bibitur: si sanguis per os redditus est: fluitq; ab infernis. Sideritis tantam uim habet ut q̄uis recenti gladiatoris uulneri illigata sāguinē claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiam efficacius: qui secundum radi cem eius nascitur. Per nares autē fluenti & cicutæ semen tritum ex aqua inditumq; efficax habetur. Item stephanomelis ex aqua. Betonice farina e lacte caprino pota sistit ex ubere fluentem. Platagoq; contusa. Eius dem succus uomentibus sanguinem datur: Ad erraticum autē radix persolatæ cum axun= gia uetere illita: Potatur a ruptis conuulsisq; & ex alto deiectis centaurium maius. Gentia= næ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc amplius addo iocineris aut lateris contortionibus: panaces: scordion aristolochia pota cum agarico. Item contusis: & euersis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus. Aut si febris si in aqua mulsa uerbascum: cu ius flos similis auro est. Acori radix. Aizoum omne. Sede maiori succus efficacissimæ. Item symphyti radices: uel decoctum. Daucum crudum. Erysithales est flore luteo foliis acā hi. Bibitur e uino. Itē chamerops: & in scorbitiones irio uel plantago oībus modis. Itē phit. ria si: quo scylla Dictator cōsumptus est. Nascuntur quoq; in sanguīe ipso hoīs animalis exe sura corpus. Resistitur uuæ taminiæ succo: aut ueratri cum oleo perūctis corporibus. Tāi na quidem in aceto decocta etiam uestes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de policnemo. Ca. XV.

u Lcera multorum sunt generū. ac multis modis curantur. Panacis oīum generꝫ ra= dix ex uino calido illinit̄ manātibus. Siccat priuati quam chironiā dixrūs. Cū melle trita tubera apit: ulceribusq; quæ serpunt. Deploratis auxilio est cum eris flore uīo temperata oībus modis uel flore: uel semīe: uel radice. Eadē cū polenta uetustis uulnerib⁹ prodest. Heracleon quoq; sidereon. Apollinaris. Psylium. Tragacātha. Scordotis cū melle purgat: Farina eius carnes escrescentes per se in spsa consumit. Polemonia ulcera: quæ ca= coethe uocant sanant. Centaurium maius inspsum uel illitum. Item minoris coma decocta uel trita uetera quoq; ulcera purgat & per sanat. Foliculi cimeni recentibus plagis imponū tur. Illinitur autē gentiana ulceribus quæ serpunt radice tusa uel decocta in aqua ad mel= lis crassitudinem: uel succo uulneribus. Ex ea factum lichium. Lysimachia recentibus pla= gis medet̄. Plantago oīum generū ulceribus: peculiariter fœminarum senū & īfātiū. Igne mollita melio: & cū ceroto crassa ulcerū labra purgat. Nomas sistit. Et tritā suis foliis inte gere oportet. Suppurationes: collectiones: sinus ulcerū. Chelidonia quoq; sicantur ulcera adeo ut ēt pro spodio utantur. Eadem iā despatis cū axungia īpōitur. Dictamū pota sagit= tas pellit: & alia tæla extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorū obolo. Proxīe pseudo dictamū Vtraq; etiā suppurationes discutit. Aristolochia quoq; putrida ulcera exest. Sor= dida expurgat cum melle: uermesq; extrahit. Itēq; clauos ī ulceribus natos. Et īfixa corpo ri oīa præcipue sagittas & ossa fracta cū resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cum iri= de recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quīquefolium cū sale & melle. Ra= dices persolatæ uulneribus ferro illatis recentibus īponuntur: folia ueteribus. Cum axun gia utraq; & suo folio operit̄. Damasoniū aūt & ī struma. Folia uerbasci ex aceto aut uino Peristerios ad oīa genera uel callosorū putrescētiūq; ulcerum facit. Manantia nymphea

heracleæ radix ſanat.Item cyclamini radix uel per ſe:uel ex aceto:& cũ melle.Eadem & con
tra ſteatomata efficax:ſicut ad ulcera manantia hyſopum.Itẽ peucedanum cui ad recentia
uulnera tanta uis ẽ:ut ſaniẽ oſſibus extrahat.Præſtant hoc & anagallides:cohibentq; quas
uocant nomans & rheumatiſmos.Vtiles & recẽtibus plagis:ſed præcipue ſenum corpori.
Cum ceroto apoſtemata & ulcera tetra folia mandragoræ recentia.Radix uulnera cũ mel
le aut oleo.Cicuta conſiligini mixta mero.Aizoũ herpetas quoq; & nomas ac putreſcẽtia
ſicut erigeron uerminoſa.Recẽtia autẽ uulnera aſtragali radix:& uetera quoq; ulcera pur
gat hypociſthis utraq;.Leõtopodii ſemẽ tritum in aqua & cum polenta illitum ſpicula ſa-
gittariorũ extrahit.Itẽ picnocomi:ſemẽ tytimallus.Characites ſucco grangrenas phagede
nas putria:uel decocto ramorum cũ polenta & oleo Orchis radices.Hoc amplius & cacoe
the ex aceto cum melle ſiccæ & recentes:Per ſe uulnera onothera efferentia ſeſe ſanat.Scy
thæ uulnera ſcytice curant.Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneri
bus perſonatis aſphodeli radix decocta ut diximus:trita cum polenta & illita. Quibuſcũq;
uero apollinaris.Aſtragali radix in puluerem trita hũidis ulceribus prodeſt.Item callitrix
decocta in aqua.Priuati uero iis quæ calciamẽto facta ſint uerbenaca.Nec nõ & lyſmachia
contrita.Ac nymphea arida infricata.Polytrix inueteratis iiſdẽ utilior.Policemon cunilæ
bubulæ ſimilis eſt ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata,acri & dul
ci odore:quæ ferro factis uulneribus cõmanducata imponitur:quinto die ſoluitur.Sym-
phyton ad cicatricem celerrime perducit.Item ſyderitis.Hæc imponitur ex melle.Verbaſ-
ci ſemine ac foliis ex uino decoctis ac tritis : omnia corpori in fixa extrahuntur.Item man
dragoræ foliis cum polenta.Cyclamini radicibus cum melle.Triſaginis folia in oleo cõtri
ta maxime adhibentur ulceribus:quæ ſerpunt.Et alga in melle trita.Betouica ad carcino-
mata.Et melandria:ac ueteres addito ſale.Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii
radix:quæ & ungues ſcabros aufert.Liozoſtidis utriuſq; folia uel ſuccus illitus.Titymal
li omnes genera uerrucarum omnium.Item omnia pterygia:uaroſq; tollunt.Cicatrices cũ
ellegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimentis ad inficiendos capillos:& partus eiiciendos & con
tinendos & aliarum remedia. Ca. XVI.

Rtemiſiam & eleliſphacum alligata qui habet uiator:negatur laſſitudinem ſentire
a Mulieribus morbis medetur maxime ĩ uniuerſum peoniæ herbæ ſemẽ nigrum ex
aqua mulſa.Eadem & in radice uis.Menſes cit.Panacis ſemen cum abſinthio men-
ſes & ſudores.Scordotis potu & illitu.Betonica drachma in uino cyathis tribus bibitur cõ
tra omnia uuluarum uitia.Aut quæ a partu fiunt.Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita :
& decoctum eius inſidentibus.Mammis imponitur hyoſcyami ſemẽ cum uino.Loti radix
cataplaſmate.Et mammis etiam chelidonia.Secundas morantes uel partus e mortuos radi
ces panacis appoſite extrahunt.Ipſum panaci:ſemen e uino potum uuluas pargat:appoſi-
tũq; cum melle.Polemonia pota ex uino ſecundas pellit.Nidore purgat uuluas centaurii
minoris ſuccus:potu:fotuq; menſes cit.Item maioris radix in uuluæ doloribus iiſdem mo
dis prodeſt:Detaſa uero & appoſita extrahit partus emortuos.Plantago imponitur in la-
na in dolore uuluæ.Inſtrangulatu bibitur.Sed præcipua dictamo uis eſt.Menſes cit.Par-
tus emortuos uel tranſuerſos eiicit.Bibitur ex aqua foliorum obolo:adeo ad hæc efficax :
ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur.Nec potu tantum ſed & illitu & ſuf-
fitu ualet.Proxime pſeudodictamum.Sed menſes cit cum mero decoctum pondere dena
rii.Pluribus tamen modis & ariſtolochia prodeſt:nam & menſes & ſecundas cit. Et emor-
tuos partus extrahit myrrha & pipere addito pota uel ſubdita.Vuluas quoq; procidentes
inhibet potu uel ſuffitu uel ſubiectu maxime tenuis.Strangulatum ab iis menſiumq; diffi
cultatem agaricũ tribus obolis tritum in uini ueteris cyatho potum emẽdat.Periſteros ap
poſita in adipe ſuillo recẽti.Antirrinõ cũ roſaceo & melle .Itẽ appoſita nymphea thesaliæ
radix pota dolori medetur.In uĩo pota nigro profluuia inhibent.E diuerſo ciet cyclamini
radix pota & appoſita.Et ueſicæ inſicentiũ decocto medetur.Secundus pota ciſſanthemos
pellit.Vuluam ſanat.Et xiphii radix ſuperior menſes cit drachma ex aceto pota. Peuceda-
num ſtrangulatus uuluæ nidore uſtum recreat.Menſes aluoſq; præcipue pſylliũ drachma
in cyathis tribus aquæ mulſe.Semẽ quoq; mandragore potum uuluam purgat. Menſes
cit ſuccus appoſitus:& emortuos partus.Nimia rurſus profluuia ſiſtit ſemẽ cũ uino & ſuf

phure. Alui profluuia sistit & contrahit batrachi on potu: uel cibo ardens: alias ut diximus
cruda. Sed cocta cõmendatur sale & oleo & cym ino. Daucum & menses & secundas potũ
facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratisꝗ imponitur.
Emortua scamonium pellit potum uel appositum. Menses cit hypericum: utrunꝗ apposi-
tum. Ante alia uero ut Hippocrati uidetur erysimon e uino semine uel radice. Cortice tra
hit: & secundis succurit & strangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiari-
ter secundis inflamationibusꝗ uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & apposita
uuluas. Polygonas pota menses cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellunt. Item agari-
cum ex aqua mulsa. Artemisia uuluæ medetur trita ex oleo irio aut fico: aut cum myrrha
apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat: ut partus enectos extrahat menses & secũ-
das cit. Romanorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem oĩa pro
sunt uel imposita uentri immo cum farina hordeacea. Acharon quoꝗ utile est interiorib⁹
fœminarum morbis. Et cõiza utraꝗ. Et crẽnos. Et cantillides duæ uuluis utilissime. Tor-
minibusꝗ & secundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur: Albugines in
capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geraniõ in uino albo potum: & hypocisthis in rubro
ꝓfluuium sistunt. Hysopum suffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad oĩa in
partu aut ex partu mala præstantissima est. Peucedano quidam miscent in uĩo nigro semẽ
cupressi contritum. Nam semẽ psylii deferuefactũ in aqua cum ĩtepuerit: epiphoras omnes
uteri lenit. Symphitõ tritum in uino nigro euocat menses. Partus accellerat scordotis pota
drachma succi in aqua mulsa cyathis quattuor. Dictami folia præclaræ dantur ex aqua. Cõ-
stat unius oboli pondere: uel si mortui sint in utero infantes: protinus reddi sine uexatio-
ne puerperæ. Similiter prodest pseudo dictamum sed tardius. Cyclaminos adaligata. Cissã
themos pota. Item betonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonõ & theligenon herbæ sunt
habentes uuas floribus oleæ similes: pallidiores tamẽ. Semẽ album: papaueris modo. Theli
goni potu fœminã concipi narrant. Arsenogonõ ab ea semine oleæ nec alio distat. Huius
potu mares generari perhibentur: si credimus alii utrãꝗ ocimo similẽ tradunt. Arsenogõi
semẽ autẽ geminum esse testibus simile. Mammarum uitiis aizoũ quod digytellum appel
lauimus unice medetur. Erizerũ ex passo mãmas uberiores facit. Sonchũ in farre coctum.
Quæ uero mastos uocatur indita pilos mãmarum e partu nascentium & tineas autfert ĩ fa-
cie. aliaꝗ cutis uitia emẽdat. Gentiana nymphea heraclia illita ciclamini radix maculas oẽs
Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutem in facie. erugantꝗ. Vitia omnia aco-
ri radix emendat: Capillum lisimachia flauũ facit. Denigrat hypericon: quod & oriston uo
catur. Item ophryos hærba dẽticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat & polæmo
nia in oleo decocta. Psilothrũ nos quidem in mulieribus medicamentis tractamus: uerũ ẽt
uiris in usu est. Efficacissimũ autẽ habetur acherostis. Item tytimalli succo uel in sole cum
oleo illito crebro uel euulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hysopum ex oleo fotum.
Anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVII.

PROEMIVM.

Reliqua hærbarum genera. Ca. I.

RESCIT apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis. Quintoꝗ
maior copia hærbarum dicenda restat: tanto magis adorare priscorũ in
ĩuẽiendo curã intradendo benignitatẽ subit. Nec dubie supata hoc mõ
posset uideri ẽt rerũ naturæ ipsius munificẽtia: si humani opis esset ĩuen
tio. Nũc uero deorũ fuisse eã apparet: aut certe diuinã ẽt cũ hõ ĩuenerit
Eandemꝗ omnium parentem genuisse hæc & ostendisse: nullo uitæ mi-
raculo maiore. si uerum fateri uolumus. Scyticam hærbã a mæotidis pa
ludibus & euphorbiã e monte atlãte. ultraꝗ Herculis colũas & ipso rerũ naturæ defectu:
pte alia britanicã ex oceani ĩsulis extra terras positis: itẽ q̃ æthiopidem ab exusto syderibus
axe: Alias præterea aliunde ultro citroꝗ hũanæ saluti in toto orbe terrarũ portare ĩmensa
romanæ pacis maiestate nõ homines mõ diuersis inter se terris gentibusꝗ: uerũ etiam mõ
tes & excedentia in nubibus iuga: pastusꝗ pecorũ & hærbas quoꝗ inuicẽ ostendat. Ac ter

nũ quæſo deoꝝ ſit munus iſtud. Adeo romãos uelut alterã lucẽ dediſſe reb⁹ humanis uidẽt

De aconito: & panthera: & quæ extinguit aconito. Ca. II.

Ed antiquorũ curã diligẽtiãq; qs poſſit ſatis uenerari: cũ cõſtet oĩum uenenorum ociſſimũ eẽ aconitũ: & tactis quoq; genitalib⁹ fœminini ſexus aĩaliũ eodẽ die īferre mortẽ. Hoc fuit uenenũ quo īteremptas dormiẽtes a Calfurnio Beſtia uxores. M Cecilius accuſator obiecit. Hĩc illa atrox peroratio ei⁹ ī digyto ea mortuas. Fabulæ narrauere e ſpinis Cerberi canis extrahẽte ab īferis Hercule. Ideoq; apud heracleã põticã ubi mõſtrat̃ eius ad īferos aditus gigni. Hoc quoq; tamẽ ī uſu hũanæ ſalutis uertere. Scorpionũ ictibus aduerſari experiẽdo aconitũ datũ ī uino calido. Ea eſt natura ut hoĩem occidat niſi ĩuenerit qđ ĩ hoĩe ꝑimat. Cũ eo ſolo colluctat̃: uelut præſẽtius ĩuẽto ſolo. Hæc pugna eſt cũ uenenũ ĩ uiſceribus reppererit. Mirũq; exitialia ꝑ ſe ãbo cũ fuerit duo uenẽa ĩ hoĩe cõmoriũtur: ut homo ſupſit. Immo uero ẽt ferarũ remedia antiq̃ ꝓdiderũt: demõſtrãdo q̃uo uenenata quoq; ipſa ſanãt̃. Torpeſcũt ſcorpiões acõiti tactu: ſtupẽtq; pallẽtes: & uici ſe cõfitent̃. Auxiliat̃ eis helleboꝝ albũ tactu reſoluẽte. Ceditq; acõitũ duob⁹ malis ſuo & oĩum

Quod ſi qs illa forte ab hoĩe excogitari potuiſſe credit ĩgrate deoꝝ ĩtelligit mũera. Tangũt carnes acõito: necãtq; guſtu earũ pãtheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id q̃dã ꝑdalianches appellauere. At illas ſtatĩ liberari morte excremẽtoꝝ hoĩs guſtu demõſtratũ. Quod certe caſu reꝑtũ qs? & quotiẽs fiat ẽt nũc ut nouũ naſi q̃m feris rõ & uſus iter ſe tradi nõ poſſit.

Quod omnium creaturarum conditor ſit deus. Ca. III.

Ic ergo caſus hic ẽ ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomẽ: per quẽ intelligitur eadem & parens rerum omnium & magiſtra utraq; cõiectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendũq; rurſus oĩa animalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa præter hominẽ. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum miſceri ſaluberrime promulgauere: aperta profeſſione: malũ quidem nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus uenenata: nũc demonſtrare quale ſit aconitum uel deprehendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicem modicam tã maro ſimilem marino. Quare quidam tã maron appellauere. Alii lycoctonõ ex ea qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulum ſcorpionũ mõ: quare & ſcorpiõ aliqui appellauere. Nec defuere q̃ myoctonõ appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Naſcitur in udis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerẽ quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem ĩ morte eſſet quæ cotibus ad ferri aciem deterendam ſtatimq; admota uelocitas ſentiretur.

De æthiopide: & amaranto: & aloe: & alcea. & alipho: & alſina: & androſace: & androſemo & ambroſia: & anconi: & anagyro: & anonymo. Ca. IIII.

Ethiopis radix folia habet phlomo ſimilia: magna & multa: & hirſuta ab radice. Caulem quadrangulum ſcabꝝ: ſimilẽ arctio: multis concauũ. In aliis ſemẽ candidũ geminum: radices nũcroſas longas. Plenas molles glutinoſas guſtu ſicanti. Creſcũtq; ut cornua poſſint uideri. Præterea in æthiopia naſcuntur: & in ida monte troadis: & ĩ meſſenia. Colliguntur autũno: ſiccantur in ſole aliquot diebus: ne ſitum ſentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo: iſchiadicis: pleureticis: faucibus ſcabris: decocta potu dãtur. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia eſt: atq; illico prodeſt. Amarantõ ferulacea eſt duorum palmorum altitudine: origano ſimilis flore: bulbis aureis. Huius uſtæ nidor urinã cit uuluãq; purgat: tanto magis inſidentibus cauſa. Cauſa hominis non hæc ſed quoniam diutiſſime non marceſcit. Aloe ſylæ ſimilitudĩem habet maior & pĩguioribus foliis ex obliquo ſtiriata. Caulis eius tenuis eſt rubens medio: non diſſimilis antherico. Radice una ceu palo ĩ terra dimiſſa: graui odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex india effertur: ſed naſcitur & in aſia: non tamen ea utuntur: niſi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat: uel ſucco: ob id in turbinibus cadorum eam ſerunt ut aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per ſe lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi ſata ſit cenſet ut lachryma non abſorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa ſuper hieroſolimam matallicam eius naturam: ſed nulla magis improba eſt neq; alia nigrior eſt: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida ruffi coloris friabilis ac iocinoris modo coacta facile liqueſcens improbanda nigra & dura: harenoſa quoq; quæ

& gustu intelligiť. Gũmi adulteratur & acacia. Natura eius spissare: dẽsare: & leuiter calfa
cere. Vsus ĩ multis: & prĩcipalis aluũ soluere: cũ pene sit sola medicamẽtorũ: q̄ p̄ se id p̄stāt
Cõfirmat ẽt stomachũ: adeo ut nõ ĩfestet ulla uis cõtraria: bibiť drachma. Ad stomachi ue
ro dissolutionẽ ĩ duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mẽsura bis terue ĩ die
ex ĩteruallis ut res exigit. Purgatiõis ẽt causa plurimũ tribus drachmis. Efficatior si pota
ea sumať cibus. Capillũ fluẽtẽ cõtinet cũ uino austero capite in sole contra capillũ puncto.
Dolorem capitis sedat temporibus & frõti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa
oculorum uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatim prurigines & scabiẽ genaꝝ. Itẽ insigni
ta ac liuida illita cũ melle: maxime pontico. Tonsillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. San-
guinis excreationes si modicæ sint: drachmæ pondere ex aqua: si minus ex aceto pota. Vul
nerum quoq; sanguinem & undecũq; fluentẽ sistit per se uel ex aceto. Alias etiam ẽ uulne
ribus utilissima ad cicatricẽ p̄ducens. Eadem insergitur exulceratis genitalibus uiroꝝ con
dylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca per se: ut exigit mitigãda cũ
gatio: aut coercenda. Hemorrhoidum quoq; abundãtiã leniter sistit. Dysenteriæ infundiť
Et si difficilius cõcoquantur cibi: bibiť a cœna modico interuallo. Et in regio morbo trib9
obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cũ mellis decocto aut resina terebinthina ad purgãda
interiora. Digytorum pterygia tollit. Oculorũ medicamẽtis lauať: ut quod sit harenosissi
mum subsidat. Aut torretur in testa: pẽnaq; subinde uersatur: ut posſit æqualiter torreri.
Alcea folia habet similia uerbenacæ: q̄ & peristereon cognominatur. Caules tres aut quat-
tuor foliorum plenos: florẽ rosæ: radices albas: cũ plurimum sexcubitales: obliquas. Nasci
tur in pingui solo: nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: & rup
tis conuulsis. Aliphon cauliculus est molli capite nõ dissimilis betæ acre gustatu ac lentũ:
mordensq; uehementer & accẽdens. Aluum soluit in aqua mulsa addito sale modico. Mi
nima potio duarum drachmarum: media quattuor: maxima sex: ea purgatione quibus dať
e gallinaceo. Alsine: quã quidam myosoton appellant: nasciť in lucis: unde & alsine dicta ẽ
Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cum prorepit: musculorum aures imitatur fo
liis. Sed aliam docebimus esse quæ iustius moysotis uocetur. Hæc eadem erat quæ alsine:
nissi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis & maxime ĩ parietibus. cũ teriť: odorẽ
cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflãmationesq;. Quin emendat omnia quæ alsi
ne sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uredinis: ulceribusq; cum farina
ordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsaces herba est alba amara sine foliis: fol
liculos in cirris habens: & in iis semẽ. Nasciť in maritimis istriæ maxime. Datur hydropicis
drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer. n. urinas cit.
Datur & podagris: illiniturq;. Idem effectus ẽ & semini. Androsemon: siue (ut alii appella-
uere) ascyron non absimile ẽ hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq;
& magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semẽ papaueris nigri Comæ tritæ sanguineo
succo manantes. Odores tres in usus. Gignitur in uineis. Fere medio autũno effoditur: sus
pendituroq;. Vsus ad purgandam aluum tusæ cum semine potæq; matutino. uel a cæna dua
bus drachmis in aqua mulsa uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. trahit bilem
Prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicem resinæ permixtam deuorare
oportet drachmæ pondere. Iterumq; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione au
tem ipsa robustiores uinum bibere. infirmiores aquam. Impõitur & podagris & ambustis &
uulneribus cohibens sanguinem. Ambrosia uagi nominis est: & circa alias hærbas fluctuãs
fruticem unum habens densum ramosum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte ra
dice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulem in ramulis semen est uuis dependẽtibus: odo
re uinoso: qua de causa botrys a quibusdam uocatur ab aliis artemisia. Coronãtur illa cap
padoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anconin quidam ononida malunt uocare: ra
mosam: similem fœnograeco: nisi fruticosior hirsutiorq; esset: odore iucundo. Post uer spi
nosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margĩes ulcerum erodit. Radix decoquitur
in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxy
melitæ decocta ad dimidias. Anagyros quam aliqui acoton uocant: fruticosa ẽ: grauis odo
re: flore oleris: semen in corniculis non breuibus gignit simile renibus: quod durescit per
menses. Folia collectionibus imponuntur difficulterq; parientibus adaligãtur: ita ut a par
tu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat: & secundæ mensesq; morentur: drachmæ

pōdere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in uino uetere ad phalangiorū
morsus. Radix discutiendis cōcoquendisq; adhibetur. Semē cōmanducatū uomitiones fa-
cit. Anonymos a non inueniendo nomine nomen iuenit. Affertur escythia celebrata & ab
Hicesio non paruæ auctoritatis medico. Item aristogeton in uulneribus præclara ex aqua
tusa & imposita. Pota uero mām̄is præcordiisq; percussis. Item sanguinem excreātibus. Pu
tauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiiciuntur: recente ea si uratur:
ferrum aut æs ferruminari.

De aparine & arctio: & aspleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & ascyro: uel ascyroi
de: & aphace: & de alcibiox & alectorolopho. Ca. V.

Parinen aliqui ompha cocarpon: alii philantropon uocant: ramosam: hirsutam: qui-
a nis senis ue in orbem circa ramos foliis per interualla: semen rotundum: durum:
concauum: subdulce. Nascitur in frumentario agro: aut hortis: pratis ue asperita-
te etiam uestium tenaci. Efficax contra serpentes semine poto ex uino drachma: & contra
phalangia. Sanguinis abundantiam ex uulneribus imprimunt folia imposita. Succus auri-
bus infunditur. Arction aliqui potius arcturion uocant: similis ē uerbasco foliis: nisi q; hir-
sutiora sunt: caule longo: molli: semine cymini. Nascitur in petrosis: radice tenera: alba: dul
cisq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem: ita ut contineatur ore decoctū. Bibitur pro
pter ischiada & stranguriam ex uino. Ambustis imponitur & pernionibus. Fouentur eadē
cum radice semine trito in uino. Asplenum sunt qui hemionon uocant: foliis trientalibus
multis radice limosa. cauernosa: sicut filicis candida: hirsuta: nec caulem nec florem nec se
men habet: Nascitur in petris: parietibus opacis: humidis: laudatissima in creta. Huius fo-
liorum iure in aceto decocto per dies. xxx. poto lyenem absumi aiunt. Et illinuntur. Eadem
autem sedant singultus non danda fœminis: quoniam sterilitatem facit. Asclepias folia he
deræ habet: ramos longos: radices numerosas: tenues odoratas: florem aureum: graue se-
men ferularum. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur: & contra serpentiū
ictus non solum potu sed etiam illitu. Aster ab aliquibus bubonion appellatur: quoniā in-
guinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus ī ca-
cumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed & ad inguinum me
dicinam: sinistra manu decerpi iubent: & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolo-
ri ad alligata. Ascyroides similia sunt inter se: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroi
des uocantur ferulaceos omnino rubentes: capitulis paruis: luteis. Semen in cauliculis pu
sillum: nigrum resinosum. Comæ tinctæ uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hanc an-
drosemō uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis
sextario. Aluum soluit. Bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum fo-
lia habet pusilla. Altior lenticula est. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna se
mina sunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissā
dum efficacior quā lenti. Reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones si
stit semen decoctum. Alcibion qualis esset hærba apud auctores nō reppeti. Sed radicem
eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Folia quantum manus capiat
trita cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini ea-
dem mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur: folia habet similia gallinaceæ
cristæ plura: caulem tenuē: & semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba
pressa melle addito: & caligini oculorum. Solidum semen coniicitur in oculum: nec turbat
sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem: sed ex nigra albicare incipit: & intumescit:
ac per se exit. De alo. Ca. VI.

Lum nos uocamus: græci symphiton petreum: simile cunilæ bubulæ: foliis par-
a uis granis tribus aut quattuor: radice a cacuminibus thymi: surculosum: odora-
tum: gustu: dulce: saliuam: ciens: longa radice: rutila. Nascitur in petris ideoq;
petreum cognominatum. Vtilissimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pecto-
ribus: pulmonibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & ī ui
no decocta: & aliquando superlinitur. Quin & commanducata siti sedat: præcipueq; pul
monē refrigerat. Luxatis quoq; imponitur: & conuulsis: lyeni interaneis. Aluum sistit co-
cta in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nouem granis. & ex aqua pota.
Vulneribus sanandis tanta præstantis est: aut carnes quoq; cū coguunt cōglutinet addita.

Vnde & græci nomen imposuere. Ossibus quoq; fractis medetur.

De alaga & actea & ampleo agria & absinthio. Ca. VII.

Laga ruffa & scorpionũ ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus asperis ge-
a nicularis semine nigro: ut hæderæ: baccis mollibus. Nascitur in opacis & asperis &
aquosis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria
uocant hærba foliis duris cineracei coloris qualem in satis diximus: uiticulis longis callo
sis rubentibus: qualiter flos quẽ Iouis flãmam appellauimus ignobilis: fert semen punici
mali simile in acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini cõmunis cya-
this duobus aluum soluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mu
lierum emendat. Ischiadicos quoq; uti hac hærba prodest hærba tusa cum foliis & illita cũ
succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellatur a Galiæ ciuitate. Ponticũ
a ponto: ubi pecora pinguescunt illo & ob id sine felle reperiuntur. Neq; aliquod præstã-
tius. Multũq; italico amarius. sed medulla ponti dulcis. De usu eius conuenit dicere hær-
bæ facillimæ atq; inter paucas utilissime. Præterea sacris po. ro. celebrate peculiariter. Siq-
dem latinarum feriis quadrigæ certant in capitulo: uictorq; absinthium bibit. Credo sani
tatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat & ob hoc sa-
por eius in uina transfertur: ut diximus: bibitur & decoctũ aqua: ac postea nocte & die re
frigeratum sub diuo decocti: sex drachmis foliorũ cum ramis suis in cælestis aquæ sexta-
riis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutũ. Ita
enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ: tegatur per tri-
duum. Tertium raro in usu est: sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum se
men turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum
in æneo uase ad tertias decem heminis in aquæ sextariis. xlv. Iterumq; præcolatum. Hærba
lente coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore centaurio quæritur succus. Sed
hic absinthii inutilis stomacho capitiq; est: cum sit ille decoctus saluberrimus. Nãq; astrin
git stomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluũ emollit: & in dolore sanat. Ventris ani-
malia pellit. Maliciam stomachi & inflãmationes discutit cũ sale & nardo gallico: aceto exi
guo addito. Fastidia absterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pi
pere & sale. Antiqui purgationis causa dabãt cũ marinæ aquæ ueteris sextario seminis sex
drachmis cum tribus sallis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter au
tem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supradictum pondus:
addito pulegio. Alii contra paralisim. Alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinẽ fallerent
Facilethoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio
aut adianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. Iocinoris causam
cum gallico nardo. Dyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex
aceto. Item uisco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morsibus. Draconi marino. Scorpionibus
Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur. Sugilatis cum mel
le. Aures eius decoctum uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cum melle tritum. Vri-
nam ac menses ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ:
sex. Mẽses priuatim cum melle sumptum: & in uellere appositum. Anginis subuenit cum
melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recentia prius quã aqua tangantur impo
situm. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum cypria cæra: aut cum fi
co. Sanat & pruritus.

De absinthio: & ballote: & botryæ fruticosa: & briuilla: & brio: & pupleuri: & catanance:
calla: & circæa: & circesio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynosorchi: & chrysolla-
chano: & cuculo: & conserua. Ca. VIII.

On dandum in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinum
n tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inscio sub capite posi-
tum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo si
uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muscis tuetur capil-
lum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq; permixtus. Est & absinthium marinum
quod quidam seriphium uocant: probatissimum in taphnis ægypti. Huius ramum isiaci
præferre solemne habet. Angustius priore: minusq; amarum: stomacho inimicum. Aluũ
mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale: aut in farinæ trimestris

sorbitionem dilutum. Coquitur quãtum manus capiat in aquæ sextario ad dimidias. Bal-
loten alio noĩe porrũ nigrũ græci uocant: hærbam fruticosam angulosis caulibus: nigris:
hirsutis: foliis uestientibus: maioribus quã porri: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius
efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis ci
nere in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fruticosa hærba est luteis
ramulis. Semen circa totam nascitur: folia cicorio similia. inuenitur in torrẽtium ripis. Me
detur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocant: alii artemisiam. Brauylla spissan-
di uim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Briõ marina hærba
sine dubitatione lactucæ foliis similis rugosa ueluti contracta: sine caule ab ima radice ex
euntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime testisq; terra comprehensis. Præcipua siccan
di ei spissandiq; uis. Et collectiones omnes inflãmationesq; cohibendi: præcipue podagræ:
& quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio: foueri-
q; plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Catanancẽ thessaliã hærbã qua-
lis sit: a nobis describi superuacuum: sit cum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud nõ ab
re est dixisse ad tegendas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura: quoniã are
scens contraheret se ad speciem unguium milui exanimati. Eadem ex causa & cemos sile-
bitur a nobis. Calla duorum generũ est. Vna similis aro. Nascitur arationibus. Colligitur
anteq̃ inarescat. Vsusq; eosdem habet quos aron. Bibitur quoq; radix huius ad exinanien-
das aluos: mensesq; mulierũ. Item caules cum foliis in leguminibus decocti sanant tenas-
mon. Alterum genus eius quidã anchusam uocant: alii rhinoclisiam. Folia lactucæ longio
ra: plumosa: radice rubra: quæ ignes sacros cũ folio polentæ sanat imposita. Iocineris au
tem uitia in uino albo pota. Circea strychnõ satiuo similis est: flore nigro pusillo. Paruo se
mine ut milii nascentis in quibusdam corniculis radice semipedali: triplici ferme aut qua-
druplici: alba: odorata: gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino. Bibiturq;
ad dolorem uulue & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ
per noctẽ & diẽ. Tradit eadẽ potione secũdas semine. Lac minuit in uino aut mulsa aqua
pota. Circesion cauliculus est tener duũ cubitorũ: triangulo similis: foliis spinosis circun
datus. Spinæ molle sunt. Folia bouis linguæ similia: minora: subcandida: & in cacumina ca
pitulata: purpureasq; soluuntur in lanugines. Hanc hærbã radicẽue eius adalligatã dolo-
res uaricum sanare tradũt. Crategonon spicæ tritici simile est: multis calamis ex una radi-
ce manantibus: multorũq; geniculorũ. Nascitur in opacis: semine milii: uehementer aspe-
ro gustu. Quod si bibant ex uino ante cœnã obolis tribus in cyathis aquæ totidem mulier
ac uir ante cõceptum diebus. xl. uirilis sexus partum futurum aiunt. Est & alia crategonos
quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florẽ cratego-
ni bibẽtes mulieres intra xl. diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cũ
melle: explent sinus ulcerum. Et atropha carnosiora faciunt. Purulenta expurgant. Panos
discutiunt podagras collectionesq; omnes leniunt peculiariter mãmarũ. Teophrastus ar-
boris genus intelligi uoluit crategonon siue crategona: quã italia aquifoliũ uocat. Croco
dilon chamæleontis hærbæ nigræ figuram habet: radice longa: æqualiter crassa: odoris a-
speri. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumq;. Atq; ita
lyenem consumere dicitur. Cynosorchii uel cyno sarcimã aliqui orchin uocant: foliis olææ
mollibus: ternis: paruisq; semipedis longitudinis interra stratis: radice bulbosa: oblõga: du
plici ordine superiore quæ durior est: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in
uineis forte inuenti. Ex iis radicibus si maiorẽ edant uiri mares generari dicuntur. Si mi-
norem fœmine alterum sexum. In thessalia molliorem in lacte caprino uini bibunt ad sti-
mulandos coitus: duriorem uero ad inhibẽdos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum
in pineto lactuce simile nascitur. Sanat neruos incisos si confestim imponatur. Et alibi ge-
nus crysolachani tradit̃ flore aureo: foliis oleris. Coctum estur ut olus molle. Hærba hæc
alligata morbũ regiũ habẽtibus: ita ut spectari ab iis possit: sanare id malũ traditur. De cry
solachano nec satis dici scio: nec plura reperio. Nãq; & hoc uitio laborauere proximi utiq;
hærbarii nostri: quod ipsis notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicaue-
re: tanq̃ coagula terræ aluum sisti: stranguriam dissolui si bibatur ex uino & aqua. Cuculi
folia trita cum aceto serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam alio hanc no-
mine strumum appellant: alii græce strygnon: acinos habet nigros. Ex iis cyathis succi

cum mulſi duobus medetur lumbis. Item capitis doloribus cum roſacco ĩfuſus. Ipſa ſtru-
mis illita ſanandis: peculiaris eſt: amplius maxime fluminibus. Conferua appellata a con-
ferminando ſpongia aquarum dulcium uerius quam muſcus aut hærba uilloſæ denſita-
tis atq; fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio omnibus fere oſſibus confractis prolapſum ex arbore
alta putatorem circundata uniuerſo corpori: quam ſuam inſpergentibus quotiens inare-
ſcat: raroq; nec niſi deficientem hærbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix
credibili celeritate. De cocco guidio & dryopteris: & dryophono: & elatine: & empe-
tro ſiue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: &
de femore bubulo. Ca. IX

Occo gnido color cocci: magnitudo grano piperis: maior uis ardens. itaq; in pane
c deuoratur ne durat cũ gulã tranſit. Huic uis præſentanea contra cicutã. Siſtit aluũ
Dipſacos folia habet lactucæ: bullas ſpinoſas in dorſi medio caulem duorum cubi-
torum: iiſdem ſpinis horridum: genicula eius binis foliis amplectentibus: concauo: alarum
ſinu in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis. Naſcit̃ in aquo-
ſis. Sanat rimas ſedis. Item fiſtulas decocta in uino radice uſq; dum ſit craſſitudo cæræ: ut
poſſit in fiſtula collirium mitti. Item uerucas omnium generum. Quidam & alarum quas
ſupra diximus ſuccum illinunt iis. Dryopteris filici ſimilis in arboribus naſcitur: tenui fo-
liorum: ſubdulcium inciſura: radice hirſuta. Vis ei cauſtica eſt. Ideo pſilotrum eſt radix
tuſa. Illinitur enim uſq; dum ſudores euocet. Iterumq; & tertio: ita ne ſudor abluat̃. Dry-
phonon ſimilis hærba eſt: cauliculis tenuibus: cubitalibus circundatis utrinq; foliis: polli-
cari amplitudine: & qualibus oxymirſine. Sed candidioribus mollioribuſq;: flore candido
ſambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pipere utũtur. Elatine folia habet
caſiæ: puſilla: piloſa rotunda: ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſue a radice ſtatim folioſis
Naſcitur in ſegetibus. Acerba guſtu & ideo oculorum fluctionibus efficax. foliis cum po
lenta tritis & impoſitis: ſubdito linteolo. Eadem cum lini ſemine cocta ſorbitionis uſu a di
ſenteria liberat. Empetron quã noſtri calcifragam uocant: naſcitur in montibus maritimis
fere in ſaxo quod propius mari fuerit. Salſa eſt. potaq; bilem trahit ac pituitas: quo longi
us magiſq; teritur: amarius ſentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo aut in
hydormelite. Vetuſtate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua: uel tritum cal-
culos frangit. Qui fidem proſſimo huic quærunt: affirmant lapillos qui ſufferueſiant una
rumpit. Epicactis ab aliis helleborine uocatur: parua hærba: exigui foliis iocineris uitiis uti
liſſima: & contra uenena pota. Epimedion caulis eſt non magnum hedere foliis denis atq;
duodenis: nunq̃ florens: radice tenui nigra graui odore. Naſcitur in humidis: & huic ſpiſ-
ſandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauenda. Folia in uino trita uirginum mammas co-
hibent. Eneaphyllon longa folia nona habet cauſticæ naturæ. Imponitur lana circundata:
ne urat latus: continuo enim paſtulas excitat: lumborum doloribus & coxendicũ utiliſſi-
mum. Filicis duo genera nec florem habent: nec ſemen. Pterin græci uocant: alii blachnon
cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices: bina etiã cubita excedẽtes longitudine: nõ gra
ues odore. Hanc marẽ exſtimant. Alterũ genus thelipterin græci uocant: alii nympheopte
rin. Eſt autẽ ſingularis atq; nõ fruticoſa breuior molliorq; & dẽſior foliis ad radicẽ canicu
lata. Vtriuſq; radice ſues pingueſcũt. Folia utriſq; lateribus pinnata: unde nomẽ græci im
poſuere. Radices utriq; lõge in obliquũ: nigræ: præcipue cũ inaruere. Siccari autẽ eas ſole
oportet. Naſcũtur ubiq;: ſed maxime frigido ſolo. Effodi debẽt uergilis occidẽtib⁹. Vſus
radicis in trimatu tm̃: neq; ante neq; poſtea. Pellũt interaneorũ aĩalia. Ex iis tineas cũ mel
le. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit primo
bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum ſcamonii pari pondere. Radix eius duo-
rum obolorum pondere ex aqua poſt unius diei abſtinentiam bibitur: melle prægustato
contra reumatiſmos. Neutea danda fœminis: quoniam grauidis abortum: cæteris ſterilita
tem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpergitur. Iumentorum quoq; ceruicibus. Folia
cimicen necãt. Serpẽtẽ nõ recipiunt. Ideo ſuſterni utile eſt in locis ſuſpectis. Aſlæ etiam fu
gant nidore. Fecere medici huius quoq; hærbe diſcrimen. Optima maponica eſt. Secun-
da caſſiopica. Femur bubulum appellatur hærba neruis & ipſa utilis: recens in aceto ac tri
ta ſale. Galapſis: aut ut alii galactobdolon: uel galion. Caulem & folia habet urticæ leuio-
ra: & quæ graue odorẽ trita reddant. Flore purpureo. Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubi-

que.Folia cauleſqꝫ duritias & carcinomata ſanant ex aceto trita & impoſita. Item ſtrumas
panos & parotidas diſcutiunt.Ex uſu eſt & decocto ſucco fouere. Putreſcentia quoqꝫ &
grangrenas ſanat cum ſale.Glaux antiquitus & galaton uocabatur cythiſo & léticulæ fo-
liis ſimilis auerſa candidiora.Rami in uerram ſerpunt quini ſeniue admodum tenues ab
radice.Floſculi purpurei exeunt.Inuenitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimilagi-
nis ad excitandum ubertatem lactis eamqꝫ qui hauſerint balneis uti conuenit.

De glaucio:& glycyſide: & glaphalio ſiue chamezelo:& galedrago:& holco:& hyoſiri
& holoſteo:& hypopeſto. Ca. X.

g Laucion in ſyria parthia naſcitur humilis hærba denſis foliis fere papaueris: mino
ribus tamen:ſordidioribuſqꝫ:odoris tetri:guſtus amari cum.aſtrictione. Granum
habet crocei coloris.Hoc in olla fictili luto circunlitum in clibanis calefaciunt:de-
inde exempto ſucco exprimunt eiuſdem nominis. Vſus eſt & ſucci & foliorum ſi terantur
aduerſus epiphoras:quæ uniuerſæ uno impetu cadũt.Hinc temperatur collyrium: quod
medici diaglaucion uocant.Lactis quoqꝫ ubertas intermiſſa reſtituit.Sumitur eius rei cau
ſa ex aqua.Glycyſide:qua aliqui peoniam aut pentorobon uocant : caulem habet duum
cubitorum:comitantibus duobus aut tribus ſubrutilum cute lauri folia qualia iſſatis pin
guiora rotundioraqꝫ & minora.Semen in ſiliquis aliud grano rubente:aliud nigno. Duo
autem genera ſunt.Fœmina exiſtimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo
aut ſex inhærent.Mas plures babet:quoniam non uno radice nixus eſt : palmi altitudine:
candidaqꝫ.Ea guſtu aſtringit.Fœmine folia myrram redolent & denſiora ſunt. Naſcũtur
in ſiluis. Tradunt noctu effodiendas:quoniam pico martio impetum in oculos faciente in
terdiu periculoſum ſit. Radix uero cum effodiatur : periculum eſſe ne ſedes procidant.
Magna id uanitate ad oſtentationem rei fictum arbitror. Vſus in iis diuerſus.Rubra.enim
grana rubentis menſes ſiſtunt quindecim fere pota in uino nigro.Nigra grana uuluis me
dentur ex paſſo:aut uino totidem pota.Radix omnes uentris dolores ſedat in uino: aluũ
qꝫ purgat.Sanat opiſthotonum:morbum:regiun renes:ueſicam. Matricem autem & ſto-
machum decocta in uino:aluumqꝫ ſiſtit.Eſtur etiam contra malum mentis:ſed in meden-
do.iiii.drachme ſatis ſunt.Grana nigra auxiliãtur & ſuppreſſionibus nocturnis in uino po
ta quo dictum eſt numero.Stomacho uero & roſionibus & eſſe ea & illinire prodeſt.Sup-
purationes quoqꝫ diſcutiuntur.Recentes nigro ſemine ueteres rubro. Vtrunqꝫ auxilia-
tur a ſerpente percuſſis. Et pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Glaphalium alii
camezeleon uocant:cuius foliis albis mollibuſqꝫ pro lomento utuntur.Sane & ſimilia ſũt.
Datur in uino auſtero ad dyſenteriam: uentris ſolutiones.Menſeſqꝫ mulierum ſiſtit. In-
funditur autem tenaſmo.Illinitur & putreſcentibus ulcerum.Galedragon uocant Xeno-
crates leuaccantho ſimilem paluſtrem & ſpinoſam. caule ferulaceo alto : cui ſummo capi
te inhereat ſimile ouo.In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradunt quos pyxide cõ
ditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat : mireqꝫ illico dolorem
tolli. Valere non diutius anno & ita ſi terram non attigerit.Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis
Ariſtas habet in cacumine tenues culmo quale hordeum reſtibile.Hæc circa caput adalli-
gata:uel circa lacertum educit e corpore ariſtas.Hanc quidam ob id ariſtidam uocãt.Hyo
ſiris in tubo ſimilis:ſed minor & tactu aſperior.Vulneribus cõtuſa præclare medetur.Ho-
loſteon ſine duritia hærba ex aduerſo appellata a græcis:ſicut fel dulce:tenuis uſqꝫ ad ca-
pilamenti ſpeciem longitudine quattuor digytorum ceu gramẽ foliis anguſtis guſtu. Na
ſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad conuulſa rupta in uino pota. Vulnera quoqꝫ con-
glutinat.Nam & carnes concoquuntur addita. Hypopeſton naſcitur in ſpinis ex quibus
fiunt eneæ fulloniæ:ſine cauliculo:ſine flore:capitulis tantũ manibus & foliis paruis: mul
tis hærbacei coloris:radiculas habens albas:molles.Succus earũ exprimitur æſtate ad ſol-
uendam aluum tribus obolis:maxime in comitialibus morbis & tremulis.hydropicis.Cõ-
tra uertigines:ortopnoeas:palyſes incipientes.

De hypogloſſa:& hypeco:idæa:hyſophyro:lathyri:leontopetalo:lirapſo:litoſpermo:la-
pide uulgari:de limeo leuco. Ca. XI.

h Ypoloſſa folia habet figura ſilueſtris mirti concaua ſpinoſa & in iis ceu linguas fo
lio paruo exeunte de foliis.Capitis dolorem corona ex iis impoſita minuit. Hype
coon in ſegetibus naſcitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco.

Ideæ hærbæ folia ſunt quæ oxymirſinæ adhærentis uelut pampini in quibus flos. Aluum
menſeſq; & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibendiq; naturam habet.
Iſophillon uocant aliqui phaſelion: quoniam folium quod eſt aniſo ſimili in pampinos tor
quætur Capitula ſunt in ſummo capite tenuia: lenia ſeminis melanthii. Cõtra tuſſim & cæ
tera pectoris uitia ex melle & aqua mulſa. Item iocineri utiliſſima. Lathyris folia habet mul
ta: lactucæ ſimilia tenuiora germina multa: in quibus ſemen tuniculis continetur: ut cap-
paris: quæ cum inaruere eximuntur grana. piperis magnitudine: cãdida: dulcia: facilia pur
gatu. Hæc in cœna in aqua pura aut mulſa pota hydropicos ſanant. Trahunt & bilẽ. Qui
uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipſis ſumunt eam: ſtomachum ledunt. Itaq;
inuentum eſt ut cum piſce aut iure gallinacei ſumerentur. Leontopetalon alii rhopadion
uocant folio braſſicæ: caule ſemipedali: leni. Cuius ſemẽ in cacumine in ſiliquis ciceris mo
do. Radix rapæ ſimilis: grandis nigra. Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur omnium ſerpen
tium generibus ex uino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & iſchiadicis. Lycapſos
longioribus q̃ lactuca eſt foliis: craſſioribuſq;. Caule longo hirſutis: adnatis multis capitu
lis: flore paruo: purpureo. Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſa
cro. Sudorem in febribus mouet ſucco aquæ calidæ admixto. Inter omnes hærbas litoſper
mo nihil eſt mirabilius. Alii quidem hexonycon uocant: alii dioſpyron: alii heraclion. Hær
ba quincuncialis fere: foliis duplo maioribus quam rutæ: ramulis ſurculoſis craſſitndine
iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos candore
& rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duricia uero lapidea. Ipſa qua pedicu-
lis adhæreant cauernulas habent & intus ſemẽ. Naſcitur in italia: ſed laudatiſſimum in cre
ta. Nec quicq̃ inter hærbas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor uelut aurifi
cum arte alterius inter folia candicantibus margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex
hærba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere auctores tradunt. Ego uulſam non hærentem ui
di. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pelliq; conſtat: & ſtran-
guriam diſcuti. Neq; in alia hærbarum fides eſt. Vſus ſtatim ad quãcunq; medicinam natã.
Sic eſt, autem eius ſpeties ut etiam ſine auctore uiſa ſtatim noſci poſſit. Lapis uulgaris iu-
xta flumina fert muſcum ſiccum canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis ſaliua.
Illo lapide tangitur in petigo. Qui tangit dicit. Pheugete cantarides lycos agrios hymas
dioci. Limeũ hærba appellatur a gallis: qua ſagittas in uenatu tingunt medicamento quod
uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios ſalinati additur tantũ quantum in una
ſagita addi ſolet. Ita offa dimittitur in boũ faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia
oportet donec purgentur. Inſanire enim ſolent. Si ſudor inſequitur aqua frigida perfun-
di. Leuce mercuriali ſimilis nomen ex cauſa accepit per medium folium candida linea trãſ
currente. Quare me ſoleucon quidam uocant. Succus eius fiſtulas ſanat. Ipſa contrita car-
cinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas appellatur. Contra omnia marina uenena efficax
Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud quã ſilueſtrem latioribus foliis eſſe: effica-
tiorem hanc ſemine acriore. Lecographis qualis eſſet ſcriptum non reperi. Quod & magis
miror: quoniam utilis proditur ſanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Item ce
liacis trita ex aqua & appoſita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq; meditamentis. &
explendis ulceribus quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio: & myoſota: & myagro: & natrice: & othone: & onoſma: & onopordo:
& oxiri: & oxye: & batrachio: & poligono: & leucanthemo: & plytema: & phyllo: &
phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proſerpinaca: & de rhecoma de reſeca & ſtoe
chade. Ca. XII.

Edio folia habet iridis ſatiue: caulem tripedalẽ: & in eo florem grandẽ purpureum
rotundum ſemine minuto: radicẽ ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcitur. Radis dra
chmis. ii. cum melle menſes fœminarũ ſiſtit eligmate per aliquot dies ſumpto. Se-
men quoq; in uino tritum contra abũdãtiam feminarũ datur. Myoſota ſiue myoſotis leuis
hærba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubeutibus concauis ab imo: foliis an-
guſtis oblõgis: dorſo acuto nigris per interualla aſſidue geminantis & tenuibus caulicu-
lis ex taleis ꝓdentibus: flore, cæruleo. Radix digytali craſſitudine multis capillamentis fibra
ta. Vis ei ſtyptica & exulceratrix: ióq; egilopas ſanat. Tradũt ægyptii mẽſes quẽ thiatí uo-
cãt: die. xxvii fere in auguſto mẽſe incurrẽte: ſiqs huiꝰ hærbe ſucco inungatur mane priuſq̃

loquatur non lipiturum eo anno. Myagros hærba ferulacea est foliis similis rubiæ tripe/
danea. Semē oleosum: quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. hær
ba quæ uocatur migina tribus foliis longis intubaceis: illita cicatrices ad colorem reducit.
Natrix uocatur hærba cuius radix euulsa uirus hirci redolet. Hac in piceno a fœminis abi
gunt: quos mira persuasione fatuos uocant. Ergo species lymphantium hoc modo animo
rum esse credimus: qui tali medicamento iuuentur. Odontides inter fœni genera est cau-
liculis densis ab eadem radice geniculatis triāgulis nigris geniculis. Folia parua habet lō-
giora tamen quā Polyganum. Semen in allis hordeon simile florem purpureū: pusillum.
Nascitur in partis. Decoctum cauliculorum eius iu uino austero quātū manus capiat: den
tium dolori medetur: ita ut cōtineatur ore. Othone in syria nascitur: similis erucæ perfora
tis crebro foliis flore croci quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculorū me
dicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & calfacit astringitqꝫ siccando. Purgat cicatri/
ces & nubeculas: & quicquid obstat. Quidam tradunt lauari: atqꝫ ita siccatā digeri in pa/
stillos. Onosma longa folia habet fere ad tres digytos in terra iacentia tria ad similitudinē
anchusæ incisa sine caule: sine flore: sine semine. Prægnans si edat eam aut supra gradia-
tur: hbortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini: crepitus reddere dicuntur.
Trahit urinas & mēses. Aluum sistit. Supputationes & collectiones discutit. Osiris ramu-
los fert nigros tenues lentos & in iis folia nigra ceu lini. Semenqꝫ in ramulis nigrū initio:
dein colore mutato rubescēs. Smegmata mulieribus faciūt ex iis. Radicū decoctū potum
sanat arcuatos. Eædē priusq̃ maturescat semen: cōcisæ & sole siccatæ aluū sistunt: post ma
turitatem uero collectæ & in sorbitione decoctæ reumatismis uentris medentur & per se
tritæ ex aqua cælesti bibuntur. Oxis folia terna habet. Datur ad stomachū dissolutū. Edūt
& qui euterocelon habent. Polyanthemum: quā quidam batrachion appellant: caustica ui
exulcerat cicatrices: & ad colorem reducit. Eademqꝫ uitiligines concorporat. Polygonum
græci uocāt quā nos sanguinariā: non attollitur a terra foliis rutæ similis gramini. Succus
eius infusus naribus supprimis sanguinē: & potus cū uino cuiuslibet partis profluuiū ex/
creationesqꝫ cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt. hāc marē intelligi uo/
lunt: appellariqꝫ a multitudine seminis aut dēsitate fruticis callygonō: alii polygonō a fre-
quentia geniculorum: alii halmada: alii carninothron: alii dema: multi myrtopetalon. Nec
non inueniuntur qui hāc fæminā esse dicant. Marē aut maiorē minusqꝫ nigrā & geniculis
densiorē: semine sub oībus foliis turgescentē. Quocūqꝫ hæc modo se habeant: uis earum
est spisare: ac refrigerare. Semine aluum soluunt largius sumpto. Vrinā cient. Rheumatis-
mos cohibēt. Qui si nō fuere: nō prosunt. Stomachi feruori folia īponūtur. Vesicæ dolori
illinūtur: & ignibꝰ sacris. Succus & auribus purulētis instillat: & oculorū dolori per se. Da
bat & in febribus ante accessiōes duobus cyathis in tertianis quaternisue pcipuæ. Itē cho-
lericis: dysentericis: & in solutione stomachi. Tertiū genus oreon uocat in mōtibꝰ nascēs:
arundini teneræ simile: uno caule: densis geniculis: & in se fractis. Foliis autē picæ: radicis
superuacuæ inefficatius quā superiora: peculiare ischiadicis. Quartū genus siluestre ap-
pellatur pene ardoris frutice radice lignosa stipe cedri rubricundo. Ramis spatii binū pal-
morū nigris geniculorū ternis quaternisqꝫ articulis. Huic quoqꝫ spissādi natura. Sapor ma
li cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias: aut aridi farina inspergitur: & oris ulceribus: &
attritis partibus. Propter gingiuarū uero uitia ipsa cōmanducātur. Nomas sistit: omniaqꝫ
quæ serpunt aut difficilē cicatricem habent. Priuatim uero sanat a niue facta ulcera. Her-
barii & ad anginas utuntur illa. Et in capitis dolore coronā ex ea imponunt. Et cōtra epi-
phoras collo circundant. In tertianis quidē sinistra manu euulsam adalligant: adeo contra
profluuia sanguinis. Nec ullā magis aridā quā polygonū seruant. paneration; aliqui scillā
pusillā appellare malunt: foliis albi lilii longioribus crassioribusqꝫ. Radice bulbi magni co
lore ruffo. Aluum soluit succo cum farina erui sumpto. Vlcera purgat. Hydropicis spleni
cisqꝫ cum melle datur. Alii decoquunt eā donec aqua dulcis fiat. Eaqꝫ effusa radicē teren-
tes digerūt in pastillos sole siccatos: & postea utūtur ad capitis ulcera: & cætera quæ repur
ganda sunt. Itē ad tussim quātū tribus digytis apprehēderint: in uino dantes. Et ad lateris
dolores aut peripneumonicis eligma dantes. Propter ischiada in uino bibendum. Et pro-
pter tormina mensesqꝫ ciendos. Peplos: quam aliqui sychen: alii meconion aphrodes uocāt
ex nna radice tenuit fructificat: foliis rute paulo latioribꝰ semine sub foliis rotūdo minus

candido quã papaueris. Inter uites fere colligitur messibus. Siccaturq̃ cũ fructu suo sub-
iectis aquis: in quas excidant. Hoc poto aluus soluitur. Bilis ac pituita detrahitur. Media
potio est acceptabuli mensura in aqua mulse heminis tribus & cibis inspergitur obsoniis-
q̃ ad moliendam aluum. Peryclimenos fruticat m psa ex interuallo duo folia habens sub-
candida mollia. In cacumine autem semen inter folia durũ & quod difficile uellatur. Nasci
tur in aruis ac sepibus conuoluens se aminiculis quibuscũq̃. Semen eius in umbra siccatũ
tunditur: & in pastillos digeritur. Ii resoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis die-
bus ad lyenem: cum ꝑ urina cruenta aut per aluũ absumit quod intelligitur a decimo sta-
tim die. Vrinam cient & folia decocta. Aquæ & ortopnoicis prosunt. Partum quoq̃ adiu-
uant: secundasq̃ ꝑ pellunt pota simili modo. Pelecinum in segetibus diximus nasci fructico
sam: cauliculis: foliis ciceris. Semen in siliquis fert corniculorũ modo adiunctis ternis qua
ternisue: qua legit nouimus amarum stomacho utilem. Additur in antidotis. Polygala pal
mi altitudinẽ petit: in caule summo foliis: lenticule gustu astricto: quæ pota lacti abundã-
tiam facit. Pontirtis aut ut alii uocant paroenion uel neuras large fruticat: spinis retorrida
lanugine spissa: foliis paruis: rotundis: ramulis: longis: mollibus: lentis tenuibus: flore: lon
go: herbacei coloris: seminis nulli usus: sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis
collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorũ in altitudine neruosa candidas fir-
mas. Circunfoditur autũno & præciso frutice. Dat succum gũmi similem. Radix mira uul
neribus sanandis traditur: præcipueq̃ neruis uel præcisis illita. Decoctum quoq̃ eius cum
melle potum dissolutiones neruorum & infirmitates & incisuras iuuat. Phalangites a qui
busdam phalangion uocatur: ab aliis leucathemon: uel ut in quibusdã exemplaribus inue
nio leucacatha. Ramuli sunt ei nunq̃ pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos cãdidus
lilio rubro similis: semine nigro lato ad lenticulæ dimidie figuram multo tenuiore: radice
hærbacei coloris. Hnius folio uel flore uel semine auxiliatur contra scorpionum phalan-
giorumq̃ ꝑ & serpentium ictus. Item contra tormina. Plytema qualis sit describere superua
cuũ habeo: cum sit usus eius tantũ ad amatoria. Phylon a græcis uocatur hærba in saxosis
montibus fœmina magis hærbacei coloris caule tenui: radice parua: semine rotundo: papa
ueri simili. Hæc sui sexus facit partus. Mares autẽ semine tantum differunt: quod est in-
cipiente oliua. Vtrunq̃ bibitur in uino. Phellandrion nascitur in palustribus: folio apii. Bi
bitur semen eius propter calculos & uesicæ in cõmoda. Phaleris thyrsum habet longum te
nuem ceu calamum in summo flore inclinatum. Semẽ simile sesamæ. Et hoc calculos fran
git potum ex uino uel aceto uel cũ melle & lacte. Item etiam uitia uesicæ sanat. Polyrrhi-
zon folia habet myrti: radices multa. Hæ tusæ dantur in uino contra serpẽtes. Prosunt &
quadrupedibus. Proserpinacha hærba uulgaris est eximii aduersus scorpiones remedii. Ea-
dẽ cõtrita addita muria & oleo anginã eximie curari tradũt. Præterea in quãtalibet lassitu
ne recreari defessos: etiam cum obmutuerint: si subiiciatur linguæ. Si deuoretur. uomitio
nem sequi salutarẽ. Rhecoma affertur ex iis quæ supra potum sunt regionibus. Radix co
sto nigro similis minor & ruffior paulo sine odore: calfaciens gustu & astringens. Eadẽ tri
ta uini colorem reddit ad crocum inclinantẽ. Illita collectiones inflãmationesq̃ sedat. Vul
nera sanat. Epiphoras oculorum sedat ex passo Illita. Insignita cum melle. Et alia liuentia
ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe & sanguinem reiicientes drachmæ pon-
dere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis si febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Fa-
cilius teritur: nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici mẽ
sura ad rupta conuulsa contusis ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores additur pi-
peris aliquid & myrrhe. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua dimittit: siue intus siue ex-
tra purulentis excreationibus. Item epaticis: spleneticis: schiadicis ad renum uitia: suspiria
ortopneas. Arteriæ scabricias sanat ex passo tribus obolis potis trita: aut decoctum eius. Li
chenas quoq̃ ex aceto imposita purgat. Bibitur cõtra inflationes: & perfricationes: febres
frigidas: singultus tormina: asperitates: capitis grauitates: mellancholicas uertigines: lassi-
tudinẽ: dolores & conuulsione. Circa Ariminum nota est hærba: quam resedam uocant:
Discutit collectiones inflammationesq̃ omnes. Qui curant ea: addunt hæc uerba. Reseda
morbos reseda: scisne scisne quis pullos egerit: radices: nec caput nec pedes habeant. Hæc
ter dicũt: totiẽsq̃ despuũt. Stoechas in insulis tantũ eiusdẽ nõis gignit odorata hærba: co
ma hysopi: amara gustu. Menses cit potu: pectoris dolores leuat. Antidotis quoq̃ miscet.

De solano: & smirno: & thelephio: & trichomane: & thalietro & tlaspe: & tragonia. & tragoni: & trago: & tragologo: & spodile. Et quod quidam morbi quibusdam non sunt gentibus. Ca. XIII.

s Olanum græci strichnon uocant: ut rradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandiq; : smyrnion caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa stolones multos: quorum asinu exiliunt pinguia ad terrā infracta: odore medico cum quadam acrimonia iucundo colore: in luteum languescente : a capitibus cauliū orbiculato ut apii semine rotūdo: nigro qui arescit incipiēte æstate: radix quoq; odorata gustu acri mordet: succosa: mollis: Cortex eius foris niger : intus pallidus. Odor mirrhæ habet qualitatē unde & nomen. Nascitur & in saxosis collibus in terrenis. Vsus eius excalfacere: extenuare Vrinam & menses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit: Radix collectiones & suppurationesq; non ueteres. Item duritias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpētes admixto chancri aut polline: aut melyssophyllo in uino pota: sed particulatim: quoniā uniuersa uomitione mouet. Qua de causa aliqñ cū ruta datur. Medetur tussi & ortopnoeæ semen uel radix. Item thoracis aut lyenis & rernū & uesicæ uitiis. Radix autem ruptis cōuulsis. Partus quoq; adiuuat: & secundas pellit. Datur ischiadicis cū cretaneo in uino sudores ciet & ructus. Ideo inflationē stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur succus radicis utilis & fœminis: & thoracis: præcordiorumq; desideriis. Calfacit enim: & concoquit & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus & succus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utuntur cū mulso & oleo & garo maxime in elixis carnibus simul. Concoctiones facit. Sapore simillima piperi. Eadem in dololore stomacho efficax. Telephion portulacæ similis & caule & foliis. Rami a radice serpenti: octoniq; fructificant: foliis crassis carnosis. Nascitur is cultis & maxime inter uites. Illinitur lentigini: & cum inaruit: teritur. Illinitur & uitiligini: ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei: postea fariua hodeacea illiuitur. Medetur : & uulneribus & fistulis. Trichomanes adianto similis est exilius modo nigriusq; foliis lenticulæ densis : maris aduersis inter se. Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potu addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint. Alopeciasq; densat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoq; gustu mouet. Thalietrum folia coriandri habet pinguiora paulo: caulem purpureum. Nascitur ubiq;: præcipuæ in cāpestribus. Medentur ulceribus folia cum melle Thlapse duum generum est angustis foliis digytali lōgitudine & latitudine in terram uersis: in cacumine diuisis: cauliculo semipedali: non sine ramis peltarū specie semine incluso lēticulæ effigie: nisi q; infringitur: unde nomē. Flos albicat. Nascitur in semitis & sepibus. Semen asperi gustu. Bilem & pituitam utrunq; extrahit. Modus sumendi acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum: & donec sanguinē trahat. Mēses quoq; cit: sed partus necat. Alterū thlapsen aliqui persinocapa uocāt latis foliis: radicibus magnis. Et ipsum utile ischiadicorū infusioni. Prodest & inguinib⁹ utrūq;. Præcipitur ut qui colligit. dicat sumere se cōtra inguina & cōtra oēs collectiōes & cōtra uulnera : unaq; manu tollat. Tragonia hærba qualis sit nō tradit. Credo & falsū esse ꝓmissū. Democriti. Portētosum eni est adalligatā triduo asumere lyenes. Tragonis: siue tragion nascitur in creta tm̄ insula in maritimis: iunipero similis & semine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gūmi spissatus uel semen impositione spicula e corpore eiicit tunditur recens : & cū uino illinitur aut sicca farina cū melle. Eadem lactis abundantiam facit: māmisq; unice medetur Est & alia hærba tragos quā aliqui scorpion uocant. semipede alta fruticosa: foliis pusillis racemis rubentibus grano tritici acuto acumine: & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum. x. aut. xii. cacumina trita ex uino pota cæliacis: dysentericis: sanguinem excreantibus mensiumq; abundātiæ auxiliantur. Est & tragologon: quem alii comen uocāt. Caulem habet paruum: foliis croci. radice longa: dulci: super caulem calice lato: nigro. Nascit in asperis sine usu. Et de hærbis quidem memoria digna hactenus accipimus: aut cōperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus: aliis alias uirum ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon nigre. xl. annis. Centaurium non ultra duodecim. Peucedanum & aristolochia ac uitis siluestris anno in umbra seruātur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta spondile: quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidem dubitatur: omnium radicum

uim effectusq; minui:si fructus prius maturescant. Item seminū ante radice propter succū incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt prodesse cum opus est: que quottidie in usu fuere: æque q̄ nocere. Omnes uero herbæ uehemētiores effectu uiribusq; sunt in frigidis locis & in aquilonis. Item siccis. Sunt & gentium differentiæ non mediocres. Sicut accepimus de tineis lombricisq; inesse ægypti arabiæ syriæ ciliciæ populis. E diuerso græcie phrygiæ omnino non nasci. Minus id mirum quâ q; in confinio atticæ boetiæq; thabani innascuntur: cum absint atheniensibus. Quæ contemplatio aufert nos ad ipsorum animaliū naturas. Ingenitasq; iis uel certiores morborum omnium medicinas rursus. Enim uero uerum omuium parens nullum animal ad hoc tâtum ut pasceretur: aut alia satiaret: nasci uoluit. Quin artes salutares inseruit & uisceribus. Quippe cum surdis etiam rebus inseruit. Tum uero illa animæ auxilia prestantiss ma ex anima alia esse uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVIII.

PROEMIVM.

De medicinis ex animalibus. Ca. I.

ICTEA erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram nascentiū: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntur: si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transuersos ex ipsis animalibus quæ sanâtur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus herbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia: iidem tacebimus: quid in ipso homīe prosit homini? cæteraq; genera remediorum inter nos uiuentia? cum præsertim nisi carenti doloribus morbisq;: uita ipsa pœna fiat. Minime uero Quin omnem insumemus operam licet fastidii periculum urgeat quando ita decretū est minorem gratiæ quâ utilitatum uicte respectum habere. Quinimo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quanquâ & ipsi cōsensu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; curæ rerum: quam copiæ institimus. Illud admonuisse perquam necessarium est: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiusq; essent inuenta. Neq; enī minus profuere medicinas reperiendo: quam prosunt præbendo. Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari: neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædam alia: illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine: ipsum sibi exquirentes: immēsa statim difficultate obuia. Sanguinem nanq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi. Quod spectare facientes eadem harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorbere efficacissimum putant calidum: spirantemq;: & una ipsam animam ex osculo uulnerum cum plagis: hoc. Omnium ferarum quidem animo ferio re fas sit dixisse humano. Alii medullas crurum quærunt & crebrum infantium. Nec pauci apud græcos singulorum uiscerum membrorumq; etiam sapores dixere. Omnia persecuti usq; ad resegmina unguium. Qualis uero sanitas uideri possit ferâ ex homine fieri. Quī morbo dignum non ipsa medicinæ gratia. Egregia hercle frustatione si non prosit. Aspici humana exta nefas habetur: quâtomagis mandi? Quis ista inuenit ostenta? Tecum enim res erit euersor iuris humani: monstrorumq; artifex: qui primus ea condidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mandere. Qua coniectura inductus. Quam potest medicina ista originem habuisse. Quis ueneficia innocentiora efficit q̄ remedia. Esto barbari externiq; ritus inuenerint. Etiam ue græci suas fecere has artes. Democriti estât commendatiōes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus prodesse: ad alia amici: & hospitis. Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon caluaria interfecti: igneq; cremati propíauit aquam in fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interempti catapotia fecit cōtra canis rabidi morsus Antheus Atque etiam quadrupedes homines sanauere: contra inflatiōes boum perforatis cornibus inserentes ossa humana. Vbi homo occisus esset aut crematus siliginem quæ pernoctasset: suum morbis dando. Procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicemus non

piacula. Sicubi lactis puerperum usus mederi poterit: sicubi saliua tactus ue corporis cæte
raq; similia. Vitam quidem non adeo extendendam censemus: ut quoquomodo per trahē
da sit. Quisquis es talis æquæ moriere etiā cum obscēus uixeris: aut nefandus. Qua prop-
ter hoc primũ quisq; ĩ remediis animi sui habeat: ex oĩbus bōis quæ homini tribuit natu-
ra: nullũ melius ēē tēpestiua morte. In eaq; id optimũ qđ illam sibi quisq; p̄stare poterit.

An siti medendo aliqua uis uerborum & sanari & depelli. Ca II.

[E]X homine remediorum primum maximæ quæstionis: & semper incertæ est: ualent
ne aliquid uerba incantamenta carminũ. Quod si uerum est homini acceptum fieri
oportere conueniet: sed uiritim sapientissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersũ ue
ro omnibus horis hominis credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine præcatione nõ
uidetur referre: nec deos rite consuli. Præterea alia sunt uerba impetrantis: alia depulsoria
alia cõmentationis. Vidimusq; certis præcationibus obsecrasse summos magistratus. Et ne
quid uerborum prætereatur aut præposterum dicatur: descripto præire aliquem. Rufusq;
aliam custodem dari qui attendat: alium uero præponi qui faueri linguis iubeat. Tibicinē
canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; memoria insigni: quotiens ipsæ diræ obstrepentes
nocuerint: quotiens ue precatio errauerit. Si repente extis adimi capita uel corda: aut gemi
nari uictima stante acciderit. Durateq; immenso exemplo. Deciorum patris filiiq; quo se de
nouere carmē. Extat Tutiæ uestalis incestæ præcatio: qua usa aquam tulit ĩ cribro: anno ur
bis. Romæ. dc. nono Boario uero in foro græcum græcamq; defossos aut aliarum gentiũ
cum quibus tum res esse: etiam nostra ætas uidit. Cuius sacri precationem qua solet præire
quindecin uerum collegii magister: si quis legat: profecto uim carminum fateatur. Ea om
nia approbantibus octingentis. xxx. annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus
nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione. Quod si semel reci-
piatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ulli moueri uerbis: confitendum sit de
tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficilimumq; ex iis ēt
fulmina elici ut suo loco docuimus. L. Piso primo annalium auctor ē Tullum Hostilium
regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare cõatum: quoniã
parum rite quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta
uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum
inuenissent: missis ob id a se legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præcla-
rum id fortunatumq; cernens: interrogatione in suam gentem transferre: scipione prius
determinata templi in magine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis
optimi maxime futurum est? Hic caput inuenimus. Constantissima annalium affirmatio-
ne transitum fuisse fatum in ethruriam: ni præmoniti a folio uatis legati romani respondis
sent: non plane hic: sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt cum in
fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum si
mili modo retentum augurium. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentorum uires &
in nostra potestate esse: ac prout quæq; accepta sunt ita ualere. In augurium certe discipli-
na constat: neq; diras aues: neq; ulla auspicia: pertinere adeo: qui quãq; rem ingrediētes ob
seruare se ea negauerint: Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quin etiam
& legum ipsarum in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Quin malũ car
men incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus credat: in oppugnationibus ante
omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum cuius in tutela id oppidum esset: pro
mittiq; illi eundem aut ampliorem locum apud romanos cultum ue. Durat in pontificum
disciplina id sacrum. Constatq; ideo occultatum in cuius dei tutela roma esset: ne qui ho
stium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc
pertinet: ut ouorum quæ exorbuerit quisq; calices cochlearumq; protinus frangi: aut eas-
dem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq;
Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figulinarum opera multi rumpi credunt ta
li modo: Non pauci etiam serpentes ipsos recantari. Et hunc unum esse ipsis in ellectum:
contrahiq; mailorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum depreca
tionibus conscribuntur. Neq; est facile dictu: & externa uerba atq; ineffabilia derogant fi
dem. Vadius etiam latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliquid ĩ
mensum expectans ac dignum deo mouendo: immo uero quod numini imperet. Dixit

Homerus profluuium sanguinis uulnerato fœmine Vlyxem inhibuisse carmie. Theophra
strus ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis mēbris carnem auxiliari. M. Varro podagris.
Cæsarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum ferunt semper ut primum con
sedisset (id quod plerosqꝫ nunc facere scimus) carmine ter repetitio securitatem itinerum
aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoqꝫ conscientiam coarguere. Cur
enim primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamus. Cur
publicis lustris etiam nomina uictimas ducentium prospere legimus: Cur & fascinationi-
bus adoratione peculiari occurrimus. Alii græcam Nemisi inuocantes: cuius ob id romæ si
mulacrum in capitolio: est: quanuis latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defuncto-
rum testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari: Cur impares numeros ad omīa ue
hementiores credimus: idqꝫ in febribus: dierum obseruatione intelligitur. Cur ad primi
tias pomorum hæc uetera esse dicimus: alia noua optamus: Cur sternutamentis salutamus
Quod etiam Tyberium. Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse
tradunt. Et aliqui nomine quoqꝫ consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu
aurium præsentire sermones de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso si quis di
cat duo: cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit in africa nemo destinat:
aliquid nisi præfactus Africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestatur ut uelint.
Nā si mens assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere
religiones manifestum est. Alius saliua post aurem dygito relata: sollicitudinem animi pro
pitiat. Pollices cum faueamus: præmere etiam prouerbio iubemur. In adorando dextrā ad
osculum referimus: totumqꝫ corpus circūagimus. Quod in leuū fecisse galliæ religiosius
credunt. Fulgetras adorare consensus gentium est. Incendio inter epulas nominato aquā
sub mensa profundi. Abominamur recedēte aliquo ab epulis: simul uerri solum. Aut bibē
te conuiua mensam uel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur. Serui Sulpitii prī
cipis uiri commendatio est: quam ob rem mensa linquenda non sit. Nondum enim plures
quam conuiuæ numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensam ue: si non
postea gustetur aliquid: inter dira habetur. Omnino autem esse hæc instituere illi: qui om
nibus negotiis horisqꝫ interesse credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nostris reli-
querunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum est: non nisi in pari præsen
tium numero: quia in re fame labor est: ad quēcunqꝫ eorum pertinēs. Cibus etiam e manu
prolapsus reddebatur. Atqꝫ per mensas uetebantur mundiciarum causa deflare. Et sunt cō
dita auguria quid loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratissima Si pontifici acci-
dat ditis causa epulanti: in mensa utiqꝫ id reponi adoleriqꝫ ad larē piatio est. Medicamenta
prius quā adhibeantur in mensa forte deposita negantur prodesse. Vngues resecari nundi
nis Romanis tacenti atqꝫ a dygito indice: multorum peccuniæ religiosum est. Capillum ue
ro contrectari contra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atqꝫ. xxix. Pagana lege ī pleriqꝫ
italiæ prædiis cauetur ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos: aut omnino de
tectos ferāt: quoniam aduersetur id omnium spei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouia
nus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̄ eam ipsam nominaret alius
ue ei prædiceret: duabus litteris græcis & chartam scriptam circunligatam lino subnecte-
bāt collo. Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo albo.
his remediis carere ipsos luppitudine predicantes. Carmina quædam extant contra gran-
dines. Contraqꝫ morborum genera. Contra ambusta. Quædam etiam in partus. Sed in pro
dendo obstat ingens uerecundia in tanta animorū uarietate. Qua propter de his ut libitū
cuiqꝫ fuerit opinet.

Remedia ex homine contra magos. Ca. III.

h Omnium monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis
gentium: & multas animalium proprietates: quæ repeti superuacuum est. Quorun
dam hominum tota corpora prosunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpētibus:
tactu ipso leuant percussos suctu ue medico. Quorum & genere sunt psylii marsiqꝫ: & qui
oblongens uocantur insula cypro. Ex aqua familia legatus. Hexagon nomine a consulibus
Romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa circūmulcentibus linguis mira
culum præbuit. Signum eius familiæ ē modo adhuc durat uernis tempibus odoris uirus.
Atqꝫ eorum sudor quoqꝫ medebatur: non modo saliua. Nam in insula nili tentyrii nascen
tes tanto sunt crocodilis terrori: ut uocem quoqꝫ eorum fugiant. Horum oīum generum

in ſua repugnantia interuentum quoqꝫ mederi conſtat. Siccuti aggauari uulnera introitu
eorũ qui unq̄ fuerit ſerpentiũ cãis ue dẽte læſi. Idẽ gallinarũ ĩcubitus: pecorũ fœtus abor-
tu uitiãt. Tãtum remanet uirus excepto ſemel malo: ut ueneficio fiant uenena. Paſſim re-
medio ẽ ablui prius manus eorũ aquaqꝫ illa eos ꝗbus medearis ĩſpergi. Rurſus a ſcorpiõe
aliquãdo ꝑcuſſi nunquã poſtea a crabronibus: ueſpis: apibus ue feriunt̃. Minus miret̃ hoc
q̄ ſicat: ueſtẽ a tineis nõ atigi: q̄ fuerit ĩ funere. Serpẽtes ægre præterq̄ leua manu extrahi.

De quibuſdam ſortilegis & ſaliua hominis. Ca. IIII.

P Ythagoræ inuentis nõ temere fallere: impoſ tiuorum nominum imparem uocaliũ
numerum claudítates: oculorum ue orbitatẽ: ac ſimilis caſus dextris aſignate par-
tibus: parem leuis. Ferunt difficiles partus: ſtatim ſolui cum quis tectum in quo ſit
grauida tranſmiſerit lapide uel miſſili ex iis quæ tria animalia ſingulis ictibus interfecerit
hominẽ: aprum: urſã. Probabilius id facit haſta uelitaris: euulſa a corpore hominis: ſi terrã
nõ attigerit. Eoſdẽ enim illata effectus habet: Sic & ſagittas corpore eductas ſi terrã non at
tingerint ſubiectas cubantibus amatorium eẽ. Orpheus & archelaus ſcribũt. Quin & comi
tialẽ morbũ ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodem ferro quo homo interfectus ſit. Quorũ
dã partes medicæ ſũt ſicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide ſolebat oſtendi Pelo-
pis haſta: quã eburneam affirmabat ur. Neuos in facie tondere religioſum habẽt etiã nunc
multi. Ominum uero ĩ primis ieiunam ſaliuam cõtra ſerpẽtes præſidio eſſe docuimus. Sed
& alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Ita deſpuimus comitiales morbos: hoc eſt con
tagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercutimus ſiniſtræ dextræqꝫ clauditatis
ocurſu. Veniam quoqꝫ a deis ſpei alicuius audatioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam ea-
dem ratione terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos eſt: atqꝫ effectus adiuua-
re. Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nũc mirũ dicemus: ſed experimen
to facile. Si quẽ pœniteat ictus eminus cominus ue illati: & ſtatim expuat mediam ĩ manũ
qua percuſſit: leuatur illico percuſſus a pœna. Hoc ſæpe delumbata quadrupede approbat̃
ſtatim a tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidã uero aggrauant ictus ante conatũ
ſimili modo ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo & lichenas lepraſqꝫ ieiune illitu aſſi-
duo arceri. Item lippitudines matutina uelut quottidie inunctiõe. Carcinomata malo ter-
ræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua
ad ſiniſtrũ. Si quod animal aurẽ intrauerit: & inſpuatur exire. Inter amuleta ẽ editæ quẽqꝫ
urinæ expuere. Similiter in calciamentũ dextri pedis anteq̄ induatur. Item cũ quis tranſeat
locum in quo aliquod periculũ adierit. Martiõ. Smyrneus q̄ de ſimplicibus effectibus ſcri-
pſit rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit. Item rubetas aliaſqꝫ ranas. Ophilius ſerpen-
tes ſi quis in hiatu earum expuat. Salpator porem ſedari quocũqꝫ membro inſtupente ſi
quis ſinum expuat. Aut ſi ſuperior palpebra ſaliua tangatur. Nos ſic hæc credamus rite fie
ri. Extranei in teruentu: aut ſi dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quanq̄ re-
ligione mutat & faſcias. Imperatorum quoqꝫ nõ ſolum infantium cuſtos qui deus inter ſa
cra romana a ueſtalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendens defendit medi
cus inuidiæ: iubetqꝫ eoſdẽ recipere. Similis medicina linguæ ut ſit exorata a tergo fortuna
gloriæ carnifex. Morſus hominis inter aſperrimos quoqꝫ numeratur. Medentur ſordes ex
auribus Ac ne quis miretur etiam ſcorpionum ictibus ſerpentiumqꝫ ſtatim impoſitæ. Me
lius e percuſſi auribus proſunt. Ita & rediuiua ſanari ſerpentium uero ictum contuſi dẽtis
humani farina. Capillus puero qui primũ deciſus eſt podagræ impetus dicitur leuare circũ
ligatus. Et intortum impubiũ impoſitus. Virorũ quoqꝫ capillus canis morſibus medet̃ ex
aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulſo cruci quartanis. Cõ
buſtus æquæ capillus carcinomati. Pueri cui primus ceciderit dens ut terram non attingat
incluſus in armillam & aſſidue in brachio habitus muliebriũ locorũ dolores prohibet. Pol
lex in pede præligatus proximo digyto tumores inguinũ ſedat. In manu dextra duo me-
dii lino leuiter colligati diſtillationes atqꝫ lippitudines arcent. Quin & iectus capillus cal-
culoſo alligatus qui ſupra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac ce
leritatem partus facere. Addidit Grãius efficaciorem ad hoc eſſe ferro exemptum. Partus
accelerat uicinos ex quo quæqꝫ conceperit ſi cinctu ſuo ſoluto fœminam cinxerit: dein ſol
uerit: adiecta precatione ſe uinxiſſe eandẽ & ſoluturum: atqꝫ abierit. Sanguine ipſius homi
nis ex quacunqꝫ parte emiſſo efficaciſſime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus:

Item ora comitiali morbo lapſorum exurgere enim protinus. Quidam ſi pollices pedũ pur
gantur: exꝗ iis guttæ referantur in faciem. Aut ſi uirgo dextro pollice attingat. Hac con
iectura cenſentes uirgines carnes edendas. Eſchines athenienſis excrementorũ cinere angi
nis medebat & tõſillis: uuiſꝗ: & carcinomatis. Hoc medicamentũ uocabant botryon. Mul
ta genera morborum: primo coitu ſoluuntur: primoꝗ fœminarum menſe. Aut ſi non id
contingat: longinqua fiunt: maximeꝗ comitiales. Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſ-
ſos coitu leuari produnt. Verũ fœminas uenere ea lædi. Oculorũ uitia fieri negant: nec lip
pire eos qui cum pedes lauant aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorũ ma
nu ſtrumas parotidas guttura tactu ſanari affirmat. Quidam uero cuiuſꝗ defuncti dunta
xat ſui ſexus leua manu auerſa. Et e ligno fulgure icto reiectu poſt terga manibus dẽorde-
ri aliquid demorbari ad dentem qui doleat admoueri etiã palpebrarũ remedio eſſe produ͂t
Sunt qui præcipiant dentẽ ſuffiri dente hoĩs ſui ſexus. Et eum qui canimuſuocetur ĩſepul
to exemptum adaligari. Terram ex caluaria pſilothrũ tradunt. Hærba uero ſiqua ibi geni
ta ſit cõ nanducata dentes cadere. Vlcera non ſerpe ex oſſe hominis circũſcripta. Alii e tri-
bus puteri pari menſura aquas miſcent: & prolibant nouo fictili. Reliquũ dant in tertianis
acceſſu febriũ bibendũ. Item in quartanis fragmentũ claui a cruce inuolutũ lana collo ſub
nectunt. Aut ſpartũ e cruce: liberatoꝗ cũdũt cauerna quam ſol non attingat. Magorum
hæc commenta ſunt. Vt cotem qua feramenta ſæpe exacuta ſint: ſubiectam ignari ceruicali
bus de ueneficio deficientes euocare. Indicium ut ipſe dicat: quid ſibi datum ſit & ubi: &
quo tempore: auctorem tamen non nominare. Flumine utiꝗ percuſſo circũactum in uul
nus hominẽ loqui protinus conſtat Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum al
ligantes nouenis ſeptenis ue nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquam: atque ita in
guina adaligantes licio. Et clauum. aliud ue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubent
gerere: ne ſit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uiceſima luna in lintibus ſupini ipſam in-
tuentes ultra caput manibus porrectis: & quicquid compræhendere eo fricantes. Clauum
corporis cum cadat ſtella ſiquis diſtingat: uel cito ſanari aiũt. cardinibus hoſtiorũ aceto af
fuſis lutũ fronti illitũ capitis dolorem ſedare. Item laqueũ ſuſpendioſi circundatũ tempo-
ribus. Si quid epiſce hæſerit faucibus: in quam dimiſſis frigidam pedibus cadere. Si uero
ex aliis oſſibus impoſitis capiti ex eodem in uaſe oſſiculis. Si panis hæreat ex eodem utran
ꝗ aurem addito pane. Quin & ſordes hominis in magnis fecere remediis quæſtuoſorum
gimnaſia græcorum: quippe ea ſtrigmenta molliunt: calfaciunt: diſcutiunt complent. ſudo
re & oleo medicinam facientibus: Vuuluis inflamatis contractiſꝗ admouentur. Sic & men
ſes cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: ar
ticulorum modos. Efficaciora ad eadem ſtrictenta a balneis: & ideo miſcentur ſuppurato-
rii medicamentis. Nam illa quæ ſunt e cæromatæ permito ceno: articulos tantum molliũt:
callefaciunt: diſcutiunt efficacius: ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cu
ra: qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis celeberrimi aucto
res clamant. Rurſus in fœminis quas infatium aluo editas in utero ipſo contra ſterilitatem
ſubditi cenſent: meconium uocant. Immo etiam ipſos gymnaſiorum raſcre parietes. Et ille
quoque ſordes excalfactoriam uim habere dicuntur. Pannos diſcutiunt. Vlceribus ſenũ
puerorumque: & deſquamantis ambuſtis ue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab ani-
mo hominis pendentes medicinas. Eæ ſubaſtinere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantũ
aut carne: alias balneis cum quid eorum poſtulet ualitudo: in præſentiſſimis remediis ha-
betur. His remediis adnumeratur exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cum ratione:
uehemens enim fricatio ſpiſſat: lenit. mollit. Muta adimit corpus. Auget modica. In primiſ
uero prodeſt ambulatio: geſtatio: & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſi
ma. Phtyſi nauigatie. Longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi aut lectu-
lo aut rara uomitiono. Supini cubitus oculis conducunt. at proni tuſſibus. In latera aduer
ſum diſtillationes. Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa uernum & autumnũ
tradunt: magiſꝗ ſupino cubitu: at prono nihil. Theophraſtus celerius concoqui dextri la-
teris incubitu: difficilius in ſupinis. Solum quoꝗ remediorum maximum ab ipſo ſibi præ-
ſtari poteſt: ſicuti linteorum ſtrigiliumꝗ uehementia. Perfundere caput aqua calida ante
balnearum uaporationem & poſtea frigida: ſaluberrimum intelligitur. Item præſumere ci
bos: & interponere frigidam eiuſdemꝗ potu ſomno antecedere: & ſi libeat interumpere.

Notandum nullum aliud animal præter hominem calidos potus sequi:ideoq; non esse na-
turales. Mero ante somnos colluere ora:propter halitus. Frigida aqua matutinis impari nu
mero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. Ca. V.

Tem posca oculos contra lippitudines. Certa sunt experimēta totius corporis ua-
litudinis in uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit non prandentium ex
ta celerius senescere. Verum id remediis cecinit:non epulis. Quippe multo utilissi
ma est temperantia in cibis. L. Luculus hāc de se præfecturam seruo dederat. Vltimoq; pro
bo maius in cibis triumphalibus sedenti dicebatur uel in capitolio epulanti pudenda res.
Seruo suo facilius parere quam sibi.

De sternutamento & uenere & cæteris remediis Ca. VI.

Ternutamenta pinna grauedinem emendant. Et siquis maco nares (ut tradunt) os-
ſ
culo attingat sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam altera
manu scaplere. Pleriq; annulum e sinistra in longissimum dextræ digytum trāsfer
ri. Aut in aquam feruentem manus inmergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere
dicit. Venerē damnauit Democritus ut in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercule
raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur. Venere uox reuocatur:cum ea
candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori. Oculorum hebetationi. Mēte
capitis ac melancholicis. Adsidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatur digytis
pectinatim inter sese amplexis ueneficium est. Idq; compertum tradunt Alcmena Hercu-
lem pariente. Peius si circa unum ambo ue genua. Item poplites alternis genibus imponi.
Ideo hæc in consiliis ducum potestatum ue fieri uetuere maiores uelut omnem actum im
pedientia. Vetuere uero & sacris uotisue simili modo interesse:capita autem aperiri aspe-
ctu magistratum non uenerationis causa iussere:sed ut. Varro auctor est ualitudinis: quo
firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit:alterum comprimi prodest.
Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo in
uicem e diuersa aure. Si tussis concitet. saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua:a uer-
tice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitum
dolore. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribus ue tendatur in lectulo. At si in leua
parte id accidat:sinistræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e diuerso. Extremi
tates corporis uel aurium ue licatibus perstringi contra horrores corporis sanguinem ue
narium inmodicum. Lino uel papyro principia genitalium:femur medium ad cohibenda
urinæ profluuia. In stomachi solutiones pedes pressare:aut manus in feruentem aquam di-
mittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenatem Melis-
sium accepimus silentium sibi imperauisse a conuulsione reddito sanguine. Nam e diuer-
so scandentesq; ac iacentes:si quid in gruat cōtraq; ictus spiritum cohibere singularis præ
sidii est. Quod inuētum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere ĩ quo loco pri
mum caput defixerit corruens morbo comitiali absolitorium eius mali dicitur. Contra re
num ac lumborum uesicæq; cruciatus in balnearum soliis pronos urinam reddere mitiga-
torium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare:mirum quantum ocior medicina ē.
Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quandam habere utilem dicitur. Quippe cũ
Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus cōdito uolumīe:
& quare quaterni cyathi sextarii ue non essent potandi. Contra lippitudīes retro aures fri
care prodest:& lachrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso non ē timendi mor
tē in ægritudine:quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ non ra-
tio solum:sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonum quoq;
ad fœcunditatis beneficia. Verum ex iis quæ referre fas sit:impubium puerorum cōtra sa
liuas aspidum quas ptyadas uocant:quoniam uenena in oculos hominum expuant. Cōtra
oculorum albugines:obscuritates:cicatricem:argema palpebras:& cum erui farina contra
adustiones. Contra aurium pituitas uermiculosq; si decoquatur ad dimidias partes cũ por
ro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea menses fœminarum cit. Salpa fouet illa cum
oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficatius strutiocameli binis
horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum
quos ideo tentari eo morbo negāt. Veteris si misceatur cinis ostreorum:aduersus eruptio

nes in corpore: infantiũ omnia ulcera manátia. Et exesis ambustis. sedis uitiis: rhagadiis. &
scorpionũ ictibus illinit. Obstetricũ nobilitas nõ alio succo efficatius curari ꝓnũciauit cor
poru pruritus nitro addito ulcera capitũ: prurigines: nomas: præcipue genitaliũ. Sua cuiqꝫ
auté (quod fas sit dixisse) maxie ꝓdest. Cõtesti ꝑfuso canis morsu echinorũqꝫ spinis inhæré
tibus: & ĩ spõgia lanis ue ĩposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Cõ
traqꝫ serpétiũ ictus. Nã cõtra scolopédras mirũ ꝓditur uertice tacto urinæ suæ gutta libe
rari protius læsos . Auguria ualitudinis ex ea tradutur. Si mãe cãdida dei ruffa sit. Illo mo
do cõcoquere: hoc cõcoxisse significat. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullãtis &
crassæ. In qua quod subsidit si albũ ẽ: significat circa articulos: aut uiscera doloré ĩminere.
Eadẽ uiridis morbũ uiscerũ: pallida bilis: rubés sanguinis. Mala & in qua ueluti furfures
atqꝫ nubeculæ apparét. Diluta quoqꝫ alba uitiosa é. Mortifera uero crassa graui odore. Et
ĩ pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius cã cõtra solé lunãqꝫ nudari: aut umbra cuiusqꝫ
ab ipsa aspergi. Hisiodus iuxta obstãtia reddi suadet: ne deũ aliquẽ nudatio offẽdat. Osta
nes cõtra mala medicamẽta oĩa ꝓmisit auxiliari matutinis horis suá cuiqꝫ ĩstillatá in pedé.

De remediis muliebribus. Ca. VII.

Væ ex mulierum corporibus traduntur adportentorum miracula accedunt ut si
leamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæqꝫ alia non ob
stetrices modo: uerum etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si cremen
tur: odore serpentes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere co
quidem si in testa sunt creati: uel cu spũa argenti scabricias oculorum ac prurigines emen
dari. Item uerucas & infantium ulcera cum melle. Capitis quoqꝫ uulnera: & omnium ulce
rum sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo. Sacrum igné san
guiné sisti illico & ĩformicationes corporũ. De lactis usu cõuenit eé dulcissimum mollissi
mũqꝫ. Quare ĩ lõga febre cœliacis utilissimũ: maxie eius quæ iã ĩfanté remouerit. Et ĩ mali
tia stomachi ĩ febribus: torsionibus efficacissimũ expiunt. Ité mãmarũ collectionibus cum
thure. Oculo ab ictu cruore suffuso & in dolore aut epiphoris: si ĩmulgeat plurimũ ꝓdest.
Magisqꝫ cum melle & narcissi succo: aut thuris polline. Semperqꝫ in omni usu efficacius
esse eius quæ maẽenexa sit multoqꝫ efficacissimũ geminos perperit mares. Et siuino ipsa ci
bisqꝫ acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum candido li quorem madidaqꝫ lana fron
tibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Nam si rana saliua sua oculum asperserit
præcipuum est remedium. Et cõtra morsum eiusdem bibitur stillaturqꝫ. Qui simul matris
filiæ quæ lacte inunctus sit liberari oculorum metu in totum affirmant. Aurium quoqꝫ ui
tiis medetur modice admixto oleo. Aut si ab ictu dolent: anserino adipe tepefactum. Si do
lor grauior sit (ut plerumqꝫ fit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra mor
bum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum cõtra ue
nena quæ data sunt cum mario lepore bupestriqꝫ ut Aristoteles tradit dorienidion. Et cõ
tra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoqꝫ iubét illini cum cicuta. Alii cũ
hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam si
stit potum ut rabirius scribit. Et menses ciet. Eius uero quæ fœminam enixa sit ad uitia tã
tum in facie sananda præualet. Pulmonum quoqꝫ incõmoda lacte mulieris sanantur: cui
admisceatur impubi: pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum cochlearium mensu
ra. Murmura quoqꝫ aurium eiici inuenio. Eius quæ marem peperit lacte gustato canes ra
biosos fieri negant. Mulieris quoqꝫ saliuam ieiunæ una potentem diiudicant oculis cruen
tatis. Et si contra epiphoras feruentes anguli oculorum subinde madificentur. Efficatius
si cibo uinoqꝫ se pridie ea abstinuerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores mi
nui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grandines turbinesqꝫ contra fulgura ip
sa in mense connudatas sicauerti uiolentia cæli. In nauigando quidem tempestatem etiam
sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus monstrificis alia (uti suo loco in dicauimus) dira & ĩ
fanda uaticinantur. E quibus dixisse non pudeat si in defectu lunæ solis ue: congruat uis
illa: irremediabilem fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales esse
atqꝫ pestiferos. Purpuram quoqꝫ ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maioré. Quocũ
qꝫ autem alio menstruo si nudatæ segetem ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosqꝫ ac
noxia alia decidere. Metredorus Sepius in capadocia inuentum prodit ob multitudinem
cantharidum illas ire per media arua retectis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nu

dis pedibus eant capillo cinctuq; dissoluto. Cauendum uero ne id oriente sole faciant: se-
menté enim arescere. Nouella uitis eius tactu in perpetuũ læditur. Vt: ad noxiam res medi
catissima transferatur rutam & ederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præ
ter hæc certum est tactis alueariis apes fugere. Linaq; cum coquantur nigrescere. Aciem ĩ
cultris tonsorum hebetari. Aes contactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Ma-
gis si decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas abortum pati. Quin & aspe-
ctu omnino quanuis procul uisas: si purgatio illa post uirginitatem prima sit: aut in uirgi
nea ætate spontanea. Nam bitumé in iudæa nascens sola hac ui sponte superari. Et fila ue
stis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo cũcta. Cinisq; etiam ille siquis
aspergat eum lauandis uestibus purpuram mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis qui-
dem fœminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans super
grediatur. Quæ Lais & Cleophantus inter se contraria prodidere de abortiuis carbone ac
radice brasicæ uel muricæ uel tamarici ĩ eo sãguĩe extĩcto. Ité asinas non concipere tot an
nis: quod grana hordei contacta ederint. Quæq; alia nuncupauere monstrifica aut inter se
pugnantia: cum hic fœcunditatem fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronuntia-
ret: melius est non credere. Bythus dyrachinus hebetari aspectu specularem nitorem tradit
iisdem aduersa rursus contuentibus. Omnemq; talem uim resolui: si mullum piscé habeãt
secum. Multi uero in esse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & pa-
rotidas: panos: sacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais &
Salpe canum rabiosorum morsus & tertianas quartanasq; febres menstruo in lana arietis
nigri argento brachiali incluso. Diotimus thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula
acu: uel pellicio brachiali insertæ. Sotira obstetrix tertianis quartanisq; efficacissimum di-
xit. Plantas ægri subterlini. Multoq; efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & co-
mitiales excitas morbosq; sanari. Icethidas medicus quaternas coitu finiri incipiẽtibus dũ
taxat menstruis spopondit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusq; formidetur a mor
su canis supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti
uidelicet præualente sympathia illa græcorum. Cum rabiem canum eius sanguinis gu
statu incipere diximus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est. Ad
dita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui.
Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolores illitum fron
ti. Asperrimamque uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque cõ
uenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas
fieri magorum artes generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissimum
e promissis eorum. Ex homine siquidem resegmina unguiũ e pedibus manibusq; cæra per-
mixta: ita ut dicatur tertianæ uel quottidiane uel quartanæ febri remedium quæri: ante
solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate si falsũ
est: quanta ue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omnium digitorum re
segmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit tra-
here correptam subnecti collo: & ita discuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & croco-
dilo. & chameleonte: & stinco: & hippopotamo: & lyncibus. Ca. VIII.

h Aec sunt quæ rettulisse fas sit: ac pleraq; ex iis non nisi horrore dicta. Reliqua in
testabilia & infanda: ut festinet omnino ab homine fugere. In ceteris claritates
animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones
omnes: quas rheumatismos uocant: sistit. Ramentis eboris cum melle at ico (ut aiunt)
nubeculæ in facie Scobe paronychia tolluntur efficacius si externuata. Proboscidis ta
ctu capitis dolor leuatur efficatius si & sternutet. Dextra pars proboscidis cuti lem-
ma rubrica adalligata impetus libidinum stimulat. Sanguis & ischiadicis prodest iecur
que comitialibus morbis: Leonis adeps cum rosaceo cutem in facie custodit a uitiis cã-
doremque seruat: & sanat adusta niuibus articulorumque tumores. Magorum uanitates
perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populos ue promittunt. Præcipue ta
men eo pingui quot sit inter supercilia: ubi esse nullum potest. Similiter dentis maxi-
me a dextra parte: uilliq; e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita claritatem ocu-
lis inunctis facit. Et cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit leui gustu: & ut pro-

tinus qui sumpsere cursu id digerant. Cor in cibo sumptum quartanis medetur. Ades cũ
rosaceo quottidianis febribus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere etiam insidiis uide-
tur. Cameli cerebrum arefactum potumq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itẽ
fel cum melle potum hoc & angine. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispari capil
lum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cini. potusq; q̃tum trinis digytis capitur: etiã
comitialibus in orbis. Vrinã fullonibus utilissimã esse tradunt. Itemq; ulceribus mananti-
bus. Barbaros eam seruare quinquenio: & heminis pota cire aluum. Setas e cauda contor-
tas & sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenã magi ex oĩbus animalibus in ma-
xima admiratione posuerunt utpote cui & ipsi magicas artes dederunt: uimq; qua alliciat
ad se hoĩes mẽte alienatos. Permutationes sexus ex iis annua uice diximus: cæteraq; mõ-
strifica naturæ eius. Nunc persequamur quæcunq; medicinis produntur. Præcipue pãthe
ris esse in metu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidem resistere. Et aliquid de corio ea-
rum habentem non appeti. Mirumq; dictu si pelles utriusq; contrariæ suspendantur deci
dere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram: ut prægressi hominis
uestigia occupent. Quod si successerit: alienari mente uel ex equo homiuem decidere. At
si in leuam detorserit: deficientis argumentum esse: celeremq; capturam. Facilius autem ca
pi si cinctus suos uenator flagellumq; & ipsos æquos septenis alligauerit nodis. Mox autẽ
ut est solers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum signum transeunte lu-
na: singulosq; prope pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in
capite eius. Lipitudini fel illitũ frontibus. Aut ne omnino lippiatur: decoctum cum mel-
lis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines discuti & suffusiones. Clarita
tem excitari: melius in ueterato medicamento. Asseruari autẽ in cypria pyxide. Eodẽ sana
ri argema: scabritias: excrescentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recẽ
tis inassati sanie cũ despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu ꝓdes-
se uel alligatos ordine. Humeros humerorũ & lacertorum doloribus. Eiusdem dẽtes si de
sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle stomachi crutiatibus. Pulmo
nes in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis cinerẽ cum oleo illitum. Neruis medullas e dor-
so cũ oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur degustatũ ante accessiones. Podagris
spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omnia pariter
cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodesse & fel cũ adipe asinino. Tremulis:
ischiadicis: exilientibus: & quibus corpalpitet aliquid ex corde mandendum: ita ut reliquæ
partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiã auferri a compositione illita: aut per se
auulsos felle: prius quam renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum do-
loribus carnes e lumbis edendas: illinendasq; cum oleo. Sterilitatẽ mulierum emẽdari ocu
lo cum glycyrrhiza & aneto sumpto in cibo: promisso in triduum cõceptu. Contra noctur
nos pauores umbrarumq; terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodest. Suffi
ri fureutes eodem & circunligari ante pectus suum cum adipe renum aut iociuere aut pel
le præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore lyenæ caro & pili septem & genitale a ceruice
si alligentur dorcadis pelle collo suspensa contineri partus promittũtur. Venerem stimu-
lari genitali ad sexus suos in melle sumpto: etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quinĩ
mo totius domus concordiam eodem genitali. & arriculo spinæ cum adherente corio con
seruatis constare: quem spinæ articulum siue modum atlantion uocant. Est autẽ primus.
In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenso serpentes fugari dicunt. Ma-
xille parte cõminuta in aniso & in cibo sumpta horrores sedari. Eodem suffitu mulierib⁹
menstrua euocari. Tantũq; est uanitatis: ut si ad brachiũ alligetur superioris rostri dextre
partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto & cum alumi
ne ægyptio calefacto ac ter in ore pemutato fetores & ulcera oris emendari. Eos uero qui
linguam in calciamento sub pede habeant: non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri na-
ribus illita: morbos perniciosos mitigari: siue hominũ: siue quadrupedũ. Frontis coriũ fa-
scinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefacte lumborum
medentur doloribus. Neruis a dorso armisq; sufficiendos neruorum dolores. Pilos nostri
admotos mulierũ labris amatorium est. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iã cor
in cibo potu ue sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omẽ
tum ulcerum inflamationibus cum oleo. Medullas dolori spinæ & neruorum lassitudini

reenum. Neruos potos in uino cum thure fœcunditatem restituere adeptam ueneficio
Vuluam cũ mali punici dulcis cortice in potu datã prodesse mulierũ uuluæ. Adipe e lum-
bis suffiri difficulter pariẽtes & statim parere. E dorso medullã adalligatã cõtra uanas spe-
cies opitulari. Spaticis genitale e maribus suffitu. Itẽ lippiẽtibus: ruptis & cõtra inflationes
seruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dextros leuis. Sinistrũ pedẽ superlatum par-
turienti lœtalem esse. Dextro illato facile eniti. Membranã quæ fel cõtinuerat a cardiacis
potã in uino uel in cibo sumptã succurrere. Vesicã in uino potã contra urinæ incontinenti-
am. Quæ autẽ in uesica inuenta sit urina additis oleo & sesamo & melle asiano haustam p-
desse agrimonio ueteri. Costarũ primã & octauam suffitu ruptis salutarẽ esse. Ex spina ue-
ro parturientibus ossa. Sanguinẽ cũ polenta sumptũ torminibus. Eodẽ tactis postibus ubi
cunq; magorũ infestari artes. Non elici deos: nec colloqui: siue lucernis: siue uisu: siue plu
uiis: siue aqua: siue pila: siue quo alio genere tentẽtur. Carnes si edãtur: cõtra canis rabidi
morsus efficaces esse. Etiãnum iecur efficacius. Carnes uel ossa hoĩs si quæ in uentriculo oc
cisæ inueniãtur suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniãtur in iis: mortẽ alicuius ca
pientiũ significari. Excremẽta siue ossa reddita cũ interimitur: cõtra magicas insidias polle
re. Fimũ qui intestinis inuentus sit: arefastũ ad dysentericos ualere potũ. Illitũq; cum adi-
pe anserino opitulari toto corpore lesis malo medicamento. A cane uero morsis addipem
illitum. Et coriũ si sit substratũ. Rursus tali sinistri cinere decocto cũ sanguine mustellæ p
unctis omnibus odio euenire. Idẽ fieri oculo decocto. Super omnia est: quod extremã fi-
stulam intestini cõtra ducũ ac potestatũ iniquitates cõministrant. Et ad successus petitio-
num: iudiciorum ac litium euẽtus: si omnino aliquãtulũ quis secũ habeat. At eiusdem ca-
uerna sinistro lacerto religata siquis mulierẽ respiciat: amatoriũ esse: tam præsens ut illico
sequatur. Eiusdem loci pilorũ cinere ex oleo illitũ uiris qui sint probosæ moliciei nõ mo
do pudicos: sed & seueros mores induere. Proxime fabulosus est crocodillus ĩgenio quo-
q; illo cui uita in aqua terraq; cõmunis. Duo enĩ genera eorũ illius e dextra maxilla dẽtes
adalligati dextro lacerto coitus (si credimus) stimulant. Canini eius dentes febres statas ar
cent repleti. Sunt enim cani ita ne diebus quinq; ab ægro cernantur qui adalligauere. Idẽ
pollere & uentre exemptos lapillos aduersus febrium horrores uenientes tradũt. Hac eti
am de causa ægyptii perungunt adipe ægros suos. Aliter illi similis multũ infra magnitu-
dinem in terra tm̃: odoratissimisq; floribus uiuit Ob id intestina eius diligenter exquirun
tur iucundo nidore arefacta crocodilleã uocant oculorũ uitiis utilissimã cũ porris succo ĩ
unctã & cõtra suffusiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino molestias in facie ena
scentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes: quorũ natura serpit in facie nitoremq; reddit.
Lentigines tollit ac uaros: omnesq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibitur ex aceto
mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaq; est quæ candidissima & friabilis: mini
meq; põderosa: cũ teratur inter digytos fermentescens. Lauatur cærusa. Adulterant æmy
lo aut cymolia: sed maxime qui captos orixa tm̃ pascunt. Felle inũctos oculis ex melle cõ-
tra suffusiones nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri uulua labo
rantes salutare tradũt. Itẽ uelleribus circũdari uapore eius infectis. Corii utriusq; cinis ex
aceto illitus iis partibus quas secari opus sit: aut nidor cremari sensum omnẽ scalpelli au-
fert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inunctos donat: & cicatrices oculorũ emẽdat. Cor
pus ipsum excepto capite pedibusq; elisum madatur ischiadicis. Tussim ueterẽ emendat
præcipuæ in pueris. Itẽ lumborũ dolores. Et adipẽ habẽt: quo tactu pilus defluit. Hic perũ
ctos a crocodillis tuetur. Defluit instillaturq; morsibus. Cor annexum in lana ouis nigræ:
cui nullus alius color incursauerit. & primo partu genita sit quartanas abigere dicitur. Iũ
gemus illis similia & peregrina æque aĩalia. Priusq̃ cameleontẽ peculiari uolumine dignũ
existimatum. Democrito. Et per singula mẽbra desacratum non sine magna uoluptate no
stra cognitis proditisq; mẽdaciis græcæ uanitatis. Similis est magnitudine supradicto cro
codillo: spinæ tautum uitio: ac recuruatura: & caude amplitudine distãs. Nullũ animal paui
dius esse existimatur & ideo uersi coloris esse demutationis. Vis eius maxima cõtra accipi-
trum genus. Detrahere enĩ supra uolũtatẽ ad se traditur: & uolũtariũ præbere lacerãdum
cæteris animalibus. Caput eius & gutur si roboreis lignis accedantur hymbriũ & tonitru-
um cõcutius facere. Democritus narrat. Itẽ iecur in tegulis ustũ. Reliqua ad ueneficia per
tinẽtia quæ dicit q̃q̃ falsa existimantes omittemus: p̃ter q̃ in risu coarguentiũ. Dextro ocu

lo si uiuenti eruatur: albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata: pericula purpurei. Eundem salutaré esse parturientibus circa domum. Sin uero domibus inferatur perniciosissimũ. Linguá si uiuenti exempta sit: ad iudiciorum e uentus pollere: Cor aduersus quartanas illigatũ nigra lana primæ cõtusæ. Pedem e prioribus dextrũ genæ pelle illigatũ sinistro brathio: cõtra latrocinia terreresqꝫ nocturnos pollere. Item dextram mamillá contra formidines pauoresqꝫ. Sinistrũ uero pedem torreri in furno cũ hærba: quæ ét chameleon uocatur. Additoqꝫ unguẽto in pastillos digeri. Eos in ligneo uase cõditos: p̃stare (si credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armũ dextrũ ad uincendos aduersarios uel hostes ualere utiqꝫ si abiectos eiusdem neruos calcauerit. Sinistrũ mirũ q̃bus mõstris consecret qualiter sõnia quæ uelis: & quibus uelis mittantur: putet referre. Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistio latere lethargos: quos fecerit dextrũ. Capitis dolores insperso uino in quo latus alterutrũ maceratũ sir sanari fœminis. Si sinistri pedis cinere misceatur lac suiillum podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi ꝓpe creditur aridui inunctione. Serpentes fugari lyene instilato. Mustellas cõtrahi in aquá coniecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur cũ ranæ ruptæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria dissoluere. Melancolicos auté sanari si ex corio chameleontis hærbe succus habente bibatur. Intestina & fimum eorũ cũ id animal nullo cibo uiuat cũ simiarũ urina illita inimicorũ immane odiũ & oĩum hoĩum iis cõciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti. Serpentes soporari. Eadé medicata cedro & myrrha illigataqꝫ gemino ramo palmæ percussa: aquá discuti: ut quæ intus sint oĩa appareant. Atqꝫ utiná eo ramo cõtactus esset. Democritus: quoniá ita loquacitates ĩmodicas promisit inhiberi. Paláqꝫ est uirũ alias sagacem & uitæ utilissimũ nimio iuuandi mortales studio prolapsum. Ex eadé similitudine est scincus: qué quidá terresté crocodillũ esse dixerunt. Candidiore autem ex tenuiore cute. Præcipua tamé differentia dinoscitur a crocodilo aquatico squámarum seta a cauda ad caput uersa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferũtur salsi. Rostrum eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accendunt. Vtiqꝫ cũ satyro & erucæ semine singulis drachmis omnũ ac piperis duabus admixtis: ita ut pastilli singularũ drachmarũ bibantur. Per se laterũ carnes obolis binis cũ myrrha & pipere pari mõ potentiores ad idem credũtur. Prodesse & cõtra sagittas uenenatas: ut Appelles tradit postea sumptus. In antidota quoqꝫ nobilia additur. Sestius plus q̃ drachmæ pondere in uini hemina potũ perniciem afferre tradit. Præterea eiusdem decoctum cum melle sumptũ uenerem inhibere. Est crocodillo cognatio quædam affinitasqꝫ amnis eiusdem geminiqꝫ uictus cũ hippopotamo repertore trahendi sanguinis ut diximus. Plurimi auté super salticam perfecturá. huius corii cinis cum aqua illitus panos sanát. Adeps frigidas febres. Item fimus suffitu. Dentes parte leua dolores dentiũ scarificatis pingiuis: pellis eius e sinistra parte frontis in inguina adalligata uenerẽ inhibet. Eiusdé cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utũtur. Peregrinæ sunt & lynces quæ clarissime omniũ quadrupedũ cernũt. Vngues earũ omnes cũ corio exuri efficacissime in carpato insula tradũt. Hoc cinere poto præpucia uirorũ: eiusdé aspersu fœminarũ libidines inhiberi. Ité pruritus corporũ. Vrina stillicida uesicæ: Itaqꝫ eá protinus pedibus obruere traditur. Eadé auté & ungularũ dolor mõstratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem. Primũqꝫ cõmunia animaliũ remedia atqꝫ eximia dicemus.

Medicinæ cõmunes ex feris animalibus: aut eiusdem generibus placidis: Lactis usus & obseruationes: & caseis: butyro & adipe. Ca. IX.

Icuti e lactis usu utilissimũ cuiqꝫ maternũ cõcipe nutricis exitiosum est. Hi sunt. n. infantes qui colostrati appellãtur: dẽsato lacte in casei spetié. Est aũt colostra ꝑma a partu spõgiosa densitas lactis. Maxime aũt alii quodcũqꝫ humanũ: mox caprinũ. Vnde fortassis fabulæ Iouẽ ita nutritũ dixere dulcissimũ ab hoĩs camelinũ. Efficacissimum ex asinis. Magnorũ aĩaliũ & corporũ facilius reddit. Stomacho accomodatissimũ caprinũ quoniam fronde magis q̃ hærba uescũtur Bubulũ medicatius. Ouillum dulcius: & magis alit. Stomacho minus utile: quoniá est pinguius. Omne auté uernum aquatius æstiuo. Et de nouellis. Probatissimum uero quod in ungue hæret: nec defluit. Innocentius decoctũ præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime soluitur bubulo. Minus inflat quodcunqꝫ

decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile contuſa aut luxata. Maxime renes: ueſicã
interanea: fauces: pulmones. Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ cibi aut potus abſti-
nentia. Nam ut in achaia bubulum biberentur phiſici ſyncteticiq; diximus in ratione hær-
barum. Sunt inter exempla qui aſininũ bibendo liberati ſunt podagra chyragraue. Medici
ſpeciem unam addidere lactis generibus quod ſchydon appellauere. Id fit hoc modo. Fi-
ctili nouo feruet maxime caprinum. ramiſq; ficulneis recentibus miſcetur: additis totidem
cyathis mulſi quot ſint hemine lactis. Cum feruet ut circunfundantur: præſtat cyathus ar
genteus cum frigida aqua demiſſus ita ne quid infundatur. Deinde igni demptum refri-
geratione diuiditur & diſcedit ſerum a lacte. Quidam & ipſum ſerum iam multo potentiſ
ſimum decoquunt ad rertias partes & ſub diuo refrigerãt. Bibitur autem efficaciſſime he
minis per interualla ſenis diebus quinq; a potu illius ſolitis geſtari. Datur comitialib⁹: me
lancolicis: paraliticis: in lepris: elephatiis: articularibus morbis. Infunditur quoq; lac cõtra
roſiones a medicamentis factas. Et ſi urat dyſenteria decoctum cum marinis lapillis: aut cũ
ptiſana hordeacea. Item cõtra roſiones inteſtinorũ bubulum aut ouillum utilius. Recens
quoq; dyſentericis infunditur. Ad colum autem crudũ. Item uulue & contra ſerpentium
ictus pthiſicis cantharidum: aut ſalamandræ: aut bupræſtis: aut pityocampes uenenis. Pri-
uatim bubulum iis qui coloſtrũ biberint: aut cicutã: aut doricnium: aut leporem marinũ.
ſicut aſininum contra gypſum: & cæruſam: & ſulphur: & argentum uiuum. Item duræ al-
uo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utiliſſime. Et bibitur ab imbecillitate
uires recolligentibus: quos atrophos uocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pue
ris ante cibum lactis aſinini hemniam dari conuenit. Aut ſi in exitu cibi roſiones ſentiant
Antiqui in archanis habuerunt. Sed hoc ſi non eſſet: habuerunt e caprino bubuli ſerũ or-
topnoicis prodeſt ante cætera addito naſturtio. Iunguntur etiã oculi in lactis heminis ſeſa
mi additis drachmis quattuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes ſanantur poſt bidui me
diam tertia die hedera paſtis capris per triduum poto ſine alio cibo. Laſtis uſus alias con-
trarius capitis doloribus. Epaticis ſplenicis neruorũ uitio febres habentibus uertigini p̃-
terq̃ purgationis grauedine tuſſientibus lippis. Suillum utiliſſimum tenaſmo dyſenteriæ:
necnon pthiſicis. Hunc etiã mulieribus qui dicerent ſaluberrimum fuerunt. De generib⁹
caſeorum diximus: cum de uberibus ſinguliſq; animalium membris doceremus. Sextius
eoſdem effectus equino quos bubulo tradit. Hos uocat hippacé. Stomacho utiles: qui nõ
ſunt falſi: ideſt recentes. Veteres aluum ſiſtũt: corpuſq; minuũt. Stomacho utiliores: In to
tum ſalſa minuũt corpus alunt mollia. Caſeus recens cũ melle ſugillata emendar. Mollis
aluum ſiſtit. Sedat tormina paſtillis in uino auſtero decoctis: rurſuſq; in patina toſtis cum
melle: quod ſaprum uocant: qui cũ ſale & ſorbis ſiccis e uino tritus potuſq; medetur cœlia
cis. Genitaliũ carbũculus caprinus tritus & impoſitus. Item accidus cũ oximelle. Maculis
in balinco illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum barbararum genitum laudatiſſi-
mus cibus & qui diuites a plebe diſcernat. Plurimũ e bubulo: & inde nomen. Pinguiſſimũ
ex ouibus. Fit & ex caprino: ſed hyeme calefacto lacte æſtate expreſſo tantũ crebro iactatu
in longis uaſis anguſto foramine: ſpiritũ accipientibus ſub ipſo ore alias præligato. Addit
parum aquæ ut aceſcat. Quod eſt maxime coactum in ſũmo fluit at id exemptum addito
ſale oxygala appellant. Reliqua decoquunt in ollis. Ibi quod ſupernatat: butyrum eſt oleo
ſum natura. Quod magis uirus reſpuit hoc præſtantius iudicatur. Pluribus compoſitioni
bus miſcetur inueteratum. Natura eius aſtringere: mollire: replere: purgare. Oxigalia fit
& alio modo accido lacte addito inrecẽs: quod dũ aceſcit utiliſſimũ eſt ſtomacho. Effectus
dicemus ſuis locis. Proxima in cõmunib⁹ laus eſt adipi ſed maxime ſuillo. Apud antiquos
etiã religioſus erat. Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnũ ſolẽne habent poſtes eo attinge
re. Inueteratur duobus modis: aut cum ſale: aut ſincerus: tanto utilior: quanto ſit uetuſti-
or. Axungiã etiã græci appellauere in uoluminibus ſuis. Neq; eſt occulta uirĩu cauſa: quo
niam id animal hærbarum radicibus ueſcitur. Itaq; etiã fimo innumeri uſus. Quam ob rem
non de alia loquamur ſue multo efficaciore fœmina: quæ non peperit. Multo uero præ-
ſtantior in apris eſt. Vſus igitur axũgiæ eſt ad mollienda excalfacienda: diſcutiẽda: purgã-
daq;. Medicoꝝ aliqui admixto anxeris adipe caurorumq; ſeuo & hyſopo ad podagras uti
iubẽt: Si uero p̃manet dolor cũ cæra: myrto: reſina: pice. Sĩcera axũgia medet̃ ambuſtis uel
niue. Pernionibus autẽ cũ hordei cinere & calla pari modo. Prodeſt & cõfricatis membris.

Itinerũq; lassitudines & fatigationes leuat. Ad tussim ueterem recens decoquitur quadrã
tis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiã pthisiin in pilulis sumpta sanat:
quæ sale inueterata est. Omnino enim nõ nisi ad ea quæ purganda sint aut quæ non sint
exulcerata & calida recipitur. Quidã quadrantes axungiæ & mulsi in uini cyathis trib9 de
coquunt contra tussim: quintoq; die picem liquidã in ouo sumi iubent circunligatis late-
ribus & pectoribus & scapulis eorũ qui pthisin sentiunt. Tantaq; est uis ut genibus etiam
adalligata redeat in os sapor: ea quæ expuere uideantur. E sue quæ non peperit aptissime
utuntur ad cutem mulieres. Cõtra scabiem uero q̃uis admixto iumentorum seuo pro par
te tertia & pice pariterq; subferuefactis. Sincera partus in abortũ uergentes nutrit collirii
modo subdita. Cicatrices cõcolores facit cærusa admixta uel argentei spuma. At cum sul
phure unguiũ scabricias emendat. Medetur & capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulie
rum cum gallæ parte quarta. Et infumata pilis oculorum. Datur & pthisicis unciatim cum
uini ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto residant. Alii & mellis exiguũ adiici
unt. Panos sanat illita cum calce. Item furunculos: duritiemq; mammarũ. Rupta & cõuul
sa & spasmata & luxata sanat. Clauos & rimas colicq; uitia cum helleboro albo. Parotidas
ammixta farina salsamentaria testa. Quo genere proficit ad strumas. Pruritus & papulas
in balneo perunctis tollit. Alioq; etiãnũ modo. Podagricis prodest mixto oleo uetere: cõ-
trito una sarcophago lapide & quinq; folio tusa in uino: uel cũ calce: uel cum cinere. Facit
& peculiare emplastrum. lxxxv. pondere. C. spumæ argenteæ mixtis. utilissimum contra in
flationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile. Iisq; quæ serpant illinire
cum resina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circunactũ
rotarum utebantur: unde nomen. Sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rotarum ad
sedis uitia uirilitatisq;. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus de-
tractam: & exemptis uenis aqua celesti fricabant crebro decoquebantq; fictili nouo sepius
tum demum asseruantes: Conuenitq; salsam magis mollire: excalfacere: discutere: uitulo
rũq; esse uino lotam. Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas
nuptas illo perungere postes solitas: ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adi
pis eadem in iis quæ ruminant: seui est: aliis modis non minoris potẽtiæ. Perficitur omne
exemptis uenis aqua marina uel salsa lotũ. Mox in pila tusum: aspersum marina. Crebro
postea coquitur donec omnis aboleatur odor. Mox assiduo sole ad candorem reducitur.
A renibus autem: omne laudatissimum est. Si uero uetus reuocetur ad curam: liquefieri
prius iubent. Mox frigida aqua lauari sæpius dein liquefacere affuso uino quã odoratissi
mo. Eodemq; modo iterum ac sæpius cogunt: donec uirus euanescat. Multi priuatim sic
taurorum leonum pantherarũ ac camelorũ pinguia curari iubent. Vsus dicetur suis locis.
Comunis & ratio medullarũ est. Omnes molliunt: explent: siccant: excalfaciunt. Laudatis-
sima ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curantur ante autũnum recens lutæ:
siccatæq; in umbra per cribrum. Deinde liquatæ per lintea exprimũtur: ac repouũtur in fi-
ctili locis frigidis. Inter omnia autẽ cõmunia animaliũ fel præstantius in effectu. Est enim
uis eius excalfacere: mordere: scindere: extrahere: discutere. Minorũ animaliũ subtilius in-
telligitur. Et ideo aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino crasso
demissum in feruentem aquam semihora: mox siccatum sine sole: atq; in melle conditum.
Damnantur equinum tantum inter uenena. Ideo flamini sacrorum equum tangere non li
cet cum romæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin & sanguis eorum stipticã uim
habet. Itẽ equarum præterq̃ uirginũ erodit: emarginat ulcera. Taurinus quidẽ recens in-
ter uenena est excepta egyra. Ibi enim sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinẽ bibit pri
usq̃ descendat in specus. Tantum potest sympatia illa de qua loquũtur: ut aliquando reli-
gione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis traditur caprinũ bibisse cũ pallore: & inuidia
ueneni sibi dati insimulari. Q. Scipionem inimicum uelet. Hircorũ sanguini uis est: ut fer-
ramentorum subtilitas non aliter acuatur aut induretur aut scabricia poliatur uehemen
tiusq; quã lima. Non igitur & sanguis animalium inter communia dici potest: & ideo suis
quæq; dicentur effectibus. Digeremus ei in animalia singula usus. Plurimũq; contra ser-
pentes. Exitio iis esse ceruos nemo ignorat: ut si quæ sunt extractas cauernis mandant.
Nec uero ipsis spirantes tantum aduersantur: sed membratim quoq; fugari eos nidore
coruus eorum si uratur dictum est. At e summo gutture ustis ossibus congregari dicun-

tur. Pelles eiusdem animalis substratæ securos præstant ab omni metu somnos. Coagulũ quoq; ex aceto potum ab ictu: & si omnino tractum sit: eo die nõ ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati: uel genitale maris. salutariter dantur in uino. Item uentre: qui centipe-liones uocatur fugiunt. Et ideo aliquid cerui habentes: aut medulla perũctos seuo ue ceruі autumnali. Sũmis autem remediis præfertur hinuli coagulum in matris uero exacti ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino si una urantur dracontion & cunilago & anchusa lentis siligo contrahi serpentes dicũt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiiciatur py-retrum. Inuenio apud auctores græcos animal ceruo minus: & pilodemum: ac dente simi-li quod ophion uocatur. Sardinam eum tantum fere solitam. Hoc interesse arbitror. Et iõ medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia de be-stiis contra omnes morbos. Ca. X.

a Pri quoq; cerebrum contra eos laudatur cum sanguine. Iecur etiã inueteratũ po-tum cũ ruta & uino. Itẽ adeps cum melle resinaq;. Simili modo uerrinum iecur ex emptis dũtaxat fibris quattuor obolorũ pondere: uel cerebrum in uino potũ. Ca-prarum cornu uel pilis accensis fulgari serpentes dicunt. Cinereq; eorum potum uel illi-tum contra ictus ualere. Item lactis haustus cũ uua aminea uel urinæ cum aceto scyllitico Caseum caprinũ cũ origano ĩpositum uel seuum cũ cæra. Milia præterea remediorum ex eo animali demõstrantur sicut apparebit. Quod eqdem miror cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis quod numerosissimũ esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiãnum effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoq; ca-prarũ in aceto decoctus & illitus in ictus serpentiũ placet: & recentis cinis in uino. Atq; in toto difficilius se recolligentes a serpentiũ ictu: in caprilibus optime conualescũt. Qui me dicari efficacius uolunt: occisæ capræ aluum dissectã cum fimo intus aperto statim illigant Alii carnẽ receutẽ hædorũ pilo suffiunt: eodemq; nidore fugant serpentes. Vtuntur & pel le eorum recente ad plagas: carne & fimo eqni in agro pasti. Coagulo leporis ex aceto cõ-tra scorpionem & murẽ araneũ. Aiunt autẽ nõ feriri leporis coagulo perunctos. Percussis a scorpione fimum capræ efficacius cũ aceto decoctũ auxiliatur. Lardũ iusq; decocti potũ iis qui buprestim hauserint. Quin etiam si quis asino in aurem dixerit percussum se a scor-pione transire malũ protinus tradunt. Venenataq; oĩa accenso eius pulmone fugere. Et fi-mo uituli suffiri percussis a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circunci-dunt ad uiuas usq; carnes quidã carneq; uituli admouẽt: & ius ex eodẽ carnis decoctæ dãt potui: aut axũgiã cum calce tusam. Laudant hirci iecur: quo imposito ne tentari qdẽ aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimũ ex uino illitum aut melle. Melius & cuculi & hi-rundinis decoctum & potũ. Ad reliquos bestiarũ morsus: caprinũ: caseum siccum cum ori gano imponũt: & bibi iubent. Ad hominis morsus carnẽ bubulã decoctã. Efficacius uituli si non ante quintũ diem soluant. Veneficiis rostrũ lupi resistere inueteratum aiunt. Ob id q; uillarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existima tur: quippe tanta uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Iis qui argentũ uiuum biberint lardum remediũ est. Asinino lacte po-to uenena restingũtur. Peculiariter si hyosciamum potũ sit: aut uiscum: aut cicuta: aut le-pus marinus: aut opocarpathũ: aut carice: aut dorycnidium. Et si coagulũ alicui nocuerit: nam id quoq; uenenũ est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti uetendũ: aut nõ multo postea tepefacto. Nullũ enim ce lerius euanescit. Ossa quoq; asini confracta & decocta contra leporis marini uenenũ dan-tur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equis feris nõ scripserunt græci quoniã terræ il læ non gignebant. Verumtamen fortiora eadem quã in equis intelligi debent. Lacte equi no uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experi-mentis habent quanq̃ boue fero refertis indiæ siluis: portione tamẽ eadem efficatiora oĩa ex iis credi par est. Sic quoq; lacte bubulo cuncta ueneua expugnari tradunt: maxime su-pradicta: & si ephemerũ impactũ sit: ut si cantarides date comitione oĩa egeri. Sic & capri-no iure cãtharides. Cõtra ea uero quæ exulceratione enecãt: seuũ uitulinũ seu bubulũ au-xiliatur. Nã cõtra sanguisugas potas butirũ remedio est cũ aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest cõtra uenena. Nã si oleũ nõ sit: uicem eius representat. Multipediũ morsus cũ melle sanat. Oĩa sesami quoq; iurepoto uenena supradicta expugnari putãt. Priuatim

uero aconita & cicutas. Itemq; uitulino seuo. Caprinus caseus recens iis qui uiscum bibe
rint. Lac uero contra cantharidas remedio est: & contra ephemerim potũ cũ taminia uua.
Sanguis caprinus decoctus cum medulla: contra toxica uenena sumitur. Hædinus contra
reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chameleontem album: sanguinem taurinum.
contra quem & leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam uero & omniũ marinorũ
ictus uel morsus coagulũ leporis: uel hædi: uel agni drachme pondere ex uino. Leporis co
agulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoq; lucernarũ luminibus aduolans
inter mala medicamenta numeratur. Huic cõtrarium est iecur caprinũ: sicut fel ueneficiis
ex mustella rustica factis. Hinc deĩde reuertemur ad genera morborũ. Capilli defluuia ur
sinus adeps mixto ladano & adiantho continet. Alopetiasq; emendat & raritatẽ supercilio
rum cum fungis lucernarum ac fulgine quæ est in rostris earum. Prurigini cum uino pro
dest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utq; non tedium animalis eius capillis incre-
scat. Itẽ fel caprinũ cũ creta cymolia & aceto sic ut paululũ capilli inarescant. Item fel hirci-
num cum urina tauri. Si uero uetus sit: etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere
genitalis asini spissari capillum putant & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboq; tri
tus cum oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscentq; nardum: fastidii gratia. Alo-
petias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia uri
na tauri efficaciter sanant. Item hominis uetus si cyclaminum adiiciatur & sulphur. Effica
cius tamen uitulinum fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes. Seuum uitulinũ
cum sale tritum capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpium adeps: sed præcipuæ
fel & fimum cũ sinapi pari modo illitũ. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hirci addi-
to nitro & tamarici semen & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluuentẽ
capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lẽdes tolli
tradunt. Fimo cum melle alopetias expleri. Item ungularũ cinere cum pice fluuenten ca-
pillum contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrteo capitis dolores sedat. Itẽ aqua pota quæ
de bouis aut asini potu relicta est. Et si credimus uulpis masculæ genitali circũligato. Cor
nus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculorũ: epiphoras. Easq; bubu-
lo seuo cũ oleo cocto illiniũt. Ceruini cornus cinis scabricias eodem unguine sanat. Mu-
crones autẽ ipsos efficatiores putant. Lupi excrementis circũlini suffusiones prodest. Ci-
nere eorum cũ attico melle inungi obscuritates. Item felle ursino. Epinyctidas adipe apri
no cum rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inunctus e suo lacte cicatrices oculorum & albugi
gines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fulgine pilis & palpebrarum
uitiis singulis occurrit. Calliblephari pari modo fuligo in hoc usu temperatur. Optime &
lichno papiraceo. Oleoq; sesamino. Fulligine in nouo uase pennis detersa. Efficacissime ta
men euulsos ibi pilos cohercet. Felle tauri cum oui & albumine collyria fiunt: quaq; disso
luta inungũtur per quatriduũ. Seuũ uituli cum anseris adipe & ocimi succo genarũ uitiis
aptissimum est. Eiusdem medulla cum pari pondere cære & olei uel rosacei addito ouo du
ritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedãtur.
Si tumor sit ex melle. Vtrunq; uero sero calido fouendũ. Sicca lippitudo lumbulis suum
tostis atq; contritis & impositis tollitur. Capras negant lippire: quoniã eæ quasdã hærbas
edant. Item dorcades. Et ob id fimũ earũ cæra circundatũ noua luna deuorari iubẽt. quo-
niam noctu æque quoq; cernant. Sanguine hirci sanari luscisos putant nyctilopas appellãt
græci. Capræ uero iocinere in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inun-
gunt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dum coquantur oculos uaporari præcipiunt:
Id quoq; referre arbitrantur: si rutili coloris fuerint. Volũt & oculos suffiri iocinere in ol
lis decocto. Quidam inassato. Fel quidem caprinum plutibus modis assumũt cũ melle con-
tra caligines. Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata. Cũ uino contra cicatri
ces: & albugines: & caligines: & pterigia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo
cum succo oleris: ita ut unctio inarescat. Cõtra ruptas funiculas cũ lacte mulieris. Ad oĩa
autem inueterata fel efficatius putant. Nec abdicant fimũ ex melle illitũ epiphoris. Cõtra
q; dolores medullam. Itẽ pulmonem leporis. sedat caliginẽ fel cũ passo aut melle. Lupino
quoq; adipe uel medulla suum fricari oculos cõtra lippitudines præcipiũt. Nã uulpinã lin
guam habentes in armilla lippituros negant. Aurium dolori & uitiis medetur urina apri
in uitro seruata. Fel apri uel suis uel bubulum cũ oleo citreo & rosaceo æquis portionib⁹.

Præcipuæ uero taurinum cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent. Cõtraq;
odorem grauem per se tepefactum in mari corio. In ea parte rupta cum lacte mulierũ effi
caciter sanat. Quidam etiam in grauitate aures sic perludẽdas putãt. Alii cum senecta ser
pentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et si maior sit grauitas aurium
fel cum myrra & ruta in mali corio excalfactum infundunt. Lardum quoq; pingue. Item
fimum asini recẽs: cui rosaceum instillatur. Omniaq; ea tepefacta. Vtilior equi spuma: uel
equi fimi recens cinis cum rosaceo. Seuũ bubulũ cum adipe anserino. Butyrũ recens: uri-
na capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum subeunte. Admi-
scent & aceti tertiam partem. Et aliquid urinæ uituli qui nondum hærbam gustauerit. Fi
mum etiam mixto felle eiusdem. Et cutemquã relinquunt angues: ex calfactis prius auri-
bus, Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuũ uituli cum anxeris adipe: &
occimi succo cũ eiusdem medulla admixto cumino trito ĩfusa. Virus uerrinum e scropha
ex coitu exceptum priusq̃ terram attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e na
turis uitulorum factum & in aqua liquatum. Alii uitis adeps uulpium. Item fel caprinum
rosaceo tepido aut porri succo: aut si sit ruptura ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas sit
audiendi: fel bubulum cum urina capræ: uel hirci uel si pus sit. In quocunq; autem usu pu
tant hæc efficatiora in cornu caprino per dies. xx. infumata. Laudant & coagulũ lepori ter
tia denarii parte dimidia quoq; sagapeni in amineo uino. Parotidas ursinus adeps compri
mit pari pondere cæræ & taurini seui. Addunt quidam hippocistidem: & per se butyrũ illi
tum: si prius foueantur fœnigræci decocti succo. Efficacius cum strichno. Prosunt & uul-
pinum testes: & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auribus. Fi-
mũq; eiusdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: dolo-
resq; eorum mitigat: siue infricentur siue colluantur. Quidem efficaciorem ad omnes eos
dem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo fiunt. Magnũ reme
dium est & in luporum capitis cinere. Certumq; est in excrementis eorum plerũq; inueni
ri ossa. Hæc adalligata eundẽ effectũ habẽt. Ité leporina coagula per auré infusa contra do
lores. Et capitis eorum cinis dentifricium est. Adiectoq; nardo mulcet grauiolentiam oris.
Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malũt. Reperitus in latera leporis a cui os
simile: hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus eos qui labant cũ
dolore admotus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha dentifriciũ est. Ossa quoq; ex un-
gulis suum combusta eundem usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernarum circa que
coxendices uertuntur. Iisdem sanari demissis in fauces iumentorum ueminationes notũ
est. Sed & corruptos dentes confirmari. Asinæ quoq; lacte percussu uexatos: aut dentium
eiusdem cinere. Lyene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippoma
nes: quod aliquin noxium omitto. Sed in equorum genibus ac super ungulas: præterea in
corde equorum inuenitur os dentibus caninis maxime simile. Hoc scarificari doloré. Aut
exemplo dente emortui equi maxillis ad numerũ eius qui doleant demonstrant. E quarũ
uirus a coitu in lychnis accensum Anaxilaus prodidit: equinorum capitum usus represen
tare monstrifice. Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet: ut
affusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus
agat. Medetur dentibus & fabrile glutinõ in aqua decoctum illitumq; & mox paulo de-
tractum: ita ut confestim colluantur uino: in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis
Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Talorum capræ recentium
cinis dentifricio placet. Et omnium fere uillaticarum quadrupedum: ne sæpius eadem dicã
tur. Cutem in facie erugari & tenerescere & candorem custodiri lacte asinino putant. No
tunq; est quasdam quottidie. dcc. custodito numero fouere. Poppeaq; hoc nxor. Netonis
principis instituit. Balnearũ quoq; sic solio temperato asinorum gregibus ob hoc eam co-
mitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cum cærusa. Since
ro uero ea uitia quæ sarpunt insuper imposita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana
e partu bouis mandida. Friuolum licet uideatur non tamen omittendum propter deside-
ria mulierum. Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibusq; donec resoluatur in liquorem
decoctum & illitum linteolo candorem cutisq; erugationẽ præstare. Fimo taurino malas
rubescere aiunt: non ut crocodialem illini melius. sed foueri frigida & ante & postea iu-
bent. Aestates & quæ discolorem faciunt cutem fimum uituli cũ oleo & gũmi manu sub-

actũ emendat. Vlcera oris & rimas seuũ uituli uel bouis cũ adipe anseris & ocimi succo. Est
& alia mixtura seuo uituli cum medulla cerui & albæ spinæ foliis una tritis. Idem præstat &
medulla cum resina: uel si uaccina sit: iusq; e carne uaccina. Lichenas oris præstantissime uí
cit glutinum factũ e genitalibus uitulorũ liquatũ aceto cũ sulphure uino ramo ficulneo p
mixtum: ita ut bis die recens illíatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur
hirci calidum illitum tollit: sicut elephantisim fel caprinum. Etiamnum lepras ac furfures
tauri fel addito nitro. Vrina asini circa canis ortum masculas in facie. Fel utriusq; per se se
aqua infractum: euitatisq; solibus ac uẽtis post detractum cutem. Similis effectus: & ĩ tau
rino seuo uitulino ue felle cum semine cunile: ac cinere e cornu ceruino: si canicula exoriẽ
te comburatur. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxime color redditur. Hirci
fel leotigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure spongiæq; cinere: ut mellis sit crassitu
do. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus põdere oboli unius quat
tuor mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio & sulphure
& iride. Labrorum fissuris cum adipe ansarino ac medulla ceruina resinaq; & calce. Inuẽio
apud auctores iis qui lentiginem habeât negari magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo
aut caprino tonsilæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidum ut est expressũ
aut calefactum. Cyprinum utilius cum malua decoctum & sale exiguo. Linguæ exulcera-
tioni & arteriarum prodest ius omasi si gargarizatur. Tonsillis autem priuatim renis uul-
pium aridi cum melle triti illitique. Anguinæ fel taurinum uel caprium cum melle. Iecur
mellis ex aqua oris grauitatem. Vlceraq; butyrum citissime sanat. Spinâ aliud ue quid fau
cibus adhærens feris extrinsecus fimo perfricatis: aut reddi: aut delabi tradũt. Strumas dis
cutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e uino in linteo-
lo exulceratis duntaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua il
litus & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ea aqua. Fimum quoq; feruens ex aceto de-
coctum: testesque uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentum: rutillandis capillis ex
seuo & cinere. Optimo fagino & caprino duobus modis spissus ac liquidus. Vterque apud
Germanos maiore in usu uiris quam fœminis. Ceruicum dolores butyro aut adipe ursino
perfricantur. Rigores bubulo seuo quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibi
lem opistothon uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimum cum bulbis illitũ. Vn
gues contusos fel uniuscuiusque animalis circunligatum. Pterygia digytorum fel tauri-
num aridum aqua calida dissolutum. Quidam adiiciunt sulphur: & alumen pari põdere om
nium. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu
bubuli summis partibus cinis. Vel saliua equi: triduo potu eam mori tradunt. Pulmo cer-
uinus cum gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quotidiano eligmate. Efficatior
est ad id subulo ceruorum generis. Sanguinem expuentes ceruini cornus cinis. Coagulum
leporis tertia parte denarii cum terra samia & uino myrteo potum sanat. Eiusdem fimi ci-
nis in uino uesperi potus: nocturnas tussis. Pili quoq; leporis suffiti extragunt pulmonibus
difficiles excreationes. Purulentas autem exucerationes pecturis: pulmonisq; & a pulmo-
ne graueolentiam halitus butyrum efficacissime iuuat cum pari modo mellius attici de-
coctum donec ruffescat: & matutinis sumptum ad mensuram linguæ. Quidam pro melle
laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur: efficacem tradunt bubulum sangui
nem modice & cum aceto sumptum. Nam de taurino credere temerariũ est. Sed glutinum
taurinũ tribus obolis cũ calida aq̃ bibitur ĩ uẽtre sanguinis excreatione. Stomachũ exulce
ratum lactis asinini potus reficit. Item bubuli. Rosiones eius caro bubula admixto aceto &
uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus sanguis
recens ac cyathos ternos cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulum tertia parte
ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulso. Asininum iecur aridum cũ
petroselini partibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum & in cibo sumptum. Sâguis
hircus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguis. Proxi-
me lactis asini tepidi cum bulbis decocti: ita ut serum ex eo bibatur: addito in tres heminas
cyatho nasturtii albi perfusi aqua: deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinum aut pulmo ĩ
uino nigro: aut fel ursinum in aqua laxat meatus spirâdi. Lumborum dolores & quæcũq;
alia molliore opus sit: ursino adipe perfricari conuenit. Cinerem aprini aut suilli fimi inue
terati aspergi potione uini. Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hir

corum si mulceatur barba mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienum gregē. Huic admiscent fimum caprinum: & subdito linteolo uncto caua manu quantum pati possit ferens: sustineri iubent: ita ut si leua pars doleat. Hæc medicina in dextra manu fiat: aut cōtrario. Fimum quoq; ad eum usum acus æreæ ponctis tolli iubent. Modus curationis est: donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Itē lumbos ipso fimo cum melle. Suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis tenes curdos deuorari iubent: aut certe coctos ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lyenem sedat fel apri uel suis potum uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen iueteratus lyen asini: ita ut ī triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum quod primum edidit: polean uocant syri: datur ī aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino præsentaneo medicamento: ut didicisse se ex barbaris Cecilius & Bion tradidit. Et lyen bubulus simili modo. Recens autem assus uel elixus in cibo. In uesica quoq; bouis alii capita. xx. tusa cum aceti sextario imponuntur ad lyenis dolorem. Eadem ex causa emi lyenem uituli quanti indicatus sit: iubēt magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoq; religiose pertineat. Diuisumq; per longitudinem annecti tunicæ utrinq; & induentem pati recidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat simul residere lyenem ægri uitiatum: liberariq; cum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus atq; in aqua potus. Item hædorum lyen impositus. Aluum sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra salem: recensq;. Item assum: uel suillum uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulū leporis ī uino ciceris magnitudinis. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallam adiciūt. Alii perse leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris e parte iam cinis inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum succo epoto. Coagulum equi & sanguis caprinum uel medulla uel iecur alum soluit. Fel lupi. cum elaterio umbilico illigatum: uel lactis equini potus. Item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum cæliacis & dysētericis medetur. Iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digytis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dysentericorum traduntur. Lactis asinini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum quod aliqui hippacen uocant etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis: dentiumq; eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt. Et si tormina sint cornus ceruini: aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens uacinus immittitur ad utrumque uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinæ trrebinthinæ sextante: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquūtur cum farina & cæra exiguoq; oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cauciores & sanguine caprino cum farina ordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentri illini caseum mollem suadent. Veterum autem in farina tritum cœliacis & dysetericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum capræ cœliacis subuenit: magisq;: etiam hirci cum uino austero decoctum: potumq;: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad hæmniam addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hircive & seuo hirci ī pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxīe ut per se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polēta & cymino & aneto acetoq;. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunq; uitium & coagulo hædi in uino myrte magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sangiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinū

taurinum aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino de
coctum. Intestinorum uitiis magnoopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lé
te betaq́ꝫ: atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis ca
prini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulũ addat maioribus emo
lumentis fiet. Eademque uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hau
riatur frigida aqua. Item fœminum hædi cinis rupta intestina farcire mire traditur. Fimum
leporis cu melle decoctum & quottidiæ fabæ magnitudine sumptum ita ut deploratos sa
nauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decoctus succum. Tenasmos: idest cre
bra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo. Tinearum gene
ra pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri. ossa si ter
ram non attigerint: collo medentur adalligata brachio. Polea quoq́ꝫ supradicta magnoope
re prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctonæ.
Cornus ceruini teneris cinis cocleis africanis cum testis suis tusis mixtus in uino pote Ve
sicæ calculorũq́ꝫ cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius
si prius fumo maceratur utrunq́ꝫ. Vesicam elixam mandi oportet & a muliere fœminæ suis
Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli aut duritie lapillis similes candidi sicuti ĩ uul
gari sue: quibus contritis atq́ꝫ potis in uino pelli calculos aiũt. Ipsi apro tam grauis sua uri
na est: ut nisi egesta fugæ non sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt
eos. Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse di
ximus: quorum decoctum ius facit urinæ. utilius. Asinini renes inueterati tritiq́ꝫ & in uino
mero dati uesicæ medentur. Calculos expellunt lyenis equini ex uino aut mulso poti die
bus. xl. Prodest & ungulæ aquæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulso: ef
ficatius siluestrium. Pili quoq́ꝫ caprini cinis. Verendorum carbunculis crebrum apri uel
suis sanguisq́ꝫ. Vitia uero quæ in eadem parte serpunt: iecur eorum combustum: maxime
iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumine ægyptio
ac muria ad crassitudinem mellis subactum Insuper beta ex uĩo cocta imposita: caro quoq́ꝫ
Manantia uero ulcera seuum cum medulla uituli in uino decoctum. uel caprinum cũ mel
le rubiq́ꝫ succo. Vel si serpant fimum etiam prodesse cum melle dicunt aut cũ aceto: & per
se butyrum. Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibetur. Vel fimo eiusdem ex
aceto decocto. Vrinæ incontinentiã cohibet uesica aprina si assã mandatur. Vngularũ apri
uel suis cinis potioni inspsus. Vesica fœminæ suis combusta ac pota. Item hædi uel pulmo.
Cerebrum leporis in uino. Eiusdem testiculi tosti uel coagulum cum anserino adipe ĩ po
lenta. Renes asinini in mero triti potiq́ꝫ. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci
demonstrant urinam facere in canis cubiculo ac uerba adiicere ne ipse urinam facit ut ca
ni in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uesica suis: in terram attigerit: imposita pubi. Sedis
uitiis præclare prodest fel ursinum cum adipe. Quidam adiiciunt spũgam argenti acthus
Prodest & butyrum cum adipe aserino ac rosaceo. Modum ipse res statuunt: ut sint illitu
faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis concerptis. Rimasq́ꝫ perducit ad cica
tricem. Inflamationibus in ea parte seuum uituli maxime an inguinibus cum ruta. Cæteris
medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum cõdylomatis per se. Item fel lu
pinum ex uino: Panos & apostemata in quacunq́ꝫ parte sanguis ursinis discutit. Item tauri
nus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicũt cũ
interficiatur reddere urinam liquidiorem in initio: sed in terra spissantem se. Hic adalliga
tus fœmini omnes impetus discutit omniq́ꝫ suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu
nec ex omni onagro: sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio. Et ungu
læ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi præcipue admissarii. Et sanguis bu
bulus: item fel. Caro quoq́ꝫ eosdem effectua haber calida ĩposita. Et ungulæ cinis ex aqua
aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq́ꝫ carnes in aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cũ mel
le decoctum. Fel ursinum siue uerrinum. Vrina suum in lana imposita. Fœmina arteri adu
riq́ꝫ equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas spumam equi ex ore ingui
busq́ꝫ illinire. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres toti
dem nodis & cestros herba adalligatæ intra ulcus. Podagris medeť ursinus adeps: tauriũq́ꝫ
seuum pari pondere & cæræ. Addunt quidam hippocistidem & gallam. Alii hircinum præ
ferunt seuum cum fimo capræ & croco & sinapi cum caulibus ederæ tritis ac perdicio uel

flore cucumeris siluestris. Item bouis fimum cũ aceti fece. Magnificant & uituli qui non
dum herbam gustauerit fimum. Aut per se sanguinem tauri. Vulpem decoctam uiuã do
nec ossa tantum restent. Lupum ue uiuum oleo cærati modo incoctum. Seuum hircinũ cũ
elsines parte æqua: sinapis tertia. Fimi caprini cinirem cum axũgia. Quin & ischiadicos uri
sub pollicibus pedum eo fimo feruente utilissime tradũt. Articulorumq; uitiis fel ursinũ
utilissimum esse & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuẽ
tis absciso siquis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps: rimasq; pedum omnes ar
cet. Efficacius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinum uel suillũ
fel. Cum adipe pulmo impositus. Et si subtriti sint contusi ue: offensione. Si uero adusti
frigore: leporini pilis cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus: aut pulmonis cinis. Sole adu
sta seuo asinino aptissime curantur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas calliq; uitia
fimum apri uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat. Talorum cinis pulmo apri
nus aut suillus: aut ceruinus. Attritus calciamentorum urina asini cum luto suo illita. Cla
uos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum. Melius si
ex uetere calciamento. Iniurias a calcitu ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat
fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico. Itemq; omnia i flammata
ac snppurationes minantia. Eadẽ res & podagricis prodest & articulariis morbis e maribus
præcipue uitulis. Articulorum attritis fel aprorum uel suum linteo calefacto impositum.
Vituliq; qui nondum herbam gustauerint fimum. Item caprinum cum melle & aceto de
coctum. Vnguens scabros seuum uituli emendat. Item caprinum admixta sandaraca. Ver
rucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinæ lutum. Comitiali morbo testes
ursinos edisse prodest: uel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua. Item aprinam urinã
ex aceto mulso. Efficacius quæ inaruerit in uesica sua. Dantnr & suum testiculi inuetera
ti tritiq; in suis lacte præcedente uini abstinentia & sequente continuis diebus. Dantur &
leporis sale custodiri pulmones cum thuris tertia parte in uio albo per dies. xxx. Item coa
gula. Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa in fumatum prius in foliis semuncia per dies.
Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mẽse potus. Item testes sale asseruati &
aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum præcipue
si marẽ peperint: olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e mare nigroq; co
medendum cum pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carmen: aliqui san
guinem aceto dilutum per dies. xl. bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex offi
cinis miscent. Eadem potione & lymphaticis medetur. Comitialibus datur & lactis equini
potus licheneq; in aceto mulso bibendum. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis to
stæ ut uolunt magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum & in follicu
lo fellis reconditum: ita ne terram attingat. Potum uero sublime ex aqua. Morbum ipsum
depræhendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo ad
mixto per coniunctionem prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asi
nini pulli ex uino. Item fimum asinini pulli: quod primum edidit a partu datum fabæ ma
gnitudine e uino medetur intra diem tertium. Eadẽ & ex equino pullo: similiterq; uis est.
Fractis ossibus præsentaneus maxllarum apri cinis uel suis. Item lardum elixũ: atq; circun
ligatum mira celeritate solidat. Costis quidem factis laudatur unice caprinum fimum ex
uino uetere: aperit: extrahit: persanat. Febres arcet ceruorum caro (ut diximus) Eas quidem
quæ certe dierum numero redeũt oculos lupi dexter salsus adalligatusq;: si credimus ma
gis. Est genus febrium q; epemerinum uocant. Hoc liberari tradũt: siquis e uena auris asi
ni tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excremẽta fel
lis cũ digyto bubonis adalligari iubet & ne recedant: nõ remoueri septeno circuitu. Quis
hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digytus bubonis potissimũ electus
est. Modestiores iecur fellis decrescente luna occisæ inueteratum sale ex uino bibendum
ante accessiones quartanæ dixere. Idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum uri
na illinunt digytos pedum: manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionẽ
propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle diligenter sero impresso. Melancoli
cis fimum uituli in uino decoctum in medio est. Lethargicos excitat asini lyen naribus illi
tus ex aceto. Caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; & ueternosis datur.
Pthysicis medetur iecur lupi ex uino: Macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum. Carnes asi

næ sumptæ. Hoc genere maxime in achia curant id malum. Fimi quoqꝫ aridi: sed pabulo ui
ridi pasto boue fumum arundine haustum prodesse tradunt: Bubuli quoqꝫ cornus mucro
nem exustum duorum cochlearium mensura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo
in pulte halicacia & ptisini & tusim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in
cyathum addatur. rutæqꝫ ramo permisceatur: non pauci tradunt. Lupi & capræ seui cyatho
uel lactis pari mensura deploratum phthisicum conualuisse certus auctor affirmat. Sunt
& qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem: maxime subul
nois. siccatum in fumo tritumqꝫ in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim
data in potus. Efficacius quæ inaruerit cum uesica sua. Fimi taurini maxīe subulonus: sed
& bubuli: de armentinis loquor. Quidam bolbiton uocant. Cinis coclearıorum triū ī mul
si hemina bouis fœminæ in mulieribus: & ex altero seu in uiris: quod ueluti misterium oc
cultarunt magi. Fimi uituli masculi illitum. Fimi uituli cinis cū semīe staphylii ægua por-
tione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putat hyrcorum utiqꝫ si lentis
co pascantur. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui est ad renes. Vitulinum fimū
recens uel bubulum. Caseus caprinus succus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ desecta
punice ex aceto trita. Ruborem cum prurigine equi spuma aut ungulæ cinis. Eruptiōibus
pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & ace-
to in balneis oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua ilitus: uel cornus ceruini cinis. Lu
xatis recens fimum aprinum uel suillum. Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto
fimum caprinum: cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in te-
sta calefactum tritumqꝫ cum oleo duritias corporum omnes tollit optime. Adeps e lupis il
litus in iis quæ rumpere opus est plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactū
aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum cum sale. Aut
si dolor est: inunctum oleo liquefactum sine sale. Similisqꝫ modo caprinum in ābustis. Pro
dest rursus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut suillum fimum inueteratum. Setarum
ex iis e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis cum cæra & medula cer
uina. Fel tauri. Fimum leporis. Sed caprarum fimum sine cicatrice sanare dicitur. Glutinū
præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquam efficacius prodest
ambustis. Sed adulteratur nihil æque quibus uis pellibus inueteratis calciamentis quæ ēt
decoctis. Rhodiacum uero fidelissimum. Eoqꝫ pictores medici utuntur. Id quoqꝫ quo can
didus: eo probatius. Nigrum & lignosum damnatur. Neruorum doloribus fimum capri-
num daeoctum in aceto cum melle utilissimum putant: uel putrescente nerue. Spasmata
& percusu uitiata fimo aprino curant uero collecto & arefacto. Sic & quadrigis agēdis tra
ctos: rota ue uulneratos. Et quoquo modo sanguine contuso: uel si recens illinatur. Sunt
qui id coxisse aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisqꝫ &
euersis ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cıerem eius ex aqua bibūt. Ferūtqꝫ
& Neronem principem hac potione recreari solitum: cum sic quoqꝫ se trigario approbare
uellet. Proximam suillo fimo uim putant. Sanguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto
Item leporis. Huius quidem & pilorum cinis. Item ex fimo asinino cinis. Et pilorum quidē
cinis illitus. Efficatior uis e maribus aceto admixto. Et in lana ad omne profluuium imposi
to. Similiter ex equino capite & fœminæ. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto. Item ca
prini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior. Et cinis utri
usqꝫ ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoqꝫ utris uinarii duntaxat cinis
cum pari pondere resinæ. Quo genere sistitur sāguis & uulnus glutiatur. Hædinū quoqꝫ
coagulum ex aceto: & fœminum eius combustorum cinis similiter pollere tradunt. Vlce-
ra sanat ın tibis cruribusqꝫ adeps ursinus admixta rubrica. Quæ uero serpunt fel aprinū
cum resina & cærusa. Maxillarum apri uel suum cinis. Fimum suum illitum siccum. Item
caprinum ex aceto sub feruefactum. Cætera purgantur & explentur butyro. Cornus cer-
ui in cinere. Vel medulla cerui. Fel taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hirci
no. Fimum recens suum. Vel inueterati farina illinitur unlneribus fero factis. Phagedenis
& fistulis immittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulierum. Vel sanguis aridus cū
cotyledone hærba. Carcinomata curat coagulū leporis cum pari pondere capparis aspersū
cum uino. Grangrenas ursinum fel penna illitum. Asini ungularum cinis ea quæ serpunt
ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes stiptica ui. Item fimi equini inueterati falli-

ua.Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle.Ca-
ro uituli recentia uulnera non patit̃ intumescere.Fimũ bubulũ cũ melle.Fœminũ uituli
cinis sordida ulcera:& quæ cacoethe uocant e lacte mulieris sanat.Recẽtes uero plagas fer
ro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex
aceto ac melle purgat ulcera.Quæ uero serpũt cohibet seuum cæra.Item addita pice ac sul
phure procurat.Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et ad
uersus carbunculos suis fœmĩæ cerebrum tostum illitumq;.Scabiem hominis asininæ me
dullæ maxime abolent.Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ.Butyrum etiam quod in iumẽ
tis proficit cum resina calida.Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce. Fel
caprinum cum aluminis cinere.Boas fimum bubulum:unde & nomen traxere Canum sca
bies sanatur bubulo sanguine recenti.Iterũq; cum inarescat illito:& postero die abluto ci
nere lixiuio.Spinæ ac similia corpori extrahuntur fellis excrementis.Item capræ ex uino.
coagulo quocunq;:sed maxime leporis cum thure polline & oleo:aut cum musci pari põ
dere:aut cum propoli.Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem. Fel uituli
extenuat calefactum.Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum:æreaq; pyxide condunt
Aliqui & florem æris miscent.Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida
appositum.Olympias thebana addidit hysopum & nitrum.Cornus ceruini cinis potus.Itẽ
uuluæ laboranti.Illitum quoq; & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas
& pilo ceruino suffiri prodest.Tradunt ceruas:cum senserint se grauidas:lapillum deuo-
rare:quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus
adalligatum.Inueniuntur & ossicula in corde & uulua:per quam utilia grauidis parturien
tibusq;.Nam de punice qui in uaccuarum utero simili modo reperitur:diximus in natura
bouum.Lupi adeps illitus uuluas mollit.Dolores earum iecur.Carnesq; lupi edisse pari-
turis prodest.Aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit.Adeo ut etiam contra illi-
ta noxia ualeat.Eundẽ uero superuenire perniciosum ẽ.Magnus & leporis usus mulieri-
bus.Vuluas adiuuat pulmo aridus potus.Profluuia iecur cum samina terra ex aqua potũ
Secũdas coagulũ.Cauentur pridiana balnea Illitum quoq; cũ croco & porri succo:uellere
appositum abortus mortuos expellit.Si uuluæ leporũ in cibis sumantur:mares concipi pu
tant.Hoc & testiculis eorũ a coagulo profici.Conceptum leporis uero exemptum iis quæ
parere desierint::restibilem fœcũditatem afferre:Sed & pro conceptu leporis sani est & ui
ro magi propinant.Item uirgini nouẽ grana fimi ut stent perpetuo mãmæ.Coagulo quoq;
Ob id cum melle linunt sanguinem ubi euulsos pilos renasci nolũt.Inflationi uuluæ fimũ
aprinũ suillũue cum oleo illini prodest.Efficacius sistit farina aridi aut spargatur potioni:
uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur.Lactis suis poto cum mulso adiuuantur partus
mulierum.Per se uero potum deficientia ubera puerperarum replet.Eadem circunlita san
guie[] fœminæ suis minus crescunt.Si dolẽt lactis asinini potu mulcẽtur.Quod addito mel
le sumptum & purgationes earum adiuuat.Sanat & uuluarum exulcerationes eiusdẽ ani
malis seuum inueteratum:& in uellere appositum duriciam uuluarum emollit.Per se ue-
ro recens uel inueteratum ex aqua illitum psilothri uim optinet.Eiusdem animalis lyen in
ueteratus ex aqua illitus mãmis abundantiam facit.Vuluas suffitu corrigit.Vngulæ asini
næ suffitæ partum maturant:ut uel abortus euocetur:nec aliter adhibetur:quoniam uiuẽ
tem partum necat.Eiusdem animalis fimum si recens imponatur:profluuia sanguinis mi-
re sedare dicitur.Necnon & cinis eiusdem fimi:qui & uuluæ prodest ĩpositus.Et qui spu
ma illita per dies.xl.priusq̃ nascantur primum pili restringũtur.Item cornus ceruini deco
cto.Melius si recentia sunt cornua.Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ.Quod si mor-
tuus partus sentiatur:lyen ex aqua dulci potus eiicit.Item ungulæ suffitu aut fimum ari
dum.Vuluas procidentes butyrum infusum sistit.Induratam uuluam aperit fel bubulũ
rosaceo admixto:foris uellere cum resina terebenthina imposito.Aiunt & suffitu fimi in
mare boue procidentes uuluas reprimi partus adiuuari.Conceptus uero uaccini lactis po
tu.Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est.Hanc emendari Olympias theba-
na affirmat felle taurino & adipe serpentium & erugine addito melle medicamentis locis
ante coitus.Vitulinum quoq; fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersu uuluæ etiã
duritiam uentris emollit:& perfluuium minuit umbilico peruncto atq; ĩ totum uuluæ pro
dest.Modum statuũt fellis pondere denari ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo quã

tum esse satis appareat hoc inuellere imponunt. Masculi fel uituli cum mellis dimidio tri
tum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptũ:
mares paritura promittit. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta seuo exulceratiõibus
uuluarum prodest. Item adeps uulpium: excrementumq; felium cum resina & rosaceo im
positum. Caprino cornu suffiri uuluam utilissimum putant. Siluestrium caprarum sãguis
cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum uero fel callum uuluarum e mollit spersum
& a purgatione cõceptus ficit. Sic quoq; psilothri uis efficitur euulsis pilis: triduo seruatũ
illinunt. Profluuium quanuis immensum urina capræ pota sisti obstetrices promittunt: &
si fimum illinatum. Membrana caprarum in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta ĩ
uino: secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uuluas utile putant. Et in profluuio sangui-
nis coagulum bibi aut hyosciami semen imponi. E boue siluestri nigro si sanguine hircini
lumbi perungantur mulieri tedium ueneris fieri dicit. Eschines. Idem amoris pota hirci uri
na am nixto propter fastigium nardo. Infantibus nihil butyro utilius per se & cum melle:
priuatim & in dentione & ad gingiuas. & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantiũ pa
uores prohibet: dẽtientiq; morbos. Quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum
maxili equis quoq; ad alligati infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo
illito ubere sistitur infantium aluus. Iecur asini ammixta modice panace instilatum in os a
comitialibus morbis & aliis infantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asini
na iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt: facilem detitionem
præstant infantibus adalligari. Efficacids si terram non attigere. Lyen bubulus ĩ melle edi-
tur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uitulini in uino de
coctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traie-
ctum prius quam lac detur infantibus instillatur contra comitiales: cæterorumq; infantium
morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puel-
las. Lacte caprio uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentiones faciũt. Somnos
fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies fri-
uolo quiem loco. Cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle
capræ sacrificatæ dumtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnum allici dicunt. Su-
dores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel apri
uum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininum anseris masculi adipe permix-
to illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque descriptum uirus: & testiculi equini aridi po
tioni inseri possint: dexter ue asini testis in uino potus proportione: uel adalligatus brachia
li. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpæ
genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoque perungi pertinentes partes. Bialcon
cinerem ex eodem bibi uel tauri coitu urinam: lutoque ipso illini pubem. At e diuerso mu
ris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus a ieiu
nio cibo præsumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Ca. XI.

Ira præterea traduntur in isdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut
m solet plerumq;) siquis collectum reponat: singulare remedium esse recordantibus
quo nam loco id reposuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rumpi
equos qui uestigia leporum sub equite sequantur. Talisque suum discordia uim quadam
inesse in incendiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi. Nec recurere oues bo
uesque. Hircorum carnes uirus non recipere: si panem hordeaceum eo die quo interfician
tur ederent: laser ue dilutum biberint: nullas uero teredinem sentire luna decrescente in-
duratas sale. Adeoque nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperia
mus. Animalium uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino in-
fundendum. Boum autem morbis seuum sulphur uiuum: alium siluestre: ouum coctum.
omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipem. Carnem caballinam discoctam potu suũ
morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranã
rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ede
rint. Vel si pellicula ex eo collo induta galli intererit. Similia in felle mustellæ. Boues in cy
pro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cor-
nua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: si capti unius pedibus infra-

ctis cultroque adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atque ipse defodiatur i eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomerē quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit excussum aratro focus larium quo familia conuenit absumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quādiu id fiat. Hinc deīde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placida non sunt: a ut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX.

PROEMIVM.

De medicina & inuētoribus eius: de origine mediciæ: & quādo primū clinice & quando primū iatraliptice: & de Crysippo: & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliquis illustribus medicis: & quotiēs rō medicinæ mutata sit: & q primus Rome medicus: & quādo & qd de medicis antiq Romani iudicauerit: & uitia mediciæ. Ca. I.

n ATVRA remediorū: atq multitudo īstantiū ac præteritorū plura de ipsa medendi arte cogūt dicere qq non ignarus si nullus ante hæc latio sermone pdita. ācepsq ac lubricū eē rerū omniū nouaꝝ pricipiū nec aliud utiq gratiæ q̄ sterilis difficultatis ī promēdo. Sed quoniā occurrere uersimile est oīum q hæc noscāt cogitationi quo nā mō exoleuerit in medicinæ usu quæ tēperata: atq pertinentia erāt. Mirumq & indignum protinus subit: nullam artium inconstantiorem fuisse. Et etiam nunc sæpius immutari contigerit cum sit fructuosior nulla. Diis primum inuentores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine: ictum fulmine Aesculapium fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara troianis temporibus a quibus fama. certior uulnerum dūataxat remediis. Sequentia eius mirū dictu in nocte dēsissima latuere usq ad peloponnesa cum bellum. Et tunc eam reuocauit in lucē Hippocrates genitus in insula co: in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is cum fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius dei. qui auxiliatus esset: ut postea similitudo proficeret excripsisse ea traditur. Atq ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituisse medicinam hanc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus quoniam Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quam uocant iatralepticem. Rectoribus quoq medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristoteles filia genitus. Hic anticho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolemæo filio eius: ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans. Empiricem cœpit in sicilia a Creōte Agrigentino Empedolcis physici auctoritate commendato. Dissideruntq eæ scholæ. & omnes eas damnauit Erophilus in musicos pedes uenarum pulsu discreto per ætatum gradus. Discreta inde & hæc secta est: quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mutata & quam postea Asclepiades (ut rettulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit. Secq inter initia scripsit Illo mox recedente uita sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem: auctoritate Diui Augusti: quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimosq ex iis cassios carpitanos aruncios albricios. cc. l. sestertia annua mercede iis fuere apud principes. Quæ Stertius imputauit prīcipibus: quo sestertiis quingenis annuis contentus esset. Sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri eius marces a Claudio Cæsare in fusa est: censusque quanquam exaustis opibus Neapoli exornata ut hæredi sextertia. ccc. relinqueret. quantum Athena idest Aruncius solus. Exortus deinde est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus: pariterq eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis ptincipatu ad Thessalum transiluit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorātem. Quali prudentia ingenioq æstimari uel uno argumento abūde potest cum monumento suo: quod est appia uia: iarronicē se īscripserit. Nullius histrio

num par: ex quo de comitio equadrigario comitatu regressus in publico erat. Eum Cri-
nas massiliensis arte geminata ut cautior religiosiorq; ad syderium motus ex ephemeri-
de mathematica cibos dando: horasq; obseruando auctoritates eum præcessit: nuperq; se-
stertia.c.reliquit muris patriæ menibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi
regebant fata: cum repente ciuitatem. Charmis ex eadem massilia inuasit: damnatis nō so-
lum prioribus medicis: uerum & balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persu-
asit. Merset ægros in lacus. Videbamus senes consulares usq; in ostentationem rigentes.
Qua de re extat etiam Annei Senecæ astipulatio. Nec dubim est omnes istos famam no-
uitate aliqua aucupantes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ
sententiarum concertationes: nullo idem censente ne uideatur assertio alterius. Hinc illa
īnfœlicis monumenti inscriptio: turba se medicorum perisse. Mutatur ars quottidie toti-
ens īterpollis. Et ingeniorum grætiæ flatu impellimur. Palmaq; est: ut quisquis inter istos
loquendo polleat: imperatorem illico uitæ nostræ uecisq; fieri: ceu uero non milia genti-
um sine medicinis degant: nec tamen siue medicina. Sicut populus romanus ultra sexcē
tesimum annum: neq; ipse in accipiendis artibus lētus medicinæ uero etiam auidus donec
expertam damnauit. Et enim percensere insignia priscorum in his moribus conuenit. Cas-
sius Hemina ex antiquis auctor est primum e medicis uenisse romam peloponensem. Ar-
chagathum Lysaniæ filium. L. Aemilio. M. Liuio cons. anno urbis. d. xxxv. Eiq; ius quiriti-
um datum & tabernam in compito acilio emptam. Ob id publice uulnerarium fuisse eum
tradunt uocatum. Mireq; gratum aduentum eius initio. Mox a seuitia secandi urendiq;
transisse nomen in carnificem & in tedium artis. Omnesq; medicos quod clarissime intel-
ligi potest ex. M. Catone: cuius auctoritas triumphus atq; censura etiam quanto non mi-
nimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quam obrem uerba ipsa ponemus. Dicā de istis
græcis suo loco Marce filii quid athenis exquisitum habeam. Et quod bonum sit istorū
litteras aspicere non perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum: & hoc pu
tat uatem dixisse. Quandocunq; ista gens suas litteras dabit: omnia corrumpet. Tunc etiā
magis: si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Sed
hoc ipsum mercede faciunt ut fides iis sit: & facile disperdāt. Nos quoq; dictitant barba-
ros & spurios: nosq; magis quá alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medici-
nis. Atq; hic Cato. dc. v. anno urbis nostræ obiit octogesimoquinto suo: ne quis illi defuis-
se publice tempora ut priuatim uitæ spatia ad expediendum arbitretur. Quid ergo? dam-
natam ab eo rem utilissimam credimus. Minime hercule. Subiicit enim qua medicin a usus
& se coniugem usq; ad longam senectam perduxerit: iis ipsis scilicet quæ nunc nos trade
mus. Profiteturq; esse etiam cōmentariū sibi quo medeatur filio: seruis familiaribus quæ
nos per genera usus sui disserimus. Non rem antiqui dānabant: sed arté. Maxime uero quæ
stum esse īmani præcio uitæ recusabāt. Ideo templum Aesculapii etiam cum reciperetur
īs deus: extra urbem fecisse: iterunq; in insula tradūtur. Et cum græcos italia pellerēt: diu
etiam post Catonem excepisse medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc arti-
um græcarum nondum exercuerat Romana grauitas. In tanto fructu paucissimi quiritiū
attigere: & ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter quam græcæ eam
tractantibus etiam apud imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt: quæ ad
salutem suam pertinent: si intelligunt. Itaq; hærcule in hac artium sola euenit: ut cuicūq;
medicum se profitenti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendatio maius. Non
tamen illud intuemur: adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex
quæ puniat inscitiam capitalem. Nullū exemplum uindictæ. Discnnt periculis nostris. Et p
experimenta mortes agunt. Medioq; tantum hominem occidisse sūma impunitas est. Quī
īmmo transit in conuitium. Et intemperantia culpatur. Vtroq; qui periere arguuntur. Sed
& decuriæ pro more censuris principum examinantur. Inquisitio per parteies agitur. Et
quod nummo iudicet a gadibus columnisq;. Herculis arcessitur. De exilio uero non nisi
die. xlv. Quinque electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilio eunt: sta-
tim occasuri? Merito dum nemini nostrum libet scire: quod saluti suæ opus sit. Alienis pe
dibus ambulamus oculis. Alienis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuim⁹
opera. Perierūtq; rerū naturæ præcia: & uitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus
ꝗ delicias. Non deseram Catonem tam ambitiose artis inuidia a me obiectum: & a senatu

illum qui ita cenſebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid
enim uenenorum fertilius: aut unde teſtamētorū plures inſidiæ. Iam uero & adulteria eti
am in principū domibus: ut euidens in Liuia Druſi Cæſaris. Item ualentis in qua dictū eſt
regina. Non ſunt artis iſta ſed hominū. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem cre-
do quam reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapaceſq; nundinas pendentibus fatis &
dolorū indicaturam: ac mortis arma aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam
potius quam extrahendam. Per quæ effectum eſt ut nihil magis prodeſſe uideretur quam
multitudo graſſantium. Neq; enim pudoris æmuli præcia ſummittunt. Notum eſt ab eo-
dem. Archamide unum ægrum ex prouintialibus ſeſtertiis ducentis conductum Archon
tio uulnerum medico ſeſtertiis centum condēnato ademiſſe Claudium principem. Eidēq;
in gallia exullanti & deinde reſtituto aqniſitum nō minus intra paucos annos. Et hæc per-
ſonis imputentur. Ne fæcem quidem aut inſcitiam eius turbæ arguamus: ipſorum intem-
perentiam morbis aquarum calidarum diuerticulis imperioſam mediam. Et ab iiſdem de-
ficientibus cibo: ſæpius die ingeſto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarū etiā præ-
ceptis & unguentorum mixturis quādo nullas omiſere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas
merces conciliariq; externa præcia diſplicuiſſe maioribus crediderim quidē nō tamē hoc
Catonem prouidiſſe: cum dānaret artem. Tyriace uocatur excogitata compoſitio luxuriæ
Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura quæ ſingula ſufficerent. Mithridati,
cum antidotum ex rebus. liiii. imponitur. Interim nullo pondere æquali & quarundam re-
rum ſexageſima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Ho-
minum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ uen-
dicatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidam illam nouere. Comperiq; uulgo pro cinabari indi
ca in medicamenta minium addi inſcitia nominis quod eſſe ueneuum docebimus inter pi
gmenta. Verum & hæc ad ſingulorum ſalutem pertinent. Illa autem quæ timuit. Cato: at
q; prouidit: innocentiora multo & parua opinatu: quæ proceres artis eiuſdē in ſemetipſis
fatentur. Illa prodidere imperii mores. Illa quæ ſani patimur luctatus cæromata ceu ualitu
dinis cauſa inſtituta. Balneæ ardentes quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui: ut ne
mo non minus ualidus exiret. Obedientiſſimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum
ac uomitiones: & rurſus per potiones: ac pilorum euratio inſtituta reſinis eorum. Itemq;
pectines in fœminis quidem publicati. Ita eſt profecto: leus morum nec aliunde maior q̃
e medicina. Vaten prorſus quottidie facit Catonem & eius oraculum. Satis eſſe ingenia
græcorum inſpicere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo ſexcentiſq; po. roma. annis ad-
uerſus artem: in qua conditione inſidioſiſſima auctoritatem peſſimis boni faciunt. Simul
contra attonitas quorumdam perſuaſiones qui prodeſſe niſi præcioſa non putant. Neq;
enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura quæ dicentur animalia. At nō Virgilio nefas
fuit nominare formicas nulla neceſſitate: & gurguliones: ac lucifugis congeſta cubilia bla
tis. Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muſcæ deſcribere. Non naturæ gi-
gnere iſta: cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſq; & effectus non res æſtimet. Or-
diemur autem a confeſſis: hoc eſt lanis ouibuſq;. Vt obiter rebus præcipuis honos in pri-
mis habeatur. Quædam etiam ſi alienis locis: tamē obiter dici neceſſe erit. Nec de eſſet ma
teriæ pompa: ſic quicq̃ aliud intueri liberet: quam fidem operis. Quippe inter prima prodi
tis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum eſſet: atq; non fabulo-
ſum. Irridere eſt uitæ remedia poſt milleſimum annum reditura monſtrare.

De medicina lanarum. Ca. II.

l Anis auctoritatē ueteres romani etiā religioſam habuere poſtes a nubētibus attin-
gi iubētes. Præterq; cultū & tutelā cōtra frigora. Succidæ plurima præſtat remedia
ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri moderari opus ſit: & aſtringi laxari
ue: luxatas mēbris dolentibuſq; neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidā etiā ſalem admi
ſcent luxatis. Alii cū lana rutam tritā adipēq; imponunt. Item contuſis tumentibuſq;. Hali
tus quoq; oris gratiores facere traditur cōfricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle.
Prodeſt & freneticis ſuffitu. Sāguinē in narib⁹ ſiſtit cū oleo roſaceo: & allio indita modico
aurib⁹ obturatis ſpiſſius. Quin & ulcerib⁹ uetuſtis iponit cū melle. Vulnera ex uino uel ac
eto uel aqua frigida & oleo aſpſa ſanat. Arietis uellera lotu frigidoq; ex oleo madefacta in
mulieribus malis inflāmationeſq; uulue ſedant. Et ſi procidāt ſuffitu reprimunt. Succida

lana imposita subditaq; mortuos partus euocat. Sistit etiam profluuia earum. At canis ra-
biosi morsibus inculcata post diem septimum soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida. Ea
dem nitro sulphure oleo aceto pice liquida feruentibus tincta q̃ calidissima imposita bis
die lubmorum dolores sedat. Sanguinemq; sistit ex ariete succida: articulos extremitatum
præligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: milesia. Suc
cidam imponunt & desquamatis: percussis: liuidis: contusis: collisis: contritis: deiectis. Capi
tis & aliis doloribus stomachi inflāmationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis
uulneratis ambustis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fistulas: auresq; suppu
ratas. Ad hæc detonsam eam alii uero euulsam decisis summis partibus siccant. Carpunt-
q;: & in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrumq;. Alii hastulis tedæ subie-
ctis: & subinde interstratis: oleo asperam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita con
fricant manu: & considere patiuntur: idq; sæpius mutantes aquam donec linguam astrin-
guat leniter nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis eius stiptica est: efficacissimeq; ge
nas purgat. Quin ipse sordes pecudum sudorq; fœmininum & aliarum adherentes lanis:
æsopum uocant. Innumeros prope usus habent. In atticis ouibus genito palma fit pluri-
bus modis. Sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concepta: aut quibuscunq; sor-
dibus succidis primum collectis: ac lento igni in æneo uase sufferuefactis & refrigeratis:
pinguiq; qnod supernatat collecto in fictili uase: iterumq; decocta priore materia: quæ pi-
guitudo utraq; frigida aqua lauatur: & linteo siccatur: ac sole torretur: donec candida fi-
at ac translucida. Tum instagnia pyxide conditur. Probatio autem ut sordium uirus oleat
& manu fricante ex aqua non liquetur: sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimum contra
inflammationes genarumq; callum. Quidam tæsta torrendo conficiunt: ne pinguedinem
amittat: utilem talem extimantes crosis & duris genis: angulis scabiosis & lachrymanti-
bus. Vlcera nō oculorum modo sanat: sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe.
Medetur & uulue inflammationibus: & sedis rhagadis: & condilomatis cum meliloto ac
butyro. Reliquos usus eius suo loco digerimus. Sordes quoq; caudarum concrætæ in pi-
lulas ac siccatæ per se tusæq; farina & illitæ dentibus mire prosunt etiam labentibus: gin-
giuisq; si carcinomata serpat. Iam uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus:
aut aceto sulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantūq; pollēt: ut medicamētis quo
q; superponantur. Medentur ante omnia & pecori ipsi: si fastidio nō pascatur. Cauda enī
q̃ artissime præligata euulsa inde lana statim nascuntur. Traduntq; quot extra modum sit
e cauda premori.

De ouorum natura. Ca. III.

Anæ habēt & cū ouis societatem simul fronti īplitæ cōtra epiphoras. Nō opus est
eas in hoc usu rudiculis esse curatas. Neq; aliud q̃ candidū ex ouo infundi: ac pol
linē thuris. Oua per se infuso cādido oculis epiphoras cohibent: urentesq; refrige
rant. Quidā cū croco præferūt: & pro aqua miscēt collyriis infantibus uero cōtra lippitudi
nes uix aliud remediū est butyro āmixta recēti. Eadē cū oleo trita ignes sacros leniūt: be-
tæ foliis supligatis. Cādido ouoꝝ in oculis & pilis reclinātur hāmoniaco trito: āmixtoq;. &
Vari in facie cū pineis nucleis: ac melle modico. Ipsa facies illita sole nō aduritᵉ. Ambusta
aq̄s si statim ouo occupētur: pustilas nō sentiūt. Quidā ammiscēt farinā hordeaceā: & salis
parum. Vlceribus uero ex ambusto cū candido ouorū tostū hordeū & suillo adipe mire ꝓ
dest. Eadē curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidē etiā siquid ibi procidat. Ad
pedum timas ouorū candido decocto cū cerusæ denariorū duorū pondere pari spumæ ar
genti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignē sacrum candido ouorū trito cū amylo. Aiunt
& uulnera candido glutinari. Calculosq; pelli. Lutea ouorum cocta indurescant: admixto
croco modice. itē melle ex lacte mulieris illita dolores oculorū mitigent. Vel cū rosaceo &
mulso lana oculis īposita: uel cum trito apii semine ac polēta in mulso illita. Prodest & tus
siētibus per se luteū deuoratū liquidū: ita ut dentibus nō attingatᵉ. Thoracis distillationi
bus. Faucium scabriciæ. Priuatim contra hemorroidum morsum illinitur: sorbeturq; cru-
dum. Prodest & renibus: uesicæ: rossionibus: exulcerationibusq; & cruenta excreantibus.
Quinq; ouorum lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis: cum iure putaminis
sui & papaueris succo aut uino. Dantur celiacis cum uuæ passæ pinguis pari pondere: &
malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi uete-

ris & melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis: & cum
opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pri-
die maceratis in aceto sic & illita lyenicis. Sanguiné auté reiicientibus cum tribus cyathis
mixti. Vtuntur iisdem ad liuétia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sunt & menses mu
lierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoq; uulue cruda cũ oleo ac uino illita. Vtiora
sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiá uitiis durata igni: ut
calore quoq; prosint. Et cõdilomatis cũ rosaceo. Item ambustis durata in aqua mox in pru
na putaminibus exustis tum lutea ex rosaceo illinũtur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant sa
tista: cum triduo incubata tolluntur. Stomachũ dissolutũ confirmât pulli ouorũ cũ gallæ
dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso
ouo decoctos ammixta uini austeri hemina & pari modo olei polentæq;. Mambrana puta-
minis detracta siue crudo siue decocto labiorum fissuris menetur. Putaminis cinis in uino
potus sanginis eruptionibus. Cõburi sine menbrana oportet. Sic fit & dentifririum. Idem
cinis & mulierũ mense: cũ mirrha illitus sistit. Firmitas putaminum tãta est: ut recta nec ui
nec pondere ullo frangatur: nec nisi paululũ inflexa rotũditate. Tota oua adiuuant partũ
cum ruta. & antheo & cymino pota ex uino. Scabié corporũ ac priuatũ oleo & cedria mix-
tis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & sanguinis ex-
creationes ouum crudum cũ porri sectiui succo: pariq; mensura mellis græci calefactũ hau
ritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cũ melle & cruda cũ passo oleiq; pari modo. In-
fundũtur & uirlitatis uitiis singula cum ternis passi amyliq; semũcia a balneis. Aduersus
ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinũtur. Cibos quod modis iuuent no-
tum est cũ transmittat fauciũ tumoré calfactuq; obiter foueant. Nullus est alius cibus q̃ i
ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; uini usum & cibi habeat. Maceratorũ in aceto mol-
liri diximus putamen. Talibus cũ farina in pane subactis: cœliaci recreantur. Quidam ita
resoluta in patinis torreri putât. Quo genere nõ aluos tm̃ sed & menses fœminarũ sistut:
aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis doco-
cta rursum in aceto donec indurescant. Iterũq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas
aluos. Fit & dysentericis remediũ singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdẽq; oui mensu
ra ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo cõfusis crebroq; permixtis. Quo
fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneũ remediũ erit. Alii cadé mensura pro oleo & ace
to resinâ adiiciunt rubenté uinunq;: & alio modo temperant olei tantũ mensura pari pinei-
q; corticis duabus sexagesimis denariorũ. Vua eius quod rhum diximus mellis obolis qn-
q; simul decoctis ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoq; multi
medentur oua bina cũ aliis piscis quattuor una atterendo uiniq; hemina calefaciendo at-
q; ita potui dando. Et ne quid desit ouorũ gratiæ: candidũ ex iis admixtũ calci uiue gluti-
nat uitri fragmenta. Vis uero tanra est ut lignũ perfusum ouo nõ ardeat. Ac ne uestis qui
dem contacta aduratur. De gallinarũ auté ouis tantũ locuti sumus: cũ & reliquarũ alitum
restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorũ genus in magna gal
liarũ fama omissum a græcis. Angues ea: numerus est ouorũ: cõuoluti saliuis fauciũ cor-
porũq; spumis artifici cõplexu glomerantur: anguiũ appelatur. Druidæ sibilis id dicũt in
sublime iactari sagoq; oportere intercipi ne telluré attingat. Profugere raptoré equo. Ser
pentes eni insequi: donec arceâtur amnis alicuius interuẽtu. Exprimẽtum eius esse si con-
tra aquas fluitet: uel auro cinctũ. Atq; (ut est magorũ solertia occultâdis fraudibus sagax)
certa luna capiendũ censent tanq̃ cõstruere operationé eam serpentiũ humani sit arbitrii.
Vidi equidé id ouum mali orbiculati immodici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut
acetabulis brachiorũ polypi crebris: insigniæ druidis. ad uictorias litiũ ac regũ aditus ma-
xime laudatur. Tantæ uanitatis ut habété id in lite in sinu equité romanũ euocatum a Di-
uo Claudio principe interemptũ nõ ob aliud sciâ. Hic tamé cõplexus anguiũ & efferatorũ
concordia causa uidetur esse: quare extere gentes caduceum in pacis argumentis circun-
data effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserũ ouis
magnæ utilitatis ipsoq; ansere ducturi hoc uolumine debemus honorem comagenorum
clarissime rei. Fit ex adipe anserum. Alioquin celeberrimi usus est. At hoc in comage-
ne syriæ cum cynnamo casia pipere albo hærba quæ comagine uocatur: obrutis uiue uasis
odore iucundo: utilissimum ad perfectiones: conuulsiones: cæcos ac subitos dolores:

omniaqꝫ quæ a copis curantur. Vnguentumqꝫ pariter & medicamentum est. Fit & in sy/
ria alio modo. Adipe auium curato ut dicemus: additis erisceptro xylobalsamo phœnice o
tuso. item calamo singulorum põdere qui sit adipis cymino bis aut ter subferuefactis. Fit
autem hyeme: quoniam æstate nõ glatiat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt
ex ansere. quod miror æque quam in coruis. Namqꝫ cum ansere: coruus ab æstate in autũ-
num morbo conflictari dicitur. De anserum honore quem meruere gallorum in capitoli-
um ascensu deprehensio diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida nõ sunt sed fera & ex uolucribus & cõ
tra morsus phalangiorum. Ca. IIII.

e Adem de casua supplicia annua canes pendũt inter ædem iuuentutis & Sũmanii
uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogũt priscoꝝ mo
res. Catulos lactentes adeo puros existimabãt ad cibũ: ut etiã placandis numinibꝰ
hostiarũ uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deorũ etiãnum
ponitur. Catulina addita talibus quidẽ epulis celebres fuisse Plauti fabulæ sunt indicio.
Sanguine canino cõtra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoqꝫ hoc aĩal mon
strasse uidet. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. Nũc ad statutũ ordinẽ
pergemus. Aduersus serpẽtiũ ictus efficacia habẽtur fimũ pecudis recens in uino decoctũ
illitũqꝫ. Mures desepti & ĩpositi quorũ natura nõ est spernẽda præcipue in ascensu syderũ
ut diximus cũ lumine lunæ fibrarũ numero crescẽte: atqꝫ decrescente. Tradũt magici ioci
nere muris dato porcis in fico sequi dantẽ id aĩal. In hoĩe quoqꝫ similiter ualere: sed resol
ui cyatho olei poto. Mustellarũ duo genera. Alterũ siluestre. Distant magnitudine. Græ/
ci uocant ictides. Harũ fel contra aspidas dicitur efficax: cætero uenenũ. Hæc autẽ quæ in
domibus nostris oberrat: & catulos suos (ut auctor est Cicero) quottidie tranfert mutatqꝫ
sedem: serpentes prosequitur. Ex ea inueterata sale denarii põdus in cyathis tribus datur
percussis aut uentriculis coriandro fartus inueteratusqꝫ & in uino potus. Et catulus mu/
stelle etiã efficatius. Quædã pudẽda ictu tanta uctorũ asseueratione cõmendãtur ut præte
rire fas nõ sit. Siquidem illa cõcordia rerũ aut repugnãtia medicinæ gignũtur. Veluti cimi
cum animalis fetidissimi. & dictu quoqꝫ fastidiendi natura cõtra serpẽtiũ morsus & præci-
pue aspidũ ualere dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento ꝙ dicunt gallinas quo
die id ederint nõ interfici ab aspide. Carnes quoqꝫ earũ percussis plurimũ prodesse. Ex iis
quæ tradunt humanissimũ illinire morsibus cũ sanguine testudinis. Item suffitu eorũ abi-
gere sanguisugas adherentes: haustasqꝫ ab animalibus restringere in potu datos. Quanqꝫ
& oculos quidã iis inungunt tritis cũ sale & lacte mulierũ. Auresqꝫ cũ melle & rosaceo an
mixtus. Eos qui agrestes sint & in malua nascantur crematos cinere permixto rosaceo ĩfun
dunt tradunt auribus. Cætera quæ de iis uomicæ & quartanarũ remedia: aliorũqꝫ morbo
rum qꝗ ouo aut cæra aut faba inclusos censeant deuorandos falsa nec referenda arbitror.
Lethargi tamẽ medicinæ cum argumẽto adhibent: quoniã uincatur aspidũ somnifica uis
septenos in cyatho aquæ dantes: puerilibus annis quaternos. Et stranguriæ fistulæqꝫ impo
suere: adeo nihil illa rerũ omniũ parens sine ingentibus causis genuit. Quin & adalliga/
tos leuo brachio binos lana subrecta pastoribus resistere nocturnis febribus prodiderunt
diurnis in roseo panno. Rursus iis aduersatur scolopẽdia suffituqꝫ necat. Aspides percus/
so torpore & somno necant: omniũ serpentiũ minime sanabiles. Sed & uenenũ earũ si san-
guis attingit: aut recens uulnus statim interimit. Inueteratũ ulcus tardius. De cetero po-
tum quantalibet copia non noces. Non enim est tabifica uis: itaqꝫ occisa morsu earum ani
malia cibis innoxia sunt. Contarer in preferendo ex iis remedia: nisi. M. V. scirem. lxxxiii.
uitæ anno prodidisse aspidũ ictus efficacissime curari hausta a percussis ipsorum urina. Ba
silici quem etiam serpentis ipsi fugiunt alios olfactu necantẽ qui hominẽ uel si aspiciat tan
tum dicitur interimere: sanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntem picis modo
& colore dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & successus petitionum a potesta
tibus: & a diis etiã precũ morborũ remedia beneficiorũ munere. Quidã id saturni sangui-
nem appellant. Draco non hebet uenena. Caput eius limini iannuarũ subditũ: propitiatis
oratione diis fortunatã domũ facere ꝓmittũt. Oculis eius ĩueteratis & cũ melle tritis inũ
ctos nõ pauescere ad nocturnas imagines etiã pauides cordis. Pingue in pelle draconũ ner
uis ceruinis adalligatũ in laceto conferre iudiciorũ uictoriã. Primũ spõdilũ aditus potesta

tum mulcere. Dentes eius alligatos pellibus caprearũ ceruinis neruis: mites præstare do-
minos: potestatesq́ꝫ exorabiles. Sed super omnia est cõpositio: qua inuictos faciunt mago
rum mendacia. Cauda draconis & capite ullis leonis & fronte & medulla eiusdem equi ui-
ctoris spuma canis unguibus adalligatis ceruino corio nermisq́ꝫ cerui alternatis & dorca-
dis. Quæ arguisse non minus refert quã cõtra serpẽtes remedia demonstrasse: quoniã hæc
morborũ ueneficia sunt. Draconũ adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonũ. Et
cutis cinere in aceto perunctos. Vipere caput impositũ uel alterius quã quæ percusserit si-
ne fine prodest. Itẽ siquis eã ipsam in uaporẽ baculo substineat: aiũt eũ futura ꝑcinere. Itẽ
siquis exustæ eius cinerẽ illinat. Reuerti autem ad percussum serpentẽ necessitate naturæ.
Nigidius auctor est. Caput quidẽ dissecant scytie: interq́ꝫ aures eximũt lapillũ quẽ aiunt.
ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur. Fiunt & ex uipera pastilli qui theriaci
uocantur a græcis: ternis digytis utrinq́ꝫ amputatis: exẽptisq́ꝫ interaneis & liuore spinæ ad
herente: reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto: spinisq́ꝫ exemptis & addita
similagine: atq́ꝫ ita in umbra siccatis pastillis: quibus ad multa medicamẽta utũtur. Signifi
candũ uidetur e uipera tantũ hoc fieri. Quidã purgatæ ut supra dictũ est adipẽ cũ olei sex
tario decoquũt ad dimidias. Ex eo cũ opus sit ternis stillis additis in oleũ perungũtur: ut
oẽs bestiæ fugiãt eos. Præterea cõstat cõtra omniũ serpẽtiũ ictus ꝗuis insanabiles ipsarum
serpẽtrũ extra ĩposita auxiliari. Eoq́ꝫ qui aliqñ uipere iecur coctum auserint: nunq̃ postea
feriri a serpente. Neq́ꝫ anguis uenenatus est nisi per mẽsem luna instigatus: sed prodest ui
uus: cõpræhẽsus: & in aqua cõtusus: si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia mul
ta credũtur ut dicemus. Et ideo Aesculapio dicat. Democritus quidẽ monstrat quædã ex
iis cõfici ut possint auiũ sermones intelligi. At qui anguis æsculapius epidauro. Romã ad-
uectus est: uulgoq́ꝫ pascitur & iu domibus. Ac nisi incẽdiis semina exurerẽtur nõ esset fœ
cũditati eoꝝ resistere. In orbe terrarũ pulcherrimũ anguiũ genus est quod in aqua uiuit:
hydri uocãtur: nullis serpẽtiũ inferiores ueneno. Horũ iecur serpentiũ aduersus ꝑcussos
ab iis auxiliũ est. Et scorpio tritus stellionum ueneno aduersatur. Fit enĩ & e stellionibus
malũ medicamentũ. Nã cũ ĩmortuus est in uino faciẽ eorũ qui biberint lentigine obducit.
Ob hoc in unguẽto necãt eũ insidiantes pellicũ forme. Remediũq́ꝫ est oui luteũ & mel ac
nitrũ. Fel stellionũ tritũ in aqua: mustellas cõgregare dicitur. Inter oĩa uenenata salaman-
dræ scelus maximum est. Cætera enĩ singulos feriũt: nec plures pariter interimũt ut omit-
tam: quod perire cõscientia dicũtur hoĩe ꝑcusso: neq́ꝫ amplius admitti ad terras. Salamãdra
populus pariter necare improuidos põt. Nã si arbori irrepserit: oĩa poma inficit ueneno: &
eos qui ederint. necat frigida ui nihil aconito distãs. Quinimo si cõtacto ab eo ligno uel pe
de crusta panis incoquat idẽ ueneficiũ est: uel si in puteũ cadat. Quippe cũ saliua eius qua-
cunq́ꝫ parte corporis: uel in pede imo respersa oĩs in toto corpore defluat pilus. Tamen ta
lis & tãta uis ueneni a quibusdã animaliũ ut suibus mandit. dominãte eadẽ illa rerũ dissidẽ
tia. Venenũ eius extingui primũ oĩum ab iis quæ nascãtur illa: uerisimile est. His uero si-
milia sunt: quæ prodũtur cantharidũ potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia
diximus: dicemusq́ꝫ suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt cotra incẽdia: qm̃ ignes sola aĩali
um extinguat: si forent uera iam esset experta. Roma. Sestius uenerẽ accendi cibo earũ si
detractis interaneis & pedibus & capite in melle seruẽtur: tradit necatq́ꝫ restingui ignẽ ab
iis. Ex uolucribus in auxilio cõtra serpẽtes primũ uultur est. Annotãdũ quoq́ꝫ minus uiriũ
esse nigris pennarũ. Ex iis enĩ si urãtur: nidore fugari eas dicunt. Itẽ cor eius alitis habẽtes
tutos esse ab impetu nõ solũ serpentiũ: sed etiã ferarũ & latronũ ac regũ ira. Carnibus gal-
linaceorũ ita ut tepebunt auulse appositis uenena serpẽtium domantur. Itẽ cerebro in ui-
no poto. Parthi gallinæ malunt cerebtũ plagis ĩponere. Ius quoq́ꝫ ex iis potũ præclare me
detur. & in multis aliis usibus mirabile. Pãtheræ leonesq́ꝫ nõ attingunt perunctos eo: præ-
cipue si & aliũ fuerit incoctũ. Aluum soluit. Validius e uetere gallinaceo. Prodest & cõtra
longinquas febres & torpẽtibus mẽbris tremulsisq́ꝫ: & articulariis morbis: & capitis dolo
ribus: Epioris: inflãmationibus: fastidiis incipienti tenasmo: iocineri: renibus: uesicæ. Con-
tra cruditates suspiria. Itaq́ꝫ etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cũ
olere marino: aut cibo: aut cappari: aut apio: aut hærba mercuriali: aut polypodio: aut ane-
tho. Vtilissime autem coniugis tribus aquæ ad tres heminas cum supradictis hærbis: & re-
frigeratum sub diuo dari tempestiuis antecedentem uomitione. Nõ præteribo miraculũ

quanq̃ ad medicinam non pertinens. Si uero liquescenti gallinarum membra misceantur: consumunt illud in se. Ita hoc uenenū auri est. At gallinaceis ipsis circulo e sermentis addito collo non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columborū caro recens cōserpta & hirundinum. Bubonis pedes usti cū pulpagine hærba. Nec omittā in hac alite quoq; exemplum magicæ uanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia. Cor bubonis impositum māme mulieris dormientis sinistræ tradunt efficere ut omnia secreta pronūciet. Præterea in pugnam ferentes idem fortiores fieri. Eiusdē ouo ad capillos remedia demostrant Quis autem quæso ouū bubonis uidere potuit: cū tam ipsam autē uidisse prodigium sit. Quis utiq; experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidē pulli bubonis etiā crispari promittunt capillum. Huius generis prope uideri possunt quæ tradūt & uespertilione: quod si sit circūlatus domui uiuus & per fenestrā inuerso capite infigatur amuletū esse. Priuatimq; ouilibus circunlatū totiens & pedibus suspensum sursum super liminare. Sanguinē quoq; eius cū carduo cōtra serpentiū ictus inter præcipua laudāt. Phalāgiū est italiæ ignotum & pluriū generum. Vnum simile formicæ: sed multo magis ruffo capite: reliqua parte capitis nigra: albis intercursantibus respersus guttis. Acerbior huius quā uespæ ictus. Viuit maxime circa furnor & mollas. In remedio est siquis eiusdem generis alterum percusso ostēdat. Et ad hoc seruātur cū mortui inueniūtur. Et cortices eorum cōtriti & poti medentur. Et mustelle catuli ut diximus supra. Aeque phalangion græci uocant inter genera araneorum: sed distingunt lupi nomine. Tertiū genus est eodē phalangii noīe araneus: lanuginosus grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo: ad alligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortū præstant ne concipiant: ut Cecilius icōmentariis reliquit. Vis ea annua est: quā solam ex omni tacito dixisse fas sit: quoniā aliquarum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur & rachinno nigro similis ore minimo sub albo pedibus breuissimis tanq̃ imperfectis. Dolor a morsu eius qualis a scorpione. Vrine similis araneis textis. Idem erat asiortion: nisi distingueretur uirgulis albis. Hui9 morsu genua labefactantur. Peior utroq; est cæruleus: lanugine nigra. caliginem cōcitant & uomitus araneosos: etiānum deteriora: crabone penna tantum differens. Hic & ad maciē perducit. Myrmecion formicæ similis capite: aluo nigra: guttis albis distinguentibus. Vesparum dolore torquet. Tetragāthii duo genera habent: peior medium caput distinguente linea alba & transuersam altera. Hic oris tumorē facit. At cinereus posterior parte candicans lentior. Minime autē noxius eodem colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omniū morsus remediū est gallinaceū cerebrum cū piperis exiguo potum in pota. Item formire quinq; potæ. Pecudum fimi cinis illitus ex aceto. Et ipsi aranei quicunq; in oleo putrefacti. Muris ananei morsus sanatur coagulo agne in uino poto. ænguilæ arietinæ cinere cum melle. Mustellæ catulo ut in serpentibus dictū est. Si iumenta momorderit: mus recens cū sale iponit ut fel uespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est diuisus & impositus. Nasi prægnans momorderit: protinus dissilit. Optimum est si iis imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usus seruant in oleo ut luto circūlitos. Est & cōtra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt eni non transiri ab eo orbitā torpore quodā naturæ. Scorpionibus cōtrarius maxime inuicem stellio traditur ut uisu quoq; pauorem iis afferat: & torporē frigidi sudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eū & ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus: atq; illa illinunt. Hunc græci color uocant & ascalaborem: & galeoten. In italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine stridoris acerbi. Et uescitur quæ omnia a nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerna diuulsa. Mus diuulsus. Scorpio & ipse suæ plagæ īpositus aut assus in cibo sumptus: aut potus in meri cyathis duobus. Propriū est scorpionū ꝙ manus palmā non feriunt: nec nisi pilos attingere. Lapillus qualiscunq; ab ea parte qua in terra erat appositus plagæ lenit dolorem. Itē testa sicut erat terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita liberare dicitur. Nō debēt respicere qui imponunt. Et cauere ne sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa & alia ex iis remedia sunt propterq; in melle seruantnr. Noctua apibus cōtraria & uespis crabronibusq; & sanguisugis. Pitii quoq; mari rustrū secū habentes non feriuntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis: quas atelabos uocāt. Est & formicarum genus uenenatum. Nō eas nouere in italia. Solifugas. Cicero appellat.

Salfugas betica.Iis cor ueſpertilionis contrarium omnibuſqꝫ formicis & ſalamandris reſi-
ſtit.Cantharidas diximus.Sed & in iis magna quæſtio:quoniam ipſe uenena ſunt potæ ue
ſicæ cum crutiatu præcipuo.Coſſinum equitem romanum amicitia Neronis principis no-
tum:cum iis lichene correptus eſſet:uocatus ægypto medicus ad hanc ualitudinem eius a
Cæſare:cum cantharidum potum præparare uoluiſſet interemit. Verũ illitas prodeſſe nõ
dubium eſt cum ſucco taminiæ uue:& ſeuo ouis uel capræ.Ipſarum cantharidum uenenũ
in aqua parte ſit:non conſtat inter auctores.Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii
negant.Conuenit tantũ pennas earum auxiliari in quacunqꝫ parte ſit uenenũ.Ipſe naſcun
tur ex uermiculo in ſpongia maxime cynhorodi : quæ fit in caulæ. Sed fœcundiſſime in
fraxino. Cæteræqꝫ in alba roſa minus efficaces.Potentiſſime inter omnes uariæ luteis line
is quas in pennis tranſuerſas habent.Multum pingues inertiores minime latæ piloſe.Inu-
tiliſſimæ uero unius coloris macreqꝫ.Conduntur in calice fictili non picato & linteo colli-
gato congeſtæ roſa matura:& ſuſpẽdunt ſuper acetũ cũ felle feruẽs: donec linteolũ uapo
rentur:poſtea reponuntur.Vis earum adurere corpus:cruſtas obdulcere. Eadem pitycam
pis inipicea naſcentibus.Eadem bupreſti ſimiliterqꝫ preparãtur. Efficaciſſimæ omnes ad le
pras lichenaſqꝫ dicuntur.Menſes cit:& urinam.Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cã
tarides obiectæ ſunt: Catoni uticenſi:ceu uenenum uendidiſſet in actione regia:quoniam
eas ſeſtertiis.lx.adiecetat.

De ſeuo camelion:& cane rabido:& lacerta:& anſeribus: & columbis : & muſtelis reme
dia. Ca. IIII.

T ſeuum autem ſtruto camelinum tunc ueniſſe ſextertis.lxxx.obiter dictum ſit:
efficatioris ad omnia uiſus quã eſt adeps anſerimus.Diximus & mellis uenenati ge
nera.Contra quod utuntur melle:in quo adeps ſint mortuæ.Idem potum in uino
remedium eſt uitiorum:quæ cibo piſium gignuntur.In canis rabidi morſu tuetur a pauo
ræ quæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodem modo: ut
ſemẽ diximus:in uaſa fictili nouo argilla circunlito:atqꝫ ita ut furnum indito. Idem & in
potione proficit.Quidãqꝫ ob id edendum dederunt. Aliqui & uermen e cadauere canino
adalligauere.Menſtruaue canis in pãno ſubdidere calici aut intus.Ipſius caudæ pilos cõ-
buſtos inſuere uulneri.Cor caninum habentem fugiunt canes. Nõ latrant uero lingua ca
nina in calciamento ſubdita pollici.Aut caudam muſtellæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habẽtes.
Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophonos nõ patitur.
Multo tamẽ utiliſſime iecur eius qui in rabie momorderit datur.Si poſſit fieri crudũ mã-
dendum.Si minus quoquomodo coctum aut ius in coctis carnibus.Eſt uermiculus in lin-
gua canum qui uocatur a græcis lytta:quo exẽpto infantibus catulis nec rabidi fiunt:nec
faſtidium ſentiunt.Idem ter igni circulatus datur morſis a rabioſo:ne rabidi fiant.Et cæ-
rebello gallinaceo occurritur.Sed id deuoratũ anno tamen eo prodeſt.Aiunt & criſtã gal
li contritam efficaciter imponi.Et anſeris adipẽ cũ melle.Saliuntur & carnes eorũ qui ra-
bidi fuerunt ad eadẽ remedia in cibo dandi. Quin & necãtur catuli ſtatim in aqua ad ſexũ
eius qui momorderit ut iecur crudum deuoretur ex iis.Prodeſt & fimum gallinaceũ: dũ-
taxat ruffum:ex aceto impoſitum.Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipſe cui acſciſſa ſit:ui
uus dimittatur.Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto:uel pulli hirundinis combuſti.
Membrana ſiue ſenectus anguiũ uernatione exuta cum cancro maſculo trita. Nã etiã per
ſe repoſita in arcis armariiſqꝫ tineas necar. Tãta uis mali eſt urina quoqꝫ calcata rabioſi ca-
nis necat:maxime ulcus habentibus.Remediũ eſt fimũ caballinum aſperſum aceto & cale
factum in fico impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum uſqꝫ
in prouerbium diſcordiæ ueniſſe.Qui in urinam canis ſuam egeſſerit:torporem lumborũ
dicitur ſentire.Lacerta quã hyſepa alii calcidem uocãt in uino pota morſus ſuos ſanat.Ve-
neficiis ex muſtella ſilueſtri factis contrariũ eſt ius gallinacei ueteris large haurum. Pecu-
liariter contra aconitum addi parum ſalis oportet.Gallinarum fimum dũtaxat candidum
in hyſopo decoctum aut mulſo:uenena fungorum boletorũqꝫ aſtringit.Item inflãmatio-
nes ac ſtrangulationes:quod miremur:cũ ſi aliud aĩal guſtauerit id fimũ torminibus & ĩ-
flationibꝰ afficiat. ſanguis anſeris cõtra lepores marinos ualet:cũ olei æqua portione. Itẽ
contra medicamenta mala omnia. Aſſeruatur cum lamina rubrica & ſpinæ albæ ſucco pa-
ſtillorum drachmis quinqꝫ qui in cyathis ternis aquæ bibantur.Item muſtellæ catulus ut

ſupra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninum aduerſus omnia mala medicamẽta
pollet. Item ſanguis anatum ponticarum. Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur: uĩoq; diluitur. Quidã
fœminæ anatis efficaciorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiarũ uentri
culis ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum priuatim aduerſus cãtharidas.
Item lac ouium calidum: præter q̃ iis qui bupræſtin aut aconitum biberint. Columbarum
ſiluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica muſtella uulgaris
inueterata binis drachmis pota.

Ad Alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollendas: & ad palpebras: &
ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. Ca. V.

Lopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item ungularum
a muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noſter tradit) murinum fimũ
quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recentia prius folio ficulneo
aſperata. Alii ſanguine muſcarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt cũ
cinere chartæ uel nucum: ita ui ſit tertia pars e muſcis. Alii lacte mulierum cum braſſica ci
nerem muſcarũ ſubiiciunt: quidam mel tantũ. Nullũ animal minus docile exiſtimat̃ mino
ris ue intellectus. Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine nubes earum ĩmolato tau-
ro deo quem Myoden uocant extra territoriũ id abire. Alopecias cinis e muriũ capitibus
caudiſq; & totius muris emendat: præcipue ſi ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herina
cei cinis cum melle aut corium cõbuſtum cum pice liquida. Caput quidem eius uſtũ per
ſe etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autẽ in ea curatione præparari oportet noua-
cula & ſinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur oĩa tanto ma
gis ualebunt in hyſtrice. Lacertæ quoq; ut diximus combuſtæ cũ radice recentis harundi-
nis: quæ ut una cremari poſſit minutatĩ fienda eſt. Itẽq; myrtheo oleo permixto cineres ca
pillorũ defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ oĩa eadem præſtant. Etiãnum utilius
admixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa. Quidam denas uirides in .x. ſextariis olei ueteris
diſcoquunt contenti ſemel in mẽſe ungere. Pelliũ uiperinarũ cinis alopecias celerrime ex
plet. Itẽ gallinarum fimũ recens illitũ. Corui ouũ ĩ æreo uaſe permixtũ illitumq; deraſo ca
pite nigriciam capillis affert. Sed donec inareſcat: oleum ĩ ore habendum eſt: ne & dentes
ſimul nigreſcant. Idq; in umbra faciendum eſt: neq; ante triduũ albuendũ. Alii ſanguĩe cre
bro eius utuntur cũ uino nigro. Alii excoquunt ipſum: & nocte cõcubia in plũbeum uas
ↄdũt. Aliq alopecias cãtharide trita illinũt cũ pice liqda nitro præparata cute. Cauſtica uis
eaꝝ cauẽdũq;: ne exulcerẽt alte. poſtea ad ulcera ita facta capita muriũ & fel muriũ & fimũ
cũ helleboro & pipere illini iubẽt. Lẽdes tollũtur adipe canino: uel anguibus ĩ cibo ſũptis
anguillarũ modo: aut uernatione earũ quã exuunt pota. Prurigĩes felle ouillo cũ creta cy
motia illita capiti donec ĩareſcat. Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ eæ quæ nudæ ĩ
ueniuntur nondum peractæ ablato capite & iis lapidea duritia exempta. Eſt autem ea cal-
culi latitudine: quæ alligantur: & minutæ fronti illinuntur tritæ. Item reſipum oſſa e capi
te uulturis adalligata: aut cerebrũ cum oleo cedrĩo perunctо capite & intus naribus illitis
Cornicis cerebrũ coctum in cibo ſumptũ uel noctuæ idẽ præſtat. Gallinaceuſq; ſi incluſus
abſtineatur die ac nocte pari media eius qui doleat euulſis collo plumis circũligatiſq; uel
criſtis: Muſtellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino ſubiectus. Murina pellis cre
mata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculũ per aurẽ cũ ebore
traiectũ: uel in pellicula canina adaligatum quod remediũ pluribus ſemperq; prodeſt. Fra-
cto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita nõ niſi uulnere ſanato abſcedit. Hæc & uul-
neribus tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cerebro uero profluentem anſeris ſanguis: aut
anatis ĩfuſus adeps ſiſtit. Adepſq; earumdem alitũ cũ roſaceo coctus. Maturĩo paſcẽtis ha
rundine caput præciſum maxĩe luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio.
Aut cæra alba fronti illinunt: & pilos caninos panno adalligant. Cerebrũ cornicis ĩ cibo ſũp
tum palpebras gignere dicitur. Hyſopumq; cũ myrrha calidum penicillo illitũ. Idem præ-
ſtare muſcarũ fimi quoq; murini cinerẽ æquis portionibus: ut efficaciter dimidium põdus
denarii promittitur additis duabus ſextis denarii ſextiui ut omnia hyſopo illinantur. Item
numeri catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi. Pilos in iis incõmodos euulſos
renaſci non patitur fel herinacei. Ouorum ſtellionis liquor. Salamãdræ cinis. Cinis lacertæ
uiridis: uel in uino albo ſole coactus ad craſſitudinẽ mellis in æreo uaſe. Hirundinis pullo-

rũ cinis cũ lacte tytimalli spumaq; cochlearũ. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli sep-
tem dierũ emendari specillo demisso in dextrã partem si dexter oculus curetur in sinistram
si sinister. Aut felle recenti axiõis. Nocturarũ est id genus maximũ: quibus pluma auri mõ
micat. Suffusioné oculorum canino felle malebat q̃ hyenæ curari. Apollonius pritaneus cũ
melle. Item albugines oculorum. Muriũ capitũ caudarumq; cinere ex melle inunctis clari
tatem uisus restitui dicunt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris cinere: aut aquilæ ce
rebro uel felle. Cũ attico melle cinis & adeps soricis cõbusti tritus. Lachrymosis oculis plu
rimũ cõfert tibi. Quod quid si dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus Ité lacer-
tæ hirundinis ue cerebrũ. Quæ etiam tritæ coctæ ue fronti illitæ epiphoras sedãt: siue per
se siue cum polline siue cũ thure. Sic & solatis id est sole correptis prosũt. Viuas quoq; cre
mare: & cinere earum cum melle cretico inungi caligines utilissimũ est. Iumentorum ocu
lis mẽbrana aspidis quã exuerit cũ adipe eiusdem claritaté inunctis facit. Viperam uiuã in
fictili nouo comburere addito fœniculi succo ad cyathum unũ & thuris mamma una atq;
ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimũ est. Medicamentum id entheon
uocatur. Fit & collyrium uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cũ croco tritis. Exu-
ritur in olla cum sale qué lingendo claritatem oculorũ consequũtur: & stomachi totiusq;
corporis tempestiuitates. Hinc etiam sal pecori datur salubritatis causa: & in antidothũ cõ
tra serpentes additur & tollitur. Quidam & uiperis utunť i cibis. Primũ omniũ occisæ sta-
tim salem in os addi iubent donec liquescat humor quattuor digytorũ mensura utrinq;
præcisa: exemptisq; interaneis discoquunt in aqua aut oleo sale anetho & omnibus aut sta
tim uescunť: aut a pane colligunt ut sæpius utantur. Ius præter supradicta pediculos e to-
to copore expellit: pruritusq; etiam summæ cutis. Effectũ ostẽdis & per se capitis uiperini ci
nis. Vtilissime cibos inungunt. Item adeps uiperinus. Defelle nõ audacter suaseri quæ præ
cipiunt: quoniam ut suo loco docuimus: nõ aliud ẽ serpẽtiũ uenenũ. Anguiũ adeps erugi
ni mixtus rũptas oculorũ partes sanat & mẽbranas siue earũ senectus uernatiõe exuta si ad
fricet claritatẽ oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugĩes suffusiones caligi
nes. Adeps similiter ad claritatẽ. Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum solé expe
riri: mixto felle cũ melle attico inunguntur nubeculæ & caligationes & suffusionesq; ocu
lorũ uis & in uulturio felle ẽ cũ porri succo & melle exiguo. Et ité in gallinacei felle alliga
to ad argẽa: & ad albugines ex aqua diluto. Ité ad suffusiones oculorũ maxime candidi gal
linacei. Fimũ. Eadem quoq; gallinaceorũ dũtaxat rubrũ lusciosis illinendũ monstrant. Lau
dant & galinæ fel: sed præcipue adipem cõtra pustulas in pupillis. Hos scilicet eius rei gra
tia saginant. Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixto chisto & hematite la
pidibus. Fimum quoq; earũ duntaxat candidum oleo in uetere corneisq; pyxidibus adser-
uãt ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandũ ẽ pauones fimũ suum resor-
bere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus
ad inunctiões ominum uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur
& milui iecur. Fimum columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter & ad albugines & ci-
catrices. Fel anserinum sanguis anatum contusis oculis ita ut postea hysopo & melle inun
gantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere: per se uero ad claritatem Diascoridis &
Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur quod in argẽtea pyxide adseruari iubẽt. Oua
perdicum in uase æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glaucomatis medẽtur co
lumbarum turturum palumbium perdicum sanguis oculis cruore suffusis eximie prodest.
In columbis masculi efficatiorem putant. Vena auté sub ala ad huc usum inciditur: quoniã
suo colore utilior est. Superimponi oportet splenium e melle decoctum: lanamq; succidã
ex oleo & uino. Earũdem auium sanguis nyctilopas sanat. Et iecur ouium. Atq; ut in ca-
pris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere suadent: & medulla do
lores humoresq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis face-
re promittitur. Turturis fimum albugines extenuat. Item coclearum cinis. Fimum cenchri
dis accipitrum generis hanc græci faciunt. Argema ex melle omnibusq; quæ supra scripta
sunt sanantur. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui
ederit: negatur annis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe
& melle cum oleo uetere incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena
luna excecant restitutaq; earũ acie capita comburuntur. Cinere cum melle utuntur ad cla

ritatẽ & dolores:ac lippitudines & ictus.Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorũ reme
dia aſſumũt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocatur cenidia:quæ
& inguinũ tumoribus adalligari:ſolent:nouẽ ſingulos ſignis ſignantes & ſingulos detra-
hunt per dies .Nono emittunt lacertam.Lapillos ſeruant ad oculorum dolores.Alii terrã
ſubſternunt lacertæ uiridi excæcatæ:& una in uitreo uaſe annulos includunt ferro ſolido
uel auro:cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum emiſſa ea annulis contra lipi
tudinem utuntur.Alii capitis cinere pro ſtibi ad ſcabricias.Quidam uiridem longo collo
in ſabuloſis naſcentem comburunt:& incipientem epiphoram inungũt.Et item glaucoma
ta.Muſtellæ etiam oculis punctum erutis aiunt uiſum reuerti:eademq; quæ in lacertis &
annulis faciunt.Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodeſſe ſi ſer-
pens uiua dimittatur.Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtelliõis capitis cum ſtibio exi
mie medetur.Aranei muſcarii tela:& præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tẽpo
ra:ut a puero ĩpube & capiat̃.& ĩponat̃.Nec is triduo ſe oſtẽdat ei cui medeat̃ ne uealter-
uter nudis pedibus terrã attingat his diebus mirabiliter epiphoras mederi dicũtur. Albu-
gines quoq; dicit̃ tollere inunctione araneus candidus lõgiſſimis: ac tenuiſſimis pedib⁊ cõ
tritis in oleo uetere.Sed is etiã cuius craſſiſſimũ textũ eſt ĩ cõtignationibus fere adalligat⁊
páno epiphoras ſanare tradit̃.Scarabei uiridis natura cõtuentiũ uiſũ exacuit.Itaq; gẽmaꝝ
ſcuptores tuitu eoꝝ aqeſcũt. Aures purgat fel pecudis cũ melle.Caninique lactis inſtilatio
ſedat dolorẽ. Grauitatem adeps cum abſinthio & oleo uetere.Item adeps anſerinus.Qui-
dam adiiciunt ſuccum cepe & alii pari modo. Vtuntur & per ſe ouis formicarum. Nanque
& huic animali eſt medicina:conſtatque urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoque &
omnium auium adeps præparatur:exemptiſque uenis omnibus patina noua fictiti operta
in ſole:ſubdita aqua feruenti liquatur.Siccaturque lienis ſaccis in fictili nouo repoſitus lo
co frigido minus putreſcit:addito melle.Murium cinis cum melle inſtillatus:aut cum ro
ſaceo decoctus aurium dolores ſedat.Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum
remedium eſt murinum fel aceto dilutum.Si aqua intrauerit:adeps anſerinus cũ cepe ſuc
co.Gliris detracta pelle:inteſtiniſq; exemptis diſquoquitur melle ĩ uaſe nouo.Sed medici
malunt nardo decoqui uſq; ad tertias:atque ita aſſeruari:deinde cum opus ſit ſtrigili tepe
facta infundere.Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Aut ſi terreni uermes
adipe anſeris decocti infundantur.Item ex arboribus rubi cum oleo triti exulceratis & ru
ptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale con
tuſi & ab ictu læſas aures ſanant. Efficaciſſime autem ferrugineaa maculas habentes.Li-
neis etiam per caudam diſtincte.Millepeda:ab allis centipeda aut multipeda dicta :animal
eſt e uermibus terræ pilloſum multis pedibus arcuatim repens tractuque contrahens ſe :
oniſcon græci uocant:alii tilon.Efficaciter ſanat aurium dolores in cortice punici mali de
coctum & porri ſucco.Addunt & roſaceum & in alteram aurem infunditur.Illam aũt quæ
non arcuatur ſepa græci uocant:alii ſcolopẽdram minorem pernicioſam ꝓ.Cochleæ quæ
ſunt in uſu cibi cum mitrha aut thuris polline appoſitæ.Item minutæ & lacte fracturis au-
rum illinuntur cũ melle.Senectus ſerpentiũ feruente teſta uſta inſtillatur roſaceo ãmixto
contra omnia quidem uitia efficax : ſed contra grauiolentiam præcipue. Aut ſi pu-
rulentæ ſunt ex aceto.Melius cum felle caprino uel bubulo aut teſtudinis marinæ. Vetu
ſtior anno eadem membrana non prodeſt:nec hymbre perfuſſa:ut aliqui putant.Item ara
nei ſanies cum roſacco:aut per ſe in lana uel cum croco. Auribus prodeſt grillus cum ſua
terra effoſus & illitus.Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius:maiorẽ ma
gi:quoniam retro ambulet:terramque terebret:ſtridat noctibus.Venatur cum formicæ cir
cunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne ſeſe cõdat:& ita for
micæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici ſolet inueterata
& in uino trita auribus purulentis calida infunditur.Galliarum quoque adeps.Eſt & quæ
dam pinguitudo blattæ ſi caput auellatur.Hanc tritam una cum roſaceo auribus mire pro
deſſe dicunt.Sed lanam qua incluſerint poſt paulum extrahendam. Celerrime enim id pin
gue tranſire in animal:fieri ue uermiculum. Alii binas ternas ue in oleo decoctas efficaciſ
ſime auribus mederi ſcribunt:& tritas in linteolo imponi contuſis:Hoc quoq; animal iter
pudenda eſt.Sed propter ammirationem naturæ priſcorũq; curam totum in hoc loco expli
candum.Plura earum genera fecerunt.Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter

illini experti sunt. Alterum genus milochon appellauere circa mollas fere nascens. Has capite detracto attritas lepras sanasse Musa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio in uisum exacuta clune cum pissello sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos diebus.xxi.impositas: percussa: contussa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu fastidimus. Ad hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis restitisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ars ea pro medicamento danda quicquid uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum reseruandum ad hos usus i cornea pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimū auribus quoq; est in quo apes emortuæ sunt. Parotidas cōprimi columbinum stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrum uel iecur cū oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ parte tertia illita. Grilli siue illiti: siue ad alligati: At reliqua morborum genera medicinasque ex iisdem āimalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.

PRAEFATIO.

De origine magicæ artis quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerint: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Ca. I.

m AGICAS uanitates sæpius quidem antecedentis operis parte ubicunq; causæ: locusq; poscebāt. Coarguimus. Detegemus etiā nūc i paucis. Tamē res digna est de qua plura dicantur uel eo ipso quo fraudulentissima artium plurimū in toto terrarū orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quādoquidē sola artiū tres alias imperiosissimas humanæ mentis cōplexa in unam se redegit. Natam primū e medicia nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorē: sanctioreq; quam medicinam ita blandissimis: desideratissimisq; promissis addidisset uires religionis ad quas maxime etiamnum calligat humanū genus. Atq; ut quoq; suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo non auido futura de sese sciendi: atq; ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adoleuit: ut hodieque etiam in magna parte gentium præualeat: & in oriente regum regibus iperet. Sine dubio illic orta in perside. a Zoroastre ut inter auctores conuenit. Sed utrū unus hic tantum fuerit: an postea & alius non satis constat. Eudosus qui inter sapientiæ sectas clarissimam: utilissimamque eam intelligi uoluit. zoroastem hunc sex milibus annorū ante Platonis morte fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scribit: & uities centum milia uersuum: a zoroastre condita indicibus quoque uoluminum eius positis explanauit. Etiam præceptorem a quo institutum diceret tradit Agonacem. Ipsum uero quinque milibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc imprimis: durasse memoriam: artemq; tam longo æuo commentariis non intercedentibus: præterea nec claris nec continuis successionibus custoditam. Istos enim quisque communi auditu saltem cognitos habet: qui solo cognominantur. Apud corum & zaratum medos. Babylonumque Marmaridum: & Arabem Hippocum: Assirium uero zarmocēidam: quorum nulla extant monumenta maxime tamen mirum est in bello Troiano tantum de ea arte silentium fuisse Homero: tantumque operis ex eadem in. Vlyxis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea & sirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt. Circem utique & inferorum euocationem solum hac agi. Nec postea quisquam dixit: quonam modo uenisset telmesum religiosissimam urbem quondam. transissetque ad Thessallas urbes: quarum cognomen diu optinuit in nostro orbe alienæ genus. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contēta est solo Marte fulminante. Miror equidem achilis populis famam eius in tantum adhæsisse ut. Menander quoque litterarum subtilitatibus peritus in eadem telmeso genitus thessallam cognominarit fabu

Iam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propiquo primum intulisse ad uicinas usque superstitiones ac medicinæ profectum: si non exper/sis esse uis tota: inthratiamque magice dellata fuisset. Primus quod extet: ut equidē inuenio commentatus de ea erat Hostanes: Xersem regem persarum bello. quod is græciæ intulit comitatus: ac uelut memina artis portentosæ aspersisse obiter infecto qua cunque commeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroastrem ali-um proconnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiem non auiditatem modo scientiæ eius græcorum populos egit. Quanquam animaduertam summam lit terarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus & pene semper petitam. Cer/te Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hanc discendam nauigauere: exiliis uerius quam peregrinationibus susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in archanis ha buere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanum ephœnice illustrauit uo-luminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplina eorum editis. Quæ recepta ab aliis hominum atque transisse per memoriam æque ac nihil in uita miran/dum est. In tantum fides istis fasque omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo pro bant hæc opera eius inficiantur esse est. Sed frustra. Hunc enim maxime effixisse animis eam dulcedinem constat. Plerunque miraculi & hoc pariter utrasque artes effloruisse: medicinam dico: magicem que: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illustrā tibus circa peloponnesiacum græciæ bellum: puod gestum est a trecentesimo urbis no stre anno. Est & alia magice factio a Mose etiamnum & lotapes iudæis pendena: sed mul tis milibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est cipria. Non leuem & Ale/xandri magni temporibus auctoritatem addidit professione secundus Hosthanes comi tatu eius exornatus. Planeque quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaque & apud itales gentes uestigia eius in. xii. tabulis nostris aliisque argumentis quæ priori uolumine exposui. Dc. lvii. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio Crasso cons. senatusconsultum factum est: ne homo immolaretur: palamque in tem/pus siluit sacri prodigiosi celebratio. Gallias utique possedit & quidem ad nostram me moriam. Nāque Tiberii Cæsaris principatus sustulit driudas eorum: & hoc genus uatum medicorumque: Quid ipse ego hanc memorem artem oceanum quoque transgressam. & ad naturæ inane peruectam in britaniam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis ceri-moniis: ut dedisse persis uideri possit. Adeo in toto mondo consensere quanquam dis-cordi & sibi ignoto. Non satis æstimari potest: quantum Romanis debeatur: qui sustule re monstra: in quibus hominem occidere religiosissimum erat: mandi uero etiam saluber rimum. Vt narrauit Hosthanes: speties eius plures sunt.

Vituperatio Neronis Cæsaris.

Capitulum. II.

n Anque ea quæ a sphæris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibus-que & multis alis modis diuina promittit: præterea umbrarum: inferiorumque colloquia. Quæ omnia ætate nostra princeps Nero uana falsaque comperit. Quippe non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerum huma-narum summa gestiente in profundis animi uitiis: primumque imperare dis concupi-uit: nec quicquam generosius ualuit. Nemo unquam ulli artium ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: non uires: non discendi ingenium aliaque non patiente mun-do. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis quam dereliquit. Nero utinā que inferos potius & quoscunque de suspitionibus suis deos consuluisset quam lupana-tibus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet fe-rique ritus non mitiora quam cogitationes eius fuissent. Seuius sic nos: repleuit umbris. Sunt quedam magis fugia ueluti lentiginem habentibus non obsequi numina ut cerni nō possent. Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat. Pe cudes uero quibus non nisi ater colos esset facile. Nam hominem immore etiā gratissimū. Magus ad eum Mithridates uenerat armeniacum de se triumphum afferens: & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerat: quoniam expuere in maria: aliisque mortalium ne cessitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum inuitauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipere ar-

rem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit intestabilem irritam inanem esse: habētem tamen quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere non magicas. Querat aliquis quæ sint mentiti ueteres magi cum adolescentibus nobis uisus. Appion gramaticæ artis prodiderit cynocephaliam herbam: quæ in ægypto uocaretur osirites diuinam & contra omnia ueneficia. Sed si ea erueretur: statim eum qui eruisset mori. Seque euocasse umbras ad percontandum. Homerus qua patria quibusque parentibus ganitus esset. Non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digeste in animalibus quorum genera placida sunt aut fera. Ca. III.

Eculiare uanitatis sit argumentum: quod animalium cunctorum talpas maxime miratur: tot modis a rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiam num aliis defossas sepultisque similes. Nullis æque credunt extis. Nullum religionis capacius iudicant animal. Vt siquis cor eius recens palpitansque deuorarit: diuinationis & rerum efficiendarum euentus promitant. Dente talpe uiuæ exempto sanari dentiū dolores ad alligato affirmant. Cætero ex eo animali placita corū suis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur quam muris aranei morsibus aduersarii eos: quoniam & terram ut diximus orbitis depressam auersatur. Cæterum dentium doloribus (ut iidē narrant) medetur canum qui rabiem præferunt: capitum crematorum cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant. Caninus dens sinister maximus circunsacrificato eo qui doleat aut draconis os e spina. Item enydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circunscarificant. At in superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso inferiores. Huius adipe punguntur qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena exemptis: ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentiens adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dētifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo inditus uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntque inter eos qui murem bis in mense iubeāt mandi: doloresque ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusique auriculæ: cuius e parte doleant præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti ita ut colluantur dentes. Is quoque uermiculus qui in hærba quæ ueneris labrum appellatur inuenitur. cauis dentium inditus mire potest. Nam erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum myrrha gingiuis prodest. Serpentis cum sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anginæ uernationis membrana cum oleo tædæque resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui: thus & rosaceum. Eademque cauis indita ut sine molestia cadant præstant. Vanū esse arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrum in italia uisum est. Multoque minus credibile ut tepidis regionibus in tam sero exui. Hanc autē uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium aligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captum tritumque in rosaceo: & in aurem infusum cuius a parte doleat prodesse arbitrentur. Officulis gallinarum in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingiua scarificata proiectoque officulo statim dolorem abire tradūt. Item fimo corui lana adalligato uel passerum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris saporē emendari affirmant murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna uulturis si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem hystricis penna fecisse ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & laborum hirundines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Esopum cum galla araneorum telæ cādidæ: & quæ intra bulbos paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserit: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie esopum cum melle corsico quod asperrimum habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrū

addunt. Si uero uitiligines ſint: fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & ſugillata
pulmones arietum pecudumque in tenues conſecti mēbranas & calidi impoſiti uel colum
binum fimum. Cutem in facie adeps anſeris uel gallinæ cuſtodit. Lichenas & murio fimo
ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto fiaciem
foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ latæ & minutæ paſſim inueniū
tur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat calfacit ſmectica ui. Et ideo
cauſticis commiſcetur pſoriſque & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas hercula
neas appellatas quibus tritis adiecto ſale exiguo talia uitia ſanentur. Bupreſtis animal eſt
rarum in italia: ſimillimum ſcarabeo longipedi Fallit inter hærbas bouem maxime unde
& nomen inuenit: deuocatumque tacto felle ita inflammat: ut rumpat. Hæc cum hircino
ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica ui: ut ſupra dictum eſt. Vulturinus ſanguis cū
chameleonis albæ: quam hærbam eſſe diximus: radice & cedria tritus contentuſque braſſi
ca lepras ſanat. Item pedes locuſtarum cum ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū
cepa tritus & ſubactus. Vtiliſſimum & in facie ſæpe mel in quo apes ſint emortuæ. Præ-
cipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stygmata delentur columbino fi
mo ex aceto. grauedinem inuenio firmi: ſiquis nare murinas oſculetur. Vua & faucium
dolor mitigatur fimo agnorum priuſquam qærbam guſtauerit in umbra arefacto. Vua
ſucco cochleæ acu tranſfoſſe illitas ut cochlea ipſa in fumo ſuſpendatur. Hirundinum
cinere cum melle. Sic & tonſillis ſuccurritur. Tonſillas & fauces lactis ouilli gargariza-
tio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum paſſo gargarizatum etiam cum
fico arida ac nitro impoſitum extra aſperitatem faucium & diſtilationes leniunt. Cochleæ
coqui debent in lacte: demptoque tantum terreno conteri: & in paſſo dari potui. Sunt
qui aſtypaleicas efficaciſſimas putent: & in iis ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus.
aut ſiquis manibus quibus eum contriuerit: tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cū
elaterino & melle citiſſime ſuccurritur. Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida
poto. Huius medicinæ auctor eſt. Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hi
rundinibus monſtantur: pulli ſilueſtrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo ta
men efficaciſſime ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi
qui cuiuſcunque hirundinis pullum edendum cenſent: toto anno non meduatur id ma-
lum. Strangulatos cum ſanguine comburunt in uaſe: & cinerem cum pane aut potu dāt.
Quidam & muſtellæ cineres pari modo ammiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia. Dant & co
mitialibus quottidie potu. In ſale quoque ſeruatæ hirundines ad anginam una drachma
bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis ef
ficaciſſimum putant. Alii. xxi. tritas in aquæ mulſæ hemina dari per harundinem: quoniā
dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctum ſi bibatur is
liquor: remedio eſſe. Et corrigiam caninam ter collo circundatam. Fimum columbinum
uino & oleo permixtū. Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculus uitis adal
ligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis muſtellæ ſanguis. Ipſa decocta in uino: non
tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptum idem efficere. Vel cineri eius ſarmē-
tis combuſtæ miſcetur axungia. Lacertus uiridis ad alligatur. Poſt dies triginta oportet
alium adalligari. Quidam cor eius in argento uaſculo ſeruant. Ad fœminarum ſtrumas
ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur: maxime quæ frutetis adhærent. Item cinis
aſpidum cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium ci-
nis ex oleo illitus: uel cum cæra. Ediſſe quoque eos medios abſciſſis utrinque extremis
auribus aduerſus ſtrumas prodeſt. Vel cinerem bibiſſe in nouo fictili ita crematorum. Ef
ficacius multo inter duas orbitas occiſorum. Et grillum illinire cum ſua terra defoſſum
ſuadent. Item fimum columbarum per ſeſe: uel cum farina hordeacea: uel auenacea ex
aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiuſdem contritum inter manus illinunt:
& triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alii
præcidunt caput: & cum terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea
& utuntur ad omnia quæ intumeſcunt: & quæ apoſtemata uocant: quæque ī ceruice ſūt
Veſcique ſuilla tunc uetant. Tauri uocantur ſcarabei terreſtres hircino ſimiles: nomen
cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoque terram egeſtam illnūt ſtru
mis & ſimilibus uitiis & podagris. Triduo non abluunt. Prodeſtque hæc medicina in an

num. Omniaque is ascribunt quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & a formicis terra
egesta sic utuntur. Alii uermes terrenos totidem quot sunt strumæ adalligant: pariter
que cum iis arescunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt ut diximus Dein me-
diam comburunt deinde cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus quantum præ-
henditur ternis digytis. Si strumis medentur. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præ-
ligata infra caput uipera pependerat: donec exanimaretur. Et millipedis utunt̃ addita re-
sinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apostemata curari iubẽt. Hu-
meri doloribus mustellæ cinis cum cæra medetur. Ne sint malæ hirsutæ formicarum oua
pueris infricata præstant. Item mangonibus ut lanugo tardior sit pubescentium: sangui-
ne e testiculis agnorum qui castrantur. Qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit.
Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorum in dolore cuiuscunque partis
si catulus lactẽs admoueatur: apprimaturque iis partibus: trãsire ĩ eũ morbus dicitur. Idque
exenterato perfusoque uino depræhendi uitiato uiscere illo quod doluerit hominis: &
obrui: alias religio est. Eæ quoque quas melolonthas uocamus: stomachi dolorem sedãt
applicatæ sæpius. Transireque morbos ægritudine eorum intelligitur: plerumque &
morte. Pulmonum uitiis medentur & mures: maxime Africani detracta cute in oleo & sa
le decocti: atque in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus me
detur. Precipue uero cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto cor-
pore earum oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atque ita e uino garoque sumi:
præcipue Africanas Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque obseruant: ut
numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Prosunt & sangui-
nem excreantibus dempta testa tritæ aquæ potu. Laudatissimæ autem sunt Africanæ.
Ex iis olitanæ astypalcicæ. Siculæ modie: quoniam magnitudo duras facit: & succo. Ba-
learicæ quas cauaticas uocant: quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis
caprearum. Nullæ earum autem cibis gratæ: neque ueteres recentes. Fluuiatiles & albæ
uirus habent: necnon siluestres: stomacho utiles: aluum soluunt. Item omnes minutæ.
Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tamen in dolore stomahi. Laudatio-
res traduntur: quæcunque iuiæ cum aceto deuoratæ. Præterea sunt quæ aceratæ uo-
cantur late multifariam nascentes: de quarum usu suis dicemus locis. Gallinaceorum
uentris membrana inueterata & inspersa potioni distillationes pectoris & humidam tus-
sim: uel recens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sor
beantur: tussim sedant. Distilariones sedat & canina cutis cuilibet digyto circundata.
Iure perdicum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur mustella siluestris
in cibo sumpta uel iocinere eius. Item uipera porcelli modo inassata. Suspiriosis multi-
pedæ ita ut ter septenæ inattico melle diluantur: & per harundinem bibantur. Omne enĩ
uas earum nigrescit contactu. Quidam torrentis sextarium in patina donec candidæ
fiant excoquunt. Tunc mel inmiscent. Alii esse tepidam necant: & ex aqua calida da-
ri iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus: aut quorum alienatur mens: aut
quibus uertigines fiunt: ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & cale-
factæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas prima die dedere: sequen
ti binas: tertio ternas: quarto duos quinto unam. Sic & suspiria emendant & uomicas.
Esse animal locustæ simile sine penis: quod tryxalis græce uocatur: latinum nomẽ nõ ha
bet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc esse quod gryllus uocetur. Ex iis ui
ginti torreri iubent: ac bibi e mulsa contra ortopnoeas: sanguinemque expuentibus.
Est qui cochleis illotis quibusdam protropum infundat: uel marinam aquam ita deco-
quat: & in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo. Sic & tussi
medentur ac uomicas priuatim sanant melle in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reii
cientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex par
te dimidia. Item. cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus mane atque ues
peri e uino si febris absit. Sin minus: ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lyẽ
recens magicis præceptis super dolentem lyenem extenditur: dicente eo qui medeatur
lyeni se remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorii eius tecto ue in-
cludi & obsignari annulo ter: nouiesque carmen dici. Caninus si uiuenti exprimatur &
in cibo sumatur: liberat eo uitio. Quidam recenti superilligant. Alii duorum deorum ca

tuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel : uel herinacei lyenem. Item cocħlearum cinerē
cum ſemine lini & urticæ addito melle donec perſanet. Liberat & lacerta uiridis eo do ore
uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur ſuſpenſa: ut egrediens reuertēſ
que attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel ī quo apes ſunt e mortuæ
Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & coch=
learum cinis in priſana decoctarum: quæ & per ſe illinuntur. Canis rabioſi caluariæ cinis po
tioni inſpergitur. Lumborum dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinus deco
ctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uiri=
des deciſis pedibus & capite in cibo ſumuntur. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atque
in uino decoctæ cum piperis granis. xv. Aquilæ pedes euellunt in aduerſum a ſuffragine:
ita ut dexter dextre partis doloribus adalligetur: ſiniſter leuæ. Multipeda quoq; q̄ oniſcō
appellauimus medetur denarii pondere ex uini cyathis duobus pota. Vermem terrenam ca
tillo ligneo ante fiſſo & ferreo unco impoſitum aqua excepta perfundere & defodere un
de effoderis magi iubent: mox aquam bibere catilo: mire id prodeſſe iſchiadicis affirmātes
Dyſentericos recreant fœmina pecudum decocta cum lini ſemine aqua pota. Caſeus ouil
lus uetus. Seuum ouium decoctum in uino auſtero. Hoc & ileo medetur. Et tuſſi ueteri.
Dyſentericis ſtellio tranſmarinus ablatis iteſtinis & capite pedibuſque ac cute decoctuſq;
& in cibo ſumptus. Cochleæ due cum ouo utraq; cum pu. amine contrita: atque ī uaſe no
uo addito ſale & paſſi cyathis duobus: aut palmarum ſucco & aquæ cyathis tribus ſubfer=
uefactis & in potu datis. Proſunt & cōbuſtæ ut cinis earū bibatur ī uino addito reſinæ mo
mēto. Cochleæ nude de quibus diximus in Africa maxīe inueniunt: utiliſſimæ dyſētericis
Quie cōbuſtæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Exque eo cinere dantur cochlearia bi=
na in uino myrtite: aut quolibet auſtero cum pari modo calidæ. Quidam omnibus Africa=
ni ita utuntur. Alii totidē. Africanas: uel latas infundunt potius. Et ſi maior fluctio ſit ad=
dunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericæ & tenaſmis ī ſtagneo ua
ſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi in alio cū ſtagno illinitur. Ius e gallinaceo iiſdem medet
Sed ueteris gallinacei uehæmentius. Salſum ius aluum cit. Mēbrana gallinarū toſta & da
ta in oleo ac ſale cœliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem frugibus ante & gallinam
& hominē oportet. Fimum columbinum toſtum potumq; Caro palumbi in aceto decocta
dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cū myrthi baccis dyſentericis. Itē meru
læ. Item medetur m:l in quo ſint immortuæ apes decoctum. Grauiſſimū uitiū apuleios ap
pellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine. Etiā illito uētri ſubuenire. Re
ſiſtit & cochlea ſicut diximus ī ſuſpirioſis tēperata. Itē cinis earū quæ uiuæ cremate ſint po
tus ex uīo auſtero: gallinaceorū iecur aſſū cū uētriculi mēbrana q̄ abiici ſolet ī ueterata am
mixto papa ueris ſucco. Alii recētē torrēt ex uīo bibēdā. Ius perdicū & p ſe uētriculus con
tritus ex uino nigro. Itē palūbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis totus & in fimo
tritus. Fimū colūbinū cū melle illitū. Oſſifragi uēter arefactus & potus iis qui cibos nō cō
ficiunt utiliſſimus: uel ſi manu tantū teneant capientes cibū: Quidāq; adalligāt ex hac cau
ſa ſed cōtinuare nō debent. Maciē enim facit. Siſtit & anatū maſcularū ſanguis. Inflationē
diſcutit cochlearum cibus. Tormina ſana lyen ouiū toſtus: Atq; e uino potus. Palumbus
ferus ex poſca decoctus. At appodis ex uino. Cinis ibidis ſine pēnis crematæ potus. Quod
præterea tradit intorminibus. Mirū ē anate appoſita uētri tranſire morbū: anatēq; emori.
Tormina & melle curantur in quo ſunt apes īmortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime
ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſūpta. Quidā in uaſe nouo cū plumis exuri iubĕt: cōte=
riq; in cinerem bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor
eius adalligari fœmini. Alii recenſq;: tepenſq; adhuc deuorari. Conſularis aſprenatum do
mus ē: ī qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac ī cibo ſumpta: & corde eius ī ar mil
la aurea ıcluſo: alter ſacrificio quodā facto crudis laterculis ad formā camini: atq; ut ſacrū
peractū erat obſtructo ſacello. Vnū ē oſſifrago inteſtinū mirabili natura oīa deuorata con=
ficienti. Huius partem extremā adalligatā prodeſſe contra colum conſtat. Sicut oculi inte
raneorum morbi de quibus mirum proditur. Si catuli prius quam uideant applicentur tri
duo ſtomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant: trāſire uim morbi.
Poſtremo ex animari: diſectiſq; palam fieri ægri cās. Mori & humari debere eos obrutos
terrā. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine cōtacto uentre in totum annum caueri dolo=

rem tradunt. Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat. Murino
fimo contra calculos illinire uentrem prodeſt. Herinacei carné iucundam eſſe aiunt: ſi capi
te percuſſo uno ictu interficiatur prius quam in ſe urinam reddat. Eos qui carnem ederint
ſtranguriæ morbum contrahere minime poſſe. Hæc uero ad hunc modum occiſa ſtillici-
dia ueſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodem. Quod ſi urinam in ſe reddiderint: eos qui car
nem ederint: ſtranguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex
uino aut paſſo ad cõminuendos calculos: uel cochleas decoctas uti ſuſpirioſis. Eaſdem exé
ptis teſtis tritiſque tres in uini cyathis bini ſequenti die duas. Tertio die unam: ut ſtilli-
cidia urinæ emendent. Teſtarum uero inanium cinere ad calculos pellendos. Item hydri
iecur bibi: uel cinerem ſcorpionum aut pane ſumi. Vel ſiquis cum locuſta edit. Lapillos
qui in gallinaceorum ueſica: aut in palumbium uentriculo inueniantur conteri: & potioni
inſpergi: Item membranam e uentriculo gallinacei aridam: uel ſi recens ſit toſtam. Fimũ
quoque palumbium in faba ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plu
marum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulſo. Er inteſtinorum ex iis cinerem co
chlearibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Oſſifragi uentrem
arefactum: Turturis fimum in mulſo decoctum: uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoque
ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedam oniſcon bi-
biſſe. Et in ueſicæ doloribus decoctum agninorum pedum. Aluum cit & gallinaceorũ de
coctum ius: & acria mollit. Cit & hirũdinum fimum adiecto melle ſubditum. Sedis uitiis
efficaciſſima ſunt œſipum. Quidam adiiciunt pompholium & roſaceum. Canini capitis ci-
nis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint. Cinis fimi canini candidi cum roſaceo. Aiũt
que inuentum Aeſculapii eſſe. Et eodem uerucas efficaciſſime tolli. Murini fimi cinis.
Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui. Succus cochlearum punctis euocatus irrita
depellit. Attritis medetur cinis muris ſiluatici cum melle uel herinacei uel ueſpertilionis:
Et anſerinus cum cerebro & alumine & œſipo. Fimum columbinum cum melle. Condy-
lomatis priuatim araneus dempto capite pedibuſque infricatus. Ne acria perurant adeps
anſerinus cum cæra punica cæruſa roſaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas ſanare di-
cuntur. Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodeſſe dicũt.
Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & ſtellionem adiectis huic
papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulſis fel ouium cum lacte mulierum. Verendo
rum formicationibus uerruciſque medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. Cæteris ui-
tiis uellerum eius uel ſordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis & præcipue a
renibus ammixto cinere pumicis ex ſale. Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis cõ-
buſtæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini contuſi farina inſperſa. Teſti
bus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter ſpu-
mam cochlearum ilitam remedio eſſe tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus: au-
xiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis
eius. Mel in quo apes ſunt emortuæ cum reſina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni di-
ximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxxꝗ. die reſoluunt. Aliqui pro thure
bulbum ammiſcent. Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe traduntur capite pedibus in
teraneiſque demptis: reliquum corpus inaſſatum. In cibo id ſæpius datur. Sicut ad uri-
næ incontinentiam. Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Coch-
leas africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerum trium linguas in-
aſſatatas in cibo. Huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuum pecudum cum
ſale toſto. Murinum fimum ammixto thuris polline: ſandaraca impoſita diſcutit. La-
certæ: cinis & ipſa diuiſa impoſita. Item multipeda contrita ammixta reſina terebinthi-
na ex parte tertia. Quidam & ſinopidem ammiſcent. Cochleæ contuſæ & per ſe cinis in
anium cochlearum cæræ mixtus diſcuſſoriam uim habet. Fimum columbarum per
ſeſe: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcal
pelli uice auferunt. Iuginum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.
Varices ne naſcantur: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras
lenit œſipum cum lacte mulieris & cæruſſa. Fimum pecudum quod liquidum reddunt.
Pulmones pecudum. Fel arietis cum ſeuo muris diſſeti impoſiti. Sanguis muſtellæ cũ plã-
tagine illitus & uiuæ combuſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi penna illinat. Vel ſi cæra & roſa

ceum ammisceatur fel caninum ita ne manu attingatur:sed penna illinat. Fimũ gallinarũ
uermium terrenorum cinis cum melle:ita ut tertio die soluantur. Alii ex aqua illinire ma
lunt. Alii ipso aceto mensura cum mellis cyathis tribus pedibus ante rosacco perũctis. Coc
hleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ i ui
no tritæ. Eædem illinuntue cum helscines hærbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse con-
tenti sunt sale. Quidam sale cum uipera crematis in olla noua & sæpius sumptis aiunt po
dagri liberari. Vtile esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: si inue
terato: tritoq; puantum tres digyti capiant ex aqua. Aut si pedes sanguinem cum urtica
uel pennis eorum cum primum nascentur tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articula
ribus doloribus illinitur. Item cinis mustellæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacan-
tho. Incussos articulos aranei telæ commodissime curant. Sunt qui cinere earum uti ma-
lint sicut fimi columbini cinere cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneũ
est & seuum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur seũ
pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimum murinum. Quod si putrida sint ul
cera cæra ad cicatricem perducunt: uel grillorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris
siluatici cum melle. Vermium quoque terrenorum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nu-
dæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum sana cinis carum quæ uiuæ conbustæ sint. Fimique
gallinacei cinis exulcerationes colũbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calciamẽtorum
ueteris soleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis sanant. Dentis caballini contusi fari
na priuatim sub leuat. Clauos pedum urina muli mulæ ue cum luto suo illita. Fimũ ouiũ
Iecur lacertæ uiridis: uel sanguis flocco impositus. Vermes terreni ex oleo. Stelliõis caput
cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinum decoctum ex aceto. Verucas
uero omnium generum urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra.
Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipsa mus diuulsis. Herinarei fel. Caput
lacertæ uel sanguis uel cinis totius. Membrana senectutis anguium. Fimum gallinaceum
cũ oleo ac nitro. Cantarides cũ uua taminia intritæ exedũt. Sed ita erosas aliisquæ ad præ
sentanea ulcera monstrauimus curari oportet. Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis
corporibus medenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus to-
tius: suffitæ eo purificatæ ue cõtra oĩa mala medicamẽta. Itẽ sanguĩe canis respersis parie
tibus genitalique eius sub limine ianuæ defosso minus mirentur hæc qui sciũt fœdissimũ
animal quantum magnificent ricinum: quoniam uni nullus sit exitus sanguine nec finis
alia quam morte: diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus durasse tradunt. At in facie
tate paucioribus dehiscere. Sunt qui hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare ad
alligatum. Fudunt eum in augurio uitalium habent. Nam si æger ei eespondeat qui intul
lerit a pedibus stanti: interrogãtique de morbo spem uitæ rertam esse. Moriturum nihil
respondere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis cui non sit alius quam niger color.
Nigidius fugere tota die canes conspectum eius qui & sue id animal euellerit scriptum
reliquit. Rursus magi tradunt lymphatos sanguinis talpæ aspersura resipiscere. Eos qui a
nocturnis diis: faunisque agittentur: draconis lingua & oculis & felle: intestinisque in ui-
no: & oleo decoctis: ac sub diuo notu refrigeratis perunctos matutinis: uespertinisque li-
berari perfricationibus. Remedio esse tradit. Nicander amphisibenam serpentem mortuã
adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cædatur adalligata non algere
cædentes: faciliusque succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit prima omniũ
procedens & ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum: quoquis loco primum au-
diat alitem illam si dexter pes circunscribatur. Ac uestigium id defodiatur: non gigni pu-
lices ubicunque spargatur. Paralysin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & soricũ
utilissima tradunt esse. Millepedas ut in anginis diximus potas. Phtysim sentientibus lacer
tam uiridem decoctam in uini sextariis tribus ad cyathum unum singulis cochlearibus sũ
ptis per dies donec conualescant. Cochlearum cinerem potum in uino. Cõmitialibus mor
bis oesipum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis
auellanæ a balneo potum. Testiculos arietinos inueteratos tritosque dimidio denarii põ-
dere in aqua uel lactis asini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea.
Magnifice laudatur & sanguis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agninũ. Ca
lus lactens sumptus abscisso capite pedibusque ex uino & myrrha. Lyen lunæ potus in oxy

melite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stelliõis quam
eodem modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipsum harundine exenteratum in inuetera
tumq; bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inassatum. Opere precium ẽ quo
modo præcipiatur scire cum exuitur membrana hyberna alias deuoranti eam: quoniã nul/
lum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in male
dictum translatum. Obseruant cubile eius æstatibus. Est autem in locis hostiorum fenestra
rumque aut cameris sepulchris ue. Ibi uere incipiente fissis harundinibus textas opponũt
casas: quarum angustiis etiam gaudet: eo facilius exuens circundatum torporem. Sed eo
derelicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodest
& cerebrum mustellæ inueteratum potumque: & iecur eius. Testiculi: uuluæque aut uen
triculus inueteratus cum coriandro: ut diximus: item cinis. Siluestris uero tota in cibo
sumpta. Eadem omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fasti
dium abstergant: ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito semine lini & urticæ
cum melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis
neruis. Vel lapilli e uentre pullorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim
excluso pullo, lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo: quem primum pe/
perit: cum quis primum tentatus sit: liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum san
guis cum thure uel cor recens deuoratum. Quin & e nido eorum lapillus ĩpositus recrea
re dicitur confestim: & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum:
& senectus serpentium. Iecur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potũ.
Cor pulli uulturini adalligatum. Sed & ipsum uulturem in cibo dari iubent: & quidem sa
tiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bibendum censent: & in cerrino calice. Aut te
stes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinque dierum abstinentia uini ob id inuete
ratos. Fuere & qui. xx. unam muscas ruffas: & quidem emortuas in potu darent: infirmio/
ribus pauciores. Morbo resistunt regio sordes aurium: aut mammarum pecudis denarii
pondere cum mirrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis ĩ mulso. Mul/
tipeda in uini hemina. Vermes terreni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit luteis pe/
dibus prius aqua purificatis: dein collutis uino quod bibatur. Cerebrum perdicis aut aqui/
læ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum aut inter oneorum palumbi sed in mulso ad co/
chlearia trita. Passerum cinis sarmentis crematorum cochlearibus duobus in aqua mulsa.
Auis icterus uocatur a colore: quæ si spectetur sanari id malum tradunt & auem mori.
Hanc puto latine uocari galgulum. Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudum cali/
dus circa caput alligatus. Nam non modo muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerẽ
mustellæ: uerum etiam inueteratas herinacei carnes quis possit furenti: etiam si certa sit
medicina? Bubonis quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigiose uitam ludificã
tur: acceperim. Præcipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat. Namque & in.
xii. signa digessere eam sole transmeante: iterumque luna: quod totum abdicandum pau
cis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perungi iubent ægros: cũ
geminos transit sol cristis: & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna rasis barbis eo
rum. Si uirginem alteruter hordei granis. Si sagittarium uerspertilionis alis. Si leonem
luna tamaricis fronde: & adiiciunt satiuæ. Si aquarium e buxi carbonibus tritis. Ex istis
confessa aut certe uerisimilia ponemus: sicut letargum olfatoriis excitari. Inter ea fortassis
mustellæ testiculis inueteratis: aut iocinere usto. Is quoque pulmonem pecudis calidum
circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modum ni/
hil pollet. Qui ob rem plura eorum remedia ponemus. Primumque eum quem adal/
ligari iubent puluerem: in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis ni
gri dentem longissimum. Pseudospecen uocant uespam: quæ singularis uolitat. Hanc
sinistra manu appræhensam subnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam.
Viperæ caput abscissum in linteolo. uel cor uiuentis exemptum. Muris rostellum auri
culasque sumas roseo panno: ipsumque dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculum
effossum mox cum capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabeus qui pillulas uoluit
Propter hunc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiose Appionis in/
terprætatione qua colligit solis operum similitudinem huic animali esse ad excusandos
genti suæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra ma/

nu collectum. Tertium qui uocatur fullo albis guttis dessectũ utriq; lacerto adalligãt. Cætera sinistro. Cor anguinũ sinistra manu exemptũ uiuentibus Scorpionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro ita ut nec scorpionẽ dimissum nec eum qui alligauerit: uideat æger triduo. Post tertium circuitum in condat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem modis ad singulos dicentes quare faciant: qui medebuntur. Limacem i pelliculam uel quattuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante quam pennas germinent. Alios e spinosis fructetis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti: & sub decessu febris emittunt Deuorat autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum: inueteratumq; conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundium cum melle. Alii fimũ drachma una in lactis caprini: uel ouili: uel passo cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum pipere pari modo parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Crysippus philosophus tradidit. phryganion adalligatum remedio esse quartanis. Quod esset animal. nec ille descripsit: nec nos inuenimus qui nouisset. Demonstrandum tamen fuit a tam graui auctore dictitum: si cuius quam cura efficacior esset ad inquirendum. Cornicis carnes esse: & nidum illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi: quoniam miseria spei deiecta: an ne aranei quem lycum uocant tela: ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisq; temporibus & fronti prodest. Aut ipse calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodesse traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase quod capiat. Quo genere & recidiuias frequenter abigi affirmant. Hydropicis oesipum ex uino addita mirrha modice potu datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt: & anserinum adipem & oleum myrtheum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoque canum illitus uentri aquam trahere promittitur. Igni sacro medetur oesipum cum pompholonio & rosaceo. Ricini sanguis. Vermes ex aceto terreni illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere præstat: ut qui id fecerit antequam incipiat uitium: toto eo ãno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Vipere caput aridum asseruatum: & combustum: dein ex aceto impositũ. Senectus serpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per se illito. Vel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus quæ in melle sunt immortuæ impositis. Polentaque imposita insupersa. Si in uerendis sit. Cæterisque ibi ulceribus occurrit: & melle eosipũ cum plumbi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera: & quecumque emolliri opus sit efficacissime anserino adipe curantur. Idem præstat & gruum adeps. Furunculus mederi dicitur araneus si prius quam nominetur sit impositus & tertia die solutus. Mus araneus pendens necatus sicut terram nec postea attingat: ter circundatus furunculo totiens expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est ruffum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muscæ impari numero infricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere a capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere. Ambustis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cæra contmixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoque sic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps uiperimus. Fimi columbi cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphisbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre arefactus contritusque cum adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cũ lilii radice: si magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodesse: & inueterata. Herinacei spasticis. Item mustellæ cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opistothonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potũ. Rediuiuas & quæ in digytis nanscuntur pterygia tolunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo super illito butyro ouillo cũ mele. Item folliculus cuiuslibet aĩalis fellis. Vnguium scabriciã cãtharides cum pice tertio die solutæ: aut locustæ frictæ cũ seuo hircino. Pecudũ seuũ Aliqui miscent uiscum & portulacã: uel æris florem. Ita ut tertio die soluãt.

Sanguinem sistit e maribus seuum ex omento pecudum illitum. Item coagulum ex aquã
maxime agninum subditum uel infusum etiam si alia non prosint. Adeps anserinus cum
butyro pari pondere pastillis ingestus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipse extractæ
testis. E naribus fluentem sanguinem sistunt cochleæ contrite fronti illitæ. Aranei telæ su
perpositæ. Gallinacei cerebellum uel sangnis profluuia a cerebro. Itẽ columbinus sanguis
ob id seruatus concretusq;. Si uero & uulnere ĩmodice fluat fimi caballini cum putamini
bus ouorum cremati cinis impositis mire sistit. Et uulneribus medentur œsipum cum or
dei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata ac serpẽtia quoq; ualet. Erodit & ul
cerum margines. Carnesq; quæ excrescunt ad æqualitatem redigit. Explet quoq;: & ad ci-
catricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro: aut
nere ex ossibus fœminum agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non tra-
hunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excrescentes carnes in ulceribus ad æqua
litatem efficacissime reducunt. Fimo quoq; ipso ouium subtecta calefacto & subacto tu-
mor uulnerum sedatur. Fistulæ purgantur sananturq;. Item epynictides. Summa uero uis
in canini capitis cinere. Excrescentia omnia spodii uice erodit ac persanat. Item murino fi-
mo eroduntur. Itemq; mustellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulcerum & carcinoma-
ta persequitur multipeda trita admixta resina terebinthina & sinopide. Eademq; utilissi-
ma sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitãtur. Quin & uermium ipsorum genera mi
randos usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero com
busti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni: adeo
ut neruos quoq; abscissos illitis solidari infra septimum diẽ. Democritus persuaserit. Ita-
q; in melle seruandos censet. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cum pice
liquida uel symbolo & melle. Quidam arefactis in sole ad uulnera ex aceo utũtur: nec sol
uunt nisi biduo intermisso. Eadem ratio & terrenarum cochlearum est: quæ tusæ & imposi
tæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt quæ non adhærent. Herpes quoq; ani-
mal a græcis uocatur: quo præcipue sanantur quæcunq; serpunt. Cochleæ quoq; prosunt
cum testis suis tusæ cum mirrha quidem & thure etiam præcisos neruos sanare dicuntur.
Draconum quoq; adeps siccatus in sole magnopere prodest. Item gallinacei cerebrum re
centibns plagis sale uiperio in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: sanari ce
lerius. Antonius Musa medicus cum ĩcidisset insanabilia ulcera: uiperas edẽdas dabat: mi-
raq; celeritate persanabat. Trayxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle
Item fimus columbinus cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebro cũ
adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari: quæ uocantur cacocthe. Cinis etiam fœ-
minum arienis cum lacte muliebri diligenter pius elutus linteolis sanat. Vlula quoq; auis
cocta in oleo cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera sananda ualet. Vlce-
rum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantisin sanguis: & cinis mu-
stellæ. Verberum uulnera: atq; uibices pellibus ouium recentibus impositis oblitterantur
Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra
Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis: cornuq; ceruino & cæra mollita rosaceo
Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis: quæ deinde subfun-
dantur fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius cinis siluestris muris cum melle:
aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem re-
ducit pecudum pulmo præcipue ex ariete: seuum ex nitro lacertæ uiridis cinis. Vernatio
anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino.
Ad uitiliginem & cantharides cum rute foliorum duabus partibus in sole donec formi-
cet tutis. Tolerandæ sunt. Postea fouere: oleoq; perũgere necessarium: iterumq; illinire:
idq; diebus pluribus facere cauẽtes exulcerationem multam. Ad easdẽ uitiligines & mu-
scas illini iubent cum radice lappatoria. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo
uerere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem ue-
ro bubonis cerebro cum afronito. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedãt pruritũ cochleæ
minutæ latæ cõtritæ illitæ. Harundines & tella quæq; alia extrahẽda sunt corpori: euocat
mus dissectus impositus. Præcipuæ uero lacerta dissecta: & uel caput eius tm̃ contusum cũ
sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectantur cõtusæ ĩpositæq; testis: & eæ
quæ mandũtut exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguiũ cũdẽ

cum coagulo cuiuscunq; quadrupedes intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. Ca. IIII.

Audantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Mulieribus malis membrane a partu ouium proficiunt: sicut in capris rettulimus. Fimum quoq; pecudū eosdem usus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum iuuatur. Gallinaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicūtur. Parcus cōceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum secundis: si terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mām̄as mulierum a partum: tumescentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum custodit partus contra abortus. Facilius emittuntur quæ fimum anserinum cū aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut uentriculo mustellino per genitale effluens aquas. Vermes terreni illiti in ceruices: & scapulas. ne nerui doloant: præstāt. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Item per sese impositi : mammarum suppuratione concoquunt : & apperiunt : extrahuntque : & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur: & in gramine uermiculi qui adalligati collo continent partum. Detrahunt autem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; omnia dantur in potu quini aut septeni. Cocleæ in cibo sumptæ: accelerant partum. Item conceptum impositæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacātho illitæ profluuia sistunt. Prosunt & purgationibus sumptæ in cibo: & uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatnr & cypri. Inflationes quoq; uuluarum discutiunt exemptæ testis: triteq; cum rosaceo. Ad hoc astipaleicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ cum fœnogreco quod tribus digytis capiatur: additis mellis cochlearibus quattuor. Illinūtur aluo prius irino succo perūctæ. Sūt & minutæ longæq; candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq; in farina miscentur lomento æquis portionibus. Candoremq; & liuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuam duntaxat. Nam uiuam babētes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua fit. Atq; adseruata partus faciles præstat uel mortua. Mirum si non adseruatam transcenderit grauida: innoxiam fieri: si protinus transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium senectus adalligata lumbis faciliores partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter sumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excussa sit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filum ducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si redeuntem prehenderit: inhibebit idē purgationes. Lapis aetites in aquile repertus nido custodit partus contra omnes abortuū insidias. Penna ulturina subiecta pedibus adiuuat parturiētes. Ouum coruí grauidis cauendum constat: quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potum uidetur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones adeps anserinus aut cygni emollit. Nam mas a partu custodit adeps anseris cum rosaceo & araneo. Phryges & lycaones mām̄is puerperio uexatis in uenere otidū adipem utilem esse & iis quæ uulua strangulentur: & blactas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus cæræ stantes mammas seruat. Putant & ter circundatam ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeantur eadem fœcunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarū sedare si cum cimice trito illinātur. Vespertilionum sanguis psilothri uim habet. sed malis puerorum illitus non satis proficit nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur. Sic enī aut in totum tolluntur pili: aut non ecedunt lanuginem. Idem rubrorum profici putant. Est autem duplex: rubens utique & candidum. Aliqui sanguinem & iecur eius admiscent. Quidam in tribus geminis olei discoquunt uiperam exēptis ossibus & psylothri uice utūtur: euulsis prius pilis: quos renasci nollunt. Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino. Item per se cinis cum lacte. Canis primi partus euulsis pilis quos renasci uoluunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non surgunt. Idē euenire traditur sanguin ericini euulsi cani. Item hirundinio sanguine uel felle.

Promiscuæ medicnæ. Ca. V.

Vis formicarnm ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradũt. Si uero oculi nigri
naſcentium placeant: ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcant uermiũ
terrenorum ciuere præſtari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur
præſidium eſt agninum coagulum ex aqua potum. Aut ſi uitium coagulato lacte accide-
rint: diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utiliſſimum eſt.
Oſſibus in canino fimo inuentis aduſtio infantium quæ uocatur ſiriaſis adalligatis emen
datur. Ramices infantinm lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu emẽdatur. Poſtea
harundini adalligatæ ſuſpendũtur in fimo. Traduntꝙ pariter cũ ea expirante ſanari in-
fantem. Cochlearum ſaliua ilita infantium oculis palpebras corrigit: gignitꝙ. Ramicoſis
cochlearum cinis cum thure ex oui albi ſucco ilitus per dies triginta meddetur. Inueniun
tur in corniculis cochlearum harenaceæ duriciæ. Eæ dentitionem facilem præſtant adalli-
gatæ. Cochlearum manium cinis admixtus cæræ procidentium interraneorum partes ex-
tremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis emiſſam e cerebro uipere.
Cerebrum uipere illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandiſſi-
mi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tuſſi medetur. Vix eſt ſe
rio complecti quædam non omittenda tamen: qua ſunt prodita. Ramici infantium lacerta
mederi iubent. Marem hanc præhendi. Id intelligi & quod ſub cauda unam cauernam ha
beat. Id agendum ut per aurum aut argentum: aut oſtrum mordeat uitium. Tum in cali-
ce nouo illigatur: & in fimo potitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo da
tis. Scarabeorum contra grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturã optinent. Bo
uis capiti lapillum tradunt ineſſe quem ab eo expui ſi necem timeat: inopinati præciſo capi
te exemptum adalligatũꝙ mire prodeſſe dentioni. Item cerebrum eiuſdẽ ad eundẽ uſum
adalligari iubent. Et limacis lapillum ſiue oſſiculum quod inuenitur in dorſo. Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco im
poſitus. Sunt uermiculi in ſpinoſis hærbis aſperi: lanuginoſi. Hos adalligatos protinus me
deri tradunt infantibus: ſi quid ex cibo hæreat. Somnos allicit œſipum myrrhe momẽto in
uini cyathis duobus dilutum uel cum adipe anſerino & uino myrtite. Auis euculus lepo
rina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrum in pelle aſinina fronti adalligatum. Putant & per
ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe uino collutum. E diuerſo ſomnũ arcet ueſpertilionis ca-
put aridum adalligatum. In urina uituli lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet.
Nam inter amatoria eſſe magi dicunr. Inhibet & fimum cochleæ: & columbinũ cum oleo
& uino potum. Pulmonis uulturini dexteræ partes uenerem concitãt uiris adalligatæ gru
is pelle. Item ſi lutea ex ouis quinꝙ columbarum admixta adipis ſuilli denarii pondere ex
melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter teſtis arietina pelle ad
alligatus. Ibi cum cineres cum adipe anſeri & irino perunctis ſi conceptus ſit: partus conti
nere. Contra inhibere uenerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalliga-
tiſꝙ pelle arietina tradunt. Item cuiuſcũꝙ galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto
ſubiiciantur. Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ ſi iunctis inter ſe colligentur
in coitu. Qui in urinam canis ſuam ingeſſerit: dicitur ad uenerem pigrior fieri. Mirũ & de
ſtellionis cinere (ſi uerum eſt) In linamento inuolutum in ſiniſtra manu uenerem ſtimula-
re. Si transferatur in dextram: inhibere. Item ueſpertilionis ſanguinem collectũ flocco ſup
poſitumꝙ capiti mulierum libidinem mouere: aut anſeris linguam in cibo uel potione ſũ
ptum. Tyria uero mactato corpore pota. Et membrana ſenectutis anguium triduo inhibet
Ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtellæ coagulo
addat: negant corrumpi uetuſtate: aut a muribus attingi. Eiuſdẽꝙ muſtellæ cinis ſi detur
in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a muſtellis. Iumentorũ urinæ tormina ue
ſpertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirũ dictu
palumbus emiſſus moritur: iumentũꝙ liberatur confeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per tridu
um data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſum
ptus. Hirundinis roſtri cinis cum mirrha tritus & in uino quod bibatur inſperſus: ſecuros
præſtabit a temulentia. Inuenit hoc Horus aſſyriorum Rex. Præter hæc ſunt notabilia ani
malium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphrenam auem in Sardinia narrãt grui ſimi
lem ignotam iam etiam ſardis ut exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum
pilo ſimilis: nec alibi naſcens. Idem auctores nominauere ſirulugũ. Quod nec quale eſſet

animal: nec ubi nasceretur tradiderunt. Fuisse quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites incampania rodant.

De miraculis quarundam bestiarum. Ca. VI.

Eliqua mirabilia ex iis quoque dicemus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis habentem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere mu-
r liones non amplius quam uno die uiuere. Eosque qui arborarii pici rostrũ habeãt: & mella eximant: ab apibus non atingi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui accepe rint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori inspersũ mitigare ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittatur. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo contritis uno die: deiectisque cum uino in fauces boum uua maturescente: toto anno eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguium collecto: sparsas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tãtum gigni. Nõ lassescere in ullo labore qui neruos ex aliis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas: neque aliam ullam materiã quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ cum id dandum Alexandrino magno Antipater mitteret memoria dignum est: magna Aristotelis ĩfamia ex cogitatum. Nũc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXI.

PROEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Ca. .I.

QVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICINA beneficia: opifice natura ne in illis quidem cessante: & per undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniumque rapidos cursus improbas exerente uires. Nusquã
a potentia maiore si uerum fateri uolumus. Quippe hoc el mentum cæteris omnibus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandũt in sublime: & cælum quoque sibi uendicant Ac nubium obtentu uitalẽ spiritum strangulant. Quæ causa fulmina edidit: ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tãtam peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiam lapides subueunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra nascentiũ causa fiunt: prorsus mirabili natura. Si quis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticesque uiuãt in cælum migrare aquas animamque etiam hærbis uitalem inde deferre iusta confessione. Omnis quoque terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potẽtiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obseruationibus. cc. lxvi. Ca. II.

Micant benigne pasimque in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut interebellis aquitanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ: gelidæque auxilia morborum conferentes. Et e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum numinibus uariis: urbesque condunt: sicut puteolos in campania statielas in liguria: sestias in Narbonensi prouintia. Nusquam tamẽ largius quam in baiano sinu nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nonnulla etiã acida salsa ue mixtura. Vapore paruoque ipso aliquæ prosunt. Tantaque est uis ut balneas calefaciant: ac frigidam etiam in solis feruore cogant: quæ in baiano posideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto. Obsonia quoque per coquunt. Vaporant & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosque inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. Iam generatim neruis prosunt pedibus ue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractis ue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusque priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Dignum memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athena

rum:ibi compositis uoluminibus:In qua & monumentum sibi instatuerat. Ceu uero non
& in toto terrarum orbe fecisset. Huius ĩ parte prima exiguo post obitum ipsius. Antistio
uetere possidente eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis celebrari carmĩe. Lau-
reæ Tulii qui fuit e libertis eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium eius austũ ex il
la maiestate. Ponam enim ipsum carmẽ dignum ubiqꝫ & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ.
 Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atque academiæ celebratam nomine uillam.
 Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
 Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori.
 Hoc dedit:hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem.
 Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & uirorum ĩ saniã
abolere produntur. In enaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano si
dicino quattuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur. & in ue-
nafrano ex fonte acidulo. Item contingit in uelino lacu potantibus. Item in Syriæ fõte iux
ta taurum montem. Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimacus. Sed ibi
in potando necessarius modus:ne lymphatos agat. Quod in Aethiopia accidere iis qui in
fonte rubro biberint Cresias scribit. Iuxta Romam albulæ aquæ uulneribus medentur-
Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ in Sabinis gelidissimæ luctu quodam corpora inuadunt: ut
prope morsus uideri possit. Aptissime stomacho:neruis uniuerso corpori. Thespieorũ fõs
conceptus mulieribus repræsentat. Item in Arcadia flumen elatum. Custodit autem par-
tum linus fons in eadem Arcadia abortus. fieri non patitur. E diuerso in pyrrhea flumen
quod aphrodisium uocatur:steriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor
ẽ Titium quenda præture fũctum marmorei signi faciem habuisse propter id uitium. Cid
nus ciliciæ amnis podagricis medetur:sicut apparet in epistola Cassii Parmẽsis ad. M. An
tonium. Cõtra aquarum culpa in Troezene omnium pedes uitia sentiunt: Tungri ciui-
tas galliæ fontem habet insignem plurimis bullis stillantẽ:ferruginei saporis quod ipsũ nõ
nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora Tertianas febres discutit: calculorumqꝫ
uicia. Eadem aqua igne admotu turbida fit. Ad postremũ rubescit. Leucogei fõtes iter pu
teolos & neapolĩ oculis & uulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit reatinis tan
tum paludibus ungulas iumentorũ indurari. Eudicus in hestia eutiche fontes duos tradit
esse:cerone:ex quo bibẽtes oues nigras fieri:mellem ex quo albas:ex utroqꝫ autem uarias.
Theophrastus in thuriis crathin candorẽ facere:sybarĩ nigriciã bobus ac pecoribus. Quin
& homines sẽt re differetiã eam. Nã qui sybarĩ bibant:nigriores esse:durioresqꝫ & crispo
capillo. Qui ex cratide candidos:mollioresqꝫ ac porrecta coma. Itẽ in macedonia quæ uelĩt
sibi cãdida nasci ad haliamonẽ ducere. Quæ nigra aut fusca ad axium. Idẽ oĩa fusca qui
busdã in locis tradit nasci:& fruges quoqꝫ:sicut in messapiis. At in leucis arcadiæ quodam
fonte mures terrestres bibere & cõuersari. Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus
In boetia ad trophonium deũ iuxta flumẽ erynũ duo sunt fontes:quorum alter memoriã:
alter obliuionẽ affert:inde nominibus inuẽtis. In cilicia apud opidũ iusgũ riuus fluit unus:
ex quo bibentium subtiliores sensus fieri. Varro tradit. In cea insula fontem esse qui hebe
tes facit. Zamæ in africa ex quo canoras uoces. Vinum tedio uenire iis qui ex clitorio lacu
biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus asserunt. Mu-
tianus andriæ fonte. Liberi patris statis diebus septenis eiusdem dei uinum fluere. Si aufe
ratur e complectu templi sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta
solos ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in æthiopia eiusdem uirtutis fonte. Ly-
cos in indiæ terris fontem esse:cuius aqua lucernæ ardeant:Idẽ ecbathanis traditur Theo
pompus in scottis lacum esse dicit:qui uulneribus medetur. Iuba in troglodytis lacum in
sanum maleficaui appellatum:ter die fieri amarum salsumqꝫ:ac deinde dulcem: totiẽsqꝫ ẽt
noctũ scatentem albis serpentibus uicenum cubitorum. Idem in arabia quoqꝫ fontem exi

lire tanta ui ut nullum non pondus impactum respuat. Teophrastus marsyæ fontem in phrigia ad celenarum oppidum saxa egerere. Non procul ab eo duo sunt fontes cyllon & gyllon: ab effectu græcorum nominum dicti Cyzice fons cupidinis uocatur ex quo potãtes amorem deponere Mutianus credit. Granno ne est fons calidus citra summum feruorem qui in uinum additus triduo calorem potionis custodit in uasis. Sunt & mattiaci in gremania fontes calidi trans rhenum: quorum haustus triduo feruet. Circa margines uero punicem faciunt aquæ. Quod siquis fide carere es iis aliqua arbitratur: discat in nulla parte nature maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abunde multa rettulimus. Ctesias tradit sideri uocari stagnum in indis in quo nihil innatet: sed omnia mergatur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia subsidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuscidamo omnia fluitant: nihil immergitur. Item in siciliæ fonte phinthia: ut appion tradit. Et in medorũ lacu puteoque Saturni. Neptunni fons linire transire solet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoque est quod cum piscibus transit. Responsa ab iis petunt incole cibo: quem rapiunt annuentes: Si uero euẽtum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in bitynia Brietum alluit (hoc est & templo & deo nomen:) cuius gurgite periuri necantur parthi uelut flamma urente. In cantabria fontes tamarici in augurio habentur. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum alueum coheunt uasto amne. Singulis siccantur duodeciens diebus: aliquando uicies citra suspitionem ullam aquæ cum sit illis uicinus fons sine intermissione largus. Dirumque est non profluere eos aspicere uolentibus: sicut proxime Lartio Licinio legato post preturam post septem dies accidit In iudea riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira Ctesias in armenia scribit esse fontem: ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis. Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniatur adfontem aluio appositum: ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput eius amnis intelligi fama. Hoc idem & in lydia in stagno nympharum tradunt. In Achacia ad pheneum aqua profluit e saxis styx appellata: quæ ilico necat: ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theoprastus lœtales & ipsos: quod non in alio genere mortiferorum fõtium. Necare aquas Theopompus in Thracia apud cychros dicit. Lycus in Leontinis tertio die si quisquam biberit. Varro ad soractem scripsit esse fontem. cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruẽti similem: aues que quæ gustauerint: iuxta mortuas iacere. Nãque & hæc insidiosa conditio quod quædã etiam blandiuntur aspectu: ut ad nonacrin archadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: sed hanc putant nimio frigore esse noxiam utpote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa Thessalica tempe quoniam uisus omnibus terrori est. Traduntque etiã æs ac ferrum errodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spacio. Mirumque siliqua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quedam sui generis herba in labris fontis uiret. In Macedonia non procul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui cõfluant: alter saluberimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons est qui quãcũque rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in Euboea. Lebconemque alluit riuus in quo saxa ĩ altitudine crescunt. In eurimenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In colossis flumẽ est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluntur saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoq; guttæ in lapides durescunt. In antris coryciis námioze. In Macedonia etiam pendentes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phausia chersõnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquaæ in saluberitate uel cõmoditate earum Ca. III.

Væritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes: pigrasque merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuque ipso extenuari: atque proficere. Eoque miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferrunt quoniam leuissima sit hymbrium aqua ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. Ideoque & niues præserunt nubibus: niuibusque etiam glaties uelut ad ifinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glatiem multo leuiorem aqua Horum sententiam refellere interest uitæ. In primis. n. leuitas illa depræhendi aliter quam sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis ĩ pluuia aqua argumentum est subisse, eam in cælum cum etiam lapides subire appareat: scã

denſque inficiatur halitu terræ.Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordidum ineſſe plurimum ſenti
at : citiſſimeque ideo calefiat pluuia aqua.Niuem quidem glaciemque ſubtiliſſimum ele-
menti eius uideri miror:apposito grandinum argumento e quibus peſtilentiſſimum potú
eſſe conuenit.Nec uero pauci inter ipſos e contrario : ex gelu ac niuibus inſaluberrimos
potus prædicant:quoniam exactum ſit inde:quod tenuiſſimum fuerit.Minui certe liquo
rem omnem congelatione depræhenditur:& rore nimio ſcabiem fieri . Pruina uredinem
cognatis & niuis cauſis.Pluuias quidem aquas celerime putreſcere conuenit : minimeque
durare in nauigatione.Epigenes autem aquam quæ ſepties putrefacta purgata ſit perhi-
bet amplius non putreſcere.Nam ciſternas etiam medici confitentur inutiles aluo duriti-
as facientes faucibuſque etiam limi non aliis ineſſe plus:aut animalium quæ amplius faci-
unt tedium confitendum habent.Nec ſtatim amnium utiliſſimas eſſe:ſicuti nec torrentiú
ullius:lacuſque plurimos ſalubres maxime.Quædã igit̃ & huius generis aptiſſimæ alie ali-
bi.Parthorum reges ex coaſpe & euleo tantum bibunt.Eæ qnanuis in longinqua comittã-
tur illos.Et horum placere potum non quia ſint amnes apparet : quoniam nec e tigri nec
euphrate nec e multis aliis bibunt.Limus aquarum uitium eſt:ſi tamen idem amnis angu-
illis ſcateat ſalubritatis indicium habetur.Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante om-
nia damnantur amaræ:& quæ ſcrodem ſtatim implent:quod euenit troezene.Nam nitro-
ſas atque ſalmacidas & fæculentas in deſertis rubrum mare petentes addita polenta utiles
intra duas horas faciunt:ipſaque ueſcuntur polenta.Damnantur in primis fontes qui cœ
num faciunt:quique malum colorem bibentibus referunt:& ſi uaſa ære inficiunt :aut ſi le
gumina tarde percoquunt.Si liquate leniter terram relinquunt:decoctæque craſſis obdu-
cunt uaſa cruſtis.Eſt etiamnum uitium non fetide modo uerum omnino quicquam recipi
entis iucundum ſit illud licet gratumque:& ut ſæpe ad uicina lactis accedens.Aquam ſalu
brem aeri quam ſimilimam eſſe oportet.Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucũde olẽ
tis in meſapotamia cabille.Fabulæ rationem afferunt:quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cæ
tero aquarũ ſalubrium ſapor odor ue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalu-
britate.fruſtrante diligentia:quando perrarum eſt ut leuior ſit aliqua.Cercior ſubtilitas ĩ
ter pares meliorem eſſe quæ calefiat refrigereturque celerius.Quin exauſtam uaſis ne ma
nus pendeant depoſitiſque in humum tepeſcere affirmant.Ex quoniam ergo genere maxi
me probabilis contingit?Puteis nimirum ut in oppidis conſtare uideo.Sed iis quibus ex-
ercitationis ratio crebro hauſtu contingit.& illa tenuitas colante terra.Salubritati hæc ſa-
tis ſunt.Frigori & opacitas neceſſaria.Vtque cælum uideant ſuper omnia obſeruatio una
Eadem & ad pereunitatem pertinet:ut illa uado exiliat uena non e laterib⁹. Nam ut tactu.
gelida ſit:etiam arte cõtingit. Si etiam expræſſa in altum:aut e ſublimi deiecta uerberatu
corripiat aera.In natando quidem ſpiritum continentibus frigidor ſentitur eadem Nero-
nis principis inuentum eſt decoquere aquam:nitroque demiſſam in niues refrigerare . Ita
uoluptas frigoris contingit ſine uitiis niuis.Omné utique decoctam utiliorem eſſe conue-
nit.Item calefactam magis refrigerare ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt ſi
decoquatur ad dimidias partes.Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis.Aeſtus in balneis ar-
cetur ſi quis ore teneat.Quæ ſunt hauſtu frigidiſſime:non perinde & tactu eſſe alternante
hoc bono multi familiari exemplo colligunt.Clariſſima aquarum omnium toto orbe frigo
ris ſalubritatiſque palma præconio urbis martia eſt: inter reliqua deum munera urbi tribu
ta.Vocabatur hæc quondam aufeia.Fons autem ipſe piconia. Oritur in ultimis montibus
pelignorum.Tranſit marſos & fucinum lacum Romã non dubie pctenes. Mox ſpecu mer
ſa in tyburtina ſe aperit nouem millibus paſſuum fornicibus inſtructis per indutũ.Primus
eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus.Poſtea.Q. .Martius
rex ĩ prætura.Rurſuſq; reſtituit.M.Agrippa.Idem & uirgenem adduxit ab octaui lapidis
diuerticulo duo milia paſſuum preneſtina.uia.Iuxta eſt herculaneus riu⁹:quem refugiens
uirginis nomen optinuit.Horum amnium comparatione differentia ſupradicta deprehen
ditur cum quantum uirgo tactu præſtat:tantum præſtet martia hauſtu. Quanquam utri-
uſque iampridem urbi perit uoluptas ambitione auaritiaque in uillas ac ſuburbana deco-
quentibis publicam ſalutem.Non abre ſit quærendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiũtur
in conuallibus maxime:& quodam conuexitatis cardine aut montiũ radicibus. Multi ſep
tentrionales ubique partes aquoſas exiſtimauere . Qua in re uarietatem naturæ aperuiſſe

conuenit. In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilōis tā
tum parte ſunt: At olympus oſſa parnaſus apennin us alpes undiq; ueſtiuntur amnibuſq;
perfunduntur. Aliqui ab auſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſer
uationis indicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo: aut hærba de qua dictum
eſt. Multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enī erratica & alnus aut uitex aut
hedera ſponte proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuperiori-
bus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſolis lon
gius intuentibus. Quod ex edito quidam ſpeculantur proni terram mento attingente. Eſt
& peculiaris æſtimatio peritis tantum nota quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur dieique
horis ardentiſſimis: qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente hu
midior eſt ille: indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus eſt ut in
doleſcant. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in altitudine pedum quin
que defoſſo. Olliſq; e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucernaque
ardente concamerata frondibus: de in terra. Si figulinum humidum ruptum ue: aut ſi in
ære ſudor uel lucerna ſiue defectu olei reſtincta: aut etiam uellus lanæ madidum reperia
tur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excollunt locum: tanto efficatio-
re uaſorum argumento. Terra uero ipſa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci
coloris. In nigra enim ſcaturigines non fere ſunt perennes. Figularis certa ſemper adimit
ſpes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obſeruantes: ut a nigra deſcendat ordo ſu
pradictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra frigidior in topho. Nanque & hic proba-
tur. Dulces enim leueſque facit: & colando continet ſordes. Sabulum exiles limoſaſq; pro
mittit. Glarea in certas uenas: ſed boni ſaporis. Sabulum maſculinum & harena carbunculo
ſa certas ſtabileſque & ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeique certiſſimæ. Radices montium
ſaxoſæ: & ſilex hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſ-
pondere glebas: faciliuſque ferramēta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata uel alumi-
noſa occurrentia putearios necant. Exprimentum huius periculi eſt demiſſa ardens lucer-
na ſi extinguatur. Tunc ſecūdum puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria: quæ gra-
uiorem illum halitum recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer quam emē
dant aſſiduo linteorum iactatu euentilando donec ad aquam uentum eſt. Sine harena to-
fus ſurgit: ne uenæ obſtruantur. Quædam aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores ſūt: q̄rū
non in altum origo eſt: hybernis enim conſtant hymbribus. Quædam canis ortu ſicut in
Macedonia apparet. Vtrunq; ante oppidum pellam Incipiente enim æſtate frigida eſt pa-
luſtris: dein maximo æſtu in excelſioribꝰ oppidi. riget. Hoc & in chio euenit ſimili ratione
portus: & oppidi. Athenis & neachronos nyboſa æſtatefri gidioreſt. Deinde maximo æſtu
qui puteꝰ in. Iouis orto. At ille ſiccitatibus riget.

Aquarū ſubito naſcentiū aut deſinentiū. Cap. IIII.

Axima autem putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiunt omneſq; qua tri-
duo eo ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum a
quis redeuntibus. In Sicilia quidem circa meſſanam: & mylas hyeme in totum in-
areſcant fontes. Aeſtate exūndant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons
iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit: & maxime canis ortu partius ſi frigidior ſit æſtas. Que
dam terræ hymbribus ſicciores fiunt uelut in narnienſi agro quod admirandis ſuis inſeruit
M. Cicero: ſiccitate lutum fieri prodens hymbræ autem puluerem Omnis aqua hyeme dul
cior eſt. Aeſtate autem minus. Autumno minime. Minuſq; per ſiccitates. Neq; æqualis am
nium plerunque guſtus eſt. Magna aluei differentia. Quippe tales ſunt aquæ qualis terra
per quam fluunt. Qualeſque hærbarum quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliqua
reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influuentes riui ut boryſthenem uictique di-
luuntur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in boſphorono: ut ſalſi deciderent
necarentq; frumenta. Totiens & nilirigua pluuiæ amara fecere: magna peſtilentia Aegyp-
ti. Naſcuntur fontes deciſis plerunque ſiluis: quos arborum alimenta conſumebant. Sicut
in hemo obſidente gallos. Caſſandro: cum ualli gratia ſiluas cecidiſſent. Plerunque uero
damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua continere nymbos ac digerere con
ſueta. Et coli mouerique terram callumq; ſummæ cutis ſolui aquarum intereſt. Proditur
certe in creta expugnato oppido quod uocabatur arcadia: ceſſaſſe fontes: amneſque qui ī

eo ſitu multi erant. Rurſus cõdito poſt ſex ãnos emerſiſſe utiquæqꝫ cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hyſtorica.

Capitulum quintum.

Erræ quoqꝫ motus profundunt ſorbentqꝫ aquas: ſicut circa phenũ arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat. Sicut & in corico monte amnis erupit: poſteaquam cœptus eſt coli. Illa mutatio mirabilis nulla euidente cauſa apparet: ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non mutato ſapore. Et in caria ubi Neptuni tẽplũ eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem. Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere propter olympia: uerique ſimile: quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cheronneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: ſicut Babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus ondecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur: quanqui omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt: quod nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicũt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicaris utẽdum: & quid proſit nauigatio: & medicinæ aquæ marinæ. Ca. VI.

Aeterum a fonte duci fictilibus tubis utiliſſimum eſt: craſſitudine binum digytorum commiſſuris pixidatis ita ut ſuperior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes ſurſum elici: minimum erit ſi uno cuniculo ueniet in binos actus: laminæ eſſe debebunt per quas ſurgere in ſublime opus fuerit e plumbo: ſubit altitudinem exortus ſui: ut ſi longiore tractu ueniat ſubeat crebra: deſcendatqꝫ libramenta ne pereant. Fiſtulas denum pedum longitudinis eſſe legitimum ẽ Et ſi quinariæ erunt ſexagena pondo pendere. Si octonariæ centena Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones Denaria appellatur cuius laminæ latitudo antequam curuetur digytorum decem eſt dimidioque eius quinaria. In omni anfractu enim collis quinariã fieri ubi dometur impetus: neceſſarium eſt. Item caſtella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror: cum alioquin lauari calida frequenter indiceret: uidelicet quia medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis. Aluminata paralyticis: aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt bibendo: atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorẽ earum: quod eſt inimiciſſimum. Nanqꝫ paulo diutius quam balneis uti oportet. Ac poſtea frigida dulci nec ſine oleo diſcedentibus: quod uulgus alienum arbitratur. Idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replentur: & frigore infeſtantur ſudantia: reliqua corporum parte merſa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidique iam turgidos bibendo: in tãtum ut annuli integerentur cute cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtũtur & cœno fontium ipſorum utiliter: ſed ita ſi illitum ſole inareſcat. Nec uero omnes quæ ſint calidæ: medicatis eſſe credendum ſicut in ſegeſta ſiciliæ: lariſſa: troade: magneſcia: melo: lipars. Nec decolor ſpecies æris argenti ue (ut multi exiſtimauere) medicaminum argumentum eſt. Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus Item & in marinis erit: quæ calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fracturas oſſaqꝫ cõtuſa. Idem ad corpora ſiccanda. Qua de cauſa & frigido mari utunt. Præterea eſt alius uſus multiplex. Principalis uero nauigandi pthiſi affectis ut diximus: aut ſanguinem egerentibꝰ ſicuti proxime Anneum Galleonem feciſſe poſt conſulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter ſe petitur: ſed propter louginquitatem nauigandi. Quin & uomitiões ipſæ inſtabili uolutatione commotæ pluribus morbis capitis oculorum pectoris medentur Omnibuſque propter quæ helleborum bibitur. Aquam uero maris per ſeſe efficatiorem diſcutiendis tumoribus putant medici ſi illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplaſtris etiammaxima albis: & malagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoque quanuis non ſine iniuria ſtomachi ad purganda corpora: bilemque atram aut ſanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenaſmis articularibuſque morbis aſſeruatam: & in hoc uetuſtate uirus de-

ponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustam nullaque dulcium mixturam corruptam. In quo usu praecedere uomitum uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiões reuocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Testium quidem tumori fouendo non aliud praeferunt. Item pernionum urio ante ulcera. Simili modo pruritibus: psoris & lichenum curationi. Lendes quoque & terra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post mariam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur ut phalangiorum & scorpionum & phthiade aspide respersis. Calida autem in iis assumitur. Sufficitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & cochleram calida infusa clysteribus sedeant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigentes praecordia: maciem corporis piscinae maris corrigunt. Aurium dolores capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinae cellerime exterunt. Pectorum quoque scabiem sanant: lanasque emolliunt. Nec ignoro haec mediterraneis superuacanea uideri posse. Verum & haec cura praeuidit inuenta ratione qua sibi quisque aquam maris faceret. Illud in ea ratiõe mirum si plusquam sextarii salis cum quattuor aquae sextariis mergatur: uinci aquam: salemqne non liquari. Caetero sextariis salis cum quattuor aquae sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimam autem putant supradictam aquae mensuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteraẽ quod uocatur thelassomeli aequis portionibus maris: mellis hymbris ex alto: & ad hunc usum aduehunt: fictilique uase & picato condunt: Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione & sapore grato & odore. Hydromeli quoque ex hymbre puro cum melle temperabatur quoniam: quod daretur appetentibus uinum aegris ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis quibus uinum nec iisdem utilitatibus. Quia saepe nauigantes defectu aquae dulcis laborant. Haec quoque subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demissae reticulis in mari concauae e caera pilae: uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem nam in terra marina aqua argilla percolata: dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aquam facilime in artus redeunt. Est & in metu peregrinantium: ut tenrent ualitudinẽ aquae ignotae. Haec cauẽt a balneis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto talorum dolori: tumorique Spumaque aquae affrictu uerrucas tollit. Necnon harena littorum maris: praecipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eorum: quae sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis & obseruationibus. Ca. VII.

Al omnis fit: aut gignitur. Vtrumque pluribus modis: sed causa gemina coacto humore uel siccato. Siccatur in lacu terentino aestiuis solibus: totumque stagnũ in salem abit modicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in sicilia ĩ lacu qui cocamicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tãtum inarescunt: sicut in phrygia capadocia. Aspendi: ubi largius coquitur & usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantumdem noctu subuenit: quantum die auferas Omnis est alius sal minutus: atque non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Haec enim omnis rore densatur. Et est acrior quae in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales differentiae tres. Nanque in bactris duo lacus uasti: alter ad scythas uersus: alter ad darios sale aestuant. Sicut ad stytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein sole siccant. Sed & summe fluminum densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente ut apud caspias portas: quae salis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Praeterea apud bactros amnis ochus & xerses ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunc & in Africa lac⁹ & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis: ut in indis oromen⁹: in quo lapidicinarum modo caeditur renascens: maiusque regum uectigal ex eo est quam ex auro

atque margaritis.Effoditur & e terra:ut palam eſt humore denſato in capadocia Ibi quidē
cæditur ſpecularium lapidum modo.Pondus magnum glebis:quas micas uulgus appellat
Carrhis arabiæ oppido muros domoſque maſſis ſalis faciunt:aqua ferruminantes . Inue-
nit & iuxta peluſium.Ptolemæus rex cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter ægyp
tum & arabiam etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri detractis harenis.Qualiter &
per Africæ deſerta uſque ad Hammonis oraculum. Is quidem creſcens cum luna nocti-
bus. Nā cyrenaici tractꝰ nobilitatꝰ hāmoniaco & ipſo quia ſub harenis īueniatur appellato
Similis eſt colore alumini:quod ſchiſton uocant:longis glebis:neque perlucidis ingratus
ſapore.ſed medicinæ utilis.Probatur quanmaxima perſpicuus rectis ſciſſuris inſigne . De
quo proditur:quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam prolatus : uix credi-
bili pondere ingraueſcat.Sed cauſa euidens cuniculorū ſpiritu madido ſic adiuuāte aquæ
Adulteratur ſiculo:quem cocanicum appellauimus:necnon & cyprio mire ſimili . In hiſ-
pania quoque citerior egelæſte cæditur glebis pene tranſlucentibus. Cui iampridem pal-
ma a pleriſque medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Onnis locus in quo reperitur
ſal ſterilis eſt:nihilque gignit:& in totum ſponte naſcens . Inter hæc ſūt factitii uaria gene
ra.Vulgaris plurimuſque in ſalinis mari adfuſo:non ſine aquæ dulcis riguis : ſed hymbre
maxime iuuante:ac ſuper omnia ſole multo:non aliter inareſcens.Africa circa uticam con
ſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem. Qui uero ſole lunaꝗ induruere:nullo humore li-
queſcunt:uixque etiam ferro cæduntur.Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare in
fundentibus.Et circa ægyptum ipſo mari influente in ſolum ut crebro nilo ſuccoſum. Fit
& e puteis in ſalinas ingeſtis.Prima denſatio babyloniæ in bitumē liquidum cogitur: oleo
ſimile:quo & in lucernis utuntur hoc.Detracto ſubeſt ſal.Et in capadociæ puteis ac fonte
quem in ſalinas ingerunt . In chaonia excoquunt aquam ex fonte refrigerandoque ſalem
faciunt teretem nec candidum.Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam ſalſam infū
dunt.(Hiſpaniæ quadam ſui parte puteis hauriunt muriam appellantes .) Et illi quidem
etiam lignum referre arbitrantur . Quercus optima ut quæ per ſe cinere ſincero uim ſalis
reddat.Alibi corylus laudatur.Ita infuſo liquore ſalſo . Carbo etiam in ſalem uertitur.
Quicunque ligno conficitur ſal niger eſt. Apud Theophraſtus inuenio cimbros harun
dinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos.dōec exigum ſupereſſet humoris . Quin &
e muria ſalſamentorum recoquitur:iterumque conſumpto liquore ad naturam ſuam redit
uulgo heminis iucundiſſimis.Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamine . At e ſta-
gnis tarentinis . Ac e riguis qui tateus uocatur . Hi duo oculis utiles A capadocia uero
qui in laterculis affertur cutis nitorem dicitur facere.Magis tamen extendit is quem ſiyti
um appellauimus.Itaque a partu uentrem eo cum melanthio illinunt.Salſiſſimus ſal qui ſic
ciſſimus Suauiſſimus omnium. Tarentinus:atque candidiſſimus.Et de cætero fragilis qui
maxime candidus.Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copio-
ſum aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur.Flos uero ſalis non fit niſi aquilonis . In igni
nec crepitat:nec exilit tragaſeus : neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullus ſpu-
ma aut ramentum:aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colo
rum differentiæ. Rubeus memphi. Ruffus eſt circa oxum.Centuripis purpureus. Circa
Geleam in eadem ſicilia tanti ſplendoris:uti imaginem recipiat. In capadocia croceus effo
ditur tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus antiqui Tarentinum maxime lau
dabant.Ab hoc uero quæcunque e marinis ex genere eo: præcipuæ ſpumeum iumentorū
uero & bonū oculis trageſeum & beticum. Ad obſonium & cibum utilior quiſquis faci-
le liqueſcit.Itē humidior minorē.n.amaritudinem habent:ut atticus & euboicꝰ Seruādis
carnibꝰ aptior acer & ſiccꝰ:ut megaricꝰ.Cōdit̄ ēt odoribꝰ additis:& plumētarii uicē īplet ex
citās auiditatē:īuitāſꝗ in oībus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo ītellectꝰ iter īnumera cōdi-
mēta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo . Quin & pecudes:armentaque & iumenta ſa
le maxime ſollicitantur ad paſtum:multum largiores lacte:multoꝗ gratiore etiā in caſeo
dote. Ergo Hercule uita humanior ſine ſale nequit degere : adeoque neceſſarium ele
mentum eſt : ut tranſierit intellectus ad uoluptatem . Animi quoque ſammia ſales appel
lantur:omniſque uitæ lepos & ſumma hylaritas laborumque requies non alio magis uoca
bulo cōſtat. Honoribus etiam militiæque interponitur ſalariis inde dictis : magna apud
ntiquos auctoritate ſicut apparet ex nomine ſalariæ uiæ : quoniam illa ſal in Sabinos

portari consuerat, Ancus Martius Rex salis modia sex milia in congiario dedit populis:
& salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse
enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen sacris intelligitur au
ctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum synceritas summam fecit su
am differentiam. Quedam enim fauilla salis quæ leuissima ex eo est & candidissima flos, sa
lis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisque naturæ & crocei
coloris aut ruffi ueluti rubiga salis. Odore quoqꝫ ingrato ceugari dissentiens a sale non
modo a spuma. In Aegypto inuenitur uideturque nilo deferri. Et fontibus tamen a qui-
busdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in
sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica: aut plerunque
testa trita Qui fucus aqua depræhenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille nõ
nisi oleo resoluatur. & unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uasis
summa est. Media uero pars humidior: ut diximus. Floris natura aspera ex calfactoria sto-
macho inutilis. Sudorem cit. Aluum soluit uino & aqua acopicis & smegmaticis utilis. De
trahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ concutiũtur ut color croci redeat. Præ
ter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua
salsior ui distat. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intesti-
nis piscium cæterisqꝫ quæ abiicienda essent: sale maceratis: ut sit illa putrescentium sanies.
Hoc olim conficiebatur ex pisce: quem græci garon uocabant. Capite eius usto suffitu ex
trahi secundas morantes.

De scombro pisce & muria: & alece. Ca. VIII.

Vnc e scombro pisce laudatissimum in finibus carthaginis spartarie & cetariis:
sotiornm appellatur singulis milibus nummum permutantibus congios pene
binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in precio esse cœpit no-
bilitatis etiam genribus. Scombros quidem & mauritania beticaque & carteia
ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiqꝫ
& Leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huins est alex Im-
perfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoque confici
aquam nostri aphyen græci uocant: quoniam is pisciculis e pluuia nascitur. Foroiulienses
piscem ex qno faciunt lupũ appellant. Transiit deinde in luxuriam: creuerũtqꝫ genera ad
infinitum: sicuti garũ ad colorem mulsi ueteris adeoqꝫ dilitam suauitatem ut bibi possit.
Aliud uero ad castimoniarũ superstitionem: etiam sacris iudæis dicatum: quod fit e pisci
bus squamam carentibus. Sic alex peruenit ad hostreas echinos urticas cammaros mulloꝝ
iocinere. Innumerisqꝫ generibꝰ ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata
sint desideriis uitæ: & ipsa tñ nõnulli usus in medẽdo. Náqꝫ & alece scabies pecoris sanat
infusa pcuté incisam. Et cõtra canis morsus draconisqꝫ marini ꝓdest. In linteolis aũt cõcer
ptis ĩponit̃. Et garo ambusta recentia senant̃: si qs infundat ac nõ nominet garũ Cõtra ca-
nũ quoqꝫ morsus prodest: maximeqꝫ crocodili: & ulceribus quæ serpũt aut sordidis. Oris
quoqꝫ & auriũ ulceribus aut doloribus mirifice ꝓdest. Muria quoqꝫ siue illa salsugo spis-
sat: mordet: extenuat: siccat. Dyscentericis utilis est etiã si nomẽ intestina corripit. Ischia-
dicis cœliacis ueteribꝰ ĩfundit̃. Fotu quoqꝫ apud mediterraneos aquæ marinæ uicé pẽsat

De natura salis & eius medicinis. Ca. IX.

Alis natura est per te ignea & inimica ignibus fugiens eos: omnia erodẽs. Cor
pora uero astringens: siccans alligans. Defuncta autem ac putrescentia ita uẽ
dicans ut durent ea per secula. In medendo uero mordens: adnrens: repu-
gnans extenuas: dissoluens. Stomacho tantum in utilis: prætereq̃ ad excitan-
dam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano melle bysopo.
Contra cerastem cum origano & cæra aut pice aut melle: Auxiliatur contra scolopendras
ex aceto potus. Aduersus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis: & oleo uel ace
to illitus. Aduersus crabrones uero uel uespas similiaque ex aceto. Ad hecerocranas capi
tisqꝫ ulcera & pustulas pastulas ue & incipientes uerrucas cũ seuo uitulino. Ité ocnloꝝ re
mediis: & ad excrescentes ibi carnes totiusque corporis pterygia. Sed in oculis peculiari-
ter. Ob id collyriis emplastrisque additur. Ad hoc maxime probatur etateus. aut cau
nites Ex ictu uero suffusis cruore oculis suggillatisque cum myrrhe pari pondere ac

melle: aut cum hysopo ex aqua calida: utque foueantur salsugine. Ad hæc hyspaniensis eligitur. ꝯtraqꝫ suffusiones occuloꝝ cũ lacte ĩ coticulis teritur. Priuati sugillationibus in linteolo ĩuolutus crebroque ex aq̃ feruẽti impositus. Vlceribus oris manantibus in linteolo ꝯcerpto. Gingiuarũ tumori infricatus. Et cõtra scabriciẽ liguæ frictus cõmunitusqꝫ. Aiũt dentes nõ erodi neqꝫ putrescere si qs quottidie mane ieiunus salẽ ꝯtineat sub ligua donec liquescat. Lepras idẽ: & furũcnlos: & lichẽas: & psoras emendat cũ passa uua excẽpto eius ligno: & seuo bubulo atqꝫ origano ac fermento uel pane maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tõsillis & uuis cũ melle ꝓdest. Quicũqꝫ ad anginas. Hic ãplius cũ oleo & aceto. Eodẽ tpe extra fauces illitus cũ pice liqda. Emollit & aluũ in uino mixtus. Idẽ noxia: & tinearũ genera pellit in uino potus. Aestus balnearũ ꝯualescẽtes ut tolerari possint linguæ subditus præstat. Neruorũ dolorẽ maxime usurpanda obseruatiõe circa humeros & renes in sacris aqua feruẽti crebro madefactus leuat. Colũ torminaqꝫ & coxarũ dolores potus: & in iisdẽ saccis ĩpositus candens. Podagras cũ farina ex melle & oleo tritus ibi maxime obseruanda usurpatione q̃ qdẽ totis corporibꝰ nihil eẽ utilius sale & sole dicũt: itaqꝫ cornea uidemus corpora piscatorũ. Sed hoc præcipuũ dicatur in podagris. Tollit & clauos pedũ. Itẽ pniões. Ambustis ex oleo ĩponitur. aut cõmanducatus pustulasqꝫ reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusqꝫ quæ serpũt ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cũ uua taminia. Phagedenis ulcerũ tritus cum farina hordei sup imposito lintheolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignẽ cõtra pruritus quos sentiũt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere. feruoresqꝫ febriũ cũ oleo punxere: & tussim ueterẽ linctu eius discussere: Clysteribus infundere ischiadicis. Vlceribꝰ excrescẽtibus: uel putrescentibus ĩposuere. Crocodilorũ morsibus ex aceto in lĩteolis: ita ut battuarentur ante istũ ulcera. Bibitur & cõtra oppiũ ex aceto mulso. Luxatis imponitur cũ farina & melle. Itẽ extuberationibꝰ. Dentiũ dolori cum aceto torus & illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuna salis iucundior utiliorqꝫ. Sed quicunque sal acopis additur ad excalfactiones. Itẽ smegmaticis ad extendendã cutẽ. leuandãqꝫ. Pecorũ quoqꝫ scabiem & boum illitus tollit. Datuqꝫ lingendus: & oculis iumentorum inspuitur. Hæc de sale dicta sint.

De nitri generibus & qũo cõsulatur. Ca. X.

Vnc est diserenda & nitri natura non multũ a sale distans: & eo diligentius dicẽda: quia palã est medicos qni de eo scripsere ignorasse naturã. Nec quenquam Theophrasto diligentius rradidisse. Exiguũ fit apud medos canescentibus siccitate conuallibusquod uocant halmigara. Minus etiã in thracia iuxta Philippos sordidũ terra: quod appellant ágriũ. (Nã quercu cremata nũq̃ multũ factitatũ est: & iampridẽ in totũ omissum.) Aquæ uero nitro sæ pluribus locis reperiunt: sed sine uiribus densandi. Optimũ: copiosumqꝫ inclytis macedoniæ: quod uocant calestricũ: candidũ: purũqꝫ: proximũ sali. Lacus est introsus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrũ circa canis ortũ nouenis diebus: totidẽqꝫ cessat: ac rursus innatat: & deinde cessat. Quo apparet soli naturã eẽ quæ gignat: qm̃ cõptũ est nec soles ꝓficere quicq̃ cũ cesset: nec hymbres. Mirũ est & illud scatebra fonticuli semper emicante: lacum nec augeri: nec effluere. Is autem diebus quibus gignitur si fuere hymbres: salsius nitrum faciũt aquilones deterius: quia ualidius commouent limũ. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem cõficitur multo abũdãtius: sed deterius. Nã fuscum lapidosumqꝫ est. Fit pene eodem modo quo sal nisi quod salinis mare infundunt Nilũ aũt nitrariis. Excedente nilo siccantur decedente madent succo nitri. xl. diebus continuis non ut in Macedonia statis. Si etiã hymbres affuerit: minus de flumine addunt: statimqꝫ ut densari est cœptũ rapitur ne resoluatur ĩ nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirũ in lacu ascanio & quibusdam circa calcida fontibus summas aquas dulcẽs esse potarique: inferiore nitrosas. In nitro optimum quod tenuissimum & ideo spuma melior. Ad aliqua tantum sordidum tanquam ad inficiendas purpuras tincturasqꝫ omnes. Magnus & nitro usus qui dicetur suo loco. Mitrariæ egregiæ ægyptiis. Nã circa acathin & memphin tantum solebant esse. Circa memphin deteriores. Nam & lapidescit ibi in aceruis multique sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis uasa. Necnon frequenter liquatũ cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoqꝫ quæ inueterari uolunt illo

nitro utunt᷑.Sunt ibi nitrariæ:in quibus & ruffum exit a colore terræ.Spumam nitri quæ maxime laudatur:antiq negabant fieri:nisi cũ ros cecidisset pregnãtibus nitrariis:sed nõdũ parientib⁹.Itaq; non fieri incitatis etiã si caderet.Alii operimentoꝝ fermẽtogigni existimauere.Proxima ætas medicoꝝ aphronitrũ tradit in asia colligi in speluchis mollib⁹ distillans.Specus eos colligas uocant.Dein siccant sole.Optimum putat᷑ lydiũ.Probatio ut sit minime ponderosum & maxime friabile.Colore pene purpureo.Hoc in pastillis affert᷑.Aegiptiũ in uasis picatis:ne liquescat.Vasa quoq; ea sole inarescentia ꝑficiũtur.Nitri probatio:ut sit tenuissimũ & quãmaxime spongiosum fistulosumq;.Adulteratur in ægipto calce.Depræhenditur gustu.Sincerũ.n.facile resoluitur.Adulteratũ pũgit.Calce aspsum reddit odoré uehementer.Vritur in testa opertũ ne exiliat.alias igni nõ exilit nitrũ nihilque gignit aut alit Cũ in salinis hærbæ gignant᷑:& in mari tot aĩalia:tm̃ algæ.Sed maioré esse acrimoniã nitro apparet:non hoc tm̃ argumento:sed & illo quod nitrariæ calciamẽta protinus consumunt.Alias salubres:oculorũ que claritati utiles.In nitrariis nõ lippiunt.Vlcera allata eo celerrime sanant᷑.Ibi facta tarde.Cit & sudoré cũ oleo perunctis:corpusque emollit.In pane salis uice utũtur calestrico.Ad raphanos ægyptio;teneriores eos facit Sed obsonia alba & deteriora:olera uiridiora.In medicina aũt calfacit.extenuat:mordet:spissat:siccat:exulcerat.Vtile iis quæ euocanda sint aut discutienda & lenius mordenda atque extenuanda:sicut in papulis pustulisq;.Quidã in hoc usu accensum uino austero restĩgũt:atq; ita trito in balneis utũtur sine oleo.Sudores nimios inhibet cũ arida iride adiecto oleo uiridi.Ex tenuat & cicatrices oculoꝝ & scabricias genarũ cũ fico illitum aut decoctũ in passo ad limidias partes.Itẽ contra argemas oculoꝝ.Vngues decoctũ in passo in mali punici calice adiuuat nitrũ.Claritatẽq; uisus cũ melle inũctũ.Prodest dentiũ dolori ex uino si cũ pipere colluantur.Itẽ cũ porro decoctũ.Nigrescentes dentes crematũ dentifricio ad colorẽ reducit.Capitis aĩalia & lendes necat cũ samia terra illitũ ex oleo.Aurib⁹ purulentis uino liq̃to infundit᷑.Sordes eiusdẽ partis erodit ex aceto.Sonitus & tinnitus discutit siccũ additũ.Vitiligines albas cũ cymolia creta æquo põdere ex aceto in sole illitũ emendat.Furũculos admixtũ resinæ extrahit aut cũ uua alba passa.nucleis eius simul tritis.Testiũ inflãmationi occurrit.Itẽ eruptionibus pituitæ in toto corpore cũ axungia.Contraque canis morsus addita resina initiis cũ aceto illniit᷑.Sic & serpentiũ morsib⁹:phagedenis:& ulceribus quæ serpũt:aut putrescũt cũ calce ex aceto.Hydropicis fico tusum dat᷑ illiniturque.Discutit & tormina si decoctũ bibat᷑ põdere drachmæ cũ ruta uel anetho uel cymino.Reficit lassitudines cũ oleo ex aceto perũctoꝝ:& contra algores horresq; prodest manibus pedibusq; confricatis cũ oleo.Cõprimit & pruritus suffusoꝝ felle:maxime cũ aceto datũ.Succurrit & uenenis fungoꝝ ex posca potũ.Aut si buprestis pasta sit ex aq̃ uomitionesq; euocat.Iis q̃ sanguinẽ tauri biberint cũ lasere datur.In facie quoq; exulcerationes sanat cũ melle & lacte bubulo.Ambustis totũ donec nigrescat tritũq; illinitur.Infundit᷑ urceis & renũ doloribus.aut rigori corpoꝝ neruorũq; doloribus.Paralixi in lingua cũ pane imponit᷑.Suspitiosis in ptisana sumit᷑.Tussim ueteré sanat flore mixto galbanii:resinæ terebinthinæ pari pondere omniũ:ita ut fabæ magnitudo deuoret᷑.Coq̃tur dilutũq; postea cũ pice liq̃da sorbendũ in angina datur.Flos eius cũ oleo cyprio articulorũ doloribus in sole iucũdus est.Regiũ quoq; morbũ in uino exterminat potũ.Et inflatões discutit.Sanguinis ꝓfluuiũ sistit e narib⁹ ex feruenti aq̃ uapore narib⁹ rapto.Pruriginem a lumine ꝑmixto tollit.Alarũ uirus ex aq̃ quottidiano fotu.Vlcera expituita nata cæra ꝑmixtũ.Quo genere neruis quoq; ꝓdest.Cœliacis infundit᷑.Perũgi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere.Sic & aduersus lepras lẽtigines.Podagricis ĩ balneis uti folia nitri ꝓdest:atrophis opistotonis:tetanis.Salnitrũ sulphuri cõcoctũ in lapidẽ uertit᷑.

De spongiarum natura.

Capitulũ undecimũ.

ſ Pongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum.Quidam eas ita distingunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spicioresq; persorbentes:& quæ tinguntur in delitiis aliquando & purpura.Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis maribus duriorẽs.Alias quas appellãt tragos tenuissimus fistulis æq; densissimis.Candidæ cura fiunt:e molissimis recentes per æstatẽ tinctæ salis spuma:ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ:hoc est qua parte adhæsere:ut

candorem bibant. Animal eſſe docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & audi-
tu tegi eas: contrahique ad ſonum: exprimentes abundantiam humoris nec auelli petris
poſſe: ideo abſcindi & ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab aquillone ſint genitæ præferūt
cæteris. Nec uſquam diutius durare ſpiritum medici affirmat: ſic & prodeſſe corporibus:
quia noſtro ſuum miſceant: & ideo magis recentes magiſque humidas. Sed minus in cali
da aqua minuſque unctas: aut unctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas minus adhæreſcere.
Moliſſimum genus earum penicelli oculorū tumores leuant ex mulſo impoſiti. Item ab-
ſtergendæ lippitudini utiliſſimi. Eam que tenuiſſima eſt moliſſimam quoque eſſe oportet
Imponuntur ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca: & ex aceto calido ad capitis dolores. De cæ
toro recentes diſcutiunt molliunt: mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vſus earum
ad abſtergenda: fouenda: operienda fotu dum aliud imponatur. Vlcera quoqne humida
& ſenilia impoſitæ ſiccant Frasturæ & uulnera ſpongii utiliſſime fouentur. Sanguis rapi
tur in ſecando: ut curatio perſpici poſſit. Et ipſæ uulnerum inflammationibus imponūtur:
nunc ſiccæ: nunc ex aceto inſperſæ: nunc e uino: nunc ax aqua frigida. Ex aqua uero cæle-
ſti impoſitæ ſiccant. Recentia non pariuntur intumeſcere. Imponuntur & integris parti-
bus & fluctuatione oculta laborantibus quæ diſcutienda ſunt: & iis quæ apoſtemata uo-
cant melle decocto perūctis. Item articularis alias aceto ſalſo madidæ. alias e poſca. Si fer
ueat impetus ex aqua æedē e callo ſalſo madidæ. At contra ſcorpionum ictus ex aceto. In
uulnerum curatione & ſuccidæ lanæ uicem implent. Nunc ex uino & oleo: nunc ex eadem
Differentia hæc quod lanæ emolliunt ſpongiæ coercent rapiunt que uitia ulcerum. Circū
ligantur & hidropicis ſiccæ: uel ex aqua tepida poſca ue ut cunque blandioribus opus eſt
operiri ue aut ſiccare cutem. Imponuntur & iis morbis quos uaporari oporteat: feruenti
ex aqua perfuſæ expreſſæque inter duas tabulas. Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt: & in
febri contra nimios ardores. Sed ſpleneticis e poſca. Ignibus ſacris ex aceto. Efficatiores
quando aliud imponi oportet: ſic ut ſanas quoque partes ſpatioſe operiant. Sanguinis p-
fluuium ſiſtunt ex aceto aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua ſalſa calida ſæpi-
us mutata. Tollūtque teſtium tumorem doloremque ex poſca. Ad canum morſus utiliter
conciſæ imponuntur: ex aceto aut frigida: aut melle abūdæ ſubinde humectandæ. Africa-
næ cinis cum porri ſectiui ſucco ſanguinem reiicientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt.
Item cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex poſca
tumorem diſcutiūt. Omniū aūt cinis cū pice cremataꝫ ſanguinem ſiſtit uulnerū: Aliqui
raras tm̄ ad hoc cū pice urūt. Et oculoꝫ cā comburuntur in cruda olla figulini operis plu-
rimū proficiente eo cinere contra ſcabricias genarū: excreſcenteſq; carnes & quicq̄d opus
ſit ibi deſtringere ſpiſſare: explere. Vtilius in eo uſu lauare cinerem. Preſtant & ſtrigilum
uicem lintheorūꝗ affectis corporibus. Et contra ſolem apte protegūt capita. Medici inſci-
tia ad duo nomina eas redegere. Africanas: quarū firmius ſit robur. Rhodiacaſq; ad fouen
dū molliores. Nūc aūt molliſſimæ circa muros antipolis urbis reperiūtur. Trogus auctor
eſt: circa lyciam penicillos molliſſimos naſci in alto unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polibius ſup
ægrū ſuſpenſos qetiores facere noctes Nūc reuertemur ad marina aīalia & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXII.

PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquitilibus.

ENTVM eſt ad ſumma naturæ exemplorūꝗ p rerū ordinem: &
ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potentiæ occultæ docu-
u mentū: ut prorſus nec aliud ultra quæri debeat: nec pār aut ſimi
le poſſit inueniri: ipſa ſe uincente natura·ꝛ9 q̄dē numeroſis ino-
dis declarante. Quid enim uiolentius mari uentis ue: & turbini
bus ac procellis quo maiore hominū ingenio in nulla ſui parte
adiuta eſt: q̄ uelis remiſq;? Addat' his & reciproci æſtus inenarra
bilis: uis: uerſumque totū mare in flumen.

De echeneide pisce:& mirabili eius proprietate:& torpedine:& marino lepore:& mirabi-
lia rubri maris. Capitulum primum.

Amen omnia hæc pariterque eodem impelentia. unus ac paruus ad modum pi
sciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet:& seuiant procellæ:
mperat furori:uiresque tantas comps cit:& cogit stare nauigia:quod non uin
icula ulla : non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Inferant impetus:& do-
mat mundi rabiem:nullo suo labore:non retinendo:aut alio modo quãadhærendo. Hæc
tantilla est satis contra tot impetus :ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt si
bi turtium propugnacula:ut in mari quoque pugnetur uelut e muris. Heu uanitas hu-
mana cum rostro illa ære ferroque ad ictus armata semipedalis ihibere possit:ac tenere de
uincta pisciculus. Fertur acciaco marte tenuisse prætoriam nauim Antonii properantis
circuire & exhortari suos donec transiret in aliam. Ideoque cæsariana classis impetu maio
re protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii princip is ab astura antium remigantis
ut res est etiam auspicalis pisciculus. Si quidem nouiss me tum in urbem reuersus ille imr
perator :suis telis confessus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio statim causa intelle
cta:cum e tota classe quinque remis sola non proficeret:& exilientibus protinus q id quæ
rerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo:ostenderuntque Caio indignã-
ti hoc fuisse quod se reuocaret:quadringentorumque remigum obsequio contra se in-
tercedere:Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset:nec idem polle
ret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq̃ uidere:eum limaci magnæ similem esse di-
cunt. Nos plurimum opiniones posuimus in natura aqua tilium:cum de eo diceremus.
Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cum celebri & consecsato etiam exemplo
apud gnidiam Venerem conchas quoque eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostri qui
dam latini remoram appellauere eum. Mirumq̃ e græcis:alii lubricos partus atque proci-
dentes contineri ad maturitatem alligato eo(ut diximus)prodiderunt. Alii sale aduersa-
tum a dalligatum grauidis partus soluere:ob id alio nomine odinolyontem appellauere.
Quocunque modo ista se habeant:quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla poten-
tia naturæ:atq̃ effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitare debeat? Quin & si-
ne hoc exemplo per se satis esset. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel
si hasta uirga ue attingat quanuis præualidos lacertos torpescere:quanlibetq̃ ad cursum
uelloces alligari pedes proditur. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim ali
quam quæ odore tantum:& quadam aura sui corporis afficiat membra:quod non de re-
mediorum omnium momentis sperandum est? Non sunt minus mira quæ de lepore ma
rino traduntur. Venenum est aliis in potu:aut in cibo datus:aliis etiam uisus. Siqdem gra
uidæ si omnino aspexerint fœminam ex eo genere:dũtaxat statim nausea & redũdatione
stomachi uitium fatentur:ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id induratus
sale:ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unũ
tantum animalium:ut non intereat. Mullus piscis:& tenerescit tantum:& indegratior:uti
liorque fit:Homines quibus in pastu est:piscem olent hoc primo argumento ueneficium
id depræhenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertique tem
poris ueneficium id esse:auctor est Licinius macer. In India affirmant non capi uiuentem.
Inuicemque ibi hominem illi pro ueneno esse:ac uel digyto omnino in mari tactũ mori.
Esse autem amploirem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus:quæ scripsit
ad Caium Cæsarem Augusti filium de Arabia:tradit uitulos marinos ternas heminas ca
pere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis:& trecentorum sexaginta latitudine in flu
men Arabiæ intrasse:pinguique eius negociatores:& omnium pisciũ adipe camelos per-
ungi in eo situ:ut asilos ab iis fugent odore.

De ingeniis & mansuetudine quorũdam piscium
& ubi ex manu edant:& ubi responsa datur
ex piscibus. Capitulum secundum

Ihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo uolumine
m quod halie uticon inscribitur. Scarum inclusum nassis nõ fronte erumpere:nec
infestis uiminibus caput inserere:sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fo-
res atque retrorsum ita erumpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus ex

trinsecus uideat:appræhensa mordicus cauda:adiuuare nixus erumpentis. Lupum pi-
scem rete circundatum harenas arare cauda:atque ita conditum transire rete. Murenam
maculas appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi:tum multiplici flexu laxare do-
nec euadat. Polypum hamos appetere:branchiisq; complecti:nõ morsu:nec prius dimitte-
re q̃ escam circunroserit:aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca ha
mum:insidiasq; non ignorat:auiditas tamen tanta est:ut cauda uerberãdo sxcutiat cibos
Minus in prouidendo lupus solertie habet:sed magnum robur in pœnitẽdo. Nam ut hæ
serit in hamo:tumultuoso discursu laxat uulnera:donec excidant insidiæ. Murenæ ampli
us deuorant hamum:admouentq; dentibus lineas:atq; ita erodi. Pytheas id tradit. Idem
infixam hamo inuertere se:quoniam sit dorso cultellato:spinaq; lineam præse care. Licini
us Macer murenas tantum fœminini sexus esse tradit:& concipere e serpentibus ut dixi-
mus ob id sibillo a piscatoribus tanquã serpentibus:euocari & capi pinguescere lactatu.
Fuste non interimi. Easdẽ ferula protinus Animam in cauda habere certum est. atq; icta
cellerrime exãimari:at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt:
olent. Durissimũ esse piscium constat qui orchis uocetur:rotundus est:& sine squãmis:to
tusq; capite constat. Miluago quotiens cernatur extra aquã uoltans: tempestates mutari
Trebius Niger auctor est. Xiphiam idest gladium rostro mucronato eẽ:ab hoc naues per
fossas mergi in oceão ad locũ mauritaniæ qui cotta uocetur:non procul a lyxo flumine.
Idem lolligines euolare ex aqua tradit:tanta multitudine ut nauigia demergãt. Et manu
uescũtur pisces in pluribus q̃dem Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis nõ
piscinis ammirati in helore siciliæ castello non procul syracus. Itẽ in labra Gnidii Iouis fõ-
te anguillas. Et eæ in aures additas gerũt. Similiter in chio iuxta senũ delubrũ. In mesopo
tamiæ quoq; fonte chabura de quo diximus pisce. Nã ĩ lycia myris in fonte Apollinis: quẽ
curiũ appellant ter fistula euocati ueniũt ad auguriũ. Diripere eos carnes abiectas lætum
est consultantibus:caudis abigere dirũ. Hierapoli syriæ in lacu Veneris ædi tuorũ uocib'
parent uocati auro ueniũt adulantes. Scalpunt ora hiantia manibus inserendis præbent.
In stambiano cãpaniæ ad Herculis petram:melanuri ĩ mari panẽ abiectũ rapiũt. Idemq; ad
ullum cibum in quo hamus sit accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amarissimos esse
pisces ad apellẽ insulam & ad clazomenas. Contra ad scopulum siciliæ:ac leptin Africæ &
euboeam & dyrrhachiũ. Rursus ita salsos:ut possiut salsamenta existimari. Circa cephalo-
niam & ampeloporon & delipetras in portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiã par
bulo constare non est dubiũ. Appion maximam pisciũ esse tradit porcũ:quem lacedæmo-
nii astagoristũ uocant. Grunire eum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidẽtiã quod
magis miremur etiam in locis quibusdam:apposito occurrit exemplo. Siquidem salsamẽ
ta omnium generum in italia beneuenti recentia resici constat. Pisces marinos in usu fu-
isse protinus a condita Roma:auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subii-
ciam. Numa constituir:ut pisces qui squammosi non essent ni pollincerent patrimonia:ut
ad conuentus & conuiuia publica:& priuata cœnasq; ad puluinaria facilius compararen-
tur:ni qui ad pollinctum emerent:precio minus parcerent:eaque præmercarentur. Quan
tum apud nos indicis margaritis precium est:de quibus suo loco satis diximus tãtũ apud
indos in chorallio. Nãq; ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro
mari:sed nigrius. Item in persico uocatur iace. Laudatissimam in gallico sinu:circa orcha
das insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur & apud grauiscas & ante nea
polin campaniæ:maximeque rubens:sed molle:& ideo uilissimũ crythris. Forma est ei fru
ticis:color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ confestim durantur
& rubescunt:quasi corna satiua spæne atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidesce-
re:si uiuat. Itaque occupari euellique retibus:aut acri ferramento præcidi. Hac de causa
chorallium uocitatum interpretantur. Probatissimum quammaxime rubet:& quamramo
sissimum:nec scabiosum:aut lapideum:uel rursus inane:aut concauum. Auctoritas bacca
rum eius non minus indorum uiris quoque preciosa est:quam fœminis nostris uniones
indici. Aruspices eorum uatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis
arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quam hæc noteserent:galli gla-
dios:scuta galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria est uendibili merce:ut perquam ra-
ro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati:tutellam habere creduntur. Cõtraq;

torminum ac uesicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnum afferunt. Igni bus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoq; absumi. Sanguinem reiicientibus excreantibus ue medent. Cinis eorum miscetur oculorum medi camentis. Spissat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet: quam græci antipathiam uocant: nihil est uenenatius usquã: quam in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamé perse quitur galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue Sicut in terra serpen tes mustela. Tanta est auditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem sed & mullus ac lasser.

De his q̃bus ĩ terris & ĩ aq̃s uictus ẽ & de castoreis medicĩæ. & obseruatiõe. Ca. III.

s Pectabilis nature potẽtia in iis quoq; quibus & in terris: & ĩ aqua uictus est: sicut & fibris quos castores uocant & castorea testes eorum amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat Sestius diligentissimus medicine. Quinmmo paruos esse substri ctosq; & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sunt grandes: cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesi cas quidem esse cum sint geminæ quod nulli animalium. In iis folliculis inueniri liquoré: & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu depen dentes: quod ipsum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum sale: aut hammoniacum quoniam ammoniaci coloris esse debeant circũdati liquore ueluti mellis cærosi odoris gra uis: gustu amaro: & acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ: mox Africæ. Sernutamen ta olfactu mouent. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano peruncto capite. Et per se poti in aquia. Ob d phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant. Vulua rũque exanimationes uel subditi: & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. Medentur & uertigini: opisthotonis: tremulis spaticis: neruorum uitiis hischiadicis: stomachis: paraliticis: perunctis omnibus. Vel triti ad crassitudinem mellis cum semne uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & contra comitiales sumpti. Poti uero contra infla tiones: tormina. uenena. Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpiones ex uino bibuntur. Aduersus phalanga & araneos ex mulso: ita ut uomitiõe red dantur. Aut ut retineantur cum ruta. Aduersus cahlcidas cum myrtice. Aduersus cerastẽ & præsteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari bi nas drachmas satis est: eorumque adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscũ ex aceto. Aduersus acõitum ex lacte: aut aqua. Aduersus helleborum album ex aqua mul sa nitroque. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle atrico inũ cti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit uenenis: & ob id in antidota additur. Adseruatur autem optime in sua uesica: ut aliqui existimant.

De testudine & multorum piscium medicinæ & obseruationes. Ca. IIII.

g Eminus similiter uictus in aquis terraque & testudinum effectusque par in honore habendo uel propter excellens in usu pretium figuræq; ueræ proprietatem. Sunt ergo testudinum genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiunt. Has quidem e græcis emydas appellant. Terrestrium carnes suffitionibus proprie: magicisque artibus refutandis: & contra uenena salutares produntur. Plurimæque in Africa. Hæ ibi amputato capite: pedibusque pro antidoto dari dicuntur & ex iure in cibo sumptæ. Stru mas discutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem uisus facit: suffusionesq; oculorum tollit. Et cõtra serpentium omnium & araneorum & similiũ: & ranarum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cũ opus sit in ui no datis. Felle testudinum cum attico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionũ pla gæ instillari. Tegumenti cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraq; sanat. Squam mæ e summa parte derasæ: & in potu date uenerem cohibent. Eo magis hoc mirum: quo niam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quam in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc quoque portentosa magis demostratur aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est: tamen ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustio

ne factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus. Marinar um carnes ãmixtæ ranarum carnibus
contra ſalamandras præclare auxiliantur. Neque eſt teſtudine aliud ſalamãdræ aduerſus.
Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaque capitis ulcera curantur. Inareſcere
autem eum oportet: lenteque ablui. Inſtilatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Ad-
uerſus comitiales morbos manditur cum pollĩne frumenti. Miſcetur autem ſanguis hemi
nis tribus aceti hemĩa uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto quoque ammixto: ut
ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & ueſpertina dantur: deĩ
poſt aliquot dies ueſpera. Comitialibus inſtillatur ore deductis labris iis: qui modice cor-
ripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. Quod ſi dentes per annum colluntur
teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt Et anhelitus diſcutit: quaſque orthopnoeas
uocant: ad has in polenta datur. Fel teſtudinum claritatẽ oculorum facit. Cicatrices exte-
nuat. Tonſillas ſedat: & anginas & omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium
teſtium. Naribus illitum comitiales erigit: attollitque. Idem cum uernatiõe anguium ace
to ammixto unice purulentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel ammiſcent: decocta-
rumque carnium teſtudinis ſuccum abdita æquæ uernatione anguium. Sed diu in uino te
ſtudinem excoquunt. Oculorum quoque uitia omnia fel inunctum cum melle emendat.
Suffuſiones etiam marinæ felle: uel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum. Fel & con
tra ſalamandras: uel ſuccum decoctum bibiſſe: ſatis eſt. Teſtudinum eſt tertium genus in
ceno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in dorſo pectori ſimilis: nec conuexo incurua
calice: ingrata uiſu. Ex hac quoque tamẽ aliqua contingunt auxilia. Tres nanꝙ in ſuccẽſa
ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tum euulſæ carnes: earum
coquuntur in aquæ congio ſale modice addita. Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus pa
ralyſim & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas ſanguinẽꝙ
uitiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinum
quæ ſunt in manibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento & ſe
mine lilii ante acceſſiones perunguntur ægri: præter caput mox conuoluti: calidam aquã
bibunt quartanis liberari dicuntur. Hãc teſtudinem quintadecima luna capi oportere: ut
plus pinguium reperiatur. Verum ægrum ſextadecima luna perungi tradunt. Ex eodẽ ge
nere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sunt qui
teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarũ capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeãt
Ignem ſacrum cuiuſcunque generis ſanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerru
cas. Idem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit
ut aliqui tradunt: tardius ire nauigia: teſtudinis pedem dextrum uehentia. Hĩnc deinde ĩ
morbos digeremus aquatilia: non quia ignoremus gratiorem eſſe uniuerſitatem animaliũ
maioriſque miraculi. Sed hoc utilius eſt uitæ cõtributa habere remedia: cum aliud alii pro-
ſit. Aliud alibi facilius inueniatur. Venenatum mel diximus ubi naſceretur. Auxilio ẽ piſ-
cis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſue (quæ ſi grauiſſima) incidat.
Teſtudinem circunciſis pedibus: capite cauda decoctam antidotum eſſe auctor eſt Helo-
pi Scincoꝙ Apelles. Quid eſſet Scincus: diximus. Sæpius uero quantum ueneficium præ-
ſtarent menſtrua mulierum. Contra omnia ea auxiliatur: ut diximus: mullus. Item contra
paſtinacam & ſcorpiões terreſtres marinoſꝙ: & dracones & phalãgia illitus ſũptus ue in ci
bo. Eiuſdẽ recentis e capite cinis cõtra omnia uenena: priuatim contra ſungos. Mala medi-
camenta inferri negant poſſe: aut certe nocere ſtella marina uulpino ſanguine illita: & af-
fixa limini ſuperiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionũꝙ ictus & carnibus
earum impoſitis. Item araneorum morſus ſanantur. In ſumma cõtra omnia uenena: uel po
tu: uel ictu: uel morſu noxia. Succus earum ex iure decoctarũ: efficaciſſimus habetur. Sũt
& ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamentorumꝙ cibus prodeſt a ſerpente percuſſis & con
tra beſtiarum ictus mero ſubinde hauſto: ita ut ad ueſperam cibus uomitiõe reddatur. Pe-
culiariter a chalcide ceraſte: aut quas ſepas uocãt: aut helope dipſade ue percuſſis. Contra
ſcorpiones largius ſumi. ſed non euomi ſalſamenta prodeſt: ita ut ſitis toleretur: & impo-
nere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morſus non aliud præſentius ha-
betur. Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt. Imponuntur ſalſamenta & con-
tra morſũ canis rabioſi: uel ſi nõ ferro uſtæ plagæ corporaꝙ clyſtribus exinanita. Hæc per
ſe ſufficit. Et cõtra dracoñe marinũ ex aceto ĩponit: lidẽ & ex cybio pfectus. Draco.n. mari

nus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse impositus: uel cerebro toto prodest . Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum: succus contra uenena bibitur & contra rāæ rubetæ uenenum: & contra salamandras. Fluuiatiles si carnes edantur ius ue decoctarū sorbeatur: prosunt & contra leporem marinum: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiões ex uino Democritus quidem tradit: siquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia corporis parte adherente: ipsaq dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti: quæcunque interrogauerit: uera responsuram. Addunt etiam nunc alia magi: quæ si uera sunt: multo utiliores uitæ existimantur ranæ quam leges. Nanque harundine transfixa natura per os: si succurculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tedium fieri. Carnibus earum uel hamo additis præcipue purpuras certū est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant: contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandissimæ cunctarum: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradūt auctores. Illatis in populum siluestrium fieri. Officulo quod sit in dextro latere in aquam feruentem deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto. Extemplo id inueniri. Nam obiecta rana formicis: canibusque erosis singula in oleum addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem ad alligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruētia. Hoc & quartanas sanari illigato in pelicula agnina recenti: aliasq febres. Amorem inhiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiā efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produntur: nihil cōtra belua audente. Efficacius etiamnum si hærba potamogeton misceatur. Cancri fluuiales triti: potique ex aqua recentes seu cinere adseruato: contra ueneno omnia prosunt: priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocunque. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morsus: priuatim scitalem: & angues & contra leporem marinum: ac ranarum rubetam. Cuius eorum seruatus prodest pauori Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianā: & dant in uino. Nam si iam pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eū locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cinerem ue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Trassillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpentibus quam cancros. Suesq percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum sole sit in cancro torqueri serpentes. Ictibus scorpionum carnes fluuiatium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id salsas quoque adseruant. Imponūt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidem peculiares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demostramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso cruciatu magno læsorum: remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore: Canis rabidi morsu potum ex pauescentibus faciem perungunt adipe utili marini. Efficacius si medulla lyene & oleum e lentisco & cæra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quicquid simile est croco: caputq totum. Et hāe autem & omnia testacea modice collui in cibis: quia saporis gratia perit Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocampi. Contra dorycium echini maxime prosunt. Et iis qui succum carphati biberint: præcipue eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uidiri satis dictum esse de iis: cum palma mēsarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influūt amnes. Ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrorsis: arentibusque aquarum dulcium aduentu: sicut circa grymum & muriam. Grandescunt syderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atque ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enī prohiber in crementū: & tristicia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa in hispa-

nia. Fusca in illirico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero habentur in quecunque
gente spissa nec saliua sua lubrica: Crassitudine potus spectanda quam latitudine. Neque
in luto capta: neque in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atque non carnoso: nec
fibris lacinioso: ac tota in aluo. Addunt peritiores notam: âbiēte purpureo crine fibras: eo
que argumento generosa interpretantur callida parata appellantes. Gaudent & peregrina
tione transferrique in ignotas aquas. Sic brundusina in auerno. Contra ista & suum retine
succum: & a Lucrinio adoptare creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de natio
nibus: ne fraudentur gloria sua littora. Sed dicemus aliena lingua digna quæque. Peritissi
ma huius censura in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam. Cyzizena
maiora lucrinis: dulciora britannicis: suauiora eduliis: acriora lepricis: pleniora lucensibus
sicciora coryphatenis teneriora istricis: candidiora circeiensibus. Sed iis neque dulciora: ne
que teneriora esse ulla compertum est. Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia in/
ueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenculator tridacna appellauit:
tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut termordenda essent. Eorum dos in medicina hoc ĩ
loco tota dicetur. Stomachum unice reficiunt Fastidiis medentur. Addiditque luxuria fri
gus obrutis niue: summa montium & maris una miscens. Molliunt aluum leniter. Eadem
cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione sit: liberant. Vesiccarum ulcera quoque
repurgant. In conchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distilationibus prosunt. Te
stæ ostreorum cinis uuam sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos
mammarumque duritias: capitum ulcera ex aqua: cutemque mullierum extendit. Inspergi
tur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto
medetur. Crudæ si tondantur strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoque con/
tra uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Nicander tradit. Plura eius genera: uti
diximꝰ. Longo folio & latiore: rubente: alia ue crispo. Laudatissima quæ in creta insula iux
ta terram in petris nascitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea non
possit. E uino iubet eam dari Alopecias replet hippocâpinus cinis nitro & adipe suillo mix
tus: aut sincerus ex aceto. Præparant cutem sæpiarum cruste fariua medicamentis. Cutem
replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cũ carnibus suis cremati cinis. Fel scor/
piones marini. Ranarum quoque trium si uiuæ in oleo crementur cinis cum melle. Melius
cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebꝰ. xl. computrue
ere. Alii in aceti saxtariis duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent pu/
trescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradit: ut nisi oleũ
ore contineant qui tingunt: dentes quoque eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muri
cum uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si non uran
tur farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium flu
uiatilium: marinorumque adeps liquefactus oleo ammixto melle oculornm claritati pluri
mum confert. Item castoreum cum melle Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculo/
rum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit Menander: quo
que in comœdiis. Idem piscis & uranos copos uocatur ab oculo quem in capite habet. E co
racini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cũ oleo uetere: aut melle attico incipien
tes suffusiones discutit. Inungiter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines ocu
lorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse qui/
dem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cobibet. Et ad hũc usũ
utilissimsiminimi. Item pectunculi salsi triti cum cædria. Ranæ quas diprhitas & calamitas
uocant: anguis earum cumlachryma uitissi euulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tu
morem: rubòremque sepiæ cortex cum lacte mulieris illitꝰ sedat: & per se scabricias emẽ
dat. Inuertunt itaque genas id agentes: & medicamentum auferunt post palum: rosaceoq;
inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina
trita: ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculor cũ melle sanat pte/
rygia cum sale: & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorũ
Adiiciunt & officulis eius genas si terantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant. Eun
dem cumburi cum uiperinis pellibus: ranisque: & cinerem aspergi potioni iubent magi: cla
ritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis: cui glutinosum est corium. Idẽ
que nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri di/

cunt.)Icthyocolla ut glutinum taurinum laudatur.Pontica candida:& carens uenis:squā- misq;:& quæ celerime liquescit. Madescere autem concisa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus:ut facilius liquescat. Vtilem eam in capitis doloribus affir- mat.& tetaicis.Ranæ dextre oculus dextro:sinistro leuus suspensi e collo natiui coloris pā no lippitudines sanant:Quod si per coitum ranæ eruantur albuginem quoq;. Alligati si- militer in putamine oui.Reliquæ carnes impositæ sugillationem rapiunt.Cancri etiam ocu los adalligatos collo mederi lippitudini dicunt.Est parua rana in arundinetis & herbis ma xime uiuens muta:ac sine uoce uiridis si forte hauriatur:uetres bouum distendens huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis iunctis narrant afferre. Ipsasq; car- nes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam:succum earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ:quæ ex al- ba uitæ emanat:atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc succum in uestigia euulsorum.Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes:& hoc utebatur in multis:uariisq; per aquationes autumni nascentib⁹. Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur.Comburi eas oportet nouo uase. Idem cheni iecur siccatum pondere quattuordecim cum oleo cædrino perunctis pilis no- uem mensibus.Auribus utilissimum bactiæ piscis uel recens:sed inueteratum uino . Item bacci quem quidam myzen uocant.Item callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreum cum papaueris succo.Vocant & in mari pediculos eosq; tritos instillari ex aceto auribus iu bent.Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest.Quidam aceto & nitro madefa- ciunt Suntq; qui præcipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis succum cya thum mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deide spuma penis detersa:& postquam desierit spumare tepidum īfundere. Si tumeāt aures co riandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt.Ranarum adeps instillat⁹ statim dolores tollit.Cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissi me prodest.Parotides muricum testæ cinere cum melle:uel conchyliorum ex mulso curan tur.dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis.Cerebro cani- culæ in oleo decocto adseruatoq;:ut ex eo dentes semel anno colluantur.Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas : & in dolore utilissimum.Conterturque iis:& cum helleboro al bo illitos dentes sine uaxatione extrahit.Salsamentorum etiam fictili uase combustorum cinis:addita farina marmoris inter remedia est.Et cyria uetere eluta nouo uase: & inde tri ta prosunt doloribus Atque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ triteque & illitæ.Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis:ut dentes ita colluantur : contineanturq; in ore succus. Si fastidium obstaret suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius:ut ex ore uirus deflueret:in acetum feruens idq; e pluribus ranis.For- tioribus stomachis ex iure edendas dabat.Maxilaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri.Ad hoc quidem ranarum corpora binarum præci- sis pedibus in uini hemina macerant:& ita collui dentes labentes iubent.Aliqui totas adal- ligant maxilis.Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes:ut mobiles dē tium stabilirent.Necnon.xxxvi.ranarum corda in olei ueteris sextario sub ærea testa disco- xere:ut infunderent per aurem dolentis maxille.alii iecur ranæ decoctum & tritum cū mel le iposuere dentibus.Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora.Si cariosi & fetidi sūt centum infurno arefieri per noctem præcipiunt.Postea tantundem salis addi atque frica- ri.Enydris uocatur a græcis coluber in aqua uiuens. Huius quattuor dentium superiori- bus in dolore superiorum gingiuas scarificant:inferiorum inferioribus.Aliqui canino tā- tum earum contenti sunt. Vtuntur & cancrorum cinere:nam muricum cinis dentifricium est.Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini.Murenarum cinis cum mellis obolis ternis Iecur pastinacæ in oleo decoctum.Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus.Exulceratio nem sequi debet curatio:quæ perducit ad cicatricem.Quidam delphini iecur infictili tor- renti:donec pinguitudo similitudine olei fluat:ac perungūt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus:cutemque erugat:extendit que septems diebus illitus:ita ut octauo candido ouorum foueantur . Muricum generis sūt q̄ uocāt græci colytia:alii corythia:turbinata æq;.Sed minora multo:efficiora ēt & ori- halitum custodientia:Ichtyocolla erugat cutē: extenditq;:in aqua decocta horis quattuor

dein contusa: colluta: & subacta ad liquorem usque mellis. Ita præparata in uase nouo con ditur: & in usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidem: octo spumæ ar gentæ adduntur: aspersaque aqua terūtur una. Sic illita facies post quattuor horas abluit.

Promiscue medicinæ. Ca. V.

m Edetur & lentigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes ex crescentes tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta in heminis quique aquæ marinæ. Excoqui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & mari halcyoneū appellatum ex nidis (ut aliqui existimāt) halcyonum & cæicum: ut alii e sordibus spumarum crassescentibus Alii e limo: uel quadam maris lanugine. Quattuor eius genera Cinereum spissum odoris asperi. Alterum melle leuius odore fere algæ. Tertium candi dioris uermiculi. Quartum pumicosius: spongiæq; putri simile pene purpureū. Quod op timum: id & milesium uocatur. Quo candidius autem hoc minus probabile est. Vis eorum ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire: lepras lichenas: lentigines tollūt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andri as ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Mena rum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari ap pellatur: osficulo de cauda: ita ut non uulneret: prodest. Id faciendū quottidie donec pro curentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echyni testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ e melle. Cancro flu uiatilii contrito: uel combusto ex melle. Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uete re contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamētarii tusis cum axungia uetere: muricumq; cinere ex oleo ad parotidas: strumasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis. qui pediculi uocantur drachma pota. Ca storeo poto cum pipere ex mulso mixto rāis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeatur succus. sic & opisthoton medētur: & tetano: spaticis pipere adiecto. Anginas menarū salsarum ex ca pitibus cinis ex melle illitur abolet. Ranarumq; decoctarū ex aceto. Succus hic & contra tō silas prodest: Cancri fluuiatiles triti singuli in hemiam aquæ: anginis medentur gargariza aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum: Vocem silu ri recentes salsi ue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati: tritiq; in portio ne concitant. Suspiriosis castoreo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ie iunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decocto in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus cū distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est ra na parua arborem scandens & ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua cali da intussi cruenta. Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut inde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mul sa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti. Theteæque similes ostreæ in cibo sū ptæ. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim. Aluum emollit silurus e iure & torquedo in ci bo. Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicum aluū facillime purgat: Sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium piscium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e scorpionibus & duride: & laxatilibus: nec uirus recipientibus. Coqui debent cum anetho: apio: corriandro: porro additis oleo & sale. Fugant & cybia uetera: pri uatiq; cruditates pituitas bilem trahunt. Purgant & myes quorum natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo uiuuntq; in algosis: gratissimi autumno: & ubi mul ta dulcis aqua miscetur mari: ob id in Aegypto laudatissimi. Procedente hyeme amaritudi nem trahunt: coloremque rubeum. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanire. Inte ranea distringere. Omnia adaperire. Renes purgare Sanguinem: adipemq; minuere. Itaque utilissimi sunt hydropicis. mulierum purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus Item prodesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis rheumatismis. Fauces tantū uexant: uocesq; obtundunt. Vlceraq; quæ serpant: aut sint purgandas sanant. Item carcino mata cremati autem ut murices & morsus canum: hominumq; cum melle: lepras lētigines Cinis eorum potus emendat caligines. Gengiuarum & dentium uitia: eruptiones pituitæ:

& contra dorycnium: aut opocartum antidoti uicem optinent: Degenerant in duas speti/
es in mitulos: qui salem: uir usq; recipiunt: muscasq;. Quæ rotunditate differunt: minores
aliquanto: atq; hyrtæ tenuiorib9 testis: carne duriores Mituli quoq; ut murices ciere cau
sticam uim habent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauantur quoq; plombi modo ad gin/
giuarum crassitudines: & oculorum albugines: caliginesq;. Atq; in aliis partibus sordida
ulcera. capitisq; pustulas. Carnes uero eorum ad cãis morsus imponũtur. Et pelorides emol
liunt aluum. Item castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: ad
dunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam: & afronitri duas. Theteæ torminibus & in/
flationibus succurrunt. Inueniuntur hæc in foliis marinis suggentis: fungorum ueri9 quã
piscium. Eædem & tenasmum dissoluunt: renumq; uitia. Nascitur & in mari absinthium:
quod aliqui seriphum uocant: circa taposyrin maxime ægipti: exilius terestri. Aluum sol/
uit: & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepiæ. In cibo dantur cum oleo & sale
& farina decoctæ. Menæ salse cum felle taurino illitæ umbilico: aluum soluunt. Ius pisciũ
in patina coctorum cum lactucis tenasmum discutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti:
aluum sistunt. Vrinam ciunt In uino aluum. Ademptis branchiis calculos pellunt tribus
obolis cum mirhæ tritæ singularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cum
dauci semine & petroselini quantum ternis digytis sumatur ex mulsi cali di cyathis quat/
tuor. Tormina uero cum aceto uino mixto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum. Dysen
tericis medentur rana cum scylla decoctæ: ita ut pastili fiant. Fel siue cor earum cum melle
tritum: ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamentum cum pipere: ita ut reliqua carne ab
stineatur. Lyeni medetur solea piscis impositus item torpedo. Item rhombus uiuus: dein
remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: uesicæ uitia & calculos sanat. Lapis
qui inuenitur in scorpionis marini cauda põdere oboli potus. Enhydri iecur. Blendiorum
cinis cum ruta. Inueniuntur & in branchia piscis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua cal/
culosis præclare medentur: Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodesse. Item pul
monem marinum decoctum in aqua. Oua sepiæ urinam mouent: renumq; pituitas extra/
hunt. Rupta conuulsa cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant. Echini uero cũ
spinis suis contusi: & uino poti calculos. Modus singulis hemina bibitur: donec prosit: &
alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur uesica & pictinum cibo. Ex iis mares dorchas uo/
cant: fœminas onychias. Vrinam mares mouent. Dulciores fœmine sunt unicolores. Sepiæ
quoq; oua urinam mouent renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. Ie
cur quoq; aquatici colubri. Item hydri tritum potumq; calculosis prodest. Ischiadicos autẽ
liberant salsamenta ex siluro infusa clystere euacuata prius aluo. Sedis attritus cinis e capi
te mugillum mulorumq;. Comburuntur autem in fictili uase. Illini cum melle debent. Itẽ
capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad condylomata utilis: sicut pelamidum salsarum ca
pitum cinis: uel cybiorum cum melle. Torpedo apposita procidentis ĩteranei morbum ibi
cohercet. Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cæra: rimas in eadem parte emendat. Itẽ
& marini cancri pollin. Ponas salsamenta coracina discutiunt. Sanant interanea & squãmæ
combustæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum testæ cõtusæ
& ex aqua illitæ incipientibus panis resistunt. Muricum uel purpurarum cini utroque mo
do: siue discutere opus sit incipiente: siue concoctos emittere. Quidam ita componunt me
dicamentum cæræ & thuris drachmas. xx. Spumæ argenti. xl. Cineris muricum. x. olei ueter/
ris heminam Prosunt per se salsamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti uerẽdo rum pustulas
discutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ & impositæ. Similiter percæ sal/
sæ e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis aut squatinæ picis cutis combusta.
Hæc est qua diximus lignum poliri: quia & e mari fabriles usus exeũt. Prosunt & smarides
illitæ. Item muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cũ car
nibus suis. Carbunculos uerendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restingunt. ad
testem si descenderit: cochlearum spuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi
tosti: & in cibo sepius sumpti emendant. Item ophidiõ pisciculus scombro similis cum lilii
radice. Pisciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eo
rum bibatur ex aqua. Iubẽt & cochleas africanas cum sua carne comburi: ciéremq; ex uino
signo dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum in quo decocta est rana: & ipsa
rum intestina & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciũt trium

rerũ æquo pŏdere.Iubẽt & lepore marino recẽti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pontici fibri.Item uituli marini.Cuius & adeps prodest. Item & bryon de quo diximus lactucæ simile:rugosioribus foliis sine caule.Natura est ei stiptica. Impositũ lenit impetus podagræ.Item alga:de qua supradictum est: Obseruaturq; in ea:ne arida i-ponatur.Perniones emendant pulmo marinus.Cancriq; marini cinis ex oleo.Item fluuiatiles triti sicq; cinere & oleo subacti & siluri adeps.Et in articulis morborum impetus sedãt ranæ sub inde recentes impositæ:quas quidam dissectas iubent imponi.Morbos abigit ius mitulorum:& concharum comitiales & ut diximus:coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino asinino ue aut cum punici succo.Quidam ex aceto mulso.Necnon aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. Is uero qui sæpi⁹ corripiuntur:clystere infusum mirifice prodest.Castorei drachmæ duæ esse debebunt:mellis & olei sextarius:& aquæ tantundem.Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cum aceto.Datur:& mustellæ marinæ iecur.Item muris uel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum & contra diuersas infirmitates. Ca. VI.

f Ebrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necantur in rosaceo:ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris.Item ex asello pisce lapilli qui plena lũna inueniuntur: in capite alligãtur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus:ita ut quĩque diebus eum qui alligauerit:non cernat æger.Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis.Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent:oleoq; eo perũgat Cor earum adalligatum frigora febrium minuit.Et oleum in quo intestina decocta sint.Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & adalligatæ & rubetæ.Iecur eius:uel cor adalligatur in pãno leucopho.Cancri fluuiatiles triti ĩ oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt Aliqui & piper addunt. Alii decoctas ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui uero sinistrũ oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro ita ut cæcas dimittant in aquam tertianas abigi promittunt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos præstare uigiliam:somno fugato tradunt. Aliqui sanguinem testudinum:in lethargumq; uergentibus coagulo balenæ.aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum:& lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur:& spondylus percæ adalligatus.Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recẽtes.Quidam ob id aseruãt sale:ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore.Prosunt & in cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Tetheæ utiles sunt cum ruta ac melle.Hydropicis medetur adeps delphini liquat⁹:& cum uino potus.Grauitati saporis occurritur tactis naribus unguento:aut odorib⁹: uel quoquo modo obturatis.Strombi quoq; carnes tritæ:& in mulsi tribus heminis pari modo aquæ. aut si febres sint:ex aqua mulsa datæ proficiunt.Succus cancrorum fluuiatilium cum melle.Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ:ac pro cibo sumptæ:ita ut bibatur ex eodẽ uase.Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exemptis:reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuiatiles ex iure sumpti & pthisicis prodesse traduntur.Adusta sanantur cancri marini:uel fluuiatilis cinere. Et ea que feruẽti aqua cõbusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putantque utendum cum cæra & adipe ursino.Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restingunt ranarum uiuentium uentres impositi:pedibusque posterioribus pronas adalligari iubent:ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silurorum capitum cinere salsamentorum ex aceto.Pruritum scabiemq; non hominum modo:sed quadrupedum efficacissime sedat iecur pastinacæ decoctum in oleo. Neruos præcisos purpurarum callum quo se operiunt tusum glutinat.Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere.Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo perungantur.Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri.Sanguinem piscium putant cibo sisti polipo tuso illitoque De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere:& ideo nõ debere addi. In coquẽdo secari harundine ferro eminente:in uitiumq; trahere natura deserente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem arefactum. Quidam ex ea rana quã græci calamiten uocant quoniam inter harundines fruticesq; iuuant:minima omnium &

uiridissima cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cau-
da est: in calice nouo combustarum cinerem si per nares fluat inficiendum. Diuersus hirũ
dinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguinem usus est Quippe eadem ra-
tio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta la-
xanda iudicantur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciunt circa eadem tempo
ra anni semper eiusdem medicine. Multi podagris quoq; admittenda censuere. Dicitur sa
cietate & podere ipso sanguinis detractæ aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relin-
quunt capita quæ causa uulnera insanabilia facit: & multo interimit: sicut Messalinum e cõ
sularibus patriciis cum ad genua admisisset. inuehunt uirus remedio uerso: maximeq; ruf-
fæ ita formidantur. Ergo suggentia ora forficibus præcidunt: ac ueluti siphonibus defluit
sanguis: paulatimq; morientium capita se contrahunt: nec relinquunt. Natura earum ad-
uertatur cimicibus: & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarũ
cinis narium profluuia sistit succo porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepia-
rum testæ ex aqua salsamẽtorum carnes. Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & ali
bi quam in nilo nascitur carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis exthit & adeps
& cinis spinæ eius uicem spodii præbet. Vlcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capi
te menarum cinis uel siluri coercet. Cancinomata per earum capita salsarum: efficacius si ci
neri earum misceatur sal & cunila capitata: oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cũ
plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine.
Sed aliqui malunt alumen melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato: & cum san-
daraca trito. Cachoetæ & nomæ & putrescentia cybo uetere sanantur. Vermes uero innati
ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur: siccanturque salsamentis cum lintheolo imis
sis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt & putrescentia ulcerum quæq; serpunt
emplastri modo subacta & illita: Et halpe expurgat ulcera in linteolis concerptis. Item echi
norum testæ cinis. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum
salsamẽti cinis. Quidã capite tantũ utuntur cum melle: uel coracinorum carne. Muricum
cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpiõis marini? Verrucas tollit glauci iecur
illitum. Capitis menarum cinis cum alio tritus ad tymia crudis utuntur fel scorpionis ma
rini ruffi Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguiũ scabriciam cinisq; e capite me-
narum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glaucus e iure sumptus: & smarides cum
ptisana sumptæ: uel cum fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum uel purpuræ testarũ
cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma: uel mu
ricum carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitu crescere mammas non patiuntur. Delphini
adipe linamenta accensa excitant uuluæ strangulatu oppressas. Item scombri in aceto putre
facti. Percarum uel menarum capitis cinis ammixto sale & cunila oleoq; ue uuluæ mede-
tur. Suffitione quoque secundas extrahit. Item uituli marini adeps instillatur igni naribꝰ
ĩter mortuarũ uuluæ uitio: & cũ coagulo eiusdẽ ĩ uellere ĩpositꝰ. Pulmõis marini cinis ad
alligatꝰ egregie ꝓfluuia purgat. Echini uiuẽtes tusi & ĩ uĩo dulci poti Sistũt & cãcri fluuia
tiles triti ĩ uĩo potiq;. Itẽ siluri suffitu p̃cipue africi faciliores partꝰ fieri dicunt. Cãcri ex a
qua poti ꝑ fluuia sistere. Ex hysopo purgare. Et si partꝰ strãgulet: similiter poti auxiliant.
Eosdẽ recẽtes uel aridos bibũt ad partꝰ cõtinẽdos. Hippocrates ad purgationes mortuos-
que partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulso
datis potui. Item in iure cocti cum lappato & appio menstruas purgationes expediunt. La-
tisque ubertatem faciunt. Item in febri quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpita
tatione. Mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum
purgationibus prodest. Contraque uuluã olfatum cum aceto & pice: aut subditum pasu-
lis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigo-
re laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrum ue supergrediatur grauida abortũ
facere dicitur: & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio.
Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduoque asseruetur sub diuo: faciles partꝰ facere: po
stea quotiens inferatur adiuuare. Et pastinacæ radius adalligatꝰ umbilico existimatur idẽ
facere si uiuenti ablatus sit: ipsaque denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostrea
tium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc suffitum uuluæ pœnis mire resistere. Odo
rem esse castorei: meliusque cum eo ustum proficere. Vetara quoque ulcera & cachoete

eiuſdem cinere ſanari. Mam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſi/
mo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore contuſo poſt plenam lunam: &
ex aqua illita. Pſylotrum & tymi ſãguis: fel iecur ſiue recẽtia ſiue ſeruata. Iecur ẽt ritũ mix
taque cædro plumbea pyxide aſſeruatum. Ita pueros pubeſcere negauit. Magno ſalpe ob
ſtetrix. Eadem uis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſanguine & felle: uel ſi in oleo le/
pus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto
ſcyllito. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum. xvi. luna: Ranæ paruæ quam in ocu
loouni curatione deſcripſimus ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt: ſi recẽs illinatur: & ipſa
arefacta ac tuſa. mox decocta tribus heminis ad tertia uel in oleo decocta in æreis uaſis. Ea
dem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt. Pſylotrum: ſicut in oculis diximus. San
guiſugæ quoque toſtæ in uaſe fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectũ
Et ſuffitus urentium eas necat cimices inuectas caſtoreo quoque cum melle pro pſylothro
uſi pluribus diebus reperiuntur. in omni autem pſylothro uellendi prius ſunt pili. Infanti
um gingiuis dentitionibuſque multum confert delphini cum melle dentium cinis: & ſi ip
ſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatuſque idem pauores repentinos tollit. Idem effe/
ctus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancro/
rum fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbus triti in oleo
perunctis proſunt. Siriaſiſque infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuer/
ſa adalligata efficaciſſime ſanat quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus
uel piſcis rubellio uel anguilæ duæ. Item uua marina in uino putrefacta iis qui inde bibe/
rint tedi uini affert. Venerem inhibet: & cinis hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in
lintheolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum
fluuiatiliũ carnes ſale adſeruatæ: & in potu ex uino datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ra
næ dyrophetes & calamites in pellicula gruis alligatum: uel dens crochodilii maxilaris an/
nexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubethæ dextro lacerto adalligati. Amorem ſi
nit in pecoris recẽti corio rubetha alligata. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua exte/
nuant: donec illini poſſit. Aiuntq; ita curatos non repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latra
re: quibus in offa rana uiua data ſit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adar/
cha appellata. Naſcitur circa harũdines tenues ſpuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi ſe miſcẽt
Vim habet cauſticã: Ideo acopis addit̃ cõtra perfrictionũ uitia. Tollit & mulierũ lẽtigines
nifacie. Et calami ſimul dici debẽt. Phraxmatis radis recẽs tuſa luxatis medetur: & ſpinæ do
lorib⁹ ex aceto illita. Cypri uero qui & donax uocat̃ cortex alopeciis medet̃ uſtus: & ulceri
bus ueteratis. Folia extrahũt quæ ĩfixa ſũt corpori & igni ſacro Paniculæ flos ſi aures ĩtra/
uerit exurdat. Sepiæ atramẽto tãta uis ẽ: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore
lumĩe Anaxila⁹ tradat. Rubeta decocta & ĩ aq̃ potu data ſuũ morbis medet̃: uei cuiuſcũq;
ranæ cinis. Pulmone marino ſi cõfricet̃ lignũ: ardere uidet̃: adeo ut faculã ita præluceat.

Animaliũ oĩum in mari uiuentiũ clxxvii. genera eſſe. Ca. VII.

P Eracta aquatiliũ dote nõ alienũ uidet̃ ĩdicare ꝑtot maria tã uaſta & tot millib⁹ paſ
ſuũ terræ ĩfuſa: extraq; circũdata mẽſura pene ipſi⁹ mũdi quæ ĩtelligant̃ aĩalia cen/
tũ ſeptuagintaſeptẽ oĩum generũ eſſe: eaq; nominati cũpient. Quod in terreſtib⁹
uolicribuſq; fieri nõ quit. Neq;. n. oĩs ĩdiæ æthiopiæq; aut ſcythiæ deſertorũ ue nouimus
feras aut uolucres cũ hominũ ipſorũ multo plurimæ ſint differẽtiæ quas ĩ uenire potuim⁹
Accedat his taprobane ĩſulæq; aliæ occeani fabuloſe narratæ. Profecto cõueniet: non poſſe
oĩa genera in contẽplationẽ uniuerſã uocari. At hercule in tãto mari oceano quæcũq; naſ
cũtur certa ſũt: notioraq; quod miremur quæ ꝓfundo natura merſit. ut a beluis ordiamur
arbores phyſethres: balenæ: piſtrices: tritones: nereides: elephãti: homines qui marini uocan
tur: rotæ: orcæ: arietes: muſculi & alii piſciũ forma arietes delphini: celebreſq; Homero ui/
tuli. Luxuriæ uero teſtudines: & medicis fibri: quorũ genera nuſquã mari accepim⁹ mergi
tantum marina decentes: Iam caniculæ: drynones: cornutæ: gladii: ſerræ: communeſq; mari
terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tantum ac mari thynni: thynnides: ſiluri: coraci
ni: percæ: Peculiaris autem maris accipenſer: aurata: aſellus: acarne: aphia: alopeca: anguilla:
araneus: box: batia: bachus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus balanus: coruus: ci
tharus. Rhomborum genera chalcis gobio. Collurus aſellorum generis ni minor eſſet colla
Siue parianus ſiue ſaxetanus a patria betica: lacertorum minima abyſmon: eleſſe: cybiu. m

Ita uocat̃ cõcisa pelamis: quæ post. xl. dies a põto in meotim reuertit̃. Cordyla & hæc pelamis pusilla: cũ in põtũ e mæotide exit hoc nomen habet: cãtharus: callyonimus: siue uranoscopus: cinædi: solæ: phiscinulæ cnide: quã nos urticã uocamus. Cancrorũ genera chamecistite: chameleos: camepotorides: generis uarietate distãtes & rotũditate: chameglycia: menides: quæ sunt maiores quẽ pelorides: glycia siue coroquia. Concharũ genera ĩter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarũ generis pentadactydes: melicem: bales: echinophoræ: dicuntur q̃bus cantant. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ: cucumis: cynopos ea nymarus: cynoldexia: draco. Quidã aliud uolũt eẽ dracũculũ. Est aũt graculæ simili. Aculeos in branchiis habet ad caudã spectantis. Sic & scorpio lædit dũ manu tollit̃: erythinus: echeneis: echinus. Elephãti locustarũ generis nigri pedibus q̃ternis: bisculis. Præterea brachia duo: binis articulis: singulisq; sorficulis dẽticulatis. Fabri siue zægaucisci: glaneus: cõgergyres: galeos: garus: hippus: hippuros hirundo: ale: pleumon: hipocampos: heparcotinos: Sunt lacertorũ genera lolligo uolitãs: locustæ: lucernæ: liparis: lamyrus: lepus: leones: quorũ brachia cancris similia sunt. Reliq̃ ꝑs locustæ: mullus: merula: inter saxatiles laudata. mugil: melãusus: mẽa: metis: murena: mismylus: miscus: mnrex: oculata: ophidion: ostria: eotia orcinõ. Hic ẽ pelamidũ generis maxius. Neq; redit ĩ mæotin: similis tritoni. uetustate melior: Orphus orthagoriscus: phager: picus: saxatiliũq; pelamis. Earũ generis maxĩa apolectus uocat̃. Durius tritõ: phorcus: phitarus: passer pastinaca. Polyporũ genere pectines: maxiini & nigerrimi æstate. Laudatissimi aũt mitylenis rhyas: tyndarides: salonis: altimacia in Insula Alexãdriæ. In Aegypto pectũculi: purpuræ: pedriges: pĩna pinnotheræ: rhina: quem squatinã uocamus. Rũbus: scarus ꝑ̃ncipalis hodie. Solea: sargus: scylla: sarda: Ita uocat̃ pelamis lõga ex oceano ueniẽs. Scõber: salpa: horus: scorpena: scorpios: scyascĩa: sciena: scolopẽdra: myrus. ægypta: strõbꝰ: solen: siue aulos: siue donas: siue onix: siue dactylus spodylus: maristella: spõgia. Turdus ĩter saxatiles nobilis. Tynnus. tranus. qnem alii Xiphyã uocãt. Stassa: torpedo: terhea: triphonõ. Pelamidũ generis magni ex eo serena cymbiã fiũt. Veneri: Euax: xyphii. His adiicemus apud Ouidiũ posita noĩa: quæ apud nemiuẽ aliũ reperiunt̃ Sed fortassis ĩ põto nascunt̃: ubi ĩ uolumẽ supremis suis tpibꝰ inchoauit. Bopyrũ ĩ scopulis uiuentẽ. Orphũ rubentẽ: rhacinũq; pullũ pictas mormyras: aureiq; coloris chryson. Præterea parũ teragũ: & placentẽ cauda labrũ. Epodas lati generis. Præter hæc insignia pisciũ tradit channen ex se ĩpa cõcipere. Glãcũ æstate nũq̃ apparere. Põpiũ q̃ semp comitet̃ nauigiorũ cursus. Chromin q̃ nidificet ĩ aq̃s. Heleopen quoq; dicit eẽ nostris ĩcognitũ undis. Ex quo apparet falli eos q̃ eũdẽ accipenserẽ existimauerũt. Helopi palmã saporis inter pisces multi dedere. Sũt præterea a nullo auctore noĩati. sudis latinæ appellatã: a græcis phyren ostreæ similis noĩe magnitudine ĩter amplissimos rarus: sed tñ nõ degener: & ꝑnæ cõcharũ generis circa põtias insulas frequẽtissimæ. Stãt uelut suillo crure lõgo ĩ harena defixæ hiãtesq; q̃ lĩpitudo ẽ: pedali nõ minus spatio. Cibũ uenant̃. Dẽres in circuitu marginũ hñt pectinatim spissatos. Intus ꝑ spõdyli grãdis caro ẽ. Et hyenam piscẽ uidi ĩ oenaria ĩsula captũ caput exerẽtẽ. Præter hæc purgamẽta aliq̃ relatũ ĩdigna: & algis potiꝰ ãnumerãda q̃ aĩalibus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER TRIGESIMVS TERTIVS.

PROEMIVM.

Metallorum naturæ.

m ETALLA NVNC IPSAEQ VE OPES ET RERVM precia dicent̃: tellurẽ intus exq̃rente cura, multiplici Modo q̃ppe alibi diuitiis fodit̃ quærẽte uita aurũ argẽtum æs electrũ. Alibi deliciis gẽmas: & parietũ digytorũ que pigmẽta Alibi temeritati ferrũ auro etiã gratius inter bella cedesq;. Perseq̃mur oẽs eius fibras: uidemusq; sup excauatos montes mirantes desiscere aliq̃ñ: aut intremiscere illã. Ceu uero nõ hoc etiã exẽplũ ĩdignationis sacræ parẽtis exꝑ̃mi possit.

Imus in uiscera eius & in sede maniũ opes quærimus tanꝗ parum benigna fertiliq; qua se cetur. Inter hæc nimium remedioꝝ gratia scrutamur. Cui.n. fodiendi causa medicina est. Quanꝗ & hæc & summa sui parte tribuit ut minime parca: facilisq; ĩ omnibus quæ ꝓsunt. Illa nos premunt: illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atq; demersit. Illa quæ non na scuntur: ut repente mens ad ĩane euolans reputet quis deinde futuri finis est: sæculis om nibus exhauriendi eam quousq; penetret auaritia? Quam innocens quam beata: immo ue ro & delicata esset uita si nihil aliud de ea nisi quod supra terras concupisceret: haberetq; non nisi quod secũ est? Eruitur quidem aurum & chrysocolla iuxta: ut preciosior uideatur nomem ex auro custodiens. Parum enim erat naturæ unam inuenisse uitæ pestem: nisi in precio etiam esset sanies auri. Querebat argentum auaritia. Boni consuluit interim inuenis se minium. rubenrisq; terre excogitauit usum. Heu prodigiosa ingenia quot modis auxi mus precia rerum? Accessit ars picturæ: & aurum argentumq; cælando carius fecimus. Di dicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamenta. In poculis libidi nes cælare iuuit: ac per obscenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc: & sordere cœpere: & auri argentiq; minium fuit. Murina & crystallina ex eadem terra effodimns: quibus preci um faceret ipsa fragilitas hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æstimata est gloria: habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis: turba gemmarum potamus: & smaragdis teximus calices: ac temulẽtiæ cã tenere indiã iuuat: & aurũ iam accessu eius.

Quæ prima cõmendatio metalloꝝ auri: & de origine annulorũ aureoꝝ: & modo auri apud antiquos: & equestri ordine: & de iure annuloꝝ aureoꝝ. Ca. .I.

u Tinam posset e uita in totum abdicari auri sacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: proscissum cõuitiis ab optimis quibusq; & ad perniciem uitæ repertum. Quantum fœliciore æuo cum res ipsæ permutabantur inter se: sicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinior) commer tia uictus gratia inuenta: alios coriis boum: alios ferro captiuisq; rebus emptitasse tradit: quanquam & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma au rea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua consuedine multa legum antiquarum pecore constat etiam Romæ. Pessimũ uitæ scelus fecit: qui ãnu lum primus induit digytis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabu losa arbitror: quanquam illi quoq; ferreum annulum dederit antiquitas: uinculumq; id non gestamen intelligi uoluerit: Midæ quidam: annullum quo circumacto habentem ne mo cerneret: quis non etiam fabulosiorem fateatur: Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliauere auro: non quidem Romani quorũ more ferendum erat bellicæ uirtutis insigne. De regibus Romanis non facile dixerim (. Nullum habet Romuli in capi tolio statua: nec præter Nummæ Seruiq; Tullii alia. Nec. L. quidem Bruti). Hoc in tarqui niis maxime miror: quorũ egregia fuit origo: unde hic anulorum usus uenit: quanquam nunc lacedæmone ferreo utantur. Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatum constat: unde mos bullæ durauit ut eorum qui equo meruissent filii id insigne haberent: cæteri lorum. Et ideo miror Tar quinii eius statuam sine annulo esse. Quanquam & de nomine ipso ambigitur. Id græci a digytis appellauere. Apud nos prisci ungulum uocabant. Postea & græci & nostri scymbo lum. Longo certo tempore ne senatum quidem Romanum habuisse aureos: manifestum est. Si quidem iis tantum qui legati ad exteras gentes ituri essent: annuli publice dabãtur credo quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit: quã qui ex ea causa publice accepissent: uulgoque sic triumphabant. Et cum corona ex auro etrusca sustineretur a tergo: annulus tamen in digyto ferreus erat: æqua fortuna trium phantis & serui coronam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum nõ ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Ii quoque qui ob legationem acceperant au reo in publico tantum utebantur: intra domos uero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur. Isque sine gemma. Nec illiacis temporibus ullos fuisse annulos uideo: nusquam certe Home. dicit: cum & codicillos missitatos epistolarum gra tia indicet: & conditas arcte uestes: ac uasa aurea argenteaq; & ea colligata nodi non an nuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & alia muliebris cultus: sicut in aures in primordio factitasse sine mentione

annuloꝝ. Et qui primus instituit contanter id fecit: leuisq; manibus ac latentibus induit cũ
si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentũ potuit in ea ali
quod intelligi: etiã insertorii usu argumentum ẽst: maius ĩ leua fuisse qua scutum rapitur
Est quidem apud eundem Homerũ uirorum crinibus aurum implexum. Ideo nescio an
prior usus a fœminis cœperit Romæ quidem non fuit aurum: nisi ad modum exiguo lon
go tempore. Certe cum a Gallis capta urbe pax emeretur: non plusq̃ mille pondo effici po
tuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio con-
sulatu e Capitolini Iouis solio a Gamillo ibi condita: & ideo a plerisq; existimari duo milla
pondo collata. Sed quod accessit: ex Galloꝝ præda fuit: detratumq; ab his ĩ parte captæ ur
bis delubris. Gallos aũt cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo
Galloꝝ: templorumq; tm̃dem nec amplius fuisse. Quod quidem in augurio intellectũ est:
cum Capitolinus duplum reddidisset. Illud quoq; obiter indicari cõuenit: qm̃ de annulis
sermonem repetimus: æditu um custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gẽma sta
tim expirasse: & indicium ita extinctum. Ergo & maxime duo tm̃ milia pondo cum capta ẽ
Roma anno trecentesimo. lxiiii. fuere: cum iam capitum liberoꝝ censa essent. clii. milia q̃n-
genti. lxxxiii. Eadem post annos. ccc. vii. quod ex Cabitolinæ ædis incendio: cæterisq; omni
bus delubris. C. Marius filius præneste detulerat tredecim milia pondo: sub eo titulo in
triumpho transtulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie tran-
stulerat auri pondo q̃ndecim milia argenti pondo. c. xv. milia. Frequẽtior aũt usus annulo-
rum non ante. Gn. Flauium Anii filium deprehenditur. Hic nam ꝑ publicatis diebus fa-
stis. quos populus a paucis Principũ quottidie pætebat: tantã gratiam Plebis adeptus est:
alioq̃n Libertino patre genitus: & ipse Apii Cæci scriba cuius hortatu exceperat eos dies
consultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq;: ut ædilis currulis crearetur cũ. Q.
Anitio prenestino qui paucis ãte annis hostis fuerat: prætentis. C. Petilio & Domitio. quo
rum patres cons. fuerant. Additũ Flauio ut simul Tribunus Plebis esset. Quo facto tãta
Senatus indignatiõe exarsit. ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiaẽ an-
nalibus. Fallit plerosq; q̃ tum & equestrem ordinẽ id fecisse arbitrantur: Etenim adiectũ
hoc quoq; Sed & phalera pósita propter quæ nomen equitum adiectũ est. Annulos quoq;
depositos a notabile in annales relatum ẽ: non a Senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempro-
nio Longo. L. Sulpitio cons. Flauius uouit ædem concordiæ: si populo reconciliasset ordi
nes: Et cum ad id pecunia publica non decerneretur. ex mulctaticia fœneratoribus condẽ
natis ædiculã æreã fecit in græcostasi: quæ tũc supra comitium erat. Inciditq; ĩ tabula ærea
eã ædẽ. ccc. iiii. annis post Capitolinã dedicatã. Ita q̃dringẽtis: xlviii. a cõdita urbe gestũ est
& primũ ãnuloꝝ uestigiũ extat. Promiscui aũt usus alterũ secũdo punico bello. Neq;. n.
aliter potuissent trimodia illa annulorũ Carthaginẽ ab Hãnibale mitti Inter Cepionem
quoq; & Drusum ex ãnulo ĩ auctiõe nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo sotialis belli:
& exitia rerũ. Ne tũ q̃dẽ oẽs Senatores habuerũt: utpote cũ memoria auorũ multi prætu-
ra functi ĩferreo cõsentierit: sicut Calphurnium & manilium: q̃ legatus. C. Narii fuerat iu
gurtino bello. Fenestella tradit. Et multi. L. Fufidiũ illũ quẽ Scaurus ĩ uita sua scribit. In
Quĩtiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit. Nullosq; oĩo an
nulos maior ꝑs gentium hoĩumq; etiam qui sub imperio nostro degũt hodie habeat. Nõ
signet oriẽs aut Aegyptus etiã nũc litteris cõtenta solis. Multis hoc modis ut cætera oĩa
luxuria uariauit: gẽmas addendo exq̃siti fulgoris: censuq; opimo digytos onerando: sicut
dicemus ĩ gẽmarũ uolumine. Mox & effigies uarias cælãdo: ut alibi ars alibi materia eẽt in
precio. Alias deinde gãmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi cãm in annulis eẽ in-
telligere: solidas induit. Quasdã uero neq; ab ea parte quæ digyto occultaẽ: auro clusit au-
rũq; milibus lapilloꝝ uilius fecit. Cõtra uero multi nullas admittũt gẽmas: auroq; ĩpo si
gnant: ut claudii Cæsaris principatu reptum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt
alia per sese mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso in samathracia id insti-
tutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic
in Nũmæ & Seruii Tulii statuis uidemus. Pnstea pollici proximo induere etiã deorum si
mulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliæ britaniæq; in medio dicuntur usæ. Hic nunc
solus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus alis. Sunt
qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unũ tantũ: quo signanda signent. Condi

turq; ille ut res rara & ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promitur. Ei unū in minimo digyto habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorū ostentant: Aliis plures q̄ unū gestare labor est. Alii bratteas in serūt leuiore materia: & propter casum gemmarū totam sollicitudinem putant. Alii sub gemmis uenena cludūt: sicut Demosthenes summus orato℞ græciæ: annulosq; mortis gratia habet. Demūq; ut plurimū opū ita scelera annulis fuit. Que sint illa priscorū uita: qualis innocentia ī qua nihil signabatur? At nūc quoq; sibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legioues: & in domo turba externa acta Seruorum quoq; causa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marcipores lociferes ue dominorum gētiles omnem uictum in promiscuo habebāt: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat Nūc rapiendæ comparantur epulæ: pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoq; ipsas signare non est satis: grauatis somno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorq; uitæ ratio circa hoc instrumentum esse cœpit: incertum a quo tempore Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimū. xxx. annum urbis nostræ interfecto. Celebrationem q̄dem usum cum fœnore cœpisse argumēto. est cōsuetudo ulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nōdum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus nummos ante apud nos cœpisse: mox annulos Denūmis paulopost dicetur. Annuli distinxere alterum ordinem a plebe: ut semel cœperant esse celebres: sicut tunica ab annulis senatum tantum: quā q̄ et hoc sero: uulgoq; purpura latiore tuuica usos inuenimus etiam præcones: sicut patrem. L. Elii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumque plebi & patribus inseruere. Ac qd antea militares equi nomen dederant: hoc nūc pecuniæ iudices tribuūt. Nec pridem id factū: Diuo Augusto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. liq; non equites: sed iudices uocabantur. Equitū nomen subsistebat in turmis equorum publicorum Iudicium quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia singula in decuriis inuenta sunt: nondum prouinciis ad hoc munus admissis. Seruatūque in hodiernum diem est: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicium: & quotiens nomina equestris ordinis īmutata & donis militaribus & q̄n primū corona aurea. Ca. .II.

d Ecuriæ quoq; ipsæ pluribus discere nominibus fuere Triblonorū æris. & Selectorū & indicū. Propter hoc etianum Nongenti uocabantur ex omnibus. Selecti ad custodiēda suffragiorum scita in comitiis. Et qui diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatione nominum: cū alius se Nongentum alius Selectum: alius Tribunum appellaret. Tyberii demum principatu nono anno in unitatē uenit equester ordo annulorūq; auctoritati forma constitnta est. C. Asinio Pollione. C. Antistito Vetere cons. anno urbis conditæ. dcc. septuagesimoq̄nto. Quod miremur futuli pene de causa cū. C. Sulpi. Galba iuuenalē famā apud prīcipē popinarū poenis aucuparet: occupatusq; in hiis eēt questus in Senatu uulgo institore: eius culpæ defendi annulis. Hac de cā cōstitutū ne cui ius eius esset: nisi cui ingēuo ipsi patri: auoq; paterno sestertia. cccc. census fuissent & lege iulia theatrali. in. xiiii. ordinibus sedendi. Postea gregatimin signe id appeti coeptū. Proterq; hæc discrīa C. prīceps decuriā q̄ntā adiecit: tantūq; natū est fastus: ut quæ sub D. Augu. impleri nō potuerant. decuriæ non capiant eū ordinē: passimq; ad ornamenta ea etiā seruitute liberati transiliaut: qd ante nūq̄ erat factū q̄m in ferreo annulo eq̄tes: iudicesq; intelligebant: adeoq; promiscuū id esse cœpit: ut apud. Cl. Cæsarem in censura eius unus ex equitibus Flauius proclus. cccc. ex ea causa reos postularet. Ita dū separatur ordo ab ingenuis cōicatus est cū seruitiis. Iudicū aūt appellatiōe separari eū ordinē primi oīum instituere. Grachi discordi popularitate in cōtumeliā Senatus mox ea debellata: auctoritas nōis uario seditionū euentu circa publicanos substint: & aliquādiu tertiæ uires publicani fuere M. Cicero demū stabiluit equestre nomē ī cōsulatu suo ei Senatū cōcilans: ex eo se ordīe p̄uectū eē celebrās: & eius uires peculiari popularitate quærēs. Ab illo tpe plane hoc tertiū corpus in re. pu. factū est. Coepitq; adiici Senatui populoq; ro. equester ordo. Qua de causa & nunc post populū scribitur: quia nouissime coeptus est adiici. Quin etiā ipsum equitum nomen sæpe uariatum est in iis quoq; qui ad equitatum trahebaut. Celeres sub

Romulo:regibusq; appellati sunt. Deinde flexumines. Postea trossuli: cum opidum inthu
cis citra uolcinios hoc nomine passuum.ix.milia sine ullo adiumento peditum cœpissent
Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchum: Iunius certe qui ab amicitia eius Graccha-
nus appellatus est scriptum reliquit iis uerbis. Quod ad equestrem ordinem ptinet antea
strossulos uocabant: nũc equites uocant. Ideoq; quia non intelligũt trossulus nomen quid
ualeat: multos pudet eo nomine appellari: & causam quæ supradicta est. exponit. Inuitosq;
etiamnum tamen trossulos uocari. Sũt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ.
Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere: at ciues non nisi argenteis. Præ-
terq; armillas ciuibus dedere: quas non habent externi. Idem qđ magis miremur coronas
ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus sit ea non inueni. Sed quis primum donaue
rit a. L. Pisone traditur. A Postumius Dictator apud lacum regillum castris Latinorum ex
pugnatis ei cuius maxime opera capta essent: hanc coronam ex præda dedit. Item: L. Lentu
lus Consul Seruilio Cornelio merende samnitum oppido capto. Sed quinq; librarũ coro-
na Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit: eamq; coronam testamento reipublicæ le
gauit

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus: & de nummo aureo: & quando pri
mũ signatum est æs argentũ & auꝝ: & anteq̃ signaret̃ q mos in ære: & quæ maxima pecu-
nia primo censu: & quotiens & quibus temporibꝰ auctoritatis auri. Ca. .III.

Eoꝝ uero honori in sacris nihil aliud excogitatũ est q̃ ut auratis cornibꝰ hostiæ
d maiores dũtaxat immolarent: sed in militia in quoq; tm̃ adoleuit hæc luxuria:
ut M. Bru. in philippicis campis epistolæ reperiant frementes fibulas tribunicias
ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulieꝝ pedibꝰ aurũ gestari tacuisti.
Cuius sceleris nos coarguimus illũ primũ q auro dignitaté per annulos fecit: nt habeant
in lacertis iam qdem & uiri qđ e dardanis uenit: itaq; & dardanũ uocabat̃. Viriolæ celticæ
dicũtur. Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digytisq; totis collo auribus. Per
has discurrant catenæ circa latera: & inserta margaritarũ pondera e collo dominarũ auro
pendeant: ut in somno quoq; unionũ cõscientia adsit. Etiamnũ pedibus induit: atq; inter
stolam. plebemq; hũc mediũ fœminarũ equestrem ordinem facit. Honestius uiri pedago-
gis id damus balneasq; diues pueroꝝ forma conuertit. Iã uero etiam Harpocrateum statu-
asq; ægyptioꝝ numinũ in digitis uiri quoq; portare incipiũt. Fuit & alia. Clau. principatu
differentia insolens iis qbꝰ admissionem liberti eius dedissent: imaginem principis in annu-
lo ex auro gerendi magna criminũ occasione. Quæ omnia salutaris exortus Vespasiani
principis aboleuit: æqualiter publicando principem. De annulis aureis eorũq; usu hac tenꝰ
dictũ sit. Proximũ scelus fecit: qui primus ex auro denariũ signauit: quod & ipsũ latet au-
ctore incerto. Populus Romanus ne qdem argento signato ante Pyrrhũ regem deuictũ
usus est. Libralis unde etiam nũc libella dicit̃: & dispondius appendebat̃ assis. Quare æris
grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in rationibꝰ dicũtur. Item intẽdia & pondera. Quin &
militũ stipendioꝝ: hoc est stipis ponderandæ pensatores libripendes dicũtur. Qua consue
tudine in iis emptionibꝰ quæ mancipi sunt: etiam nũc libra interponit̃. Seruiꝰ rex primus
signauit æs. Antea rudi ũsos Romæ. Timeus tradit. Signatũ est nota pecudũ: ũnde & pe
cunia appellata. Maximus census .c.x. milia assiũ fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis.
Argentũ signatũ est anno urbis quingentesimo octogesimoquinto: Q. Fabio cõsule qn
que annis ante primũ bellũ punicũ: Et placuit denarius pro decem libris æris: quinarius p
quinq; sestertiũ pro dipondio ac semisse. Libræ aũt põdus æris in minitũ bello punico pri-
mo cũ impensis respublica non sufficeret. Constitutũq; ut asses sextantario pondere feri-
rentur. Ita qnta parte facta lucri dissolutũ æs alienũ. Nota æris fuit ex altera parte Ianus ge
minus: ex altera rostrũ nauis. In triente uero & quadrante æs quadrans antea triũcis uoca-
tus a tribus unciis. Postea Hannibale urgente. Qu. Fabio Maximo dictatore asses unciales
facti. Placuitq; denariũ .xvi. assibus permutari quinarium octonis: sestertium quaternis. Ita
respub. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assi-
bus datus. Nota argenti fuere bigæ: atque quadrigæ & inde bigati q̃drigatiq; dicti. Mox
lege papyriana semũtiales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis: octauã ptem æris
argento miscuit. Qui nũc uictoriatus appellatur: lege clodia percussus est. Antea. n. hic nũ
mus ex illirico aduectus mercis loco habebat̃. Est aũt signatus uictoria & inde nomen. Au
reus nũmus post annũ .lxii. percussus est quã argenteus: ita ut scrupulum ualeret sestertiis

uicenis:quod efficit in libras ratione ſeſtertii:ꝙ tunc erant ſeſtertios nongentos. Poſt hæc
placuit.xl.milia ſigna ex auri libris:paulatimq; principes imminuere põdus:minutiſſimus
uero ad.xlv.milia.Sed a nummo prima eſt origo auaritiæ excogitata fœnore quæſtuoſa ſe
gnitia.Hæ paulatim exarſit rabie quadam non iam auaritia:ſed fames auri:utpote cum Se
pius Clandius.C.Grachi familiaris auro repenſum caput eius exciſum ad opimium tule-
rit:plumboq; in eos addito paracidio ſuo rempu.etiam circunſcripſerit.Nec iam quiritiũ
aliquo:ſed uniuerſo nomine Romano infami rex Mithridates Aquilio duci capto aurũ
in os infundit.Hæc parit habendi cupido.Pudet intuentem tantum omnia iſta quæ ſub-
inde noua græco ſermone excogitantur expreſſo argenteis uaſis auro aut incluſo:quibus
deliciis ueneunt tam aurea quam aurata:cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis Spartacũ
ne quis aurum haberet:aut argentum.Tãto fuit plus animi fugitiuis noſtris.Meſſala ora
tor prodidit Antonium triumuirum aureis uſum uaſis in omnibus obſenis deſideriis:pu
dendo etiam crimine Cleopatræ.Summæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo pul-
uino ſubdito Phillippum regem dormire ſolitum.Agomen celum Alexandri Magni præ
fectum aureis clauis ſuffigere crepidas. Antonius Sopus in contumeliam naturæ uilita-
tem auro fecit opus proſcriptione dignum.Sed præter alia equidem miror populum Ro.
uictus gentibus in tributo ſemper argentnm imperaſſe:non aurum ſicut carthagini cum
Hannibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri.Nec poteſt uide
ri penuria mũdi id ueniſſe.Nam Mida:ſed & Crœſus:infinitũ poſſederant.Iam Cyrus de
uicta aſia pondo.xxxiiii.milia inuenerat:præter uaſa aurea aurũq; factum:& in eo folia ac
platanum uitemque.Quo uictoria argenti quingenti quingenta milia talentorum repor-
tauit.& craterem Semiramidis:cuius pondus.xv.talentorum colligebat.Talentum autem
ægyptium pondo.lxxx.patere Varro tradit.Iam regnauerat in colchis Salauces & Eſubo
pes qui terram uirginem nactus plurimum argenti:aurique eruiſſe dicitur in ſuanorũ gẽ
te:& alioquin uelleribus aureis inclyto regno.Sed & illius aureæ cameræ.& argenteæ tra
bes narantur & columnæ:atq; paraſtate.uicto Soſoſtræ Aegypti rege tam ſuperbo:aut pro
datur annis quibuſque ſortes reges ſingulos e ſubiectis iũgere ad currum ſolitus:ſicq; tri-
umphare.Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrentur Cæſar qui poſtea dictator fuit
primus in ædilitate numere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo uſus eſt:feraſ-
que argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum.Mox qđ etiam in municipiis emulantur
C.Antonius ludos ſcoena argentea fecit.Item.L.Murena.& C.princeps ĩ cyrco pecma du
xit.In quo fuere argenti pondo.c.xxiiii.Claudius ſucceſſor eius:cum de Britaonia trium-
pharet inter coronas aureas unam.vii.pondo habuit.quam contuliſſet Hiſpania citerior:
alteram.ix.quam Gallia comata ſicut titulus indicauit.Huius deinde ſucceſſor Nero Põ-
peii theatrum operauit auro in unum diem quo Tyridati Regi Armeniæ oſtenderat. Et
quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambienris urbem.Auri in ærario populi Roma
ni fuere.Sexto Iulio.L.Aurelio conſul ſeptem annis ante bellũ punicum tertium pondo
dcc.xxvi.argenti nonagintaduo milia & extra numerum.ccc.&.lxxv.milia.Item Sex.Iulio
L.Martio conſ.hoc eſt belli ſotialis initio:octingenta.xlvi.auri pondo Cæſar primo itro-
itu urbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorũ.xxi.milia:& numero pon
do.ccc.Nec fuit aliis tpibus reſpublica locupletior.Intulit & Aemilius Paulus Perſeo Re
ge Macedonico deuicto prædam pondo triũ miliũ a quo tpe Populus Romanus tributũ
pendere deſit.Laquearia quæ uũc:& in priuatis domibus auro tegũtur: poſt Carthaginẽ
euerſam primo inaurata ſunt in Capitolio cenſura.L.Mummii.Inde tranſiere in cameras.
In parietes qnoq;.qui iam:& ipſi tanquam uaſa inaurantur:cum ſua ætas uaria de Catulo
exiſtimauerit:quod tegulas æreas Capitolii inauraſſet primus.Inuentores auri ſicut me-
tallorũ fere omniũ:ſeptimo uolumine diximus præcipuam gratiam huic materiæ fuiſſe ar
bitror:non colore qui in argento clarior eſt:magiſq; diei ſimilis:& ideo militaribus:ſignis
familiarior.quoiam is longuis fulget:manifeſto errore eorũ qui colorem ſyderum placuiſ
ſe ĩ auro arbitrant:cũ ĩ gẽmis:aliiſq; rebus nõ ſit præcipuus.Nec põdere aut facilitate ma
teriæ prælatũ ẽ:cæteris metallis:cũ cædat p utrũq; plũbo:Sed qa rerũ uni nihil igne depe-
rit:tota ẽt ĩ ĩcẽdiis rogiſq; durãte materia.Quinimo quo ſæpiꝰ arſit:pficit:ad bonitatẽ:au
riq; expimẽto ignis ẽ:ut ſimul color rubeatquo ignis.At ipm obrizũ uocãt.Primũ ãt bõi
tatꝰ argumẽtũ ẽ q̃ difficillĩe accẽdi:Præterea mirũ prunæ uiolẽtiſſimæ ligni ĩdomitũ palea

citissime ardescere: atq; ut purgetur cum plũbo coqui. Altera causa precii maior quod mi nimum usus deterit: cum argento ære plumbo lineæ durantur: manusq; sordescant de ci dua materia. Nec aliud laxius dilatatur. aut numerosius diuiditur: utpote cuius unciæ in septuagenas & quinquagenas pluresq; bratteas quaternum utrinque digitorum spargan tur. Crassissimæ ex iis prencstinæ uocantur: etiamnum retinentes nomen fortunæ inaura to ibi fidelissime simulachro. Proxima brattea quæstoria appellatur. Hispania strigiles uo cat auri paruulas massas: quod super omnia solum in massa auramento capitur. Cum cæte ra in metallis reperta igni perficiantur hoc statim aurum est consumatamque materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio ius naturalis est. Alia quã dicemus coacta. Super cætera non rubigo ulla: non erugo non aliud ex ipso quod consumat boni tatem iminuat ue pondus. Iam contra salis & aceti succos domitores rerum constantia su perque omnia netur: nec texitur lanæ modo: & sine lana: Tunica aurea triumphasse Tarq nium Priscum Verius tradit Nos uid imus Agrippinam Claudii principis edente eo na ualis prelii spectaculum assidentem ei indutam paludamento: auro textili sine alia mate riæ. Attalicis uero iampridem intexitur inuento regum asiæ. Mormori & iis quæ candefi eri non possunt oui candido illinitur: ligno glutini ratione composita: leucoporon uocãt Quid sit hoc: aut quemadmodum fiat suo loco docebimus. Aes in aurari argento uiuo: aut certe hydrargyro legitimum erat: de quibus ut dicemus illorum naturam redẽtes: ex cogitata fraus est. Namque æs cruciatur in primis accensumq; restinguitur sale aceto alu mine. Postea exarenatur: an satis recoctum sit splendore deprehendente: iterumque exha latur igni: ut possit edomitum mixtis pumice alumine argento uino iductas accipere brat teas. Alumen in purgando uim habet tale est qualem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri: & quando primum aurea statua: & medicinæ ex auro. Ca. IIII

a Vrum inuenitur in nostro orbe ut omittamus indicum: atq; a formicis: aut gry phibus apud sythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis: ut in tago hispaniæ: pado italiæ hebro thraciæ: pactolo asiæ: gange indiæ: Nec ullũ ab solutius aurum est: ut cursu ipse tritucq; perpolitum. Alio modo puteorũ scrobi bus effoditur: aut in ruina montiũ. Quare utraq; ratio dicetur. Aurũ qui quærũt: ante om nia segullũ tollũt: ita uocatur indicium: alueus ubi id est: arenæ que leuãtur: atque ex eo quod resedit: coniectura capit. ut aliquãdo in summat tellure protinus rara fœlicitate: ut nuper in dalmatia principatu. Neronis singulis diebus etiam quiquagenas libras fundẽs cum iam inuentum est in summo cespite. Alutationem uocant si & aruo ea tellus subest Cæterum montes hispaniæ aridi sterilesque: & in quibus nihil aliud ginatur: huic bono co guntur fertiles esse. Quod puteis foditur canalitium uocant: alii canaliense marmoris glo riæ inhærens: non illo modo quo in oriente sapphyro atque thebaico aliisq; in gẽmis scin tillat: Sed micas amplexum marmoris hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc inde nomine inuento: tellusq; ligneis columnis suspenditur. Quod effosum est tũditur: lauatur: uritur: mollitur in farinam. Nam quod in pilis cudunt apila scudem uocant argentum quod exit a fornace: sudoremque qui camino iactatur. Spurci tia in omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiũt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neque enim alia afflatum ignemque & ar dentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantũ. Cũiculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernarũ lumina. Eadem mensura uigiliarũ est: multisq; mensi bus non ceruitur dies. Arrugius id genus uocant: siduntq; rimæ subito: & opprimũt ope rarios: ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere margaritas: tanto no centiores fecimus terras. Reliquũtur itaq; fornices crebri mõtibus sustinendis. Occursant in utroq; genere silices. Hos igni & aceto rũpũt. Sepius uero quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat: cædũt fracturis. c. l. libris ferri terrarũ agentibus. Egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior uidetur silex: latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilior existimatur ope ra. Est uamque terra ex quodam argillæ genere glareæ mixta: candidam uocãt: prope inex puguabilis. Cuneis eã ferreis aggrediũt: & iisdẽ malleis. nihilq; durius putãt. nisi quod ĩ ter oĩa auri fames durissima ẽ. Peracto opere ceruices fornicũ ab ultimo cædũt. dãtq; signũ

rima. Eamque solus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic uoce ictu ue repente reuocari operarios iubet. pariterque ipse deuolat: Mons fractus cadit a sese longo fragore: qui concipi humana mente non possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est. Nec sciere esse cum fodere. Tantaque ad pericula eu̅icenda fuit satis causæ sperare quod cuperent. Alius par est labor uel hoc maioris impendii flumina ad lauandam hanc ruinam iugi montium duxere obiter a centesimo plerumq̃ lapide. Corrugos uocant a corriuatione credo: nimirum & hoc labor est. Precepisse libramento oportet ut fruaris quando in nõdat: itaq̃ altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupis inuiæ cæduntur: sedemque trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cædit: funibus pender: ut procul intuentibus species nefaria quidem: sed a litum fiat. Pendentes maiore ex parte librant & lineas itineri præfigunt. Itaq̃ insistentis uestigiis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines ut uitium importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per silices calculos ue dicuntur: & urium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinæ cauantur: ducenos pedes in quasque partes: & in altitudinem dẽos. Emissaria in iis quina pedum quadratorum ternum fere linquuntur: & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta ui: ut saxa prouoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fosse in quas proflaut cauant̃: agãgas uocant cæsternuntur gradatim. Frutex est ulex roris marini similis asper arumque retinens. Latera cluduntur tabulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluẽte de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurũ arrugia quæsitum non coquitur sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. necnon in puteis etiam denas excedẽtes libras Palacas Hispani: alii palacranas: idem quod minutum est balucem uocant. Vlex siccatus uritur: & cinis eius lauatur substrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena milia pondo ad hunc modum annis singulis asturiam atq̃ galletiam & lusitaniam præstare quidam tradiderũt: ita ut plurimum asturiã gignat. Neque in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est uetere interdicto patrum ut diximus. alioquin nulla fecundior metallorũ quoq̃ erat tellus. Extat lex censoria uictimiliarum aurifodinæ: qua in Vercellẽsi agro cauebatur: ne plus quinq̃ hominum in opere publicani haberent Aurum faciendi est etiamnũ una ratio ex auripigmento: quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore: sed frangili lapidũ specularium modo. Inuitaueratque spes Caium principem auidissimũ auri: quam ob rem iussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens. sed ita parui ponderis ut detrimentum sentiret illud propter auaritiam expertus quanquam auripigmenti libræ viiii. permutarentur nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argentũ uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte. In uno tãtum Galliæ metallæ loco: quod uocant albicrarense. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunq̃ quinta argenti portio est: electrũ uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. Fit & cura electrũ argento addito. Quod si quintam portionem excessit: in cudibus non resistit. Est electro auctoritas Homere teste qui Menelai regina auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet lindos insula rhodiorũ: in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historiam mammæ suæ mensura. Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natiuũ & uenena deprændit. Nanque discurrũt in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore: & gemina ratione prædicunt Aurea statua prima omnium nulla inanitate: & ante quã ex ære aliqua illo modo fieret: quã uocant holosphyratõ in templo Anaetidis posita dicitur. Quod in situ terrarum nomen hoc significauimus: numine gentibus illis sacratissimo. Direpta ẽ Antonii parthicis rebus. Scitumq̃ narratur dictum unius ueteranorũ Bononiæ hospitali Diui Augusti cœna cũ interrogaretur: esset ne uerum: eum qui primus uiolasset hoc numẽ oculis: mãbrisq̃ captum expirasse? respõdit. n. tum maxime Augustum de cruore eius cœnare seq̃ illum esse: torũq̃ sibi census ex ea rapina esse. Hoĩum primus & aureã statuã & solidam Gorgias Leontinus delphis in tẽplo sibi posuit. lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ orarorıæ artis quæstus. Aurũ pluribus modis pollet in remediis. Vulneratisque & infantibus applicatur. ut minus noceat: quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoq̃ & pecorum fœturis. Remedium est abluere illatum &

ſpargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum ſalis grumo pondere triplici miſſo:& rurſum cũ duabus ſalis portiõibus & una lapidis quẽ ſchiſton uocãt:ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſũ purũ & ĩcorruptum:Reliquus cinis ſeruatus ĩ fictili & ex a qua illitus:lichenas in facie ſanat.Lométo id cõuenit ablui.Fiſtulas ét ſanat :& quæ uocant hemorrhoides.Quod ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emẽdat.Ex mel le uero decoctũ cũ melãthio & ilitũ ũblico leuiter ſoluit aluũ.Verrucas curari eo.M.Varo eſt auctor.

De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla.vi.& mirabilia naturæ de glutinandis inter ſe perficiendiſqꝫ metallis. Ca. V.

c Hryſocollo humor ẽ in puteis quos diximꝰ:ꝑ uenã auri defluẽs craſſeſcẽte limo rigoribꝰ hybernis uſqꝫ in duritie pumicis.Laudatiorẽ eandẽ in ærariis metallis:& ꝓximã in argẽtariis fieri cõpertum ẽ.Inuenit & ĩ plumbariis uilior ét auraria. In oĩbus ãt iis metallis fit & cura multum ĩſia naturalẽ illã ĩmiſſis ĩ uenã aquis leuiter hyeme tota uſqꝫ q̃ in iunium mẽſem.Dein ſiccatis ĩ iunio & iulio ut plane ĩtelligat nihil alid chryſocolla quã uena putris.Namia duritia maxĩe diſtat uuã uocãt. Et tñ illa quoqꝫ herba quã luteã appellant:tinguit.Natura ẽ que lino lanæ ue ad ſuccum bibẽdum.Tundit in piſa:deĩde tenui cribro ſecernit:poſtea mollitur:ac deinde tenuiꝰ ſic cribrat. Quicquid nõ tranſmeat:reperit in pila:dein mollitur.Puluis ſemp ĩ catinos digerit:& ex aceto maceratur:ut oĩs duricia ſoluatur.Ac rurſus tunditur:dein lauatur in cõchis:ſiccaturqꝫ. Tunc tingitur alumine ſchiſto:& herba ſupradicta pingiturqꝫ ante quã pingat.Refert quã bibula dociliſqꝫ ſit.Nã niſi rapuit colorẽ addunt & ſytãtum atqꝫ turbyſtum:ita uocãt medicamẽta ſorbere cogẽtia.Cum tinxere pictores tureſſobitin nocãt.Eiuſqꝫ duo genera faciunt. Elutã quæ ſeruatur in lomẽta.Et liquidã globulis ſudore reſolutis.Hæc utraqꝫ genera in cypro fiunt Laudatiſſima in armenia.Secunda in macedonia.Largiſſima in hiſpania. Summa cõmendationis eſt:ut colorẽ hærbæ ſegetis lætæ uirentis quã ſimille reddat.Viſumqꝫ eſt iã Neronis prĩcipis ſpectaculis harenã cy rci chryſocola ſterni:cum ipſe cõcolori pãno aurigaturus eẽt ĩducta opficium turba.Tribꝰ eã generibꝰ diſtĩguunt.Aſperã quæ taxatur ĩ libra.vii.Mediã quæ denariis quinis. Attritã quã herbaceã uocãt:quæ.xiii.Sublinunt ãt harnoſã:ꝑus quã ĩducant atramẽto & paretonio.Hæc ſunt tenacia eiꝰ in colore blanda.Paretonium qm̃ ẽ natura pinguiſſimũ:& ꝑꝑ leuorem tenaciſſimũ atramẽto aſpergitur:nec paretoni candor pallorem chryſocolæ afferat. Luteã putãt alutea hærba dictã quã ipſã cæruleo ſubtritã chryſocolla inducũt uiliſſimo genere atqꝫ fallaciſſimo:Vſus chryſocollæ & in medicina ẽ ad purgãda uulnera cũ cæra & oleo.Eadẽ ꝑ ſe arida ſiccat:& cõtrahit. Datur & ĩ ãgina ortopnoeaue miſcẽda cũ melle.Cõcitant uomitiões:miſcetur & colliriis a cicatrices oculorũ:ac uiridibus ẽplaſtris.Ad dolores mittigãdos:& cicatrices trahẽdas.Hanc chryſocollã medici aceſin appellãt:quæ nõ eſt orobitis.Chryſocollã & aurifices ſibi uendicãt agglutinãdo auro: & inde oẽs appellatã ſimiliter utẽtes dicũt.Temperatur ãt ea cypri erugine:& pueria ĩpubis urina:addito nitro. Teritur cypro ære ĩ cypriis mortariis:ſanternã uocãt noſtri. Ita ferruminatur aurũ qđ argẽtoſum uocãt.Signũqꝫ ẽ ſi addita ſãterna niteſcit. E diuerſo eroſũ cõtrahit ſe:hebetaturqꝫ:& difficulter ferruminatur aurũ.Ad id glutinũ fit auro & ſpuma argẽti ad ſupradicta additis unaqꝫ cõtritis.Cõtexi par eſt reliqua circa hoc:ut uniuerſa naturæ cõtingat ãmiratio.Auri glutinũ ẽ tale.Argilla ferro.Cadmia æris maſſis.Alumen laminis. Reſina plũbo & marmori.Sed plumbũ nigrũ albo iungitur.Ipſumqꝫ albũ ſibi oleo.Itẽ ſtagnum æramẽtis ſtagno argentũ.Pineis optime lignis æs ferruqꝫ cõditur. Sed ægyptia papyro paleis aurũ.Calex aqua accẽditur:& trachinius lapis.Idemqꝫ oleo reſtĩguitur. Ignis ãt aceto maxĩe & uiſco & ouo.Terra minime flagrat.Carbõi maior uis efuſto.Iteꝝqꝫ flagrãti.

De argento & argento uiuo & ſtibia ſiue alabaſtro:& ſcoria argenti & de ſpuma argentei. Ca. VI.

B his argẽti metalli dicãtur:quæ ſequẽs inſania eſt.Nõ niſi ĩ puteis repritur nullaqꝫ ſui ſpe naſcitur: nullis ut in auro lucẽtibꝰ ſcitillis. Terra ẽ alia ruffa alia cineracea excoq nõ põt niſi cũ plũbo nigro aut cũ uena plũbi Galenam uocant:quæ iuxta argẽti uenas pleruqꝫ repitur.Et eodẽ ope igniũ deſcendit pars in plũbũ:argentũ aũt ſupnæ ĩnatat:ut oleũ aquis.Reperit ĩ oĩbus pene ꝓuinciis ſed in Hiſpania pulcherrimũ.Id quoqꝫ ſterili ſolo atqꝫ ét in montibus.Et ubicunqꝫ una inuẽta uena eſt:nõ ꝓcul inuenitur alia. Hoc quidẽ & in oĩ fere materia.unde metalla græci uidẽtur dixiſſe.Mirum adhuc per Hiſ

panias ab Hãnibale inchoatos puteos durare sua ab inuẽtoribus noĩa habẽtes. Ex quibus
bebelo appellat̃: hodieq; qui.ccc.pondo. Hãnibali sũministrauit in dies. Ad mille quintos iã
passus cauato monte p quod spatiũ aquitãi stantes dieb[9]: noctibusq; egerũt aquas lucerna
rum mẽsura: amnẽq; faciũt. Argenti uena quæ in sũmo reperta est crudaria appellatur. Fi
nis ãtiquis fodiendum solebat esse alumẽ inuentũ ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta
æris uena infra alumẽ alba nullũ finem spei fecit. Oodor ex argentifodinis inimicũ oibns
animalibus: sed maxime canibus. Aurũ argentũq; quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argẽ
teo nigras fieri. produciq; maramur. Est & lapis in iis uenis cui[9] uomica liquoris æterni ar
gentũ uiuum appellatur. Venenum rerũ oĩum est. Exedit ac prumpit uasa permeans tabe
dira. Oĩa ei ĩnatant præter aurũ. Id unum ad se trahit. Ideo: & optime purgat cæteras eius
sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro disce
dat. In pelles subactas efunditur: perq; eas sudoris uice defluẽs purũ relinquit aurum. Ergo
& cũ æra inaurãtur: sublitũ brateis ptinacissime retiet. Verũ palore detegit simplices: aut p̃
tẽues bratteas. Quapp id furtum quærẽtes oui liquore candido usum eum adulterauere.
Mox & hydrargyro: de quo suo dicemus loco. Et alias argẽtum uiuum nõ largum ĩuentũ
ẽ. In iisdẽ argenti metallis ĩuenitur ut pprie dicamus: spumæ lapis cãdidæ nitentisq;: nõ tñ
trãslucẽtis stimini appellãt: alii stibiã alii alabastrũ: aliqui turbasin. Duo ei[9] genera: mas &
fœmina. Magis probãt fœminã. Horridior ẽ mas: scabriorq; & min[9] põderosus: minusq; ra
dians: & harenosior: Fœmina cõtra nitet frialib[9]: fissurisq; nõ globis dehiscens. Vis ei[9] astrĩ
gere ac refrigerare. Prĩcipalis aũt circa oculos. Nanq; ideo & platyo ophathalmon id appel
lauere: quoniã in callibus mulierumq; epiphoris dilatetoculos & fluciones ĩhibeat oculorũ
exulterationesq;. Farina ei[9] & thuris gummi ãmixto sistit & sanguinẽ e cerebro profluen
tum. Efficatior & cõtra recẽtia uulnera. Et cõtra ueteres canum morsus inspersa farina. Et
cõtra ãbusta igni cum adipe ac spuma argẽti cærusaq; & cæra. Vritur autẽ & offis bubuli fi
mi circunlitum ĩ clibanis. Dein restĩguitur mulierum lacte. Territurq; ĩ mortariis ãmixa a
qua pluuia. Ac subĩde turbidum trãsfundit̃ ĩ æreum uas. Et mundatur nitro. Fex eius ĩtel
ligitur plõbosissima quæq; subsidit in mortario: abigiturq;. Dein uas ĩ quo turbida trãssu
sa sunt optum lĩteo p noctẽ relĩquitur: & postero die quicquid ĩnatat effunditur: spõgiaq;
aqua tollitur. Quod ibi subsedit: flos ĩtelligitur: ac linteolo ĩterposito ĩ sole siccatur: nõ ut
perarescat. Iterumq; in mortario teritur: & ĩ pastillos diuiditur. Ante oĩa ãt urẽdi mod[9]: ne
cessari[9] est: ne plumbum fiat. Quidã nõ fimo utuntur coquẽres: sed adipe. Alii tritum in a
qua triplici linteo siccãt: fecẽq; abiiciunt. Idq; qd defluxerit trãsfundunt. Ac quicquid sub
sidet id colligẽtes ẽplastris collyriisq; miscent. Scoriã ĩ argento græci uocãt helchysma. Vis
ei[9] astringere & refrigerare corpora. Additur ẽplastris: ut mollibdena. de q̃ dicem[9] in plum
bo. Cicatricibus maxime glutinãdis & cõtra tenasmos: disenteriasq; infusa clysteribus cum
myrteo oleo. Addunt & ĩ medicamẽta quæ uocãt liparas ad ex crescẽtia ulcerum aut ex at
tritu facta: aut in capite manãtia. Fit & in iisdẽ metallis & quæ uocatur spuma argẽti. Gene
ra eius tria. Optima quã chrysitin uocãt. Secunda quã argiritin. Tertia quam molibditin. Et
plerumq; oẽs hi colores in eisdẽ tubulis ĩueniuntur. Probatissima ẽ attica. Secunda hispa
niẽsis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argẽto. Molibditis plumbi ipsius fusura: quæ
fit puteolis: & ĩde habet nomẽ. Omnis ãt fit excocta sua materia ex supiori catino defluens
in ĩferiorẽ Ex eo sublata ueruculis ferreis: atq; in ipsa flãma cõuoluitur ueruculo: ut sit mo
dice põderis. Est ãt ut ex noĩe ipso ĩtelligi põt feruescẽtis & futuræ materiæ spume. Distat
a scoria quo põt spuma fece distare. Alterum purgãtis se materiæ: alterum purgare uitium
ẽ Quidam duo genera faciunt spumæ: quæ uocãt stelerythida & peumenẽ. Tertium molib
denã in plumbo dicẽdam. Spuma ut sit utilis: iterum coquitur: cõfractis tabulis ad magnitu
dinẽ ãnullorum ita accẽsa follibus ad separãdos carbones cinereq;. Abluitur aceto aut uio
Simulq; restĩguitur Quod sit argyritis: ut cãdor ei detur magnitudĩe fabæ cõfracta in fi
ctili coqui iubẽt ex aqua addito ĩ linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgẽtur. Po
stea sex diebus terunt in mortariis ter die abluẽtes aqua frigida. Et cum desinãt calida: addi
to sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die cõdunt in plumbo uase. Alii cum fa
ba cãdide & ptisana coquunt: & in solo siccãtur. Alii in lana cãdida cum faba donec lanam
nõ denigrẽt. Tunc salẽ fossilẽ adiiciunt: subinde aqua mutata: secantq; diebus. xl. calidissi
mis æstatis. Necnõ in uentre suillo in aqua coquũt exemptamq; nitro fricãt: & ut supra te

runt in mortariis cũ ſale. Sunt qui nõ coquãt: ſecũ ſale terant & adiecta aqua abluant. Vſu
eius ad collyria: & nitrũ ad muliebriũ cicatricũ fœditates tollendas maculaſqꝫ: & abluendũ
capillũ. Vis aũt: ſiccare: mulliere: refrigerare: temperare: purgare: explere. Vlcerum tumores
Talibuſqꝫ emplaſtris ſupradictis ignes etiam ſacros tollit cum ruta: myrtoqꝫ & aceto. Iteqꝫ
pernitiones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac ĩuẽtione eius: & cina
baris rõe in picturis: & medicinæ de generibus minii: & rõe ei⁹ in picturis. Ca. VII.

Nuenitur in argentariis metallis miniũ quoqꝫ: & nunc inter pigmẽta magnæ aucto
i ritatis: & quondã apud Romanos nõ ſolũ maxime ſed etiam ſacræ religionis: ut au
ctor eſt Verrius: & cuius ſit neceſſe credere auctoritati. Iouis ipſius ſimulachri fa-
ciem diebus feſtis minio illini ſollitã triũphãtemqꝫ corpora. Sic Camillum triũphaſſe. Hac
religione etiam nũc addi in unguenta cœnæ triũphalis: & accenſoribus in primis Iouem mi
niandũ locari. Cuius rei equidem eam miror: quãquam & hodie id expeti cõſtat æthiopum
populus totoſqꝫ eo tingi proceres: huncqꝫ ibi deorum ſimulacris colorẽ eſſe. Quapropter
diligentius proſequemur oĩa de eo. Theophraſtus. xc. ãnos ante Traſibulum athenienſium
magiſtrũ: quod tempus exit in urbis noſtræ ducenteſimũ quadrageſimũ. ix. ãnum tradit ĩ
uentum minium a Callia athenienſe initio ſperante aurũ poſſe excoqui harena rubente in
metallis argenti. Hanc fuiſſe originẽ eius. Reperiri aũt iam tũ in hiſpaniis ſed durum & ha
renoſum. Item apud Colchos in rupe quadã inaceſſa ex qua iaculantes decuterent: id eſſe
adulterũ. Optimum uero ſupra epheſum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere
Hanc teri Dein lauari farinam. Et quod ſubſidat iterũ lauari. Differentiã artis eſſe: qđ alii
miniũ faciunt prima lotura. Apud alios id eſſe dilutius. Sequentis autẽ loturæ optimũ. Au
ctoritatem colori fuiſſe nõ miror. Iam. n. troianis tẽporibus rubrica in honore erat Home-
ro teſte: qui naues ea cõmendat Alias circa picturas pigmenta querarus. Militõ uocãt græ-
ci miniũ: quidã cinnabari Vnde natus error ĩdico cinnabaris nomẽ. Sic. n. appellãt illi ſaniẽ
draconis elis elephantorum moriẽtium pondere permixto utriuſqꝫ aĩalis ſanguine: ut dixi
mus. Neqꝫ alius eſt color qui in picturis proprie ſanguinẽ reddat. Illa cinnabaris antidotis:
medicamentiſqꝫ utiliſſima eſt At Hercule medici: quia cinnabarin uocant pro ea utuntur
hoc minio: quod uenenũ eſſe paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiã nunc uo-
cant monocramata pingebant. Pinxerunt & epheſio minio: quod derelictum ẽ: quia curatio
magni operis erat: Prætereaqꝫ utrunqꝫ nimis acre exiſtimatur. Ideoqꝫ tranſire ad rubricam
& ſinophidem: de quibus ſuis locis dicam. Cinabaris adulteratur ſanguine caprino: aut ſor
bis tritis. Precium ſinceræ nũmi quinquaginta. Iuba miniũ naſci & in carmania tradit. Her
mogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad: nos nec fere aliunde quam ex
Hiſpania. Celeberimum ex Siſaponẽſi regione in betica miniario metallo uectigalibus po
puli Romani nullius rei diligentiore cuſtodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Ro-
mam perfertur uena ſignata ad dena milia fere pondo ãnua Romæ autẽ lauator. Inuenden
do precio ſtatuta lege ne modũ excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: ũde
ꝑda ſocietati. Nanqꝫ eſt alterũ genus ĩ oĩbus fere argẽtariis: iteqꝫ plumbariis metallis: quod
fit exuſto lapide uenis pmixto: nõ ex illo cuius uomicã argentum uiuum appellauimus (is
. n. & ipſe in argentum excoquitur) ſed aliis ſimul repertis. Steriles etiã plumbi depræhen-
duntur ſolo colore: nec niſi in fornacibus rubeſcẽtes: exuſtiqꝫ tundunt in farinam. Et hoc
ẽ ſecundũ minium perquam paucis motũ multũ ĩfra naturales illas harenas. Hoc ergo ad-
ulterat minium in officinis ſociorũ. Item ſyrico quonãmodo ſyricum fiat ſuo loco dicem⁹
Sublini aut ſyrico minium cõpendio ratio demõſtrat. Et alio mõ pĩgentium furto oportu
num eſt plenos ſubinde abluẽtium penicillos: Sidit aũt in aqna cõſtatqꝫ furantib⁹. Since-
ro cocci nitor eẽ debet. Secundarii autẽ ſplendor in parietib⁹ ſentit imaginẽ. Quanquã hoc
rubico quædam metalli ẽ. Siſaponeſibus ãt minarii ſuæ uenæ haranea ſine argento excoqui
tur. Auri modo probat. Auro cãdẽte fucatum nigreſcit. Sincerum retinet colorẽ: Inuenio
& calce adulterari: Ac ſimili rõe ferri candentis lamina: ſi nõ ſit aurum depræhẽdi ilico. So
lis: atque lunæ cõtactus inimicus remedium: ut parieti ſiccato cæra punica cum oleo liquæ
facta candens ſetis inducat. Iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad ſuderẽ uſ-
que. Poſtea candelis ſubigatur ac deinde linteis puris ſicut & marmora niteſcunt. q miniũ
in officinis poliũt: faciẽ laxis ueſicis illigant ne in reſpirando pernicialẽ puluerẽ trahant: &

tamen per illas spectent. Minium in uoluminum: quoq; scriptura usurpatur. Clarioresq;
litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydragyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus: & experimen-
tis Ca. VIII.

X secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui pauloante dila-
e tum. Fit aũt duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto aut pati
nis fictilibꝰ ĩpositum ferrea concha calice coopertum argilla superillata. Dein sub
patenis accensum follibus continuo igni: atq; ita calicis sudore deterso: qui fit argento co
lore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cõfluuere: Quod cũ ue
nenum esse cõuenit oĩa quæ de minio in medicinæ usu tradunt: temeraria arbitror: preter
q̃ fortasse quod illitũ capiti uentri ue sanguinẽ sistit: dũ ne quid prætereat ĩ uiscera: ac uul
nus attĩgat: aliterutendũ nõ equidem censeã. Hydrargyro argentũ ĩauratur solum nũc p
pe: cũ & in æra simili modo duci debeat. Sed eadẽ fraus quæ in oĩ uitæ patre ĩgeniosissima
est: uilioré excogitauit materiã: ut docuimus. Auri: argentiq; mentionẽ comitat lapis quẽ
coticulã appellant: quondã nõ solitum inueniri nisi in flumine hymocho: ut auctor ẽ Theo
phrastꝰ. Nunc uero passim quẽ alii heraclium: alii lydiũ uocãt. Sunt autẽ modici quaternas
untias lõgitudinis: biasq; latitudinis nõ excedẽtes. Quoad sole fuit in iis melius: q̃ quod a
terra. Is coticulis periti cũ euena lima rapuerint experimentũ protinus dicũt quantũ auri
sit in ea. quantũ argenti uel æris scrupulari differentia mirabili rõe nõ falente. Argẽti duæ
differẽtiæ. Battilis ferreis candentibꝰ ramento ĩposito: quod candidũ permaneat: probatur
Proxima bonitas ruffo: nulla nigro: Sed experimento quoq; fraus interuenit: seruatis. n. ĩ
uirorũ urina batiliis inficit ita ramentum obiter dum uritur: candoremq; mentitur. Est ali
quod experimentũ positi & in halitu hominis: si sudet protinꝰ: nubemq; discutiat.

De speculis & ægyptio argento. Ca. IX.

Aminas duci: & specula nõ nisi ex optimo posse creditũ fuerat. Id quoq; iã fraude
l corrumpit. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repercusso aere. atq; ĩ ocu
los regesto fieri. Eadẽ ui ĩ speculis usꝰ polita crassitudĩe: paulumq; propulsa dilatat ĩ
ĩmensum magnitudo imaginũ. Tantum ĩterest: repercussum illũ respuat: an accipiat. Qui
etiam pocula ita figurant: excultis intus crebris ceu speculis: ut uel uno ĩtuente populus
totidẽ imaginũ fiat. Excogitatur & mõstrifica: ut in tẽplo smyrnæ dicata. In euenit figura
materiæ. Plurimumq; refert cõcaua sint & poculi mõ an media depressa: an elata: an auersa
an obliqua supina: an festa qualitate excipiẽtes figuræ torquente uenientes umbras. Neq;
. n. ẽ aliud illa imago: quã digesta claritate materiæ excipiẽtis umbram. Atq; ut oĩa de spe
culis peragant hoc loco: optima apud maiores fiebant brundusia: stagno & ære mixtis. Pre
lata sũt argenita. Primus fecit Praxiteles magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptũ: cer
tiorem imaginẽ reddi auro apposito auersis. Tingit & ægyptꝰ argentũ: ut in uasis Anubẽ
suũ spectet: pingitq; nõ cælat argentũ. Transit inde materia & ad triũphales statuas: mirũq;
crescit precium fulgoris excecari. Id aũt fit hoc modo. Miscetur argẽto tertia pars æris cy
prii tenuissimi: quod coronarum uocãt: & sulphuris uiui quãtum argẽti. Conflatur in ficti
li circunlito argilla. Modus coquendi donec se ipsa opecula operiant Nigrescit oui indu-
rati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario trium uir. Antonius ferrum
Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e põdere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiiii. e libris signa-
ri. Igitur ars facta denarios probare tam ĩucunda e lege plebe: uti Mario Gratidiano uicatĩ
totas statuas dicauerit. Mirumq; in hac artium sola uitia discuntur: & falsum denarii spe-
ctatur exemplar: pluribusq; ueris denariis adulterinꝰ ẽmititur.

De ĩmodica pecunia: & quorum maxime opes fuerint: & quando primum Populus
Romanus stipem sparserit. Ca. X.

On erat apud ãtiquos numerꝰ ultra cẽtũ milia. Itaq; hic & hodie multiplicat: ut de-
n cies cẽtena milia: aut sæpiꝰ dicant. Fœtꝰ hoc fecit nũmusq; pcussus: & sic quoq; æs
alienũ ẽtnum appellatur. Postea diuites cognominati dũmodo notũ sit: cũ q primꝰ
acceperit hoc nomẽ: decoxisse creditoribꝰ suis. Ex eadẽ gẽte. M. Crassus negabat diuitẽ eẽ
nisi qui redditu ãnuo legionẽ tueri posset. In agris suis sextertiũ. xx. milia possedit. Quiriti
um post Scyllam ditissimꝰ. Nec fuit satis nisi totũ parthorũ esurisset aurũ. Atq; ut memo-
riã qdẽ optimã occupauerit. Iuuat. n. ĩsectari inexplebilẽ istã habẽdi cupiditatẽ. Multos po.

stea cognouim⁹ seruitute liberatos opulēttiores pariterq̧ tres Claudii p̄ncipatu pallātem Callistū & Nacissū. Atq̧ ut hii ommittant̄: tanq̄ adhuc regꝫ potiant̄. C. Asinio Gallo. Martio Cyrino con. ad. vi. Challēdas febru. C. Cecili⁹ Claudius Isidorus testamēto suo edixit: q̄uis multa ciuili bello pdidisset: tn̄ reliquere seruoꝝ quattuor milia: centum. xvi. Iuga boū tria milia sexcēta. Reliq pecoris. cc. quiquaginta septē milia. In numerato pōdo sexcēta milia. Qui funerari se iussit sestertiis. xi. milibus. Cōgregatæ & excedētes numeꝝ opes. Quota tn̄ portio erūt Ptolemæi: quē Varro tradit Pompeio res gerēte circa iudeā: octona milia equitū sua pecunia tollerauisse. Mille cōuiuas totidē aureis potoriis īmutantē uasa cū ferculis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neq̧. n. de regib⁹ loquor) portio fuerit. Pythis bithinii q platanū aureā: uiteq̧ nobilē illā Dario regi donauit: Xerxis copias: hoc ē septies. lxxxviii. milia hominū excepit epulo. Stipēdium quinq̧ mensiū: frumētumq̧ pollicitus: ut e quiq̧ liberis senectuti suæ in delectu unus saltē cōcederet̄. Hūc quoq̧ ipsū aliquis cōparet Crœso regi Quæ malū amentia ē: id in uita cupere quod aut ēt seruis cōtingerit: aut ne in regibus qdem īuenerit finē? Po. Ro. stipem spargere cœpit Sp. Postumio. Q. Martio cons. Tāta pecunia erat: ut eā cōferret. L. Scipioni: ex qua iis ludos fecit. Nā qd Agripæ Menēio sestātes æris ī funere cōtulit: honoris id necessitatisq̧ pp paupertatē Agripæ: non largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate ī uasis & lectis: argētis & qn̄ lāces īmodicæ factæ. Ca. XI.

Asa ex argēteo mira īconstantia humani īgenii uariat: nullū genus officiæ diu pro bando: nūc furniana: nūc clodina: nunc gratiana. Etenī tabernas massis adoptauim⁹ nunc anaglypha: in asperitateq̧ excisa circa lineaꝝ picturas quærim⁹. Iā uero & mēsas repositoriis īponimus: & ad sustinēda obsonia iterra dimus altera: & iterest q̄plurimū lima pdiderit. Vasa coquinari ex argēto Caluus orator fieri quærit̄. At nos carrucas ex argēto cælare īuenimus. Nostraq̧ ætate Pompeia cōiunx Neronis p̄ncipis delicatiorib⁹ iumentis suis soleas ex auro quoq̧ īduere solebat. Libras. xxxii. argentei. Africanus sequēs hæredi reliquit. Idemq̧ cū de pœnis triūpharet quattuor milia. cccc. lxx. pondo trāstulit. Hoc argētum tota Carthago habuit illa terraꝝ æmula: quod nūc ī mensarū est apparatu. Postea uicta numantia & deleta. Idem Africanus in triūpho militibus. xvii. milia pōdo dedit. O uiros illo īperatore dignos qbus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus oīum mille pondo habuit. At liuius Drusus in Tribunatu plebis. xi. milia. Nam pp quinq̧ pondo notatum a censorib⁹ triumphalū senem: iam fabulosum uidet̄. Itē Catum Elium cum legati ætoloꝝ in cōsulatu prandentē in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea nō accepisse. neq̧ aliud habuisse argēti ad supræmū uitæ diē quā duo pocula: quæ. L. Paulus socer ei ob uirtutē deuicto Perseo Rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginēsium dixisse: nullos hominum benigni⁹ īter se uiuere quā Romanos. Eodē. n. argēto apuod oēs cœnitauisse se ipsos. At hercules Pompeium paulini equitis Arelatēsis filium paterna quoq̧ gente pulsum: qd. xii pōdo argēti habuisset apud exercitum ferocissimis gētibus oppositum scimus lectos uero mulieꝝ iā pridē totos operiri argēto & triclinia quædā qbus argētum addidisse primus tradit̄. Caruillius Folio eques Romanus: ut nō ope: aut delicata spetie faceret sed punica. Idē & aureos fecit: Nec multo post argētei deliacos imitati sunt. Quæ oīa expiauit bellum ciuile sylianum paulo. n. āte hoc facta sunt. Lacensq̧ e cērenis libris argēti: quas tūc sup quingētas numero Romæ fuisse cōstat: multosq̧ ab eas ꝑscriptos dolo cōcupiscētium Erubescāt ānales q bell um ciuile talibus uitiis īputauere. Nostra ætas fortior fuit Claudi p̄ncipatu: Seruus eius Drusillanus noīe Rotundus dispēsator Hispaniæ citeriori quinquagenariā lancē habuit cui fabricādæ officina prius exhædificata fuerat. Et comites eius octigentaꝝ qnquagintaocto libraꝝ. Quare quæso? nisi ut quā multi eas cōserui īferent: aut qbus cœnātibus Cornelius nepos tradit āte Syllæ uictoriā duo tm̄ triclinia Romæ fuissæ argētea Repositoriis argētum addi sua memoria cœptum. Fenestella dicit: q obiit nouissimo Tyberii Cæsaris pricipatu. Sed & testudiea tū in usum uenisse. Ante se autē paulo lignea rotūda solida, nec multe maiori quā mēsas fuisse. Se quidē puero. quadrata & cōpacta aut certe opta ac cædro cœpisse. Mox additū argētum ī āguilis lineasq̧ p cōmissuras. Tympana uero se iuuene appellata tumateras & lāces quas antiq magiras appellauerāt. Nec copia tantū argēti fuerat uitæ: sed uallidius pœnæ metu preciū. Idq̧ iapridem ut ignoscam⁹ nobis. Delphinos quinis milibus sestertiis in libras ēptos. C. Gracchus habuit. L. uero Cras

ſus orator duos ſyphos. Mentoris artificiis manu cælatos ſeſtertiis centũ cõfeſſus eſt tamẽ nunquam ſe iis uti pp uerecundiã auſum. Sicut eundẽ. vi. milia ſeſtertiis in ſingulas libras uaſa ẽpta habuiſſe. Aſia primũ deiuicta luxuriã miſit in italiã. Si quidẽ. L. Scipio tranſtulit in triumpho argẽti cælati pondo milia quadringẽta. I. Et uaſorum aureorũ pondo. cc. milia anno cõditæ urbis quingenteſimo ſexageſimoquinto. Eadẽ aſia domita: multo ẽt grauius effixit mores: inutiliorq́ uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tum. n. hæc emẽdi Romæ in auctiõibus regiis uerecundia exẽpta eſt: urbis ãno. dc. xxvi. mediis. lvii. ãnis crudita ciuitate ſamare ẽt & nõ ſolũ ãmi rari opulentiã externam. Immenſo & achaicæ uictoriæ momẽto ad ĩpellendos mores: quæ & ipſa hoc interuallo ãno urbis. dc. viii. parthica ſigna & tabulas pictas inuexit: nequid deeſſet. Pariterq́ luxuria nata ẽ: & carthago ſublata: ita congruẽtibus ſatis: ut & liberet ãplecti uitia: & liceret peccare ex dignatiõe. Hinc aliqui ueterũ ut. C. Marius poſt uictoriam cimbricam cantharis potaſſe. Liberi patris exemplo traditur: ille orator arpinas & ex manipulari imperator.

De ſtatuis argenteis & cælatura argenti: & cæteris quibuſdam. Ca. XII.

a Rgenti uſum in ſtatuas primũ ad honorẽ Diui Auguſtini in adulrationẽ tẽporum tranſiſſe falſo exiſtimatur. Iam. n. triumpho magni Pompeii reperimus tranſlatam Pharnacis: qui primus regnauit in põto: argenteã ſtatuã. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteoſq́. Argento ſuccedit ex ea re aliquãdo & auro luxus: fœminæ plebis cõpedes ſibi ex eo facientiũ quas induere aureas mox triſtior uetat. Vidimus & ipſi Valerium Tuſcũ motũ equeſtri ordine ob inſignẽ calumnia cũ celebritate aſſectarent̃ adoleſcentiũ ſcholæ ex argẽto ãnullos habentẽ. Et quid hoc attinet colligere cũ capuli militum ebore ẽt faſtidito cælerent̃ argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitẽt. Iam uero a pedagogis ad trãſitũ uirilitatis cuſtodiant̃. Argento fœminæ lauent̃ & niſi argentea ſolia faſtidiant: eadẽq́ materia & cibis & probris ſeruiat̃. Videret hæc Fabricius & ſtratas argento mulierũ balineas: ita ut ueſtigio locus nõ ſit cũ uiris lauãtium. Fabritius in quã q̃ bellicoſos ĩperatores pluſquã paterã & ſalinũ ex argẽto habere uetabat. Videret hinc dona fortiũ fieri: aut in hæc frãgi. Heu mores Fabritii nos pudet. Mirum in auro cælãdo ĩclaruiſſe neminẽ: argẽto multos. Maxime tñ laudatus ẽ Mentor: de quo ſupra diximus. Quattuor paria deniq́ ab eo oĩo facta ſũt: ac iã nullũ extare dicit̃. Epheſiæ Dianæ tẽplum iacet. Capitoli um ĩcendiis. Varro & æreũ ſignũ eius habuiſſe ſcripſit. Proximi ab eo ãmiratione. Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie oĩum opera in ĩſula Rhodiorũ boeti apud lyndiam Mineruam in tẽplo. Acragatis in tẽplo liberi patris in ipſa Rhodouaccæ centauriq́ cælati ĩ ſcyphis Myos in eadẽ æde & Silenus & Cupido & ueneratio in ſcyphis. Magna fama poſt hos celebrat⁹ ẽ Antipater: quiq́ ſatirũ in phiala grauatũ ſomno collocauiſſe uerius quã cælaſſe dictus eſt Stratonicus. Mox Cyzicenus Tuaricus. Itẽ Ariſton & Onichus Methylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Põpeii ætatem Praxiteles Poſidonius. Epheſius: Ludus Stratites: qui prælia armatoſq́ celauit. Zopyrus qui areopagitas & iudiciũ. Oreſtis in duob⁹ ſcyphis pondo. xii. æſtimatis. Fit dein Myrheas: cuius tunicæ uigĩti uenierũt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ ẽblemate palladium ſurripiẽtes. Fecit idem & cocos magiteſia appellatos puulis potoriis. Sed e q̃bus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam oportuna ĩiuriæ ſubtilitas erat. Habuit & Teucer Cruſtarius famã. Subitoq́ hæc ars ita exoleuit: ut ſola iã uetuſtate cenſeat̃ uſq́ adeo attritis cælaturis ne figura diſcerni poſſit: auctoritas cõſtet. Argẽtum medicatis aquis inficit̃: atq́ ẽt afflatu ſalſo: ſicut in mediteraneis Hiſpaniæ. In argẽti & auri metallis naſcunt̃ ẽt nunc pigmẽta. Fit. n. ceruleũ: quod ꝓprie limus eſt. Optimũ ex eo q̃d atticũ uocat̃. Precium in pondo libras. xxii. Proximũ marmoroſum ſub dimidio attici precio. Tertium genus ẽ præſſum: q̃d alii ſcyricũ uocãt ex ĩſula ſcyro. Iam q̃dem & ex achaia quo utũtur ad picturæ umbras. Precium in libras huius. hſ. bini. Dipondiis uero derractis quod lucidum uocant e Gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos nõ niſi marmoroſũ: quoniam marmor in eo reſiſtit amaritudini calcis. Effoditur: & ad uiciſim ab urbe lapidem in montibus. Poſtea uritur præſſum appellantibus qui adulterant. Sed eſſe falſum: aduſtumq́ amaritudine apparet quoniam reſolutum in puluerem eſt.

De ſile. & cæruleo: & cryſocolla: & neſtoriano: & cilono: & quod non omni anno æqualiter ſpecies uendantur. Ca. XIII.

Ille primi restituere pingere.Sed polygontus & Micon atticon dũtaxat. Hoc secu ta ætas ad lumia usa ẽ.Ad ũbras ât scyrico & lydio.Lidiũ sardibꝰ emebať qđ nũc ob mutuit ceruleũ harẽa ẽ.Huiꝰ gña tria âtiqus ægyptiũ quod maxíe pbať scyricũ hoc diluiť facile.Cuncꝫ teriť.in.iiii.colores mutať cãdidiorẽ nigriorẽ ue:crassiorẽ,tenuiorẽ ue Prefert huic etiãnũ cypriũ . Accessit his puteolanũ & Hispaniẽse:harena ibi cõfici cœpta. Tinguiť ât oẽ:& in sua coqtur hærba:bibitcꝫ succũ.Reliqua cõfectura eadẽ quæ chrysocol læ.Ex ceruleo fit:qđ uocať lomẽtum.Perficitur id lauãdo terẽdo ue:& hoc ẽ cæruleo cãdi- dius.Precia eiꝰ.xxiii.in libra.xviii. Vsus i creta calcis ipaciẽtes.Nup accessit & nestorianum ab autore appellatũ.Fit ex ægyptii leuissima pte.Preciũ eius.xl.i libras.Idẽ & puteolãi usus preter quã ad fenestras:uocãt cœlõ nõ pridẽ apportari & ĩdicũ ẽ cœptũ.Cuius preciũ.xvii. ĩ libras.Rõ i pictura adicisuras hoc ẽ umbras diuidẽdas ab luíe.Est & subtilissimũ genꝰ lo mẽti quoddã tritũ qnis assibꝰ æstimatũ Cærulei sinceri experimẽtũ in carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aq̃:succocꝫ per linteũ expsso i cretã erethriã. Vis eiꝰ i medicía ut purget ulcera.Itacꝫ & ẽplastris adiiciũt.Itẽ causticis. Teritur difficilime sile. In medio le uiter mordet:astrĩgitcꝫ & explet ulcera. Vritur i fictilibꝰ ut prosit.Precia: rerꝫ quæ usq̃ dis posuimꝰ:nõ ignoramꝰ alia in aliis locis:esse & omnibus pene ãnis mutari prout nauigatio- nes cõstiterint:aut ut quiscꝫ mercatus sit:aut aliquis præualẽs mãceps ãnonã flagellet non obliti.Demetrium tota helladia.Neronis principatu accusatum apud Consulem.Poni ta- men necessarium fuit:quæ plerumcꝫ erãt Romæ:ut exprimeretur auctoritas rerum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIE LIBER. XXXIIII.

PROEMIVM.

Aeris metalla. Ca. I.

p ROXIMA dicantur æris metalla:cui & in usu proximum est preci- um.Immo uero ante argentum:ac pene etiam ante aurum corinthio. Stipis quoqne auctoritas ut diximus.Hinc æra militum tribuui ærari & ærarium:& obærati ab ære dicti. Docuimꝰ quam diu.Po.Ro.ære si- gnato tantum usus esset: & alia quæ uetustas tradidit cum æqualem urbi auctoritatem eius declararet a rege.Numa collegio tertio fabrũ ærariorum instituto.Vena quo dictum est modo effoditur:ignicꝫ perficitur.Fit & elapide eroso:quem uocant Cadmiam Celebritas in asia:& quondam in Campania:nũc in Bergo- matium agro:extrema parte italiæ.Feruntque nuper in Germania ẽt prouintia repertum.

Genus æris:quæ corintia:quæ deliaca:quæ æginetica Ca. II.

f It & ex alio lapide:quem chalcitem uocant in cypro:ubi prima fuit æris inuentío. Mox uilitas præcipua reperto in aliis terris præstantiore:maxime aurichalco:quod præcipuam bonitatem ammiratione diu obtinuit.Nec reperitur longo iam tempo re effœta tellure. Proximum bonitate fuit salustianum in centronum alpino tractu nõ lõ- gi & ipsum æui.Successit & liuianum in gallia. Vtrumque a metallorum dominis appella- tum:illud ab amico diui Augusti:hoc a coniuge uelocis defectus. Liuianum quoque cer te admodum exiguum inuenitur.Summa gloria nunc in marianum conuersa:quod cordu bense dicitur.Hoc a liuiano cadmiam maxime sorbet:& auri chalci bonitatem imitatur in sestertiis dipondiariiscꝫ cyprio suis assibus contento.Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet.Reliqua genera artificio constant :quæ suis locis ridentur: summa claritate ante omnia indicata.Quondam æs confuse auro argentocꝫ miscebatur:& tamen ars preciosior erat.Nunc incertum est peior hæc sit an materia.Mirumque cum ad infinitum operum p̄ cia hæc creuerint:auctoritas artis extincta est.Quæstus enim causa:ut omnia:exerceri cœp ta est:quæ gloriæ solebat.Ideo etiam deorum adscripta operi cum proceres gencium clari tatem & hac uia quærerent:adeoque exoleuit fundendi æris preciosi ratio:ut iam diu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat:Ex illa autem antiqua gloria corinthiũ maxime lau datur:hoc casus miscuit.Corintho cum caperetur incensa:mireque circa id multorum affe ctatio fuit.Quippe cum tradatur non aliena de causa Verrem quem Cicero damnauerat p scriptum esse ab Antonio quãquod corinthiis se ei cessurũ negauisset.At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam uidetur:ad segregandos se a ceteris magis quam itelligere aliquid subtilius:& hoc paucis docebo.Corinthus captã est olympiadis centesimæ quiqua

gesimo sexteáno tertio nostræ urbis sexcétesimooctauo:cũ ante in sæculo fictores nobiles
esse desissent quorum isti omnia signa hodie corinthia appellant.Quapropter ad coarguẽ
dos eos ponemus artificum ætates:nã urbis nostræ ános ex supadrcta,cõparatione olympi
dum colligere facile erit. Sunt ergo uasa tm̃ corinthia quæ isti elegantiores nunc æs scul/
pendo trãsferunt modo in lucernas modo in trullas:nullo mondiciarũ despectu . Eius tria
genera.Candidũ argenteo nitore quã proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit.al/
terum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit . Præter
hæc est:cuius ratio nõ potest reddi: quãquam hominis manu facta dederit fortuna tempe/
ramentum simulachro signisq;.Illud suo colore præciosum ad iocineris imaginem uergẽs
quod ideo epatizon appellant:procul a corinthio.Longe tamen ante egineticum atq; de/
liacum:quæ diu obtinuere principatum. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in
delo concelebrante toto orbe:& ideo cura officinis triclinorum pedib⁹ fulcrisq; Ibi prima
nobilitas æris.Peruẽit deinde ad deũ simulachra:effigiemq; hominum:& aliorum animali
um.Proxima laus eginetico fuit. Insula ipsa est nec ingens : sed officinarum temperatura
nobilitata.Bos aereus inde captus in foro poario est Romæ. Hic ẽ exemplar eginetici æris
Deliaci autem Iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde.Illo ære.Myro licius usus ẽ. Hoc
Polycletus æqualis atq; condiscipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

De candelabris:& templorum ornamentis. Ca. III.

p Riuatimq; ægina candelabrorum superficiem dumtaxat elaborauit:sicut terẽtum
scapos:in iis ergo iuncta cõmendatio officinarum est.Nec pudet tribunatum mili/
tarium salariis emere:cum ipsum nomen a candelarum lumine ĩpositum appareat.
Accesio candelabri talis fuit:ut auctor est. Dion.Iussu preconis Clesippus fullo gibbere
& preterea alio fœdu aspectu fabricatur est:emente id Gegania sestertiis.l. eodemq; osten
tate in conuiuio emptum ludibrii causa nudatus:atq; in pudentia libidinis receptus in to/
tũ mox testamentum prediues numinũ uice illđ cãdelabrum coluit:& hãc corĩthus fabulã
adiecit: uĩdicatis tñ moribus nobili sepulchro p qđ æterna supra terras Geganiæ dedecoris
mẽoria duraret.Sed cũ eẽ nulla corĩthia cãdelabra cõstet:nomẽ id pcipue ĩ iis celebrat:quo
niã Mũmii uictoria corĩthũ qdẽ diruit:sed cõplurib⁹achaiæ eppidis simul æta dispsit.Prisci
limĩa ẽt ualuas ĩ tẽplis ex ære factitaucre.Inuẽio & a Cn.Octatio q de Perseo Rege naualẽ
triũphũ egit factã porticũ duplicẽ ad cyrcũ flaminiũ q corĩthia sit appellata capitulis æreis
colũnaꝝ.Veste quoq; ædẽ ipsã syracusana supficie regi placuisse Syracusana sũt ĩ pãteo ca
pita colũnarũ a.M.Agrippa posita. Quinetiã puata opulẽtia eo mõ usurpata ẽ.Camillo.n.
crimini obiecit.Sp.Caruuilius qstor:qđ ærata hostia haberet ĩ domo. Nã triclinia ærata ab
acosq; & monopodia.Cn.Mãliũ asia deuicta pmũ imexisse triũpho suo:quẽ duxit urbis ãno
qngẽtesim o sexagesimo septĩo.L.Piso auctor ẽ.Antias qdẽ.L.Crassũ hæredẽ.L.Crassi ora
toris multa ẽt triclinia ærata uẽdidisse.Ex ære factitauere & cortĩas tripodũ noĩe dlphicas
qm̃ dõis maxĩe Appollinis delphici dicabant. Placuere & lycni pẽsiles ĩ delubris:arboꝝ mõ
mala ferẽtiũ lucẽtes.Qualis ẽ ĩ tẽplo Appollinis palatini:quẽ Alexãder thebaꝝ expugnatio
ne captũ ĩ cyma dicauerat eidẽ Deo . Transit deĩde ars ubiq; uulgo ad effigiem deorum

Quando primum simulachrũ Romæ factum:& de origine statuarum & honore statuarum
& generibus & figuris. Ca. IIII.

r Omæ simulachrũ ex ære factũ Ceteris primum reperio ex peculio.Sp. Cassi: quem
regnũ affectãtẽ pater ipsi⁹ ĩteremerat. Trãsiit & ab diis ad hominũ statuas:atq; ima
gines multis modis.Antiq pĩgebãt eas bitumĩe quo magis mirũ ẽ:placuisse auro in
tegere.Hoc nescio an Romanũ fuerit ĩuentũ.Certe ẽt Romæ nõ habet uetustatẽ.Effigies
hominũ nõ solebãt expmi nisi aliq illustri cã ppetuitatẽ merẽtiũ:& pmo sacroꝝ certaminũ
uictoria maximeq; olympie ubi oĩum q uicissent:statuas dicari mos erat Eoꝝ uero q ter ibi
supauissent:ex mẽbris ipsorũ similitudĩe expssa quas iconas uocãt.Atheniẽses nescio an p
mi oĩum Harmodio Aristogitoni.tyrãnicidis publice posuerit statuas.Hoc actũ ẽ eodẽ an
no:quo & reges Romæ pulsi.Excepta deĩde res ẽ a toto orbe terraꝝ hũanissima ãbitõe.Et
iam omnium municipiorũ & fori statuæ ornamẽtum esse cœpere . Prorogariq; memoria
hominũ & honores legi æuo & basibus inscribi:ne ĩ sepulchris tantũ legerent.Mox foro
& in domibus priuatis factum:atq; in atriis.Honos clientium ĩstituit sic colere patronos.

De statuis & quibusdam aliis:& quibus primum in columa:& quando rostra:& quando

primum publice:& que primum ſtatuæ Romæ. Ca. V
Ogata effigie antiquitus ſtatuæ dicabantur:Placuere & unde tenentes haſtam ab
t epheboꝝ gymnicis exēplaribus:quas achilleas uocant.Græca res eſt nihil ualere.At
e contra Romana ac militaris thorachas addere.Cæſar quidē Dictator loricatā ſibi
dicari in foro ſuo paſſus eſt.Nā lupcorū habitu factæ tā nouiciæ ſuut quā quæ nup prodi-
ere penulis indute.Mancinus eodē habitu ſibi inſtituit quo deditus eſt.Notatum ab an-
ctoribus & L.Actium poetā in camœnarum æde maxima forma ſtatuā ſibi poſuiſſe:cū bre
uis admodū fuiſſet.Equæſtres uero ſtatuæ mō Roma celebrationē habent orto ſine du/
bio a græcis exēplo Sed illi celtas tantum dicabant in ſacris uictores.Poſtea uero & qui bi
gis uel quadrigis uiciſſent.Vnde & noſtri currus nati in iis qui triūphauiſſent.Serum hoc
& in iis non niſi a Diuo Auguſto ſeiuges:ſicut & elephanti.Non uetus & bigarum cele/
bratio in iis q̄ prætura functi curru uecti eſſent p cyrcū.Antiquior columnarū ſicut.C.Me
nio qui deuicerat priſcos latinos:quibus ex fœdere tertias prædæ Populus Ro.preſtabat.
Eodēq̄ i cōſulatu i ſuggeſtu roſtra deuictis antiatibus fixerat anno urbis.cccc.xvi.Itē.C.
Duilio q̄ primus naualē triumphū egit de pœnis.quæ eſt etiā nunc i foro.Itē.P.Minutio
præfecto annonæ extra portā trigeminā unciaria ſtipe collata.Neſcio an primo honor talis
a populo.Antea.n.a ſenatu erat preclara res:niſi friuolis cœpiſſet initiis.Nāq̄ & Actii Ne-
uii ſtatua fuit ante curiā:cuius baſis cōflagrauit curia incēſa.P.Clodii funere.Fuit & Her
modori epheſii in comitio legū:quas decē uiri ſcribebant:īterpretis publice dicata.Alia cā
& alia auctoritas maior in Oratii.Coclitis ſtatua:quæ durat hodieq̄:cū hoſtes a pōte ſubli
cio ſolus arcuiſſet.Eqdē & Sybillæ tres iuſta roſtra ſunt minores ſint licet.Vna quā Parcū
uius Taurus ædilis plebis inſtituit.Duæ q̄s.M.Meſalla.Primas putarē has & actii naui po
ſita ætate Tarquinii Priſci:niſi regum antecedentium eſſent in capitolio.
De ſtatuis ſine tunicis & q̄buſdā aliis:& q̄ pma Romæ ſtatua eq̄ſtris:& q̄n oēs ſtatuæ puati
& publicæ ſublate:&q̄b⁷ Romæ mulierib⁹:& q̄ priæ ab exteris publice poſitæ. Ca. VI.
X iis Romuli eſt ſine tunica:ſicut & Camilli in roſtris:& ante ædē Caſtorum fuit
e M.Tremellii equeſtris togata:q̄ ſanites bis deuicerat.Captaq̄ anagnia populū ſti
pendio liberauerat.Inter antiquiſſimas ſunt & Tullii Celii.L.Roſcii Et Sp.Matici
Eulcini in roſtris a fidēnatibus in legatione interfectorū.Hoc a Romano populo tribui ſo
lebat iniuria cæſis:ſicut.P.Iunio &.T.Coruncanio:qui ab Teuſa illiricorum regina inter
fecti erant.Nō omittēdum quod ānotauere annales tripedanas iis ſtatuas i foro ſtatutas.
Hæc uidelicet mēſura honorata tunc erat.Non præteribo.C.Octauium ob unū uerbum
quo regē Anthiochum dilaturum ſe reſponſum dicentem uirga quā.tenebat forte circū
ſcripſit:& priuſq̄ egrederet̃ circulo illo:rñſum dare coegit:In q̄ legatione iterfecto ſenat⁹
ſtatuā poni iuſſit quā oculatiſſimo loco i roſtris:Inuenit̃ & ſtatua decreta & Thraciæ Caiæ
ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali:ut poneret̃ ubi uellet.quod adiectū nō minus honoris habet
quā qđ fœminæ ē decreta.Meritiū eius ipis ponā annaliū uerbis. Quod cāpum tyberinū
gratificata ea eēt populo.Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi i cornibus comitiiſ poſitā cū
bello ſannitico Apollo pythius fortiſſimo græcoꝝ gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo
ſimulachra celebri loco dicari:donec Sylſa dictator ibi curiā faceret.Mirūq̄ ē illos patres
Socrati cunctis ab eodē deo ſapiētia prælato Pythagoram prætuliſſe:aut tot aliis uirtute
Alcibiadē:aut quenq̄ utiq̄ Themiſtocli.Colūnarū rō erar:attolli ſupra cæteros mortales:
qđ & arcus ſignificant nouitio inuēto.Primus tñ honos cœpit a græcis .Nulliq̄ arbitror
plures ſtatuas dicatas quā Phalerio Demetrio athenis.Si qdē.ccc.lx.ſtatuere:q̄s mox lace-
rauerunt:nōdū āno hūc numerū dierū excedente.Statuerant Romæ etiā in oībus uicis.C.
Mario Gratidiano trib⁹ ut diximus:eadēq̄ ſubuertere Syllæ itroitu.Pedeſtres ſine dubio
Romæ fuere i anctoritate lōgo tpe.Equeſtriū tū origo p quā uetus ē cū fœminis ēt hono
re cōicato.Cochliæ.n.ſtatuta ē equeſtris:ceu parñ eēt toga eā cigi:cum nec Lucretiæ:nec
Bruto q̄ expulerāt reges:pp quos Cochlia iter obſides fuerat:decernerent̃.Hāc primā &
Oratii Cocitis publice dicata crediderī.Ante.n.ſibi ac Sibyllæ Tarq̄niū & reges ipos po
ſuiſſe ueriſimile ē:niſi Cochliæ poſitā quoq̄ Piſo traderet ab iis q̄ una obſides fuerāt red
ditis a Porſenna.Honorē eius habuit e diuerſo Annius fæcialis.Equeſtrē ſtatuā cōtra Io
uis Statoris ædē iueſtibulo ſuperiore domus ualeriæ fuiſſe Publicole cōſulis filiæ:eāq̄ ſo
lā fugiſſe.Thiberimq̄ tranſnatauiſſe:cæteris obſidibus q̄ Porſennæ mittebātur:iterēptis.

Targnii insidiis.L.Piso ꝓdidit.Idẽ auctor est.M.Aemilio.C.Põpeio.ii.consules a cẽsorib⁹
P.Cornelio Scipione &.M.Popilio statuas circa forũ eorum q̄ magistratus gesserãt subla-
tas oẽs:præter eas quæ populi aut Senatus sententia stantæ essent.Eã uero quã apud ædẽ.
Telluris statuisset sibi.Sp.Cassius qui regnũ affectauerat:etiã conflatã a censoribus.Nimi
rum in ea quoq; re ambitioni ꝓuidebãt illi uiri.Extant Catonis in censura uociferationes
mulieribus Romanis in ꝓuinciis statuas poni.Nec tamen potuit inhibere:quo minus Ro-
mæ ponerentur sicuti Corneliæ Gracchorũ matri quæ fuit Africani ꝓrioris filia Sedẽs.n.
huic posita:soleisq; sine amento insignis in Metalli publica porticu.Que statua nunc ẽ in
Octauiæ operibus.Publice autẽ ab exteris posita est Romæ a.C.Elio tribuno Plebi.lege
perlata in Sennium Statilium; Lucanum:qui thurinos bis infestauerat.Et ob id Eliũ thu-
rini statua & corona aurea donatur.Idẽ postea Fabritiũ donauero statua liberati obsidio-
ne.Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ.Et adeo discrimen omne sublatum:ut Han-
nibalis etiã statuæ tribus locis uisant̃ ĩ ea urbe:ĩtra cuius muros solus hostiũ emisit hastã.

De antiqui statuariis & precii signorum immodicis:& colossis in urbe celeberimis. Capitulum. VII.

Visse aũt statuariã artem familiarem italiæ quoq; & uetustã indicant Hercules ab
Euandro sacratus ut ꝓdunt in foro boario:qui triũphalis uocatur:atq; ꝑ triũphos
uestitur habitu triumphali.Præterea Ianus geminus a Nũma rege dicatus:q̄ paucis:belliq;
argnmento colitur.Digytis ita figuratis:ut trecentorũ q̄ngĩgintaquinq; dierũ nota ꝑ signi
ficationẽ anni tpis & æui sedẽ indicet.Signa quoq; tuscanica ꝑ terras dispsa:quæ ĩ etruria
factitata non est dubium.Deorũ tm̃ putarẽ esse:ni Metrodorus Septins cui cognomẽ Ro
mani noĩs Odioso inditũ est:Vulsinios pulsatos ꝑꝑ centum & decẽ statuarũ signa obiece-
rit.Mirũq; mihi uidetur cum statuarũ in italia tã uetus origo sit:potius lignea aut fictilia
deorũ simulachra in delubris dicata usq; ad deuictã asiã:unde irrepsit & luxuria.Similitu
dines exprimendi quæ prima fuerit origo:in ea quã plasticẽ græci uocant dici conuenien-
tius erit.Etenim prior quã statuaria fuit.Sed hæc ad infinitũ effloruit multorũ uoluminũ
opere si quis plures ꝑsequi uelit.Oĩa.n.quis possit?In.M.Scauri ædilitate tria milia signo
rũ in Scena tm̃ fuere tẽporario theatro.Mũmius deuicta Achaia repleuit urbẽ.Ipse exces
sit non relicturus filiæ dotẽ.Cur.n.nõ cũ excusatione ponantur?Multa & Lucilii inuexe-
re.Rhodi etiãnũ.lxxiii.milia signoꝝ esse.Mutianus ter consul prodidir:nec pauciora athe
nis & olymphiæ.Delphis supesse credũtur.Quis ista mortaliũ ꝑsequi possit:aut quis usus
noscendi iutelligantur.Insignia tñ maxime & aliq̄ de cã notata:uoluptariũ sit attigisse.ar-
tificesq; celebratos noĩauisse singuloꝝ quoq; ĩ explicabili multitudĩe cũ Lysippus ad sex
centena.x.opera fecisse tradatur.Ante oĩa ut arti claritatẽ possent dare uel singula.Nu-
merũ apparuisse defuncto eo cũ thesaurum effregisset hæres solitũ.n.ex inani precio cu-
iusq; signi denarios se ponere aureos singulos.Euecta supra humanã fidẽ ars est successu
mox etiã audatia.In argumentũ successus unum exẽplũ afferã:nec deorũ nec hoĩum simi-
litudinis expresse.Aetas nostra uidit in Capitolio:priusq̄ id nouissime conflagraret a Vi-
tellianis incensum in cella Iunonis canẽ ex ære unlnus suum lãbentẽ.Cuius eximium mira
culum & in discreta uerisimilitudo nõ ex eo solũ intelligitur:quod ibi dicatus fuerat:ue-
rum & noua satisdatione:nã summa nulla par uidebatur:capite tutellarios cauere ꝑ eo in
stituti publici fuit.Audaciæ.In numera sunt exẽpla.Moles quippe excogitatas uidemus
statuarum quas colossas uocant turribus pares.Talis est in capitolio Apollo translatus a
Lucullo ex appollonia ponti urbe.xxx.cubitorum.c.l.talentis factus.Talis in campo mar
tio Iuppiter.A.Claudio Cæsare dicatis:qui ideo uocatur põpeianus a uicinate theatri.
Talis & tarenti factus a Lysippo.xl.cubitorũ.Mirum in eo q̄d manus ferunt moles ea ra-
tione libramenti:ut nullis conuellatur procellis.Id quidẽ prouidisse & artifex dicitur mo
dico interuallo.Vnde maxĩe opus erat flatũ frangi opposita colũna.Itaq; ꝑꝑ magnitũdinẽ
difficultatẽq; demoliendi:nõ attigit eũ Fabianus uerucosũs:cũ Herculẽ qui est in capito-
lio:inde transferret.Ante oẽs autẽ in ammiratione fuit Solis colossus rhodi quem fecerat
Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus.Septuaginta cubitoꝝ altitudinis fuit.Hoc
simulachrũ post quinq̄gesimũsextũ annũ terremotn ꝑstratũ.Sed iacens quoq; miraculo ẽ.
Pauci pollicẽ eius amplectunt̃.Maiores sunt digyti quã pleræq; statuæ.Vasti specus hiãt
defractis mẽbris.Spectant̃ ĩtus magnæ molis saxa:quorũ põdere illud stabiliuerat ꝯstituẽs

Duodecim annis tradunt effectum.ccc.talentis:quæ contulerat ex apparatu regis Demetrii relicta mora & tedio obsessa rhodo. Sunt alii minores hoc in eadē urbe colossi cētum numero. Sed ubicunq singuli fuissent nobilitaturi locū. Præterq hos deorū quinq quos fecit Bryxis. Factitauit colosso & italia. Videmusq certe Apolinē in bibliotheca tēpli Augusti thuscanicum.l.pedum a pollice: dubiū ære mirabiliorē an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouē q est i capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorū ocreisq & galeis. Amplitudo tanta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquisq limæ suā statuā eā fecit: quæ est ante pedes simulachri eius. Habent in eodē capitolio ámirationē & capita duo: quæ. P. Lentulus cōsul dicauit. Alterum a Charete supradicto factum Alterum fecit Decius cōparatione in tantum uictus: ut artificium minime pbabilis artificis uideatur. Verum oēm āplitudinē eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis p anuos.x.pedum.cccc.in magno prætio. Is postq satis ibi artē approbauerat: Romā accitus est a Nerone. ubi destinatū illius principis simulachrū colossum fecit centum.x.pedum lōgitudine: q dicatus Solis uenerationi ē dānatis sceleribus illius principis. Mirabatur in officium nō mō ex argilla similitudinē insignē: uerum & de paruis admodū surculis quod primum operis instarati fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiā: cum & Nero largiri aurum argentumq paratus esset: & zenodorus scientia fingendi cælandiq nulli ueterum postponeretur. Statuā aruernorum cum faceret prouinciæ Vibio. Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamato donauerat æmulatus est: ut uix ulla differentia esset artis. Quantoq maior in zenodoro præstantia fuit: tanto magis deprehendi æris oblitteratio potest.

Nobilitatis ex ære operum & artificium: ccc.lxvi. Ca. VIII.

Signis quæ uocant corinthia pleriq in tantū capiuntur: ut succum circunferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatā. Propter quā Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se enigmata intelligere: rñdit debere qm spingem domi haberet: Circuntulit & Nero princeps amazonē: de qua dicemus. Et paulo ante. C. Cestius consularis signum qd secū etiā in prœlio habuit Martis ultoris ædē dicatæ sunt. todinē ante regiā. Minoribus simulachris signisq numerū ppe artificū multitudo nobilita est. Ante oēs tamen Phidias atheniensis Ioue olympiæ facto ex ebore quidē. Sed & ex ære signa fecit. Floruit aūt olypiade octogesimatertia circiter.ccc.nostre urbis anno. Quo eodē tpe æmuli eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deinde olympiade octogesimaseptima. Agelades: Callon: Polycletus: Phradmū: Corgias. Lacor: Mycon: Pythagoras Scopas: Perelius: Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiū: Arsopodrum: Alexin: Aristidē: Prynoē: Diuē: Athenodo: Demeā: Clitoriū: Myronē: Lyciū: Nonangesimaqnta olympiade floruere: Naucides: Dinomedes: Chanachus: Latroclus. Centesimasecunda Polycles Cephisiodorus: Leuiares: Hipatodorus. Centesimaquarta Praxiteles Euphranor. Centesimaseptima Edhion: Termachus. Centesimaquartadecima Lysippus fuit & cum eo Alexāxander magnus. Itē Lysistratus & frater eius Stenius: Euphronides: Sostratus Ion: & Syllanion. In hoc mirabile quod nullo doctore nobilis fuit ipē. Discipulosq habuit Theusin & ladē: Cētesima uigesima: Eutyclides: Euticrates: Lahippus: Cephisiorotus: Timarcus Pyromacus. Cessauit deīde ars ac rursus olympiade centesima qnqgesimaqnta renixit: cū fuere lōge qdē ifra prædictos pbati tamen Anteus: Callistratus: Policles: Athenus: Callixenus: Pytocles: Pythias: Tymoles. Ita distinctis celeberrimoq ætatibus: raptim trāscurrā reliquā multitudinē & passim dispsam. Venere aūt & in certamen laudatissimi quāq diuersis ætatibus geniti: qm fecerant: amazonas: quæ cū in tēplo Ephesiæ Dianæ dicarentur. placuit eligi pbatissimā: ipsorum artificum qui præsentes erant iudicio cum apparuit eam eē quā oēs secundam sua quisq iudicassent. Hæc est Polycleti. Proxima ab ea Phydiæ. Tertia Chresillæ. Quarta Ciclonis. Quinta Phradmonis. Phidias præter Iouē olympiade quē nemo emulatur: fecit & ex ebore æque Mineruā athenis: quæ est in parthetonia stans. Ex ære uero præter amazonē supradictā Mineruam tā eximie pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit. Fecit: & clydicum & aliam Mineruam: quam Romæ ad ædē Fortune Aemilius paulus dedicauit. Itē duo signa quæ Catulus in eadē æde posuit: palliata. Et alterū colossicon nudum. Priusq artem torreuticem aperuisse atq demostrasse merito iudicatur.

Polycletus sicyonius Ageladis discipulus Diadumenũ fecit molliter iuuenẽ centum talẽ
tis nobilitatum. Item & Doriphoꝝ uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocãt
liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadã: solusq; hoĩum artem ipse fecisse artis
opere iudicatur. Fecit & distringentẽ se. Et nudum talo incessentem. Duosq; pueros. Itẽ
talis nudos ludentes q uocant astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio quo ope-
re nullũ absolutius pleriq; iudicant. Item mercurium qui fuit lysimachiæ. herculẽ qui Ro
mæ Antheum a terra sustinentem. artemona qui phænaporretos appellatus est. hic consu-
masse hanc scientiam iudicatur. & toreuticen sic erudisse: ut phydias aperuisse proprium
eiusdem: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unũ exemplũ
myronem eleuteris natum. & ipsum ageladis discipulũ bucula maxime nobilitauit celebra
tis uersibus laudata: qm̃ alieno pleriq; ingenio magis q̃ suo cõmendantur. Eecit & canem
& discobolon: & Persea: & cristes: & satirũ admirantem tibias & mineruã delphicos penta-
thlos. pancraciastas. herculem etiam qui est apud circum maximum in edæ Põperi magni
Fecit & cicadæ monumentũ & locustæ: sicut carminib⁹ suis Erina significat. Fecit & Apol
linẽ quẽ a triũuiro Antonio sublatũ restituit ephesiis Diu⁹ Augustus ãmonitus ĩqete. Pri
mus hic multiplicasse uarietatem uidet: numerosior in arte quã Policletus. & simetria dili
gentior. Et ipse tamen corporũ tenus curiosus: animi sensus non expressit. Capillũ quoq;
& pubem non emendatius fecisse quã rudis antiquitas instituisset. Vicit eum pythagoras
ex italia Reginus Pancraciaste delphis posito. Eundẽ uicit & Leõtius cum fecit hastadiæ
dromonstilion: qui olimpiæ ostenduntur. & loris puerum tenentẽ tabellas eodem loco &
mala ferentẽ nudum. Siracusis autẽ claudicantẽ cuius ulceris dolorẽ sentire et iã spectan-
tes uidentur. Itẽ Apollinẽ citharedum: serpentemq; eius confici sagittis: qui Dirceus ap-
pellatus est: qm̃ cum thebæ ab Alexandro caperentur: aurum a fugiente conditum sinu
eius cælatum esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillum diligentius. Fuit & ali
us Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædẽ fortunæ huiusce deæ sunt seminu
da: unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Re-
gini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii Lysippus Sicyonius. Duris
negat. Tullius fuisse discipulũ affirmat. Sed primo ærariũ fabrum. Audendi rationẽ cœ-
pisse pictoris Eupõpi responso. Eum. n. interrogatum quẽ sequeret̃ antesedentium: dixisse
demonstrata hoĩnm multitudine: naturã ipam imitanda esse: non artificẽ. Plurima ex om
nibus signa fecit: & ut diximus fœcundissimæ artis: inter quæ dictringẽtẽ se quẽ. M. Arip
pa ante thermas suas dicauit. mire gratum. Tyberio principi: q non quiuit tẽperare sibi in
eo: quanq̃ imperiosus sui inter initia principatus transtulitq; ĩ cubiculũ: alio ibi signo sub
stituto. Cum quidẽ tanta Populi Ro. contumacia fuit: ut magnis theathri clamoribus re-
poni Apoxyomenon conflagitauerit: princepsq; quãq̃ adamatũ reposuerit. Nobilitat̃ Ly-
sippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cũ sole tho-
dioꝝ. Fecit & Alexandrũ magnum multis operibus: a pueritia eius orsus. Quã statuã iau
rari iussit Nero princeps delectatus ad modum illa. Dein cum precio perisse gratia artis:
detractũ est aurum, preciosiorq; talis existimatur etiã cicatricibus operis atq; cõscissuris: in
quibus aurũ hæserat remanentibus. Idẽ fecit Ephestionẽ Alexandri magni amicũ: quẽ qdã
Polycleto ascribunt: cũ iis centum prope annis ante fuerit. Idẽ Alexandri uenationẽ quæ
delphis sacrata ẽ: Athenis satyroꝝ turmã. Alexandrũ amicorũ que eius imagines summa
oĩum similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit Romã. Eecit & q̈
drigas multoꝝ generũ. Statuariæ arti plurimũ traditur contulisse capillũ experimẽdo Ca
pita minora faciendo quã antiqui. Corpora graciliora siccioraq;: p quæ proceritas signorũ
maior uideret̃. Nõ habet latinũ nomẽ symmetria: quã diligẽtissime custodiuit noua inta-
ctaq; rõue q̃dratas ueterũ statuas permutãdo uulgoq; dicebat: ab illis factos quales essent
hoĩes a se q̃les uiderent̃ eẽ. Huius ꝑprie uidẽtur esse argutiæ operũ custoditæ in minimis
quoq; rebus. Filios & discipulos reliqt laudatos artifices Lahippũ & Bedã: sed ante oẽs Eu
chratẽ: quanq̃ is constantiã patris potius æmulatus quã elegantiam austero maluit genere
quam iucundo placere: Itaq; optime expressit Herculem delphis & alexandrum Thespin
uenatorẽ & thespiadum prœlium equestre. Simulacrum trophonii ad oraculum. Quadri-
gas Medeæ cõplures. Equũ cũ fiscinis. Canes uenantiũ. Huius quoq; discipulus fuit Thy
sicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ proprior ut uis discernantur complura signa

ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Feucestes Alexandri magni seruator. Digni tanta
gloria artifices: Qui cōpositis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrāt & The
laphané Pœceum ignotū alias: qm̄ in thessalia ubi habitauerit: latuerint opera eius alioqn
suffragiis ipsorum æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius Latissam. & Spi
nariū. Pentathlon: & Apollinē. Alii non hanc ignobilitatis fuisse cām sed qm̄ se regū Xer/
xis & Darii officinis dediderit existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior
fuit. Fecit tñ ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptū. Itē Cataglysam & ebrietatem &
liberū patrem: nobileq; una satyrū: quem græci Periboeoton cognominât. Signa etiā quæ
ante fœlicitatis ædē fuere. Venereq; quæ cū ipsa æde incendio cremata est Claudii princi/
patu: marmore nulli sup terras inclyto parē. Item stephusam. Spelumen: Oenophoꝝ: Har/
modiū & Aristogytonē tyrannicidas: quos a Xerse psarum rege captos uicta pside atheni
ensibus remisit Magnus Alexander. Eecit & puberem Apollinem subrepente lacertæ cō/
minus sagitta insidiantē: quē Saurotonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos
affectus exprimentia flentis matrouæ & meretricis gaudentis. Hanc putaut prynen fuisse
deprehendunt q; in ea amorē artificis. & mercedē in uultu meretricis. Habet simulachrum
benignitas eius. Calamidis. n. q̄drigæ aurigā suū iposuit. Et ne melior in equoꝝ effigie ho
minē deuicisse crederet ipse calamis & alias q̄drigas bigasq; fecit: eqs semp sine emulo ex/
pressis. Sed ne uideatur in hoīum effigie inferior: Achamene nullius est nobilior. Achame
nes phidiæ discipulus & marmorea fecit & æreū petallum q uocatur encrinomenos. At po
lycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortū hæc ly
ræ cantu familiaris Harmodio & aristogytoni consilia eorū de tirannicidio usq; ad mortē
excruciata a tirannis non pdidit. Quāobrem athenienses eā honere habere uolentes: ne tñ
scortū celebrasse uiderent: aīal nois eius fecere. Atq; ut intelligeretur cā honoris in opere
linguā addi ab artifice uetuerunt. Bryxiasis Aesculapiū & Seleucū fecit. Bēdas adorantē
Batton Apollinē & Iunonem. q sunt Romæ in tēplo Concordiæ. Cresilas uulneratū defici
entē: in quo possit intelligi quantū restat animæ. Et olympiū piclē dignum cognoīe. Mi/
ruuiq; in hac arte est: qd nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruā mirabilem
in portu Atheniensiū: Et arā ad templū Iouis seruatoris in eodē portu cui pauca cōparātur
Canachus Apollinem nudū q Philesius cognomiantur in Dydi meo egmetici æris tēpatū
Ceruūq; una ita uestigiis suspendit: ut linū subter pedes trahatur alterno morsu digytis
calceque retinentibus solū: ita uertebrato dēte utrisq; in partibus: ut arepulsu p uices resi
liat. Idē celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandrū magnum. Et Phillippū patrē eius
fecit. Clesilaus Dorophoron: & amozonē uulneratā. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos
Minerue fuit annis. lxiiii. Idē & mineruā quæ musica appellat: qm̄ dracones in gorgone
eius adictus citharæ tinnitu resonāt. Idē eqtē Sarmenē: q primus de equitatu scripsit. De
dalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Prote
silaū & Pythodemū luctatorē. Euphranoris Alexander paris est: in quo laudatur: qd oīa si
mul intelligātur. Iudex dearū: amator Helenæ & tamen Achillis interfector. Huius est mi
nernua Romæ: quæ dicitur Catuleana infra Capitoliū a. Q. Luctatio Catulo dicata. Et
simulachri boni euentus dextra paterā: sinistra spiccā ac papanæ tenens. Itē latona puerpe/
ra Apollinē & Dianā infantes sustinens in æde cōcordiæ. Eecit quadrigas: bigasque. & Cli
ticon eximia forma. Et uirturē egregiā: utrasque colostreas. Mulierē ministrantē & ado/
rantē. Itē Alexandrum & Philippū in quadrigis. Eutyclides eurotan fecit in qua artē ipam
liqdiorē plurimi dixere. Hegiæ Minerua Pirrhusq; Rex laudatur. Et celitizontes pueri.
Et castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. Agesiæ in pario Colonia Herculæs Isidori.
Butyreus Lycius Myronis discipulus fuit: qui fecit dignum præceptore puerum sufflan/
tem languidos ignes & argonautas. Leocras: aquilam sentientem quid rapiat in Ganyme/
de: & quid erat: parcentem unguibus etiam per uestem. Puerum Antolycum Pācratio ui/
ctorē Propter quē Xenophon symposiū scripsit. Iouēq; illū tonantē ī Capitolio ante cun/
cta laudabilē. Itē Apollinē diadematū. Luciscus Langonē puerū subdole ac fucatæ uernili
tatis. Lycius & ipse puerū suffitorē. Menechini uitulus genu præmit: replicata ceruice. Ip/
seq; Menechinꝰ scripsit de sua arte Naucides Mercurio & discobolo imolāte arietē cēset
Naucerus luctatorē anhelātē fecit niteratus Aesculapiū & Hygiā q sunt ī ꝯcordiæ tēplo
Romæ. Phyrōachi q̄driga regit ab alcibiade. Polycles hermaphroditū nobilē fecit pirrhus

Higiā & Mineruā Phœnix Liſippi diſcipulus Epidirſam..Sypax Ciprius uno celebratur
ſigno Spnachonrte:Periclis:Olipii uernula.Hic fuit exta torrens:ignē oris pleni ſpiritu
accedens.Sillanion Apollodorum fecit fictorē & ipm:ſed inter cunctos diligentiſſimū ac
tis:& inimicum ſui iudicem crebro pfecta ſigna frangentē dum ſatiare cupiditatem neqꝫ
artis:& ideo inſanū cognominatum.Hoc ī eo expreſſit.Nec hoīem ex ære facit:ſed iracū
diā:Et Achillē robilem.Item Epiſtatē exercentem abletas.Strongilion amazonē:quā ab ex
celentia crurum Eucnemon appellant.Ob id in comitatu Neronis principis circūlatā .Itē
fecit puerum:quem amando Brutus philippenſis cognomine ſuo illuſtrauit:Theodorus
ꝗ labyrinthum fecit ſami:ipſe ſe ex ære fundit præter ſimilitudinem nobilē:fama magnæ
ſubtilitatis celebratus.Dextra limā tenet:leua tribus digytis q̄drigulam tenuit tranſlatā
preneſte:tantæ:paruitatis:ut totā eā curtūqꝫ & aurigā integeret alis ſimul facta muſca.Xe
nocrates Tiſicratis diſcipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utroqꝫ copia ſignorum:& de ſua
arte cōpoſuit uolumina.Plures artifices fecere.Attali & eumenis aduerſus gallos prœlia.
Iſigonus:Phyromachus:Stratonicus:Antigonus:ꝗ condidit uolumina de ſua arte:Boeti
quanquā argento melior infans eximie anſerem ſtrangulat.Atqꝫ ex oībus quæ rettuli cla
riſſima quæqꝫ ī urbe iā ſunt dicata a Veſpaſiano principe in tēplo pacis:aliiſqꝫ eius operi-
bus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& in ſellariis domus aureæ diſpoſita.Præterea
ſunt æq̄litate celebrati artifices:ſed nullis operum ſuorū præcipui:Ariſton ꝗ & argentum
cælares ſolitus eſt.Callaſes:Deſias:Cantharus Sicyonius:Dionyſiodorus Critiæ diſcipu-
lus Deliades:Euphorion:Eunicus & Hecatæus.Argenti cælatores:Leſblocles:Prodo-
rus Pythodicus:Polygnotus Idē pictores nobiliſſimi.Item ex cælatoribus:Stratonicus:Si
nus qui fuit Critiæ diſcipulus.Nunc pcenſebo eos:ꝗ eiuſdem generis opera fecerunt:ut
Apollodorus:Androbolus:Aſclepiodorus:Alcuas phuns:Appellas:& adorantes fœmiaſ
Antigonus.Et luctatores Peryoxyomenō.Tyrānicidaſqꝫ ſupradictos.Antimachus:Athe
nodorus:Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſque cū auriga.Philoſophus
Annus Seleucum regē.Habet quoque huius gratiā Doryphorus.Cephiſodori duo fue-
re.E priore eſt mercurius Liberū patrē in fantiā nutriens.Fecit & concionantē manu elata
Perſona in incerto eſt.Sequens phūs fecit Cœlites ꝗ cū Phidia Iouē olimpiū fecerat.Phi
loſophus itē Cleon & Cenchranus & Cephis & Calcoſchenes & comœdos & athletas:Da-
hippuſ Pella:Iomenō Daiphron:& democritus:& Dæmon.Philoſophus Epigenon oīa fe
re prædicta imitatus præceſſit in tubicine & matrē interfectā:& īfantē miſerabiliter blan-
dientē:Eubolides digytis cōputans.Mycō athletis ſpectat.Menogenes q̄drigis.Nec mi-
nus Niceratuſ oīa quæ cæteri aggreſſuſ:repræſentauit.Alcibiadē:lāpadeque accenſa ma
trē eius.Demareten ſacrificantē.Tiſicrates bigæ Piſto mulierē īpoſuit.Idēqꝫ fecit:Matrē
& mercuriū ꝗ ſunt ī cōcordiæ tēplo Romæ.Per illū nemo laudat ſæuiorē phalaride tyran
no:cui taurū fecit mugitus hoīs pollicitus igne ſubdito:& primus eū exptus eſt cruciatū
iuſtiore ſæuitia.In hoc a ſimulachris deū hoīumqꝫ deuouerat humaniſſimā artē.Ideo ne tot
cōditores eius elaborauerant:ut ex ea tormēta fierent.Itaqꝫ una de cā ſeruātur opera eius
ut quiſqꝫ illa uideat oderit manus Stē eins Cererē:Iouē:Mineruā fecit:qui ſunt Romæ in
Concordiæ tēplo.Idē flētes matronas & adorātes:ſacrificanteſqꝫ.Simō canē & ſagittarium
fecit.Stratonicus cælator ille phūs.Scopas utraqꝫ.Athletas aūt & armatos & uenatores:ſa
crificanteſqꝫ Batron.Eunichir:Claucides:Heliodorus:Hycanus:Lophō:Lyſon:Leon:Me
nodorus:Myagarus:Polycrates:Polydus:Pythocritus:Protogenes.Idēqꝫ pictura clariſſi-
mi:ut dicemus.Patrochles:Phillis:Phiſidonius ꝗ & argētū cælauit nobilit natione epheſi⁹
periclimenus:pgylō:Simenus:Thimotheus:Theomneſtus:Thimarchides:Thimō:Thi-
ſias:Traſon.Ex oībus aūt maxīe cognoīe īſignis ē Callimachus ſp calūniator ſui:nec finē
hn̄s diligētiæ ob id Caci:otechnos appellatus.Memorabilis exēplo adhibēdæ curæ modū
Huius ſunt ſaltantes Lacænæ emēdatū opus.Sed ī quo gratiā omne diligētia abſtulerit.
Quē q̄dē & pictorē fuiſſe tradunt:Non ære captus nec arte unā ſolūmō Zenonis Cypria
ſtatuā in expeditione nō uendidit Cato.Sed q̄a philoſophi erat.Vt obiter hoc quoqꝫ no-
ſcat tā inane exēplū in mentione ſtatuarū.Eſt & una nō prætereunda:licet auctoris īcerti
iuxta roſtra Herculis tunicati.Eleo habitu Rōæ.torua facie ſentienteqꝫ ſupma ī tunica.
In hac tres ſunt tituli.Vnus.L.Luculli īpatoris de manubiis.Alter ꝗ pupillū Luculli filiū
ex S.C.dedicaſſe.Terti⁹ ꝗ.T.Septimū Sabinū ædilē currulē ex p̄uato ī publicū reſtituiſſe

Tot certaminũ tãtæq̃ dignationis ſimulachrũ id fuit nũc reuertemur addĩias æris & mix
turas. In cyprio coronariũ & regule ẽ utrũq̃ ductile coronariũ tenuaẽ ĩ laminas: tantorũq̃
felle tictũ ſpẽm auri ĩ coronis hiſtrionũ præbet. Idẽq̃ ĩ uncias additis auri ſcrupulis ſenis
ꝑtẽui pyropi brattea igneſcit. Regulare & ĩ aliis fit metallis. Itẽq̃ chaldiarioꝝ dĩa: qđ chal
dariũ funditur tm̃ malleis fragile: q̃bus regulare obſeq̃tur: ab aliis ductile appellatum: q̃le
omne Cypriũ ẽ. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario. Omne. n. purgatis diligẽ
tius igui uitiis excoctiſq̃ regulare eſt. In reliq̃s generibus palma cãpano. Simile in multis
partibus italiæ ꝓuĩciiſq̃. Sed octonas plũbi libras addunt: & bene recoquunt pp inopiã li-
gni. Quantum ea res differentiæ afferat: in Gallia maxime ſentitur: ubi inter lapides cande
factos funditur. Exurente. n. coctura nigrum atq̃ fragile conficitur. Præterea ſemel reco-
quunt quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe: non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ: & de ſeruando ære. Capitulum. IX.

Es omne frigore magno melius fundi. Sequenſq̃ tẽperatura ſtatuaria eſt. Eadẽq̃
a tabularis hoc mõ. Maſſa ꝓflatur in primis: mox ĩ ꝓflatũ additur tertia portio æris
collectanei: hoc eſt ex uſu coempti. Pecularẽq̃ in eo condimentum attritu domiti
& conſuetudine nitoris ueluti manſuefacti. Miſcentnr & plũbi argentarii pondo duode-
na: ac ſelibra e centenis ꝓflata. Appellatur etiã nunc & formalis tẽperatura æris tenerrimi
q̃m nigri plũbi decima portio additur: & argentarii uigeſima: maximeq̃ ita colorem bibit
quẽ græcanicũ uocant. Nouiſſima ẽ quæ uocatur ollaria: uaſe nomen hoc dante. Ternis
aut q̃ternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis· Cyprio ſi addatur plũmbum
colos purpu ræ fit in ſtatuarum prætextis. Aera exterſa rubiginam cellerius trahũt: q̃ ne
glecta. niſi oleo ꝑuugãtur. Seruari ea optime in liq̃da pice tradũt. Vſus æris ad ꝑpetuitatẽ
monumẽtoꝝ iãpridẽ trãſlatus ẽ. Tabulis æris ĩ q̃bꝰ publicæ conſtitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ. Ca. X.

Etalla æris multis mõis inſtruunt medicinã: ut pote cũ ulcera oĩa ibi ociſſime ſanẽ-
m tur. Maxime tamen ꝓdeſt cadmia. Fit ſine dnbio hæc & ĩ argenti fornacibus can-
didior ac minus põt deroſa. ſed nequaq̃ cõparanda æraiæ. Plura autẽ genera ſunt.
Nãq̃ ipẽ lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fuſuris neceſſarius. medicinæ inutilis. Sic rur
ſus ĩ fornacibus exiſtit. Aliãq̃ noĩs ſui originẽ recipit. Fit autẽ egeſta flãmis: atq̃ flatu te
nuiſſima parte materiæ: & cameris lateribus ue fornaciũ ꝓ quãtitate leuitatis applicata. Te
nuiſſima ẽ ĩ ipõ fornacium ore q̃ flãmæ eluctantur: appellata capnitiſ. exuſta & nimia leui
tate ſimiliſ fauillæ. Interior optima: cameriſ dependenſ. & ab eo argumẽto botriſentoſ co
gnominata ponderoſior hæc priore. Leuior porto ſecuturiſ. Duo eiuſ coloreſ: Deterior cĩ
nereuſ. puniceuſ melior: fabriliſ: oculorumq̃ medicamentiſ utiliſſima. Tertia eſt in lateri-
buſ fornacium: quæ pp grauitatẽ ad cameraſ ꝑuenire non potuit. Hæc dicitur placitiſ: &
ipſe ab argumento cruſta ueriuſq̃ pumex intuſ: uariaſ ad pſoraſ utilior: & ad cicatrices tra
hendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitiſ extra pene cærula: intuſ onychiti maculiſ
ſimilis. Oſtracitis toga nigra & cærerarum fortiſſima: uulneribuſmaxime utiliſ. Oĩſ autẽ
cadmia ĩ cypri fornacibuſ optima. Iterum a mediciſ coq̃tur carbone puroſ atq̃ ubi in cine
rem rediit extinguit uino amineo: quæ ad emplaſtra preparatur: quæ uero ad pſoras aceto
Quidã in oleis fictilibus tuſam urunt: ac lauant in mortariis: poſtea ſiccant. Nymphodorus
lapidem ipſum quam gatuiſſimum ſpiſſumq̃ urit pruna: & exuſtum chio uino reſtinguit
tunditq̃mox linteo cribrat: atq̃ in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumque te
rit quod ſubſedit: donec cernſæ ſimilis fiat: nulla dentium offenſa. Eadem Lolliæ actio:
ſed quam puriſſimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus: ſiccare: ſanare: ſiſtere fluctiones:
pterygia: ſordes oculorum purgare: ſcabriciem extenuare: & quicquid in plumbi effectu
dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadem uritur: præter qua albugines oculorum & cica-
trices. Vlcera quoq̃ oculorum cum lacte ſanat. Idq̃ ægyptii colirii modo terunt in coticu
lis: Facit & uomitiones e melle ſumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum
ſulphuris pari pondere: uaſe circũlito ſpiramento in caminis: donec uaſa ipſa percoquãtur
Quidam & ſalem addunt. Alii alumen pro ſulphure. Alii nihil. ſed aceto tantum aſpergũt.
Vſtum teritur mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effectu: iterumq̃ adiecta lar-
giore teritur. & dum conſidat relinquitur: hoc ſæpius: donec ad ſpeciẽ minii redeat. Tunc
ſiccatum in ſole: in ærea pyxide ſeruatur.

De scoria & flore & squama æris & stomace
& erugine & hyeratio. Ca. XI.

T scoria æris simili mõ lauatur:minor effectu quã æs ipm.Sed & æris flos medici
næ utilis est.Fit ære fuso:& in alias fornaces translato:ibi flatu crebriore excutiun
tur uelut milii squãmæ:quas uocant lepidas & sic adulteratur flos:ut squãma ue-
neat pro eo.Est aũt squãma æris decussa ĩ clauis:in quos panes ærei ferruminantur.In cy-
priis maxime officinis oĩa.Differentia hæc est:qđ squãma excutitur ictibus iisdẽ panibus.
Flos cadit sponte.Squãmæ est alterũ genus subtilius ex summa scilicet lanugine decussũ
qđ uocant stomoma.Atq hæc oĩa medici(qđ pace eorũ dixisse liceat) ignorãt.Pars maior
& oĩa in tantũ a cõficiendis iis medicaminibus absunt:quod eẽ propriũ medicinæ solebat.
Hanc quotiens incidere in libellos cõponere ex iis uolentes aliqua:hoc est impendio mise
rorũ experiri cõmentaria:credunt semplaciæ ea oĩbus q̃dẽ fraudibus corrũpenti:factaq iã
pridẽ emplastra & collyria mercantur:tabesq merciũ:fraus semplaciæ sic exteritur.Et squã
ma aũt & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis:deinde lauantur ut supra ad eosdem
usus.Et amplius narium carnosa uitia.Itẽq sedit:& grauitates auriũ:p fistulas in eas flatu
impulsam.Et ulcera oris farina admota.Tollit & tonsillas cũ melle.Fit & cãdido ære squã
ma cypria longe inefficatior.Necnon urina pueri prius macerãt clauos panesq.Quidã ue
ro excussam squãmã terunt.& aqua pluuia lauant.Dant & hydropicis duabus drachmis ĩ
mulsi hemina & illinunt cũ polline.Eruginis quoq magnus usus.Sed pluribus fit ea mo-
dis.Nãq & e lapide ex quo coquitur æs deraditur & ære:candido pforato:atq in cadis su
peracetũ suspenso æreo:obturatũq opculo:multo probatiore quã si hoc idẽ squãmis fiat
Quidã uasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto raduntq.x.die.Alii uĩuaceis con
tegunt.totidẽq post die radunt.Alii delimatã æris scobẽ aceto spargunt:uersantq spatis
sepius die donec absumatur.Eandẽq scobẽ alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt.
ocissime uero contrahit coronariũ eruginẽ recisamentis in acetũ additis.Adulterant mar
more trito maxime rhodiã eruginẽ.Alii punice aut gũmi.Præcipue aũt fallit atramento
sutorio adulterata.Cætera.n.dente depræhenduntur:stridentia in frendendo.Experimen
tũ in batillo fereo.Nã quæ sincera est suũ colorẽ retinet:quæ mixta atramẽto rubescit.De
præhenditur & papyro galla prius macerato.Nigrescit.n.statim erugine illita.Depræhen-
ditur & uisu maligne uirens.Sed siue sinceram siue adulterã aptissimũ est eius siccatam
in patina noua uiri & uersari:donec ut fauillia fiat.Postea territur:& recorditur.Aliqui ĩ
crudis fictilibus urunt donec figilinũ pcoquuantur.Nõnulli & thus masculũ ammiscent.
Lauatur aũt erugo sicut cadmia.Vis eius collyriis oculorũ aptissima:& de lachrimationi-
bus mordendo pficiẽs.Sed ablui necessarium penicullis calidis donec rodere desinat.Hie
ratium uocatur collyriũ quod ita maxime constat.Tẽperatur aũt idẽ hammoniaci uncis
quattuor:eruginis cypræ duabus:atramẽti sutorii:quod chalcantum uocant:totidẽ.Mysi
uero una croci.vi.Hæc oĩa trita aceto thasio colliguntur in pillulas:excellentis remedii cõ
tra glaucomatum initia & suffusionum.Contra caliginẽ & scabricias:& albugines ac gena
rum uitia.Cruda autẽ erugo:uulnerariis emplastris miscetur.Oris etiã gingiuarũq exul
ceratione mirifice emendat:& labiorũ ulcera cũ oleo.Quod & si cæra addatur purgat & ad
cicatricẽ pducit.Erugo & callũ fistularũ erodit:uitiorũq quæ circa sedẽ:siue p se:siue cum
ammoniaco illita:uel collirii modo in fistulas adacta.Eadẽq cum resinæ trebintinæ tertia
parte subacta leps tollit.

De scolecia & calciti & soro & calcanto. Ca. XII.

St & alterum genus eruginis.quã uocant scoleriam in cyprio ære.Hoc trito alumi
e ne & sale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̃ acerrimo.Non fit hoc nisi æstu-
osissimis diebũs circa canis ortum.Teritur aũt donec uiride fiat:contrahatq se in
uermiculorũ speciẽ:unde & nomen.Quod uitium ut emẽdetur duæ partes quã fuere ace-
ti miscentur urina pueri ĩpubis.Idẽ autem in medicamentis & sñĩa efficit qũa diximus au-
rũ ferruminari.Vsusq:ũtriusq q eruginis.Scolecia fit & p se rasa ab ærario lapide de quo
nunc dicemus.Calcitin uocãt lapidẽ ex quo & ipm æs coqtur.Distat a cadmia:quod illa
sup terrã ex subdialib⁹ petris cæditur.hæc ex obrutis.Itẽ quod chalcitis friat se statĩ mollis
natura:ut uideatur lanugo concreta.Est & alia distinctio qđ chalcitis tria genera cõtinet
æris & mysios & sorios:de qb⁹ singulis dicemus suis locis.Habet autẽ æris uenas oblõgas

Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis: nec lapidosa. Putant: & recentē
utiliorē esse: quoniā inueterata sori fiat. Vis eius ad excrescentia in ulceribꝰ sanguinē siste
re gingiuas uuam tinsillas farinā cōpescere. Vuluæ quocꝫ uitiis inuellere īponitur. Cū suc
co uero porri uerrendorū addit̄ ēplastris.. Maceratur aūt in fictili ex aceto circunlito fimo
diebus. lx. Et colorem croci trahit. Tunc āmixto cadmiæ pari pondere medicamentū efficit
soricon dictū. Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ tēperentur acrius hoc idē fiet.
Acrius etiamnū & uehemētius factū si aceto q̄ uino tēperētur. Tosta uero efficacior fit ad
eadem oīa. Sori ægiptiū maxime laudat̄: multū superato ciprio Hispaniensi & Africo quā
quam oculorū quocꝫ curationi quidā utilius Cipriū putant. Sed in quacuncꝫ natiōe opti/
mū cui maximū uirus olfactu. tritucꝫ pinguiter nigrescens: & spongiosū. Stomacho res cō
traria in tantū ut quibusdā olfactu mō uomitiones moueat. Et ægyptū quidē tale. Alterius
nationis cōtrariū splendescit. Et mysi est lapidosius. Prodest aūt & dentiū dolori si cōtinea
tur: atcꝫ colluat. Et oris ulceribus grauibus quæcꝫ serpunt. Vritur carbonibus ut chalcitis.
Mysi aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus flore eius luteo misente se ligni pi
nea fauilla. Re uera autē e supradicto fit lapide cōcretum natura discretūcꝫ & optimum in
cypriorum officinis: eius notæ sunt friati aureæ scintillæ: & cū teratur harenosa natura siue
terra chalcitidi similis. Hoc autē miscēt: qui aurum purgāt. Vtilitas aūt eius infusi cum ro/
saceo auribus purulentis: & lana īpositi capitis ulceribus. Extenuat etiā scabricias oculorū
īueteratas. Præcipue utile tonsillis: cōtracꝫ anginas & suppurata. Ratio ut. xvi. drachmæ in
hemina aceti coquātur addito melle: donec lentescat. Sic ad supradicta utile est. Quotiens
opus sit molliri uim eius: mel aspergit̄. Erodit & callum fistularū ex aceto fouentiū: & colli/
riis addit̄. Sistit & sēguinē: ulceracꝫ q̄ serpāt q̄ ueputrescant. Absumit & excrescētes carnes.
Peculiariter uirilitatis uitiis utile: & fœminarū pfluuiū sistit. Græci cognationē æris fecerūt
nomine & atramēto sutorio. Appellāt. n. chalcātum. Nec ullius æque mira natura ē. Fit & ī
hispania e puteis stagnis ue habētibus id gēus aquæ. Decoquit̄ ea āmixta dulci pari mensu
ra: & in piscinas ligneas fundit̄ Immobilibus sup has trāstris depēdentes restes lapillis extē
te: quibꝰ ad hærescēs limus: uitreis acinis imaginē quandā uuæ reddit. Exēptum ita siccat̄
diebus. xxx. Color ē cæruleus: perq̄ spectabili nitori: utrumcꝫ eē credit̄ Diluēdo fit atramē
tum tinguēdis coriis. Fit & pluribꝰ modis genere eo in scrobe cauato. Quarum elateribus
distilātes hyberno gelu styrias stalagmiā uocāt: necꝫ ē purius aliud. Sed ex eo cādidum colo
rē sentientē uiolā leucāthon appellāt. Fit & ī saxorū catinis pluuia aqua corriuato limo gelā
te. Fit & salis mō flagrātissimo sole admissas dulces aquas cogēte. Ideo duplici qdā differen
tia fossile aut facticium appellāt. Hoc pallidius: & quātum colore tm̄ bonitate deterius. Pro
bant maxīe cyprium in medicinæ usu. Sumit̄ ad depellāda uētris aīalia drachme pōdere cū
melle. Purgat & caput dilitū: ac naribꝰ īstillatum. Itē stomachū cū melle aut aqua mulsa sū
ptum Medet̄ & oculorū scabriciei doloricꝫ: necnō & caligini & oris ulceribꝰ. Sistit & sangui
nē narium. Itē hemorroidum. Extrahit ossa facta cum semine hyoscyami Suspēdit ephioras
penicillo frōti īpositum. Efficax & in ēplastris ad purgāda uulnera: & excrescētia ulcerum
Tollit & uuas uel si decocto tangant̄. Cum lini quocꝫ semīe supponit̄ ēplastris ad dolores
tolēdos. Quodcꝫ ex eo candicat in eo usu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium p fistu/
las īspirat̄. Vlnera ēt per se illitum sanat: sed tinguit cicatrices. Nupercꝫ inuētum ursorum
in harena & leonum ora aspergere illo: tantacꝫ est uis in stringendo: ut nō queat modere

De pōpholyge & spodio & antispondio & diphryge & triēte seruilo. Ca. XIII.

e Tiam nunc in ærariis reperiunt̄ quæ uocāt pompholygem & spodion. Differentia:
quod pompholyx lotura paratur. Spodios illota ē aliqui id quod sit cādidum leuis
simumcꝫ ponpholygen dixere: & esse æris & cadmiæ fauillā. Spodion nigriorē pon/
derosioremcꝫ esse derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquādo & carbonibus.
Hæc aceto accepto odorē æris præstat: & si tangat̄ lingua saporē horridum. Conuenitque
oculorū medicamentis qbuscuncꝫ currens uitiis: & ad oīa quæ spodion. Hoc solum distat
quod huius elutior uis est. Addit̄ & in ēplastra: qbus lenis quæritur refrigeratio & siccato.
Vltior ad oīa quæ uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autem liquescētibus cadmia &
ærario lapide Leuissime hæc afflatur & ocius: euolatcꝫ e fornacibus: & rectis adhærescit.
A fuligine distans candore. Quod minus candidū ex ea: īmatueræ fornacis argumentum
est. Hoc quidam pompholygen uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur acriorem

uim habet:exulceratque adeo:ut cum lauatur si oculos attingat excæcet.Est & mellei co-
loris spodios in aqua plurimũ æris ĩtelligitur.Sed quodcunqꝫ genꝰ lauãdo fit utilius.Pur
gatur ante pĩna:dein crassiore lotura digitis scabriciẽ exterũt media uis eius est quæ uino
lauatur & aliqua in genere uini differẽtia.Leni.n.lota collyriis oculorũ nimium uigiliis fa
tigatorũ apta putat Eadẽ efficacior ulceribus quæ manãt:uel oris:quæ madẽt:& oĩbus me
dicamẽtis quæ parãtur cõtra grangrenas.Fit & in argẽti fornacibus spodios:quã uocãt lau
riotin.Vtilissima aũt oculis cõfirmatur:quæ fit in auraris.Nec in alia parte magis ẽ uitæ in
genia mirari. Quippe ne ĩquirenda essent metalla uilissimis rebus.uilitates eadẽ excogi-
tauit.Antispodion uocãt cinerẽ fici arboris uel caprifici uel myrthi foliorũ cũ tenerimis ra
morum partibus:uel oleastri uel cyto nimali uel lẽtisci. Itẽ ex moris ĩmaturis: idest candi
dis in sole arefacti:uel e buxi coma uel pseudo cyperi:aut rubi:aut terebinthi uel ocnantis
Taurini quoqꝫ glutinis:aut linteorũ cinere similiter pollere ĩuentum ẽ.Vrunt̃ oĩa ea cru-
do fictili in fornacibus.dore figulina ꝑcoqnuatur.In æraris officinis & smegma fit: iam li
quato ære:atqꝫ percocto:additis etiamnũ carbonibus:paulatiqꝫ accensis.ac repẽte uehemẽ
mentiori flatu expuit̃ æris palã quædã.Solum eo quo excipiat:stratũ esse debet: Maxili ab
ea disernit̃ aqua in iisdẽ officinis.Dyphrigia uocãt græci ab eo qđ bis torreat̃.Cuius origo
triplex.Fieri.n.traditur ex lapide pyrithe cremato in caminis:donec excoquuat̃ in rubricã
Fit & in Cypro ex luto cuiusdã specus arefacto priꝰ.mox paulatĩ circũdatis sarmentis.Ter
tio fit mõ in fornacibus æris fece subsidẽte . Differentia est:quidẽ: quod æs ipsũ in catino
defluit:scoria extra fornaces:flos supernatat.Diphryges remanet. Quidã tradunt in forna
cibus globos lapidis qui coquuãtur:ferruminari:circa hunc æs fauere. Ipsum uero nõ ꝑco
qui nisi trãslatum ĩ alias fornaces:& eẽ nodum quẽdam materiæ. Id quod excocto supersit
diphryga uocãt.Ratio eiꝰ in medicia similis supradictis Siccare & excrescẽtia cõsumere :&
ꝑpurgare.Probat̃ lĩgua ut eã siccet tactu statĩ.saporemqꝫ æris reddat.Vnum etiamnũ æris
miraculum nõ omittemus.Seruilia familia illustris ĩ fastis trientẽ æreũ pascit auro & argẽ-
to cõsumentemqꝫ utrunqꝫ Origo:atqꝫ natura eiꝰ incomperata est mihi.Verba ipsa de ea re
Messallæ senis ponã:Seruiliorum familia habet trientẽ sacrum:cum sũma cum cura magni
ficentiaqꝫ sacra quottannis faciunt.quem ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri : & ex
eo aut diminu ionem:aut honorem familia significari.

De ferro &,ferreis metallis & differentia ferri. Ca. XIIII.

p Roxime indicarĩ debẽt metalla feri:optimo uitæ pessimoqꝫ ĩstrumento. Siquidem
hoc tellurẽ scĩdimꝰ:serimꝰ arbusta:ponimꝰ pomaria:uites squalore deciso ãnis oĩ-
bus cogimꝰ iuuenescere.Hoc exstruius tecta:cædimꝰ saxa.oẽsqꝫ ad alios usus ferro
utimur.Sed eodẽ ad bella cædes latrocinia nõ cõminꝰ solũ sed ẽt missili:uolucriqꝫ: nũc tor
mẽtis excusso nunc lacertis:nũc uero pẽnato quã scelratissimã humani ĩgenii fraudẽ arbi-
tror.Siqdẽ ut ocius mors pueniret ad hoĩem alitẽ illã fecimꝰ:pẽnasqꝫ ferro dedimꝰ.Quam
ob rẽ culpa eiꝰ nõ natura fiat accepta.Aliquot experimẽtis ꝓbatũ ẽ posse ĩnocens eẽ ferrũ
In fœdere quod expulsis regibus Populo Ro.dedit Prosenna:nominati cõpræhẽsium ĩue
nimus:ne ferro nisi ĩ agricultura uteret̃.Et cum stillo scribere ĩtutum :ut uetustissimi au-
ctores ꝓdiderunt.Magni Pompeii ĩ.iii.cõsulatu extat editũ:ĩ tumultu necis clodianæ ꝓ-
hibẽtis ullũ telũ eẽ in urbe.Et tñ uita ipsa nõ defuit honorẽ initio habere ferro quoqꝫ.Ari
stonidas artifex cũ exprimere uellet Athamãtis furorẽ Chlearchũ filium ꝑcipitare uolen
tis & ĩ præcipitato illo residẽtis penitentiã: ferrum & æs miscuit : ut rubigine eius ꝑ nitorẽ
æris relucẽte:exprimeret̃ uerecnndiæ rubor.Hoc signum extat hodierno die.Est in eadem
urbe & ferreus Hercules:quẽ feit Halicon laborum Dei patientia ĩductus.Videmus & Ro
mæ scyphose ferro dicatos in templo Martis Vltoris.Obstitit eadẽ naturæ benignitas exi-
gentis a ferro ipso pœnas rubigine:eademqꝫ prouidẽtia nihil ĩ rebus mortalibus faciente
quam quod infestissimũ mortalitati.Ferri metalla ubiqꝫ prope modũ reperiuntur.Quippe
insula etiã italiæ ilua gignẽte:minimaqꝫ difficultate cognoscunt ipso colore terræ ;manife
sto . Sed ratio eadẽ excoquẽdis uenenis.In capadocia tantũ quæstio est aquæ an .terræ fiat
acceptũ:quoniã perfusa certo fluuio terra neqꝫ aliter ferum e fornacibꝰ reddit.Differentia
ferri numerosa.Prima ingenere terræ cæliuæ.Alias.n.mole tantũ plumboqꝫ uicinius sub-
ministrant.Alias fragile & erosum rotarumqꝫ usibus:& clauis maxime fugiendũ:cui prior
ratio cõuenit.Aliud breuitate sola placet:clauisqꝫ caligariis.Alud rubiginẽ celerius sentit

Stricturæq; uocant eæ omnes: quod nõ in aliis metallis astringenda acie uocabulo impositto: ex fornaciũ maxima differentia ẽ. In iis quidẽ nucleus ferri coquit ad indurandã aciem Aliquæ mõ sunt ad densandas incudes malleorũ ue rostra. Summa aũt differentia in aqua est: cui subinde cãdens imergitur. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca, gloria ferri: sicuti bilbilin in hispania & turiassone. Comum in italia cũ ferraria metalla in iis locis nõ sint. Ex oĩbus aũt genetibus palma serico ferro est. Seres hoc cũ uestibus suis pellibus que mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri eximia acie tẽperantur: cæteris. n. admiscentur. Mollior cõplexus in nostro orbe. Aliubi uena bonitatẽ hanc præstat: ut in noricis. Aliubi factura: ut sulmone aqua uti diximus. Quippe cũ inexacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differãt oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cũ excoquatur uena: aqua mõ liquari ferrũ: postea in spongias frãgi. Tenuiora ferramenta oleo restĩgui mos est: ne aqua in fragilitatẽ durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscit. Contactum nanq; eo celerius subinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: cõcordiaq; quã cũ ferro habet. Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit: retinetq; lõgo tẽpore. Aliud apprehendens ferrum: ut ãnulorum cathena spectetur iterdum. Quod iperitum uulgus appellat ferrum uiuũ: uulneraq; ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: nõ ille manes uerus caute cõtinua: sed sparsa bubbatiõe ita appellant: nescio an ultro fundẽdo perinde utilis: nondũ. n. expertus est quisq;: ferri utiq; inficit aciẽ ut magnes. De magnete lapide. Dinocrates architectus Alexandri. Arsiones templum cõcamerare inchoauerat: ut in eo simulachrum eius e ferro pendere in aere uideret. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi: qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium uena ferri largissima est. Cantabriæ maritime parte: quam oceanus alluit: mons prærupte altus: incredibile dictu: totus ex ea materiæ est ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubegine & squamma ferri & hygremplastro. Ca. XV.

Errum accensum igni: nisi duretur ictibus: corrumpitur. Subens nõ est habile tundendo: neq; anteq; albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. Arubigine uindicatur cærussa & gypso & liquida pice. Hæc est tẽperatura a græcis anthipatia dicta ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream cathenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appellatur: aqua. Alexander magnus ibi uinxerit pontem: cuius ãnulos qui refecti sunt rubigine infestari: carentibus e prioribus. Medicina e ferro est: & alia quam secandi. Nanq; circumscribi circulo ter ue circumlato mucrone & adultis & infantibus prodest contra noxia medicamenta: & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos aduersus nocturnas lymphatiões. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit: contra dolores laterum pectorumq; subitos qui põctionem afferant. Quædam ustione sanatur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiam præualent morbo expauentesq; potum usta plago illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq; dyscentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum proditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit: Ita certe depingitur ex ea ducentiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: siccare restringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad scabricias genarum pustulasq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Item ad scabiem. Parony chia digytorum & pterygia in linteolis. Sistit & fœminarum profluuia imposita uelleribus Plagis quoque recentibus uino diluta & cum myrtha subacta. Et condilomatis ex aceto prodest. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoque ferri in usu est ex acie aut mucronib' maxime simili: sed acriore ui quam rubigo. Quam ob rem & contra Epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemque sistit: cum uulnera maxime ferro fiant. Sistit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemoroydas compescit ulcerumque serpentia. Et genis prodest farinæ modo aspersa paulisper. Præcipua tamen commendatio eius in irge emplastro ad purganda uulnera fistulasque: & omnem çallum erodendum: & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duob': drachmis sex ære: totidem & squamma ferri: totidem cæræ: ex oleo sextarius. His adiicitur cum sũt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. Ca. XVI.

Equitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum atq; candidū: præciosissimū can
didum: a græcis appellatū cassiterium: fabuloséq; narratū in insulas atlantici maris
peti: uitilibusq; nauigii circunsutis corio aduehi. Nunc certū est in lusitania gigni
& in Gallicia summa tellure harenosa & coloris nigri. Pondere tantū ea depræhenditur. In
teruenient & minuti calculi: maxime torrentibus siccitas. Lauant eas harenas metallici: &
quod subsedit coquūt in fornacibus. Inuenit & in aurariis metallis quæ alutia uocāt. Aqua
īmissa eluunt calculos nigros paulum candore uariatos: quibus eadem grauitas quæ auro:
Et ideo incolatis in quibus aurū colligitur remanent cū eo: postea caminis separant. Con-
flaticq; in album plumbū resoluūtur. Non fit in Gallicia nigrum: cum uicina canabria nigro
tantū abundet. Nec ex albo argentū cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbū nigrū sine al
bo nō potest. Nec hoc ei sine oleo. Ac ne albū quidem secum sine nigro. Album habuit au
ctoritatem & iliacis temporibus teste Homero crissiritū ab eo dictum. Plumbi nigri origo
duplex est. Aut. n. sua prouenit uena: nec quicquam aliud ex se parit: aut cū argēto nascitur
mixtisq; uenis cōflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor stagnū appellatur. Qui
secundus argentum. Qui remansit in fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ
Hæc rursus conctata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

De stagno & plumbo argentario: & quibusdam aliis. Ca. XVII.

Tagnum illitum æris uasis saporem gratiorē facit: & cōpescit eruginis uirus: mirū
que pondus nō auget. Specula quoq; ex eo laudatissima (ut diximus) brundusii tē
perabantur: donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulterat stagnum addita
æris tertia potiōe candidi in plumbum albū & alio modo: mixtis albi plumbi nigriq; libris.
Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem & tertiarum uocant: in quo duæ nigri por-
tiones sunt & tertia albi. Precium eius in libras. xxx. Et hoc fistulæ solidātur. Improbiores
ad tertiarum additis æquis partibus albi argentariū uocant. & eo quæ uolunt incoquunt.
Precia huius faciunt in pondo. c. xxx. In libras albo per sincero precia sunt. xxx. nigro. xvii.
Albi natura plus aridi habet. Contraq; nigri tota humida ē. Ideo album nulli rei sine mix-
tura utile est. Neq; argentū ex eo plumbatur: quoniā prius liquescit argentum. Confirmāt
que si minus albo nigri q̄ satis sit misceat: erodi ab eo argentum. Album incoquitur æris
operibus galliarum inuento ita ut uix discernit queat ab argento eaq; incoctilia uocant.
Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere equorum maxime ornamentis iumē-
torumq; iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturig ni fuit. Cœpere deinde & esseda ba
culis & petorita exornare. Similiq; mō ad aurea quoq; & argētea uehicula inanis luxuria p-
uenit: quæq; in scyphis cerni prodigū erat: hæc in uehiculi atteri cultus uocatur. Plumbi
albi permixtū in charta est: ut liquefactum pondere uideatur nō calore rupisse. India neq;
æs neq; plumbum habet: gēmisq; suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistu-
las laminasq; utunt laboriosius in hispania eruto: totasq; per gallias. Sed in britānia summo
terræ corio adeo large: ut lex ultro dicat: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sūt
nomina Iouetanum: caprariense: oleastrēse. Nec differētia ulla scoriæ modo sit excocta di-
ligēter. Mirumq; in his solis metallis quod derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur fa
cere relaxatis spiramentis ad satietatē infusus aer: æque ut fœminis quasdam fœcūdio res
abortus facere. Nuper id compertū in betica santarensi metallo quod locari solitū. x. libris
per ducentos ante āos: postq̄ obliteratum erat. lxv. locatū est. Simili mō antonianū. In eadē
puincia pari locatione puenit ad pondo. cccc. uectigalis. Et mirū aqua addita nō liquescere
uasa e plumbo constat. Eadem in aqua calculus æreus ue quadrans si addatur uas peruri.

Medicinæ de plumbo & scoria plumbi: de molibdena siue galēna: de psymythio: & sana
daraca. Ca. XVIII.

N medicina p se plūbi usus ē cicatrices reprimere: adalligatisq; lumbor & renū par
ti laminis frigore natura īhibere īpetus ueneris. Visaq; ī qete uenerea spōte naturæ
erūpentia usq; ī morbi genus his laminis. Caluus orator cohibuisse tradit: uiresq;
corporis studior labore custodisse. Nero qm̄ ita diis placuit: prīceps lamina pectori īposi-
ta sub ea cātica exclamās alendis uocib⁹ demōstrauit rationē. Coquit ad medicinæ usus pa
tinis fictilibus substrato sulphure minuto laminis īpositis tenuib⁹: optisq; sulphure & fer
ro mixtis. Cū coquit muniēda in eo opere foramina spiritus cōuenit: alioqn plūbi e forna
cibus halitus noxius sentitur & pestilens: & canibus ocissime. Omnium uero metallorum

muscis & culicibus. Quam ob rem non sunt ea tedia i metallis. Quidã in coquendo scobem
plumbi lima quesitam sulphuri miscent. Alii cærusiã potius q̃ sulphur. Fit & lotura. Plum-
bi usus in medicina: cũ se ipso terit in mortariis plũbeis: addita aq̃ cælesti. donec crassescat
Postea supernatãs aqua tollit spongiis: quod crassissimũ fuit siccatũ diuiditur in pastililos
Quidã limatũ plumbũ sic terunt. Quidam ẽt plumbaginẽ ãmiscent. Alii uero acetũ alii ui
num: alii adipẽ: alii rosam'. Quidam in mortario lapideo & maxime thebico plũbeo pistillo
terere malũt. Candidiusqꝫ fit ita medicamentũ. Id aũt quod ustũ est plumbũ lauatur & sti-
biis & cadmiæ põt astrigere: sistere: cõtrahere cicatrices. Vsus. n. ex eodem & in oculoꝝ me
dicamentis: & maxime cõtra ꝓcidentiam eorũ inanitatẽ & ulcerũ excrescentia: rimasqꝫ se
dis aut hemorrhoidas & cõdylomata. Ad hæc maxime lotura plũbi facit. Cinis aũt usti ad
ulcera serpentia aut sordida. Eademqꝫ quæ chartis nõ profectus. Vritur aũt in patinis perla
minas minutas cũ sulphure uersatũ rudibus ferreis aut ferulaceis: donec liquor mutetur
in cinerẽ. Dein refrigeratũ teritur in farinã. Alii elimatã scobem in fictili cado coquũt in ca
minis: donec percoquatur figulinũ. Aliqui cærusam miscẽt pari mensura: aut hordeum: te
runtqꝫ ut in crudo dictum ẽ: & præferũt sic tritũ plumbi spodio cyprio. Scoria quoqꝫ plum
bi spodio cyprio. Scoria quoqꝫ plumbi in usu ẽ. Optimaqꝫ quæ ad luteum maxime colorẽ
accedit sine plumbi reliquiis: aut sulphuris spetie & terra carens. Lauatur hec in mortatiis
minutim fracta: donec aqua luteũ colorẽ trahat: & transfundit in uas: purũ: idqꝫ sæpius: us
que dum subsidat: q͛d utilissimum est. Eosdemqꝫ effectus habet quos plumbũ: sed acriores
Mirari succurrit experimentiã uitæ: ne fæce q͛dem neu reꝝ excremẽtorumqꝫ fœditate intẽ
tatot modis. Fit & spodium ex plumbo eodẽ quo ex cyprio ære dixim⁹. Lauatur in linteis
raris in aqua cælisti. separatur que terrenum transfusione: cribratumque teritur. Quidam
puluerem cum pennis detergere mãlunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quam
alibi galenam uocauimus: plumbi & argenti uena communis. Melior hæc quanto ma-
gis aurei coloris: quantoque minus plumbosa friabilis & modice grauius. Cocta cum
oleo iocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metalli-
cam uocant. Landatissima quæ in zephirio fiat probantur minime terena: minimeque
Lapidiosa. Coquuntur: lauaturque scoriæ modo. Vsus in lippara ad lenienda: refrige-
randaque ulcera. Emplastrisque quæ non alligantur sed illita ad cicatricem perducunt in
teneris corporibus: mollissimisqꝫ partibus. Compositio eius est libris tribus & cæræ libra
una olei tribus heminis Quod i senili corpore cum amurca additur. Temperatur & cum
spuma argenti & scoria plumbi: ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Psymmithi-
um quoque hoc est cærusam plumbariæ dant officiniæ. Laudatissimum in rhodo. Fit aũt
ramentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperimi impositis: atque ita distillantibus.
Quod ex eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumqꝫ aceto mix-
to in pastillos diuiditur & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceti
plumbo obturatos per dies decem: derasoque ceu situ ac rursus deiecto donec dificiat ma
teria. Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur in patinis: misceturque rudiculi
donec ruffescat: & simile sandaracæ fias. Dein lauatur dulci qua. donec nubeculæ omnes
uluantur: siccatur similiter postea & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradi-
ctis. Leuissima tantum ex omnibus præter quæ ad candorem fœminarum adhibetur.
Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquatur ruffescit.
Sandarace quoque propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis: & in ar-
gentariis: metallis. mellior quo magis ruffa: quoque magis uirus redolens: ac pura friabi-
lisque. Valet purgare: sistere: excalfacere: perrodere. Summa eius dos stiptica. Explet alo-
pecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta.
Vocem lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusque iucunde medetur cum re-
sina terebnthina in cibo sumpta. Suffita quoqꝫ cum cedro: ipso nidore eius medetur. Et ar
senicum ex eadem est materia. Quod optimum colorisẽ t in auro excellentius. Quod uero
pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimatur. Est & tertium genus quo misce
tur aureus color sandaracæ. Vtraque hæc squammosa. Illud uero siccum purumque graci-
li uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra: sed acrior. Itaque & causticis additur &
psilotris. Tolli & pterigya digytorum carnesque narium: & condylomata: & quicquid ex-
crescit. Toretur: ut uallidius prosit in noua testa: donec mutet colorem.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIIII.

PROEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

m ETALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT AD nascen
tium quoqꝫ eis natura indicata propemodum est ita connexis rebus ut
immensa medicinæ silua: & officinarum tenebræ & morosa cælandi pi-
gendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur: Restant terræ ipsiꝰ
genera lapidumque: uel numerosiores ærariæ plurimis singula a græ-
cis præcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur
utilem instituti modo nihil necessarium aut naturale ommitientes.

Honos picturæ. Ca. I.

p Rimumqꝫ dicemus quæ restat de pictura arte quondâ nobili: tũc cũ expeteret̃ a re-
gibus populisqꝫ: & alios nobilitate quo esset digrata posteris tradere. Nunc uero in
totũ marmoribꝰ pulsa tũ quidẽ & auro: nec tm̃ ut parietes toti operiant̃: uerũ & in-
terraso marmore: uermiculatisqꝫ ad effigies reꝝ & aĩaliũ crustis. Non placẽt iam abaci: nec
spatia montis in cubiculo dilatantia. Cœpimꝰ & lapidẽ pĩgere. Hoc Claudi pͥcipatu inuẽ
tũ. Neronis uero maculas q̃ nõ essẽt ĩ crustis ĩserendo unitatẽ uariare: ut ouatꝰ eẽt. Numidi
cus ut purpura distingueret̃ Sinnadicus inuenit: qualiter illos nasci optassent deliciæ: mon
tium hæc subsidia deficientiũ. Nec cessat luxuria id agere ut q̃plurimum incendii perdat.

Honos imaginum. Ca. II.

i Maginũ q̃dem pictura q̃maxime similes in æuum propagabant̃ figuræ: q̃ in totũ
exoleuit. Aereiqꝫ ponunt̃ clipei: argẽtea facies: surdo figuraꝝ discrimĩe statuaꝝ ca
pita pmutãtur. Vulgatis iampridẽ salibus ẽt carminũ adeo materiam malũt cõspici
oẽs quã se nosci. Et inrer hæc pinothecas ueteribus tabulis cõsuunt: alienasqꝫ effigies colũt
ipsi honorẽ nõ nisi in precio ducẽtes: ut frangant hæres: foris detrahat laqueus. Itaqꝫ nulliꝰ
effigie uiuente: imagines pecuniæ nõ suas relinquũt. Idem palestras athletarũ imaginibus
& ceromata sua exornãt: & uultus: Epicuri p cubicula gestãt: ac circũferunt secũ. Natali eiꝰ
uigesima luna sacrificãt: feriasqꝫ oĩ mense custodiunt: quas ichadas uocãt: ii maxime q̃ sene
uiuẽtes q̃dem nosci uolũt. Ita est pfecto: artes desidia pdidit: & q̃m animoꝝ imagines non
sũt: negligunt̃ etiã corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erãt: quæ spectaretur: nõ si
gna externoꝝ artificum: nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebãtur
armariis: ut essent imagines: quæ comitarent̃ gentilicia funera. Semperqꝫ defuncto aliquo:
totus aderat familiæ eius q̃ unquã fuerat populus. Stẽmata uero lineis discurrebãt ad ima
gines pictas. Tabulina codicibus ĩplebantur & monumẽtis reꝝ in magistratu gestaꝝ. Aliæ
in foribus & circa limina animoꝝ ĩgentium imagines erat: affixis hostiũ spoliis quæ nec em
ptori refringere liceret: quæ etiã dominis mutatis: domus ornamẽta erãt. Eratqꝫ hæc stimu
latio sũma & ingens exprobãtibus tectis quottidie ĩbellem dominũ intrare in alienũ triũ-
phum. Extat Messalæ oratoris indignatio: quæ phibuit inferi genti suæ bleuinorũ aliẽnã
imaginẽ Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa quæ de familiis cõdidit: cũ Sci-
pionis Pomponiani trãsisse atriũ: uidissetqꝫ adoptione testamẽtaria. Saluitõis: hoc. n. ei fue
rat cognomẽ. Africanorũ dedecore uotã irrepentẽ Scipiõum nomini. Sed pace Messallorũ
dixisse liceat ẽt mentiri clarorũ imagines: erat aliq̃s uirtutum amor multoqꝫ honestus quã
mereri: ne quis suas expeteret: Non ẽ p̃tereundum & nouitium ĩuentum. Siquidẽ nõ solũ
ex auro argẽto ue aut certe ex ære in bibliothecis dicant̃ illi quoꝝ ĩmortales animæ ĩ iisdẽ
locis ibi loquunt̃: quinĩmo ẽt q̃ nõ sũt fingunt̃: pariuntqꝫ desideria nõ traditi uultꝰ: sicut ĩ
Homero euenit: quo maius (ut equidẽ arbitror) nullũ ẽ fœlicitatis speciẽ: quã semp oẽ scire
cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romæ inuentũ: q̃ primus bibliothecã di-
cando: ĩgenia hominũ rem publicã fecit. An priores cœperint alexander & pgami reges q̃
bibliothecas magno certamine instituere: nõ facile dixerĩ. Imaginũ amore flagrasse quodã
testes sũt: & Atticus ille Cicerõis: edito de iis uolumine: &. M. Varro benignissimo ĩuento
inseritis uoluminũ suorũ fœcunditati nõ nominibus tãtum septingentorũ illustriũ: sed &
aliquo modo imaginibus nõ passus intercidere figuras: aut uetustatem æui cõtra homines

ualere ĩuentioni muneris. Etiam diis inuidiosis: quãdo ĩmortalitatem nõ solũ dedit: uerũ etiã in omnes terras misit: ut pñtes eẽ ubiq; & claudi possent.

Quando primũ clipei imaginũ publice: quãdo in domibus positi: & de picturæ initiis: & monochromaton & pmis pictoribus & ãtiquitate picturarũ in italia. Ca. III.

e T hoc quidẽ alignis ille præstitit. Suorũ clipeos in sacro uel publico priuati dicare primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius qui ɔsol cũ Seruilio fuit ãno urbis. cc. lix Posuit. n. in bellone æde maiores suos: placuitq; i excelso spectari & titulos hono rum legi. Decora res utiq; si liberorũ turbæ puuilis imaginibus ceunidũ aliquẽ sobolis pa/ riter ostendãt. Quales clipeos nemo nõ gaudens: fauensq; aspicit. Post eũ. M. Aemilius col lega in cõsulatu. Q. Luctacii nõ in basilica mõ æmelia uerũ & domi suæ posuit: id quoq; marttio exẽplo. Scutis. n. qualib⁹ apud Troiã pugnatũ ẽ: cõtinebant imagines. Vnde & no/ men habuere clipeorũ nõ ut puersa grãmaticorum subtilitas uoluit a lucẽdo. Origo plenã uirtutis; faciem reddi in scuto cuiusq; qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauere & cli/ peos & imagines: secumq; ĩ castris tulere. Certe captis eis talẽ Asdrubalis ĩuenit. Q. Mar tius Scipionũ in hispania ultor. Isq; clideus supra fores Capitolinæ ædis usq; ad incendiũ primũ fuit. Maiorũ quidẽ nostrorũ tanta securitas in ea re ãnotatur ut. L. Mãlio. Q. Ful uio cõsules ãno urbi quinquagesimo. lxxv. M. Aufidus tutelæ Captolii redemptor docue/ rit patres argenteos esse clipeos: q pro æreis p aliquot iã lustra assignabant. De picturæ ini/ tiis incerta nec instituti operis quæstio est. Aegyptii sex milibus ãnorum apud ipsos inuen tam priusquã in Græciam trãsiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam est. Græci aũt alii apud sicyonẽ: alii apud corinthios repertã oẽs ab umbra homĩs lineis circunducta. Itaq; talẽ primã fuisset. Secundã singulis coloribus & monochromaton dictã: postq̃ operiosior inuen ta erat: duratq; talis etiãnum. Inuentã linearẽ dicũt a Phylocle Aegyptio uel Cleante corĩ thio: Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes sicyonius sine ullo etiã nũc colore Iam tñ spargẽtes lineas ĩtus. Ideo & quos pingerẽt ascribere ĩstitutũ. Primus euenit eos co lores: teste ut ferunt Arato: Cleophantus corĩthius. Hũc aũt eodẽ nomĩe aliũ fuisse quem tradit Cornelius Nepos secutũ in italia Demaratũ Traquinii Prisci Romani Regis patrẽ fugientẽ a corintho iniurias Cypseli tyrãni: ut mox docebimus. Iam. n. absoluta erat pictu/ ra ẽt in italia. Extant certe: hodieq; antiquiores urbe picturæ ardeæ in ædilibus sacris: q̃bus equidẽ nullas æq; miror. tã longo æuo durãtes in orbitate tecti ueluti recẽtes. Similiter la/ nuuii ubi atlãta & Helena cõminus pictæ sunt nudæ: ab eodẽ artifice: utraq; excellẽtissima forma: sed altera ut uirgo: ne ruinis q̃dẽ tẽpli cõcussæ Ponti⁹ legatus Cai pncipis eas tolle re conatus est libidine accensus: si tecti natura permisisset. Durauere & cæteræ antiquiores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligẽter estimauerit: nullã artium celerius consumatam cum illiacis temporibus non fuisse eam apareat.

De pictoribus Romanis & quãdo primum dignitas picture & qui uictorias suas pictura proposuerunt & quando externis picturis dignitas Rome. Ca IIII.

a Pud Romanus quoque honos maturæ huic arti contingit. Si quidem cognomi/ nata ex ea pictoꝝ traxerunt. Fabi clarissime gentis princepsq; eius cognominis ipse ædem Salutis pĩxit ãno urbis cõditæ. cccc. l. quæ pictura durauit ad nostrã me moriã: æde Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacũii poetæ: pictura. Ennii sorore gẽitus hic fuit: clarioreq; eã artẽ Romæ fecit gloria sce næ. postea nõ est spectata honestis manib⁹ nisi forte quis Turpiliũ equitẽ Romanũ e Vene tia nostræ ætatis belle referat hodieq; pulchris eius opibus Veronæ extãtibus. Leua is ma/ nu pinxit quod de nullo ante memorat. paruis gloriabat tabellis: extinctus nuper in longa senecta. Aterius Labeo prætorius ẽt pro cõsulatu prouintiæ Narbonẽsis funct⁹. Sed ad res in risu & iã cõtumelia erat. Fut & pncipiũ uirorũ nõ omittẽdũ de pictura celebre cõsilium. Q. pedius nepos. Q. pedii cõsularis triũphalisq; a Cæsare dictatore coheredis Augusto dati cũ natura mut⁹ eẽt eũ Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat: picturã docen dũ cẽsuit. Idq; ẽt diu⁹ Augustus cõprobauit. puer magni pfect⁹ in ea arte obiit. Dignatio ãt p̃cipua Romæ ĩcreuit (ut existimo: a. M. Vario Maximo cõsule. cũ Messalla pnceps tabu lã picturæ prœlii: quo cartaginẽses & Hieronẽ ĩ sicilia deuicerat pposuit ĩ latere curie ho/ stiliæ ãno ab urbe cõdita quadragẽtesimononacesimo. Fit hoc quidẽ &. L. Scipio: Tabulãq; uictoriæ suæ asiaticæ ĩ capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrẽ. Africanũ tradũt iratũ haud

ĩmerito:qm̃ filius eius ĩ illo prœlio captꝰ fuerat.Nõ dissimilẽ offẽsionẽ & Aemiliani subit
L.Hostilius mãcinus q primꝰ carthaginẽ irruperat:sitũ eis expugnationẽq; depictas ꝓpo-
nẽdo ĩ foro:& ipse assistens populo spectãti singula enarrãdo. Qua comitate ꝓximis comi
tiis cõsularũ adeptus ẽ.Habuit scæna ludis Claudii Pulchri magnã ãmiratione picturæ:cũ
ad tegularũ similitudinẽ corui decepti imagine aduolarẽt. Tabulis aũt externis auctorita
tẽ Romæ fecit ꝑmus oĩum.L:Mũmius:cui cognomẽ Achaici uictoria dedit. Nã cũ in præ
da uendẽda res distraxisset & res attalus sex milibꝰ sestertiũ emisset Aristidis tabulã Libe-
rum patrem continentem:pæcium miratus suspicatus aliquid in ea uirtutis quod ipse ne-
sciret:reuocauit tabulam Attalo multum querente:& in cæreris delubro posuit . Quam
primum arbitror picturam externam Romæ publicatam . Deinde uideo & in foro positas
uulgo.Hinc enim Crassi oratoris ille lepos agentis : cui cum reus sub ueteribus contexit
compellatus istaret dic ergo Crasse qualem mereris? Talem inquit:ostendens in tabula pi
ctum ĩfacetissime gallum exerentem linguam.In foro fuit & illa pastori senis cum bacullo
de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum estimaret :respõdit sibi donari nolle
talem uiuum uerumq;.Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator
Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis Post eum.M.Agrippa uir rusticita-
ti q̃ deliciis propior.Extat certe eius oratio magnifica & maximo ciuium digna de tabulis
omnibus signisq; publicandis.Quod fieri satius fuisset q̃ in uillarum exilia pelli. Verũ ea-
dem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata est a cizicenis .xiii. milia pondo.
In thermarum quoq; calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas : pauloante
cũ restringerent̃ sublatas.Super oẽs diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte po-
suit duas tabulas:quæ belli pictã faciem habent & triumphũ.Idem Castores ac uictoriã po-
suit:& quas dicemꝰ sub artificũ mentionẽ in tẽplo Cæsaris patris.Idem in curia quoq;:quã
in comitio cõsecrabat duas tabulas ĩpressit parieti.Nemeã sedentẽ supra leonẽ. Palmigerã
ipsam astante cũ baculo sene.Cuius supra caput tabula bige dependet: quã Nicias scripsit
se iussisse: tali.n.usus est uerbo.Alterius tabule admiratio est puberẽ filiũ seni patri similẽ
eẽ:salua ætatis differẽtia:superuolãte aquila draconẽ cõplexa.Philochares hoc suũ opus eẽ
testatus est.Immensam uel unã siquis tantum hanc tabulam æstimet.potẽtiam artis :cũ pro
pter Philocharem ignobilissimos alioquin Glauconẽ filiumq; eius Aristippum senatus Po
pulusq; Ro.tot sæculis spectent. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis ĩperator in tem
plo ipsiꝰ Augusti quas mox ĩdicauimꝰ.

Ratio pingendi de pigmentis. Ca. V.

Actẽus dictũ sit de dignitatis artis moriẽtis. Quibꝰ coloribꝰ singulis ꝑmi pinxissẽt:
h dixímꝰ cũ de pigmẽtis traderẽus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ
uocauerit:q deĩde & q̃ & qbus tẽportbus ĩuenerit dicemꝰ ĩ mẽtione artificũ: qm̃
ĩdicare naturas colorũ cã ĩstituti opis prior ẽ. Tandẽ se ars ipsa distĩxit: & ĩuenit lumẽ atq;
umbras differẽtia colorũ alterna uice sese excitãte. Deĩde adiectus ẽ splẽdor: alius hic quã
lumẽ quẽ qa ĩter hoc & umbrã ẽt appellauerũt tonõ Comissuras uero colorum & transitus
armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. Ca. VI.

Vnt ãt colores austeri aut floridi. Vtrũq; natura aut mixtura euẽit.Floridi sũt quos
s dñs fingẽti ꝑstat:miniũ:armeniũ:cynabaris:crysocolla:ĩdicũ:purpurissum . Cæteri
auæeri.Ex oĩbus alii nascunt̃.Alii fiũt.Nascunt̃ sinopis:rubrica:parethoniũ:meli-
nũ:eretria:auripigmẽtũ Cæteri fingũt:Primũq; quos ĩ metallis diximꝰ.Præterea e uiliori-
bus ochra:cærussa usta:sãdaraca:sãdix:syricũ:attramẽtũ:Sinopis ĩuẽta ẽ primũ ĩ põto. Inde
nomẽ a Sinope urbe.Nascit̃ & ĩ Aegypto:balearibꝰ africa:sed optĩa ĩ lẽno & ĩ Capadocia.
Efossa & ĩ spelũcis.Quæ saxis adhæsit:excellit.Glebis suus colos extra maculosꝰ.Hacq; usi
sũt ueteres ad splẽdorẽ.Spẽs sinopidis tres:rubra:& minꝰ rubẽs:& ĩter has meda.Preciũ op
time ĩ libras.xiiii.denariis.Vsus ad penicilũ:aut si lignũ colorare libeat.Eiusgue ex Africa
uẽit:octõi asses:cicerculũ appellãt.Quæ magis cæteris rubet:utilior abacis.Idẽ ꝓciũ eius:q̃
ꝓssior uocat̃:& est maxime fusca.Vsus eius ab bases abacorũ.In medicina uero blandus em
plastrisque & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida.Facilis contra ulcera in
humore sita:uelut oris sedis Aluum sistit infusa. Fœminarum profluuia pota denarii põ
dere.Eadem adusta:siccat scabricias oculorum:uino maxime.Rubricæ genus in ea uolue-
re intelligi quidam secundæ auctoritatis.Palmam enim semine dabant:minio proximam.
Hec est antiquis multum celebrata cum insula in qra nascitur.Nec uisi signata uenunda-

bat:unde & sphragidem appellauere.Hac minium sublinunt,adulterantq;. In medicina
præclara res habetur.Epiphoras.enim oculorũ mitigat & dolores circunlita.Egilopias ma
nare prohibet.Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda.Bibitur & contra lyenũ
renumq; uitia & purgationes fœminarum.Item & contra uenena & serpentium ictus ter-
restrium marinorumq;.Omnibus ideo antidotis familiaris.Ex reliquis rubricæ generibus
fabris utilissima ægiptia & Africana quouiam maxime scabentur.Picturis autem apta na-
scitur:& in ferrariis metallis.Ex ea fit ochra:exusta rubrica in ollis nouis luto circunlitis.
Quo magis arsit in caminis hoc melior. Omnis autem tubrica siccat.Ideo & emplastris
conuenit igni etiam sacro.Sinopidis ponticæ selibra silis lucidi libris.x.& melini græcien-
sis duabus mixtis:tritisq; una per dies.xii.euchophorũ fit:hoc est glutinum auri cum indu
citur ligno.Parethonion nomen loci habet ex ægypto:spumam maris esse dicunt solida-
tam cum limo:& ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo.Fit in creta insula atq; cyrenis.
Adulteratur Romæ creta cimolia decocta conspissatq;.Precium optimo in pondo sex li-
brarum e candidis colorib⁹ pinguissimum:& tectoris tenacissimum propter liuotem.Me
linum candidum & ipsum est.Optimum ĩ melo insula.In samo quoq; nascitur.Sed eo nõ
utuntur pictores propter nimiam pinguedinem.Accubantes effodiũt ibi inter saxa uenas
scrutantes.In medicina eundem usum habet quem ere tria creta.Præterea linguam tactu
siccat.Pilos detrahit & mitigat.Præciũ in libra sestertiis singulis.Est & colos tertius e can
dicis cærussæ:cuius rõem in plũbi metallis diximus.Fuit & terra p se in Theodoti fundo
inuenta smyrnæ:qua ueteres ad nauim picturas utebantur.Nunc oĩs ex plũbo & aceto fit
ut diximus.Vsta casu repta in incendio pyrræ cærussa in ortis cremata.Hac prius usus est
Nicias supradicta.optima nũc asiatica habetur.quæ & purpurea appellatur.Preciũ eius in
libris æris.v.Fit & Romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto.Sine usta nõ fiũt um
bræ Eretria terræ suæ habet nomen.Hac Nicomachus & Parrhasius usi.Refrigerat:emol
litq;.Explet uulnera si coquať.Ad siccanda præcipue utilis & capitis doloribus:& ad de-
præhẽdẽda pura.Subesse ĩ ea intelligiť:si ex aq̃ illita nõ arescat.Sãdaracã:& ochrã Iuba tra
dit in insula rubri maris topazono nasci.Sed inde nõ puehũtur ad nos.Sãdaraca quo mo
do fieret:diximus.Fit adulterima & cærussa ĩ fornace coacta.Colos eẽ debet flãmeus.Pre
ciũ ĩ libras asses qui.Hæc si torreať:æqua pte rubrica ãmixta sandycẽ facit. Quanq̃ animad
uerto Virgiliũ existimasse herba id esse illo uersu.
Sponte sua sandix pascentes uestient agnos.
Precium in libras dimidium eius quod sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris ponderis
Inter facticios ẽ & syricũ:quo minium sublimi diximus.Fit aũt sinodide & sãdyce mixtis.
Atramẽtũ quoq; ĩter facticios erit:quãq̃ ẽ & terra geminæ originis.Aut salsuginis modo
emanat:aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc pbať:Inuẽti sunt pictores q̃ e sepulchris car
bones ĩfectos effoderẽt.Sed ĩportuna hæc oĩa ac nouitia.Fit.n.& fulgine plurib⁹ mõis.re
sina uel pice exustis.Propter qđ officinas ẽt ædificauere:fumũ eũ nõ emittẽtes.Laudatissi
mũ eodẽ mõ fit e tædis Adulteratur fornaciũ balnearũq; fulgine:quo ad uolumĩa scriben
da utunť.Sũt & q̃ uini fecẽ siccatã exquoquãt:affirmãtq; si ex bono uino sex fuerit:ĩdici
spẽm id atramẽtũ præbere Polignotus & Mycõ celeberimi pictura athenis e uinaceis fece
re:stigmõ appellãt.Apelles cõmẽtus ẽ ex ebore cõbusto facere:qđ elephãtiũ uocãt:Appor
tať & ĩ dicũ ex ĩdia:ĩexploratæ adhuc inuẽtionis mihi.Fit ẽt apud ĩfectores ex flore nigro
q̃ adhærescit æreis cortinis.Fit & e tædis ligno cõbusto tritisq; ĩ mortario carbonibus.Mi
ra ĩ hoc sepiarũ natura:sed ex iis nõ fit.Omne aũt atramẽtũ sole pficitur.Librariũ & tecto
riũ glutino ãmixto.Quod aũt aceto liquefastũ ẽ:ægere eluitur.E reliqs coloribus quos a
dñis dari diximus pp magnitudinẽ precii añ oẽs ẽ purpurissum e creta argẽtaria cũ purpu
ris pariter tinguitur:bibitq; eũ colorẽ celerius lenis.Præcipuũ ẽ primũ:feruẽti aheno rudi
bus medicamẽtis ĩebriatũ.Proximũ egesto eo addita creta ĩ ius idẽ.Et quotiẽs id factũ est
leuatur bonitas p numero dilutiore sanie.Quare puteolanũ potius laudatur q̃ tyriũ aut
getulicũ uel laconicũ:unde preciosissimæ purpuræ.Causa est qđ id genus maxime infici-
tur.rubiãq; cogitur sorbere.Vtilissimum a canusio.Precium huic a singulis denariis in li-
bras ad.xxx.Pingẽtes sandyce sublita mox ouo ĩducẽtes purpurissum fulgorẽ minii faci-
unt.Si purpurã facere malunt:cæruleũ sublinunt:mox purpurissum ex ouo inducunt.Ad
hoc maxima auctoritas indico:Ex india uenit arundinum spumæ adhærescenses limo cũ

territut nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ cæruleiꝙ mirabilem reddit. Alterũ genus eius est in purpuriis officinis innatans cortinis & est purpuræ spuma. Qui adulterant uero indico tingunt stercora columbina aut cretam silenusiam uel annulariã ultro inficiunt. probatur carbone. Reddit enim qđ sincerum est flãmam excellentis purpure: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e scopulis id colligi putant. precium indico denarii. xx. in libras. In medicina indicũ rigores & impetus sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit qđ eius noĩe appellant. Lapis est hic quoꝙ chrysocollæ modo infectus. Optimumꝙ est qđ maxime uiride est: cõicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari. Inuenta p hispanias harena est similem curam recipiens. Itaꝙ ad denarios senos uilitas redit. Distat a cæruleo candore modico: qui teneriorẽ hũc efficit colorẽ. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet maximeꝙ in palpebris. Sunt etiãnum nouitii duo colores e uilissimis uiride qđ appianũ uocatur & ꝙ chrysocollam lotum mẽtitur. Ceu parum multa sint medicina eius. Eit ex creta uiridi æstimatũ sestertiis in libras. Annulare qđ uocant candidum est: quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta am mixris uitreis gemmis ex uulgi annulis: unde & annulare dictum.

Qui colores udo nõ inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerũt & quando primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt. Ca. VII.

X omnibus coloribus cretulam amare. udoꝙ illini recusant purpurissum indicũ cæruleum mellinum auripigmentum apianum. Cærusa ceræ tinguntur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere: sed classibus familiari. Iam uero & onorariis nauibus quoniam & pericula expingimus: ne qui mirentur & rogos pingi. Iuuatꝙ pugnaturos ad mortem aut certe cædem speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mirari. Quattuor coloribus solis immortalia opera illa facere ex albis melino: ex silaceis attico: ex rubris sinopide pontica ex nigris atramento. Apelles Echion Melanchius Nicomacus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrãtibus & in india conferente fluminum suorum limum & draconum: & elephantorum saniem nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere: cum minor copia. Ita est. quoniam (ut supta diximus (rerum non animi preciis excubatur: Et uostræ ætatis insaniam ex pictura non omittam. Nero princeps iusserat collosseum pingi. c. xx. pedum in linteo incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in lamianis hortis: accensa fulmine cũ optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus esset Antii munus gladiatorũ publicas porticus occupauit pictura ut ꝯstat gladiatoꝝ ministrorũꝙ omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iã seculis sũmus animus in pictura. Pingi autẽ gladiatoria munera atque ĩ publico exponi cœpta a. C. Terẽtio Lucano. Isꝙ auo suo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro per triduum dedit. Tabulamꝙ pictam in nemore Dianæ posuit.

De etate picturæ operum & artificium indicatura nobilitates. ccc. v. Ca. VIII.

Vnc celebres in ea arte quã maxima breuitate percurram: neꝙ enim instituti operis est talis executio. Itaꝙ & quosdam uelut in transcursu & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit: exceptis operum claritatibus: & ipsa conueniet attingi siue extant: siue intercidere. Non constat sibi in hac parte græcorum diligentia quam multas post olypiadas celebrando pictores quam statuarios auctores. Primum que olympiade nonagesima: cum & phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur: clipeumꝙ athenis ab eo pictum. Præterea in confesso fit octagesima tertia fuisse. Pãeum fratrem eius: qui clipeum intus pinxit elide Minerue quam fecerat. Colores Phidiæ discipulus: & in faciendo loue olympio adiutor. Quidꝙ in confesso perinde est Bularchi pictoris tabula: in qua erat magnetum prœlium a Candaule Rege Lydiæ heraclidarũ nouissimo: qui & Myrsilus uocatus est: repẽsam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse ẽ. Duo. n. de uicesima olympiade interiit. Cãdaules: aut ut qdã tradũt eodẽ anno quo Romulus nisi falsor. Manifesta iã cũ claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipitur: necesse ẽ simul appeat mulio uetustiora ꝑncipia eẽ: eousꝙ q monochõata pixerũt quorũ ætas nõ tradit. Aliquãto ergo ante fuisse Hygiemõem Monochromadã: q pm⁹ ĩ pictura marem fœminamꝙ discreuerit. Eumarum Atheniensem figuras omnes imitari ausum Quinꝙ inuẽta eis excoluerit Gimonẽ Cleõeum. Hic Cathaglypha inuenit. hoc ẽ obliquas

imagines & uarie formare uultus respicientes suspicientesue: & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit. prætereaq; in ueste rugas & sinus inuenit. Paneus quidem frater Phidiæ etiam prœlium Atheniensium aduersus persas apud Marathonem factum pinxit. Adeo iam colorum usus increbruerat: adeo ars perfecta erat ut in eo prœlio iconicos duces pinxisse tradatur Atheniensium Milciadem. Callimacum Cynegrum Barbarorum: Darium: Thyssaphernem.

Primum picturæ certamen & qui primi pecicello pinxerunt. .Ca IX.

q Vinimmo certamé picturæ etiam florēte eo institutum est corinthi ac delphis. Primusq; omniū certauit cum Timagora calcidense: superatusq; est ab eo Pythis: qd & ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet. chronicorum errore non dubio. Alii quoq; post hoc clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: capita earum mitis uersicoloribus operuit: plurimuq; picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire: dentes ostendere: uultus ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu. Pōpeii: quæ ante curiā eius fuerat. In qua dubitatur ascendentem cū clipeo pinxerit an descendente Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poelite uocatur gratuito: cum partem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictiones: quod est publicum græciæ concilium hospitia ei gratuito decreuere. Fuit alius Mycō: qui minoris cognomine distinguitur: cuius filiam Timarete & ipsa pinxit. Nonacesima autem olympiade fuere Aglaophō Cephisodorus Phrylus Euenor pater Parrhasii & præceptor Maximi pictoris: de quo suis annisdicemus. Omnes hi iam illustres: nō tamen in quibus hereret expositio debeat festinans ad lumina artis: in quibus primus refulsit Apolodorus atheniensis nonagesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit: primusq; gloriam penicillo iure cōtulit. Eius est sacerdos: adorans & Aiax fulmine in census qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostenditur: quæ tenae oculos. Ab hoc artis fortes aptas Zeusis heracleotes intrauit olympiadis nonacesimæ quintæ anno quarto: audentemq;. iam aliquid pencillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit. A quibusdā falso in octogesimanona olympiade positus: cum fuisse necesse est Demophilū hymereum: & Nesean thasium. Quoniam utrius eorū discipulus fuerit: ambigitur. In eū Apollodrus supradictus uersus fecit. Artem ipsis ablatam zeus ferre secum. Opes quoq; tātas acquisiuit: ut in ostentatione earum olympiæ aureis litteris im palliorum tesseris intextū nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: quod ea nullo satis digno precio posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis. Pana Archelao. Fecit & Penelopen: ī qua mores pinxisse uidetur: & Athletam. Adeoq; sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisurum aliquem facilius quam imitaturum. Magnificus est Iupiter eius in throno astantibus diis. Et hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente: & Amphytrion. Deprehenditur tamen zeusis grandior in capitibus articulisq;: Alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quam ī templo Iunonis laciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eorum nudas. & q̄nq; elegerit: ut quod ī quaq; laudatissimum esset: pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes Androgydes Eupompus. Parrasius.

De auibus per picturam deceptis: & quid difficilimum in pictura. Ca. X.

d Escendisse hic cum zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset ūuas pictas tanto successu ut in scœnam aues aduolarent: ipse detulisse linteum pictum traditur: ita ueritate representata: ut zeusis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendit picturam: atq; intellecto errore concederet palmā ingenuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset: Parrhasius autem se artificē. Fertur & postea zeusis pinxisse puerū uuas ferrntē: ad quas cū aduolarent aues: eadem ingenuitate processit iratus operi: & dixit: uuas melius pinxi quam puerum. Nā & si hoc consumassem: aues timere debuerant. Fecit & figulina opera: que sola in ambracia relicta sunt: cum inde musas fulinus noblior Romam transfereet: zeusidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus. Et in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus & ipse multa constituit. Primus & symmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus: & allegantiam capili

uenustaté oris confessione artificũ in lineis extremis palmã adeptus.Hæc est pictura sum
ma subtilitas.Corpora enim pingere & media rerum est:quidem magni operis:sed ĩ quo
multi gloriam tulerint.Extrema corporum facere:& desinentis picturæ modum include-
re rarum in successuartis inuenitur.Ambire enim debet se extremitas ipsa:& sic desinere:
ut ꝑmittat alia posse:ostẽdatq; etiã que occultat.Hanc ei gloriã concessere Antigonus &
Xenocrates:q de picturis scripsere:prædicantes quoq; nõ solũ confitẽtes alia multa. Gra
phidis uestigia extant in tabulis ac mẽbranis:ex qbus ꝓficere dicuntur artifices.Minor tñ
uidetur sibi cõparatus in mediis corporibus exprimendis.Pinxit & dæmoné atheniensiũ
argumento quoq; ingenioso.Volebat nãq; uariũ.iracũdũ:iniustũ:incõstanté.Eundẽ uero
exorabilé:clementé:miesricordé:excelsum:gloriosum:humilé:ferocé:fugacẽq;:& oĩa pari
ter ostendere.Idẽ pinxit & Thesiã q Romæ in Capitolio fuit.Et nauachrũ torachatũ.Et in
una tabula quæ est Rhodi:Meleagrũ:Herculẽ:Persea.Hæc ibi ter fulmine ambusta: neq;
oblitterata hoc ipso miraculũ auger.Pinxit & Archigallũ:quã picturam amauit Tiberius
princeps.autẽ ut actor est Detius Epulo.lx.sestertiis æstimatã cubiculo suo inclusit.Pin-
xit & Cressam nutricẽ:infantẽq; in manibus eius:Et Philiscũ & liberũ patré astãte uirtute
& pneros duos:ĩ qbus spectatur securitas & simplicitas ætatis.Itẽ sacerdotẽ astante puero
cũ acerra:& corona.Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine
ita decurrens:ut sudare uideatur.Alter arma deponens ut anhelare sentiatur.Laudatur &
Aeneas castorq; ac pollux in eadẽ tabula.Itẽ Thelephus:Achilles:Agamennõ.Vlyxes fa
cundus artifex.Sed quo nemo insolentius & arrogãtius sit usus gloria artis.Nã & cogno
mina usurpauit abrodientũ se appellando:aliisq; uerbis principẽ artis & eã ab se consuma
tum.Sup oĩa Apollinis se radice ortũ:& Herculẽ quẽ lyndi fecerat talem a se pictũ:qualẽ
sæpe in qete uidisset.Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe est sami in aiace:armo
rum quoq; iudicio Herois noĩe.Et se moleste ferre dicebat quod iterũ ab indigno uictus
esset.Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis se reficiens:
Nã Timanchi uel plurimũ affuit ingenii Eius.n.est Iphigenia oratorũ laudibus celebrata
Qua stante ad aras peritura cũ mœstos pinxisset oẽs:præcipue patrum:cum tristiciæ omne
imaginem consumpsisset patris ipsius uultũ uelauit:quem dignæ non poterar ostendere.
Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula.Cuius &
sic magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicem eius mentien-
tes:atq; in omuibus eius operibus intelligitur plus semp q̃ pingitur:Et cũ ars summa sit
ingenium tamen ultra artem est.Pinxit & heroa absolutissimi operis:arte ipsa complexus
uires pingendi:quod opus nunc Romæ in templo Pacisest. Euxinidas hac ætate docuit
Aristidem præclarũ arrificem.Eupõpus Pãphilũ Apellis præceptorem Est Eupompi uictor
certamine gymnico palmã tenens.Ipsius auctoritas tanta fuerit:ut diuiserit picturã in ge
nera tria quæ ante eũ duo fuere helladicum & assiaticũ.Assiaticũm appellabant ꝑꝑ hunc q
erat scytionius:Diuisio helladico trita facta sunt:Ioniũ:sycioniũ:atticũ Pãphili pictura est
cognatio & prœliũ ad philũtẽ & uictoria Atheniensium.Itẽ Vlyxes in rate.Ipse macedo na
tione:sed prius in pictura oĩbus litteris eruditus præcipue arthimetice:& geometriæ sine
quibus negabat artẽ ꝑfici posse.Docuit neminẽ minoris talento annis.x.quã mercedem &
Apelles & Melantius ei dedere.Et huius auctoritate effectum est sicyone primũ:deinde
& in toga græcia:ut pueri ingenui ante oĩa anthigraphicen:hoc est pisturã in ludo doce-
rentar:reciperetur q; ars ea in primum gradũ liberalium.Semp quidem honos ei fuit:ut in
genui eã exercerent:mox ut honestisppetuo interdicto:ne seruitia docerentur.Ideo neq;
in hac neq; in toreutice ullius qui seruirit opera celebrantur .Clari etiã centesimaseptima
olympiade extitere.Echiõ & Therimachus.Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater:itẽ
tragœdia & comedia.Semiramis ex ancilla adipiscens regnũ:anus lampadas præferens:&
noua nupta uerecundia notabilis.Veruin & omnes prius genitos futurosq; postea supera
uit Apelles eousq; olympiade centesima.xii.in pictura ꝓuectus:ut plura solus prope quã
cæteri oẽs contulerit:uoluminibus editus quæ doctrinã eã ꝯtinẽt.Præcipua eius ĩ arte ne-
uustas fuit:cũ eadẽ ætate maximi pistores eẽnt:quoꝵ opa cũ ãmirarẽt:collaudatis oĩb⁊ ab
esse iis unã illã uenerẽ dicebat:quã græci charita uocant.Cætera omnia cõtigisse.Sed hæc
soli sibi neminem parẽ.Et aliam gloriã usurpauit:cum Prothogenis opus ĩmẽsi laboris ac
cure supra modũ anxie miraretur.Dixit.n.oĩa sibi cum illo paria esse:aut illi meliora: sed

uno ſe preſtare: quod manum ille de tabula neſciret tollere: memorabili præcepto: nocere
ſæpe nimiam diligentiã. Fuit autẽ non minoris ſimplicitatis quã artis. Nec decebat Amphi
oni de diſpoſitione: nec Aſclepiodoro de menſuris: hoc eſt quanto quid a quo diſtare de
beret. Scitum eſt inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum
Apelles annauigaſſet: auidus cognoſcendi opera eius fama tm̃ ſibi cogniti: continuo offi
cinam petit. Aberat ipſe ſed tabulam magnæ amplitudinis in machinẽ aptatã picturæ anus
una cuſtodiebat. Hæc Prothogenẽ foris eſſe reſpondit: interrogauitq̃ a quo quæſitum di
ceret. Ab hoc inquit Appelles arreptoq̃ peniculo lineã ex colore duxit ſummæ tenuitatis
p tabulam. Reuerſo Prothogeni quæ geſta erant anus indicauit. Ferunt artificem proti-
nus contẽplatum ſubtilitatem dixiſſe: Apellẽ ueniſſe. Non. n. cadere ĩ alium tã abſolutum
opus. Ipſum tunc alio colore tenuiorem lineã in ipſa illa duxiſſe præcepiſſeq̃ abeuntem ſi
rediſſet ille: oſtenderet: adiiceretq̃ hunc eſſe quem quærerent: atq̃ ita euenit. Reuertitur
enim Apelles: ſed uinci erubeſcens: tertio colore lineas ſecuit: nullum relinquens amplius
ſubtilitati locum. At Prothogenes uictum ſe confeſſus in portum deuolauit: hoſpitẽ quæ
rens. Placuitq̃ ſic eam tabulã poſteris tradi: oĩum quidem. ſed artifici præcipue miraculo.
Conſumptã eã conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio. Auide ante a nobis ſpe-
ctatam ſpatioſiore amplitudine: nihil aliud continentẽ q̃ lineas uiſum effugientes. Inter
egrægia multoꝝ opera inani ſimilem & eo ipſo allicientem omniq̃ opere nobiliorẽ. Apel
li fuit alioquin perpetua conſuetudo nunquam tã occupatã diem agendi. ut non lineam
ducendo exerceret artem: quod ab eo in prouerbium uenit. Idem pfecta opera propone-
bat in pgula tranſeuntibus Atq̃ poſt ipſam tabulã latens: uitia quæ notarentur auſculta
bat: uulgum diligẽtiorem iudicem quã ſe præferens. Ferũtq̃ a ſutore reprehẽſum quod
in crepidis una intus pautiores feciſſet anſas. Eodẽ poſtero die ſuperbe emendationẽ pri
ſtinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatum pſpexiſſe: denunciantẽ ne ſupra cre
pidã ſutor iudicaret: quod & ipſum in prouerbiũ uenit. Fuit. n. & comitas illi: pp quam &
gratior Alexandro magno erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus
ab alio pingi ſe uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa diſſerenti ſilen
tium comiter ſuadebat: rideri cum diceret a pueris q colores tererent. Tantum auctorita
tis & iuris erat ei in regẽ alioquin iracundum. Quanq̃. Alexander & honorẽ clariſſimo præ
buit exẽplo. Nãq̃ cum dilecte ſibi ex pallaciis ſuis præcipue noĩe Cãpaſpen nudã pingi ob
ammirationẽ formæ ab Apelle iuſſiſſet eũq̃ cum pari captũ amore ſenſiſſet dono dedit eã
Magnus aĩo maior ĩperio ſui: nec minor hoc facto q̃ uictoria aliq̃. Quippe ſe uicit: nec tho
rũ tm̃ ſuũ: ſed ẽt affectũ donauit artifici: ne dilecte qdẽ reſpectu mot⁹ ut quæ mõ regis fu
iſſet mõ piſtoris eẽt. Sũt q Venerẽ Dionæã illo pictã exẽplari putãt. Apelles & ĩ æmulis be
nignus Prothogeni dignationẽ primus rhodi conſtituit. Sordebat ille ſuis ut plerũq̃ do-
meſtica. Percõtantiq̃ quãti licitaret opera effecta. paruũ neſcio quod dixerat At ille quin-
q̃genis talentis popoſcit: famãq̃ diſpſit ſe emere: ut pro ſuis uenderet. Et res cõcitauit rho
dios ad intelligendũ artificẽ: nec uiſi augentibus preciũ ceſſit. Imaginũ ille ſimilitudines
adeo ĩdiſcrete pinxit: ut incredibile dictu Appiõ gramaticus ſcriptũ reliquerit: quẽdã ex
facie hoĩum addiuinantẽ. quos Meropos uocãt ex iis dixiſſe aut futuræ mortis annos aut
præteritæ. Non fuerat ei gratia In comitatu Alexandri cum Ptholomæo: quo regnãte Ale
xandriã ui tẽpeſtatis expulſus ſubornato fraude æmulorũ Plano regio ĩuitatus ad regis
cœnã uenit. Indignãtiq̃ Ptolemæo: & uocatores ſuos oñdẽti: ut diceret a quo eorũ ĩuita
tus eẽt. arrepto carbone extincto e foculo: imaginẽ in pariete deliniauit: agnoſcẽte uultũ
Plani Rege ex inchoato ꝓtinus. Pinxit & in antigoni regis imaginẽ altero lumine orbam
primus excogitata rõne uitia ꝯdendi: obliquã nãq̃ fecit ut qđ corpori deerat picturæ poti
us deeſſe uideret. Tm̃q̃ ea in parte a facie oſtẽdit quã totã poterat oñdere. Sũt inter ope
ra eius expirantiũ Imagines. Que aũt nobiliſſima ſint nõ eſt facile dictu. Venerẽ exeũtẽ e
mari: D. Auguſtus dicauit in delubro patris Cæſaris: quæ anadyomene uocatur: uerſibus
græcis tali opere dũ laudatur: ſed illuſtrata. Huius. n. inferiorẽ partẽ corruptã q reficeret:
nõ poterat inueniri. Verũ ipa iniuria ceſſit in gloriã artificis. Cõſenuit hæc tabula cariæ. ali
amq̃ p ea Nero in principatu ſubſtituit ſuo Dorothei manu. Apelles incohauerat aliã Ve
nerẽ coiis: ſupaturus ẽt ſuã illã porẽ. Inuidit mors pacta pte: nec q ſuccederet opi ad pſcpta
liniamẽta iuẽtus ẽ. Pĩxit & Alexãdrũ. M. fulmẽ tenẽtẽ ĩ tẽplo epheſiæ Dianæ. xx. talẽtis auri

Digyti eminere uidentur:& fulmen extra tabulam esse. Sed legẽtes meminerint omnia ea constare quattuor colloribus. Immane tabulæ preciũ accepit aureos mẽsura nõ numero. Pinxit & Megalyssi sacerdotis Dianæ ephesiæ põpã. Clitũ equo ad bellũ festinãtẽ. & ei galeã posceti armigerũ porrigentẽ. Alexaudrũ & Philippũ quotiens pinxerit:enumerare supuacum ẽ. Mirant eius Abronẽ samii. Et Menandrũ Regẽ cariæ rhodi. Itẽ Anceũ. Alexandriæ Gorgonas tenẽtẽ tragœdũ. Romæ Castorẽ & pollucẽ cum uistoria & Alexandro magno. Itẽ belli imaginẽ restrictis a tergo manibus Alexãdro ĩ curru triũphãte. Quas utrasq tabulas. D. Augustus ĩ fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris æstimauit In utrisq excisa facie Alexandri Diui Augusti imagines dedere. Eiusdẽ arbitrantur manu esse & in Antoniæ tẽplo Herculẽ auersum ut qđ est difficillimũ faciẽ eius ostendat uerius pictura promittat:pinxit & Heroa nudũ ad quã picturã natura cũ ꝓuocauit. Est equus eius siue fuit pictus ĩ certamine quod iudicium ad mutas q̃drupedes ꝓuocauit ab hoĩbus. Nãq ambitu æmulos præualere sentiens singulorum picturas inductis equis ostendit. Apellis tm̃ equo adhinniuere:idq postea semp illius experimẽtum artis ostentatur:Eecit & Neptolemũ ex quo aduersus persas. Archelaũ cum uxore & filia. Antigonũ thoracatũ cũ equo incendentẽ:peritiores artis præferũt oĩbus eius operibus eundẽ regẽ sedentẽ in equo· Dianã sacrificantiũ uirginũ cohoro mixtã q̃bus miscuisse Homeri nersus uidetur idipm scribentis:pinxit quæ pingi non pñt tonitrua:fulgetra:fulgurq:brontẽ:astrapẽ:ceraunobolõ appellant. Inuenta eius & cæteris eius ꝓfuere in arte. Vnũ imitari nemo potuit. qđ absoluta opa atramẽto illinebat ita tenui:ut idipm repcussu claritates oculorum excitaret:custodiretq a puluere & sordibus:ad manũ inruẽdi demũ appareret. Sed & cũ rõe magna:ne colorẽ claritas oculorum aciẽ offenderet ueluti p lapidẽ specularẽ intuentibus e longinquo. Et eadẽ res nimis floridis coloribus austeritatẽ occulte daret. Aeq̃lis eius fuit Aristides thebanus. Is oĩum primus aĩum pinxit & sensus oẽs expressit:quos uocant græci ethe. Itẽ ꝑturbationes:durior paulo in coloribus:Huius pictura:oppido capto ad matris morientis ex uulnere mãmã adrepens infans. Intelligiturq sentire mater:& timere ne e mortuo lacte sanguinẽ infans lãbat. Quã tabulã. Alexander magnus transtulerat pellã in patriã suã. Idẽ pĩxerat prœlium cũ ꝑsis centum hoĩes ea tabula complexus pactusq in singulos mnas denas a tyranno e latensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uenatores cum captura: Et leõtionem pictorem. Et Anapauomenon pp fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen spectatos Romæ in æde Cæreris Tragœdum & puerũ Apollinis. Cuius tabulæ gratia interit pictoris inscitia:cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludorum apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in capitolio imago senis cum lyra puerũ docentis. Pinxit & egrum sine fine laudatum. Qua in arte tantũ ualuit:ut Attalus rex unã tabulã eius centum talentis emisse tradatur. Simul ut dictum est & Protogenes floruit patria phicaunus gentis rhodiis subiecte Summa eius paupertas initio:artisq summa intentio. & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit non putant constare. Quidã & naues pinxisse usq ad annum quinquagesimum. Argumentum esse quod cum athenis celeberimo loco Mineruæ delubro Propilion pingeret ubi fecit nobilẽ Paralum & Hãmoniadam:quã quidã nausicã uocant:adiecerit paruulas naues longas in iis:quæ pictores peraga appellãt ut appareret a quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmã habent tabularũ eius Ialysus:qui est usq hodie Romæ dicatus in tẽplo Pacis:quẽ cum pingeret traditur madidis lupinis uixisse:qm̃ simul famẽ substinerent & sitim:ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picture quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis:ut decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mire factus:ut quẽ pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumã anhelantis cum re si qua omni parte quod difficilimum erat sibi ipse satisfecisset. Displicebat autẽ ars ipsa:nec minui poterat:& uidebatᷣ nimia ac lõgius a ueritate discedere:spumaq illa pingi nõ nasci ex ore anxio animi cruciatu cũ ĩ pictura nerũ eẽ nõ uerisimile uellet: absterserat sæpius:mutaueratq penicillũ:nullo mõ sibi aprobans. Postremo iratus arti qđ intelligeretᷣ:spongiã ĩpegit inuiso loco tabulæ ex Illaq reposuit ablatos colores:q̃liter cura optauerat:fecitq ĩ pictura fortuna naturã Hoc exẽplo similis & Nealtẽ successus ĩ spuma eq similiᷣ spõgia ĩpacta secutus diciᷣ cũ pĩgeret Popizõta retinẽtes pane. Cũ ita Prothogenes mõ strauit &

fortuna. Propter hunc lalysum ne cremaret tabulas Demetrius rex: cum ab ea parte sola posset rhodum capere: non incendit: parcentecq picture fugit occasio uictoriæ: Erat tunc Prothogenes in suburbano hortulo suo: hoc est Demetrii castris. Necq interpellatus prœliis inchoata opera intermisit oio: sed accitus a rege interrogatusq quã fiducia extra muros ageret: respondit: scire se illi cum rhodiis bellnm esse nõ cum artibus. Disposuit ergo rex in tutellam eius stationes gaudens: quod posset manus seruare qbus iã pepercerat: & ne sæpius auocaret: ultro ad eum uenit hostis. Relictisq uictoriæ suæ uotis inter arma & murorum ictus spectauit artificẽ: Seqnitur tabulã eius tpis hæc fama: q eam Prothogenes sub gladio pinxerit. Satirius hic est: quẽ Anapauome non uocant: ne quid desit tpis eius securitati tibias tenens. Fecit & Cydippẽ Triptolemũ: Cylis cũ tragœdiarũ scriptorẽ medi antẽ & athletã: & Antigonũ regẽ: & imaginẽ matris Aristotilis philosophi qui ei etiã sua/debit & Alexandri magni opera pingeret: pp æternitatẽ rerũ. Impet⁹ animi & libido i hæc quædã artis eum potius tulere. Nouissime pinxit Alexandrũ ac pana: Fecit. & signa ex ære ut diximus. Eadẽ ætate Asclepiodorus fuit: quẽ in symmetria mirabat. Apeles huic Mnason tyrannus pro. xii. diis dedit in singulos mnas tricenas. Idemcq Theõnestro in singulos eroas mnas cẽtenas. His annumerari debet Nichomachus Aristodemi filius ac discipulus pinxit hic raptũ pserpinæ. Quæ tabula fuit in Capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculam Iuuentatis. & in eodẽ Capitolio alia quã planctus imperator posuerat uictoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlyxi addidit pileum: pingit & apollinẽ & Dianã Deũcq Marẽ in leone sedentẽ. Et itẽ nobiles uaccas arreptantibus satyri scyllãcq quæ nunc est Romæ in tẽplo pacis. Nec fuit alius, in ea arte uelocior. Tradunt nãcq conductum eũ ab Aristrato sycioniorũ tyranno ad pingendũ qd is faciebat Telesti poetæ monumentũ profinito die intra quẽ perageretur: nec multo ante uenisse accenso i pœnam tyrãno: paucisq diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit Aristidẽ fratrẽ & Aristoclẽ filium & Philoxenon eretriũ. Cuius tabula uulus postferenda Cassandro Regi picta. Continuit Alexandri prœliũ cũ Dario. Itẽ pinxit & lasciuiã in qua tres Sileni cõmensant. Hic celeritatẽ præceptoris secutus breuiores etiãnũ quasdã picturæ uias & cõpendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans & cõcinus: ita ut uetusta opera pigeret proter æternitatẽ rerũ ĩpetuosi animi: & cui pauci cõparentur. Coturnus ei & grauitas artis. Multũ a Zeuside & Apelle abest Apellis discipulus Perseus. ad quẽ de hac arte scripsit: q huius fuit ætatis. Aristidis thebani discipuli fuerunt & filii Niceros & Aristippus: cuius est satyrus cũ sypho coronatus. Discipuli eius fuerũt Antorides & Euphranor: de q/bus mox dicemus. Nãcq subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus. Proposito nescio an destrnxerit se: qm humilia qdẽ secutus humilitatis tamen snmma adeptus est gloriã. Tonstrinas: sutrinascq pinxit & asellos & obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparograuos. in iis cõsumatæ uoluptatis Quippe eæ pluris uenire q̃ maxĩe multorũ. E diuerso mediana ut iquit Varro oĩa operiebat Serapionis tabula sub ueteribus. Hic scenas optime pixit: ob id hoĩem pingere nõ. Cõtra Dyonisius nihil alind q̃ hoĩes pinxit hoc Antrophaphus coguoĩatus. Parua & Calicles fecit. Itẽ Caleces comicis tabellis. Vtracq Antiphlius. Nã & Hesionã nobiiẽ pinxit: & alexãdrũ ac Philippũ cũ Minerua q sunt in scola in Octauiæ porticibus & philippi. Liberũ patrẽ: Alexandrũ puerũ: Hyppolitũ tanto emisso expauescẽtẽ. In Põpeia uero Cadmũ & Europẽ. Idẽcq iocoso noĩe & gryllũ ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo: Decet non sileri & ardeatis templi pictorem præsertim ciuitate donatum. Ibi carmine quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit:
Reginæ Iunonis supremæ coniugis tẽplum.
Marcus ludius elotas æxolia orundus.
Quem nunc & post semper artem hanc ardea laudat.

Eã sũt scpta ãtiqs lr̃is latinis nõ fraudãdo & Ludio. D. Au. ætate: q pm⁹ ĩstituit amœnissimã pietũ picturã uillas & portic⁹: ac topiaria opa lucos: nẽora: colles: piscias: euripos: ãnes: littora: qlia: qs optaret: uarias ibi ob ãbulãtiũ spẽ: aut nauigãtiũ: terracq uillas adeũtiñ asellis aut uheiculis. lã piscãtes: aucupẽtescq: autuenãtes. aut ẽt uĩdemiãtes. Sũt ĩ eis exẽplarib⁹ nobiles palustri accessu uillæ: sub colliũ spõsiõe mulieres labãtes trepidæcq fuerũt plurimũ

Præterea faciles argutiæ:facetissimi sales.Idé subdialibus maritimis urbes pingere institu
it blandissimo aspectu minimoq; ípendio.Sed nulla gloria artificum est:nisi eorũ qui ta
bnlas pinxere eoq; uenerabilior apparet antiquitas.Nõ .n.parieres excolebât dñis tm̃ nec
domos uno in loco mansuras:quæ ex incendiis rapi non posset.Casula Prothogenes conté
tus erat in hortulo suo.Nulla in Apellis tectoris pictura erat.Nõdum libebat parietes to-
tas pingere.O mnis eorum ars urbibus excubabat:pictorq; res cõis terrarum erat.Fuit &
Arellius Romæ celebris pauloante Diuum Augustum.nisi flagitio insigni corrupisset ar
tẽ semp alicuius amore fœminæ flagrans:& ob id eas pingens:sed dilectarũ imagine.Itaq;
in pictora eius scorte numerabantur.Fuit & nup grauis ac seuerus idéq; floribus humilis
rei pictor Amulius.Huius erat Minerua spectanté áspectans quacunq; aspiceretur.Pau-
cis diei horis pingebat:id quoq; cum grauirate:qd semper togatus quanq̃ i machinis.Car
cer eius artis domus antea fuit:& ideo non extant exépla alia magnopere.Post eũ fuere í
auctoritate Cornelius pinus & Actius priscus:qui honoris & uirtutis ædes impatori Ve-
spesiano Augusto restituenti pinxerunt.Sed priscus antiquis similior.

De auiũ cantu cõpescendo:& q̃ encausto & penicillo primus lacunaria & ca
meras pinxerit:sparsimq; precia mirabilia picturarum. Ca. X.

On est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula.Si quidem
n in triumuiratu quodã loco deductus a magistratibus in nemorosum hospitiũ mi-
naciter cum iis postero die ex postulauit somnum adéptum sibi uolucrum concé
tu.At illi draconẽ in longissima mẽbrana dipictum circundedere loco.Eoq; terrore aues
tunc siluisse narrantur:& postea cognitum est ita posse cõpesci.Cæris pingere ac picturã
innurere quis primus excogitauerit:non constat.Quidã Aristidis inuẽtnm putant:postea
consumatã a Praxitele.Sed aliquanto uetustiore encausticæ picture extitere.ut Polignoti
& Nicanoris & Maresilai pariorum.Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Enetem
qđ pfecto non fecisset:nisi encaustica inuenta.Pãphilus quoq; Apellis preceptor nõ pixis
se tm̃ enchaustica:sed etiã docuisse traditur Pausiã sicyonium primum in hoc genere no
bilé.Brietis filius hic fuit:eiusdéq; primo discipulus.Pinxit & ipse penicillo parietes the-
bis cum reficerentur quondã a Polygnoto picti:multũq; cõparatione superatus existima
barur qm̃ non suo genere certasset.Idé & lacunaria primus pingere instituit.Nec cameras
ante eum taliter adornari mos fuit Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros.Hoc æmu
li eum interpretabantur facere:qm̃ tarda picturæ ratio esset illa.Quá ob ré daturus celeri
tatis famã absoluit uno die tabellã quæ uocata est hemeresios puero picto Amauit in iuué
ra Glycerã municipé suam inuetericé coronarum:certandoq; Imitatione eius ad numero
sissimam florum uarietaté perduxit artemillã.Postremo pinxit illam sedenté cum corona.
Que nobilissima tabula appellata est stephanoplocos:ab aliis stephanopolis:qm̃ Glycera co
ronas uenditando sustinuerat pauptaté.Hnius tabulæ exemplat quod apographon uocãt
Lucius.Lucullus duobus talentis emit athenis.pauxias autem fecit & grandes tabulas:si-
cut spectatã in põpeii porticibus boum ímolationé.Eam.n.picturam primus inuenit.quã
postea imitati sunt multi æquauit auté nemo.Ante oía cum longirudiné bouis ostendere
uelut aduersum eum pinxit:non transuersum.Vnde & abũde intelligit̃ amplitudo .Dein
cum oés quæ uolunt eminentia uideri:candicantia facianr:coloréq; condiant nigro. Hic
totum bouem atricoloris fecit:umbreq; corpus ex ipso dedit.Magna prorsus arte in quo
extantia obstendens & in confracto solida oía.Sicyone & hic uitam egit.diuq; fuit illa pa-
tria picturæ.Tabulas inde oés ex publico pp æs alieuum ciuitatis additas. Scauri ædilitas
Romã transtulit.Post eum eminuit longe ante oés.Euphranor isthmius olympiéde scili-
cet centesimaquarta.Is est qui inter fictores dictus est a nobis.Fecit & colossos & marmo-
ra:ac scyphos sculpsit.Docilis & laboriosus ante oés:& í quocunq; genere excellens ac si
bi æqualis.Hic primus uidetur & exprecisse dignitates insignia hernum & usurpasse sym
metriam.Sed fuit in uniuersitate corpoꝝ exilior:capitibus:articulisq; grandior. Volumi
na quoq; cõposuit de syemmetria & coloribus.Opera eius sunt equestre prœlium.xii.dii.
Theseus:in quo dixit eundé apud parrhasium rosa pastum esse:suum uero carne:Nobi-
lis eius est tabula ephesi.Vlyxes simuiata uesania boué cum equo iungés.Palamedes dux
Fasce gladium condens.Eodé tpe fuit & Cyclias:cuius tabulã argonautas.talentis.clxiiii.
Hortensius Orator mercarus est:eique ædé fecit in turculano suo.Euphranoris aũt disci-

pulus fuit antidotus. Huius est clipeo dimicans athenis & luctator: tibicenq; inter pauca
laudatus. Ipse diligentior q̃ numerosior: & in coloribus securus. Maxime inclaruit disci-
pulo Nicia Atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit. at
que ut eminerent e tabulis picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex asia Ro
mã a Syllano: quã in curia diximus positã. Itẽ liber pater in æde Cõcordiæ. Hiacynth⁹ quẽ
Cæsar Augustus delectatus eo secũ deportauit Alexãdria capta. Et ob id Tyberius Cæsar
in tẽplo eius dicauit hãc tabulã. Dianæ. Ephesi uero ẽ Megalyssi sacerdotis ephesie Dianæ
sepulchrũ. Athenis necromãtia Homeri hãc uendere uoluit Attalo regi talẽtis. lx. potiusq;
patriæ suæ donauit: abundãs opibus. Fecit & grãdes picturas in quibus sũt Calypso & Io:
Andromeda. Alexander quoq; in Pompeii porticibus p̃cellens: & Calypso sedens. Huic q
dem ascribunt quadrupedes. Prosperrime canes expressit. Hic est Nicias: de quo dicebat.
Praxiteles iterrogatus: quæ maxime opera sua ꝓbaret in marmoribus: q̃bus Nicias manum
admouisset. Tantũ circulitioni ei⁹ tribuebat. Non satis discernit ali⁹ eodẽ nomine. Ad hũc
eundem quidã faciunt olympiade cẽtesimaduodecima. Niciæ cõparatur. & aliquãto præfer
tur Athenion Maronites Glaucionis corinthi discipulus & austerior colore: & in austerita
iucundior: ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in tẽplo Elusine Philarchum. Athenis
frequẽtiã quã uocauere polygẽneton. Itẽ Achillem uirginis habitu occultatũ. Vlixe depræ
hendente. Et in una tabula quaq; maxime inclaruit agasonẽ cum equo. Quod nisi iuuenta
obisset: nemo ei cõparatur. Est & nomẽ Heraclidi macedoni: initio naues pinxit. Captoq; re
ge Perseo athenas cõmigrauit: ubi eodẽ tẽpore erat Metredorus pictor. Ideq; phũs magnæ
in utraq; sciẽtia auctoritatis. Itaq; cũ. L. Paulus deuicto Perseo petisset ab atheniensibus ut
q̃probatissimũ phũm mitterent sibi ad erudiendos liberos itemq; pictorẽ ad triumphũ ex-
colẽdum: athenienses Metrodorum elegerunt: ꝓfessi eundẽ in utroq; desiderio præstantis
simum: quod edito quoq; Paulus indicauit. Timomachus dizãtinus Cæsaris dictatoris æta
aiacẽ ei pĩxit & Medeã ab eo in ueneris genitricis æde positas: octoginta talẽtis uenunda-
tas. Talentũ autẽ atticum ut ait Varro. xvi. sextertiis taxat. Timõachi æq; laudant Orestes
Iphigenia ĩ tauris & Lecithiõ agilitatis exercitator: cognatio nobilium palliati: quos dictu
ros pinxit: alterum stantẽ alterũ sedentẽ. Præcipue tñ ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pau
siæ filius & discipulus Aristolaus e seuerissimis pictorib⁹ fuit cui⁹ sunt Epaminundas: Peri
cles. Medea Virtus: Theseus. Imago attice Plebis. Boum ĩmolatio. Sunt quibus & Mechlo
panes eiusdem. Pausiæ discipulus placeat diligentia: quã intelligant soli artifices: Alias du-
rus in coloribus: sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placeat. Talesq; sunt eius pi-
cturæ. Cum æsculapio filiæ Higia Aegle: Pane: Calasus: & Piger qui appellat Ocnos spar
tum torquens quod asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; procerib⁹: nõ sile
buntur & p̃mis proximi. Aristoclides: q pinxit ædẽ: Apollinis delphis. Anthiphilus puero
ignẽ conflãte laudat: ac pulchre alias domo splẽdescente: ipsiusq; pueri ore. Itẽ lanificio: in
quo ꝓperant oĩum mulierũ pensa: Ptolemæo uenãte. Sed nobilissimo satyro cũ pelle pan-
therina: quẽ apocoptõta appellant. Aristophon Anthalo uulnerato ab apro cũ socia dolo-
ris Astipale. Numerosaq; tabula: in aqua sũt priamus: Helena: Credulitas: Vlixes: Deiphe-
bus: Dolus. Androbius pinxit Scyllam ancoras persidæ classis præcidentẽ. Artemon Dan
ne mirãtibus eã prædonibus. Reginã Stratonicẽ: Herculẽ & Deinarã. Nobilissimas aũt que
sũt in porticibus Octauiæ operibus. Herculẽ ab oeta monte eusta mortalitate cõsensu deo
rum in cælũ euntem. Laomedontis circa Herculẽ & Neptunnum historiã. Alcimacus Dio
xippũ: qui Pancratio olympiæ circapulueris iactũ: quod uocãt aconiti: uicit. Cœũs stemma
ta. Cresilochus Apellis discipulus petulanti pictura ĩnotuit Ioue Liberum parturiente de-
picto mitrato & muliebriter ĩgemiscente ĩter obstetrices & dearũ clamorẽ. Testidemus oe
caliæ expugnatiõe & Laodamia. Clesides reginæ Stratõices iniuria: nullo. n. honore excep
tus ab ea: pinxit uoluptatẽ cũ piscatore: quem reginã amare sermo erat. Eamq; tabulam in
portu ephesi proposuit: ipse uelis raptus est. Regina tolli uetuit utriusq; similitudine mire
expressa Cratinus comœdus athenis Pompeium pinxit. Euchides bigã regis cum uictoria
Eodorus scæna spectatur. Idem & ex ære signa fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Habron
amicitiam & cõcordiam pinxit: & deorũ simulachra Leontiscus Aratum uictorẽ cum tro-
pheo psaltriam. Leon Sapho. Nicearchus Venerem ĩter Gratias & cupidinem. Herculẽ tri-
stem ĩsaniæ pœnitentia. Neanes Venerem solers in arte inganioso operi superpinxit. Siqui

dem cum prœlium nauale ægyptiorum & persarum pinxisset: quod in nilo cuius aqua est mari similis: factũ uolebat intelligi. Argumentoqꝫ declarauit: quod arte nõ poterat. Asel/lum.n.in littore bibenté pinxit: & crocodillũ insidianté ei. Oenias Syngenicon Philiscus officinam pictoris: ignem cõflante puero. Phalerion Scyllam. Simonides Agatharthum & Mnemosinem. Simus iuuené requiescenté officinam fullonis quinquatriis celebranté. Idẽ que Nemesin egregiá. Theodorus uero emungenté. Idem ab Oreste: matré & Aegistum interfici. Bellumqꝫ iliacum pluribus tabulis: quod ẽ Romæ in philippi porticib⁹: & Cassan/dram quæ est in Concordiæ delubro. Leõtinus Epicurũ cogitanté Demetrium regẽ Theõ Orestis insaniá Tamyram cytharedũ. Tauriscus Discobolũ: Clytemnestrá: Paniscum: poly nicem regnũ repetenté: & Capanea. Nõ omittetᷓ iter hos isigne ex explũ. Nanqꝫ Erigonus tritor colorũ Nealce pictoris in tantũ ipse ꝓfecit: ut celebrẽ etiá discipulũ ipse reliquerit Pasiam fratré Egenitæ fictoris. Illud uero perq̃ raꝝ ac memoria dignũ ẽt suprema opera ar tificum iperfectasqꝫ tabulas. sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimo machi: & quã diximus Venerem Apellis in maiori ãmiratione esse quá perfecta. Quippe in iis liniaméta reliqua ipseqꝫ cogitationes artificũ spectanť: atqꝫ in lenocinio cõmendationis dolor ẽ. Manus cũ id agerent extinctæ desideranť. Sunt etiánum nõ ignobiles quidem in trãscursu tñ dicendi: Aristonides: Anaxander. Aristobolus syrus: arcesilas Tisicratis filius Coribas Nicomachi discipulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cũ Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo: Mydon solus phi/lomachi statuarii discipulus: Mnasithemus Aristonidis filius & discipulus: Nessus Habro nis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus samius: & Tadius Nicosthenis discipuli. Xe non Neoclis discipulus sicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianã in tabula: quæ ephesi ẽ in antiquissimis picture Irene Cratini pictoris filia & discipula puellã quæ est elesinæ. Calypso sené & præstigiatoré Theodorum Alcisthene saltatoré. Aristare/te Nearchi filia & discipula Aesculapiũ. Lala cicizena perpetua uirgo Martia. M. Varonis iuenta Romæ & penicillo pinxit: & cestro in ebore imagines mulieꝝ maxime: & Neapolita num in grandi tabula. Suam quoqꝫ imaginẽ ad seculũ. Nec ulli⁹ in pictura uellocior man⁹ fuit. Artis uero tantũ ut multum imanitate precii antecederet celebarrimos eadem ætate imaginũ pictores. Sopylon & Dionysium quoꝝ tabulæ ponacothecas iplent. Pinxit & quæ dam olympias: de qua hoc solum memorať: discipulum ei⁹ fuisse Antobolum. In encausti ce pingendi duo fuisse antiquitus genera cõstat: cæra & ebore cestro idest uiriculo: donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit: resolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictu/ra in nauib⁹ nec sole nec sale uentis que corũpiť. pigunt et uestes in egypto iter pauca mi rabili genere Candida uella postquam atrauere illinẽtes non coloribus sed colorem sordẽ tibus medicamentis. Hoc cũ fecere nõ aparet i uelis: sed i cortina pingi. In feruẽtes aquas mersa post momẽtum extrauntur picta. Mirumque cũ sit unus i cortina colos ex illo alius atqꝫ alius fit i ueste accipiẽtis medicaminis qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cortina nõ dubie cõfussura colores si pictos acciperet. Degerit eos ax uio: pigitqꝫ dũ co/quit. Et aduste uestes firmiores fiunt quam si nõ uterẽtur.

Plastices primi i uẽtores de simulachris & uasis fictilibus & precio eoꝝ: Ca XI.

d E pictura satis superqꝫ. Contexisse his plasticẽ cõueniat: eiusdẽ opere terræ fingere ex argilla similitudines. Dibutades sicyonis figulus prim⁹ iuenit corinthi filiæ opa quæ capta amore iuuenis: illo abeunte peregre umbrã ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circunscripsit. Quibus pater eius ipressa argilla typum fecit: & cũ cæteris ficti libus induratũ igni proposuit: eumqꝫ seruatũ in nympheo donec corinthũ Mũmis euerte/ret: tradũt. Sũt q in samo ꝑmos oium plasticen iuenisse Ideochũ Rhetũ & Theodoꝝ tradãt multo ante Battiadas cerintho pulsos. Demaratũ uero ex eadẽ urbe ꝓfugum: q in Etruria Tarquinũ Priscũ Regẽ Po. Romani genuit: comitatos fictores Eucirapũ & Eugrãmũ. Ab iis italiæ traditã plasticen. Dibutadis inuentũ ẽ rubricã addere: aut ex rubia cretam fingere. Primusqꝫ personas tegularũ extremis ibricibus iposuit. quæ inter initia protypa uocauit. Postea idẽ ectypa fecit. Hic & fastigia tẽplorum orta proter hũc plaste appellata. Hominis aũt imaginẽ gipso e facie ipsa primus omnium expressit: cæraqꝫ in eam formã gypsi infusa emendare instituit. Lysistratus sicyonius frater Lisippi: de quo dixim⁹. Hic & similitudinẽ reddere istituit. Ante eum q̃ pulcherimas facere studebatur. Idem & de signis effigiem ex

primere inuenit. Creuitq; res in tantũ: ut milia signa statuæ ue sine argilla fierẽt: Quo ap-
paret antiquiorẽ hanc fuisse scientiã quã fundẽdi æris. Plastæ laudatissimi fuere Dimophi
lus & Gorgasus. Idemq; pictores gui cæteris ædem Romæ ad circũ maximũ utroq; genere
artis suæ excoluerũt: uersibus inscriptis græce: quibus significarunt a dextro opera. Di-
mophili esse a parte leua Gorgasi. Ante hanc ædẽ Tuscania oĩa in ædibus fuisse auctor est
M. Varro. Ex hac cũ reficerent̃. crustas parietũ excisas tabulis marginatis inclusas esse Itẽ
signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Clacosthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina
eius ceramicos appellat̃. M. V. tradit sibi cognitũ Romæ possunium nomine: a quo factas
Romæ tubas. Itẽ pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat arcesi-
laũ. L. Luculi familiarẽ: cuius pro plasticẽ pluris uenire solitã ab artisicibus ipsis quã aliorũ
opera. Ad hoc factã Venerem genitricẽ in foro Cæsaris: & priusquã obsolueret: festinatiõe
dedicandi positã. Deinde ei a Lucullo sestertiis sesaginta signũ fœlicitatis locũ: cui mors
utriusq; inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere uolenti exẽplar egypso factũ ta
lento. Laudat & Phraxitelẽ qui plasticẽ matrem statuariæ sculpturæq; & cælaturæ esse di-
xit: & cũ esset in oĩbus his sũmis: nihil unquã fecit ante quã finxit. Præterea elaboratã hãc
artem italiæ & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitũ: cui locaret. Tarquini⁹ Pris
cus Iouis effigiem in capitolio dicandam. Fictilem eam fuisse: & ideo mirari solere. Fictiles
in fastigio templi eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Hercu-
lem: qui hodieq; materie nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant lauda-
tissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum & argentum ne diis quidem
conficiebant. Durant etiamnum pleriq; in locis talia simulachra. Fastigia quidem templo-
rum etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui certiore auro
certe innocentiore. In sacris quidem etiam inter has opes non murinis crystallinis ue: sed
fictilibus prolibatur sympulis Innocentius. Inenarrabilia terræ benignitate: si quis singula
æstiment: etiam ut omttantur in frugum uini pomorum herbarum fructicum medicamẽ
torum metallorum generibus beneficia eius: quæq; adhuc dimus: uel quæ assiduitate fa-
ciant. Figlinarum opera: imbricibus tabuli tegulisq; ad balneas mãmatis: uel ad tecta co-
ctilibus laterculis fundamentisq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina exco-
gitatis: & ad aquas. Propter quæ numma rex septimum collegium figulorum instituit.
Quin & defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere sicut. M. Varro pythagorico
modo in myrti & oleæ atque nigre populi foliis. Maior quoq; pars hominum terrenis uti-
tur uasis. Samia etiamnum in æsculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & Arretinũ
in italia & calieum taremum surrentum: asta pollentia in hispania & saguntum: in asia per
gamum. Habent & trallis opera sua: & utina in italia: quoniam & sic gentes nobilitantur.
Et hæc per maria terasq; ultro citroq; portantur. Insigibus rotæ officinis erythris. Hodieq;
in templo monstrantur duæ amphoræ propter tenuitatem consecraræ discipuli magistriq;
certamine uter tenuiuiorem humum circunduceret Cois laus maxima: hadrianis firmitas
Non nullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus dam
natum: quia uini amphoram dedisset dono ei: cuius suffragii latio erat. Atque ut luxu ali
qua quoq; auctoritas contingat figlinis: tripatinum inquit Fenestella appellabatur summa
cœnarum lauticia. Vna erat murenarum altera luporum: tertia myxonis piscis. Inclinatis iã
scilicet moribus ut tamen eos præferre græciæ etiam philosophis possimus. Siquidem in
Aristotelis hæredem auctione. lxx. patinas uenisse traditur. Nam nos cum unam Esopi tra-
gœdiarum histrionis in natura auium diceremus sestertiis sexcentum stetisse: non dubito
indignatus legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit pati-
nam. Cui faciendæ fornax in campis is ædificata erat: quoniam eo peruenit luxuria: ut etiã
fictilia pluris constent quam murina. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in con
quæstione exprobauit patinarum paludes Vitellio. Memoria non illa fœdiore: cuius uene
no Aspernatireo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. c. xxx. conuiuas. Nobilitã
tur iis oppida quoque: ut regium: & cumæ Samia testa matris deum sacerdotes: qui galli
uocantur: uirilitatem amputant. Nec aliter circa perniciem: si. M. Celio credamus qui lin-
guam sic amputandam obiecit graui probro: tanq̃ & ipse iam tunc eidem Vitellio maledice
ret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent tusis calce
addita: quæ uocant signia. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem
uertuntur. Ca. XII.

Erum & ipsius terræ sũt alia segmenta. Quis.n.satis miret̃ pessimam eius patrẽ me-
dioq̃ puluerẽ appellatũ in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: mersumq̃ p̶
tinus fieri lapide unum inexpugnabilẽ undis: & fortiorẽ quottidie: utiq̃ si cumano
misceatur cemento. Eadem ẽ terræ natura in cyzicena regione: sed ibi nõ puluis: uerũ ipsa
terra qualibet magnitudĩe excisa demersa ĩ mare lapidea extrahit̃. Hoc idẽ circa cassandre
am produnt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo menses terrã lapidescere: Ab oropo q
dem aulidem usq̃ quicq̃d terræ attingit̃ mari mutatur in saxa: nõ multũ puluere puteola
no distat e nilo harena tenuissima sui parte nõ ad sustinẽda maria fluctusque frangendos:
sed ad debellanda corpora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto
aduehebat̃. Quin & Leonato: & Cratero: ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sabulũ
hoc portari cũ reliq̃s militarib⁹ cõmertiis repio. Plura de hac p̶te nõ sũ dicturus: nõ Hercu
les magis q̃ de terræ usu ĩ cærõatis: qb⁹ exercẽdo iuuẽtus nostra corpa uires anĩoꝝ p̶didit.

De parietibus fornaceis. & lateritiis & eorum ratione. Ca. XIII.

q Vid? nõ & in africa. Hispaniaq̃ ex terra parietes: quos appellãt fornaceos q̃m forna
cum mõ circundati utrinq̃ duabus tabulis infarciunt̃ uerius quã instruuntur: æuis
durant ĩcorrupti hymbribus uento: ignibus omniq̃ cemento fimiores. Spectat etiam
nunc speculas Hãnibalis Hispania: terrenasq̃ turris iugis montiũ impositas. Hinc & cespi
tum natura castrorũ uallis ac cõmodata contra fluminum ĩpetus aggeribus. Illini quidem
crates parietum luto & lateribus crudis extrui quis ignorat. Lateres nõ sũt e sabuloso: neq̃
harenoso: multoq̃ minus calculoso ducendi solo. sed e cretoso & albicante: aut ex rubrica.
Vel si iã ex sabulo e masculo certe. Fingunt̃ optime uere. Nam solstitio rimosi fiũt: quos
ædificiis nõ idoneos p̶bant. Quin & intritũ ipsum eoꝝ pri⁹ quã fingãtur: macerari oportet
Genera eorũ tria. Lidoron quo utimur longũ sesq̃pede: latũ pede. Alterũ tetrodoron. Ter
tiũ pẽtadoron Græci.n.ãtiq̃ dorõ palmũ uocabãt: & ideo dota munera: q̃a manu darent̃. Er
go a quattuor & quinq̃ paluis p̶ut sũt: nominant̃. Eadem est latitudo. Minore in priuaris
operibus: maiore in bublicis utũtur. In Græcia pithacne. In Asia & in ulterioris Hespaniæ
ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres: qui siccati nõ merguntur in aqua. Sunt.n.e ter-
ra pumicosa: cũ subigi potest utilissima Græci p̶p quã ubi e silice fieri poterat structura pa-
rietes latericios prætulere. Sunt.n. æterni: si ad perpendiculũ fiat. Ideo & ad publica opera
& regias domos adduntur. Sic extruxere murũ athenis: qui ad montẽ hymetum spectat.
Sic patris ædes Iouis & Herculis quãuis lapides colũnas & epistylia circundarẽt. Domum
regiã Attali trallib⁹. Item sadib⁹. Crœsi: quã gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiã
nunc durant. Lacedæmonæ quidẽ excisum latericiis parietib⁹ opus tectorium propter ex-
celentiam picturæ ligneis formis ĩclusum Romam deportauere in ædilitate ad comitiũ ex
ornandũ Murena & Varro: Quod opus cũ per se mirum esset translatum tamen magis mi
rabantur. In italia quoq̃ latericiis murus acreti & meuaniæ est. Romæ nõ fiunt talia ædifi-
cia: quia sexquipedalis paries: non plusquam unam contignationem tolerat. Cautumq̃ est
ne communis crassior: fiat: nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure alumine: & generibus eorum: & medicinæ. Ca. XIIII.

h Aec sint dicta de lateribus. In terræ aũt reliquis generibus uel maxime natura mira
ẽ sulphuris: quo plurima domant̃. Nascit̃ in ĩsulis æolys inter siciliã & italiã: quas
ardere diximus. Sed nobilissimũ ĩ melo ĩsula. In italia quoq̃ ĩuenit̃ ĩ Neapolitano
Cãpanoq̃ agro collibus: q̃ uocant̃ leucogabi: q̃d e cũiculis offossõ p̶ficit̃ igni. Genera quat
tuor. Viuũ: q̃d græci apyron uocãt: nascit̃ solidũ: hoc glebosum. Eo solo ex oĩbus generib⁹
medici utunt̃. Cætera.n. liquore cõstant & cõficiunt̃ oleo ĩcocta. Viuũ aũt effodit̃: translu-
cetq̃: & uiret. Alterũ genus appellãt glebã fullonũ tantũ officiis familiare. Tertio quoq̃
generi unus tantũ est usus ad suffiendas lanas q̃m candorẽ tantũ mollicẽq̃ cõfert. Egula
uocat̃ hoc genus. Quarto aũt ad lychnia maxĩe cõficienda. Cætero tãta uis ẽ: ut morbos co
mitiales depræhendat nidore: ĩpositum igni. Lusit Anaxilaus eo cãdens in calice nouo: pru
naq̃ subdita circunferens: ex ardescentis rep̶cussu pallorẽ durũ uelut defunctorũ effundẽ
te cõuiuiis. Natura ei⁹ excalfacit: ꝯcoq̃t. Sed & discutit collectiões corporũ: ob hoc tabulis
ẽplastris malagmatibusq̃ miscet̃. Renibus quoq̃ & lumbis in dolore cũ adipe mire prodest

impositum. Aufert & lichenas a facie cũ terebinthi resina: & lapras. Harpaticon uocať a ce
leritate auellẽdi: auuelli. n. subinde debet. Prodest & suspiriosis linctũ. Purulenta quoqꝫ ex
tussientibus: & cõtra scorpionũ ictus. Vitiligines uiuo nitro mixtũ: atqꝫ ex aceto tritũ & illi
tum tollit. Itẽ lẽdes in palpebris: aceto sandarecato ãmixto. Habet & in religiõibus locũ ad
expiandas suffitu domos Sentiť uis eius & in aquis feruẽtibus. Neqꝫ alia res facilius accen
ditur: quo apparet: igniũ uim magnã ẽt ei inesse. Fulmina & fulgura quoqꝫ sulphuris odo-
rem habẽt ac lux ipsa eorũ sulphurea ẽ. Et bituminis uicina ẽ natura: alibi limꝰ: alibi terra Li
mus a iudeæ lacu ut diximus emergẽs. Terra in syria circa sidonẽ oppidũ maritimũ. Spis-
sanť hæc utraqꝫ & in densitatẽ cœunt. Est uero liguidũ bitumẽ sicut zacynthiũ & qđ a ba-
bylone inuehiť. Ibi qdem & candidũ gigniť. Liquidũ est & apollõiaticũ: quæ oĩa græci pis
sasphalton appellãt ex argumẽto picis & bituminis. Gigniť & pingue liquorisqꝫ olcacei in
sicilia: agragãtino fonte ĩficiens riuũ. Incole id arundinũ pãniculis colligũt citissime sic ad
hærescens. Vtũturqꝫ eo ad lucernaꝝ lumina olei uice. Itẽ ad scabiẽ iumentorum. Sunt qui
& naphthen de qua in secũdo diximꝰ uolumine: bituminis generi ascribũt. Verum ardens
eius uis igniũ naturæ cognata procul abest ab oĩ usu. Bituminis ꝓbatio ut q̃maxime splẽ-
deat: sitqꝫ ponderosũ ac graue. Leue aũt modice: qm̃ adulteratur pice. Vis bituminis quæ
sulphuris: sistit: discutit: atrahit: glutinat. Serpentes nidore fugat accẽsum. Ad suffusiões
oculoꝝ & albugines babyloniũ efficax traditur. Itẽ ad lepras lichenas prurítusqꝫ corporũ.
Illinitur & podagris. Oĩa aũt eius genera incõmodos oculoꝝ pilos replicãt. Dentiũ dolori
bus medẽtur simul cũ nitro illita. Tussim ueterẽ & anhelitus cũ uino potũ emẽdat. Dysen
tericis ẽt datur eodẽ mõ. Sistitqꝫ aluũ. Cum aceto uero potũ discutit cõcretum sanguinẽ:
& detrahit. Mitigat lumboꝝ dolores: itẽ articulorũ. Cum farina hordeacea ĩpositum: ẽpla
strum peculiare facit sui nominis sanguinẽ sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtun
tur ẽt ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari põdere cũ myrrhæ obolo subacti.
Comitiales morbos ustũ deprehendit. Vuluarũ strangulatões olfactum discutit cũ uino &
castoreo. Procidentia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminarũ in uino potũ elicit. In
reliquo usu erramentis illinitur: firmatqꝫ ea cõtra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo sta-
tuas & illini. Calcis quoqꝫ usum ꝓbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferrariis
fabroꝝ officinis tingẽdo ferro. clauorũqꝫ capitibus: & multis aliis usibꝰ. Nec minor aut ab
eo dissimilis ẽ aluminis opa: qđ ĩtelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In cypro can
dídum & nigrum: exigua coloris differentia: cũ sit usus magni qm̃ ĩficiendis claro colore
lanis cãdidum liqdumqꝫ utilissimũ ẽ. Cõtraqꝫ fuscis aut obscuris nigrum Et aurum nigro
purgatur. Fit aũt oẽ ex aqua limoqꝫ: hoc ẽ terræ exudãtis natura. Corriuatũ hyeme æstiuis
solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox: cãdidum fit. Gignitur aũt in hispania: ægy-
pto: armenia: macedonia: ponto: africa. Insulis sardinia melo lipara: strongyle. Laudatissimũ
ægypto: ꝓximum in melo. Huius quoqꝫ duæ species: liqdum: spissũqꝫ. Liquidi probatio: ut
sit lympidum lacteũqꝫ sine offensis fricãdi cum quodã igniculo caloris. Hoc phorimon uo
cant. An sit adulteratũ: deprehẽditur succo punici mali. Sincerum. n. mixtura ex nigrescit.
Alterum genus ẽ palide & scabræ naturæ & qđ inficiť galla. Ideoqꝫ hoc uocãt paraphoron
Vis liqdi aluminis astrngere ĩdurare prodere. Melle ãmixto sanat oris ulcera: papulas pru-
ritusqꝫ. Hæc curatio fit ĩ balneis duabꝰ mellis ꝑtibꝰ: tertia aluminis. Virus alaꝝ sudoresqꝫ
sedat. Sũitur pylulis cõtra lyenis uitia: Pellendũqꝫ pruritũ ac ꝑ urinã sãguinẽ. Emẽdat & sca
biẽ nitro ac melãthio admixtis. Cõcreti aluminis unũ genꝰ schiston appellãt græci ĩ capilla
mẽta qdã canescẽtia dehiscẽs. Vnde qdã trichitĩ potiꝰ appellauere. Hoc quoqꝫ fit ex lapide
ex quo & ĩ chalcitin uocãt: ut sit sudor qdã eiꝰ lapidis ĩ spumã coagulati. Hoc genꝰ alumi-
nis siccat: minusqꝫ sistit humorẽ ĩutilẽ corporibꝰ. Sed auribꝰ magnopeꝑ ꝓdest ĩfusũ uel illitũ
uel oris ulceribus: dẽtibusqꝫ: si saliua cũ eo cõtineať. Et oculoꝝ medicamẽtis ĩseritur apte:
uerẽdisqꝫ utriusqꝫ: sexus. Coqtur ĩ patinis: dõec liqri desinat. Interioris ẽ & alterũ genꝰ qđ
strigili uocãt. Duæ eius spẽs: fungosũ: atqꝫ oĩum ore dilui facile: qđ ĩ totũ dãnatur. Melius
pumicosũ & foraminũ fistulis spõgiæ simile: rotõdũqꝫ natura: cãdido ꝓprius cũ quadã pin
guedĩe sine harẽis friabile: nec ĩficiẽs nigritia. Hoc coqtur ꝑ se carbonibus puris: dõec cinis
fiat. Optĩmũ ex oĩbus qđ melinũ uocãt: ab ĩsula melo: ut diximus. Nulli uis maior neqꝫ stri
gẽdi neqꝫ denigrãdi neqꝫ ĩdurãdi. Nullũ spisius. Oculoꝝ scabritias extenuat. Cõbustum uti
lius epiphoris ĩhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoqꝫ sistit in totum foris

illitũ Vulsis pilis ex aceto illitũ: renascẽtẽ mollit lanuginẽ sũmã. Oĩum generũ uis ĩ astrigẽ
do. Vnde nomẽ a græcis. Ob id oculorũ uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiões ĩhibent cũ
adipe. Sic ĩfantium ulcera. Putrescẽtia ulcerum cõpescit cũ adipe. Et hydropicorũ eruptio
nes siccat. Et aurium uitia cum succo punici mali. Et unguium scabricias: cicatricumq; du
ritias: & pterygia: ac perniões. Phagedenas ulcerum ex aceto: aut cũ galla pari pondere cre
mata. Lepras cum succo oleorum. Cum salis uero duabus partibus uitia q̃ serpunt. Lẽdes &
alia capillorum aĩalia pmixtum aquæ. Sic & ãbustis pdest: & furfurib⁹ corporum cum pice
Infunditur & dysentericis. Vuã quoq; in ore cõprimit: ac tõsillas. Ad oĩa quæ in cæteris ge-
neribus diximus efficatius ĩtelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in co
riis: lanisq; pficiendis: quanti sit momenti: significatum est. Ab his per se omnia ad medici
nas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra & eretria & chia & selinusia & phiniti & appelliti medicinæ. Ca. XV.

Amiæ duæ sunt: quæ syropicon: & quæ aster appellãtur. Prioris laus: ut recẽs sit: &
f lenis: linguæq; glutinosa. Altera globosior candida. Vtraq; uritur: ac lauatur. Sunt
qui pferant priorẽ. Prosunt sanguinẽ expuẽtibus. Emplastrisq; quæ siccãdi causa cõ
ponuntur. Oculorum quoq; medicamẽtis miscẽtur. Eretria totidẽ differẽtias habet. Nanq;
& alba est: & cinerea: quæ præfertur in medicina. probatur molliciæ: & quod si ære produ-
catur: uiolaceum reddit colorẽ. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. Laua
tur omnis terra. In hoc.n. loco dicemus: perfusa aqua siccataq; solibus: iterum ex aqua trita
ac reposita: donec cõsidat: & digeri possit in pastillos: Coquitur in calicibus crebro concus
su. Est in medicaminibus & chia terra candicans. Effectus ei⁹ qui samiæ. Vsus ad mulierum
maxime cutem. Idem & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eademque
lacte diluta. & tectoriorum albaria interpolantur. Phinitis eretriæ simillima est: grandiori-
bus tantum glebis & glutinosa cui: effectus idem qui cimoliæ. ĩflamior tantum. Bitumini
simillima est appeltis. Experimentum eius si in cæra accepta olei mõ liquescat. Et si nigri
cans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum: discutiendumq;. Ad hæc medicamentis ad-
ditur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestium usus cimolia: sarda: umbrica. saxũ argẽtaria. Ca. XVI.

Erræ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Cãdidum & ad purpu-
t rissum ĩclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistendas fluctiones aceto as
sumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq;. Si uero a-
phronitum & cyprium admisceatur & acetum pedũ: tumores sanat: ita ut in sole curatio
hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumoribus cypria cæra addita
prodest. Et refrigerandi quoq; natura cretæ est. Sudoresq; ĩmodicos sistit illita. Atq; ita pa
pulas cohibet ex uino sumpta ĩ balneis. Laudatur maxime thessalica Nascitur & lycia creta
circa bubonẽ. Est & alius cimoliæ usus in uestibus. Nam sarda quæ affertur de sardinia: cãdi
dis tãtum assumitur. Inutilis uersicoloribus. Est & utilissima oĩum cimoliæ generum: pre-
ciosior umbrica. & quã uocant saxum. Proprietasq; saxi qͩ crescit in macerando: atq; pon-
dere emitur: illa mẽsura. Vmbrica nõ nisi poliẽdis uestibus assumitur. Neq;.n. pigebit hãc
quoq; partẽ attigere: cum lex metalla extet fullonibus dicta quã. C. Flãminius &. L. Aemi
lius censores dedere ad populum ferendã. Adeo oĩa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic
ẽ. Primũ abluitur uestis sarda: dein sulphure suffitur: mox desquãmatur cimolia: quæ ẽ co
loris ueri. Fricata.n. deprehendit: nigrescitq;: & offendit sulphure. Veros aũt & preciosio-
res colores emollit cimollia: & quodã nitore exhilarat cõtristatos sulphure cãdidis uestibus
saxum utilius a sulphure. Inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tymparico utitur
gypso. Alia creta argentaria appellant: nitorem argenteum reddẽs. Est & utilissima qua cir
cum præducere ad uictoriæ notam pedesq; uenalium trans mare aduectorum denotare in-
stituerunt maiores. Talemq; Polociũ mimicæ scœnæ cõditorem & astrologiæ cõsobrinum
eius Manliũ antiocũ item grãmaticæ Staberium Erotem eadẽ naue aduectos uidere paui.

Qui & quorum liberti præpositi Ca. XVII.

Ed quid hos refero aliquo litterarũ honore cõmendatos? Talẽ ĩ catasta uidere Chri
f sogonũ Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli ĩterfectorẽ: Heronẽ. L. Luculi: Demetriũ Põ
peii: Augẽq; Demetrii: q̃quã & ipsa Põpeii credita ẽ. Et Hiparchũ. M. Antonii Me-
nã & Menecratẽ Sex. Põpeii: aliosq; deĩceps: quos enumerare iã nõ ẽ: e sanguine quiritũ &

proſcriptionū licentia ditatos. Hoc ē in ſigne uenaliciis gregibus: oprobriūq; inſolētis for tunæ: quā & nos adeo potiri rerū uidimus ut prætoria quoq; ornamenta decerni a ſenatu iubent Agrippina Claudi Cæſaris uiderimus libertis. Tantūq; non cum laureatis faſcibꝰ remitti illo unde cretatis pedibus aduenissent.

Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebuſitana. Ca. XVIII.

p Ræterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Ex galata inſula & circa clupeam africæ ſcorpiones necat: balearis & ebuſana ſerpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXVI.

PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. Ca. I.

l APIDVM natura reſtat: Hoc eſt præcipua morū inſania: ēt ut gēmæ cum ſuccinis atq; criſtalli cū murinis ſileant. Omnia nanq; quæ uſq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliqua ex cā genita uideri hoc poſſunt. Montes natura ſibi fecerat ad quaſdā cōpages telluris uiſceribꝰ denſandis: ſimul ad ipetus fluminū domādos: fluctuſq; frangendos: ac minime quietas partes coercēdas duriſſima ſui materia. Cædimus hos trahimuſq; nulla alia quā deliciarū cā: quos tranſcēdiſſe quoq; mirum fuit. In potēto ꝑpe habuere maiores alpes ab Hānibale exuperatas: & poſtea a cimbris. Nunc ipſæ cedunt in millegenera marmorū. Promontoria apiuntur mari & rerū natura agit i planum. Euchimus ea quæ ſeparandis gētibus pro terminis cōſtituta erāt: naueſq; marmorꝝ cā fiunt: ac ꝑfluctus ſcæuiſſimā rerum naturæ partē: huc: illucq; portantur iuga mōtium: maiore etiamnum ueſania: quā cum ad frigidos potus uas petit in nubila. Cæloq; ꝓxime rupes cauātur: ut bibātur gallatiæ. Secū quiſq; cogitet quæ precia horū audiat quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q̄ ſine his multorū fuerit beatior uita: ad quā que multorum neceſſe ſit iſta facere: imo uerius pati mortales quos ad uſus: quaſq; ad uoluptates alias niſi ut iter maculas lapidū iaceant: ceu uero nō tenebris noctiū dimidiæ parti uitæ cuiuſq; gaudia hæc auferentibus. Ingēs iſta reputantē ſubit ēt antiquitatis rubor. Extant cenſoriæ leges glādia in cœnis glireſq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei cauſa tranſiri: quæ uetaret lex nulla lata eſt.

Quis primꝰ in publicis operibus oſtenderit. Ca II.

d Icat fortaſſis aliqs nō. n. īuehebātur. Id qdē falſo. ccc. lx. columas. M. Scauri ædilitate ad ſcœnā theatri tēporari & uix uno mēſe futuri i uſu uiderūt portari ſilētio legū Sed publicis nimiꝝ idulgētes uoluptatibꝰ. Id ipſū cur: aut quā magis uia irrepūt uitia quā publica. Eniuero nō alio mō i ꝓuatos uſus illa uenere: ebora: aurū: gēmæ: aut qd oibus modis reliqmus Verū eſto idulſerit publicis uoluptatibus: etiāne tacuerūt maxias earum atq; adeo duodequadragenū pedū luculleimarmoris i atrio Scauri collocati: nec clan illud occulteq; factū ē. Satiſdari ſibi dāni iſecti egit redēptor cloacarū cū i palatio extraherent. Nō ergo i tā malo exēplo maribꝰ caueri utilius fuerat: quā tacere tātas moles i ꝓuatā domum trahi ꝑter fictilia deorum faſtigia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. Ca. III.

Ec pōt uideri Scaurus rudi & huiꝰ mali iprouide ciuitati obrepſiſſe quodā uitæ rudimēto. Iā. n. L. Craſſū oratorē illū q ꝑmus pegrini marmoris colūnas habuit i eodē atrio hymetias tn̄ nec plures ſex aut lōgiores duodenū pedū: quē. M. Brutꝰ i iurgiis ob id Venerē palatinā appellauerat. Nimiꝝ iſta omiſere moribꝰ uictis: fruſtraq; iterdicta q̄ uetuerāt: cernētes nullas potius quā irritas eē leges maluerūt. Qui nos ſequent meliores nō eē ꝓbāt. Quis. n. tantarū hodie colūnarū atriū habet. Sed priuſquā de marmoribus dicamus hominum in iis præferenda iudicamus precia. Ante igitur artifices cenſebimus.

Qui primum laudari in marmore ſcalpendo: & quibus temporibus. Ca. IIII.

m Armore ſcalpēdū ꝑmi oium iclaruerūt. Dipoenus & Scylꝰ geniti i creta iſula ētnū medis iperātibꝰ: puſq; quā Cyrus i pſis regnare icipet: hoc ē olympiade circiter qn q̄geſima. Ii ſicyonē ſe cōtulere: q̄ diu fuit officinaꝝ oium metalloꝝ ꝑma Deoꝝ quorūdā ſimulachra publice ſimul locauerāt ſicyonii: q̄ ꝑus quā abſoluerent: artifices iniuriam

quæsti abierunt in ætolos.Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas: mœrorq; dirus re
medium petentibus Appollo pythius affuturum respõdit:si Dipœnus & Scylus deorũ si/
mulachra perfecissent.Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratũ est.Fuere aũt si/
mulachra Appollinis Dianæ:Herculis:Mineruæ:quod e cælo postea tactum est.

Nobilitates opeꝝ & artificũ ĩ marmore.c.xxvi.de marmore pario & mausoleo. Ca V.

Vm ii essent:iã fuerãt in chio ĩsula Malas sculptor:dein filius eius Miciades:ac de
inde nepos Anthermus chius:cuiꝰ filii Bupalus & Anthermus clarissimi in ea scien
tia fuere Hiponactis poetæ ætate:quẽ certũ ẽ.lx.olympiade fuisse.Quod si qs hoꝝ
familiã ad proauum usq; retro agat ĩueniet artis eiꝰ originẽ cũ olympiadũ origine cœpisse
Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quamobrẽ imaginẽ eiꝰ lasciuia iocorum ii propo
suere ridentium circulis . Quod Hipponax indignatus : amaritudine carnium distrinxit
eos in tm̃:ut credat̃ aliquos ex iis ad laqueũ cõpulisse:qđ falsũ ẽ.Cõplura.n.in finitimis in
sulis simulachra postea fecere:sicut in delo:qbus subiecerũt carmẽ:nõ uitibus tm̃ cẽseri chi
um:sed & opibꝰ Anthermi filioꝝ.Ostendũt & lasii Dianã manibꝰ eorũ factã.Et ĩ ipsa chio
narrata ẽ opis eoꝝ.Dianæ facies ĩ sublimi posita:cuius uultũ ĩtrantes tristẽ:abeuntes exhy
laratum putãt Romæ signa eorũ sũt ĩ palatina æde Apollinis ĩ fastigio . Et oĩbus fere quæ
diuꝰ Augustus fecit. Patris quoq; eorũ & deli fuere opera:& ĩ libedo ĩsula Dipoeni qđe
ãbracia:argos:cleone:opibus refertæ fuerre.Omnes ãt tm̃ cãdido marmore usi sũt e paro ĩ
sula quẽ lapidẽ cœpere lychnitẽ appellare:qm̃ ad lucernas in cuniculis cæderet̃:ut auctor ẽ
Varro:multis postea cãdidioribus reptis.Nuper ẽt in lunẽsium lapidicinis . Sed in pariorũ
mirabile ꝑditur:gleba lapidis unius cuneis diuidẽtium soluta imaginẽ sileni ĩtus extitisse.
Non emittendũ hãc artẽ tãto uetustiore fuisse quã picturã aut statuariam quarũ utraq; cũ
Phidia cœpit octogesimatertia olympiade:post ãnos circiter.ccc.xxxii.Et ipsũ Phidiã tra/
dunt sculpisse marmora.Venereq; eius eẽ Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritu/
dinis.Alcmanẽ atheniensem(quod certum ẽ)docuit in primis nobilẽ.cuius opera athenien
ses cõplura in ædibus sacris posuere.Præclarãq; Veneris imaginẽ extra muros quæ appella
tur aphrodite exopolis.Huic sũma manum ipse Phidias ĩposuisse dicit̃.Ipsius discipulꝰ fuit
Agoracritus parius ei ætate gratus.Itaq; e suis opibus pleraq; nomini eius donasse fertur.
Certauere aũt ĩter se ambo discipuli in Venere facienda Vicitq; Alchmanes nõ opere: sed
ciuitatis suffragiis contra peregrinum suo fauentis.Quare Agoracritus ea lege signũ suũ
uendidisse tradit̃:ne athenis esset:& appellasse nemesin.Id positum ẽ rhanunte pago attice
quod.M.Varro omnibus signis prætulit.Est & in matris magnæ delubro in eadem ciuita
te Agoracriti opus.Phidiam clarissimum esse per oẽs gentes quæ Iouis olympii famã intel
ligũt:nemo dubitat.Sed ut & merito laudari sciant etiã qui opera eius non uiderunt pro/
feremus argumento paruo & ingenii tantũ.Neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudine ute
mur:non Mineruæ athenis factæ amplitudine:cũ sit ea cubitorum.xxvi.Ebore hæc & auro
constat:sed in scuto eius in quo amazonum prœlium cælauit ĩtumescente ambitu parmæ
euisdem concaua parte deorum & gignantum dicationem.In soleit uero laphitarum in cẽ
taurorum adeo momenta omnia com pacta artis illi fuere.In base autem quod cælatum est
Pandoras genesi appellauit.Ibi dii sunt.xx.numero noscentes uictoriam mirabili & præci/
puo precio.Miramur & serpentem:& sub ipsa cuspide æream sphingem.Hæc licet sint obi
ter dicta de artifice nunquam satis laudato simul ut noscatur illam magnificentiam æqua
lem fuisse & in paruis.Praxitelis ætatem inter statuarios diximus:qui marmoris gloria su/
perauit etiam semet.Opera eius sunt athenis in cetamico:sed ante omnia & non solum Pra
xitelis:uerum & in toto orbo terrarum Venus:quam ut uiderent multi nauigauerũt gni/
dum.Duas fecerat:simulq; uendebat.Alteram uelata specie quam ob id quidẽ prætulerũt
optione:quorum cõditio erat coi:cum alterã etiam eodẽ precio detulisset:seuerũ id ac pu/
dicũ arbitrantes.Reiectã gnidii emerunt:imensa differentia famæ.Voluit eã postea a gnidi
is mercari res Nicomedes:totũ æs ciuitatis alienũ:quod erat ingens:dissoluturũ repromit
tens.Omnia ꝑpeti maluere:nec ĩmerito Illo.n.signo Praxiteles nobilitauerat gnidũ. Aedi
cula eiꝰ tota apit̃:ut cõspici possit undiq; effigies deæ:fauẽte ipsa ut credit̃ facto.Nec mĩor
ex quacũq; parte ãmiratio est.Ferũt amore captũ quendã:cũ delituisset noctu simulachro
cohæsisse:eiusq; cupiditatis eẽ ĩdicẽ maculã.Sũt ĩ gnido & alia signa marmorea illustriũ ar
tificũ Liber pat̃ Bryaxidis & alterscopæ:& Minerua.Nec maiꝰ illđ Veneris praxitelice spẽm

quam qđ inter hæc sola memoratur. Eiusdē est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille pp
quē theaspidæ uisebant. Nunc in Octauiæ scolis positus. Eiusdē & alter nudus ī pario Co
lonia propontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit. n. cū Alchidas Rho-
dius: atq̃ in eo quoq̃ simile amoris uestigiū reliquit Romæ Praxitelis opera sunt. Flora.
Triptolemus: Cæres in hortis seruilianis. Boni euentus & bonæ fortunæ simulachra in ca
pitolio. Itē Menades: & quas Thyeladas uocāt: & Carsiadas & sileni ī asinini pollionis mo
nuētis: & Apollo & Neptūus praxitelis uocāt: & Cephysiodoro rei & artis hæres fuit. Cu-
ius laudatū est pgami symplegarū signū nobile: digytis corpori uerius quā marmori īpres
sis. Romæ eius opera sunt Latōa in in palatii delubro. Venus in Asinii Pollionis monumē
tis: & intra Octauiæ porticus in iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cum
his certantis. Eecit Venerē & Pothon Phærontē: q̧ samothraciæ sanctissimis in cerimoniis
coluntur. Itē Apolinē palatinū. Vestā sedentē laudatā in seruilianis hortis: duasq̃ chame-
teras circa eā: quorū pares in asinii monumētis sunt. Vbi & Canephorus eiusdē. Sed in ma
xima dignatione. Cn. Domitii delubro in cyrco flāmineo. Neptunus ip̄e & Thetis: Atq̃
Achylles Nereides supra delphinos & certe & hippocāpos sedentes. Itē tritones: chorusq̃
Phorci: & pistrices: ac multa alia marina. Eiusdē manus oīa Magnū & præclarū opus etiā si
totius uitæ fuisse. Nunc uero præter supradicta quæq̃ nescimus. Mars est etiānū sedens.
Colossus eiusdē ī tēplo Bruti Callaici apud cyrcū eundē ad Lauicanā portā eūti. Præterea
Venus in eodē loco nuda praxitelicā illā gnidiā antecedētes: & quæcunq̃ aliū locū nobili-
tāt Romæ qdē magnitudo operū ē iā oblitterata a magnis officiorū negociorūq̃ aceruis:
quæ oēs a contēplatione taliū abducunt: qm̄ ociosorū: & in magni loci silentio apta ammi-
ratio talis est. Qua de cā ignoratur artifex eius quoq̃ Veneris quā Vespasianus īpator in
operibus pacis suæ dicauit antiquorū dignā famā. Par hæsitatio est in tēplo Apolinis sosi
ani Nioben cū liberis moriētē Scopas an Praxiteles fecerit. Itē Ianus pater ī suo tēplo dica
tus ab Augusto: ex ægypto aduectus: utrius manu sit: iā qdē & auro occultatus. Similiter ī
curia Octauiæ queritur de cupidine fulmē tenēte: Id demū affirmatur. Alcidiadē eē prin-
cipē forma ī ea ætate. Multa in eadē scola sine auctoribus placēt. Satyri q̄ttuor: ex quibus
unus Liberū patrē palla uelatū Veneri prefert. Alte liberā similiter. Tertius ploratū infan
tis cohibet. Quartus cratere alterius sitim sedat. Duæ que nymphe uellificantes sua ueste.
Nec minor qō ē in septis. Olympū & Pana: Chyronēq̃ cū Achille qui fecerint præsertim
cū capitali satisdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadē ætate Briaxin: &
in Timotheū & Leocarē: de qbus simus dicendū est: qm̄ pariter cælauere mausoleū hoc ē
sepulchrū ab oxore Arthemisia factū Mausolo cariæ regulo: q̧ obiit olympiadis cētesimæ
anno secundo. Opus id ut eēt inter septē miracula: ii maxime artifices fecere. Pater ab au-
stro & sepentrione sexagenos ternos pedes. Breuius a frontibus toto circuitu pedes. qua-
dringentos. xi. attollitur in altitudinē. xxv cubitis. Cingigur colūnis. xxxvi. ab oriente cæ-
lauit Scopas: a septētrione Bryax: a meridie Timotheus: Ab occasu Leocares. Priusq̃ quā
pagerent: regina Arthemisia quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat: obiit. Nō tñ re
cesserūt: nisi absoluta iā. Id gloriæ ipoꝝ artisq̃ monumētū iudicātes: hodieq̃ certant. ma-
nus: Accessit & qntus artifex. Nāq; supra pterō pyramis altitudine inferiorē æq̄uit. xxiiii.
gladibus in metæ cacumē se cōtrahens. In sumo est q̄driga marmorea: quam fecit pythis.
Hæc adiecta. c. lx. pedū altitudine: totū opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in
palatio Apollinis delubro: cui signo caput reposuit Aulanius Euander. In magna ammira
tione ē. & Hercules Mnestrati: Et Heceate ephesi in tēplo Diane post ædē in cuius cōtem
plationē āmonēt æditui pcere oculis: tāta marmoris radiatio ē. Nō post ferūtur & charites
in ppyleis atheniēsiū: quas Socrates fecit: alius ille quā pictor: idē ut aliqui putant. Nā Mi
ronis illius: q̧ ære laudat: anus ebria ē smyrnæ ī primis inclyta Polliō Asinius ut fuit acris
uehemētiæ: sic quoq̃ spectari monumēta sua uoluit. In iis sunt cētauri nymphas gerentes
Archesitæ: Thespiades: Cleomenis. Oceāus & Iupiter Entochi. Hermerotes Taurici non
cælatoris illius: sed Tralliani. Iupiter hospitalis: Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Am-
phiō & Dirce & Taurus: uniculūq̃ ex eodē lapide. Arhodo aduecta opa Apollonii & Tau
rici parētū. Ii certamē de se fecere. Menecraten uideri pfessi: sed eē naturalē Artemidorū
Eodē loco Liber pater Eutychidis manu laudat̃. Ad Octauiæ uero porticū Apollo Philisci
rhodii in delubro suo. Item Latona & Diana & musæ nouem: & alter Apollo nudus. Eum

qui citharã in eodẽ tẽplo tenet: Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis ipam deã Dionysius & Polycles. Aliã uenerẽ eodẽ loco Philiscus: Cætera signa Praxiteles. Itẽ Polycles & Dionysius Timarchidis filii Iouẽ q ẽ in pxima æde fecerunt. Pana & Olympũ luctãtes. Eodẽ loco Heliodorus: quod ẽ alterum in terris symplega nobile. Venerẽ lauantẽ sese. Dedalum astãtẽ Polycharmus. Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum. Lisiæ opus: quod in palatio sup arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula columnis adornata inest quadriga currusq;: & Apollo ac diana ex uno lapide. In hortis seruilianis reperio laudatos Calamidis Apollinẽ illi⁹ cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphistrati Callisthenẽ historiarum scriptorẽ. Deĩde multorum obscurior fama ẽ quorundã claritati in operibus eximiis obstante numero artificum: qm̃ nec unus occupat gloriã: nec plures pariter nuncupari possunt: sicuti in Lachoonte: q est ĩ Titi ĩpatoris domo: opus oĩbus & picturæ & statuariæ artis pponẽdum Ex uno lapide eum & liberos: draconumq; mirabiles nexus de cõsilii snĩa fecere summi artifices Agesander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæsarum repleuere pbatissimis signis Craterus cum Pythodoro. Polydectes cum Hermolao: Pythodorus cũ Artemone. Et singularis Aphrodisius trallianis. Agrippæ Pãtheũ decorauit Diogenes atheniẽsis & Carsatides. In columnis tẽpli eius pbãtur inter pauca operum sicut in fastigio posita signa: sed pp altitudinẽ loci minus celebrata. In honore ẽ ĩ tẽplo illo Hercules ad quẽ pœni oĩbus annis humana sacrificauerunt uictima humi stãs ante aditum porticus agnariones site fuere & Thespiades ad ædẽ Fœlicitatis: q̃rum unã amauit eques Romanus iuni⁹ Pisciculus: ut tradit Varro annumerãtur & Praxiteles: q etiã qnq; scripsit uolumiua nobilium operum in toto orbe. Natus ĩ grecia italiæ ora & ciuitate Romana donatus cũ iis op pidis. Iouẽ fecit eburneum ĩ metelli æde: q̃ cãpus petitur. Accidit uero ei: ut cũ in naualib⁹ ubi feræ africanæ erãt: p caueã ĩtuẽs leonẽ cælaret: ut ex alia cauea pãthera erumperet nõ leni picnlo diligẽtissimi artificis. Fecisse opera cõplura dicitur: sed quæ fecerit noĩatim nõ refertur. Archesilaum quoq; magnificat Varro: cuius se marmoreã habuisse leænã tradit aligerosq; ludẽtes cum ea Cupidines quorum alii religatã tenerẽt: alii e cornu cogerẽt bibere: alii calciarent soccos: oẽs ex uno lapide. Idẽ & a Coponio. xiii. nationes quæ sunt circa Põpeium factas auctor ẽ. Inuenio & Canacũ laudatũ ĩter statuarios: fecisse marmorea. Nec minus Saurõ atq; Bathracum oblitterari cõuenit. q fecere tẽpla Octauiæ porticibus ĩclusa natione ipsi lacones. Quidã & opibus præpotẽtes fuisse eos putãt ac sua ĩpẽsa ↄstruxisse: inscriptionẽ sperãtes. Qua negata: hoc tñ alio loco & mõ usurpasse. Sunt certe etiãnũ ĩ colũnarũ epystilis insculpta noĩum eorũ argumẽta rana: atq; lacerta. In Iouis æde extitisse picturã: cultusq; reliquos oẽs fœmineis argumẽtis cõstat. At. n. facta Iunonis æde cum inferrẽt signa: pmutasse geruli tradunt: & id religioni custoditum: uelut ipsis diis sedẽ ita ptitis. Ergo & ĩ Iunonis æde cultus ẽ: qui Iouis eẽ debebat. Sunt & in paruis marmoreis famam consecuti Myrmecides: cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca. Et callicrates: cuius formicarum pedes: atq; alia membra preuidere non est.

Quando primũ marmorũ in ædificiis usus: & quis primus Romæ crustauerit parietes: & quibus ætatibus: queq; marmora in usum uenerint: & quis primus marmora secuerit: & ratio secandi de harena. Ca. VI.

h Aec sint dicta de marmorũ sculptoribus: summaq; claritate artificũ: quo in tractatu subit mentẽ nõ fuisse tũ auctoritatẽ maculoso marmori: quã fecere e tapso cycladũ insularũ una æque & elesbo: liuidius hoc paulo uersicolores qdẽ maculas habens. Et in totũ marmorũ apparatũ Menãder etiã diligẽtissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Colũnis demũ utebantur in tẽplis: nec lautiæ cã nondũ. n. ista intelligebantur: sed quia firmiores aliter statui nõ poterant. Sic est inchoatum athenis templum Iouis olympii: ex quo Silla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidẽ atq; marmor differentia iam apud Homerum. Dicit enim paridem os marmoreo saxo percussum. Sed athenis Regias quoq; domos laudatissime tum præter æs: aurum: electrum: argẽtum ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas chiorum lapidicinæ ostẽderunt cum extruerẽt muros: faceto in id. M. Ciceronis sale. Omnibus enim ostendebat ut magnificũ: Multo inquit magis mira res esset: si tyburtino lapide fecissetis. Ethercules nõ fuisset picturæ honos ullus: nõ modo: tãtus aliqua marmorum auctoritate

Secādi marmor ī crustas nescio an cariæ fuerit inuētum. Antiqſſimum quod eqdē īueniā
Halicarnasi Mausoli domus ꝑcōmenso marmore exculta est: lateritiis parietibus. Is obiit
olympiadis cētesimæ sextæ anno secundo Vrbis Romæ āno. ccc. secundo. Primum Romæ
parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ ī cælio mōte Cornelius nepos tradi
dit Mamurā formiis natū eqtē Romanum præfectum fabrorū. C. Cæsaris ī Gallia. Neq̄ ī
dignatio sit tali auctoritate inuēta re. Hic nāq̄ ē Mamurra Catulli Verōnēsis carminibus
proscissus: quē ut res ē: domus ipsius clarius quā Catullus dixit habere: qcqd habuisset co/
mata gallia. Nāq̄ adiecit idē nepos eum ꝑmum totis ædibꝰ nullā nisi e marmore columnā
habuisse oēs solidas e carysto aut lunēsi. Deniq̄. M. Lepidus Catuli ꝯsulatū collega ꝑmus
oīum limina ex numidico marmore in domo posuit: magna repræhensione. Is fuit Cōsul
anno Vrbis dc. lxvi. Hoc ꝑmum inuecti numidici marmoris uestigium īuenio. nō in colū
nis tm̄ crustis ue ut Mamurra carystium posuit: sed ī massa & uilissimo liminum usu. Post
hunc lapidum ferme quadriēnio. L. Lucullus Cōsul fuit: q nomē (ut apparet ex re) Lucul
leo marmori dedit: admodum delectatus illo. Primusq̄ Romā inuexit atrum alioqn cum
cætera maculis aut coloribus cōmēdētur. Nascitur autē in nilo insula: solumq̄ pene horū
marmorum ab amatore nomē accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parie
tes habuit scena. M. Scauri: nō facile dixerī sectos an solidis glebis politos: sicuti ē hodie
Iouis tonātis ædes in capitolio. Nōdum. n. secti marmoris uestigia īuenerat italia. Sed qs/
qs ꝑmum inuenit secare: luxuriāq̄ diuidere. īportuni īgenii fuit. Harena hoc fit: & ferro
uidetur fieri serra in prætenui linea præmēte harena: uersando tractuq̄ ipso secāte. Aetio/
picā ad hoc maxīe ꝑbatur. Nā id quoq̄ accessit: ut ad æthiopas usq̄ peteretur qđ seccaret
marmora. Immo uero ēt in īdos unde margaritas quoq̄ peti seueris moribus īdignū erat
Hæc proxime laudatur. Mollior tn̄ quæ ex æthiopia. Illa. n. nulla scabricie secat: Indica nō
æque leuigat: sed ea cōbusta poliētes marmora fricare iubētur. Simile & naxiæ uitium ē &
coptidi: quæ uocatur ægiptia. Hæc fuere antiq̄ genera marmoribus secādis. Postea repta
ē: Harena nō minus ꝑbāda: ex quodā hadriatici maris uado æstu undāte obseruatione nō
facili. Iā qdē quacunq̄ harena secare e fluuiis oībus fraus artificum ausa ē: qđ dispēdiū ad/
modū pauci ītelligunt Crassior. n. harena laxioribus segmentis terit: & plus erodit marmo
ris: maiusq̄ opus scabricia polituræ reliqt. Ita sectæ attenuātur crustæ. Rursusq̄ thebaica
polituris accomodatur. Et quæ fit e topho lapide aut e pumice. Signis e marmore poli/
endis: gēmisq̄ etiā scalpendis atq̄ limandis.

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. Ca. VII.

Axiū diu placuit ā̄ alia uti: ita uocātur cotos ī insula cypro genitæ. Vicere postea
n ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores nō attinet dicere ī tāta notitia. Nec
facile ē enumerare ī tāta multitudine. Quoro. n. quoq̄ loco nō suū marmor inueni
tur. Et tn̄ celeberrimi generis dicta sunt ī ābitu terrarū cū gētibus suis. Nō oīa tn̄ ī lapidi
cinis gignunť. Sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidem. generis lacedemoniū
uiride: cunctisq̄ hylarius. Sic & augusteū. ac deīde tiberiū in ægypto Augusti ac Tiberii
primū ꝑncipatu repta. Differētiaq̄ eoꝝ ē ab ophite: cū sit illud serpētiū maculis simile: un/
de & nomē accepit: ꝙ hæ maculas diuerso mō colligunt. Augusteū undatī crispū in uerti
ces. Tiberiū sparsim cōuoluta canicie. Neq̄ ex ophite colūnæ: nisi paruæ admodum inue/
niuntur. Duo eius genera. molle cādidū. nigricans durū. Dicuntur ambo capitis dolores
sedare adalligati: & serpētiū ictus. Quidā phreneticis ac lethargicis adalligari iubēt cādicā/
tē. Cōtra serpētes autē a qbusdā laudať præcipue ex his quē tephriā appellāt a colore cine/
ris. Vocať & mēphites a loco gēmātis naturæ. Cuius usus ꝯuenit iis quæ urēda aut siccāda
sūt: ex aceto illitꝰ. Obstupescit. n. ita corpus ut nō sentiat cruciatū. Rubet porphirites ī ægy
pto ex eo cādidis īteruenīētibus pūctis leucostyctos uocať. Quātislibet molibus cædēdis
sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo claudio Cæsari ꝑcurator eius ī urbē ex ægypto adue/
xit tris: Asinius Pollio nō admodū ꝑbata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuēit
eadē ægyptus in œthiopia quē uocāt basaltē: ferrei coloris atq̄ duriciæ. Vnde & ei nomen
dedit. Nunq̄ Is autē maior reptus ē q̄ in tēplo Pacis ab īpatore Vespasiano Augusto dicatꝰ
Argumēto ipse liberis circa ludentibus: ꝑ quos totidē cubiti summi incrementi augentes
se annis eius ītelliguntur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putant
Memnonis statua dicatus: quē quottidiano solis ortu cōtactū radiis crepare dicūt. Ony

chiten etiã tũ in arabiæ montibus nec uſquã alibi naſci putauere noſtri ueteres:Sed & in
germania potoriis uaſis inde factis primũ dein pedibns lectorũ ſelliſq; Cornelius nepos
tradit magno fuiſſe miraculo:cũ.P.Lẽtulus Spĩter amphoras ex eo & urceos magnitudi
ne cadorũ oſtẽdiſſet.Poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum lõgitudine co
lumnas uidiſſet Variatũ in hoc lapide poſtea eſt.Nãq; pro miraculo inſigni quattuor mo
dicas in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit.Nos ampliores triginta uidimus in ſcena
quã Calliſtus Cæſaris Claudii libertorum potentiſſimus exhædificauerat.

De alabaſtrite & ligdino alabandico. Ca. VIII.

Anc aliq lapidẽ alabaſtratiten uocãt:quẽ cauãt ad uaſa unguẽtaria:qm̃ optime ea
h incorupta ſeruare dicit̃.Idẽq; etiã exuſtus:ex emplaſtris conuenit: Naſcitur circa
thebas ægyptias:& damaſcũ ſyriæ.Hic cæteris cãdidior.Probatiſſimus uero ĩ car
mania:mox in india.Iã qdẽ & in ſyria aſiaq;.Vtiliſſimus aũt & ſine ullo nitore in cappado
cia.Probãtur quãmaxĩe mellei coloris in uertice maculoſi atq; nõ trãſlucidi.Vitia uero in
iis corneus color aut cãdidus:& qcquid ſimile nitro eſt.Paulũ diſtat ab eo unguẽtorũ fidẽ
uti exſtimãt.Lygdinus ĩ tauro reptus amplitudine q̃ lãces crateraſq; nõ excedat.Antea tã
tũ ex arabia aduehi ſolitus candoris eximii.Magnus & cõtrariæ inter ſe naturæ duob⁹ ho
nos.Coralitico in aſia repto:mẽſuræ nõ ultra bina cubita:cãdore pximo ebori & q̃dã ſimili
tudine.E diuerſo nigre eſt alabãdicus terræ ſuæ noĩe:quãq̃ & mileti naſcẽs:ad purpurã tũ
magis aſpectu declinãte.Idẽq; liquatur igni ac funditur ad uſum uitri.Thebaicus ĩtercin
ctus aureis guttis inuenitur in Africæ parte Aegypto aſcriptæ coticulis ad torrẽda colly
ria quadã utilitate naturæ alia cõueniens.Circa ſyenẽ uero thebaidis ſimites:quẽ ante pyr
rhopœcilõ uocabãt.Trabes ex eo fecere reges quodã certamine obeliſcos uocãtes ſolis nu
mini ſacratos .Radiorũ eius argumentũ in effigie eſt:& ita ſignificatur noĩe Aegiptio.
Primus oĩum id inſtituit Mitres:q in ſothis urbe regnabat ſomnio iuſſus.& hoc ipm ĩſcri
ptũ eſt in eo.Etenim ſculpturæ illæ effigieſq; quas uidemus:ægiptiæ ſunt litteræ. Poſtea
& alii regũ ĩ.ſupradicta urbe Sothis quattuor numero:quadragenũ & octonũ cubitorũ lõ
gitudine Ramiſes aũt in quo regnãte illũ captũ ẽ:q̃draginta cubitorũ Idẽq; digreſſus ĩde:
ubi fuit Mneuidis regia poſuit aliũ lõgitudĩe undecẽtenis pedib⁹:p latera cubitis q̃ttuor

De obeliſco & thebaico & alexãdrino:& de illo q eſt incyrco magno. Ca. IX.

Pus id feciſſe dicunt̃.xx.milia hoĩum.Ipſe rex cũ ſubrecturus eẽt:uereretur q; ne
machinæ põderi nõ ſufficerent:quo maius piculũ curæ artificũ denũciaret filiũ ſu
um adalligauit cacumini nt ſalus eius apud moliẽtes pdeſſet lapidi.Hac ammira
tione opis effectũ ẽ ut cũ oppidũ id expugnaret Cãbiſes rex uẽtumq; eẽt incẽdio ad crepi
dines obeliſci.extĩgui ignẽ iuberet molis reuerẽtia q urbis nullã habuerat.Sũt & alii duo
Vnus a Myrne poſirus:alter a Phio ſine notis.xlviii.cubitorũ.Alexãdriæ ſtatuit unũ octo
ginta cnbirorũ Ptholemæus Philadelphus:quẽ exciderat Nectabilis Rex purũ.Maiuſq;
opus fuit ĩ deuehẽdo:ſtatuẽdo:ue multo quã ĩ excidẽdo.A Satiro Architecto aliq deue
ctũ traduut.Rate ut Callixenus dixit a Phœnice foſſa pducta uſq; adiacẽtẽ obeliſcũ e ni
lo.Naueſq; duas ĩ latitudinẽ paruulas:pedalibus ſpaciis ex eodẽ lapide ad rõem gemina
ri p duplicẽ mẽſurã põderis oneratas ita ut ſibiſſent obeliſcũ pẽdẽtẽ extremitatibus ſuis ĩ
ripis utriq;:poſtea egeſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutũ. Exciſos aũt ſex
talis ĩ mõte eodẽ artificẽ donatũ talẽtis qnq̃gĩta.Hic aũt obeliſcus fuit ĩ arſinoe poſitus
a rege ſupradicto:munus amoris ĩ ꝯiuge:eadẽq; ſorore Arſinoe.Inde eũ naualib⁹ incõmo
dũ Maximus qdã præfectus æypti trãſtulit in foꝝ reciſo cacumine dũ uult faſtigiũ adde
re auratum:quod poſtea amiſit.Et alii duo ſunt Alexãdriæ ad portũ ĩ Cæſaris tẽplo:quos
excidit Meſphees Rex q̃dragenum binũ cubitoꝝ.Sup oĩa acceſſit difficultas mari Romã
deuehẽdi ſpectatis admodũ manib⁹.D.Auguſtus porẽ aduexerat miraculi gratia:puteo
liſq; naualib⁹ ppetuis dicauerat.Sed ĩcẽdio cõſumptus eſt.D.Claudius aliquot per annos
aſſeruatum eum quem C.Cæſar importauerat:omnibus quæ nunquam ĩ mari uiſa ſunt:
mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exhædificatis perductum oſtiam portus gratia
merſit.Alia ex hoc cura nauium quæ tyberi ſubuehebant. Quo experimento palam fuit:
non minus aquarum huic amni eſſe quam nilo.Is autem obeliſcus quem D. Auguſtus
in cyrco magno cõſtituit:exciſus a Rege Semneſerto:quo regnante Pythagoras in ægy
pto fuit:centum uigintiq;q; pedũ eſt:& dodrantis:præter baſin eiuſdẽ lapidis.Is uero qui

est in cāpo martio.ix.pedum minor est.a Sesotide.inscriptam ambo rerum naturæ interpraetationē ægiptiorū opere & philosophiæ continent.

De illo qui est in campo Matio pro Gnomone. Ca. X.

I qui est in campo Diuus Augustus addidit mirabilē usum ad deprehendendas solis umbras dierumq̄ ac noctiū magnitudines:strato lapide ad obelisci magnitudinē:cui par fieret umbrarum Romæ cōfecto die sexta hora paulatimq̄ p regulas q̄ sunt ex ære inclusæ singulis diebus decresceret:ac rursus augesceret.Digna cognitu res & ingenio fœcundo.Mālius mathematicus apici auratā pilā addidit cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam alia atq̄ alia incrementa iaculantē apice:ratione ut ferunt:a capite hoīs intellecta.Hæc dierum obseruatio triginta iā fere annis non congruit:siue solis ipius dissono cursu & cæli aliq̄ rōne mutato.siue uniuersa tellure aliqd a cētro suo dimota:ut deprehēdi & in alhis locis accipio siue urbis tremoribus bii tm̄ gnomone intorto:siue inundationibus tyberis sedimēto molis facto quāq̄ ad altitudinē īpositæ rei in terrā quoq̄ dicantur icta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in uaticano. Ca. XI.

Ertius est in uaticano Caii & Neronis principū cyrco:ex oībus unus oīo fractus ī molitione eius:quē fecerat Sesotidis filius Nuncoreus.Eiusdē remanet & alius cētum cubitorum quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægiptiis & sphinge. Ca. XII.

Icatur obiter & pyramides in eadē ægypto regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio.Quippe cum faciendi eas cā a plerisq̄ tradatur:ne pecuniā successoribus aut æmulis insidiantibus præberent:aut ne plebes esset ociosa Multa circa hoc uanitas illorum hoīum fuit:uestigiaq̄ cōpluriū incoatarum extāt Vna est ī arsinoe urbe:duæ in memphi nō procul a labyrintho:de quo & ipso dicemus.Totidē ubi fuit meridis lacus.hoc est fossa grādis.Sed ægyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema:quæ eminere dicuntur.Reliquæ tres:quæ orbē terrarum īpleuere fama:sane cōspicuæ undiq̄ annauigātibus:sitæ sunt in parte africæ monte saxeo steriliq̄ inter mēphin oppidū & qđ appellari diximus delta a nilo minus quattuor milib' passuum:a mēphi septē.d.pass.a uico apposito quē uocant busirin.In quo sunt assueti scandere illas.Ante has est sphinx uel magis miranda:qua siluestria sunt accolentium.Amasin regē putant in ea conditū:& uolunt inuectā uideri Est autē saxo naturali elaborata:& rubrica.Capitis monstri ambit' p frontē centum duos pedes colligit:lōgitudo pedum centum q̄dragintarium est:altitudo a uentre ad summā aspidē in capite sexagintaduum.Sed pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis constat.Trecenta sexaginta hoīum milia annis.xx.eā construxisse produnt Tres uero factæ annis septuagintaocto & mēsibus quattuor.Nēpe q̄ de iis scripserūt:sunt Herodotus:Euhemerus:Duris samius:Aristagoras:Dionysius:Artemidorus:Alexander Polyhistor:Butarides:Antisthenes:Demetrius:Domoteles:Apion:Inter oēs uero eos nō constat a q̄bus factæ sint iustissimo casu obliteratis tantæ uanitatis auctoritatibus.Aliq ex iis prodiderit in raphanos & alliū ac cepas mile octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulo℞ paribus interuallis perOctingentos octoginta tres pedes singulorū laterū altitudine.A cacumine pedes:xv.Alterius interualla singula p q̄ttuor angulos pares.dcc.xxxvii.comprehendūt.Tertia minor prædictis:sed multo spectatior.Aethiopicis lapidibus consurgit:ccc.lxiii.pedibus inter angulos.Vestigia ædificationū nulla extant.Harena late pura circū lētis similitudine:qualis in maiori parte africæ.Questionū summa est quanā rōne intātā altitudinē subuecta sint cemēta.Alii.n.nitro ac sale adaggeratis cū crescēte opere.At pactos fluminis irrigatione dilutis.Alii laterib' eluto factis extructos pōtes in priuatas domos distributos.Nilū.n.nō putāt rigare potuisse multo humiliorē.In pyramide maxia est intus puteus octogintasex cubito℞ flumē illo ad missum arbitrantē.Mēsurā altitudinis earū oīum que similiū depræhendere inuenit.Thales milesius umbrā metiēdo:qua hora par eē corpori solet.Hæc sunt Pyramidū miracula Supræmūq̄ illud:ne q̄s regū opes miret:minimā extitisse laudatissima a Rhodope meretricula factā.Aesopi fabularū philosophi conserua quondā & cōtubernalis hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas quæstu.Magnificatur & alia turris a rege facta in insula pharo portū optinente.Alexandriæ quā constituisse.d.ccc.talētis tradūt

magno aío ne qd omittamus Ptolemæi Regis quod in ea pmiserit: Sostrati cassidis archi/
tecti structe ipsius nomẽ inscribi. Vsus eius nocturno nautarũ cursui ignes ostendere ad
prænunciãda uada: portusq3 introitum Sicut iã tales cõpluribus locis flagrãt ut potenesi-
eæ ac rauennæ aduitãdum periculum etiã in corriuatione. Flagrãt cum eo sita ea crassissime
Periculum in coriuatione ignium ne sydus existimetur qm̃ e longiquo similis. Flamarum
aspectus est. Hic idẽ Architectus primus oíum pensilẽ ambulationẽ gini fecisse traditur.

De labyrinthis ægiptio: lemnio italico. Ca. XIII.

d Icamus & labyrinthos: uel portẽtosissimũ humani ingenii opus. Sed nõ ut existima
ri possit falsum. Durat etiã nunc in Aegipto heracleopolite nomos: qui primus fa
ctus est ante annos (ut tradunt) tria milia sexcẽtos a Pete suco rege: siue Tithoe.
Quanquã Herodotus totũ opus regum esse dicat: nouissimeq3 Psammetici. Causas faci/
endi uarie interpretantur. Demoteles regiã Mohterudis fuisse. Licias sepulchrum Meri-
dis plures soli sacrum id extructũ. quod maxime creditur. Hinc utiq3 sumpsisse dedalum
exẽplar eius labyrinthi quẽ fecit in creta: non est dubium: sed cẽtesimã tantum portionem
eius imitarum: quæ itinerum ambages occursusq3 ac recursus inexplicabiles cõtinet. Non
ut in pauimentis puerorum ne ludicris cãpestribus uidemus breui lacinia milia passuũ plu
ra ambulationis continentẽ: sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus: redeundũq3
in errores eosdẽ Secundus hic fuit ab Aegiptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in
italia. Oẽs lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror eqdẽ in introitu lapideis
e paro colnmnis. Reliquæ erant syenite: molib9 cõpositis quas dissoluere: ne sæcula quidẽ
possint adiuuãtibus Heracleopolitis: qui id opus inuisum mire infectauere. Positionẽ ope
ris eius: singulasq3 partes enarrare non est cũ sit in regiones diuisum atq3 in præfecturas:
quas uocant nomos: sexdecim nomibus eorum totidẽ uastis domibus attributis. Præterea
tẽpla oíum Aegypti deorum cõtinet: supq3 Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sũt Py
ramides cõplures q̃dragenarum ulnarum senos radice muros optinentes: Fessi iã eundo p
ueniunt ad uiarum illum inexplicabilẽ errorẽ. Quin & cœnacula prius excelsa: porticusq3
ascenduntur nonagenis gradibus oẽs. Intus colũne de porphyrite lapide deorum simula/
chra: regum statuæ monstrifice effigies. Quarũdã autẽ domorum talis est situs: ut adape/
rientibus fores. tonitruum intus tærribile extat. Maiore autẽ in parte transitus est p tene-
bras aliæque rursus extra murũ labyrinthi ædificiorũ moles pteron appellant Inde aliæ p
fossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus oío pauca ibi ex mõte phadon Thebis
Rex ante Alexandrũ magnũ annis qngentis. Id quoq3 traditur fuisse trabibus spinæ oleo
incoctæ dum fornices quadrari lapidis assurgerent. De ægypto & cretico labyrinthis satis
dictũ est. Lemnius similis illis colũnis tñ centum. l. memorabilior fuit: quarum in officina
turbines ita librati pependerunt: ut puero circũagente tornarent Architecti illum fecere
Zmilus & Rholus & Theodorus indigẽa. Extantq3 adhuc reliqæ eius cũ crerici italiciq3
nulla uestigia extẽt. Nãq3 & italicum dici cõuenit: quẽ fecit sibi porsenna rex hetrurie se/
pulchri cã simul ut & externorum regũ uaniatas quoq3 ab italicis superet. Sed cum exce/
dat oĩa fabulositas: utemur ipsius. M. Varonis in expositione eius uerbis. Sepulrus est in
quĩt sub urbe clusio: in quo loco monumentum reliquit lapide q̃drato. Singula latera pe-
dum lata tricenum: alta qnquagenum: Inq3 basi quadrata intus labyrintum inextricabilem
Quo si qs improperet sine glomere lini: exitum inuenire nequeat. Supra id quadratũ py/
ramides stant qnq3. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latæ pedum septuagenũ
quinum: altæ centum quinquagenum ita fastigiatæ. ut in summo orbis æneus & Pegasus
unus oĩbus sit ĩpositus ex quo pendeant excepta cathenis tintinnabula: quæ uẽto agitata
lõge sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quẽ orbẽ quattuor pyramides insup
singulæ extant altæ pedum centenũ. Supra quas uno solo qnq3 pyramides: quarum altitu
dinẽ Varronẽ puduit adiicere. Fabulæ hetruscæ tradunt eandẽ fuisse: quam totius operis:
adeo uesana dementia quæsisse gloriã impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni
uires: ut tamen laus maior artificis esset.

De pensili horto & oppido: & tẽplo Dianæ ephesiæ. Ca. XIIII.

l Eguntur & pensiles hortos: imo uero totum oppidum fecisse ægiptiæ thebæ: exer
citus armatos subito educere solitis regibus nullo oppidanorum sentiẽte. Etiam-
num hoc minus mirum: quam quod flumine medium oppidum interfluẽte: quæ si fuissent

non dubiũ est dicturum Homerũ fuisse: cũ centum portas ibi predicaret. Græcæ magnificentiæ uera ammiratio extat tẽplũ ephesiæ Diane ducentis uiginti annis factũ a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terræmotus sentiret: aut hiatus timeret Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tante molis locarentur: ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lane. Vniuerso tẽplo longitudo est quadringentorũ uigintiq́nq; pedũ: latitudo ducẽtorũ uiginti. Colũne centũ uiginrisepte: a singulis regibus facte: sexaginta pedum altitudine. Ex iis. xxxvi. cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctesiphõ architectus Sũma miracula epystilia tante molis attoli potuisse. Id cõsecutus est ille beronibus harena plenis molli puluino sup capita colũnatum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totũ in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limiue ipso: quod foribus ĩponebat Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit: In cubili ergo anixo artifici mortis destinatiõe supprema. Traduntq; in ea cogitatione fessum nocturno tpe in quiete uidisse presentẽ deam cui tẽplum fiebat: hortantẽ ut uiueret: se cõposuisse lapidẽ: atq; ita postero die apparuit: ponderetq; ipso correptus uidebatur Cætera eius operis ornamenta plurium librorũ instar optinet: nihil ad specimen naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo & de echo septies resonante: & ædificio sine clauo: & mirabilia ædificorum Romæ: Ca. XV.

Vrat & Cizici delubrum: in quo filum aureum cõmissuris oĩbus politi lapidis subiecit artifex eburneũ Iouẽ dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis capillamentis: leniq; afflatu simulachra refouẽte: præter ingeniũ artificis ipsa materia quãuis occulta in precio operis intelligitur. Eodẽ in oppido est lapis: fugitiuus appellatus. Argonautæ eo pro ancora usi ibi reliquerat. Nunc e prytaneo (ita uocatur locus) sæpe profugũ fixere plũbo. Eadẽ in urbe iuxta portã quæ thracia uocatur turres. vii. acceptas uoces numerosior repcussu multiplicãt. Homẽq; huic miraculo echo est a græcis datũ. Et hoc quidẽ natura locorũ euenit. Et plerũq; cõuallium ibi casu accidit. Olympiæ autẽ arte mirabili modo in porticu quã oppidani heptaphonon appellãt: qm̃ septies eadẽ uox redditur. Cyzici & buleuterion uocant ædificiũ ãplum sine ferreo clouo ita disposita cõtignatione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod itẽ Romæ in ponte sublicio religiosum est: postea quã Coclite. Noratio. defendente ægre reuulsus est. Verũ & ad urbis nostræ miracula transire cõuenit: nõgẽtorum annorum dociles scrutari uiros: & sic quoq; terrarũ orbẽ uictum ostẽdere: quod accidisse totiens pene: quot referrent̃ miracula: apparebit. Vniuersitate uero aceruata & in quẽdã unũ cumulũ cõiecta nõ alia magnitudo exurget: q̃ si mundus alius qdã in uno loco narretur. Nã ut cyrcũ maximũ a Cæsare dictatore extructũ longitudine stadiorũ trium: latitudine unius: sed cũ ædificiis iugerum q̃ternum ad sedẽ ducẽtorũ. lx. miliũ inter magna opera dicamus. Nõne inter magnifica basilicã Pauli colũnis e phrygibus mirabilẽ forũq; D. Augusti: tẽplum pacis D. Vespasiani impatoris Augusti pulcherrima operũ quæ unq̃ Pãtheõ Ioui ultori ab Agrippa factũ: cũ theatrum ante texerit Romæ Valerius ostiensis architectus ludis Libonis. Pyramidas regum miramur opera: cũ solũ tm̃ foro extruendo sestertiis mille ducẽtis Cæsar dictator emerit. Et si qdẽ ipẽsæ mouent captos: auaritia aĩos: P. Clodius quẽ Milo occidit: sestertiis. c. xlvii. milibus domo empta habitauerit. Quod eqdẽ nõ secus ac regũ insaniã miror Itaq; & ipm Milonẽ sestertia septingẽta milia æris alieni debuisse inter pdigia animi hũani duco. Sed tũc senesaggeris uastũ spatiũ & substructõnes ĩsanas captiosi mirabant̃. Præterea cloacas operũ oĩum dictu maximũ: suffosis mõtib⁹: atq; ut pauloãte rettulim⁹: urbe pẽsili: subterq; nauigata. Id. M. Agrippa fecit ĩ ædilitate post Cõsulatũ p meat⁹ corriuati. vii. ãnib⁹ cursu pcipiti torrẽtiũ mõ rape: atq; auferre oĩa coactis. Insup mole hymbriũ cõcitati uada ac littora q̃tiunt. Aliqñ tyberis retro ĩfusi recipiũt fluct⁹. Pugnãtq; diuersi aq̃rũ ĩpetus intus: & tñ obnixa firmitas resistit. Trahunt̃ moles ĩterne tãtæ nõ succũbẽtib⁹ cãis opis: Pulsant ruinæ spõte præcipites: aut ĩpactæ ĩcẽdiis. Quatit̃ solũ teremotibus. Durãt tñ a Tarq̃nio Prisco ãnis octingẽtis ppe ĩ expugnabiles. Nõ omittẽdo memorabili exẽplo uel eo magis q̃ celeberrimus rerũ cõditorib⁹ omissũ ẽ: Cũ id opus Tarq̃nius pscus plebis manibus faceret: eẽtq; labor ĩcertũ lõgior an periculosior. passim ɔscita nece q̃ritib⁹ tediũ fugiẽtib⁹: Nouũ & ĩexcogitatũ añ posteaq; remediũ ĩuẽit ille rex: ut oĩum ita dfũctoꝝ figeret crucib⁹ corpa: spectãda ciuib⁹ simul & feris uolucribusq; lacerãda.

Quamobrē pudor Romani nominis proprius qui ſepe res perditas ſeruauit in prœliis:tūc
quoq; ſubuenit.Sed illo tpe impoſuit iam erubeſcens cum puderet uiuos tanq̄ puditurū
eſſet,extinctos.Amplitudinem cauis eā feciſſe proditur:ut uehen fœni large tranſmitte
ret.Parua ſunt cuncta quæ diximus nec oīa uni cōparanda miraculo antequā noua attin-
gā:M.Lepido:Q.Catulo conſ.ut conſtat inter diligentiſſimos auctores domus pulchri
or nō fuit Romæ:quā Lepidi ipſius.At Hercule intra annos.xxxv.eadē centeſimū locum
non obtinuit.Cōputet in hac eſtimatione qui uolet marmorum molē:opera pictorū im-
penda regalia.Et cum pulcherrima:laudatiſſimaq; certantes centum domos poſteaq; eas
ab innumerabilibus aliis in hunc diē uictas.Profecto incendia puniunt luxum:nec tñ effi
ci pōt:ut mores aliqd ipſo in hoīe mortalius eē intelligant.Sed eas oēs duæ domus uice-
runt.Bis uidimus urbē totā cingi domibus principū.Caii & Neronis.Et huius qdē ne qd
deeſſet aurea.Nimirum ſic habitarunt illi qui hoc imperium fecere tantas ad uincendas
gentes triumphoſq; referendos ab aratro aut foco exeuntes:quorum agri quoq; minorē
modum optinuere quā celaria iſtorū.Subit uero cogitatio quota portio harū fuerit aeræ
ille:quas inuictis īperatoribus decernebant publice ad ex ædificādas domos.Sūmuſq; il-
larū honos erat ſicur in.L.Valerio publicola:qui primus cōſul fuit cum.L.Bruto poſt tot
merita:& fratre eius q bis in eodē magiſtratu ſabinos deuicerat:adiici decrero ut domus
eorum fores extra aperirentur & ianua in publicum reiiceretur.Hoc erat clariſſimum in-
ſigne inter triumphales quoq; domos.Nō patiemur duos Caios uel duos Nerones ne ac
quidē gloria famæ frui.Docebimuſq; etiā inſania eorū uictā priuatis operibus.M.Scauri
cuius neſcio an ædiliras maxime proſtrauerit mores ciuiles:maiuſq; ſit Syllæ malum tanta
priuigni potentia:quā proſcriptio tot milium.Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum
oīum quæ unq̄ fuere humana manū faſta nō tparia mora uerum etiā æternitatis deſtinati
one.Theatrum hoc fuit.Scœna ei triplex altitudine.ccc.lx.columnarum ī ea ciuitate quæ
ſex hymerias nō tulerat ſine probo ciuis ampliſſimi.Iā pars ſcœnæ e marmore fuit.Media
e uitro inaudito etiā poſtea genere luxurie.Summæ tabulis inauraris colūnæ ut diximus
imæ duo de quadragenum pedū.Signa ærea inter columnas:ut indicauimus fuerunt tria
milia numero.Cauea ipſa cœpit hoīum.lxxx.milia:cum Pōpeii amphitheatri totiēs multi-
plicata urbe tantoq; maiore populo ſufficiat large.xl.milia.Sed & reliquus apparatus tan
tus attalica ueſte:tabulis:pictis:cæteraq; cura fuit:ut in tuſculanā uillā reportaris quæ ſu
perfluebant quottidiani uſus deliciis incenſa uilla ab iratis ſeruis concremarentur ad ſe-
ſtertia.M.Aufert animum & a deſtinato itinere digredi cogit contēplatio tā prodigæ mē
tis:aliāq; connecti maiorē in ſaniā.E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæſarianis partibus
obiit:funebri patris munere cū opibus apparatuq; nō poſſet ſuperare Scaurū.Vnde.n.illi
uictricus Sylla:& Metella mater proſcriptionū ſectrix:unde.M.Scaurus pater totiens pn
ceps ciuitatis:& marianis ſodalitiis rapinarum puincialiū ſinus:cum iā ne ipſe quidē com-
parari ſibi poſſet.Quando hoc certe incēdii illius premium habuit conuectis ex orbe ter-
rarū rebus:ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi:Ingenio ergo ſuo erat utendū.Curioniq;
aliud excogitandum fuit.Operæ precium eſt ſcire quid inuenerit:& gaudere moribus no
ſtris.ac noſtro modo nos uocare maiores.Theatra duo iuxta fecit ampliſſima e ligno car-
dinum ſingulorum uerſatili ſuſpenſa libramēto:in quibus utriſq; ante meridiano ludorū
ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis ne inuicē obſtreperent ſcœnæ:& repente circumactis
ut conſtiterant.Poſtremo iā die diſcedentibus tabulis & cornibus inter ſe coeuntibus fa-
ciebat amphiteatrū:& gladiatorū ſpectacula edebat:ipſum magis autoratū Populum Ro.
circunferens.Quid.n.miretur quiſq; in hoc primū:inuentorē:an inuētū:artificē:an aucto
rē:auſum aliquē hoc excogitare:an ſuſcipere:parere:an iubere:Sup oīa erit populi furor ſe
dere auſi tā infida inſtabiliq; ſede:En hic eſt ille terrarum uictor & totius dominator orbis
qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret:& quoſdam in numero deorum im-
mortaliū generis humani portio in machina pendens:& ad periculum ſuū plaudens.Quæ
utilitas aīarum iſta:aut quæ querela de canis:aut quantum mali potuit accidere.Hauriri
urbes terræ hiatibus publicus mortaliū dolor eſt.Ecce Po.Romanus uniuerſus uelut du
obus nauigiis īpoſitus binis cardinib⁹ ſuſtinet:& ſe ipm depugnātē ſpectat:periturus mo
mento aliquo luxatis machinis:& p hoc queritur in tribunitiis concionibus gratia ut pen
ſiles tribus faceret.Qualia hic in roſtris.Quid nō auſurus apud eos quibus hac pſuaſerit.

Vera nāq; cōfitentibus. Po. Romanus funebri munere ad tumulū patris eius depugnauit uniuersus Variauit hanc magnificentiā suā fessis turbatisq; cardinibus: & āphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabus p mediū scœnis athlætas edidit: raptisq; e contrario repēte pulpitis eodē die uictores e gladiatorib⁹ suis pduxit. Nec fuit rex Curio aut gētium iperator nō opibus īsignis: uti qui nihil in censu habuerit: pter discordiā prieipum Sed dicant uera æstimatiōe inuicta miracula: quæ. Q. Martius rex fecit. Is iussus a senatu aquaæ apiæ & anienis tegula ductus reficere: nouā a noīe suo appellatā cuniculis p montes actis intrapreturæ suæ tēpus adduxit. Aggrippa uero in ædilitate sua: adiecta uirginea aq; cæterisq; corriuatis atq; emēdatis lacus: dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella. c. xxx. cōplura ēt cultu magnifica & operibus. Hic signa. ccc. ærea aut marmorea iposuit: & colūnas ex marmore q̄drigentas: caq; oīa ānuo spatio. Adiecitq; ipse in ædilitatis suæ cōmemoratiōe & ludos unde. lx. diebus factos & gratuita præbuit balnea cētum. lxx. quæ nunc Romæ ad īfintum auxere numerū. Vicit ātecedentes aquarū ductus nouissimū ipendium operis inchoati a. C. Cæsare & peracti a Claudio. Quippe a lapide quadraginta ad eā excelsitatē: ut ī oēs urbis montes leuerent: īfluxere curtius: atq; cæruleus fontes. Errogata in id opus sestertia quingenta quinquagītaquinque milia. Quod siquis diligētius æstimauerit aquaæ abundantiam in publico balnei piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq; aduenientis extructos arcus montes perfossos: cōualles æquatas: fatebit nihil magis mirandū fuisse in toto orbe terrarū. Eiusdē Claudii inter maxima equidē ac memoranda duxerī: quā uis destitutū successoris odio montē pfossum ad lacum sucinū emittēdum inenerrabili profecto ipendio: & operariorū multitudine p tot ānos: cum aut corriuatio aquaæ: qua terrenus mōs erat egereret in uertice machinis: aut silex cederet. Omniaq; intus in tenebris fierent: quæ neq; cōcipi animo nisi ab iis q uidere: neq; humano sermone enarrari possunt. Nā portus Ostiensis opus prætereo. Item uias iter montes excisas. Mare thirrenum a Lucrino molibus seclusum. Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus. Exemptores quoq; affirmant compleri sponte illa mōtium ulcera. Quæ si uera sunt spes est: nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis. Ca. XVI.

Maioribus digrediēti ad reliquoæ lapidum īsignes naturas quis dubitet ī primis a magnetē occurrere. Quid. n. mirabilius: aut qua ī parte naturæ maior iprobitas dederat uocē saxis: ut diximus: respondentē hominis: imo uero & obloquentē. Quid lapis rigore pigrius. Ecce sensus manusq; tributi illi. Quid fieri duritia pugnatius. Sed cedit & patit maiores: trahit nanq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerum oium materia ad inane nescio quid currit: atq; ut ppius uenit assistit: tenetq;: & cōplexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellāt: qdam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore ut auctor ē Nicander in india repert⁹. Nanq; & passim inueniūnt in Hispania quoq; inuenisse aūt fertur clauis crepidarū & baculi cuspide hærentibus: cū armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Sotac⁹ demōstrat. Aethiopicū: & magnesia cū a Macedonia & cōtermina a bebnœa locatū petentib⁹ dextra. Tertium in echio boetiæ. Quartum circa Alexandriā troadē. Quītum & magnesia asiæ. Differentia prima mas sit an fœmina. Proxima ī colore. Nā qui ī Macedonia & magnetia repiunt: ruffi nigriq; sūt. Boetius uero ruffi coloris plus habet quā nigri. Is q in troade īuenitur: niger est & fœminei sexus: ideoq; sine uiribus. Deterrimus autē in magnesia asiæ cādidus: neq; attrahens ferrū similisq; punici. Compertū tāto meliores eē quanto sūt magis: cærulei. Aethiopicis laus sūma dat: pondusq; argēto rependit. Inuenitur hic in Aethiopia ziniri ita uocat regio harenosa. Ibi & hematites sanguinei coloris: sanguinemq; reddens si terat. Sed & crocū. In attrahēdo ferrum non eadē quæ magneti hemetite natura. Aethiopici argumentū est quod magnetē quoq; aliū ad se trahit. Omnes aūt ii oculorum medicamentis psunt ad suam quisq; portionē. Maximeq; epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati: tritiq;. Alias rursus in eadē Aethiopia nō pcul mons gignit lapidē theameden: qui ferrum omne abigit: respuitq;. De utraq; natura eius sæpius diximus.

De lapidibus qui cito absumum corpora in eis condita & de his qui diu seruant: & de thasio lapide: & medicinis eius. Capitulum XVII.

I

Apidē e ſciro inſula ītegrum fluctuare tradūt: eundem cōminutum mergi. In aſſo
l troadis ſarcophagus lapis fiſſili uena ſciditur. Corpora defunctoꝝ cōdita in eo ab/
ſumi cōſtat intra. xl. dieꝫ: exceptis dentibꝰ. Mutianus ſpecula quoqꝫ & ſtringiles &
ueſtes & calciamēta indita mortuiſ lapidea fieri auctor eſt. Eius generis & in lycia ſaxa ſūt
& in oriente quæ uiuentibuſ quoqꝫ adalligata: erodūt corpora. Mitior eſt aūt ſeruādis cor
poribus nec abſumendiſ chemites ebori ſimillimꝰ. in quo Dariū cōditum ferunt. Parioqꝫ ſi
milis cādore & duritia: minus tñ pōderoſius q̄ porus uocať. Theophraſtus auctor ē & tranſ
lucidos lapideſ in ægypto īueniri: quos ephionitæ ſimiles ait: qđ fortaſſis tunc fuerit: qm̄
& ii deſinunt: & noui reperiunť. Thaſius guſtu ſalſus podagras lenit pedibus in uaſe ex eo
cauto inditis. Præterea oīa crurū uitia in iis lapidicinis ſanātur: cū in metallis oībꝰ crura ui
tientur. Eiuſdē lapidis flos appellatur: in farinā redigēdam mollis ad quædā perinde efficax
Eſt aūt ſimilis pumici ruffo. Ammixtus æri cyprio māmarum uitia emendat. Pici aūt reſi/
næ ue ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis linctu. Cum melle uetera ulcera ad ci/
catricem perducit. Excreſcentia erodit. Et ad beſtiarum morſus utilis. Repugnantia cura/
tioni ac ſuppurata ſiccat. Fit cataplaſma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

De ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & aliorum generibus. Ca. XVIII.

Dem Theophraſtus & mutianus eē aliquos lapides: q̄ pariāt: credūt. Theophraſtuſ
auctor ē & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri: & oſſa e terra naſci: inueni
riqꝫ lapides oſſeos. Palmati circa mundā in hiſpania: ubi Cæſar dictator Pompeum
uicit: repiuntur: ibiqꝫ quotiens fregeris. Sunt & nigri: quoꝝ auctoritatis uenit in marmora
ſicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores eē tradit: q̄ ī italia. E diuerſo albos coronas
duriores: q̄ parios: Idē lunēſem ſilicē ſerra ſecari. At tuſculanū diſſilire igni. Sabinum fauſ
cum addito oleo ēt lucere. Idē molas uerſatiles uolſinẽ iuuentas. Aliquas & ſpōte motaſ in
uenimus in & dygitis. Nuſquā aūt hic utilior quā in italia gignitur: lapiſqꝫ nō ſaxum ē. In
quibuſdā uero prouīciiſ oīo nō īuenitur. Sunt q̄dam in eo genere molliores: qui & cote le
uigātur: ut ꝓcul ītuentibuſ ophitæ uideri poſſint. Neqꝫ ē aliuſ firmior: qñ & lapidis natura
ut lignū ſimiliter hymbres ſoleſqꝫ aut hyemeſ nō patiť. In aliis atqꝫ aliiſ generibꝰ. Sunt q̄ &
lunam nō tolerēt: & qui uetuſtate rubiginem trahant: colorem ue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite: & medicinis eiꝰ: & oſtracite: de amanto lapide & medicinis eiꝰ &
militino lapide & uiribuſ eius: de gagate lapide mediciniſ eius: de ſpongiis: de phrygio la/
pide & natura eiuſ. Ca. XIX.

Orallium lapidē quidē pyriten uocāt: qm̄ ſit plurimus ignis illi. Sed ē aliuſ etiamnū
c pyrites ſimilitudine æriſ. In cypro eum reperiri uolunt: & ī metallis q̄ ſūt circa acra
maniā: unum argenteo colore: alterū aureo Coquūtur uarie. Ab aliis iterum tertio
que ī melle: donec cōſumatur liquor. Ab aliis pruna ꝓus: dem melle: & poſtea lauantur ut
æs. Vſuſqꝫ eorū medicīa ē calfacere ſiccare diſcutere: humorē extenuare: & duritias nimiaſ
mollire Vtuntur & crudis tuſiſqꝫ: ad ſtrumas atqꝫ furunculoſ. Pyritarū etiamnū aliqui ge/
nus unum faciunt plurimū habenſ ignis: quoſ uiuos appellamuſ: & ponderoſiſſimi ſūt. Hi
exploratoribꝰ caſtrorū maxime neceſſarii: q̄ clauo uel altero lapide ꝑcuſſi: & ſcintillaſ edūt
quæ exceptæ ſulphure aut fongiſ aridis uel foliis: dicto celerius ignē trahunt. Oſtracitæ ſi
militudiem teſtæ habēt. Vſus eoꝝ pro pumice ad leuigandā cutē. Poti ſanguinē ſiſtunt: &
illiti cū melle ulcera doloreſqꝫ mámarum ſanant. Amantuſ alumini ſimiliſ nihil igni deper
dit. Hic ueneficiis reſiſtit oībuſ: priuati magnorū. Geoden ex argumēto appellāt: qm̄ āple
xus eſt terrā: oculoꝝ medicamētis utiliſſimus. Itē māmarum & teſtiū uitiis. Melitites lapis
ſuccū remittit dulcē melitūqꝫ tuſus. Et ceræ mixtus eruptiōibuſ pituitæ maculiſqꝫ corpis
medeť. Et fauciū exulcerationi. Epynictidas tollit: & uuluarū dolores īpoſitus uelleri. Ga/
gates lapiſ nomē loci & amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt & ī leu cocolla expelli mari: atqꝫ
īfra duodecī ſtadia colligi. Niger ē: planꝰ: pumicoſus: nō multū a ligno differēs leuis: fragi
lis: odore ſi terať graui. Fictilia ex eo īſcripta nō doleńť. Cū uriť odorē ſulphureū reddit.
Mirūqꝫ accēdiť aqua: oleo reſtrīgiť. Fugat ſerpētes ita recreatqꝫ uuluæ ſtrāgulatiōes. Deꝓ
hēdit ſonticū morbū & uirginitatē ſuffitꝰ. Itē ex uīo decoctꝰ: dētibꝰ medeť. Strumiſqꝫ ceræ
ꝑmixtꝰ. Hoc dicūtur uti magi ī ea quā uocāt necromātiā. In peruri negāt: ſi euenturū ſit: qđ
aliq̄s optet: Spōgiæ lapides īueniūtur ī ſpōgiis: & ſūt natiui: Quidā eos cyſteolithos uocāt:
qm̄ ueſicæ medētur. Calculos rūpunt ī uīo poti. Phrygius lapis gētis nomē habet. Eſt autē

gleba pimicosa. Vritur ante uino perfusus: flaturq; follibus: donec ruffescat: ac rursus dulci uino restinguitur: & hoc trinis uicibus tingendis uestibus tantum utilis.

De ematite & quinque generibus eius & schisto. Ca. XX.

Chistos & hematites cognationē habēt. Hematites īuenitur ī metallis. Vstus minii colorē imitatur. Vritur & Phrygius: sed nō restiguit̃ uīo Adulteratur schisto. Hematitē discernūt uænæ rubētes: & friabilis ē natura. Oculis cruore suffusis mire cōuenit. Sistit ꝓfluuiū mulieꝝ potꝰ. Bibūt eæ & ꝗ sanguinē reiecerūt cū succo punici mali. Et ī uesicæ efficax uitiis. Bibitur & ī uīo serpentiū ictus. Infirmior ad oīa eadē ē: quē schiston appellāt Sed ī iis cōmodior croco similis: peculiarius splēdet. Proficit oculorū lachrymis ī lacte muliebri. Procidētesq; oculos ꝑclare cohibet. Hæc ē sentētia eoꝝ ꝗ nupertime scripsere. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus qnq; genera hematitaꝝ tradit ꝑter magnetem. Principatū dat ex iis æthiopico oculorū medicamētis utilissimo. Et iis ꝗ panchresta appellāt. itē ābustis. Alterū atrodamāta dicit uocari: colore nigro: pōdere ac duricia īsignē: & īde nomē traxisse: ꝑcipueq; in africa repertā. Trahere aūt in se argentum æs ferrū. Experimentū eius eē in cote ex lapide basanite. Reddere. n. succū sanguineū & eē ad iocineris uitia ꝑcipue remedii. Tertiū genꝰ arrabici facit: simili duricia: uix reddētis sucū ad cotē aquariā aliquādo croco similē. Quarti generis elatiten uocari quādiu crudꝰ sit: coctū uero militē utilem ābustis. Ad oīa utiliorē rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totū āt hematitas oēs tritos ī oleo triū drachaꝝ pōdere a ieiunis sumēdos ad uitia sanguinis. Idem auctor ē schiston esse alterius generis quā hematiten tradit: quē uocāt atractiten. Nasci in Africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

De quattuor generibꝰ ætitis: & calamo: & samio. & arabo: & punicibus. Ca. XXI.

Etites lapis ēt argumēto nominis magnā famā habet. Reperitur in nidis aquillarū sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos īueniri marē & fœminā. Nec sine iis parere quas diximus aquilas: & ideo binos tm̄ Genera eorū quattuor. In Africa nascentē pusillū & mollē ītra se ac uelut in aluo habentē argillā suauem cādidā. Ipsum friabilem quem fœminei sexus putāt Marem aūt qui in Arabia nascitur durū similem aut subrutilū in aluo habentem durū lapidē. Tertius in cypro īuenitur: colore illis in africa nascētibus similis: āplior tamē atq; dilatatus. Cæteris. n. globosa facies. Habet in aluo harenā iucundā & lapillos. Ipse tā mollis ut ēt digytis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellat̃ nascens iuxta leucadē in taphiusia: ꝗ locus ē dextra nauigātibus ex hac ad leucadē. Inuenitur in fluminibus cādidus & rotundus. Huic est in aluo lapis qui uocatur callimus: nec quicquā tenerius. Aetitæ oēs grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibꝰ ī pelliculis scarificati uteri aīalium cōtinent partus: nō nisi parturiant: remouendi: alioquin uuluæ excidium fit. Sed nisi parturientibus auferātur: oīo nō pariunt. Est & lapis samius in eadem insula: ubi terrā laudauimus: poliendo auro utilis. Vtilis & in medicina oculoꝝ ulceribus cū lacte quo supradictū est mō cōtra ueteres lachrymatiōes. Prodest & ꝯtra uitia stomachi potus. Vertigines sedat. Mentesq; cōmotas restituit. Quidā & morbis comitialibꝰ utiliter dari putāt. Et ad ruinæ difficultates: acopis ēt miscet̃. Probatur grauitate & candore. Vuluas & artus cōtineri adalligato eo tradūt. Arabus lapis ebori similis: dentifriciis accōmodatur crematus. Priuati hemorrhoidas sanat cū lanugine linteoꝝ linteolis īsuper īpositis. Non ꝑtermitenda ē & pumicū natura: siquidē ita appellant̃ ꝗdam lapides erosi amne: in ædificiis musea uocāt dependentia ad imaginē specus arte reddendā. Sed & iis pumices ꝗ sūt in usu corpoꝝ leuigandorū fœminis iā quidē & uiris: atq; ut ait Catullus liberis: laudatissimi sūt in melo scyro & æoliis īsulis. Probatio in candore & in minimo pōdere: & ut q̃maxime spōgiosi aridiq; sint: ac teri faciles: nec harenosi in fricādo. Vis eoꝝ in medicīa: extenuare: siccare. In ustrina ter siccant̃: ita ut torreātur carbone puro: ac totiēs uino restrīguant̃ albo. Lauantur deīde ut cadmia: & siccati cōdunt̃ q̃ minimū uliginoso loco. Vsus farinæ eius oculorū maxīe medicamētis. Vlcera purgāt eoꝝ leuiter: explentq; cicatrices: & emendāt. Quīdam tertia ustione refrigeratos potius ꝗ restinctos terere malunt ex uino. Adduntur eriā ad malagmata capitum uerendorumq; ulceribus. Vtilissima fiunt ex iis dentifricia. Theophrastus autem auctor est potores in certamine bibendi præsumere farinam eius: sed nisi uniuerso potui impleantur periclitari. Tantamq; refrigerandi naturam esse: ut musta fer-

uere desinant pumice addito.

De lapidibꝰ mortariorum medicinalium & mollibꝰ lapidibus & speculari lapide: & silicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad struturam lapidibus igni & tempestatibus resistẽtibus. Ca. XXII.

a Vctoribus curæ fuere lapides mortariorũ quoqꝫ nec medicinaliũ tm̃ aut ad pigmẽta ptinentiũ. Ethesiũqꝫ lapidẽ in iis ptulere cæteris: mox & theabicũ: quẽ pyrrhopecilion appellauimus. Aliqui psaroniũ uocãt. Tertiũ ex calazio chrysiten. Medici aũt & basaniten. Hic. n. lapis nihil ex sese remittit. Ii aũt lapides qui succũ reddũt oculoꝝ medicamentis utiles existimant. Ideoqꝫ æthiopici maxĩe ad ea probatur. Tenariũ uero lapidẽ & pœnicum & hematiten iis medicamẽtis pdesse tradunt: quæ ex croco cõponantur. Ex alio tenario qui niger ẽ: & ex pario lapide nõ æque medicis utilẽ. Potiorem ex lapide alabastrite egyptio: uel ex ophite albo. Est. n. hoc genus ophitis: ex quo uasa & ẽt cados faciũt. In syphon lapis ẽ qui cauatur: tornaturqꝫ in uasa coquẽdis cibis utilia: uel ad esculentorũ usus. Quod in comensi italiæ lapide accidere scimus. Sed in syphon singulare quod excalfactus oleo nigrescit: durescitqꝫ. Natura mollissimus tanta qualitatũ differentia ẽ. Nam molliciei & trãsalpis præcipua sunt exẽpla. In belgica prouincia cãdidum lapidẽ serra qua lignum faciliusqꝫ ẽt secant ad tegulaꝝ & ĩbricum uicem. Vel si libeat: ad q̃ uocãt pauonacea tegendi gñia & igni q̃dẽ durati iidem sectiles sunt. Specularis uero qm̃ & hic lapis nomen optinet. faciliore multo natura findit in quanlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota: sed intra centum milia passuum circa segobricã urbem. Iã & cypros & cappadotia & sicilia: & nuper ĩuentum africa. Postferendos oẽs tñ hispaniæ: & cappadociæ mollissimis & ãplissimæ magnitudinis. sed obscuris. Sunt & in bononiensi italæ parte breues maculosi cõplexu silicis alligati: quorũ tamen appareat natura similis eis qui in Hispania puteis effodiuntur pfunda altitudine. Necnõ & saxo ĩclusus sub terra ĩuenitur extrahuntqꝫ: aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura absolutus segmenti mõ nunquam adhuc quinqꝫ pedũ longitudine amplior. Humore hunc terræ q̃dam autumant quadã anima crystalli mõ glaciari. Et in lapidẽ cõcrescere manifesto apparet: quod cũ ferre decidere ĩ puteos tales & medullæ ex ossibus earum in eadẽ lapidis natura post unã hyemẽ figurant. Inuenitur & niger aliqnando. Sed cãdido natura mira cum sit mollicia nota perpetiẽdi solis rigorisqꝫ: nec senescit si mõ iniuria absit: cum hoc ẽt ĩ cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium usum ĩ ramẽtis quoqꝫ cyrcum maximũ ludis cyrcensibus sternẽdi: ut sit ĩ cõmendatione candor. Nerone prĩcipe in Capadocia repertus est lapis duritia marmoris candidus: atqꝫ translucens: ẽt qua parte fuluæ ĩciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc cõstruxerat ædẽ fortunæ: quã seiam appellãt a Seruio Rege sacratã aurea domo cõplexus. Quare etiã foribus apertis ĩter diu claritas ibi diurna erat haud quã specularium modo: tanquã ĩclusa luce: nõ transmissa. In Arabi quoqꝫ eẽ lapidẽ uitri modo tranlucidum: quo utunt pro specularibꝰ. Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides transisse cõueniat: primũqꝫ cotes ferro acuendo. Multa earum genera Creticæ diu maxima laudem habuere. Secundã laconicæ ex taygeto mõte: utraqꝫ oleo ĩdigentes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit: mox armeniacæ: de qbꝰ diximꝰ. Ex oleo & aqua ciliciæ pollẽt: ex aqua arsinoeticæ pcipue. Repertæ sũt & in italia aquã trahentes aciẽ acerrio effectu. Necnẽ & trãsalpes quas pasernices uocãt. Quarta rõ est saliua hoĩs pficientiũ. Quæ ĩ tonstrinarum officinis ĩutilis ẽ: fragili mollicia. Flaminitanæ ex Hispania citeriore ĩ eo genere. Reliqua multitudo lapidũ in totũ ædificiis ĩutilis ẽ morositate. Quædã tñ loca morẽ illũ hñt sicuti Carthago ĩn Africa exercet halitu maris: fricat uento: & uerberat hymbri. Sed cura tuent picãdo parietes: qm̃ & tectoria calx rodit. Scitqꝫ dictũ ẽ ad tecta eos pice ad uinũ calce uti: qm̃ sic musta cõdiunt. Alia mollicia circa Romã fidẽnati & Albão. In Liguria quoqꝫ umbria & Venetia albus lapis dentata serra secat. Hi tractabiles ĩ operã laborã quoqꝫ tolerãt sub tecto dumtaxat. Aspergine & gelu pruinisque rũpunt ĩ testas. Nec cõtra humores & aurã maris robusti. Tyburtini at reliqua fortes uapore dissiliũt. Nigri silices optimi q̃busdã in locis & rubẽtes. Nonusquã uero & albĩ: sicut in Tarquinẽsi & Ancianis lapidicinis circa lacũ Volsiniensem. Et in Stratoniensi sũt quibꝰ ne ignis quidẽ nocet. Iidẽ & in monumenta sculpti cõtra uetustatẽ quoqꝫ ĩ corrupti pmanẽt. Exque iis formæ fiũt: in q̃bus æra infundunt. Est & uiridis lapis uehæmẽter igni resistẽs: sed nusquã copiosꝰ. Et ubi ĩuenit lapis nõ saxũ ẽ. E reliq̃s

pallidus in cemento raro utilis: globosus cōtra iniurias fortis: sed ad structurā īfidelis nisi multa suffrenatiōe deuinctus. Nec cercior fluuiatilis semp ueluti madēs. Remediū ē in lapide dubio æstate eū eximere: nec ante bieniū eū īferrere tecto domitū tēpestatibus. Quæ ex eo læsa fuerit in subterranea structura aptātur utilius. Quæ restiterit: tutū ē cælo ꝯmittere. Græci ē lapide duro ac silice æque cōstruūt ueluti lateritios parietes: cū ita fecerit iso domos uocāt genus structuræ. At cū in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertiū est euplecton tantūmodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocāt. Alternas coagmentatiōes fieri: ut cōmissuras ātecedentiū medii lapides optineāt: necessariū ē: in medio quoq; pariete si res patiat. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes sarcire fractis cemētis Dictyontheton uocāt reticulatā structurā: quā frequētissimæ Romæ struūt: rimis oportunā. Structurā ad normā: & libellā fieri: & ad ppendiculū respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenæ: generibus & mixtura calcis & harenæ: & uitiis structuræ & tectoribus columnis Ca. XXIII.

T Cisternas harena pura & aspera quinq; partibus: calcis q̃ uehementissime duabus cōstrui cōuenit: fragmētis silicis nō excedentibus libras. Item ferratis uectibus calcari solū parietesq; similiter. Vtilius geminos eē ut in prione uitia cōsidant aquæ: atq; p colū in proximis transeat maxīe pura aqua. Calcem e uario lapide Cato Censorius ī probat. Ex albo melior quam ex duro & structura utilior. Quæ ex fistuloso: tectoriis. Ad utrumq; damnat ex silice. Vtilior eadē ex efosso lapide quā ex ripis fluminū collecto. Vtilior e molari: quia ē quædā pinguior natura eius. Mirū aliqui postq̃ aserit accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab appēnino ad padū nō īuenitur fossicia: nec marina. Ruinarum urbis ea maxīe cā quod furto calcis sine ferrumine suo cemēta cōponuntur. Intrita quoq; quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquoꝝ ædium legibus īuenitur ne recētioret rima tuterētur redēptor quisq̃. Ideoq; nulla tectoria eoꝝ rimæ fœdauere. Tectoriumq; qd nisi ter harenato & bis marmorato inductū ē: nō satis splēdoris habet. Vliginosa & ubi salsugo testatio uitia sublini utilius. In græcia tectoriis ēt harenarum quod īducturi sūt: prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimētum marmorati ē in subigendo: donec rutro nō cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari nō nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruę: ī qua frater Phidiæ Pāeus tectorium īduxit lacte & croco subactum ut ferunt: ideo si queratur in ea hodieq; saliua pollice: odorē croci saporēq; reddere traditur. Columne edere densius positę: crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ sextam partē altitudinis in crassitudine ima habent: doricæ uocantur. quæ noua ionicæ: quæ septimam teuscanicæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differentia quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima: ideoq; gratiliores uidentur ionicis: capitelli enī altitudo tertia præstat crassitudinis. Antiqna ratio erat colūnarum altitudinis tertia ps latitudinum delubri. In ephesi Dianæ æde: de qua prius fuit sermo: primum columnis spiræ subditæ: & capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua pars in crassitudine: & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimæq; partis detrahentibus summarum crassitudini. Præter has sunt uocantur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

De medicinis calcis: & maltha & gypso. Ca. XXIIII.

Alcis & ī medicina magnus usus. Eligit̃. n. recēs: nec aspersa aquis urit: discutit: extrahit īcipientesq; serpere ulceꝝ īpetus coercet. Aceto & rosaceo tēperata p ducit ad cicatricē. Luxatis quoq; cū adipe suillo aut liquida resina ex melle medet̃. Eadē cōpositione & strumis. Maltha e calce fit recēti: gleba uino restinguit̃. Mox tundit̃ cū adipe suillo & fictu duplici linamēto. Quæ res oīum tenacissima & duritiā lapidis antecedens. Quod malthat̃ oleo pficitur ante. Cognata calci res gypsum ē. Plura eius genera. Nā e lapide coquit̃ ut ī syria cathuris. Et e terra foditur ut ī cypro ac perrhebie sūma tellure. & hymeticū ē: Qui coqtur lapis nō dissimilis alabastrite eē debet: aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligūt: coquūtq; fimo bubulo ut celerius ūrātur. Oīum āt optimū fieri ꝯpertū ē e lapide speculari squāmā uitalē habēte. Gypso madido statī utendū e qm̃ celerrime coitan siccatur. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplumq; illustre. C. Proculeium Augusti Cæsa

ris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consuisse sibi mortem.

De pauimentis:& quando primum Romæ:& subdialibus pauimentis : & græcanicis : &
quando primum cameræ. Ca. XXV.

Auimenta originẽ apud græcos habẽt elaborata arte picturæ rotione:donec litho/
p strata expulere eã.Celeberimus fuit hoc gerosus q pgamistrauit quẽ uocãt Eusaro
ton Oecon:qm̃ purgamẽta cœnæ in pauimẽto quoq; euerri solẽt:uel uti relicta.Fe
cerat paruis e testulis tinctisq; in uario colores.Mirabilis ibi colũna bibens:& aquã umbra
capitis ĩfuscans abripiente alia efcam.Dentes uidereſ in canthari labro. Apricãtur aliæ sca/
bente sese pauimẽta credo primũ facta:quæ nũc uocamꝰ barbarica:atq; subregulanea.In ita
lia e festucis cãnea:hoc aperte ex nomine ipso ĩtelligi põt.Romæ scalpturatũ in Iouis Capi
tolini æde primũ factum ẽ post tertiũ punicũ bellum initũ.Frequẽtata uero pauimẽta ante
cimbriũ magna gratia animoꝝ indicio ẽ luciliãus ille uersus.Ante pauimenta atq; emble/
mata uermiculata.Subdialia græci ĩuenere talibus domos cõtegente facili tractu & tepen
te.Sed fallax ubicunq; hymbres gelãt.Necessariũ bina p diuersum taxatiões substerni. Ca
pita earũ præfigi ne torquæãtur.Et ruderi nouo tertiã partẽ testæ addi . Deinde rudus in
quo duæ quĩtæ calcis misceãtur pedali crassitudĩe festucari .Tũc nucleo crasso ĩsex digytos
ĩduci & e testa grandi nõ minus alia duos digytos strui.Fastigiũ uero seruari ĩ pedes dẽos
& se cũcẽ.Ac diligenter cotæ despumare:uernisq; axibus cõtribulare.Quæ torquẽtur ĩuti
lia putant.Immo & silice aut palea substerni melius eẽ quo minor uis calcis pueniat.Neces
sarium & golobsum lapidẽ subiici.Similiter fiunt spicata testacea.Nõ negligẽdum ẽtnum
unum genus græcanicũ.Solo festucato iniicitur rudus aut testaceũ pauimẽtum.Deinspisse
calcatis carbonibus inducitur sabulo calce:ac fauilla mixis:materia crassitudine semipedali
ad regulã:& libellam exigitur:& ẽ forma terrena. Si uero cote depolitum ẽ nigri pauimẽti
usum optinet.Lithostrata cœptauere iã sub Sylla paruulis certe crustis. Extatq; hodie qđ ĩ
fortunæ delubro præneste fecit.Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transire:ut p
num uitium.Et hoc certe ĩuentum ab Agrippa in thermis quas Romæ fecit. Figlinũ opus
encausto pinxit.In reliquis albaria adornauit.Non dubie uitreas facturus cameras:si prius
inuentum fuisset:aut a parietibus scœnæ ut diximus.Scauri peruenisset in cameras . Quã
obrem originem uitri dicemus.

De origĩe uitri & rõne faciẽdi:& de obsiano uitro
& generibus multiformibus uitri. Ca. XXVI

Ars ẽ syriæ:quæ phœnice uocatur finitima iudææ ĩtra mõtis carmelli radices palu
p dẽ habẽs:quæ uocatur cãdebea. Ex ea creditur nasci belus amnis qnq; miliũ.p.spa/
cio ĩ mare pfluẽs iuxta ptolemaidẽ coloniã.Lentus hic currit:insalubris potu .sed
cerimoniis sacer:limosus uado pfundus.Non nisi refuso mari harenas fatẽtur . Fluctibꝰ.n.
uolũtate nitescunt detritis sordibus.Nũc & a marino credãtur astrĩgi morsu nõ prius uti/
les.Quigẽtoꝝ ẽ passuũ nõ ãplius littoris spaciũ.Idq; tm̃ mulra p sæcula gignẽdo fuit uitro
Fama ẽ appulsa naue mercatoꝝ nitri cũ sparsi p littus epulas pararẽt:nec eẽt cortinis attol
lẽdis lapidũ occasio:glebas nitri e naue subdidisse . Quibꝰ accẽsis permixta harena littoris
trãsluceẽs nobilis liquoris fluxisse riuos & hãc fuisse originẽ uitri.Mox ut ẽ astuta & ĩgenio
sa solertia nõ fuit cõtenta nitrũ miscuisse cœptꝰ addi & magnes lapis : qm̃ ĩ liquorem uitri
quoq; ut ferrũ trahere crediẽ.Simili mõ & calcũli splẽdẽtes multifariã cœpti uiri deĩde cõ/
chiæ & fossiles harenæ Auctores sũt in ĩdia e crystallo fracta fieri & ob id nullũ cõparari in
dico.Leuibꝰ ãt aridisq; lignis coqtur addito cyprio ac nitro maxĩe ophirio.Cõtinuiis for/
nacibꝰ ut æs liquaẽ:massæq; fiũt colore pĩgui nigrãtes. Acies tãta ẽ quacũq;: ut citra ullũ
sensũ ad ossa cõsenescet qcqd afflauerit corpis.Et massis rursus fũdiẽ ĩ officinis tinguitur
que. Et aliđ flatu figuraẽ.Aliud torno teriẽ.Aliud argẽti mõ cælaẽ. Sidõæ condã iis offici/
nis nobili siqdẽ ẽt specula excogitauerat.Hæc fuit ãtiq̃ rõ uitri.Iã uero & ĩ uulturno mari
italiæ harena alba nascẽſ sex miliũ passuũ a littore ĩter cumas atq; lucrinũ:q̃ mollissima ẽ pi
la molaq; teriẽ.Dei misceẽ tribꝰ partibꝰ nitri põdere uel mẽsura : ac liquata ĩ alias fornaces
trãsfundiẽ.Ibi fit massa q̃ uocaẽ hãmonitrũ . Atq; hoc recoqẽ:& fit uitrũ puꝝ ac massa uitri
cãdida.Iã uero & p gallias hispaniasq; simili mõ harenæ tẽpanẽ. Ferũt Tyberio pcipe exco/
gitatũ uitri tẽpamẽtũ ut flexibile esset:& totã officinã artificis eiꝰ abolitã:ne æris:argẽti:au
ri:metallis pcia detraherenẽ.Eaq; fama diu crebrior quã certior fuit.Sed qđ refert.Nerõis

prĩcipatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos quos appellabãt petrotos.hſ. ſex mi
libus uẽderet.In genere uitri & obſidiana numerãtur ad ſimilitudinẽ lapidis quẽ in æthio
pia ĩuenit.Obſidius nigerrimi coloris:aliq̃n & trãſlucidi:craſſiore uiſu atq̃ ĩ ſpeculis parie
tũ p imagine umbras reddẽte.Gẽmas multi ex eo faciũt Vidimuſq̃ & ſolidas imagĩes diui
Auguſti capti materia hui⁹ craſſitudinis.Dicauitq̃ ipſe p miraculo in tẽplo Cõcordiæ ob-
ſidianos quattuor elephãtos.Remiſit & Tyberius Cæſar heliopolitaꝝ cerimoniis repertam
ibi ĩ hæreditate ei⁹ q̃ pfuerat ægypto:obſidianã imaginẽ Menelia.Ex quo apparet antiqui
or materiæ origo nũc nitri ſimilitudĩe ĩterpolata.Xenocrates obſidianũ lapidẽ ĩ india & in
ſamnio italiæ & ad oceanũ ĩ hiſpania naſci tradit.Fit & tĩcturæ genere obſidianũ ad eſcaria
uaſa totũ rubẽs uitꝝ atq̃ nõ trãſlucẽs:hematinõ appellatũ.Fit & albũ & murrhinũ aut hya
cinthos ſaphiroſq̃ imitatũ:& oĩbus aliis colorib⁹.Nec ẽ alia nũc materia ſequatior : aut ẽt
picturæ accomodatio.Maxim⁹ tñ honos ĩ cãdido trãſlucẽte quãproxima cryſtalli ſimilitu-
dine.Vſus uero ad potandũ argẽti metalla & auri pepulit.Eſt ãt caloris ĩpaciens : ni pcedat
frigidis liquor:cũ addita aqua utreæ pilæ ſole aduerſo in tm̃ excadeſcant:ut ueſtes exurãt
fragmẽta tẽporata agglutinãtur tm̃ rurſus adfundi nõ queũt prꝫterq̃ abrupto ſibimet :tin
gui ueluti cũ calculi fiũt:quos q̃dem abaculos appellãt:aliquos ẽt plurib⁹ modis uerſico-
lores.Vitrum ſulphuri concoctum ferruminantur in lapidem.Ad peractis omnib⁹ quæ cõ-
ſtant ĩngenio artem natura faciente:ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Ca. XXVII.

Gnis accipit harenas:ex q̃bus alibi uitrũ:alibi argẽtum:alibi plũbi genera:alibi pig-
menta:alibi medicamẽta fundit.Igni lapides ĩ æs ſoluũtur Igne ferrum gignit : ac
domatur.Igne cremato lapide cemẽta ĩ tectis alligãtur.Alia ſæpius uri prodeſt.Ea-
dẽq̃ materia aliud gignit pmis ignib⁹:aliud ſecũdis:aliud tertiis.Quando ipſe carbo uires
habere ĩcipit reſtictus:atq̃ ĩtereſſe creditus:maioris fit uirtutis.Immẽſa & ĩproba reꝝ natu
ræ portio.Et in qua dubiũ ſit plura abſumat:an pariat.Eſt & ipſis ignib⁹ medica uis:Peſtilẽ
tiæ quæ ſolis obſcuratiõe cõtrahitur iginis ſuffitu multiformiter auxiliari certũ ẽ.Empedo
cles & Hippocrates id mõſtrauere diuerſis locis.Ad cõuulſa uiſcera aut cõtuſa ut.M.Var
ro auctor ẽ.Ipſis.n.uerbis ei⁹ utar.Lix cinis ẽ iquit foci.Inde.n.cinis luxatis pot⁹ medrẽ.Vt
licet uidere gladiatores cũ deluſerit hac iuuari potionæ.Quin & carbunculũ genus morbi
quo duos cõſulares nuper abſumptos indicauim⁹:querneus carbo tritus cum melle ſanat.
Adeo in rebus dãnatis quoq̃ ac iã nullis ſũt aliqua remedia:ut ĩ carbõe ecce & cinere. Nõ
præteribo & unũ foci exẽplũ Romanis litteris claꝝ. Tarquinio Priſco regnãte tradunt re-
pente in foco comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus.Eamq̃:quæ ĩſederat ibi.Tana
quilis reginæ ancillã Ocreſtem captiuã cõſurrexiſſe grauidã.Ita Seruium Tullium natũ q
regno ſucceſſit.Inde & ĩ reginæ cubãti puero caput arſiſſe uiſum creditumq̃ Laris familia
ris filium.Ob id compitalia & lodos Laribus primum ĩſtituiſſe.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS SEPTIMVS ET VLTIMVS.

PROHEMIVM.

Origo gemmarum.

T NIHIL ĩſtituto operi deſit:gẽmæ ſupſunt:& in artũ coacta rerum
naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabilior. Tantũ tribuũt ua
rietati coloribus materiæ decori. Violare ẽt ſignis gẽmas neſas ducen
tes.Aliquas uero extra præcia ulla taxationẽq̃ humanaꝝ opum arbi-
trantes ut pleriſq̃ ad ſummã abſolutãq̃ rerũ naturæ contẽplatõe ſatis
ſit una aliqua gẽma.Quæ fuerit origo gẽmaꝝ & q̃bus initiis ĩ tm̃ hæc
ãmiratio exarſerit diximus quodã tenus in mentiõe auri ãnulorumq̃.
Fabulæ primordium a rupe caucaſea tradũt. Promethei uinculorum
ĩnterprætatione fatali:primumq̃ ſaxi fragmentum incluſum ferro ac digyto circundatum
hoc fuiuſſe annulum & hoc gemmam.

De gẽma Polyclatis tyrãni & Pyrrhi Regis & q ſcluptores optimi:& nobilitates artificũ
& q pmus dactylothecam Romæ habuit. Ca. I.

Is nitiis cœpit auctoritas in tm̄ amorē elata ut Polycrati Seuero samio insularū ac
h littorū tyrāno fœlicitatis suæ: quā nimiam fatebat̄ asse ipse: satis piamenti in unius
gēmæ uoluntario damno uideret̄. si cū fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq̃
ab inuidia eius abunde se redimi putaret: si hoc unū doluisset. Assiduo gaudio luxus eo ꝑ
fectus a nauigio in altum ānulum mersit. At illū piscis eximia magnitudīe regi natus escæ
uice raptū ut faceret ostentū in culinā domini rursus fortunæ īsidiantis māui reddidit. Sar
donicē eā gēmam fuisse cōstat: ostēduntq̃ Romæ (si credimꝰ) ī Cōcordiæ delibro cornu au/
reo Augustæ dono īclusā & nouissimū prope locū tot prælatis optinentē. Post hūc annulū
regia fama est gēmæ Pyrrhi illius q̄ aduersus Romanos bellū gessit. Nanq̃ habuisset tra/
ditur acathen: in qua nouē musæ & Apollo citharā tenens spectaret̄: nō arte sed spōte natu
ræ ita discurrētibus maculis ut musis quoq̃ singulis sua redderent̄ īsignia. Nec deīde alia
que tradat̄ magnopere gēmaꝝ claritas extat apud auctores: præterq̄ Ismeniā Choraulē mul
tis fulgētibus uti solitū comitāte fabula uanitatē eius dicatæ ī Cypro: sex aureos denarios
pro smaragdo in qua fuerat sclupta Amymone iusisse enumerari. Et cū duo relati essent ī/
minuto ꝑcio: male me Hercules curatū dixisse. Muteum. n. detracta erat gēmæ dignitati.
Hic uidet̄ īstituisse ut oēs musicæ artis hac quoq̃ ostentatiōe censerent̄: ueluti Dionysio/
dorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoq̃ par uideret̄. Tertius q̄ eodē tempore fuit īter
musicos Nicomachus multas gēmas habuisse tradit̄: sed nulla peritia electas: sed forte qua
dam. His exēplis initio uoluminis oblatis aduersus istos q̄ sibi hāc ostentationē arrogāt: ut
palā sit eos tibicinū gloria tumere. Hoc in Polycratis gēma quæ demōstrat̄ illibata intacta
que quæ ab Ismeniæ ætate post multos ānos apparet scalpi ēt smaragdos solitos. Cōfirmat
hanc eandē opinionem dictum Alexandri magni quo uetuit in gemma se ab alio scalpi q̄ a
Pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fue
re. Quique diui Augusti imaginem similem expressit: qua postea princeps signabant. Dio
scorides. Sylla dictator traditione Iugurte semper signauit. Est & inter auctores Catien/
sem illum cuius patrem. Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius ef
figiē signasse uulgato Stilionis Præcontini sale. Quidnam fuisse acturum eum si Scipio
patrem eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas aut in
matris annulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia absente eo
amici signauere epistolas edicta. Quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat:
non infaceto lepore accipientium enigmata afferre eam sphingē. Quin etiam Mœcena/
tis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitan/
da conuitia spingis Alexandri magni imagine signauit. Gemmas plures quod peregri/
no appellant: nomine dactylothecam: primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scau
rus. Diuq̃ nulla alia fuit: donec Pompeius magis eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter
dona in capitolio dicarer: ut. M. Varro: aliique eiusdem ætatis auctores confirmant: mul/
tum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde. Veneris ge/
nitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unam. Victoria
tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmasque mores inclinauit Sicut. L. Scipio/
nis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & uestes attalicas & triclinia ærata Sicut. L. Mum
mii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis trāslatis in triumpho Pompeii & natura crystalli & medicinis & luxuria cir/
ca eam: & quando primum inuenta myrrhina: & luxuria circa eam & natura myrrhinorum
quæ mentiti sunt auctores de succino. Ca. II.

D uti planius nascatur: uerba ex ipsis Pompeii triumphorum actis subiiciam. Er/
i go tertio triumpho quem de piratis: asia: ponto: gentibusque & regibus in sep/
timo operis huius uolumine indicatis. M. Pisone. M. Messala cons. pridie Cha/
lendas octobris: die natalis sui egit: transtulit alueum cum tesseris lusorium e
gemmis duabus latum pedes tres: longum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nul
la gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente. In quo fuit lu/
na aurea pondo. xxx. milium. Lectos triclinares tres. Vasa ex auro & gemmis abacorum no
uē Signa aurea tria. Mineruæ martis: & Appollinis corōas ex margaritis. xxx. tres. Montē
aureū q̄dratū cum ceruis & leonibus & pomis oīs generis circundata uite aurea. Musæum
ex margaritis in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pōpeii e margaritis illa regio

honore grata. illius probioris uenerãdiq; p cunctas gẽtes illa ĩ quã ex margaritis. seuerita-
te uicta & ueriore luxuria quã triumpho. Quod profecto inter illos uiros durasset cogno
mẽ Magni: si pma uictoria sic triũphasses de margaritis Magne: tã pdiga re & fœminis re
pta: quã habere gerereq; fas nõ sit. Hinc sic fieri tuos uultus: sic te preciosum uideri? Nõ-
ne illa similior tui ẽ imago quã pyrenei iugis ĩposuisti: Graue pfecto fœdũq; pbrum erat
ni uerius seuũ deorũ ostẽtũ credi oportere Clareq; ĩtelligi posset iã tum illud caput oriẽ-
tis opibus sine reliquo corpore ostẽtatum. Cætera triumphi eiusdẽ quãuerissime subiiciã.
Reipublice datum mille talẽtum. Legatis & questoribus: q oras maris defendissent sester-
tia bina milia. Cõmilitonibus singulis qnquaginta. Tolerabiliorẽ tñ fecit cãm Caii princi-
pis q sup oĩa muliebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis q sceptra perso
nis histrionum & cubicula uiatoria unionibus cõsternebat. Quinimo etiã ius uidemur pdi
disse corripiendi gẽmata potoria & uariæ supellectilis genera annulos transauntes. Quæ
enim nõ luxuria innocentior existimari possit: Eadẽ uictoria primum in urbẽ murina inue
xit. Primusq; Põpeius sex procula ex eo triumpho capitolio Ioui dicauit. Quæ ptinus ad
hoĩum usum transire: abacis etiã escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei
luxus murrino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sestarios tres. Galiceq; potauit ex eo
ante hos annos consularis ob amorẽ abraso eius margine ut tamẽ iniuria illa precium au-
geret. Neq; est hodie murini alteris præstãtior ĩdicarura. Idẽ ĩ reliquis generis eius quã-
tum ualuerit licet æstimare ex multitudine quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nero
ne Domitio theatrum peculiare transtyberim hortis exposita occuparẽt hoc a populo im
pleri cauentes. Et dum põpeianus præludit. etiã Neroni satis erat qui tunc uidit annume-
rari unius sciphi fracta mẽbra: quæ in dolorẽ credo sæculi inuidiãq; fortune tanquã Alexã
dri magni corpus in conditorio asseruari ut ostẽtaretur: placebat. T. Petronius cõsularis
moriturus inuidia Neronis prĩcipis ut mẽsam eius exheredaret trullã murinã. ccc. sestertiis
emptã fregit. Sed Nero ut par erat prĩcipẽ uicit oẽs. cccc. sestertiis capedinẽ unã parando.
Memoranda res tanti imperatorẽ: patrẽq; patriæ bibisse. Oriens murina mittit. Inneniunt
enim ibi ĩ pluribus locis: nec insignibus: parthici regni. Precipue tamen in carmania. Hu-
morem putant sub terra calore densari. Amplitudine nunquam paruos excedunt abacos
Crassitudine rara quanta dictum est uasi potorio. Splendor iis sine uiribus: nitroq; uerius
quam spendor. Sed in precio uarietas colorum subinde cirunagentibus se maculis in pur-
puram candoremq;: & tertium ex utroq; ignescente ueluti per transitum coloris purpura
rubescente: aut lacte candescente. Sunt qui maxime in iis laudent extemitates: & quosdam
colorum repercussus: quales in cælesti arquu spectantur. His maculæ pingues placent.
Translucere quicquam aut pallere uitium eit. item sales uerrucæq; non eminentes: sed
ut corpore etiam plerumq; sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Conrraria huic
causa crystallum facit gelu uehæmentiore concreto. Nec aliubi certe reperitur: quam ubi
maxime hybernæ niues rigent: glaciemq; esse certum est unde & nomen græci dedere. Ori
ens & hanc mittit. Sed indicæ nulla præfertur. Nascitur & in asia: uilissima circa alabãdam
& horrosiam finitimisq; montibus item in cypro. Sed laudata in Europa alpium iugis. Iu-
ba auctor est & in quadam insula rubri maris ante arabiam sita nasci quæ neron uocetur.
Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemq; efossam a Pithagora Prolemæi
regis præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania perquam mirandi ponderis immensis iu-
gis depræssis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quot Xenocrates tradit ephesius
aratro in asia & cypro excitari. Nou enim inneuiri in terreno: nec nisi inter cautes creditũ
fuerat. Simili⁹ ueri est quod idem Xenocrates tradit torrentibus sæpe deportari. Sudines
uero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci. Quod certum est: non enim reperi-
tur in aquosis: quanquam in regione prægelida: uel si ad uada usq; glatientur amnes. Cæ
lesti humore paruaq; niue id fieri necesse est: ideo caloris impatiens in frigido potu abdi-
catur. Quare nascatur angulosis lateribus: non facile ratio inueniri potest: eo magis quod
neque mucronibus eadem species est ita absolutus est laterum leuor ut nulla id arte pos-
sit equari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis erat quam in Capitolio Liuia Au-
gusta dicauerat: librarum circiter. l. Idem Xenocrates auctor est: uas amphorale uisum.
Et aliqui ex india crystallũ sextariorũ quattuor. Nos liqdo affirmare possumus in cautib⁹
alpium nasci adeo inuiis: ut plerũq; fune pendẽtes eã extrahant. Peritis signa & indicia no

ta sunt.Infestantur plurimis uitiis:scabro:ferrugine maculosa nube occulta aliqñ uomica
præduro fragiliq́ꝫ centro a sole appellato.Est & ruffa aliquibus rubigo.Aliis capillamentũ
rimæ simile Hoc artifices litura occultãt.Que uero sine uitio sunt:puras eẽ malũt ascyn-
theta appellantes.nec spumei coloris lympideq́ꝫ.Postrema uero auctoritas in pondere est
Inuenio medicos quæ sunt urenda corporum nõ aliter utilius id fieri putare quã crystalli
na pila aduersus apposita solis radiis.Alius hic furor.hs.centũ.l.milibus trulla una nõ an-
te multos annos mercata a matrefamilias nec diuite.Itẽ Nero amissarum rerum nuncio ac
cepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos.Hæc fuit ratio uiri sæculũ su-
um punientis:ne qs alius ex iis biberet.Fragmẽta sarciri nullo modo queunt.Mireq́ꝫ ad si
militudinẽ accessere uitri:sed prodigii modo:ut suũ precũ auxerint:crystali nõ diminue-
runt.Proximũ locum in deliciis fœminarum tñ adhuc tm̃ succina optinent:eandemq́ꝫ oĩa
hæc quã gẽme auctoritatẽ.Sane maiorẽ aliquibus de causis crystallina & murrina.Rigidi
potus utraq́ꝫ.In succinis cãm ne deliciæ qdẽ adhuc excogitauerũt.Occasio est uanitas græ
corum diligenter.Legentes mõ equæ ꝑpetiantur me de ortu eorum cũ hoc quoq́ꝫ intersit
uitæ scire posteros quicq̃d illi prodidere mirandum.Phœtontis fulmine icti sorores fletu
mutatas in arbores populos lachrymis electrũ oĩbus annis fundere iusta eridanum amnẽ
quẽ padum uocamus.Et electrũ appellatum:qm̃ sol uocitatus sit electros:plurimi poetæ
dixere primiq́ꝫ ut arbitror:Eschylus:Philoxenus:Nicander:Euripides:Satyrus. Quod eẽ
factum italiæ testimonio patet.Diligentiores eorũ electridas insulas ĩ mari hadriatico eẽ
dixerunt:ad quas dilaberetur padus.Qua appellatione nullas unq́ꝫ ibi fuisse certũ est.Nec
uero ullas ibi appositas esse in quas quicq̃ cursu padi deuehi possit.Nã q̃d Eschylus in hy-
beria hoc est in hispania eridanum esse dixit:eundẽq́ꝫ appellari rhodanũ.Euripides rursus
& Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanũ & padum:faciliorẽ ueniã facit igno
rati succini:in tanta orbis ignorantia.Modestiores sed æque falsum prodidere ĩ extremis
hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare:quæ canis ortu hoc effunderent gũmi.Theo
phrastus in liguria effodi dixit.Phætontẽ in æthiopia Hãmonis obisse.Ob id delubrũ ibi
esse atq́ꝫ oraculum.Electrũq́ꝫ gigni .Philemõ fossile esse:& in scythia erui duobus locis Cã
didum atq́ꝫ cærei coloris q̃d uocaretur electrum.In alio loco fuluum q̃d appellaretur sual
ternicũ.Demostratus lyncurion id uocat:& fieri ex urina lyncũ bestiarum.Emaribus ful-
uum & igneum:e fœminis languidius atq́ꝫ candidum.Alii dixere languriũ esse ĩ italia be
stias langurias.Xenothenis langas uocat easdẽ:& circa padum iis uitã affirmat sudines ar
borẽ quæ gignat in liguria.In eadẽ sententia & Metrodorus fuit.Sotacus credidit in bri-
tãnia arboribus effluere:q̃s electridas uocauit.Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis
æstuariũ mẽtonomõ noĩe ab oceano spacio stadiorũ sexmiliũ.Ab hoc diei nauigatione in
sulã abesse aballũ.Illo uere fluctibus aduehi:& eẽ ꝯcreti maris purgamẽtũ.Incolas ꝓ ligno
ad ignẽ ut ĩ eo:ꝓximisq́ꝫ teutonis uẽdere.huic & Timæus credidit:sed ĩsulã basiliã uoca-
uit.Philemõ negauit flãmã ab electro reddi Nicias solis radiorũ succũ ĩtelligi uoluit.Hos
circa occasum credit uehementiores in terrã actos piguẽ sudorẽ ĩ ea pte oceani reliquere
deinde æstatibus ĩ germanorum littora eiici.Et ĩ ægypto nasci simili mõ:& uocari sacal.Itẽ
in india:gratiusq́ꝫ thure eẽ indis.In syria quoq́ꝫ fœminas uerticillos inde facere:& uocare
harpaga:qa folia.& paleas:uestiũq́ꝫ fimbrias rapit.Theophrastus oceano id exæstuante ad
pyrrenei ꝓmotoriũ eiici.Quod Xenocrates credit:q̃ de iis nuperime scripsit.Viuit adhuc.
Asarubal:qui tradidit iuxta atlãticũ mare eẽ locũ cephisida:quẽ mauri uocãt electrũ.Nũc
sole ex calfactũ e limo dare electrum fluitãs.Mnesias africe lacũ sycionẽ appellatũ:& crati
nã amnẽ in oceanum effluentem lacu:in quo aues quas melagridas & penolopas uocat ui
uere.Ibi nasci ratione eadem qua supra dictum est de elactride lacu.Theomenes dicit:iu-
xta syrtin magnã hortũ hesperidum eẽ:ex quo in stagnum cadat.Colligi uero a uirginib'
hesperidum.Ctesias indis flumẽ esse hypobarum quo uocabulo significetur oĩa uasa ferre
bona:fluere a septentrione in exortũ oceanũ iuxta mõtẽ siluestrẽ arboribus electrum ferẽ
tibus.Arbores eas aphytagoras uocari:qua appellatione significetur prædulcis suauitatis
Mithridates in germaniæ littoribus esse insulã:uocariq́ꝫ eã cædron:cædri genere siluosam
inde defluere in petras.Xenocratis non succinum tm̃ in italia:uerum etiã thieũ uocari:a
scythis uero sacrium:qm̃ & ibi nascat̃.Alios putare in numida gigni:Sup omnes ẽ Sopho
cles tragicus poeta:q̃d eq̃dem miror tanta grauitate cothurni.& præterea uitæ fama alias

principali loco genitus athenis rebus gestis exercitũ obiecto. Hic ultra indiã fieri dixit e lachrymis meleagridũ auium Meleagrum deflentiũ. Quod & credidisse eum uel sperasse aliis psuaderi posse quis non miretur: quã ue periciã aut impericiã posse reperiri quæ auiũ ploratus annuos credit: lachrymas ue tam grandes: auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos. Quid ergo: Nõ multa æquæ fabulosa produnt poetæ. Sed hoc ea ĩ re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat serio quenquam dixisse summa hominum contemptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succiorum lyncurio & medicinæ. Ca. IIII.

Ertum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a Germanis appellari glessum: itaq; a nostris unam insularum ob id glessariam appellatã Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente austrauiam a Barbaris dictam. Nascitur autẽ defluente me dulla pinei generis arboribus: ut gũmi in cerasis: resina pineis erũpit humoris abũdantia. Densatur rigore uel tẽpore aut mari. Cũ uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur. Quod arboris succũ etiã prisci nostri credidere ob id succinũ appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor: & pđ accensum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a Germanis in pãnoniã: mox p prouinciam. Inde Veneti primum quos græci enetos uocãt: rei famã fecere. Proxime Pã noniæ id accipientes circa mare hadriaticũ. Pado uero adnexa fabulæ uidetur cã: hodieq; transpadanorum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestantibus maxime decoris gratia. Sed & medicinæ: quãdo consillis creditur resistere & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Centũ fere milibus passuũ abest a carnunto littus pannoniæ: ex quo id Germaniæ inuehitur: præcognitũ nuper. Vidit. n. eques Romanus missus ad in cõparandum a Iuliano curante gladiatorũ munus Nero nis principis. Qui hæc cõmertia & littora pagrauit tanta copia inuecta ut recia coercendis feris podiũ protegentia succinis nodarentur. Arma uero & libitia totusq; unius diei appa ratus esset e succino. Maximũ pondus iis glebæ attulit. xiii. librarũ. Nasci & in india certũ est. Archelaus q regnauit in Capadocia illinc cortice inhærẽte tradit aduehi rude: polirio; lacte incoctum. Liquidũ primo destilare argumẽto sunt quædã intus translucentia ut for nice aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo nõ est dubiũ: & inclusas induresceñ. Ge nera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec terris precium. Fuluis ma ior auctoritas. Ex iis etiãnum amplior translucentibus: præterquã si nimio ardore flagrent imaginẽq; igneã inesse: nõ ignẽ placet. Sũma laus falernis a uini colore dictis molli fulgo re perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis leuitas placeat. Verum hoc quoq; tantũ fie ri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorũ seuo & anchusæ radice. Quippe etiã cõ chilio inficiuntur. Cæterum attritu digitorũ accepta ui coloris attrahunt in se paleas & fo lia arida ut magnes lapis ferrum. Ramẽta quoq; succini oleo adito flagrãt dilucidius diu tiusq; quã lini medulla. Taxatio in deliciis tanta ut hoĩs quãuis pua effigies uiuorũ homi nũ uigentium p præcia superet prorsus ut castigatio una nõ sit satis. In corinthiis æs pla cet auro: argentoq; mixtũ in cælatis ars & ingenia. Murinorũ & cristallinorũ diximus gra tiam. Vniones qđ capite circunferentur: gẽmæ digytis. In omnibus deniq; aliis uitiis osten tatio aut usus placet. In succinis delciarum tamẽconscientia. Domitius Nero in cæteris ui tæ suæ portentis capillos quoq; coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodam etiã carmine succinos appellando. Et qm̃ nullis uitiis desunt præciosa noĩa ex eo terti? hic quidẽ colos cœpit experi a matronis. Visus tñ succinorũ inuenitur aliqs ĩ medicina sed nõ ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari Amuleti rõne prodest. Callistratus & cuicũq; ætati contra lymphationes prodesse tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando crysolectrũ quasi coloris auri: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimũ igniũ: & si iuxta fuerit celerrime ardescens. Hoc collo al ligatum: mederi febribus & morbis: Tritũ cum melle ac rosaceo auriũ uitiis. Et si cũ melle attico conteratur: oculo℞ quoq; obscuritatibus. Stomachi etiã uitiis uel per se farina eius sumpta: uel cũ mastice ex aqua pota. Succina etiã gẽmis quæ sunt trãslucidæ: adulterandi magnum habẽt locũ maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingantur. De lyn curio pxime dici cogit auctor℞ ptinacia. Quippe etiã si nõ electrũ id esset lyncuriũ tñ gẽ

mã esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egestã terra protinus bestia operiente eam: qm̃ inuideat hoĩum usui. Esse autem qualẽ in igneis succinis colorẽ: salpiq; Nec folia tm̃ aut stramẽta ad se rapere: sed æris etiã ac ferri lamias qđ Diocles qdẽ & Theophrastus credidit. Ego falsum id totũ arbitror. Nec uisam in æuo nostro gẽmã ullã ea appellatione. Et qđ de medicina simul proditur calculos uesicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur: aut si portetur. Et tamen nunc gẽmarum cõfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad maiorẽ utilitatem uitæ obiter coarguetur magorum infanda uanitas: quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. Ca. V.

Aximum in rebus humanis non solum inter gẽmas precium habet adamas: diu nõ nisi regibus: & iis admodum paucis cognitus: unus modo in metallis repertus: p quã raro comes auri: nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in æthiopum tantum metallis inueniri existimauere: inter delubrum. Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine haud colore dissimilẽ inueniri. Nũc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadã crystalli cognatione. Siquidẽ & colore translucido non differt. Et laterum sexangulo lepore turbinatus in mucronem: aut duabus contrariis partibus quo magis mitemur: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur magnitudine uero etiã auellani nuclei. Similis est huic quidẽ arabicus: minor tantum. Similiter & nascens cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur: ita respuentes ictum ut ferrum utrinq; dissultet. Incudesq; etiã ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est simulq; ignium uictrix natura: & nunq̃ incalescens. Vnde & nomen indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocãt cenchron: qđ est milii magnitudine. Alterum macedonicum in philipico aruo repertum: & hic est cucumis semine par. Post hos cyprius uocatur in cipro reptus uergens in æreũ colorẽ. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splẽdoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nã & ictibus frangitur: & alio adamãte pforari põt. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres noĩs tantum auctoritatem habent. Idq; qđ totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus de discordia rerum concordiaq;: quã antipathiã ac sympathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi põt. Siquidem illa inuicta uis duarum uiolentissimæ naturæ rerũ ferri ignisq; contẽptrix hircino rumpitur sanguine: ac ne aliter q̃ recenti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictibus: tunc etiam præterquam eximias incudes malleosq; ferreos frangens: Cuius hoc ingenio inuentũ: Quo ue casu reptum? Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti & in fœdissimo aĩalium omnium? Profecto muneris talis inuentio hoĩs est. Nec quærenda in nulla parte naturæ ratio: sed uoluntas. Vt cũ fœliciter rumpere contingit in tam paruas frangantur crustas: ut cerni uix possint. Expetuntur a sculptoribus: ferroq; includuntur: nullã non duritiã ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide ĩ tantũ ut iuxta positus ferrum nõ patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit: & lymphationes abigit: metusq; natos expellit a mente ob id quidã cum anchiten uocauere. Metrodorus Sceptius in eadẽ germania ĩ balista insula nasci ĩ aqua & succinum qđ eqdẽ legerim: solus dicit & præfert arabicis. Quod falsum esse qs dubitet? Proximum apud nos indicis arabicisq; margaritis preciũ est de quibus in nouo diximus uolumine inter res marinas.

De smaragdi generibus: & gẽmis uiridibus & translucidis. Ca. VI.

Ertia auctoritas smaragdis perhibetur plurib⁹ de causis: nullius coloris aspectu iucundior est: Nã hærbas quoq; uirentes: frondesq; haud despectãus. Smaragdos uero tanto libentius: qm̃ nihil oĩo uiridius cõparatũ illis uiret. Præterea soli gẽmarũ contuitu oculos implent: nec satiant. Quin & ab itentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusq; gẽmas nõ alia gratior oculorũ refectio est: ita uiridi lenitate lassitudinẽ mulcent. Præterea lõginquo amplificant uisum: inficientes circa se repercussum aera nõ sole mutati: nõ umbra: nõ lucernis: sempq; sensim radiãtes: & uisum admitẽtes ad crassitudinẽ sui facilitate translucida. Quod etiam in aquis non fit. Iidem plerũq; & concaui ut uisum colligant. Quapropter decreto hominum Is parcitur scalpi ueritis.

Quãquã schythicorum ægyptiorumq; tanta durities est:ut nequeant uulnerari. Quorũ
uero corpus extensum est:eadem qua specula ratione supini imagines rerum reddunt.
Nero princeps gladiatorũ pugnãs spectabat smaragdo. Geneta eorũ.xii.nobilissimi scythi
ci ab ea gẽte ĩ q̃ reperiunt appellati. Nnllis maior auctoritas:nec min⁹ uitii. Et quãtũ sma
ragdi a gẽmis distant:tm̃ schytici a cæteris smaragdis. Proximã laudẽ habẽt sicut & sedẽ
bactriani:quos ĩ cõmissuris saxorũ collegere dicuntur etesiis flantibus. Tunc.n.tellure in
ternitẽt:quia iis:uentis maxĩe harenæ mouẽtur. Sed hos minores multo scythicis eẽ tradũt
Tertiũ loco Aegyptii habẽt q̃ eruũtur circa copton oppidũ thebaidis in collibus & cauti
bus. Reliq̃ genera in metallis ærariis inueniũtur. Quapropter principatũ ex iis ægyptii op
tinẽt:dosq; eorũ & ut ĩ colore liq̃do nec diluto:uerũ ex humido pinguiq; quaq; respiciat
imitante translucidũ mare pariterq; trãslucet:& nitet:hocẽ colorẽ expellit & aciẽ recipit.
Ferunt & in herme insula tumulto reguli. Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse
inditos oculos ex smaragdis ita radiantibus etiã in gurgitẽ ut territi ĩstrumẽta refugerẽt
thinni:diu mirãtibus nouitatẽ piscatoribus:donec mutauere oculis gẽmas:sed & uita de/
mõstrari oportet repta. Sunt q̃dẽ oĩum eadẽ. Quædã tñ nationũ pecularia:sicut in hoĩe.
Ergo Ciprii uarie glauci:magisq; ac minus in eodẽ smaragdo aliis partibus tenorẽ illũ scy
thicæ austeritatis nõ semp custodiunt. Ad hoc q̃busdã intercurrit umbra surdusq; fit co/
los q̃ ĩprobatur etiã dilutior. Hincq; genera distinguntur. Et sunt aliq̃ obscuri quos uocãt
cæcos. Alii densi nec e liq̃do translucidi. Quidã uaria nubecula ĩprobati. Aliud ẽ hoc quã
umbra de q̃ diximus. Nubecula.n.albicantis ẽ uitiũ cum uiridis nõ ptransit aspectus sed
aut intus occurrit aut excipit in fine uisum cãdor. Hæc coloris uitia:ista corporis capilla/
mẽtum sal:plũbago. Ab iis æthiopici laudãtur a copto dierũ trium itinere:ut auctor ẽ Iu/
ba:acriter uirides:sed nõ facile puri aut cõcolores. Democritus in hoc genere posuit her/
micos & psicos. Illos extumescẽtes pinguiter psicos uero nõ trãslucidos:sed iucundi teno
ris. Visum ĩplere quẽ nõ admittãt. Feliũ pantherarumq; oculis simile. Nãq; & illos radiare
nec pspici. Eosdẽ in sole hebetari:umbris:refulgere:& lõgius quã cæteros nitere. Oĩum
horum etiãnũ uitiũ quod felis colorẽ aut aeris habent. In sole dilucidi q̃dẽ ac liq̃di:sed nõ
uirides. Hæc uitia & atticis maxĩe sentiũtur ĩ argẽtariis metallis reptis ĩ loco q̃ thyricos uo
catur:semp minus pigues & e lõgi quo speciosiores. Frequẽs & iis plũbago:hoc ẽ ut ĩ sole
plũbei uideãtur. Illudq; peculiare q̃d q̃dã ex iis senescunt paulatĩ uiriditate euanida & so/
le læduntur. Post hos medici plurimũ uiriditatis habent ĩterdũ & e saphyro. Ii sunt flucti/
osi:& rerum imagines cõplexi ut uerbis gratia papauerum aut auium pĩnarumq; uel catu
lorum aut similium. Qui tñ uirides nascuntur:q̃m oleo meliores fiunt. Neq; est aliorum
magnitudo amplior. Carchedoni nesclo an in totum exoleuerint:postq̃ metalla æris ibi de
fecerunr:& semp tamen uilissimi fuere minimiq;. Idẽ fragiles sed colore incerti & uirentiũ
in caudis pauoꝝ columbarũq; collo plumis similes ad inclinationẽ magis aut minus luci/
di. Venosi quidẽ:squammosiq;. Peculiare erat in his uitiũ sarciõ appellatum. Hoc est quæ/
dã gẽme caro. Mox iuxra carthedonẽ in qua legebatur:smaragdites uocatus est. Iuba est
auctor smaragdũ quẽ cholan uocant:in arabia ædificiorum ornamenris includi. Et lapidẽ
quẽ alabastriten ægyptii uocant. Cõplures uero e proximo laconicos in taygeto monte
erui medicis similes:& alios in sicilia. Inseritur smaragdis & quæ uocatur tanos:e psis ueni
ens gẽma ingrate uiridis atq; ĩtus sordida. Itẽ chliosmaragdos e cypro turbida æreis uenis
Theophrastus tradit:ægyptiorum cõmenrariis reperiri:regi eorum a rege babylonio mis/
sum smaragdũ munere.iiii.cubitorum longitudine:& trium latitudine. Et fuisse apud eos
in Iouis delubro obeliscũ e quattuor smaragdis .xl.cubitorũ lõgitudine. Latitudine uero
in una pte.iiii.& in altera pte duorũ. Se aũt scribente eẽ ĩ tyro Herculis tẽplo statuã planã
e smaragdo:nisi potius pseudo smaragdus sit. Nã & hoc genus reperiri:& ĩ cypro inuentũ
ex dimidia parre smaragdum:ex dimidia iaspidẽ:nõdũ humore in totũ transfigurato. Ap
piõ cognominatus Plistonices: pauloante scriptũ reliq̃t:esse etiãnũ in labyrintho ægypti
colosseum Serapin e smaragdo.ix.cubitorum. Eãdẽ multis naturã aut certe similẽ habere
berylli uidentur in india originẽ hñtes:raro alibi reptos. Poliũtur oẽs sexãgula figura ar/
tificũ ĩgeniis:q̃m hebescũt:ni color surdus repcussu ãguloꝝ excitet. Aliter.n.politi nõ hñt
fulgorẽ eundẽ. Probatissimi sunt ex iis q̃ uiriditatẽ puri maris imitat. Proximi q̃ uocantur
chrysoberylli & sunt paulo pallidiores:sed in aureum colorẽ exeunte fulgore. Vicinum

genus huic eſt pallidius:& a quibūſdā proprii generis exiſtimatur:uocaturq; chryſopylō.
Quarto loco numerant hyacithizontes.Quinto quos heroides uocant Poſt eos autē cer-
ni.Ac deinde oleagini·hoc eſt colore olei.Poſtremi chryſtallis fere ſimiles.Hi capillamen
ta habent;ſordeſq;:alioquin euanidi:quæ ſunt oīum utia.Indi mire gaudēt lōgitudine eo
rum:ſoloſq; gēmarū eſſe prædicant:q carere auro maliunt:& ob id pforatos elephantorū
ſetis religant.Et alios cōuenit nō oporteret pforari:quorum ſit abſoluta bonitas umblicis
ſtatim ex auro capita cōprehendentibus.Ideoq; cylindros ex iis facere malūt quā gēmas:
qm̄ ex ſumma cōmēdatio ī lōgitudine.Quidā & anguloſos putāt ſtatim naſci.& perfora
tos gratiores fieri medulla candoris exempta:additoq; auro repercuſſa aut oīo caſtigata
cā perſpicuitatis ad craſſitudinem.Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis &
pterygia:In noſtro orbe aliqñ circa potum inueniri pūtantur.Indi & alias quidem gemmas
cryſtallo inuento adulterare repperierunt;ſed præcipue beryllos.

De opali generibus & uitiis:& expimētis:& uariis gēmis. Ca. VII.

Inimū:ideq; plurimū q ab iis differunt opali:ſmaragdis tm̄ credētes.India ſolū &
m horū ē mater.Atq; ideo eis precioſiſſimā gloriā cōpoſitores gēmarū & maxime ine
narabilē difficultatē dederunt.Eſt.n.in iis carbūculi tenuior ignis. Eſt amethyſti
fulgens purpura.Eſt ſmaragdi uires maſe:& cuncta pariter incredibili mixtura lucentia.
Alii ſummo fulgoris augumēto colores pigmētorū æquauere.Alii ſulphuris ardentē flā-
mā aut etiā ignis oleo accēſi.Magnitudo nucē auellanā æquat inſigni apud nos hyſtoria.
Siqdē extat hodieq; huius generis gēma pp quā ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator
eſt filius Strumæ Nonii eius:quē Catullns poeta in ſella curuli uiſū īdigne tulit.Auuſq;
Seruilii Noniani quē cōſulē bis uidimus.Illeque pſcriptus fugiēs hūc e fortunis ſuis oib'
annulū abſtulit ſecū Quē certū ē ſeſtertiis.xx.milibus æſtimatū.Sed mira Antonii feritas
atq; luxuria pp gēmā proſcribentis.Nec minor Nonii cōtumacia pſcriptionē ſuā amantis
cū etiā feræ abroſa parte corporis relinquāt beſtiæ ppter quas ſe periclitari ſciāt.Vitia opa
li:ſi color in flore hærbæ quæ uocatur heliotropiū exeat aut cryſtallū:aut grandinē.Si ſal
interueniat aut ſcabritia:aut cuncta oculis occurſantia:nulloſq; magis india ſimilitudine
indiſcreta uitro adulterat.Experimentū in ſole tm̄.Falſis.n.cōtra radios libratis digyto a
pollice:unus:atq; idē tranſlucet colos in ſe cōſumptus.Veri fulgor ſubinde uariat:& plus
huc:illucq; ſpargit:& fnlgor lucis in digytos funditur.Hanc gēmā ppter eximiā gratiam
pleriq; appellauere pederota.Sunt & q priuatū eius genus faciunt:ſangenon que ab īdis
uocari dicunt.Traduntur naſci & in ægypto & ī arabia:& uiliſſimi in ponto.Itē in Galla-
ria ac rhaſo & cypro qppe opali gratiā habet.Sed mollius nitet:raro nō ſcaber.Sūma colo
ris ex aere & purpura cōſtat.Viriditas ſmaragdi deeſt.Cōſtatq; melior ille color:cuius ful
gor uini colore fuſcatur q̄ q diluit aqua.Hactenus de principatu cōuenit mulierū maxie
ſeuatuſcō.Minus certa ſunt de qbus:& uiri indicant.Sīgulorū.n.libido ſingulis precia fa
cit:& præcipue regū.Claudius Ceſar ſmaragdos induebat & ſardonicas.Primus autē Ro-
manorū ſardonice uſus eſt prior Africanus:ut tradit Demōſtratus.Et inde Romanis hanc
gēmā fuiſſe celeberrimā.Quāobrē proximū ei dabimus locū.Sardonyces olim ut ex noīe
ipſo apparet intelligebantur candore in ſarda:hoc eſt uelut carnibus ungue hoīs īpoſito
& utroq; tranſlucido.Taleſq; eſſe indicas tradūt.Iſmenias.Demoſtratus Xenothemis.So-
tacus:Hi qdē duo reliquas oēs quæ rranſluceant cæcas appellantes:quæ nunc nomē abſtu-
lere.Nullo ſardorū ueſtigio arabicæ ſunt.Coeperuntq; pluribus hæ gēmæ coloribus īrel
ligi:radice nigra:aut cærulcū imitante:& unguē:creditū.n.candido pingi.Nec ſine quadā
ſpetie purpuræ candore in minimū tranſeunte.Has indis nō habitas in honore Xenothe-
mis ſcribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent.Etenim cōſtat ibi torrēti-
bus detegi.Et placuiſſe in noſtro orbe initio qm̄ ſole ppe gēmarū ſcalptæ cærā non aufer-
rent.Perſuaſimus deinde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent.Vtiturq; pforatis utiq; uul-
gus tm̄ ī collo.Et ē nūc īdicarū argumētū.Arabicæ excellūt cādore circuli prælucido.atq;
nō gracili:neq; ī receſſu gēmæ aut ī deiectu renitēte.ſed ī ipis umbonib' nitēte.Præterea
ſubſtrato nigerrimi colloreis.Ex hoc indicis cæreum:aut corneum inuenitur etiam circu
li albi:quædamq; in iis cæleſtis arquus anhelatio eſt. Superficies uero locuſtarum maris
cruſtis rubentior.Iam meleæ aut feculentæ (hoc enim nomen eſt uitio) improbantur
& ſi zona alba fundat ſe uon colligat.ſimilimodo ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid

enormiter. Nihil.n.in ſua ſede alieno íterpellari placet. Sunt & armeniacæ:ut cæteræ ípro
bandæ:ſed pallida zona. Exponẽda eſt & onicis ipſius natura pp nõis ſocietatẽ hoc in gem
ma tranſilit.& a lapide ex carmania. Sudines dicit in gẽma eẽ candorẽ unguis humani ſimi
litudine. Itẽ cryſolithi colorẽ & ſarde & iaſpidis Zenothemis indicã onycẽ plures habere
uarietates:igneã:nigrã:cingentibus candidis uenis oculi mõ interuenientibus: quarundã
oculis obliqs uenis. Sotacus & arabicã onycẽ tradit. Sed eam a cæteris diſtare quod indica
igniculos habeat albis cingentibus zonis ſingulis pluribusue:aliter quã í ſardonycæ indi
ca. Illic.n.momentum eẽ hic circulũ. Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis. Sati-
rus carnoſas eſſe indicas parte carbunculi. parte chryſolithi & amethiſti. Totumq́ id ge
nus abdicat. Verã autẽ onycẽ plurimas:uariaſq́ cõlacteis zonis habere uenas oíum in trã-
ſitu colore íuenerabili:& í unũ redeunte cõcentum ſuauitate grata. Nec ſardæ natura dif
ferenda eſt:diuiduæ ex eodẽ noíe. Quapp oíum obiter gẽmarũ ardẽtiũ natura ídicãda.

De generibus carbunculorum:& uitiis:& experimẽtis:& gẽmis ardẽtib⁹. Ca. VII.

P Rincipatum habẽt carbunculi:a ſimilitudine ignium appellati:cui ipſi nõ ſentiant
ignes:ob id a qbuſdã apyruſtæ uocati Horum genera:indici & garamãtici:quos &
carchedonios uocauere:pp opulentiã carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos
& alabandicos í ortoſiaca caute naſcentes:Sed q pficiantur abandicos. Præterea í omni ge
nere maſculi appellantur acriores:at fœminæ lãguidius refulgẽtes:In maſculis quoq́ ob-
ſeruant liqdioris alios flãmæ:nigrioris alios:& quoſdã lucidius:ac magis cæteris in ſole fla
grantes. Optimos uero amethyſtizõtas:hoc ẽ quorum extremus igniculus in amethyſti uio
lã exeat. Proximos illis quos uocant ſyrritas priuato fulgore radiantes. Inueniri autẽ ubi-
cunq́:maxíe ſolis repcuſſu. Satyrus ídicos nõ eẽ claros dici:ac plerũq́ ſordidos.ac ſemper
fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues:luceq́ nõ emitentes:ſed ꝯuoluto igne flagrare.
Caliſtratus fulgorẽ carbunculi debere cãdidũ eſſe poſuit extremo uiſu nubilantẽ:& ſi ita
attollaẽ:exardeſcẽtẽ:ob id a pleriſq́ nunc carbunculũ candidũ uocari. Qui languidius &
liuidus ex ídicis lucent liuicontas appellari. Carchedonios multo minores eẽ. Indicos etiã
minus ſextarii unius menſura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aſpectuſ eſſe ſed
igne uel ſole & íclinatione acriſ q̃ cæteroſ excitari. Eoſdẽ umbrãte recto purpureoſ uideri
Sub cælo flãmeoſ. Cõtra radioſ ſoliſ & ſcintillare. Cæraſ ſignantibuſ iiſ liqueſcere quãuiſ
í opaco. Multi ídicoſ carchedoniſ candidoriſ eẽ:& e diuerſo íclinatione hebetari ſcripſere
Etiãnũ in carchedoniſ maribuſ ſtellaſ intuſ ardere. Fœminaſ uniuerſum fulgorẽ fundere
extra ſe. Alabãdicoſ cæteriſ nigrioreſ eẽ ſcabroſq́. Naſcuntur & íthracia coloriſ eiuſdem
ignẽ minime ſentiẽteſ. Theophraſtuſ auctor ẽ & í orchomeno archadiæ íueniri & in chio.
Illoſ nigrioreſ:e qbuſdã & ſpecula fieri. Eſſe & troyenioſ uarioſ interueniẽtib⁹ maculiſ al
biſ. Itẽ corithioſ ex pallidiore cãdidoſ. Maſſilia quoq́ íportari Bocchuſ & Vlyxipone ſcri
pſit magno labore ob argillã ſole aduſtiſ ſaltib⁹. Nec eſt aliud difficili⁹:q̃ diſcernere hæc
genera:tãta eſt í iiſ occaſio artiſ:ſubitiſ p quæ tranſlucere cogãtur. Aiunt ab æthiopibuſ
hebetiores in aceto maceratos.xiiii.diebus niteſcere:totidẽ menſib⁹ durãte fulgore. Adul
terantur uitro ſimillimæ. Sed cotæ deprehẽdũtur:ſicut aliæ gẽmæ factitiæ. Meliore.n.ma
teria & fragili & cẽtroſa ſcobe deprehenduntur & pondere:qđ minus ẽ uitreis:aliqñ & pu
ſtulis argenti modo relucẽtibus. Eſt & antrhacitis appellata:in teſprotia foſſilis:carbonib⁹
ſimilis. Falſum arbitror qđ & in lyguria naſci tradiderunt:niſi forte tũc naſcebãtur. Eſſe in
iis & præcincti cãdica uena tradũtur. horũq́ igneũ color ut ſuperiorũ ẽ. Peculiare qdẽ qđ
lactæ uelut intermortui extinguntur. Cõtra aqs pfuſi exardeſcunt. Cognata eſt huic ſan-
daſtros:quã aliqui garamantiten uocant. Naſcitur in india loco eiuſdẽ noíſ. Gignitur & in
arabia ad meridiẽ uerſa. Cõmendatio ſumma qđ uelut in tranſlucido ſtellantes intus ful-
gent aureæ guttæ:ſemper in corpore:nunq̃ í cute. Accedit religio narrata a ſyderũ cogna
tione ab inſpectoribus:qm̃ fere ſtellarum hyadum & numero & diſpoſitione ſtellãtur. Ob
hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares auſteritas diſtincta quodam uigore appo
ſita tingueſcens. Indicæ qdẽ etiã hebetare uiſus dicuntur. Blandior fœminis flãma:allici-
ens magis quam accendens. Sunt qui præferant arabicas indicis. Numideq́ chryſolito illas
ſimiles dicunt. Iſmenias uero negat poliri ſandaſtros propter teneritatem:& ob id magno
uenire. Sũt q ſãdaſita uocent. Inter oẽs conſtat:quãtũ numero ſtellarũ accedat:tm̃ & præ-
tio accedere. Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis. Sandaſer Nicãder ſandeſeriõ

uocauit:alii ſandarenſon:Quidā uero hanc ſandaſtrō:illā ſandereſon:in india naſcentem
illā quoq; & loci nomen cuſtodientē.Malicoloriā ut olei uiridis:oībus.Improbatā.Ex eo-
dē genere ardētiū lichnites appella:a lucernarū accēſarum præcipua gratia .Naſcit̃ circa
orthoſiā totaq; Carmania ac uicinis locis.Sed pbatiſſimi ī indis.Quā qdā remiſſiorē car-
bunculū ēe dixerunt.Secunda bonitate ſimilis eſt ionis appellara a prælatis floribus:Et ali
as īuenio differentias.Vnā quæ purpura radiet.Alterā quæ cocco:a ſole excalfactas:aut di
gitorum attritu:paleas & cartharū fila ad ſe rapere.Hoc idē & ſcarchedonius facere dicit̃
quanq̃ multo uilior prædictis.Naſcitur apud Naſamonas ī mōtibus:ut incolæ putāt hym
bre diuino.Inuenitur ad repcuſſum lunæ:maxīe plene Carthaginē quondā deportabatur.
Archelaus & ī ægypto circa thebas naſci tradidit:fragiles uenoſas:moriēti carboni ſimiles
Potoria uaſa & ex hoc lapide & ex lichnite factitata īuenio.Oīa aūt hæc genera ſculpturæ
cōtumaciter reſiſtunt:partēq; ceræ in ſigno tenent.E diuerſo ad hæc ſarda utiliſſima:quæ
nomen cū ſardonyce cōicauit.Ipſa gēma uulgaris:& pmū ſardibus repta.Sed laudatiſſima
circa Babyloniā cū lapidicinæ quædā aperirentur:hærens ī ſaxi corde.Hocq; mō metallum
apud pſas defeciſſe traditur.Sed īueniuntur cōpluribus aliis locis:ſicut in ephire:& aſſo in
india triū generum rubrū.& qd demium uocāt a piguedine:tertiū quod argenteis bracte
is ſublinitur.Indicaq; plucēte craſſiores ſunt arabicæ.Inueniuntur & circa leucada epiri &
circa ægyptū quæ bractea aurea ſublimuntur.Et in his autē mares excitatius fulgent. Fœ
minæ piguiores ſunt & craſſius nitēt.Nec fuit alia gēma apud antiquos uſu frequentior
Hac certe apud Menādrū & Philomenē fabulæ ſupbiūt.Nec ullæ trāſlucentiū tardius ſuf
fuſo humore hebetāt:oleoq; magis q̃ alio liquore.Dānāt ex iis mellcæ:& ualidi⁹ teſtaceæ:

De generibus topacii & callaite:& de gēmis uiridibus nō trāſlucentibus. Ca. VIII.

Gregia etiānum topacio gloria ē:ſuo uirēti genere:& cum repta ē prælatæ oībus.
Id accidit ī arabiæ īſula:quæ chytis uocatur.In qua trogladitæ prædones:cum diu
tius famæ & tēpeſtate preſſi herbas:radiceſq; effoderēt:eruerunt topacion.Hæc
Archelai ſnīa ē:Iuba topation inſulā ī rubro mari a cōtinēte ſtadiis.ccc.abeſſe tradit nebu
loſam:& ideo queſitā ſæpe a nauigātib⁹:ex ea cā nomē accepiſſe.Topazin.n.trogloditarū
lingua ſignificationē habere quærendi.Ex hac pmum īportatā Berenicæ Reginæ:quæ fu
it mater ſequētis Ptolemæi a Phylemone præfecto Regis ac mire placuiſſe:& inde factam
ſtatuā Arſinoe Ptolemei Philadelphi uxori.iiii cubitorum ſacratā in delubro qd aureum
cognomiabat.Recētiſſimi auctores & circa thebaidis alabaſtræ oppidū naſci dicūt Et duo
eius genera faciūt praſoidē:atq; chryſopterō ſimilē chryſopraſio:eius.n.tota ſimilitudo ad
ſuccū porri dirigitur.Eſt autē āpliſſima gēmarū.Eadē ſola nobilium limā ſentit.Cæteræ ſa
xo & cotæ poliuntur.Hæc & uſu atteritur.Comitatur eā ſimilitudine ppior quā auctori-
tate callaiſ uiride pallēſ.Naſcitur poſt aduerſa indiæ apud inſulaſ caucaſi montiſ phicaroſ
ac aſdathas amplitudine cōſpicua:ſed fiſtuloſa ac ſordiū plena.Sincerior multo præſtan-
tiorq; in carmania.Vtrobiq; aūt ī rupibus īuiis & gelidis:oculi figura extuberās.leuiterq;
adherens:nec ut annata petris:ſed ut appoſita.Quapropter ſcādere ad eā pigritia pedum
equeſtres populus tedet:ſimul & piculū terret.Ergo euntes e lōginquo iceſſunt:& cū to-
to muſco excutiunt.Hoc uectigal hocq; geſtamen diutius in ceruice gratiſſimū norunt.
Is cenſus:hæc gloria a pueritia deiectorum numerum prædicantiū:In quo uaria fortuna.
Quidā ictu primo cœpere præclaras.Multi in ſecundo nullas.Et qdē callaides tali ſectu-
ra formantur:alias fragiles.Optimus color ſmaragdi ut tm̄ apparet ex alieno ē quod pla-
ceant.Incluſæ decorantur auro.Aurūq; nullæ magis decent.Que ſunt earum pulchriores
oleo.unguēto:& ēt mero colorē depdunt.Viliores conſtātius repreſentant:ueq; eſt muta
bilior alia aut mendatior uitri.Sunt q in arabia inueniri eas picant in nidis auium quas me
lancholicos uocant.Viridantium & alia plura ſunt genera.Viliori ē turbæ praſius. Cuius
alterum genus ſanguineis puntis abhorret.Tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt candi
dum:Prefertur his Chryſopraſius porri ſuccum & ipſa referente ſed & paulum declinās
a topacio in aurum.Huic & amplitudo ea ē:ut cymbia ēt ex ea fiant.Cylindri qdē celerri-
me.India has generat & nilion fulgoris ſi ante habeat breuis:& cum ītueare fallacis.Sudi-
nes uero dicit & in ſyuero atticæ flumīe naſci:Eſt autē color fumidæ topatii:aut aliqñ mel
læ.Iuba ī æthiopia gigni tradit:& ī littoribus amnis quē nilum uocauimus:& inde nomen
trahere.Nō tranſluceret malachites ſpiſſius uirēs:a colore maluæ noīe accepto: reddēdis

laudata ſignis:& infantium cuſtodia quadam ínato contra pericula ipſorum medicamine.
Viret & ſæpe tranſlucet iaſpis:etiã ſi uictus a multis antiquitas tamẽ gloriã retinens.Pluri-
mæ ferunt eã gentes.Smaragdo ſimilẽ indicæ.Cyprii dicunt glaucũ pinguẽq;.Perſæ aeri ſi-
milẽ ob id uocat̃ ærizuſa talis.Et iaſpis ẽ cærulea circa thermodoontẽ amnẽ In phrigia pur
purea.In capadocia ex purpurea cærulea:atq; nõ refulgẽs.Thracia ĩdicæ ſimilẽ mittit.Chal
cidia turbidã.Sed minus refert nationes q̃ bonitates diſtinguere Optima ergo quæ purpu-
ræ quicq̃ habet ſecunda quæ roſæ:tertia quæ ſmaragdi.Singulis aũt græci nomina ex argu
mento dedere.Quarta apud eos uocat̃ boria cælo autumnali matutino ſimilis:& hæc erit
illa:quæ uocat̃ ærizuſa.Similis ẽ & ſardæ:imitata & uiolas. Non minus multe ſpẽs reliquæ
ſed oẽs in uitio:ceruleæ aut cryſtallo ſimiles.aut myxis.Item beterizuſa in proprio uti arbi-
tror cognomine:uelut e multis eiuſdẽ generis cõpoſita gẽmis.Quãobrẽ preſtãtiores fun-
da claudunt̃:id eſt patentes nec præterq̃ margines auro ãplectente.Vitium eſt breuis in iis
nitor & longe ſplẽdens:& ſal:& oĩa quæ in cæteris.Et nitro adulterant̃: quod manifeſtũ fit
cum extra fulgorem ſpargunt:atq; non in ſe continent:nec in diuerſa quæ ſphragidas uo-
cant.Publico gemmarum dominio in iis tantum dato:quoniam optime ſignent.

De Iaſpidum generibus. Ca. IX.

Otus uero oriens pro maluetis traditur teſtari ea:quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt e
t petra per tranſuerſum linea alba præcingitur:& grammatias uocatur. Quæ pluri-
bus polycalamos.Libet obiter uanitatem magicam hic quoq; coarguere: quoniam
hanc concionantibus utilem eſſe prodiderunt.Eſt & onychipuncta:quæ iaſponyx uocatur:
& nubem complexa:& niues imitata:quæ ſtellata rutilis punctis eſt: ſali megarico ſimilis:
& ueluti fumo infecta:quæ capnias uocatur.Magnitudinem iaſpidis.xi.unciarum uidim⁹
formatamq; inde effigiem Neronis thoracatam.Reddetur & perſe cyaneo gratia accomo-
dato paulo añ iaſpidis nomen:colore cæruleo.Optima ſythica:dein cypria:poſtremo;ægyp
tia.Adulteratur maxime tinctura:idq; ingloria regis ægyptii adſcribitur: qui primus eam
tinxit.Diuiditur.autem hæc in mares fœminaſque.Ineſt aliquando & aure⁹ puluis nõ q̃lis
ĩ ſaphirinis.Saphirus.n.& aureis punctis collucet. Cæruleæ & ſaphiri raroq; cum purpura.
Optimæ apud medos:nuſquã tamen plucidæ.Preterea inutiles ſculpturæ interueniẽtibus
cryſtallinis centris.Quæ uero ſunt ex ii cyanei coloris mares exiſtimantur.Alius ex hoc or
do purpureis dabitur:& abſis diſcedentibus.Principatũ amethyſti indicæ tenent.Sed in
arabia ex ea quoq; parte quæ finitima ſyriæ petrea uocatur.& in armenia minore:& ĩ ægy-
pto:& in galatia reperiuntur:Sordidiſſime autẽ atq; uiliſſimæ in tharſo & cypro.Cãm no-
minis afferunt:quod uſq; ad uini colorẽ accedens:prius quã eũ diguſtet:in uiolã deſinit.
Fulgorq; q̃dã in illa purpure nõ ex toto igneus:ſed ĩn uini colorẽ deficiens.Perlucẽt aũt
oẽs uiolaceo colore:ſcalpturis faciles.Indicæ abſolutum purpure colorẽ habent.Ad hãcq;
tinguentiũ officinæ dirigunt uota.Fundit autẽeũ aſpectu leuiterblandũ:neq; in oculos
ut carbunculi uibrat.Alterũ earũ genus deſcendit ad hyacinthos.Hunc colorẽ indi ſacon
uocaut:taleq; gẽmã ſacodion.Dilutior uero ex eodẽ ſapinos uocatur.Eadẽ & paranites in
cõtermino gentis arabiæ:Quartũ genus colorẽ uini habet.Quintũ ad uicina cryſtalli de-
ſcendit albicante purpure deiectu:Hoc & minime probatur:qñ præcellens debet eſſe in ſu
ſpectu uelut ex carbunculo refulgens quidã in purpura leuiter roſeus niror. Tales aliqui
malunt pederotas uocari.Alii anterotas.Multi Veneris gẽmã:qđ maxime uidetur de re,&
ſpecie & colore extremo gẽme.Magorũ uanitas reſiſtere ebrietati eas promittit:& ĩde ap-
pellatas.Et præterea ſi lunæ nomẽ ac ſolis ſcribatur in iis atq; ita ſuſpẽdantur collo e capil
lis cinocephali uel plumis hirundinis:reſiſtere ueneficiis.Iã uero quoquomõ adeſſe reges
adituris.Grandinẽ auertere quoq; ac ſimilia proſpere & locuſtas prædicatione addita:quã
demõſtrant.Nã e ſmaragdis quoq; ſimilia promiſere:ſi aquilæ ſcalperentur:aut ſcarabei.
Quæ quidẽ ſcripſiſſe eos nõ ſine cõtẽtu & irriſu generis humani arbitror. Multum ab ea
diſtat hiacinctos:tamen e uicino deſcendens.Differentia hæc:quod ille emicans in amethi
ſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hiacintho.Primo quoq; aſpectu gratus euaneſcit anteq̃
ſatiet:adeoq; nõ implet oculos:ut pene nõ attigat:marceſcens celerius noĩs ſui flore.Hia
cinthos Aethiopia mitit & criſolithos:aureo colore trãſlucẽtes:præferũtur iis ĩdicæ.Et ſi
uarie nõ ſint:bactrianæ.Deterrime aũt arabicæ qm̃ turbide ſunt & uarie:& fulgoris inter
pellati nubillo macularũ: etiã quæ limpidis cõtingere:ueluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ

uero ſunt:quæ in colatione auium albicare quadam argenti facie cogunt.Funda includun
tur perſpicuæ:Cæteris ſubiicit̃ auricalcũ.Tamerſi iam expartes gẽmarũ uſu appellant̃ aliq
& chriſelectri in colorẽ electri declinãtes:matutinus aſpectus iucundior:ponticas deprehẽ-
dit leutias.Quædã in iis duræ ſũt ruffeq;:quædã molles & ſordidæ. Bocchus auctor ẽ & in
Hiſpania repias:quo in loco criſtallũ dicit ad liberamentũ aquæ puteis defoſſis inde erutã.
Et chriſolithon.xii.pondo a ſe uiſam.Fiunt & leucochryſi:inter ueniẽte candida uena. Sũt
in hoc genere capnie.Sunt & uitreis ſimiles:ueluti croco refulgẽtes. Vitreæ uero ĩ uiſu di
ſcerni nõ poſſint.Tactus aũt deprehẽdit tepidior in uiteis.In eodẽ genere ſunt melichriſi:
ueluti p aurũ ſincero melle tranſlucẽte:quas india mittit:q̃quã ad iniuriamy fragiles Eadẽ
& xiſtiõ parit plebeiã ibi gẽmam. Candidarũ dux ẽ pederos:q̃quã põt quæri:an ĩ colore nu
merari debeat totiens iactari p alienas pulchritudines nominis: adeo decoris progatiua in
uocabulo facta ẽ.Est & ſuũ genus expectatiõe tanta dignũ. Cœnunt.n.in tranſlucidã cry-
ſtallũ uiredis ſuo mõ aer ſimulq; purpura:& qdam uini aureus nitor:ſemp extremus in ui
ſu:ſed purpura coronatus madere ſingulis uidet̃ his & pariter oĩbus. Nec gẽmarum ulla ẽ
liquido capiti iucunda ſuauis & oculis.Laudatiſſima ẽ in indis:apud quos argenõ uocat̃.
Proxima apud ægyptios:ubi ſenites. Tertia in arabia:ue℞ ſcabra.Mollius radiat põtica &
aſſiatica.Ipſe uero molliores ſũt Galetica:& tragica:& cypria. Vitia ea℞ langor: aut alienis
turbari coloribus:& quæ cœterarũ.Proxima candicantiũ eſt aſteria principatũ habens pro
prietate naturæ:quod incluſã lucẽ pupillæ modo quadam cõtinet:transfundit cũ ĩclinatio
ne uelut ĩtus ãbulantẽ ex alio atq; alio loco reddẽs::eadẽq; cõtraria ſoli regerẽs candicãtis
radios:unde & nomẽ accepit difficilis ad cælãdũ.Indice præfert̃ ĩ Carmania nata.Similiter
cãdida ẽ quæ uocat̃ aſtrios cryſtallo ppinquãs in ĩdia naſcẽs:& ĩ pallenes littorib⁹ ĩtus a cẽ-
tro:cui ſtella lucet fulgore lunæ plenæ.Quidã cã nomĩs reddũt:qd ſtrais oppoſita fulgorẽ
rapiat:ac regerat.Optima in Carmania gigni nullãq; min⁹ obnoxiã uitio. Ceraunia.n.uoca
ri q̃ ſit deterior.Peſſimã lucerna℞ lumini ſimilẽ. Celebrãt & aſtroiten: miraſq; laudes eius
in magicis artib⁹ Zoroaſtrẽ ceciniſſe.Quidã diligẽtiuſ de ea pdunt. Aſtrolobon Sudines
dicit oculis piſciũ ſimilẽ eſſe & radiare cãdido ut ſolẽ.Eſt ĩter candidas & quæ ceraunia uo
cat̃:fulgorẽ ſyderũ rapiens.Ipſa cryſtallina ſplẽdoris cærulei in carmania naſcẽs. Albam eẽ
Nenothemis fatet̃:ſed habere intus ſtellã cõcurſantẽ.Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro
& aceto per aliquot dies maceratas cõcipere ſtellã eam: quæ poſt totidẽ mẽſes relãgueſcat
Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ:nigras:rubẽteſq;.Ac ſimiles eas eẽ ſecuribus.Per
illas quæ nigræ ſũt & rotunde urbes expugnari & claſſes:eaſq; betulos uocari. Quæ uero
lõge ſũt cerauneas.Faciunt & aliã rarã admodũ:& parthorũ magis quæſitã: qm̃ nõ albi in-
ueniatur:quã in loco fulmine icto.Proximũ cerauniæ nomen apud eos habet:quæ appella
tur iris.Effoditur in quadã inſula rubri maris:quæ diſtat a beronice urbe.lx.milia paſſuũ:ce
tera ſui parte cryſtallus.Itaq; qdã radice cryſtalli eẽ dixerũt.Vocat̃ ex argẽto iris. Nã ſubte
cto pcuſſa ſole:ſpẽs & colores arquus cæleſtis in pximos parietes eiaculat̃: ſubinde mutans
magnaq; uarietate ãmirationẽ ſui augẽſ.Sexangulã eẽ ut cryſtallum cõſtat.Sed eẽ aliquas
ſcabris laterib⁹ & angulis inequalib⁹ dicũt In ſole aperio pioctas:radios in ſe recãdentes di
ſcutere.Aliquas uero ante ſe proiecto nitore:adiacentia illuſtrare.Colores uero nõ niſi ex
opaco reddunt:nec ut ipſæ habeant:ſed ut repercuſſu parietem illidant:optimaq; quæ ma-
ximos arquus facit:ſimillimoſq; cæleſtibus.Eſt & alia.iris cæræ ſimilis: & prædura. Quam
Horus crematam tuſamq; ad ichneomonum morſus remedio eſſe. Naſci autem in perſide
tradit.Similis eſt aſpectus :ſed non eiuſdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macu
la in tranſuerſum diſtinguente cryſtallum.Expoſitis per genera colorum principalium gẽ
mis:reliquas litterarum ordine explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. Ca. X.

Chates in magna fuit auctoritate:nunc in nulla.Reperta primum in ſicilia iuxta flu
men eiuſdem nominis:poſtea pulrimis locis:excedens amplitudine numeroſa: ua-
rietatibus diuerſis mutantib⁹ cognomina eius. Vocatur enim phaſpachates: cera-
chates:ſardachates:hæmachates:leucachates:dendrachates:uelut arbuſcula inſignis. An-
tachates cum uritur myrrham redolens.Coraloachates guttis aureis ſaphiri mõ diſtincta:
qualis copioſiſſima in creta ſacra appellata.Putãt eã cõtra araneo℞ & ſcorpionũ ict⁹ pdeſſe
Quod ĩ ſiculis utiq; crediderĩ:quoniã primũ ei⁹ puinciæ afflatu ſcorpionũ peſtis extiguit̃.

Et in india inuentæ cõtra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt.n. spẽs fluminũ
nemorum & iumentorũ: etiam ederæ & statunculas: & equoꝝ ornomenta. Medici coticu-
las inde faciũt. Spectasse ẽt prodest oculis. Sitimq́ sedãt in os additæ. Phrigiæ uiridia non
habẽt. Thebis ægyptiis reperte carent rubẽtibus uenis: & albis. Et hæ quoq́ cõtra serpẽtes
ualidæ. Eadẽq́ auctoritas & cypriis ẽ. Sunt ẽt q̃ maxime probent uitreã perspicuitatẽ i his.
Reperiunt̃ & in thracia circa oethã. Et in parnoso: & lesbo: ac massenæ: similes illitis floribus
& rhodo. Aliæ apud magnos differentiæ. Leoninæ pelli similes potentiã habere cõtra scor-
piones dicunt̃. In persis uero suffitu eaꝝ tẽpestates auerti: & præterea flumina sisti. Argu-
mentũ esse si in feruentes cortinas additæ refrigerẽt. Sed ut ꝓsint leoninis iubis alligãdas.
Nam hiænæ pelli similẽ abhominant̃: discordialẽ domibꝰ Eam uero quæ uinius coloris sit ĩ
uicta athlætis esse. Argumentũ eiꝰ quod in olla plena olei cocta cũ pigmentis: & intra duas
horas subferuefacta: unũ colorẽ ex oĩbus facit minii. Acopis nitro similis ẽ pumicosa aure
is guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactũ punctis lassitudinẽ (si credimus) soluit. Ala
bastrites nascit̃ in alabastro ægyptii: & in syriæ damaso candore intercincto uariis coloribꝰ
Quæ cremata cũ fossili sale: ac trita grauitates oris & dentiũ extenuare dicit̃. Alectorias uo
cant in uẽtriculis gallinaceoꝝ inuentas crystallina spetie: magnitudine fabæ. Quibus Mi-
lonem crotoninẽsem usũ in certaminibus inuictũ fuisse: uideri uolunt. Androdamas argẽti
nitorẽ habet ut adamas: quadrata: & semp tessellis similis magnis: putãtq́ nomen ĩpositum
ab eo: quod impetus hominum & iracundias domet. Eadem sit an alia argyromadas: aucto
res nõ explicant. Antiphates nigra cõtra lucet. Experimentũ eius si coquat̃ in lacte: facit.n.
hoc myrrhæ simile ĩmissa. Eamq́ cõtra effascinationes auxiliari magni uolunt. Arabica ebo
ri simillima est: & hoc uideret̃: nisi abnueret duritia. Quãquam putant contra dolores ner-
uorum prodesse habentibus. Aroamticis & ipsa in arabia traditur gigni. Sed in ægypto cir
ca pisas ubiq́ lapidosa & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Asbestos in
arcadiæ montibꝰ nascitur: coloris ferrei. Aspilatem Democritꝰ in Arabia gigni tradit ignei
coloris. Eam oportere camelli fimo splenicis alligari Inueniriq́ in nido arabicarum alitum.
Et aliam eodem nomine ibi in leucoperta nasci argentei coloris cõtra lymphatum haben-
dam. Atizonem in ĩdia & persidis acidiæ monte nasci tradit argenteo nitore fulgentam: ma
gnitudine trium digitoꝝ ad lenticulæ figuram odoris iucundi: necessariã magis regẽ con-
stituentibus. Augites multis non alia uidetur esse quã quæ calais. Amphitane alio nomine
appellatur chrysocolla in ĩdie parte: ubi formicæ eruunt aurum: inqua inuenitur auro simi
lis: quadrata figura: affirmaturq́ natura eius quæ magnetis nisi quod augere quoq́ aurum
traditur. Aphrodisiace ex candida ruffa est. Apistos septenis diebus calorem tenet excalfa-
cta igni nigra ac ponderosa distinguentibus eam uenis rubentibꝰ. Putant prodesse contra
frigora. Agyptillam Iacchus ĩtelligit per album sarda nigraq́ uena transeunte. Vulgus aũt
in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent subnirides: & corĩthii æris simi
litudine illa a copto. Hæc est trogloditica regione ueniunt medias seccante flãmeam uena.
Bratracchitas mittit & coptos: Vnam ranæ similem colore. Alteram ebori. Tertiam ruben-
tis e nigro. Baptes mollis: alioquin odore excellit. Beli oculus albicans papillã pingit nigrã
e medio aureo fulgore lucentẽ: Hæc ꝑꝑ suam spetiem: sacratissimo assiriorum deo dicat̃.
Aliam aũt quã Bellum uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iugulandis magni-
tudine uitrea spetie. Baroptenus: siue botrypes nigra: sanguineis & albis nodis alligata dici
tur: ueluti ꝓtentosa. Botrytes alia nigra ẽ: alia pãpinea ĩcipienti uuæ similis Bostrichitẽ Zo
roastres uocat crinibus mulierũ similior. Bucardia bubulo cordi similis. Babylone tm̃ nasci
tur. Bronica capitibus testudinum similis & tonitrua cadentia (ut aiunt) restingit: & ful-
mine ictu restinguit: si credimꝰ. Bole nimbo inueniunt̃ glebe similitudine. Cadmites eadẽ
esset quã ostracitẽ uocant: nisi quod hãc cæruleæ interdum bullæ cingunt. Calais saphirum
imitatur cãdidior & littoroso mari similis. Chamites quibusdã uidet̃ suũ genus haberi plu
rimis spiris fumida: ut suo loco diximus. Capadocia & in phrigia nascit̃ ebori similis. Cala-
miten uocant e turbido: feruntq́ plures calaicas cõiunctas simul ĩueniri. Catochites corsi-
cæ lapis est cæteris maior mirabilis: si uera traduntur: ĩpositam manum ueluti gũmi retinẽs
Catopyrites e cappadocia prouenit. Cepites: siue cepocapites candica est uenarũ nodis co-
euntibus candore imaginem regerens. Ceramites testæ colorem habet. Cynodiæ inueniun
tur in crebro piscis eiusdem nominis candidæ & ob longæ: euentuq́ mirandæ: si mõ ẽ fides

præſagare eas habitum maris nubilo colore aut tranquilitate. Cærites cæræ ſimilis eſt Cir
cos piris. Corſoides caniciei hominis. Coralloacathes coroallo aureis guttis diſtictæ Coral
lis minio gignitqꝫ in idia & ſyene. Craterites iter chriſolithum & electrum colorẽ habet p̄-
duræ naturæ. Crocallis cæras repreſentat. Ciſſites circa copton naſcit̃ candida: & uidetur i
tus habere partũ: qui ſentiatur et ſi creditur. Calcophonos nigra eſt: ſed illiſa æris tinitum
reddit tragœdis ut ſuadent guſtanda. Chelidoniæ duorũ ſunt generũ hirundinum colore
& alia parte purpuræ nigris iterpellantibus maculis. Chelonia oculus eſt idice teſtudinis.
uel protentoſiſſima magorũ mendacii: melle. n. colluto ore ipoſitam linguæ futurorũ di-
uinatione præſtare promittunt quintadecima luna & ſilente tota tota die decreſcẽte uero
ante ſolis ortũ. Ceteris diebus a prima in ſexᵗãm horam. Sunt & chelonitides teſtudinũ ſimi
les: ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa uaticinantur. Eamuero quæ ſit aureis guttis
cũ ſcarabeo deiectam in aquam feruentem tempeſtates tueri. Calorites herbacei coloris ẽ:
quam dicũt magni eam iueniri in ſyllæ apis uentre cõgenitã ei: ferroqꝫ includi iubent ad q̄
dam prodigioſa moris ſui. Coaſpides a flumine dicta ẽ uiridis fulgoris aurei. Chryſolapis
in ætiopia naſcit̃ pallidi coloris die: & noctu ignei. Chryſopis auræ uidetur eſſe. Cepionidæ
in æolide nũc ad arneum pagum quondã oppidũ naſcuntur multis coloribus trãſlucentes
alias uitreæ: alias cryſtallinæ alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus ẽ nitor: ut imagines red-
dãt ceu ſpecula. Daphniã Zoroaſtres & Orchaſtres morbis comitialibus demõſtrant. Dia-
dochos heryllo ſimilis ẽ. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriuſqꝫ
ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura mixtus rubentibus maculis. Quæ ex a-
qua trita: ſaporem uini facit: & ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontia e cere
bro fit draconum: ſed niſi uiuentibus abſciſo: nunquam gemmaſcit: inuidia animalis mori
ſe ſentientis: Igitur mos eſt: ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui
uiſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit: bigis uehi querentes tradit: & uiſo dracone
ſpargere omnia medicamenta: atque ita precidere. Eſſe autem candora tranſlucido nec po-
ſtea poliri: aut artem admittere. Ecardia cognominantur ecardiſte. Vna in qua nigra effi-
gies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore: cordis ſpetiem repreſentant. Ter-
tia nigruum cor oſtendit reliqua ſui parte candida. Enorchis candida eſt: diuiſaqꝫ fragmen
tis teſtium effigiem repreſentat. Exhebenum zoroaſtres ſpetioſam & candidam tradit: qua
aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida: ad inclinationes rubeſcere uidet̃. Ero-
tylos eadẽ quæ mepicores & hieronne modo a Democrito laudat̃ in argumentis diuinatio
num. Eumetris in bactris naſcitur: ſilici ſimilis: & capita ſuppoſita uiſa nocturna oraculi mo
do reddit. Eumetrem Beli gẽmam ſanctiſſimi deorum ſibi aſſyrii appellant porracei colo-
ris ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quattuor coloreſ habẽt: cæruleum: igneum: minii:
mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt: ſtrictæ concatũ modo nõ adeo candida. Eurotias ſitu
uidetur operire nigritiam. Euſebes ex eo lapide eſt: ex quo traditur Tyri in Herculis tem
plo facta ſedes: ex qua dii facile ſurgebant. Epimelas fit: cũ in candida gẽma ſuperne nigri
cat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant: ſimile proxime dictis: ſed itercurrentibꝰ ſan-
guineis aut cadidis uenis. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicũt leucogageam
& leucographiam appellant: & ſynephiten lactis ſucco ac ſapore notabilẽ. In educatione nu
tricibuſ lactis fœcunditatem: ifantium quoqꝫ alligata collo ſaliuã facere dicitur. In ore aũt
liqueſcere. Eandẽ memoriam adimere dicunt. Mittit eam & achelous amniſ. Sunt qui ſma-
ragdum albis uenis circunligatũ galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti ſimilis ẽ: pau-
lo ſordidior. Inueniũtur ãt binæ uel terne. Gaſidanem medi mittunt coloris olorini ueluti
floribꝰ ſparſam. Naſcitur & in arbellis. Hæc quoqꝫ gẽma concipere dicitur: & itra ſepertum
fateri cõcuſſa. Concipere autẽ trimeſtri ſpatio. Gloſoperta linguæ ſimilis humanæ magnæ
in terra non naſcitur: ſed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti neceſſaria creditur.
Quod ne credamꝰ promiſſi quoqꝫ uanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia
nihil aliud eſt quã corallium: nominis cauſa. quod induritiã lapidis mutatur. Emollit mari
na fulminibus: & typhoni reſiſtere affirmãt Genianen eadẽ uanitate inimicorum pœna effi
cere promittunt. Heliotropium naſcitur i æthiopia: africa cypro porracei coloris: ſangui
neis ueniſ diſtincta. Cauſa nominiſ: qm̃ deiecta in uas aquæ fulgorem ſolis accedentem per
cuſſa ſanguineo mutat: maxime æthiopica. Eadem extra aquam ſeculi modo ſolem acce-
pit: deprehenditque defectus ſubeuntem lunam oſtendens. Magorum impudentiæ uel

manifeſtiſſimum hoc quoq; exemplum eſt:qm̃ ãmixta herba heliotropio :quibuſdã quoq;
additis precationibus gerentẽ conſpici negent. Hepiſtithes quoq; ſpeculi naturã habet in
reddendis imaginibuſ:q̃quam rutila.Ex perimentũ eſt ſi feruentem aquã addita ſtatim re-
frigeret aut ſi ĩ ſole addita aridã materiã accendat.Naſcit̃ in circo Hermodochos ex argu
mento uiriditatis in candida gẽma uel nigra:& aliquãdo pallida ãbiente circulo aurei colo
ris appellat̃.Hexeconthalithos in parua magnitudĩe multicolor:hoc ſibi nomẽ adoptauit
Reperit̃ in trogloditica regione.Hieracites alternat tota miluinis nigricãs ueluti plumis.
Himnites ouiſ piſciũ ſimilis ẽ:& alia uelut nitro cõpoſita ꝑdura alioquĩ.Hãmonis cornu ĩ
ter ſacratiſſimas æthiopiæ gẽmas aureo colore arietini cornus effigiẽ reddẽs: ꝓmittit̃ ꝑdi-
uinãs oĩa repræſentare.Hormeſion ĩter gratiſſimas aſpicit̃ ex igneo colore radiãs auro por
tãte ſecũ in extremitatibꝰ candidã lucẽ.Hieniæ ex oculis hienæ tabido in uaſe ĩueniri dicũ
tur:& ſi credimꝰ:linguæ hoĩs ſubdita futura ꝑdicere.Hematites in æthiopia q̃dem ꝑ̃ncipa
lis:ſed & ĩ arabia & africa ĩuenitur ſanguineo colore: nõ admittẽda ꝓmiſſis ad coarguẽdas
barbaroꝝ ĩſidias zactalias babilõius in his libris quos ſcripſit ad Regẽ Mithridatẽ humana
gẽmis attribuit fata:has nõ cõtentuſ oculoꝝ & iocinerũ medicĩa decoraſſe. A rege ãt aliq̃d
petituris dedit:& litibꝰ iudiciiſq; ĩterpoſuit in prœliis ẽt eas ſalutares ꝓnũtiauit.Eſt & alia
eiuſdẽ generis quæ uocat̃ henui ab ĩdis xanthoſ appellata græcis e fuluo cãdicans.Idæi da-
ctili ĩ creta ferreo colore pollicẽ humanũ exprimũt lecteriaſ lurido: ſimilis ideo exiſtimat̃
ſalubriſ cõtra regios morbos.Eſt & alia eodẽ nomine liq̃dior.Tertia folio uiridi ſimilis lati
or prioribꝰ pene:ſine pondere:uenis luridis.Quartum genꝰ in eodẽ colore nigriſ uenis de
ſcendentibus. Iouis gẽma candida ẽ:nõ põderoſa:tenera. Indica gentiũ ſuaꝝ habet nomẽ
ſubruffo colore:in attritu ſudorẽ pupuræũ emanat.Alia eodẽ nomine candida: puluereo
aſpectu.Ion apud ĩdos uiolacea ẽ:ſed raro ſaturo colore lucet. Lepidotes ſquãmas piſcium
uariis coloribus imitat̃. Leſbias leſbi patrie nomen habẽs ĩuenit̃:& in ĩdia. Leucoptalmos
rutila alias oculi ſpetiẽ candidã nigramq; cõtinet.Leucopetalos candorẽ niuis ex auro di-
ſtinguit:Libanochros thuris ſimilitudinem oſtendit:ſed ad ſuccum mellis.Limoniates ea-
dem uidetur quæ ſmaragdus.De lipare hoc tm̃ traditur ſuffita ea oẽs beſtias euocari. Lyſi
machus rhodio marmori ſimilis ẽ aureis uenis:politur ex marmore:amplitudine in anguſti
as coeunte:ut inutilia exterantur.Leucochryſos fit cryſolito ĩteralbicantẽ. Menõia qualis
ſit nõ tradit̃.Media nigra ẽ a Menda illa fabuloſa ĩuenta hẽt uenas aurei coloris:ſudorem
reddit croci:ſaporẽ aũt uini.Meconites papauera exprimit.Mitrax a perſis accepta ẽ: & ru
bri maris montibꝰ multicolor:contra ſolem uarie refulgẽs.Meroctes porracea lacte ſudat.
Morion indica quæ nigerrimo colore tranſlucet uocatur pronnion:in qua miſcetur & car-
bunculi colos.Alexandrium ubi ſardæ. Naſcit̃ in Cypro tyro & galatia.Xenocrates & ſub
aſperibus naſci tradit.Hæ ſunt gẽmæ quæ ad ſculpturas aptantur: Myrites myrrhæ colorẽ
habet:faciemq; minime gemmæ:unguenti odorem attrita etiã nardi.Myrmedia nigra ha-
bet emiẽtias ſimiles uerrucis.Myrſinites melleum colorem habet:myrrhæ odorem Meſo
leucos eſt mediam gẽmam candida diſtinguente linea.Meſomelas nigra uena quẽlibet co
lorem ſecante per medium.Naſomonites eſt ſanguinea nigris uenis.Nebrides Libero pa-
tri ſacra nomen traxit a Nebridum eius ſimilitudine.Sunt & aliæ nigræ generis eiuſdem.
Nympharena urbis & gentis perſicæ nomen habet:ſimilis hypodatæ.Orca barbari nominiſ
e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet.Ombria quã aliqui notiam uocant ſicut cæraũia
& broninea cadere cũ hymbribꝰ& fulmĩbus dicit̃ eundẽq; effectum habere quẽ bronea nar
ratur.Præterea in aras addita ea traditur libamẽta nõ amburi. Orites globoſa ſpẽs a q̃buſ-
dam & ſyderites uocat̃ ignem nõ ſentiens.Oſtratias ſine oſtracites ẽ teſtacea durior altera
achatæ ſimilis:niſi q̃d achates politura pingueſcit duriori:tãtaq; ineſt ũis: ut aliæ gẽmæ ſcal
pantur fragmentis eius.Oſtracĩdi oſtrea nomẽ & ſimilitudinẽ dedere.Opphicardelon bar
bari uocãt nigrũ colores binis lineis albis ĩcludentibus.De obſidiano lapide diximus ſupio
re libro.Inueninnt̃ & gẽmæ eodẽ noĩe ac colore nõ ſolũ in æthiopia indiaq;:ſed ẽt in ſamo
ut̃ aliqui putant:& in littoribus hiſpanienſis oceani.Panchros fere ex oĩbus coloribus con
ſtat.Panconus nõ longior digyto:ne cryſtallus uideat̃:numero pluriũ anguloꝝ canet.Pa-
neroſ qualis ſit a Metrodoro nõ dicitur:ſed carmen Timaridi reginæ in eadẽ dicatũ.Vene
ris nõ ĩelegans ponit:ex quo ĩtelligitur additam ei fœcunditatẽ.Quidam hanc panſebaſtõ
uocant.Ponticarum plura ſunt genera.Eſt ſtellata nunc ſanguineis nunc atris guttiſ quæ

inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet. Alia montium conualli-
umq; effigies. Philoginos quē & chrysiten uocāt ostreæ atticæ assimilata: īuenitur in ægy-
pto. Phenicites ex balani similitudine appellat̃. Phrycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gēmæ
ad radicē usq; cādido descendēte. Pæantides quas quidā grauidas uocant pregnātes fieri:
& parere dicunt̃: mederiq; parturiētibus. Natales in macedonia iuxta monumentū Tire-
siæ īueniuntur: spēsq; ē eis aquæ glaciatæ. Solis gēma candida ē: & ad spēm syderis in orbe
fulgētes spargit radios. Sadam chaldei adherescentē nauibus hn̄t: inuenitur prasini coloris
Samothratia īsula eiusdē nominis gēmam dat nigram: ac sine pondere ligno similē. Sauri-
ten in uentre uiridis lacerti harundine desecti tradūt īueniri. Sarcites bubulas carnes presē
tat. Selenites ex cādido translucet melleo fulgore: imaginē lunæ cōtinens: redditq; eam in
dies singulos crescentis minuentisq; numero: nasciq; putat̃ in arabia: Syderites ferro similis
& litigio illata discordia facit quæq; nascitur in ethiopia. Syderopœcilos ex ea fit urianti
bus guttis. Spongites spongiæ nomē representat. Synodontites e cerebro pisciū est: qui sy
nodotes uocātur. Syrtitæ in littore syrtium iāquidem lucania īueniuntur melleo colore cro
co refulgētes. Intus autē stellas cōtinet languidas. Syringites stipulæ īternodio similis: per
petua fistula cauatur. Tricus ex africa niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrum: me
dio sanguinē: summo cādidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi cādidus radicibus spe
ctatur Telicardios colores cordis persas apud quos gignitur magnopere delectat. Muculā
appellāt thracia triū generū est uiridis aut palidior tertia sanguineis guttis. Tephrites no-
ue lunæ spēm habet curuatæ in cornua quāuis cinerei coloris. Telicos oleæ nucleo similis
uidetur: neq; est gēmæ honos: sed lingentium calculos frāgit: pellitq; Veneris crines niger
rimi nitoris cōtinent in se spēm ruffi crinis. Veientana italica gēma est: ueiis reperta nigram
materiā distīguente limite albo. Zathenē in media nasci Democritus tradit electri colore:
& siquis terat ī uino palmeo & croco ceræ mō lentescere odore magnæ suauitatis. Zmila-
ces in euphrate nascit̃ pconneso marmori similis: medio colore glauco. Zoronysios in ido
flumine nascitur: magorum gemma esse narratur: neq; aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab animalib⁹: & de iis quæ
a cæteris rebus. Ca. XI.

St etiamnū alia distinctio: quā qdem fecerim subinde uariata expositiōe. Siquidem
a mēbris corporū hn̄t nomīa. Hepatites a iocinere. Stetiates singulorū aīaliū adipe
numerosa: Adureneis. Vrioptalmos ionice nascit̃ tres hoīs simul oculos exp̄mēs: ab
aīalib⁹ cognominat̃. Carcinias marini cācri colore. Echites uipæ. Scorpites scorpiōis aut co-
lore aut effigie. Scarites scari piscis Triglites muli. Aegophthalmos capno oculo. Itē alia su
illo. Et a gruis cologerāites. Hieracites acipitris. Aetites a colore aq̃læ cādicāte cauda. Myr
mecites īnatā repētis formicæ effigiē hēt. Scarabeorū cātharias. Lycophthalmos q̄ttuor ē co
lorū ex rutilo & sāguineo ī medio nigrū cādido cīgit̃: ut luporū oculi: illis p omnia similis.
Taos pauōi ē similis: itē aspidi q̃ uocari timiclonia īuenio. Arenarū similitudo ē ī hāmocry
so uelut auro harāeis mixto. Cenchrites milii grāis uelut sp̄sis. Dyrites e trūcis arborū: hæc
ligni mō ardet. Cissites ī cādido collucet ederæ foliis q̃ totā tenēt. Narcissites uenīs ēt ede
ræ distīguit̃. Cyamea nigra ē: sed fracta ex se fabæ similitudinē parit. Pyrene ab oliuæ nu-
cleo dicta ē. huic aliq̄n īesse pisciū spinæ uident̃. Chalazias grādinū & colorē & figurā hēt
adamātinæ duritiæ. Narrāt ēt ī ignē additæ manere suū frig⁹. Pyrites nigra q̄dā: sed attritu
digytos adurit. Polizonos nigra multis zonis cādicat. Astrapiæ ī cādido aut cyaneo discu
rūt e medio fulmīs radii In phlegōtide ītus ardere q̄dā uidet̃ flama q̃ nō exeat. In āthraciti
de sintillæ discurrere aliq̄n uident̃. Enais semp rotūditatis absolutæ ī cādore ē leuis: sed ad
motū fluctuat it⁹ ī ea uelutiī ouis liquor. Polytrix ī uiridi capilat̃: defluuia comarū facere
dicit̃. Sūt & a leōis pelle & pāteræ nomīatæ leōtios pardalios. Colos appellauit chrysolitū
aure⁹. Chrysoprasū herbace⁹. Melle⁹ melichrota: q̄uis plura ei⁹ genera sint. Mellichros ē ge
mīus pte flaus: pte melleus. Crocias a croco. Polia caniciē quādā sparti īducit: eādem durio
rem. Nigra spartopolia. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris. Calciter æreī. Sicites fici.
Rō noīum nō ē in borsycite in nigro: ramosa cādidis aut sanguineis frōdibus. Nec gemite
uelut in petra cādidis māibus int̃ se cōplexis. Ananchitide in necromātia dicūt euocari ima
gines deorū. Synochide umbras inferorū euocatas teneri. Dētritide alba defossa sub arbore
quæ cædatur securis aciē nō hebetari. Et sunt multo plures: magisq; monstrifice: q̄bus bar-

bari dedere nomina confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendatia.

De gemmis nascentibus & factitiis: & figuris gēmarum. Ca. XII.

g Emæ nascuntur repente nouæ ac sine nominibus: ut lápsaci in metallis aurariis
una inuenta: quæ pp pulchritudinē Alexádro Regi missa fuit: ut auctor ē The
ophrastus. Coclides quoq̄ nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius quā nascūtur
in Arabia reptis in gētibus glebis. Melle excoq tradunt septenis diebus: noctibusq̄ sine in
termissione. Ita omni terreno uitiosoq̄ puluere decusso purgatā glebā artificum ingenio
uarie distribui ī uenas: ductusq̄ macularū quā maxīe uēdibili rōne sectātium. Quōdāq̄ tā
tæ magnitudinis fecere: ut eqs regū ī oriēte frōtalia atq̄ pro phaleris pensilia facerent. Et
alias oēs gēme mellis decoctu nitescunt: præcipue corsici. In omni alio usu acriora aboren
tes. Que uarie sunt & ad nouitatē accedere caliditate ingeniorū ɔtingit ut nomen usita-
tū nō habeāt. Physes appellāt uelut ipsius naturæ admirationē ī iis uendicātes cū finis no-
minū nō sit: quæ pseq nō eqdē cogito: īnumera ex græca uanitate ɔficta. Indicatis nobilib⁹
gēmis ēt plebeis rarorū generū dictu dignas distixisse satis erat. Illud mō meminisse ɔue
nit īcrescentibus uarie maculis atq̄ uerrucis linearū: quæ īteruenīūt multiplici dictu & co
lore mutata sæpius noīa ī eadē plerūq̄ materia. Nūc cōiter ad oīum gēmarū obseruatio-
nē ptinentia dicemus opiniones secuti auctorū. Caue ut extuberātes uiliores uidentur æq̄
libus. Figura oblōga maxīe pbatur: deinde quæ uocat lenticula: postea clipeidos & rotū-
da: angulosis minima gratia. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cū inuē
tū sit ex ueris gēmis in alterius generis falsas traducera. Sardonices e cerauniis glutinātur
gēmis ita ut depræhendi ars nō possit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde nimio sum
ptis: oībus in suo genere probatissimis. Quinīmo ēt extāt cōmētarii auctorū: quos nō equi
dē demōstrari in qbus modis ex crystallo cingantur smaragdi: aliæq̄ translucentes. Sardo-
nix e sarda. Itē cæteræ ex aliis. Neq̄ est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gēmarum. Ca. XIII.

n Os cōtra rōem deprehēdēdi falsas demōstrabimus: qn̄ etiā luxuriā aduersus fraudē
muniri decet. Præter illa quæ ī principalibus qbusq̄ generibus priuatim diximus.
Translucētes matutino pbati cēsent: aut si necesse ē ī quartā horā: postea uetāt. Ex
perimēta pluribus mōis ɔstāt: Primū pōdere: si grauiores sentiuntur: post hæc corpore. Fi-
ctitiis pustule ī pfundo apparēt. Scabritia in cute. In capillamēto frigoris in cōstātia: prius
quā ad oculos pueniat desinēs nitor. Decussi fragmēti paulū quod in lamīa ferrea teratur
efficacissimum experimēto excusant māgones gēmarū. Recusant similiter & limæ proba-
tionē. Obsidiare fragmēta ueras gēmas nō scarificāt. Fictitiæ scarificatiōis cādicātiā fugiūt
Tātaq̄ differentia ē: ut aliæ ferro scalpi nō possint: aliæ nō nisi retuso: uerū oēs adamāte:
Plurimū aūt in his terebrarū pficit feruor. Gēmiferi amnes sunt aoaxis: mater gāges. Ter
rarū aūt oīum maxīe īdia. Et iā pactis oīb⁹ naturæ operib⁹: discrimē quoddā rerū īparū fa
cere cōueniat. Ergo ī toto orbe & ī q̄cunq̄ cæli cōuexitas uergit: pulcherrima ē oīum reb⁹
meritoq̄ prīcipatū naturæ optinēs italia rectrix parēsq̄ mūdi altera: uiris: fœminis: ducib⁹
militib⁹: seruitiis: artiū præstātia īgeniorū claritatibus. Iā situ ac salubritate cæli atq̄ tēpe-
rie: accessu cūctarū gētiū facili: littoribus portuosis: benigno uētorū afflatu. Eteni ɔtingit
recurrētis positio ī partē utilissimā: & inter ortus occasusq̄ mediā aq̄rū copia: nemorū sa-
lubritate: mōtiū articulis: ferorū aīaliū innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicq̄d
est quo carere uita nō debeat: nusq̄ ē præstātius: fruges: uinū: olea: uellera: lina: uestes: iuuē
ci: Ne equos qdē intricariis præferri ullis uernaculis aīaduerto. Metallis auri: argenti: æris
ferri: quādiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nūc ī se grauida p omni dote uarios succos
& frugum pomorūq̄ sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxime quidem di-
xerim hispaniam quacunq̄ ambitur mari.

LAVS DEO

CAII PLINII Secūdi Naturalis hystoriæ Liber trigesimus septimus & ultimus Finit. Ve-
netiis impressus opera & impensa Thomæ de blauis de Alexādria. Anno Natiuitatis Do
mini. M.CCCC.LXXXXI. Die. III. Mensis Nouembris. Regnāte Augustino Barbadico
inclito Venetorum Principe.

CORRECTIONES.

In libro.iii.ubi sermo fit de latinis populis:ita scriptũ hñt mẽdosi codices.Cũ his carmẽ in
mõte albano soliti accipe Po.Albanẽses:i spectatæ fidei libris nõ carmẽ scriptũ est:sed car
mẽ:& ita ipe emẽdaui secutus historiã.Nãq; i albano mõte latinis po.uisceratiõnẽ quot an
nis Rõani dabãt.M.Varronis ad hãc rẽ ptinentia uerba subieci.Latinæ feriæ dies cõceptus
dictus a latinis po.qbus ex albano mõte ex sacris carmẽ petere fuit ius cũ Romanis.Liui
quoq; libro.xxxiii.idẽ demõstrat his uerbis.Feriæ latine põtificũ decreto instauratæ sunt
qđ legati ab Ardea quæsti in Senatu erant sibi in monte Albano latinis carmen:ut assolet:
datam non esse.Nõ ne hi duo celeberrimi scriptotes apte monent carnẽ apud plyniũ legẽ
dũ eẽ nõ carmẽ.Eodẽ Seruius quoq; grãmaticus locuplex auctor accedit:q i pmo cõmẽta-
rio sic scriptũ reliqt.Viscera nõ tm̃ itestina dicimus:sed qcqd sub corio ẽ:ut i albano latinis
uisceratio dabat:idest caro.& in.vii.sup Virgilianũ illud populiq; latini:ait qui interrerãt
Albani mõtis uiscerationi.

In.v.locus p syllabæ adiectionẽ deprauatus ẽ oppidũ tachabrachia ciuiũ Ro.cũ tabracha le
gẽdũ sit:& ita cor:exi Iuuenalis testĩonio:q locũ ostẽdẽs similis frequẽtẽ iqt. Quales um-
briferos ubi pãdit tabracha saltus:ĩ uetula scalpit iã mater simia bucca.Nãq; i africæ ubi ta
bracha ẽ saltib9:& latifundiis maximã simiarũ eẽ multitudinẽ.Solin9 & Strabo ttadũt.Pos
sidonius quoq; refert se i lybiæ orã delatũ siluã uidisse simiis plenã:quarũ aliæ sup arbori
bus:alii i terra.sederẽt.Nõnullæ catulos haberẽt & uerba depẽdentia:risisse:itaq; cum eas
uberib9 graues cerneret:nõnullas caluas:q̃sdã ẽt herniosas.Tabrachæ meminit Põponius
Mela.Tabracã Siluis Italicus tyriũ opus appellat.

In.vii.ubi rerũ ĩuẽtores enumerant:scriptũ legit.Dedalũ inuenisse icthyocolliã.Nos exem
plaria qñã emẽdatissima secuti correxius icthyocollã.Est ãt icthyocolla glutium e pisce fa
ctũ ut nomẽ ĩdicat de q̃ sic scribit Ply.ĩ.xxxii.ithyocolla appellat piscis:cuius glutinosum
ẽ coriũ:ideq; nomẽ glutino eius:& alibi ithyocolla iqt erugat cutẽ.Cornelius Celsus me
dicamẽtis cõpluribus miscẽda eẽ docet icthyocollã.

In.viii.ubi de eqs fit mẽtio:correptores ĩnemẽdatũ locũ reliquerũt:nõ adurentes hystoriã
sic.n.scriptũ ẽ.Maximũ uero eodẽ.i.ĩ Capitoliũ puẽisse hẽas cũ palma & coronæ effuso ra
tumẽa:q ibi uicerat.Ex his Plynii(simõ Plynio ascribẽda sunt) uerbis nemo pfecto ĩtelli
get:ubi uicerit raumẽa:& sensus erit mutilatus ĩdignusq; Plyniana maiestate nisi illud p
uenisse habẽas ĩmutes:ut dicat puẽisse a Veiis:& ita nos emẽdauius secuti hystoriæ fidẽ &
maxiẽ Plutarchũ q id ita clarissime refert:ut nihil ãplius ambigẽdũ sit Scribit.n.Veiis oppi
do ethruriæ.dũ currule editur spectaculũ ratumenã agitatorẽ uictorẽ & coronatũ ex Hip
podromo egrediẽtẽ equoꝝ celeritate atq; ĩpetu Romã usq; fuisse raptatũ eoq; e curru ex
cusso equos ĩ Capitoliũ puenisse.Solinus quoq; idẽ breuiter refert a Plynio ut arbitror
acceptũ.Ab hoc auriga ratũena Rõæ nomẽ ẽ ĩdutũ ratũenæ porte.Auctores Festis Ply.&
Plutar.

In.x.ubi fit mẽtio de his quæ ĩter se dissident scriptũ ẽ Phalãges & arãei.qđ senserit hoc in
loco correctiones ꝯiectare nõ possũ:nisi forte oppiati sint legiones illas cuneosq; macedo
nũ:q̃s ipi teste Li.Phalãges appellãt:scriptoresq; fere oẽs celebrãt agere discordias cũ ara-
neis.qđ quã ridiculũ sit sentire ẽt ĩsulsissimi ĩtelligũt.Ego uero correxi sic Phalãgia & ara
nei.Est ãt Phalãgiũ ex genere araneoꝝ:quoꝝ noxii sũt morsus:ut scribit Ply.ĩ.xi.corpus
exiguũ uariñ acumĩatũ ad saltũ ĩgrediẽtiũ.Phalan.teste eodẽ tricẽos parit.Idẽ ĩ.xxix.Pha
lãgiũ ẽ italiæ ignotũ & pluriũ generũ.Et alibi phalãgiõ græci uocãt inter genera araneorũ
Cornelius Celsus ĩ qnto.Vbi uero phalãgiũ nocuit:præter eã cũrationẽ quæ manu reddit
sæpe hõ demittẽdus ẽ:soliũ ẽ.Quid multa hæc dictio apud Plyniũ adeo ẽ frequẽs:ut corre
ptores existimẽ cũ hoc præsertim locũ nõ emẽdarit obliuisciores fuisse Curriõẽ:q memo-
ria ita fuit nulla:ut aliquotiẽs tria cũ pposuisset:aut quartũ adderet:aut tertiũ quæreret.

In.xiiii.ibi generosa uina referunt:sic scriprũ legit.Ceterano scilicet uino ĩter gallias cõsi
stit auctoritas.Quis quæso geographus:qs hystoric9 ceterãos populos quorũ uina laudat
Plynius illustrauit:uel nudis saltẽ nominibus nũcupauit unq̃?Me hercule nullus.At qui
cum ceretanos ĩ hispania nobiles fuisse legerimus deprauatũ pmutatis litteris locum sic

emendauimus. Cerretano inter gallias cōsistit auctoritas: Sunt.n. Cerretani hispaniæ popu
li: q iuliani cognominātur & q Augustani: ut auctor ē Plynius ī.iii. Horū uina inter lauda
tissima locū habēt: ut auctor ē Plynius: q Martialis ī Xeniis setinis cōparat. Cerretana ne-
pos ponat: Setina putabis. Nō potuit turbe cū tribꝰ illa bibet. Scio oēs fere eruditos uiros
hactenus extimasse. Martialē hoc disticho eē locutū de Cerretanis etruscis. In quo expo-
nendo nō minus errarūt quā ī illo: cuius lēma ē ꝑna. Cerretana mihi fiat uel massa licebit ð
Menapis lauti de petasone uorēt Crediderunt.n. hoc quoq ad Cerites ethruriæ referēdū.
In quod manifestū erratū ne inciderēt: potuissent Strabonis lectione admoneri sic ī tertio
geographiæ scribētis: ubi de hispaniarū situ hētur oratio. Media pyrenes loca cōualles te
nēt: qs frequētes cultores habitāt: quas quāmaxia hispaniæ portio cerretani tenent: a qbus
multifariā ꝑnæ cōdiuntur cāthabricis ꝑ quā similes ꝓuentū nō mediocrē hoībus exhiben-
tes. Quid his Strabonis uerbis lucidus eē pōt? qd aptus? quæ clarissime oñdunt distichon
Martialis nō ad Cerites ethruscos q nulla condiendi ꝑnas laude censentur: sed ad cereta-
nos hispaniæ: quorum ꝑnæ celebrantur eē referendū. Nāq cū ex hispania & gallia. M. Var
ronis atq Strabonis testimonio salsamēta mittentur laudatissima: uidetur Martialis eodē
carmine tanquā confinium regionum ꝑnas coniungere uoluisse. Cerretanarum uinearū
miram ubertatem prouentumq incredibilem Columena tradit in iiii.

In.xvi. cū oībus codicibus talis index sit. De hedera quæ uocat Similax: & eodē capite id
uerbū Similax sæpius repetitū sit: fareor me quo minꝰ īmutarē supsedisse. Verū quēadmo
dū fabulæ cōueniat nō intelligo. quæ Milacē appellat. nō simalacē. Ouidius. & crocō ī par
uos uersum cū Milace flores. Et Plynius ab ouidio nō dissentiens ait. Virgine eiusdē noīs
pp amorē iuuenis croci mutata in hunc fruticē. Huc accedit qd in.xxiiii. scribens de natu-
ra ederæ in medicina Milacē nuncupat: quā ī.xvi. Similacē noīauerat: nisi exēplaria ī hoc (
ut eqdē arbitror) deprauata sint: qd ideo facilius credere libet cū apud eundē Plyniū com
plures deprauatos indices deprehēderī: de qbꝰ alias loquar Præterea nt ad similacē redeā.
Sestius grauis auctor Taxū arborē a quo toxica nūcupātur: uocari dixit a græcis simula-
cē: & eē ī archadia tā præsentis ueneni: ut si q dormiāt sub ea: cibū ue capiant: moriātur.

In.xviii. cū correctores ita emēdauerit: uel uerius deprauauerint. Seruius rex ouiū boūq
effigie primū aras signauit habuisse uidentur quidā cōe cū lacerta: cui aīali memoria inest
nulla. Nā dicāt quæso apud quē idoneū scriptorē istud unquā legerint: Cur nō ad Plyniū
bonis uiri: Si apud alios nō reperiebatis: recurēdū cēsuistis q ī.xxxiii. locū hūc ut nos core
ximus: ita emēdandum eē demonstrat. Seruius rex ouium boumq effigie prius æs signa-
uit: nō autē aras. Id hystoriæ fides exigit. Idē Plynius repetit: cuiꝰ uerba ex prædicto libro
hæc sunt. Seruius rex primus signauit æs Antea rudi usos Romæ Timæus tradit. Signa-
tū est nota pecudū: unde & pecunia appellata. Eodē accedit locuplectissimas auctor Plutar
chus: q scribit apparere in uetustissimis nūmis incisurn signum bouis: pecudis: suis ue.

In.xix. ī mēdosis codicibꝰ uerbū ꝓscū ꝓoribꝰ litteris ablatis mutilatū ē ubi scriptū legitur
ædiū: cū legēdū sit hærediū. & sic ego correxi. Est aūt herediū ut ait Festus prædiū puulū
Et in legibꝰ.xii. tabularū ī horti significatōe sp noīatur herediū. Inde hærediolū usurpat
Columella: cuiꝰ uerba hæc sunt ex libro.i. Ad eosdē iuuēcos &.iiii. iugerū auiū herediolū
redierit.
In eodē unius litteræ īuersione mēdū admissum ē. Ita.n. scriptū hñt deprauati codices. In
ueterari uina: succisq castrari: cū scribendū sit Saccicisq castrari. Atq uideor nimis leuia se
ctari īmo grauissima & nota digna. Nō.n. sono tā dissimile est thais Hermione: quā sensu
succus & saccus. Nāq si legēdū admiseris. Vina succis castrari. Qui sensus. Dii boni quā in-
erutus: quā ridiculus: & Plyniano acumini minīe q̄drās erit cōfingēdus: e cogitādusq. Si
uero saccis quēadmodū nos emēdauimꝰ corexeris: & sensū depræhēdes elegātē eruditū &
ex ꝯsuetudine Romana sūptū atq a Plynio nō discrepāte. Nāq Romanū īstitutū fuit ue
tus uina sacco lineo colare: ut essent īnocentiora. Ideoq ait Plyniꝰ in.xiiii. de uino loquēs
Quinimo ut plus capiamus sacco frangimus uires: & in.xxiii. utilissimum inquit omni-
bus sacco uiribus fractis. Hæc plyniana faciunt: ut æxtimen. Martialem cum de egroto

Tongilio loqueretur ĩ secũdo: sic scriptũ reliqsse. Cecuba saccẽtur quæq; annus coxit opi
mi: idest sacco colent: cũ siccet passim legat. Ita. n. salubriora: purioraq; redebãtur. Vnde &
in. xii. ait. Turbida solicito trãsmittere cecuba sacco. Oratius quoq;. n. ii. sermonũ morẽ hũc
trãsmittẽdi uina p saccũ tetigit eo uersu. Intergũ pdũt limo uitia saporẽ. Vbi Porfirio ex/
posuit sacco collata. Et Martialis in apophoretus. Pauperiore mero tingere lina potes.

In. xxv. legitur Gallia sagittas ĩ uenenato helleboro tĩguit. Nos correximus ĩ uenatu au/
ctorẽ secuti. A. Gelliũ uirũ ut Augustinus ait multũ facũdiæ sciẽtiæ: q eadẽ referẽs ex Ply
nio sumpsisse se ĩdicat: sic scribens. xvi. Præterea id scriptũ ẽ ĩ plynio Legimus gallos inue
natibus tingere heleboro sagittas quod iis ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epuals fiant.
Ex iis Gellii uerbis lucido apparet apud Plyniũ legẽdũ eẽ in uenatu: ut ipse emendaui: nõ
aũt inuenenato. Eiusdẽ quoq; Gelli auctoritas fecit: ut alterũ quoq; locũ ĩ eodẽ. xxv. de
prauatũ corrigerẽ. Ita. n. scriptũ ẽ. Mithridatis inuentũ autumnãt in anatũ põticarum mi
scere antidotis qm̃ ueneno uiuerẽt. Quæ sunt hæc portẽta uerborũ: quã cõcisa snĩa: quã in
decora cõstructio: nisi illud ĩ anatũ põticarũ sic emẽdes. Sãguinẽ anarũ põticarũ: cuius rei
nõ me auctorẽ habebis: sed Gelliũ sic scribenẽ in noctibus acticis. Anates põticas dicit edẽ
dis uulgo uenenis uictitare. Scriptũ etiã a Leneo. Cn. Põpeii liberto Mitridatẽ illũ põti re
gẽ medicinæ rei: & remediorũ id genus solertẽ fuisse. solitũq; earũ sanguinẽ miscere medi
camẽtis: quæ digerendis uenenis ualent: eũq; sanguinẽ uel potentissimũ eẽ in ea confecti/
one. Quid his Gelli uerbis manifestus. Quid lucidius esse potest: quibus edem enarrat
quod Plynius. Qui etiam ipsemet Plynius aperte demonstrat ita corrigendum esse: ut
ego correxi cuius uerba ex libro uigesimonono: hæc sunt. Coagulum quoq; agninum ad
uersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatum ponticarum.

In. xxviii. sic scriptum ẽ medetur phitocãpes uenenis. Ego uero pmutatis litteris emẽdaui
pitiocãpes. Est aũt pityocãpe uermis siue eruca nuces pineas ĩfestãs: ut docet Ply. sic scri/
bẽs ĩ. xxiii. usus cõtra cãtharidas bupræsti piorũ erucas: q̃s pytiocãpas uocãt. Dictio cõposi
ta ex pyria & cãpe. Pirya uero inter genera nucũ pinearũ numeratur. e pinastris singularis
remedii aduersus tussim: ut Plynius refert in. xv. Ab hac arbore pitya salamin pityusa est
nuncupata: ut auctor est Strabo in. ix. quẽadmodũ & aliã in hispania insulam pityusæ no
men inde esse sortitam scribit Diodorus in. vi. Cãpe uero est eruca infestans maxime hor/
tensia: cuius meminit. Columna hoc uersu. Voluitur ad terram distorto corpore campe.

In xxxiii. uerbũ barbarũ pro latinissimo: insolens pro usitato elegantissimoq; receptũ est:
gratotasiũ p græcostasi. Sic. n. scriptũ ẽ. Flauius ædiculã æreã fecit in gratotasio. Nõ ĩficia/
bor ignorareme qd sit gratotasiũ: ĩmo ingenue fatebor. Quod si q̃s correptores ĩterroget
qd id significe: nescio quid mussitabunt: & dictionẽ tanquã inauditã portentasamq; refor
midabunt. Ego uero correxi ĩgræcostasi. Grecostasi aũt locus erat Romæ substructus sub
dextra curiæ hostilæ supra comitium: ubi nationum subsisterent legati: qui ad senatum es
sent missi. Is græce costasis: ut interpretatur. M. Varro: appellatur a græcorum legatis ibi
subsistentibus. De græcostasi meminit Cicero ĩ epistola ad Quintũ fratrẽ hic uerbis Dein
de eius operæ repente a græcostasi & agradibus clamorem satis magnum sustulerunt.

In. xxi. nec hoc qdẽ præteribo: propriũ pictoris nomẽ deprauatũ est: ubi sic legitur. Siccyon
ex ingenio Pausiani. Nos uero docente Plynio correximus: ex ingenio. Pausiæ: & ita cor/
rectores Plyniũ secuti auctorem emẽdare potuissent: nisi lethargo opressi ceruario similes
extitissent: cui etiã ĩ fame mãdẽti si respexerit cibi subrexit obliuio. Nãq; Plynius in. xxxv.
clarissime ostendit Pausiã pictorẽ nuncupatũ fuisse nõ Pausianum: cuius uerba hæc sunt.
Pausiã Sicyonium primũ ĩ hoc genere nobilẽ. Vbi ei oĩa illa ne forte alium putes ascribit
quæ in. xxi. retulerat. Alibi quoq; ĩnquit Pausiæ filius & discipulus Aristolaus. Quin etiã
Porphirio pictorẽ nobilẽ fuisse Pausiã scribit: a quo tabellã pausiacam nominauit Oratius
Vel cum pausiaca torpes insane tabella. Cæterum nõ hoc solum hominis nomẽ in Plynio
deprauatum legitur (id enim leuissime ferendum foret) sed tot ego deprendi inuersa &
abhystoriæ fide discrepantia: ut ista priuatim uolumen non epistolam requirant.

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

a a
Prima alba
CAIVS PLI
cuidam xpo
imperator
b b
De hāmoninco
Xenophonte
ca & cytiso
& leucantemo
a
C.PLINII
futuros
exoriens
& a nullo
b
bitu
contra
u Arie
no urbi
c
propiciorq;
Opidum
maris
In hoc
d
metropon
meras
quingentis
h Inc
d
nia taurus
put Lelegeis
do canyro
PRAEFATIO
e
mum
ta & dictu
Arabia

f
subinde
annos
coniunx
c Orpore
g
Frenos
metu
ciliis
dem ciuili
h
uit.xx.
ceruice
nus earum
carulos
i
c Oncharū
multa
CAII PLINII
subuolāt
k
De generatione
Que uolucrū
Aquilæ
r ESTANT
l
generi
li sine
Altera
uocantur
m
Radix
reperiuntur
ante ortum
Et sarmenta
n
felitiora
reperiuntur
tustate

detinēt
o
lia baccasq;
ctium
De mespelis
Malis
p
germinent
lum tendentes
bacca
obseruant
q
dum farinæ
non sit
gilius ex
Italia
r
quoq;
ris honore
q̄ in agro
sicut
s
cum luna
custodiri
ctus ante
se messes
t
Silphio
aspera
tia Bulbus
tantum
u
medetur
Coquitur
mis illitum
thi mensura
x
est in cāpania
uerum & in

lexerat aut
rate sine
y
cordis
lieres
Defectis
agrestes
z
tium resinatū
ta Succus
De myrobalano
tuitam
&
ri.Hederæ
habere
Melior
uis cit
ꝯ
Folia
purgandis
piti non
modice
℞
uenio
De hærba
phure
& gustu
A
uim effectus
Homerus
Item
nes in
B
actum
taurinum
næ sumptæ
tum esse
C
supra

ritatem &
lani complexam
addunt
D
animal
lire tanta
conuenit
ponentem
E
nus ad
cunt
& contra
uiridissima
F
spargere
runt in
stea cognouimus
Ille primi
G
Probatur
Strictūræq;
muscis &
ualere
H
pulus fuit
primere
impositum
proscriptionum
I
Vera nāq;
gleba
pallidus
principatu
II
laudata
Et in india
manifestissimum

